Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/summasanctithoma06bill

6883

F. C.-R. BILLUART.

SUMMA SANCTI THOMÆ

BRUXELLIS. — A. VROMANT, VIA CAPELLÆ B. M. VIRGINIS.

F. C.-R. BILLUART

SUMMA SANCTI THOMÆ

HODIERNIS ACADEMIARUM MORIBUS ACCOMMODATA.

EDITIO NOVA

OPTIMÆ AUCTORIS SIMILLIMA
A MENDIS VERO VINDICATA NOTISQUE ILLUSTRATA CUM INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS
RERUM SCILICET ET SCRIPTURÆ SACRÆ

Sub Augusto Nobilissimoque Patrocinio Illust. ac RR. DD.

J.-B.-J. LEQUETTE

Episcopi Atrebatensis, Boloniensis et Audomarensis.

TOMUS SEXTUS.

PARISIIS

Apud VICTOREM PALMÉ, Bibliopolam, 25, via dicta Grenelle-S.-Germain.

ROMÆ
LIBRARIA S. CONGREG. DE PROP. FIDE
Equ. MELANDRI, Soc.

BRUXELLIS
Apud J. ALBANEL, Bibliopolam
29, VIA PAROCHORUM, 29.

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

NOV 24 1931

1356

SUMMA SANCTI THOMÆ

HODIERNIS ACADEMIARUM MORIBUS ACCOMMODATA.

TRACTATUS DE MYSTERIIS CHRISTI

D. Th. 3 p. à q. 27 ad 60.

Discussis in tract. de Incarnatione [1], quæ spectant unionem Dei et hominis et quæ ad illam consequuntur, gratum fore existimavi lectori pio ac curioso, si speciali tractatu expenderem cum angelico Doctore quæ Filius Dei incarnatus in natura humana sibi unita gessit vel passus est, etiamsi ista scholarum disputationibus subjici non soleant. Expendemus itaque 1° ea quæ pertinent ad ingressum ejus in mundum ; 2° ea quæ pertinent ad progressum vitæ ipsius in hoc mundo ; 3° exitum ejus ex hoc mundo ; 4° ea quæ pertinent ad exaltationem ipsius post hanc vitam. Et quia beatissima ejus Mater pertinet ad ingressum ipsius in mundum, ideo sit

DISSERTATIO I.

De Beatissima Virgine Maria, Matre Christi.

D. Th. qq. 27, 28, 29, 30.

ARTICULUS I.

DE SANCTIFICATIONE BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

D. Th. q. 27.

Quatuor in hoc articulo quæruntur : primum, utrum B. Virgo, Mater Dei, fuerit sanctificata in utero ; secundum, utrum per hanc sanctificationem fomes fuerit in ea totaliter sublatus : dicitur fomes appetitus sensitivus, non secundum se, sed ut habitualiter inclinatus ad actus contrarios rationi; tertium, utrum B. V. nunquam peccaverit etiam venialiter ; quartum, utrum habuerit plenitudinem gratiæ.

[1] Q. 27, Procem.

Dico 1° :[1] Quamvis Scriptura sacra nihil dicat de sanctificatione B. Mariæ in utero, sicut nec de ipsius nativitate, rationabiliter tamen creditur fuisse in utero sanctificatam. An in primo vel secundo instanti conceptionis, non disputo. Vide quæ dixi de peccato originali.

Prob. Rationabiliter creditur[2] quod illa quæ genuit Unigenitum a Patre plenum gratiæ et veritatis, præ cæteris omnibus majora privilegia gratiæ sanctificationis acceperit : unde Angelus, Luc. 1, ei dixit : *Ave, gratia plena.* Atqui invenimus quibusdam aliis hoc privilegium fuisse concessum ut in utero sanctificarentur, sicut Jeremiæ, cui dictum est, Jerem. 1 : *Antequam exires de vulva, sanctificavi te ;* et Joanni Bapt. de quo dictum est, Luc. 1 : *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ* : ergo.

Dico 2° : Per hanc primam sanctificationem fomes non fuit totaliter sublatus in B. Virgine[3], sed per secundam tantum in conceptione Christi.

1° Quia SS. Patres, S. Leo, serm. 2 de Nativ.; S. Joan. Damascen., lib. 4 *Orthod. fid.*, cap. 15 ; S. Bernard. serm. 3 de Purif. et hom. 3 super *Missus,* dicunt B. Virginem ex conceptione Christi fuisse purgatam et purissimam factam : remanebat ergo tunc in ea aliquid purgandum ; non peccatum : ergo infectio fomitis.

2° Quia sicut ante immortalitatem carnis Christi resurgentis [4] nullus adeptus fuit carnis immortalitatem ; ita inconveniens esse videtur dicere quod ante Christi carnem, in qua nullum fuit peccatum, caro Virginis Matris ejus, aut cujusvis alterius, fuerit absque fomite, qui dicitur lex carnis seu membrorum.

Fuit tamen in B. V. ligatus fomes [5] per primam sanctificationem, quatenus per virtutem gratiæ et providentiam singularem cohibebantur vires inferiores, ne moverentur contra rationem. Unde sequitur nullum unquam fuisse in B. V. motum inordinatum etiam indeliberatum.

Dico 3° : B. Virgo nunquam peccavit etiam venialiter [6].

Ita communiter SS. PP. et theologi. Unde Trid., sess. 6, can. 23, dicit quod Ecclesia teneat B. Virginem ex speciali privilegio in tota vita sua vitasse omnia peccata etiam venialia.

Prob. Illos quos Deus eligit ad aliquid ita præparat et disponit [7], ut ad id ad quod eliguntur inveniantur idonei ; B. autem Virgo fuit divinitus electa ut esset mater Dei ; et ideo non est dubitandum quin Deus per suam gratiam eam ad hoc idoneam reddiderit. Subsumo : Atqui non fuisset idonea mater Dei, si peccasset aliquando : ergo. Prob. subsumptum : 1° Quia sicut honor parentum redundat in prolem, secundum illud Prov. 17 : *Gloria filiorum patres eorum,* ita per oppositum ignominia matris redundasset in prolem ; 2° quia singularem affinitatem habuit ad Christum, qui ab ea carnem accepit : dicitur autem 1 Corinth. 6 : *Quæ conventio Christi ad Belial?* 3° quia singulari modo Dei Filius, qui est Dei sapientia, in ipsa habitavit, non solum in anima, sed etiam in utero : dicitur autem Sap. 1 : *In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis:* ergo.

Dices 1° : S. Chrysost., hom. 45 in Matth. exponens illud Matth. 12 : *Ecce mater tua et fratres tui foris stant quærentes te,* dicit : « Manifestum est quod solum ex vana gloria hoc faciebant. » Et super illud Joan. 2 : *Vinum non habent,* dicit idem S. Chrysost., hom. 20 in Joan. quod Mater Jesu « volebat jam eum gratiam hominum conciliare, et seipsam clariorem facere per Filium, et fortassis quid humanum patiebatur, quemadmodum et fratres ejus dicentes : *Manifesta teipsum mundo.* » Et post pauca : « Nondum enim quam oportebat de eo opinionem habebat ». Atqui constat hoc totum esse peccatum ; ergo.

Resp. uno verbo cum Auctore, [1] S. Chrysostomum in illis verbis excessisse contra communem SS. Patrum et Ecclesiæ sensum.

Inst. Christus, Joan. 2, reprehendit Matrem dicens : *Quid mihi et tibi, mulier?* ergo peccaverat.

Resp. hæc verba non esse reprehendentis, sed instruentis circumstantes se nihil habere commune cum matre, ubi agitur de miraculis, quæ sunt propria opera divinitatis, non humanitatis quam habebat a Matre. Quod autem quidam SS. Patres dicunt verba Christi esse reprehensionis, intelligendi sunt non de reprehensione proprie dicta propter culpam, sed de reprehensione quoad apparentiam tantum ; quatenus si verba nude spectentur, habebant speciem reprehensionis ; seu, ut dicit Auctor, [2] in Matre cohibuit Dominus non inordinatum gloriæ motum quantum ad ipsam, sed id quod ab aliis posset æstimari.

Quod autem addit Christus : *Nondum venit*

[1] Q. 27, a. 1, o. [2] Ibid. [3] Ibid. a. 3, o. [4] Ib. [5] Ib. [6] Ibid. a. 4, o. [7] Ibid.

[1] Ib. ad 3. [2] Ibid.

hora mea, quidam intelligunt de hora seu tempore mortis suæ, quia familiare erat Christo designare suam passionem per hanc vocem *hora*, in qua debebat agnoscere Matrem. Alii intelligunt de tempore patrandi miracula, quia nondum tunc omnibus innotuerat defectus vini, quod requirebat Christus, ut per hoc miraculum evidentius probaret suam divinitatem.

Dices 2° : B. Virgo poterat orare : *Dimitte nobis debita nostra :* ergo.

Resp. sic potuisse orare, non in sua, sed in aliorum persona.

Dico 4° : B. Virgo [1] majorem præ omnibus aliis, sive angelis sive hominibus, habuit gratiæ plenitudinem ; quia quanto aliquid magis appropinquat principio in aliquo genere, tanto magis participat effectum illius principii : atqui Christus est principium gratiæ, secundum divinitatem quidem auctoritative, secundum humanitatem vero instrumentaliter, et B. Virgo illi fuit propinquissima secundum humanitatem, quia ex ea accepit humanam naturam : ergo.

ARTICULUS II.

DE B. VIRGINIS PARENTIBUS, ORTU, EDUCATIONE ET OBLATIONE IN TEMPLO.

Circa sæculum VIII, invaluit opinio apud græcos, deinde apud latinos quosdam, B. Virginem a parentibus Joachim et Anna senibus et sterilibus miraculose in lucem editam esse, eam ætatis suæ anno tertio ex voto parentum in templo fuisse oblatam, ac tunc virginitatis voto se adstrinxisse ; traditam levitis et sacerdotibus ad educationem, in templo ; imo in Sancto Sanctorum per undecim annos fuisse commoratam et cœlesti pabulo enutritam, donec, annum 14 assecuta, tradita fuerit in matrimonium Josepho virgæ florentis indicio designato, qui virginitatem ejus custodiret, non violaret. Quærimus utrum hæc omnia sint vera ?

Dico 1° : Hæc omnia sunt dubia et incerta ; quia sunt excerpta ex scriptis partim spuriis et apocryphis, partim recentioris ætatis. Quantum ad S. Greg. Nissen., qui laudatur, id refert ex historia incerti auctoris. Similiter epistola Evodii, apostolorum in sede Antiochena successoris, quæ citatur, habetur apocrypha : cæteri sunt recentioris ætatis.

Equidem Baronius multis argumentis probat id fieri potuisse, at non sequitur ita factum esse, imo non fuisse ita factum duo suadent. Primum : Si B. Virgo tanto honore tantisque privilegiis fuisset decorata, nunquam Judæi Christo in probrum vertissent ejus Matris vilitatem, ut ejus miracula, sapientiam et virtutes deprimerent, neque dixissent Matth. 13: *Unde huic sapientia hæc et virtutes? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria ? Unde ergo huic hæc omnia ista ?*

Secundum : Quia juxta Apost., Heb. 9, nemini nisi summo pontifici semel in anno licuit Sanctum Sanctorum ingredi ex mandato Dei, Exodi 30 et Lev. 17. Quæ religio vigebat adhuc apud Judæos tempore Philonis, ut ipse testatur in libro de Legatione ad Caium imperatorem. Nullatenus autem est verisimile sacerdotes et levitas admisisse aut tolerasse contra religionem suam et Dei mandatum in Sancto Sanctorum commorantem puellam, cujus dignitatem et excellentiam ignorabant ; neque enim eam futuram Dei matrem sciebant.

At, inquies, quid ergo Ecclesia celebrat die 21 Novemb. sub nomine Præsentationis B. Virginis ?

Resp. Celebrat Ecclesia actum illum sapientissimum et generosissimun quo B. Virgo se adhuc tenera ætate voto virginitatis adstrinxit, atque professione vitæ perfectioris se Deo dicavit atque consecravit, quod factum esse in templo creditur. An autem hæc oblatio facta fuerit a parentibus ex voto ? an triennis oblata fuerit puella ? an in sacerdotum disciplinam tradita ? an in Sanctum Sanctorum inducta et ibi undecim annis commorata ? an decimo quarto anno ætatis Josepho florescentis virgæ indicio designato in matrimonium tradita ? Nec dicit nec colit Ecclesia. Imo cum olim in oratione festi Præsentationis legeretur : « Deus qui sanctam tuam genitricem tabernaculum Sancti Spiritus post triennium in templo præsentari voluisti...,» Sixtus V jussit hanc orationem emendatam sic legi, prout hodie legitur : « Deus qui B. Mariam semper virginem Spiritus Sancti habitaculum hodierna die in templo præsentari voluisti, præsta, quæsumus, etc. »

Dico 2° : Parentes B. Virginis coluntur ab Ecclesia sub nominibus Joachimi et Annæ, sed incertum est an sint vera et propria eorum nomina, an ratione mysticæ significationis tantum imposita. Joachim enim hebraice significat : Præparationem Domini ; Anna significat : Gratiam. Non pauci putant nomen

[1] Ibid. a. 5, o.

proprium patris B. Virginis esse *Heli*, ut dicemus dum de genealogia Christi. Cæterum in id curiosius inquirere superfluum reputat S. Petrus Damianus, serm. 3 de Nativit., « quia, inquit, lector nimis inutiliter quærit quod Evangelista narrare superfluum duxit. »

ARTICULUS III.

DE VIRGINITATE B. MARIÆ.

D. Th. q. 28.

Dico 1° : B. Maria virgo concepit, [1] virgo peperit.

Prima pars est contra Cerinthum, qui dicebat Christum ex semine Joseph conceptum; secunda contra Jovinianum, qui, licet agnosceret B. Mariam fuisse virginem in conceptu, volebat tamen in partu fuisse corruptam, ut refert S. Aug. *Hæres.* 82 et l. 1 cont. Julian. cap. 2.

Utraque pars est de fide. Constat 1° ex illo Isaïæ c. 7 : *Ecce virgo concipiet et pariet filium.* Neque dicas cum quibusdam Judæis vocem hebræam *haalma* non significare virginem, sed puellam adolescentulam, sive virginem sive non ; observant enim linguæ hebraïcæ periti vocem hanc *Haalma* cum articulo emphatico *ha* nullibi usurpari in S. Scriptura nisi pro puella virgine. Aliunde Isaïas hoc loco prænuntiat portentum ingens et inauditum : quid vero novi et portenti haberet, si puella virum experta sit filium paritura ? Unde Matthæus cap. 2, volens probare Christum esse conceptum ex Spiritu Sancto, dicit : *Hoc totum factum est ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem* : *Ecce virgo in utero habebit et pariet filium.*

2° Constat ex Symbolis apostolorum et Constantinopolitano in quibus dicitur Christus *conceptus ex Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine.* 3° Constat ex perpetua traditione Ecclesiæ. Plures congruentias pro utraque parte adfert S. Th. 1 et 2 articulo hujus quæst. quas videre potest curiosus lector.

Exivit itaque Christus ex utero clauso penetratione miraculosa, sicut post resurrectionem intravit ad discipulos januis clausis. Atque hinc sequitur quod B. Virgo peperit absque dolore ; causa enim dolorum in partu est apertura seu fractura claustrorum, quæ hic abfuit.

Dices : S. Ambrosius, in cap. 2 Luc., dicit de Christo : « Hic est qui aperuit matris suæ vulvam ut immaculatus exiret. » Ergo.

Resp. quod ista apertio[1] non significat reserationem claustri pudoris virginei, sed solum exitum prolis de utero matris. Unde idem S. Ambrosius, l. *de Instit. Virg.* c. 8, dicit : « Bona porta Maria quæ clausa erat et non aperiebatur ; transivit per eam Christus, sed non aperuit. »

Dico 2° [2] : B. Maria post partum virgo permansit.

Est iterum de fide contra Helvidium, qui dixit Matrem Christi post partum a Joseph fuisse carnaliter cognitam et alios genuisse filios.

Prob. 1° ex illo Ezech. 44 :[3] *Porta hæc clausa erit et non aperietur, et vir non transibit per eam, quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam.* Quod exponens S. Aug., serm. 18 de Temp., dicit : « Quid est porta in domo Domini clausa, nisi quod Maria semper erit intacta ? Et quid est, homo non transibit per eam, nisi quod Joseph non cognoscet eam ? Et quid est, Dominus solus intrat et egreditur per eam, nisi quod Spiritus Sanctus imprægnavit eam et angelorum Dominus nascetur per eam ? Et quid est, clausa erit in æternum, nisi quod Maria virgo est ante partum, est virgo in partu, et virgo post partum ? » Eodem sensu allegorice exponunt hunc locum alii SS. Patres et interpretes.

2° Hæc est Ecclesiæ catholicæ traditio et fides adeo indubitata et universalis, ut in omnibus suis officiis Mariam semper virginem, virginem prius et posterius, virginem ante partum, in partu et post partum, unanimi consensu celebret ; et hoc ipso quo quis profert nomen *Mariæ*, statim virgo intelligitur. « Neque enim, inquit Epiphan., *Hæres.* 78, altera videtur S. Mariæ vox et virgo. » Unde in V synodo generali dicitur : « Mariæ virginitas ante partum, in partu et post partum interminabilis. »

3° Suadent variæ rationes Auctoris[4]. 1° Error Helvidii derogat perfectioni Christi, qui, sicut secundum divinam naturam Unigenitus est Patris tanquam perfectus per omnia Filius ejus, ita decuit ut esset unigenitus Matris tanquam perfectissimum germen ejus. 2° Hic error injuriam facit Spiritui Sancto, cujus sacrarium fuit uterus virginalis, in quo carnem Christi formavit: unde non decebat quod de cætero violaretur per commixtionem

[1] Q. 28, a. 1 et 2.

[1] Ibid, a. 2. ad 1. [2] Ibid. a. 3, 0, [3] Ibid. in a. s. c. [4] Ibid. o.

virilem. 3° Derogat dignitati et sanctitati Matris Dei, quæ ingratissima videretur, si tanto Filio contenta non esset, et si virginitatem, quæ in ea miraculose conservata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitum. 4° Etiam ipsi Josepho esset ad maximam præsumptionem imputandum, si eam quam revelante angelo de Spiritu Sancto Deum concepisse cognoverat, polluere attentaret: ergo.

Obj. 1°: Matth. 1, dicitur de Maria et Joseph: *Antequam convenirent, inventa est habens de Spiritu Sancto*: quod non potest dici nisi de conventuris, sicut nemo dicet de non pransuro, antequam pranderet: ergo. 2° Ibid. dicitur: Joseph *accepit uxorem suam, et non cognoscebat eam, donec peperit Filium suum primogenitum* : το *donec* significat tempus determinatum, quo fit id quod usque ad illud tempus dilatum est. 3° Primogenitus non dicitur nisi qui habet fratres sequentes. 4° Christum revera habuisse fratres exprimit S. Scriptura, Joan. 2, ubi dicitur quod Christus descenderit in Capharnaum cum Matre et fratribus suis: ergo.

Resp. ad primum cum S. Hieron., l *cont. Helvid. de perpet. Virg. Mariæ,* quod, licet particula *antequam* sæpe consequentia indicit, nonnunquam tamen ea tantum quæ cogitabantur aut solebant fieri ostendit: nec necesse est ut cogitata vel solita fieri fiant cum aliquid intervenit quod impedit ne fiant: sicut si diceretur : Antequam nautæ in portu pranderent, navigarunt, non significaretur nautas pransisse in portu postquam navigaverint, sed eos solitos et cogitantes prandere in portu, abiisse impransos. Ita similiter cum evangelista dicit: *antequam convenirent, inventa est,* etc., non significat quod postea convenerint, sed quod dum secundum opinionem vulgi viderentur conventuri, prævenit conceptio per Spiritum Sanctum, ex quo factum est ut ulterius non convenerint.

Ad secundum[1], resp. ex eodem S. Hieron. in Comment. ad 2 c. Matth., quod, quamvis *usque* seu *donec* significet quandoque certum tempus, quandoque etiam significet tempus indefinitum, ut cum dicitur Psal. 113: *Oculi nostri semper ad Dominum, donec misereatur nostri,* non est sensus quod post impetratam misericordiam oculi avertantur a Deo, cum tunc debeant magis converti. Et secundum hunc modum loquendi significantur ea de quibus posset dubitari, si scripta non fuissent; cætera vero intelligentiæ nostræ relinquuntur. Secundum igitur hunc modum, evangelista scribit Matrem Dei non esse cognitam usque ad partum, de quo posset dubitari, imo contrarium præsumi, ut multo magis intelligamus cognitam non fuisse post partum.

Ad tertium : [1] Primogenitus in S. Scripturis dicitur ante quem nullus est genitus, sive post eum alii gignantur, sive non. Unde secundum legem primogenita debebant redimi, antequam aliud nasceretur.

Ad quartum:[2] Secundum morem S. Scripturæ fratres Domini dicuntur qui erant ejus consanguinei, ut patet de Abraham et Loth, Genes. 13, et de Laban et Jacob, Gen. 29. Quoto autem gradu consanguinitatis non constat. Plures volunt quod essent filii Cleophæ, qui aliter dicebatur Alphæus, fratris S. Joseph, sicque erant secundum opinionem vulgi consanguinei Christi in secundo gradu. Alii dicunt quod essent filii Mariæ Cleophæ sororis B. Virg. et sic reipsa erant consanguinei Christi in secundo gradu.

ARTICULUS IV.

DE VOTO VIRGINITATIS A DEIPARA EMISSO.

Quatuor hic quærimus: primum, utrum Deipara emiserit votum virginitatis; secundum, cujus conditionis fuerit illud votum, an conditionatum an absolutum; tertium, quandonam emisit; quartum, an prima emiserit.

Dico 1° : Deipara emisit votum virginitatis. Est contra calvinistas, qui inde vident probari vota monastica quæ odio habent[3].

Prob. 1° ex responso ipsius Deiparæ facto angelo nuntianti quod Christum conciperet et pareret[4]: *Quomodo,* inquit, *fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quibus verbis objicit difficultatem quam patiebatur. Ista autem difficultas non oriebatur ex simplici proposito servandæ virginitatis, quod propria voluntate mutare poterat; neque ex hoc quod actum cognitionis nunquam exercuerat, partus enim proponebatur futurus ab angelo: non repugnat autem quod quæ nondum cognovit virum, postea cognoscat et pariat; neque repugnat quod postea cognoscat, nisi votum virginitatis emissum. Hanc ergo impotentiam cognoscendi B. Virgo his verbis exprimit: *Virum non cognosco,* id est, cognoscere non possum, sicut dum abstemius dicit : Non bibo vinum, id est, bibere non possum, vel cœcus: Lumen cœli non video, id est, videre non possum. Unde S. Aug., l. *de S. Virginit.* c. 4, dicit: « Hoc

[1] Ibidem, ad 3. [1] Ib. ad 4. [2] Ib. ad 5. [3] Ib. a. 4. o. [4] Ib. in a. s. c.

profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset. »

Si dicas Deiparam non ignorasse Messiam nasciturum ex virgine juxta illud Isa. 7: *Ecce virgo concipiet et pariet*, resp. id non ipsi statim occurrisse ut ad se pertinens: unde dicitur turbata in sermone angeli. Insuper « quomodo id fieri posset (quod Messias nasceretur ex virgine) ante non legerat, » inquit Vener. Beda in cap. 1 Lucæ.

Prob. 2° ex SS. PP. Præter Aug., jam laudatum, S. Greg. Niss., orat. in diem natalem Christi, Venerab. Beda, supra cap. 1 Luc., S. Bernard., serm. 4 super *Missus*, S. Edmerus, lib. *de Excellentia* B. V., cap. 4, et alii votum B. Virginis adstruunt.

3° Ratio suffragatur. Perfectionis opera magis sunt laudabilia[1], si ex voto fiant, ut docuimus 2 2, ad a. 6, q. 88: atqui virginitas debuit excellere in Matre Dei, propterea quod aliis virginibus proponenda erat in exemplum, et propter alias rationes congruentes, quas refert Auctor, a. 1 hujus q.: ergo.

Dico 2°: Probabile est Deiparam primum vovisse virginitatem conditionate[2], si nempe Deo placeret, aut aliud non ordinaret: postea, cognita Dei voluntate, et accepto sponso secundum quod mores illius temporis exigebant, una cum ipso absolute vovisse.

Est expressa sententia S. Th. non solum hic, sed etiam in 4, dist. 30, q. 2, art. 1.

Prob. Erat Deiparæ justa ratio dubitandi num virginitatis votum Deo placeret, imo et timendi ne ipsi displiceret: ergo prudens et religiosa Virgo illud absolute non emisit, sed conditionate, si Deo placeret, ne se exponeret periculo displicendi Deo. Prob. ant. Esto non fuerit tunc præceptum strictum saltem singulis vacandi generationi, cum jam esset sufficienter propagatum genus humanum et multiplicatus populus fidelis, attamen colere virginitatem erat adhuc tunc contrarium moribus Israelitarum, præsertim quoad mulieres: ergo Deiparæ justa ratio fuit, etc. Probat. anteced. 1° auctoritate Patrum: S. Aug. lib. *de Bono viduitatis*, cap. 7, dicit: « Sanctas fœminas propheticis temporibus nubere obedientia, non concupiscentia compellebat. » Idem habet S. Hieron., lib. contra Helvid., c. 10. S. Bernard. serm. de Virgine ad illa verba Apocal.: *Signum magnum apparuit in cœlo*, dicit B. Virginem vovendo virginitatem « legis mosaicæ decreta transcendisse. »

Has autem auctoritates theologi, etiam ii qui hic nobis adversantur, exponunt de lege improprie sumpta pro consuetudine quæ tunc vigebat apud Judæos ut omnes nuberent ad propagationem populi fidelis, item de obedientia et necessitate respective ad hanc consuetudinem; et bene ex ipso S. Aug. qui, lib. *de Virginit.* c. 4, expendens votum a Deipara nuncupatum, dicit: « Hoc Israelitarum mores adhuc recusabant. » Ergo secundum SS. PP., etiam fatentibus adversariis, colere virginitatem erat adhuc tunc contrarium moribus Israelitarum. Prob. 2° idem anteced. Licet habeamus quædam exempla virorum qui tempore legis manserunt cælibes, ut Josue, Eliæ, Elisæi, etc., nullam tamen legimus mulierem coluisse virginitatem. Id equidem quidam opinantur de Maria, sorore Moysis, sed aperte contradicit Joseph, lib 3. *Antiquit.* c. 2, ubi dicit Mariam fuisse junctam matrimonio *Huri*, qui, una cum Aarone, Moysis brachia in monte sustinebat, Exodi 17. Aliunde unius factum, sicut non facit, ita nec destruit morem: ergo.

Dices 1°: SS. Patres qui votum virginitatis in Deipara agnoscunt, votum simpliciter dicunt, nec distinguunt inter absolutum et conditionatum. 2° Quod est perfectius, est tribuendum B. Virgini: atqui perfectius est absolute vovere quam conditionate; ergo. 3°B. Maria erat virginibus proponenda in exemplum: istæ autem absolute vovent. 4° Nulla est ratio quæ cogat agnoscere in B. V. votum tantum conditionatum: non præceptum legis Judaicæ vacandi generationi, quia vel nullum fuit, vel saltem spectabat communitatem, non singulos nisi in casu necessitatis, quæ tunc non erat; non matrimonium initum cum S. Joseph, quia essentia matrimonii consistit in jure mutuo ad copulam, non in ipso usu copulæ, qui potest separari a jure; votum autem absolutum virginitatis non repugnat juri mutuo ad copulam, sed ipsi tantum usui copulæ: ergo.

Resp. ad primum: Argumentum est negativum quod nihil probat: insuper non erat ratio cur SS. PP. distinguerent inter votum absolutum et conditionatum, cum utrumque B. V. emiserit.

Si dicas: Juxta SS. Patres, B. V. emisit votum absolute ante matrimonium initum cum S. Joseph; quod nos dicimus emissum tantum inito matrimonio: sic S. Aug., lib. *de Virginit.*, cap. 4: « Desponsata est, inquit, viro justo, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro quod illa jam voverat. » Et S. Greg. Niss., in diem Natalis Christi: « Non

[1] Ibid. o. [2] Ibid.

liberorum causa Josepho nupsit, quinimo nefas illi fuit cognoscere virum. »

Resp. laudatos Patres posse intelligi de voto conditionato, si Deus aliter non ordinaret: quandiu enim id non innotescebat illi, tenebatur voto. Adde quod hoc argumentum militet tantum contra circumstantiam temporis in quo dicimus emissum votum absolutum, non autem probat quod ab initio fuerit absolutum.

Ad secundum, dist. min. Perfectius est vovere absolute quam conditionate, secundum se, conc.; attentis circumstantis, ut si esset periculum displicendi Deo per votum absolutum, neg. Sic autem erat in casu. Adde quod Deipara etiam voverit absolute, ut jam dictum est, et quidem ante annuntiationem angeli. Et per hoc patet responsio ad 3.

Ad quartum: Resp. quod neque ratione præcepti stricte legis mosaicæ, neque ratione matrimonii initi cum Joseph dicamus Deiparam non vovisse absolute, sed quia « hoc mores Israelitarum adhuc recusabant », ut dicit S. Aug. supra laud.

His tamen non obstantibus, sententiam contrariam ut vere probabilem etiam agnosco propter rationes mox deductas, et quia a pluribus insignibus theologis etiam thomistis propugnatur, ita ut videatur hodie communior. Et quantum ad D. Th. qui videtur aperte contrarius, observat noster Serrius S. Doctorem in sententiam voti conditionati ivisse delusum supposititio testimonio S. Augustini, a Magistro sententiarum et Gratiano laudato, cujus suppositionem S. Th. in sua ætate propter probatorum codicum penuriam deprehendere non potuit : sic enim S. Aug. loquentem inducunt Magister Sent., l. 4, d. 30, et Gratianus, Can. *Sufficiat*, causa 27, q. 2: « Beata Virgo proposuit se servaturam votum virginitatis in corde ; sed ipsum votum non expressit; ore subjecit se divinæ dispositioni : proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus ei aliter revelaret, committens virgo suam virginitatem divinæ dispositioni ; consensit in carnalem copulam, illam non appetendo, sed divinæ inspirationi in utroque obediendo. Postea vero simul cum viro labiis expressit, et uterque in virginitate permansit. » Quo S. Augustini testimonio bona fide accepto sententiam firmat S. Th. in q. cit. d. 30, q. 2, art. 1, dicens : « Et hoc est quod Augustinus in littera tradit, quod proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ordinaret. » Attamen nihil horum habet S. Aug. neque l. *de Nupt. et Concup.*, qui apud Magistrum Sent. citatur in margine, neque l. *de Virginitate* a Gratiano notato.

Cæterum quidquid sit, cum utraque sententia admittat Deiparam vovisse absolute virginitatem, et sit tantum disputatio de tempore, an ab initio, an decursu temporis, quando novit ex divina revelatione id Deo placere, quod est contra hæreticos hodiernos, restant argumenta eorum solvenda.

Obj. Præceptum erat in lege vacandi generationi, Gen. 1. v. 28, his verbis : *Crescite et multiplicamini et replete terram.* Quod Deus repetit post diluvium, ibid. c. 9, v. 1 : ergo Mater Dei non potuit absque transgressione et peccato vovere absolute virginitatem.

R. 1° hæc verba non esse Dei præcipientis, sed benedicentis et promittentis fœcunditatem; eadem enim legimus, cap. cit. v. 22, dicta brutis, quæ non sunt capacia præcepti. 2° Esto fuerit, præceptum istud obligabat tantum per se, directe et primario communitatem, non privatos nisi in casu necessitatis propter propagationem generis humani et multiplicationem populi fidelis, ut probavi in tract. de Matrim. dissert. 1, art. 1, § 2, et docet S. Th. in 4, d. 37, q. 3, a. 2, ad 2. Tempore autem B. Virginis ex neutro capite necessitas urgebat; sufficienter enim propagatum erat genus humanum, et multiplicatus populus fidelis.

Inst.1° : Exodi 23, v. 26, legitur : *Non erit infœcunda et sterilis in terra tua;* et Deuteron. 7, v. 14: *Non erit in te sterilis tam in hominibus quam de gregibus tuis:* ergo.

Resp. ut ante 1° non esse prohibitionem colendæ castitatis, sed promissionem futuræ fœcunditatis; non enim sterilitas seu fœcunditas subjacere potest præcepto, cum non sit in potestate hominis, neque pecora sint capacia præcepti. 2° Si sit præceptum, non afficit singulos nisi in casu necessitatis, qui tum non erat.

Inst.2° : Saltem in vet. Testam. sterilitas erat probrosa, et instar maledictionis habebatur : Oseæ 9 : *Da eis vulvam sterilem* ; Rachel, Gen. 30, ubi peperit filium : *Abstulit,* inquit, *Deus opprobrium meum.* E contra fœcunditas pro benedictione et summa felicitate habebatur : Isaiæ 26 : *Beatus qui habet semen in Sion;* et Lucæ 1, Elizabeth propter natum Joannem Bapt. *congratulabantur vicini et cognati, quia magnificavit Dominus misericordiam suam* cum illa : ergo.

Resp. dist. ant. Sterilitas ex impotentia in conjugatis, qui cum vellent generare non

poterant, erat probrosa, conc.; sterilitas ex electione in virginibus, quæ cum possent generare, nolebant majoris perfectionis studio, neg. Similiter de fœcunditate, est summa felicitas et benedictio in conjugatis, quia assequuntur quod optant in conjugio; at major est felicitas et benedictio servata virginitas, quia virgines bonum excellentius quod quærunt, scilicet carnis incorruptionem, assequuntur, juxta illud Sap. 3: *Felix est sterilis incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum.*

Quantum ad quosdam Patres qui videntur agnoscere legem vacandi generationi, explicuimus supra de lege improprie sumpta pro moribus et consuetudine Israelitarum.

Dico 3°: Constat ex prima conclusione Deiparam votum virginitatis absolutum emisisse antequam salutaretur ab angelo, cui ideo respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco,* id est, cognoscere non possum ob votum virginitatis, ut exposui loco citato. Si namque votum fuisset conditione suspensum, si Deo placeret, aut aliud non ordinaret, ex nuntio angeli statim intellexisset id Deo non placere, sed aliud ordinasse, neque respondisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est, cognoscere non possum, cum se sensisset solutam a voto conditionato, conditione non perfecta.

Qui tenent votum fuisse ab initio conditionatum, dicunt emissum fuisse absolute post matrimonium contractum cum S. Joseph; alii ante matrim. Quo vero ætatis Deiparæ anno, incertum æstimant.

Dico 4°: Juxta quosdam SS. Patres, Deipara mortalium prima virginitatem vovit eamque ex voto servavit.

Prob. S. Bernardus, serm. de Virg., in hæc verba Apocal.: *Signum magnum apparuit in cælo* dicit : « Propositum virginitatis et ipsius quoque propositi novitas virginitatem carnis illustrat, quod videlicet in libertate spiritus, legis mosaicæ decreta transcendens, illibatam Deo corporis et spiritus sanctimoniam vovit. » S. Anselmus in Stimulo amoris dicit Christo: « Descendisti e regali solio sublimis gloriæ tuæ in humilem et abjectam in oculis suis puellam, primo virginitatis continentiæ voto sigillatam. » Rupertus abbas, l. 3 in Cantica: « Quia votum egregium Deo prima vovisti, votum virginitatis », etc.

ARTICULUS V.

DE MATRIMONIO B. VIRGINIS CUM S. JOSEPH.

Verum extitisse matrimonium inter B. Virginem et S. Josephum probavi in digressione historica ad calcem diss. 3. de Matrim. Illuc recurrat lector et simul conferat art. 5 ejusdem diss. de objecto consensus matrimonialis. Hoc supposito, restant duæ quæstiones solvendæ, prima, quandonam matrimonium istud fuit contractum ; secunda, quoto utriusque ætatis anno. Unde

Dico 1°: Matrimonium inter B. Virginem et S. Josephum non fuit contractum tribus mensibus post salutationem angelicam, quando nempe B. Virgo reversa ex visitatione Elisabeth apparuit Josepho gravida, et ipse de mysterio fuit instructus ab angelo, ut quibusdam SS. Patribus visum est: sed probabilius contractum fuit antequam B. Virgo salutaretur ab angelo. Ita sentiunt SS. Chrysost. hom. 4 in Matth. 5, Ambros. in Luc. c. 1, Bernard. hom. 2 super *Missus,* Petrus Chrysologus, serm. 175, Th. hic. q. 29, a. 2, ad 3, et alii.

Prob. 1° Ideo secundum SS. Patres, etiam illos qui hic nobis adversantur, Christus voluit nasci ab uxorata, ut matris honori consuleretur, ne scilicet haberetur fornicaria: atqui si post tres menses tantum a conceptione juncta sit matrimonio, apparuisset gravida ex concubitu fornicario, sive cum Josepho sive cum altero: ergo.

2° Ideo, juxta eosdem SS. Patres, Deipara juncta fuit matrimonio ut partus ejus celaretur diabolo, dum de Joseph semine et non de virgine putat esse natum : atqui si tribus mensibus post imprægnationem inivisset matrimonium, quando jam apparebat gravida, diabolus non putasset ex Joseph semine esse conceptum: ergo.

Dices: Matth. 1 sic legitur: *Cum esset desponsata Mater Jesu, Maria, Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Joseph autem vir ejus, cum esset justus et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere illam. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei dicens: Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam; quod enim in ea natum est de Spiritu Sancto est: pariet autem Filium, et vocabis nomen ejus Jesum... Exurgens autem Joseph a somno fecit quod præcepit ei angelus Domini, et accepit conjugem suam.* Atqui ex toto hoc contextu

eruitur quod tunc solum Joseph acceperit Mariam in conjugem suam, quando ei revelatum est ab angelo mysterium divinæ fœcunditatis: ergo.

Resp. neg. assumptum: quinimo ex hoc contextu attente perpenso eruitur contrarium. Nam 1° tunc jam Joseph dicitur *vir ejus,* scilicet Mariæ: ergo jam tunc erat Josepho juncta matrimonio. 2° Dicitur: *Voluit dimittere illam;* nemo autem dimittit uxorem quam reipsa non duxit: « Quam non accepit, inquit S. Ambros., l. 2 in Luc. c. 1, nemo dimittit, et ideo qui volebat dimittere, fatebatur acceptam. » 3° Dicitur: *Noli timere accipere conjugem tuam,* et postea: *Joseph accepit conjugem suam.* Qui autem in matrimonio primum jungitur, non dicitur accipere conjugem suam, sed accipere in conjugem suam.

Itaque sensus horum verborum est: *Cum esset desponsata Mater Jesu, Maria. Joseph,* non per verba de futuro quæ sponsalia tantum efficerent, sed per verba de præsenti quæ verum matrimonium efficiunt: quo sensu dixit Luc. cap. 2: *Ascendit Joseph à Galilæa cum Maria desponsata sibi uxore prægnante, antequam convenirent,* id est, antequam ullam copulam haberent. *Joseph autem cum esset justus et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere illam*: id est, cum nollet eam diffamare et in judicium deducere, voluit occulte dimittere illam de domo sua et convictu. *Noli timere accipere conjugem tuam,* id est, acceptam retinere in domo et convictu.

Quod posset opponi ex his verbis: *Antequam convenirent,* quasi postea carnaliter convenerint, dilutum est supra dum de virginitate B. Mariæ.

Quantum ad ætatem utriusque conjugis, quidam ex epist. Evodii, in sede Antiochena S. Petri successoris, dixerunt Josephum, dum contraxit matrimonium cum Deipara, fuisse senem ad minus octogenarium. Et Baronius ex eadem epist. scribit B. Virginem fuisse quatuordecim annorum: sicque eos exhibere solent pictores. Verum hæc Evodii epist. nunc ab eruditis penes omnibus rejicitur, ut apocrypha, spuria et næniis atque fabulis referta. Unde

Dico 2°: Joseph dum cum Maria matrimonium iniit, non erat senex octogenarius, sed vir ætate florens.

Prob. 1° Ideo, juxta unanimem SS. Patrum sensum, Joseph datus est maritus B. Virgini, ut illi esset solatio et præsidio in fovenda et educanda prole, in rebus domesticis gerendis, in oneribus matrimonii ferendis, utque pauperem familiam arte et industria aleret: atqui hæc præsidia et subsidia a sene octogenario expectari non poterant: ergo.

2° Item, juxta eosdem SS. Patres, Deus B. Mariam matrimonio jungi voluit ut ejus honor in tuto poneretur, possetque ejus partus marito tribui ab his qui mysterium ignorarent: atqui in hunc finem congruebat virum esse ætate florentem, non senem effœtum: quinimo effœta mariti ætas male suspicandi de uxore juvencula pariente ansam præbuisset.

Dico 3°: Nullum extat certum antiquitatis monumentum B. Virginem ætatis suæ anno quartodecimo iniisse matrimonium: quin potius rationi videtur conformius eam tunc fuisse grandiusculam et maturioris ætatis: 1° quia post aliquot menses a matrimonio contracto longam et difficilem peregrinationem suscepit in montana Judææ salutatura cognatam suam Elizabeth; 2° quia cum nuberet non libidine aut desiderio prolis impulsa, sed ut Judæorum moribus se conformaret, nulla erat ratio accelerandi suum matrimonium.

Quo autem præcise ætatis suæ anno et ipsa et Joseph matrimonium contraxerint, incertum plane est.

ARTICULUS VI.

DE ANNUNTIATIONE B. VIRGINIS.

D. Th. q. 30.

Plura hic occurrunt discutienda: primum, utrum fuerit conveniens annuntiari B. Virgini incarnationem Verbi in ea esse perficiendam; secundum, utrum ista annuntiatio debuerit fieri per angelum; tertium, quis, ex qua hierarchia et ex quo ordine fuerit angelus Gabriel missus ad B. Virginem; quartum, utrum angelus in humana specie apparuerit B. Virgini; quintum, utrum debito ordine peracta sit salutatio angelica; sextum, ubi et quando sit peracta; septimum, unde orta sit turbatio B. Virginis, de qua S. Lucas, c. 1. Pro quorum resolutione

Dico 1°: Conveniens fuit annuntiari B. Virgini incarnationem Verbi in ea esse perficiendam. [1]

1° Ut debito ordine prius Deum mente conciperet quam corpore: [2] unde S. Aug., l. de Virgin. c. 3, dicit: « Beatior est Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo car-

[1] Q. 30. a. 1. 0. [2] Ibid.

nem Christi. » Et infra : « Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde quam carne gestasset. » 2° Ut super hoc sacramentum divinitus instructa posset illius esse certior testis. 3° Ut voluntarie Deo sua obsequia offerret, ad quod promptam se exhibuit dicens : *Ecce ancilla Domini.* 4° Ut obtineretur ejus consensus, quia in hoc mysterio intercedebant sponsalia seu spirituale matrimonium tum inter Verbum divinum et naturam humanam quam induit, tum inter Spiritum Sanctum et Mariam quam imprægnavit, tum inter Christum et Ecclesiam quam instituit ; ad sponsalia autem seu matrimonium requiritur consensus sponsæ quem B. Virgo suo et Ecclesiæ totiusque naturæ humanæ nomine dedit. [1] Item requirebatur iste consensus ut sicut fœmina dando consensum angelo tentatori ruinæ generis humani initium dedit, sic fœmina dando consensum angelo salutanti redemptionis generis humani initium daret.

Dico 2° : Annuntiatio B. Virginis convenienter facta est per angelum.

1° Quia hæc est Dei ordinatio[2], quod mediantibus angelis, nisi quid obstet, divina ad homines perveniant. 2° Congruum erat ut sicut angelo tentatore perierat genus humanum, ita angelo ministrante repararetur. 3° Sic etiam congruebat virginitati Matris Dei : unde S. Hieron. in serm. *Assumpt.*, dicit : « Bene angelus ad Virginem mittitur, quia semper est angelis cognata virginitas : profecto in carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cœlestis. »

Dico 3° : [3] Angelus Gabriel missus ad Mariam, non est supremæ hierarchiæ sed infimæ, primus ex secundo ordine qui est archangelorum.

Ad quorum intelligentiam observandum est angelos distribui in tres hierarchias, et quamlibet in tres ordines. Suprema hierarchia continet Seraphinos, Cherubinos et Thronos ; media, Dominationes, Virtutes et Potestates ; infima, Principatus, Archangelos et Angelos.

Prob. itaque conclusio : 1° Quia Gabriel missus ad Mariam ab Ecclesia et Patribus dicitur passim archangelus ; 2° quia tanti mysterii excellentia requirebat ut illius nuntius esset summus inter eos qui summa nuntiant : atqui spiritus superiorum ordinum non mittuntur ad ferenda nuntia, sed soli Archangeli et Angeli, Archangeli quidem ad summa, Angeli ad communia.

Nec obstat [4] dictum S. Greg., hom. 34 in Evang. : « Summum angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. » Per summum enim non intelligit primum omnium, sed primum inter eos qui mittuntur ad ferenda nuntia : unde ibid. paulo ante vocat ipsum archangelum : « Ad Mariam Virginem, inquit, non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur. » Et « hoc nomen, ut ibid. addit, officio suo congruit : Gabriel enim fortitudo Dei nominatur ; per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum Dominus et potens in prælio ad debellandas aereas potestates veniebat. »

Dico 4° : Angelus in humana specie apparuit B. Virgini. [1]

Id aperte indicat series narrationis evangelicæ, Luc. 1. Dicitur enim angelus ingressus ad Mariam, cum ea locutus, et finito colloquio discessisse ; quæ omnia externam speciem et quidem humanam referunt.

Idem suadent congruentiæ [2]. Prima, quia cum angelus nuntiaret Deum invisibilem assumpturum visibilem carnem humanam, congruum erat ut invisibilis creatura formam, qua appareret visibilis, assumeret. Secunda, quia cum B. Virgo non solum in mente, sed etiam in ventre corporeo Dei Filium receptura erat, non solum ejus mens, sed etiam sensus corporei erant visione angelica refovendi. Tertia, ut Maria certior fieret ejus quod annuntiabatur ; ea enim quæ sunt oculis subjecta, certius apprehendimus quam ea quæ imaginamur. Unde S. Chrysost., hom. 4 in Matth., dicit « quod angelus non in somnis, imo visibiliter Virgini astitit ; nam quia magnam valde relationem accipiebat ab angelo, egebat, ante tantæ rei eventus, visione solemni.

Dico 5° : Salutatio angelica debito ordine peracta est [3].

Prob. Tria angelus intendebat circa B. Virginem [4]. Primo quidem reddere ejus mentem attentam ad tantæ rei considerationem, quod facit eam salutando nova quadam et insolita salutatione, in qua præmittit ejus idoneitatem ad conceptum, dicens : *Gratia plena ;* exprimit conceptum mox futurun, dicens : *Dominus tecum,* et prænuntiat honorem inde consequentem, dum dicit : *Benedicta tu in mulieribus.* 2° Intendebat eam instruere de mysterio Incarnationis in ea perficiendo ; quod facit, tum prænuntiando conceptum et partum : *Ecce concipies et paries,* etc., tum indicando dignitatem prolis concipiendæ : *Hic erit magnus, etc.,* tum denique demonstrando modum

[1] Ibid a. 2, o. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ib. ad 4.

[1] Ibid. a. 3, o. [2] Ibid. [3] Ibid. a. 4, o. [4] Ibid.

conceptionis : *Spiritus Sanctus superveniet in te*, etc. 3° Intendebat animum ejus inducere ad consensum, quod fecit exemplo Elizabeth et argumento ex omnipotentia Dei deducto : *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

Observandum quod angelus proposuerit exemplum conceptus Elizabeth, non ut B. Virgini quasi incredulæ mysterium Incarnationis persuaderet : iste enim conceptus longe minor erat conceptu quem annuntiabat ; sed proponebat ut in aliquo simili mysterium explicaret et rem ipsam confirmaret : sicut angelus nuntians pastoribus Christi nativitatem, dedit eis signum, quamvis ipsi de re indicata non dubitarent.

Dico 6° : Salutatio angelica peracta est in civitate Galilææ, cui nomen Nazareth : ita S. Lucas c. 1.

Nec obstat quod Joseph et Maria ,utpote Judæ tribules, debuerint habere domum in Judæa, quæ in partitione Terræ Sanctæ obtigerat tribubus Judæ et Benjamin, non in Galilæa quæ in sortem tribuum Zabulon et Nephtali cesserat ; non obstat, inquam, quia partitio facta à Josue erat possessionum, non habitationum. Poterant ergo Joseph et Maria habere in Galilæa domunculam elocatam, possessiones vero in Judæa. Adde quod post captivitatem Babylonicam limites possessionum a Josue præscripti non ita fuerint religiose servati, quin potius omnes susdeque permixti.

Dico 7° : Juxta Ecclesiæ traditionem peracta est salutatio angelica 25 Martii : ita ut inter conceptionem Christi et ejus nativitatem, quæ pariter creditur contigisse 25 Decembris, intercesserint novem menses integri.

De hora incertum est, et ideo ad memoriam et venerationem hujus sacratissimi momenti usus obtinuit inter fideles ut ter in die, mane, meridie et vespere Salutationem angelicam recitarent.

Non est tamen omnino improbabilis illorum opinio, qui censent salutationem angelicam peractam esse statim post mediam noctem sub initium diei naturalis : 1° quia hac ipsa hora Christus natus est, sicque juste completi sunt 9 menses gestationis in utero ; 2° quia id significatum videtur his verbis Sap. 18 : *Cum quietum silentium contineret omnia et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens Sermo tuus exiliens de cœlo a regalibus sedibus, durus debellator, in mediam exterminii terram prosilivit.*

Dico 8° : Turbatio B. Virginis, de qua Lucas c. 1, orta est ex aliquo timore, quem ut excuteret angelus dixit : *Ne timeas, Maria.*

Quæ fuerit autem causa timoris ? varii variam assignant. S. Ambros., lib. 2 de Abraham, c. 9, assignat introitum angeli sub specie viri : at non dicitur turbata *in introitu ejus*, sed *in sermone ejus*, et non cogitabat quis et qualis esset qui apparebat, sed *qualis esset ista salutatio.*

Alii assignant sublimitatem mysterii ab angelo nuntiati. Verum sublimitas mysterii non tam timorem quam admirationem causasset, et hunc timorem, si inde natus esset, non sedasset, sed auxisset angelus dicendo : *Spiritus superveniet in te*, etc.

Alii dicunt B. Virginem inde timuisse, quod dubitaret qualis esset angelus qui loquebatur, an bonus, vel malus qui eam laudando ad superbiam provocaret. Verum non dicitur, ut jam observavi, cogitasse de salutatore, quis esset, sed qualis esset ejus salutatio.

Quapropter verius videntur sentire qui dicunt eam fuisse turbatam ex eo quod timeret fractionem voti virginitatis quod prius emiserat ; subintellexerat enim ex his angeli verbis : *Benedicta tu in mulieribus*, prolem concipiendam, eo quod hæc esset solita in veteri Testamento mulierum benedictio : et cum nondum sciret modum quo id perficiendum esset, timebat ne cum jactura virginitatis fieret : unde quærit *quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quod posset opponi ex prophetia Isa. c. 7, quam non ignorabat Maria, solutum est supra art. 4, concl. 1.

DISSERTATIO II.

De Conceptione Christi.

D. Th. qq. 31, 32, 33, 34.

ARTICULUS I.

DE CONCEPTIONE CHRISTI SECUNDUM SE.

Plura hic subjicimus examini: primum, quo instanti salutationis angelicæ Christus sit conceptus; secundum, utrum assumpserit carnem de Adam; tertium, utrum de fœmina; quartum, quas partes habuerit B. Virgo in conceptione Christi, quas Spiritus Sanctus; quintum, utrum solus Spiritus Sanctus active egerit in conceptione Christi; sextum, utrum Spiritus Sanctus seu tota Trinitas debeat dici Pater Christi secundum carnem.

Dico 1°: Christus non fuit conceptus sub initium salutationis angelicæ, quando angelus dixit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*, sed in fine, quando B. Virgo præbens consensum dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.*

Prob. ex S. Script.: Lucæ c. 1, postquam angelus dixit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*, subdit: *Ecce concipies.* Ergo nondum conceperat. Item: *Spiritus Sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ergo nondum obumbraverat ad conceptum. Ipsa autem B. Virgo interrogat de modo: *Quomodo fiet istud?* ergo nondum factum erat. Item Luc. 2 dicitur ab angelo *vocatum nomen Jesu priusquam in utero conciperetur*, et tamen nondum vocatum erat, dum dixit angelus: *Dominus tecum.* Denique constat angelum fuisse missum ad Mariam ut obtineret ejus consensum; non consensit autem nisi in fine colloquii, dum dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Atque ita sentiunt S. Aug., serm. 18 de *Sanctis*, S. Greg. Mag., l. 18 *Moral.* c. 27, S. Joan. Damasc., lib. 3 de *Fide*, c. 2, S. Bernard., serm. 4 super *Missus*, et alii plures.

Unde quæ opponuntur ex quibusdam aliis Patribus, qui videntur contrarium docuisse, benigne sunt intelligenda, et ad sensum rectum flectenda; non enim credendum ipsos censuisse contra aperta S. Scripturæ testimonia.

Qui ergo dicunt B. Virginem concepisse dum salutata est gratia plena, etc. intelligunt de integra salutatione, quæ fuit absoluta dum dixit Virgo: *Ecce ancilla Domini.*

Qui dicunt Christum fuisse conceptum quando dixit Angelus: *Dominus tecum*, intelligunt de conceptu mox futuro.

Qui denique dicunt Mariam fuisse gratia plenam, quia Christum conceperat, non intelligunt conceptum factum antequam salutaretur, quod esset absurdum, sed prædestinationem ad hanc dignitatem; ita ut sensus sit Mariam fuisse gratia plenam, quia hanc plenitudinem requirebat dignitas matris Dei, ad quam erat destinata.

Dico 2°: Christus accepit carnem de Adam.[1] Constat 1° ex Apost., Heb. 2, dicente: [2] *Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* Semen autem Abrahæ sumptum est ex Adam.

2° Ratione. Christus assumpsit naturam humanam ut eam purgaret: [3] ergo congruum erat ut assumeret illam quæ purgatione indigebat: hæc autem est quæ ex Adam descendit.

Dico 3°: Christus assumpsit carnem de fœmina. [4] Ita Apost. Galat. 4: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere.*

Idque convenientissimum fuit; [5] licet enim Filius Dei carnem humanam assumere potuisset ex quacumque materia voluisset, congruum tamen erat ut de fœmina acciperet: 1° quia per hoc tota natura humana nobilitata

[1] Q. 31, a. 1, o. [2] Ibid. in a s, o. [3] Ibid. o. [4] Ibid. a. 4, o. [5] Ibid.

est; 2° quia per hoc veritas carnis adstruitur: unde S. Aug., epist. 3 ad Volusianum, ait: « Si omnipotens Deus hominem ubicumque formatum, non ex utero materno crearet, sed repentinum afferret aspectibus, nonne opinionem erroris confirmaret, nec hominem verum suscepisse ullo modo crederetur? Et omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer facit; » 3° quia per hunc modum completur omnis diversitas generationis humanæ; nam primus homo productus est ex limo terræ sine viro et fœmina: Eva producta est ex viro sine fœmina: alii vero homines nascuntur ex viro et fœmina. Unde hoc quartum quasi Christo proprium relinquebatur ut produceretur ex fœmina sine viro.

Dico 4°: B. Virgo more aliarum fœminarum præparavit et subministravit materiam, [1] purissimum scilicet sanguinem conceptui aptum: Spiritus autem Sanctus hunc purissimum sanguinem deduxit in uterum ex quo sacrum corpus organisatum illic formavit, eique animam creatam infudit; ita ut totum quod efficaciæ et virtutis est in virili semine, modo excellentiori præstiterit Spiritus Sanctus; B. Virgo autem quidquid est corporalis substantiæ subministraverit.

Dico 5°: Non solus Spiritus Sanctus, [2] sed tota Trinitas active operata est conceptionem Christi; quia opera ad extra sunt communia toti Trinitati. Attamen appropriatione quadam specialiter tribuitur Spiritui Sancto propter tria. 1° Quia Incarnatio est divini amoris opus juxta illud Joan. 3: *Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret.* Amor autem tribuitur Spiritui Sancto, quippe est amor Patris et Filii. 2° Quia est maxime opus gratiæ: gratia autem tribuitur Spiritui Sancto juxta illud 1 Corinth. 12: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* 3° Quia per Incarnationem singulariter sanctificata est humanitas Christi: sanctificatio autem etiam tribuitur Spiritui Sancto.

Dico 6°: Nihilominus Spiritus Sanctus[3] seu tota Trinitas non debet dici Pater Christi secundum carnem. Quia ad denominationem patris requiritur ut generans conferat aliquid de sua substantia ad formationem prolis, et quod eam producat in similitudinem suæ naturæ: paternitas enim sequitur generationem; generatio autem est origo seu productio viventis a vivente in similitudinem naturæ specificæ: atqui Spiritus Sanctus seu tota Trinitas neutrum præstitit in conceptione Christi secundum carnem; nihil enim contulit de sua substantia, nec produxit similem in natura: ergo.

[1] Ibid. a. 5. o. et q. 32. a. 11. [2] Ibid. [3] Ibid. a 3, o.

ARTICULUS II.

EX QUA TRIBU ET FAMILIA ORTUS SIT CHRISTUS?

Articulo præcedenti diximus Christum carnem sumpsisse ex Adam: nunc gravior quæstio hoc integro articulo discutienda, ex qua tribu et familia sit ortus. Cum enim notum sit ex vet. Test. Messiam futurum de tribu Juda et familia David, Isa. 11, Ps. 88, 131 et alibi, religionis christianæ hostes, Celsus, Porphyrius, Julianus Apostata, Tatianus et Faustus manichæus, ut Jesu nostro Messiæ dignitatem eriperent, dixerunt eum non esse de tribu Juda et stirpe David, sed ex tribu Levi, ideoque non esse Messiam. Contra quos

Dico: Christus secundum carnem est ex stirpe David. [1]

Prob. 1° Certo certius est Josephum esse de tribu Juda et familia David, juxta Luc. 1 et 2, specialiter Matth. 1, ubi ejus genealogia deducitur ab Abraham per Judam, Davidem et Salomonem: atqui Maria ejus uxor erat ejusdem tribus et familiæ cum sponso suo: ergo et Jesus Mariæ filius. Prob. min. Lege lata, Num. 36, occasione filiarum Salphaad, prohibitum erat filiabus quæ defectu fratrum erant hæredes parentum, nubere nisi viris suæ tribus et familiæ. Sic fert lex: *Filiæ nubant quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus nubant, ne commisceatur possessio filiarum Israel.* Et adhuc clarius in Hebræo: *Omnis filia hæreditans hæreditatem* (id est hæres patris defectu fratrum) *uni de familia tribus patris sui erit in uxorem.* Atqui Maria erat hæres parentum suorum, carebat enim fratribus, et cum tam ipsa quam Joseph essent religiosi legum observatores, indubie secundum hanc legem quæ tenebantur, matrimonium inter se contraxerunt, proindeque erant ejusdem tribus et familiæ. Ita SS. Hieronymus, Chrysostomus, Hilarius, Damascenus, et alii.

Dices: Eadem lex lata erat pro viris; dicitur enim ibid.: *Omnes viri ducent uxores de tribu et cognatione sua, et cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient, ut hæreditas permaneat in familiis.* Quæ tamen lex multas passa est exceptiones etiam in religiosis viris, ut probant varia exempla. Sic Aaron de tribu Levi duxit Josabeth, filiam Joram, de tribu Juda,

[1] Q 31. a. 2. o.

Exodi 6. Sic David de tribu Juda duxit Michol de tribu Benjamin, 1 Reg. 18. Joaïdas de tribu Levi duxit Josabeth, filiam Joram, de tribu Juda, Paralip. 22. Ergo ex illa lege erui non potest B. Virginem fuisse ejusdem tribus et familiæ cum suo sponso.

Item omnes tribus Israel, Judic. 21, jurarunt se non daturos filias suas in matrim. Benjamitis: quod innuit id jam fuisse antea usitatum, et ideo legem etiam pro puellis non amplius vigere.

Resp. ad primum, hanc legem non fuisse generalem nec spectare omnes viros, sed eos solum de quibus mota fuerat quæstio coram Moyse, scilicet ratione quorum hæreditas uxoris devolvenda esset ad aliam tribum et familiam. Quare reciprocam eo in casu obligationem Deus imponit, ut sicut jubet puellæ hæredi nubere alicui de sua tribu et familia, ita jubet viro huic puellæ proxime cognato eam ducere, nisi cedat jure suo, et alteri ejusdem familiæ eam requirenti transferat, ut factum legitur Ruth 4. Id patet tum ex occasione hujus legis, tum ex ejus fine, tum ex textu Hebræo cit., tum ex exemplis citatis in object.

Ad secundum: Fatemur usitatum fuisse ut filiæ non hæredes, aut hæredes quidem, sed quæ renuntiarent hæreditati suæ, nuberent quibus vellent etiam aliarum tribuum, et illas spectabat juramentum tribuum Israel contra Benjamitas: at B. Virgo erat hæres, ut dictum est, nec est ulla ratio fingendi eam renuntiasse hæreditati suæ ut nuberet Josepho.

Conf. præcedens ratio ex titulo quem Matthæus præfigit genealogiæ Joseph: *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham.* Porro si Mater Jesu nihil attineret ad Josephum, non esset *liber generationis Jesu Christi,* sed Josephi duntaxat, sicque falso titulo Matthæus hanc genealogiam decorasset, quod admitti non potest.

Reponit Serrius id fecisse Matthæum ut veluti argumento ad hominem magis urgeret Judæos, qui Christum verum et naturalem Josephi filium habebant, sicque eos convinceret esse filium David. Quasi vero Matthæus adhibuisset mendacium ut veritatem probaret; est enim in opposita sententia falsum et mendacium hanc genealogiam esse *librum generationis Jesu Christi.* Quinimo Matthæus Judæos confirmasset in suo errore; sic enim ratiocinati fuissent: Christus est filius David, nec est talis nisi per Josephum: ergo est verus et naturalis filius Joseph.

Prob. 2° et confirmatur præcedens probatio. Maria, Mater Christi secundum carnem, erat vere ex stirpe et familia David: ergo et Jesus ejus filius. Prob. ex historia evangelica: Lucas cap. 2 sic narrat: *Exivit edictum a Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis, et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem,* (id est, quæ esset caput familiæ.) *Ascendit autem et Joseph a Galilæa de civitate Nazareth in Judæam in civitatem David, eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.* Non dicit simpliciter Lucas, (quod bene nota): *Ascendit Joseph in civitatem David cum Maria,* quasi eam viæ comitem tantum habuisset; sed dicit: *Ascendit in civitatem David ut profiteretur cum Maria sibi desponsata uxore prægnante.* Professa est ergo Maria in civitate David: ergo erat de domo et familia David; *Ibant* enim *omnes, ut profiterentur singuli, in suam civitatem.* Idem probatur ex genealogia Christi per B. Virginem secundum Lucam, ut videbimus art. seq.

Prob. 3° ex Evangelio, in quo Christus pluries vocatur filius David, etiam ab iis qui ipsum ex sola Virgine natum noverant: sic Matth. 1: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abrahæ.* Sic angelus, Luc. 1: *Dabit ei Dominus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum.*

Si dicas etiam Josephum vocari a B. Virgine patrem Jesu, Luc. 2; *Ecce pater tuus et ego dolentes quærebamus te,* licet opinione tantum esset ejus pater: ergo similiter.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod, quamvis Joseph non esset pater Jesu, hoc sensu quod ex ejus semine esset ortus, erat tamen ratio cur vere vocaretur pater Jesu, quia scilicet erat sponsus Matris ejus. Jure ergo dicebatur et erat pater Jesu, non ratione copulæ conjugalis, sed ratione matrimonii inter ipsum et Matrem Jesu contracti, et quia Jesus natus erat in fundo ipsius, in eo scilicet corpore ad quod ratione conjugii potestatem habebat. At si Jesus non sit revera ex semine David, non est ratio cur David dicatur pater ejus.

Prob. 4° ex Apostolo. Rom. 1 de Christo dicit: *Qui factus est ex semine David secundum carnem.* 2 Timoth. 2: *Memor esto Dominum Jesum resurrexisse a mortuis ex semine David.* Esse vero ex tribu Juda et non ex tribu Levi, non solum asserit Heb. 7 dicens: *Manifestum est quod ex Juda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est;* sed etiam probat dum addit ibid.: *Si con-*

summatio per sacerdotium leviticum erat, quid adhuc necesse fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum Aaron ?

Obj. 1° : Maria erat cognata Elizabeth de filiabus Aaron : ergo et ipsa erat de eadem tribu et familia. 2° Quidam SS. Patres dicunt Christum esse de genere sacerdotali, quod soli tribui Levi addictum erat. 3° Nathan, per quem Lucas deducit genealogiam Christi a Davide, erat filius David adoptivus tantum, non naturalis, sed Uriæ; aut certe erat propheta qui David de adulterio reprehendit : hic autem non erat de tribu Juda et familia David : ergo.

Resp. ad primum, Mariam fuisse cognatam Elizabeth, non quod ipsa sicut Elizabeth esset ex tribu Levi, sed quia vel aliquis avorum Mariæ duxerat aliquam ex tribu Levi, vel e contra quia aliquis avorum Elizabeth duxerat aliquam ex tribu Juda.

Ad secundum: Eadem ratione quidam Patres dixerunt Christum esse de genere sacerdotali, quia nempe aliquis ex proavis B. Virginis duxerat uxorem ex filiabus Aaron ; nec enim contradixerunt Apostolo dicenti Rom. 7: *Manifestum est quod ex Juda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.*

Ad tertium, neg. ant. pro utraque parte. Et 1° Nathanem, per quem Lucas deducit genealogiam Christi, esse verum et naturalem filium David, constat ex 1 Reg. 5, ubi dicitur : *Hæc sunt nomina filiorum qui nati sunt David in Jerusalem, Samna, et Sobab, et Nathan, et Salomon.* Idem legitur 2 Paralip. 3. 2° Iste Nathan filius David natus est in Jerusalem, ut patet ex textu c. Nathan autem propheta in Gabbath, nec cujus sit tribus certo scitur, licet quidam dixerint esse de tribu Levi.

ARTICULUS III.

DE GENEALOGIA CHRISTI.

Difficultas est in conciliandis tum inter se, tum cum veteri Testamento binis Christi genealogiis a Matthæo et Luca descriptis, quam duplici §§ resolvere conabimur. Unde sit

§ I.

Conciliantur inter se binæ Christi genealogiæ.

Matthæus, cap. 1, Christi genealogiam describit descendendo ab Abraham usque ad Joseph ; Lucas ascendendo a Joseph usque ad Adam et Deum. Inter utramque apparent quædam dissonantiæ et contradictiones.

In primis Matthæus dicit Josephum fuisse filium Jacob : *Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ ;* Lucas dicit fuisse filium Heli : *Joseph qui fuit Heli.* Impossibile est autem unum filium habere duos patres. Hinc

2° Avi et proavi in utraque genealogia sunt diversi, exceptis Salathiele et Zorobabele, qui in utraque genealogia reperiuntur, cum hoc tamen discrimine quod Matthæus assignet illis patrem Jechoniam dicens : *Jechonias genuit Salathiel, Salathiel autem genuit Zorobabel ;* Lucas vero assignet illis patrem *Neri,* dicens : *Zorobabel qui fuit Salathiel, qui fuit Neri.* Denique 3° Matthæus deducit genealogiam Christi ad Davidem per Salomonem ; Lucas per Nathanem alterum filium Davidis.

Ad conciliandas has apparentes dissonantias duæ sunt viæ. Prima est Julii Africani tertio sæculo, dicendo Matthæum descripsisse genealogiam carnalem Josephi, Lucam, legalem.

Pro cujus intelligentia observandum est fuisse legem latam Deut. 25 : *Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui, et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus in Israël.*

Hæc autem lex non intelligitur de fratribus stricte, qui ex eodem patre et matre nati sunt, sed latiori sensu secundum phrasim solitam S. Scripturæ de cognatis et propinquis, consequenter nec de habitantibus simul in eadem domo, sed de viventibus simul eodem tempore, ita ut το *simul* sit adverbium temporis, non loci. Quomodo enim in eadem domo habitassent omnes cognati ? Neque etiam frater matrimonio junctus, cujus possessio jam erat separata, poterat manere in eadem domo cum aliis fratribus absque confusione familiarum. Insuper utrumque patet ex historia Ruth 4, viduæ Mahalonis : cum enim actum est de jure illam ducendi, contentio non fuit inter fratres Mahalonis, sed inter ejus cognatos et propinquos, eamque obtinuit Booz, non frater Mahalonis habitans cum ipso, sed ejus cognatus et propinquus.

Itaque secundum hanc legem, quæ dicebatur *Leviratus,* quia *levir* idem est ac *mariti frater,* Heli absque liberis defuncto, Jacob, sive fuerit frater ejus uterinus, ut quidam volunt, sive cognatus tantum, duxit ejus viduam

ex qua genuit Joseph. Erat ergo Joseph filius naturalis Jacob, et filius legalis Heli : unde non mirum si in utraque genealogia recenseantur diversi avi et proavi, quousque perventum sit ad communem stipitem, scilicet Davidem.

Quantum ad Salathielem et Zorobabelem qui in utraque genealogia reperiuntur, dicendum est quod Salathiel erat filius naturalis seu carnalis Jechoniæ, gener vero Neri, et hoc sensu ejus filius, quia filiam unicam Neri duxerat. Iste Salathiel genuit Zorobabel descendentem a Davide per Salomonem ex parte patris, et per Nathan ex parte matris. Zorobabel genuit Abiud qui ponitur in genealogia Matthæi, et Rezas qui ponitur in genealogia Lucæ.

Obj. 1° : Si Joseph esset filius legalis Heli, debuisset ejus nomine vocari *Heli* et non Joseph, juxta hæc verba legis Leviratus : *Et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit ut non deleatur nomen ejus ex Israel :* ergo. 2° Si Joseph fuerit filius Heli legalis tantum, idem dicendum erit de omnibus nominatis in genealogia Lucæ : sic Isaac erit filius legalis Abrahæ, Jacob Isaaci, et sic de cæteris : falsum consequens : ergo. Prob. sequela. De omnibus dicitur eodem modo ac de Joseph : *Qui fuit Mathat, qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abraham*, etc. Ergo.

Resp. ad 1, neg. sequelam, quia sensus legis non est quod filius ex secundo matrimonio natus debeat prioris mariti nomine appellari ; non enim natus ex secundo matrimonio Ruth cum Booz vocatus est nomine prioris mariti *Chelion*, sed *Obed*. Sensus est igitur quod filius, ex secundo matrimonio natus, habebitur ac reputabitur filius prioris mariti atque hæres illius constituetur, ut non pereat ejus memoria ex Israel. « Ad hoc valet, inquit S. Aug., lib. 2 *Retract.* c. 12, ut ejus filius diceretur, non ut hoc, quod ille vocaretur. »

Ad secundun, neg. sequelam. Ad prob. dist. ant. Dicitur eodem modo quoad aliquid, conc. ; quoad omnia, neg. In hoc ergo est paritas quod Joseph habeatur filius et hæres Heli, sicut cæteri nominati respectu eorum quorum dicuntur : at est disparitas quod Joseph id haberet ex privilegio legis, cæteri ex natura et carnali generatione.

Porro hunc conciliationis modum a Christi cognatis se accepisse scribit Julianus Africanus, epist. ad Aristidem : « Cognati, inquit, Salvatoris nostri, sive ad ostendendam generis sui nobilitatem, sive ut simpliciter rem docerent, veraci utique sermone nobis hæc tradiderunt. » Huncque secuti sunt plures ex antiquis Patribus, Euseb. l. 1 *Hist.* cap. 7, S. Hieron. ad cap. 1 Matth., Nazianz. in carmine de Christi Genealogia, S. Ambros. l. 3 in Luc. c. 1, S. Aug. loco cit., licet de eo antea dubitaverit, S. Th. hic q. 31, a. 3, ad 2.

Alter conciliationis modus qui pluribus et etiam nobis arridet, est ut dicamus Matthæum texere genealogiam Christi per progenitores naturales Joseph, Lucam vero per progenitores naturales B. Virginis, ut is qui vocatur in Evangelio Heli, sit Eliachim vel Joachim, pater B. Virginis, socer Josephi ; adeoque istorum verborum quibus Lucas incipit suam genealogiam, *Jesus ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli,* duplex est sensus : primus, ut Joseph sit filius Heli, non natura, sed jure matrimonii, quia est ejus gener, suæ filiæ B. Virginis sponsus ; alter, ut το *qui fuit* non referatur ad Joseph, sed ad Jesum, sic scilicet : Erat Jesus incipiens annorum quasi triginta (ut putabatur filius Joseph) qui tamen fuit Heli, et ideo Heli nepos. Et hinc illa diversitas progenitorum in utraque genealogia, donec ad communem stipitem, scilicet Davidem, regressi, in unam postea coaluerint genealogiam.

At dices 1° : Pater B. Virginis vocatur Joachim, non Heli. 2° Secundum genealogiam Lucæ hoc modo explicatam Christus non est ortus ex David per Salomonem, sed per Nathan : atqui ex 2 Reg. 7, debuit nasci ex David per Salomonem : ergo.

Resp. ad primum : Dixi superius parentes B. Virginis equidem coli ab Ecclesia sub nominibus Joachim et Annæ, sed utrum hæc sint nomina propria, an ratione mysticæ significationis, quod Joachim significet *præparationem Domini,* et Anna *gratiam,* non constare. Insuper fuit forte Joachim binomius, ut in pluribus contingit.

Ad secundum : Solutio patet ex his quæ superius dixi, Salathielem scilicet qui ponitur in genealogia Lucæ ut filius seu gener Neri, fuisse filium carnalem Jechoniæ, qui descendit ex Davide per Salomonem.

Si petas cur Matthæus descripserit genealogiam Joseph, et Lucas genealogiam Mariæ, responsio in promptu est ; quia Matthæus scribens Judæis voluit illorum morem sequi : mos autem Judæorum erat non mulierum, sed virorum genealogias texere, ut testatur S. Hieron. super Matth. c. 1, S. Ambros., l. 3 in Luc., S. Aug. contra Faustum, l. 3, c. 2. Lucas

vero scribebat Theophilo Antiocheno apud quem nulla erat necessitas sequendi morem Judæorum in texendis genealogiis usitatum.

§ II.

Conciliantur binæ Christi genealogiæ cum veteri Testamento.

Conciliatis inter se binis Christi genealogiis, restant conciliandæ cum veteri Testamento, quocum videntur etiam habere quasdam dissonantias.

Prima dissonantia est quod Matthæus scribat: *Joram genuit Osiam,* cum tamen 4 Reg. c. 8 et 11 legatur: *Joram genuit Ochosiam, Ochosias genuit Joas, Joas genuit Amasiam, Amasias genuit Osiam.*

Resp. sensum Matthæi esse Joram genuisse Osiam mediate, scilicet mediantibus tribus recensitis 4 Reg., quo sensu Isaias 51 dixit: *Attendite ad Abraham patrem vestrum et ad Saram quæ genuit vos.* Ideo autem Matthæus hos tres omisit, quia erant ex progenie Achabi, (Joram enim genuit Ochosiam ex Athalia filia Achabi) cui progenici Achabi Deus maledixerat 3 Reg. 21. Nec obstat quod Evangelista nominaverit Osiam et sequentes, qui erant etiam ex posteris Achabi; quia maledictio Dei lata contra filios ob peccata parentum, non extenditur ultra tertiam et quartam generationem, Exod. 20.

Secunda dissonantia. Lucas in sua genealogia scribit Arphaxad genuisse Cainan, Cainan genuisse Sale: *Sale qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad:* attamen in veteri Testamento, Gen. c. 10, v. 24, cap. 11, v. 12 et 13, et 1 Paralip. c. 1, v. 18, legitur Arphaxad, omisso Cainan, genuisse Sale. Neque reponi potest, quod modo dicebam de Joram respectu Osiæ, scilicet Arphaxad genuisse Sale mediate, mediante nempe Cainan, quia c. 11 Gen. cit. dicitur: *Arphaxad vixit triginta quinque annis et genuit Sale.* Porro si genuisset immediate Cainan et eo mediante Sale, non tantum fuisset triginta quinque annorum quando genuisset Sale, sed plurium, scilicet eorum quos Cainan numerabat, quando genuit Sale. Et, quod observandum est, hæc antilogia reperitur in vulgata editione; unde ejus authenticitas non magis favet uni quam alteri loco.

Resp. oscitantia vel amanuensium, vel typographorum, vel temere emendantium irrepsisse mendum in alterutro textu. Neque tamen id officit authenticitati vulgatæ editionis; tum quia est vitium sive amanuensium, sive typographorum, sive temere emendantium, non sacrorum Scriptorum; tum quia est quid levis momenti, ex quo non est natus sequi error perniciosus contra fidem aut mores: authenticitas enim vulgatæ editionis in hoc sita est, juxta communiorem sententiam, quod nihil contineat fidei aut bonis moribus repugnans, ex quo perniciosus error natus sit sequi, ut late diximus in tract. de Regulis fidei, diss. 1, a. 6.

Ex qua vero parte stet mendum, dissentiunt interpretes. Quidam volunt esse in veteri Testamento, quia septuaginta interpretes interserunt Cainan inter Arphaxad et Sale, sicut Lucas in sua genealogia; sic enim habent: *Arphaxad* 35 *annorum genuit Cainan*: *Cainam* 30 *annorum genuit Sale.* Atque ita censent Euseb., Ambros., Aug., Lippomanus, Canus, Toletus, Bellarm. et alii plures. Alii volunt mendum stare ex parte genealogiæ Lucæ; tum quia facilius est mendum irrepere in uno loco quam in quatuor locis: in veteri autem Testamento quater omittitur Cainam inter Arphaxad et Sale, in novo semel tantum inseritur; tum quia textus hebraicus Genesis et Paralipomenon, item versio Chaldaica et Samaritana similiter omittunt Cainan. Et quamvis hodierna versio septuaginta interpretum habeat Cainan, verisimile est esse interpolatam, siquidem Julius Africanus, Irenæus, Origenes et Epiphanius, qui illa utebantur in genealogia patriarcharum omittant Cainan. Ita Serrius et valde probabiliter.

Tertia dissonantia. Matthæus scribit: *Josias genuit Jechoniam et fratres ejus in transmigratione Babylonis*. Et tamen ex 4 Regum c. 24 et 25, et 1 Paralip. 3, notum est Josiam non genuisse Jechoniam, sed Eliacim seu Joakim, neque ipsum et fratres, scilicet Johanan qui obiit ante patrem, Joachas dictum Sellum, et Mathaniam dictum Sedeciam, genuisse in transmigratione Babylonis, cum ante illam occisus fuerit a Pharaone in Maggeddo, 4 Reg. 23.

Respondent quidam Josiam genuisse Jechoniam, non immediate, sed mediate, mediante scilicet Joakimo; sed hoc non solvit nodum; dicit enim Matthæus Josiam genuisse Jechoniam et fratres ejus; Jechonias autem filius Joakimi non habuit fratres, sed unum tantum nomine Sedeciam, 1 Paralip. 3, v. 16.

Quapropter dicendum est cum aliis, hunc Joakim seu Eliacim quem genuit Josias, esse ipsum Jechoniam quem nominat Matthæus, eo quod etiam hoc illi nomen esset, cujus fratres,

ut jam notavi, erant Johanan, Joachas, alias Sellum, et Mathanias, alias Sedecias. Iste autem Joakim seu Jechonias genuit filium sui nominis dictum Jechoniam et Joachim, item et Sedeciam alterum, 1 Paralip. 3, v. 16.. Contigit autem ex scriptorum vitio, Jechoniam non fuisse bis repetitum, seu hunc secundum Jechoniam esse omissum ut filium primi Jechoniæ in genealogia Matthæi, quæ ideo sic intelligenda est : Josias genuit Jechoniam seu Joakim et fratres ejus in transmigratione Babylonis ; Jechonias autem seu Joakim genuit Jechoniam seu Joachim, et post transmigrationem Babylonis iste secundus Jechonias genuit Salathiel.

Quantum ad id quod Matthæus dicit: *In transmigratione Babylonis*, intelligitur imminente transmigratione seu circa tempus transmigrationis; vel, ut alii dicunt, το *in transmigratione* non refertur ad *genuit*, sed ad *fratres ejus*, ita ut sensus sit, genuit Jechoniam et fratres ejus qui fuerunt in transmigratione Babylonis.

Cæteræ apparentes antilogiæ. 1° Matthæus scribit : *Et post transmigrationem Babylonis Jechonias genuit Salathiel*, quem tamen Jechoniam Jeremias c. 22 scribit virum sterilem. 2° Salathiel 2 Paralip. 35 dicitur genitus in transmigratione, non post transmigrationem Babylonis. 3° Matthæus dicit : *Salathiel genuit Zorobabel*, et tamen 1 Paralip. 3 Zorobabel dicitur filius Phadaiæ.

Resp. ad primum, Jechoniam dici a Jeremia *virum sterilem*, non absolute et physice, cum constet, 1 Paralip. 3, multos habuisse filios ; sed sterilem secundum quid et moraliter, quia nullum habuit filium qui illi succederet in regia dignitate. Ita aperte se explicat propheta : *Scribe*, inquit, *virum sterilem, qui in diebus suis non prosperabitur ; nec enim erit de semine ejus vir qui sedeat super solium David.*

Ad secundum : Matthæus intelligit post actum transmigrationis : 1 autem Paralip. 3, intelligitur tempus commorationis in Babylone, quod duravit septuaginta annis, quo tempore Jechonias genuit Salathiel.

Ad tertium : Quidam dicunt Salathielem et Phadaiam esse eumdem, qui fuit binomius ; sed id videtur contrarium S. Scripturæ, 1 Paralip. 3, ubi Salathiel et Phadaia ponuntur ut duo filii distincti Jechoniæ : *Filii Jechoniæ fuerunt, Asir, Salathiel, Melchiram, Phadaia*, etc. Unde verius videtur Zorobabelem, filium Phadaiæ, esse diversum a Zorobabele filio Salathielis.

ARTICULUS IV.

DE MODO ET ORDINE CONCEPTIONIS CHRISTI NEC NON DE PERFECTIONE PROLIS CONCEPTÆ.

Petes 1° utrum conceptio Christi facta sit in instanti ?

Resp. Conceptio Christi quantum ad formationem corporis, in qua principaliter consistit conceptio, facta est in instanti. [1]

Prob. 1° Agens infinitæ virtutis potest in instanti materiam disponere ad debitam formam ; [2] tanto enim agens potest citius materiam disponere, quanto majoris est virtutis : atqui agens per quem formatum est corpus Christi, nempe Spiritus Sanctus, est infinitæ virtutis : ergo.

2° Si ante formationem perfectam corporis præcessisset tempore corpus imperfecte conceptum, illud non assumpsisset Filius Dei ; non enim debuit assumere aliquid imperfectum, et sic tota conceptio non terminaretur ad ipsum, nec simpliciter et integre dici posset *Filius Dei conceptus*, quod tamen confitemur in Symbolo Apostolorum.

Dices : Motus localis intercessit in conceptione Christi, scilicet transmissio purissimi sanguinis in locum naturalem generationis, ejus coagulatio, condensatio et configuratio ; ad hæc enim omnia requiritur motus localis : atqui motus localis non fit in instanti, cum de ejus ratione sit quod partes successive subintrent locum : ergo.

Resp. quæ assignantur in majori non constituere essentiam conceptionis, [3] quæ, ut dixi, consistit principaliter in formatione corporis, sed esse præambula ad illam. Igitur sanguine citissime coagulato, condensato et configurato, in instanti corpus formatur.

Petes 2° utrum corpus Christi animatum fuerit in primo instanti suæ conceptionis ?

Resp. affirmative ; [4] quia ut conceptio filio Dei attribuatur, terminative scilicet, sicut confitemur in Symbolo, ut jam dictum est, necesse est ut ipsum corpus Christi a Verbo fuerit assumptum, quando concipiebatur : atqui non assumpsit corpus nisi animatum, ut probavimvs in tract. de Incarnat., dissert. 7, a. 2, ad q. 6 D. Th. Ergo.

Petes 3° utrum corpus Christi in primo instanti suæ conceptionis fuerit a Verbo assumptum ?

Resp. affirmative [5] : jam patet ex præcedenti

[1] Ibid. q. 33. a. 1. o. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibid. a. 2, o. [5] Ibid. a. 3. o.

resp. Item quia si caro Christi fuisset concepta antequam susciperetur a Verbo, habuisset hypostasim præter hypostasim Verbi, quod est contra rationem Incarnationis, secundum quam ponimus Verbum Dei esse unitum humanæ naturæ et omnibus partibus ejus in unitate hypostasis. Nec fuit conveniens quod hypostasim præexistentem humanæ naturæ, vel alicujus partis ejus, Verbum Dei sua assumptione destrueret; non enim venit destruere humanitatem, sed perficere. Et ideo contra fidem est dicere quod caro Christi prius fuerit concepta et postmodum assumpta a Verbo; unde S. Aug. lib. de *Fide ad Petrum*, cap. 18, dicit: « Firmissime tene et nullatenus dubites carnem Christi non fuisse conceptam in utero Virginis, priusquam susciperetur a Verbo. »

Petes 4° utrum Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit plenitudinem gratiæ sanctificantis?

Resp. affirmative [1]; quia abundantia gratiæ sanctificantis animam Christi derivatur ex ipsa Verbi unione, quæ in primo instanti suæ conceptionis facta est, ut modo dicebamus: ergo. Confer dissert. 8 de Incarnat. art. 1, ad q. 7 D. Th.

Petes 5° utrum Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit usum liberi arbitrii?

Resp. affirmative [2]; quia Christus in primo instanti suæ conceptionis habuit spiritualem perfectionem, ut patet ex dictis: atqui perfectio ultima non consistit in potentia seu habitu, sed in operatione: ergo Christus habuit in primo instanti suæ conceptionis illam operationem spiritualem, quæ potest in instanti haberi, qualis est operatio intellectus et voluntatis, in qua consistit usus liberi arbitrii.

Petes 6° utrum Christus in primo instanti suæ conceptionis meruerit?

Resp. affirmative [3]. Vide dissert. 19 de Incarnat. art. 1, concl. 2.

Petes 7° utrum Christus fuerit comprehensor in primo instanti suæ conceptionis?

Resp. affirmative [4]. Vide dissert. 10 de Incarnat. art. 1, concl. 2.

ARTICULUS V.

DE PEREGRINATIONE B. VIRGINIS IN MONTANA JUDÆÆ AD VISITANDAM COGNATAM SUAM ELISABETH.

Lucas, cap. 1, narrat quod, postquam angelus discessisset a Maria, ipsa abierit cum festinatione in provinciam Judæ visura cognatam suam Elizabeth. Quod non debet intelligi factum ipsa die discessus angeli; quamvis enim dicatur iter confecisse cum festinatione, non dicitur tamen suscepisse cum festinatione; quin potius contrarium innuitur, dum dicitur: *Et discessit ab illa angelus; exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione*; quæ loquendi formula: *in diebus illis*, significat non ipsa die, qua discessit angelus, iter fuisse susceptum, sed circa id tempus et paucis post diebus.

Circa hanc peregrinationem tria quæruntur: primum, qua de causa B. Virgo illam susceperit; secundum, utrum Joseph illam comitatus fuerit; tertium, utrum exultatio seu motus S. Joannis in utero matris fuerit naturalis et corporis tantum, ut contingit aliquando naturaliter in infantibus adhuc in utero, an supernaturalis et animi; ex quibus resolutis quædam corollaria deducemus. Itaque

Dico 1°: B. Virgo hanc peregrinationem non suscepit ut exploraret veritatem dictorum ab angelo, aut ut certior de ea fieret, ut quidam minus digne senserunt; omnimodam enim fidem dictis angeli præbuit, dum dixit: *Ecce ancilla Domini*, etc., et de firmitate fidei laudatur ab Elizabeth: *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi ab angelo*. Neque dicas non dubitasse de sua, sed de Elizabeth imprægnatione; quæ enim majus et difficilius credit, de minori et faciliori non dubitat.

Suscepit ergo hanc peregrinationem B. Virgo ex speciali instinctu Spiritus Sancti, qui ea mediante volebat replere sua gratia Elizabeth et Joannem in ejus utero, ac utrique revelare mysterium Incarnationis, quamvis istos fines forte tunc ignoraret B. Virgo, sed solo animo obediendi divino instinctui hoc iter susceperit.

Dico 2°: S. Joseph non est comitatus B. Virginem in hoc itinere.

Prob. Joseph post reditum B. Virginis ignorabat adhuc mysterium divinæ ejus fœcunditatis, et ideo videns ejus uterum intumescentem, volebat illam dimittere: atqui illud probe novisset, si comes viæ prodigia quæ patrata sunt in domo Zachariæ vidisset, et audivisset Elizabeth exclamantem: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui: et unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini ad me?* Ergo.

Vel igitur B. Virgo sola perfecit hanc peregrinationem propter secretum mysterii, vel

[1] Q. 34. a. 1. o. [2] Ib. a. 2, o. [3] Ib. a. 3. o. [4] Ib. a. 4, a.

sociam adhibuit gravem aliquam matronam, prout honestas postulare videbatur.

Quæ sit autem illa civitas Judæ ad quam accessit B. Virgo salutatura Elisabeth, non certo scitur, cum S. Scriptura dicat duntaxat eam ivisse in civitatem Judæ. Verisimile est tamen fuisse *Cariatharbe*, quæ *Hebron*, seu *Chebron* dicta est; quia civitas, in qua habitabat Zacharias sacerdos, erat sacerdotalis et in monte Juda; nulla autem alia civitas in monte Juda fuit sacerdotalis quam Hebron. Hæc autem distat a Nazareth viginti sex leucis circiter.

Dico 3°: Exultatio seu motus Joannis in utero matris fuit supernaturalis, et non corporis tantum, sed etiam animi.

Prob. 1° ex prædictione angeli ad Zachariam, Luc. 1, v. 15: *Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ:* quod non alio tempore fingi potest completum, quam cum ad adventum Domini exultavit in utero matris.

2° Ex his verbis Elizabeth. ibid., v. 24: *Exultavit in gaudio infans in utero meo:* non utique in gaudio matris, ut quidam fingunt, sed in gaudio suo, ut aperte innuit Lucas his verbis ibid.: *Ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, exultavit infans in utero ejus, et repleta est Spiritu Sancto Elizabeth.* Super quæ verba S. Ambros. lib. 2 in Luc., dicit: « Exultavit infans et repleta est mater, non prius repleta mater quam filius, sed cum filius esset repletus Spiritu Sancto replevit et matrem; » et S. Aug. epist. olim 57 *ad Dardanum*, nunc 187: « Joannes, inquit, nondum in hanc editus lucem, tamen exultavit in gaudio, quod utique, nisi operatione Spiritus Sancti, fieri posse quis credat. »

Ex his colliges 1° usum rationis tunc accelleratum fuisse in Joanne; quale enim gaudium absque usu rationis illi esse potuisset?

An autem fuerit instantaneus, an continuatus, non ita constat. Fuisse continuatum saltem quoad intelligentiam mysteriorum tradunt Origenes et S. Ambrosius, primus hom. 9 in Luc., secundus lib. 2 in Luc., ubi scribunt Mariam mansisse tres menses apud Elizabeth, ut ex ejus præsentia proficeret Joannes; nullus autem profectus absque usu rationis. Item Orig. hom. 10 in Luc. et S. Ambros., loco cit., dicunt Joannem recens natum intellexisse canticum Zachariæ: « Potuit, inquit S. Ambros., vocem patris natus audire, qui Mariæ salutationem antequam nasceretur audivit. »

Colliges 2° fuisse sanctificatum in utero, cum ibi fuerit repletus Spiritu Sancto, sicque mundatum a peccato originali, quocum subsistere non potest sanctificatio. Nec obstat quod nemo possit renasci, nisi prius fuerit natus; id namque verum est duntaxat de generatione communi, quæ fit per baptismum, non de regeneratione quæ fit miraculose occulta Dei virtute.

DISSERTATIO III.

De Nativitate Christi.

D. Th. q. 35.

ARTICULUS I.

DE NATIVITATE CHRISTI SECUNDUM SE CONSIDERATA.

Plura hic occurrunt expendenda: primum, utrum tribuendæ sint Christo duæ nativitates; secundum, utrum pariter tribuendæ sint duæ filiationes; tertium, utrum B. Virgo sit vera et naturalis mater Christi; quartum, utrum possit et debeat dici mater Dei; quintum, utrum pepererit sine dolore.

Dico 1°: Tribuendæ sunt Christo duæ nativitates;[1] quia nativitas et omnis generatio comparatur ad naturam sicut motus ad terminum, et motus diversificatur secundum diversitatem terminorum: atqui in Christo sunt duæ naturæ, divina scilicet et humana: ergo illi

[1] Q. 35. a. 2, o°

tribuendæ sunt duæ nativitates, una qua æternaliter natus est ex Patre, altera qua temporaliter natus est ex Matre. Atque ita canit Ecclesia in Symbolo S. Athanasii: *Deus est ex substantia Patris ante sæcula genitus*; *et homo est ex substantia Matris in sæculo natus*. Sicque definivit quinta synodus, can. 2, his verbis: « Si quis non confitetur Dei Verbi esse duas nativitates, etc., anathema sit. »

Hinc inferes Christum posse dici bis natum. Neque refert quod prima nativitas non fuerit interrupta, neque quod secunda non sit ejusdem speciei cum prima: nam proverbium *bis* non requirit interruptionem temporis: unde qui ab uno episcopatu transit in alium, dicitur bis episcopus, etiamsi nulla fuerit interruptio. Item beatus qui rem intelligit visione beatifica et cognitione naturali, dicitur bis intelligere, quamvis nulla sit intellectionis interruptio. Neque etiam proverbium *bis* requirit actus ejusdem omnino speciei, sed sufficiunt duo actus qui in aliqua communi ratione analoga conveniunt: unde quamvis generatio et resurrectio differant, attamen homo resurgens dicitur bis productus.

Dico 2°: Sunt in Christo duæ filiationes, sicut sunt duæ nativitates,[1] una æterna, altera temporalis, cum hoc discrimine quod relatio filiationis temporalis in Christo non sit realis, sed rationis tantum. Quod

Prob. Subjectum inhæsionis filiationis non est natura sola,[2] sed totum compositum ex natura et subsistentia, seu suppositum et persona; non enim dicimus quod natura sit filia, sed quod subsistens sit filius: atqui in Christo est unicum suppositum, idque divinum, quod non potest esse subjectum inhæsionis accidentis realis: ergo.

Neque tamen id obstat quin Christus sit verus et realis filius B. Virginis, quia ad hoc sufficit relatio realis in Matre ad ipsum: sicut licet non sit relatio realis Domini in Deo, sed rationis tantum, est tamen vere et realiter Dominus ex reali relatione subjectionis creaturarum ad ipsum.

Dico 3°: B. Virgo est vera et realis mater Christi;[3] quia totum præstitit in conceptione Christi quod solent præstare aliæ matres, subministravit scilicet materiam aptam conceptui, ut dixi supra.

Si dicas in ea non fuisse resolutionem seminis fœminei, sicut in aliis matribus,

Resp. resolutionem seminis fœminei non requiri ad conceptionem tanquam quid necessarium,[1] sed tanquam quid utile tantum est ut melius ac perfectius fiat conceptio, quod a Deo potuit suppleri per virtutem Spiritus Sancti absque detrimento maternitatis in B. Virgine. Unde, Joan. 2, vocatur: *Mater Jesu*, Luc. 1: *Mater Domini*, et sic alibi.

Dico 4°: B. Virgo vere et proprie potest et debet dici Mater Dei.[2]

Est de fide decisa in conc. Ephesino contra Nestorium; deinde in conc. Chalcedon., act. 8, et in aliis.

Prob. Ex eo mulier dicitur mater alicujus quod eum conceperit et genuerit:[3] atqui B. Virgo verum Deum concepit et genuit: ergo. Prob. min. 1° Juxta S. Script., Christus est Deus ex B. Virgine conceptus et genitus, Luc. 1: *Quod ex te nascetur, vocabitur* (id est, vere erit et celebrabitur) *Filius Dei*. Et paulo ante angelus nuntiat Mariæ quod is quem concipiet et pariet, *vocabitur Altissimi Filius*: ergo. Prob. 2° ead. min. Concipi et generari tribuitur personæ et ad eam terminatur; non enim dicimus naturam concipi aut nasci, sed personam: atqui in Christo est unica persona, eaque divina, ad quam in primo instanti conceptionis assumpta est natura humana in utero Virginis; ergo B. Virgo vere concepit et genuit personam divinam seu Deum, nimirum in natura humana.

Obj. Actio B. Virginis terminata est ad naturam humanam priusquam assumeretur a Verbo; prius enim est esse quam uniri: ergo non potest dici mater Dei nisi improprie, id est, mater illius qui postea factus est Deus.

Resp. dist. ant. Actio B. Virginis terminata est ad humanam naturam priusquam uniretur Verbo, prioritate naturæ, conc.; prioritate temporis, neg. In eodem enim instanti reali conceptionis in utero B. Virginis, Verbum univit sibi hypostatice humanitatem ex B. Virgine assumptam, sicque fuit illius conceptionis et generationis terminus. Quapropter non est improprie mater Dei, sive ad sensum Nestorii, eo quod genuerit hominem in quo postea Deus per gratiam habitaret ut in templo, sive eo sensu quo mulier dicitur mater episcopi, quia genuit eum qui postea episcopus factus est; sed vere et proprie quatenus ejus actio generativa terminata est ad personam divinam.

Inst.: Divinitas non est assumpta ex B. Virgine: ergo non est mater Dei.

Resp. neg. conseq. Ut enim mulier sit ei dicatur mater alicujus, non est necesse ut ex

[1] Ibidem, a. 5, o. [2] Ibid. [3] Ibidem, a. 3, o.

[1] Ibidem, ad 3. [2] Ibidem, a. 4. o. [3] Ibid.

se conferat totum quod est in composito, sed sufficit quod ex ea assumatur corpus, ut patet in homine cujus anima non est ex matre, quæ tamen dicitur mater hominis; in Christo autem corpus est assumptum ex B. Virgine.

Urgebis: B. Virgo nec est nec dici potest mater Verbi divini: ergo nec Filii Dei.

Resp. omisso antecedente, neg. conseq. Disparitas est quod το *Verbum* formaliter significet terminum generationis æternæ per divinum intellectum: at το *Filius* significat indifferenter terminum generationis sive æternæ sive temporalis. Omisi ant., quia multi promiscue et sine scrupulo vocant B. Virginem matrem Verbi sicut matrem Dei; et sensu catholico, intelligendo scilicet materialiter, quod sit mater illius qui est Verbum Patris.

Insistes: Mater debet esse consubstantialis suo filio: atqui B. Virgo non est consubstantialis Christo: ergo.

Resp. dist. maj. Mater debet esse consubstantialis filio ex parte, conc. maj.; ex toto; neg. maj. Ad cujus sensum distincta min. neg. conseq. Hujus quidem rei exemplum non habemus in natura; quia mysterium est singulare, et si exemplo constaret, singulare non foret, ut ait S. Aug., ep. 2 ad Volusian.

Inferes: Ergo B. Virgo poterit dici causa Dei, quod non admittitur.

Resp. neg. illat., quia το *causa* magis late patet quam το *mater:* esse enim causa significat generalem causalitatem totius illius respectu cujus dicitur; esse autem mater significat peculiarem modum causalitatis, scilicet per generationem.

Dico 5°: B. Virgo peperit absque dolore.[1] Quia dolor parientis causatur ex apertione meatuum per quos proles egreditur; Christus autem, ut dixi supra, egressus est ex utero clauso Matris. Deinde decebat ut quæ sine libidine conceperat, sine dolore pareret; adeoque nervi umbilicaris, quo fœtus utero matris cohæret, sectio, absque sensu matris Deo operante facta creditur.

Neque tantum sine dolore,[2] sed cum ingenti jucunditate et lætitia peperit B. Virgo, juxta illud Is. 35: *Germinans germinabit sicut lilium, et exultabit lætabunda et laudans.*

Attamen ut servetur partus proprietas, dicendum est quod B. Virgo actione et impulsu quodam emiserit fœtum per partes genitales, absque tamen violentia et labore. Ita censent S. Hieron. contra Helvid. cap. 9, et S. Epiphan. lib. 3 contra Hæreses, atque sic canit Ecclesia: *Enixa est puerpera.*

Hinc inferes nullam illic fuisse obstetricem quæ parienti opem ferret: « Nulla ibi obstetrix, inquit S. Hieron. cit., nulla muliercularum sedulitas intercessit: ipsa pannis involvit infantem, ipsa et mater et obstetrix fuit. » Hinc ridendi sunt pictores qui Virgini parienti obstetricem affingunt, et ei decumbenti ac quasi infirmæ subsidia præbentem.

Utrum vero fuerint sordes in hoc puerperio, sicut in aliis puerperiis, negare videntur plures SS. Patres. Aug., orat. de 5 *Hæresibus*, c. 5, ubi loquens contra Manichæum, qui nolebat Filium Dei dici filium hominis, a quo ipsum inter alia deterrebant humanæ nativitatis sordes, dicit: « Stulte, unde sordes in virgine matre, ubi non est concubitus cum homine patre? Unde sordes in ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo perpessa est laborem? Unde sordes in domo, ad quam nullus habitator accessit? » S. Fulg., serm. de *Laudibus B. Virginis*, loquens de concep. Christi: « O, inquit, conjunctio sine sordibus facta! Hoc splendore concipitur Dei Filius, hac munditia generatur.» Bern. serm. 3 *de Purif.* inducit B. Virginem sic loquentem: « Quid mihi opus purificatione? ..... Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum, nihil illicitum, nihil purgandum..... Quid in me legalis purificet observatio, quæ purissima facta sum in ipso partu immaculato? » Si dicas ibi agi de purificatione ab immunditia legali, verum est; sed immunditia legalis oriebatur ex immunditia naturali puerperarum. Pro eadem sententia citantur Epiphan. l. 3 cont. Hæres. circa finem; Ildephonsus, l. de perpetua Virg.; denique S. Hieron. c. 4 *cont. Helvid.*, ubi dicit: « Polluatur cruore puerpera, obstetrices suscipiant parvulum vagientem, maritus lassam teneat uxorem: sic incipiant nuptiæ, ne Evangelista mentitus sit: sed absit ut hoc de Matre Salvatoris et viro justo sit existimandum. » Unde quod objicitur ex eodem S. Hieron., c. 9 ejusd. lib., dictum est per transitionem, quasi diceret: Esto ita sit, non ideo erubesceremus, qui crucem ignominiosam sustinuisse confitemur.

Non desunt tamen theologi et interpretes, Tostatus, Christianus Lupus, Serrius, qui contrarium opinentur, hoc nixi fundamento, quod, cum Christus per omnia nobis similis factus sit, atque humanæ naturæ sordes et contumelias toto decursu vitæ non horruerit, illas nascendo horruisse non sit putandus.

[1] Ibidem, a. 6, o. [2] Ibid.

Ad SS. Patres respondent eos esse intelligendos de sordibus animi, non corporis. Verum non ita facile hanc solutionem accommodatis quibusdam textibus citatis, ut legenti patet.

ARTICULUS II.

DE CIRCUMSTANTIIS NATIVITATIS CHRISTI.

§ I.

De loco Christi nascentis.

Tria hic quærimus: primum, utrum Christus sit natus in Bethlehem ; secundum, utrum in ipsa civitate Bethlehem ; an in ejus suburbio ; tertium, utrum Christo nascenti bos et asinus adfuerint.

Dico 1°: [1] Juxta evangelistas, Matth. 2 et Lucam 2, Christus natus est in Bethlehem civitate Judæ seu tribus Judæ. Exprimitur civitas Judæ, ut distinguatur ab altera Bethlehem tribus Zabulon.

Voluit autem Christus nasci in Bethlehem, in qua natus est David: 1° ut ostenderet se esse ex ejus semine, et promissionem ipsi factam esse impletam, quod designat Evangelista, dicens: *Eo quod esset de domo et familia David;* 2° quia, ut S. Greg. dicit hom. 8 in Evang., Bethlehem domus panis interpretatur: ipse autem est qui ait: *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi;* sicque adimpletum est quod prædixerat Michæas 5: *Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda; ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel.* Vocat propheta Bethlehem *Ephrata,* quia sic antiquitus vocabatur, Gen. 35 et 48.

At forte quis movebitur quod Matthæus, 2, referens illam prophetiam scribat: *Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda,* etc. cum tamen propheta vocet eam *parvulam in millibus Juda;* quæ videntur contraria.

Respondet S. Hieron. Matthæum prophetiam hanc non retulisse ex se, sed prout reddita fuerat a principibus sacerdotum et scribis Herodi interroganti ubi Christus nasceretur, eamque vitiationem noluisse corrigere, ut omnibus innotesceret quanta tunc esset in sacerdotibus et scribis Scripturarum ignorantia. Qui vero existimant Matthæum retulisse prophetiam proprio nomine, dicunt hæc verba prophetiæ: *Parvulus es in millibus Juda,* non esse dicta a Michæa affirmando, sed interrogando; quasi diceret propheta: *Tune parvula es in millibus Juda?* Nec mirum quod id non exprimatur in S. Scriptura, quia Hebræi interrogationis puncta scribendo non habent: unde Matthæus dicendo: *Nequaquam minima es in principibus Juda,* expressit sensum germanum prophetiæ.

Dico 2°: Probabile est Christum natum esse in suburbio Bethlehem, in spelunca diversorio conjuncta, brutis animantibus destinata.

Colligitur ex S. Scriptura. 1° Lucas 2 narrat *pastores custodientes vigilias noctis super gregem suum,* seu sub dio cum grege cubantes, venisse adoratum Dominum; non autem habuissent facilem aditum de nocte intra civitatem probabiliter muris circumseptam, nec facile in civitate puerulum natum invenissent. 2° Quia Herodes jussit occidi omnes infantes, non solum in civitate natos, sed *in omnibus finibus ejus,* hac scilicet de causa quod Bethlehem nomine sciret intelligi non solum ipsam civitatem, sed etiam ejus surburbia. Cæterum ita censent Euseb. qui lib. 7 *Demonst. Evang.* c. 2, dicit *agrum juxta Bethlehemum demonstrari, ubi Virgo enixa infantem deposuit;* et Justinus in *Dialogo cum Tryphone,* qui dicit speluncam in qua natus est Jesus, esse *juxta Bethlehemum positam.*

Dixi. *In spelunca, diversorio conjuncta, brutis animantibus destinata,* seu stabulo. Ita constat ex Luc. 2 dicente: *Reclinavit eum in præsepio, quia non erat eis locus in diversorio.* Erat autem verisimiliter illa spelunca in terra vel rupe excisa, ut moris erat in illis partibus; et ideo S. Hieron. Epist. 27, vocat *parvum terræ foramen.* Euseb. lib. 3 de Vita Constant. vocat *antrum,* et Venerab. Beda, lib. de Locis Sanctis, cap. 8, *semiantrum.*

Dico 3°: Christo nascenti adfuisse bovem et asinum antiqua traditio est apud S. Hieron. Ep. 27, S. Greg. Nazianz., Orat. 38 de Nativit. Christi, S. Greg. Nissen. de Christi generatione, Paulinum ad Severian., Epist. 11, S. Cyrillum, Catechesi 12, S. Aug. contra Judæos, cap. 13., etc. Hi nempe hanc sententiam Isa. 1: *Bos cognovit possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui,* quæ sensu litterali intellecta exprobrat populo Judaico ingratitudinem suam erga Dominum præ bobus et asinis qui grati sunt dominis suis, sensu accommodatitio applicant bovi et asino qui Christo recens nato in præsepio Bethlehemitico astiterunt, eumque sive naturali sive miraculosa aliqua reverentia agnoverunt et adoraverunt. Idem

[1] Ibidem, c. 7, 0.

de hac altera sententia prophetæ Habacuc, c. 3, secundum Septuaginta: *In medio duorum animalium cognosceris*; quæ licet per duo animalia significet Cyrum et Darium, qui ab Isaia duobus animalibus scilicet asino et camelo assimilantur, allegorice tamen Patres varie intelligunt, modo de duobus Testamentis, modo de duobus latronibus, modo de Christo recens nato in præsepio posito inter bovem et asinum et a pastoribus agnito.

Atque hanc traditionem recipit Ecclesia, quæ in officio Nativitatis, respons. 4, canit: *O Magnum mysterium et admirabile sacramentum, ut animalia viderent Dominum natum jacentem in præsepio!* Et resp. 6 festi Circumcisionis: *In medio duorum animalium jacebat in præsepio et fulgebat in cælo.*

Scio quosdam recentiores, inter quos noster Serrius, habere traditionem pro fabula, hac potissimum ratione quod Lucas, qui Christi nativitatem accurate describit, nihil de bove et asino scribat, et angelus qui pastoribus signa recens nati Salvatoris dedit, non dixit in medio duorum animalium esse positum.

At hæc sunt argumenta negativa, quæ non satis evincunt contra traditionem auctoritate Patrum et usu Ecclesiæ firmatam. Insuper, et Lucas describendo Christi nativitatem, et angelus eam nuntians pastoribus, sufficienter indicaverant locum Christi nascentis, dicendo ipsum jacere in præsepio, nec erat necesse commemorare omnia quæ solent esse in præsepiis, fœnum, paleas et alia hujusmodi.

Ad SS. Patres qui scribunt bovem et asinum cognovisse possessorem suum et præsepe Domini sui, respondent allegorice et figurate locutos fuisse, eoque bovis et asini subjugalium animalium symbolo, pastores genere et religione Judæos ferendo mosaicæ legis oneri assuetos intellexisse, qui ex dato sibi signo ab angelo natum Salvatorem in præsepio cognoverunt et adoraverunt; vel, ut alii volunt, intellexisse magos et pastores, gentiles et Judæos.

Verum nulla figura apparet in his quæ cantat Ecclesia, neque in his quæ plures ex laudatis Patribus dicunt. Sic S. Hieron., Epist. 27, de Paula dicit: « Inde Bethlehem ingressa, in specum Salvatoris introiens, postquam vidit sacrum Virginis diversorium et stabulum in quo agnovit bos possessorem suum et asinus præsepe Domini sui », etc. Neque specus, neque diversorium, neque stabulum hic ponuntur figurate; ergo neque bos et asinus. Item S. Greg. Nazian., Orat. 38 *de Nativit.*: « Cognosce, inquit, ut bos possessorem tuum, et cum asino præsepe Domini tui, cum stella curre, cum magis adora, cum angelis tripudia. » Numquid vere et litteraliter stella præcessit, magi adoraverunt, angeli lætanti gaudium magnum nuntiaverunt? Ergo vere et litteraliter bos et asinus Christo nascenti adfuerunt.

Denique cum natus sit Christus in spelunca brutis animalibus destinata, ut omnes conveniunt, nihil miri aut absurdi, quin potius convenientiæ est, si dicatur ibi reperta fuisse quædam animalia.

§ II.

De tempore Christi nascentis.

Tria hic expendenda occurrunt: primum, quo anno a creatione mundi Christus natus sit; secundum, quo mense et qua die mensis; tertium, qua hora diei.

Dico 1°: Secundum communem nunc sententiam, computando sex mundi ætates juxta textum Hebraicum et Vulgatam editionem, natus est Christus anno circiter quater millesimo a creatione mundi.

Hic annus erat quadragesimus primus imperii Augusti Cæsaris, [1] sub quo uno principe vivebat orbis universus et profunda pace fruebatur. Porro congruebat eo tempore nasci Christum, qui est pax nostra *faciens utraque unum*, ut dicitur Ephes. 2, et qui venerat congregare suos in unum, *ut esset unum ovile et unus pastor*, Joan. 10.

Dixi: *Computando juxta textum Hebraicum et Vulgatam editionem;* quia computando juxta versionem septuaginta interpretum, longe major est annorum numerus. Sed vitiata in hoc communiter creditur editio septuaginta interpretum, quamvis unde vitiatio provenerit incertum sit. Atque hinc factum est quod Martyrologium Romanum, quod editum fuit tempore quo Ecclesia communiter utebatur editione septuaginta interpretum, numeret a creatione mundi ad Christum natum annos 5199, quamvis et hic numerus nondum attingat numerum septuaginta interpretum. Verum Ecclesia ad hæc utpote leviora accuratius disquirenda majestatem suam non dimittit, inquit Cano, sed calculo chronologorum relinquit.

Dico 2°: Universa Ecclesia tam Græca quam Latina ex constanti majorum traditione tenet

[1] Q. 35, a. 8, o.

Christum esse natum 25 Decembris. Improbanda est itaque opinio ecclesiarum Ægypti quæ existimant Christum esse natum 6 Januarii, et ideo hac die quatuor mysteria celebrant, scilicet Nativitatis Christi, Epiphaniæ, Baptismi Christi et primi ejus miraculi in Cana Galilææ, utpote contraria traditioni universæ Ecclesiæ, et quam aliunde ut minus fundatam impugnat S. Hieron. in c. 1 Ezechiel.

Dices cum quibusdam heterodoxis, quorum alii 20 Aprilis, alii 20 Maii Christum esse natum volunt, verisimile non esse Christum esse natum media hieme; habetur enim, Luc. 2, Christo nascente pastores custodivisse vigilias noctis super gregem suum, id est sub dio cubantes: id autem fieri non potuit media hieme: ergo.

Resp. neg. assumptum. Palestina enim sicut aliæ orientales et australes plagæ sunt temperatissimæ; in quibus etiam media hieme greges sub dio pernoctant, et pastores juxta accubant.

Dico 3°: Natus est Christus media nocte.

Quod sit natus de nocte, colligitur ex Luca qui, narrata Christi nativitate, immediate subjungit: *Pastores erant in eadem regione vigilantes et custodientes vigilias noctis super gregem suum.*

Quod media nocte, constat partim ex antiquissima Ecclesiæ praxi, quæ a primis sæculis ideo hac die sua officia celebrat media nocte; partim ex illo Sapient. cap. 2: *Cum quietum silentium teneret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus a regalibus sedibus duris debellator in mediam exterminii terram prosilivit.* Quod dictum de Christi nativitate multi Patres interpretantur.

Petes utrum a Virgine pariente abfuerit S. Joseph?

Resp. verbis S. Petri Dam., serm. 62: «Adest et Joseph, sed ab utroque remotus, et in excessu mentis miratur, et mirari satis non potest, qualiter sit ad tantæ dignitatis admissus arcanum.» Recte quidem; non enim verisimile est, quod quidam comminiscuntur, sanctissimum sponsum media nocte abfuisse domo, et sponsam partui proximam dereliquisse.

DISSERTATIO IV.

De Manifestatione Christi nati.

D. Th. q. 36.

ARTICULUS I.

UTRUM MANIFESTATIO CHRISTI NATI CONVENIENTER FACTA FUERIT?

Quæ hac q. 36 docet S. Th. pro majori parte sequentibus conclusionibus breviter perstringo. Unde

Dico 1°: Non debuit nativitas Christi communiter et promiscue omnibus manifestari[1]; quia si fuisset omnibus manifestata per signa exteriora cum ostensione signati, adjuncto lumine interiori fidei, sicut fuit manifestata pastoribus, magis, Simeoni et Annæ, Christus non habuisset persecutores et crucifixores, juxta illud 1 Corinth. 2: *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*; indeque impedita fuisset redemptio generis humani, quæ per crucem peracta est.

Dico 2°: Debuit tamen aliquibus manifestari nativitas Christi [2]; tum quia nulli profuisset, si omnibus fuisset occulta, juxta illud Eccl. 10: *Sapientia abscondita et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque*? tum quia ordo divinæ sapientiæ est ut ejus dona et opera non maneant penitus occulta, neque tamen omnibus æqua-

[1] Q. 36, a. 1, o.

[2] Ibid. a. 2, o.

liter innotescant, sed quibusdam præordinatis, et per eos ad alios perveniant; [1] tum denique quia tolleretur fides, si nulli cognitum fuisset istud mysterium, a quo ab aliis posset audiri; *fides* enim *ex auditu*, Rom. 10. Neque sufficiens fuisset Josephi et Mariæ testimonium, quia, cum esset domesticum, fuisset suspectum.

Dico 3° : Convenienter fuerunt electi illi quibus Christi nativitas est manifestata, nempe pastores, magi, Simeon et Anna [2]. Quia cum Christus esset Salvator omnium, ejus nativitas convenientissime omnibus hominum conditionibus est manifestata, scilicet pastoribus qui erant Judæi, pauperes et simplices; magis, qui erant gentiles, sapientes, potentes et peccatores; viris et mulieribus, scilicet Simeoni et Annæ, qui erant justi: ut significaretur nullam conditionem a salute Christi excludi, juxta illud Coloss. 3: *In Christo Jesu non est masculus et fœmina, et gentilis et Judæus, servus et liber.*

Si petas ubi ab angelis nuntiata fuerit pastoribus Christi nativitas?

Resp. juxta S. Hieron., nuntiatam fuisse ad turrim *Ader* seu *Eder*, id est *Gregis*, sitam inter Bethlehem et Jerusalem, distantem a Bethlehem mille passibus, ubi pastores greges suos de nocte pascebant, et inde venisse adoratum Dominum. Ita S. Doctor in Traditionibus Hebraicis ad c. 35 Gen. et Ep. 27, ubi hæc habet : « Haud procul inde descendit Paula ad turrim Eder seu Gregis, juxta quam pavit Jacob greges suos, et pastores nocte vigilantes audire meruerunt *Gloria in excelsis Deo, et super terram pax hominibus bonæ voluntatis.* »

Quantum ad numerum, tres vulgo numerantur ex Beda, lib. de Locis Sanctis, c. 8. Quidam tamen quatuor numerant.

Dico 4° : [3] Non decebat quod Christus per seipsum manifestaret suam nativitatem; quia id derogaret fidei humanitatis, et aliunde voluit nasci nobis similis, omnibus infantiæ infirmitatibus obnoxius.

Dico 5° : Convenientissima fuerunt media, quæ divina sapientia assumpsit, ut Christi nativitatem manifestaret.

Prob. [4] Manifestatio quæ fit per signa, debet fieri per ea quæ sunt familiaria iis quibus fit manifestatio. Porro justis est familiare et consuetum interiori Spiritus Sancti instinctu edoceri absque signorum sensibilium demonstratione; et ideo convenienter Simeoni et Annæ tanquam justis manifestata est Christi nativitas per interiorem instinctum Spiritus Sancti, secundum illud Luc. 2 : *Responsum accepit Simeon a Spiritu Sancto non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.* Alii vero corporalibus rebus diti per sensibilia ad intelligibilia deducuntur : unde pastoribus et magis corporalibus addictis manifestata est Christi nativitas per visibiles apparitiones angelorum et stellæ : pastoribus quidem per apparitionem angelorum, quia apud Judæos frequenter fiebant apparitiones angelorum; magis autem per apparitionem stellæ, quia erant assueti siderum contemplationi.

Observandum tamen [1] quod hæc stella non fuisset magis certum signum nati Salvatoris Dei et hominis, nisi præter illam speciem, quæ corporalem incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuisset : non enim ex sola novæ stellæ consideratione ad tanti mysterii veritatem pervenire poterant.

Dico 6° : Convenienti ordine manifestata est nativitas Christi [2], primo pastoribus, deinde magis, postremo Simeoni et Annæ; quia pastores repræsentabant apostolos et Judæorum primitias; magi erant primitiæ gentium; justi autem in templo repræsentabant plenitudinem Judæorum. Porro fides Christi primo manifestata est apostolis, deinde plenitudini gentium, postremo in fine sæculorum manifestabitur plenitudini Judæorum.

ARTICULUS II.

DE MAGIS CHRISTI NASCENTIS ADORATORIBUS.

Expeditis iis quæ docet S. Th. sex primis articulis hujus q. 36, restant variæ difficultates circa ipsos magos Christi adoratores et stellam quæ eis apparuit.

1° Quænam fuerit hæc stella? 2° Utrum existens in Oriente apparuit magis, an potius existens in Judæa apparuit magis existentibus in Oriente? 3° Utrum duxerit magos ab Oriente in Jerusalem? 4° Cujusnam conditionis fuerint magi? 5° Unde venerint?

Dico 1° : Stella quæ apparuit magis, [3] non erat una ex sideribus cœlestibus, neque cometa, sed nova stella ex elementari aliqua materia miraculose formata. Patet, quia ista stella ita movebatur secundum divinam voluntatem, ut modo staret, modo progrederetur, modo esset occulta, modo conspicua etiam in meridie; hæc autem non competunt sideribus cœlestibus neque cometis. Insuper non fulgebat in cœlo stellato, sed in aere terræ

[1] Ibid ad 1. [2] Ibid. a. 3, o. [3] Ibid. a. 4, o. [4] Ibid.

[1] Ibid. ad 4 et a. 8, o. [2] Ibid. a. 6, o. [3] Ibidem a, 7.

vicino, alioquin nec magos ducere, nec certam domum eis indicare potuisset.

Dico 2°: Hæc stella existens in Oriente [1] apparuit magis. Id significare videtur Matthæus, c. 1, dicens: *Stella quam viderant in Oriente,* sitam scilicet, et illa verba magorum: *Vidimus stellam ejus in Oriente,* scilicet fulgentem.

Si objicias vaticinium Balaam, num. 24: *Orietur stella ex Jacob,* resp. hoc vaticinium intelligi de Christo ipso, qui, Apocal. 22, vocatur *stella splendida et matutina,* cujus stella, quæ apparuit magis, erat nuntia.

Hanc autem stellam non fuisse visam Judæis colligitur ex Evangelio, quo docemur Herodem nonnisi ex magis didicisse tempus stellæ. Aliunde si ex sola relatione apparitionis stellæ turbatus fuerit Herodes et omnis Jerosolyma cum illo, quanto magis fuissent turbati, si vidissent ipsam stellam ab Jerusalem in Bethlehem progredientem?

Dico 3°: Probabilius est hanc stellam duxisse magos ab Oriente in Jerusalem.

Prob. 1° ex Matth. c. 2, qui dicit de magis egressis Jerusalem: *Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat puer.* Si ab Jerusalem in Bethlehem duxit, cur non ab Oriente in Jerosolymam, cum tunc esset magis necessaria?

Si dicas his verbis: *quam viderant in Oriente,* innui stellam solum visam fuisse in Oriente, non præivisse, neg. assumptum; Evangelista namque narrat quod primum factum est, non negat quod inde subsecutum est.

Prob. 2° auctoritate Ecclesiæ, quæ in sacro hymno cantat: *Ibant magi quam viderant stellam sequentes præviam.*

3° Auctoritate Patrum: S. Chrysostomi, Serm. 15 dicentis: « Ambulante mago, stella ambulat, dormiente excubat; » S. Leonis, Serm. 2 de Epiph.: « Magos ad Christum adorandum prævia stella perduxit »; et S. Th., hic a. 7, o, qui tamen addit id a quibusdam relinqui sub dubio. Equidem non desunt clarissimi interpretes qui nullum in stella ab Oriente in Jerusalem motum agnoscunt, sed sive Orienti sive Judææ incubantem, visam fuisse a magis fixam dicunt; eos autem ex prophetia Balaam, num. 24: *Orietur stella ex Jacob,* intellexisse quid ista nova stella quam videbant indicaret, sicque eos sine ductore venisse in Judæam. In hanc sententiam adducuntur præsertim ex verbis Matth. cit.: *Stella quam viderant in Oriente,* ut dixi supra. Fatemur hanc sententiam non esse improbabilem; sed prior est communior et Ecclesiæ ac Patrum sensui videtur conformior.

Dico 4°: magos Christi adoratores non fuisse magicis artibus et dæmonum invocationibus addictos, sed philosophos, sapientes, et siderum scientiæ peritos, qui in Oriente vocantur magi, communior et probabilior est sententia.

Non fuisse reges simpliciter, qui populis et provinciis suprema potestate dominantur, probabilius nobis videtur; 1° quia nullus veterum Patrum eis talem regiam dignitatem, sed sapientiam et siderum notitiam attribuit; primus omnium Theophilactus, auctor undecimi sæculi, hanc eis tribuit; 2° quia Matthæus illos, nec regio titulo, nec regio apparatu adventantes designat, quod non omisisset ad majorem nascentis Christi gloriam et famam. 3° Herodes ipsos alloquitur ut inferioris conditionis homines et cum iis ex imperio agit: *Mittens eos in Bethlehem dixit: Ite et interrogate diligenter de puero, et cum inveneritis, renuntiate mihi.* 4° Non est verisimile reges exteros ingressos fuisse limites alterius regni, nullis missis nuntiis aut legatis; nec Herodes, qui ad simplicem nuntium novi Regis Judæorum nati turbatus est, illorum ingressum facile permisisset.

Dices: Ecclesia in festo Epiphaniæ usurpat hæc verba Psal. 71: *Reges Tharsis et insulæ munera offerent, reges Arabum et Saba dona adducent;* item prophetiam Isaiæ 60: *Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui*: ergo.

Resp. hæc utriusque prophetiæ verba dicta esse generatim de conversione regum gentium, nationumque barbararum ad Christi cultum. Ea autem Ecclesia accommodat suis officiis in festo Epiphaniæ, quia magi fuerunt primitiæ conversionis gentium. Alias si de magis Christi nascentis adoratoribus litteraliter dicta velis, necesse erit dicere magos fuisse, non qualescumque reges, sed reges Æthiopes, Tharsenses, insulenses, Arabes et Sabeos, imo omnes reges terræ ad Christum nascentem in præsepe convolasse; dicit enim Psalmista, loco cit.: *Coram illo procident Æthiopes: et inimici ejus terram lingent: reges Tharsis et insulæ munera offerent, reges Arabum et Saba dona adducent; et adorabunt eum omnes reges terræ.*

Quia tamen sensus communis fidelium est eos fuisse reges, et solo titulo *regum* festum Epiphaniæ celebrant, nihil obstat quominus dicamus cum pluribus eos fuisse reges seu regulos secundum phrasim S. Scripturæ, quæ

[1] Ibid.

cujusvis oppidi aut certi territorii dominos seu toparchas solet vocare reges, ut patet de quinque regibus quos Abraham debellavit, Genes. 14; et sic conciliantur sententiæ.

Tres fuisse vulgo creduntur ex S. Leone, serm. de Epiph. 1, 3, 5 et 6. Incerta eorum nomina, de quibus nihil fuit auditum ante finem duodecimi sæculi. Verisimile est singulos obtulisse tria munera, aurum, thus et myrrham; quia cum ea offerrent ut symbola fidei suæ, qua credebant Christum esse regem, Deum et hominem mortalem, debuerunt singuli omnia hæc tria offerre, aurum ut Regi, thus ut Deo, myrrham ut homini mortali in sepulturam ejus.

Dico 5°: Certum est ex Evangelio magos venisse ex Oriente, quod debet intelligi respective ad Jerusalem. Sed ex qua parte Orientis, magna est SS. Patrum dissentio. Quidam dicunt eos venisse ex Chaldæa in qua magorum scientia florebat. Quidam ut Origenes et Basil. Mag., ex Mesopotamia. Alii, ut Justinus martyr, Tertul., Epiphan., Hilarius, etc. tenent eos venisse ex Arabia Felice, ubi aurum, thus et myrrha abundant. Alii tandem tradunt venisse ex Perside, in qua magorum nomen et professio celebris erat, et vigebat mos adorandi cum muneribus; hujus sententiæ sunt S. Chrysostomus, Clemens et S. Cyrillus Alexand. et ipse S. Th. hic a. 7, o.

Cæterum undecumque venerint, extra dubium videtur omnes ex una et eadem regione, eaque orientali venisse. Unde absque fundamento depingitur unus inter illos niger, quasi ex Æthiopia vel altera regione Africæ esset oriundus. Qui error creditur manasse ex collectaneis apocryphis V. Bedæ falso adscriptis.

ARTICULUS III.

DE TEMPORE ADVENTUS MAGORUM.

Suppono cum sententia communi contra paucos, stellam apparuisse magis non biennio ante Christi nativitatem, sed ipso jam nato. Constat ex verbis magorum, Matth. 2: *Ubi est qui natus est rex Judæorum; vidimus enim stellam ejus*, utique nati, non nascituri.

Hoc supposito, quidam, inter quos Epiphanius, censent magos adventasse Jerosolymam, subinde Bethlehem biennio post nativitatem Christi. Alii sentiunt non advenisse nisi post purificationem B. Virginis. Novissime noster Serrius tenet non advenisse nisi 26 vel 27 Januarii, non alio fundamento nixus quam quod falso putat omnia bene cohærere in sua sententia, non in aliis. Contra quos omnes

Dico: Magi advenerunt Jerusalem, subinde Bethlehem die tertiodecima post Christi nativitatem, hoc est sexta Januarii. [1]

Hic est sensus communis fidelium et Ecclesiæ traditio, quam defendunt celebres auctores, S. Th., hic cit., Baron. ad annum primum Christi, n. 31 et seq., Melchior Cano de Locis theolog., lib. 11, c. 5 ad 5, Jansenius Gand. in Concord. c. 9, Sylvius hic, Tournelius et alii; nec quidquam opponitur quod illam efficaciter impugnet, ut patebit ex sol. obj. quin potius contra duas primas sententias militat hoc efficax argumentum.

Si magi non advenerunt nisi biennio post Christum natum, [2] aut nonnisi post purificationem B. Virginis et præsentationem Filii in templo, non invenissent puerum Jesum et parentes ejus in Bethlehem, siquidem ex Luc. 2: *Ut perfecerunt omnia secundum legem Domini*, id est, post peractam purificationem Mariæ et præsentationem Jesu in templo, *reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.*

Item, Matthæus 2 narrat: *Cum natus esset Jesus, ecce magi ab Oriente venerunt.* Atqui si post biennium vel post sex hebdomadas, vel etiam post mensem, non dixisset Evangelista: *Cum natus esset, ecce magi.* Hæc enim loquendi formula non adhibetur de re tam sera, sed subita, et improvisa, ac præsenti seu quasi præsenti; sic, Genes. 24, dicitur: *Necdum verba compleverat* servus Abrahæ, *ecce Rebecca egrediebatur.* Item cum dixit angelus Mariæ: *Ecce concipies*, ipsa intellexit se statim concepturam, unde e vestigio subdit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*

Si dicas cum Serrio Matthæum eamdem loquendi formulam adhibere de iis quæ inter se plusquam mense distant; dicit enim, c. 2: *Qui* reges *cum recessissent, ecce angelus apparuit in somnis Joseph dicens: Surge et accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum*; et tamen secundum nos inter recessum regum et monitum angeli mediant sex circiter hebdomadæ: ergo.

Resp. ex S. Aug. l. 2 de Consensu Evang. c. 5, Matthæum prætermittere quæ Lucas 2 narrat gesta circa Dominum et Matrem ejus in templo: unde texendo unam narrationem ex utraque dicendum et intelligendum est: Qui magi cum recessissent, postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ et peracta omnia

[1] Ibidem a. 6, 0. [2] Ibid.

secundum legem Domini, venerunt in Nazareth, et ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph, etc.

Obj. 1° : Herodes, teste Matth. 2, a magis *diligenter didicit tempus stellæ quæ apparuit eis,* et ut vidit se ab iis esse delusum, occidi jussit omnes pueros *a bimatu et infra secundum tempus quod exquisierat a magis.* Unde colligitur stellam eis biennio apparuisse antequam Jerusalem advenirent ; stella autem, ut supponimus, non apparuit nisi Christo nato : ergo magi advenerunt Jerusalem biennio post Christum natum.

Resp. sequelam in antecedente ex verbis Matthæi male deduci ; hæc enim verba : *Secundum tempus quod exquisierat a magis,* non referuntur ad istas particulas *a bimatu,* sed ad has sequentes, *et infra,* quas immediate afficiunt ; ita ut sensus sit Herodem jussisse occidi omnes pueros a bimatu, nec solum illos, sed etiam alios infra bimatum, non tamen omnes, sed *secundum tempus quod exquisierat a magis,* id est eos solos, licet non bimulos, qui nati essent ante apparitionem stellæ magis, non vero eos, qui post nati essent ; quia certo sciebat eos non posse esse Christum ; sicque non initium, sed terminum occisionis statuit Herodes, *secundum tempus quod exquisierat a magis.*

Urgebis : Ut quid ergo Herodes jussit occidi omnes pueros a bimatu, si magi advenerint tertiadecima die post Christum natum ?

Resp. cum S. Chrysostomo, hom. 7 in Matth., id factum esse *pro abundantia cautionis ;* quamvis enim Herodes didicisset tempus stellæ, dubitare tamen poterat, num natus esset Christus antequam stella apparuisset [1]. Item suspicari poterat ne puer, cui sidera famulabantur, speciem suam paulo supra ætatem transformaret. Similiter quamvis ex principibus sacerdotum et scribis didicisset Christum nasciturum in Bethlehem, hoc tamen non obstante jussit occidi pueros, non solum in Bethlehem, sed etiam in omnibus finibus ejus. Sicut ergo pro abundantia cautionis extendit locum, sic etiam extendit tempus.

Obj. 2° : Matth., c. 2, scribit Herodem statim atque persensit se a magis esse illusum, jussisse pueros occidi ; hæc autem cædes nonnisi aliquot diebus post purificationem peracta est, dum Virgo Deipara illiusque sponsus Jerosolymis discessissent et Nazarethum pervenissent, atque inde ab angelo moniti in Ægyptum aufugissent, hoc est, elapso ut minimum mense integro post sextam Januarii, qua magos adventasse dicimus : atqui unius mensis spatium non fuit necessarium Herodi ut se a magis per aliam viam reversis delusum intelligeret, puerorumque cædem ediceret, maxime cum sexto duntaxat milliari seu duabus leucis Bethlehem distaret Jerosolymis : ergo magi die sexta Januarii non adventarunt. Ita Serrius.

Resp. neg. subsumptum [1] ; existimavit enim Herodes, cum de magis nihil audiret, ipsos fallacis stellæ visione deceptos, non invenisse quem natum putaverunt, et erubuisse ad ipsum redire. Peractis vero purificatione B. Virginis et præsentatione Jesu in templo, vulgatisque iis quæ de ipso Simeon et Anna dixerant, se sensit delusum, hinc quæsivit puerum ad perdendum eum et cædem Innocentum edixit : quod proinde factum est cum essent Jesus et parentes ejus in Nazareth, ubi ab angelo moniti sunt fugere in Ægyptum.

Obj. 3° : Magi tam brevi temporis intervallo tam longum iter agere nequiverunt, præsertim si ex Perside accessisse supponantur, leucis supra quingentis ab Jerosolymis distante ; ergo. Ita iterum Serrius.

Resp. 1° incertum esse unde profecti sint magi, cum alii ex Chaldæa, alii ex Mesopotamia, alii ex Arabia, alii ex Perside profectos velint, unde nihil certi ex hoc argumento erui potest contra nostram conclusionem ; si enim vel ex Chaldæa, vel Mesopotamia, vel Arabia non longe a Judæa distantibus, potuerunt facile pervenire Jerusalem die decima tertia.

2° Id etiam potuerunt, supposito quod venerint ex Perside ; ex descriptione enim Asiæ tempore Augusti comperimus Persidem distare a Judæa non quingentis leucis et ultra, ut dicit Serrius, sed centum et quinquaginta leucis circiter. Sed et dato Persidem a Judæa distare quingentis leucis [2], etiam istud iter decem et tribus diebus conficere potuerunt, partim virtute divina, partim velocitate dromedariorum, qui, juxta Philostratum in vita Apollonii, una die iter mille stadiorum, id est, quinquaginta leucorum conficiunt, et juxta Aristotelem *Hist. Animal.* c. ult. sunt equis Nisæis velociores.

Obj. 4° : Si magi ante purificationem venerint, B. Virgo quæ tunc magnam auri copiam ab illis receperat, non oblationem pauperum, sed divitum fecisset : ergo.

Resp. neg. sequelam, quia hanc auri copiam, si fuerit, vel in pauperes jam distribuerat mater misericordiæ, vel in sacros usus serva-

[1] Ibid. ad 3.

[1] Ibidem, 3. [2] Ibid.

bat. Sed quidquid sit, non decebat ut quæ pauper erat conditione et ab omni fastu aliena, oblationem divitum imitaretur, mutaretve conditionem quam sciebat Filio Dei placuisse. Neque dicas sic transgressam fuisse legem; non enim erat obnoxia legi, ut dicam infra.

Petes quam speciem adorationis magi exhibuerunt Christo nato, an civilem tantum, an spiritualem et religiosam?

Resp. exhibuisse spiritualem et religiosam ut homini Deo. [1] Est contra Socinianos.

Ita sentiunt Patres: Orig. l. 1 contra Celsum, S. Greg. Nazian., orat. 38, S. Ambros. l. 2 in Luc., S. August., serm. 30, nunc 200 et seq. de Temp., S. Hieron. in cap. 2 Matth. et alii.

Prob. insuper ratione. [2] 1° Multi reges Judæorum nati sunt atque defuncti: item erat Herodes actualiter regnans: atqui tamen nullum eorum magi adorandum quæsierunt: ergo distinctionem regni Judaici non attendebant, neque regi Judæorum, quales illic esse solebant, hunc magnum honorem longinqui, alienigenæ et ab eodem regno prorsus extranei, a se deberi arbitrabantur; sed talem esse natum didicerunt in quo adorando se salutem, quæ secundum fidem est, consecuturos minime dubitabant.

2° Magi fuerunt primitiæ gentium in Christum credentium, [1] in quibus apparuit ut in quodam præsagio fides et devotio gentium venientium a remotis ad Christum: atqui fides et devotio gentium fuit et est ad Christum ut hominem et Deum: ergo.

Conf. ex muneribus quibus fidem suam in Christum ut regem, ut Deum et ut hominem testati sunt magi; obtulerunt enim illi aurum ut regi, thus ut Deo, myrrham ut homini mortali. Unde Irenæus, l. 3, c. 10, dicit: «Deductos magos a stella ad Emmanuel, per ea quæ obtulerunt munera, ostendisse quis erat qui adorabatur.»

Dices: Moris erat apud Orientales venerari hominem se prosternendo et offerendo munera. Insuper verbum *adoro* non semper sumitur in S. Scriptura pro cultu latriæ, ut notant interpretes: ergo.

Resp. nos non facere vim in his solis verbis: *Et procidentes adoraverunt eum;* neque præcise in muneribus quoad substantiam; sed tum in auctoritate Patrum, tum in rationibus deductis in prima et secunda probatione, et in qualitate munerum. Insuper licet in veteri Testamento verbum *adoro* non semper sumatur pro cultu latriæ, vix tamen aut ne vix sumitur aliter in novo Testamento, maxime si adjuncta sit prostratio.

DISSERTATIO V.

De legalibus circa puerum Jesum servatis, de fuga in Ægyptum, de cæde infantium, necnon de instituto vitæ Christi usque ad suum Baptisma.

D. Th. q. 37.

ARTICULUS I.

DE CHRISTI CIRCUMCISIONE.

Christum fuisse circumcisum fides est Ecclesiæ; quamvis enim Lucas 2 non dicat expresse fuisse circumcisum, id tamen aperte innuit, dum scribit: *Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus.* Ad quid enim adnotasset, *ut circumcideretur puer*, nisi revera fuisset circumcisus? Adde quod tum fuerit ipsi impositum nomen, quod non imponebatur nisi in circumcisione.

Neque te moveat quod dicat: *Postquam consummati sunt dies octo,* cum tamen non

[1] Ibid. a 8, o. [2] Ibidem ad 1.

[1] Ibid. o.

liceret circumcidere puerum post octavum diem a nativitate. Consummatio enim non refertur ad ipsos dies, quasi expletis omnino totis octo diebus sit circumcisus, sed ad numerum dierum, quasi septem dies integri erant completi et octavus inchoatus, qui per synecdochen dicuntur octo dies phrasi Hebræis familiari, sicut dicitur Marci 8: *Oportet Filium hominis post tres dies resurgere,* id est, tertia die. Unde non dixit simpliciter et absolute Lucas: *Postquam consummati sunt dies octo,* sed, *ut circumcideretur puer.*

Porro ideo non dixit expresse Christum fuisse circumcisum, sicut expresse dixit nominatum fuisse Jesum; quia circumcisio erat in usu pro omnibus masculis, et idcirco illam ut indubitatam supposuit; impositio autem nominis *Jesu* erat Christo propria, et ideo illius expresse et distincte meminit. Hoc supposito,

Quæritur 1° utrum Christus debuerit circumcidi? 2° ubi fuerit circumcisus? 3° a quo fuerit circumcisus? 4° quid factum sit de illius præputio? 5° ubi extet sacrum præputium? 6° denique utrum nomen *Jesus* fuerit Christo convenienter impositum?

Dico 1°: Quamvis Christus non esset lege circumcisionis summo jure adstrictus,[1] non enim erat obnoxius legi, ut docet Auctor, a. 4, et nos dicemus infra, convenienter tamen se illi legi subjecit.

1°. Ut ostenderet veritatem carnis humanæ,[2] quam Manes dixit phantasticam, Apollinaris consubstantialem divinitati, Valentinus cœlestem; 2° ut approbaret circumcisionem quam Deus olim instituerat, et ostenderet se esse de genere Abrahæ, qui circumcisionis mandatum acceperat; 3° ut Judæis excusationem auferret ne ipsum reciperent, si esset incircumcisus; 4° ut obedientiæ et humilitatis exemplum nobis præberet; 5° ut legis onus in se sustinens, alios a legis onere liberaret, secundum illud Galat. 4: *Misit Deus Filium suum factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.*

Dices: Si Christus fuit circumcisus, ergo et nos debemus circumcidi. Patet conseq., quia omnis actio Christi est instructio nostra.

Resp. neg. illationem:[3] ad prob. dist. Omnis actio Christi est instructio nostra modo et tempore debito, conc.; secus, neg. Est enim cuique negotio tempus et opportunitas, ut dicitur Eccl. 8. Et alioquin sequeretur quod deberemus observare alia legis mosaicæ præcepta, quæ observavit Christus. Itaque Christus fuit circumcisus tempore quo circumcisio erat sub præcepto. Nunc autem nec præceptum nec tempus est circumcisionis, quæ distinguebat Judæos a gentibus. Unde hanc Christi actionem in hoc imitari debemus, ut observemus ea quæ sunt nostro tempore in præcepto.

Dico 2°: Christus non fuit circumcisus in templo aut synagoga, sed in spelunca Bethlehemitica, vel in vicina domo ad quam forte SS. Parentes cum divina prole commigrarunt post peractam descriptionem et evacuata diversoria.

Prob. 1° ex S. Epiphan. *Hæres.* 20: « Natus est, inquit, in Bethlehem, circumcisus in spelunca, oblatus in Jerusalem », etc.; et ex Nicephoro, l. 1 *Hist.*, c. 12: « In die octavo, dominico scilicet, circumciditur in Bethlehem in domo Joseph », in qua nimirum hospitabatur.

2° Nullus locus, sive templum, sive synagoga, erat aliqua lege determinatus ad circumcisionem, sed solebat fieri in domo parentum, vel in alio quovis loco. Id constat ex Abraham cui primum indicta est lex circumcisionis; ipse enim domi suæ se, filium et omnes vernaculos circumcidit, Genes. 17; Sephora circumcidit filium suum in diversorio, dum iter ageret, Exod. 4; Josue circumcidit omnem populum, transacto deserto, in valle præputiorum ,Josue 5. Et ne forte dicas ita peractum esse ante constructionem templi, ipse Joannes Bapt. fuit circumcisus in domo parentum; aderat enim tunc Elizabeth, mater ejus, quæ cognatis volentibus Zachariæ nomen infanti imponere, dixit: *Nequaquam, sed vocabitur Joannes*; id procul dubio dixit domi; cum enim esset puerpera octo dierum, non poterat domo exire ut in templum vel synagogam se transferret, cum ex præcepto legis deberet per quadraginta dies manere in sanguine suæ purificationis, Levit. 12. Nec obstat quod Lucas dicat: *Factum est die octavo, venerunt circumcidere puerum;* id namque dictum est, non de Zacharia et Elizabeth, sed de cognatis et amicis, qui *vocabant eum nomine patris sui, Zachariam.*

Dico 3°: Christus non fuit circumcisus a summo pontifice, neque ab alio sacerdote, sed ab alterutro parente ; quia ministerium circumcisionis non erat sacerdotale, imo nec leviticum, sed laicum, quod a parentibus exerceri solebat. Patet tum ex secunda probatione conclusionis præcedentis, tum ex Act. Apost. c. 7, ubi dicitur Abraham circumcidisse Isaac, Isaaç Jacob, Jacob duodecim patriarchas, et ex

[1] Q. 37. a. 1, o. [2] Ibid. [3] Ibidem, ad 2.

Machab. 6, ubi duæ matres dejectæ leguntur de muro mandato Antiochi, eo quod suos filios circumcidissent.

A quo autem parente fuerit circumcisus? Libro de Vera circumcisione inter apocrypha S. Hieron., et lib. de Lamentatione B. Virginis inter apocrypha S. Bernardi, legitur circumcisum fuisse a Maria. Verius tamen videtur circumcisum fuisse a S. Joseph; tum quia id diserte asserit S. Ephrem, hom. de Transfiguratione, cujus auctoritas potior est quam operum apocryphorum; tum quia moris erat apud Judæos ut viri, tanquam familiarum capita, hoc munus obirent, et non mulieres, nisi in necessitate. Corrigendi sunt itaque pictores qui nobis exhibent summum pontificem circumcidentem in templo puerum Jesum.

Dico 4°: Secundum communem theologorum opinionem Christus reliquit in terra suum præputium ad venerationem fidelium. Unde ad id quod opponitur de integritate corporis Christi resurgentis, respondent tam exiguam partem, quæ vix latitudinem ungulæ humanæ æquat, non pertinere moraliter loquendo ad integritatem corporis Christi, maxime si consideretur ut filius Abrahæ et vir Judæus, cui ex lege præputium debebat deesse: sicque eo carere exigebat ejus conditio.

Hinc inferes divinitatem non mansisse hypostatice unitam præputio, quia non debebat resumi in resurrectione.

Dico 5°: Non potest certo definiri ubinam extet sacrum præputium propter pugnantes ea de re narrationes.

S. Brigitta, lib. 6 Revelat., c. 112, scribit servari Romæ. Idem Innoc. III, l. 4 de Mysteriis Missæ, cap. 4, scribens ab angelo delatum fuisse Carolo Magno, qui illud deposuit Aquisgrani, et postea translatum a Carolo Calvo Romam in basilicam Lateran. atque depositum in loco qui dicitur Sancta sanctorum. Alii dicunt servari Antuerpiæ; alii, licet non negent olim servatum fuisse Antuerpiæ, volunt tamen, furente calvinismo, inde fuisse sublatum, quo vero non dicunt; alii Brugis, alii Anicii servari scribunt. Quidam denique, ut concilient istas pugnantes narrationes, dicunt sacrum præputium divisum fuisse in plures particulas, quæ in variis urbibus fuerunt distributæ. Ridet Serrius Vindelinum, hujus conciliationis auctorem: « Quia, inquit, hanc partitionem præputii exiguitas non patitur, quod vix minimæ ungulæ latitudinem æquat. » Verum, quamvis hanc partitionem ut veram asserere nolim, non video tamen cur sit ridenda; potest enim ungula humana dividi in quatuor aut quinque partes bene sensibiles.

Dico 6°[1]: Nomen *Jesu* fuit convenienter Christo impositum; quia *Jesus* idem est ac salvator: Christus est Salvator omnium hominum, et quoad animam liberans eos per gratiam a morte peccati, et quoad corpus per immortalitatem in resurrectione conferendam.

Quamvis ergo quibusdam veteris Testamenti,[2] ut Nave, Sirach et Josedech, inveniatur impositum hoc nomen, propter aliquam particularem et temporalem salutem, soli tamen Christo perfecta et integra ejus significatio convenit, utpote qui solus spiritualem, universalem et æternam salutem attulit. Et ideo illi soli est proprium hoc nomen, in quo flectatur omne genu cœlestium, terrestrium et infernorum.

ARTICULUS II.

DE PURIFICATIONE B. VIRGINIS ET OBLATIONE PUERI JESU IN TEMPLO.

Sanctus Lucas, cap. 2, sic narrat: *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur, et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.*

Ad quorum intelligentiam observandum est in veteri Testamento triplicem fuisse legem latam de puerperis, Levit. cap. 12, et alteram quartam de primogenitis, Exodi cap. 13.

Prima lex Levit. 12, hæc est: *Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus juxta dies separationis menstruæ:* (quo tempore domi recludebatur, nec cum quoquam commercium habere poterat, nisi cum eo qui cibum et necessaria afferret, et hic ob hoc ipsum legaliter immundus erat.) *Et die octava circumcidetur infantulus; ipsa vero triginta et tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ; omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium donec impleantur dies purgationis suæ.* Sicque erant quadraginta dies purgationis, septem primi strictiores, cæteri minus stricti.

Secunda lex, ibid.: *Sin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus juxta ritum fluxus menstrui, et sexaginta sex*

[1] Ibid. a. 2, o. [2] Ibidem ad 2.

diebus manebit in sanguine purificationis suæ, id est, octoginta diebus: quia juxta Hippocrat., lib. de Natura pueri, et Franciscum Valesium de Sacra Philosophia, cap. 18, purgatio parientis fœminam diuturnior est quam parientis masculum.

Tertia lex, ibid.: *Cumque repleti fuerint dies purificationis suæ pro filio sive pro filia*, (id est, purgationis ab immunditia contracta ex partu filii aut filiæ) *deferet agnum anniculum in holocaustum*, (hoc est, ut Deo gratias agat), *et pullum columbæ sive turturem pro peccato*, (scilicet immunditia legali) *ad ostium tabernaculi testimonii, et tradet sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, et orabit pro ea, et sic mundabitur a profluvio sanguinis. Ita est lex parientis masculum aut fœminam. Quod si non potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccato, orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur.*

Quarta lex est de primogenitis, Exodi 13, his verbis: *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Israel, tam de hominibus quam de jumentis; mea sunt enim omnia*, non solum titulo creationis, sed etiam quia primogenitos Israel a communi strage primogenitorum Ægyptiorum per angelum exterminatorem exemerat: in cujus beneficii memoriam et gratiarum actionem hæc lex lata est.

Per sanctificationem autem in hac ultima lege, intellige consecrationem et oblationem factam Deo primogenitorum animalium mundorum ad immolationem, primogenitorum autem hominum ad servitium Dei perpetuum; sed quia Deus loco primogenitorum totius Israelis, qui tota vita alligati fuissent servitio tabernaculi et templi, elegit et substituit solam et totam tribum Levi, ideo primogeniti hominum redimendi erant quinque siclis, Num. 3, hoc est, quinque circiter florenis Belgicis. His præsuppositis,

Quæstio est, 1° de cujus purgatione loquitur Lucas c. 2, an matris, an prolis; 2° utrum B. Virgo debuerit purificari; 3° utrum Christus debuerit offerri in templo; 4° quis fuerit Simeon, qui Jesum excepit in ulnas suas, an sacerdos, an laïcus.

Dico 1°: S. Lucas his verbis: *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi*, loquitur de purificatione solius matris, non prolis.

Prob. 1° ex mente Ecclesiæ, quæ est S. Scripturarum fidelis interpres. Hæc autem in Evangelio Purificationis loco *ejus* legit *Mariæ*, et cantat in Evangelio: *Postquam impleti sunt dies purgationis* Mariæ, non addendo verbo Dei, sed illud explicando. Item in Officiis et Martyrologio vocat Purificationem B. Virginis.

Prob. 2° ex ipsis Lucæ verbis: 1° Nulla erat lex purgationis pro primogenitis, sed oblationis tantum, Exodi 13. Erat autem pro puerperis, Levit. 12. Ergo, quando Lucas dicit: *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi*, non potest intelligi de purgatione prolis, sed matris duntaxat.

Nec obstat quod in tertia lege Levitici statuatur offerendum esse agnum et turturem aut pullum columbæ *pro filio sive pro filia*; quia hæc verba: *pro filio sive pro filia*, non referuntur ad sequentia, *deferet agnum*, etc. sed ad præcedentia: *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus*; ita ut sensus sit, ut jam notavi: Postquam impleti sunt dies purgationis ejus pro filio sive pro filia, id est, purgationis ab immunditia contracta ex partu filii aut filiæ, deferet agnum, etc. Eodem sensu intelligendum est quod dicit Lucas ibid. de parentibus Christi, quod *fecerunt secundum consuetudinem legis pro eo*, et quod canit Ecclesia in Officio hujus festi: *Obtulerunt pro eo Domino*, id est, eo quod B. Virgo eum peperat. Eodem sensu intelligendus S. Th. hic a. 3.

3° Nullum erat tempus determinatum in lege pro oblatione primogenitorum; quamvis enim dicatur Num. 18: *Cujus redemptio erit post unum mensem siclis argenti quinque*, hæc redemptio non erat oblatio; imo redimebatur infans ut familiæ suæ ac reipublicæ civis redditus, ministeriis sacris non adstringeretur, nec fiebat in templo, neque cum cæremoniis: unde in oblatione Christi nulla mentio facta est de ejus redemptione: erat autem in lege tempus determinatum pro purificatione puerperarum, scilicet quadraginta dies, si peperisset masculum, et octoginta, si peperisset fœminam. Ergo dum Lucas dicit: *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi*, manifestum est quod loquatur de purgatione matris, et non prolis, cujus occasione infans fuit etiam oblatus in templo: unde addit Lucas: *Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum aut duos pullos columbarum*, quæ erat lex puerperarum.

Si forte dicas Annam non obtulisse Samuelem nisi post triennium et postquam esset

ablactatus: ergo si non ex lege, saltem ex consuetudine triennium erat tempus determinatum pro oblatione primogeniti. Hoc argumento recens auctor *Historiæ Populi Dei,* in secunda parte, contendit probare utramque cæremoniam tam purificationis Mariæ quam oblationis Jesu non fuisse peractam, nisi post triennium in reditu ex Ægypto.

Resp. unicum unius factum neque legem neque consuetudinem adstruere, præsertim cum in illo singulari facto esset ratio differendi oblationem ad triennium, quæ non currit pro aliis infantibus : sic enim Samuel debebat ex voto matris offerri Domino, ut nunquam postea recederet a tabernaculo; ad id autem requirebatur certa ætas infantis, et quod esset ablactatus.

Insuper hallucinatur laudatus auctor, dum putat sacram familiam triennio mansisse in Ægypto; nec enim uno anno integro remansit, ut probabo infra.

Obj. præcipue: Lucas dicit: *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus;* το *ejus* secundum regulam grammatices et usum communem debet referri ad personam de qua immediate facta est mentio: atqui hæc fuit Jesus, de quo dixit Evangelista: *Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab angelo prius quam in utero conciperetur,* immediate subjungens: *Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus:* ergo.

Resp. 1° equidem ordinarie sic esse ut το *ejus* referatur ad personam immediate præcedentem, nisi aliunde eruatur sensus contrarius, ut hic eruitur, tum ex mente Ecclesiæ, tum ex verbis Lucæ collatis cum lege. 2° Observandum est cum quibusdam integram periodum de Christo esse ibi insertam velut intra parenthesim, proindeque το *ejus* referendum esse ad personam, de qua fuit sermo ante parenthesim; fuit autem sermo de B. Virgine, de qua dixerat Evangelista: *Maria autem conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Ad Mariam ergo, et non ad Jesum, το *ejus* referendum est.

Inst: Juxta Estium legitur græce αυτων pluraliter, *eorum,* scilicet Matris et Filii: ergo.

Resp. Esto forte in quibusdam codicibus, in quos incidit Estius, legatur αυτων, Jansenius Iprensis, a Lapide et alii testantur non legi in græco neque αυτου singulariter masculine, neque αυτων pluraliter, sed αυτης singulariter fœminine. Insuper magis standum est auctoritati Ecclesiæ quam textui græco, maxime non constanti.

Dico 2°: B. Virgo legi purificationis non fuit summo jure adstricta[1], convenienter tamen se illi subjecit.

Prob. prima pars[2]. 1° Lex ita fert: *Mulier, si suscepto semine peperit masculum, immunda erit,* etc : atqui B. Virgo non peperit Christum ex suscepto semine, sed ex Spiritu Sancto: ergo. Unde S. Bernardus, serm. 3 *de Purific.*: « Lex ipsa, inquit, Matrem Domini non includit, quæ non suscepto semine peperit. »

Si dicas per semen intelligi prolem, ut familiare est in S. Scripturis, ita ut sensus sit: Si mulier, suscepta prole, masculum pepererit,

Resp. Quamvis non raro in S. Scripturis semen sumatur pro prole, sic tamen hic accipi vetat tum textus Hebraicus qui habet : *Si mulier suscepto spermate;* tum quia Moyses ponit: *suscepto semine,* tanquam causam cur mulier sit immunda; non est autem immunda præcise quia prolem edit, sed quia illam edit ex immundo semine; tum quia parere ex suscepto semine, proprie est edere prolem ex semine susceptam.

Prob. 2°: Ideo ex lege debebat mulier purificari, quia immunda erat ex profluvio sanguinis; sic enim dicit lex: *Mundabitur a profluvio sanguinis.* Atqui profluvius sanguinis non fuit in B. Virgine, quæ sine apertione claustri virginalis fœtum effudit, et in qua, cum conceperit ex Spiritu Sancto, solus fuit sanguis necessarius ad nutrimentum fœtus, quo egresso, conversus est sanguis ad ubera ut lac fieret.

Prob. secunda pars[3]: Decebat ut, sicut Filius, ita et Mater humilitatis et obedientiæ exemplum præberet, legem approbaret, et occasionem calumniæ Judæis eriperet: ergo.

Dico 3°:[4] Christus legi primogenitorum non erat etiam summo jure adstrictus; convenienter tamen se illi subjecit.

Quidam probant primam partem ex eo quod lex dicat : *Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam.* Christus autem nascendo non aperuit vulvam Matris, sicque sub lege non comprehenditur. Verum hæc sententia videtur contraria Evangelistæ, qui hanc legem ipsi Christo adaptat, ut videre est in textu cit. initio articuli. Aperire vulvam igitur hic nihil est aliud quam eam sibi perviam facere, ita ut primo nascenti nullo sit impedimento ; sive hoc fiat fractione claustri, ut fit communiter ; sive clauso manente, penetratione miraculosa, ut singulariter factum est in Christo.

[1] Ib. a. 4, o. [2] Ib. ad 2. [3] Ib. o. [4] Ib. a. 3 et 4, o.

Neque iste loquendi modus est inusitatus in S. Scripturis : sic Matth. 3 de Christo baptizato dicit : *Ecce aperti sunt ei cœli, et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam.* Et, Act. 17, S. Stephanus dum lapidaretur, dicebat : *Ecce video cœlos apertos et Jesum stantem a dextris Dei ;* non quod soliditas cœlorum sit disrupta, sed oculis pervia, nulloque fuerit impedimento quominus et Christus Spiritum descendentem videret, et Stephanus Jesum stantem a dextris Dei.

Ast, inquies,si ita sit, frustra ergo Moyses addidit, *quod aperit vulam,* sed satis fuisset dicere *primogenitum* ; hoc ipso enim quo est primogenitus, primus ex utero egreditur.

Resp. neg. illationem : ad prob dist. Hoc ipso quo est primogenitus simpliciter et absolute, primus egreditur, conc. ; hoc ipso quo est primogenitus secundum quid tantum, neg. Primogenitus simpliciter et absolute, est antequam nulla generatio sive masculi sive fœminæ præcessit, et iste aperit vulvam ; primogenitus secundum quid est qui primus inter masculos nascitur, licet puellæ generatio præcesserit, et iste non aperit vulvam, sed apertam supponit. Quia vero lex erat de primogenitis simpliciter et absolute, ut designarentur, debuit addi : *Quod aperit vulvam.*

Aliunde igitur petenda est probatio conclusionis. Imprimis videtur expressa sententia D. Th. hic a. 4, o, ubi dicit « Christus licet non esset legi obnoxius, voluit tamen circumcisionem et alia legis onera subire. »

Prob. ratione. Legislator non tenetur sua lege, non solum vi coactiva, sed etiam nec directiva, quando est dispar conditio legislatoris et subditorum respective ad legem : atqui sic erat in casu. Christus enim homo Deus erat legislator, et vi unionis substantialis divinitatis ad humanitatem erat sanctus et in servitium Dei perpetuo consecratus, non sic alii primogeniti, sicque non indigebat oblatione seu consecratione legali.

Si dicas : Christo, licet substantialiter sancto per gratiam unionis hypostaticæ, necessaria fuit sanctificatio accidentalis per gratiam habitualem, ut docent thomistæ in tract. de Incarnat. : ergo pariter ipsi sancto et consecrato substantialiter unione divinitatis, necessaria fuit consecratio legalis.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod præter gratiam unionis necessaria erat Christo gratia habitualis qua posset elicere connaturaliter actus supernaturales, id enim non conferebat gratia unionis, ut late dixi in tract. de Incar., diss. 8, a. 2; consecrationi autem substantiali nihil addebat consecratio legalis, sicque nullatenus erat necessaria.

Quando ergo SS. Patres dicunt Christum debuisse subire hanc legem, intelligendi sunt de debito decentiæ, non strictæ obligationis.

Prob. secunda pars : [1] Decebat ut Christus, sicut diximus de sanctissima ejus Matre, humilitatis et obedientiæ exemplum præberet, legem approbaret, et occasionem calumniæ Judæis tolleret : quæ præstitit per oblationem sui in templo.

Postquam narravit Lucas parentes Jesu ipsum tulisse Jerusalem ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, e vestigio subdit : *Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, et homo iste justus et timoratus, expectans consolationem Israël..... Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in ulnas suas et benedixit Deum,* etc. Hinc quæstio est qui fuerit iste Simeon, an sacerdos, an laicus ?

Dico 4° : Simeon qui Jesum excepit in ulnas suas, non erat sacerdos, sed vir laicus.

Prob. 1° ex silentio Lucæ, qui cum alias Simeonis qualitates accurate describat, nihil de ejus sacerdotio dicit. Item ex silentio utriusque Ecclesiæ Græcæ et Latinæ, quæ in suis Officiis et Martyrologiis Simeonem a sacerdotio non commendant. Idem dic de SS. Patribus, quorum nullus sacerdotii Simeonis meminit : imo Theophilactus, Enarrat. in c. 2 Lucæ, et Euthymius in 4 Evangelia, c. 3, diserte dicunt Simeonem fuisse laicum.

Prob. 2° : Sacerdotes in interiori parte templi pueros de manibus parentum exceptos offerebant, nec nisi post purificationem matrum ; ante enim matres *omne sanctum non tangebant nec ingrediebantur in sanctuarium,* Levit. 13 : atqui Simeon occurrit parentibus Jesu ante fores aut in foribus templi ; id enim aperte indicant verba Lucæ : *Et ecce,* inquit, *homo erat in Jerusalem cui nomen Simeon.* Hæc verba indicant rem novam et insolitam, quod non dixisset Lucas de sacerdote : *Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit in ulnas suas* : nondum ergo induxerant, nondum fecerant secundum consuetudinem legis, sicque ante fores vel in foribus ante purificationem Matris.

Dices : S. Aug. serm. 13 *de Temp.*, dicit : « In templo præsentabatur, et a Simeone sene

[1] Ibid. a. 3. o.

annoso, probato, coronato agnoscebatur » : atqui per το *coronato* nihil aliud videtur posse intelligi, quam mitram sacerdotalem : ergo.

Resp. neg. min. Quidam dicunt per το *coronato* S. Augustinum allusisse ad hæc verba Epist. Jacobi, c. 1 : *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ;* sicque intellexisse non coronam sacerdotalem aut aliam temporalem, sed coronam vitæ æternæ, *quam repromisit Deus diligentibus se.* At forte non absurde quis intelliget το *coronato* de defectu capillorum in vertice capitis, ut frequenter senibus contingit, ex quo fit quædam corona : idque indicare videntur verba S. Augustini, *sene, annoso, coronato.*

ARTICULUS III.

DE FUGA IN ÆGYPTUM.

Duo hic potissimum inquirimus : primum, unde et quando S. Joseph cum Maria et divina prole profectus sit in Ægyptum ; secundum, quandiu sacra familia commorata sit in Ægypto. Quasdam etiam quæstiunculas incidentes resolvemus.

Dico 1° : S. Joseph cum Maria et divina prole profectus est de Nazareth paulo post purificationem B. Virginis et oblationem Jesu in templo.

Prob. Secundum Lucam 2 : *Ut perfecerunt omnia secundum legem Moysi,* (id est, statim ac perfecerunt) *reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.* Ante vero illud tempus non acceperat Joseph mandatum ab angelo fugiendi in Ægyptum : cum enim ex Matth. 2, statim ac accepit, eadem ipsa nocte consurgens secesserit in Ægyptum cum Maria et ejus prole, non potuissent adesse Jerosolymis quadragesima die a nativitate ad perficiendum officium purificationis. Ex quibus sequitur quod nec Bethlehemi nec Jerosolymis acceperit istud mandatum, sed Nazareth, unde profectus est post purificationem.

Quod posset opponi ex Matth. mandatum fuisse datum Josepho fugiendi statim post discessum magorum, solutum est art. 3 præcedentis diss. post probationes.

Dices insuper : Regressus in Nazareth post purificationem, de quo loquitur Lucas, non fuit præceps quem statim exciperet fuga in Ægyptum, sed fuit constans et perpetua Nazarethi habitatio Christi una cum Maria et Joseph; postquam enim dixit Lucas v. 39 : *Ut perfecerunt omnia secundum legem Moysi, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth,* immediate subjungit v. 40 sequenti : *Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia* : quæ verba indicant non transeuntem, sed permanentem Nazarethi habitationem : ergo.

Resp. Evangelistas in suis narrationibus non semper servare ordinem quo res gestæ sunt, ut patet ex instantia præcedente, et posset pluribus aliis exemplis probari ; cum ergo Lucas omittat fugam in Ægyptum, quam refert Matthæus, hic inserenda est, et verba objecta intelligenda sunt de habitatione Christi Nazarethi post reditum ex Ægypto.

Sed petes quid fuga opus ? Duo enim videntur obstare : primum, Christus Dominus omnipotens poterat aliter furorem Herodis declinare; secundum, si, ut contendimus, erat tunc Nazareth, poterat ibi tuto manere, aut in alio loco Judææ, cum Herodes jusserit tantum occidi infantes Bethlehem et in omnibus finibus ejus.

Resp. ad primum [1], quod non conveniebat Christum adhuc infantem per se edere miracula; tum quia, in similitudinem hominum factus, voluit habere infantiam similem infantiæ aliorum hominum ; tum quia si per se fecisset miracula, derogasset fidei humanitatis [2]. Et Judæi existimassent Incarnationem esse phantasma, atque ante tempus opportunum ipsum cruci affixissent livore liquefacti; tum quia si in prima ætate fecisset miracula, Judæi non indiguissent alio manifestante, cum tamen Joannes Bapt. dicat Joan. 1 : *Ut manifestetur in Israël, propterea veni in aqua baptizans.* Insuper Christus arripuit fugam ut ostenderet se vitam pauperem, ærumnis et periculis plenam assumpsisse, et nobis daret exemplum fugiendi instante persecutione.

Ad. secundum: Quamvis Herodes jussisset occidi infantes Bethlehemi tantum et in ejus finibus, variis tamen aliis artibus et modis per universum regnum suum ipse cum sacerdotibus et scribis qui pariter fuerant turbati, insidiabatur vitæ infantis, ut scribit S. Hieron., l. 1 Comment. in Matth., præsertim postquam vulgata sunt quæ dixerant et prædixerant Simeon et Anna die purificationis : quapropter nullus infanti locus tutus erat intra fines regni Herodis, qui dominabatur non solum in Judæa proprie dicta, sed etiam in Galilæa ; solum enim post ejus mortem divisum est regnum in quatuor tetrarchias.

At, inquies, si tot inquisitiones faciebat Hero-

[1] Ibid. q. 36, a. 4, o. [2] Ibid. ad. 3.

des, quare non jussit occidi Joannem Bapt., cujus fama divulgabatur super omnia montana Judææ propter ea quæ contigerant in illius circumcisione, et quem inde poterat conjicere Herodes esse Christum.

Resp. quosdam censere Zachariam, patrem Joannis Bapt., fuisse occisum, eo quod puerum suum subduxisset. At id maxime controversum est. Cæterum verisimile est Herodem, auditis quæ de Joanne dicebantur, veritum ne ipse esset Christus, jussisse ipsum occidi; sed divina providentia factum est ut transferretur in loca deserta, et ibi usque ad obitum Herodis educaretur.

Si ulterius petas quare mandatum fuit fugere in Ægyptum potius quam in aliam regionem?

Resp. 1° ex Matth. 2, ut id, quod erat dictum per Oseam 11, litteraliter de populo Judaico ut gerente personam Christi, et allegorice de Christo, per hanc fugam et reditum verificaretur: *Ex Ægypto vocavi Filium meum.* 2° Quia Ægyptus erat antiquum refugium Israelitarum, cujus Joseph, qui erat figura Christi, dictus est salvator, et erant tunc in Ægypto plura millia Judæorum.

Dico 2° : Sacra familia commorata est in Ægypto non novem, aut septem, aut quinque, aut tribus annis, ut quidam opinati sunt, sed anno necdum integro.

Prob. Reversi sunt in Galilæam, dum Archelaus, defuncto patre suo Herode, regnaret in Judæa ; sic enim scribit Matth. c. 2 : *Audiens autem Joseph quod Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit illo ire, et admonitus in somnis secessit in partes Galilææ* : atqui Herodes Magnus secundum Josephum, l. 17 *Antiquit.*, c. 11 et 12, misera tabe confectus obiit circa festum Paschæ eodem anno quo edixit stragem infantium : Archelaus autem ejus filius nonnisi post sex circiter menses regnare incœpit in Judæa, non regis, sed tetrarchæ titulo ; ut enim narrat Joseph, totam æstatem post mortem patris Romæ transegit, ut ab Augusto patris regnum vel partem obtineret. Ponamus nunc, ut ante diximus, S. Josephum secessisse in Ægyptum post purificationem et ante cædem Innocentum, verisimiliter circa medium seu finem Februarii, numerabis novem vel decem menses circiter commorationis in Ægypto.

Dices non constare Josephum rediisse in Galilæam statim ac Archelaus regnum seu tetrarchiam Judææ administrare cœpit; potuit ergo post tres, vel quinque, vel septem, vel novem annos rediisse.

Resp. id plane constare ex S. Scriptura ; dicit enim Matth. 2, v. 15 : *Et erat ibi* (in Ægypto) *usque ad obitum Herodis;* et v. 19 : *Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit Joseph in Ægypto dicens : Surge et accipe Puerum et Matrem ejus et vade in terram Israel; defuncti sunt enim qui quærebant animam Pueri. Qui consurgens accepit Puerum et Matrem ejus, et venit in terram Israel : audiens autem quod Archelaus,* etc. Porro hæ loquendi formulæ non significant longam plurium annorum moram, sed brevem aliquot mensium. Et quomodo verum esset Josephum mansisse in Ægypto *usque ad obitum Herodis* duntaxat, si tres, quinque, septem vel novem annis post hunc obitum ibi mansisset. Id autem optime verificatur moraliter loquendo, si post aliquot menses tantum ab hoc obitu ex Ægypto recesserit.

ARTICULUS IV.

AN ET QUÆ MIRACULA PATRATA SINT INGREDIENTE JESU IN ÆGYPTUM?

Baronius, ad annum Christi primum, duo narrat et approbat, videlicet incurvationem arboris, quæ dicebatur *Persis* vel *Persea*, et commotionem ac concussionem simulacrorum. Serrius hæc ut commenta rejicit, Exercitatione 38.

Dico : Quamvis hæc duo miracula ut certo vera non asseramus, non tamen ut commenta rejicimus, sed ut probabilia facta sustinemus.

Prob. Inprimis Sozomenus, auctor quinti sæculi, l. 5 *Hist. Ecclesiast.*, c. 20, dicit : « Memorant arborem esse, quæ *Persis* dicitur, Hermopoli, quod est oppidum Thebaidis, cujus fructus aut folium aut particula aliqua corticis ægrotis admota, morbos a compluribus depulerit ; nam traditum est Joseph, cum propter Herodem, assumptis secum Christo et Maria sancta Deipara, fugisset, venisse Hermopolim, atque simul ut portæ appropinquavit, statim arborem, licet plane maximam, adventu Christi turbatam esse, atque ad solum usque se inflexisse et Christum adorasse. Atque hæc quidem, sicut a multis audivi, a me commemorata sunt. Quæ quidem, si quid ego judico, vel significabant jam Christum in urbe adesse, vel, ut est verisimile, non modo arborem, quam incolæ propter magnitudinem et pulchritudinem lege gentilitia venerabantur, dæmone jam, qui ibi colebatur, ob Christum talium eversorem, qui in eo loco comparebat, per-

horrescente, sua sponte commotam esse, verum etiam omnes Ægyptiorum statuas, adventante tum Christo, juxta prophetiam Isaiæ convulsas. Itaque dæmone inde abacto, arbor, quo rei gestæ testimonium esset, remansit ibi, fidelesque morbis liberavit. Atque ut Ægyptii et Palestini, istarum rerum, sicut alii singuli aliarum, quæ apud ipsos gestæ sunt, testes locupletes existunt.»

Nicephorus, l. 10, c. 31, postquam retulit quæ narrat Sozomenus de arbore Persea et de simulacris Ægyptiorum, quæ dicit « diffluxisse Christi non ferentia adventum, juxta id quod ab Isaia est dictum », concludit caput: « Cæterum dæmone ex arbore ea expulso, ad certum rei gestæ indicium prona et inclinata permansit, fide accedentes sanans. Harum rerum Palestini et Ægyptii idonei fideque digni sunt testes. »

Evagrius, in *Vitis Patrum* l. 2, c. 7, dicit: « Vidimus et alium sanctum virum nomine Apollonium apud Thebaidam in finibus Hermopolis, ad quam civitatem Salvatorem cum Maria et Joseph de Judææ finibus venisse tradunt secundum prophetiam Isaiæ: vidimus ergo ibi et templum ipsum in quod ingresso Salvatore corruisse omnia idola in terram et communita esse memorabantur. »

Dicit Serrius has auctoritates non facere fidem integram, quia narrant prodigia facta quingentis annis ante eorum ætatem patrata; idque sine testimonio veterum et ex traditione obscura.

Resp. non facere quidem fidem integram, certam et indubitatam, facere tamen probabilem; sunt enim auctores sinceri, probati et fide digni, qui quæ narrant ab incolis locorum, in quibus res gestæ sunt, acceperunt; hi autem ex traditione majorum, non obscura, sed quorum erant testes locupletes, idonei et fide digni, et quorum patens extabat indicium, nimirum ipsa arbor inclinata. Quot sunt sane quæ non pro commentis, sed pro probabilibus habentur, quæ non tam solido nituntur fundamento !

Quantum ad id quod dicit Serrius, ea ab istis auctoribus referri absque testimonio veterum, mox examinabitur.

Oraculum autem Isaiæ quod afferunt isti auctores, hoc est cap. 19: *Ecce Dominus ascendit super nubem levem et ingredietur Ægyptum; et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus et cor Ægypti tabesçet in medio ejus.*

Respondet Serrius hoc oraculum litteraliter prænuntiare eversionem Ægypti per Sennacherib et Nabuchodonosor; allegorice significare Christum aliquando ingressurum mundum et idololatriam longe lateque diffusam deleturum; idque probare contendit ex S. Hieronymo, qui per Ægyptum intelligit mundum.

Verum esto S. Hieronymum per Ægyptum intellexisse mundum, non sequitur quod non possit etiam intelligi terra Ægypti, prout intellexerunt alii Patres et interpretes. Unde Estius in hunc locum dicit: « Hoc de adventu Christi pueri in Ægyptum, quando Herodes eum ad mortem quærebat, plerique interpretantur. » Et Tirinus ibid. dicit quod S. Athanasius, S. Hieron., S. Aug., Procopius, Theodoretus, Eusebius, Haymo, Hugo, et Lyrarius « id allegorice exponunt de Christo ulnis B. Virginis in Ægyptum invecto. » Non ergo sine testimonio veterum locuti sunt laudati historici, quod maxime patebit ex diserto testimonio Eusebii illis omnibus antiquioris. Unde

Prob. 2° ex Eusebio. Is, lib. 6 *Demonst. Evangel.*, cap. 2, expendens præfatum oraculum Isaiæ, secundum versionem Aquilæ, hæc habet: « Scriptura dicit: *Ecce Dominus ascendit super crassitudinem et venit in Ægyptum.* Igitur ipsa hæc prophetiæ particula ad verbum exitum sortita est, quo tempore angelus Domini in somnis visus ipsi Joseph, dixit: *Surge, accipe Puerum et Matrem ejus, et fuge in Ægyptum, et esto ibi donec dicam tibi.* Tunc igitur iste Dominus Deus Verbum, puerilem ætatem ingressus et suo corpori quod ex sancta Virgine acceperat conjunctus, in terra Ægyptiorum diversatur. » (Jam vides Eusebium hanc prophetiam Isaiæ non interpretari de ingressu Christi in mundum, sed in terram Ægypti.) Prosequitur: « Hi qui prius incolebant Ægyptum vitiosi pravique dæmones, per multa sæcula in simulacris latitantes, animasque Ægyptiorum omni superstitionis errori addicentes ac subjicientes, cum sensissent novam quamdam divinamque virtutem ad se accessisse, illico commoti sunt, et fluctuationem ac perturbationem in seipsis pertulerunt, corque ipsorum et vis intelligendi intrinsecus in ipsis convicta sunt, cesseruntque ac fugata sunt ab ea virtute, quæ, visum effugiens, illos compellebat, et ignis instar ineffabili quadam ratione adurebat. Et tunc quidem invisibiliter dæmones talia passi sunt, cum Salvator noster, Jesus Christus, in Ægyptum cum visibili corpore pervenit. »

Serrius, quod forte miraberis, contendit hoc testimonio, etsi pro nobis apertissimo, non

probari concussa idola Ægyptiorum, sed potius negari; quia, inquit, Eusebius priorem tantum partem oraculi Isaiæ, quæ futurum Domini ingressum in Ægyptum portendebat, «ad verbum exitum sortitum esse, » dicit; alteram autem quæ commota eversaque simulacra prænuntiabat, non item. At si eversorum simulacrorum prodigium reipsa contigisset, utraque prophetiæ pars « ad verbum » tunc temporis exitum habuisset.

Verum imprimis jugulum sibi petit Serrius, qui prius contendebat prophetiam Isaiæ intelligendam esse de ingressu Domini, non in terram Ægypti, sed in mundum. 2° Non mirum si Eusebius de sola prima parte hujus prophetiæ et non de secunda dixerit, quod « ad verbum » sortita esset exitum, quia solam primam et non secundam retulerat: in his autem quæ postea subjungit, alludens ad secundam partem, aperte ostendit etiam fuisse « ad verbum » impletam, ut legenti patet.

Instat Serrius: Eusebius dicit quidem dæmones in simulacris latitantes, Christo in Ægyptum intrante, divina virtute fuisse commotos, perturbatos, convictos et fugatos, sed « intrinsecus » tantum et « invisibiliter », non autem aperte, externe et manifeste per eversionem idolorum.

Resp. Recte quidem Eusebius; quis enim sibi fingat puros spiritus, quales sunt dæmones, posse extrinsecus et visibiliter commoveri, turbari, convinci, fugari? sed iis intrinsecus et invisibiliter commotis, turbatis, convictis, fugatis, bene sequitur simulacra, in quibus latitabant, remansisse muta et inertia, atque hoc sensu fuisse concussa, commota et turbata, ut loquuntur Isaias, Eusebius et Sozomenus. Equidem Evagrius dicit omnia « corruisse in terram »; sed loquitur de solis idolis quæ erant in templo in quod ingressus est Christus, non de aliis idolis Ægypti. Neque necesse est intelligere etiam sensu dicto de omnibus omnino idolis Ægypti universalitate absoluta, sed accommoda, id est, de pluribus et in pluribus locis.

Urget Serrius: Ipso Baronio teste, Ægypti idololatria, illiusque fana et simulacra ad annum Christi 389 perennarunt, quo tempore a Theodosio imperatore eversa sunt: ergo commentum est quod dicimus de prodigiis factis ad ingressum Christi in Ægypto.

Resp. neg. conseq. Non enim dicimus tunc idololatriam Ægypti omnino et pro semper cessasse, omniaque ejus fana et simulacra fuisse eversa, sed ingrediente Christo in Ægyptum, ac forte ibi eo commorante, dæmones conturbatos expulsos fuisse e pluribus simulacris, quæ ideo manserunt muta et inertia, atque hoc sensu concussa ac commota: recruduisse autem idololatriam, egresso Domino, et redeuntibus dæmonibus simulacra convaluisse non negamus.

ARTICULUS V.

DE CÆDE INFANTIUM, ET VITÆ CHRISTI INSTITUTO USQUE AD SUUM BAPTISMA.

Tria hic breviter resolvenda occurrunt: primum, quandonam Herodes edixit cædem infantium; secundum, quot infantes fuerunt occisi; tertium, quodnam fuit vitæ Christi institutum usque ad suum baptisma.

Dico 1°: Herodes cædem infantium edixit, non biennio post nativitatem Christi, sed statim post purificationem et fugam in Ægyptum.

Prob. prima pars: Ideo quidam ad biennium differunt cædem infantium, vel quia Herodes jussit occidi infantes a bimatu et infra secundum tempus stellæ quod exquisierat a magis, quam inde putant non apparuisse nisi biennio post nativitatem Christi; vel quia, ut existimant, Herodes de variis criminibus accusatus, ut objecta dilueret, Romam apud Cæsarem pergere coactus est et ibi biennio commorari. At primum fundamentum concussimus, a. 3 diss. præced. Secundum falsum esse constat ex eo quod, secundum Josephum et Dionem, Herodes iter Romam non susceperit, imo nec suscipere potuerit post diem Christi natalem, quia ultimo vitæ suæ anno, qui secutus est Christi nativitatem, acerbis et continuis doloribus vexatus fuit.

Prob. secunda pars: Tunc indixit Herodes cædem infantium, quando se sensit delusum a magis: atqui non sensit se delusum a magis, statim ac ipsi recesserunt; existimavit enim eos fallaci stella fuisse deceptos, nec ausos fuisse redire Jerusalem, ne ipsi et toti populo essent ludibrio, sicque putavit id quod magi dixerant de nato rege Judæorum, esse figmentum. Verum cum audivit quæ de ipso contigissent in templo die purificationis, tunc se sensit illusum a magis, et cædem infantium Bethlehemi et in finibus ejus indixit, eorum scilicet qui essent bimuli et inferioris ætatis usque ad illud tempus quo stella magis illuxerat. Cur autem a bimatu jusserit occidi? dixi superius id fuisse ex abundantia cautionis.

Dico 2°: Numerus infantium occisorum est incertus, silentibus ea de re tam Evangelio quam antiquis Patribus. Unde ut gratis fictum reputamus quod Græci in suis Menologiis referunt fuisse quatuordecim millia. Nullatenus enim verisimile est in oppidulo et angustis ejus finibus, tot infantes, præter puellas et masculos, qui interea temporis mortui sunt, biennio natos esse.

Hos vero infantes occisos esse vere martyres, si non animo, saltem facto et ex gratia Christi probavimus in tract. de Fortitudine, diss. 1, a. 2, obj. 1 et tract. de Bapt., diss. 1, a. 6.

Dico 3°: Christus usque ad suum baptisma exercuit cum S. Josepho artem fabrilem, qua posset suæ et parentum inopiæ succurrere, atque humilitatis ac modestiæ exemplum præberet.

Prob. Judæi, quibus notum erat externum vitæ Christi institutum, ipsum vocabant, non solum fabri filium, sed etiam fabrum, Marci 6: *Nonne hic est faber?* Atque ita docent S. Aug., lib. 2. *de consens. Evang.*, c. 42, S. Basil. in Asceticis, S. Chrysost., hom. 13 in cap. 13 Matth. et S. Th. ibid.

Si ulterius petas quam artem fabrilem exercuerit, an ferrariam, an lignariam?

Resp. S. Hilar. in cap. 14 Matth. et S. Pet. Chrysologus, serm. 8, dicunt « ferrariam ». At S. Justinus his longe antiquior, quippe qui vivebat secundo sæc., in Dialogo cum Tryphone, dicit « lignariam » : cui subscribit S. Ambros. lib 3 in Luc. Insuper Theodoret., lib. 3 *Hist.*, c. 18, et Sozomenus, lib. 2, c. 23, referunt quod, cum Libanius ethnicus, Juliani Apostatæ familiaris, irridendo petiisset a quodam ludimagistro christiano: « Quid agit nunc fabri filius? » intelligens Christum, respondit ludimagister: « Juliano tuo feretrum fabricatur. » Quod eventu probatum est; paulo post enim Julianus fuit occisus et in feretro ad tumulum delatus.

DISSERTATIO VI.

De Joanne baptizante et Christo baptizato.

D. Th. qq. 38 et 39.

ARTICULUS I.

DE JOANNE BAPTIZANTE.

Occurrunt hic discutienda : 1° utrum fuerit conveniens Joannem baptizare ; 2° utrum illius baptismus esset a Deo ; 3° utrum conferebat gratiam ; 4° utrum baptizati baptismo Joannis essent postea baptizandi baptismo Christi.

Dico 1° : Conveniens fuit Joannem baptizare, [1] 1° ut Christus manifestaretur : unde ipse Joannes dicit Joan. 1 : *Ut manifestetur Christus in Israël, propterea veni in aqua baptizans :* concurrentibus enim turbis ad baptismun annuntiabat Christum, quod facilius sic factum est quam si ad singulos discurrisset, ut observat S. Chrysost., hom. 10 in Joan. ; 2° ut suo homines assuefaceret baptismo Christi ; 3° ut homines ad pœnitentiam inducens, eos præpararet ad digne suscipiendum baptisma Christi.

Dico 2° : Baptismus Joannis quantum ad ritum fuit a Deo, [1] qui familiari Spiritus Sancti revelatione Joannem ad baptizandum misit, juxta illud Joan. 1 : *Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris*, etc. Quantum vero ad effectum, qui nihil aliud erat quam mundatio corporis, ut patebit ex sequentibus, erat ab homine, non a

[1] Q. 38, a. 1, 0.

[1] Ibid. a. 2, 0.

Deo, nisi in quantum Deus operatur in homine.

Dico 3° : Baptismus Joannis gratiam non conferebat, [1] ideoque non erat sacramentum.

Prob. 1° ex illo Matth. 3, Luc. 3, Marci 1 : *Ego baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu Sancto.* Si autem baptismus Joannis etiam conferret gratiam, non staret hæc inter utrumque differentia, cum aliunde uterque conferretur in aqua : ergo.

Confirm. Qui baptizati erant baptismo Joannis, Act. 9, nec acceperant Spiritum Sanctum, nec an esset Spiritus Sanctus audierant.

Prob. 2° : Tota doctrina et operatio Joannis præparatoria erat [2] ad Christum, sicut ministri et inferioris artificis est præparare materiam ad formam quam inducit principalis artifex : atqui gratia conferenda erat hominibus per Christum, secundum illud Joan. 1 : *Gratia et veritas per Jesum Christum facta est :* ergo baptismus Joannis gratiam non conferebat, sed solum ad gratiam præparabat, 1° per doctrinam Joannis inducentem ad fidem Christi ; 2° assuefaciendo homines ad ritum baptismi Christi ; 3° per pœnitentiam ad quam inducebat ; erat enim signum et protestatio pœnitentiæ peragendæ ab his qui illum suscipiebant.

Dices : Marci 1, dicitur : *Fuit Joannes in deserto baptizans et prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum* : atqui remissio peccatorum est per gratiam : ergo.

Resp. quod baptismus Joannis dicatur [3] baptismus pœnitentiæ, quia, ut jam dictum est, erat inductivum ad pœnitentiam, ut quædam protestatio qua profitebantur homines se pœnitentiam acturos ; pœnitentia autem ducit ad remissionem peccatorum, non per ipsum baptisma Joannis, sed per Christum conferendam.

Dico 4° : Baptizati baptismo Joannis, [4] etiamsi habuissent fidem et spem in Christum, erant postea baptizandi baptismo Christi.

Sequitur ex præcedenti : Baptismus Joannis [5] non conferebat gratiam, neque etiam characterem : atqui fides et spes eorum qui illum suscipiebant, non poterat hos defectus supplere ; ergo. Unde, Act. 19, qui erant baptizati baptismo Joannis, jussu Pauli baptizati sunt baptismo Christi.

Confirm. Christus, Joan. 3, dicit : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei :* atqui solus baptismus Christi erat in Spiritu Sancto : ergo. Atque ita sentiunt unanimiter SS. Patres.

Petes, utrum Joannes fuerit baptizatus baptismo Christi ?

Resp. probabilius affirmative. [1] Suadetur ex hoc quod Christus, Matth. 3, Joanni dicenti : *Ego debeo a te baptizari*, respondit : *Sine modo,* quasi dixisset : Fac modo quod peto, faciam postea quod petis. Ita SS. PP. Gregorius Nazianz., Orat. 39, Chrysost., hom. 12 in Matth., Aug., serm. 292, Hieron., in cap. 3 Matth. et alii. Interpretari autem cum Serrio SS. Patres non de baptismo, sed de abundantiori effusione gratiæ, est illorum verba ab obvio et naturali sensu gratis detorquere, et nostro Doctori contradicere.

Ex his sequitur apostolos etiam fuisse baptizatos baptismo Christi : de quo dixi alibi.

ARTICULUS II.

DE CHRISTO BAPTIZATO.

Quæritur hic 1° utrum fuerit conveniens Christum baptizari a Joanne ; 2° quo suæ ætatis anno fuerit baptizatus ; 3° quo loco ; 4° de prodigiis Christi baptismum secutis, nimirum de apertione cœlorum, de descensu Spiritus Sancti in specie columbæ, et voce Patris audita.

Dico 1° : [2] Conveniens fuit Christum baptizari a Joanne : 1° ut tactu mundissimæ carnis suæ aquas sanctificaret ac eis postea vim regenerandi conferret ; 2° ut baptismum Joannis comprobaret ; 3° ut et ipse faceret quod aliis faciendum præcipiebat, et hoc est quod ipse dicit, Matth. 3 : *Sic decet nos implere omnem justitiam* ; ut enim S. Ambros. ait, lib. 2 in Luc. c. ult. : « Hæc est justitia ut quod alterum facere velis, ipse incipias et tuo alios horteris exemplo » ; 4° ut in tanta multitudine Judæorum qui ad Joannem confluebant, reciperet testimonium Patris, quo suum ministerium majori cum auctoritate postea obiret.

Dico 2° : [3] Christus baptizatus est anno ætatis suæ circiter trigesimo. Constat ex Luc., c. 3, ubi cum dixisset : *Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato,* paucis interjectis subdit : *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta.*

Scio aliquos referre to *incipiens* ad ministerium Christi, non ad ejus ætatem, quasi diceret Evangelista ; Et ipse Jesus erat incipiens publicum prædicationis ministerium, quasi annorum triginta. Alii tamen non minus pro-

[1] Ibid. a 3, 0. [2] Ibid. [3] Ibid. ad 1. [4] Ibid. a. 6, 0. [5] Ibid.

[1] Ib. ad 3. [2] Q. 39. a, 1 et 2, o. [3] Ibid. a. 3, o.

babiliter referunt ad ætatem Christi, ita ut sensus sit : Jesus incipiebat esse ferme annorum triginta scilicet completorum; inchoaverat enim annum trigesimum. Huic sensui favent multi SS. Patres, Irenæus, lib. 2, cap. 39, Justinus in Dialogo cum Tryphone, Eusebius, lib. 1 *Hist.*, cap. 10, Hieron., in cap. 1 Ezech., Aug., lib. 2. *de Doctrina Christiana*, cap. 28, etc. Et hic quidem videtur sensus obvius horum verborum Lucæ 3: *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris.... Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta.* Sensus, inquam, obvius est quod annus decimus quintus imperii Tiberii Cæsaris sit annus Christi trigesimus inchoatus.

Sed utut sit, cætera verba Lucæ sufficiunt probandæ conclusioni: *Et ipse Jesus erat..... quasi annorum triginta.* Vel enim particula *quasi* sumitur assertive, ut Joann. 1: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre;* et tunc habemus Christum decurrere annum trigesimum, aut ipsum absolvisse et incipere trigesimum primum. Vel sumitur diminutive, quo sensu Christus desinente anno vigesimo nono jamjam inchoaturus erat trigesimum. Vel sumitur dubitative, pro circiter, ut sumi solet dum præponitur numero rotundo; sic Matth. 1: *Mansit autem Maria cum illa, quasi mensibus tribus.* Marci 8 dicuntur *quasi quatuor millia virorum* manducasse, qui, Matth. 15, dicuntur *quatuor millia.* Sic autem sumpta particula *quasi*, Christus fuit baptizatus vel desinente anno vigesimo nono, vel decurrente anno trigesimo, vel inchoante anno trigesimo primo. Et ideo posui in conclusione, anno circiter trigesimo.

Dico 3° : Christus baptizatus fuit in Jordane prope Bethaniam [1]. Constat ex illo Marci: *Venit Jesus a Nazareth Galilææ et baptizatus est a Joanne in Jordane;* et ex illo Joan. 1 : *Hæc facta sunt in Bethania trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.*

Intellige Bethaniam, non illam quæ Marthæ et Mariæ erat domicilium prope Jerosolymam, sed alteram trans Jordanem, ubi solitus erat fluvii trajectus, et quæ alio nomine vocabatur *Bethabara* : utriusque enim vocis est fere eadem vis : Bethania Hebraïce sonat locus navis, et Bethabara locus transitus.

Dico 4° : Prodigia, scilicet apertio cœlorum, descensus columbæ, et vox Patris audita, non contigerunt dum actualiter baptizaretur Christus, ut solent exhibere pictores, sed ipso baptizato et orante, juxta illud Matth. 3 : *Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua, et ecce aperti sunt ei cœli,* etc., et istud Luc. 3: *Jesu baptizato et orante, apertum est cœlum, et descendit Spiritus Sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum, et vox de cœlo facta est,* etc.

Dico 5° : Jesu baptizato et orante aperti sunt cœli, non siderei et proprie dicti, hi enim naturaliter scindi non possunt, supernaturaliter autem esset superfluum, sed suprema aeris regio cœlis propinqua, quæ in S. Scripturis sæpe cœlum appellatur, quatenus dum ejus partes aliquæ hinc inde condensantur, medio aere manente rariore, hiatus apparet ex quo columba descendere cerneretur, et vox Patris audiretur. Matthæus dicit : *Aperti sunt ei cœli,* non quod ipse solus et non alii viderint cœlos apertos, sed quia propter ipsum sunt aperti.

Dico 6° : S. Th., hic a. 7, post SS. Aug., Hieron. et Anselmum, docet columbam fuisse verum animal; sed in 1, d. 16, a. 3, ad 3, docet contrarium his verbis : « Dicendum quod columba non fuerit verum et naturale animal, sed tantum similitudo columbæ visibiliter ostensa in aliqua materia ad hoc præparata. Unde et peracto officio in pristinam materiam reversa est. Nec fuit ibi aliqua fictio, quia illa similitudo columbæ non ostendebatur ad manifestandam aliquam veritatem in ipsa columba, sed ad manifestandas proprietates invisibilis missionis. Et ideo non fuit ibi falsitas signi, quia signatum respondebat signo et res similitudini. » Hæc autem sententia est communior.

Porro descendit Spiritus Sanctus in Christum, non ut Christum sanctificaret aut ejus sanctitatem augeret, quippe qui erat perfecte sanctus a conceptione, ut superius dictum est; sed ut significaretur adstantibus præsentia Spiritus Sancti in Christo et in eis qui ejus baptismo baptizarentur ; descendit autem sub specie columbæ ad exprimendas proprietates columbinas, quas tum in Christo tum in batizatis operatur. Has proprietates fuse explicat Auctor hic a. 6 ad 4.

Dico 7° : Christo baptizato convenienter vox Patris Filium protestantis audita est [1], quia in baptismate Christi, quod fuit exemplar seu potius figura nostri baptismatis, debuit demonstrari id quod in nostro baptismate perficitur. Baptisma autem nostrum consecratur invocatione et virtute Trinitatis, secundum illud Matth. ult.: *Euntes docete omnes gentes,*

[1] Ibid. a. 4, o.

[1] Ibid. a. 8. o.

baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Ergo in baptismo Christi convenienter Trinitas demonstratur, quatenus scilicet Filius in humana natura baptizatur, Spiritus Sanctus descendit in columbæ specie et vox Patris testimonium Filio perhibentis auditur.

Hæc autem vox quamvis non fuerit vera et naturalis, quatenus non erat per organa vitæ prolata, erat tamen verus, sensibilis et articulatus sonus non solum a Joanne, sed etiam ab adstantibus auditus, ut ex eo Joannes posset efficacius testificari de Christo. Ex quo sequitur quod etiam apertio cœli et descensus columbæ fuerint visi a populo, alioquin si solam vocem audivissent absque alio signo visibili, potuissent adstantes existimare quod Joannem et non Christum spectaret.

Et quamvis ista vox formata fuerit a tota Trinitate, quia opera Dei ad extra sunt indivisa, per appropriationem tamen attribuitur Patri, quia formata est ut solum Patrem significaret, sicut species columbæ missa est ut solum Spiritum Sanctum repræsentaret.

DISSERTATIO VII.

De modo conversationis Christi, necnon de ejus tentatione in deserto.

D. Th. qq. 40 et 41.

ARTICULUS I.

QUÆ FUERIT HUMANA FACIEI ET CORPORIS CHRISTI FORMA ?

Dico : Humana faciei et corporis Christi forma non fuit insigniter venusta, neque insigniter deformis, sed mediocriter pulchra.

Prob. Christus humanam faciei et corporis formam assumpsit, quæ conditioni ac ministerio conveniret ; sicut ergo, ut modo dicam, noluit esse dives ut divitiarum contemptum nos doceret, ita insigniter venustus esse noluit, ut vanam esse corporis pulchritudinem demonstraret. Item cum deberet conversari cum hominibus, eos verbis suis ad fidem perducendo, non decuit ipsum esse ita facie deformem ut aliorum oculos offenderet, et eos a suo consortio removeret : sequitur ergo eum fuisse mediocriter pulchrum. Unde Auctor in Psal. 44, dicit : « Pulchritudinem Christus habuit, secundum quod competebat ad statum et reverentiam suæ conditionis. Non est ergo intelligendum quod Christus habuerit capillos flavos, vel fuerit rubeus, quia hoc non decuit eum ; et in cap. 53 Isa.: « Christo non erat aspectus magnificus, secundum quod dicitur: species Priami digna est imperio. »

Obj. 1° contra primam partem concl. illud Psal. 44 : *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum..... specie tua et pulchritudine tua intende prospere, procede et regna.* Quæ de Christo dicta intelliguntur.

Resp. hæc verba regii vatis referri ad divinitatem Christi, vel ad pulchritudinem animi, non corporis. Ita SS. PP., Basil. in hunc Psal. 44, Theodoret. ibid., Aug. in Psal. 43, 113 et 118, et alii. Et bene ad mentem regii vatis ; insulsum enim foret Christum ob pulchritudinem corporis benedictum esse a Patre, et ipsa sua pulchritudine corporali debellasse hostes et sibi ac nobis obtinuisse regnum, ut ferunt verba laudati Psalmi 44.

Inst. S. Hieron., epist. 140 *ad Principiam*, dicit : « Nisi habuisset in vultu oculisque quiddam sidereum, nunquam eum statim secuti fuissent apostoli, nec qui ad eum comprehendendum venerant corruissent » ; et in cap. 9 Matth.: « Fulgor iste et majestas divi-

nitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu »; et S. Chrysost., hom. 27 in Matth.: « Non enim, inquit, miracula duntaxat faciens admirabilis erat, sed etiam, cum simpliciter aspiceretur, ingenti abundabat gratia : » ergo.

Resp. hæc non spectare nativam Christi vultus formam, sed significare tantum radium, seu, ut dicit S. Hieron., fulgorem divinitatis in ejus facie miraculose, quando volebat, apparentem ; alioquin dicendum foret, et apostolos ad ejus sequelam et fidem attractos fuisse, et milites corruisse, ex ejus oris venustate, quod est ridiculum.

Obj. 2°: Nicephorus, l. 1 *Hist.*, c. 40, describit singula oris Christi lineamenta, membrorum compositionem, atque integram corporis formam, eamque excellenter venustam, idque dicit acceptum a veteribus. Item in epistola alicujus Lentuli ad senatum Romanum describitur etiam venusta forma Christi: ergo.

Resp. Nicephorum, auctorem sæculi decimi quarti, nullam horum notitiam habere potuisse tacentibus Evangelistis et antiquis Patribus; dicit quidem id acceptum a veteribus, sed nullum nominat. Epistola autem istius cujusdam Lentuli ab omnibus spuria habetur. Adde quod ejus descriptio non conveniat in omnibus cum descriptione Nicephori.

Obj. 3° præstantissimas Christi et Deiparæ imagines a S. Luca depictas, quæ in pluribus templis prostant.

Resp. His imaginibus fidem adhiberi tanquam a S. Luca depictis tria obstant: primum, quod septima synodus, secunda Nicæna, et patres ejus ævi qui contra iconomachos tot exempla imaginum conquisierunt et congesserunt, ut dogma de cultu imaginum confirmarent, harum a S. Luca depictarum non meminerint; 2° quia Lucas a Paulo, Coloss. 4, dicitur medicus, non pictor, quo titulo eum decoravit primus, quod sciatur, Metaphrastes, sæculo nono; 3° quia Lucas vel fuit natione Judæus et unus ex septuaginta duobus discipulis, ut volunt SS. Epiph. et Greg. Mag., vel genere gentilis, Antiochiæ natus et a Paulo ad fidem conversus, ut censent Tertull., S. Irenæus, Euseb. et S. Hieron., quodque videtur verius. Si primum, non fuit pictor, quia ars picturæ sicut et sculpturæ erat tunc prohibita Judæis, ut testantur Philo, lib. de *Decalogo* et l. de Delegatione ad Caium, Joseph, l. 17 *Antiquit.* c. 8, et Origenes qui, l. 4 *contra Celsum*, dicit: « In civitatem eorum (Judæorum) nullus pictor admittitur, nullus statuarius, legibus hoc totum genus arcentibus, ne qua occasio præberetur hominibus crassis, neve animi eorum avocarentur de cultu ad res humanas per hujusmodi illecebras. » Si secundum, non potuit Lucas depingere ad vivum quos nunquam viderat, quod saltem de Christo certum est; non enim est credibile hominem ethnicum venisse e Syria Jerosolyman, ut hominem sibi ignotum, et cui non credebat, depingeret.

Obj. 4° contra secundam partem concl. Isaias c. 53 de Christo dicit: *Non est species ei neque decor, et vidimus eum et non erat aspectus, et desideravimus eum: despectum et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem, et quasi absconditus vultus ejus et despectus, unde nec reputavimus eum:* ergo.

Resp. juxta SS. Patres, hæc esse intelligenda non de naturali corporis Christi forma, sed de tempore passionis, quo tot Judæorum injuriis dehonestatus erat ut vix hominis speciem referret; vel, ut interpretatur S. Th., ibid., Isaias locutus est in persona impiorum, prænuntians eorum convitia in Christum in cruce pendentem conjecta.

ARTICULUS II.

UTRUM CHRISTUS DEBUERIT AGERE VITAM SOLITARIAM ET AUSTERAM?

Dico 1° : Christus non debuit vitam solitariam agere, sed debuit conversari cum hominibus [1].

Prob. Christus debuit hoc vitæ genus eligere quod conveniret fini Incarnationis : atqui fini Incarnationis non conveniebat vita solitaria, sed vita communis cum hominibus : ergo. Prob. min. 1° Christus incarnatus est ad manifestandam veritatem : ergo non debebat se occultare vitam solitariam agens, sed in publicum procedere prædicando. 2° Christus incarnatus est ut peccatores salvos faceret : ergo, inquit S. Chrysost., in cap. 1 ad Timoth., licet in eodem loco manendo posset ad se omnes attrahere ut ejus prædicationem audirent, non tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum ut perambulemus et requiramus pereuntem, sicut pastor ovem perditam et sicut medicus accedit ad infirmum. 3° Venit Christus ut per eum habeamus accessum ad Deum, ut dicitur Rom. 5 : ergo conveniens fuit ut cum hominibus familiariter conversando, daret omnibus

[1] Q 40, a. 1, o. Ibid.

fiduciam ad se accedendi. Unde dicitur Matth. 9 : *Factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum Jesu et discipulis ejus.* Quod exponens S. Hieron., ibid., dicit: « Videbant publicanum a peccatis ad meliora conversum, locum invenisse pœnitentiæ : et ob id etiam ipsi non desperant salutem. »

Dico 2° : Christus non debuit austeram vitam eligere [1], quia, ut dictum est, congruum erat fini Incarnationis ut Christus non ageret solitariam vitam, sed cum hominibus conversaretur. At qui cum aliquibus conversatur, convenientissimum est ut se eis in conversatione conformet, secundum illud Apost. 1 Cor. 9 : *Omnibus omnia factus.* Ergo convenientissimum fuit ut in cibo et potu communiter se, sicut alii, haberet. Et ideo de illo dicitur Matth. 11 : *Venit Filius hominis manducans et bibens*, quia utebatur cibo et potu communi sicut alii ; cum e contra Joannes dictus sit *non manducans neque bibens*, quia illo victu, quo Judæi utebantur, non utebatur. Neque tamen existimandum est Christum mollem et delicatam vitam egisse, sed moderatam suo fini accommodatam.

Obj. 1° : Christus multo magis prædicavit perfectionem vitæ quam Joannes : atqui Joannes austeram vitam duxit, ut suo exemplo homines ad perfectionem vitæ provocaret : ergo.

Resp.[2] Christum in sua conversatione exemplum perfectionis dedisse in omnibus quæ per se pertinent ad salutem ; ipsa autem abstinentia cibi et potus non per se pertinet ad salutem, secundum illud Rom. 14 : *Non est regnum Dei esca et potus ;* sed utraque vita est licita et laudabilis secundum diversitatem conditionum, ut scilicet a communi hominum consortio segregatus abstinentiam servet, et ut in societate positus communi vita utatur.

Obj. 2° : Christus habuit tantum unicam vestem, et incedebat nubis pedibus contra usum communem Judæorum : atqui hæc pertinent ad austeritatem vitæ . ergo. Prob. prima pars maj. Christus, Matth. 10, prohibet ne discipuli duas tunicas habeant, et Marci 6, *ne induerentur duabus tunicis*: ipse autem dubio procul faciebat quod discipulis præcipiebat : ergo. Prob. secunda pars maj. 1° Matth. 10, prohibet apostolis portare calceamenta ; 2° in partitione vestium Christi a militibus, nihil de calceis ; 3° Magdalena non potuisset lavare pedes Christi calceati : ergo.

[1] Ibid. a. 2, o. [2] Ibid. ad. 1.

Resp. neg. maj. Ad prob. primæ partis, certum est Christum plures habuisse vestes, nimirum tunicam inconsutilem et alias vestes quas partiti sunt milites. Insuper, Joan. 13, dicitur : *Surgens a cœna posuit vestimenta sua ;* aliquod indubie retinebat, ne nudus appareret. Non ergo Christus prohibuit habere simpliciter duas vestes, sed habere plures vestes ejusdem rationis, volens nimirum ut, præter vestes quibus induti erant, dum proficiscebantur, alias non deferrent, quas, prioribus sordescentibus, induere possent : quo etiam sensu intelligitur illud Luc. 3 : *Qui habet duas tunicas*, scilicet ejusdem generis, *det non habenti* unam tanquam superfluam.

Ad primam prob. secundæ partis majoris, resp. prohiberi apostolis uti calceis totum pedem tegentibus, non sandaliis, ut patet Marci 6. Ad secundam, resp. calceamenta Christi comprehensa fuisse sub nomine vestimentorum, vel, quia vilia, contempta fuisse. Ad tertiam : Nihil obstat dicere Magdalenam detraxisse calceos aut sandalia Christi, ut ejus pedes lavaret.

ARTICULUS III.

UTRUM CONVENIENS FUERIT CHRISTUM PAUPEREM VITAM DUCERE, ET SECUNDUM LEGEM CONVERSARI?

Dico 1° : Christum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere[1].

1° Quia hoc erat congruum prædicationis officio propter quod venerat[2] ; oportet enim prædicatores verbi Dei, ut sedulo vacent prædicationi, a sæcularium rerum cura esse omnino absolutos, quod facere non possunt qui divitias possident. Unde ipse Christus apostolos ad prædicandum mittens, dicit eis Matth. 10 : *Nolite possidere aurum neque argentum.*

2° Ne si Christus divitias habuisset[3], cupiditati ejus prædicatio adscriberetur. Unde S. Hieron. in cap. 10 Matth., dicit quod « si discipuli ejus divitias habuissent, viderentur non causa salutis hominum, sed causa lucri prædicare. »

3° Ut tanto major virtus divinitatis[4] in conversione orbis ostenderetur quanto per paupertatem videbatur abjectior.

Dices 1° : Christus debuit eligibilissimam vitam assumere : atqui eligibilissima vita est quæ est mediocris inter paupertatem et divitias ; dicitur enim Prov. 3 : *Mendicitatem et divitias ne*

[1] Ibid. a. 3, o. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibid.

dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria.

Resp. neg. min. Ad probat.: Ideo Salomon non petiit[1] a Deo neque divitias neque paupertatem, quia sunt homini occasio peccandi, divitiæ superbiendi, paupertas furandi et mentiendi, imo et perjurandi: hæc autem ratio non currebat pro Christo. Insuper non quælibet paupertas est furandi et perjurandi occasio, sed sola illa quæ est contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur et perjurat: paupertas autem voluntaria, qualem assumpsit Christus, hoc periculum non habet.

Dices 2°: Exteriores divitiæ ad usum corporis ordinantur, quantum ad victum et amictum: atqui Christus in victu et amictu communem vitam duxit secundum modum aliorum quibus convivebat: ergo videtur quod in divitiis et paupertate communem vivendi modum servare debuerit, et non uti maxima paupertate.

Resp. neg. conseq[2].: Quia potest aliquis communi vita uti quantum ad victum et amictum, non possidendo divitias, sed a divitibus necessaria accipiendo; quod circa Christum factum est; dicitur enim, Luc. 8, quod *mulieres quædam sequebantur eum, ministrantes ei ae facultatibus suis*. Unde S. Hieron. in cap. 27 Matth., dicit: « Consuetudinis judaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, ut mulieres de substantia sua victum atque vestitum præceptoribus suis ministrarent; sed quia hoc scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abjecisse commemorat. » Sic ergo communis victus poterat esse sine sollicitudine impediente prædicationis officium, non autem divitiarum possessio.

Si petas qualis et quanta fuerit Christi paupertas?

Resp. quod interdum habuerit aliquarum rerum dominium in communi, id est, cum collegio apostolorum. Ita definivit Joan. XXII, in Extravag. *Quia quorumdam*. Et hoc conformiter S. Script., Joan. c. 4, v. 8, c. 6, v. 5, c. 12, v. 6, c. 13, v. 29, ubi legitur collegium apostolorum habuisse loculos, quos servabant in usum tempore necessitatis.

Interdum vero Christus nullarum rerum habuit dominium etiam in communi. Ita declaravit Nicolaus IV, cap. *Exiit* de Verb. Signific. in 6, etiam conformiter S. Scripturæ, tum Matth. 8, ubi legitur : *Filius hominis non habet ubi caput reclinet;* tum Luc. 8, ubi *sequebantur eum mulieres quæ ministrabant ei de facultatibus suis.*

Utrum vero mendicitatem exercuerit? Resp. non exercuisse ex professo et regulariter. Sequitur ex dictis; regulariter enim vel habebat loculos in communi, vel ei ministrabatur a mulieribus eum sequentibus. Probabile est tamen petiisse aliquando id quo indigebat, quod est mendicare, ut in triduo quo remansit in Jerusalem sine parentibus, Luc. 2, et quando petiit aquam a muliere Samaritana, Joan. 4 et alias. Ita S. Th, Opusc. contra impug. Relig., c. 7.

Dico 2° : Quamvis Christus non esset legi subjectus, [1] convenienter tamen illam servavit: 1° ut legem approbaret ; 2° ut eam observando in seipso consummaret et terminaret, ostendens quod ad ipsum erat ordinata ; 3° ut Judæis occasionem calumniandi subtraheret ; 4° ut homines a servitute legis liberaret, secundum illud Galat. 4 : *Misit Deus Filium suum factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.*

Dices : Christus sabbato curavit hominem et ei mandavit tollere lectum suum : atqui id videtur prohibitum lege sabbati, qua præcipiebatur ut nihil operis in eo fieret : ergo.

Resp. neg. min. : 1° quia lege sabbati prohibebatur tantum opus humanum, non divinum, quale erat sanatio miraculosa hominis ; 2° quia ista lege non prohibebantur opera, quæ erant de necessitate salutis etiam corporalis, Luc. 13 et 14 ; 3° quia non prohibebantur opera quæ pertinent ad cultum Dei, Matth. 12. Quod autem Christus mandavit paralytico ut suum lectum portaret, ad cultum Dei pertinebat, nempe ad manifestationem et confirmationem miraculi in laudem virtutis divinæ.

ARTICULUS IV.

DE TENTATIONE CHRISTI IN DESERTO.

Matth. 4 legitur : *Ductus est Jesus a Spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo.* Dicitur ductus *a spiritu,* suo scilicet seu Spiritu Sancto. Dicitur *ut tentaretur a diabolo,* non quod Christus activam diaboli tentationem intenderet, sed tantum eam permitteret et exciperet in loco ad eam opportuno. Potuit autem Christus quærere occasionem tentationis, quia inde nullum ipsi imminebat periculum peccandi, quod de nobis dici non potest, et

[1] Ibidem ad 1. [2] Ibidem ad 2.

[1] Ibid. a. 4, 0.

ideo nos occasionem tentationis non quærere, sed fugere debemus.

Quærimus itaque circa hanc Christi tentationem, 1° utrum fuerit conveniens eum tentari ; 2° quandonam fuerit tentatus ; 3° an diabolus ipsum portaverit supra pinnaculum templi, an tantum duxerit.

Dico 1° : Conveniens fuit Christum tentari, [1] 1° propter nostram cautelam, ut nullus quantumque sanctus se æstimet securum et immunem a tentatione ; 2° propter exemplum, ut scilicet nos instrueret qualiter tentationes diaboli vincamus ; 3° ut fiduciam præberet recurrendi in tentationibus ad ipsum, qui sicut nos fuit tentatus.

Dices : Tentare est experimentum capere, quod non fit nisi de re ignota : atqui Christus et ejus divinitas erat nota dæmonibus ; dicitur enim, Luc. 4, quod non sinebat dæmones loqui, quia sciebant ipsum esse Christum : ergo.

Resp. quod dæmones ab initio et ante tentationem non sciebant Christum esse Messiam et Filium Dei ; [2] ideo enim eum tentaverunt ut id explorarent : unde dicebat tentator: *Si Filius Dei es.* Postea vero evidentia signorum coacti, ipsum aliqualiter ut Messiam et Filium Dei agnoverunt, non tamen pro certo ; cum enim simul viderent in eo signa infirmitatis humanæ, inde, adjuncto pravo affectu, accipiebant occasionem dubitandi.

Dico 2° : Tres tentationes visibiles, [3] quas referunt Matth. et Lucas, nonnisi post jejunium quadraginta dierum factæ sunt. Patet ex Matth. 4 : *Cum jejunasset,* inquit, *quadraginta diebus et quadraginta noctibus*, ab omni scilicet cibo abstinens, *postea esuriit, et tunc accessit ad eum tentator*, nempe visibili specie ; propter istam enim esuriem suspicatus est diabolus ipsum esse purum hominem, qui non potuit plusquam Moyses et Elias protrahere jejunium, unde audaciam assumpsit ipsum visibiliter per tentationem aggrediendi.

Nihil obstat tamen quominus ipsum diabolus, licet non visiblis, aliis modis tentaverit durante jejunio, puta insolite mutando aerem, incitando bestias ut ipsi essent molestæ, etc. quo sensu dicit Auctor hic ad 2, ex V. Beda : « Dominus tentabatur quadraginta diebus et quadraginta noctibus.»

Dico 3°: Utrum diabolus portaverit Christum super pinnaculum templi, an tantum duxerit, problema esto.

Fuisse portatum videtur innui his verbis Matth. 4 : *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi.* Atque ita sentiunt S. Greg., hom. 16 in Evang. et Ven. Beda in Lucam.

Non fuisse autem portatum, sed sponte secutum fuisse diabolum ductorem innuit Lucas cap. 4, ubi sic scribit : *Duxit illum diabolus in montem excelsum*, et postea : *Duxit illum in Jerusalem.* Unde Auctor, a. 1 hujus q. ad 2, dicit ex Origene : « Christus sequebatur diabolum ad tentationem quasi athleta procedens.»

Nec obstat verbum *assumpsit* apud Matth.; dicitur enim de Christo, Matth. 16: *Assumens eum Petrus,* et c. 17 : *Assumit Jesus Petrum*, etc., ubi non est sermo de transportatione. Similiter non obstat verbum *statuit*; qui enim aliquem in certum locum deduxit, dicitur illum in hoc loco statuisse.

Juxta hanc sententiam dicendum Christum[1], ut vitaretur inquisitio vel scandalum aspicientium, effecisse ut a nemine videretur, idque inscio diabolo.

Si autem petas quomodo diabolus Christo in monte constituto ostenderit omnia regna mundi ?

Resp. ostendisse demonstrando digito varias terræ partes, [2] in quibus ista regna sunt posita, simulque exponens eorum magnificentiam.

[1] Q. 41, a. 1, 0. [2] Ibidem ad 1. [3] Ibid. a. 3, 0.

[1] Ibid. a. 4, ad 7. [2] Ibid

DISSERTATIO VIII.

De doctrina et miraculis Christi, nec non De ejus tranfiguratione.

D. Th. qq. 42, 43, 44 et 45.

ARTICULUS I.

DE DOCTRINA CHRISTI.

Quæstio est: 1° utrum convenienter Christus solis Judæis prædicaverit, et non gentilibus; 2° utrum omnia publice docuerit.

Dico 1°: Conveniens fuit prædicationem Christi,[1] tam per ipsum quam per apostolos, a principio solis Judæis exhiberi. Et ideo Matth. 15 dicit: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel.*

1° Ut ostenderet[2] per suum adventum impleri promissiones antiquitus factas Judæis, et non gentilibus. 2° Quia hoc exigebat debitus ordo, ut Judæis, qui erant Deo propinquiores per fidem et cultum unius Dei, prius doctrina proponeretur et per eos transmitteretur ad gentes, sicut etiam in cœlesti hierarchia per superiores angelos ad inferiores divinæ illuminationes proveniunt. 3° Ut Judæis auferret calumniandi materiam: « Oportebat, inquit S. Hieron., in cap. 10 Matth., primum adventum Christi nuntiari Judæis, ne justam excusationem haberent, dicentes ideo se Dominum ejecisse, quia ad gentes et Samaritanos apostolos miserit. »

Dices: Christus venit in lumen et salutem non solum Judæorum, sed etiam gentium: ergo non solum Judæis, sed etiam gentibus debuit prædicare.

Resp. quod Christus fuerit in lumen et salutem gentium,[3] per discipulos suos, quos ad prædicandum gentibus misit.

Cæterum, quamvis Christus per seipsum solis Judæis principaliter et ex officio prædicaverit,[1] et ideo, Rom. 4, dicitur *minister circumcisionis*, ne tamen gentiles viderentur omnino negligi et spes salutis eis præcludi, quibusdam, ob excellentiam fidei et devotionis eorum, prædicavit, ut Chananeæ, Matth. 5, Samaritanæ et Samaritanis, Joan. 4.

Dico 2°: Christus omnia publice docuit.[2] Constat ex Evangelio, Joan. 18: *Ego palam locutus sum in mundo*, etc., et: *In occulto locutus sum nihil.*

Explicatur: Tripliciter alicujus doctrina potest tradi in occulto:[3] uno modo ex intentione docentis, qui intendit doctrinam suam non manifestare multis, sive propter invidiam, sive propter inhonestatem eorum quæ docet; neutrum potuit contingere in Christo. Secundo modo, doctrina alicujus dicitur tradi in occulto, quia paucis proponitur; nec sic Christus docuit in occulto, quia omnem doctrinam suam vel turbæ toti proposuit, vel omnibus discipulis in communi, et quidem ea intentione ut omnibus illam communicarent. Tertio modo, aliqua doctrina dicitur esse in occulto quantum ad modum docendi, quatenus obscure proponitur; hoc sensu potest dici quod Christus aliqualiter docuerit in occulto, quatenus parabolis utebatur ad annuntiandum mysteria spiritualia Judæis, ad quæ percipienda non erant idonei vel digni; et tamen melius erat eis sic tegumento parabolarum spiritualium doctrinam audire, quam omnino ea privari. Harum tamen parabolarum apertam et nudam veritatem Dominus discipulis exponebat, per quos deveniret ad

[1] Q. 42, a. 1, o. [2] Ibid. [3] Ib. ad 1.

[1] Ib. ad 3. [2] Ibid. a. 3, o. [3] Ibid.

alios, qui essent idonei, et ex hac parte non erat occulta.

ARTICULUS II.

UTRUM CHRISTUS SUAM DOCTRINAM SCRIPTO TRADIDERIT ?

UBI DE MUTUIS ABGARI AD JESUM ET JESU AD ABGARUM EPISTOLIS.

Docet hic [1] S. Th. Christum doctrinam suam scripto non tradidisse ; tum quia ille est excellentior doctor qui cordi quam qui chartæ suam doctrinam imprimit ; tum quia sic significatum est tantam esse doctrinæ excellentiam, ut scripto tota contineri non possit.

Verum refertur ab Eusebio, lib. 1 *Hist.*, cap. 13, epistola Jesu ad Abgarum, regem Edessæ in Syria, responsalis ad epistolam Abgari. Hæc utraque epistola sic legitur apud Euseb. cit. ex versione Christophorsoni.

Epistola Abgari ad Jesum.

« Abgarus, princeps Edessæ, Jesu Salvatori propitio, qui in confiniis Jerusalem in carne apparuit, salutem.

« Insignes illas virtutes et curationes, quæ abs te sine medicamentis et sine herbis factæ sunt, auditione accepi ; cæcos enim, ut fama est, videre efficis, claudos ambulare ; leprosos mundas ; spiritus immundos et dæmones ejicis ; eos etiam, qui diuturnis morbis pressi sunt, sanas; mortuos denique ad vitam revocas. Quæ quidem cum de te audivissem, de duobus hisce alterum verum esse cogitabam, te aut Deum esse et e cœli fastigio delapsum, aut Dei Filium saltem, qui ista tam stupenda edas miracula. Quapropter hæc ad te scripsi, magnopere precatus ut laborem ad me accedendi suscipere, huncque, quo crucior, morbum curare non graveris. Etenim audio Judæos tibi obstrepere malevole, et velle libenter te aliquo magno malo afficere. Est mihi civitas perexigua quidem, sed ornata sane et illustris, quæ utrique nostrum rerum necessariarum suppeditabit satis. »

Epistola Jesu ad Abgarum.

« Abgare, beatus es, qui,cum non videris me, in me tamen credidisti: de me enim scriptis proditum est, eos qui me viderunt in me non credere, ut hi, qui me non viderunt, credant et vitam consequantur. Quod scribis ad me, te velle ut ad te veniam, eas res, quarum gratia sum missus, debeo hic necessario obire, quas cum plene perfecero, ad eum recipi qui me misit; quo simul ac assumptus fuero, aliquem ex discipulis meis mittam ad te, qui morbo quo tantopere torqueris faciat medicinam, et vitam tibi tuisque impertiat. »

Quæstio est itaque inter eruditos non parum controversa, an illæ duæ epistolæ sint genuinæ, an apocryphæ et supposititicæ.

Dico: Istæ duæ epistolæ videntur nobis apocryphæ et supposititicæ.

Prob. 1° ex Gelasio papa, qui in concilio Romano septuaginta episcoporum sic de illis pronuntiavit: « Epistola Jesu ad Abgarum regem apocrypha. Epistola Abgari ad Jesum apocrypha. »

Respondet Serrius, Exercit. 46, post Baronium ad annum 31, declaratam fuisse a Gelasio epistolam Christi ad Abgarum apocrypham, quia non est posita in canone Scripturarum Sacrarum.

Sed contra: Gelasius in concilio Romano declaravit epistolam Jesu ad Abgarum apocrypham, eodem sensu quo declaravit epistolam Abgari ad Jesum apocrypham, ut patet ex terminis: atqui non declaravit epistolam Abgari ad Jesum apocrypham, eo quod non esset posita in canone Scripturarum Sacrarum, de hoc enim non erat quæstio, sed quia erat incerti auctoris, vel dubiæ et suspectæ fidei ; est enim hæc communis significatio vocis *apocryphum*: ergo idem censendum de epistola Jesu ad Abgarum.

Prob. 2° : Illa epistola est evidenter suppositicia, in qua inducitur Christus citans verba Evangelii de se scripti; nullum enim Evangelium fuit scriptum nisi post ascensionem Christi: atqui in hac epistola inducitur Christus citans verba Evangelii de se scripti: ergo. Prob. min. ex verbis epistolæ: « Abgare, inquit Christus, beatus es, qui cum non videris me, in me credidisti: de me enim scriptis proditum est, eos qui me viderunt in me non credere, ut qui me non viderunt credant et vitam consequantur. » Atqui hoc nullibi reperitur scriptis proditum nisi in Evangelio, præsertim Joan. 20, ubi refertur Christus exprobrans incredulitatem Thomæ et dicens: *Beati qui non viderunt et crediderunt.*

Prob. 3° S. Augustinus, lib. *de Consensu Evang.*, cap. 7, et S. Thomas, post ipsum, hic

[1] Ibid. a. 4, o.

art. 4, docent Christum nihil absolute scripsisse. Hæc sunt verba S. Aug., loco citato: « Sed illud prius discutiendum est quod solet nonnullos movere, cur ipse Dominus nihil scripserit, ut aliis de ipso scribentibus necesse sit credere; hoc enim dicunt illi vel maxime pagani, qui Dominum ipsum Jesum Christum culpare aut blasphemare non audent, eique attribuunt excellentissimam sapientiam, sed tamen tanquam homini; discipulos vero ejus dicunt magistro suo amplius tribuisse quam erat..... Cum ergo quærunt quare ipse non scripserit, videntur parati fuisse hoc de illo credere, quod de se ipse scripsisset, non quod alii de illo pro suo arbitrio prædicassent. »

Si dicas cum Serrio SS. Aug et Th. loqui de scriptionibus paulo fusioribus, quibus sua gesta et suam doctrinam complexus esset, non vero de epistola quatuor linearum, qua missurum se duntaxat discipulum monet, qui sanitatem Abgaro laboranti restituat,

Resp. Christum hac epistola non solum monere se missurum discipulum ad sanandum Abgarum, sed etiam prædicare sua gesta et miracula atque suam divinitatem, dum approbando epistolam Abgari, in qua hæc continentur, dicit : « Abgare, beatus es, quia cum non videris me, in me tamen credidisti; de me enim scriptis proditum est eos qui me viderunt in me non credere, ut hi qui me non viderunt credant et vitam consequantur. » Quid expressius potuisset scribere pro asserenda sua divinitate, et quid amplius exoptare potuissent apud S. Aug. pagani, qui Jesu de se scribenti credere erant parati ?

Confirm. 1° Si istæ epistolæ visæ fuissent Patribus genuinæ, illas procul dubio arianis opposuissent, cum apertum contineant divinitatis Verbi testimonium ; nullus tamen illas opposuit. 2° Vix credibile est Christum non mandasse alicui discipulorum ut illum principem adiret, sicut promittit in epistola, sed Thomam post mortem Christi misisse Thaddæum ut fidem Christi liberaret, prout fert historia. 3° Quomodo tam honorificam Christo legationem omnes Evangelistæ omiserunt? 4° Item quo pacto epistola Abgari Christo in Judæa commoranti scripta, Edessam reversa est ? Fert enim historia illam repertam fuisse cum epistola Jesu in archivis Edessenorum.

Obj. Eusebius, auctor quarti sæculi, l. 1 *Hist.* c. 13, has epistolas integras refert, atque ait se eas descripsisse ex tabulario urbis Edessenæ, et de verbo ad verbum e Syriaca lingua in Græcam vertisse. S. Ephrem, Syrus et ecclesiæ Edessenæ diaconus, cod. sæcul., has epistolas in suo testamento etiam laudat. Sequenti sæcul., Darius comes Ep. ad S. Aug. quæ est inter augustinianas 23, olim 203, harum etiam epistolarum meminit. Adstipulantur Procopius, lib. 2 *de Bello Persico,* c. 12, Evagrius, lib. 4 *Hist.,* c. 26, Nicephorus, lib. 2, c. 7, et alii.

Resp. Eusebium et S. Ephrem non satis expendisse fidem illorum monumentorum, aut si expenderint, in eorum censura fuisse deceptos ; magis enim in hac parte standum judicio Ecclesiæ, quæ has epistolas declaravit apocryphas, et rationibus allatis, quam privatis historicis, præsertim cum inter alias rationes propter quas concil. Romanum declaravit historiam Eusebii apocrypham, hæc una fuit, inquit Cano, lib. 11 de Locis Theologicis, cap. 6, quod has epistolas in sua Historia retulerit.

Quantum ad alios, cum secuti sint Eusebium et S. Ephrem, non majorem merentur fidem. Adde quod Darius comes non assertive, sed ex incerta fama loquatur : « Fertur, inquit, satrapæ seu regis potius cujusdam epistola », etc. Unde nec S. Aug. inde motus est ut huic epistolæ fidem adhiberet, ut patet ex tertia prob.

A fortiori rejicienda est tanquam fabulosa altera narratio præcedenti addita a scriptoribus posterioris ætatis, de imagine Christi linteo impressa, et ab ipso Christo regi Abgaro missa ; de ea enim nullum extat monumentum antiquitatis, et silent Eusebius et S. Ephrem, quam certe non omisissent, si cum epistolis reperta fuisset in tabulario urbis Edessenæ. Neque refert de ea imagine fieri mentionem in actis septimæ synodi œcumenicæ ; notum est enim quædam documenta dubia, imo et falsa his actis fuisse inserta pro tuendo imaginum cultu.

ARTICULUS III.

DE MIRACULIS CHRISTI.

Considerandum primo hic de miraculis Christi in generali, deinde in particulari. Circa primum, an conveniens fuit ut faceret miracula; quando incœpit facere miracula: et an sufficienter probent ejus divinitatem. Circa secundum, an convenienter fecerit miracula circa dæmones, cœlestia corpora, homines et creaturas irrationales.

Dico 1° : Conveniens fuit ut Christus faceret miracula. [1]

Prob. Duplex est finis miraculorum :[2] primus et principalis est ad confirmandam veritatem supernaturalem quam aliquis docet;cum enim ea quæ sunt fidei humanam rationem excedant, non possunt per humanas rationes probari, sed oportet ut probentur per argumentum divinæ virtutis : ut dum aliquis facit opera, quæ solus Deus facere potest, creduntur ea quæ dicuntur esse a Deo: sicut cum aliquis defert litteras annulo regis signatas, creditur ex voluntate regis processisse quod in illis continetur. Alter finis miraculorum est ad ostendendam sanctitatem seu præsentiam Dei in homine per gratiam Spiritus Sancti, ut dum scilicet homo facit opera Dei, credatur Deus habitare in eo per gratiam : atqui utrumque circa Christum erat hominibus manifestandum, scilicet quod Deus erat in eo per gratiam, non adoptionis, sed unionis, et quod ejus doctrina supernaturalis esset a Deo : ergo conveniențissimum fuit ut Christus miracula faceret. Unde ipse dicit, Joan. 10: *Si mihi non vultis credere, operibus credite;* et Joan. 5: *Opera quæ mihi dedit Pater ut faciam, ipsa sunt quæ testimonium perhibent de me.*

Dico 2°: Non erat conveniens[3] ut Christus per se visibiliter agens, operaretur miracula ante perfectam ætatem. Consequenter primum miraculum quod sic visibiliter agens operatus est, fuit conversio aquæ in vinum in Cana Galilææ, juxta illud Joan. 2: *Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ.*

Prob. Christus fecit miracula præcipue in confirmationem suæ doctrinæ[4] : ergo non debuit ante miracula facere quam docere inciperet. Subsumo: atqui non debuit docere ante perfectam ætatem, ut supra diximus ad q. 39, dum de ejus baptismo : ergo.

Dixi : Per se visibiliter agens; quia, licet miracula, quæ contigerunt in ejus nativitate et probabiliter in ingressu Ægypti, etiam ipse fecerit, non tamen visibiliter agens, illa operatus est.

Dico 3° : Christi miracula sufficienter probant ejus divinitatem[5]; 1° quia secundum speciem considerata transcendunt omnem potestatem creatæ virtutis; 2° quia quantum ad modum ea fecit Christus, non orando ex indigentia, sicut alii, sed propria virtute et ex imperio : unde, Luc. 6, dicitur quod *virtus de illo exibat et sanabat omnes.* Quod ergo verba orationis aliquando adhibuerit, id fecit non ex necessitate, sed ad exemplum et instructionem nostram. 3° Quia hæc miracula faciebat in testimonium veritatis suæ doctrinæ, qua dicebat se Deum esse.

Hæc itaque tria, non seorsim sumpta, sed simul juncta probant ipsum esse Deum. Ex eo enim quod Christus fecerit miracula, præcise non sequitur ipsum esse Deum; sed sequitur ex eo quod ea fecerit in testimonium suæ divinitatis ; cum enim miracula sint testimonia divina, certo probant esse vera ea in quorum confirmationem fiunt, alioquin Deus esset testis falsitatis, quod est impossibile.

Dico 4°:[1] Christus convenienter fecit miracula 1° circa substantias spirituales, ejiciendo dæmones e corporibus, tum quia id erat prænuntiatum Zachar. 13 : *Spiritum immundum auferam de terra;* tum ad ostendendum quod excluderet dæmonum potestatem ab hominibus credituris in eum ; 2° circa cœlestia corpora, ut contigit tempore passionis in defectione solis, ut ostenderet se esse Deum, qui solus potest immutare cœlestia corpora ; 3° circa homines eos sanando et resuscitando, ut ostenderet se esse omnium universalem et spiritualem salvatorem; 4° circa creaturas irrationales, ut ostenderet omnia esse sibi subjecta.

[1] Q. 453, a. 1, o. [2] Ibid. [3] Ibidem a. 3, o. [4] Ibidem. [5] Ibid. a. 4, o.

ARTICULUS IV.

DE CHRISTI TRANSFIGURATIONE.

Quæritur hic 1° in quo sita fuerit transfiguratio Christi[2] ? 2° an convenienter transfiguratus fuerit? 3° an convenienter adhibiti fuerint testes ? 4° ubi peracta fuerit ?

Dico 1° : In eo posita fuit transfiguratio Christi, quod manente omnino immutata corporis et faciei substantia et figura, splendorem clarissimum ad instar solis emiserit. Ita S. Hieron., in cap. 17 Matth., Tertull., lib. *de Resurrect. carnis,* S. Th., hic cit. Idque conformiter S. Scripturæ Matth. 17 dicenti : *Et resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix.* Ubi quamvis Matth. et alii Evangelistæ mentionem tantum faciant faciei, verisimile est tamen totum corpus eodem splendore resplenduisse, eosque per faciem tanquam per partem corporis magis aspectabilem totum corpus intellexisse : sic saltem sentiunt S. Hieronym. in cap. 17 Matth., S. Ambros. *de Symbolo,* cap. 22, et S. Aug., lib. 22 *de Civit.* cap. 9.

[1] Q. 44, a. 1, 2 et 3 et 4, o. [2] Q. 45, a. 1, ad 1.

Dices : Transfigurari est figuram mutare : ergo non mansit immutata facici Christi figura.

Resp. quod cum figura sit penes superficiem et extremitates corporis[1], ea quæ pertinent ad superficiem, ut color et claritas, aliquo modo ad aliquam figuram pertinent.

Adde quod non sit eadem significatio rujus vocis *Transfiguratio* in sacris Scripturis ac in scriptis profanis. Sic satanas dicitur se transfigurare in angelum lucis ex eo solum quod quædam bona in speciem suggerat hominibus ut eos decipiat. Sic 2 Corinth. 11, pseudo-apostoli dicuntur *se transfigurare in apostolos Christi*, ratione similis ministerii externi.

Porro hæc claritas [2] corporis Christi transfigurati fuit claritas gloriæ, qualem habebunt corpora beatorum post resurrectionem, non quidem per modum qualitatis permanentis, sed per modum passionis transeuntis ; et quamvis divinitati Christi et ejus animæ beatæ secundum se deberetur ; quia tamen Christus assumpsit, secundum præsentem dispositionem, animam beatam in ordine ad Deum tantum et non in ordine ad corpus, sed e contra assumpsit corpus passibile non assumptis dotibus gloriæ, ideo hæc ejus claritas censenda est miraculosa, sicut agilitas dum ambulavit super aquas et subtilitas dum exivit ex utero clauso B. Virginis.

Dico 2° : Convenienter Christus fuit transfiguratus[3] : 1° ut ostenderet finem ad quem perventurus erat per crucem; 2° ut de cordibus apostolorum crucis scandalum tolleret ; 3° ut illos cæterosque fideles ipse gloria, cujus tenuis radius fulgebat, ad adversa quæque toleranda excitaret.

Dico 3°. Convenienter inducti sunt testes transfigurationis [4], tum ex hominibus qui præcesserunt Christum, tum ex his qui eum secuti sunt. Quia transfigurari voluit ut gloriam suam hominibus ostenderet et ad eam desiderandam eos provocaret, ut modo dictum est : atqui ad gloriam æternæ beatitudinis adducuntur homines per Christum, non solum qui post eum fuerunt, sed etiam qui eum præcesserunt : ergo conveniens erat ut de præcedentibus ipsum testes adessent et de sequentibus.

Dico 4° : Ex præcedentibus convenienter inducti sunt testes Moyses et Elias[1] ; ex sequentibus Petrus, Joannes et Jacobus.

Prob. prima pars : 1° quia cum turbæ dicerent Christum esse Eliam aut Jeremiam aut unum ex prophetis, capita prophetarum secum ducit, ut saltem hinc appareat differentia servorum et Domini; 2° quia Moyses legem dedit, Elias pro gloria Domini æmulator fuit : unde ex hoc quod simul cum Christo apparent, excluditur calumnia Judæorum accusantium Christum tanquam transgressorem legis et blasphemum, Dei sibi gloriam usurpantem; 3° ut ostenderet se potestatem vitæ et mortis habere et esse judicem vivorum et mortuorum, per hoc quod Moysem jam mortuum et Eliam adhuc viventem secum ducit; 4° quia, sicut Lucas dicit, loquebantur cum eo de excessu quem completurus erat in Jerusalem, id est, de passione et morte sua: et ideo ut super his animos discipulorum confirmaret, inducit eos in medium qui se pro Deo morti exposuerunt ; nam Moyses cum periculo mortis se obtulit Pharaoni, Elias vero regi Achab ;5° quia volebat ut discipuli æmularentur Moysis mansuetudinem et zelum Eliæ.

Prob. secunda pars[2]: Petrus, Joannes et Jacobus erant potiores inter apostolos: Petrus quidem in dilectione quam habuit ad Christum et in potestate sibi concessa ; Joannes in privilegio amoris quo a Christo diligebatur propter suam virginitatem et propter prærogativam evangelicæ doctrinæ ; Jacobus propter prærogativam martyrii inter apostolos. Adde conveniens fuisse hos habere testes suæ gloriæ, quos habiturus erat testes suæ infirmitatis et agoniæ in horto.

Attamen illis prohibuit aliis nuntiare quod viderant ante suam resurrectionem[3]; ne vel audientibus incredibile appareret pro rei magnitudine, vel a populo impediretur passio Christi.

Dico 5°: Communis opinio est Christum fuisse transfiguratum in monte Thabor, qui est mons excelsus in Galilæa. Ita sentiunt S. Hieronym. epist. 27 ad Eustoch. de Epitaphio Paulæ, S. Cyrill. Hierosol., *Catechesi* 12, S. Damasc., serm. de Transfig., Beda, de Locis Sanctis, cap. 17, patres concilii Flor. sess. 1, et alii.

[1] Ibid. a. 2. [2] Ibid. a. 2, o. [3] Ibid. a. 1. o. [4] Ibid. a. 2. o.

[1] Ibid. ad 3 et 4. [2] Ib. ad 4. [3] Ibid.

DISSERTATIO IX.

De passione Cristi.

D. Th. q. 46.

ARTICULUS I.

DE NECESSITATE, CONVENIENTIA ET ACERBITATE PASSIONIS CHRISTI.

Dico 1°: Non fuit simpliciter et absolute necessarium Christum pati[1]; poterat enim Deus, apud quem non est impossibile omne verbum, alio modo salvare hominem. Erat tamen necessarium secundum quid, scilicet ex suppositione finis et ordinationis divinæ; quia Deus ordinaverat ut Christus pateretur, et ut sine ejus passione non salvaretur genus humanum.

Dico 2° : Convenientissimum fuit Christum pati[2] ad liberationem generis humani.

Prob. Tanto aliquis modus est convenientior[3] ad assequendum finem, quanto per ipsum plura concurrunt quæ expediunt fini: atqui ex hoc quod Christus passus est propter liberationem hominis, plura concurrunt ad ejus salutem præter liberationem a peccato: ergo. Prob. min. 1° Per hoc homo cognoscit quantum Deus ipsum diligat, et inde provocatur ad eum diligendum, in quo perfectio salutis humanæ consistit. 2° Quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiæ, humilitatis, constantiæ, justitiæ et cæterarum virtutum, quæ in ejus passione elucent, et quæ sunt necessariæ ad humanam salutem. 3° Quia inde major est inducta homini necessitas se a peccato immunem servandi, cum se tanto pretio, scilicet Christi sanguine, redemptum cogitat, secundum illud 1 Cor. 6: *Empti estis pretio magno; glorificate et portate Deum in corpore vestro.* 4° Quia hoc ad majorem hominis dignitatem cessit, ut sicut homo mortem meruit, ita homo moriendo mortem superaret.

Dico 3° : Convenientissimum fuit Christum pati in cruce. [1]

1° Ad exemplum virtutis ; [2] sunt enim homines, qui quamvis mortem ipsam non timeant, genus tamen mortis horrescunt; ut ergo nullum genus mortis homini recte viventi metuendum esset, Christus, cui de blasphemia accusato, secundum legem Judæorum, non crucifixio, sed lapidatio debebatur, in cruce mori voluit, quo supplicio, inter omnia genera mortis quæ in hac vita inferuntur ex lege vel usu, nullum est execrabilius et formidabilius, sive ignominiam, sive dolorem spectes. Quantum ad ignominiam patet; quia apud Romanos nonnisi famosi latrones, apud Judæos vero ex usu recenti secundum Philonem l. de *Special. leg.* nonnisi homicidæ supplicio crucis plectebantur. Quantum ad dolorem, etiam patet; tum quia cruciarii configuntur in locis nervosis, ubi maxime viget sensus tactus, et ipsum pondus corporis pendens continuo dolorem auget; tum propter diuturnitatem cruciatus, cum non statim moriantur. Unde Cicero, *Orat. in Verrem:* « Facinus est, inquit, vincire civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare. Quid dicam in crucem tollere ?

[1] 46, a. 1 et 2, o. [2] Ibidem a. 3, o. [3] Ibid.

[1] Ibidem a. 4, o. [2] Ibid.

Verbo satis digno res tam nefaria exprimi nullatenus potest. »

2° Conveniens erat ut peccatum commissum esu ligni vetiti repararetur in ligno : [1] unde illud Ecclesiæ : « Ut qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur » ; item : « Et medelam ferret, hostis unde læserat. »

3° Quia id genus mortis indicat universalem salvationem generis humani, [2] quatenus crux in quatuor extremitates partita significat virtutem et providentiam illius qui in ea pependit, ubique diffusam.

4° Quia hoc genus mortis multis figuris respondet. 1° Humanum genus a diluvio arca lignea liberavit. 2° Moyses virga lignea mare divisit, Pharaonem prostravit, populum Dei salvavit et salutarem undam de petra elicuit. 3° Idem Moyses, ligno in aquam misso, aquam amaram in dulcem commutavit. 4° Lex Dei arcæ ligneæ creditur : ut his omnibus ad lignum crucis per quosdam gradus veniatur.

Dico 4° : Certum est Christum non sustinuisse [3] omnes passionum species, quæ ab hominibus inferri possunt ; non enim fuit igne combustus, nec gladio percussus, nec excoriatus, etc. Sustinuit tamen omnes passiones quantum ad genus, hoc scilicet sensu quod passus sit ab omni hominum genere, in omni bono humano, in omnibus membris et in omnibus sensibus corporis.

Passus est ab omni genere hominum, [4] scilicet a gentilibus et Judæis, a masculis et fœminis, ut patet de ancillis accusantibus Petrum, a principibus et popularibus, a familiaribus et notis, ut patet de Juda proditore et Petro eum negante. Passus est in omni bono humano, in suis amicis eum deserentibus, in fama per blasphemias contra eum prolatas, in honore et gloria per irrisiones et contumelias ei illatas, in rebus suis, per hoc quod vestibus sit spoliatus, in anima per tristitiam, tædium et timorem, in corpore per vulnera et flagella. Passus est in omnibus membris, in capite pungentium spinarum coronam, in manibus et pedibus fixionem clavorum, in facie alapas et sputa, in toto corpore flagella. Passus est denique secundum omnem sensum ; secundum tactum flagellatus et clavis confixus, secundum gustum felle et aceto potatus, secundum olfactum in loco fœtido cadaverorum appensus patibulo, secundum auditum lacessitus vocibus blasphemantium et irridentium, secundum visum videns Matrem et discipulum quem diligebat flentes.

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ibidem a. 5, o. [4] Ibid.

Dico 5° : Si considerentur simul omnes causæ doloris Christi, [1] ejus dolor fuit intensive major omnibus doloribus præsentis vitæ.

1° Dolor vel est sensibilis causatus ex aliquo nocivo, [2] vel est interior causatus ex apprehensione alicujus nocumenti, et dicitur tristitia. Causa autem doloris sensibilis in Christo fuit corporis læsio acerbissima, tum propter generalitatem passionis, cum propter genus mortis, ut dictum est duabus præcedentibus conclusionibus. Doloris interioris causa fuerunt, 1° omnia peccata generis humani, pro quibus satisfaciebat patiendo, singulariter peccata Judæorum et aliorum in ejus morte delinquentium ; 2° etiam amissio vitæ corporalis quæ naturaliter est horribilis naturæ humanæ.

2° Potest considerari magnitudo doloris Christi [3] ex perceptibilitate patientis secundum animam et secundum corpus. Nam secundum corpus Christus erat optime complexionatus, cum ejus corpus fuerit miraculose formatum virtute Spiritus Sancti, et ideo in eo maxime viguit sensus tactus, ex cujus perceptione sequitur dolor : anima etiam secundum vires interiores efficacissime apprehendit omnes causas tristitiæ.

3° Magnitudo doloris Christi [4] potest considerari ex doloris et tristitiæ puritate, atque privatione omnis lenitivi. Nam in aliis patientibus mitigatur et dolor exterior et tristitia interior ex aliqua consideratione rationis per quamdam derivationem seu redundantiam a superioribus ad inferiores : quod in Christo non fuit, quatenus mentem et imaginationem non avertit a consideratione illorum quæ tristitiam causare possunt, sed ea omnia attente consideravit, et simul dimisit unicuique tormentorum agere, et unicuique virium agere et pati quod illis proprium est, ita ut unus actus non impediret alium, nec gaudium unius partis redundaret in aliam ; idque maxime, quia passionem illam et dolorem voluntarie assumpsit propter liberationem generis humani a peccato, et ideo tantam doloris quantitatem assumpsit, quæ esset proportionata magnitudini fructus qui inde sequebatur.

Ex his igitur omnibus causis simul consideratis manifeste apparet quod dolor Christi fuerit intensive maximus dolorum præsentis vitæ.

Dicitur : Ex omnibus causis simul consideratis, quia si una tantum causa conside-

[1] Ibidem a. 6, o. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibid.

retur, posse[1] in aliquibus esse major dolor. Dicitur : Præsentis vitæ, quia hic non agitur de pœnis inferni et purgatorii, licet sectarii dixerint blasphemando, Christum illas sustinuisse in hac vita.

ARTICULUS II.

VARIÆ PASSIONIS CHRISTI CIRCUMSTANTIÆ BREVITER EXPENDUNTUR.

De Juda proditore.

Petes 1° quantum fuerit proditionis pretium Judæ a Judæis constitutum ?

Resp. juxta S. Scripturam, Matth. 26, constitutos fuisse triginta argenteos. Sed difficultas quid intelligatur per triginta argenteos.

Per triginta argenteos vulgo intelliguntur triginta denarii : unde communiter dicitur Christum venditum fuisse triginta denariis ; et sic intelligit S. Ambros., l. de Spiritu Sancto, c. 18 ; denarius autem apud Hebræos æquivalebat decem circiter assibus monetæ gallicæ, et sic Christus venditus fuisset quindecim circiter libris gallicis.

Verum interpretes communius et probabilius per argenteum intelligunt siclum, si non specie monetæ, saltem valore ; sicque videtur intelligendum ex collatione S. Scripturarum ; etenim 3 Reg. 10, ubi narratur emptio a Salomone facta quadrigarum et equorum, dicitur quadrigam quamlibet emptam esse *sexcentis siclis,* equum quemlibet *centum quinquaginta siclis ;* lib. autem 2 Paralip., c. 1, ubi eadem historia refertur, quadriga quælibet dicitur empta *sexcentis argenteis,* et equus quilibet *argenteis centum quinquaginta,* ubi argenteus et siclus pro eodem habentur : sicque passim usurpat S. Hieron. in versione S. Scripturæ.

Siclus autem argenti, alio nomine stater, juxta communem æstimationem eruditorum, qui hac de re scripserunt, valebat duas dragmas Hebraicas, quatuor Atticas, seu quatuor denarios, seu quatuor solidos, uno verbo quadraginta circiter asses : unde Christus venditus fuit sexaginta circiter libris gallicis.

Oppones 1° illud Amos cap. 2 : *Super tribus sceleribus Israel et super quatuor non convertam eum, pro eo quod vendiderit pro argento justum, et pauperem pro calceamentis ;* hoc est, tam vili pretio ut vix sufficiat emendis calceamentis ; hoc autem dictum de venditione Christi intelligitur : ergo non triginta siclis, sed triginta denariis venditus fuit.

Resp. quod si iste locus litteraliter intelligatur, neque etiam triginta denariis venditus fuit ; superant enim pretium calceamentorum. Est itaque figurata locutio ad magis exprimendam vilitatem pretii respective ad dignitatem rei venditæ : sicut apud eumdem Amos, cap. 8, dicitur : *Possideamus pauperes pro calceamentis ;* id est, habeamus pauperes pro re vili.

Oppones 2° : Romæ in Ecclesia S. Crucis et alibi ostenduntur nummi ex iis quibus venditus est Christus : atqui non superant valorem viginti assium : ergo.

Resp. imprimis non constare esse veros nummos quibus venditus est Christus. Et dato id constare, nihil inde evinci potest contra nos ; ante omnia enim probandum foret integram summam triginta argenteorum fuisse Judæ solutam eadem specie monetæ, et non pluribus minutioris monetæ integram summam conflatam fuisse ; id autem certo quis scit ?

Petes 2° quo genere mortis obierit Judas ?

Resp. juxta Matth. 27 : *Laqueo se suspendit ;* et Act. 1 : *Suspensus crepuit medius et dispersa sunt omnia viscera ejus.*

Verum Græci referunt ex Papia, Joannis Evangelistæ discipulo, Judam suspendio vitam non finivisse, sed dejectum ex arbore supervixisse, tum postea corpore adeo inflatum ut progredi non posset, et ex curru pertranseunte compressum fuisse, ita ut effunderentur ejus viscera, et sic explicant locum Act.

Verum non constat ullatenus hæc esse ex Papia. Et aliunde sensus obvius S. Scripturæ est quod in vel ex suspendio crepuerit medius, *suspensus crepuit medius*, sive ex violentia strangulationis, sive ex permissione divina, sive ex eo quod ceciderit super ventrem, qui ideo crepuit.

Petes 3° ex qua patria ortus sit Judas ?

Resp. ortum esse ex urbe Cariot, et ideo dictus est Iscariotes, quasi vir Cariot, seu vir natus Carioti ; *is* enim hebraice idem sonat ac *vir*. Cum autem fuerit duplex civitas Cariot, una in tribu Juda, Jos. 17, altera in tribu Ephraim, Amos 2 et Jerem. 48, incertum est ex qua sit oriundus proditor. S. Hieron. existimat ortum esse ex Cariot Ephraim, qua ratione non explicat : ipsi tamen subscribunt plures interpretes.

De flagellatione.

Joannis 19 legimus : *Apprehendit Pilatus Jesum et flagellavit;* Matth. 27 : *Jesum flagellatum tradidit eis;* Marci 15 : *Tradidit Jesum flagellis cæsum.* Monet autem Lucas, cap. 23, hanc pœnam Christo a Pilato fuisse inflictam, non ut delicto debitam, sed ut hoc supplicio deliniret furorem Judæorum, et sic Christum a morte eriperet.

Petes 1° an virgis, an funiculis nodosis, an loris Christus fuerit flagellatus ?

Resp. id non adeo liquere ; flagellum enim est terminus communis significans sive virgas, sive funiculos, sive lora. Id unum notandum est quod jure Romano ff. de Pœnis, l. *Significans*, l. *Porcia* et l. *Sempronia*, flagellatio per virgas esset pœna liberorum, flagellatio autem per funiculos seu lora esset pœna servorum. Verisimile est autem Pilatum virum Romanum ad vile servorum supplicium Christum addixisse.

Petes 2° quantus fuerit numerus plagarum Christo inflictarum?

Resp. id pariter incertum esse. Quidam dixerunt excessisse quinque millia; sed qua specie veri non apparet. Nam 1° Pilatus more Romano indubie processit in suo judicio : more autem Romano taxabatur a judice numerus plagarum, et unus tantum lictor flagellationis ministerium obibat, juxta illud solemne apud Romanos : « G. lictor, colliga manus, caput obnubito, virgis cædito. » Non potuit autem unus lictoram brevi spatio tot plagas infligere; non enim Pilatus principes sacerdotum et plebem clamoribus Christi necem deposcentes diu remoratus est. 2° Corpus humanum non potest naturaliter tot millibus plagarum supervivere, et cum juxta hujus sententiæ patronos hæ plagæ essent omnes sanguineæ, totius corporis sanguis his non suffecisset.

Quantum vero numerum plagarum determinaverit Pilatus, ignoratur. Equidem secundum legem Judæorum non poterat excedere quadraginta, sed Romano jure nihil erat determinatum. Cæterum cum milites injussi et ex propria malitia post flagellationem imposuerint Christo coronam spineam, et ipsum ludibrio habuerint, non negaverim quin, contra legis et judicis determinationem, plures ad flagellationem concurrerint, et numerum plagarum determinatum aliquo usque auxerint.

Petes 3° an Christus semel tantum fuerit flagellatus?

Resp. quosdam comminisci Christum duas flagellationes sustinuisse, quia ex formula judicii Romani omnes cruciarii ante crucifixionem flagellabantur ; at præcesserat in Christo flagellatio paulo ante, unde ulteriorem non jussit Pilatus, quod inde patet, quia cum in procinctu crucifixionis fieri deberet, nihil de ea referunt Evangelistæ, qui tamen nullam crucifixionis circumstantiam omittunt.

Petes 4° quomodo Christus fuit flagellatus ?

Resp. Quamvis secundum legem, Deuter. 25, v. 3, Judæi prostratos humi flagellabant, attamen Christus ligatus ad columnam fuit flagellatus : ita referunt S. Greg. Nazianz. Conc. 1 in Julian., S. Hieron. in epist. 27, S. Paulinus, epist. 34, Beda de Locis Sanctis, cap. 13, Greg. Turon. de Gloria Martyrum, cap. 2. Eaque columna visitur Romæ in templo S. Praxedis martyris.

De corona spinea.

Unicum est dubium ex qua materia fuerit contexta. Communior sententia est contextam fuisse, non ex juncis marinis, sed ex spinis rubi vel sentis : 1° quia « spina, proprie loquendo, inquit Calepinus, est aculeus sentis vel rubi, quo pungimus » ; 2° quia juncus marinus nullam sive in fuste sive in ramis spinam habet, sed solum ejus acumina in formam spinarum desinunt ; 3° quia non est verisimile milites agentes Jerosolymis, quæ longe distat a littore maris, habuisse ad manum juncos marinos, bene autem spinas ex rubis vel sentibus circa urbem crescentibus.

Verum his rationibus bene suadentibus opponitur corona spinea Salvatoris, quam S. Ludovicus magno pretio ex barbarorum manibus redemit, et quæ nunc magna veneratione Parisiis colitur ; hanc enim asserunt ex juncis marinis esse compactam, nec solum frontem cingere ad instar diadematis, sed totum caput ad instar pilei tegere. Hæc, inquit Serrius, omnes Parisini testabuntur. Quæ si vera sint, corruunt rationes congruentes, et quæ alibi ostenduntur spineæ coronæ dominicæ habendæ erunt ut supposititicæ, quod omnibus suadere haud facile puto.

De sententia mortis in Christum lata.

Quidam opinati sunt Pilatum non tulisse sententiam mortis in Christum, sed tantum eum dimisisse arbitrio Judæorum. At obstat quod, Pilato dicente Judæis : *Accipite eum vos,*

et secundum legem vestram judicate eum, illi recusarunt, dicentes: *Nobis non licet occidere quemquam;* sive hoc dicerent ratione solemnitatis paschalis, sive quia agnoscebant ademptam sibi a Romanis hanc potestatem, quam tamen postea usurparunt in occisione S. Stephani ; nisi dicas cum quibusdam id ipsis permittia Romanis circa crimina sua tantum lege prohibita. Unde Pilatus sedens pro tribunali, *adjudicavit fieri petitionem illorum,* hoc est, Jesum crucifigendum pronuntiavit prout illi petebant.

Si quæras cur Judæi Jesum de blasphemia accusatum crucifigendum postulaverint, cum secundum eorum legem, Levit. 24, blasphemi non crucifigendi, sed lapidandi erant.

Resp. crucifigendum postulasse, quia cum essent Romanis subjecti, et a judice Romano sententiam requirerent, formulas judicii Romani sequi debebant; apud Romanos autem frequens erat crucis supplicium, nusquam lapidatio. Aliunde non de sola blasphemia accusabatur, sed etiam de crimine læsæ majestatis, quod se faceret regem, et prohiberet dare tributum Cæsari.

De crucis bajulatione et Veronica.

Prolata a Pilato in Jesum mortis sententia, exuitur chlamyde derisoria, et propriis induitur vestibus. Crux cui affigendus erat, super humeros ejus imponitur; id enim erat ex formula judicii Romani, ut crucifigendus crucem suam portaret saltem usque ad egressum urbis; quo cum pervenit Christus, milites *Simonem quemdam hominem Cyrenæum angariaverunt ut tolleret crucem ejus,* Matth. 27. Quia vero Lucas 23 dicit milites imposuisse Simoni crucem portare post Jesum, multi opinantur ambos simul portasse, Christo præeunte et partem superiorem portante, Simone sequente et partem inferiorem bajulante, sicque solent repræsentare pictores.

Verum reclamant SS. Patres, qui communiter docent Christum onere liberum præivisse, et Simonem solum eo onustum secutum fuisse.

Christum ad locum supplicii pergentem comitatæ sunt piæ mulieres plangentes et lamentantes. Fertur autem unam ex eis nomine Veronicam sudarium Christo obtulisse, ut faciem sudore et sanguine madentem abstergeret, atque illud a Christo statim recepisse ejus facie impressa insignitum.

Duplex hic occurrit quæstio: prima de ipso facto, an sit verum; secunda de ipsa persona, an vocetur Veronica.

Circa primum, tam in Evangelio quam in SS. Patribus et scriptoribus ecclesiasticis usque ad sæculum XI, altum est de eo silentium. Quod enim Marianus Scotus, auctor undecimi sæculi, laudet in hanc rem Methodium, ignoratur quis sit iste Methodius et quando vixerit; non enim est magnus ille Methodius, Tyriorum episcopus, cum nihil simile legatur in ejus scriptis, et fabulæ, quas ex suo Methodio narrat Marianus, tanto viro tribui nequeunt. Ab undecimo sæculo plures scriptores ecclesiastici, Marianus Scotus, Lucius dexter, Petrus diaconus, Baronius et alii, imo summi pontifices, Nicolaus IV, Clemens VI, VII, VIII et Greg. XIII suis diplomatibus testantur hanc sacram imaginem servari et coli Romæ in basilica Vaticana. Quapropter factum neque negare neque asserere ausim.

Quantum ad personam, quæ dicitur S. Veronica, neque antiqui neque recentiores quos modo citavimus, illam agnoscunt. Equidem hi ipsam imaginem sudario impressam vocant Veronicam, sed non mulierem imaginem gestantem. Inde igitur videtur natus error, quod Veronica græce idem est ac *vera icon* seu *vera imago*, et cum vulgus audiret nomen Veronicæ, existimavit esse nomen non imaginis sudario impressæ, sed mulieris illam gestantis, atque hinc dixerunt Sanctam Veronicam.

De crucis magnitudine et forma.

Crucis longitudinem ad quindecim pedes, latitudinem ad octo ascendisse multorum est opinio, sed infundata; obstat enim 1° quod Christus multo sanguine in flagellatione et coronatione eadem nocte fuso debilitatus, non potuisset solus illam ferre usque ad exitum urbis; 2° quia titulus crucis tribus linguis scriptus in tabella non admodum ampla, qualis nunc videtur Romæ, et characteribus haud magnis, vix in tanta altitudine legi potuisset a prætereuntibus. Dicendum ergo videtur crucem fuisse humilem octo aut ad summum decem pedum, prout moris erat pro hominibus vulgaribus, qualem Judæi et Romani reputabant nostrum Christum, utpote fabrum et fabri filium; viris enim eminentioris status cruces eminentiores parabantur.

Major est difficultas de forma crucis. Baronius, ad annum 34, scribit ex S. Irenæo, lib. 2, c. 42, Tertull. *Apolog.* c. 6, S. Ambros.,

serm. 55, S. Aug. tract. 118 in Joan., et ex sensu universæ Ecclesiæ, ut constat ex antiquis imaginibus, crucis Christi hanc fuisse formam, ut summa pars pali super transversum lignum emineret, ad hunc modum †; putatque de his ambigere, insaniæ potius quam inscitiæ adscribendum esse.

Verumtamen crucem Christi habuisse tantum tres extremitates et referre figuram litteræ T, cui postmodum adjectus titulus in tabella, quartam extremitatem ostenderit, contendit Serrius Exercitat. 53, etiam ex Tertull., lib. 3 cont. marcion. dicente: « Ipsa littera Græcorum *Tau*, nostra autem T, species crucis est. » Ex S. Hieron. in cap. 9 Ezech., ubi dicit: « Antiquis Hebræorum litteris, quibusque hodie Samaritæ utuntur, extrema Tau crucis habet similitudinem. » Idem S. Paulinus, epist. 2 ad Severum, Sozomenus, lib. 7, c. 15, Rufin. l. 2, c. 29, sed et maxime Innoc. III, sermone habito in conc. Lateran., ubi dicit: Tau est ultima littera Hebraici alphabeti exprimens formam crucis, qualis erat antequam Domino crucifixo Pilatus titulum supponeret. »

Rationem addit laudatus Serrius, scilicet si in eminenti desuper pali parte titulus fuisset affixus, dum Helena, Constantini mater, tres cruces scilicet Christi et latronum, disjectumque seorsim titulum invenit, eruitque, nullo hominis redivivi portento fuisset opus ad discernendum e qua Dominus pependisset, cum vel ipsa effixi olim tituli clavorum vestigia atque foramina in summa ligni parte extantia prodidissent. Verum hæc ratio non cogit; potuit enim tabella tituli summitati crucis, non clavis, sed uncis adjici, vel equidem clavis affigi, sed in summitate alterius stipitis seu columnæ supereminentis a retro supremam extremitatem crucis, ut agnoscit ipse Serrius factum in figura crucis quam propugnat.

Quantum ad Patres laudatos pro prima sententia, dicit idem scriptor intelligendos esse de titulo recto crucis palo superaddito in modum columnæ separatæ, quo fit quadrata forma, fiunt quatuor extrema, et quatuor dimensiones crucis, ut loquuntur laudati Patres.

Verum juxta hanc explicationem, equidem crux apparebit quadrata, quatuor extremorum, et quatuor dimensionum, at revera non erit in se talis, sicut tamen esse dicunt SS. Patres. Irenæus cit.: « Ipse habitus crucis, inquit, fines et summitates, id est, extremitates, habet quinque, duos in longitudinem, duos in latitudinem, et unum in medio, ubi requiescit quæ clavis configitur. » S. Aug. cit.: « Lata est quippe in transverso ligno.... longa est a transverso ligno usque ad terram.... alta est in cacumine quod transversum lignum sursum versus excedit. » Habet itaque utraque sententia suos patronos ex SS. Patribus; primæ autem favet sensus communis fidelium, fatente ipso Serrio.

Insuper habemus ex verbis Irenæi cit. in medio crucis lignum breve seu sedile fuisse fixum cui insiderit crucifixus. Item testatur S. Justinus in *Dial. cum Tryph.*: « In medio crucis, inquit, defixum est lignum, quod etiam ut cornu eminet, in quo vehuntur et insident qui crucis suppliçium subeunt. » Idem Tertull. l. 2. contra Marcion.

Majori certitudine constat suppedaneum scabellum in infima parte crucis fuisse aptatum, cui crucifixi pedes supposititi affigerentur. Ita S. Greg. Turon., l. de *Gloria Martyr.*, c. 6: « In stipite recto, inquit, foramen factum manifestum est, pes quoque parvulæ tabulæ in hoc foramen insertus : super hanc vero tabulam tanquam stantis hominis sacræ affixæ sunt plantæ. » Et Innoc. III., serm. *de Martyre uno :* « Fuerunt autem, inquit, in cruce dominica ligna quatuor, stipes erectus et lignum transversum, truncus suppositus, et titulus superpositus. » Atque ita exhibent antiquæ crucifixi imagines.

De crucifixione.

Solet depingi Christus cruci humi prostratæ et jacenti affixus, tum magno conatu cum cruce elevatus. Attamen probabile est cruci jam erectæ et terræ cuneis infixæ fuisse affixum ; sic enim ferebat usus gentilium, apud quos erant familiares hæ loquendi formulæ : Tollere in crucem, agere in crucem, ascendere in crucem : unde rex Darius, Esd. l. 1, c. 6, statuit ut. «omnis qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius et erigatur et configatur in eo.» Et S. Athan., serm. *de Pass.*, dicit de Christo : « Venit ad locum ubi erat illi ascendenda crux. »

Certum autem videtur non tribus tantum, sed quatuor clavis Christum fuisse cruci affixum : 1° quia sic ferebat usus Romanorum, ut discimus ex Plauto in *Mustellaneo.*, dicente : « Affigantur his pedes, his brachia. » 2° Id testantur SS. Patres, Greg. Turon., l. de *Gloria Martyr.*, c. 6 : « Clavi Dominici, inquit, quod quatuor fuerint, hæc est ratio, duo sunt affixi in palmis et duo in plantis »; S. Aug., l. *Meditat.*, c. 6 : « Immaculata Christi vestigia divis

confixa clavis. » 3° S. Brigitta, l. 7, c. 7, refert id sibi revelatum, et Wadingus in *Annalibus Minorum*, ad annum 1224, testatur S. Francisci stigmata quatuor clavos repræsentare. 4° Huic sententiæ suffragantur Theodoretus, Rufinus et Cassiodorus, qui inventionem S. Crucis ab Helena, Constantini matre, referentes, dicunt clavos alios freno equino, alios galeæ Constantini fuisse insertos ; supponunt ergo fuisse quatuor. Denique hanc sententiam tenent Scaliger, Causobonus et plures alii.

Christum omnino nudum e cruce pependisse, ac ne velatis quidem partibus quas naturalis pudor in nobis obtegi jubet, non pauci sentiunt, ob testimonia SS. Patrum qui passim scribunt Christum fuisse in cruce nudum sicut nascimur, sicut cœlum petemus, sicut protoparentes fuerunt in paradiso : inter quos S. Ambros., l. 10 in Lucam, dicit Christum nudum ascendisse in crucem talem, « quales nos auctore Deo natura formavit, et qualis Adam in paradiso habitavit. »

His non obstantibus, in hanc sententiam ægre descendo ; si enim, juxta illius patronos, pictores sint laudandi, qui Christum renes velo cinctum nobis exhibent, quia, inquiunt, in hoc pudori consulunt, quomodo Christus ipse puritatis auctor et amator pudori non consuluisset, sed suum corpus omnino nudum oculis tot spectantium etiam mulierum exhibuisset, præsertim cum corpus naturale nudum longe magis offendat pudorem quam ejus imago? Malim ergo interpretari SS. Patres de nuditate paulo latius accepta, qua quisque dicitur nudus qui omnibus vestimentis exuitur, licet genitalibus coopertis aliquo tenui velamine, quod inter vestimenta non computatur. Atque ita sibi revelatum fuisse scribit S. Brigitta, l. 1, c. 10, et l. 7. c. 70.

De latronibus cum Christo crucifixis.

Sicut [1] Christus pro nobis maledictum crucis factus est, sic pro omnium salute inter noxios quasi noxius crucifigitur, juxta illud Isa. 53 : *Et cum sceleratis reputatus est.* Voluit insuper ut in ipsa specie patibuli monstraretur illa discretio omnium hominum, quæ fiet in judicio generali : unde communiter censent Patres bonum latronem fuisse a dextris et malum a sinistris Christi ; et S. Aug., tract. 31 in Joan.: «Ipsa crux, inquit, si attendas, tribunal fuit, in medio enim judice constituto, unus qui credidit liberatus, alius qui insultavit damnatus est; jam significabat quid facturus est de vivis et mortuis, alios positurus ad dextram, alios vero ad sinistram.»

Corrigendus est hic error popularis, quo multi credunt hos latrones non clavis fuisse cruci affixos, sed funibus alligatos, et ita plerumque depinguntur ; repugnat enim 1° vox crucifixionis; 2° si solus Christus fuisset clavis affixus, Helena, Constantini mater, facile ejus crucem ex foraminibus clavorum a crucibus latronum distinxisset, neque opus fuisset miraculo hominis redivivi ex ejus contactu, ad eam dignoscendam.

Difficultas est, an unus tantum latro, an uterque Christum blasphemaverit. Matthæus c. 27 dicit: *Latrones qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.* Idem Marcus c. 15. Lucas vero, c. 23, dicit unum tantum blasphemasse, altero increpante et suscipiente partes Christi.

Hinc multi Patres dixerunt utrumque ab initio blasphemasse, unum postea ex divina inspiratione resipuisse. At id videtur minus probabile, 1° quia si ipse paulo antea blasphemasset, quomodo potuisset exprobare alteri, ut habetur apud Lucam : *Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es ? Et nos quidem digna factis recipimus, hic vero nihil mali gessit* ; 2° quia debuisset blasphemiæ veniam petere a Christo, priusquam peteret admitti in regnum ejus, quod tamen non legitur fecisse.

Probabilius itaque cum aliis Patribus, quorum dux est S. Aug., l. 3 de Consensu Evang., c. 16, dicimus Matthæum et Marcum dixisse latrones indefinite per syllepsim ponendo numerum pluralem pro singulari, ut adnotarent non numerum sed conditionem blasphemantis. Et hæc loquendi formula non est infrequens in Sacris Scripturis. Sic Matth. 2: *Mortui sunt enim qui quærebant animam pueri,* cum tamen de uno Herode loqueretur. Sic Exodi 32: *Hi sunt Dii tui, filii Israel,* cum tamen de solo vitulo aureo sit sermo.

Latronem pœnitentem nonnisi in cruce fuisse conversum, sive ex visis prodigiosis tenebris, sive potius ex inspiratione gratiæ, communis SS. Patrum sententia.

S. Aug., lib. 4 cont. donat., c. 22, et alibi, refert narrationem suo tempore vulgatam, scilicet latronem pœnitentem aqua fluente e latere Christi tanquam salutari baptismo fuisse perfusum: cui tamen narrationi fidem integram non adhibet S. Doctor, et bene ; verisimiliter enim latro confractis cruribus erat mortuus antequam Christi latus aperiretur, ex Joan. c.

[1] Q. 46, a. 11, o.

19. Insuper non indigebat baptismo ad salutem, cum tunc nondum esset in præcepto; et aliunde Christus virtutem suam sacramentis non alligavit.

Dixit illi Christus : *Hodie mecum eris in paradiso,* Luc 23, non terrestri; tali enim paradiso non indiget anima separata ; non cœlesti seu cœlo empyreo; nondum enim erat apertus; sed generaliter in loco seu statu felicitatis ex clara Dei visione, quæ intuitu mortis Christi statim atque expiravit concessa est patribus in lymbo et latroni pœnitenti.

De loco et tempore crucifixionis.

Constat ex Evangelio Christum crucifixum fuisse Jerusalem, non quidem in ipsa civitate, sed extra portam in suburbio, hoc est in monte Calvariæ, Hebraice Golgotha. Et utrumque fuit conveniens.

Primum, quia 1° Jerusalem erat locus a Deo electus ad sacrificia sibi offerenda, [1] et hæc sacrificia figurabant passionem Christi quæ est verum sacrificium ; 2° quia cum virtus passionis ejus ad totum mundum diffundenda erat, pati voluit in medio terræ habitabilis tunc agnitæ, id est, in Jerusalem, quæ dicitur umbilicus terræ ; 3° quia maxime conveniebat ejus humilitati, ut sicut turpissimum genus mortis elegit, ita in loco celeberrimo confusionem pati non recusaret ; 4° ut ostenderet a principibus populi Judaici exortam esse iniquitatem occidentium ipsum.

Conveniens etiam fuit ut extra portam pateretur : [2] 1° Ut veritas responderet figuræ ; nam vitulus et hircus, qui solemnissimo sacrificio ad expiationem totius multitudinis offerebantur, extra castra comburebantur, Levit. 16 : unde Apost., Heb. 13, dicit : *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra ; propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* 1. 2° Ut per hoc daret nobis exemplum exeundi a mundana conversatione, unde ibidem subditur : *Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes.* 3° Ut dicit S. Chrysostomus de passione, noluit Dominus pati sub tecto nec in templo Judaico, ne putaretur pro illa tantum plebe oblatum sacrificium salutis ; et ideo foras civitatem, foras muros, ut scias sacrificium esse commune.

Occurrit hic quæstio, unde huic monti, in quo Christus passus est, Calvariæ nomen ? S. Th., hic ad 3, docet ex S. Hieron., in c. 27 Matth. sic dictum, non a capite seu Calvaria Adæ qui esset ibi sepultus, sed a capitibus ibi decollatorum ; erat enim locus supplicii communis apud Jerosolymitanos. Huic sententiæ subscribunt, Isidor, lib. 15 Originum, cap. 1., Ven. Beda, in cap. 27 Matth.

Attamen contrariam opinionem tenent S. Cyprian. tract. de *Resurr. Christi,* Orig., tract. 15 in Matth., Epiphan. *Hæresi* 46, S. Aug., serm. 71 de Temp., S. Chrysost., hom. 84 in Joan., S. Athan., l. de Passione, S. Ambros., l. 5 Epist. 19, Tertull. l. 2 Concionum cont. Marcion. etc. voluntque Adam in hoc monte fuisse sepultum et ab ejus capite seu cranio fuisse dictum Calvariæ.

Quod autem prima sententia opponit Adam fuisse sepultum in Hebron antea dictum Cariath-Arbe, juxta illud Josue 14 : *Nomen Hebron antea vocabatur Cariath-Arbe, Adam maximus ibi inter Enacim situs est,* respondetur nomen Adam non semper significare primum parentem, sed esse quandoque nomen commune significans quemcumque hominem, vel potius hic esse nomen proprium alicujus gigantis ex stirpe Enac, patris gigantum, ut sonant ipsa verba : *Maximus inter Enacim* ; idque suadet ipsum nomen civitatis Cariath-Arbe, id est, civitas Arbe. Fuit enim Arbe, Josue 15, pater Enac, patris gigantum, et habitavit in Hebron. Unde Joseph, l. 5 *Antiquit.* c. 2, testatur temporibus suis monstrari in Hebron ossa gigantum, qui fuerant ibi sepulti, adeo magna, qualia vix credant qui non viderunt.

Cæterum ad aliquam conciliationem utriusque sententiæ, nihil vetat dicere hunc montem fuisse dictum Calvariæ, tum a capite Adæ ibi sepulti, tum a capitibus ibi decollatorum.

Quantum ad tempus crucifixionis, constat ex his quæ dixi de tempore institutionis Eucharistiæ in tract. de Euchar., diss. 2, a. 3. Christum fuisse crucifixum luna decima quinta, hoc est, feria sexta, et non luna decima quarta seu feria quinta, ut volunt Græci.

Qua autem hora? Marcus 13 dicit hora tertia, Joannes 19 dicit hora quasi sexta. Et utrumque verum est; dividebant enim Judæi diem in quatuor horas : prima incipiebat ab ortu solis usque ad nonam; secunda, quæ dicebatur tertia, a nona ad duodecimam, tertia, quæ dicebatur sexta, a duodecima ad tertiam; quarta, quæ dicebatur nona, a tertia usque ad occasum solis seu sextam. Christus itaque crucifixus fuit sub finem horæ tertiæ. id est.

[1] Ibid. a. 10, 0. [2] Ibid.

paulo ante meridiem, ideoque hora tertia et quasi sexta.

De apertione lateris.

Joannes 19 narrat quod, cum milites latronum crura fregissent, *Ad Jesum cum venissent, ut viderunt jam mortuum, non fregerunt ejus crura, sed unus militum lancea ejus latus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua.*

Hunc militem fuisse Longinum nomine, qui postea martyr occubuit, tenet communis opinio, sicque insertum legitur in pluribus Martyrologiis Latinis et in Menelogio Græcorum: «Cæsareæ in Cappadocia, inquit Martyrologium Romanum, passio Longini militis, qui latus Domini lancea perforasse dicitur.»

Hanc communem opinionem impugnat Baronius ad annum Christi 34, n. 131, tanquam ex apocryphis scriptis haustam, vultque Longini nomen tribuendum esse non militi latus Christi aperienti, sed centurioni Christum e cruce pendentem Filium Dei visis prodigiis confitenti. Baronio subscribit Tillemontius, et ex parte Serrius; vultque iste hunc errorem natum ex sinistra intelligentia textus Græci, eo quod lanceæ nomen, Græce λόγχη aliquanto corruptum, *Longi* seu *Longini* militis nomen imperite creditum sit, quasi Evangelista dixisset; *Unus militum Longinus Christi latus aperuit.*

Verum non video his satis efficaciter elevari auctoritatem martyrologiorum, Romani scilicet, Usuardi et Adonis, Menelogii Græcorum, Surii, S. Bonaventuræ et aliorum, communisque sensus fidelium, apud quos miles qui Christi latus lancea aperuit dicitur Longinus, qui postea martyrium pro Christo subiit.

Censuræ Baronii subscribimus quoad aliud, quod quidam ex apocryphis revera scriptis narrant et ibidem refert Annalium parens, scilicet hunc militem esse cæcum et ex aqua et sanguine e latere Christi in ejus oculos saliente visum miraculose recepisse. Id plane fabulosum agnoscimus; quis enim credat militem cæcum a Romanis adhibitum fuisse custodem reorum, et ipsum certo ictu perforasse latus Christi, ut probaret an esset mortuus ?

Item hunc militem pictores effingunt plerumque equo insidentem, forte quod putent peditem non potuisse attingere latus Christi ex alta cruce pendentis. Sed perperam, ostendimus enim supra crucem Christi non altam, sed humilem et mediocrem fuisse, qualem scilicet viribus et sanguine exhaustus ferre potuit, cujus ideo latus pedes oblonga lancea attingere potuit. Adde apud Romanos peditcs et non equites lanceis seu hastis usos fuisse, ut constat ex Tito Livio, lib. 4.

Restat inquirere utrum fluxus aquæ ex latere Christi fuerit miraculosus. Negant medici, contendentes in pericardio imo et in pleura contineri aqueum humorem, qui ex alterutro læso per lanceam naturaliter effluxit. Attamen miraculum agnoscunt SS. Patres, Ambros., Aug., Cyrillus Alex. et alii, forte quia non aqueus humor, sed vera aqua effluxit, et non simul sanguini mixta, sed successive post sanguinem fluxit.

De Maria, matre Jesu, juxta crucem stante.

Stabat juxta crucem Jesu Mater ejus, inquit Joannes 19. Stabat, inquam, non ejulans, non indecore se gerens, non exanimis humi jacens, aut inter adstantium brachia collapsa, sed licet lacrymosa et dolorosa, erecto tamen animo et voluntati divinæ perfecte conformi, probe sciens hoc sacrificio opus salutis humanæ consummandum esse. Unde S. Ambros., lib. *de Instit. virg.* cap. 7, ait: « Stabat juxtra crucem Mater, et fugientibus viris stabat intrepida. » Ita communiter interpretes antiqui et recentiores; quamvis S. Bonaventura et S. Laurentius Justin. contrarium scripserint, sed probabiliter delusi apocrypho libello de Lamentatione B. Virginis S. Bernardo supposito.

De tortoribus Christi.

Serrius acriter contendit ministros passionis Christi tam in flagellatione quam in crucifixione fuisse Brutios, nunc Calabros, quia, inquit, cum primi a Romanis ad Hannibalem defecissent, hac pœna mulctati sunt ut reorum essent tortores; ex quo infert huic ferali ministerio erga Christum a Romano judice damnatum inserviisse.

Verum esto hanc pœnam olim in Brutios fuisse latam, utrum tamen duraret adhuc tempore passionis Christi non constat. Imo constat tempore Tertulliani non amplius fuisse in usu; tradit enim lib. *de Corona Militis*, cujuscumque nationis milites huic ministerio inservire, dum suadens homini christiano ne militet, dicit: « Et vincula et carcerem, et tormenta, et supplicia administrabit, nec suarum ultor injuriarum. »

De prodigiis, Christo in cruce pendente, factis, et primo de tenebris.

Primum inter prodigia quæ Christo e cruce pendente contigerunt, fuerunt tenebræ, quæ ab hora sexta ad nonam, hoc est a meridie ad tertiam pomeridianam, factæ sunt super universam terram, Matth. 27, Marci 15, Lucæ 23.

Circa quod duplex occurrit difficultas: prima, quomodo istæ tenebræ fuerunt inductæ, an per veram eclypsim quæ fit per interpositionem lunæ ad solem, an per miraculosam radiorum solis subtractionem seu extinctionem lucis, seu per oppositionem alicujus alterius corporis opaci; secunda, an istæ tenebræ fuerunt diffusæ per totum, qua late patet, orbem.

Quantum ad primam difficultatem, S. Dionysius Areopagita, epist. *Ad Polycarpum*, tradit fuisse veram et proprie dictam, sed præternaturalem eclypsim: sic enim, loquens de Appollophane philosopho, dicit: «Eramus una ambo et stabamus ad Heliopolim (civitas est Ægypti) ac cernebamus, nec inopinato, cum luna se soli objiciebat; nec enim conjunctionis tempus erat; rursusque cum eadem ab hora sexta ad vesperam se mediæ solis lineæ præter naturæ ordinem opponebat.» Idem habet Epist. ad eumdem Appollophanem. Ejusdem opinionis est S. Aug. Epist. 80 ad Hesychium.

Scio plures hodie non moveri auctoritate S. Dionysii, quippe qui contendunt opera, quæ sub ejus nomine circumferuntur, esse illi supposita et ab aliquo auctore quinti sæculi fuisse consarcinata, quod non est hujus loci discutere. Unum duntaxat observabo, auctorem hunc quinti sæculi debuisse impudentem, mendacem et effrontem impostorem esse, cum multa de se narret quæ nonnisi vero Dionysio Areopagitæ conveniunt, ut quod fuerit discipulus S. Pauli, quod solis eclypsim Christo patiente viderit, quod cum apostolis adfuerit funeribus B. Virginis, quod scripserit ad S. Joannem Evangelistam, ad Titum, ad Timotheum et ad Polycarpum, etc. Habere autem auctorem istorum operum ut impudentem mendacem et effrontem impostorem, obstant ipsa opera, quæ nonnisi sanam doctrinam, pietatem et sanctimoniam spirant. Plura alia videri possunt apud Baronium, Spondanum, Natalem Alexandrum, et alios contra ævi nostri criticos.

SS. Cyprianus, Hieron. et Theophilactus censent has tenebras contigisse, non per veram et proprie dictam eclypsim, sed vel miraculosa extinctione lucis, vel oppositione alicujus alterius corporis opaci. Et videtur hæc sententia communior apud interpretes.

Quantum ad secundam difficultatem, stando sententiæ S. Dionysii et S. Aug. de vera et proprie dicta eclypsi per interpositionem lunæ, dicendum videtur has tenebras per universum orbem non fuisse diffusas, sed per Palestinam tantum et regiones vicinas, qualis erat Ægyptus. Cum enim luna sit longe sole et terra minor, impossibile est ut ex lunæ interpositione sol obscuretur respectu totius orbis.

Unde, juxta hanc sententiam, quod Evangelium dicit tenebras factas esse *in universam terram*, intelligendum est accommodate de universa terra Judææ et regionum vicinarum, sicut cum Lucæ 2 dicitur: *Exiit edictum a Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis*, non intelligitur totus qua late patet orbis, sed iste tantum cui imperabat Augustus. Vel dicendum id fuisse dictum per hyperbolem.

Stando vero aliorum sententiæ, nihil obstat quominus dicamus tenebras per totum qua late patet orbem fuisse diffusas.

At si ita sit, inquies, quomodo fieri potuit nullum scriptorem ex gentilibus harum tenebrarum mentionem fecisse?

Resp. Phlegontem, Adriani Imperatoris libertum, in Historia quam scripsit per Olympiades, harum tenebrarum meminisse. Hujus verba refert Eusebius in Chronico, et ex Eusebio S. Hieron. etiam in Chronico. Hæc sunt: « Quarto autem anno ducentesimæ secundæ Olympiadis, magna et excellens inter omnes, quæ ante eam acciderunt, defectio solis facta est. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus est ut stellæ in cælo visæ sint, terræque motus in Bithynia Niceæ urbis multas ædes subverterit. » Idem refertur in Chronico Alexandriæ. Idem Eusebius in Chronico ibid. refert adhuc alia monumenta ethnicorum, quæ narrant tenebras et motus terræ tempore passionis Christi; dicit enim: « Quo tempore passionis Christi et in aliis ethnicorum commentariis hæc ad verbum scripta reperimus. Solis facta defectio et tenebræ super universam terram. Bithynia terræ motu concussa et in urbe Nicæna ædes plurimæ corruerunt. Quæ omnia iis congruunt, quæ in passione Salvatoris acciderunt. » Tertullianus in *Apologetico* eumdem Phlegontem vel alium gentilem indicans, dicit: « Eodem quidem momento dies, medium orbem sole signante, subducta est; deliquium utique putaverunt, qui id quoque super Christum prædicatum nescierunt. Et tamen cum

mundi casum relatum in archivis vestris habetis. » Similiter S. Lucianus in Actis sui martyrii apud Rufinum, gentiles alloquens: « Perquirite, inquit, in annalibus vestris, et invenietis temporibus Pilati, fugato sole, interruptum tenebris diem. »

Male me habet quod Serrius Phlegontis testimonimm futilibus, ut mihi videtur, rationibus religioni eripere conetur. Vult ergo incertum esse Phlegontem scripsisse de obscuratione solis quæ contigit moriente Christo: 1° quia Origenes dicit quod hoc testimonium « neminem sapientem movere posset »; 2° quia Phlegon non dicit suum solare deliquium luna plena contigisse; 3° quia silet de eo ad tres horas perdurasse; 4° quia narrat terræ motus Nicææ in Bithynia factos, silet de terræ motibus factis in Palestina; 5° dicit has tenebras contigisse anno quarto Olympiadis ducentesimæ secundæ quæ est morientis Christi incerta epocha.

Resp. ad primum, Origenem contra Celsum Phlegontis testimonium urgere. Aliunde quidquidsit, uni Origeni prævalent Eusebius, S. Hieron., Tertull., Lucianus, Chronicon Alexandriæ, etc. Ad secundum: Ut quid Phlegon meminisset pleni-lunii, cum non asserat has tenebras contigisse per veram et proprie dictam eclypsim ex interpositione lunæ ad solem, ut imaginatur Serrius ; dicit simpliciter Phlegon, « defectio solis facta est »: sive autem sol obscuretur per interpositionem lunæ, sive alterius corporis, sive substractione radiorum aut extinctione lucis, semper est defectio solis. Sed esto Phlegontem intellexisse veram et proprie dictam eclypsim ex interpositione lunæ, non notavit pleni-lunium, sive quia in monumentis ex quibus id exscripsit, non invenit notatum defectu scientiæ astrorum in scriptoribus, sive quia ipse Phlegon in hac scientia parum versatus non attendit an hæc eclypsis esset naturalis vel supernaturalis. Quidquid sit, hac difficultate non sunt moti Eusebius, S. Hieron. et alii quos citavimus. Ad tertium, neg. conseq. quasi vero ex omissione unius circumstantiæ, neganda sit substantia facti. Ad quartum: Phlegon potuit scire motus terræ factos in Bithynia et ignorare factos in Palestina. Ad quintum: Epocha mortis Christi secundum communem opinionem est tempus notatum a Phlegonte, scilicet annus quartus Olympiadis ducentesimæ secundæ, qui incidit cum anno decimo octavo imperii Tiberii et trigesimo tertio anno æræ communis, quo mortuus est Christus.

De scissione veli.

Matth. 27 legitur : *Jesus autem clamans voce magna emisit spiritum, et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum.* Similiter Marcus 15.

Juxta Josephum de Bello Judaico erat duplex velum : unum exterius, quod separabat atrium, in quo consistebat populus, a sancto seu loco in quo sacerdotes sacra munia obibant ; alterum interius, quod separabat sanctum a sancto sanctorum, in quod introibat summus pontifex semel in anno. Agnoscunt pariter hoc duplex velum Origenes, tract. 74 in Matth., et Hieron., ep. ad Hebidiam 150, q. 8, idque significat Paulus, Heb. 9, v. 3, dicens: *Post velamentum autem secundum,* etc.

Iidem ibidem docent velum exterius, non interius, fuisse scissum. Verba sunt S. Hieron. cit.: « Quærendum quod velum templi scissum sit, exterius, an exterius. Mihi videtur in passione Domini illud velum esse conscissum quod in tabernaculo et in templo foris positum fuerat et appellabatur exterius. Quia nunc ex parte videmus et ex parte cognoscimus ; cum autem venerit quod perfectum est, tunc et velum interius disrumpendum est, ut omnia quæ nunc nobis abscondita sunt, domus Dei sacramenta videamus. »

Equidem quidam alii Patres, Cyrillus, Lactantius, Leo Magnus, Beda, etc. censent velum interius, quod separabat sanctum a sancto sanctorum, fuisse scissum, sed forte quia non distinguebant duplex velum.

Quid autem mysterii habeat veli scissio? Præter jam dicta ex S. Hieron. de veli exterioris scissione, circa scissionem veli indistincte, varii varia protulerunt. Quidam dixerunt ea significari velamen legalium sacrificiorum et cæremoniarum morte Christi esse dissolutum et revolutum, ita ut etiam ethnici luce Evangelii jam clare videant quæ tot Judæorum figuris adumbrabantur; alii, abrogationem ac veluti dissolutionem Synagogæ; alii, Judaici populi dissipationem atque divisionem; alii, passionem Christi esse finitam et animam a corpore esse separatam; alii, luctum templi vestem suam more Judaico conscindentis; alii demum jam apertam esse viam cœli, ut exponit Apost. Heb. 9, v. 8.

De motu terræ.

Subjungit immediate Matth.: *Et terra mota est, et petræ scissæ sunt, et monumenta aperta*

sunt, et multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, et appuerunt multis.

Hunc terræ motum non fuisse universalem probabilius est, cum de illo ut tali sileant omnes scriptores tam sacri quam profani; sed fuit duntaxat in Judæa et in aliquibus provinciis vicinis, ut in Bithynia, teste Phlegonte, de quo supra.

Idem censendum est de scissione petrarum, et apertione monumentorum, quæ isto terræ motu factæ sunt. De iis qui tunc surrexerunt dicam infra, dum de resurrectione Christi.

De magno Pane.

Eusebius, lib. 5 Præparationis, c. 9, narrat ex Plutarcho, lib. 1 *de Defect. Orac.*, quosdam navigantes circa insulas Enchinadas audivisse vocem ex insula Praxis clamantem « magnum Pana esse mortuum », eademque voce jussum Thamo navis gubernatori, ut id denuntiaret ac proclamaret, dum esset juxta Palodem in Cypro; quod cum ipse fecisset, magna voce clamans: « Magnus Pan mortuus est », subito innumerabilium gemitus et clamores auditi sunt.

Hæc cum Tiberio Cæsari renuntiata essent, is accitos philosophos interrogavit quisnam esset iste Pan, qui responderunt sibi videri eum esse qui ex Mercurio et Penelope natus esset. At quomodo tunc mortuus esset iste Pan, qui longe antea jam obierat? Neque potest intelligi de dæmone, qui cum sit purus spiritus, morti non subjacet.

Aliter ergo intellexerunt scriptores ecclesiastici. Baronius per mortem Panis intelligit mortem Christi, qui est verus Pan, hoc est, universorum Dominus. Sed repugnare videtur Christum constituisse nuntios suæ mortis, scilicet dæmones, quos noluit habere præcones suæ divinitatis, Luc 4, et voluisse indigitari nomine infamis Ægyptiorum idoli. Verius intellexit Eusebius per mortem Panis, eversionem regni dæmonis morte Christi illatam, idque convenienter instituto Plutarchi, qui ibi agit de defectione oraculorum. Et hæc probabiliora sunt, supposita veritate historiæ, cui, licet a pluribus receptæ, plures etiam fidem detrectant, aut saltem nolunt eam habere quidquam commune cum morte Christi. Quod nos sub dubio relinquimus.

DISSERTATIO X.

De causa efficiente passionis Christi, de ejus causalitate et effectibus.

D. Th. qq. 47, 48, et 49.

ARTICULUS I.

DE CAUSA EFFICIENTE PASSIONIS CHRISTI.

Quæritur hic 1° utrum Christus fuerit ab aliis occisus, an a seipso; 2° ex quo motivo se passioni tradiderit; 3° utrum Pater eum tradiderit ad patiendum; 4° utrum conveniens fuerit ut pateretur a gentilibus vel potius a Judæis; 5° utrum ejus occisores eum cognoverint; 6° quam grave fuerit eorum peccatum. Pro quorum resolutione,

Dico 1°: Persecutores Christi fuerunt causa directa illius mortis; [1] quia causam sufficientem mortis ei intulerunt cum intentione occidendi et effectu consequente; ex illa enim causa mors est subsecuta.

Christus autem fuit causa indirecta suæ mortis, [2] quatenus vim illatam suo corpori non

[1] Q. 47, a. 1, a. [2] Ibid.

impedivit, prout poterat, sed acceptavit. [1] Et hoc sensu verum est quod dicit Joan. 10: *Nemo tollit animam meam a me*, invito scilicet, *sed ego pono eam.*

Dices : Qui ab aliis occiduntur, paulatim debilitata natura deficiunt, et maxime hoc apparet in crucifixis, qui, ut ait S. Aug. 5 de Trinit. c. 13 : « Longa morte cruciantur. » Atqui hoc non accidit Christo, nam *clamans voce magna emisit spiritum*, Matth. 27 : ergo.

Resp. quod, ut Christus ostenderet quod passio illata per violentiam [2] ejus animam non eripiebat, nisi in quantum vellet, naturam corporalem in sua fortitudine conservavit, saltem quantum ad hoc ut in extremis positus voce magna clamaret, quod inter alia miracula mortis computatur. Unde Marci 15 : *Videns centurio qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait : Vere hic homo Filius Dei erat.*

Quod autem Auctor addit ibidem, id fuisse etiam mirabile quod citius mortuus sit aliis qui simili passione afficiebantur, non intelligit fuisse miraculum, quasi anima corpus deseruerit priusquam adesset causa sufficiens mortis; sed intelligit id fuisse mirabile iis qui ignorabant teneram ejus complexionem, secundum quam vulnera citius in eo causarunt mortem quam in aliis. Et hac de causa, *mirabatur Pilatus si jam obiisset*, Marci 15.

Dico 2° : Christus ex obedientia mortuus est [3].

Constat ex Joan. 10, ubi ipse Christus dicit : [4] *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam, et hoc mandatum accepi a Patre meo*, scilicet ponendi animam meam et sumendi eam. Item ibid. 14 : *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: surgite, eamus hinc*, scilicet ad locum passionis. Item ex illo Philip. 2 : *Factus est obediens usque mortem.* [5] Id autem erat conveniens justificationi hominum, ut sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam justi constituerentur multi, ut dicitur Rom. 5.

Dices : Christus mortuus est ex charitate, secundum illud Ephes. 5 *Ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis* : ergo.

Resp. quod eadem ratione Christus passus est ex charitate et obedientia, [6] quia et ipsa charitatis præcepta erga Deum et homines ex obedientia implevit, et obediens fuit ex charitate ad Patrem præcipientem. Plura de rigoroso præcepto moriendi Christo imposito require in tract. de Incarn., diss. 18, art. 4.

Dico 3° : Deus Pater tradidit Christum passioni, [1] juxta illud Rom. 8 : *Proprio Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Et hoc triplici modo: 1° quia sua æterna voluntate præordinavit passionem Christi ad humani generis liberationem ; non quidem decernendo ullas actiones Judæorum erga Christum, quatenus erant peccaminosæ, sed decernendo Christum pati a Judæis, ejusque passionem ordinando ad nostram redemptionem ; 2° in quantum ei inspiravit voluntatem patiendi pro nobis infundendo charitatem ; 3° non protegendo eum a passione, sed exponendo persequentibus.

Dico 4° : Conveniens fuit ut Christus a Judæis pati inciperet, [2] et postea, Judæis tradentibus, per manus gentilium ejus passio finiretur. Quia sic in ipso modo passionis Christi præfiguratus est ejus effectus ; primo enim passio Christi effectum salutis habuit in Judæis, quorum plurimi in morte Christi baptizati sunt, Act. 2 et 3. Deinde, Judæis prædicantibus, effectus passionis Christi transivit ad gentes.

Dico 5° : Primates Judæorum, qui eorum principes dicebantur, [3] cognoverunt Christum esse Messiam in lege promissum; videbant enim in eo omnia signa quæ prophetæ futura prædixerant de Messia. Nec obstat quod, Luc. 22, illis interrogantibus an Jesus esset Christus, responderit ipse Christus : *Si vobis dixero, non credetis ;* vel enim intelligendum est de Christo ut Filio Dei, ut patet ex interrogatione altera versu seq. : *Tu ergo es Filius Dei?* vel dicuntur non credere, quia, licet signis patentibus convicti essent, voluissent tamen et conabantur ex perversitate cordis ea infirmare.

Minores [4] seu plebeii, qui mysteria S. Scripturæ non noverant, non plene cognoverunt esse Christum seu Messiam. Licet enim aliqui eorum in eum crediderint, multitudo tamen non credidit. Et si aliquando dubitaverint an ipse esset Christus propter signorum multitudinem, postea tamen decepti a suis principibus fuerunt ut non crederent eum esse Christum.

Neutri autem cognoverunt esse Deum et Filium Dei naturalem, [5] juxta illud Joan. 16 : *Non noverunt Patrem neque me.* Cum hoc tamen discrimine quod ignorantia majorum

[1] Ibid. ad 1. [2] Ib. ad 2. [3] Ib. a. 2. o. [4] Ibidem ad 1. [5] Ibid. o. [6] Ibidem ad 3.

[1] Ibid a. 3, o. [2] Ibid. a. 4, o. [3] Ibid. a. 5, o. [4] Ibid. [5] Ibid.

non excusaret eos absolute a crimine quia erat crassa et quodammodo affectata; videbant enim evidentia signa divinitatis ipsius, sed ex odio et invidia in ipsum ea pervertebant, et verbis ejus quibus se Dei Filium asserebat, credere nolebant. Unde ipse Christus de eis dicit, Joan. 15: *Si non venissem et locutus eis non fuissem, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et postea subdit: *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius facit, peccatum non haberent.*

Si quidam Patres, ut S. Chrysost. et Beda, dicant eos agnovisse esse Filium Dei, [1] vel loquuntur de Filio Dei, non per naturam, sed per excellentiam gratiæ singularis; vel intelligunt eos cognovisse verum Dei Filium, quatenus evidentia signa hujus rei habebant, quibus tamen propter odium et invidiam assentire noluerunt, ut eum cognoscerent esse Filium Dei.

Dico 6°: Peccatum crucifigentium Christum fuit gravissimum. [2] In principibus quidem, tam ex genere seu objecto, quia erat contra Deum, seu contra eum quem poterant et debebant scire esse Deum, quam ex parte peccantium, quia maxima malitia illud admiserunt. In popularibus autem, ex genere tantum, minuebatur enim ex parte illorum propter ignorantiam.

Dixi: Gravissimum peccatum, id est, valde grave, non autem gravissimum comparate ad omnia alia peccata, quia odium Dei, blasphemia et similia, quæ sunt formaliter contra Deum, graviora sunt quam quæ sunt formaliter contra humanitatem, et materialiter tantum contra divinitatem, quale fuit peccatum crucifigentium Christum, ut docet Auctor infra, q. 80, art. 5. Quamvis enim odissent Christum, eum tamen odio habebant formaliter ut hominem tantum, non formaliter ut Deum, quem ignorabant, licet vincibiliter.

ARTICULUS II.

QUOMODO PASSIO CHRISTI OPERATA SIT NOSTRAM SALUTEM?

Dico 1°: Passio Christi operata est nostram salutem per modum meriti. [3] Quia Christus habuit gratiam, quæ est principium meriti, non tantum ut singularis homo, sed ut caput aliorum, ideoque per voluntariam passionem, non solum sibi sed suis membris meruit salutem.

Dices: Christus ab instanti suæ conceptionis meruit nobis salutem, singulæ ejus actiones ab initio conceptionis fuerunt infiniti valoris; atqui superfluum est aliquem iterum mereri quod jam antea meruerat: ergo.

Resp. dist. maj. Christus ab initio suæ conceptionis meruit nobis salutem, attento valore operum, conc.; attenta Dei ordinatione, neg. Quamvis ergo singulæ Christi actiones ab instanti conceptionis essent infiniti et plusquam sufficientis valoris ad redemptionem nostram, Deus tamen illas non ordinaverat ad redemptionem nostram absque passione, propter rationes quas deduximus art. 1 diss. præced., concl. 2. Unde independenter a passione non conferebant jus absolutum et perfectum ad salutem, ideoque salus nostra tribuitur passioni.

Dico 2°: Passio Christi operata est salutem nostram per modum satisfactionis; [1] quia Christus patiendo exhibuit ut caput nostrum Deo aliquid majus quam exigeret recompensatio totius offensæ generis humani: 1° propter magnitudinem charitatis ex qua patiebatur; 2° propter dignitatem vitæ suæ quæ erat vita Dei et hominis quam ponebat; 3° propter generalitatem passionis et magnitudinem doloris assumpti, ut explicuimus art. 1 diss. præced., concl. 1 et 5. Hæc autem a supposito divino, a quo procedebant, habebant valorem infinitum, tam satisfactorium quam meritorium.

Quantum ad has duas conclusiones, vide quæ fuse dixi in tract. de Incarnat., diss. 19 de Merito et Satisfactione Christi.

Dico 3°: Passio Christi operata est nostram salutem per modum sacrificii; [2] quia fuit oblatio rei sensibilis cum sui immutatione, facta in honorem Deo proprium, hoc est in recognitionem supremi illius dominii et ad ipsum placandum; hoc enim est proprie sacrificium.

Quod autem hic dicit Auctor ex S. Aug. l. 10, *de Civit.* c. 6, omne opus bonum quod agitur ut charitate inhæreamus Deo, esse verum sacrificium, intelligendum est quod sit verum sacrificium veritate fructus et excellentia, non veritate essentiæ. Vide plura de passione Christi ut sacrificio in tract. de Incarnat., diss. 19, art. 4, prob. 2, et diss. 20, art. 3.

Dico 4°: Passio Christi operata est nostram salutem per modum redemptionis; [3] quia

[1] Ibidem ad 1. [2] Ibidem a. 6, o. [3] Q. 48, a. 1, o.

[1] Ibidem a. 2, o. [2] Ibidem a. 3, o. [3] Ibidem a. 4, o.

fuit sufficiens et superabundans satisfactio pro peccato et reatu pœnæ, ut dictum est : atqui satisfactio qua quis satisfacit sive pro se sive pro alio, pretium quoddam est, quo seipsum vel alium redimit a peccato et pœna : ergo redemptio.. Unde Matth. 20 : *Filius hominis venit dare animam suam redemptionem pro multis ;* et Rom. 3 : *Justificati sumus per redemptionem quæ est in Christo Jesu.*

Dices : Nullus emit vel redimit quod suum esse non desiit : atqui homines nunquam desierunt esse Dei : ergo.

Resp. dist. min. Homines nunquam desierunt esse Dei quoad subjectionem ejus potestati, [1] conc. ; quoad unionem per charitatem, neg. Per peccatum enim facti sumus Deo inimici et ab eo secundum affectum divisi, atque servituti diaboli subjecti.

Inferes : Ergo pretium redemptionis nostræ solvendum et offerendum erat diabolo et non Deo. Prob. illatio : Quicumque emit aut redimit aliquid, pretium solvit ei qui possidet : atqui ex solutione præcedenti diabolus homines possidebat utpote ejus servituti subjectos, ut dictum est : ergo.

Resp. neg. illat. ; ad prob. dist. min. Diabolus homines possidebat [2] ut tortor seu minister ex permissione et ordinatione Dei, conc. ; ut judex seu princeps propria auctoritate, neg. Ad quorum intelligentiam observandum est quod homo peccando obligatus erat Deo et diabolo. Quantum enim ad culpam Deum offenderat, et diabolo consentiens se ei subdiderat : unde ratione culpæ non erat factus servus Dei, sed potius ab ejus servitute recedens diaboli servitutem incurrerat, Deo ut principe offenso juste id permittente ; sed quantum ad pœnam principaliter homo erat obligatus Deo sicut summo judici, diabolo autem tanquam tortori. Quamvis ergo diabolus teneret hominem sub servitute et quantum ad pœnam et quantum ad culpam, quia tamen sic erat quantum ad culpam ex permissione Dei per illam offensi, et quantum ad pœnam ex juxta ejus ordinatione, ita ut diabolus esset tantum in iis minister, ideo non illi, sed Deo pretium redemptionis erat solvendum et offerendum.

Dico 5° : Christo homini proprium est esse redemptorem stricte sumptum ; [3] quia redimere stricte et proprie, est de suo solvere pretium liberationis : atqui solus Christus solvit rigorose de suo pretium nostræ liberationis, fundendo scilicet vitam et sanguinem suum : ergo.

Dixi : Redemptorem stricte sumptum : [1] qui si latiori sensu dicatur redemptor is qui est prima causa et auctor redemptionis, dando eum qui solvit, inspirando illi voluntatem solvendi, et cum illo ad omne opus redemptionis operando : hoc sensu tota Trinitas nos redemit ; hæc enim dedit nobis Christum hominem, inspiravit illi voluntatem patiendi, et omnes actiones redemptionis humanæ in eo operata est. Et ideo Auctor dicit quod « esse immediate redemptorem proprium sit Christi in quantum est homo, quamvis ipsa redemptio possit attribui toti Trinitati, sicut primæ causæ. »

Dices 1° : Merita sanctorum nobis applicantur per indulgentias in remissionem pœnarum peccatis nostris debitarum : ergo dici possunt nostri redemptores. 2° Sancti dicuntur nostri mediatores, Galat. 5: ergo et redemptores. 3° Moyses, Act. 7, dicitur redemptor : ergo.

Resp. ad primum, merita sanctorum non nos a culpa et pœna æterna, sed temporali tantum liberare, idque nonnisi præsupposita redemptione per Christum facta, et ideo neque secundum rigorem justitiæ. Quando autem dicimus esse proprium Christo esse redemptorem, intelligimus de redemptione a culpa et pœna æterna, atque secundum rigorem justitiæ. Et hinc patet ad secundum, quia in mediatione non importatur æqualitas et rigor justitiæ, sicut in redemptione. Ad tertium: Moyses dictus est redemptor, non respective ad culpam et pœnam æternam, sed ad captivitatem Ægyptiacam, a qua Israelitas liberavit. Neque id fuit proprie redimere, cum nihil fuerit solutum pro liberatione.

Dico 6° : Passio Christi, hoc est humanitas Christi, [2] ut aliquando subjecta passioni, salutem nostram operatur efficienter ; quia est instrumentum divinitatis. Sic intelligendum esse Auctorem cum dicit passionem Christi causare efficienter nostram salutem, constat, quia ad efficientiam realem et physicam requiritur existentia causæ ; non autem amplius existit passio Christi ; et ita se explicat S. D., q. seq., a. 1, in fine corp.

ARTICULUS III.

DE EFFECTIBUS PASSIONIS CHRISTI.

Dico 1° : Per passionem Christi liberati sumus a peccato, [3] quatenus Christus, sicut

[1] Ibid. ad 1. [2] Ibid. ad 2 et 3. [3] Ibid. a. 5, o.

[1] Ibidem et ad 1 et 2, [2] Ibid. a. 6, o. [3] Q. 49, a. 1, o.

dictum est art. præced., ut caput nostrum, per passionem tanquam per pretium redemit nos ut membra sua a peccatis; sicut si homo per aliquod opus meritorium quod manu exercet, redimeret se a peccato quod pedibus commisisset; sicut enim corpus naturale est unum ex membrorum diversitate consistens, ita tota Ecclesia, quæ est mysticum corpus Christi, computatur quasi una persona cum suo capite quod est Christus.

Cæterum conclusionem sic intellige, [1] non quod passio Christi actu efficaciter omnes homines liberet a peccato, quot sunt enim qui adhuc in eo permanent! sed quod sit causa universalis sufficiens ad redemptionem peccatorum totius generis humani, quæ tamen ut effectum habeat, debeat applicari: sicut si medicus præpararet medicinam omnis generis morborum sanativam, nullum sanaret nisi applicata seu sumpta.

Ex hac concl. sequitur 1° quod per passionem Christi liberati simus a potestate diaboli, in cujus servitutem incideramus per peccatum. [1]

Sequitur 2°, sublato peccato, nos liberari a pœna æterna illi debita. [2]

Sequitur 3° nos esse Deo reconciliatos, soluta causa inimicitiæ, quæ erat peccatum. [3]

Sequitur 4° apertam nobis esse januam cœli, sublato impedimento ad ejus ingressum, quod est peccatum. [4]

Has omnes sequelas intellige ad sensum datum conclusionis, scilicet passionem Christi esse causam universalem quæ sit sufficiens ad hos omnes effectus, quos tamen ut actu operetur, debet applicari per sacramenta et bona opera.

Dico 2°: Christus per suam passionem meruit exaltari. [5] Pro quo vide tractatum de Incarnatione, dissert. 19, art. 2.

DISSERTATIO XI.

De morte, sepultura et descensu Christi ad inferos.

D. Th. qq. 50, 51 et 52.

ARTICULUS I.

DE MORTE CHRISTI.

Occurrunt in hoc articulo discutienda: 1° An conveniens fuerit Christum mori; 2° an per mortem divinitas fuerit separata a corpore; 3° an ab anima; 4° an in triduo mortis Christus fuerit homo; 5° utrum ejus corpus fuerit idem numero vivum et mortuum; 6° utrum mors ejus aliquid operata sit ad nostram salutem. Ad quorum resolutionem,

Dico 1°: Conveniens fuit Christum mori: [2] 1° ut satisfaceret pro nobis, qui propter peccatum adjudicati eramus morti; 2° ut ostenderet veritatem naturæ assumptæ; si enim post conversationem cum hominibus, subito sine morte evanuisset, ab omnibus crederetur phantasma; 3° ut moriendo nos a timore mortis liberaret; 4° ut resurgendo a mortuis, et virtutem suam ostenderet qua mortem superavit, et nobis spem resurgendi a mortuis daret. Unde Apostolus, 1 Cor. 15: *Si Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam in vobis dicunt quod resurrectio mortuorum non est?* Confer. dissert. 9, art. 1, concl. 2.

Dico 2°: In morte Christi divinitas non fuit separata ab ejus corpore [6]; sed ipsi mansit hypostatice unita, ita ut non esset alia hypostasis Verbi Dei et carnis post mortem.

Prob. 1°: Quod per gratiam Dei conceditur ut quid natura sua permanens [7], nunquam

[1] Ib. ad 3 et 4. [2] Q. 50, a. 1, c

[1] Ibidem a. 2, o. [2] Ibidem a. 3, o. [3] Ibidem a. 4. o. [4] Ibid. a. 5. o. [5] Ibid. a. 6, o. [6] Ibid. a. 2, o. [7] Ibid.

absque culpa revocatur; unde, Rom. 11, dicitur quod sine *pœnitentia sunt dona Dei*: sic gratia adoptionis per quam homines sanctificantur, nunquam perditur sine culpa: atqui gratia unionis per quam divinitas est unita carni Christi in persona, multo major est gratia adoptionis, et etiam magis permanens ex sui ratione, quia hæc ordinatur ad unionem personalem, gratia autem adoptionis ad quamdam unionem affectualem, neque in Christo fuit aut potuit esse ullum peccatum: ergo.

2° Ea quæ sunt humanæ naturæ, non dicuntur de Filio Dei nisi ratione unionis hypostaticæ[1]: atqui de Filio Dei dicitur quod convenit corpori Christi post mortem, scilicet esse sepultum, ut patet ex Symbolo fidei in quo dicitur quod Filius Dei sit *passus, mortuus et sepultus:* ergo divinitas non fuit in morte separata a corpore. Neque etiam fuisse in triduo mortis separatam a sanguine fuso, dixi in tract. de Incarn. dissert. 7, a. 2, in fine.

Dico 3°: In morte Christi divinitas non fuit separata ab ejus anima[2]: 1° quia anima unita est Verbo Dei per prius et immediatius quam corpus, siquidem corpus fuerit unitum mediante anima seu ratione animæ; Christus enim assumpsit naturam humanam: corpus autem per animam pertinet ad naturam humanam: atqui in morte Christi divinitas non fuit separata a corpore, ut dictum est: ergo multo minus ab anima. 2° De Filio Dei prædicatur quod est animæ, scilicet quod descenderit ad inferos: atqui, ut dictum est, ea quæ sunt naturæ humanæ, non dicuntur de Filio Dei, nisi ratione unionis hypostaticæ: ergo.

Dico 4°: Erroneum est dicere Christum in triduo mortis esse hominem[3]; quia cum sit vere mortuus, anima ejus a corpore separata est, in qua separatione sita est mors et destructio humanitatis, sicut in eorum unione sita est humanitas.

Neque etiam in triduo mortis proprie fuit Christus; quia Christus dicit suppositum existens in natura divina et humana; tunc autem natura humana desierat per separationem animæ a corpore, ut dictum est. Poterat tamen per synecdochen dici Christus, sicut etiam nunc dicimus, *S. Petrus*.

Dico 5°:[4] Corpus Christi vivum et mortuum fuit idem numero absolute; quia aliquid dicitur idem numero absolute, quod est idem supposito: corpus autem Christi vivum et mortuum fuit idem supposito, ut patet ex dictis. Non fuit tamen idem numero omnino et totaliter, quia vita quam amisit in morte, est de essentia corporis viventis; unde non fuit idem numero secundum speciem naturæ humanæ.

Si petas utrum corpus Christi mortuum manserit sine forma substantiali?

Resp. probabilius negative, sed assumpsisse formam cadaveris humani; quia secundum principia philosophiæ materia non potest naturaliter esse sine forma, nec videtur hic necessitas adstruendi miraculum.

Inferes 1°: Ergo est diversitas corporis; 2° ergo Verbum dimisit aliquando quod assumpsit.

Resp. ad primum, esse diversitatem corporis ratione novæ formæ, et ideo non esse idem numero secundum speciem naturæ humanæ, ut dictum est; remanet tamen idem supposito.

Ad secundum: Nihil repugnat quod Christus dimiserit id quod non fuit principaliter assumptum, ut fuit forma cadaverica.

Dico 6°:[1] Mors Christi in facto esse nihil operata est ad nostram salutem per modum meriti, quia Christus tunc mortuus erat extra statum merendi. Si autem per mortem in facto esse intelligamus carnem mortuam, potuit operari efficienter ad nostram salutem, quia remanebat instrumentum divinitatis sibi unitæ.

ARTICULUS II.

DE SEPULTURA CHRISTI.

Dico 1°:[2] Convenienter Christus fuit sepultus: tum ad comprobandam veritatem mortis; non enim aliquis in sepulchro ponitur, nisi quando jam de veritate mortis constat; tum quia per hoc quod Christus de sepulchro resurrexit, datur spes resurgendi per ipsum his qui sunt in sepulchro.

Dico 2°[3]: Convenienti modo Christus fuit sepultus.

Juxta Matth. 27 et Joan. 19, Joseph ab Arimathæa cum Nicodemo, 1° corpus Christi unxit centum libris aromatum ex myrrha et aloes, emptis a Nicodemo; 2° involvit sindone munda; 3° posuit in monumento suo novo; 4° hoc monumentum erat in horto vicino; 5° excisum erat in petra; 6° advolvit magnum saxum ad ostium monumenti. Hæc autem omnia dicimus convenienter facta.

1° Corpus Christi aromatibus myrrhæ et aloes conditur convenienter moribus Judæo-

[1] Ibid. in a, s. c. [2] Ibid. a. 3, o. [3] Ibid. a. 4, o. [4] Ibid. a. 5, o.

[1] Ibid a. 6, o. [2] Q. 51, a. 1, o. [3] Ib. a, 2.

rum, [4] qui sic solebant condire corpora, ut diutius conservarentur illæsa. In hujusmodi autem officiis quæ mortuis exhibentur, mos cujuslibet gentis est servandus, inquit S. Aug., tract. 120 in Joan.

2° Involvitur sindone munda ad decentiam honestatis. [2]

3° Sepelitur in monumento alieno, [3] ut qui domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulchro reconderetur. Item in monumento novo, in quo scilicet nemo antea positus fuerat, ne alius ibi sepultus resurrexisse fingeretur et crederetur.

4° Hoc monumentum erat in horto, quia nemo sepeliebatur in urbe.

5° Excisum erat in petra, [4] sic disponente divina providentia, ne si ex lapidibus fuisset extructum, suffossis fundamentis, vel dirutis, et repositis lapidibus, raptum a discipulis fingeretur. Si etiam in terra fuisset sepultus, dicere poterant: Suffoderunt terram et furati sunt eum.

6° Advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, iterum contra calumnias resurrectionis, ut sine plurimorum auxilio reserari non posset monumentum.

Dico 3°: Corpus Christi mansit incorruptum in sepulchro, [5] ad ostensionem divinæ virtutis, et ne crederetur mortem ejus fuisse ex infirmitate naturæ et non voluntariam; corruptio enim cujuscumque corporis provenit ex infirmitate naturæ illius corporis, quæ non potest amplius corpus continere in unum.

Dico 4°: Christus fuit convenienter una die et duabus noctibus in sepulcro. [6]

Ratio est, quia illud tempus requirebatur, [7] et sufficiebat ad probandam veritatem mortis Christi, ut dicam de ejus resurrectione.

Dices: Matth. 12 dicit Christus: *Sicut Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus; ita Filius hominis erit in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus:* ergo.

Resp. hic tres dies et tres noctes, scilicet naturales, intelligenda esse per synecdochen, sumendo partem pro toto. Sic ergo primus dies et prima nox computantur ab extremitate diei feriæ sextæ, qua Christus mortuus et sepultus est, usque ad mediam noctem sabbati; secundus dies et secunda nox, a media nocte sabbati, usque mediam noctem diei dominicæ; tertius dies et tertia nox, a media nocte diei dominicæ ad auroram ejusdem diei, qua Christus resurrexit.

[1] Ibid. ad 2 et 3. [2] Ibid. ad 3. [3] Ibid. ad 4, [4] Ibid. [5] Ibid. a. 3, o. [6] Ibid. a. 4, o. [7] Q. 53. a. 2, o.

ARTICULUS III.

DE DESCENSU CHRISTI AD INFEROS.

Occurrunt hic explicanda: primum, an anima Christi realiter et substantialiter, et non tantum secundum effectum descenderit in infernum; secundum, an convenienter descenderit; tertium, in quem infernum descenderit; quartum, utrum aliquam moram ibi traxerit; quintum, utrum SS. Patres ab inferno liberaverit; sextum, utrum etiam damnatos et pueros in peccato originali defunctos; septimum item et an animas purgatorii.

Dico 1°: Christus, hoc est anima Christi realiter et substantialiter descendit ad inferos, [1] et non tantum secundum effectum et operationem.

Prob. 1° ex Symbolo Apostolorum in quo dicitur, « Descendit ad inferos », quod obvie et naturaliter intelligitur de descensu reali et substantiali, et non secundum effectum tantum, sicque intelligit communis sensus fidelium. [2] Hujus autem non meminit Symbolum Nicænum, quia supposuit expressum in Symbolo Apost. et nullus tunc error circa hunc articulum exortus erat, qui indigeret nova expressione.

2° Psalm. 15: *Non relinques animam meam in inferno,* quod Petrus, Act. 2, de Christo interpretatur.

3° Ephes. 4: *Quod autem ascendit quid est nisi quia et descendit primum in inferiores partes terræ?* Inferiora autem terræ, inquit S. Hieronym., infernus accipitur. Eo modo ergo juxta Apost. Christus descendit in infernum, quo modo ascendit in cœlum; realiter autem et substantialiter ascendit in cœlum: ergo.

4° Tandem hanc doctrinam tradunt concil. Lateran. sub Innoc. III, cap. *Firmiter,* de SS. Trinitate, Symbolum dictum S. Athanasii, S. Ignat. epist. ad Trallianos, Nazianz., orat 2, de Resurr., Nissenus orat. 1, S. Aug., epist. 57 et 99, et alii.

Dices cum Durando: 1° Anima separata non potest moveri localiter. 2° Substantia spiritualis non est in loco nisi per operationem: atqui anima Christi separata nullam habebat operationem in inferno: ergo.

Resp. ad primum, quod anima Christi [3] non descenderit ad inferos eo genere motus quo corpora moventur, sed genere motus quo angeli moventur.

[1] Q. 52, a. [2] 2 2, q. 1, a. 9 ad 4. [3] Hic a. 1, ad 2.

Ad secundum, neg. min.; anima enim Christi [1] ut instrumentum divinitatis operata est in inferno expellendo tenebras exteriores, et hunc locum illuminando.

Dico 2° : Conveniens fuit ut Christus descenderet in infernum. [2]

1° [3] Quia homo per peccatum incurrerat non solum mortem corporis, sed etiam descensum ad inferos : ergo sicut fuit conveniens ipsum mori ut nos liberaret a morte, ita conveniens fuit eum descendere ad inferos ut nos ab illo liberaret; cum hoc tamen discrimine quod mors illi pœna fuit, non descensus ad inferos; quia per mortem opus redemptionis consummatum erat, et superabundanter satisfactum divinæ justitiæ : unde descendendo ad inferos, assumpsit quod nobis pœna erat, sed non ut pœnam sibi, nec sub ratione pœnæ.

Observandum semel pro semper quod, cum dicimus Christum nos liberasse a morte corporis, non est sensus quod nos liberavit a necessitate moriendi, morimur enim omnes, sed a necessitate permanendi in morte, quia resurgemus. Et hoc sensu Christus dicitur habere imperium mortis, et mortem moriendo vicisse, juxta illud Oseæ 3: *Ero mors tua, o mors.*

2° Quia conveniens erat [4] ut victo diabolo per passionem, vinctos ejus, qui detinebantur in inferno, eriperet, secundum illud Zach. 9: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos suos de lacu.*

3° Ut sicut potestatem suam ostendit [5] in terra vivendo et moriendo, ita etiam potestatem suam ostenderet in inferno ipsum visitando et illuminando, ut sic in nomine Jesu omne genu flectatur non solum cœlestium, sed etiam infernorum, Philipp. 2.

Dico 3°: Christus non descendit [6] in infernum damnatorum secundum præsentiam realem; quia juxta SS. Patres, Hieron. in cap. 4 epist. 99 et alios, ideo Christus descendit ad inferos, ut eos qui ibi detinebantur, consolaretur et liberaret; nullum autem ex inferno damnatorum consolatus est et liberavit, ut dicam modo. Insuper infernus damnatorum non erat locus conveniens Christo. Descendit ergo in infernum damnatorum secundum effectum tantum, eos arguendo et convincendo de sua infidelitate et malitia; idque per modum locutionis aut manifestationis, quæ inter spiritus non impeditur ex distantia loci.

[1] In 3 d. 22, q. 2, a. q. 1. [2] Q. 52, a. 1, o. [3] Ibid. [4] Ibid. [5] Ibid. [6] Ibid. a. 2. o.

Obj. Dicitur ex ore divinæ sapientiæ, quæ est Christus, Eccl. 24: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ:* atqui inter inferiores partes terræ computatur infernus damnatorum: ergo.

Resp. quod Christus qui est Dei sapientia penetravit [1] omnes inferiores partes terræ, non localiter secundum animam omnes circumeundo, sed effectum suæ potentiæ aliqualiter ad omnes extendendo.

Repones : Ephes. 4, Christus dicitur descendisse ad inferiores partes terræ, hoc est, ad infima terræ, ubi est infernus damnatorum: ergo.

Resp. 1° solutione præcedenti. 2° Totus infernus, in quem descendisse Christum agnoscimus, licet non in omnes sinus inferni, respectu hujus loci, vocatur infimus et profundissimus.

Inst.: Act. 2, Petrus dicit: « *Quem* (Christum) *Deus suscitavit soluti inferni doloribus, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo :* atqui dolores inferni sunt in inferno damnatorum: ergo.

Resp. 1° in textu Græco loco *inferni* legi *mortis*, juxta quem sensus est eum suscitasse Christum, ipsum solvendo a doloribus seu pœna et miseria mortis, et vitæ restituendo.

Resp. 2° retinendo lectionem Vulgatæ [2]: Christus solvit dolores inferni, liberando patres, non a pœna sensus quam non patiebantur, sed a pœna damni quam patiebantur ex dilatione gloriæ. Potest etiam dici quod solverit aliquas animas purgatorii a pœna sensus et damni, de quo infra, et hoc sensu intelligendi sunt SS. Patres. Juxta quem distinguenda est minor. Additur : *Juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo*, vel *ea*; quia juxta divinum decretum Christus non debebat manere in morte, neque in inferno.

Urgebis: 1 Petri 3 dicitur quod Christus *his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe cum fabricaretur Arca:* atqui increduli erant in inferno damnatorum pœnam damni et sensus patientes; atque illic agi de descensu Christi ad inferos constat ex cap. seq. ubi dicitur: *Mortuis evangelizatum est:* ergo.

Resp. in hoc textu sermonem esse de his, qui, ut ait Petrus, fuerant aliquando increduli, sed tamen in infidelitate non permanserant. Noe enim diluvium annuntiante, non omnes in sua incredulitate perierunt, sed quidam pœni-

[1] Ib. ab 1. [2] Ibid. ad 2.

tentes ab incredulitate conversi sunt, licet in pœnam infidelitatis prioris aquis diluvii perierint; et hi erant vel in lymbo patrum, vel potius in purgatorio, quia lymbus non dicitur carcer, sed sinus Abrahæ : his ergo prædicavit Christus et evangelizavit nuntiando ipsis se esse eorum redemptorem.

Dico 4° : Sicut corpus Christi fuit una die et duabus noctibus in sepulcro, [1] tantumdem ejus anima mansit in inferno, scilicet usque ad momentum resurrectionis, ita ut simul anima exiret de inferno et corpus educeretur de sepulcro. Unde Ecclesia in benedictione cerei paschalis cantat : « Hæc nox est in qua Christus ab inferis victor ascendit. » Atque ita sentiunt Patres, S. Irenæus, lib. 5 adversus Hæres., cap. 31, S. Niss., orat. 1 de Resurr., Tertull., lib. de Anima, cap. 55, et alii.

Dico 5° : Christus descendens ad inferos liberavit SS. Patres:[2] primo exhibendo eis,statim a morte sua, claram divinitatis visionem, qua hucusque privati fuerant, nondum soluto redemptionis nostræ pretio ; deinde eos e loco inferni educendo. Et hoc est quod dicitur Zachar. 9 : *Tu vero in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu in quo non erat aqua;* et Coloss. 2: *Expolians principatus et potestates,* scilicet infernales, auferendo justos, *traduxit eos* ab hoc loco tenebrarum in cœlum. Consentiunt veteres, Tertull., lib. de Anima, c. 55, S. Aug. hom. 57, S. Greg. hom. 22 in Evang., S. Hieron. in cap. 2 Jonæ. Hinc canit Ecclesia: « O vere digna hostia per quam fracta sunt tartara, redempta plebs captivata, reddita vitæ præmia. »

Dico 6° : Christus descendens ad inferos nullum damnatorum liberavit ; [3] quia cum Christus in hoc descensu ageret per virtutem suæ passionis, eos solos liberavit quos passioni suæ conjunctos invenit per fidem charitate informatam ; damnati autem vel non habuerunt fidem de passione Christi, vel illi non fuerunt finaliter conjuncti per charitatem.

Neque refert quod virtus passionis Christi nunc se extendat etiam ad eos qui sunt in peccato : disparitas est quod secundum divinas ordinationes in præsenti vita sit locus conversioni et transmutationi a culpa ad gratiam, secus post mortem, quia damnati sunt confirmati in malo, sicut beati in bono. Hinc illud : *Ubi ceciderit arbor, ibi manebit.*

[1] Ib. a. 4, o. [2] Ib. a. 5, o. [3] Ib. a. 6, o.

Propter eamdem rationem pueri, qui cum originali peccato decesserunt, [1] non fuerunt per Christum liberati.

Dico 7° : Christus suo descensu ad inferos non liberavit omnes animas a purgatorio. [2]

Prob. Descensus Christi ad inferos liberatorius fuit in virtute passionis ; [3] virtus autem passionis non habuit tunc majorem virtutem quam nunc habeat : atqui nunc non liberat omnes animas quæ sunt in purgatorio, sed tantum eas, vel quæ sunt sufficienter purgatæ, vel quibus passio Christi, quæ est velut causa universalis, applicatur per satisfactiones justorum viventium, vel per sacramenta novæ legis ad hoc divinitus instituta. Porro descensus Christi ad inferos, neque fuit satisfactorius, neque medium divinitus institutum ad applicandam virtutem suæ passionis omnibus animabus in purgatorio tunc existentibus : liberavit ergo duntaxat eos qui erant sufficienter purgati, vel etiam qui dum viverent, meruerunt ex congruentia per fidem et devotionem ad mortem Christi, ut eo descendente liberarentur.

Dices 1° : Eccles. 24, sapientia dicit : *Illuminabo omnes sperantes in Domino.* 2° S. Aug., in Psalm. 35, docet omnes animas electorum per Christi descensum ab inferno esse liberatas. 3° Antiqui Patres dum loquuntur de justorum liberatione, nullos excipiunt nisi impios : ergo.

Resp. quosdam propter hæc momenta censere quod, licet descensus Christi per se non liberaverit omnes animas purgatorii, id tamen tunc præstiterit ex privilegio quasi ex indulgentia plenaria. Hæc sententia non est improbabilis ; non cogunt tamen nos ejus momenta recedere a sententia Auctoris. Unde

Ad primum : Per illuminationem non necessario intelligitur absoluta liberatio, sed quædam consolatio et novum gaudium de gloria post purgationem statim accipienda. Ad secundum : S. Aug. ibi loquitur de animabus in sinu Abrahæ existentibus, id est, de justis. Ad tertium : Similiter dici potest antiquos Patres loqui de justis in lymbo, quos nihil a gloria retardaret nisi communis reatus naturæ ex peccato originali.

[1] Ib. a. 7, o. [2] Ibidem a. 8, o. [3] Ibidem et ad 1 et 2.

DISSERTATIO XII.

De resurrectione Christi.

D. Th. qq. 53, 54 et 55.

Ante omnia observandum est resurrectionem Christi fuisse pluries in veteri Testamento prænuntiatam verbis et factis.

Verbis : Gen. 39 de Juda dicitur : *Requiescens accubuisti ut leo et quasi leœna : quis suscitabit eum ?* Quod de resurrectione Christi interpretatur S. Ambros., lib. de Benedict. Patriarch., cap. 4, S. Aug., lib. 12 cont. Faust., cap. 42, et alii; Psal. 2 : *Filius meus es tu, ego hodie genui te :* quibus verbis utitur Paulus, Act. 13, ad probandam resurrectionem Christi; Psal. 15 : *Non relinques animam meam in inferno : nec dabis sanctum tuum videre corruptionem :* quod tam ipse Paulus ibid. quam Petrus, Act. 2, intelligunt de resurrectione Christi; Sophoniæ 3 : *Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum :* quod S. Aug., lib. 18 de Civit., c. 33, interpretatur pariter de resurrectione Christi; Oseæ 3 : *In die tertia suscitabit nos :* quod idem S. Aug., ibid., cap. 28, S. Bernard., serm. 1 de Resurr., Tertull., contra Judæos, interpretantur de resurrectione Christi.

Factis : Plura enim figurate gesta sunt in prænuntiationem resurrectionis Christi futuræ, ut in Isaac immolando et tamen servato ; in Joseph educto de carcere tertio anno, de quibus Prosper, lib. 1 Prædictionum, c. 17 et 29 ; in Jona tertia die de ventre ceti prodeunte : quod suæ sepulturæ et resurrectionis tertia die fuisse figuram testatur ipse Christus, Matth. 12 et 16. Hinc Apost. 1 Corinth. 15, jure dicit : *Christus resurrexit tertia die secundum Scripturas.*

ARTICULUS I.

UTRUM NECESSARIUM FUERIT CHRISTUM RESURGERE?

Necessarium intellige, non simpliciter, sed ex suppositione divinæ ordinationis, prophetiarum, meritorum Christi et nostræ utilitatis.

Dico : Necessarium fuit Christum resurgere propter quinque rationes in Scripturis fundatas. [1]

1° Ad commendationem divinæ justitiæ, [2] ad quam pertinet exaltare illos qui se propter Deum humiliant, secundum illud Lucæ 1 : *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.* Quia igitur Christus propter charitatem et obedientiam erga Deum, se humiliavit usque ad mortem crucis, oportebat ut exaltaretur a Deo usque ad gloriosam resurrectionem. Unde ex ejus persona dicitur Psal. 138 : *Tu cognovisti,* id est, approbasti *sessionem meam,* id est, humilitatem et passionem, *et resurrectionem meam,* id est, glorificationem in resurrectione, ut exponit Glossa.

2° Ad fidei nostræ instructionem ; quia per Christi resurrectionem propria virtute et in signum suæ divinitatis factam, confirmata est fides nostra circa ejus divinitatem ; ut enim dicitur 2 Corinth. ult. : *Etsi crucifixus est in infirmitate, sed vivit in virtute Dei,* id est, sua ; et ideo 1 Corinth. 15, dicitur : *Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est fides nostra.* Non quod fides nostra etiamsi Christus non resurrexisset, absolute loquendo,

[1] Q. 53, a. 1. o. [2] Ibid.

non potuisset esse vera et utilis ad salutem, sed supponendo ea quæ prædicta erant de ejus resurrectione, et quod ipse sæpe promiserat se resurrecturum, si revera non resurrexit, falsum docuit homines et eos decepit, ideoque inanis est prædicatio apostolorum, inanis et fides nostra, quia utraque falsa.

3° Ad sublevamen spei nostræ,[1] quia dum videmus Christum, qui est caput nostrum, resurgere, speramus et nos resurrecturos. Unde dicitur 1 Corinth. 15: *Si Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidem dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?*

4° Ad informationem vitæ fidelium,[2] secundum illud Rom. 6: *Quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus ;* et infra : *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur : ita et vos existimate mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo.*

5° Ad complementum nostræ justificationis;[3] quia sicut per hoc quod mala sustinuit, humiliatus est moriendo, ut nos liberaret a malis, ita glorificatus est resurgendo, ut nos promoveret ad bona, secundum illud Rom. 4 : *Traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.* Non tamen hoc sensu quod ejus resurrectio meruerit justificationem nostram, non enim erat opus viatoris; neque quod esset duntaxat exemplar nostræ justificationis ; sed quia si Christus non resurrexisset, justitiam quam per passionem nobis promeruerat, non essemus assecuti; erat enim in divinis decretis sic ordinatum ut non daretur Spiritus Sanctus, nec mitterentur apostoli ad prædicandum, neque nobis applicaretur generaliter passionis fructus nisi post resurrectionem, juxta illud Lucæ 4: *Oportebat enim Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum;* et illud Joan. 7 : *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.*

ARTICULUS II.

DE DIE ET HORA QUA CHRISTUS RESURREXIT.

Christum tertia die a morte sua resurrexisse indubitata fides est sæpe in S. Scripturis asserta : utrum autem id sit convenienter factum?

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ibid.

Dico 1° : Conveniens fuit Christum resurgere tertia die.[1]

Prob. [2] Resurrectio, ut dixi art. præcedenti, necessaria fuit ad instructionem fidei nostræ : est autem fides nostra de divinitate et humanitate Christi; non enim sufficit alterum sine altero credere : atqui ad hoc quod confirmaretur fides de veritate divinitatis ipsius, oportuit quod cito resurgeret, et ejus resurrectio non differretur usque ad finem mundi: ad hoc autem quod confirmaretur fides de veritate humanitatis et mortis ejus, oportuit moram esse inter mortem et resurrectionem; si enim statim post mortem resurrexisset, videri posset quod ejus mors vera non fuerit, et per consequens nec resurrectio vera: ad veritatem autem mortis manifestandam, sufficiebat quod usque ad tertiam diem ejus resurrectio differretur, quia non contingit, quin infra hoc tempus, in homine qui mortuus videtur, cum vivat, appareant aliqua indicia vitæ : ergo.

Dico 2° : Tertia dies qua Christus resurrexit,[3] fuit prima hebdomadæ, quæ apud nos est dies dominica, diliculo seu sub aurora.

Quantum ad diem, patet 1° quia cum ex dictis constet esse mortuum die sexta hebdomadæ et resurrexisse tertia die sequente, consequens est quod resurrexerit prima die hebdomadæ ; 2° quia mulieres quæ dicuntur in Evangelio venisse ipsa præfata die summo mane ad sepulcrum, invenerunt jam resurrectionem factam; dicuntur enim venisse una seu prima sabbati, id est, prima die hebdomadæ; quia nomine sabbati apud Judæos non solum significatur septima dies quieti destinata, sed etiam tota hebdomada septem diebus constans, ut patet ex illo Luc. 18: *Jejuno bis in sabbato*, id est, in hebdomada; impossibile est enim jejunare bis in una die.

Quantum ad horam : Christum resurrexisse diluculo seu sub aurora communis est sententia SS. Patrum, Aug. *in Enarrat.* 2 in Ps. 26 et l. 4 *de Trinit.*, c. 6, Hilarii, can. 33 in Matth., Prudentii in hymno ad Galli cantum, S. Th. hic et q. 51, a. 4, et aliorum scholasticorum in 3, d. 22. Item est sensus communis Ecclesiæ, quæ cantat cum S. Ambrosio in hymno paschali : « Aurora lucis rutilat... cum rex ille fortissimus... victor surgit de funere. » Item, et quod præcipuum est, videtur expressum in S. Scriptura, Marci ult. his verbis : *Surgens autem mane prima sabbati ;* Græce : *Cum surrexisset mane.* Adde quod si resurrexisset ante illucescentem diem, non fuisset

[1] Ibid. a. 2, o. [2] Ibid. [3] Ib. ad 3.

tribus diebus et tribus noctibus in corde terræ, ut dicitur, Matth. 12. Quando ergo S. Hieron. q. 6 *ad Hebidiam*, dicit Christum resurrexisse hora qua ipse voluit, et quæ nulli mortalium est cognita, intelligendus est de instanti resurrectionis; aurora enim decurrit per plura instantia.

Obj. 1° : Matth. 28 dicit mulieres venisse ad sepulcrum vespere sabbati: ergo non post sabbatum.

Resp. per vesperam sabbati apud Matth. intelligi ipsam noctem quæ sequitur sabbatum; apud Hebræos enim sæpe tota nox vocatur vespera, et totus dies, mane, ut Genes. 1 : *Factus est vespere et mane dies primus*. Sensus ergo Matthæi, qui alludit ad duplex sabbatum de quo supra, est : Vespera seu nocte sequente sabbatum, quæ lucescit in prima sabbati seu prima die hebdomadæ, conformiter ad textum Græcum, in quo sic legitur : *Tarde post sabbatum, ea die quæ lucescit in primum sabbati.*

Obj. 2° : Joannes 20 dicit Mariam Magdalenam venisse ad sepulcrum, cum adhuc tenebræ essent: ergo non diluculo seu sub aurora.

Resp. neg. conseq., 1° quia, juxta S. Aug., l. 3, de Consensu Evang. in diluculo, cum dies incipit tantum illucescere, nondum omnino sunt expulsæ tenebræ, et sic potest dici, *cum adhuc tenebræ essent;* 2° quia, juxta eumdem, ibid., mulieres egressæ sunt de domibus suis, cum adhuc tenebræ essent, sed quia hortus in quo sepultus jacebat Christus, erat extra civitatem situs ad occidentem, ad illum non pervenerunt nisi orto jam sole, ut dicit Marcus 16. [1] Intellige tamen ortum solem, non de corpore solis super horizontem, sed de primis radiis tenebras depellere incipientibus.

Quomodo autem Christus, si surrexerit tertia die summo mane, manserit tribus diebus et tribus noctibus in sepulcro, ut dicitur Matth. 12, diximus diss. præced., art. 2, in fine.

ARTICULUS III.

DE CHRISTO PRIMO OMNIUM RESURGENTE ET ALIIS CUM IPSO RESURGENTIBUS.

Dico 1° : Quamvis plures ante Christum resurrexerint resurrectione imperfecta[2], quæ est liberatio a morte actuali tantum, ipse tamen primus omnium resurrexit resurrectione perfecta, quæ est liberatio non solum a morte actuali, sed etiam a necessitate, et, quod plus est, a possibilitate moriendi; resurrexit enim ad vitam immortalem : unde 1 Cor. 15, dicitur: *Christus resurrexit primitiæ dormientium*; Coloss. 1: *Qui est principium primogenitus ex mortuis;* Apocal. 1: *Primogenitus mortuorum.*

Quantum ad secundam partem tituli, Matthæus c. 27, postquam significavit Christum in cruce animam egisse, inter varia prodigia quæ tunc contigisse narrat, dicit : *Et monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, et, exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis.* Ubi Evangelista, occasione apertionis monumentorum quæ contigit Christo moriente ex terræ motu, ponit per anticipationem resurrectionem mortuorum ante resurrectionem Christi, cum tamen nonnisi post illam aut cum illa facta sit, ut patet ex eo quod subjungit : *Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus..... apparuerunt multis;* absurdum enim foret dicere eos triduo vivos mansisse in sepulcris sive clausis sive apertis. Item cum finis resurrectionis eorum esset ut apparendo hominibus Christi resurrectionem testarentur, si non apparuerunt nisi post Christi resurrectionem, nec ante illam resurrexerunt.

Quinam autem fuerint sancti qui cum Christo resurrexerunt, non dicit S. Scriptura; sed verisimile est, ut tenet communior opinio, fuisse illos qui specialem respectum habuerunt ad Christum, fueruntque illustriores ejus figuræ, ut Abraham, Isaac, Jacob, Moyses, David, Melchisedech, etc. et etiam nonnullos recens defunctos, ut Zachariam, Joannem Bapt., Simeonem, etc., quia, cum hi essent Judæis noti, aptiores erant ut testarentur illis Christum resurrexisse, et ipsum esse suæ resurrectionis auctorem.

Verum gravior difficultas est utrum ad vitam immortalem resurrexerint, et, ascendente Christo in cœlum, ipsi etiam cum suis corporibus in cœlum ascenderint; an e contra iterum mortui sint et ad sepulcra sua redierint communem resurrectionem expectaturi. Primam sententiam tenent S. Ignat., epist. ad Magnesianos, Orig. in cap. 27 Matth., Euseb., l. 4 Demonst. Evang., c. 12, S. Ambros. super Luc., et alii. Secundam amplectuntur S. Aug., epist. 99 ad Evod., S. Chrysost., hom. 28 in epist. ad Heb., Theodoret., cap. 11 ejusdem ep., S. Greg. Mag., lib. 1 Moral. in Job, S. Th. hic art. 3 ad 2, quamvis junior oppositum tenuerit in 4, d. 43,

[1] Ibid. [2] Ibid. 3, o.

art. 3. Huic secundæ sententiæ aliquanto mihi probabiliori subscribens,

Dico 2° : Qui cum Christo resurrexerunt, [1] iterum mortui sunt et ad sua sepulcra redierunt, secundo resurrecturi in fine mundi.

Prob. 1°: Apost., Heb. 11, dicit justos veteris Testamenti non consecuturos consummatam felicitatem, quæ in glorificatione animæ et corporis sita est, nisi nobiscum, seu cum communi cœtu fidelium in generali resurrectione: *Hi omnes,* inquit, *testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius disponente, ut non sine nobis consummaretur.*

Respondet 1° Sylvius id verum esse communiter et salvo privilegio.

Sed contra: Omnino gratis et absque ullo fundamento fingitur hujusmodi privilegium pro his qui surrexerunt cum Christo, imo contra dictum Apostoli; etenim inter eos qui surrexerunt cum Christo, verisimillimum est, ut diximus, fuisse Abraham, Isaac, Jacob, Moysem, Davidem, etc. et tamen illis non fuisse concessum privilegium consummatæ felicitatis ante generalem resurrectionem expresse tradit Apost. dicens : *Et hi omnes* quos scilicet nominavit in toto capite, nominavit autem Abraham, Isaac, Jacob, Moysem, Davidem, etc., *non acceperunt repromissionem.*

Respondet 2° Apostolum posse intelligi de sola gloria animæ, quam patres antiqui non acceperunt sine nobis, id est, ante statum novæ legis.

Sed contra: Apost. loquitur de felicitate consummata, *non sine nobis consummarentur:* felicitas autem consummata in glorificatione corporis simul et animæ sita est.

Prob. 2° Davidem fuisse de numero justorum [2] qui cum Christo resurrexerunt, jam dictum est; at adhuc ipsum fuisse in sepulcro post ascensionem Domini constat ex apostolo Petro, qui, Act. 2, die Pentecostes Judæis probat hæc verba Psalmi 15: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem,* de David non esse dicta; *quoniam,* inquit, *defunctus est et sepultus est, et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem:* quæ ratio nihil probaret, nisi intelligatur continens cum contento, id est, sepulcrum in quo tunc esset corpus Davidis jam corruptum.

Respondet Sylvius quod sepulcrum, quod jam diu continuerat corpus Davidis, esset sufficiens argumentum corruptionis illius; etiamsi forte, cum apost. Petrus illa diceret, non tunc illud contineret.

Sed contra 1°: Si corpus Davidis non erat tunc in sepulcro, [1] nihil evincebat Petrus, quia, etsi David statim a morte surrexisset, et caro ejus non vidisset corruptionem, posset nihilominus illud monumentum manere. 2° Si sepulcrum vacuum Davidis esset sufficiens argumentum ejus corruptionis, quia illud continuerat, pariter sepulcrum Christi vacuum, quod erat tunc apud Judæos et est adhuc in terra, esset sufficiens argumentum corruptionis illius et retorquere potuissent Judæi in Petrum dicendo: ergo de illo dictum non est: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

Prob. 3°. Inter eos qui suscitati sunt cum Christo, fuit indubie Joannes Bapt.: atqui caput ejus servatur Romæ: ergo. 4° Communis sensus fidelium est neminem præter Christum et B. Virginem cum corpore cœlos ascendisse.

Obj. cum laudato Sylvio; 1° Sancti qui cum Christo resurrexerunt, non convixerunt cum aliis hominibus, nec omnibus apparuerunt, sed aliquibus tantum, quod est proprium corporum gloriosorum. 2° Surrexerunt in testimonium resurrectionis Christi, quæ fuit ad vitam immortalem. 3° Connaturale est animæ beatæ uniri corpori immortali. 4° Nullum alioquin eis collatum fuisset beneficium, sed potius pœna: ergo.

Resp. ad primum, sanctos qui resurrexerunt cum Christo, non convixisse cum aliis, quia ad hoc non fuerunt suscitati, sed duntaxat ut essent testes resurrectionis Christi. Non apparuerunt omnibus, quia non omnibus se conspicuos exhibuerunt. Cæterum esto inde inferretur quibusdam corporum gloriosorum qualitatibus fuisse ex speciali privilegio donatos, has habuerunt non per modum habitus permanentis, sed per modum dispositionis transeuntis, qualiter habuit Moyses in transfiguratione.

Ad secundum: Fuerunt sufficientes testes resurrectionis Christi per suam resurrectionem realem, nec ad hoc erat necesse ut parem cum Christo immortalitatem consequerentur.

Ad tertium: Connaturale est animæ beatæ in omnibus subjici divinæ ordinationi, et uniri corpori quomodo et quando ipsi placuerit.

Ad quartum: Resurrectio sanctorum facta est non tam in illorum gratiam, quam in gratiam resurrectionis Christi. Neque secunda mors illis fuit pœna, quia contigit sine ulla vi

[1] Ib. ad 2. [2] Ibid.

[1] Ibid.

sine ullo dolore, sed simplici separatione animæ corpore.

Petes utrum Christus fuerit causa suæ resurrectionis ?

Resp. Christus secundum divinitatem fuit causa efficiens principalis suæ resurrectionis [1]; instrumentalis autem secundum humanitatem, seu quatenus anima et corpus erant instrumentum divinitatis; causa denique meritoria fuit per suam passionem.

ARTICULUS IV.

DE QUALITATE CHRISTI RESURGENTIS.

Quatuor hic occurrunt expendenda: primum an Christus resurgendo verum et idem corpus resumpserit; secundum, an integrum; tertium, an gloriosum: quartum, an cum cicatricibus. Pro quorum resolutione.

Dico 1°: Christus resurgendo verum et idem corpus resumpsit, [2] alioquin non fuisset vero resurrectio; illud enim resurgere dicitur quod cecidit: corpus autem Christi per mortem cecidit, quatenus anima quæ erat formalis ejus perfectio, fuit ab eo separata: ergo ut esset vera ejus resurrectio, oportuit ut verum et idem corpus iterato eidem animæ uniretur.

Dices 1°: Verum corpus non potest esse simul cum alio corpore in eodem loco: atqui corpus Christi post resurrectionem fuit simul cum alio corpore in eodem loco, dum intravit ad discipulos januis clausis, Joan. 20: ergo. 2° Verum corpus ab oculis intuentium non evanescit, nisi forte corrumpatur, quod tamen contigit Christo, Luc. ult. 3° Cujuslibet veri corporis est determinata figura; sed corpus Christi apparuit discipulis in alia effigie, Marci ult.: ergo.

Resp. ad primum, penetrationem hanc factam fuisse miraculose virtute divinitatis unitæ [3], quæ, servata quantitate, potest ab ea separare ejus proprietatem, qualis est impenetrabilitas.

Ad secundum: Hæc est dispositio corporis gloriosi, quale habuit Christus [4], sicut mox dicam, ut sit omnino subjectum spiritui, ita ut omnis actio corporis subdatur spiritus voluntati. Quod autem aliquid videatur, fit per actionem visibilis in visum; et ideo quicumque habet corpus glorificatum, in potestate sua habet videri quando vult et non videri quando non vult. Hoc tamen habuit Christus non solum ex conditione corporis gloriosi, sed etiam ex virtute divinitatis, per quam fieri potest ut corpora etiam non gloriosa miraculose non videantur. Dicitur ergo quod Christus ab oculis discipulorum evanuit, non quod corrumperetur, aut resolveretur in aliqua invisibilia, sed quia sua voluntate desiit ab eis videri, sive præsens, sive abscedens velociter per dotem agilitatis.

Ad tertium [1]: Christus in resurrectione nullatenus mutavit vultus effigiem, quantum scilicet ad lineamenta, nihil enim in ipso inordinatum erat; sed sicut in potestate ejus erat ut corpus suum videretur vel non videretur, ita in potestate ejus erat ut ex ejus aspectu formaretur in oculis intuentium vel forma gloriosa, vel non gloriosa, vel commixta, vel qualitercumque se habens. Adde quod modica differentia sufficiat ad hoc quod aliquis videatur in alia effigie apparere.

Dico 2°: Corpus Christi rexurrexit integrum [2]; quia fuit ejusdem naturæ in resurrectione ac erat ante mortem, ut dixi superius, licet alterius gloriæ: unde quidquid ad naturam corporis humani pertinet, ut sunt ossa, carnes, sanguis et alia hujusmodi, totum fuit in corpore Christi resurgentis.

Specialis est difficultas de sanguine an totum qui effusus est in passione resumpserit. Pro quo vide tract. de Incar. diss. 7, art. 2, concl. 2, præsertim obj. 2, ubi resolvimus resumpsisse totum sanguinem, moraliter loquendo de sanguine qui sit necessarius ad integritatem corporis, non physice loquendo de quibusdam minimis particulis sanguinis sine quibus stat integrum corpus. Altera difficultas est de præputio, an illud resumpserit: respondi negative in præsenti tract., diss. 5, a. 7: vide.

Dico 3°: Corpus Christi resurrexit gloriosum [3].

Ante probationem notandum corporis gloriosi quatuor qualitates numerari a theologis, scilicet claritatem, impassibilitatem seu incorruptibilitatem, subtilitatem, et agilitatem, juxta illud Apost. 1 Cor. 15: *Sicut stella differt a stella in claritate, sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, seminatur in ignobilitate, surget in gloria, seminatur in infirmitate, surget in virtute.* Dicimus itaque corpus Christi resurrexisse his quatuor qualitatibus instructum, quod

Prob. 1°: Resurrectio Christi fuit exemplar et causa nostræ resurrectionis [4]: atqui sancti in resurrectione habebunt corpora gloriosa, ut patet ex Apost. cit.: ergo multo magis cor-

[1] Ibid. a. 4, o. [2] Q. 54, a. 1, o. [3] Ib. ad 1. [4] Ib. ad 1.

[1] Ib. ad 3. [2] Ibid. a. 2, o. [3] Ibid. a. 3, 0. [4] Ibid.

pus Christi resurgentis fuit gloriosum. Patet consequentia, quia causa est potior causato et exemplar exemplato. 2° Christus per humilitatem passionis meruit gloriam resurrectionis. 3° Anima Christi a principio suæ conceptionis fuit gloriosa per fruitionem perfectam divinitatis, ut supra dixi; fuit autem dispensative factum ut ab anima gloria non redundaret in corpus, ut mysterium redemptionis nostræ sua passione impleret : ergo, peracto hoc mysterio passionis et mortis Christi, statim anima in corpus resurrectione resumptum suam gloriam derivavit.

Dices 1° : Corpora gloriosa sunt propter claritatem fulgentia : atqui corpora fulgentia videntur secundum rationem lucis et non secundum rationem coloris, qualiter tamen visum est corpus Christi; visum est enim sicut prius videbatur : ergo. 2° Corpus Christi in resurrectione fuit palpabile, Luc. ult. : ergo corruptibile; quod enim palpatur, corrumpi necesse est, inquit S. Greg., hom. 26 in Evang. et patet, quia palpabile constat qualitatibus elementaribus, ratione quarum est tangibile. 3° Corpus quod manducat et bibit, est animale et alterabile : atqui Christus post resurrectionem manducavit et bibit cum discipulis : ergo.

Resp. ad primum, quod, sicut in potestate hominis glorificati[1] est ut corpus ejus videatur vel non videatur, ut dictum est prima concl., ita in potestate ejus est ut claritas ejus videatur vel non videatur : unde potest in suo colore sine aliqua claritate videri. Et hoc modo Christus discipulis suis, post resurrectionem, apparuit.

Adde quod, cum omne quod recipitur in aliquo[2], ad modum recipientis recipiatur, fulgor qui ab anima derivatur in corpus gloriosum, recipitur secundum colorem humano corpori naturalem, sicut vitrum diversimode coloratum recipit splendorem ex illustratione solis, secundum modum sui coloris.

Ad secundum[3]: Equidem quod est palpabile, est naturaliter corruptibile propter rationem datam ; sed ratione dotis gloriosæ fit supernaturaliter incorruptibile.

Ad tertium : Christus manducavit et bibit[4], non quasi indigens potu et cibo ad nutritionem, sed ut sic naturam corporis resurgentis adstrueret, et ideo non sequitur quod fuerit ejus corpus animale et alterabile. Fuit tamen vera comestio, quia per instrumenta naturalia corporis animati : non sic comestio angelorum in assumptis corporibus, ut patet Tob. 12. Si quæras quo evaserit cibus et potus? resp. evasisse vi caloris naturalis in aerem et vapores, eo modo quo sol absumit aquas, non ut sibi uniat, sed ut in aerem et vapores resolvat.

Dico 4° : Christus convenientissime resurrexit cum cicatricibus[1]. Quod intellige non de nudis signis et vestigiis vulnerum, sed de ipsis patentibus et apertis foraminibus. Quod patet ex hoc quod dixit Christus Thomæ, Joan. 20 : *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum.*

Id itaque convenientissimum fuit : 1°[2] propter gloriam ipsius Christi, et ut reportati triumphi insignia permanerent; 2° ad confirmandum corda discipulorum circa fidem suæ resurrectionis, utque eos convinceret idem corpus resurrexisse quod fuerat crucifixum; 3° ut Patri pro nobis supplicans et apertas cicatrices ostendens, veluti perpetuum sacrificium offerret; 4° ut in extremo judicio has cicatrices hominibus judicandis ostendat; justis quidem ut incentivum gratitudinis et amoris, reprobis vero in exprobrationem et ignominiam.

Si dicas aperturas vulnerum contrariari integritati corporis[3], quia per eas discontinuatur corpus,

Resp. quod, licet illa apertura vulnerum sit cum quadam solutione continuitatis, totum hoc tamen compensatur per majorem decorem gloriæ, ita ut corpus non sit minus integrum, sed magis perfectum.

Petes utrum Thomas non tantum viderit, sed etiam tetigerit vulnera Christi[4]?

Affirmat Auctor ex S. Leone. Idem tradunt S. Ambros., in c. ult. Luc., S. Aug., l. 4 *de Trinit.*, c. 3, S. Greg., hom. 26 in Evang. et alii. An autem cæteri Apostoli etiam tetigerint, dum, Luc. 24, dictum est eis : *Palpate et videte*, incertum est.

ARTICULUS V.

DE MANIFESTATIONE RESURRECTIONIS.

Vertitur hic in quæstionem : 1° utrum Christus debuerit per se manifestare suam resurrectionem omni populo, et non tantum aliquibus; legimus enim, Act. 10, quod se manifestaverit *non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo;* 2° utrum fuisset conveniens, quod discipulis videntibus resurgeret ; 3° cui primo apparuit; 4° utrum post resurrectionem

[1] Ibid. ad 1. [2] Ibid. [3] Ibid. ad 2. [4] Ibid. ad 3 et q. 55, a 6 ad 1.

[1] Ibid. o. [2] Ibid. a 4, 0 et ad 2. [3] Ibid. 0. [4] Ibid. a 2.

debuerit continuo conversari cum illis. Sequuntur quædam quæstiunculæ.

Dico 1° : Christus post resurrectionem non debuit se omnibus promiscue manifestum exhibere ; [1] quia quæ sunt supernaturalia et excedunt lumen humanum, nec nisi lumine gratiæ cognoscuntur, qualis fuit resurrectio Christi, non solent omnibus revelari, sed aliquibus tantum, per quos deinde aliis manifestentur.

Simili ferme ratione non debuit resurgere discipulis videntibus ; [2] quia, secundum ordinem a Deo institutum, quæ supra naturam sunt denuntiari solent hominibus per angelos.

Dixi : Solent, quia aliter aliquando fit, nec dubium est Apostolos plura circa mysteria Trinitatis, Incarnationis et alia accepisse immediate a Christo vel a Spiritu Sancto.

Si petas utrum ipsi custodes saltem viderint Christum resurgere ?

Resp. negative, tum ex ratione data, tum quia ex S. Scriptura primo Magdalenæ apparuit, ut dicam modo; tum quia custodes dicuntur exterriti, non visione Christi resurgentis, sed angeli descendentis de cœlo, terram concutientis et lapidem revolventis ad ostendendum sepulcrum vacuum mulieribus. Et esto fuerint tunc vigiles custodes, in potestate gloriosi corporis Christi erat se exhibere videndum cui vellet.

Dico 2° : Pia et probabilis est sententia quæ dicit Christum a mortuis resurgentem primo apparuisse B. V. Matri suæ. Ita docent Rupertus abbas, Albertus Magnus, S. Bonaventura et plures recentiores ; atque ita suadet pius Filii in amantissimam Matrem affectus.

Ad id quod opponitur ex Marci 16 : *Surgens mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ,* respondetur το *primo* non significare prioritatem absolutam, sed secundum quid, scilicet, primo inter discipulos, testes et nuntios resurrectionis, vel primo inter apparitiones ab Evangelistis relatas.

Dico 3° : Æque ad minus probabile est Christum resurgentem primo apparuisse M. Magdalenæ. Quia το *primo* in textu Marci simpliciter positum videtur secundum sensum obvium importare prioritatem absolutam. Unde Ecclesia, in officio S. Mariæ Magdalenæ, cantat ; « Celsi meriti Maria, quæ solem verum resurgentem videre meruisti mortalium prima.»

Confirm. 1° ex SS. Patribus, Aug., Cyrillo, Beda et aliis, qui dum apparitionum Christi ordinem et numerum recensent, primam omnium Magdalenæ factam constanter ponunt ; 2° ex silentio Evangelistarum circa istam apparitionem factam B. Virgini.

Hæc tamen duo non multum urgent. Ad primum enim responderi potest Patres loqui tantum de apparitionibus recensitis ab Evangelistis. Ad secundum, Evangelistas non recensuisse omnes Christi apparitiones, ut patet ex 1 Corinth. 15, et mox dicam.

Dico 4°: Christus, post suam resurrectionem, [1] non debuit continue conversari cum discipulis.

Quia circa resurrectionem Christi duo erant discipulis declaranda, [2] scilicet ipsa veritas resurrectionis et gloria resurgentis. Ad veritatem autem resurrectionis sufficiebat quod pluries eis apparuerit, cum eis familiariter conversatus fuerit, comederit, biberit, et se iis palpandum exhibuerit. Ad gloriam resurgentis manifestandam, non conveniebat ut continue cum eis conversaretur, sicut prius fecerat, ne videretur ad talem vitam resurrexisse, qualem prius habuerat, scilicet mortalem. Unde Luc. ult. dicit eis : *Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum essem adhuc vobiscum,* id est, cum essem adhuc in carne mortali in qua estis vos.

Petes 1° quot fuerint Christi apparitiones ?

Resp. decem referri ab Evangelistis [3] juxta observationem S. Aug. lib. 3 de Consensu Evang., in fine : quinque ipsa die resurrectionis, alias postea.

Prima itaque facta est Magdalenæ, Marci ult. et Joan. 20 ; secunda mulieribus e sepulcro redeuntibus, Matth. 28 ; tertia Petro ; duobus enim discipulis redeuntibus ex Emmaus, dixerunt alii simul congregati: *Surrexit Dominus vere et apparuit Simoni.* Luc. 24 ; quarta discipulis euntibus in Emmaus, Luc. ult.; quinta, cum Dominus intravit ad discipulos januis clausis, absente Thoma, Luc. 24, Joan. 20 ; sexta die octava iterum discipulis præsente Thoma, Joan. 20 ; septima ad mare Tiberiadis, Joan 21, qui vocat eam tertiam, scilicet ex his quæ factæ fuerant pluribus discipulis simul, vel tertiam inter eas quas ipse recensuit ; octava undecim discipulis in monte Galilææ, ubi constituerat illis Jesus, Matth 28; nona, novissime recumbentibus undecim apostolis Jerosolymis, Marci ult.; decima denique ipsa die ascensionis in monte Oliveti prope Bethaniam, Luc. 24 et Act. 1.

[1] Q. 55. a. 1. o. [2] Ibid. a. 2, o.

[1] Ibid. a. 3. o. [2] Ibid. [3] Idid. ad 3.

Circa nonam difficultas est ; plures enim volunt hanc apparitionem fuisse ultimam ex his quæ factæ sunt die resurrectionis, proinde quintam, idque videtur innui in textu ; postquam enim Marcus narravit apparitionem factam Magdalenæ et duobus discipulis euntibus in Emmaus, quibus cæteri non crediderunt, immediate subjungit: *Novissime*, græce, *postea, recumbentibus illis undecim apparuit, et exprobravit incredulitatem eorum,* etc. Neque verisimile est Christum ipso suæ ascensionis die exprobrasse incredulitatem apostolis, quia jamdiu antea crediderant. Neque obstat tunc non fuisse undecim apostolos, sed decem tantum, Thomas enim aberat, ut dictum est, et etiam adfuisse alios ex discipulis, quia a nobiliori parte consessus vocabatur undecim virorum, eo quod post Judæ discessum collegium apostolorum tot constabat capitibus. Juxta hanc sententiam non improbabilem erunt tantum novem apparitiones ab Evangelistis relatæ.

Petes 2° ubi Christus esset extra tempus harum decem apparitionum ?

Resp. verisimiliter fuisse aliquando cum dilectissima Matre, aliquando cum patribus quos æterna beatitudine donaverat ; [1] certo autem aliquando cum discipulis. Præter enim has decem apparitiones ab Evangelistis recensitas, plures alias factas esse ipsis discipulis ad eorum consolationem et instructionem constat, partim, ut jam dixi, ex Apost. 1 Cor. 15, ubi refert apparitionem factam quingentis fratribus simul, deinde Jacobo, de quibus tamen nulla est mentio apud Evangelistas ; partim ex illo Act, 1 : *Per dies quadraginta apparens eis et loquens de regno Dei;* id est, de rebus Ecclesiam spectantibus ; non enim omnia scripta sunt, inquit Auctor ex Joanne.

Petes 3° quis sensus horum verborum Christi ad Magdalenam Joan. 20: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem,* cum tamen paulo post permiserit se tangi a mulieribus redeuntibus et sepulcro, et probabiliter a Magdalena quæ forte in reditu eas attigerat ?

Resp. sensum litteralem horum verborum esse hunc : Ne nunc moreris in mei amplexu et pedum osculis, sed vade cito et nuntia fratribus meis meam resurrectionem, erit tibi postea sufficiens tempus satisfaciendi tuo desiderio ; nondum enim *ascendi*, pro *ascendo,* ad Patrem ; id est, non decrevi tam cito ascendere ad Patrem et a vobis discedere. Permisit autem paulo post aliis mulieribus illum tangere, sed breviter et non morando, sicut volebat facere Magdalena præ sui amoris fervore, et secundum quod antea consueverat.

Petes 4° quoties Magdalena et aliæ mulieres accesserunt ad sepulcrum ?

Resp. bis accessisse. In primo accessu non viderunt Christum, sed angelos tantum, qui dixerunt eis illum resurrexisse, atque id nuntiarent discipulis, quod et fecerunt, Luc. 24, v. 9, 10 et 23. In secundo accessu viderunt Christum, Magdalena prope sepulcrum, aliæ mulieres in via dum redirent e sepulcro, qui pariter dixit eis ut id nuntiarent fratribus suis, quod etiam fecerunt, Joan. 20, Marci 16, v. 10, Matth. 28, v. 10.

ARTICULUS VI.

DE VERITATE RESURRECTIONIS DOMINICÆ.

Dico 1° : Christus variis testimoniis et argumentis, [1] seu signis sensibilibus sufficienter probavit veritatem suæ resurrectionis.

Prob. Christus veritatem suæ resurrectionis probavit, [2] 1° testimonio S. Scripturarum, Luc. ult.; 2° testimonio angelorum ; 3° se oculis discipulorum corporaliter præsentem exhibendo in eadem effigie, conversantem, manducantem, bibentem cum illis, seque ab eis palpandum cum suis cicatricibus præbendo; 4° asserendo seipsum esse, atque hanc assertionem miraculis confirmando, ut ingressu ad eos januis clausis, subitaneo discessu ab eorum oculis, stupenda captura piscium, ascensione sua in cœlum, etc. Adde alia miracula quæ tempore vitæ fecit in assertionem suæ doctrinæ, cujus caput erat resurrectio futura.

Dices : Angeli sæpe apparuerunt hominibus in specie humana, atque cum illis conversati sunt, manducaverunt et biberunt, et tamen non erant veri homines : ergo apparitiones Christi insufficienter probant ejus resurrectionem.

Resp. Quamvis apparitiones Christi seorsim sumptæ [3] non sufficerent ad probandam veritatem resurrectionis, sufficiunt tamen junctæ aliis argumentis, scilicet testimonio S. Scripturarum et angelorum, atque assertioni Christi miraculis confirmatæ ; cum enim miracula sint a Deo, repugnat ejus veracitati et bonitati facere miracula in assertionem falsi, ex quo homines invincibiliter in errorem inducerentur. Porro angeli qui apparuerunt in effigie humana, non asseruerunt se esse veros

[3] Ibid.

[1] Ibid. a. 6, o et ad 1. [2] Ibid. [3] ib. ad 1.

homines, et si asseruissent, non sunt patrata miracula ut hoc crederetur.

Dices 2° : Veritas resurrectionis Christi invictissime probatur testimonio Apostolorum.

Imprimis Act. 2, ipsa die Pentecostes, Petrus in medio Jerusalem toti plebi annuntiat resurrectionem Christi, qua una prædicatione convertuntur ad Christum tria millia Judæorum. Paulo post, Act. 3 et 4, pariter in medio Jerusalem prædicat cum Joanne Christum resurrexisse, hujus facti se testes asserunt et in hujus assertionis veritatem insigne miraculum edunt sanando claudum ex utero matris, qui quotidie sedebat ad portam templi ut peteret eleemosynam, atque inde convertuntur quinque millia virorum. Stant coram principibus sacerdotum, sadducæis et pharisæis, a quibus interrogati qua virtute aut quo nomine istud miraculum fecerint, respondit Petrus se fecisse in nomine Jesu Christi, *quem,* inquit, *vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis.* Prohibent ipsis sacerdotes et magistratus, ne ultra *loquerentur et prædicarent in nomine Jesu. Petrus vero et Joannes respondentes dixerunt ad eos : Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate ; non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui. At illi comminantes dimiseruut eos.*

Quid huic testimonio opponere potest humana ratio ? Resumamus singula. 1° Ad unam Petri prædicationem publicam quod Christus resurrexerit, convertuntur tria millia Judæorum, ad alteram, quinque millia : qua virtute, nisi divina? Vera ergo prædicabat Petrus. 2° Qua iterum virtute sanatus est claudus ex utero matris in confirmationem prædicationis Petri? Non diabolica, diabolus enim non potest facere vera miracula, et esto posset, non faceret in destructionem sui imperii ; ipsum autem maxime interesat ut non crederetur Christus resurrexisse : ergo virtute divina. Deus autem non facit miracula in assertionem falsi, ut jam dixi. 3° Quare principes et magistratus non arguunt Apostolos falsi, objicientes quod ipsimet furati sint corpus Jesu, ut jusserant antea publicari per custodes? Quare eos non cogunt istud corpus reddere ? Hoc solo res confecta fuisset, et impostura Apostolorum palam declarata. 4° Tandem quo motivo Apostoli antea tremuli et occulti propter metum Judæorum, nunc sub periculo vitæ suæ toti plebi resurrectionem Christi annuntiant,et coram magistratibus constanter asserant, indictum de ea re silentium contemnunt, si sciant revera Christum non resurrexisse.

2° Matthæus suum evangelium et in ea historiam mortis et resurrectionis Christi scripsit octavo circiter anno post mortem Christi, adjunctis pluribus factis publicis, ut quod moriente Christo velum templi sit scissum, quod terra tremuit,petræ scissæ,monumenta aperta, quod post resurrectionem corpora defunctorum pluribus apparuerint, quod sacerdotes et magistratus signassent ostium sepulcri et munierint custodibus, quos postea induxerunt, numerata pecunia, ut testarentur ipsis dormientibus corpus Christi ab ejus discipulis fuisse sublatum : hæc, inquam, facta publica et toti Jerosolymæ nota narrat Matthæus,quando vivebant adhuc innumeri testes oculati et auriti, qui, si falsa dixisset,extemplo ipsum mendacii arguissent, et tamen nemo illi tunc contradixit, aut certe proferatur auctor hujus ætatis, quo constet ipsi et aliis Evangelistis eadem narrantibus ab aliquo fuisse contradictum.

3° Cum certum sit corpus Christi in sepulcro revoluto lapide tertia die non fuisse inventum, fatendum est vel ipsum resurrexisse, vel ab aliquibus fuisse furtim sublatum. Hoc secundum dici non potest, cum principes Judæorum omnem curam adhibuerint ne posset auferri, obsignantes scilicet ostium sepulcri et apponentes illi milites custodes. Ast, inquiunt, discipuli Jesu illud furtim sustulerunt, custodibus dormientibus (id enim ut testarentur custodes, dederunt principes illis pecuniam, ut jam dixi.) Verum hoc putidum figmentum aperte refluunt sequentia. 1° Dormientes testes adhibent, quod risu potius quam seria refutatione dignum est; quomodo enim rescire potuerunt, quod ipsis dormientibus factum est? 2° Post vulgatam Christi resurrectionem apostoli adhuc diu manserunt Jerosolymis; si sustulerant corpus Jesu, quare principes Judæorum ab illis illud non repetierunt, et spectandum populo non proposuerunt? hoc enim solo facto, famam de Christi resurrectione penitus abolevissent. 3° Quis credat apostolos viros simplices, rudes, meticulosos et ad vocem ancillæ trepidantes, ausos fuisse surripere corpus Jesu præsentibus custodibus, quos, etiamsi supponas dormientes, levissimum murmur excitare potuisset? non poterat autem sine gravi strepitu revolvi magnus lapis ab ostio monumenti. Si dicas apostolos cuniculos subterraneos egisse, et terra suffossa corpus Christi ab ima parte sepulcri surripuisse, ad quod non attenderunt custodes. Contra est, quod sepulcrum non in terra, sed in rupe fuerit excisum : impossibile

autem erat absque immenso labore, magno strepitu, et longissimo tempore rupem ab imo scindere, sic ut per scissuram extraheretur corpus. Et dato id fieri potuisse, non excitatis custodibus, remansissent in scissa rupe furti indicia, quæ nulla arte, neque terra ingesta, neque insertis lapidibus potuissent explorationi Judæorum subduci ; sicque aperte fraudem discipulorum cognovissent, nec fabulam de custodibus dormientibus excogitassent. Insuper dicant, quis revolvit lapidem magnum ab ostio monumenti? viderant enim custodes revolutum lapidem, viderant angelos stantes ad sepulcrum, quorum aspectu territi fugerunt, atque totum factum ac vacuum sepulcrum magistratibus denuntiarunt. Porro ut quid opus erat agere cuniculos subterraneos ab ima parte sepulcri, cum superius esset omnino apertum?

4° Tandem dato, quod omnino incredibile est, apostolos potuisse quovis modo surripere corpus Christi, quis credat eos id voluisse? Quo enim motivo inducti fuissent, ut absque ulla spe præmii fingerent atrocissimum mendacium resurrectionis, quo toti generi humano illuderent et Judæorum odium in se concitarent, illudque cum famæ. bonorum et vitæ periculo, sustinerent? Is sane insanos fuisse credat, quisquis eos id attentasse credit.

Concludamus igitur cum S. Aug. contra Judæos : « Aut sepultum reddant, aut resurgentem nobiscum adorent.»

Petes utrum resurrectio Christi sit causa nostræ resurrectionis ?

Resp. esse causam efficientem, instrumentalem et exemplarem resurrectionis nostrorum corporum et nostrarum animarum. [1]

Est causa efficiens, [2] non ut est actus qui statim transiit, sed quatenus humanitas, secundum quam Christus resurrexit, est instrumentum divinitatis conjunctæ ad suscitanda corpora nostra et justificandas nostras animas.

Est autem causa exemplaris, [3] quatenus corpore et anima conformamur Christo resurgenti.

DISSERTATIO XIII.

De Ascensione Christi et missione Spiritus Sancti.

D. Th. qq. 57 et 58.

ARTICULUS I.

DE ASCENSIONE CHRISTI SECUNDUM SE.

Supposita fide de ascensu Christi in cœlum, de quo pluries S. Scriptura, subjicitur examini, 1° utrum conveniens fuerit Christum ascendere in cœlum ; 2° cur post quadraginta dies ; 3° qua virtute ascenderit ; 4° quis fuerit terminus ascensus ; 5° qui effectus et fructus illius.

Dico 1° : Conveniens fuit Christum ascendere in cœlum ; [1] 1° quia locus debet esse proportionatus locato ; cœlum autem est locus incorruptionis, terra generationis, et corruptionis : atqui Christus post resurrectionem habebat corpus incorruptibile : ergo ; 2° quia mortis et inferorum victori ac triumphatori hæc sedes regia debebatur ; 3° ad augmentum fidei, quæ est de non visis ; ad sublevamen spei, quia per hoc quod Christus ut caput nostrum ascendit in cœlum, dedit nobis ut suis membris spem illuc perveniendi : unde ipse dicit : *Vado parare vobis locum.* Item ad incentivum affectus charitatis in cœlestia : unde Apost. Coloss. 3 : *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super ter-*

[1] Q. 57, a. 1, o, et ad 3.

[1] Q. 56, o. 1 et 2, o. [2] Ibid. a. 1 ad 3. [3] Ibid. a. 1 et 2.

ram; 4° ut ostenderet doctrinam suam non esse terrenam, sed cœlestem, regnum suum non esse temporarium, sed æternum, et ut, mittendo Spiritum Sanctum doctrinæ suæ confirmatorem, probaret eum ab ipso procedere. Confer concl. quintam.

Dico 2°: Christus convenienter ascendit in cœlum [1] post quadraginta dies a resurrectione. 1° Ut efficacius probaret veritatem resurrectionis. 2° Ut absentiam quadraginta horarum, qua moriendo discipulos afflixerat, præsentia quadraginta dierum compensaret; ab hora enim nona feriæ sextæ qua mortuus est Christus, ad auroram diei dominicæ qua resurrexit, numeramus quadraginta circiter horas. 3° Ut sicut Deus Moysi post transitum maris Rubri se visendum exhibuit per quadraginta dies ut ipsum de mysteriis legis instrueret, sic Christus post transitum maris suæ passionis voluit se per quadraginta dies visendum exhibere apostolis ut ipsos de dogmatibus, sacramentis, sacris ritibus, de quibus silet Evangelium, instrueret; unde Act. 1, dicitur: *Per quadraginta dies apparens eis et loquens de regno Dei*, id est, de rebus ad Ecclesiam pertinentibus.

Dico 3°: Christus ascendit propria virtute [2]: 1° divina, quia est verus Deus; 2° virtute animæ moventis prout vult corpus glorificatum et dote agilitatis præditum.

Dices: Matth. ult. dicitur quod *Dominus Jesus postquam locutus est discipulis, assumptus est in cœlum*; et Act. 1: *Videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum:* atqui quod assumitur et elevatur, ab alio videtur moveri: ergo.

Resp. quod, sicut Christus dicitur propria virtute resurrexisse, [3] et tamen est suscitatus a Patre, eo quod eadem sit virtus Patris et Filii, ita etiam Christus propria virtute ascendit in cœlum, et tamen a Patre est elevatus et assumptus.

Nec obstat quod dicatur: *Et nubes suscepit eum*, [4] non enim sensus est quod nubes eum sustentaverit et elevaverit, sed quod eum subduxerit ab oculis discipulorum; et ideo dicitur: *Nubes suscepit eum ab oculis eorum.* Apparuit autem ista nubes in signum divinitatis, sicut gloria Dei Israel apparebat super tabernaculum in nube.

Statim vero ac subduxit eum nubes, cum antea pedetentim elevaretur, ut melius a discipulis observaretur, uno quasi momento ad instar fulguris immensa cœlorum spatia penetravit et ad cœlorum verticem pervenit.

Dico 4°: Probabile est Christum sic ascendisse super omnes cœlos, ut pedibus contingat convexum supremi cœli et totus sit extra cœlos, conformiter S. Scripturæ dicenti Eph. 4: *Ascendit super omnes cœlos* ; et Heb. 7: *Pontifex..... excelsior cœlis factus.* Hanc sententiam tenet S. Th. hic a. 4, et post ipsum Cajet, Suares, a Lapide, etc.

Attamen est ad minus æque probabile Christum ascendisse duntaxat ad supremam partem cœli empyrei, et totum in eo esse; idque etiam conformiter S. Scripturæ Marci ult. et Act. 1: *Assumptus est in cœlum*; Act. 3: *Quem oportet cœlum suscipere*; et Psal. 10, cœlum dicitur *sedes Dei.* Atque hanc sententiam tenet S. Th. in 3, d. 22, q. 3, a. 3, dicens: « Non dicitur ascendisse super cœlos, quia extra cœlum empyreum sit; sed quia in altissimam partem cœli empyrei ascendit. » Quem sequuntur Sylvester, Paludanus, et communius recentiores.

Neque sane textus laudati pro prima sententia neque aliqua ratio nos cogunt collocare Christum toto corpore extra cœlum.

Ad primum ergo textum Eph. 4: *Ascendit super omnes cœlos,* resp. cum S. Th. ultimo citato intelligendum esse quod in altissimam cœli partem ascendit: sicut dicimus ascendisse super arborem vel super turrim, non solum qui verticem transcendit, sed etiam qui altiores ramos vel gradus conscendit, etsi infra verticem hæreat. Ad secundum : Dicitur *pontifex excelsior cœlis factus;* id est, pontifex puritate superior cœlestibus spiritibus,*qui non habet necessitatem quotidie quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre,* ut immediate subdit Apost. Vel dicitur *excelsior cœlis factus,* quia penetravit omnes cœlos usque ad summum, et sedens ad dexteram Patris supremum in rebus obtinet locum et imperium.

Dico 5° : Effectus seu fructus ascensionis Christi sunt partim ea quæ recensuimus in prima concl. tanquam motiva illius, scilicet augmentum fidei, spei et charitatis, et missio Spiritus Sancti. Insuper apertio regni cœlorum, quorum introitus peccato protoparentis erat nobis occlusus. Item officium advocati quod Christus pro nobis erga Patrem exercet, juxta illud 1 Joan. 2 : *Advocatum habemus ad Patrem, qui etiam interpellat pro nobis.* Denique manifestatio suæ supremæ potestatis, majestatis, gloriæ, triumphi, adimpletionis

[1] Ibidem ad 4. [2] Ibidem. a. 3, o. [3] Ibidem. ad 1. [4] Ibid. a. 4, ad 4.

omnium prophetiarum, ac munificentiæ in omnes homines, quos omnis generis donis, gratiis, signis, miraculis cumulat, juxta illud Ephes. 4: *Ascendit super omnes cœlos ut adimpleret omnia.*

ARTICULUS II.

DE TEMPORE ET LOCO ASCENSIONIS CHRISTI, NECNON DE EJUS SESSIONE AD DEXTERAM PATRIS.

Dico 1° : Christus ascendit in cœlum quinta Maii, quæ hoc anno incidit in feriam quintam. Prob. Christus crucifixus est feria sexta, quæ erat vigesima quinta Martii, surrexit die tertia, quæ erat dominica dies, vigesima septima ejusdem Martii ; in Act. Apost. c. 1, numerantur quadraginta dies a die resurrectionis ad diem ascensionis. Ergo contingit ascensio quinta Maii, feria quinta hebdomadæ.

Dico 2°: Probabile est Christum ascendisse in cœlum circa meridiem seu paulo post ; quia Lucas, Act. 1, postquam dixit : *Et convescens præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, sed expectarent promissum Patris*, paulo post subdit : *Videntibus elevatus est.* Per το *convescens* autem intelligitur prandium, quod solet accipi circa meridiem. Scio quosdam loco *convescens* legere *conversans*, sed insistimus Vulgatæ.

Dico 3° : Christus ascendit in cœlum ex monte Oliveti.

Prob. Lucas, Act. 1, postquam retulit ascensionem Domini coram discipulis, subjungit: *Tunc reversi sunt Jerosolymam a monte qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter.*

Si dicas eumdem Lucam, c. ult. Evangelii, scribere : *Eduxit discipulos suos foras in Bethaniam, et elevatis manibus benedixit eis, et factum est, dum benedixit illis, recessit ab eis et elevatus est.*

Resp. hæc cum præcedentibus minime pugnare ; quia Bethania erat in declivio montis Oliveti sita : transivit ergo Jesus Bethania, atque inde ascendit montem, unde et in cœlum elevatus est.

Testantur S. Hieron. de Locis Hebraicis, S. Aug. tract. 47 in Joan., S. Paulinus Nolanus, epist. 11 ad Severum Sulpitium, Beda de Locis Sanctis, c. 7., etc. Christum in monte impressisse terræ pedum vestigia constanter permanentia, et templum ibi ab Helena, Constantini matre, extructum nunquam potuisse contegi. Hæc sunt S. Hieronymi verba loco cit.: « Mons Oliveti ad orientem Jerosolymæ, torrente Cedron interfluente, ubi ultima vestigia Domini humo impressa, hodieque monstrantur ; cumque terra eadem quotidie a credentibus hauriatur, nihilominus tamen eadem sancta vestigia pristinum statum continuo recipiunt. Denique cum Ecclesia, in cujus medio sunt, rotundo schemate et pulcherrimo opere conderetur, summum tantum cacumen, ut perhibent, propter dominici corporis meatum, nullo modo contegi et concamerari potuit ; sed transitus ejus a terra ad cœlum usque patet apertus. »

Dico 4° : Probabilius est ascendenti Christo præter apostolos adfuisse præsentes B. Virginem Matrem Jesu, et ejus cognatos cum aliis mulieribus ; quia Lucas, Act. 1, postquam descripsit ascensionem Christi coram apostolis, et dixit eos regressos Jerusalem introisse cœnaculum, immediate subdit : *Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria Matre, Jesu, et fratribus ejus :* quo contextu innuitur hos ultimos rediisse cum apostolis e monte Oliveti post ascensionem Christi, et huic adfuisse cum illis.

Dico 5°: Sedere ad dexteram Patris convenit Christo qua Deo et qua homini[1], diverso tamen modo.

Prob. Dextera Patris non sumitur hic corporaliter sensu Antropomorphitarum[2], quasi in Deo sint humana membra, sed metaphorice pro divinis bonis, scilicet gloria divinitatis, æterna beatitudine, atque regnandi et judicandi potestate. Unde sedere ad dexteram Patris, est tranquille et immobiliter possidere divina bona, nempe gloriam divinitatis, æternam beatitudinem et regalem ac judiciariam potestatem: atqui Christus qua Deus possidet essentialiter gloriam divinitatis, æternam beatitudinem atque regalem et judiciariam potestatem, ita ut το *ad*, quod est transitivum, respective ad Christum qua Deum importet tantum distinctionem personarum et ordinem originis, non gradum naturæ vel dignitatis, in quo est æqualis Patri: Christus autem qua homo excellenter possidet præ cæteris creaturis æternam beatitudinem atque regalem et judiciariam potestatem: unde, Joan. 5, dicitur: *Dedit ei Pater judicium facere, quia Filius hominis est*: ergo.

Ex prima parte conclusionis colliges non posse dici de Patre quod sedeat ad dexteram

[1] Q. 58, a. 1, 2. 3, o. [2] Ibid.

Filii et Spiritus Sancti, neque de Filio quod sedeat ad dexteram Spiritus Sancti; quia neque Pater a Filio et Spiritu Sancto, neque Filius a Spiritu Sancto, habent originem; posse vero dici de Spiritu Sancto quod sit ad dexteram Patris et Filii, quia ab utroque habet originem.

Ex secunda parte conclusionis colliges sedere ad dexteram Patris esse proprium Christo qua homini, quia est in excellenti possessione divinorum bonorum præ cæteris creaturis, etiam angelicis. Unde Apost. Heb 11 : *Ad quem enim angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis?*

Quando ergo legimus de sanctis quod regnabunt cum Christo et sedebunt super sedes duodecim judicantes tribus Israel, intelligendum est hos regnaturos et judicaturos gradu longe inferiori ad Christum, et tanquam ejus ministros.

Dices: Dextera est locus dignioris, sinistra inferioris: si ergo Christus sit a dextris Patris, Pater est ab ejus sinistris: quomodo ergo Christus non est dignior Patre?

Resp. hac metaphora non significari Christum respicere Patrem tanquam sinistrum, sed tanquam medium in supremo throno collocatum, ad cujus dexteram assideat qui est illi proximus: sic, 3 Reg. 2, legimus Salomonem matrem suam sibi ad dexteram colloçasse, primo scilicet post regem loco.

ARTICULUS III.

DE MISSIONE SPIRITUS SANCTI.

S. Lucas, Act. 2, sic narrat: *Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes,* scilicet centum fere viginti, de quibus dixerat cap. præced., *pariter in eodem loco,* scilicet cœnaculo, *et factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes, et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum: et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et cœperunt loqui variis linguis prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.*

Ad quorum elucidationem subjicimus hic examini, 1° de qua Pentecoste loquatur Lucas, an de Judaica, an de christiana, proinde qua die descenderit Spiritus Sanctus; 2° quid intelligatur per *dispertitas linguas*; 3° de effectibus missionis Spiritus Sancti, et præcipue de dono linguarum; 4° qui hos effectus receperint.

Dico 1° : Probabilius est Lucam locutum fuisse de Pentecoste Judaïca, non de christiana; quia tunc nondum erat instituta Pentecostes christiana ut distincta a Judaïca.

Si dicas saltem institutam fuisse tunc cum hæc scriberet Lucas, anno scilicet circiter vigesimo octavo post Christum; adeoque dum ait Spiritum Sanctum illapsum esse dum complerentur dies Pentecostes, intellexisse dies Pentecostes, quæ jam sua ætate celebrabatur.

Resp. neg. assumptum; quia ipse Lucas, Act. 20, dicit Paulum *festinasse ut, si possibile sibi esset, diem Pentecostes faceret Jerosolymis;* intelligit autem Pentecostem Judaïcam, non christianam; quia christiana ubique celebrari poterat, Judaïca autem Jerosolymis tantum : consequenter dum Lucas scriberet Acta Apostolorum, nondum erat instituta Pentecostes christiana ut distincta a Judaïca.

Hinc sequitur descensum Spiritus Sancti contigisse die sabbati, non die dominica; quia quinquaginta dies Pentecostes Judaïcæ numerabantur a Paschate Judaïco, non a prima die, sed a secunda, quando offerebatur novus manipulus hordeaceus, ut scribit Josephus, lib. 3 *Antiq.*, c. 10. Secunda autem dies Paschatis hoc anno erat sabbatum, ideoque abhinc quinquagesimus erat etiam sabbatum.

Si dicas oblationem primi manipuli hordeacei dilatam fuisse hoc anno ad diem sequentem, quæ apud nos est dominica, quia metere sabbato non licebat : unde numerando quinquaginta dies a tertia die Paschatis, quinquagesima erit dominica.

Resp. neg. assumpt. : ad prob. dist. Metere sabbato messe communi non licebat, conc., quia erat opus servile; messe particulari manipuli hordeacei ad offerendum Deo in templo, neg., quia non censebatur opus servile, sed actus religionis, sicut extruere ignem in domibus privatis erat opus servile lege prohibitum, secus extruere in templo; idque asserit R. Moyses in Commentariis super *Misna.*

Confirm. consectarium. Petrus. Act. 2, probat apostolos ipsa die descensus Spiritus Sancti variis languis loquentes, non esse ebrios, ut dicebant quidam ex adstantibus, quia erat tantum hora diei tertia, scilicet ab ortu solis more Judaico computato, id est, hora circiter nona matutina more nostro : *Non, sicut vos æstimatis,* inquit, *hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia:* atqui hæc ratio nihil probaret, si

non ponas descensum Spiritus Sancti sabbato sed die sequenti: ergo. Prob. min. Ideo apostoli non poterant sabbato esse ebrii hora nona matutina, quia, cum hac die offerretur sacrificium solemne, non licebat sumere cibum antequam esset consummatum, ut scribit Josephus in Vita sua, consummabatur autem circa horam sextam seu meridiem ; aliis autem diebus quibus non offerebatur sacrificium solemne, licitum erat quavis hora manducare : si ergo non sabbato, sed sequenti die, qua solemne sacrificium non offerebatur, et erat ideo licitum quavis hora manducare et bibere, illapsus sit Spiritus Sanctus, imbellis erat ratio Petri, cum non sit impossibile, imo nec rarum homines esse ebrios circa horam nonam matutinam, quin etiam aliquando summo mane videamus ebrios.

Atque ex verbis Petri citatis habes descensum Spiritus Sancti contigisse hora ab ortu solis tertia, id est, hora circiter nona matutina, ut dixi : unde canit Ecclesia : « Dum hora cunctis tertia, repente mundus intonat, orantibus apostolis, Deum venisse nuntiat. »

Dico 2° : Per dispertitas linguas intelligimus juxta communem sententiam interpretum et fidelium linguas velut igneas distributas supra singulorum capita, inferius coalescentes, sed superius divisas ob suam agilitatem et velocitatem, ut solet flamma vel sponte sua, vel vento agitata. Atque sic est sensus obvius et naturalis horum verborum: *Apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque,* scilicet ignis, vel, si vis, Spiritus Sanctus sub symbolo linguæ velut igneæ, *supra singulos eorum.*

Paradoxum itaque existimanus dicere cum Serrio, *Exercitat.* 62, per dispertitas linguas, intelligendas esse illorum ipsorum adstantium linguas in ore proprio hiante visas velut igneas et in duas partes scissas. Mirum sane fuisset et risu dignum spectaculum quod ad sonum tanquam venti flantis, omnes adstantes centum fere viginti, eodem simul motu oris hiantis concitati linguas suas velut igneas et dissectas exhibuissent.

Unicum et futile hujus exoticæ opinionis fundamentum profert laudatus scriptor, scilicet, quosdam Patres per linguas dispertitas, intelligere divisas et dissectas, atque legere : *Visæ illis linguæ divisæ sicut ignis.* Verum quid inde? Et nos etiam dicimus divisas super singulorum capita, et dissectas in parte superiori ad modum flammulæ vento agitatæ, ut dixi in conclusione.

Dico 3° : Effectus missionis Spiritus Sancti fuerunt: 1° augmentum gratiæ sanctificantis; 2° septem dona quæ vulgo dicuntur Spiritus Sancti, ab Isaia cap. 11 enumerata, scilicet dona sapientiæ, intellectus, consilii, fortitudinis, scientiæ, pietatis et timoris Domini, de quibus vide S. Th. 1 2, q. 68; 3° duodecim fructus ex his donis promanantes, quos recenset Apostolus, Galat. 6, his verbis : *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas,* de quibus v. S. Th. ibid. q. 70; 4° gratiæ gratis datæ, quas novem recenset Apostolus, 1 Cor. 12, his verbis: *Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum ; alii fides in eodem Spiritu ; alii gratia sanitatum in uno Spiritu ; alii operatio virtutum ; alii prophetia; alii discretio spirituum: alii genera linguarum; alii interpretatio sermonum.*

Dico 4° : Donum linguarum sic fuit collatum singulis apostolis, ut et variis nationum linguis loquerentur, et etiam, quandoque una lingua loquentes a variarum nationum populis audirentur.

Prob. prima pars: Act. 2, dicitur: *Cœperunt loqui variis linguis*; 2 Cor. 14, Apostolus dicit: *Omnium vestrum lingua loquor ;* omnium scilicet qui ex variis mundi partibus Corinthum confluebant; Marci 16, id futurum promiserat Christus, *ut linguis loquerentur novis.*

Confirm. Evangelicæ prædicationi non sufficiebat ut apostoli audirentur a diversis nationibus, sed etiam necesse erat ut illas loquentes audirent, alias non potuissent cum illis miscere colloquia: ergo earum linguas callebant.

Prob. secunda pars : Quandoque unus apostolus pluribus diversarum linguarum hominibus loquebatur, a quibus audiebatur, ut contigit Petro ipsa die Pentecostes, Act. 2. v. 14: atqui, licet variis linguis instructi, non poterant tamen multis simul loqui, sed una tantum : ergo.

Insuper non videtur negandum apostolis quod legimus concessum novissimis temporibus S. Vincentio Ferrerio, S. Ludovico Bertrando, S. Antonio Patavino et aliis.

Dices : Si singuli apostoli aliarum nationum linguas calluissent, aut si loquentes una lingua a diversis nationibus audirentur, non indiguissent interpretibus : atqui secundum SS. Patres, Irenæum, Melitonem, Hieron., Clementem Alex. et alios, Marcus fuit interpres Petri et Titus Pauli: imo ipse Paulus, 2 Cor. 11,

fatetur se *imperitum sermone* græco: ergo.

Resp. dist. maj. Non indiguissent interpretibus idiomatis, conc.; sententiarum, neg; cum enim apostoli ex impetu Spiritus Sancti aliquando sublimia et obscura proferrent, horum explicatio interpretibus relinquebatur. Quod autem Apostolus dicat se *imperitum sermone*, intelligendum est, non de ignorantia idiomatis, sed de elegantia et ornatu ; donum enim linguarum non conferebat apostolis ut eleganter loquerentur, ne crederetur homines attrahi ad fidem elegantia et ornatu sermonis, sed ut loquerentur intelligibiliter, quantum opus erat, ut docet Auctor 2 2, q. 176, art. 1 ad 1.

Dico 5° : Non solum apostoli, sed omnes qui erant in cœnaculo centum fere viginti acceperunt donum linguarum et alios effectus Spiritus Sancti; dicitur enim, Act. 2 : *Repleti sunt omnes*, qui erant in cœnaculo, *Spiritu Sancto, et cœperunt loqui variis linguis*. Neque sane iis negandum est, quod ipsis gentilibus ad fidem conversis concedebatur; legimus autem, Act. 10, gentiles ad fidem conversos apostolorum ministerio, hac gratia fuisse donatos.

APPENDIX

DE ACTIS PILATI CIRCA GESTA ET MIRACULA CHRISTI AD TIBERIUM IMPERATOREM MISSIS.

Agnoscimus cum eruditis acta et epistolas quæ nunc apud nos circumferuntur sub nomine Pilati ad Tiberium de gestis et miraculis Christi, esse apocrypha et falsa. Hujus furfuris sunt, epistola quam exhibet Hegesippus, quarto vel quinto sæculo ; altera quam refert Sixtus Senensis, lib. 2 Bibliothecæ Sanctæ; altera quam edidit Florentinus in notis et exercitationibus ad apostolorum indiculum; altera quam Bollandistæ referunt ad quartam Februarii; altera denique quam profert D. Fabricius ex bibliotheca Colbertina; utpote in quibus sunt plura apertæ falsitatis indicia, sed et maxime acta impia et blasphema de gestis Christi sub nomine Pilati ad Tiberium missa, jussu Maximini imperatoris in odium Christi et ejus religionis fabricata.

Quæstio est ergo utrum independenter ab his omnibus actis et epistolis, Pilatus revera renuntiaverit Tiberio gesta et miracula Christi, tam quæ vivens operatus est, quam quæ in ejus morte et post ejus mortem contigere : atque his motus Tiberius tentaverit apotheosim Christi apud senatum Romanum.

Dico : Probabilissimum est Pilatum nuntiasse Tiberio Cæsari gesta et miracula Christi, ejus mortem et resurrectionem, atque inde Tiberium tentasse apotheosim Christi apud senatum Romanum.

Prob. testimonio veterum scriptorum fide dignorum.

S. Justinus Martyr, qui occubuit anno 150, *Apologia secunda* ad Antoninum imperatorem, prius enarratis Christi miraculis, dixit : « Hæc ita gesta esse cognoscere ex actis, quæ sub Pilato sunt scripta »; » et postea : « Et quod ista fecerit Christus, ex eis quæ sub Pilato sunt conscripta commentaria, cognoscere potestis.»

Tertullianus in *Apologetico* contra Gentes, c. 5 : « Apud vos, inquit, de humano arbitratu divinitas pensitatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo jam Deo propitius esse debebit. Tiberius ergo, cujus tempore nomen christianum in sæculum introivit, annuntiatum sibi ex Syria Palestina, quæ illic veritatem ipsius divinitatis revelaverat, detulit ad senatum cum prærogativa suffragii sui; senatus quia non ipse probaverat, respuit. Cæsar in sententia permansit, comminatus periculum accusatoribus christianorum » ; et cap. 21, præmissis gestis et miraculis Christi, subdit : « Ea omnia super Christo Pilatus, et ipse jam pro sua conscientia christianus, Cæsari tunc Tiberio nuntiavit ; sed et Cæsares credidissent super Christo, si aut Cæsares non essent sæculo necessarii, aut si et christiani potuissent esse Cæsares. »

S. Lucianus, martyr sub Decio, videtur eadem acta indicare, cum diceret ad præsidem : « Consulite annales vestros, et invenietis Pilati temporibus, dum pateretur Christus, media die fugatum solem et interruptum diem. »

Eusebius, sæculo 4, lib. 2 *Hist.*, c. 2 : « Cum, inquit, per omnem jam locum de resurrectione et mirabilibus Domini Jesu Christi, et de ascensione ejus ad cœlum felix fama loqueretur, ac per omnium aures beati hujus rumoris volveretur opinio : quoniam antiqui moris erat apud Romanos, ut provinciarum judices, si quid forte novi in his, quas regebant, provinciis accidisset, vel principi, vel senatui nuntiarent ; ut ne ex his, quæ gerebantur, ignorare aliquid viderentur. De resurrectione a mortuis Domini et Salvatoris nostri, Jesu Christi, quæ jam in omnem locum fuerat promulgata, Pilatus Tiberio principi refert; sed et de cæteris mirabilibus ejus, et ut post mortem, cum resurrexisset, a quam plurimis jam Deus esse crederetur. Tiberius quæ compererat retulit

ad senatum. Senatus autem sprevisse dicitur, pro eo quod non sibi prius hujus rei judicium fuerit delatum, sed auctoritatem suam prævenit vulgi sententia ; lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos Deus haberetur, nisi senatus decreto atque sententia firmatus. Porro autem pro vero hoc erat, quod gerebatur, ne divina virtus humanis putaretur assertionibus indigere. Cumque secundum ea, quæ supra diximus, renuisset senatus, Tiberius tamen tenuit sententiam suam, ut ne quid adversus doctrinam Christi contrarium moliretur. » Idem in Chronico ad annum 37.

S. Chrysost., hom. 267 in epist. 2 ad Cor.: « Romanorum senatus, inquit, hanc potestatem habebat, ut deos crearet atque conscriberet. Quippe cum res omnes a Christo gestæ nuntiatæ sunt, Romam misit is, qui Judæorum nationi præerat, sciscitans ex ipsis, num eum quoque Deum creare placeret. Id vero illi recusarunt, quod iniquo atque infenso animo ferrent, ante decretum suum atque sententiam, crucifixi potentiam affulgentem, universum orbem ad sui cultum et venerationem attraxisse. »

Eadem scribunt Paulus Orosius, lib. 7 *Hist.*, c. 4, S. Greg. Turonensis, lib. 1 *Hist.*, c. 24, et Nicephorus, lib. 2 *Hist.*, c. 8. Tot autem ac tantis viris fidem detrectare temerarium est.

Dices cum Tanaquillo hæretico : 1° Tertullianus, quem alii secuti sunt, hausit quæ scripsit ex actis apocryphis Pilati. 2° Non est verisimile Tiberium gentilem tentasse apotheosim Christi apud senatum Romanum. 3° Si hoc tentasset, non ausus fuisset senatus illi resistere.

Resp. ad primum, 1° Justinum esse antiquiorem Tertulliano, a quo proinde nihil accipere potuit; 2° neque Justinum, neque Tertullianum, neque Lucianum tam male fama et religioni suæ consuluisse ut fidenter provocarent Romanos ad eorum archiva et annales, quibus, si minus vera dixissent, facile falsitatis argui potuissent.

Ad secundum: Verisimillimum est Tiberium licet gentilem Christi virtutibus et prodigiis motum tentasse ejus apotheosim apud senatum Romanum. Adrianus gentilis erat, Alexander Severus gentilis erat, et tamen, teste Lambridio in Vita Adriani, templa Christo erigere decreverant, a quo eos deterruerunt idolorum sacerdotes.

Ad tertium : Non mirum si senatus voluntati Tiberii quantum ad Christi apotheosim non consenserit; ea enim erat animi moderatione erga senatum, teste Suetonio, ut eum suæ sententiæ acquiescere recusantem ægre non ferret, ubi putabatur adesse justa ratio. Multæ vero rationes justæ videbantur senatui, Christi apotheosim rejiciendi. Prima est quam referunt auctores laudati, quod inconsulto senatu jam ut Deus coleretur, cum tamen ad senatum pertineret deos creare. Secunda, quia cum Christus deberet coli solus, omnes alii dii sua sede fuissent expellendi. Tertia, quia Romani tunc opibus et imperio florentes a Christi humilitate et paupertate abhorrebant, eosque pudebat venerari ut Deum, quem vir Romanus infami crucis supplicio affixerat. Sed et mentes nostras altius erigentes dicamus, cum quibusdam ex laudatis auctoribus, id divino consilio factum fuisse, ne Christus ad instar falsorum numinum divinitatem ab hominibus accipere videretur, neve Christiana religio senatus Romani judicio atque præsidio fundata ac propugnata censeretur.

DISSERTATIO XIV.

De morte et assumptione Deiparæ Virginis.

ARTICULUS I.

DE MORTE DEIPARÆ.

Duo potissimum hic vertuntur in quæstionem : primum, an mortua sit B. Virgo; secundum, ubi sit mortua.

Dico 1° : Certissime tenendum est B. Virginem esse mortuam.

Prob. 1° ex lege generali, qua *statutum est*

omnibus hominibus semel mori, Heb. 9; et Psal. 38 : *Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem ?*

Prob. 2° auctoritate Ecclesiæ, quæ in officio Assumptionis pluries agnoscit B. Virginem esse vita functam, præsertim in collecta ex Sacramentario S. Gregorii deprompta; « Sancta Dei GenitrixVirgo mortem subiit temporalem » ; et in secreta : « Quam pro conditione carnis migrasse cognoscimus. »

Prob. 3° ex communi sensu SS. Patrum, quorum nullus ante S. Epiphanium de morte B. Virginis dubitavit.

Levi autem fundamento nixus dubitavit S. Epiphanius, quia nimirum S. Scriptura silet de B. V. morte : « Quærant, inquit, *Hæresi* 78, vestigia S. Scripturarum et invenient utique, neque mortem Mariæ, neque an mortua sit, an non mortua, neque an sepulta sit, an non sepulta... Non omnino definio hoc et non dico quod immortalis mansit, sed neque affirmo an mortua sit. » Quasi vero necesse sit mortem alicujus exprimi in S. Scriptura ut crederetur mortuus, dum constat nullum ab ea lege excipi. Nullius apostolorum, excepto Jacobo, mors exprimitur in S. Scriptura, ideone dubitamus an sint mortui ? Neque locus erat referendi mortem Virginis in Evangelio, quod Christi duntaxat historiam continet usque ad ejus ascensionem ; neque in Actis, quæ historiam apostolorum, præsertim Petri et Pauli, tantum referunt. Epistolæ vero apostolicæ singulares tractant materias, quæ nihil attinent ad transitum B. Virginis.

Dices insuper 1° : Mors est pœna peccati originalis : atqui B. Virgo immunis fuit a peccato originali : ergo. 2° Henoc, Elias, S. Joannes Evangelista non sunt mortui ; quidni eodem privilegio donatam Deiparam dicamus ?

Resp. ad primum, omissa min., dist. maj. Mors est pœna peccati originalis tantum, neg. maj.; est insuper nativa conditio naturæ humanæ sibi relictæ, conc. maj. Equidem Adam ex privilegio justitiæ originalis fuisset immortalis, et peccando amisit justitiam originalem atque inde promanans privilegium immortalitatis, sicque ex illa parte mors est pœna peccati ; sed etsi fuisset creatus Adam absque hoc privilegio et conditioni naturæ suæ ex qualitatibus contrariis sese destruentibus relictus, mortem etiam subiisset independenter a peccato ; ideoque B. Virgo, etiamsi supponatur a peccato originali immunis, cum tamen non esset justitiæ originalis privilegio donata, mortem subire debuit. Quinimo Christus, in quo certo non erat peccatum originale, nativæ suæ conditioni relictus mortem senescendo subiisset, si ab hominibus non fuisset occisus, ut docet S. Aug., I. 2 de Peccat. Merit. et Remiss., c. 29.

Ad secundum, neg. conseq. Henoc enim et Elias non sunt translati in cœlestem patriam, sed in locum amœnum mortalibus impervium, donec veniat Antichristus contra quem pugnabunt, et quo devicto morientur, ac tum demum æternam beatitudinem obtinebunt : quæ de B. Virgine dici non possunt. Idem foret dicendum de S. Joanne Evangelista, si verum esset quod non obierit, sed contraria sententia est longe probabilior et communior.

Dico 2° : Quo loco obierit Deipara, an Ephesi, an Jerosolymis certo definiri non potest, propter probabilitatem utriusque sententiæ.

Obiisse Ephesi suadet potissimum epistola synodica concilii Ephesini, anno 431, ad clerum et populum Constantinopolitanum, ubi patres synodici referunt Nestorium damnatum in urbe Ephesi, « in qua, inquiunt, theologus Joannes et Dei genitrix Virgo Sancta Maria » ; hoc enim, subintelligendo *est*, quod juxta leges linguæ Latinæ et Græcæ eleganter subintelligitur, significat Joannem theologum et B. Virginem *esse* Ephesi, utique inhumatos; quomodo enim tunc aliter esse possent?

Equidem aliqui dicunt hanc phrasim esse mutilam et supplendum, vel « aliquando habitaverunt, » vel « sacras ædes habent », vel « magno sunt in honore » : sed ex nullo codice probatur mutilatio, et si subintelligatur *est* secundum usum linguæ Græcæ et Latinæ, non est recurrendum ad mutilationem.

Confirm. Patres Ephesini idem voluerunt significare, Joannem illic esse inhumatum; id enim apud ipsos constabat, ut patet ex epistola Cœlestini papæ, in qua eos hortatur ut Joannis documenta sequantur « cujus reliquias, inquit, præsentes veneramini ; » et episcopi orientales qui ad concilium venerant, conqueruntur injectam sibi moram, ne sanctorum martyrum et singulariter Joannis Evangelistæ reliquias deoscularentur.

His non obstantibus remanet dubium ; difficile est enim designare tempus quo B. Virgo potuerit venire Ephesum, si revera venerit. Communiter dicitur venisse cum S. Joanne Evangelista. Is autem, juxta S. Irenæum, l. 3, c. 3, S. Epiphanium, *Hæresi* 51, et Acta S. Timothæi apud Bollandistas ad vigesimam quartam Januarii, non venit Ephesum saltem ad habitandum et ad regendam ecclesiam,

nisi valde senex et post mortem SS. Petri et Pauli, hoc est anno æræ vulgaris 66, quo tempore habuisset B. Virgo octoginta quinque annos, supponendo quod peperit Salvatorem anno ætatis suæ decimo quinto, ut quidam volunt, aut annos nonaginta quatuor, supponendo cum aliis quod peperit Christum anno ætatis suæ vigesimo quarto. Non est autem verisimile eam tot annis gravatam hoc iter suscepisse. Necesse est ergo dicere S. Joannem prius venisse Ephesum cum B. Virgine, sed ibi non fuisse commoratum : at quo fundamento id dicatur, non liquet, nec est verisimile Joannem illuc adduxisse B. Virginem, ut statim eam desereret.

Insuper Polycrates, Ephesiorum episcopus, in epistola ad Victorem papam, quam refert Eusebius, l. 5 *Hist.*, c. 24, refert magna sanctitatis lumina Ephesi et in Asia extincta, nec B. Virginis meminit.

Respondet Serrius, ideo non meminisse B. Virginis, quia recensendo ista sanctitatis lumina, intendebat probare eorum exemplo Pascha esse celebrandum decima quarta Martii: cum autem B. Virgo breve tempus duxerit Ephesi et paulo post adventum obierit, non fuit illi occasio celebrandi illic Paschatis: unde non erat cur Polycrates eam cum aliis Pascha decima quarta die celebrantibus laudaret. Verum hæc ultima facilius dicuntur quam probantur; unde enim sciri possunt?

Obiisse vero Jerosolymis quidam probant ex D. Dionysio, qui, c. 3 de *Divinis Nominibus*, dicit se cum apostolis et Hierotheo illuc convenisse ad videndum corpus B. Virginis. Sed præterquam quod multi hodie habeant ista scripta ut D. Dionysio supposita ab auctore quodam V sæculi, non pauci etiam censent Dionysium, sive verum sive fictitium, non loqui de corpore Virginis, sed de sepulcro Christi, et inde natum errorem quod legeretur σωματος corpus pro σιματος sepulcrum. Ita S. Maximus, Hincmarus, Harduinus, Combefisius, Thomassinus, Tillemontius et alii. Certum itaque argumentum inde peti non potest.

Omitto alia scripta potiori jure reputata Apocrypha, ut liber qui appellatur *Transitus B. Virginis* Melitoni Sardensi episcopo suppositus, sermo de assumptione ab aliquibus S. Hieronymo, ab aliis Sophronio ejus amico affictus, quidam sermones SS. Athanasio et Aug. falso adscripti.

S. Joannes Damascenus, Andræas Cretensis, Nicephorus referunt ex Euthymio Juvenalem episcopum Jerosolymitanum, anno 451, respondisse Marciano Augusto et Pulcheriæ de corpore Deiparæ sollicitis, ejus sepulcrum Gethsemani prope Jerosolymam esse situm, sed vacuum.

At reponunt alii 1° Euthymium esse auctorem ignotum, cui ideo certa fides adhiberi non potest; 2° dato Juvenalem sic respondisse Marciano, ipsum majorem fidem non mereri, quippe qui, juxta S. Cyrillum, vir fuit ambitionis immodicæ, adjutor Dioscori in Latrocinio Ephesino, et qui juxta S. Leonem falsa monumenta supposuit in favorem sui patriarchatus Jerosolymitani.

Insuper S. Leo in litteris ad eumdem Juvenalem datis tertio circiter anno post datum, ut dicitur, Marciano responsum de sepulcro Mariano, in quibus ex professo agit de locis Jerosolymorum religione fidelium frequentatis, nihil prorsus habet de sepulcro Deiparæ, quod procul dubio non omisisset, si ex responso ipsiusmet Juvenalis ad imperatorem jam factum esset celebre.

His igitur omnibus omissis, hujus sententiæ probabilitatem repetimus tantum ex his quæ refert Baronius ad annum 48, n. 19, ubi postquam dixit non multum ante tempora Juvenalis Marianum sepulcrum fuisse repertum, subjungit: « Qui loca illa intuiti sunt, eademque fideliter descripsere (citat in margine Burchardum l. 1, c. 7, § 47.) sane testantur, post cladem Jerosolymitanam a Romanis illatam, sepulcrum Dei Genitricis, ruina propinquorum ædificiorum, sic fuisse coopertum et obrutum, ut per gradus circiter sexaginta pateat ad illum locum descensus. Et qui, nostris temporibus, illuc peregrinati sunt, testantur illud in petra excisum esse, et instar sepulcri Domini, nativi lapidis cohærentia, loco immobiliter inhærere. Meminit et Beda de *Locis Sanctis* sepulcrum Dei Genitricis suis temporibus vacuum cerni in dicto loco : unde et miramur, quomodo illud dicatur Constantinopolim fuisse translatum ». Hæc Baronius.

Unde non mirum S. Hieronymum et S. Epiphanium, qui loca sancta frequentarunt, mentionem non fecisse sepulcri Mariani (quod est argumentum oppositæ sententiæ), siquidem dicatur post illorum tempora repertum.

Longe magis incertum est quo anno vitæ suæ et Christi obierit B. Virgo. Alii dicunt mortuam esse anno Christi quadragesimo octavo; alii usque ad extremam senectutem devenisse; alii vita functam dicunt ipso anno Christi trigesimo septimo, ætatis suæ quin-

quagesimo secundo, vel ut aliis placet sexagesimo primo.

Placida vero morte obiisse, et non martyrio, ut quidam commenti sunt, communissima est sententia. Nec favet contrariæ illud Luc. 2 : *Tuam ipsius animam pertransibit gladius;* non enim de gladio materiali intelligendum est, cum materialis gladius non possit transfigere animam, sed de doloribus, quos, Christo patiente, passa est.

ARTICULUS II.

DE ASSUMPTIONE B. VIRGINIS.

Dico : Temerarium foret negare B. Virginem esse corpore et animo assumptam in cœlum.

Prob. 1° auctoritate Ecclesiæ, quæ in officio Assumptionis inseruit lectiones ex S. Joanne Damasceno et S. Bernardo, in quibus asseritur assumptio corporea B. Virginis, et in collecta dicit: «Sancta Dei Genitrix mortem subiit temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit» ; per nexus mortis vero intelligit Ecclesia corruptionem corporis, non peccata, ut quidam fingunt, alioquin nihil tribueret B. Virgini præ cæteris sanctis, cum nullus justorum moriendo deprimatur peccato.

2° Auctoritate Patrum et theologorum ; sic enim docent S. Greg. Turonensis, sæculo VI, l. de *Miraculis,* c. 4, Andræas Cretensis, orat. 2 de *Laudibus Deiparæ,* S. Greg. Mag. ex cujus Sacramentario deprompta est collecta, de qua supra, S. Joannes Damasc., orat. 2 de *Dormitione Deiparæ,* B. Petrus Damiani, serm. de Assumpt., S. Bernardus, serm. 1 de Assump. Idem unanimiter docent scholastici, S. Th. hic q. 27, a. 2 in 4, d. 43, q. 1, a. 3, et opusc. 8, Hugo a S. Victore, l. 3 *Erudit. Theologicæ,* c. 125, Durandus, l. 7 *de Divinis Officiis,* et cæteri communiter.

3° Ex communi sensu fidelium, qui magna cum solemnitate festum Assumptionis B. M. celebrant, intelligentes assumptionem corpore et animo.

4° Variis congruentiis : ita enim exigebat 1° pientissimi Filii in Matrem dilectissimam affectus; 2° summa ejus cum Christo conjunctio, ut quæ in vita illi corpore et animo adhæsit, ab eo post vitam nec corpore nec animo separaretur; 3° dignitas Matris Dei: « Quomodo enim, inquit S. Damasc. citatus, corruptio invaderet corpus illud, in quo vita suscepta est?» 4° sanctitas supereminens omnibus angelis et hominibus.

Quis neget gravem temeritatis notam incurrere eum qui sententiam tot auctoritatibus ac rationibus fultam tamque Matri Dei honorificam impugnare ausus fuerit? Nihilominus

Dices 1° quosdam antiquos Patres dubitasse an B. Virgo sit corpore assumpta in cœlum. S. Epiphanius sæc. 4, Hæresi 78, S. Ildephonsus Tolet., serm. 6 de Assumpt., Ven. Beda, l. de *Locis Sanctis.* Imo ipsa ecclesia Romana ea de re dubitavit; diu enim usa est Martyrologio Usuardi, in quo ad diem decimam quintam Augusti legitur : « Dormitio sanctæ Dei Genitricis Mariæ.... quo autem venerabile illud Spiritus Sancti templum nutu et consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum et apocryphum inde tenendo docere. » Item in solemni officio legebat olim sermonem de assumpt. D. Hieronymo affictum, in quo pariter hoc dubium exprimitur : ergo.

Resp. potiorem et pluris faciendam esse assertionem eorum, quos pro nobis citavimus, quam aliorum dubitationem; dubia enim argumenta nihil possunt adversus positiva. Et esto Ecclesia aliquando de ea re dubitaverit, constat tamen jam dudum acceptis novis luminibus dubitationem excussisse, et palam profiteri atque colere assumptionem corpoream B. Virginis.

Dices 2°: Plures SS. Patres docent Christum solum resurrexisse non amplius moriturum: sic S. Ambros., l. 1 in Job. c. 6: « Solus ipse (Christus) adhuc resurrectione perpetua resurrexit.» S. Avitus Viennensis in fragmentis: « Christus hactenus solus est, qui non moriturus resurrexit: » ergo.

Resp. dist. ant. Plures SS. Patres docent Christum solum resurrexisse non amplius moriturum de lege ordinaria et summo jure, conc.; ex privilegio, neg.; secundum enim plures alios Patres, S. Ignatium, epist. ad Magnesianos, Origenem, in cap. 27 Matth., Eusebium, l. 4 *Demonst. Evang.*, c. 12, S. Epiphanium, *Hæresi* 57, qui surrexerunt cum Christo, eo ascendente in cœlum, ipsi quoque cum suis corporibus ascenderunt. Longe vero potiori jure simile privilegium Matri Dei est concedendum.

Dices 3°: Patres Ephesini, in epistola synodica ad clerum et populum Constantinopolitanum, de qua art. præced., dum dicunt: « in qua theologus Joannes et Dei genitrix Sancta Maria», eodem modo loquuntur de B. Virgine ac de S. Joanne, ut ibidem diximus: atqui de Joanne intelligunt quod sint ibi ejus reliquiæ,

ut patet ex Cœlestino et Patribus orientalibus ibid. citatis: ergo.

Resp. dist. maj. Eodem modo loquuntur, etc., quoad inhumationem, conc.; quoad reliquias existentes, neg. Patet ex ipso Cœlestino et Patribus orientalibus citatis, qui loquuntur duntaxat de veneratione reliquiarum S. Joannis, non omissuri reliquias B. Virginis, si pariter credidissent eas ibi existere, majorem enim istæ venerationem merebantur quam illæ.

Hic lectorem monitum velim quod, quamvis in hoc tractatu non paucas celeberrimi viri R. P. Hyacinthi Serry opiniones ex ejus Exercitationibus impugnaverim, ipse tamen etiam in quibusdam aliis mihi fuerit adjumento: juvat enim reddere cuique quod suum est, nec laboribus alienis velle gloriari.

TRACTATUS

DE

SACRAMENTIS IN COMMUNI

D. Th. à q. 60 ad 66.

SUMMA DOCTRINÆ CATHOLICÆ DE SACRAMENTIS IN COMMUNI

EX CONCILIIS FLORENTINO ET TRIDENTINO.

Decretum concilii Florentini pro instructione Armenorum.[1]

Novæ legis septem sunt sacramenta:[2] videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo et Matrimonium. Quæ multum a sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant; hæc vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt. Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem; duo ultima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismun enim spiritualiter renascimur; per Confirmationem augemur in gratia et roboramur in fide; renati autem et roborati, nutrimur divina Eucharistiæ alimonia. Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur; spiritualiter etiam et corporaliter, prout animæ expedit, per Extremam-Unctionem; per Ordinem vero Ecclesia gubernatur et multiplicatur spiritualiter; per Matrimonium corporaliter augetur. Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. Inter hæc sacramenta, tria sunt, Baptismus, Confirmatio et Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum a cæteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile. Unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt.»

Canones concilii Tridentini de sacramentis in communi.

Si quis dixerit[1] sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam-Unctionem, Ordinem, et Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum, anathema sit.

II. «Si quis dixerit ea ipsa novæ legis sacramenta a sacramentis antiquæ legis non differre,

[1] Sub Eugen. IV, anno 1439. [2] S. Thomas Opusc. 5.

[1] Sess. 7, 3 Martii 1547, sub Paulo III.

nisi quia cæremoniæ sunt aliæ, et alii ritus externi, anathema sit. »

III. « Si quis dixerit hæc septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit. »

IV. « Si quis dixerit sacramenta novæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, et sine eis, aut eorum voto, per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit. »

V. « Si quis dixerit hæc sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit. »

VI. « Si quis dixerit sacramenta novæ legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel justitiæ, et notæ quædam christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit. »

VII. « Si quis dixerit non dari gratiam per hujusmodi sacramenta semper et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiam si rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus, anathema sit. »

VIII. « Si quis dixerit per ipsa novæ legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit. »

IX. « Si quis dixerit in tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit. »

X. « Si quis dixerit christianos omnes in verbo et omnibus sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit. »

XI. « Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit. »

XII. « Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut conferre sacramentum, anathema sit. »

XIII. « Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit. »

Post considerationem eorum quæ pertinent ad mysteria Verbi incarnati [1], considerandum est de Ecclesiæ sacramentis, quæ ab ipso Verbo incarnato habent efficaciam ; et 1° de sacramentis in communi ; 2° de unoquoque sacramentorum in speciali.

De sacramentis in communi quinque consideranda sunt : 1° quid sit sacramentum ; 2° de necessitate sacramentorum : 3° de effectibus sacramentorum ; 4° de causa eorum ; 5° de numero. Unde sit

DISSERTATIO I.

De quidditate sacramenti.

D. Th. q. 60.

ARTICULUS I.

UTRUM SACRAMENTUM SIT IN GENERE SIGNI ?

Sacramentum a sacro et maxime occulto dictum [1], quasi sacrum secretum, multipliciter sumi potest : vel pro eo quod habet in se sanctitatem ; vel pro eo quod dicit ordinem ad hanc sanctitatem, sive signi, sive causæ, sive aliam quamcumque habitudinem ; sicut a sanitate quæ est in animali, denominatur sanum, non solum animal quod est sanitatis subjectum, sed dicitur medicina sana in quantum est causa sanitatis, et urina in quantum

[1] Ibid. a. 1, o ad 2 et 3.

[1] Q. 60. in Proæm.

est causa sanitatis. Unde olim apud priscos Latinos sacramentum sumebatur pro pecunia quam litigantes deponebant in loco sacro, et quæ peribat ei qui causa cadebat. Ita Cicero, in orat. pro Milone. Apud jurisperitos sumitur frequenter pro ipsa re sacra occulta : sic Tobiæ 12 : *Sacramentum regis abscondere bonum est.* Apud Patres, concilia et theologos sumitur pro signo rei sacræ : sic etiam in S. Scriptura Ephes. 5, conjunctio viri et mulieris dicitur *magnum sacramentum,* id est, signum conjunctionis Christi cum Ecclesia ; et 1 Timoth. 3, Incarnatio dicitur *magnum pietatis sacramentum,* hoc est, signum. Unde hæretici infundate nobis exprobrant novitatem hujus vocabuli.

Signum instrumentale scilicet, apud logicos ex S. Aug. est id quod præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire.

Quæstio est igitur utrum sacramentum, prout hic sumitur et prout de illo agunt Patres, concilia et theologi, sit in genere signi et non causæ, sicque debeat definiri per signum tanquam per genus, et non per causam.

Dico : Sacramentum [1], hoc est, cæremonia illa sacra a Deo instituta quam sacramentum vocamus, est in genere signi; sicque recte definitur *signum rei sacræ sanctificantis nos.* Signum est genus, de quo in præsenti art. cæteræ particulæ, differentia, de quibus art. seq.

Prob. 1° Loquimur hic de sacramento, prout est quid commune univocum sacramentis veteris et novæ legis: atqui ratio signi, non ratio causæ est quid commune univocum sacramentis veteris et novæ legis : ergo. Prob. min. Sacramenta veteris legis non sunt causa gratiæ nisi improprie et moraliter, proprie autem sunt signa : ergo.

Prob. 2° De ratione sacramenti prout est a Deo institutum, est quod sit aliquid externum sensibile dicens ordinem ad rem sacram : atqui id non requirit ratio causæ, sed bene ratio signi inter homines : ergo sacramentum jure reponitur in genere signi, et non causæ. Major est certa, quia Deus instituit sacramenta tam veteris quam novæ legis tanquam cæremonias exteriores religionis et illius protestativas, ut patet in immolatione agni paschalis, in circumcisione, et in omnibus sacramentis novæ legis. Unde S. Aug., lib. 19 *contra Faust.* c. 11 : « In nullum, inquit, religionis nomen coagulari homines possunt nisi aliquo signaculorum aut sacramentorum visibilium consortio colligentur ». Minor etiam patet; quia ratio causæ abstrahit ab hoc quod sit spiritualis vel sensibilis; Deus enim, qui est prima causa sanctificationis nostræ, spiritus est, spiritualemque actum æque ac corporalem assumere potuit ad illam instrumentaliter causandam; secus autem de signo inter homines, quia connaturale est homini in hac via sensibus utenti, ut per sensibilia deveniat in cognitionem insensibilium.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : S. Th. in 4, d. 1, q. 1, a. 1 ,quæstiunc. 3, approbans definitionem sacramenti datam a Magistro Sent., quæ est hæc : « Invisibilis gratiæ visibilis forma ut imaginem gerat et causa existat, » dicit : « Definitio illa completissime rationem sacramenti designat, prout nunc de sacramentis loquimur; ponitur enim efficientia sanctitatis in hoc quod dicitur, ut causa existat, etc. » ; et in resp. ad 5 : « Sacramentum, inquit, non dividitur per sacramenta veteris et novæ legis sicut genus per species, sed sicut analogum in suas partes, ut sanum in habens sanitatem et signans eam; sacramentum autem simpliciter est quod causat sanctitatem; quod autem signat tantum, non est sacramentum nisi secundum quid, et ideo esse causam potest poni in definitione sacramenti, sicut habens sanitatem in definitione sani ». Ergo.

Respondent Dom. Soto, Cabrera, Joan. a S. Th. et alii S. Thomam re attentius inspecta hanc sententiam retractasse in sua Summa, cum in hoc art. expresse doceat contrarium, et art seq. item art. 3 q. sequentis doceat sacramenta veteris legis esse proprie et univoce sacramenta. Sed absque eo quod recurramus ad retractationem,

Resp. 2° S. Thomam ibi agere vices commentatoris, variasque sacramentorum definitiones explicare, quæ cum continerent nedum quod in sacramentis est formale, scilicet rationem signi, sed etiam id quod est materiale et adjunctum, scilicet rationem causæ; juxta illas dixit S. D. rationem sacramenti, nimirum quoad materiale et formale, compleri per rationem causæ et signi, et id quod significat tantum, non esse sacramentum nisi secundum quid, et analogice convenire cum sacramentis novæ legis. Hic autem partes magistri agens, et tradens definitionem sacramenti secundum id quod in eo formale est

[1] Hic a. 1 et 2, o.

tantum, aliter locutus est.

Obj. 2° : Sacramentum non est signum naturale, neque ad placitum : non naturale, naturaliter enim illæ cæremoniæ non significant gratiam sanctificantem; non ad placitum, quia signum ad placitum est ens rationis, scilicet relatio significationis ad significatum ; sacramentun autem non est ens rationis : ergo.

Resp. neg. ant. pro secunda parte : ad probat. dist. min. Sacramentum pro materiali non est ens rationis, conc. ; pro formali, neg. ; est enim significatio relatio rationis ad significatum, ut dictum est ; nec tamen dici debet ens rationis simpliciter et absolute, sed cum addito tantum, scilicet secundum suum formale ; [1] quia concreta accidentalia et artefacta, qualia sunt sacramenta, licet constituantur per formam, non tamen supponunt in prædicatione pro forma, sed pro materia seu subjecto : sic falsum esset dicere simpliciter et absolute: cathedra est figura, album est accidens, simus est curvitas nasi, etc.

Inst: Signum dicitur simpliciter ens rationis : atqui sacramentum secundum nos dicitur simpliciter signum : ergo.

Resp. neg. maj. Quia signum sicut sacramentum est concretum accidentale supponens pro substrato materiali, quod est ens reale ; falsum enim est dicere, signum est significatio ; quæ tamen significatio est ipsum ens rationis.

Repones : Saltem juxta nos non sunt sacramenta nisi dependenter ab intellectu, quod est absurdum ; cum, nullo intellectu cogitante, sacramenta permanenter sint in Ecclesia ab institutione Christi. Prob. ant. Ex dictis sacramenta constituuntur formaliter per ens rationis, quod nullum habet esse nisi per intellectum fingentem : ergo.

Resp. dist. ant. Non sunt sacramenta nisi dependenter ab intellectu quoad conceptum entitativum, conc. ; quoad conceptum denominativum, neg. Vel ut ante : quoad suum formale, conc. ; quoad suum materiale, neg. Istud autem materiale denominatur sacramentum independenter ab intellectu ; quia entia rationis ratiocinatæ, maxime quæ sequuntur ad denominationes extrinsecas ab aliquo actu humano provenientes, licet quoad esse actuale rationis non sint nisi per intellectum, tamen ratione sui fundamenti denominantur talia independenter ab intellectu : sic, posita semel institutione judicis aut doctoris, dicitur homo permanenter judex aut doctor ; posita semel institutione vocum ad significandum, dicuntur signa in libro clauso. Hic autem sensus communis atque doctrina fundatur in hoc principio D. Th. : [1] « Ea quæ pendent a ratione ratiocinata, duplicem habent firmitatem, scilicet firmitatem sui esse, et hanc habent ab intellectu ; et firmitatem suæ veritatis, et hanc habent ex re cui conformantur », seu ex suo fundamento. Igitur hoc ipso quo entia rationis habent fundamentum proximum, ita quod non chimærice, sed cum fundamento conveniant subjecto, habent sufficiens esse ad denominandum absolute et simpliciter ; quia quamvis non habeant formalissimum esse existentiæ, quod tantum consequuntur per intellectum, attamen independenter a cognitione habent convenire subjecto, non ficte, sed mediante fundamento quod subjectum habet ut ipsi tribuatur tale ens rationis ; et ita in his entibus alia est ratio conveniendi et denominandi, alia existendi.

Obj. 3° : Genus quod est ens rationis non potest contrahi per differentiam realem : atqui differentia contrahens sacramentum ut sic, est realis : ergo. Prob. min. Differentia specifica sacramentorum novæ legis a sacramentis veteris legis est quod illa causent gratiam, non ista, ut definit conc. Florent. in decreto Eug. IV: causare autem est quid reale: ergo.

Resp. neg. min.: ad prob. neg. min. Et assigno aliam differentiam specificam et essentialem, scilicet significare gratiam tali modo, nempe præsentem dandam vi passionis Christi jam adimpletæ per ipsa signa sacramentalia, quod non competit sacramentis veteris legis.

Verum, quamvis esse causativum gratiæ non sit essentiale sacramentis novæ legis, non negamus tamen id ipsis per se competere, et non mere accidentaliter. Id autem varie a variis explicatur. Dom. Soto vult *causare* esse propriam passionem sacramentorum novæ legis; Serra id ipsis competere ratione materiæ; alii esse conditionem requisitam ex institutione Christi, aut ut modum completivum significationis eorum. Has intelligentias non improbo, sed subjicio sequentem.

Sacramenta novæ legis possunt considerari dupliciter: 1° præcise secundum rationem signi, ita ut attendatur solum id quod est in latitudine signi, secundum genus et speciem signi; 2° secundum quod includunt non solum institutionem signi, sed talem institutionem a Christo, qua voluit ut id quod instituebat in signum

[1] In 4. d. 1, q. 1, a. 1, quæstiunc 5 ad 1.

[1] In 1. d. 2. q. 1. a. 3. ad 5.

gratiæ, foret etiam illius causa et suæ passionis instrumentum. Itaque considerando sacramenta novæ legis primo modo, causare non est ipsis essentiale formaliter, quia causare est extra genus signi, sed est tantum essentiale præsuppositive, quatenus significant gratiam dandam, non utcumque, sed dandam per ipsamet sacramenta: quæ significatio vera non foret, si non præsupponatur quod causent gratiam. Considerando autem illa secundo modo, causare convenit ipsis per se essentialiter formaliter; non equidem ex ipsa ratione signi et sacramenti, ut dictum est, sed ut sunt novæ legis et subordinata tali institutioni Christi, qui voluit ut essent simul sacramenta et suæ passionis instrumenta.

Igitur ad conc. Florent.: Non dixit sacramenta novæ legis differre essentialiter formaliter in ratione sacramenti a sacramentis veteris legis per hoc quod priora causent gratiam: unde ut salvetur ejus auctoritas, sufficit quod per illud differant tanquam per adjunctum aut præsuppositum ex tali institutione Christi, aut aliquo modo ex prædictis.

Inst. 1°: Esse causativum gratiæ est essentiale formaliter sacramentis novæ legis in ratione sacramenti: ergo. Prob. ant. Est essentiale formaliter sacramentis novæ legis esse signa practica gratiæ: atqui practicare est causare; praxis enim est operatio: ergo.

Resp. 1° argumentum nihil concludere, quia esse signum practicum convenit etiam sacramentis veteris legis, ut dicemus.

Resp. 2° neg. ant.: ad prob. dist. min. Practicare est causare per se aliud, conc.; semper per se, neg. Signum dicitur speculativum vel practicum ab intellectu speculativo vel practico, quippe cujus est instrumentum ad manifestandum suos conceptus; intellectus enim conceptus suos per signa a se derivata explicat. Sicut igitur dicitur intellectus practicus, non quia per se causat opus, causatur enim per potentias exteriores, sed quia cognoscendo dirigit potentias exteriores ad illud efficiendum et in sola speculatione objecti non sistit, ita signum dicitur practicum, non quia facit opus, id enim, ut jam dixi, est extra latitudinem signi; sed quia ex mente instituentis significat, non præcise ad manifestationem significati, sic enim foret signum speculativum tantum, sed in ordine ad illius confectionem, sive interim per illud signum sive per aliud. Sic, v. g., promissio exterior seu contractus aliquid dandi vel faciendi est signum practicum; attamen neque promissio neque contractus dat aut facit, sed significat tantum in ordine ad donationem aut confectionem significati, et non ad solam ejus manifestationem.

Inst. 2°: Imagines sacræ, concio et alia plura significant in ordine ad opus, excitant enim ad devotionem et sanctitatem: atqui tamen non sunt ideo signa practica: ergo.

Resp. dist. maj. Significant [1] in ordine ad opus per se et ex mente instituentis, neg.; per accidens et ex mente alterius agentis, conc. Imagines enim et voces quæ in concione adhibentur, ex institutione sua habent tantum repræsentare et manifestare; sed quia præsupponuntur repræsentativa et manifestativa, assumuntur ab alio agente in ordine ad opus aliquod: at signum quod dicitur practicum, habet ex mente instituentis quod significet non solum ad manifestandum significatum, sed etiam ut in finem dirigatur et executioni mandetur.

Inst. 3°: Sacramentum dicitur a sacrando, sicut medicamentum dicitur a medicando seu a medicina: atqui hoc pertinet ad rationem causæ et non signi: ergo.

Resp. neg. maj. [2] Quam licet admiserit S. Th. in 4, q. 1, partes commentatoris agens, ut diximus, hic tamen illam negat et docet sacramentum dici a sanctitate, quæ non significatur per modum causæ efficientis. Medicina autem a qua dicitur medicamentum, se habet ut causa effectiva sanitatis; unde omnia quæ ab illa denominantur, dicuntur per ordinem ad unum primum agens.

Inst. 4°: Sanctitas a qua dicitur sacramentum, se habet etiam ut causa saltem formalis: ergo sicut medicamentum quod dicitur a medicina ut a causa efficiente, ponitur in genere et non signi, ita et sacramentum.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod quæ denominantur ab aliquo primo in genere causæ efficientis, possunt ab ea participare rationem causæ efficientis, quia hæc est communicabilis, ut patet in instrumentis et adjuvantibus; quæ omnia induunt rationem causæ efficientis: at vero quæ denominantur ab uno principali in genere causæ formalis, non possunt vitalis denominationis importare rationem causæ, quia causalitas formalis ipsi formæ informanti convenit, alteri vero, quod non est forma, communicari non potest.

Inst. 5°: Causare est quid principalius in sacramentis quam significare: ergo sacramentum debet potius poni in genere causæ quam signi.

Resp. neg. conseq. Quia, licet causare gratiam

[1] In 4 d. 1, q. 1, a. 1, quæst. 1 ad 3. [2] Hic. a. 1, ad 1.

sit quid principalius, et ex hoc capite possit dici sacramentum, sicut medicina dicitur sana, quia causat sanitatem in animali; quia tamen non est quid commune univocum omnibus sacramentis, nec secundum se requirit quod sit aliquid externum sensibile, quale debet esse sacramentum, ut diximus, ideo non potest esse genus in definitione sacramenti.

Inst. 6° : Character sacramentalis et corpus Christi in Eucharistia sunt sacramenta; atqui tamen non sunt signa sensibilia : ergo.

Resp. characterem sacramentalem[1] et corpus Christi in Eucharistia non dici sacramenta, nisi secundum quod conjunguntur signis sensibilibus, character ordinationi, corpus Christi speciebus panis et vini.

ARTICULUS II.

QUALE SIGNUM SIT SACRAMENTUM?

Articulo præcedenti expedivimus quæ spectant genus sacramenti, in hoc quærimus de ejus differentia. S. Th., in hoc eodem art. 2, resolvit omne signum rei sacræ qua sanctificantis homines esse sacramentum, sicque reponit ejus differentiam in his particulis, « Rei sacræ sanctificantis homines ». Ad cujus majorem elucidationem,

Dico : Sacramentum est signum ad placitum, practicum, sacrum tam ex parte rei significantis quam ex parte rei significatæ, permanens et stabile.

Probantur et explicantur singulæ partes.

Signum ad placitum.

Ratio est, quia, quamvis ratio sacramenti fundetur in aliqua similitudine rei significantis ad rem significatam, [2] v., g., ablutionis corporalis ad ablutionem spiritualem in Baptismo (quo sensu intelligendus est S. Aug., epist. 23, dicens : « Sacramenta habent quamdam similitudinem earum rerum quarum sunt sacramenta, quam si non haberent, omnimo sacramenta non essent »; quia nempe Deus sic et non aliter instituit). Nunquam tamen res corporalis potest ex natura sua determinate significare, præsertim modo sacramentali et practico, rem spiritualem, qualis est gratia et sanctificatio nostra. Quod posset opponi, solutum est art. præcedenti, obj. 2.

[1] In 4. d. 1. q. 1, a. 1, quæst. 3, ad 3 et infra, q. 63, a. 1, ad 2. [2] Hic a. 5. o.

Signum practicum.

Quo sensu intelligendum sit practicum in signo[1], declaratum est, art. præcedenti, obj. 3, inst. 1.

Prob. Sacramentum nedum novæ legis[2], sed et veteris, a Deo institutum est non ad meram repræsentationem rei sacræ ut imago aut figura aliqua, sed ad sanctificationem hominum, et ut illud suscipientes ejus usu sanctificarentur : « Signum rei sacræ, inquit Auctor, in quantum sanctificantis homines » : ergo.

Signum sacrum ex parte rei significantis.

Hoc est cæremonia sacra ad cultum Dei ordinata[3]; quia, ut dictum est, sacramenta sunt instituta tanquam cæremoniæ religionis protestativæ[4]. Et in hoc partim differt sacrificium a sacramento, quod sacrificium immediate ordinetur ad cultum Deo exhibendum, sacramentum ad vero disponendum ipsos cultores. Unde suscipientes quodammodo iis consecrantur, non per veram causalitatem efficientem aut formalem intrinsecam, sed per deputationem seu denominationem extrinsecam : sicut consecrari et sanctificari dicuntur quæcumque cultui divino deputantur.

Si inferas : Ergo sacramentum pertinet ad virtutem religionis, et consequenter ad genus qualitatis, resp. id posse concedi ratione materiæ, non formæ; nihil enim obstat quin eadem res secundum diversas considerationes pertineat ad diversa prædicamenta : sic in subjecta materia, Baptismus, v. g., si consideretur ut actio, pertinet ad prædicamentum actionis; si in ordine ad significandam gratiam, ad genus signi; si ut ordinatur ad cultum divinum, ad virtutem religionis. Attamen cum sit cæremonia externa, non pertinet ad religionem formaliter, sed objective, ita ut ejus usus debeat quidem esse religiosus, possit tamen non esse religiosus, sicque esse sacramentum sine actu religioso, ut in malo ministrante aut malo suscipiente. Unde reponi debet in genere signi et non in genere religionis seu qualitatis.

Signum sacrum ex parte rei significatæ.

Patet ex definitione sacramenti [5] quod dicitur : « signum rei sacræ ». Sed difficultas est cujus rei sacræ ; an sanctitatis tantum imperfectæ seu legalis, ut opinantur Cano et Bellarminus?

[1] A. 2, o ad 1 et 2. [2] Ibid. [3] Hic a. 4, ad 2 et 1 2 q. 102, a. 5. [4] Ibid. [5] Hic a. 1, et 2, o.

an perfectæ sanctitatis per gratiam sanctificantem?

Resp. esse signum perfectæ sanctitatis per gratiam habitualem, [1] et quidem in ipso usu sacramenti conferendæ, hoc est sanctificationis actualis.

Prob. prima pars 1° ex definitione sacramenti tradita a D. Th. et communiter recepta, quod sit «signum rei sacræ sanctificantis homines;» sanctificatio autem legalis seu alia quæcumque distincta a sanctificatione per gratiam habitualem, non est nisi impropria sanctificatio.

2° Quia alias sequeretur Ecclesiam et non solum Deum posse instituere sacramenta, cum ipsa possit instituere et de facto instituat cæremonias sacras significativas legalis et imperfectæ sanctitatis, ut est dispensatio ab irregularitate, absolutio ab excommunicatione, tonsura clericalis, etc.

3° Quia significare sanctitatem legalem convenit multis aliis, quæ non sunt sacramenta, ut patet in exemplis mox citatis, et in innumeris cæremoniis antiquæ legis. Neque refert sanctitatem legalem esse propriam statui legis mosaicæ; ita enim erat illa propria, ut esset tamen dispositio ad aliam perfectam, etiam in illo statu acquirendam.

Prob. secunda pars. Quantum ad sacramenta novæ legis admittitur ut certa, cum sint proprie causa gratiæ, ut dicemus infra. Probatur de sacramentis veteris legis 1° ex D. Th., hic a. 2, definiente sacramentum quod sit « signum rei sacræ , in quantum hæc res sacra est sanctificans homines », hoc est, rei sacræ formaliter et reduplicative sanctificantis : ergo in ipso usu. Et in 4, d. 1, q. 1, quæstiunc. 1 ad 3, dicit serpentem æneum non fuisse sacramentum, quia, « quamvis esset signum rei sacræ sacrantis, non tamen in quantum est sacrans actu. »

2° Omnia sacrificia, omnes cæremoniæ legis mosaicæ, utpote umbræ futurorum, Christum præfigurabant, adeoque et gratiam suo tempore dandam, et tamen non erant sacramenta.

3° Tandem, sacramentum legis novæ institutum ad deletionem peccati originalis, et circumcisio legis scriptæ in eumdem finem, certo significabant gratiam in ipso usu conferendam, sine qua non potuisset deleri peccatum originale : eadem autem est ratio de aliis sacramentis.

Dices 1° : Concilium Florent., in decreto Eug. IV, definit sacramenta veteris legis non causasse gratiam, sed solum per passionem Christi dandam figurasse. 2° S. Th., hic a. 2 ad 2, dicit immolationem agni paschalis esse sacramentum, quia significabat immolationem Christi, « qua sanctificati sumus » : non dicit qua sanctificati sunt Judæi. 3° Art. 1 ad 1, dicit sanctitatem significari in sacramentis « per modum causæ formalis vel finalis » ; quæ autem confertur in ipso usu est semper formalis. 4° in 4, d. 1, q. 1, quæstiunc. 1 ad 4, dicit quod « sacramenta veteris legis erant totaliter signa prognostica » : ergo non conferebatur gratia præsens in eorum susceptione.

Resp. ad primum, το *solum* in verbis concilii excludere tantum a sacramentis veteris legis vim propriam causandi gratiam, qualem habent sacramenta novæ legis ; non autem ejusdem gratiæ collationem in ipso eorum usu virtute passionis Christi futuræ : unde per « gratiam dandam per passionem Christi », non intelligit gratiam dandam nunc nobis post passionem Christi, sed gratiam dandam tunc, merito tamen passionis Christi futuræ.

Ad secundum : το *sanctificati sumus*, in verbis D. Th., non est referendum ad nos solos homines qui post passionem Christi sanctificati sumus, sed ad totum genus humanum ; sicut cum dicimus quod « sanguine Christi redempti sumus », intelligimus totum genus humanum.

Ad tertium : S. Th. locutus est abstrahendo causa formali vel finali, non autem excludendo unam ad positionem alterius ; quia nihil impedit quin eadem gratia sit simul causa formalis et finalis ; quæ enim est formalis, simul est finalis, et quæ est finalis, si actu habeatur, est etiam formalis ; si vero actu non habeatur, non est defectu sacramenti, sed suscipientis ponentis obicem. Unde non intellexit S. D. de gratia per modum causæ finalis utcumque, sed in quantum est sanctificans homines, hoc est suscipientes, ut dicit in definitione sacramenti ; talis autem gratia in ipso usu sacramentali confertur, si nihil obstet ex parte suscipientis. Dici etiam potest gratiam significari ut causam finalem in ordine ad legem antiquam secundum se, respectu cujus gratia est finis ; significari autem ut causam formalem respectu suscipientis.

Ad quartum: Adhibenda est eadem solutio, scilicet sacramenta veteris legis esse totaliter prognostica respective ad ipsam legem, in qua omnia contingebant in figura futuræ legis novæ, non autem respective ad suscipientes. Potest etiam dici sensum esse quod in tribus significatis quæ S. D. ibi tribuit sacramentis

[1] Ibidem a. 2, o.

veteris legis, scilicet passione Christi, gratia et gloria, sit aliquid futurum, licet non omne quod in eis importatur sit futurum. Sic significant passionem Christi et gloriam ut futura, gratiam autem significant equidem ut præsentem, sed tamen in illo significato importatur aliquid futurum, nempe passio Christi ; quia significant gratiam dandam vi passionis Christi futuræ : unde sunt prognostica *totaliter* quoad omnia significata, sed non quoad omnia importata in significatis. Alterutram solutionem esse admittendam in sensu D. Th. liquet ex resp. immediate præcedente, in qua diserte dicit serpentem æneum non fuisse sacramentum, quia, « quamvis esset signum rei sacræ sacrantis, non tamen in quantum sacrans est actu. »

Signum stabile et permanens.

Quia sacramenta, ut dictum est, sunt cæremoniæ religionis, et ut dicit S. Aug., fundamenta stabilis Ecclesiæ, per quæ fideles in una religione permanenter colligantur : ergo debent permanere, quamdiu permanebit religio.

Consectaria præcedentis doctrinæ.

Ex dictis colliges 1° nos recte cum Auctore definivisse sacramentum « Signum rei sacræ nos sanctificantis. » Intellige signum ad placitum, permanens et practicum actu gratiæ nos perfecte sanctificantis. *Signum* est genus supremum, per quod sacramentum convenit cum omnibus signis ; *signum rei sacræ,* genus infimum, per quod convenit cum pluribus signis rei sacræ, quæ non sunt sacramenta ; *nos sanctificantis,* differentia per quam ab illis differt.

Cum hac definitione coincidit hæc tradita in jure, d. 2, de Consec., cap. *Sacrificium :* « Invisibilis gratiæ forma visibilis »; item hæc communis : « Invisibilis gratiæ signum sensibile ad nostram sanctificationem divinitus institutum.» A Trid., sess. 13, cap. 3, definitur : « Symbolum rei sacræ et invisibilis gratiæ forma visibilis sanctificandi vim habens. » A Catechismo Rom.: « Res sensibus subjecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis et justitiæ tum significandæ tum efficiendæ vim habet. » Hæ duæ ultimæ definitiones proprie conveniunt tantum sacramentis novæ legis.

Dices: Sacramentum est ens seu aggregatum per accidens ex rebus et verbis, ex ente reali et rationis : ergo non est definibile.

Resp. dist. Sacramentum est ens per accidens in genere physico, conc.; in genere morali seu artefacti, neg. Ut enim dicatur ens per accidens, non sufficit quod plura contineat, sed requiritur quod illa contineat sine ordine ad unum, ut acervus lapidum ; sacramentum autem plura continet, sed cum ordine ad unam significationem ; unde est ens per se definibile in ratione signi seu artefacti : sicut, v. g., domus, quia diversas partes continet in ordine ad unam figuram, est ens per se definibile in ratione artefacti.

Colliges 2° sacramenta non esse tantum sigilla divinæ promissionis seu testimonia justitiæ acceptæ, ut volunt hæretici ; 1° quia sigilla et testimonia alicujus rei, ea debent esse certiora et clariora ; sacramenta autem non sunt clariora et certiora divinis promissionibus, quæ continentur in Scriptura Sacra, a qua e contra sacramenta habent suam certitudinem. 2° Qui fictus suscipit sacramenta non certificatur de obtenta justitia : ergo. Quandoque tamen dicuntur sigilla a SS. Patribus, sed hoc sensu quod fideles ab infidelibus distinguant.

Si dicas circumcisionem fuisse Abrahamo *sigillum justitiæ fidei,* ut dicit Apost., Rom. 4, resp. id verum esse ex speciali privilegio respectu Abrahæ tantum, eo quod esset futurus pater credentium, non vero respectu posterorum. Unde idem Apost. Rom. 3, varia privilegia et utilitates circumcisionis recensens, omittit quod sit testimonium justitiæ acceptæ, non omissurus, si ita esset.

Colliges 3° plura, quæ tamen sunt signa rei sacræ, excludi a ratione sacramenti.[1] 1° Excluduntur omnia S. Scripturæ verba, cruces et imagines sacræ, quia sunt instituta tantum ad repræsentandum et non ad significandum practice gratiam qua sanctificantem.

2° Excluduntur transitus per mare Rubrum,[2] petra fundens aquas, manna, serpens æneus, et similia, quia non adhibebantur ut aliquis sanctificationis effectus actu perciperetur, sed solum effectus alicujus beneficii temporalis, ut curatio, cibatio, refrigeratio, etc.

3° Excluduntur hæc Christi verba ad Magdalenam : *Remittuntur tibi peccata,* lotio pedum, descensus columbæ, linguæ igneæ, insufflatio in discipulos, quia, licet forte hæc fuerint signa practica gratiæ, non sunt tamen instituta ut cæremoniæ religiosæ permanenter observandæ in Ecclesia. De lotione pedum fusius infra, dum de numero sacramentorum.

[1] In 4, d. 1, q. 1, a. 1, quæstiunc. 1 ad 3. [2] Ibid.

4° Excluduntur innumeræ cæremoniæ veteris legis, quia significabant tantum emundationem ab aliquo impedimento seu immunditia legali, seu sanctitatem legalem et imperfectam, non perfectam per gratiam; vel, ut dicit Auctor, significabant [1] sanctitatem Christi qua sanctus est, non vero sanctitatem qua per ea sanctificamur. Unde si aliquando a Patribus dicantur sacramenta, est impropria locutio.

5° Excluduntur aspersio aquæ benedictæ, consecratio altaris, et alia sacramentalia : tum quia non ex seipsis nec ex institutione divina, sed tantum ex pietate operantis aut ex suffragiis Ecclesiæ vim aliquam habent in ordine ad sanctitatem; [2] tum quia significant tantum dispositionem ad sanctitatem, et non perfectionem sanctitatis; res autem denominatur a fine et complemento.

6° Excluditur sacrificium, quia sacrificium primario ordinatur ad cultum ipsi Deo in se exhibendum, sacramentum autem ad sanctificationem hominum. Nihil impedit tamen quin idem possit esse simul sacrificium et sacramentum sub diversa ratione, et sic est Eucharistia in nova lege : sic etiam erat in antiqua immolatio agni paschalis. Fuisse sacrificium constat, fuisse etiam sacramentum tradit Auctor, hic art. 3 et q. 73.

Colliges 4° sacramenta nostra univoce convenire cum sacramentis antiquæ legis in ratione sacramenti; quia utrinque sunt signa practica gratiæ sanctificantis, ut explicatum est art. 1, obj. 3, inst. 1. Et quod posset opponi ex D. Th. solutum est ibid. obj. 1.

Petes utrum sacramentum sit signum unius rei tantum?

Resp. sacramentum tria significare, passionem Christi, gratiam sanctificantem et gloriam.[3]

Prob. [4] Sacramentum proprie dicitur quod ordinatur ad significandam sanctificationem nostram, seu rem sacram in quantum est nos sanctificans ; patet ex dictis : atqui in sanctificatione nostra tria possunt considerari, videlicet ipsa causa sanctificationis nostræ, quæ est passio Christi, et forma nostræ sanctificationis quæ consistit in gratia, et ultimus finis sanctificationis nostræ quæ est vita æterna : ergo sacramentum hæc tria significat.

Itaque sacramentum novæ legis est signum rememorativum ejus quod præcessit, [5] scilicet passionis Christi, demonstrativum ejus quod in nobis efficitur per passionem Christi, scilicet gratiæ, et prognosticum seu prænuntiativum futuræ gloriæ, juxta illud quod ex eodem S. Doctore canit Ecclesia : « O sacrum convivium in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, et futuræ gloriæ nobis pignus datur.» Sacramentum autem veteris legis, licet etiam hæc tria significet, primum tamen diverso modo; est enim prognosticum, non rememorativum passionis Christi.

Dices : Sacramentum non est signum ambiguum, [1] alias præberet occasionem fallendi : atqui quod plura significat, est signum ambiguum: ergo.

Resp. dist. min. Quod significat plura, quorum unum non ordinatur ad aliud, est signum ambiguum, conc.; quod significat plura, secundum quod ex eis quodam ordine efficitur unum, neg. Sic, v. g., hoc nomen «homo» non est signum ambiguum, licet plura significet, scilicet animam et corpus, quia illa significat prout ex eis constituitur una natura humana: similiter sacramentum significat tria præfata secundum quod ordine quodam unum sunt seu unum efficiunt, scilicet sanctificationem nostram.

Repones : Analogum non desinit esse analogum et præbere occasionem fallendi, licet plura significet prout dicunt ordinem ad unum: ergo pariter sacramentum.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod ex eo quod analogum plura significet prout dicunt ordinem ad unum, non ideo denotat quod ex parte significati sit unum simpliciter, sed quod sint plura simpliciter inæqualiter participantia unum principale commune, et sic solum proportionaliter et secundum quid unum. At sacramentum non significat plura prout simpliciter dicunt ordinem ad unum principalius commune, quod inæqualiter et proportionaliter participant ; sed potius illa plura significat ut ex eis ordine quodam unum efficitur: unde ex parte significati denotatur unum simpliciter, sicut in significato hujus vocis «homo,» ut dictum est.

Si quæras ulterius quodnam ex his tribus principalius significet sacramentum?

Resp. significare principalius, hoc est, expressius gratiam sanctificantem, quia illa formaliter et immediatius concurrit ad sanctificationem nostram ; passio Christi autem et gloria mediante tantum gratia concurrunt.

[1] Hic a. 2 ad 2. [2] Ibid. ad 3. [3] Ibid. a. 3, o. [4] Ibid. [5] Ibid.

[1] Ibidem ad 1.

ARTICULUS III.

UTRUM SACRAMENTUM SIT RES SENSIBILIS?

Intelligimus hic rem sensibilem prout abstrahit a re proprie dicta et verbo; ita ut sensus sit, utrum sacramentum sit signum sensibile, quodvis sit illud sensibile, sive res, sive verbum.

Dico 1°: Omnia sacramenta tam antiquæ quam novæ legis constant de facto rebus sensibilibus.

Patet 1° ex S. Scriptura, quæ omnia utriusque legis sacramenta exponit per res sensibiles; 2° ex definitione sacramenti tradita in jure, et a conciliis Florent. et Trid. probata, scilicet quod sit « invisibilis gratiæ forma visibilis; » 3° ex S. Aug., tract. 80 in Joan. dicente de Baptismo: « Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum.»

Dico 2°: Ratio sacramenti,[1] ut est homini proprium atque accommodatum, necessario exigit ut instituatur in rebus sensibilibus.

Prob. Sapientia divina unicuique providet secundum modum suæ naturæ[2]: unde dicitur, Sap. 8, quod *suaviter disponit omnia*; et Matth. 25 quod *dedit unicuique secundum propriam virtutem*: atqui connaturale est homini ut sacramenta, quibus utitur, instituantur in rebus sensibilibus: ergo. Prob. min. Connaturale est homini ut per sensibilia perveniat ad cognitionem spiritualium et intelligibilium: atqui res quæ per sacramenta significantur, sunt spirituales et intelligibiles, quibus homo sanctificatur: ergo.

Suadent plures congruentiæ. 1° Congruit homini qui constat corpore et anima, ut habeat sacramenta corporea cum Spiritu gratiæ. 2° Congruit omnipotentiæ Dei quæ ostenditur in hoc quod sensibilibus rebus salutis remedium præstet. 3° Congruit justitiæ divinæ seu humiliationi hominis, ut qui peccando subjecit se sensibilibus creaturis, in suo remedio etiam utatur rebus sensibilibus. 4° Congruit rationi sacramenti prout est institutum ut cæremonia religionis; cæremonia enim religionis exhibenda Deo ab hominibus, debet esse sensibilis et exterior.

Dices: Deus potuit elevare actum internum, puta orationem internam, ut significaret et causaret in nobis gratiam, id enim nullam involvit contradictionem: atqui iste actus interior in hac hypothesi foret sacramentum; foret enim signum practicum gratiæ: ergo.

Quidam negant majorem et dicunt repugnare dari signum quod non sit sensibile; quia, juxta definitionem S. Augustini, « signum est id quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliud in cognitionem venire ». Verum respondent objicientes id esse verum de signo inter homines usurpari solito, et ad hunc sensum illud definivisse S. Augustinum, at non de signo in tota sua latitudine, quod sic debet definiri: « Id quod mediante sui notitia in alterius cognitionem deducit». Utut sit de illa sententia: nec enim nos scrutari delectat quid omnipotentia Dei possit absolute,

Resp., data maj., dist. min. Atqui talis actus interior in hac hypothesi foret sacramentum, proprium et accommodatum angelo aut spiritui separato, conc.; proprium et accommodatum homini, ut fert conclusio, neg. Solutio patet ex ratione Auctoris, qui etiam in resp. ad primum addit intelligibilia non habere quod sint signa (saltem prout instituuntur inter homines), nisi in quantum sunt per aliud, id est, per aliquid sensibile, manifestata.

[1] Hic a. 4, o. [2] Ibid.

ARTICULUS IV.

UTRUM SACRAMENTA CONSTENT REBUS ET VERBIS, ET QUOMODO RES ET VERBA IN ILLIS SE HABEANT?

Posito quod sacramentum sit quid sensibile, quærimus nunc quid sit istud sensibile, an res et verba, et quomodo se habeant in sacramentis? Circa quod quadruplex est difficultas breviter resolvenda: Prima, an in sacramentis verba rebus convenienter adjungantur? secunda et tertia, utrum sacramenta constent rebus et verbis tanquam ex materia et forma, iisque ut partibus intrinsecis et essentialibus? quarta, utrum verba in sacramentis sint concionatoria, an consecratoria? Et hæ omnes difficultates spectant potissimum sacramenta novæ legis, ut patebit ex mox dicendis.

§ I.

Utrum in sacramentis verba rebus convenienter adjungantur?

Intellige res et verba vel formaliter vel æquivalenter, ut explicabitur modo in sol. argumenti. [1] Item intellige per *res* non solum substantias physicas, ut est aqua in Baptismo, panis et vinum in Eucharistia, oleum in Confirmatione, sed etiam actiones morales, ut sunt actus pœnitentis in sacramento Pœnitentiæ,

[1] Ibid. a. 7, ad 2.

consensus mutuus contrahentium in sacramento Matrimonii.

Dico : In sacramentis saltem novæ legis verba rebus convenienter adjunguntur.[1]

Prob. [2] 1° : Apost., Ephes. 5, dicit : *Christus dilexit Ecclesiam et tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ;* et S. Aug. jam citatus, tract. 80 in Joan : « Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. »

Prob. 2° ratione. [3] Sacramenta quæ, ut dictum est, adhibentur ad hominum sanctificationem ut quædam signa, possunt tripliciter considerari, et quolibet modo congruit eis quod verba rebus sensibilibus adjungantur : ergo. Prob. ant.: 1° Possunt considerari ex parte causæ sanctificantis, quæ est Verbum incarnatum, cui quodammodo sacramentum conformatur in hoc quod rei sensibili verbum adhibetur, sicut in Incarnatione carni sensibili est Verbum Dei unitum. 2° Considerari possunt ex parte hominis sanctificandi, qui componitur ex corpore et anima, cui proportionatur sacramentalis medicina, quæ per rem visibilem corpus tangit et per verbum ab anima creditur. 3° Considerari possunt ex parte ipsius significationis sacramentalis; juxta autem S. Aug., lib. 2 *de Doct. Christiana,* c. 3, et rei veritatem, verba inter homines obtinuerunt principatum significandi, quia verba diversimode formari possunt ad significandos diversos conceptus mentis ; et propter hoc per verba magis distincte possumus exprimere quod mente concipimus : ergo ad perfectionem significationis sacramentalis necesse fuit ut significatio rerum sensibilium per aliqua verba determinaretur ; aqua enim significare potest et ablutionem propter suam humiditatem, et refrigerium propter suam frigiditatem ; sed cum dicitur : « Ego te baptiso », manifestatur quod aqua utimur in Baptismo ad significandam emundationem spiritualem.

Dixi: [4]: « In Sacramentis saltem novæ legis » eadem enim ratio non currit pro sacramentis veteris legis ; quia, juxta S. Aug., lib. 19 *cont. Faust.*, c. 16, alia debent esse sacramenta rei præsentis, et alia rei futuræ ; rem enim præsentem clarius manifestamus quam futuram ; sacramenta autem veteris legis prænuntia erant tantum Christi venturi, et ideo non ita expresse significabant Christum sicut sacramenta novæ legis, quæ ab ipso effluunt et quamdam similitudinem ipsius in se habent, ut dictum est ; et idcirco in sacramentis veteris legis non adhibebantur verba, quæ, ut diximus, principatum significandi obtinent : unde nec in ritu circumcisionis, neque in immolatione agni paschalis ullum legimus verbum adhibitum. Utebantur tamen in veteri lege aliquibus verbis in his quæ ad cultum Dei pertinent; sed erant cæremonialia, non sacramentalia, saltem ut in pluribus.

Dices : Matrimonium in nova lege perficitur ordinarie solis verbis, et potest perfici solis rebus sine verbis, ut nutibus in mutis. Item sacramentum pœnitentiæ potest perfici solis verbis, ut in eo qui non habet nisi peccata linguæ confitenda, et contritionem suam solis verbis exprimit : ergo.

Resp. res et verba intelligi in conclusione formaliter vel virtualiter seu æquivalenter, ut notavimus. Itaque per rem in sacramentis intelligitur omne illud quod vel est res propria, vel ponitur loco rei ; per verbum intelligitur vel verbum proprium, vel quod ponitur loco verbi ; illud autem dicitur poni loco rei, quod se habet ut determinabile et complebile in ratione significandi per aliud clarius significativum ; illud dicitur poni loco verbi, quod est alterius minus significativi determinativum et completivum ad clariorem significationem ; quia, ut dictum est, verba habent principatum significandi ; et res in sacramento se habet, ut modo dicemus, ut materiam, adeoque ut determinabilem ; verbum autem ut formam, adeoque ut determinativum. Cum itaque in sacramento Pœnitentiæ verba pœnitentis se habeant determinabilia ad clariorem sacramenti significationem per verba absolutionis, ponuntur loco rerum et sunt res virtualiter. Idem dic de matrimonio, in quo verba unius ut habent rationem traditionis, determinantur per verba alterius, ut habent rationem acceptationis, ut dicemus suo loco : inter mutos autem nutus seu alia signa sunt æquivalenter et virtualiter verba.

§ II.

Utrum sacramenta novæ legis constent rebus tanquam materia, et verbis tanquam forma, et ut partibus essentialibus ?

Observandum has voces « materia et forma », respective ad sacramenta, non fuisse in usu nisi circa annum 1215, usurpatas primo a Guillelmo Antissidiorensi, cum nullibi ante ipsum, nec apud Magistrum sent. reperiantur. Legimus quidem apud S. Aug., lib. 1 *de Pec-*

[1] Ibid. o. [2] In arg. s. c. [3] Ibid, o. [4] Ib. ad 3.

cat. Merit., c. 34, « formam sacramenti » , et in concilio Milevitano, « formam baptismatis »; sed per formam intelligebant totum ritum seu cæremonias sacramenti, non præcise verba. Aliis ergo terminis exprimebant antiqui quod nunc vocamus materiam et formam. Quandoque dicebant « mystica symbola » , quandoque « signum et rem invisibilem », quandoque « sacramentum et rem sacramentalem », intelligentes per signum seu sacramentum, quod nos per materiam et formam intelligimus, et per rem invisibilem aut sacramentalem, effectum sacramenti; quandoque « verbum et elementum », ut S. Aug., tract. 80 in Joan., sæpius « res et verba » . A tempore autem Guillelmi Antissidior., hæ voces « materia et forma » , respective ad sacramenta, fuerunt communiter receptæ in scholis, et usu ac sanctionibus Ecclesiæ consecratæ, ut patebit modo. Unde

Dico : Sacramenta novæ legis constant ex rebus et verbis tanquam materia et forma, et ut partibus intrinsecis et essentialibus.

Prima pars est definita a concilio Florent. in decreto unionis, his verbis : « Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conficientis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum. » Conc. Trid., sess. 14, cap. 3, ait : « Docet præterea S. synodus sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse : Ego te absolvo, etc.... sunt autem quasi materia hujus sacramenti, ipsius pœnitentis actus. »

Longe antea, S. Th., hic art. 6 ad 2, dixit : « Ex verbis et rebus fit quodammodo unum in sacramentis sicut ex forma et materia, in quantum scilicet per verba perficitur significatio rerum » ; et, art. 7, o : « In sacramentis verba se habent per modum formæ, res autem sensibiles per modum materiæ. »

Ratio hujus est, quam jam expendimus § præcedenti. [1] Illud habet rationem materiæ, quod est determinabile et perfectibile per aliud ; illud habet rationem formæ, quod est alterius determinativum et perfeetivum : atqui in omnibus sacramentis res determinantur per verba ; res enim sunt ex se indifferentes ad multa significanda, per verba autem determinantur ad unum : sic aqua est indifferens ad significandam ablutionem aut refrigerationem ; cum autem dicitur : Te baptizo, determinatur ad significandam ablutionem spiritualem : unde S. Aug., tract. 80 jam cit. in Joan.: « Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua ? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. »

Secunda pars sequitur ex prima. Nam materia et forma sunt partes essentiales cujusvis compositi, sive naturalis, sive artificialis aut moralis. Et licet in artificialibus materia sola sit pro qua supponunt, quia est tota illorum substantia, non tamen ipsa sola est in qua essentialiter consistunt ; non enim, v. g., lignum est tota essentia cathedræ, sed forma est ipsi intrinseca et essentialis per modum complementi essentialis, et sine illa non salvatur essentia artefacti : atqui ex dictis res et verba sunt tanquam materia et forma in sacramentis : ergo. Unde Auctor, infra q. 90, a. 2, o, ait : « Quodlibet sacramentum distingui in materiam et formam sicut in partes essentiæ » ; et in 4. d. 1, q. 1, a. 3 ad 2 : « Verba et res sunt de essentia sacramenti. »

Solvuntur objectiones.

Obj. 1 contra primam partem conclusionis : Materia et forma compositi debent simul uniri : atqui in sacramentis novæ legis res et verba non debent semper simul uniri ; valet enim Baptismus, v. g., si verba paululum præcedant aut subsequantur ablutionem : ergo.

Quidam negant min., et contendunt ad validitatem sacramenti res et verba saltem in parte debere esse simul in eodem instanti physico. Ita Glossa in cap. *Detrahe* 1, q. 1, et Cajet., tom. 1 opusc. tract. 16, Navarrus in *Manuali*, c. 22, n. 12 et 17. Sed hæc sententia communiter rejicitur. Unde

Resp. dist. maj. Materia et forma compositi debent simul uniri simultate physica vel morali, conc.; semper simultate physica, neg. Quamvis enim in compositis substantialibus materia et forma debeant semper uniri simul simultate physica, non tamen semper in compositis artificialibus : sic prædicatum et subjectum sunt materia et forma in propositione, et tamen non sunt simul physice. Et id maxime verum est in compositis moralibus, ut est sacramentum ; talis enim sufficit simultas, quale est compositum ; censetur autem moralis simultas inter materiam et formam sacramenti, si secundum communem loquendi modum salvetur veritas formæ, et censeatur secundum moralem æstimationem afficere

[1] Hic a. 6 o.

materiam : « Non debet, inquit Dom. Soto, in 4, d. 3, q. unica, a. 8, usque adeo strictim hoc *simul* intelligi, sed morali modo, hoc est, ut humanus usus habet ; qui enim, phyalam ori admovens, ait : Ego bibo, et continuo bibit, simul censetur id dicere et facere..... Pari ergo ratione si quis prius dicat : Ego te baptizo, vel : Ego te chrismo, et protinus mergat vel chrismate ungat, sat est; illud enim proximum tempus censetur humano modo præsens. » Cavenda est tamen nimia interpolatio, si enim tanta esset ut spectata natura sacramenti secundum usum humanum verba non censerentur servare suam veritatem et afficere materiam, non perficeretur sacramentum. Vide pro praxi observationem in calce §.

Obj. 2° : Significatio est forma sacramentorum : ergo non verba.

Resp. dist. ant. Significatio est forma totalis sacramentorum, conc.; partialis, neg. Significatio itaque gratiæ sanctificantis est forma totius compositi sacramentalis, sed verba ratione clarioris significationis sunt forma partialis respectu rerum quas ad unum significandum determinant : sicut humanitas est forma totalis hominis, anima forma partialis corporis.

Inst.: Si verba haberent rationem formæ respectu rerum, id haberent vel ratione significationis sibi naturalis et propriæ, vel ratione significationis supernaturalis a Christo eis communicatæ : non primum, quia significatio quam naturaliter habent in quibusdam saltem sacramentis, est impertinens ut determinet significationem rei in ordine ad significationem sacramentalem, v, g.: Te abluo, in baptismo ; non secundum, quia significatio sacramentalis proveniens ex Christi institutione est uniça, cadens supra res et verba seu totum compositum : ergo.

Resp. id verba habere ratione significationis naturalis, non absolute, sed ut determinatioris et expressioris : neque adhuc præcise ut talis, sed ut assumptæ a Christo in ordine ad sacramentalem significationem ; licet enim significatio sacramentalis sit ex impositione Christi, supponit tamen in re, quæ eligitur ad talem significationem, aliquam congruentiam et similitudinem cum re significata ; et quanto amplior fuerit similitudo, tanto expressior erit significatio sacramentalis : cum igitur verba expressius significent quam res, ratione istius modi expressioris ut assumpti a Christo, complent et determinant significationem confusiorem rerum ; et ideo verba sunt forma, res materia.

Obj. 3° contra utramque partem conclusionis : Species sacramentales in Eucharistia, transacta consecratione sunt sacramentum : atqui hoc sacramentum non componitur ex verbis, verba enim consecratoria transierunt : ergo.

Quidam non ignobiles auctores, propter hoc argumentum, censent quod, quamvis sacramentum Eucharistiæ in fieri componatur ut cætera ex rebus et verbis tanquam ex materia et forma et ut partibus essentialibus, in facto esse tamen sit excipiendum a conclusione; hoc enim illi proprium est quod non consistat in usu sicut alia, sed in re permanenti, scilicet in speciebus consecratis. Attamen non minus probabiliter cum aliis

Responderi potest negando min. Ad prob. dist. Verba consecratoria transierunt formaliter, conc.; virtualiter, neg. Sic enim remanent in speciebus, quæ virtute illorum sunt consecratæ. Et hoc sufficit ut sacramentum dicatur ex illis componi ; sicut ad hoc ut mixtum dicatur componi ex elementis, sufficit quod virtualiter remaneant in mixto. Neque inde inferas melius dici sacramentum componi ex rebus et illarum determinatione per verba quam ex verbis ; quia illa determinatio est illorum virtus : unde dicitur cum proprietate verba remanere virtualiter, et ex illis sacramentum componi.

Inst.: Verba consecrationis sunt causa efficiens sacramenti Eucharistiæ : ergo non sunt pars ejus essentialis.

Resp. dist. conseq. Ergo non sunt pars ejus essentialis sub eodem respectu, conc.; sub diverso respectu, neg. Itaque verba consecratoria, quatenus convertunt materiam panis et vini in corpus et sanguinem Christi, sunt causa efficiens sacramenti ; quatenus autem confusam significationem materiæ determinant ad esse sacramenti seu ad significationem sacramentalem, sunt ejus forma : nihil obstat autem præsertim in moralibus, quod idem sub diverso respectu exerceat munus causæ efficientis et formalis. Sic consensus est causa efficiens et formalis contractus.

Repones : Compositum non potest multiplicari, non multiplicata forma : atqui sacramentum multiplicatur, non multiplicatis verbis; dum sub una verborum prolatione consecrantur multæ hostiæ, tot sunt sacramenta, quot sunt hostiæ consecratæ, et tamen una est verborum prolatio : ergo.

Resp. dist. maj. Compositum non potest multiplicari, non multiplicata forma formaliter vel virtualiter, conc.; semper formaliter neg. Ad hunc sensum, dist. min., neg. conseq. Dum ergo sub iisdem numero verbis consecrantur plures hostiæ, forma multiplicatur virtualiter; sicut dum simul baptizantur plures homines, forma baptismi multiplicatur virtualiter.

Urgebis : Non multiplicatur compositum, non multiplicata forma formaliter : sic ubi sunt duo homines, sunt duæ animæ formaliter : ergo.

Resp. dist. ant. Non multiplicatur compositum physicum, non multiplicata forma formaliter, conc.; compositum morale, neg. Ex uno enim consensu virtualiter multiplici possunt fieri decem contractus.

Observanda pro praxi circa simultatem materiæ et formæ in sacramentis.

Dixi, in solutione primi arg., secundum communem sententiam, simultatem moralem materiæ et formæ sufficere ad validitatem sacramenti ; idque quia sacramentum est compositum morale ex institutione Christi ab hominibus exercendum et recipiendum, consequenter humano et morali modo. Nec verisimile est apostolos, qui, Act. 2, leguntur una die baptizasse tria millia hominum, sic aspersisse aut effudisse aquam ut tangeret omnes baptizandos eodem instanti physico, quo formam proferrent. Dixi item tunc haberi simultatem moralem materiæ et formæ, quando spectata sacramenti natura secundum communem loquendi modum salvatur veritas formæ, et censetur secundum humanum usum afficere materiam et unum morale signum constituere; secus, non haberi simultatem moralem nec perfici sacramentum. Unde pro diversitate sacramenti diversa simultas, major vel minor, requiritur ad validitatem sacramenti.

Itaque in sacramento Eucharistiæ requiritur major, imo physica simultas; quia hæc pronomina: *hoc* et *hic,* satis denotant materiam debere esse physice præsentem, ut verificetur forma.

Minor requiritur in sacramentis Baptismi, Confirmationis, Ordinis, et Extremæ-Unctionis.

Quamvis enim eorum formæ importent tempus præsens: baptizo, signo, etc., moraliter tamen loquendo tempus præsens admittit aliquam latitudinem, et censemus præsens quod immediate præcessit vel immediate sequitur: unde in his sacramentis si inter materiam et formam intercedat parva morula, puta unius *Ave,* quibusdam videtur adhuc perfici sacramentum; secus, si longius tempus intercedat.

In sacramento Pœnitentiæ, quod exercetur per modum judicii, certum est quod materia, scilicet actus pœnitentis debeant præcedere formam, hæcque videtur posse longiuscule differri: quidam dicunt a sero ad mane sequentis diei; quidam ad tres aut quatuor horas; quidam ad horam; alii istas omnes moras longiores reputant; quia, licet in judicio forensi post examen et confessionem rei possit ita, imo ad plures dies, differri sententia, non sic tamen, inquiunt, in sacramento Pœnitentiæ secundum communem prudentem sensum, ad quem debet attendi in præsenti materia; nemo enim dicet hodie confessum posse valide non iterata confessione post octiduum absolvi, sicut tamen fieri potest et fit in judicio forensi.

In sacramento Matrimonii cum sit contractus, quamdiu perseverat moraliter consensus unius, etiam post plures menses, potest accedere consensus alterius, sicut in aliis contractibus; et hoc patet quando Matrimonium contrahitur per procuratorem, nuntium vel litteras in locis distantibus.

Horum omnium ratio jam sæpe dicta est, quod sacramenta sint quædam composita artificialia, non physica sed moralia, ab hominibus exercenda et recipienda, ideoque de eorum consistentia judicandum non secundum principia physica præcise, sed secundum principia moralia et judicium prudentum: prudentes autem judicant spectata cujuslibet sacraménti natura, parvam distantiam officere uni, nonnisi magnam alteri. Et hæc quantum ad valorem sacramenti.

Nunc vero quoad licitum, imprimis certum est in sacramento Pœnitentiæ et Matrimonii licite postponi formam materiæ, cum aliter fieri non possit. In aliis vero sacramentis, Baptismi, Confirmationis, Ordinis et Extremæ-Unctionis, omnino illicitum est postponere totaliter formam materiæ, aut materiam formæ; ita ut a peccato mortali non videatur excusandus, qui baptizando, v. g., partem saltem formæ non pronuntiaret ante finitam ablutionem; quia secundum omnes peccat mortaliter qui sine causa sacramentum exponit nullitati et ministrat dubium dum potest certum; sacramentum autem sic collatum est dubium, cum plures et graves auctores illud reputent nullum : ergo. Unde quidam inferunt

sacramentum, præsertim Baptismi et Ordinis sic collatum, esse repetendum sub conditione.

Cæterum, consultum est sacramentorum ministris ut in omnium collatione curent adhibere majorem quam possunt materiæ et formæ simultatem. In sacramentis Baptismi, Confirmationis, Ordinis et Extremæ-Unctionis, applicando materiam, formam proferant. In sacramento Pœnitentiæ, peracta confessione, imposita et acceptata satisfactione, statim absolutionem impendant. In Matrimonio post expressum consensum unius, alter e vestigio suum exprimat. Cum enim materia et forma debeant constituere unum signum sacramentale, consultum est ut, meliori quo possunt modo, conjungantur.

§ III.

Utrum verba sacramentorum sint promissoria et concionatoria, an consecratoria?

Questio duplici sensu potest intelligi : 1° An in collatione sacramentorum debeat necessario præmitti aut adhiberi promissio, seu concio explicativa promissionis, quæ concio vel promissio sit pars essentialis sacramenti? 2° Utrum verba, quæ sunt forma sacramentorum, sint promissoria et concionatoria, non consecratoria? Utrumque videntur sustinere lutherani et calvinistæ, præcipue secundum; quoad primum enim non omnes consentiunt.

Dicunt itaque verba sacramentorum esse promissoria, quatenus si non expresse contineant promissiones divinas, saltem ad illas jam factas mentem revocant, et eas quasi sigillant. Dicunt concionatoria, quatenus alta voce prolata, in audientium animis movent et excitant fidem justificationis promissæ, cui fidei et non sacramento justificationem tribuunt, ut dictum est alibi. Tandem concedunt posse aliquo sensu dici consecratoria, quatenus rem ab usu profano ad sacrum et religiosum transferunt, sed non quatenus efficiunt quod significant, gratiam scilicet et sanctitatem; contendunt enim, et est apud illos dogma capitale, hominem non justificari per gratiam internam, sed per imputationem justitiæ Christi, ut vidimus de gratia. Hoc ultimo excepto, præsens controversia foret levis momenti et quasi de nomine.

Catholici namque non negant concionem seu instructionem præmittendam esse sacramento conferendo adultis, quia debent instrui de rebus fidei, ut cum fructu sacramentum suscipiant, juxta illud Christi ad Apostolos : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris,* etc. Sed negant hanc instructionem aut concionem pertinere ad essentiam sacramenti, in idque consentiunt quidam ex adversariis. Item non negant catholici verba sacramentorum posse dici sigilla et pignora divinarum promissionum, et aliquo sensu pertinere ad concionem, quatenus valent ad excitandam objective fidem et pietatem, sed volunt quod sint insuper consecratoria, non solum quia rem tranferunt ab usu profano ad sacrum, sed etiam quia efficiunt quod significant, puta hæc verba : « Te baptizo », ablutionem spiritualem animæ a peccatis per gratiam : et hæc : « Hoc est corpus meum » præsentiam realem corporis Christi. Ex quo patet hanc controversiam proprie pertinere ad quæst. de causalitate sacramentorum, de qua infra. Attamen pro more scholarum

Dico 1° : In collatione sacramentorum non est necessario præmittenda aut adhibenda, ut pars eorum essentialis, concio, qua audientes instruantur de promissionibus divinis, de sacramentorum institutione et effectibus.

Prob. 1° : Essentialia sacramentorum fuerunt a Christo determinata, ut dicemus infra, præcipue in sacramentis Baptismi et Eucharistiæ, quæ duo agnoscunt hæretici : atqui si concio præmittenda aut adhibenda, esset ipsis essentialis, essentialia sacramentorum non essent a Christo determinata; tot enim forent diversæ conciones quot forent diversi concionatores : ergo.

2° Infantes et amentes valide baptizantur, et id non negant hæretici, quippe qui ipsi infantes baptizant : atqui ipsis non adhibetur concio, qua in ipsis excitetur fides justificationis promissæ ; hujus enim sunt incapaces : ergo.

Respondet 1° Calvinus Baptismum tunc quidem non prodesse infanti, sed profuturum tunc quando poterit intelligere significationem.

Sed contra : 1° Si concio sit de essentia Baptismi, debet ab eo qui baptizatur percipi, sicut ipse ab aqua debet tangi. 2° Multi infantes moriuntur antequam possint significationem percipere. 3° Esto tunc tantum proficiat, saltem non iteratur : ergo validus erat absque concione.

Respondet 2° nihilominus adhibendam esse concionem, quæ proderit saltem adstantibus.

Sed contra : 1° Potest contingere quod nullus sit præsens præter baptizandum et baptizantem. 2° Non propter adstantium, sed prop-

ter recipientium utilitatem confertur sacramentum.

3° Calvinus docet non esse rebaptizandos catholicos, nec seipsum, ubi apostavit, jussit rebaptizari, quia validus est eorum Baptismus: atqui tamen catholici non semper adhibent concionem, et nunquam ut partem essentialem Baptismi : ergo.

4° Baptisma hæreticorum etiam circa formam errantium, modo litteraliter servaretur, ut validum semper suscepit Ecclesia, ut constat ex S. Aug. lib. 3 *de Bapt.*, c. 15, ubi dicit integrum esse sacramentum, si evangelicis verbis fuerit consecratum, sive a Marcione, sive ab Ario, sive ab Eunomio, sive a Valentino, qui omnes hæretice sentiebant circa SS. Trinitatem, adeoque circa formam Baptismi : ergo vel nulla concio est de essentia Baptismi, vel admittenda est concio hæretica et blasphema tanquam pars essentialis sacramenti, quod est altera blasphemia.

Dico 2° : Verba sacramentorum non sunt simpliciter promissoria et concionatoria, sed consecratoria, id est effectiva illius quod significant.

Prob. 1° : Verba sacramentorum usurpata et instituta a Christo nullam continent promissionem aut concionem, ut hæc : *Hoc est corpus meum*; et hæc: *Ego te baptizo in nomine Patris,* etc. Ubi enim quæso illic promissio vel concio ? Sed duntaxat consecrant materiam quam afficiunt, aut sanctificant personam cui conferuntur : unde Christus non dixit: *Euntes docete omnes gentes nomen Patris,* sed: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris,* etc.

2° Aliud est ministerium baptizandi, aliud evangelizandi, juxta illud Apost. 1 Cor. 1: *Non misit me Deus baptizare, sed evangelizare* : atqui si forma Baptismi foret concionatoria et non consecratoria, idem foret ministerium baptizandi et evangelizandi : ergo.

3° Validus est Baptismus infanti collatus, ut jam dictum est, quamvis nullam in eo fidem excitet promissæ justificationis : ergo. Quæ huic argumento reponit Calvinus, prævenimus supra.

4° S. Aug., cujus auctoritate abutuntur heterodoxi, lib. 3 *de Bapt.*, c. 10, dicit: « Baptismus Christi verbis evangelicis consecratus, et per adulteros et in adulteris sanctus est, quamvis illi sint impudici et immundi, quia ipsa ejus sanctitas pollui non potest, et sacramento suo divina virtus assistit.» Inde sic arguo: Juxta S. Aug. et rei veritatem, Baptismus verbis evangelicis ab infideli aut malo ministro collatus alicui indigno sine fide aut charitate illud recipienti, est validus : ergo neque ex fide aut pietate ministri, neque ex fide et pietate recipientis pendet ejus valor et essentia : ergo non est necesse ad ejus valorem et essentiam ut verba evangelica sint concionatoria et alta voce proferantur, ut excitent fidem et pietatem in suscipiente.

In confirmationem utriusque conclusionis, adde perpetuam traditionem Ecclesiæ, quæ, ubi de sacramentis ageretur, nunquam promissionis aut concionis, sed consecrationis seu benedictionis tantum meminit. Confer quæ dicemus infra de effectu sacramentorum.

Obj. 1° : S. Petrus, Epist. 1, c. 3, dicit : *Vos similis formæ salvos fecit baptisma, non carnis depositio sordium, sed bonæ conscientiæ interrogatio in Deum.* In Græco, vox, quam latinus interpres vertit *interrogationem,* significat stipulationem seu pactum, quod nempe baptizatus init cum Deo : ergo verba sacramentalia sunt verba pacti et promissionis. Ita Lutherus.

Resp. 1° : Esto, loco *interrogationis* poni debeat *pactum* seu *stipulatio,* non sequitur ipsum Baptisma esse illud pactum, neque hoc dixit S. Petrus ; sed quod baptizandus baptizanti interroganti an renuntiet mundo et diabolo, respondens se renuntiare, ineat pactum cum Deo, ratione cujus tanquam dispositionis et conditionis, virtute sacramenti fit salvus. Sed

Resp. 2° nunc textum aliunde satis obscurum plus nocere quam favere novatoribus. Ibi enim S. Petrus comparat Baptisma arcæ Noe ; arca autem Noe non fuit merum pactum aut signum pacti cum Deo, sed revera, continendo octo animas, eas salvas fecit corporaliter : ita ergo Baptisma non solum est pactum aut signum pacti cum Deo, sed sua virtute salvat animas spiritualiter, non abluendo carnis sordes, ut lotiones et baptismata Judaica, sed sordes animæ seu conscientiæ, eam interrogando in Deum, id est, eam explorando, probando, et quasi lixivio emundando, sicque perfectam et mundam Deo exhibendo.

Obj. 2°: S. Aug., tract. 80 in Joan., dicit: « Unde tanta vis aquæ ut corpus tangat et cor abluat ? Nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur » : atqui fides habetur ex concione : unde addit S. Aug. ex Apostolo : « Hoc est verbum fidei quod prædicamus. »

Resp. sensum S. Augustini non esse verba sacramentalia[1] non esse pronuntianda, ut ita-

[1] Hic a. 7 ad 1.

tentur ipsi hæretici, neque nullam vim ipsis inesse sine fide actuali, cum S. Doctor contra donatistas totus sit ut probet Baptisma sine fide datum et receptum valere. Sensus est igitur verbum operari in sacramentis, « non quia dicitur », idest, non secundum exteriorem sonum vocis, sed « quia creditur », id est, secundum sensum verborum qui fide tenetur. Seipsum clare explicat S. Aug. verbis immediate sequentibus : « Nam, inquit, in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud sensus manens. » Ex quo infert S. Thomas quod, licet non sint eædem voces quoad sonum apud omnes, quia tamen est idem sensus, ideo cujuscumque linguæ verbis proferatur talis sensus, perficitur sacramentum. Ad id quod addit S. Aug. ex Apostolo : « Hoc est verbum fidei, quod prædicamus », verum est hoc sensu quod apostoli hujus verbi sacramentalis vim et efficaciam prædicaverint et annuntiaverint. Vel intelligendum est de verbo generaliter sive consecratorio sive concionatorio, ut explicabitur in sol. sequenti.

Inst.: S. Aug. post hæc verba : « Hoc est verbum fidei quod prædicamus », subjungit : « Unde in Actis Apostolorum : *Fide mundans corda eorum ;* et Petrus Apost.: *Sic nos Baptisma salvos fecit, non depositio sordium carnis, sed conscientiæ bonæ interrogatio :* hoc est verbum fidei quod prædicamus. » Et in fine sermonis concludit : « Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait : *Jam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis.* » Atqui mundari per fidem, per conscientiæ interrogationem, per verbum quod locutus est Dominus post ultimam cœnam, non est mundari per verbum consecratorium, sed concionatorium : ergo verbum in sacramento est concionatorium et non consecratorium.

Resp. data min. neg. conseq. Quia S. Aug. ibi non loquitur de verbo præcise ut sacramentali, sed generaliter de verbo sive fidei sive sacramentorum, quo mundamur. S. Doctor enim eo loci explicanda susceperat hæc Christi verba : *Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis ;* et facit sibi quæstionem, cur non dixerit Christus : Jam mundi estis propter Baptismum quo loti estis, cui respondet dicendo, quia, sive in sacramentis sive extra, semper verbo mundamur ; si enim fiat mundatio in sacramentis, vis mundandi oritur ex verbis ; si extra, fit necessario per fidem, fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei ; unde mundatio semper ex verbo oritur. In eo igitur loco, cui maxime confidit Calvinus, S. Aug. loquitur modo de verbo sacramentali, modo de verbo concionatorio, et sine æquivocatione, quia utriusque verbi characteres distinguuntur. Et sic cum concludit : « Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait : *Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis* », non restringit verba Christi ad sermonem ejus post ultimam cœnam, sed intelligit de verbo generaliter ; ita ut sensus sit in S. Augustino : Vos mundi estis propter verbum meum, sive quod me concionante audistis, sive quod in Baptismo sanctificati estis.

Urgebis ex S. Ambrosio, qui, lib. de *Mysteriis*, cap. 13, dicit : « Aqua sine prædicatione dominicæ crucis ad nullos usus futuræ salutis est... sicut ergo in illum fontem Moyses misit lignum, ita et in hunc fontem sacerdos prædicationem dominicæ crucis mittit, et aqua fit dulcis ad gratiam » : ergo.

Resp. S. Ambrosium per prædicationem dominicæ crucis intelligere verbum consecratorium et non concionatorium ; non enim concio mittitur seu dirigitur in fontem, ut loquitur S. Amb., sed in audientes. Unde, lib. 4 *de Sacramentis*, c. 4 : « Ubi, inquit, accessit consecratio, de pane fit caro Christi. »

Objiciunt insuper hæretici sacramenta a SS. Patribus vocari signacula, sigilla, pignora. Sed neque nos id negamus ; addant duntaxat sigilla, signacula, etc. practica et effectiva illius quod significant, et conveniemus saltem quoad rem.

ARTICULUS V.

UTRUM RES ET VERBA IN SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS SINT ET DEBUERINT ESSE A CHRISTO DETERMINATA, IISQUE PROINDE SIT NECESSE UTI?

Dico 1° : Res et verba in sacramentis novæ legis sunt de facto a Christo determinata, ideoque necesse est illis uti.

Prob. Christus est auctor sacramentorum novæ legis, ut infra dicemus : atqui ille dicitur auctor compositi, qui illius materiam et formam instituit atque determinat : ergo.

Dico 2° : Res et verba in sacramentis novæ legis debuerunt a Christo determinari[1].

Prob. de rebus[2]. In usu sacramentorum duo possunt considerari, scilicet cultus divinus et sanctificatio hominis, quorum primum pertinet ad hominem per comparationem ad Deum,

[1] Hic a. 5 et 7, o. [2] Ibidem a. 5.

secundum e converso pertinet ad Deum per comparationem ad hominem : atqui, licet possit esse in potestate hominis determinare sibi res quibus Deum colat, non tamen ad ipsum pertinet suo judicio assumere res quibus sanctificetur, sed ad solum Deum : ergo. Prob. min. Sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis : atqui non pertinet ad aliquem determinare quod est in potestate alterius : ergo.

Prob. a fortiori de verbis[1]. In sacramentis requiruntur res determinatæ a Christo : ergo multo magis determinata verba. Prob. conseq. In sacramentis verba se habent per modum formæ, res sensibiles per modum materiæ, ut dictum est : atqui in omnibus compositis ex materia et forma, principalius ad esse rei requiritur determinata forma quam determinata materia : ergo. Prob.min. In omnibus compositis ex materia et forma, principium determinationis est ex parte formæ, quæ est quodammodo finis et terminus materiæ ; materia enim requiritur determinata ut sit proportionata determinatæ formæ : ergo.

Solvuntur objectiones.

Pro solutione objectionum nota ad veritatem conclusionis nostræ sufficere si res et verba a Deo sint determinata immediate vel mediate, in genere vel in specie.

Obj. 1° contra primam partem. Salus animæ est magis necessaria quam salus corporis: atqui in medicinis corporalibus potest una res poni pro alia in ejus defectum : ergo multo magis in sacramentis, quæ sunt medicinæ spirituales ad salutem animæ.

Resp. neg. conseq. [2] Disparitas est quod res habeant naturaliter sibi inditas virtutes conferentes ad corporalem salutem; et ideo non refert, si duæ earum eamdem virtutem habeant, qua quis utatur; sed ad sanctificationem non ordinantur ex aliqua virtute sibi naturaliter indita, sed solum ex institutione divina; et ideo oportuit divinitus determinari quibus rebus sensibilibus sit in sacramentis utendum.

Obj. 2° : Si ratio D. Th. valeret, probaret etiam in sacramentis legis naturæ materias esse a Deo determinatas : atqui falsum consequens, cum nihil sit assignabile determinatum a Deo in lege naturæ, quo deleretur peccatum originale : ergo et ant.

[1] Ibidem a. 7. [2] Ibid. a. 5 ad 2.

Resp. dist. min. Atqui res sacramentorum legis naturæ non sunt a Deo determinatæ immediate, conc.; mediate, neg. Dicendum igitur divina institutione revelata Adæ et ab ipso posteris indicata, præfixum fuisse homini ut pro sacramentis et deletione peccati originalis adhiberet protestationem exteriorem fidei : quo ritu autem quove signo illa protestatio fieret, interiori hominis instinctui determinandum a Deo relictum fuisse. [1] Et ratio hujus disparitatis cum sacramentis novæ legis est, quia sicut in statu legis naturæ homines nulla lege exterius data, sed solo instinctu interiori movebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum uterentur. Postmodum vero necesse fuit etiam exterius legem dari; tum propter obscurationem legis naturæ ex peccatis hominum; tum etiam ad expressiorem significationem gratiæ Christi, per quam humanum genus sanctificatur; et ideo etiam necesse fuit res expressius determinari, quibus homines uterentur in sacramentis.

Inferes : Ergo magis arctatur via salutis in lege nova quam in lege naturæ.

Resp. neg. illat; [2] quia res, quarum usus est necessarius in sacramentis novæ legis, vel communiter habentur, vel parvo studio adhibito haberi possunt. Adde quod tunc pauciores essent fideles quam nunc, qui tale signum qualecumque adhibere vellent in suorum salutem. Insuper abundantior gratia in nova lege compensat inconveniens allatum.

Obj. 3° : Quorumdam sacramentorum novæ legis, scilicet Matrimonii et Ordinis, res non fuerunt determinatæ : ergo. Prob. ant. Utriusque rem seu materiam mutavit Ecclesia; nam, ante conc. Trid., materia Matrimonii erat consensus contrahentium etiam sine parocho et testibus, nunc autem debet fieri coram parocho et testibus. In sacramento Ordinis, primis sæculis, materia erat sola manuum impositio, et ita nunc est apud Græcos etiam catholicos; apud Latinos autem est porrectio patenæ cum pane, et calicis cum vino, ut decrevit Eugenius IV : ergo.

Resp. neg. ant.: ad prob. de Matrimonio, dist. ant. Ecclesia mutavit Matrimonii materiam, formaliter, neg.; materialiter seu rem quæ erat materia, conc. Materia ergo Matrimonii, a Christo determinata, non erat quilibet contrahentium consensus seu traditio per acceptationem determinata, sed consensus efficiens

[1] Ibid. ad. 3. [2] Ibid.

legitimum contractum; elevavit enim Christus contractum legitimum naturalem ad esse sacramenti. Remanet nunc eadem formaliter materia, sed tantum effecit Ecclesia ut contractus qui prius sine talibus conditionibus erat legitimus, nunc non sit legitimus; quod certe potest, cum validitas contractuum ejus auctoritati subjaceat. Sicut ergo qui nunc destrueret panem, aut vinum converteret in acetum, non diceretur mutare seu destruere materiam formalem Eucharistiæ, sed rem quæ erat materia, ita et in nostro casu : destrueret autem aut mutaret formaliter, si faceret quod panis manens panis, seu vinum remanens vinum, non esset materia Eucharistiæ. Ad prob. de Ordine, dato ant. dist. conseq. Ergo materia ejus non fuit a Christo determinata in specie, transeat; in genere, neg. Determinavit ergo tantum Christus quod sacramentum Ordinis conferretur per aliquod signum sensibile significativum potestatis quæ traditur, et per verba hoc ipsum exprimentia. Utrum autem hoc signum sensibile deberet esse impositio manuum, aut porrectio instrumentorum, non determinavit, sed determinandum reliquit judicio Apostolorum et Ecclesiæ. Ita juxta communiorem sententiam.

Quidam alii volunt etiam apud Græcos intervenire porrectionem instrumentorum, si non per contactum physicum, saltem per contactum moralem, mediante scilicet altari, cui ordinandi incumbunt. Alii volunt etiam nunc apud nos impositionem manuum esse solam materiam essentialem Ordinis. Cæterum, quidquid sit de istis sententiis, de quibus suo loco, nulla est quæ non faveat nostræ conclusioni, et argumentum oppositum non solvat. Eadem difficultas posset proponi de Confirmatione: de qua etiam suo loco.

Obj. 4° contra secundam partem. Salus quæ per sacramenta quæritur, est una apud omnes : atqui voces non sunt eædem apud omnes:ergo.

Resp. dist. min. Voces quantum ad sonum non sunt eædem apud omnes, [1] conc.; quoad sensum, neg. Igitur, ut dicit S. Aug., tract. 80 in Joan., verbum operatur in sacramentis, non quia dicitur, id est, non secundum exteriorem sonum vocis, sed quia creditur, id est, secundum sensum verborum qui fide tenetur; et hic quidem sensus est idem apud omnes, licet non eædem voces sint quantum ad sonum. Et ideo cujuscumque linguæ verbis proferatur talis sensus, perficitur sacramentum, ut jam dictum est.

[1] Ib. a. 7, ad 1.

Observat tamen Auctor eam vocem esse adhibendam in sacramentis, [1] qua principalius et communius homines illius linguæ seu Ecclesiæ utuntur ad significandum, seu cujus usus in sua Ecclesia solemnior et usitatior est: sicut inter res sensibiles illa sumitur ad significationem sacramenti, cujus usus est communior ad actum, per quem sacramenti effectus significatur. Attamen hic verborum magis communium usus non est necessitatis absolutæ pro validitate sacramenti, modo salvetur sensus, sed tantum congruentiæ, et obligationis sub peccato pro ministris.

Obj. 5° : Verba in Matrimonio non sunt determinata : ergo.

Resp. dist. ant. Non sunt determinata in ultima specie, conc.; in specie subalterna seu in genere, neg. Hæc enim requiruntur verba quæ efficiant contractum legitimum, sive verba sint formaliter sive virtualiter, scripturæ scilicet, nutus, etc.

Consectaria.

Ex dictis colliges 1° quorumdam sacramentorum materiam esse a Christo determinatam in specie infima, quorumdam in specie subalterna seu in genere ; scilicet in Baptismo aquam elementarem, in Eucharistia panem triticeum et vinum de vite, in Pœnitentia confessionem dolorosam pœnitentis, sive verbis sive signis fiat, in Extrema-Unctione oleum, in Matrimonio consensum per verba vel nutus illum exprimentes. De Confirmatione multi idem censent, scilicet chrisma esse a Christo institutum pro ejus materia. De Ordine vero communior opinio est quod ejus materia sit tantum determinata in genere, ut jam dictum est.

Colliges 2° materiam sacramentorum non esse determinatam a Christo in individuo, neque quoad accidentia; nihil enim refert an hæc vel ista aqua, v. g., adhibeatur in Baptismo, neque an sit frigida vel calida, pluvialis vel fontalis, modo sit naturalis apta ad abluendum : quod addo, quia gelata non sufficeret.

Colliges 3° non omnium sacramentorum formas eodem gradu esse in Evangelio explicitas. Formæ Baptismi et Eucharistiæ sunt omnino explicitæ: « Ego te baptizo; Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, «quia illa duo sacramenta sunt omnibus hominibus necessaria. In sacramento Pœnitentiæ est etiam aliquousque explicita, et clare saltem indicata

[2] Ib. ad 2.

his verbis, *quodcumque solveris*, etc.; unde Ecclesia assignavit hoc verbum: « Absolvo. » Et ita etiam decebat, quia est omnibus peccatoribus necessaria. In aliis vero sacramentis, utpote minus necessariis, non explicite ponuntur in Evangelio, sed ab Apostolis, qui ex Christo audierunt, per traditionem accepimus.

ARTICULUS VI.

DE MUTATIONE FORMÆ ET MATERIÆ IN SACRAMENTIS.

Nota 1° quod circa omnes mutationes[1] quæ possunt in formis sacramentorum contingere, duo videantur consideranda: unum quidem ex parte ejus qui profert verba, cujus intentio requiritur ad sacramentum, ut dicetur infra; aliud ex parte significationis verborum. Et circa hoc ultimum duplex distinguitur mutatio: una substantialis, quando non salvatur debitus et per se intentus verborum sensus, quo videlicet ipsius formæ aut sacramenti proprius effectus significatur; quia substantia formæ consistit in sensu, siquidem verba operentur in sacramentis secundum sensum quem faciunt, ut jam dictum est; altera est accidentalis, quando scilicet non tollitur debitus et per se intentus verborum sensus.

Similiter distinguitur duplex mutatio materiæ: una substantialis, alia accidentalis; substantialis, quando moraliter loquendo censetur alia nomine et ratione, etsi forte specie physica non differat; ita ut attendatur ejus natura, non tam physice quam moraliter et secundum apprehensionem hominum, præcipue in ordine ad significationem quam Christus intendit. Unde licet forte massa cruda farinæ specie physica non differat a pane, aut glacies ab aqua, censetur tamen mutatio substantialis in ordine ad sacramentum. Erit autem mutatio accidentalis, si remaneat eadem species physice et moraliter, ut si aqua non sit benedicta, si panis sit fermentatus.

Nota 2° verba habere significationem[2] ex duplici capite: 1° ex impositione; 2° ex usu et accommodatione hominum: unde fieri potest quod vox quæ unum significat ex impositione, aliud significet ex accommodatione et usu hominum, propter scilicet ejus similitudinem cum alia voce id ipsum significante. Similiter contingere potest quod vox nihil significet ex impositione, et tamen aliquid significet ex accommodatione: sic qui ex defectu linguæ aut ex ignorantia idiomatis latini baptizaret dicendo: In nomine Patrias et Filias et Spirituas Sanctas; Patrias, Filias et Spirituas ex impositione vel nihil significant, vel aliud significant quam Patris, Filii et Spiritus Sancti; et tamen propter similitudinem et dispositionem relictam ut trahi possint ad eamdem significationem cum vocibus Patris, Filii et Spiritus Sancti, ex accommodatione et usu hominum in his circumstantiis idem significant.

Circa præsentem materiam duo inquirimus: primum, an et quæ mutatio sive formæ sive materiæ tollat veritatem sacramenti? secundum, quale sit peccatum mutare materiam vel formam sacramenti? Unde sit

§ I.

An et quæ mutatio formæ vel materiæ tollat veritatem sacramenti?

Dico 1°: Si minister per mutationem formæ sacramentalis[1] ex industria factam, sive addendo sive subtrahendo, sive corrumpendo, sive quocumque alio modo, intendat inducere novum ritum seu novam formam essentialem ab Ecclesia non receptam, quamvis remaneat adhuc sensus legitimus, non videtur perfici sacramentum; quia non videtur quod intendat facere quod facit Ecclesia, quæ tamen intentio requiritur ad validitatem sacramenti, ut probabitur infra.

Attende ad verba S. Doctoris; non enim dicit absolute quod « non perficiatur sacramentum, quia non intendit», etc. sed quod videatur non perfici sacramentum, quia non videtur intendere facere quod facit Ecclesia. Et revera qui contra Ecclesiam agit, non videtur habere intentionem Ecclesiæ; et in foro exteriori præsumitur is non habere rectam intentionem, qui ex industria essentialia formæ voluit mutare, etiamsi non ita mutaverit, quin remaneat adhuc sensus substantialis. Et in hoc casu iterandum foret sacramentum, saltem sub conditione.

Utrum vero qui ea intentione mutat formam sacramenti, possit habere intentionem generalem faciendi quod facit Ecclesia? Videtur distinguendum.

Si ex ignorantia aut errore existimet hanc suam mutationem seu ritum esse essentialem et non erroneum in vera Dei Ecclesia, videtur quod cum hac mutatione et intentione possit compati generalis intentio faciendi quod

[1] Hic a. 8, o. [2] Hic a. 7 ad 3.

[1] Hic a. 8, o et a. 7 ad 3.

facit Ecclesia et subsistere sacramentum, si tamen mutatio relinquat sensum substantialem, saltem ex accommodatione usus; istæ enim duæ intentiones non sibi formaliter contradicunt. Et sic videtur contingere in Græcis schismaticis, qui valide baptizant sub hac forma : « *Baptizetur servus Christi, N.*», etc., ignoranter et erronee existimantes hanc solam formam, et non nostram, esse essentialem in vera Christi Ecclesia, ideoque, inquit Innoc. III, baptizatos a Latinis rebaptizare præsumpserunt.

Si vero sciat suam mutationem seu ritum quem intendit inducere in forma sacramentali, non esse essentialem in vera Christi Ecclesia, sed ab ea reputari erroneum, videtur quod tunc non possit permanere intentio generalis faciendi quod facit vera Christi Ecclesia. Quomodo enim intenderet saltem practice facere quod facit vera Christi Ecclesia, dum profert verba ut essentialia formæ, quæ scit non esse essentialia in vera Christi Ecclesia, sed erronea ab ipsa reputari?

Dico 2° : Mutatio substantialis[1] seu varians sensum substantialem propositionis intentum a forma sacramentali, etsi esset debita intentio, irritat sacramentum; secus si sit tantum mutatio accidentalis, seu non tollatur sensus substantialis formæ.

Prob. Verba sunt determinata a Christo tanquam forma essentialis sacramentorum, non quoad sonum, sed quoad sensum quem faciunt : ergo si sit mutatio substantialis debitus et per se intentus, non remanet sacramentum, cum non possit subsistere sine sua forma; secus a contrario si sit tantum mutatio accidentalis.

Idem intellige de mutatione substantiali et accidentali materiæ; quia, mutata substantialiter materia compositi, non remanet idem compositum. Quod adeo verum est ut Ecclesia, quamvis mutare possit cæremonias sacramentorumaccidentales, id tamen facere non potest nisi salva eorum substantia a Christo instituta, ut decrevit conc. Trid., sess. 21, c. 2. Hinc qui baptizaret in aqua rosacea vel in vino qui consecraret in vino lymphato vel in pane hordeaceo, nihil conficeret : secus si baptizaret in aqua non benedicta, vel consecraret in pane triticeo fermentato.

Dico 3°; Quando ita mutantur verba formæ in sacramentis ut sensus eorum reddatur ambiguus, ex intentione ministri pendet ut determinetur ad verum et legitimum seu falsum et erroneum sensum, adeoque ut validum sit vel invalidum sacramentum. Ratio est, quia dum propositio plures patitur sensus, in potestate proferentis est hoc vel illo sensu in illa uti, adeoque ex intentione ejus determinatur ad hunc vel illum sensum, et tollitur ambiguitas; sicque fit validum et invalidum sacramentum.

Hinc si quis formæ Baptismi adderet[1] : « Et Beatæ Virginis», intendens eodem modo baptizare in nomine ejus ac in nomine Patris, etc. nullum esset sacramentum. Item si baptizaret in nomine patria et filia, intendens esse fœminas in Trinitate : secus autem si in prima intenderet advocare suffragium Virginis, aut in secunda intenderet verum Ecclesiæ sensum, sed ex balbutie aut imperitia sic proferat. Et hoc sensu intelligitur responsio Zachariæ pontificis, d. 4, cap. *Retulerunt*, decidentis Baptismum collatum sub hac ultima forma esse validum, si non intendebat minister errorem aut hæresim.

Observanda pro praxi circa varios modos quibus contingit mutatio sive substantialis sive accidentalis in forma sacramentali.

Octo modis contingit mutari verba formæ in sacramentis.

1° Ex parte idiomatis, et hæc mutatio est accidentalis; cum enim verba in sacramentis operantur vi sensus, quacumque lingua sive Græca, sive Latina, sive alia proferantur, modo eumdem sensum debitum reddant, conficitur sacramentum, etiamsi, inquit Cajet. partim uno, partim alio idiomate proferantur.

2° Si verba usitata mutentur in synonyma; et hæc mutatio est etiam accidentalis, modo tamen synonyma sint ejusdem omnino significationis et æque distinctæ, alias mutatio foret essentialis et nullum sacramentum. Si autem vox synonyma alias adhuc habeat significationes, tunc ex aliqua particula adjuncta aut ex circumstantiis tollenda est æquivocatio; quæ si remaneat, determinandus est sensus, ut dixi, ex intentione proferentis. Hinc valeret Baptismus, si loco *baptizo* dicatur *abluo;* item valeret, si dicatur *tingo* vel *intingo;* quia Patres, Tertull., adversus Praxeam, c. 26, Cypr., ep. 22 ad clerum Rom. et ep. 25 ad Moysen, S. Hieron., in cap. ultimum Matth. et S. Isidorus, lib. 6 Orig., cap. 19, interpretantur το *baptizo,* quod est vox græca, per *tingo*. Dubium autem foret secundum aliquos, si diceretur

[1] Ibidem a. 8.

[1] Ibid.

mergo vel *immergo;* quia non videtur æquivalere το *baptizo* seu *abluo,* cum ad abluendum non semper requiratur immersio, inquit Soto. Existimant tamen alii valere, quia contendunt hæc verba *baptizo, abluo, tingo, mergo,* esse vere synonyma. Vide infra diss. I de Bapt., a. 1. Pro certo autem non valeret, si diceretur, *mundo, purgo*; quia debet significari peccatorum mundatio per modum ablutionis. Sicut nec valeret absolutio collata dicendo: « Ego te abluo a peccatis, » quia debet significari in hoc sacramento peccatorum mundatio per modum absolutionis, ut facit judex. Porro hic intellige synonyma, sive sint talia ex impositione publica, sive ex accommodatione seu usu communi.

3° Corrumpendo verba formæ: quæ corruptio, si neque proprie neque per accommodationem reduci possit ad verum sensum, erit substantialis et nullum sacramentum, alias non. Observandum autem mutationem substantialem plerumque fieri[1], si corrumpantur verba ex parte principii dictionis, ut si loco *Patris* dicatur *matris;* secus si corrumpantur ex parte finis, ut si loco *Patris* dicatur *patrias;* quia apud nos variatio dictionis ex parte principii plerumque variat significationem, non sic ex parte finis. Verum, licet ordinarie sic accidat, non est tamen certa regula; potest enim ex utraque parte esse tam parva corruptio ut sensum non auferat, et tam magna ut auferat: unde magis videtur attendenda quantitas corruptionis arbitrio viri prudentis. Hinc conficeret sacramentum qui ex imperitia seu impedimento linguæ loco *Patris* diceret *patrias,* loco *corpus* diceret *copus,* loco *calix* diceret *calis,* loco *est* diceret *es,* etc. quia per accommodationem usus trahi possunt ex dispositione relicta ad verum sensum: (hæc advertant scrupulosi, qui sæpe irreverenter et ridicule ponderant super verba formæ, seu ea repetunt.) Non conficeret autem si loco *Patris* diceret *matris,* si loco *corpus* diceret *cor,* etc.

Dices: Qui diceret in forma Baptismi: « Baptizo te in nomine matris, » omnes intelligerent lapsum linguæ esse, et ipsum voluisse dicere *Patris,* cum in Trinitate non sit mater; sicut cum dicit *patrias,* intelligitur *Patris*: ergo in utroque casu ex accommodatione redditur verus sensus, et conficitur sacramentum.

Resp. neg. conseq. et paritatem. Disparitas est quod in hac voce *patrias* secundum se considerata, etiam non attenta bonitate intelligentis, relinquatur dispositio ut per accommodationem usus communis trahi possit ad eumdem sensum cum voce *Patris;* in hac autem voce *matris* secundum se considerata, nulla similis relinquitur dispositio, sed alium omnino sensum importat; et si idem sensus intelligatur per eam importari ac per vocem *Patris,* hoc totum provenit per accidens ex bonitate et perspicacia intelligentis, et non ex ipsa voce secundum se juxta accommodationem usus communis.

4° Mutatio formæ fit per additionem alicujus termini,[1] quæ, si variet sensum debitum, erit essentialis; alias accidentalis; si vero additio sit sensus ambigui, consulenda est intentio ministri, an intenderit verum aut falsum sensum; et si falsum, an eam protulit ut partem formæ, an forte per modum appendicis aut precum.

Hinc conficeret sacramentum, qui baptizaret: « In nomine Patris omnipotentis, et Filii unigeniti, et Spiritus Paracleti. » Similiter si adderet: « Et beata Virgo te adjuvet. » Item si adderet: « Et in nomine Beatæ Virginis, » intendens tantum ejus patrocinium invocare, et non baptizare in nomine ejus sicut in nomine Patris. Pariter conficeret Eucharistiam sacerdos qui, calvinistarum errore imbutus, post legitime pronuntiatam formam: *Hoc est corpus meum,* subjungeret, non ut quid essentiale formæ, sed per modum precum: « Et illud in cœlis adoramus, cujus figuram tantum in terris nobis exhibet, » modo tamen retineat intentionem faciendi quod facit vera Christi Ecclesia, quævis illa sit. Non conficeret autem, si quis cum arianis baptizaret: « In nomine Patris majoris et Filii minoris, etc. »

De additione vero quæ non corrumperet verum sensum, sed tantum fieret cum intentione inducendi novum ritum in Ecclesia, vide primam conclusionem et ejus explicationem.

5° Per subtractionem.[2] Si, ut de præcedenti mutatione dictum est, tollat sensum debitum sacramentalem, erit substantialis mutatio; alias accidentalis tantum. Hinc qui in forma Baptismi subticeret *Ego,* et in forma Eucharistiæ *enim,* conficeret sacramentum; το *enim* quippe deservit tantum ad seriem narrationis, et non ad significandam conversionem panis in corpus Christi; secus si taceret aliquam personam Trinitatis, aut το *meum* in forma Eucharistiæ.

6° Per transpositionem verborum formæ,[3] quæ, pariter ut ante, si tollat sensum sacramentalem, erit mutatio substantialis; secus

[1] Ibidem ad 3.

[1] Ibidem a. 8, o. [2] Ibid. [3] Ibidem ad 3.

accidentalis. Hinc conficeret Baptismum, qui diceret baptizando: *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, ego te baptizo;* non videtur autem conficere, si diceret : « Patris ego te baptizo in nomine Filii et Spiritus Sancti. »

7° Per interruptionem verborum formæ ;[1] quæ si tanta sit ut non censeantur moraliter loquendo verba in unam orationem convenire, erit mutatio substantialis ; secus, accidentalis. Hinc si consecrans post hæc verba : *Hoc est*, sternutaret, et statim postea subderet : *corpus meum*, conficeret sacramentum ; similiter qui baptizando post hæc verba: *Ego te baptizo*, diceret confabulantibus : Tacete, et statim reliquum formæ prosequeretur, etiam conficeret sacramentum. Vide observationem in calce, art. 4.

Octava tandem mutatio est, si verba mutentur in nutus, scripturam aut alia signa, et hæc est substantialis, nisi in Matrimonio.

§ II.

Quale sit peccatum mutare materiam vel formam sacramenti?

Dico 1°: Mutatio sive substantialis, sive etiam accidentalis formæ vel materiæ sacramentorum, est ex genere suo peccatum mortale ; quia est profanatio rei sacræ, adeoque sacrilegium : atqui sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale : ergo.

Dixi: Ex genere suo ; quia ex defectu plenæ deliberationis et ex levitate materiæ potest esse veniale.

Si petas quando dijudicari poterit esse mortale peccatum, an veniale ex gravitate vel levitate materiæ ?

Resp. 1° : Quando mutatio est substantialis, facta cum plena deliberatione sive ex industria, sive ex ignorantia crassa, sive ex gravi negligentia, semper est peccatum mortale ; hic enim non datur parvitas materiæ, cum fiat semper gravis injuria rei sacræ seu sacramento, quod nullum redditur per mutationem substantialem. Dico: ex ignorantia crassa seu ex gravi negligentia ; si enim esset levis aut ignorantia aut negligentia, a mortali posset excusari : at in ministris ex officio raro excusat ignorantia, cum ipsi scire teneantur ea quæ sunt sui officii.

Resp. 2° : Quando mutatio est accidentalis, judicio prudentum æstimanda est gravitas vel levitas materiæ, nec alia certa regula assignari potest. Hinc multi volunt peccatum veniale esse tantum ex levitate materiæ, si quis in forma consecrationis omitteret *enim* ; si in lingua vulgari baptizaret ; si loco *baptizo* diceret *abluo*, etc., secluso tamen contemptu et scandalo ; fore vero mortale, si lingua vulgari consecraret, si in forma calicis omitteret : *qui pro vobis effundetur*, etc. Pro quo prudenter discernendo attendendum est ad rigorem usus seu præcepti, quantitatem scandali aut contemptus.

Dico 2° : Qui deliberate sive in forma, sive in materia, sive in cæremoniis sacramentorum non servat ritum et modum suæ Ecclesiæ, ex genere suo peccat mortaliter ; quia facit contra præceptum Ecclesiæ in materia religionis, adeoque est sacrilegium : ergo.

Quando autem in individuo erit mortale aut veniale, judicandum est ut in præcedenti conclusione arbitrio prudentum, attendendo maxime rigorem usus aut præcepti, scandali aut contemptus. Hinc ex communi sententia peccaret mortaliter qui ex industria non misceret aquam vino ; similiter si sacerdos Latinus uteretur fermentato sine gravi necessitate, aut uteretur forma Græcorum in Baptismo; item si minister ex officio seu solemnitatis baptizaret sine catechismis et exorcismis, vel sine lumine aut vestibus sacris consecraret. Venialiter autem tantum peccaret, qui in administratione sacramenti Pœnitentiæ sine causa preces *Misereatur* et alias omitteret.

Dico 3° : Peccat mortaliter qui in administratione sacramentorum utitur materia aut forma dubia et incerta, ubi certa haberi potest ; in casu vero necessitatis, ubi certa præsto non est, potest et debet uti materia seu forma dubia, saltem sub intentione conditionata.

Ratio primæ partis est, quia tunc sine causa et necessitate exponitur sacramentum periculo nullitatis et irrisionis ; nec enim tua probabilis aut probabilior sententia efficere potest ut materia aut forma sit valida, si revera non sit ea a Christo determinata : ergo.

Hinc Innoc. XI damnavit hanc propositionem : « Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiori, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis aut episcopalis : » est prima inter innocentianas.

Dices : Licitum est uti sententia saltem pro-

[1] Ibid.

babiliori in aliis materiis: ergo etiam cum agitur de sacramentorum valore.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod in aliis materiis, dum aliqua sententia est probabilior, non est tantum probabilior speculative et in se, sed est etiam probabilior practice seu est probabilius illam posse teneri ; quia si forte sit falsa, excusatur coram Deo qui eam tenuit, quod secutus fuerit id quod verisimilius erat verum, et fecerit quod in se est ut attingeret veritatem, sicque agendo nulla rei sacræ irreverentia periclitatur. At vero, licet, dum de sacramenti valore agitur, aliqua sententia de materia vel forma sit probabilior speculative et secundum se, practice tamen non est probabilior, seu non est probabilius illam posse teneri, quando oppositum est tutius; quia major probabilitas non efficit ut materia aut forma sit valida, si revera ita non sit, adeoque non extrahitur sacramentum a periculo nullitatis et irreverentiæ.

Cæterum si sententia aliqua de materia aut forma sacramenti ita esset probabilior ut foret moraliter certa et communiter haberetur vera, et opposita licet tutior vix haberet aliquid probabilitatis sive ab intrinseco sive ab extrinseco, multis videtur non condemnandus qui priorem sequeretur : tunc enim censetur materia aut forma certa ; et alias continua foret perplexitas et impossibilis sacramentorum praxis, cum nulla sit sententia, cujus opposita aliquid probabilitatis sive ab intrinseco sive ab extrinseco habere non possit.

Ratio secundæ partis est, quia cum sacramenta sint propter homines instituta, minus malum est ut sacramenta periculo nullitatis exponantur, quam ut homo illis absolute privetur ; prodesse quidem poterunt, nocere non poterunt: de duobus autem malis minus est eligendum; et irreverentia quæ alias subesset, abstergitur ratione necessitatis et intentionis conditionatæ: ergo.

APPENDIX I.

DE REPETITIONE MATERIÆ SEU FORMÆ SACRAMENTALIS.

Dico 1° : Qui certus est de invaliditate sacramenti, defectu sive materiæ sive formæ, debet adhibita materia vel forma valida ipsum absolute repetere: sicut e contra qui, certus de validitate sacramenti, ipsum repetit etiam sub conditione, sacrilegium committit; cum ista repetitio sit profanatio et irrisio sacramenti, adeoque grave sacrilegium.

Dico 2° : Qui rationabiliter dubitat de valore sacramenti, debet ipsum repetere sub conditione: ita ex jure, cap. *De quibus dubium*. Ratio repetitionis, quia minus periculum est facere repetitionem ubi non esset facienda, quam omittere ubi esset facienda; in primo enim casu est tantum periculum irreverentiæ sacramenti; in secundo autem præter periculum irreverentiæ sacramenti quod remanebit nullum aut dubium, est etiam periculum damni proximi. Ratio conditionis est ut vitetur, in quantum potest, repetitio formalis sacramenti, si forte fuerit validum, et ejus reverentia salvetur.

Dico 3° : Qui sine rationabili fundamento, sed ex levi dubio aut scrupulo temere repetit sacramentum, aut formam super eamdem materiam etsi sub conditione, grave peccatum sacrilegii committit. Ita communiter. Ratio est, quia iteratio sacramentorum permittitur sub conditione a sacris Canonibus solum in rationabili dubio; sed quando non est dubium rationabile, apposita conditio habetur pro non apposita; deficiente enim ratione probabili dubitandi, vix potest dici serio et prudenter: « Si non es baptizatus, v. g, ego te baptizo; Si non consecravi, volo conscrare » ; sed potius videtur dici: « Sive sis baptizatus sive non, sive consecraverim sive non, etc., ego te baptizo, consecro », etc. Adeoque sub disjunctione intenditur nullitas sacramenti; et ideo iteratio temeraria sacramenti facta ex inani dubio, est quædam ipsius irrisio: ergo. Hinc caveant illi, qui ex quovis levi scrupulo statim repetunt formam sacramentorum, idque in consuetudinem ducunt.

Dixi tamen, *qui temere repetit:* si enim ut a molesto scrupulo se expediat, et ne Deum offendat, repeteret, non consuetudinarie ob rationem datam, sed subinde, formam super eamdem materiam, non statim videretur condemnandus saltem peccati mortalis; non enim est credibile quod graviter Deum offendat per actionem quam ideo ponit, ne ipsum offendat.

APPENDIX II.

DE FORMA CONDITIONALI.

Forma conditionalis dicitur quæ profertur sub conditione, ut: « Si non es baptizatus, te baptizo », cum forma absoluta contra quam

distinguitur, sine conditione proferatur, ut: Ego te baptizo.

Formæ conditionalis septem vel octo primis Ecclesiæ sæculis nullum fuisse usum probant eruditi, ex hoc quod in variis dubiis de valore Baptismatis SS. Patres, concilia et summi pontifices jusserint illud iterari nulla conditionis facta mentione, quam non omisissent, si fuisset ex usu adhibenda. Patet ex S. Cypriano, epist. 76; ex conc. 2 Arelat., an. 314, can. 8 : ex conc. Carthag. 5, an. 398, can. 6 ; refertur dist. 4, cap. *Placuit*, ex duabus epist. S. Leonis, una ad Leonem Ravennatensem, altera ad Rusticum Narbonensem: referuntur eadem dist. cap. *Cum itaque* et cap. *Si multa*, ex S. Greg. Magn., epist. 32, lib. 12. Hæc erat eorum ratio: « Quia, ut dicit S. Leo, epist. 37, non potest in iterationis crimen devenire, quod factum esse omnino nescitur »; vel, ut dicit S. Greg. Magn., epist. 32: « Non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur rite peractum. »

Prima itaque formæ conditionalis mentio reperitur in Capitularibus Caroli Magni, lib. 6, n. 181, editis anno 807, his verbis : « De quibus dubium est utrum sint baptizati, an non, omnimodis absque ullo scrupulo baptizentur; his tantum verbis: Non te rebaptizo, sed si non baptizatus es, baptizo te in nomine Patris, etc. »

Deinde Alexander III, qui sedebat anno 1159, sic decrevit: « De quibus dubium est an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis : Si baptizatus es, non te baptizo; sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, etc., » Refertur in jure, extra de Baptismo, cap. 2.

Non tamen ubique obtinuit forma conditionalis, nisi cum decretum Alexandri III fuit in corpus juris relatum a Greg. IX, qui sedebat anno 1227; tempore enim Alexandri III et post ipsum quidam scholastici, quibus non innotescebat ejus decretum, adhuc contrarium docebant, ut Magister sentent., lib. 4, dist. 6, Petrus Cantor et alii.

A tempore autem Gregorii IX, in omnibus Latinorum ecclesiis invaluit usus formæ conditionalis. Et 1° usurpata est pro sacramentis, quæ iterari non possunt propter characterem quem imprimunt; deinde tracta est ad alia etiam sacramenta, præsertim Pœnitentiæ, quando nempe confessarius dubitat an formam protulerit, et quando fidelis moribundus subito privatur usu sensuum, nec potest ab eo haberi materia certa. De quo fusius suo loco.

Igitur ex usu Ecclesiæ ubique recepto merito usurpatur forma conditionalis propter rationes datas in secunda conclusione præcedentis appendicis. Prudenter tamen est adhibenda, nec nisi post accuratum examen an sacramentum sit vere dubium, præsertim in sacramentis quæ ex natura iterari non possunt; in aliis enim tanta cautela non est adhibenda, ut advertit Dom. Soto.

DISSERTATIO II.

De necessitate et existentia Sacramentorum.

D. Th. q. 60.

ARTICULUS I.

UTRUM SACRAMENTA SINT NECESSARIA AD SALUTEM HUMANAM?

Nota: Sensus tituli posset esse duplex: primus, utrum necesse sit ad salutem uti sacramentis post eorum institutionem? de quo infra q. 65, a. 4; secundus, utrum necesse sit ad salutem institui a Deo sacramenta? et de illo nunc agitur. Necessarium autem hic non sumitur pro necessitate absoluta, nec secundum Dei potentiam absolutam, sed pro congruentia et secundum connaturalem et suavem gubernationem. Certum est enim Deum potuisse absolute aliis mediis hominem salvare. Item

quæstio est de homine post lapsum, abstrahendo ab hoc vel illo statu ante vel post Christum.

Dico: Sacramenta sunt necessaria[1], necessitate scilicet congruentiæ, ad humanum salutem.

Prob[1]. ex S. Aug., lib. 19 *contra Faustum*, cap. 11, ubi dixit: «In nullum nomen religionis seu verum seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colligentur»: atqui necessarium est ad humanam salutem homines adunari in unum veræ religionis nomen: ergo sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem.

Adverte in hac auctoritate S. Aug. has voces: Signaculorum vel sacramentorum non sumi disjunctive, sed ut duo synonyma; alias esset defectuosa D. Th. consequentia. Nec etiam το *coadunari* sumitur præcise pro communicare seu convenire in aliqua religione, sed pro eo quod est initiari seu suscipere ac profiteri religionem ejusque sanctitatem consequi; alias argumentum probaret etiam fuisse sacramenta in statu innocentiæ (quod negat S. D. art seq.), siquidem in eo fuerit et fuisset communicatio in vera religione, non tamen susceptio religionis nec sanctitatis ejus consecutio, sed immediate a Deo per traductionem naturæ habebatur.

Prob[2]. triplici ratione seu congruentia. Prima petitur ex conditione humanæ naturæ, et sic proponitur. Pertinet ad divinam providentiam ut unicuique rei provideat secundum modum suæ conditionis: atqui proprium est homini ut per corporalia et sensibilia in spiritualia et intelligibilia deducatur; ergo convenienter divina sapientia homini auxilia salutis confert sub quibusdam corporalibus et sensibilibus, quæ sacramenta dicuntur.

Secunda petitur ex statu hominis lapsi[4]. Ibi debet medicinale remedium homini adhiberi, ubi patitur morbum: atqui homo peccando se subdidit per affectum corporalibus rebus: ergo conveniens fuit ut Deus per quædam corporalia signa homini spiritualem medicinam adhiberet. Prob. conseq. Si spiritualia nuda ei proponerentur, ejus animus corporalibus deditus per peccatum, applicari non posset: ergo conveniens, etc.

Tertia ratio[5] sumitur ex studio actionis humanæ. Actio humana præcipue circa corporalia versatur: ergo ne esset homini durum, si totaliter a corporalibus actibus abstraheretur, convenienter proposita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, quibus salubriter exerceatur ad evitanda superstitiosa exercitia, quæ consistunt in cultu dæmonum; vel qualitercumque noxia, quæ consistunt in actibus peccatorum.

Sic igitur[1] per sacramentorum institutionem homo convenienter suæ naturæ eruditur per sensibilia; humiliatur, se corporalibus subjectum cognoscens, dum sibi per corporalia subvenitur; præservatur etiam a noxiis actionibus per salubria exercitia sacramentorum.

Ubi vides S. D. conclusionem procedere et de homine secundum se seu secundum conditiones suæ naturæ sibi relictæ (supposito tamen quod ordinetur ad finem supernaturalem), ut patet ex prima et tertia ratione; et de homine secundum statim peccati generaliter, ut patet ex secunda ratione. Et quando, infra art. 3 et 4, adhuc quærit de homine secundum statum peccati, non quæri de statu peccati generaliter, ut hic facit, sed determinate pro aliquo statu peccati, puta ante Christum in tertio art. et post Christum in quarto. Nusquam autem procedit conclusio præsens de homine secundum statum gratuitum et quodammodo præternaturalem innocentiæ originalis, de quo art. seq.; in eo enim homo quodammodo extrahitur extra conditiones suæ naturæ.

Dices: Gratia et passio Christi sunt sufficientes ad salutem humanam: ergo superfluunt sacramenta.

Resp. quod gratia et passio Christi sunt sufficientes[2] in genere suo seu quoad vim sanctificandi et salvandi, debent tamen homini applicari; applicantur autem ipsi convenienter per sacramenta, ut probatum est.

ARTICULUS II.

UTRUM ETIAM ANTE PECCATUM FUERINT HOMINI NECESSARIA SACRAMENTA?

Nullum in statu innocentiæ de facto extitisse sacramentum communis est theologorum sententia; tum quia de illorum institutione in hoc statu tam in S. Scriptura quam in traditione altum est silentium; tum quia ille status brevissimo tempore duravit, ideoque fuissent inutilia.

Sed difficultas est utrum vi status nullum in eo fuerit sacramentum, seu utrum institutio sacramentorum habeat aliquam oppo-

[1] Hic q. 61. a. 1. o. [2] Ibid in arg s. c. [3] Ibid. o. [4] Ibid. [5] Ibid.

[1] Ibid. [2] Ibid. ad 2 et 3.

sitionem seu repugnantiam cum statu innocentiæ, non quidem secundum potentiam Dei absolutam: quis enim negat Deum absolute potuisse in quovis statu instituere sacramenta? sed secundum suavem et connaturalem providentiam. Affirmat S. Thomas et cum eo thomistæ; negant plures alii, quorum aliqui ideo volunt quod si status innocentiæ diu durasset, revera fuissent instituta in eo sacramenta.

Dico: Ante peccatum vi status innocentiæ nec necessarium nec conveniens fuit institui sacramenta. [1]

Ante probationem nota rectitudinem et ordinem status innocentiæ in eo consistere quod mens perfecte Deo subesset, menti inferiores animæ vires, et ipsi animæ corpus; et in hac subjectione mentis ad Deum consistit nostra sanctificatio, seu animæ perfectio per gratiam et scientiam seu notitias sanctificationi necessarias. Tanta autem erat Dei superioris dominatio, et causæ inferioris ad Deum subjectio in isto statu, ut vi et exigentia hujus status superius nullo modo dependeret ab inferioribus in ea dominatione exercenda; sed per seipsum sine mediis instrumentis extrinsecis sufficienter moveret inferius ac dirigeret in iis, in quibus pro illo statu inferius per se superiori debebat subjici et ab eo perfici, (hoc est, in perfectione animæ per gratiam et scientiam, ut dictum est,) alias enim status innocentiæ non foret perfectus, si in illo non esset talis perfecta subordinatio et subjectio mentis ad Deum, et partis inferioris ad superiorem, nedum quidem in ratione entis(sic enim semper subjicitur), sed etiam in ratione supernaturali et morali sanctificationis et in rectitudine virtutis.

Nota insuper, dum loquimur cum D. Th. de perfectione animæ per gratiam et scientiam, nos non intelligere qualemcumque scientiam naturalium, nec etiam omnium supernaturalium, sed eam tantum, quæ gratiam comitatur in ordine ad sanctificationem et quæ correspondet fidei sive habituali, sive actuali, quæ cum gratia confertur nunc per sacramenta; in nullo enim statu potest homo justificari sine aliqua vel cognitione fidei, vel scientia supernaturalium.

Nota tandem sacramenta esse quædam instrumenta corporea quæ nos manuducunt ad res supernaturales, scilicet ad gratiam sanctificationis, et huic annexam supernaturalium cognitionem; hic est enim unus sacramentorum scopus et finis. His notatis[2],

[1] Ibidem a. 2, o. [2] Ibid. o.

Prob. conclusio. Ea erat rectitudo status innocentiæ ut in eo superiora dominarentur inferioribus, et nullo modo dependerent ab eis, in iis scilicet in quibus sita erat seu exercebatur hæc dominatio et subjectio, et quæ ad eam pertinebant; sicut enim mens suberat Deo, ita menti suberant inferiores animæ vires et ipsi animæ corpus: unde huic ordini ac rectitudini incongruum foret, si anima perficeretur quantum ad scientiam et quantum ad gratiam per aliquid corporale; hæc enim animæ perfectio pertinet ad hanc rectitudinem et per eam habebatur: atqui si in eo fuissent sacramenta, homo accepisset suam perfectionem quantum ad gratiam et scientiam per aliqua corporalia et sensibilia; sacramentum enim est aliquid corporale et sensibile ad sanctificandos homines et ad eos instruendos de rebus supernaturalibus ordinatum: ergo in statu innocentiæ homo sacramentis non indigebat, non solum in quantum sacramenta ordinantur ad remedium peccati, sed etiam in quantum ordinantur ad animæ perfectionem.

Confirm. Cessante fine primario sacramentorum, cessare debent et sacramenta: atqui in statu innocentiæ cessaret finis primarius sacramentorum: ergo. Prob. min. Finis primarius sacramentorum est sanctificatio utentium et cultorum Dei: atqui talis finis tunc cessaret: ergo. Prob. minor: In illo statu homines nascerentur sancti, et sanctitas esset donum naturæ et non personæ: ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°: Sacramenta sunt necessaria homini secundum conditionem humanæ naturæ, sicut dictum est art. præced.: atqui eadem est natura hominis ante et post peccatum: ergo etiam ante peccatum homo indigebat sacramento.

Resp. dist. maj. Sacramenta sunt necessaria[1] homini secundum conditionem naturæ, vel puræ et sibi relictæ, vel peccato subjectæ, conc. maj.; ad statum innocentiæ elevatæ, neg. maj. Et ad hunc sensum, dist. min. Atqui eadem est natura hominis ante et post peccatum, et idem naturæ status, neg. min.; et diversus naturæ status, conc. min. Quia ergo in illo statu per subjectionem perfectam Deo, homo a Deo immediate sanctificabatur, inconveniens fuisset illi statui ut hæc sanctificatio acquireretur per inferiora instrumenta, hoc enim arguisset imperfectam subjectionem ex parte animæ et im-

[1] Ib. ad 2.

perfectam dominationem ex parte Dei in animam; supernaturalium enim instructio per se petit descendere a superiori, et non fieri per sensibilia tanquam per instrumenta manuducentia, nisi ratione infirmitatis naturæ, quæ perfecte Deo non subditur.

Inst. 1° : In eo statu elevationis homo semper componeretur ex corpore et anima : atqui ex hoc provenit quod connaturale sit homini ut spiritualia cognoscat per sensibilia : ergo sacramenta sunt homini necessaria etiam secundum conditionem naturæ elevatæ.

Resp. dist. min. Atqui ex hoc provenit quod connaturale sit homini ut spiritualia naturalia cognoscat per sensibilia, conc. min.; spiritualia supernaturalia, neg. min. et conseq. Explicatur : Res spirituales quoad sui cognitionem sunt in duplici differentia ; aliæ enim sunt quæ naturali lumine cognosci possunt, ut est existentia Dei, natura angelica, etc.; aliæ quæ solum lumine supernaturali possunt cognosci, ut sunt gratia, habitus infusi, Trinitas, et omnia mysteria nostræ religionis. Equidem modus connaturalis cognoscendi res primi generis est per sensibilia in homine; quia eorum cognitio per se oritur a sensu, et inde ascendit ad cor hominis; modus autem connaturalis cognoscendi res spirituales secundi generis non est per sensibilia ut per media in homine; quia eorum cognitio non oritur per se ex sensibus, sed ex superiori revelatione fidei descendit. Quare signa seu media sensibilia solum per accidens possunt homini necessaria esse ad eorum notitiam, quando scilicet homo aliquam repugnantiam patitur ex parte sensitiva in tali cognitione, sicut patitur modo in statu naturæ corruptæ, aut pateretur in statu naturæ sibi relictæ: secus autem in statu innocentiæ, in quo inferiora perfecte subjiciebantur superioribus.

Inst. 2° : Connaturale est homini in hoc statu innocentiæ ut cognoscat spiritualia etiam supernaturalia per sensibilia : ergo. Prob. ant. Connaturale est homini ut cognoscat etiam spiritualia supernaturalia per species haustas ex objectis sensibilibus, et per conversionem ad phantasmata, nisi cognoscat per immediatam revelationem, quæ certe non debuisset fieri singulis hujus status hominibus : nec etiam pueri nascerentur cum scientia omnium supernaturalium, sed per acquisitionem et disciplinam seu traditionem haberent, ut docet D. Th., 1 p., q. 101, a. 1 : ergo.

Resp. neg. ant.: ad probat. dist. conseq. Ergo connaturale est homini ut etiam spiritualia supernaturalia cognoscat per sensibilia, tanquam per objecta, conc.; tanquam per instrumenta, quibus subjiciatur, neg. Explicatur : Intellectum per sensibilia cognoscere dupliciter intelligitur : uno modo quantum ad acceptionem specierum ab objectis, et hæc dependentia non est imperfectio in intellectu humano; tum quia hoc ipsi ex visceribus naturæ connaturale est; tum quia id fit per vim et perfectionem intellectus agentis; unde proprie in hoc intellectus non subordinatur objectis, sed potius sibi ea subordinat. Alio modo intellectus perficitur a sensibilibus et per ea cognoscit quatenus per ea tanquam per media et instrumenta manuducitur ad res supernaturales, quarum cognitionem ex influxu superiori habere debeat, sed ex infirmitate et retardatione partis sensitivæ impeditur hunc influxum suscipere, et ideo infirmitati ejus condescendendo, perfectionem illam quæ sibi ex influxu superiori debebatur, accipere debet per media sensibilia. Nec enim, ut jam dixi, supernaturalia quæ lumine fidei vel alio infuso nascuntur, habent per se ex sensibilibus accipi, sed ex superioribus descendere : non quod species infusas semper ad id requirant, sed quia instructio et traditio hujusmodi cognitionis potius petit fieri per Spiritum Sanctum ordinantem species haustas ab objectis vel aliunde, quam ad illam per instrumenta sensibilia manuduci. Porro licet non sit contra perfectionem status innocentiæ quod homo dependeat ab illis rebus sensibilibus, a quibus ex natura sua dependet, est tamen contra ejus perfectionem quod homo dependeat ab illis rebus a quibus ex natura sua non dependet.

Replicabis : In illo statu homo uteretur vocibus externis, scriptura, imaginibus et aliis signis tanquam instrumentis ad memoriam juvandam : ergo in multis perfici debebat ejus mens per sensibilia.

Resp. 1° quod homo in isto statu uteretur his signis ad externam communicationem, et ad intelligenda ea quæ ipsi non debebantur secundum propriam sanctificationem ex rectitudine status, nec id repugnat, non vero ad ea intelligenda quæ ipsi debebantur secundum interiorem et propriam ejus sanctificationem vi rectitudinis hujus status.

Resp. 2° quod uteretur illis tanquam instrumentis sibi subordinatis. Si autem fuissent sacramenta, soli Deo subordinata fuissent ut instrumenta Dei, non hominis, qui ideo illis subjiceretur.

Obj. 2° : Variæ erant utilitates propter quas

congruum erat instituere sacramenta in hoc statu, v. g, ad protestationem fidei, ad coadunationem in una religione, ad augendam gratiam : ergo.

Resp., cessante fine primario sacramentorum qui est sanctificatio nostra, cessare etiam rationem ponendi sacramenta ; et si forent signa ad protestandum fidem, ad coadunationem in una religione, non forent tamen sacramenta, quia non forent ad gratiam seu sanctificationem nostram ordinata.

Ad augendam autem gratiam connaturalior foret modus per actus proprios ; sicut enim non acquirebatur per applicationem exteriorum sensibilium, ita nec debebat per eam augeri.

Obj. 3° : In statu innocentiæ fuissent sacrificia : ergo et sacramenta. Patet conseq. a paritate rationis : ideo enim homo in illo statu uteretur sacrificiis, quia homo constat anima et corpore, et in utroque debet Deum colere : ergo pari ratione debet uti sacramentis.

Resp. neg. conseq. et paritatem. Disparitas est, 1° quia sacrificia ex ratione dicta sunt de jure naturæ, adeoque in omni statu debent esse : sacramenta autem non sunt de jure naturæ, sed ex congruentia et ex beneplacito divino ; 2° quia cultus Dei externus est Deo debitus ex subjectione quam habet homo ad Deum, non solum in spiritualibus, sed etiam in corporalibus : sanctificationem autem hominis fieri per signa sensibilia, non est quid debitum naturæ humanæ, quando talem statum habet ut perfectissime Deo subjiciatur ; quia tunc ex vi subjectionis hujus sanctitatem habere debet.

Obj. 4° : Matrimonium est sacramentum juxta Apost. ad. Eph. 5 ; atqui Matrimonium fuit institutum ante peccatum, ut patet Gen. 2 : ergo.

Resp. quod Matrimonium fuit institutum in statu innocentiæ [1] non secundum quod est sacramentum, sed secundum quod est in officium naturæ. Ex consequenti tamen significabat aliquid futurum circa Christum et Ecclesiam, sicut et omnia alia quæ in figura Christi præcesserunt ; quæ tamen non dicuntur sacramenta, nisi improprie et alio sensu.

Ex dictis colliges quod si etiam diu durasset status innocentiæ, nullum fuisset in eo sacramentum. Sed

Petes an, perseverante Adamo in justitia originali, et posteris ejus peccantibus, fuissent instituta sacramenta?

[1] Ibidem ad 3.

Resp. quod saltem non fuissent instituta ejusdem rationis ac nostra, vi præsentis decreti. Quia nostra vi præsentis decreti sunt in remedium peccati vel originalis vel actualis ex originali provenientis, et habent virtutem ex passione Christi, qui in hac hypothesi juxta probabiliorem sententiam non venisset.

An vero fuissent instituta alterius rationis ? Cum id pendeat ex beneplacito divino, nec quidquam hac de re sit revelatum, res est dubia et incerta.

ARTICULUS III.

UTRUM POST PECCATUM ANTE CHRISTUM DEBUERINT ESSE SACRAMENTA ?

Nota 1° naturæ per peccatum corruptæ triplicem distingui statum. Primus est status legis naturæ ab Adamo usque ad Moysen ; secundus legis scriptæ a Moyse usque ad Christum ; tertius legis gratiæ a Christo ad finem sæculorum.

Primus dicitur legis naturæ, non quia excluderet legem supernaturalem; in ea enim observari debebant supernaturalia præcepta fidei, spei et charitatis; sed quod in ea nulla esset lex mandato Dei scripta; sed lex naturalis solo naturæ instinctu, et lex supernaturalis sola Dei inspiratione quasi per modum naturæ, erant cognitæ.

Nota 2° quod, licet status legis scriptæ rigorose tantum inceperit a Moyse, ab Abrahamo tamen cœpit se insinuare, et status legis naturæ declinare per circumcisionem, quæ erat quædam præparatio ad legem scriptam.

Nota 3°, et suppone in utroque statu legis naturæ et scriptæ fuisse remedium, saltem pro peccato originali, cum constet ex S. Scriptura Adam et multos alios justos ab ipso fuisse emundatos. Id etiam colligitur ex voluntate Dei salvandi omnes homines. Videtur etiam eadem ratione supponendum, fuisse remedia pro peccatis actualibus, quævis fuerint. Quæstio est igitur utrum pro talibus remediis in utroque statu legis naturæ et scriptæ instituta fuerint sacramenta, sive ad delendum originale in parvulis, sive actuale in adultis : sub ea enim generalitate status et peccati videtur loqui D. Thomas, ut patet ex ipsius ratione in o, quæ est indefinita, et æque probat pro uno ac pro alio statu, pro uno ac pro alio peccato, licet plures videantur aliter intelligere, diversasque difficultates in hunc articulum accumulent.

Dico : Post peccatum ante Christum tam in lege naturæ quam in lege scripta[1], tam pro peccato originali quam pro actualibus debuerunt esse sacramenta.

Prob. 1° ex Patribus. S. Aug., libr. 5 *contra Jul.*, cap. 11 : « Nec ideo, inquit, credendum est, ante datam circumcisionem, famulos Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris fides in carne venturi, nullo sacramento ejus opitulatos fuisse parvulis suis, quamvis quid illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura latere voluerit. Nam et sacrificia eorum legimus, quibus utique sanguis ille figurabatur, qui solus tollit peccata mundi. » Idem Innoc. III, cap. *Majores*, de Baptismo et ejus effectu.

Prob. 2° : Sacramenta[2] sunt signa sensibilia invisibilium rerum, quibus homo sanctificatur : atqui post peccatum ante Christum sive in lege naturæ, sive in lege scripta, fuit conveniens hujusmodi signa institui tam pro deletione peccati originalis quam actualis : ergo. Prob. min. Post peccatum nullus salvari potest nisi per fidem in Christum redemptorem, juxta illud Rom. 3 : *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem justitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum..... ut sit ipsi justus et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi ;* et illud, Act. 4 : *Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri :* atqui post peccatum ante Christum conveniens fuit esse signa sensibilia, quibus homo hanc suam fidem in Redemptorem futurum protestaretur : ergo. Minor patet ex his quæ diximus, art. 1 hujus dissert. et superius, nempe id esse conveniens homini 1° ratione naturæ corporeæ ; 2° ratione naturæ per peccatum sensibilibus subjectæ; 3° ut per salubria signorum sensibilium exercitia a noxiis actionibus præservaretur ; 4° ratione ipsiusmet Redemptoris humanitate sensibilis. Propter has, inquam, rationes conveniens fuit ut homini ante Christum in utroque statu legis naturalis et scriptæ explicaretur gratia et sanctificatio per signa sensibilia protestativa Redemptoris futuri et fidei ejus, atque illis signis mediantibus huic Redemptori tanquam capiti et salutis auctori in Ecclesia seu religione, quæ semper fuit visibilis, conjungeretur.

Itaque, sicut adulti pro se preces et sacrificia offerebant[3], sic parentes fideles pro parvulis natis et maxime in periculo existentibus aliquas preces Deo fundebant, vel aliquam benedictionem eis adhibebant ; non enim erat necesse quod esset actus formalis fidei, sed sufficiebat quælibet moralis et pia actio a fide promanans, etiamsi non informata charitate, quia talis protestatio fidei non conferebat gratiam ex opere seu merito operantis, sed ex opere operato passive, id est, ad positionem hujus signi Deus conferebat gratiam intuitu meritorum Christi futuri, ut dicemus in sol. obj.

[1] Ibidem a. 2, o et in 4, d. 1, q. 1, a. 2, quæst. 3.
[2] Ibid. a 3, o. [3] Inf. 4. 70, a. 4 ad 2.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Passio Christi est causa sacramentorum omnium : ergo ante Christum non debent esse sacramenta.

Resp. [1] dist. ant. Passio Christi est causa sacramentorum, efficiens vel finalis, conc. ; semper efficiens, neg. Erat ergo causa finalis sacramentorum quæ ante Christum fuerunt, quatenus ad ipsam significandam sunt instituta : finis autem non præcedit tempore, sed solum intentione suum effectum.

Inst.: Passio Christi est causa efficiens omnium omnino sacramentorum : ergo. Prob. ant. Nullum est sacramentum, quod non habeat virtutem ex ipsa et per ipsam : ergo.

Resp. neg. ant. : ad prob. dist. conseq. Ergo passio Christi est causa efficiens sacramentorum omnium, meritorie et moraliter, conc. ; physice, neg. ; dicitur ergo passio Christi causa sacramentorum quæ ante ipsam fuerunt, in quantum intuitu ipsius ut prævisæ et quasi sub fidejussione instituta sunt, et per illa gratia hominibus dabatur a Deo.

Subsumes : Atqui meritum præcedit præmium : ergo ante passionem Christi, quæ est sacramentorum causa meritoria, nulla fuerunt sacramenta.

Resp. dist. subsumptum : Meritum per modum solius dispositionis ad præmium, ut sunt actus nostri respectu beatitudinis, præcedit præmium, conc. ; meritum quod est simul finis præmii, ut erat passio Christi respectu sacramentorum veteris legis, neg. Sufficit quod præcedat in intentione, et quod intuitu ipsius sub spe et fidejussione conferatur præmium.

Obj. 2° : De ratione sacramenti est quod conferat gratiam ex opere operato, hoc est, ultra meritum suscipientis ; alias foret inutile ad ejus salutem : atqui ante Christum nullum

[1] Hic a. 3 ad 1.

poterat conferre gratiam ex opere operato, quia hoc est proprium sacramentis novæ legis : ergo.

Resp. dist. ant. De ratione sacramenti est quod conferat gratiam ex opere operato passive vel active, conc. ant. ; semper active, neg. ant. et conseq. Conferri gratiam ex opere operato passive, est eam dari suscipienti sacramentum, solo Deo active eam conferente ad sacramenti præsentiam, ipso tamen sacramento active non concurrente; dari autem gratiam active ex opere operato, est ipsa sacramenta active concurrere ad ejus collationem. Primo modo sacramenta ante Christum gratiam conferebant ; secundo modo nostra.

Inst. : Conferri gratiam ex opere operato est eam conferri ex meritis passionis Christi jam operatæ et positæ ; atqui : ergo.

Resp. non hoc solo sensu dici gratiam conferri ex opere operato, quia confertur ex meritis passionis Christi jam operatæ, sed maxime hoc sensu quod conferatur vi operis ut a Deo instituti, ultra meritum operantis, ut amplius dicemus infra ; et hoc ultimo sensu sacramenta veteris legis causabant gratiam.

Obj. 3° : Cum sacramenta sint supernaturalia et ex mero divinæ voluntatis beneplacito, nihil de ipsis est asserendum, nisi quod in S. Scriptura revelatum est: atqui nullibi in S. Scriptura revelatur fuisse sacramenta in lege naturæ, nec etiam in lege scripta saltem pro peccatis actualibus, sed solam circumcisionem pro originali : ergo.

Resp. quod, tacente S. Scriptura, sufficiat nobis traditio per SS. Patres, Aug., Th. et alios. Insuper rationes D. Th. magnam hujus sententiæ probabilitatem faciunt; imo vi præsentis decreti et supposita sacramentorum novæ legis institutione pene evincunt. Et numquid mirum foret quod in nova lege, ubi abundantior est gratia et expressior Christi cognitio, homo pro peccatis originali et actuali sensibilibus subjiceretur et ab illis dependeret, in statu autem legis timoris in quo et rarior gratia et obscurior Christi notio, homines ab hoc onere liberi fuissent? Tandem nec de illis ita silet S. Scriptura, quin aliquod eorum vestigium in ipsa reperiamus. Etenim Job, cap. ult., inveniuntur sacrificia pro remissione peccatorum amicorum Job; in Melchisedech invenitur panis et vini oblatio ; deinde in omni populo esus agni paschalis, quæ secundum D. Th., hic art. 3, erant vera sacramenta.

Inst. : Secundum SS. Patres in illo statu, scilicet legis naturæ, sola fides interior parentum sine ullo signo exteriori sufficiebat ad salutem parvulorum. Ita D. Greg., 4 *Moral.*, c. 2, D. Bern., epist. 77, D. Th. expresse in 4, d. 1, q. 2, a. 6, quæstiunc. 2 ; ergo.

Resp. ad SS. Greg. et Bernard., ipsos non dicere sufficere solam fidem interiorem, sed solam fidem; protestatio autem exterior fidei est etiam actus fidei, ut omnes fatentur cum D. Th., 2 2, q. 2 et 3. Unde per το *solam* non excludunt fidei protestationem exteriorem, sed tantum sacrificia quæ non erant necessaria pro parvulis, sicut erant pro adultis : id patet ex eorum verbis.

Ad D. Th.: Dicendum quod si forte inclinaverit in hanc sententiam loco citato, eam certo retractaverit in posterioribus operibus, ut patet primo ex præsenti art. in o et ad 2, ubi expresse ait quod in utraque lege ante Christum necessario fuerint sacramenta, et quod sacramenta quæ erant in lege scripta, comparabantur ad ea quæ fuerunt ante legem, sicut determinatum ad indeterminatum. Item in resp. ad 3, admittit sacrificium Melchisedech in lege naturæ, agni paschalis in lege scripta, et alia hujusmodi fuisse vera sacramenta. Secundo aperta est mens D. Th. pro nostra sententia, infra q. 70, art. 4 ad 2; item q. 4 *de Malo*, art. 8 ad 12.

Verum nec est quod confugiamus ad retractationem D. Thomæ, ut ipsum explicemus. Cum enim loco cit. in obj. dicit quod sufficiebat fides sine omni exteriori signo, intelligit de signo specialiter et in particulari a Deo determinato, ut erat in lege scripta; non autem de alio signo per inspirationem Dei internam vel per instinctum determinando. Ita seipsum explicat loco citato 3 partis, q. 70, art. 4 ad 2. Postquam enim admisit ante circumcisionem non requiri aliquod signum fidei protestativum, utpote determinatum a Deo in particulari : « Quia, inquit, nondum homines fideles seorsim ab infidelibus cœperant adunari ad cultum unius Dei », subdit : « Probabile tamen est quod parentes fideles pro parvulis natis et maxime in periculo existentibus aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent, quod erat quoddam signaculum fidei, sicut adulti pro seipsis preces et sacrificia offerebant ». Imo in eodem objecto commentario in 4, eadem dist. q. præcedenti, quæstiunc. 3, expresse ait : « Ante legem scriptam erant quædam sacramenta necessitatis, sicut illud fidei sacramentum quod ordinabatur ad deletionem peccati originalis; et similiter pœ-

mtentia quæ ordinabatur ad deletionem peccati actualis ». Quo nihil expressius. Unde constat S. D. intelligendum esse sensu exposito, nisi velis ipsum apertam contradictionem docuisse in duabus sibi immediate succedentibus quæstionibus.

Repones : Gubernari per instinctum interiorem perfectius est quam per signa sensibilia : atqui tamen status legis naturæ erat imperfectior quam status legis gratiæ : ergo.

Resp. dist. maj. Perfectius est gubernari instinctu interiori ad intelligenda mysteria gratiæ, conc.; ad instituenda signa quibus ea mysteria intelligantur, neg.; perfectius enim est a Deo institui immediate.

Petes quot et quæ fuerint sacramenta ante Christum ?

Quantum ad legem naturæ, resp. id esse incertum tacente S. Scriptura et silentibus Patribus. S. Thomas tamen, hic ad 3, agnoscit sacrificium Melchisedech fuisse sacramentum ; item alibi sacrificia amicorum Job ; et infra, q. 65, art. 1 ad 7, dicit quod « oblationes et decimæ tam in lege naturæ quam in lege Moysis ordinatæ fuerint in figuram, et ideo erant sacramenta. » Ultra progredi fas nobis non est, sed sufficere debet non defuisse tunc sacramenta in remedium peccati sive originalis sive actualis, « quamvis quid illud esset, aliqua necessaria causa, Scriptura sacra tacere voluerit », inquit S. Aug.

Quantum ad legem scriptam, resp. plura fuisse in ea sacramenta quam in lege evangelica, ut tradit S. Aug., lib. 19 *contra Faustum*, c. 13, his verbis : « Sacramenta veteris legis ablata sunt, quia impleta ; et alia sunt instituta, virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. » Id etiam patet, quia variæ purificationes, variæ expiationes a peccatis in ea erant varia sacramenta ; quæ tamen uni sacramento Pœnitentiæ in lege evangelica correspondebant ; item multa inter se differentia unicum Eucharistiæ repræsentabant. Variæ hujus rei congruentiæ afferuntur a theologis, de quibus Gonet. d. 2, n. 100. Hanc inter alias adfert ex Hugone Victorino, quod sacramenta legis scriptæ erant umbræ, et sacramenta legis gratiæ veritatis corpora : plures autem sunt umbræ quam corpora.

Ea autem omnia legis scriptæ sacramenta [1], cum essent cæremoniæ, quibus homines quodammodo deputabantur ad cultum divinum, reduci possunt ad tria genera: primum est quo homines constituebantur et deputabantur in statu colendi Deum ; et sub illo continebatur circumcisio pro toto populo, et consecratio sacerdotum pro ministris ; secundum, quod consistebat in usu rerum quæ ad Dei cultum pertinebant, et sub illo continebatur esus agni paschalis pro toto populo, et esus panum propositionis pro ministris; tertium, per quod removebantur inpedimenta cultus divini per ipsos exercendi ; et sub eo continebantur expiationes pro peccatis pro toto populo, et pro solis ministris ablutio manuum et pedum, rasio capillorum, etc.

Hæc porro erant typi et figuræ sacramentorum novæ legis. [1] Sic circumcisio erat figura Baptismi, esus agni paschalis et esus panum propositionis erant figura Eucharistiæ, expiationes a peccatis et aliæ cæremoniæ ad id ordinatæ erant figura Pœnitentiæ, consecratio sacerdotum erat figura Ordinis.

Sacramentis [2] autem Confirmationis, Extremæ-Unctionis et Matrimonii nullum tunc sacramentum correspondebat; quia Confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ, quæ nondum advenerat in lege scripta. Extrema-Unctio est immediata præparatio ad introitum gloriæ, cujus aditus nondum tunc patebat. Matrimonium tandem est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ nondum tunc erat, adeoque erat tantum in officium naturæ et non ut sacramentum. Unde dabatur libellus repudii, quod est contra rationem sacramenti.

Circumcisionem fuisse verum sacramentum institutum in remedium peccati originalis, et causasse moraliter gratiam dicemus infra in tract. de Baptismo, contra quosdam theologos oppositum sentientes.

ARTICULUS IV.

UTRUM POST CHRISTUM DEBUERINT ESSE SACRAMENTA ?

Dico: Post Christum debuerunt esse sacramenta a veteribus distincta. [3]

Prob. utraque pars ex auctoritate S. Aug., lib. 19 contra Faust. cit. in resp. 2 ad petitionem præcedentem.[4]

Prob. prima pars.[5] Sicut antiqui patres salvati sunt per fidem Christi venturi, ita et nos salvamur per fidem Christi jam nati et passi : atqui antiqui patres debuerunt per signa sensibilia protestari suam fidem de Christo venturo ut salvarentur, sicut diximus art. 3 : ergo et nos debemus nostram fidem similiter protestari de

[1] 1 2, q. 102, a 5.

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ibid. a. 4. [4] Ibid. [5] Ibid.

Christo nato et passo ut salvemur. Subsumo : atqui sacramenta sunt quædam signa protestantia fidem, qua homo justificatur : ergo post Christum debuerunt esse sacramenta.

Prob. secunda pars[1]. Oportet aliis signis significari futura, præterita et præsentia : ut enim S. Aug. dicit, 19 *contra Faustum*, cap. 16, eadem res aliter annuntiatur facienda, aliter facta, sicut ipsa verba *passurus* et *passus* non similiter sonant : ergo oportet quædam alia sacramenta esse in nova lege, quibus significentur ea quæ præcesserunt in Christo, præter sacramenta veteris legis quibus prænuntiabantur futura.

De numero, et ordine sacramentorum novæ legis dicemus cum Auctore in ultima dissert. præsentis tractatus.

DISSERTATIO III.

De principali effectu sacramentorum qui est gratia.

D. Th. q. 62.

ARTICULUS I.

UTRUM SACRAMENTA NOVÆ LEGIS GRATIAM CAUSENT EX OPERE OPERATO?

Concertatio hic nobis est cum hæreticis recentioribus : 1° cum socinianis et anabaptistis, qui nullam in sacramentis virtutem seu efficaciam agnoscunt, sed ea habent pro nudis et sterilibus signis externæ professionis fidei christianæ, et distinctionis fidelium ab infidelibus.

2° Cum lutheranis et calvinistis, qui, quamvis socinianos impugnent, et verbis magnificis videantur quandoque extollere virtutem et efficaciam sacramentorum, ita ut crederes ipsos hac in parte catholice sentire, nihilominus nullam in eis vim aliam agnoscunt quam excitandi objective fidem, qua sola volunt nos justificari; quamdiu enim adhærebunt suo capitali dogmati, nos scilicet non justificari per gratiam seu justitiam internam, sed per imputationem externam justitiæ Christi, et eam nobis imputari per solam fidem seu fiduciam, qua firmiter credimus nos esse justos, de quo in tract. de Gratia; fateantur necesse est nostra sacramenta ad nihil aliud valere quam ut excitent in nobis hanc fidem justificativam. Imo, dum ad sacramentum fidem prævium requirunt, supponere debent nos esse justificatos ante sacramenti susceptionem, sicque sacramenta non esse nisi signa sterilia justificationis acceptæ.

Observandum 1° causam ut sic dividi in causam per accidens et causam per se. Causa per accidens est conditio sine qua effectus non poneretur, in eum tamen non influit; sic est, v. g., approximatio ignis ad lignum comburendum, vel siccitas ligni. Causa per se est quæ aliquo modo influit in effectum; et est duplex, physica et moralis; iterum utraque duplex, principalis et instrumentalis. Causa principalis physica est quæ virtute propria per realem influxum effectum producit; instrumentalis physica est quæ virtute a causa principe sibi transeunter communicata effectum producit; sic pictor est causa principalis physica tabellæ, penicillus causa instrumentalis physica. Causa principalis moralis est quæ merito proprio movet et allicit causam efficientem physicam ut det esse rei, ita ut juxta hominum existimationem ipsi attribuatur quod causa efficiens ponat effectum. Instrumentalis moralis est quæ id præstat virtute sibi a causa principali morali communicata; v. g., filius regis de patre bene meritus est causa principalis moralis cur rex concedat veniam reo; legatus autem sive epistola quam ad patrem dirigit, ut suo nomine hanc a patre gratiam im-

[1] Ibid.

petret, est causa moralis instrumentalis. Non est hic quæstio de causa principali physica aut morali gratiæ ; certum quippe est quod solus Deus sit causa principalis illius physica, ut diximus in tract. de Gratia, et humanitas Christi causa principalis moralis, ut diximus in tract. de Incarnat.

Observandum 2° duplicem distingui modum producendi gratiam, scilicet *ex opere operantis et ex opere operato*. Gratiam produci *ex opere operantis* est illam conferri a Deo intuitu operis, quatenus ab operante laudabiliter et meritorie procedit, sive intuitu fidei, pietatis et meriti operantis. Gratiam produci *ex opere operato* est eam a Deo conferri intuitu operis, non ut procedit laudabiliter ab operante, sed ut est a Christo institutum, seu est eam produci vi et efficacia operis externi per virtutem sibi supernaturaliter communicatam ultra meritum ministrantis et recipientis, non tamen sine dispositionibus ex parte subjecti recipientis requisitis, non quæ habeant vim effectivam effectus, aut operi externo seu sacramento vim conferant, sed quæ se habeant per modum removentis obicem gratiæ et condi tionis sine qua sacramentum effectum suum non produceret. Et quia hæc dispositio in suscipiente non debet necessario esse ultima, sed sufficit quod tollatur obex : hoc semel posito, sacramentum vi operis applicati confert gratiam, ut dum ex attrito facit contritum. Quod si contingat dispositionem esse ultimam, ultra gradum gratiæ huic dispositioni correspondentem, confertur alter gradus correspondens operi externe applicato seu sacramento.

Hinc colliges quam falso, quam calumniose hæretici effutiunt nos nullam dispositionem requirere in suscipiente sacramentum, ut per illud justificetur. Quam calumniam merito retundit conc. Trid., sess. 14 de Pœnit., cap. 4, his verbis : « Falso quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint sacramentum Pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit. »

Non minus insulsum est quod dicunt nos per istas particulas *ex opere operato* intelligere sacramenta conferre gratiam virtute sua naturali et tanquam causas primarias et principales. Hæc sua putida mendacia, et larvæ quas liberaliter fingunt, ut habeant quod oppugnent et nobis exprobrent. Quis enim catholicorum somniavit unquam aquæ ex natura sua vim inesse sanctificandi animam ; aut eam, et non Deum esse causam principalem gratiæ. Probat [1] hic S. Th, et cum eo omnes catholici sacramenta non esse causam principalem gratiæ, quia non agunt ex virtute suæ formæ, nec assimilant sibi effectum, quod est proprium causæ principalis. His igitur calumniis depulsis

Dico : Sacramenta novæ legis gratiam conferunt ex opere operato non ponentibus obicem.

Prob. Gratiam conferri per sacramenta *ex opere operato* nihil est aliud, ut patet ex dictis, quam eam conferri vi et ratione operis sacramentalis positi et applicati, ut est a Deo institutum, et non vi et ratione fidei seu meriti sive ministrantis sive suscipientis, licet requiratur in suscipiente dispositio removens prohibens : atqui hujusmodi causalitatem sacramentis novæ legis tribuunt Scriptura, concilia, Patres, ratio theologica, et, si denegetur, sequuntur inconvenientia : ergo. Prob. minor per singulas partes.

Ex Scriptura.

De Baptismo, Joan. 3 : « *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei ;* Ephes. 5 : *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ ;* Tit. 3 : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti.*

Respondet Calvinus hæc testimonia, maxime primum quod est expressius, non esse intelligenda de vero Baptismo aquæ, sed figurate de renovatione interiori per Spiritum Sanctum ; ita ut per aquam significetur ipse Spiritus Sanctus, qui nos spiritualiter purgat et mundat instar aquæ seu sicut aqua mundat corpus : sicut in his verbis, Matth. 3 : *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igne*, significatur per ignem metaphorice Spiritus Sanctus.

Sed contra. Huic Calvini interpretationi oppono 1° constantem traditionem Ecclesiæ, quæ ab exordio hunc textum Joan. 3 semper intellexit de Baptismo aquæ, et ex eo ejus necessitatem collegit. 2° Si iste textus debeat intelligi metaphorice, non de Baptismo aquæ, sed tantum de Spiritu Sancto, eodem modo poterunt intelligi omnes alii S. Scripturæ textus, ubi fit sermo de Baptismo, et sic Baptismus aquæ non poterit probari ex S. Scriptura, quod non admittit Calvinus. 3° Non juvat Calvinum comparatio cum textu Matth. 3 ; tum quia

[1] Hic q. 62, a. 1, o.

Ecclesia semper baptizavit in aqua, nunquam in igne, quæ praxis est optima interpretatio verborum S. Scripturæ, et probat priora esse intelligenda litteraliter, posteriora metaphorice; tum quia in posteriori textu το *igne* sequitur το *Spiritu Sancto*, sicque est hujus explicatio, sumiturque vel pro ipso Spiritu Sancto, vel igne charitatis : at in priori textu το *aqua* præcedit το *Spiritu Sancto*, et sic non potest esse ejus explicatio; tum tandem quia S. Scriptura debet intelligi litteraliter, ubi nullum est inconveniens; nullum est autem si Baptismus conferatur in aqua, secus quod conferatur in igne. Adde quod το *igne* in secundo textu possit intelligi litteraliter de igne qui supra apostolos apparuit die Pentecostes. Ita Damascenus, l. 4 *Fidei*, c. 10, vel de igne purgatorii, ut intelligunt Orig. tract. 9 in Matth. et hom. 24 in Luc, SS. Hilarius et Hieron. in commentariis ad hunc locum. Confer. dissert. 1 de Bapt., art. 3, obj. 1.

De Confirmatione, Act. 8 : *Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum;* de Eucharistia, Joan. 6 : *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam..... caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus;* de Pœnit., Joan. 20 : *Accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis;* de Extrema-Unctione, Jacobi 5 : *Inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei;* de Ordine 1 Tim. 4 : *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.* De Matrimonio, licet non habeatur expresse in S. Scriptura, constat ex perpetua Ecclesiæ traditione illud numerari inter sacramenta, sicque eamdem esse rationem de illo ac de aliis. Insuper gratiam ejus commendavit Christus, dum præsentia sua nuptias in Cana Galilææ cohonestavit ac sanctificavit, sicut gratiam Baptismi commendavit cum aquas Jordanis sanctificavit, ut dicunt SS. Patres, Cyrillus, Maximus, etc. In his igitur omnibus Sacræ Scripturæ textibus habemus quod gratia, Spiritus Sanctus, remissio peccatorum, vita æterna tribuantur non fidei seu merito ministrantium seu suscipientium sacramenta, sed ipsi operi externo seu sacramento in particulari. De his iterum fusius dum de quolibet sacramento in particulari.

Ex conciliis.

Concilium Constantinop. 1, in Symbolo fidei quod canit Ecclesia : « Confitemur unum Baptisma in remissionem peccatorum. »

Conc. Milevit., can. 2 : « Parvuli qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere non potuerunt, ideo veraciter in peccatorum remissionem baptizantur ut in iis regeneratione mundetur quod generatione contraxerunt. »

Concil. Araus. II, can. 25, dicit : « Secundum fidem catholicam gratiam per Baptismum accipi».

Concil. Florent. in decreto Eugenii : « Novæ legis septem sunt sacramenta... quæ multum a sacramentis differunt antiquæ legis ; illa enim non causabant gratiam, sed eam solam per passionem Christi dandam esse figurabant; hæc vero nostra et continent gratiam et ipsam digne suscipientibus conferunt».

Conc. Trid., sess. 13, can. 6: « Si quis dixerit sacramenta novæ legis non continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ et justitiæ, et notæ quædam christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit ». Et can. 8, conceptis terminibus : « Si quis dixerit per ipsa novæ legis sacramenta *ex opere operato* non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit».

Ex Patribus.

Justinus, *in Apolog.*, dicit nos per Baptismum renasci in aqua eo modo quo genitali satu progenerati sumus. Tertull. *de Baptismo*, cap. 4 : « Supervenit statim Spiritus de cœlis et aquis superest, sanctificans eas de semetipso ; et ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt » ; et *de Resurr. Carnis*, cap. 8 : « Caro abluitur ut anima emaculetur ; caro ungitur, ut anima consecretur; caro saginatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur ; caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur». Greg. Niss., orat. *in Baptis.* : « Baptisma peccatorum expiatio est, remissio delictorum, renovationis et regenerationis causa». S. Chrysost. hom. 25 in Joan.: « Quod est matrix embrioni, hoc est fideli aqua; siquidem in aqua fingitur et formatur ». S. Ambros., lib. 1 *de Sacram.*, cap. 4 : « Qui per

hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit». S. Aug., lib. 4 *contra Cresconium*, cap. 16, dicit: « Non eorum meritis a quibus ministratur, nec eorum quibus ministratur, constare Baptismum, sed propria sanctitate atque veritate, propter eum a quo institutus est».

Item idem S. Aug. vim et efficaciam sacramentorum stupendam et inexplicabilem agnoscit; tract. 80 in Joan. exclamat: « Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat et cor abluat»? et lib. 19 *contra Faustum*, cap. 11: « Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum.... sine qua non potest perfici pietas»; similiter Nissenus, orat. cit. de Baptismo: « Ostende mihi modum nativitatis quæ fit secundum carnem, et ego tibi vim regenerationis quæ secundum animam fit exponam..... Ubique divina vi et efficacia incomprehensibilis est, nullaque vel ratione vel arte explorari potest». Nulla profecto foret ratio mirandi vim sacramentorum, nec difficilis foret ejus explicatio, si fidem duntaxat objective excitarent, et gratiam ex seipsis seu *ex opere operato* non efficerent. Plures alios SS. Patres, ne longior sim, omitto. Illos ordine recenset Bellarm., lib. 2, c. 6 et 7.

Ratione theologica.

Petitur ex Baptismo parvulorum. Baptismus infanti collatus est validus et confert illi gratiam regenerantem, non ex fide aut merito ministrantis; collatus enim a malo ministro, infideli vel pagano, validus est, fatentibus hæreticis; non ex fide, merito, aut dispositione suscipientis, hujus enim est incapax: ergo ex seipso seu *ex opere operato*.

Si dicant hæretici infantes baptizari in fide Ecclesiæ, quæ supplet fidem quæ ipsis deest: ita quidem, sed quid inde eliciant pro suo dogmate, non video. Idcone sequitur inde quod Baptismus justificat quatenus excitat objective in suscipiente fidem justificativam? Minime: et tamen hoc est eorum dogma. Insuper in eorum principiis fides justificans non est illa fides communis, sed personalis et unicuique propria, qua firmiter credit sibi remissa esse peccata propter Christum, et se per imputationem ejus justitiæ esse justum. Nihil ergo infanti prodest illa Ecclesiæ fides nisi per Baptismum, qui est sacramentum fidei.

Ab inconvenientibus.

Si sacramenta non causent gratiam ex seipsis et *ex opere operato*, sed tantum excitent objective fidem, sequitur 1° quod Baptisma collatum infanti, aut collatum lingua Latina ei qui hoc idioma ignorat, nullius sit efficaciæ, consequenter quod plures qui ad Calvini partes transmigrant, debeant rebaptizari, quod tamen non fit; 2° quod Baptismus Christi non sit majoris virtutis quam Baptismus Joannis, contra S. Scripturam, Matth. 3; iste enim perinde ac ille poterat excitare fidem; 3° quod baptizati a Joanne non debuerint rebaptizari Baptismo Christi, contra Apost., Act. 19; 4° quod Baptismus non sit necessarius necessitate medii ad salutem, cum per aliud posset excitari fides; 5° quod sacramentum aliquando conferat gratiam adstantibus, in quibus fidem excitat, et non ipsi suscipienti in quo forte fides non excitatur: hæc autem sunt absurda: ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° plura S. Scripturæ testimonia, quibus justificatio tribuitur fidei, ut illud Rom. 1: *Justus ex fide vivit*; Rom. 3: *Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis;* item Matth. 16, Act. 15 et alibi: ergo.

Resp. 1° retorquendo argumentum: S. Scriptura justificationem tribuit sacramentis: ergo fides non justificat. Neganda est itaque consequentia argumenti; quia S. Scriptura non dicit quod sola fides justificet; equidem fides habet suas partes in justificatione hominis, sed non excludendo sacramenta.

Resp. 2° hæc et similia S. Scripturæ testimonia tripliciter intelligi: 1° Fides dicitur justificare, quia est radix et fundamentum justificationis. Ita Trid., sess. 6, cap. 8; 2° quia S. Scriptura loquitur de fide, charitate perfecta et formata; 3° quia fides sumitur pro lege evangelica, quæ dicitur fides Christi, loco citato ad Rom. 3. Lex autem evangelica non continet tantum præceptum credendi, sed et sperandi, diligendi, bene operandi et suscipiendi sacramenta. Cum autem Apost., Rom. 2, dicit *sine operibus legis,* intendit tantum excludere opera antiquæ legis facta sine fide et gratia, ut patet ex toto contextu.

Inst.: Sicut dicitur in S. Scripturis sacramenta justificare, ita dicitur verbum Dei seu evangelicum justificare, ut Rom. 1, dicitur quod Evangelium *sit virtus Dei in salutem omni credenti:* atqui verbum Dei seu Evangelium non est virtus Dei, seu non justificat aliter quam excitando fidem: ergo.

Resp. neg. min. Per verbum Dei enim seu

per Evangelium intelligitur ibi tota lex evangelica, quæ continet non solum verbum concionatorium, sed etiam consecratorium seu sacramenta. Pro his et similibus argumentis vide dissert. 1 hujus tract., a. 4, § 3, et in tract. de Gratia, dissert. 7, art. 4, § 1 et præsertim 2.

Ob. 2° ex Patribus : S. Aug., lib. 19 *cont. Faust.*, c. 16, dixit sacramenta nihil aliud esse « nisi quædam quasi verba visibilia, sacrosancta quidem, verumtamen mutabilia et temporalia » : ergo concionatoria, quæ diverse mutantur ad excitandam fidem.

Resp. neg. conseq.; quia ibi S. Aug. agit de sacramentis, quatenus sunt signa, quibus significatur Christus; sic autem sunt mutabilia : alia enim erant in antiqua lege, quæ significabant Christum venturum; alia sunt in lege evangelica, quæ significant Christum natum.

Inst.: S. Bernardus, serm. 1 de Cœna, dicit : « Sicut investitur canonicus per librum, abbas per baculum, episcopus per annulum, sic divisiones gratiarum diversæ sunt traditæ sacramentis » : atqui liber respectu canonici, baculus respectu abbatis, annulus respectu episcopi sunt signa mere speculativa, nihil dignitatis in eis causantia : ergo similiter sacramenta.

Resp. neg. conseq. S. Bernardus enim ibi comparat sacramenta cum libro, [1] baculo et annulo, non quoad causalitatem, sedquoad rationem signi tantum, ita ut sicut diversis signis dantur diversæ dignitates, ita diversis sacramentis dantur diversæ gratiæ. Non dicit autem S. Doctor sacramenta nihil aliud habere quam rationem signi : imo in eodem sermone pluries asserit sacramenta operari gratiam.

Obj. 3° novitatem et barbariem hujus vocis *opere operato,* quæ usurpatur passive, cum operari sit verbum activum seu deponens.

Resp. S. Th., in 4, d. 1, q. 1, a. 5, hanc vocem usurpasse, et quinquaginta ferme annis ante ipsum, Innoc. III, lib. 3 *de Mysteriis Missæ*, cap. 5 . At esto sit nova, res per eam significata non est nova. Quantum ad barbariem, resp. cum S. Aug. in Ps. 138: « Melius est ut reprehendant nos grammatici, quam non intelligant populi. » Hanc ergo vocem adhibuerunt theologi ut melius exprimerent virtutem sacramentorum, quam etiam Ecclesia suam fecit in conc. Trid. Neque ita abhorret a consuetudine linguæ latinæ; dicit enim Apost., Heb. 13 : *Talibus hostiis promeretur Deus.* Non raro dicimus *interpretatum, consolatum,* etc. passive. Sed esto non redoleat puriorem latinitatem : si unicuique arti sint sua propria vocabula, quidni pariter liceat in theologia ?

Obj. 4° : Si sacramenta conferant gratiam *ex opere operato,* nulla requiritur dispositio in suscipiente ; falsum consequens : ergo.

Resp. dist. maj. Nulla requiritur dispositio in suscipiente tanquam causa efficiens gratiæ, aut tanquam principium a quo sacramenta vim habeant, conc.; tanquam mera dispositio removens prohibens, seu conditio sine qua non, neg. Solutio patet ex prænotaminibus.

Inst.: Juxta conc. Trid., sess. 6, cap. 7, sacramenta conferunt gratiam majorem vel minorem pro majori vel minori dispositione suscipientium : atqui hujusmodi dispositio non videtur mera conditio sine qua non, sed etiam causa efficiens : ergo.

Resp. neg. min. Agunt enim sacramenta ad modum agentium naturalium, quæ plus vel minus efficiunt secundum majorem vel minorem capacitatem seu dispositionem subjecti; quæ tamen dispositio nihil efficientiæ habet, ut patet in igne,qui efficacius comburit lignum siccum quam viride, licet siccitas sit mere removens prohibens, seu conditio sine qua non, et non causa efficiens.

Repones : Concedere tantam virtutem sacramentis, est exponere periculo idololatrandi plebem, quæ spem collocabit in sacramentis.

Resp. hanc objectionem esse risu potius quam seria confutatione dignam. Numquid Christus adstantes exposuit periculo idololatriæ quando luto sanavit cæcum, et mulierem tactu fimbriæ ? Nullum est ergo periculum idololatriæ in populo, dum illum docemus sacramenta esse mera instrumenta Dei, quibus ipse principaliter agit, eis nullatenus alligatus.

ARTICULUS II.

UTRUM SACRAMENTA NOVÆ LEGIS GRATIAM CAUSENT MORALITER TANTUM, AN ETIAM PHYSICE ?

Articulo superiori probavimus contra hæreticos sacramenta novæ legis vere causare gratiam, non principaliter, sed instrumentaliter : nunc quærimus in quo genere causæ, an moralis tantum, an etiam physicæ : de qua quæstione utrinque disputatur in scholis catholicis salva fide.

Sacramenta novæ legis esse instrumenta moralia gratiæ non videtur negandum ; quia excitant et movent causam physicam gratiæ,

[1] In 4. d. 1, q. 1, a. 4, quæstiun. 1 ad 1.

scilicet Deum ad ejus productionem, ut subordinata causæ principali morali gratiæ. Christus enim est causa principalis moralis seu meritoria gratiæ, et valorem sui meriti seu virtutem passionis suæ sacramentis moraliter applicuit : hoc est, disposuit et pepigit ut quoties sacramenta rite administrarentur, conferentur vice, nomine et in persona ipsius administrata, ac ejusdem valoris et pretii essent, ac si ipse passionem Patri pro gratia obtinenda offerret : ergo censenda sunt instrumenta moralia Christi in producenda gratia.

Sed et possunt etiam dici instrumenta moralia Dei, in quantum Deus determinavit Christum ad instituenda sacramenta, et promisit se daturum gratiam ad positionem illorum : unde sacramenta movent Deum ut causam physicam gratiæ ad ejus efficientiam, prout sunt etiam ipsi Deo ut causæ principali morali subordinata : sicut si artifex induceret aliquem ut se invitaret ad artefactum per oblationem pecuniæ, oblata pecunia foret instrumentum morale et ipsius artificis et alterius ipsum conducentis.

Supposito sacramenta novæ legis esse instrumenta moralis gratiæ, quæritur ulterius utrum sint etiam instrumenta physica ? Negant Scotus et scotistæ, quibus adhærent Vasques, De Lugo, Becanus, Juenin, Tournely, etc.; affirmant S. Th. et omnes thomistæ, uno aut altero excepto, et plures extranei, Bellarm. Suares, Valentia, Fonseca, Ripalda, Ruardus Tapper, Isambertus, et plures alii : cum quibus

Dico : Sacramenta novæ legis sunt causæ instrumentales gratiæ, non solum moraliter, sed etiam physice.

Prob. 1° ex S. Scripturis, art. præcedenti laudatis. Joan. 3, dicimur renasci *ex aqua* ; ad Tit. 3, salvari *per lavacrum regenerationis ;* Ephes. 5, nos mundari *lavacro aquæ*, etc. Hæ autem particulæ *ex*, *per*, et casus ablativus significant causam propriam et physicam, ut cum dico : Scripsi calamo, domus constructa est per artificem, natus est ex semine, etc.

Equidem non negamus has particulas etiam aliquando significare causalitatem moralem tantum, quando nempe manifestum est sermonem esse de sola causalitate morali et non physica, ut cum dicitur : Precibus obtinuit gratiam, per sententiam judicis reus occiditur, per præcepta et leges seu præceptis et legibus pax reip. servata est, etc. At negare non possunt adversarii iis etiam particulis significari proprie et litteraliter causalitatem physicam, ut patet in exemplis primo loco prolatis. Quando igitur dubium est de qua causalitate fit sermo, ut in nostro casu, quæro quare illæ particulæ omnes et semper intelligendæ sint de causalitate morali et impropria, et nunquam de causalitate physica et propria ? Estne verisimile S. Scripturam per has voces semper intendisse causalitatem moralem et impropriam nunquam physicam et propriam, et id nullibi explicuisse ? Nonne e contra longe satius est, juxta regulam communiter receptam, ubi res est dubia, intelligere S. Scripturam in sensu naturali et obvio de causalitate propria et physica, si nullum sequatur absurdum, ut revera nullum sequitur, sicut patebit ex sol. obj.

Prob. 2° ex Patribus etiam art. superiori laudatis. S. Leo. serm. 4 de Nativit., dicit : « Omni homini renascenti aqua Baptismatis instar est uteri virginalis, eodem Spiritu Sancto replente fontem, qui replevit et virginem » ; et serm. 5 : « Virtus Altissimi, quæ fecit ut Maria pareret Salvatorem, eadem fecit ut regeneret unda credentem ; S. Chrysostomus, hom. 25 in Joan.: « Quod est matrix embrioni, hoc et fideli aqua » ; Nissenus, orat. de Bapt., comparat aquam Baptismi semini ex quo generatur homo ; Cyrill. Alex., lib. 2 in Joan., c. 41, aquæ ferventi, quæ, calefacta ab igne, non aliter quam ignis urit. Istæ autem comparationes causalitatem physicam exprimunt, nec sine violentia ad causalitatem moralem trahi possunt.

Item Tertull., lib. *de Bapt.*, cap. 4, dicit aquas Baptismi « vim sanctificandi combibere » ; S. Aug., serm. de Epiphania, hanc vim esse « rore subtiliorem » ; S. Thom. esse « fluentem et incompletam ». Hæc autem de virtute physica tantum verificari possunt, et non de morali ; cum enim ista sit ens rationis seu denominatio extrinseca, quis dicat eam esse rore subtiliorem, in aqua baptismali combibi, esse fluentem et incompletam ?

Item S. Nissenus, in oratione cit., dicit virtutem et efficaciam Baptismi esse « incomprehensibilem, nullaque ratione vel arte explorari posse » ; S. Aug., lib. 19 *contra Faustum* esse « inenarrabilem » : unde, tract. 80 in Joan., stupens et mirans exclamat : « Unde tanta virtus aquæ ut corpus tangat et cor abluat ? » At si foret tantum virtus moralis, non esset incomprehensibilis nec inenarrabilis, neque locus foret admirationi et exclamationi ; nihil enim est intellectu facilius et inter homines

gratius quam quod, exhibitione chirographi regii tale beneficium seu talis pecuniæ summa conferatur.

Respondet 1° Tournely has similitudines non debere plus æquo urgeri, alias efficerent sacramenta esse causas naturales gratiæ.

Sed contra : Sancti Patres quæ in exemplis, quibus utuntur, tribuunt vi naturæ, in sacramentis adscribunt virtuti Spiritus Sancti : unde non est timendum inconveniens, si istæ similitudines urgeantur secundum quod eorum verba sonant.

Respondet 2°, et ante ipsum, P. Henno, comparationes istas tenere quoad effectum, non vero quoad modum efficiendi. Volunt itaque tantum Patres sacramenta vere causare gratiam in nobis abstrahendo a modo causandi, an physice, an moraliter tantum.

Sed contra: 1° Hæc responsio directe pugnat cum textibus laudatis ; dicunt enim SS. Patres *ad instar*, id est eodem modo : ergo a modo causandi non abstrahunt. 2° Si non intelligunt modum causandi per virtutem physicam in sacramentis, sicut intelligunt in exemplis quæ proferunt, omnino impropria, imo falsa erit eorum locutio : qui enim, v. g., precibus, suasione, aut stipendio oblato movet sacerdotem ad celebrandum, est causa moralis sacrificii ; improprie autem omnino, imo falso diceretur perfecisse sacrum ad instar sacerdotis. 3° Si non intellexissent modum operandi per virtutem physicam, non potuissent vere dicere eam «combibi in aquis, esse rore subtiliorem, fluentem et incompletam, incomprehensibilem et inenarrabilem » ; hæc enim de sola virtute physica in sacramentis, et non de morali vera sunt, ut jam ponderavimus ; nec nisi inepte et ridicule exclamasset S. Aug. : « Quæ tanta vis aquæ » , etc. sicut inepte et ridicule exclamaret qui diceret : Quæ tanta vis chirographi, ut eo oblato solvatur pecunia ?

Respondet P. Henno « ridiculam e contra fore Patrum admirationem, si mirarentur sacramenta gratiam causare physice : nam si possunt physice, inquit, id etiam posset musca per potentiam obedientialem. Quis autem miretur quod aliquid possint sacramenta circa gratiam, quod potest musca ? »

Sed contra : Equidem posset musca quod nunc potest aqua, si Deus muscæ contulisset virtutem quam aquæ contulit, et illud merito in musca mirandum foret, quod nunc in aqua miramur. Audiat retorsionem argumenti : In sententia scotistarum potuisset statuere Deus conferre gratiam ad motum seu internecionem muscæ, sicut statuit conferre ad ablutionem aquæ : « Quis autem miretur quod aliquid possint sacramenta circa gratiam quod potest musca ? » Hæc ergo responsio frigida est admodum et plane insufficiens.

Instat et cum ipso Tournely : Miramur solem stetisse ad vocem Josue, cum tamen vox Josue ad id tantum moraliter concurrerit.

Sed contra: 1° an vox Josue physice vel moraliter ad id concurrerit, S. Scriptura non exprimit, et ideo nihil inde certi pro adversariis. 2° Sed esto vocem Josue ad id concurrisse moraliter tantum, non miramur vim vocis Josue, sed miramur Deum ad vocem Josue, velut ad signum, soli moram injecisse ; neque id miraremur, si quotidie contingeret. At vero S. Aug. et alii Patres non mirantur Deum ad positionem Baptismatis conferre gratiam, sed mirantur ipsam vim aquæ, quæ tanta est ut corpus tangat et animam abluat, quamque dicunt incomprehensibilem et inenarrabilem.

Stet ergo verum esse quod dixit celebris Estius, post ventilatam hanc quæstionem in utramque partem, sententiam nostram, si attendantur SS. Patrum dicta, esse Probabiliorem.

Probatur 3° auctoritate et rationibus D. Thomæ.

1° S. Doctor, art. 1 hujus quæst., quærens utrum sacramenta novæ legis sint causa gratiæ? imprimis docet quod per aliquem modum causent gratiam. Deinde quærens per quem modum, sic dicit : « Quidam dicunt quod non sunt causa gratiæ aliquid operando, sed quia Deus sacramentis adhibitis in anima gratiam operatur ; et ponunt exemplum de illo qui afferens denarium plumbeum, accipit centum libras ex regis ordinatione ; non quod denarius ille aliquid operetur ad habendum prædictæ pecuniæ quantitatem, sed hoc operatur sola voluntas regis. » En ipsissima sententia adversariorum, illam autem rejecit S. D. ; sic enim prosequitur : « Sed si quis recte consideret, iste modus non transcendit rationem signi ; nam denarius plumbeus non est nisi quoddam signum regiæ ordinationis de hoc quod pecunia recipiatur ab isto... Secundum hoc igitur sacramenta novæ legis nihil plus essent quam signa gratiæ ; cum tamen ex multis sanctorum auctoritatibus habeatur quod sacramenta novæ legis non solum significant, sed causant gratiam. » Rejecta itaque hac sententia, nostram sic adstruit : « Et ideo aliter dicendum quod duplex est causa agens, principalis et instrumentalis. Pincipalis quidem operatur per

virtutem suæ formæ, cui assimilatur effectus; sicut ignis suo calore calefacit: et hoc modo nihil potest causare gratiam nisi Deus.... Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solum per motum quo movetur a principali agente: unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti; sicut lectus non assimilatur securi, sed arti quæ est in instrumento artificis. Et hoc modo Sacramenta novæ legis gratiam causant. Adhibentur enim ex divina ordinatione hominibus ad gratiam in eis causandam. Unde S. Aug. cont. Faustum, lib. 19, cap. 19, dicit: « Hæc omnia scilicet sacramentalia fiunt et transeunt, virtus tamen Dei, quæ per ista operatur, jugiter manet. » Hoc autem proprie dicitur instrumentum, per quod aliquis operatur: unde ad Tit. 3: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* »

Sit cæcus aut præjudiciis occupatus qui hic non agnoscit causalitatem physicam sacramentorum esse de mente S. Th., sic enim et non aliter loquimur thomistæ. His igitur verbis S. Doctor non solum conclusionem nostram asseruit, sed compendio comprehendit quæ hucusque dixi ex S. Scriptura et Patribus; et insuper rationem fundamentalem conclusionis posuit. Hinc enim

Sic arguo. Juxta S. Thomam, concilia et Patres, sacramenta novæ legis sunt plusquam signa gratiæ: atqui in sententia adversariorum non transcendunt rationem signi: ergo. Prob. minor. Sacramenta non sunt actus morales meritorii aut satisfactorii, neque finis, qui propria bonitate moveant Deum ad conferendam gratiam, sed illum tantum movent, quatenus sunt signa suæ ordinationis et promissionis, qua statuit ut quoties adhiberentur, conferret gratiam, sicut chirographum aut sigillum regis movet ipsum ad conferendum beneficium, tanquam signum suæ voluntatis et ordinationis: ergo.

Neque dicas movere Deum ad conferendum gratiam virtute meritorum Christi, quæ continent : non enim in hac sententia concipi potest sacramenta continere merita Christi, nisi quatenus sunt signa ordinationis et promissionis Dei vel Christi, qui promisit et ordinavit ut quoties rite adhiberentur, conferretur gratia, quam nobis sua passione promeruit; neque enim putandum est merita Christi contineri in sacramentis, sicut pecuniæ in bursa aut accidens in subjecto, ut dicemus infra; crassa est hæc imaginatio : sed et fatentem adversarium habemus. Audiatur Honoratus Tournely, hic in fine art. 2 : « Sacramenta, inquit, certo et efficaciter movent Deum ex pacto quo se libere obstrinxit, ad gratiam conferendam iis qui digne ut oportet iis utuntur, in quo uno eorum moralis causalitas et efficientia posita est. » Hoc autem, ut manifestum est, nihil aliud est quam signum pacti seu promissionis divinæ; sicut sigillum aut chirographum regium est signum voluntatis regis, qui ordinavit ut ad ejus exhibitionem solveretur hæc summa, vel conferretur hoc officium.

2° S. Th. a. 3 ejusdem quæst., probat gratiam contineri in sacramentis novæ legis duplici modo: uno modo sicut in signo; altero modo sicut in causa, non principali, sed instrumentali, nempe « secundum quamdam instrumentalem virtutem, quæ est fluens et incompleta in esse naturæ. » Quod soli causalitati physice competere potest. Et

Hinc sic argumentor : Juxta S. Th., item juxta conc. Florent. in decreto Unionis, et Trid., sess. 7, can. 6, gratia continetur in sacramentis alio modo quam significatum in signo; dicunt enim concilia sacramenta novæ legis continere gratiam quam significant: ergo aliter continent quam significando; item eam continere aliter quam sacramenta veteris legis, quæ tamen erant signa gratiæ: atqui gratia non continetur in sacramentis novæ legis continentia locali, ut aqua in vase, gratia enim cum sit aliquid spirituale, non occupat locum ; neque continentia formali, ut accidens continetur in subjecto, quia cum sit qualitas spiritualis permanens et completa, non potest inhærere subjecto corporeo : ergo continentia virtuali, ut effectus in causa, non principali, ut dictum est, sed instrumentali, sicut planta virtualiter continetur in semine, effectus artis in instrumento artificis, et hoc sensu sacramenta dicuntur a Patribus et theologis vasa gratiæ, quo sensu arma dicuntur in Scriptura vasa mortis et indignationis. Subsumo : Atqui si sacramenta sint tantum causæ morales gratiæ, non possunt dici continere gratiam aliter quam ut signa significatum; sicut, v. g., chirographum regium, quamvis sit causa moralis infallibilis et efficax collationis pecuniæ, non potest tamen dici quod pecuniam contineat aliter quam signum dicitur continere significatum : ergo.

3° S. Th., a. 4 ejusdem q., probat in sacramentis dari virtutem instrumentalem ad inducendum sacramentalem effectum, quæ proportionatur instrumento, quod non operatur « nisi in quantum est motum a principali

agente, quod per se operatur : et ideo virtus principalis agentis habet permanens et completum esse in natura; virtus autem instrumentalis habet esse transiens ex uno in aliud et incompletum, sicut et motus est actus imperfectus ab agente in patiens. » Et ad 1 : « Dicendum, inquit, quod virtus spiritualis non potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis et completæ, sicut ratio probat. Nihil tamen prohibet in corpore esse virtutem spiritualem instrumentalem, in quantum scilicet corpus potest moveri ab aliqua substantia spirituali ad aliquem effectum spiritualem inducendum ». In his autem manifestum est non posse intelligi nisi causalitatem instrumentalem physicam.

Et art. 6, vim causandi gratiam, quam denegat sacramentis veteris legis, adscribit sacramentis novæ legis; loquitur autem ibi de causalitate physica, ut evidentissime patet ex ejus ratione, quæ est hæc. Si sacramenta veteris legis causarent gratiam, id haberent ex se seu propria virtute, vel ex passione Christi : non ex se, alioquin non fuisset necessaria passio Christi; non ex passione Christi, quia nondum erat. Denegat ergo sacramentis veteris legis causalitatem quæ exigit existentiam realem causæ ; causalitas autem quæ exigit existentiam realem causæ, est indubie physica, cum ut causæ morales causent, non debeant necessario existere in re, sed sufficit quod existant in apprehensione intellectus, ut patet in causalitate finis.

Ex his iterum sic formo argumentum. Juxta S. Th., conc. Florent. in decreto Unionis, SS. Patres et theologos, sacramenta novæ legis causant gratiam nobiliori et perfectiori modo quam sacramenta veteris legis : atqui sacramenta veteris legis causabant gratiam moraliter; erant enim signa protestativa fidei in Christum venturum, ad quorum positionem Deus conferebat gratiam intuitu futurorum meritorum Christi : ergo.

Si dicas in hoc differre quod sacramenta novæ legis causant gratiam ex opere operato, non sacramenta veteris legis,

Contra : Gratiam conferri per sacramenta ex opere operato potest intelligi dupliciter, active et passive. Active, quatenus sacramentum confert gratiam per virtutem physicam sibi transeunter communicatam, ultra meritum et dispositionem sive ministrantis sive suscipientis: et hoc est quod adversarii sacramentis novæ legis denegant. Passive, quatenus ad positionem sacramenti independenter etiam a merito vel dispositione ministrantis et suscipientis tanquam a causa efficiente seu meritoria, Deus confert gratiam; et sic adversarii intelligunt sacramenta novæ legis causare gratiam : atqui hoc etiam modo sacramenta veteris legis, saltem circumcisio, causabant gratiam : ergo. Prob. subsumptum : Ad positionem circumcisionis Deus conferebat gratiam remissivam peccati originalis independenter a dispositione suscipientis, qui sæpius erat infans illius dispositionis incapax; item et conferentis, siquidem juxta S. Aug., epist. 203, collata a Samaritano infideli et idololatra valebat. Sufficiebat ergo quod quisquis per circumcisionem protestaretur fidem Ecclesiæ in Christum venturum, ad quam protestationem, non ut erat actus personalis, sed ratione objecti, ut dicam infra, Deus conferebat gratiam. Scio quosdam adversariorum negare circumsionem esse institutam in remedium peccati originalis, et per eam conferri gratiam. Sed de hoc infra.

4° Juxta S. Th., hic art. 5 q. 27, *de Verit,* art. 4, et *Quodlib.* 12, art. 14, sacramenta novæ legis et humanitas Christi eodem genere causæ concurrunt ad productionem gratiæ; quia humanitas Christi est instrumentum conjunctum divinitatis ad gratiam producendam, et sacramenta sunt instrumentum separatum; instrumentum autem separatum movetur per conjunctum, ut baculus per manum : unde, ut ait S. D., a. 5 cit., oportet quod virtus salutifera a divinitate Christi per ejus humanitatem Christi concurrat instrumentaliter physice ad productionem gratiæ, ut probavimus cum S. D. in tract. de Incarnat., diss. 13, a 2 § 2. : ergo.

Resp. Franciscus Henno ex opposito principio contra nos sic arguit : « Non est tribuenda nobilior causalitas sacramentis quam Christi humanitati..., sed nec Christi passio nec humanitas physice efficiunt gratiam, sed solum meritorie seu moraliter, ut docet Trid. sess. 6, c. 5 » : ergo.

Notentur hæc verba : Ut docet Trid., sess. 6, cap. 5. Pace doctissimi viri, ne verbulum quidem hac de re legitur in laudato capite, et qui id alicubi in Trid. repererit, erit mihi alter OEdipus. Equidem Trid., cap. 3, docet « homines justificari, dum per meritum passionis Christi gratia illis tribuitur » ; et cap. 7, quod causa meritoria justificationis nostræ sit Christus. Id et nos aperto ore profitemur : at dixitne concilium Christum seu ejus humanitatem « non causare gratiam physice, sed solum meritorie seu moraliter ? » Nunquam, nullibi, inquam, definivit concilium, quod certo constat inter theologos, Christum esse causam

meritoriam gratiæ : an insuper sit etiam causa physica, quod controvertitur inter theologos, intactum reliquit. Hanc observationem omittere non licuit, ne quis hac falsa citatione deceptus existimaret D. Th. sententiam et nostram de causalitate physica humanitatis Christi esse a concilio proscriptam.

5° Sacramentum Pœnitentiæ causat physice gratiam : ergo et alia sacramenta; eadem enim est ratio omnium. Prob. ant. 1° Ex D. Th. qui in 4, d. 14, q. 2, a. 4, dicit quod « Pœnitentia ut est sacramentum effective tollat peccatum ex parte maculæ, quia gratiam tribuit sicut inducens albedinem, aufert nigredinem » ; 2° quia forma sacramenti Pœnitentiæ est per modum sententiæ judicialis; judex autem per se reum absolvit, et non alium excitat aut movet ad absolvendum.

Item verba consecrationis physice concurrunt ad transubstantiationem : atqui juxta S. Th., infra q. 79, a. 4 et rei veritatem, verba consecrationis eo modo concurrunt ad transubstantiationem quo alia sacramenta concurrunt ad suos effectus : ergo. Major est D. Th., a. 4 cit., et patet, quia quando Christus in ultima cœna consecravit, operatus est physice suis verbis illam transubstantiationem : atqui verba consecrationis proferuntur in persona Christi a sacerdote : ergo.

Ex his et pluribus aliis, quæ omitto, ne tædium afferam, vide, lector, quam parum sobrie, quam et contumeliose P. Bernal, a Patre Henno laudatus, dixerit eos qui causalitatis physicæ assertionem S. Doctori tribuunt, esse « ignorantes, ineptos philosophos, summe stupidos, et incredibilis oscitantiæ » ; quamque falso ipse Henno pronuntiavit S. Thomam « nullibi asseverasse sacramenta esse causas gratiæ physicas ». Mirum est hunc theologum pro more suo non advocasse in subsidium aliquem textum D. Th. obtorto collo intellectum, ut solam causalitatem moralem sacramentorum S. Doctori affingeret.

6° Tandem causalitas physica non est deneganda sacramentis, si sit possibilis : atqui est possibilis : ergo. Utraque præmissa est probanda.

Prob. maj. Tum quia admissa causalitate physica in sacramentis, cum omni proprietate et rigore explicantur dicta S. Scripturæ, SS. Patrum et conciliorum. Tum quia confert ad dignitatem sacramentorum. Quod probatur. 1° Agere est perfectio : ergo agere non solum moraliter, sed etiam physice, dicit majorem perfectionem. 2° Concursus physicus est perfectior morali; quia concursus moralis non tam agit quam actionem causæ obtinet; concursus autem physicus vere et proprie agit, atque effectum velut e sinu suo emittit : ergo. Unde falsum est quod passim supponit Tournely causalitatem moralem esse æque propriam, perfectam et efficacem ac causalitatem physicam.

Prob. min. 1° a priori. Deus cum sit supremus omnium Dominus, potest assumere quamlibet creaturam et instrumentum ad producendum omne quod non creatur, sive spirituale, sive corporeum; id namque nullam involvit implicantiam, et ita docet S. Th., infra q. 75, a. 4 : atqui gratia non creatur, sed educitur de potentia obedientiali animæ, ut docuimus in tract. *de Gratia,* dissert. 6, a. 2: ergo. 2° A posteriori. Ignis infernus est corporeus, et tamen elevatur a Deo ad producendum effectum spiritualem, scilicet verum dolorem in dæmonibus et animabus separatis : unde S. Aug. dicit quod torqueat miris sed veris modis : ergo nihil vetat idem dici de sacramentis respectu gratiæ. 3° Patebit min. ex sol. object.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ab auctoritate SS. Patrum, Cyp., Ambros., Hieron., Aug., etc., qui expresse docent productionem gratiæ soli Deo esse tribuendam: ergo.

Resp. SS. Patres intelligendos esse de causa principali gratiæ, non instrumentali: sicut enim adversarii volunt inde non excludi causalitatem moralem gratiæ a sacramentis, ita nos eodem jure volumus non excludi causalitatem instrumentalem physicam.

Inst.: S. Hieron., super cap. 6 Matth., dicit quod « sicut sacerdos antiquæ legis leprosum mundum vel immundum facit, sic et hic alligat vel solvit episcopus vel presbyter » ; atqui sacerdos antiquæ legis non mundabat physice leprosum: ergo.

Resp. hoc argumentum esse objicientibus solvendum: neque enim sacerdos antiquæ legis mundabat etiam moraliter leprosum, sed tantum lepram a non lepra distinguebat. Illic itaque S. Hieron. inculpat duntaxat sacerdotes, qui arrogabant sibi potestatem vel damnandi innocentes, vel absolvendi nocentes, ut patet ex toto contextu.

Insistes: S. Th., hic art. 4 ad 1, dicit quod « sicut in ipsa voce sensibili est quædam vis spiritualis ad excitandam intellectionem hominis, in quantum procedit a conceptione

mentis; hoc modo vis spiritualis est in sacramentis, in quantum ordinantur a Deo ad effectum spiritualem » : atqui vis in voce existens ad excitandum hominis intellectum, est moralis tantum : ergo.

Resp. neg. min. Quamvis enim significatio vocum sit quid morale pendens ab institutione hominum, supposita tamen institutione, vox habet vim physicam immittendi suas species in sensum auditoris, et per eas conceptionem loquentis in ipsum transfundendi. Ita similiter institutio sacramentorum ad significandam et causandam gratiam est quid morale dependens a voluntate Christi; at supposita hac institutione habent vim physicam causandi gratiam in anima. Quædam alia quoad S. Th. vide in tract. de Incarnat. diss. 2, a. 2, § 2.

Obj. 2° ex quadruplici conditione requisita ad causam instrumentalem physicam, sic. Ad rationem causæ instrumentalis physicæ quatuor requiruntur: 1° debet existere; quod enim non est, operari non potest; 2° debet realiter contingere subjectum in quod agit, non enim potest agere in distans; sic serra non facit scamnum, nisi tangendo lignum; 3° debet habere actionem prævíam, qua agat dispositive ad effectum causæ principalis; alias non esset in genere causæ, sed esset purum medium delativum virtutis causæ principalis; 4° debet recipere aliquam virtutem a causa principali, qua virtute reddatur de impotente potens ad effectum causæ principalis: atqui hæ quatuor conditiones desunt sacramentis novæ legis respective ad gratiam; ergo. Prob. minor distincte per singulas partes.

Deest existentia.

Prob. Quando sacramenta producunt gratiam, non existunt amplius: ergo. Prob. ant. Sacramentum non producit gratiam, nisi quando est omnibus suis numeris absolutum, perfectum et completum: atqui non est perfectum et completum, nisi postquam ultima syllaba fuit pronuntiata; hac autem pronuntiata evanescit nec existit amplius sacramentum: ergo. Hoc argumentum multum extollunt adversarii, eo nos « mire implicari » atque ad «ambages et angustias reduci » decantat Tournely: huic non nisi « verba et voces, futilia et inconceptibilia » a nobis reponi asserit Henno. An ita sit comprobemus. Igitur

Resp. hanc difficultatem esse trivialem, et omnibus entibus successivis, qualia sunt sacramenta, excepta Eucharistia, communem, nec ipsis philosophiæ tyronibus incognitam. Enimvero per motum localem acquiritur physice *ubi* permanens, per alterationem producitur physice forma substantialis, et tamen *ubi* non habetur, nisi cessaverit motus; et dum forma substantialis producitur, non est amplius alteratio: quamdiu enim est motus non est terminus, et quando est terminus non est amplius motus. Ratio est, quia entia successiva desinunt per instans extrinsecum seu per primum sui non esse, in quo verum est dicere: Jam non sunt et immediate ante erant; in instanti enim non potest esse pars fluens, quod tamen est de ratione motus seu entis successivi. Attamen, et hoc bene adverte, istud instans quod dicitur ipsis extrinsecum, hoc sensu quod non sit pars fluens, ad ipsa pertinet ut terminus et complementum intrinsecum, sicut punctum in linea, et superficies in corpore. Et quamvis non existant amplius in ratione entis successivi, dum effectus producitur, ratione tamen hujus complementi intrinseci vere dicuntur illum producere. Hæc, inquam, docentur discipuli in scholis; quibus ideo nec « Mire implicamur, nec ad ambages et angustas reducimur »; quæque non sunt tantum « verba et voces, futilia et inconceptibilia »; neque « invertimus notionem causalitatis physicæ quam philosophia suppeditat », ut iterum exprobrat Tournely; sed e contra tradimus rectam notionem causalitatis entium successivorum, quam tradunt communiter philosophi. Itaque

Ad arg. dist. ant. Quando sacramentum producit gratiam, non existit amplius, sic tamen ut aliquid sui remaneat, conc.; sic ut nihil sui remaneat, neg. Quamvis enim desierit in ratione motus et entis fientis, remanet tamen ejus mutatum esse seu terminus qui est ipsi complementum intrinsecum, et in quo vi motus immediate præcedentis producitur gratia: sicut vi motus localis immediate præcedentis in instanti ejus extrinseco producitur *ubi*, vi alterationis immediate præcedentis in instanti ejus extrinseco producitur forma substantialis.

Inst.: Sacramenta ficte suscepta recedente fictione producunt gratiam: atqui tunc nec existunt, nec in aliquo sui remanent: ergo.

Resp. 1° cum pluribus, sacramenta quæ imprimunt characterem, ficte suscepta, recedente fictione, causare physice gratiam; quia remanent in charactere quem Deus elevat, ut, recedente fictione, producant gratiam. Id etiam probabile reputat Joannes a S. Th. de aliis sacramentis, in quantum relinquunt in volun-

tate determinationem, qua se subjecit sacramento, quæ determinatio ut virtus sacramenti physica operatur recedente fictione ; sicut ex amore finis manet in voluntate determinatio physica, qua se determinat ad media.

Primam partem hujus responsionis « plane absurdam » pronuntiat Honoratus Tournely. At debuisset religiosus censor parcere saltem Doctori Angelico, cujus est ista responsio in 4, q. 4, d. 3, art. 2, quæstiunc. 3, his verbis: « Ad tertiam quæstionem dicendum quod in Baptismo imprimitur character, qui est immediata causa disponens ad gratiam; et ideo cum fictio non auferat characterem, recedente fictione quæ effectum characteris impediebat, character qui est præsens in anima, incipit habere effectum suum, et ita Baptismus, recedente fictione, effectum suum consequitur.»

Instat theologus Sorbonicus : Character non est pars, sed effectus sacramenti, neque spiritualis regeneratio ad characterem, sed ad Baptismum tanquam ad causam refertur.

Resp. equidem characterem non esse partem, sed effectum sacramenti : at juxta S. Th. est effectus immediate dispositivus ad gratiam. Quæ ergo absurditas ut, recedente fictione, quæ effectum characteris impediebat, character, qui est præsens in anima, incipiat habere effectum. Cæterum hæc est doctrina S. Th. quam nullus, ut puto, excepto Tournely, «absurdam et plane absurdam» dicet. Nihilominus regeneratio spiritualis tribuitur Baptismo et non characteri, quia non est a charactere nisi ratione Baptismi.

Repones : Quando sacramentum suscipitur sine fictione, gratia non confertur mediante charactere : ergo nec quando ficte suscipitur.

Resp. Juxta responsionem D. Th. posset negari ant. siquidem dicat quod character sit immediata causa disponens ad gratiam. Sed dato ant. neg. conseq. Quia cum sacramentum non suscipitur ficte influit formaliter per seipsum in gratiam : unde non opus est recurrere ad influentiam virtualem mediante charactere; secus, quando ficte suscipitur.

Resp. 2° ad principale argumentum cum aliis. Esto nullum sacramentum ficte susceptum conferret physice gratiam recedente fictione, ut probabilius est de sacramentis non imprimentibus characterem, nihil inde contra conclusionem nostram quæ intelligenda est de sacramentis, quando concurrunt omnes conditiones requisitæ ad causalitatem physicam, quarum prima est realis existentia causæ. Neque inde inferas cum Tournely « nullum eo in casu locum habere quotque generatim ex Scripturis et Patribus pro physica sacramentorum efficientia congessimus. » Quidni enim S. Scriptura et Patres locuti sint de sacramentis secundum quod usu communi recipiuntur et recipi debent, salvisque rerum naturis et conditionibus requisitis ?

Deest contactus physicus.

Prob. Sacramenta non tangunt physice animam, quæ est subjectum gratiæ, ut patet in aqua Baptismi, et maxime in sacramentis Pœnitentiæ et Matrimonii, præsertim quando celebratur inter absentes.

Resp. dist. ant. Sacramenta non tangunt physice animam contactu suppositi, conc.; contactu virtutis, neg. Et hoc sufficit ad causalitatem physicam. Modo enim virtus causæ perveniat ad subjectum, nihil refert quod causa sit absens supposito. Sic sol, supposititaliter distans a visceribus terræ, in eis tamen continuo agit contactu virtutis et influxus : sic magnes attrahit ferrum, suppositaliter distans, contactu virtutis. Et quamvis non ita esset in naturalibus, sic tamen foret in instrumentis divinæ virtutis, quorum virtutem ipsa virtus divina ubique præsens, subjectis immutandis, prout vult, præsentem reddit.

Deest actio prævie dispositiva ad effectum causæ principalis.

Prob. Sacramentum est quid materiale et corporeum, cujus actio propria est corporea : atqui agens materiale et corporeum non potest actione propria operari dispositive ad productionem gratiæ in anima : ergo.

Resp. dist. min. Agens materiale non potest actione propria operari dispositive ad productionem gratiæ, ex parte rei operatæ, conc.; ex parte modi operandi, neg. Explicatur. Non est de ratione instrumenti physici quod actione propria agat in subjectum dispositive ad effectum causæ principalis ex parte rei operatæ, hoc est, non est necesse ut in subjecto producat aliquem priorem effectum, qui disponat ad effectum causæ principalis ; id enim proprium est duntaxat instrumentis causarum creatarum, quæ eis utuntur ex indigentia : sic artifex utens securi ad faciendam cathedram, indiget ut propria actione scindat, sed sufficit quod agat dispositive ex parte modi operandi, hoc est, quod habeat propriam actionem modificativam virtutis principalis in se receptæ,

qua actione constituitur in genere causæ, et non est purum vehiculum seu purum medium delativum virtutis causæ principalis. Hanc autem actionem propriam habent sacramenta; sic aqua corpus abluit, et, mediante hac ablutione, per virtutem sibi communicatam, animam abluit.

Inst. S. Th. 1 p., q. 45, art. 5, ex hoc principio quod instrumentum debeat propria actione operari dispositive ad effectum causæ principalis, probat nullam creaturam posse esse instrumentum creationis; quia creatio est productio totius entis de nihilo : ergo intelligit de actione dispositiva ex parte rei operatæ : unde pro exemplo adfert securim quæ propria actione agit dispositive ex parte rei operatæ ad effectum artificis.

Resp. neg. conseq. Quia hoc ipso quod instrumentum debet habere actionem prævíam, sive producat aliquid disponens ad effectum causæ principalis, sive non, bene probatur quod non possit esse instrumentum creationis; quia cum illa actio creata sit accidens, necessario petit esse in aliquo subjecto, et esse illius immutativa, non totius productiva, ut est creatio. Adfert autem S. Thomas exemplum securis, ut ex eo quod manifestius est, manuducat ad concludendum universaliter quod omnia instrumenta debeant operari dispositive ad effectum causæ principalis sive ex parte rei operatæ ut instrumenta naturalia, sive ex parte modi operandi ut instrumenta supernaturalia; nam S. D. 2 2,q. 78, a. 1 ad 1, expresse docet Deum posse elevare actum interiorem hominis ad patranda physica miracula ; cum tamen certum sit actum interiorem hominis non operari dispositive ex parte rei operatæ ad patranda miracula.

Subsumes : Atqui gratia creatur : ergo non potest dari instrumentum physicum ad illam.

Resp. neg. subsumptum : Gratia enim non creatur, sed educitur de potentia obedientiali animæ, ut probavimus in tract. de Grat., dissert. 6, art. 2, quia producitur ut accidens inhærens, ut constat ex Trid., sess. 6, can. 11. Quod autem producitur ut inhærens, non creatur, siquidem fiat dependenter a subjecto et cum illius immutatione. Vide loco cit.

Deest virtus participata a causa principali.

Prob. Illa virtus vel esset spiritualis vel corporea : non spiritualis, quia non posset recipi in subjecto corporeo, quale est sacramentum ; quidquid enim recipitur, ad modum recipientis recipitur : non corporea, quia non posset elevare sacramentum ad effectum spiritualem: ergo nulla.

Ante responsionem, observandum varia esse auctorum placita circa naturam hujus virtutis sacramentalis. Suares cum quibusdam aliis confugit ad potentiam obedientialem omnibus rebus creatis congenitam, immediate activam omnium effectuum supernaturalium, mediante solo concursu generali Dei simultaneo. At jam probavimus, in tract. de Visione beatifica, hanc potentiam obedientialem activam esse chimæricam ; tum quia foret simul naturalis et supernaturalis, quod implicat : foret naturalis, quia, ut dicunt, est omnibus congenita ; foret supernaturalis, quia quælibet potentia specificatur ab actu ad quem datur, et est ejusdem ordinis cum illo ; tum quia per hujusmodi potentiam invertitur omnino ordo gratiæ et plura sequuntur inconvenientia. Hac enim posita, frustra ponuntur in homine virtutes supernaturales infusæ, frustra character sacramentalis, frustra lumen gloriæ ad visionem beatificam, frustra gratia sufficiens quæ det posse ad actum primum ; supposita enim in homine potentia obedientiali immediate operativa cujuslibet effectus supernaturalis, mediante solo concursu generali simultaneo, quæ sit cuilibet congenita, homo connaturalius per illam eliciet actus supernaturales quam per habitus supernaturales seu qualitates infusas superadditas. Imo sequeretur omnes res creatas esse sacramenta, quia essent omnes aptæ et constitutæ in actu primo ad producendum gratiam, mediante solo concursu simultaneo supernaturali. Vide latissime contra hanc potentiam obedientialem activam Joan. a S. Th., hic disp. 24, art. 8, dub. 8.

Alii dicunt sacramentum constitui instrumentum physicum gratiæ, non per virtutem aliquam intrinsece receptam, sed per solam subordinationem extrinsecam ad Deum et per specialem ejus assistentiam. Sed hanc opinionem rejicit S. Th. hic art. 4, o,et in sol. arg. et merito. Vel enim per illam subordinationem extrinsecam et specialem assistentiam sacramentum recipit aliquid intrinsecum quo intrinsece mutetur, vel nihil: si nihil, ergo remanet ut ante intrinsece impotens ad effectum spiritualem producendum; si aliquid, restat explicandum quid sit.

Alii volunt hanc virtutem esse qualitatem sacramentis communicatam, non quidem completam et permanentem, quia qualitas com-

pleta et permanens constitueret causam principalem, sed incompletam et fluentem; quia non solum movet sacramentum in actu secundo, sub qua ratione est motio, sed ei confert virtutem agendi et ipsum constituit in actu primo activum; virtus autem constituens subjectum activum, seu illi conferens vim agendi, est in prædicamento qualitatis, scilicet potentia vel habitus, si sit completa; vel ad illud reductive pertinet, si sit incompleta. Huic opinioni favet S. Th. in 4,d. 1, q. 1, a. 4, quæstiunc. 2, o et ad 1, his verbis : « Unde et virtus hæc quæ est in sacramentis, reducitur ad id genus in quo est virtus completa principalis agentis, quæ est qualitas; vel in quo esset, si in genere esset, quia virtus increata non est in aliquo genere ». Idem docet d. 8, q. 2, a. 3, o. Ita Palud., Capreol., Ferrariens. et alii quos citat et sequitur Gonet.

Alii tandem volunt illam virtutem non esse qualitatem, sed motionem Dei transeuntem elevantem sacramentum ad rationem instrumenti physici gratiæ, nec solum dantem illi actum secundum seu applicantem tantum virtutem ad actum, sed etiam conferentem ipsi virtutem activam seu in actu primo respectu effectus principalis agentis: quia de ratione instrumenti est quod agat in virtute principalis causæ totam agendi vim illi conferentis, et in hoc distinguitur a præmotione physica. Ratio illorum est, quod in aliis instrumentis naturalibus, puta serra, securi, calamo, etc., non videtur quod artifex qualitatem aliquam completam vel incompletam ponat in instrumento, sed solum motionem artificiosam, quæ in instrumento totam vim in actu primo et secundo conferat ad effectum causæ principalis. Licet enim, v. g., serra per suum acumen habeat in actu primo virtutem scindendi, non tamen artificiose scindendi, sed hanc habet per motionem artificis : ergo idem dicendum videtur de instrumentis divinæ potentiæ ad effectus supernaturales, cum gratia naturam non destruat, sed in quantum possibile est ei se accommodet. Ita Cajet., Soto, Zumel, Cabrera, quos citat et sequitur Joan. a S. Thom.

Nec obstat quod character sacramentalis videatur qualitas instrumentalis permanens; est enim duntaxat hoc sensu qualitas instrumentalis, quod conferat instrumento formam instrumenti, id est, reddit ministrum aptum ut possit moveri a Deo ad actus supernaturales: sicut, v. g., acumen est forma permanens conferens securi formam instrumenti. Non est tamen qualitas instrumentalis constituens ministrum in ratione principii activi sive in actu primo sive in actu secundo respectu effectus supernaturalis : sicut, licet acumen securis eam constituat principium activum scissionis, non tamen scissionis artificiosæ.

Huic sententiæ etiam favet S. Th. qui continuo explicat virtutem instrumentalem sacramenti per motum quo movetur a Deo. Sic hic art. 1, o : « Causa vero instrumentalis, inquit, non agit per virtutem suæ formæ, sed solum per motum quo movetur a principali agente ». Similiter, art. 4,et in 4, d. 1, q. 1, a. 4, q. 27 de Verit., a. 4 et alibi. Ad id autem quod præcedens sententia objicit ex S. Th., admittit hæc posterior sententia hanc motionem reductive pertinere ad qualitatem; tum quia reducitur ad genus sui principii, quod est virtus completa in principali agente, ut dicit S. Doct. cit. in objectione; tum quia etiam reducitur ad genus termini ad quem datur, qui est gratia, ut dicit ibid. ad 1 et 3; utroque enim modo reductive pertinet ad prædicamentum qualitatis : licet tamen si motus consideretur secundum quod importat ordinationem moventis ad motum, ponatur in prædicamento passionis. Sunt iterum verba S. Doct. ibid. ad 1.

Hæ duæ posteriores sententiæ sunt probabiles, nec multum discrepant; ambæ enim conveniunt hanc virtutem reductive pertinere ad qualitatem; et in hoc tantum videntur differre, quod juxta primam sententiam reducatur ad genus qualitatis, quia est in se qualitas incompleta; juxta secundam vero, quia est motus a qualitate ut a principio, et ad qualitatem ut ad terminum. Quapropter quam voluerit lector eligat, non magni refert. Itaque

Ad arg. resp. hanc virtutem esse spiritualem, saltem eo modo quo ens incompletum, viale et transiens potest esse spirituale; quia ut dicit Auctor, q. 27 de Verit., jam cit., a. 4 ad 5: « Virtus illa, neque potest dici corporea, neque incorporea proprie loquendo; corporeum enim et incorporeum sunt differentiæ entis completi; sed proprie dicitur virtus ad incorporeum, sicut motus dicitur magis ad ens quam ens. » Et ad prob. in contrarium, dist. ant. [1] Virtus spiritualis completa et permanens non potest esse in subjecto corporeo, conc. ant.; virtus spiritualis vialis et incompleta,neg. ant. Ratio disparitatis est quod,cum accidens completum et permanens sit tantum propter subjectum cui inhæret, et non propter aliud ad quod continuo tendat, debet ipsi sub-

[1] Hic a. 4 ad 1.

jecto proportionari: e contra virtus vialis et incompleta, licet ea parte qua est accidens, dependeat a subjecto, quia tamen est quid viale tendens in aliud, debet illi proportionari potius quam subjecto; via enim qua via utrique termino a quo et ad quem commensuratur. Unde ad axioma: *Quidquid recipitur*, etc. verum est quando receptum habet esse permanens et completum, secus si habeat tantum esse incompletum et viale, tendens ac elevans subjectum ad aliquid nobilius et supernaturale; tunc enim non debet esse secundum modum, sed supra modum subjecti. Adde pro altera solutione hanc virtutem sacramentalem non recipi in subjecto corporeo, quatenus est corporeum formaliter, sed quatenus est ens et substantia, ut dicam modo.

Inst. 1°: Accidens spirituale, sive sit transiens sive permanens, non potest existere existentia corporea, existentia enim proportionatur subjecto quod actuat: atqui si virtus sacramentalis reciperetur in subjecto corporeo, existeret existentia corporea: ergo. Prob. min. Accidens habet existentiam a subjecto in quo recipitur; definitur enim « ens in alio existens », seu « cujus esse est esse in subjecto »: ergo.

Resp. 1° distinctione mox insinuata, dist. min. Si virtus sacramentalis reciperetur in subjecto corporeo quatenus est corporeum formaliter, existeret existentia corporea, transeat min.; si reciperetur in subjecto corporeo quatenus est ens et substantia, neg. min. Sic autem virtus sacramentalis recipitur in sacramento, quia in ea recipitur ratione potentiæ obedientialis passivæ, quæ competit omnibus creatis sub ratione generali entis creati et substantiæ creatæ. Dixi: transeat minor. Unde

Resp. 2° neg. min.: ad probat. neg. ant et explico definitionem datam accidentis. Quando ergo accidens definitur « ens in alio existens », seu « cujus esse est esse in subjecto », non est sensus quod accidens habeat propriam existentiam a subjecto tanquam a principio formali, habet enim a propria forma, unde sine subjecto potest divinitus existere, ut in Eucharistia; sed sensus est quod, cum sit debilior existentia, indigeat ad exercitium existendi subjecto firmante et sustentante illam. At vero si istud officium Deus in Eucharistia potest accidenti præstare sine subjecto, quare non posset per subjectum corporeum? maxime cum, ut dictum est, in eo non recipiatur ut est formaliter corporeum, sed ut est ens et substantia.

Inst. 2°: Accidens corporeum etiamsi viale non potest subjectari in subjecto spirituali: ergo a pari nec spirituale in corporeo.

Resp. neg. conseq. Disparitas est 1° quod accidens corporeum, cum sit extensum, exigat subjectum extensum; et quamvis divinitus possit separari a quantitate actuali, non tamen a radicali, quam proinde debet supponere in subjecto: at accidens spirituale non exigit subjectum spirituale et inextensum, ut ipsum est; potest enim esse totum in toto, et totum in qualibet parte, ut videre est in anima rationali, quæ corpus informat. 2° Disparitas est quod accidens sit perfectio subjecti in quo recipitur; corpus autem natum est perfici a spiritu et ei obedire, non spiritus a corpore; natura enim inferior per elevationem ad superiorem nobilitatur et perficitur; sed natura superior dejecta ad inferiorem deprimitur et destruitur.

Consectarium.

Ex dictis colliges quo loco sit habenda opinio quam novissimus scriptor, Laurentius Berty, tribuit Ægidio Romano, et cui ipse subscribit, nimirum sacramenta esse causam instrumentalem physicam gratiæ, non directam quæ per motionem principalis agentis attingat effectum, ut dolabra scamnum; sed indirectam, quæ propria actione producit aliquid physice, cui virtute supernaturali effectus supernaturalis, scilicet gratia, conjungitur; eo modo quo instrumenta agricolæ non habent vim vegetativam, nec illam tribuunt semini, sed hæc efficiunt circa terram, quibus jungitur vegetatio satorum.

Verum consideranti patet hunc modum non recedere a causalitate morali, nec puto ullum esse scotistam qui illi subscribere renuat. Quod enim instrumenta agricolæ sint causa indirecta physica vegetationis satorum, ideo est quia id quod physice efficiunt, ex natura sua disponit physice terram ad vegetationem; at id quod physice efficiunt sacramenta., v., g., ablutio corporis, nullatenus ex natura sua physice disponit ad ablutionem animæ, sed tantum moraliter, quatenus Deus ordinavit ut, ad positionem hujus sacramenti seu effectus ejus physici, infunderet gratiam; sicque non aliter causat quam ut signum divinæ ordinationis, quod est mera causalitas moralis. Unde perperam laudatus theologus arbitratur huic sententiæ esse adhærendum, « quod videatur satis perspicua et possit thomistarum et scoti-

starum argumentationibus confirmari, et ab harum neutris aliquid patiatur incommodi »; cum enim non recedat a sententia scotistarum, eadem patitur incommoda, et eisdem argumentationibus impugnatur.

ARTICULUS III.

QUAM GRATIAM CAUSENT SACRAMENTA NOVÆ LEGIS, AN PRIMAM VEL SECUNDAM ?

Prima gratia dicitur quæ nullam aliam supponit in subjecto cui infunditur, ut dum primum justificatur peccator. Secunda quæ supponit aliam præexistentem et illam auget, ita ut non sint diversæ gratiæ, sed diversi gradus ejusdem gratiæ.

Inter sacramenta novæ legis quædam dicuntur *mortuorum*, quia sunt per se primo instituta pro iis qui privati gratia sunt spiritualiter mortui per peccatum ; et hæc sunt Baptismus et Pœnitentia. Alia dicuntur *vivorum*, quia per se primo sunt instituta pro iis qui jam spiritualiter per gratiam vivunt; et hæc sunt alia quinque sacramenta.

Dico 1° : Sacramenta mortuorum per se causant primam gratiam : sacramenta vivorum per se causant secundam.

Prob. Sacramenta per se causant id ad quod per se primario sunt instituta a Christo; omne enim quod competit sacramentis est ex libera Christi institutione : atqui sacramenta mortuorum per se primario sunt instituta ad causandam primam gratiam, sacramenta vivorum ad causandam secundam : ergo. Prob. min. Illa sacramenta sunt instituta per se primario ad causandam primam gratiam, quæ per se primario sunt instituta ad delendum peccatum mortale, sive originale sive actuale; quæ autem supponunt peccatum deletum, non sunt instituta per se primario ad causandam primam gratiam, sed secundam; peccatum enim mortale deletur per primam gratiam : atqui sacramenta mortuorum, scilicet Baptismus et Pœnitentia, sunt per se primario instituta ad delendum peccatum sive originale sive actuale; cætera vero sacramenta supponunt peccatum deletum et ad alios effectus ordinantur, puta ad conservationem vel augmentum gratiæ : ergo.

Confirm. Ideo Baptismus et Pœnitentia dicuntur sacramenta mortuorum, quia supponunt subjectum mortuum per peccatum et privatum vita spirituali gratiæ; cætera dicuntur vivorum, quia supponunt subjectum vivere vita spirituali gratiæ : ergo gratia quam illa producunt est prima, et quam ista causant est secunda.

Confirm. prima pars. Si Baptismus et Pœnitentia supponerent in subjecto gratiam ex vera contritione obtentam, non esset homini facilior via ad justificationem cum sacramentis quam sine sacramentis; quod dici nequit. Sed de hoc argumento et objectionibus uberius alibi.

Dices contra primam partem: Greg. Magnus, hom. 26, dicit : « Non debemus nos per pastoralem auctoritatem solvere, nisi quos auctorem nostrum per suscitantem gratiam cognoscimus vivificare » : ergo.

Resp. sensum S. Gregorii esse quod sacerdotes non debeant sacramentaliter absolvere nisi eos qui per gratiam actualem excitantem sunt rite dispositi, ideoque incipiunt vivificari, dispositive scilicet.

Dico 2° : Aliquando et per accidens sacramenta mortuorum causant secundam gratiam, et sacramenta vivorum primam.

Prima pars communiter admittitur, et patet in eo qui perfecte contritus accedit ad sacramentum Baptismi vel Pœnitentiæ; in illo enim hæc sacramenta non causant primam gratiam, cum illam jam supponant ex contritione perfecta : ergo secundam; non enim manent sine effectu.

Secunda pars quæ patitur difficultatem, 1° videtur insinuata Jacobi 5, ubi de Extrema Unctione dicitur : *Si in peccatis sit, remittentur ei.* 2° Ecclesia in collecta petit ut Eucharistia «sit ablutio scelerum.» 3° Eam expresse docet S. Th. in pluribus locis ; de Extrema-Unctione in 4, d. 23, q. 1, art. 2, quæstiunc. 1, ad 1; de Eucharistia infra q. 79, art. 3; de Confirmatione q. 72, art. 7 ad 3, his verbis : « Si aliquis adultus in peccato existens cujus conscientiam non habet, etiamvel si non perfecte contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam, collatam in hoc sacramento (Confirmationis) consequitur remissionem peccatorum. »

Prob. ratione: 1° Juxta Trid., sess. 7, Can. 7, sacramenta gratiam conferunt non ponentibus obicem : atqui qui solum attritus post confessionem, in qua bona fide putat se absolutum, cum tamen non sit ex malitia sacerdotis, accedit ad sacramentum altaris, non videtur ponere obicem : ergo recipit gratiam, non secundam, cum sit tantum attritus, ergo primam. Sic tamen ut non sit duplex gradus gratiæ, sed unus cum duplici formalitate, nimirum

nutrientis, quæ est per se, et vivificantis quæ est per accidens.

Prob. 2° Sacramenta mortuorum per accidens possunt causare secundam gratiam, ut communiter admittitur : ergo similiter sacramenta vivorum possunt per accidens causare primam.

Itaque verisimile est quod, quamvis Christus instituerit sacramenta vivorum primario ut conferrent secundam gratiam, et voluerit quod per se et ex intentione non assumerentur ad obtinendam primam gratiam ; secundario tamen instituerit ut conferrent primam gratiam in casu quo non esset dispositio sufficiens ad suum proprium et primarium effectum, scilicet secundam gratiam, bene tamen esset dispositio sufficiens ad primam gratiam, ut in casu probationis et aliis similibus ; sicque quod solum requisierit pro sacramentis vivorum recipiendis statum gratiæ prudenter existimatum ; idque et divinæ bonitati et hominum conditioni, pro quibus instituta sunt sacramenta, valde consonum videtur.

Solvuntur objectiones contra secundam partem secundæ conclusionis.

Obj. 1° : Effectus sacramentorum novæ legis, qui pendent ex sola institutione Christi, nobis tantum innotescere possunt, vel ex S. Scripturis, vel ex conciliis et traditione Ecclesiæ, vel denique ex ratione evidenti petita ex singulari conditione et propria natura ejus sacramenti, de quo agitur : atqui ex nullo illorum capitum probari potest peccata mortalia per accidens remitti in ipsa reali Eucharistiæ sumptione : ergo. Ita Honoratus Tournely, q. 7 de Effectibus sacramentorum in genere, art. 1, § *An per singula,* etc. statuit hanc concl.: « Sacramenta vivorum possunt per accidens primam conferre gratiam, et sacramenta mortuorum secundam. » Et in probatione: «Si quis eo quo par est pietatis ac religionis affectu ad sacram mensam accederet, cum aliquo tamen mortali peccato, cujus post diligens examen se reum esse ignorat, Eucharistica communio per accidens primam in eo produceret sanctificantem gratiam. » Quomodo hæc conciliari possunt, viderint quorum interest. Interim

Resp. 1° ad min., conclusionem nostram aliquod fundamentum habere in S. Scriptura et in praxi Ecclesiæ, aperteque tradi a S. Th. ut patet ex prima probatione. 2° Data minori, dist. maj. Effectus sacramentorum nobis tantum innotescere possunt certo et infalliBiliter vel ex S. Scripturis vel ex conciliis, etc. conc. maj.; probabiliter, neg. maj. Hoc ipso enim quod neque S. Scriptura, neque traditio, neque Ecclesia huic sententiæ contradicunt, etsi nihil circa illam asseruerint, et a D. Th. et gravibus theologis satis communiter defenditur, estque institutioni et fini sacramentorum consona, potest absque ullo vitio sustineri ut probabilis.

Obj. 2° : Sacramenta id solum causant quod significant : atqui sacramenta vivorum significant tantum secundam gratiam et non primam : ergo.

Resp. 1° dist. maj. Sacramenta id solum causant per se, quod significant, conc.; per accidens, neg.; nihil enim obstat quin causalitas per accidens extendatur ultra significationem ut patet in sacramentis mortuorum. 2° dist. min. Sacramenta vivorum significant tantum secundam gratiam ex primaria et directa institutione, conc.; ex secundaria et indirecta institutione, neg. Christus igitur instituit sacramenta vivorum primario ut conferrent secundam gratiam, sic tamen ut, si illam per accidens non invenirent in subjecto aliunde ad eam disposito et non ponente obicem, illam per accidens causarent.

Inst. 1° contra utramque solutionem. Sacramenta vivorum supponunt essentialiter vitam spiritualem per primam gratiam ; sunt enim instituta ad illam firmandam, roborandam, conservandam et nutriendam, sicque illam supponunt : ergo nullo modo illam significare aut causare etiam per accidens possunt.

Resp. dist. ant., ut ante : Sacramenta vivorum attenta primaria et directa institutione supponunt essentialiter, etc. conc.; attenta secundaria et indirecta institutione, neg. Solutio patet ex dictis.

Inst. 2° : Eucharistia est instituta per modum cibi et potus spiritualis : atqui cibus et potus non possunt etiam per accidens suscitare mortuos : ergo. Unde conc. Florent., in decreto Unionis, dicit « omnem effectum quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, hic idem quoad spiritualem hoc sacramentum operatur. » Et Catechismus Rom., parte 2 de Eucharistia, n. 51 : « Constat, inquit, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non vivit, sacra mysteria non prodesse. »

Resp. dist. min. Cibus et potus materialis non possunt etiam per accidens suscitare mortuos, conc. min.; cibus et potus spiritualis,

neg. Disparitas est 1° quod cibus et potus materialis non sunt in se vitales et convertuntur in substantiam aliti, ideoque illud vivens supponunt : at cibus spiritualis, qui fontem ipsum vitæ continet, non convertitur in substantiam aliti, sed convertit alitum in se, ipsumque vivificare potest. 2° Disparitas est quod in mortuo spiritualiter remaneant semina et initia vitæ spiritualis, nempe fides, spes et attritio, sicque accedentem ad sacram mensam cibus vitalis poterit vivificare : at in mortuo corporaliter nulla remanent semina seu initia vitæ animalis.

Ad conc. Florent.: Ex hoc quod cibus spiritualis habeat omnem effectum cibi materialis, non sequitur quod non habeat alium. Ad Catechismum Rom: Loquitur de effectu Eucharistiæ, qui est per se et ex primaria institutione.

Obj. 3° : Obex ad affectum sacramenti vivorum est peccatum mortale : atqui non tollitur per attritionem existimatam contritionem : ergo.

Resp. 1° dist. maj. Obex ad effectum sacramenti vivorum est peccatum mortale, spectata primaria et directa ejus institutione, conc.; spectata secundaria et indirecta ejus institutione, subd. Est peccatum mortale cognitum et non retractatum per sinceram attritionem, conc.; ignotum vel retractatum per veram attritionem, neg.

2° Dist. min. Peccatum mortale non tollitur per attritionem existimatam contritionem, solam, conc.; per attritionem cum sacramento, neg. Sacramentum enim vivorum prius prioritate naturæ ad effectum proprium tollit peccatum, sicut in generatione prius natura tollitur forma corrumpenda, quam nova introducatur; sequens enim non esset, nisi prior recessisset. Unde sacramentum supponit obicem ablatum ad suum proprium effectum.

Inst. 1° : Attritio solum existimata seu putativa non sufficit ad effectum sacramenti mortuorum, puta Pœnitentiæ : ergo nec contritio solum existimata seu putativa sufficit ad effectum sacramenti vivorum, puta Eucharistiæ.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod defectus attritionis sit obex in omni peccatore ad justificationem, quia vera pœnitentia, quæ non habetur sine attritione, fuit omni tempore necessaria ad justificationem : at posita attritione, existimata contritione, et per eam habita vera pœnitentia, defectus contritionis est quidem obex effectui sacramenti vivorum secundum primariam ejus institutionem et per se, sed non secundum secundariam ejus institutionem et per accidens.

Inst. 2° : Christus non requisivit dispositiones tantum putativas ad receptionem sacramentorum, sed veras et reales : ergo.

Resp. dist. ant. Christus non requisivit dispositiones tantum putativas, etc., ut quis accedat dignus positive, conc.; ut quis accedat dignus negative, hoc est, non indignus, seu sine indignitate et obice, neg.

Obj. 4° : Effectus alicui causæ proprius non potest ab alia causa produci : atqui prima gratia est effectus proprius sacramenti mortuorum : ergo.

Resp. dist. maj. Effectus alicui causæ proprius non potest ab alia causa produci in causis naturalibus, transeat; in causis ex libera institutione, neg. Sicut enim Christus instituit sacramenta mortuorum primario ut causarent per se primam gratiam tanquam effectum proprium, et, secundum quod communiter admittitur, secundario ut causarent per accidens secundam gratiam, qui est effectus proprius sacramenti vivorum: ita instituit sacramenta vivorum primario ut causarent per se secundam gratiam tanquam proprium effectum, et secundario ut causarent per accidens primam, qui est effectus proprius sacramenti mortuorum. Igitur prima gratia non est omnimode effectus proprius sacramenti mortuorum, nec secunda sacramenti vivorum, sed tantum ex suppositione quod sacramenta mortuorum non reperiant primam gratiam in subjecto, et quod sacramenta vivorum illam reperiant.

ARTICULUS IV.

UTRUM SACRAMENTA ÆQUALEM CAUSENT GRATIAM; ET QUÆ DISPOSITIO REQUIRATUR EX PARTE SUSCIPIENTIS AD EJUS CONSECUTIONEM?

§ I.

Prima difficultas resolvitur.

Dico 1° : Abstrahendo a dispositione subjecti, sacramenta, specie distincta ex se, inæqualem conferunt gratiam ; solo numero distincta, æqualem.

Prob. prima pars : Juxta conc. Trid., sess. 7, can. 3, sacramenta novæ legis non sunt inter se paria, sed unum altero est dignius; et hoc manifestum est in Eucharistia, quæ realiter in

se continet fontem omnis gratiæ. De cæteris vide Auct., infra q. 64, art. 3 : atqui causa nobilior et dignior ex se nobiliorem producit effectum : ergo.

Prob. secunda pars : Sacramenta operantur ad instar causarum naturalium : atqui duæ causæ naturales solo numero distinctæ, v. g., duo ignes ex se æqualem omnino calorem producunt : ergo et duo sacramenta solo numero distincta, v. g., duo Baptismata ex se, abstrahendo a dispositione subjecti, æqualem gratiam producunt.

Dico 2° : Attenta dispositione recipientium [1], idem specie sacramentum æqualem gratiam æqualiter dispositis confert ex opere operato, inæqualem inæqualiter dispositis.

Est expresse D. T., loco cit. in marg., ubi ait de Baptismo : « Quidam cum majori, quidam cum minori devotione ad Baptismum accedunt, et ideo quidam plus, quidam minus de gratia novitatis accipiunt : sicut etiam ab eodem igne accipit plus caloris qui plus ei appropinquat, licet ignis quantum est de se æqualiter ad omnes suum calorem diffundat ».

Ex quo formatur argumentum ut supra. Sacramenta operantur ut causæ naturales : atqui causæ naturales operantur proportionate ad dispositionem subjecti : sic, ut sistamus in exemplo D. Th., idem ignis plus calefacit proximum, minus remotum, majorem calorem producit in ligno sicco et proximo, minorem in viridi, æqualem in æqualiter sicco et proximo : ergo.

Est etiam Trid., sess. 6, can. 7, ubi postquam dixit baptizatis conferri gratiam juxta mensuram quam partitur Spiritus Sanctus, addit : « Et secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem ».

Dices : Si plus gratiæ recipit magis dispositus, illud plus provenit ex ipsius dispositione : ergo non ex sacramento.

Resp. dist. ant. Illud plus provenit ex ipsius dispositione tanquam ex conditione sine qua non, conc. ; tanquam ex causa efficiente, subd. Si sermo sit de gratia non sacramentali causata *ex opere operantis*, transeat ; si sermo sit de gratia sacramentali causata *ex opere operato*, neg. Quando itaque in suscipiente est dispositio de se sufficiens ad augmentum gratiæ, duplex recipit augmentum, unum correspondens dispositioni tanquam merito, alterum correspondens sacramento : at si dispositio non sit ex se sufficiens ad augmentum, unum tantum recipit ex sacramento, cui dispositio concurrit ut conditio sine qua non. Confer tract. de Grat., diss. 6, a. 3.

[1] Hic q. 69, a. 8, o.

§ II.

Secunda difficultas resolvitur.

Dico 1° : In sacramentis mortuorum ad percipiendum primarium eorum effectum, scilicet primam gratiam, requiritur et sufficit in adultis dispositio, quæ sit saltem attritio supernaturalis, actualis vel virtualis.

Prima pars, quod requiratur in adultis dispositio actualis vel virtualis et detestatio peccati, quæ sit saltem attritio, patet 1° ex conc. Trid., sess. 6, cap. 6, et can. 9, ubi definitur impium non justificari nisi disponatur per motum liberi arbitrii. Idem docet S. Th. 1 2, q. 110, a. 2, hac ratione, quod forma fixa et permanens secundum communem providentiæ cursum non introducatur nisi in materia disposita. Adde quod homo per peccatum fuit aversus a Deo per actualem conversionem ad creaturam : ergo non potest dici conversus nec justus nisi per detestationem peccati et motum contrarium voluntatis, avertatur a creatura et convertatur ad Deum. Vide tract. de Grat., diss. 6, a. 3.

Secunda pars, quod sufficiat attritio, est expresse D. Th. in 4, d. 6, q. 1, a. 3 ad 5, ubi ait : « Ad hoc quod homo præparet se ad gratiam in Baptismo percipiendam, præexigitur fides, sed non charitas ; quia sufficit attritio præcedens etsi non sit contritio. »

Prob. ratione. 1° Juxta Trid., sacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem : atqui attritus non ponit obicem gratiæ, sed e contra positum retractat : ergo. 2° Si requiratur contritio ad sacramenta mortuorum, nunquam causabunt primam gratiam, et sic non erunt sacramenta mortuorum, nec instituta ad delendum peccatum. Patet sequela ; quia contritio nunquam est sine gratia, cum sit ultima dispositio ad illam. Sed fusius de hac materia in tract. de Pœnitentia.

Tertia pars, quod sufficiat attritio virtualis, patet ; tum quia in entibus moralibus, qualia sunt sacramenta, non requiritur coexistentia physica dispositionum et formæ, sed sufficit moralis, ut alibi diximus ; tum quia alias forent continui scrupuli et anxietates, dum quis paulo ante absolutionem bene dispositus et attritus ex distractione naturali suæ attritioni non attenderet.

Pici : In adultis ; quia in infantibus et perpetuo amentibus nulla requiritur dispositio actualis, quia sunt illius incapaces. Insuper ubi non est peccatum propria voluntate commissum, non videtur propria voluntate retractandum.

Dico 2° : In sacramentis vivorum ad percipiendum primarium eorum effectum, scilicet augmentum gratiæ, non requiritur necessario dispositio actualis vel virtualis, sed sufficit habitualis, scilicet status gratiæ. Unde etiam si aliquis in actuali susceptione peccet venialiter, puta,culpabili distractione vel aliter, nihilominus recipit hunc effectum. Ita Soto, Joannes a S. Th., Serra, et communius thomistæ cum extraneis contra Cajet., Contens. et quosdam alios.

Est disertis terminis D. Th. infra q. 79, a. 8, ubi quærens an per peccatum veniale impediatur effectus Eucharistiæ ? primo distinguit inter peccata venialia quæ sunt præterita, et peccata venialia quæ sunt actu exercita. De primis dicit quod nullo modo impediant effectum hujus sacramenti ; de secundis dicit quod impediant quidem effectum secundarium hujus sacramenti, qui est actualis refectio spiritualis dulcedinis ; quia nemo delectatur de re quam actu non considerat ; sed non impediant primarium effectum, qui est augmentum gratiæ, et ideo dixi in conclusione : primarium effectum. Hæc sunt verba S. D.: « Secundo autem modo peccata venialia (id est, actu exercita) non ex toto impediunt hujus sacramenti effectum, sed in parte ; dictum est enim quod effectus hujus sacramenti non solum est adeptio habitualis gratiæ vel charitatis, sed etiam quædam actualis refectio spiritualis dulcedinis ; quæ quidem impeditur, si aliquis accedat ad hoc sacramentum per peccata venialia mente distractus ; non autem tollitur augmentum habitualis gratiæ vel charitatis. » Omnes præclari ingenii nervos intendit Contenson, ut ab hac auctoritate se expediat, sed incassum. Neque enim S. Doctor loquitur de peccatis venialibus quæ sunt præterita, sed de iis quæ sunt actu exercita : neque de distractione naturali, sed venialiter culpabili. An autem intelligendus sit S. D. non solum de distractione venialiter culpabili ex negligentia aut tepiditate, sed etiam de ea quæ ultro et ex industria est quæsita aut admissa ? Videtur respondendum affirmative, cum generaliter loquatur S. Th. de omnibus peccatis venialibus ; et id probat ratio sequens, nisi forte dicatur hujusmodi distractionem plene deliberatam, licet ex objecto venialem, fieri mortalem ob reverentiam debitam huic sacramento. Equidem non diffiteor hac de causa esse debitum decentiæ, imo et legale sub peccato veniali adhibendi actualem devotionem ; at esse debitum obligans sub mortali, ita ut dicta distractio plene deliberata evadat mortalis, licet ita contendat laudatus theologus, ego affirmare non ausim. Quod autem S. Th. dicit de Eucharistia, a fortiori dicendum est de aliis sacramentis vivorum, quæ non requirunt tantam reverentiam et dispositionem.

Prob. conclusio ratione. Sacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem : atqui qui est in gratia et venialiter mente distractus aut titillante vana gloria ad sacramentum vivorum accedit, non ponit obicem gratiæ : ergo. Prob. min. 1° Solum peccatum mortale est obex gratiæ; non veniale, compatitur enim cum gratia. 2° Si is qui ex negligentia aut tepore est venialiter distractus, poneret obicem gratiæ, hoc ipso peccaret mortaliter; ponere namque obicem primario et substantiali effectui sacramenti, et advertenter reddere et sumere sacramentum informe, secundum communem sententiam, est peccatum mortale : atqui falsum consequens, nec illud admittunt adversarii : ergo.

Conf. Eucharistia quandoque confertur phreneticis in articulo mortis, Extrema-Unctio sæpe moribundis usu rationis privatis, Confirmatio infantibus; in quibus omnibus non est devotio seu dispositio actualis et virtualis : atqui tamen in eis causatur augmentum gratiæ; alias frustra hæc sacramenta conferrentur, imo nec liceret conferre, utique certo et scienter informia : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : S. Th. in 4, d. 2, q. 2, a 1, quæstiunc. 3, dicit : « Cum hoc sacramentum (Eucharistiæ) perficiat conjungendo fini, ad hoc quod effectum suum plene habeat in sumente, oportet quod adsit actualis devotio..... Absque peccato mortali potest effectus hujus sacramenti impediri; ita quod aliquis augmentum gratiæ non consequatur, nec tamen reatum peccati mortalis incurrat » : ergo.

Respondet Soto S. Th. seniorem et doctiorem in Summa mutasse sententiam ; cum loco a nobis cit. non solum in corpore art., sed ad 1 et 2, oppositum diserte doceat. At Serra existimat idem in utroque loco docuisse. sed hic

in Summa clarius locutum fuisse ; non enim S. D. in 4 dicit peccata venialia ex toto impedire effectum hujus sacramenti ; sed « ad hoc quod effectum suum plene habeat in sumente, oportet quod adsit actualis devotio. » Plene autem habere effectum suum est conferre non solum habitualem gratiam, sed etiam actualem refectionem dulcedinis spiritualis : ad sic autem plene habendum suum effectum, etiam in Summa docet requiri actualem devotionem. Unde cum, in 4, addit : « Absque peccato mortali potest effectus sacramenti impediri, ita quod aliquis augmentum gratiæ non consequatur, nec tamen reatum peccati mortalis incurrat », per augmentum gratiæ non intelligit quodcumque augmentum gratiæ habitualis, sed augmentum gratiæ quod provenit ex additione spiritualis refectionis actualis, quando virtute hujus sacramenti charitas excitatur in actum, et ferventior fit ob majorem dispositionem actualis devotionis. Ita laudatus Serra.

Inst. 1° : S. Th., infra q. 80, a. 8 ad 6, de Eucharistia dicit : « Maxima devotio requiritur in sumptione hujus sacramenti, quia tunc percipitur sacramenti effectus ». Si maxima, ergo actualis.

Resp. S. Th. loqui vel de debito decentiæ aut etiam legali sub peccato veniali, quod non negamus, vel de effectu adæquato hujus sacramenti.

Inst. 2° : S. D., infra q. 87, a. 2, o, dicit : « Habentibus usum liberi arbitrii non contingit esse infusionem gratiæ sine actuali motu liberi arbitrii in Deum et in peccatum » : ergo.

Resp. S. Th. ibi loqui de infusione gratiæ extra sacramentum. De quo alibi.

Opponunt insuper adversarii S. Bonaventuram, qui, in Brevi., p. 6, c. 9, dicit quod « Qui tepide, indevote et inconsiderate accedit, judicium sibi manducat et bibit ; quia tanto sacramento contumeliam facit » : ergo.

Resp. neque ipsos adversarios hæc verba admittere sine modificatione et explicatione. Videtur ergo dicendum vel S. Bonaventuram non tam theologice quam concionatorie et per piam exaggerationem locutum fuisse ; vel intelligere de indevotione, quæ sit tanta ut evadat mortalis.

Quantum ad quosdam alios Patres, qui videntur requirere devotionem actualem, maxime pro receptione sacramenti Eucharistiæ, nullatenus nobis opponuntur. Nos enim etiam requirimus ex decentia, imo ex debito sub veniali propter reverentiam quæ specialiter debetur huic sacramento, in quo Christus realiter continetur. Imo necessariam omnino dicimus pro consequendo effectu ejus adæquato, scilicet non solum augmento gratiæ habitualis, sed etiam spirituali refectione actuali. Nec aliud evinci potest ex Patribus.

Obj. 2° : Ad omnem actionem, consequenter ad infusionem gratiæ requiritur mutuus contactus agentis et passi : atqui mutuus contactus inter Deum et hominem adultum est per motum liberi arbitrii : ergo.

Resp. dist. maj. Ad infusionem gratiæ *ex opere operantis* requiritur, etc., conc. ; *ex opere operato*, neg. Tunc enim sufficit ut non ponatur obex gratiæ ; vel dic adesse motum liberi arbitrii in voluntaria susceptione sacramenti, qui sufficit pro sacramentis vivorum.

Inst. : Gratiæ infusio fit juxta mensuram actus et dispositionis actualis recipientis : ergo.

Resp. dist., ut ante. Gratiæ infusio *ex opere operantis*, conc. ; *ex opere operato*, neg. Hæc enim fit etiam juxta mensuram gratiæ habitualis, quæ est dispositio sufficiens ad sacramenta vivorum. Licet verum sit, ubi tantum est hæc dispositio habitualis et nulla actualis, minimum concedatur augmentum gratiæ, sicut concederetur, v. g., infanti baptizato, cui Confirmatio aut Eucharistia conferretur.

Obj. 3° : Qui se præbet indignum gratia, non crescit in gratia : atqui peccans venialiter se præbet indignum gratia : ergo.

Resp. dist. maj. Qui se præbet indignum gratia indignitate mortali, non crescit in gratia, conc. ; indignitate veniali, subd. *Ex opere operantis*, conc. ; *ex opere operato*, neg.

Inst. : Per peccatum veniale nemo fit sanctus aut sanctior : ergo.

Resp. dist. ant., ut ante. Per peccatum veniale nemo fit sanctus aut sanctior *ex opere operantis*, conc. ; *ex opere operato*, subd. Attenta ratione mali in peccato veniali, conc. ; attenta actus substantia, neg. Itaque actus venialiter malus potest considerari, vel sub formalitate mali, et sic non concurrit ad infusionem gratiæ ; vel secundum substantiam, prout est libera susceptio sacramenti, et sic concurrit tanquam dispositio sufficiens ad infusionem gratiæ *ex opere operato*.

Obj. 4° specialiter pro sacramento Eucharistiæ. Hoc sacramentum datur per modum cibi et potus nutrientis : atqui cibus et potus materialis non nutrit nec auget sine actu vitali nutriti : ergo nec iste cibus et potus spiritualis sine actu vitali animæ.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod cibus

et potus materialis convertatur ab alito in ejus substantiam, ideoque indigeat actu vitali : at cibus spiritualis e contra convertit recipientem in se, juxta illud dictum S. Augustini : « Nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me ». Unde ut nutriat et augeat, non requirit actualem devotionem in recipiente, sed sufficit quod non ponat obicem.

Obj. 5° : Si in qualibet susceptione Eucharistiæ sine actuali devotione cum solo statu gratiæ, augeatur gratia, sequitur quod gratia et charitas tot sacerdotum, quos par est credere celebrare in statu gratiæ, sit maxime intensa : atqui id non est verisimile, cum tanta gratia et charitas ut plurimum nullatenus se prodat exterius, nec intus erumpat in actus ferventissimos : ergo.

Resp. 1° argumentum posse retorqueri in adversarios ; admittunt enim ad augmentum gratiæ sufficere actualem devotionem etsi exiguam, et non requiri maximam : in qua sententia sic argumentor : Si in qualibet sumptione Eucharistiæ cum exigua devotione actuali augeatur gratia, sequitur quod gratia et charitas tot sacerdotum, quos par est credere celebrare cum aliqua saltem exigua devotione actuali, sit valde intensa : atqui, etc., ut in præcedenti argumento : ergo.

Resp. 2° non esse dubitandum quin plurimi sint sacerdotes, quorum maxime intensa est charitas, quæ, licet non se prodat exterius per insignia opera, quæ non semper occurrunt, se prodit tamen in officiis solito occurrentibus, et in hoc maxime quod se conservent in gratia contra continuo insurgentes tentationes; illa enim charitas non est parva nec otiosa quam aquæ multæ tot tentationum non possunt extinguere. Quod autem in actus ferventiores sæpe non erumpat intus, provenit ex quotidianis peccatis venialibus, quæ fervorem charitatis remittunt. In aliis vero per peccata mortalia amittitur gratia, quæ postea difficile ad eumdem gradum recuperatur. His adde accedenti ad Eucharistiam sine ulla actuali devotione, tenuissimum, ut jam dixi, gradum gratiæ conferri.

ARTICULUS V.

UTRUM GRATIA SACRAMENTALIS ADDAT ALIQUID SUPRA GRATIAM COMMUNITER DICTAM, ET QUID ?

Gratia communiter dicta est gratia considerata sub ea præcise ratione, qua facit hominem Deo gratum, et habet annexas quasi proprietates virtutes et dona in potentiis animæ, et quam ideo Auctor vocat gratiam virtutum et donorum. Quæstio est utrum gratia quæ confertur per sacramenta, ad aliam aliquid addat, et quid ?

Dico 1° : Gratia sacramentalis addit aliquid supra gratiam communiter dictam, seu gratiam virtutum et donorum [1].

Prob. 1° : Si gratia sacramentalis non adderet aliquid supra gratiam virtutum et donorum [2], frustra sacramenta habentibus gratiam, dona et virtutes, adhiberentur : atqui in operibus Dei nihil fit frustra : ergo. Neque dicas ad hoc tunc deservire sacramenta quod gratiam augeant ; ad id enim augmentum sufficeret idem sacramentum sæpius iteratum.

Prob. 2° : Gratia communiter dicta, sive gratia virtutum et donorum, datur [3] ad generalem ordinationem actuum animæ ; sacramenta autem ordinantur ad aliquos speciales effectus in vita christiana exercendos quasi ex officio et ratione status : sic Baptismus ordinatur ad spiritualem generationem, qua mortui peccatis vivimus in Christo tanquam ejus membra ; Confirmatio ut tanquam milites Christi firmiter stemus in fide ; Eucharistia ut spiritualiter nutriamur, augeamur et perficiamur ; et sic de cæteris. Atqui ad hos speciales effectus requiritur gratia specialis : ergo.

Confirm. 1° : Si per quodlibet sacramentum non conferretur aliqua gratia specialis, sed solum gratia communiter dicta, sacramenta nostra nonnisi ritu externo differrent, nec plura debuissent institui, sed unum sufficisset : utrumque dici non potest : ergo.

Confirm. 2° : Qui justificatur extra sacramentum, recipit gratiam communiter dictam, virtutes et dona, et tamen non recipit gratiam sacramentalem : ergo.

Dico 2° : Gratia sacramentalis non est habitus realiter distinctus a gratia communiter dicta virtutum et donorum, neque solum auxilium speciale transiens, sed novus modus intrinsecus perfectionis seu specialis vigor gratiæ communiter dictæ superadditus, cum ordine seu exigentia et jure ad auxilium actuale suo tempore conferendum. Ita Joan. a S. Th., Cabrera, Nugno, Serra, Contenson, et alii contra Cajet., Soto, Gonet., et alios, quoad secundam partem conclusionis.

Prob. prima pars : Effectus speciales ad quos ordinatur gratia sacramentalis, non sunt realiter et substantialiter distincti ab effectibus

[1] Hic q. 62, a. 1, o. [2] Ibid. in a. s. c. [3] Ibid. o.

gratiæ communiter dictæ virtutum et donorum, sed modaliter tantum, quatenus fiunt quasi ex officio, et ratione status connaturaliter et ex speciali vigore : ergo ad illos non requiritur novus habitus realiter distinctus ab habitu gratiæ habitualis communiter dictæ. Prob. ant. Sic effectus quem causat Pœnitentia sanando, Baptismus regenerando, Extrema-Unctio alleviando, substantialiter fit per habitum gratiæ virtutum et donorum ; et quamvis Baptismus remittat totam pœnam, mihil est tamen ibi substantiale distinctum, sed modaliter tantum, secundum majorem ejusdem gratiæ extensionem : sic etiam effectus Eucharistiæ, qui est nutrire et augere animam spiritualiter, fit substantialiter per actus ferventiores virtutum ; effectus Confirmationis, qui est firma fidei confessio, est substantialiter actus fidei ; effectus sacramenti Ordinis, qui est debita sacramentorum executio, est substantialiter actus religionis ; tandem effectus gratiæ matrimonialis, qui est caste vivere, fidem mutuam servare seque mutuis officiis juvare, est substantialiter actus, vel justitiæ, vel charitatis, vel castitatis : ergo.

Confirm. Gratia sacramentalis est gratia sanctificans ; qui enim illam recipit, vel sanctificatur si sit peccator, vel fit sanctior si jam sit justus : atqui si esset habitus realiter distinctus a gratia habituali communiter dicta, non esset sanctificans : ergo. Prob. min. Proprium est gratiæ habitualis communiter dictæ sanctificare, imo est ejus effectus formalis ; ergo non potest per alium habitum realiter distinctum præstari ; effectus enim formalis est ipsa forma communicata.

Secunda pars colligitur ex D. Th. qui hic art. 2 ad 1, dicit : « Gratia virtutum et donorum sufficienter perficit essentiam animæ quantum ad generalem ordinationem actuum animæ ; sed quantum ad quosdam effectus speciales qui requiruntur ad vitam christianam, requiritur sacramentalis gratia », quæ nempe perficiat essentiam animæ in ordine ad illos speciales effectus : ergo juxta S. Th. gratia sacramentalis est quid intrinsecum et permanens, perficiens essentiam animæ. Auxilium autem actuale non est quid intrinsecum permanens, perficiens essentiam animæ, sed applicans tantum potentiam ad actum. Et in resp. ad 3, dicit quod « gratia sacramentalis habet se ad gratiam communiter dictam, sicut ratio speciei ad genus », speciei scilicet incompletæ et modalis (gratia enim est speciei atomæ), eo modo quo, v. g., qualitas magis et minus intensa, digitus erectus et digitus inflexus distinguitur ; certum est autem speciem modalem et incompletam addere aliquid intrinsecum generi. Neque valet, si dicas cum Cajet. et Soto S. Th. loqui de gratia prout abstrahit ab actuali et habituali ; manifestum est enim tam ex corpore articuli quam ex solutionibus argumentorum, ipsum loqui de gratia habituali sanctificante.

Prob. ratione : Sacramenta, ut dictum est, ordinantur ad diversos et speciales effectus pertinentes ad vitam christianam efficiendos ab homine : atqui ad id, secundum consuetum Providentiæ cursum, non sufficit auxilium Dei actuale transiens, sed requiritur aliquid in homine intrinsecum et permanens per modum principii, cui correspondeat et connaturaliter proportionetur auxilium istud transiens et operatio ad quam datur ; exigit enim suavis et consueta rerum dispositio, et connaturalis agendi modus, ut in omnibus causis principalibus, qualis est homo respectu suorum actuum, operatio supponat in operante principium operationum sibi connaturale et proportionatum : ergo gratia sacramentalis non addit solum supra gratiam communiter dictam auxilium transiens, sed modum quemdam intrinsecum et permanentem per modum principii, quem dicimus perfectionem et vigorem specialem gratiæ communiter dictæ cum ordine et exigentia auxilii actualis suo tempore conferendi.

Neque dici potest quod istud speciale auxilium supponat gratiam communiter dictam tanquam principium cui connaturaliter correspondeat ; alias sequeretur quod gratia sacramentalis daretur pariter extra sacramenta, et quod nihil quidquam adderet etiam per modum actualis auxilii ad gratiam communiter dictam.

Confirm. Gratia sacramentalis, maxime secundum thomistas, procedit effective a sacramentis : atqui auxilium actuale non efficitur a sacramentis : ergo.

Hujus rei aptum exemplum habemus in gratia justitiæ originalis comparata ad nostram. Erat eadem entitative et substantialiter cum nostra ; habebat tamen quemdam modum perfectionis, quemdam vigorem, quo perfecte subjiciebat partem sensitivam rationi et corpus animæ, quem non habet nostra.

Itaque, ut ad singula descendamus, gratia sacramentalis Baptismi est gratia habitualis cum perfectione et vigore speciali ad novam vitam in Christo instituendam, ad remissio-

nem totius culpæ et pœnæ et ad rite suscipienda alia sacramenta, cum ordine, exigentia et jure ad auxilia actualia huic adeptæ regenerationi conservandæ et ejus actibus necessaria. Gratia sacramentalis Confirmationis est gratia habitualis seu ejus augmentum, pariter cum speciali vigore et robore ad fidem alacriter et fortiter etiam in vitæ discrimine propugnandam, cum ordine et jure ad auxilia his actibus necessaria. Gratia sacramentalis Eucharistiæ est gratia habitualis cum pari vigore et ordine ad auxilia pro anima spiritualiter nutrienda et specialiter Deo unienda per ferventiores actus virtutum. Gratia Pœnitentiæ est gratia habitualis cum pari vigore et ordine ad auxilia necessaria pro peccatis plangendis, delendis et cavendis. Gratia Extremæ Unctionis est gratia habitualis cum pari perfectione et ordine ad auxilia pro tollendis reliquiis peccatorum, morbo alleviando aut patienter ferendo, et præparatione animæ ad felicem mortem contra extremos tentatoris impetus. Gratia sacramenti Ordinis est gratia habitualis cum pari vigore et ordine, etc., ad recte exercendum cultum divinum et sacramenta administranda. Gratia Matrimonii est gratia habitualis cum pari vigore et ordine, etc., ad fidem mutuo servandam, ad conjugaliter et caste vivendum, et ad onera Matrimonii ferenda.

Neque te moveat quod dicamus « cum jure ad auxilia gratiæ », quasi id derogaret gratitudini gratiæ; istud enim jus fundatur in sola liberali et gratuita Dei promissione, qui fidelis est in suis promissis, nec deest in necessariis : unde nihil officit gratitudini gratiæ, sicut illi non obest quod gratiam communiter dictam sequatur jus ad communia auxilia.

Dices 1° : S. Th. hic art. 3, nulla facta mentione de aliqua perfectione intrinseca et manente, dicit tantum « gratiam sacramentalem addere supra gratiam communiter acceptam auxilium divinum » : atqui auxilium divinum non est quid permanens : ergo.

Resp. 1° non esse insolitum apud S. Th. per « auxilium divinum » intelligi aliquid habituale et permanens: sic 1 2, q. 109, a. 1, dicit « requiri auxilium gratiæ ad hoc quod homo resurgat et quantum ad habituale donum et quantum ad interiorem Dei motionem. »

Resp. 2° dist. min. Auxilium divinum formaliter in se non est quid permanens, transeat; radicaliter in suo principio connaturali, neg. Cum igitur auxilium actuale, juxta consuetam providentiam et connaturalem modum agendi, debeat correspondere alicui principio operativo, hoc ipso quo S. Th. dixit gratiam sacramentalem superaddere auxilium divinum ad speciales effectus, implicite intellexit connaturale ejus principium. Vel dicendum quod per auxilium intellexit qualemcumque confortationem specialem supra gratiam communiter dictam, quam ideo non nominavit gratiam, eo quod non sit gratia realiter distincta, sed tantum modus gratiæ.

Dices 2° : Effectus ad quos ordinatur gratia sacramentalis, non sunt diversi ab actibus gratiæ virtutum et donorum : v. g., protestari fidem, qui est effectus Confirmationis, est actus fidei; imo quandoque contingit quod aliquis sine sacramento Confirmationis fidem fortius profiteatur quam confirmatus : ergo.

Resp 1° hoc argumento probari pariter non requiri auxilium speciale, quod non admittunt objicientes. 2° dist. ant. Effectus ad quos ordinatur gratia sacramentalis, non sunt diversi substantialiter ab actibus gratiæ virtutum et donorum, conc; modaliter, neg. Hi enim vi gratiæ sacramentalis eliciuntur quasi ex officio et ratione status, tanquam a membris viventibus Christi per derivationem specialem ejus gratiæ capitalis. Unde quod non confirmatus fortius protestetur fidem quam confirmatus, hoc provenit ex majori conatu et intensione, sed non agit ex officio et ratione status, neque ut membrum vivens Christi per specialem derivationem a gratia ejus capitali.

Inst. : Quare non sufficit, quod gratia sacramentalis ad suos effectus superaddat gratiæ communiter dictæ jus ad auxilium speciale?

Resp. Vel illud jus est quid intrinsecum permanens, vel non: si primum, habemus intentum; si secundum, recurrunt rationes nostræ.

Ex dictis colliges gratias sacramentales essentialiter inter se differre specie; respectu vero gratiæ, accidentaliter modaliter tantum: sicut, v., g., inflexio et erectio inter se essentialiter differunt, respectu vero digiti accidentaliter modaliter tantum.

Petes an gratia sacramentalis possit conferri extra sacramenta.

Resp. de lege ordinaria non conferri; quia tamen Deus gratiam non alligavit necessario sacramentis, nihil repugnat eam dari extra sacramenta.

Inferes itaque ex dictis quod, quamvis Deus aliis qui sacramenta non suscipiunt, non soleat auxiliis deesse quibus adjuvantur in iis operibus ad quæ tenentur, speciali tamen titulo adest illis, qui sacramenta suscipiunt, ratione specialis perfectionis gratiæ et juris quod ipsis

tribuunt sacramenta ad auxilia specialia pro actibus specialibus sacramentorum necessaria.

Vides, amice lector, quanta cura quisque invigilare debeat ne amittat gratiam sacramentalem, vel ne illa indignum se præbeat sacramenta indispositus recipiendo.

S. Th., art. 3 hujus q. docet gratiam contineri in sacramentis novæ legis, non solum ut signatum in signo, sed etiam ut effectum in causa instrumentali. Art. 4, docet in sacramentis novæ legis esse virtutem causativam gratiæ, quia ponendo quod sint causæ instrumentales gratiæ, necesse est ponere quod in eis sit quædam virtus instrumentalis transiens et incompleta ad inducendum sacramentalem effectum. Art. 5, docet sacramenta novæ legis habere virtutem ex passione Christi, tum quia sacramentum est instrumentum separatum, humanitas Christi instrumentum conjunctum; de ratione autem instrumenti separati est quod moveatur per conjunctum, sicut baculus per manum; tum quia sacramenta novæ legis præcipue ordinantur ad duo, ad tollendos defectus peccatorum, et ad perficiendum hominem in his quæ pertinent ad cultum Dei secundum religionem christianam : atqui Christus liberavit nos a peccatis nostris, præcipue et speciali modo per suam passionem, non solum efficienter et meritorie, sed et satisfactorie : item per passionem suam initiavit ritum christianæ religionis, offerens seipsum Deo oblationem et hostiam : ergo. His non immoramur, quia sufficienter explicata sunt art. 1et 2 hujus dissert.

ARTICULUS VI.

UTRUM SACRAMENTA VETERIS LEGIS GRATIAM CAUSARENT?

Dico 1° : Sacramenta veteris legis non causabant[1] gratiam ex opere operato active, sicut nostra, hoc est, non habebant in se virtutem instrumentalem physicam effectivam gratiæ, sicut sacramenta novæ legis.

Prob. Illam virtutem non habebant ex se[2], sic enim nec nostra habent; et alias non fuisset necessaria passio Christi secundum illud ad Galat. 2 : « Si ex lege est justitia, Christus gratis mortuus est. » Neque ex passione Christi seu ex Christo, a quo tamen omnia sacramenta vim habent : « Non enim est aliud nomen sub cœlo datum, in quo oporteat nos salvos fieri. » Prob. Christus nondum existebat : atqui quod non existit, licet possit movere secundum quod est mente apprehensum, ut finis non existens sed apprehensus movet, non potest tamen movere physice secundum usum exteriorum rerum, qualia sunt sacramenta; sicut enim causa efficiens non operatur physice antequam sit, ita non utitur tunc aliquo reali instrumento ad efficiendum : ergo.

Et hoc sensu intelligimus Apost., Galat. 4, dum vocat sacramenta veteris legis *infirma et egena elementa;* et quædam SS. Patrum testimonia quibus deprimunt hæc sacramenta. Item conc. Florent. dum, in decreto Unionis, dicit sacramenta veteris legis a sacramentis novæ legis differre, quod « illa non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant; hæc autem continent gratiam et ipsam digne suscipientibus conferunt. »

Quamvis autem hæc sit præcipua differentia inter sacramenta utriusque legis[1], sunt tamen aliæ plures. 1° Nostra sunt pauciora, faciliora, et a Christo immediate instituta. 2° Sunt diversi ritus, et in veteribus nulla forma determinata servabatur. 3° Erant signa nostrorum et ad tempus instituta.

Dico 2° : Circumcisio conferebat gratiam parvulis *ex opere operato* passive[2]. Supponit conclusio circumcisionem fuisse institutam in remedium peccati. De quo infra.

Prob. Gratiam conferri ex opere operato passive est eam conferri ad positionem operis, eo tamen non concurrente effective, sed solo Deo operante ultra meritum recipientis et ministrantis : atqui circumcisio sic conferebat gratiam parvulis : ergo. Prob. min. Non circumcisio ipsa, sed solus Deus ad positionem circumcisionis vi pacti et promissionis efficiebat gratiam (ut patet ex præcedenti concl.), ultra meritum infantis recipientis, erat enim incapax, et ultra meritum ministrantis, 1° quia, ut docet S. Aug., epist. 103, et S. Th. in 4 cit. in marg., circumcisio collata ab infideli seu malo ministro valebat, modo haberet intentionem faciendi quod Deus hoc signo instituerat, seu quod vera Dei Ecclesia faciebat, sicut nunc de Baptismo, ut dicemus infra; 2°quia si gratia penderet a sanctitate et merito ministri, valde incerta foret salus infantis. Neque dicas non esse magis incertam quam in sententia nostra, quæ requirit intentionem internam in

[1] Hic a. 6, o. [2] Ibid.

[1] 1 2, Q. 101, a. 4, q. 102, a. 5 ad 5, q. 103, a. 2.
[2] In 4, q. 1, q. 2. a. 6, quæst. 1 ad 2 et 3.

ministro : longe enim facilius est habere illam intentionem quam sanctitatem. 3° Quia nullus privatus, et ne recurras ad meritum Ecclesiæ, nec ipsa Ecclesia potest alteri mereri infallibiliter et de condigno primam gratiam ; hoc enim est proprium capitis, ut diximus in tract. de Grat., et dato quod possit impetrare aut mereri de congruo, non tamen nisi mediante motu illius cui gratia conferenda est, cujus est incapax parvulus ; alioquin Ecclesia sicut tunc, ita et nunc posset parvulos suos sine cæremonia externa per solum actum internum sanctificare, sicque non indiguisset nec indigeret sacramentis pro parvulis. Sed veritas est quod, etsi per impossibile nullum esset meritum, nulla charitas in Ecclesia, et minister conferendo Baptismum, idem dic de circumcisione, intenderet facere quod facit Ecclesia, perficeret sacramentum et gratiam conferret.

Dices : S. Th., infra q. 70, a. 4, o, dicit circumcisionem justificasse ex fide suscipientis aut ministrantis : ergo non ex opere operato etiam passive, sed ex opere operantis. Verba sunt D. Th. : « In circumcisione conferebatur gratia non ex virtute circumcisionis, sed virtute fidei passionis Christi, cujus signum erat circumcisio, ita scilicet quod homo, qui accipiebat circumcisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro parvulis. Unde Apost. dicit Rom. quod Abraham accepit signum circumcisionis signaculum justitiæ ; quia scilicet justitia erat ex fide significata, non ex circumcisione significante. »

Resp. dist. ant. Juxta S. Th., circumcisio justificabat ex fide suscipientis aut ministrantis ad instar sacramenti independenter a merito utriusque, conc. ant. ; et conseq. Quando enim dicimus circumcisionem conferre gratiam *ex opere operato*, et non *ex opere operantis*, non excludimus absolute opus operantis, sed excludimus illud ut meritum gratiæ ; fides autem ministrantis applicata parvulo per circumcisionem, ut est actus personæ, nullatenus est meritoria gratiæ ; sed ad ejus protestationem seu applicationem per circumcisionem, tanquam ad signum divinæ promissionis, Deus confert gratiam ; et hoc sensu intelligimus circumcisionem conferre gratiam parvulo *ex opere operato* passive, et non *ex opere operantis*. Audiatur S. Th., loc. cit. in 4, clare seipsum explicans, et expressis verbis sententiam nostram asserens : « Ad 2, inquit dicendum quod fides aliena non juvabat in quantum erat actus personæ, sed ex parte illa qua respiciebat objectum suum, scilicet Christum, quod erat medicina totius naturæ, in quo habebat quamdam similitudinem cum sacramentis nostris, in quantum justificabat ex objecto quasi *ex opere operato*, non autem *ex opere operante.* » Et ad 3 : « Formatio et informatio fidei sunt conditiones ejus ex parte operantis, non autem ex parte objecti, et ideo informitas fidei in parente non impediebat effectum salutis in filio. Impediebat autem in ipso, quia informitas illa proveniebat ex aliquo quod erat contrarium saluti, scilicet ex peccato mortali.» Apertum est ergo S. Thomam per fidem cujus intuitu conferebatur gratia, nihil aliud intelligere quam protestationem fidei in Christum per circumcisionem, aut si velis, ipsam fidem ut protestatam, applicatam et significatam per circumcisionem, quicumque interim esset minister, aut quidquid interius crederet, modo intenderet facere quod Deus hoc signo instituerat ; erat enim ibi tota fides requisita : sicut nunc quidquid interius credat minister Baptismi, modo conferat Baptismum, cum debita intentione, perficit sacramentum.

Quantum vero ad circumcisionem pro adultis et alia sacramenta veteris legis, res videtur valde ambigua et obscura. Multi tenent ea non conferre gratiam nixi ex opere operantis, sicut quodvis aliud opus bonum, sicut ultra meritum operantis nihil gratiæ conferant, nec accedentem attritum faciant contritum.

E contra Cabrera, Soto, Estius, post Hugonem et S. Bonaventuram, volunt circumcisionem (idem videtur dicendum de aliis sacramentis) conferre gratiam adultis, non solum ratione meriti, sed, ut dicit Soto, ratione fidei instar sacramenti, quatenus per circumcisionem applicatur, quod nos modo dicebamus ex opere operato passive ; ita ut, juxta hunc theologum, accedens attritus fieret contritus, arbitraturque hanc esse opinionem D. Th., infra q. 70, a. 4 ad 5, ubi S. D. docet per circumcisionem remitti adultis non solum peccatum originale, sed etiam actuale, quod falsum esset, si supponeretur contritus, et ex attrito non fieret contritus. Item quia S. Th. ibidem, non aliam ponit differentiam inter circumcisionem et Baptismum quam quod Baptismus liberat ab omni reatu pœnæ, quia in eo confertur copiosior gratia, non circumcisio ; et in corpore articuli, quod Baptismus conferat gratiam ex virtute passionis Christi peractæ, circumcisio autem in fide Christi ven,

turi; id est, Baptismus physice et ex opere operato active, et circumcisio moraliter et ex opere operato passive, ut explicuimus.

Verum esto, ut pluribus placet, non esse tribuendam sacramentis veteris legis hanc prærogativam quod, sicut sacramenta novæ legis, faciant ex attrito contritum; attamen omnem gratiæ causalitatem sic tribuere merito operantis, ut nihil reservetur sacramento, videtur repugnare notioni veri sacramenti, qualia sunt sacramenta veteris legis : nam sacramentum verum debet differre a non sacramento, nosque aliter sanctificare quam non sacramentum; alias ut quid illud diceretur sacramentum et non istud? atqui, si sacramenta veteris legis causent tantum gratiam ex opere operantis, sic ut tota gratiæ causalitas competat merito operantis, et nulla sacramento, nullatenus differunt a non sacramentis; quodvis enim aliud opus bonum, quod non est sacramentum, eodem prorsus modo confert gratiam. Neque dicas quod sanctificent sanctitate legali; id enim non sufficere ad rationem sacramenti probavimus dissert. 1, a. 2.

Respondet Joan. a S. Th. sacramenta veteris legis differre ab aliis bonis operibus et cæremoniis religionis, quod sacramenta essent signa practica gratiæ, continentia promissionem et pactum Dei : at vero quodcumque opus bonum, quævis alia cæremonia religionis ex fide per charitatem operante peracta , erat pariter signum practicum gratiæ continens promissionem et pactum Dei; promisit enim Deus gratiam cuilibet operi bono procedenti ex fide per dilectionem operante, ut vidimus in tract. de Grat., et hinc

Confirm. Si sacramenta veteris legis causent tantum gratiam modo dicto, sequitur quod fuerint instituta in gravamen potius quam in utilitatem populi; siquidem sine illis non minus quam cum illis posset obtineri gratia.

Respondet laudatus Joan. a S. Th. ex Apost., Rom. 3, dicente : *Quid ergo amplius Judæo est? Aut quæ utilitas circumcisionis? Multum quidem per omnem modum. Primum quia credita sunt ei eloquia Dei.*

Sed contra : Evidens est sensum Apostoli esse quod credita sint eloquia Dei non circumcisioni prout est sacramentum respective ad gratiam, sed religioni Judæorum, cujus circumcisio erat tessera; sicque remanet quod ipsa ut sacramentum sit inutilis, et a fortiori alia sacramenta. Sed et verius arbitratur Estius responsionem, quam hic facit Apostolus, non spectare secundum membrum suæ interrogationis, hoc scilicet : *Aut quæ utilitas circumcisionis?* illi enim respondet cap. sequenti; sed primum, hoc scilicet : *Quid ergo amplius Judæo est?*

Videtur itaque dicendum sacramenta veteris legis moraliter aliquid gratiæ ex opere operato conferre passive, et non totum haberi ex merito operantis; sive dicas Deum eorum intuitu aliquem gratiæ gradum conferre ultra illum qui debetur merito, sive Deum eorum intuitu augere vel devotionem, vel fidem, vel attritionem, vel contritionem, quod est saltem concurrere mediate ad gratiam; sive aliquid aliud quod volueris, modo in eis salves rationem sacramenti prout distinguuntur a non sacramentis, nec in ratione sacramenti sint inutilia.

DISSERTATIO IV.

De altero effectu sacramentorum, qui est character.

D. Th. q. 50, 63.

Character est vox græca significans notam vel signaculum, quo vel unus ab alio distinguitur, vel ad aliquod officium deputatur : sic pecudes solent charactere distingui; sic qui deputabantur militiæ, solebant antiquitus insigniri aliqua nota corporali, quæ dicebatur character militaris. A theologis usurpatur pro signaculo quodam spirituali per sacramentum animæ indelebiliter impresso, quo fideles deputantur ad ea quæ sunt cultus divini. De illo quærimus 1° utrum et per quæ sacramenta conferatur? 2° quid sit seu ad quod prædicamentum pertineat? Deinde varias circa illum quæstiunculas resolvemus.

ARTICULUS I.

UTRUM ET QUÆ SACRAMENTA NOVÆ LEGIS CHARACTEREM CONFERANT?

Dico 1° : Quædam sacramenta novæ legis conferunt characterem [1].

Est de fide decisa a conc. Florent. in decreto Unionis, et a Trid. sess. 7, can. 9, contra wiclefistas, lutheranos et calvinistas, qui absolute negant ullum characterem per sacramenta imprimi contenduntque Innoc. III, qui obiit anno 1216, esse primum illius inventorem.

Quidam conclusionem probant ex illo 2 Cor. 1 : *Qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*; et ex quibusdam aliis similibus S. Scripturæ locis. Alii vero arbitrantur nihil certo evinci posse ex S. Scripturis, quia recte intelligi possunt de sola gratia. Utut sit,

Prob. conclusio ex traditione. S. Dionys. *de Eccles. Hierarch.*, c. 2, dicit Deum accedenti ad Baptismum tradere sui participationem ; et addit : « Perficiens ipsum divinum et communicatorem divinorum per characterem ». Hinc S. Th. in 4, d. 4, q. 1, a. 1, dicit quod « a S. Dionysio prima traditio characteris nobis advenit », scilicet proprio nomine, scripto expressa.

S. Cyrillus Jeros. in *Præfat. ad catecheses :* « Magnum, inquit, sane est propositum hoc Baptisma, captivitatis liberatio, peccatorum remissio, mors peccati, animæ regeneratio, vestimentum candidum, signaculum sanctum et indelebile ». Et *Catechesi* 4: « Spiritus Sanctus tempore Baptismatis animam obsignat ». Quibus verbis S. D. aperte distinguit characterem sicut et gratiam a ritu externo sicut effectum a causa, et ab ipsa gratia, quod ille sit indelebilis et non gratia.

S. Basilius, hom. 13 in S. Baptisma : « Quomodo, inquit, vindicabit te angelus? quomodo eripiet ex hostibus, nisi agnoverit signaculum? quomodo dicturus es tu : Dei sum, si notas ac insignia non exhibeas »?

S. Chrysost. orat. 2 in Epist. ad Eph., dicit nos in anima signari per Baptismum, quomodo Judæi in corpore per circumcisionem signabantur. Signum autem circumcisionis erat perpetuum. Idem dicit S. Epiphan., *Hæresi* 8, S. Ambros., lib 1 *de Spirit. S.*, c. 6: « Etsi, inquit, specie signemur in corpore », scilicet per sacramentum seu ritum externum, « veritate tamen signamur in corde », scilicet per characterem. Videantur insuper S. Joan. Damasc., lib. 4 *Orthodoxæ Fidei*, c. 9, S. Greg. Nazianz. orat. 40.

S. Aug., epist. 23: « Consecratio, inquit, reum facit hæreticum, extra Domini gregem habentem dominicum characterem »; epist. 50, sub finem, malo christiano interroganti cur non iterum baptizaretur ad ablutionem

[1] Hic q. 63, a. 1, o.

peccatorum, respondet: « Quia non facio injuriam characteri imperatoris, cum errorem corrigo desertoris »; tract. 5, in epist. Joan. de Malo christiano: « Characterem, inquit, impositum habet, sed desertor vagatur »; lib. 6, *Contra donatistas,* cap, 1: « Satis eluxit pastoribus Ecclesiæ catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarii concilii auctoritate originalis consuetudo firmata est, etiam ovem quæ foris errabat et dominicum characterem a fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientem ad christianæ unitatis salutem, ab errore corrigi, a captivitate liberari, a vulnere sanari, characterem tamen dominicum in ea agnosci potius quam improbari. » Tandem S. Aug., *Contra donatistas* passim probat malos non secus ac probos recipere verum Baptisma, illudque nec iterari nec amitti posse; cum ergo ficte accedens non recipiat gratiam, et actus ipse transeat, apertum est esse aliquid aliud quod recipiunt mali, quodque manet in illis indelebiliter: hoc autem quid est aliud quam character?

Huic ergo traditioni innixus Innoc. III, cap. *Majores,* tit. 42 de Bapt., loquitur de charactere impresso per Baptismum tanquam de re nota et communiter recepta in Ecclesia; sicque nonnisi per evidentem falsitatem potest traduci tanquam primus auctor illius.

Ex eadem traditione, conc. Florent. in decreto Unionis, et Trid., sess. 7, can. 9, hoc dogma definierunt: verba sunt Tridentini: « Si quis dixerit in tribus sacramentis, Baptismo, Confirmatione et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit. »

Ratio conclusionis a priori nulla est præter institutionem Christi, quæ nobis innotescit per traditionem et definitiones Ecclesiæ.

Ratio congrua Auctoris est hæc:[1] Quicumque deputatur ad aliquid certum, consuevit ad illud consignari, sicut milites qui adscribebantur ad militiam, antiquitus solebant quibusdam characteribus insigniri: atqui fideles per quædam sacramenta deputantur ad aliquid spirituale agendum vel recipiendum pertinens ad cultum Dei: ergo congruum est ut ad hoc aliquo charactere spirituali consignentur.

Dico 2°: Tria tantum sacramenta[2], scilicet Baptismus, Confirmatio et Ordo, conferunt characterem, non alia quatuor.

Per tria assignata conferri characterem jam vidimus definitum a Trid. Per hæc autem sola conferri, et non per alia quatuor pariter definivit conc. Florent. in decreto Unionis his verbis: « Inter hæc sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio et Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, imprimunt indelebile in anima: unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt. »

Suadetur 1° ratione [1], quam insinuant concilia. Sacramenta in quibus imprimitur character, non reiterantur, eo quod character est indelebilis: atqui tria tantum sacramenta assignata non reiterantur; alia autem quatuor admittunt reiterationem: ergo.

2° [2] Character, ut dicemus art. seq., est potentia per quam homo ordinatur ad ea quæ sunt divini cultus, sicque ad agendum vel recipiendum quæ spectant divinum cultum; omnis enim potentia est activa vel passiva: atqui solum per tria sacramenta assignata confertur potentia ad agendum vel recipiendum ea quæ pertinent ad cultum divinum, et non per alia quatuor: ergo.

Prob. prima pars minoris. Ad agentes pertinet sacramentum Ordinis, quia per illud confertur homini potentia ad alia sacramenta conficienda et ministranda. Baptismus pertinet ad recipientes, quia per illum confertur potentia valide recipiendi alia sacramenta: unde dicitur janua aliorum sacramentorum. Confirmatio pertinet ad agentes et recipientes, quia per illam confertur potentia ad congruenter recipienda alia sacramenta et ad profitendam ex officio fidem Christi tanquam ejus miles. Sicque per Baptismum homo adscribitur familiæ Christi, per Confirmationem adscribitur ejus militiæ, et per Ordinem deputatur ad sacra ministeria obeunda.

Prob. secunda pars minoris. Quamvis cætera sacramenta ordinentur ad cultum divinum per modum actionis; omnium enim susceptio seu administratio est exercitium cultus divini; non tamen conferunt potentiam ad aliquid ulterius agendum vel recipiendum, pertinens ad cultum divinum. Sic per Pœnitentiam, per quam homo liberatur a peccato, non confertur ipsi de novo aliqua potentia ad aliquid agendum vel recipiendum in ordine ad cultum divinum, saltem sacramentaliter, etsi moraliter, sed duntaxat restituitur in pristinum statum. Similiter Eucharistia non ordinatur ad aliquid agendum vel recipiendum sacramentaliter, cum sit potius finis et consummatio omnium sacramentorum. De duo-

[1] Ibid. [2] Ibidem a. 6, o.

[1] Ib. in a. f. c. [2] Ibid. o.

bus aliis sacramentis, scilicet Matrimonio et Extrema-Unctione, mentionem non facit Auctor, quia res est evidens ; Matrimonium enim non dat potestatem ad aliquid spirituale sacramentaliter, sed tantum ad corpus conjugis. Pariter per Extremam-Unctionem non confertur homini potentia ad aliquid ulterius agendum vel recipiendum sacramentaliter in Ecclesia militante, cum sit potius janua ad egrediendum ex illa : ergo.

Solvuntur objectiones hæreticorum.

Obj. 1° : De charactere altum est silentium in Scripturis : ergo non debet admitti.

Resp. dato ant. neg. conseq. Tacente enim Scriptura sufficit nobis traditio, et ex traditione definitio Ecclesiæ.

Inst. 1° : Plures veteres theologi negant characterem, aut ipsum ut rem dubiam proponunt : ergo.

Resp. 1° iterum ut ante : Dato ant. neg. conseq. Fides enim non ex privatorum opinationibus, sed ex Ecclesiæ definitionibus pendet. 2° Neg. ant. Quidam enim veteres scholastici disputant tantum vel de natura characteris, an sit quid relativum vel absolutum, et in quo prædicamento sit reponendum ; vel de vi probationum, an admittendus sit ut dogma fidei aut ut opinio probabilior tantum ; quia tunc Ecclesia nihil adhuc definierat.

Inst. 2° : S. Aug. qui apertius videtur indicasse characterem, intelligit per characterem ipsum sacramentum, vel fidem Trinitatis, ut in sermone ad plebem Cæsariensem de Emerito Donatista : ergo.

Resp. S. Aug. loqui in sensu causali, quatenus per sacramentum seu invocationem Trinitatis in ritu exteriori Baptismi imprimitur character in anima.

Inst. 3° : S. Aug. dicit ibid. quod « character exterius agnoscatur » ; et revera character secundum nos est signum distinctivum: signum autem est quid sensibile et exterius : ergo.

Resp. characterem agnosci exterius ex causa ; hoc ipso enim quo cognoscimus aliquem esse baptizatum, scimus ipsum esse charactere insignitum.

Inst. 4° : S. Aug. ibid. dicit quod si Donatus quando schisma fecit, « baptizaret in nomine Donati, desertoris characterem infigeret » : atqui nullus fuisset character Donati : ergo.

Resp. S. Aug. argumentari ex hypothesi. Volebat probare vim Baptismi non pendere a fide et probitate ministri ; quod ut probaret, sic arguebat: Si Donatus instituisset Baptismum, a quovis conferretur in nomine Donati, imprimeret characterem Donati : ergo Baptismus a Christo institutus, a quocumque in ejus nomine collatus, imprimit characterem Christi. Quæ argumentatio bene concludit ex hypothesi. At vero sicut S. Aug. non credebat quod Baptisma institutum a Donato fuisset verum Baptisma, ita nec credebat characterem ab eo Baptismate impressum esse verum characterem. Et ideo subjungit immediate : « Ego quando vocarem ad unitatem, si invenirem desertoris characterem, exterminarem..... anathemizarem. Nunc vero ipse desertor characterem fixit imperatoris sui. » Quia nempe Donatus conferrebat Baptismum in nomine Christi.

Obj. 2° : Probamus quædam sacramenta iterari non posse, quia imprimunt characterem : ergo non possumus probare ea imprimere characterem, quia iterari non possunt ; alioquin committeremus circulum vitiosum.

Resp. 1° conclusionem nostram non in hac sola ratione fundari. 2° Non est circulus vitiosus cum probationes procedunt in diverso genere causæ ; sic enim probamus causam per effectum, et effectum per causam, et ita hic contingit : probamus sacramenta non posse iterari ex charactere tanquam ex effectu, et probamus characterem imprimi ex illis sacramentis tanquam ex causa.

Inst. 1° : Tonsura non iteratur, neque Matrimonium cum eadem persona, et tamen neutrum imprimit characterem : ergo male infertur quædam sacramenta imprimere characterem ex eo quod non iterantur.

Resp. ad primum : Nihil repugnare tonsuram iterari, et de facto olim iteratam fuisse in cujuslibet ordinationis susceptione refert Morinus p. 3 *Sacr. Ordinat.*, exerc. 15. Unde quod nunc non iteretur, facit sola Ecclesiæ consuetudo. Ad secundum : Matrimonium iteratur cum diversis personis, et hoc sufficit ut non imprimat characterem. Quod autem non iteretur cum eadem persona, provenit ex vinculo quod non nisi morte alterutrius conjugis dissolvitur.

Inst. 2° : Ideo Baptismus iterari non potest, non quia imprimit characterem, sed quia 1° est institutus in remedium peccati originalis, quod est unicum; 2° quia est janua ad Ecclesiam et ad alia sacramenta, quæ semel aperta iterum aperiri non debet ; 3° quia ei promittitur vita æterna, promissio autem Dei est certa.

Resp. has rationes esse insufficientes. Prima, quia qui ficte recipit Baptismum, non consequitur remissionem peccati originalis, et tamen non iterum baptizatur ; secunda, quia hæreticus Ecclesia exiit : ergo redeunti iterum aperienda est janua, non per Baptismum, sed per Pœnitentiam ; tertia, Eucharistiæ annexa est promissio vitæ æternæ, et tamen Eucharistia sæpe iteratur.

Obj. 3° : Sacramenta veteris legis non imprimebant characterem : ergo nec sacramenta novæ legis.

Resp. neg. conseq. ' Quia major est excellentia et virtus sacramentorum novæ legis quam veteris ; hæc enim non habebant in se spiritualem virtutem ad aliquem spiritualem effectum, ut habent sacramenta novæ legis. Adde per circumcisionem, cujus nota erat perpetua, populum Judaicum ab aliis sufficienter distingui.

Obj. 4° : Qui nunc deputantur militiæ corporali, non notantur charactere : ergo ut servetur proportio, nec qui deputantur militiæ spirituali.

Resp. 1° neg. ant. Nam etiam hodie milites notantur charactere distinctivo, si non in corpore, saltem in vestibus ; 2° neg. conseq. Quamvis enim hæc proportio inter utramque militiam sit congrua, non tamen est necessaria ; sed in his tota ratio facti est voluntas facientis ; 2° per characterem spiritualem magis relucet excellentia sacerdotii Christi et sacramentorum, eorumque vis et efficacia, et res suaviori modo disponuntur : unde congruum est illum constituere in his qui sacramentis initiantur, etiamsi non ponatur in adscriptis militiæ sæculari.

Ex dictis colliges, juxta Ecclesiæ definitiones, tria de charactere esse fide tenenda : primum, per tria tantum sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem et Ordinem imprimi ; secundum, quod sit signum indelebile animæ impressum, de quo redibit sermo infra ; tertium, quod sacramenta quæ illum imprimunt, non debeant iterari. Cætera quæ characterem spectant, permittuntur disputationibus scholæ.

ARTICULUS II.

QUID SIT CHARACTER ?

Variæ sunt circa hanc difficultatem auctorum sententiæ. Durandus vult characterem esse tantum denominationem extrinsecam seu relationem rationis, sicut cum quis deputatur a rege ad aliquod ministerium. Alii volunt esse quidem quid reale, non tamen absolutum, sed relativum, sive relationem realem ab extrinseco advenientem : tribuitur communiter Scoto, reclamante tamen Patre Henno. Cæteri theologi communiter docent characterem esse quid reale absolutum de prædicamento qualitatis ; sed cum sint quatuor paria seu species in hoc prædicamento, scilicet habitus et dispositio, potentia et impotentia, passio et patibilis qualitas, forma et figura, disputatur ad quam speciem pertineat. Bellarm., Suares, Vasques et quidam alii volunt pertinere ad primam speciem et esse habitum ; S. Thomas cum suis vult pertinere an secundam speciem et esse potentiam ; alii ad tertiam, alii ad quartam revocant.

Dico 1° : Character non est mera denominatio extrinseca seu relatio rationis.

Prob. 1° : Juxta conc. Forent. et Trid., character est signum spirituale indelebiliter animæ impressum et inhærens : atqui id non nisi abusive dici potest de denominatione extrinseca seu ente rationis : ergo. 2° Character est principium agendi vel recipiendi : atqui id dici non potest de denominatione extrinseca seu ente rationis : ergo. 3° Ex quolibet sacramento tam novæ quam veteris legis resultat denominatio extrinseca, et tamen nec sacramenta veteris legis nec omnia novæ imprimunt characterem : ergo. 4° Hæretici negantes characterem sunt damnati : atqui non est verisimile eos negasse denominationem extrinsecam in suscipiente sacramentum : ergo. Propter has rationes hæc sententia multis videtur erronea, aliis tamen reclamantibus.

Dices : Cum rex deputat aliquem ad aliquod ministerium, nihil reale illi imprimit, sed exurgit tantum denominatio extrinseca : ergo similiter in sacramentis. Ex hic est facilior modus explicandi quæ spectant characterem, quam eum reponere in qualitate intrinseca, quæ vix intelligi potest.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod rex in ministro quem deputat, supponat capacitatem ad ministerium, non conferat. Deus autem in iis quos eligit, non supponit capacitatem et idoneitatem, sed eligendo eos capaces et idoneos efficit ; sicut diligendo, non supponit bonitatem quam diligat, sed eam infundit ; quia amor ejus est effectivus. Ad id quod additur de majori facilitate explicandi characterem, resp. theologum non debere attender ad id

quod facilius est, sed ad id quod conformius est sensui et modo loquendi Ecclesiæ.

Dico 2° : Character non est relatio realis. [1]

Prob. 1° : Non potest assignari fundamentum hujus relationis [2]; non enim est ipsa essentia animæ aut aliqua ejus facultas; alioquin omnes animæ haberent characterem : non gratia, dona aut virtutes ; malis enim et peccatoribus imprimitur character ; non ipsa actio sacramentalis; hæc enim transit remanente charactere, non potest autem remanere relatio realis sine suo fundamento proximo. Si dicas actionem sacramentalem remanere virtute, assignandum est quid sit ista virtus remanens; nihil autem aliud esse potest quam ipse character.

2° Character est ad agendum vel recipiendum quæ sunt cultus divini : atqui relatio non est ad agendum vel recipiendum, sed totum ejus esse est ad aliud se habere : ergo.

3° Relatio non terminat immediate actionem realem, sed resultat ex posito fundamento et termino : atqui character immediate efficitur et imprimitur per actionem sacramentalem : ergo.

Dico 3° : Character est qualitas secundæ speciei, nimirum potentia.

Prob. prima pars, scilicet quod sit qualitas. Character non est substantia, sed accidens inhærens animæ : non est quantitas; est enim quid spirituale : non est relatio, ut dictum est, neque actio aut passio, quæ cito transeunt, character enim est permanens et indelebilis : neque ubi, situs, quando aut habitus; hæc enim sunt modificationes entis corporei, seu denominationes ab extrinseco : ergo restat quod sit qualitas. Patet conseq. a sufficienti enumeratione omnium prædicamentorum.

Prob. secunda pars, scilicet quod sit potentia [3]. 1° Character non est forma aut figura ; hæc enim sunt determinationes quantitatis materialis, character autem est quid spirituale : non est passio aut patibilis qualitas, quæ sunt qualitates sensibiles et cito transeunt; character autem est spiritualis et indelebilis : non est habitus aut dispositio. De dispositione patet, quia est facile mobilis. Probatur de habitu, de quo est difficultas : nullus est habitus qui se possit habere ad bene et male ; nam habitu virtutis nemo male utitur, et habitu malitiæ nemo bene: atqui character ad utrumque se habet ; quidam enim eo utuntur bene, quidam male : ergo.

Dices cum Suares : Dum D. Th. dicit quod nullus habitus possit se habere ad bene vel male, et quod nemo bono habitu male utitur, nec malo bene ; vel intelligit de bonitate aut malitia simpliciter in genere moris, vel de bonitate aut malitia in materia propria cujuscumque habitus : si primum, falsum est D. Thomæ principium, siquidem habitibus intellectualibus, v. g., scientia et arte quis potest bene vel male uti in genere morali ; si secundum, falsum est D. Thomæ assumptum, scilicet quod character sit ad utrumque in propria materia ; siquidem, quovis modo quis utatur charactere, conficiat semper sacramentum ; ergo non concludit arg. D. Th.

Sed contra : Quovis sensu intelligatur S. Th. concludit ejus argumentum. Et 1° si intelligatur de bonitate aut malitia in propria materia ; quia propria characteris materia seu objectum non est sola physica sacramenti confectio, sed ut pertinet ad cultum divinum et ad perfectionem vitæ christianæ ; adeoque in hac propria materia se habet ad bene et ad male ; qui enim sacrilege utitur illo, male utitur ad cultum Dei et perfectionem vitæ christianæ. Et sic jam isto sensu concludit arg.

Si vero secundo sensu intelligatur, scilicet de bonitate vel malitia simpliciter in genere moris, etiam concludit ; quia, licet verum sit de habitibus intellectualibus mere speculativis, aut physice tantum practicis, ut est scientia et ars, quod possumus illis uti ad bene vel male moraliter ; falsum est tamen de habitibus intellectualibus practicis moraliter. Porro character cum non sit qualitas intellectualis mere speculativa, sed in ordine ad opus seu practica, nec tantum physice practica, sed etiam moraliter, quia, ut jam dictum est, est in materia morali ,scilicet cultus divini et perfectionis vitæ christianæ; si ad bene vel male in tali genere morali se habeat, ut de facto se habet, non erit habitus, sed potentia; adeoque etiam hoc sensu concludit argumentum.

Prob. 2° : Character est id per quod homines [1] per se primo ordinantur ad ea quæ sunt divini cultus secundum ritum christianæ religionis ; cultus autem divinus secundum ritum christianæ religionis, consistit vel in recipiendo aliqua divina, vel in tradendo aliis : sic per Baptismum et Confirmationem disponimur ad recipienda alia sacramenta, per Ordinem ad ea aliis tradenda : atqui ad utrumque requiritur per se primo potentia ; nam ad tradendum requiritur potentia activa, ad recipiendum potentia passiva : ergo.

[1] Ib. a. 2. ad 3. [2] Ibid. [3] Ib. in a. s. c. ad 1 et 2.

[1] Ibid. o.

Intellige potentiam physicam et physice operantem, et non tantum moraliter, ut quidam volunt : 1° Quia potentia moralis, qualis est, v. g., in judice vel prætore, est relatio rationis seu denominatio extrinseca tantum ; character autem non est relatio rationis aut denominatio extrinseca, ut probavimus. 2° Sacerdos consecrans aut absolvens concurrit instrumentaliter physice ad transubstantiationem et absolutionem, ut etiam superius diximus. 3° Quia de potentia morali, qualis est in judice seu prætore, non potest dici quod sit impressa animæ et quod sit indelebilis, sicut concilia dicunt de charactere.

Si dicas cum Henno quod operatio physica sit superflua, quia ad confitendum, v. g., fidem coram tyranno sufficiunt habitus fidei et fortitudinis, resp. hac ratione probari pariter esse superfluum sacramentum Confirmationis, sine illo enim cum solis habitibus fidei et fortitudinis posset quis absolute confiteri fidem coram tyranno. Dicendum itaque quod, quamvis Christus sine sacramentis et charactere potuisset absolute nos salvare, voluit tamen per institutionem sacramentorum et impressionem characteris nos aptiores reddere non solum moraliter, sed etiam physice ad ea quæ sunt divini cultus. Ecquis enim dicat sacerdotem non aliam habere potestatem supra corpus Christi verum et mysticum quam prætor habeat supra cives ?

Dico 4° : Character non est per se directe in secunda specie qualitatis, [1] sed reductive tantum.

Prob. Hæc spiritualis potentia est instrumentalis, [2] sicut supra dictum est de virtute quæ est in sacramentis : atqui virtus quæ est in sacramentis, non est in genere seu specie per se et directe, sed reductive tantum, eo quod sit quoddam incompletum : ergo similiter character non est per se directe in specie qualitatis, sed reductive tantum. Major patet, quia habere characterem sacramenti competit ministris Dei ; minister autem se habet per modum instrumenti, ut dicit Philosophus, 1 *Polit.*

Dices ; Ideo virtus sacramentorum, cui S. Th. comparat characterem, non ponitur directe per se in genere vel specie, quia habet esse fluens et transiens : atqui character habet esse permanens : ergo non concludit ratio D. Thomæ.

Resp. virtutem sacramentorum non ideo præcise poni indirecte et reductive in genere vel specie, quia habet esse fluens et transiens, sed, cum sit hujusmodi, habet esse incompletum et imperfectum in suo genere seu in ratione virtutis ; imperfectum autem reducitur ad perfectum sui generis. Ex hoc autem quod character sit potentia instrumentalis et ministerialis, est quid imperfectum in suo genere, hoc est, in ratione principii et potentiæ ; et in hoc facit vim S. Th. ideoque subsistit ejus paritas cum virtute sacramentorum.

Contra tertiam conclusionem plurima proponuntur argumenta ; sed quia, ut ait Soto, hæc questio est in visceribus metaphysicis abstrusa, et ideo cunctis molestior, quam theologis necessaria, ideo ab his abstinemus. Videri possunt apud Gonet., fusissime apud Joan. a S.Th.

Hic tamen notare juvat cum eodem Soto, quo sensu intelligenda sint varia quæ dicuntur de charactere ; dicitur enim quod sit potentia, relatio, figura, lumen, signum, res et sacramentum. Itaque secundum quidditatem et essentialem definitionem est qualitas, quæ est potentia supernaturalis ; hæc potentia est fundamentum relationum, quibus efficimur Christo similes, infidelibus dissimiles : dicitur signum ratione sacramenti sensibilis, dicitur lumen et figura metaphorice ; dicitur tandem res et sacramentum : res, quia causatur a sacramento ; sacramentum, quia ratione sacramenti sensibilis, ut dictum est, est signum ulterius gratiæ.

ARTICULUS III.

VARIÆ QUÆSTIUNCULÆ CIRCA CHARACTEREM BREVITER RESOLVUNTUR.

Petes 1° utrum character sit participatio sacerdotii Christi?

Resp. affirmative, quia character, ut diximus, est id per quod fideles deputantur [1] ad recipiendum vel tradendum ea quæ sunt cultus divini secundum ritum christianæ religionis : atqui omnis ritus christianæ religionis derivatur a sacerdotio Christi : ergo.

Si quæras utrum in Christo sit character? resp. negative; quia character dicit potestatem diminutam, ministerialem et participatam; in Christo autem est tota potestatis plenitudo et sacerdotium supremum. Adde quod notari charactere sit proprium servorum, militum, membrorum et possessionum ; Christus autem est caput, rex et dominus omnium.

[1] Ibid. [2] Ibid.

[1] Ibid. a. 3, o.

Petes 2° quodnam sit subjectum immediatum characteris?

Resp. 1° : Character non subjectatur immediate in essentia animæ, sed in ejus potentia; quia [1] character, ut diximus, est quoddam signaculum quo homo insignitur ad suscipiendum vel tradendum aliis, quæ sunt divini cultus : atqui divinus cultus in quibusdam actibus consistit, et ad actus ordinantur potentiæ animæ, sicut essentia ordinatur ad esse : ergo character non subjectatur immediate in essentia animæ, sed in ejus potentia.

Si dicas juxta definitiones conciliorum Florent. et Trid. characterem imprimi in anima, resp. imprimi in anima mediate, quia imprimitur in ejus potentia.

Resp. 2° : Character immediate subjectatur in intellectu practico, non in voluntate. [2]

Prob. prima pars. Character ordinatur ad ea quæ sunt divini cultus : [3] atqui cultus divinus consistit in quadam protestatione fidei per exteriora signa : ergo convenienter ponitur character in ea potentia in qua est fides. Subsumo : Atqui fides est in intellectu, et quidem practico : ergo.

Prob. secunda pars : Voluntas est principium bonæ aut malæ operationis : ergo et qualitates ipsi inhærentes respiciunt bonum aut malum. Subsumo : Atqui character, ut dictum est, abstrahit a bono et malo : ergo.

Dices : Exhibere cultum Deo est actus religionis, quæ est in voluntate : atqui character ordinatur ad cultum Dei : ergo.

Resp. dist. maj. Exhibere cultum Deo, si consideretur cultus Dei ex parte nostra seu subjecti, est actus religionis, conc.; si consideretur ex parte objecti seu rerum quibus exercetur hujusmodi cultus, neg. Explicatur : Cultus Dei potest considerari dupliciter : 1° ex parte nostra seu subjecti, et tunc est reverentia quam Deo exhibemus, religiose nos subjiciendo illi, estque sic actus religionis; secundo modo potest considerari ex parte objecti seu rerum quibus exercetur hujusmodi cultus; res autem illæ sunt quidam ritus aut cæremoniæ, quibus ut valide factis, protestando excellentiam Dei secundum fidem quam de illo habemus, colitur. Et tales ritus, tales cæremoniæ, ut valide sacramentaliter fiant, non sunt actus religionis, sed respiciuntur a charactere : unde non dixit S. Doct. quod character ordinetur ad cultum divinum, sed ad ea quæ sunt cultus divini.

Petes 3° utrum character sit indelebilis?

[1] Ibid. a. 4, o. [2] Ibid. ad. 3. [3] Ibid.

Quamvis hanc quæstionem a conciliis Flor. et Trid. definitam jam ostenderimus, attamen ad majorem elucidationem iterum examini subjicimus. Pro quo observandum est το *indelebilis* posse duplici sensu intelligi: 1° respective ad omnipotentiam Dei et hoc sensu certum est characterem posse deleri, sicut ipsa anima et ejus potentiæ in quibus subjectatur, possunt destrui a Deo; 2° secundum legem communem et attenta characteris natura. Et hoc sensu procedit quæstio. Unde

Resp. Character est indelebilis[1].

Prob. 1° : Character sacramentalis, ut diximus, est participatio sacerdotii Christi[2] : atqui sacerdotium Christi est æternum, juxta illud Psal. 109 : *Tu es sacerdos in æternum* : ergo.

Prob. 2° : Character[3] non potest destrui physice a suo contrario, quia cum sit potentia, non habet contrarium, neque moraliter in pœnam peccati, quia etiam peccatoribus imprimitur; neque per accidens ad destructionem sui subjecti, quia ejus subjectum, scilicet anima secundum partem intellectivam est secundum se incorruptibilis : ergo.

Dices : Gratia est participatio divinæ naturæ, quæ est æterna et immutabilis : atqui hoc non obstante gratia non est indelebilis : ergo nec character, quamvis sit participatio æterni sacerdotii Christi.

Resp. dist. maj. Gratia est participatio[4] divinæ naturæ per modum formæ completæ, conc.; per modum formæ instrumentalis, ut character, neg. Gratia igitur est forma completa et datur animæ ut ea mediante operetur tanquam causa principalis juxta suum liberum arbitrium, et ideo datur juxta conditionem animæ libere et mutabiliter operantis. At vero character est virtus instrumentalis, et ideo sequitur conditiones agentis principalis, a quo natus est moveri; agens autem principale, scilicet Deus, est immutabile.

Replicabis : Sicut gratia, sic charactere utimur, quando volumus : ergo nulla disparitas.

Resp. dist. ant. Sicut gratia, sic charactere utimur, quando volumus, sed diverso modo, conc.; et eodem modo, neg. Etenim 1° homo gratia utitur ut causa principalis, charactere vero ut causa instrumentalis; et ideo gratia dependet a mobilitate volentis, non vero character. 2° Homo gratia utitur quando vult bene tantum, non vero quando vult male, tunc enim destruitur gratia; charactere vero utitur quando vult bene et male : unde gratia

[1] Ibid. a. 5, o. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibid. ad 1 et 2.

habet contrarium scilicet peccatum per quod destruatur, non vero character.

Hinc colliges[1] characterem manere post mortem in cœlo et in inferno ; quia, quamvis post hanc vitam non maneat exterior cultus, remanet tamen finis hujus cultus; et ideo post hanc vitam remanet character, in bonis ad eorum gloriam, in malis ad eorum ignominiam : sicut etiam character militaris remanet in militibus post adeptam victoriam, in his qui vicerunt ad gloriam, in his qui sunt victi ad pœnam.

Ex quo ulterius colliges quod si sacerdos resuscitaretur, non esset iterum baptizandus, neque confirmandus, neque ordinandus : secus de conjugibus resuscitatis, qui iterum forent copulandi, quia vinculum conjugale morte dissolvitur, secundum Apost., 1 Corinth. 7.

DISSERTATIO V.

De causa sacramentorum.

D. Th. q. 64.

Duplex est sacramentorum causa, instituens et exequens seu ministrans : de utraque in hac dissert. agemus : 1° et breviter de institutore sacramentorum; 2° et fusius de eorum ministro.

ARTICULUS I.

UTRUM OMNIA NOVÆ LEGIS SACRAMENTA SINT IMMEDIATE INSTITUTA A CHRISTO?

Suppono 1° solum Deum per auctoritatem propriam esse auctorem principalem omnium sacramentorum ;[2] quia ille solus potest auctoritate propria conferre rebus sensibilibus virtutem causandi gratiam, quæ est suæ naturæ participatio.

Suppono 2°, ex communi sententia theologorum, sacramenta tam legis naturæ quam legis scriptæ fuisse immediate a Deo instituta ; Moysen autem et angelos fuisse tantum illorum sicut et ipsius legis promulgatores. In lege scripta patet de circumcisione, Genes. 17; de aliis, in Exodo et Levitico. Idem dicendum est de sacramentis legis naturæ ; cum nullum sit fundamentum dicendi quod Deus alicui fecerit potestatem illa instituendi. Neque refert quod tunc homines determinarent signa sensibilia in quibus consistebant sacramenta ; quia qui hæc signa determinabant, non eis conferebant vim significandi aut causandi gratiam, quod requiritur ad institutionem sacramenti, sed solus Deus qui statuerat sanctificare homines per signa sensibilia ab ipsis determinanda. Determinabant igitur tunc homines materiam sacramenti, sed sacramentum non instituebant.

Quæstio est itaque de sacramentis novæ legis. Non omnia esse a Christo immediate instituta contenderunt quidam antiqui theologi : Hugo Vict. et Magister Sent. censuerunt Extremam-Unctionem, post ascensionem Christi, ab apostolis fuisse institutam ; Alexander Alensis et S. Bonavent. docuerunt Confirmationem institutam fuisse ab Ecclesia in concilio Meldensi an. 845, cum tamen in ejus canonibus nihil de institutione Confirmationis legatur, sed duntaxat can. 44 prohibeatur corepiscopis Confirmationem conferre. Can. 45 vetatur episcopis propter sacrum chrisma aliquid muneris accipere ; can. 46 præcipitur ut nemo sacrum chrisma nisi in feria quinta majoris hebdomadæ conficere præsumat. Contra hos itaque, juxta sententiam nunc communiter receptam,

[1] Ibidem ad 3. [2] Hic q. 64, a. 1, o.

Dico : Omnia novæ legis sacramenta fuerunt immediate a Christo instituta.[1]

Prob. 1° argumento in S. Scripturis fundato. Si cui mortalium Christus contulisset potestatem instituendi sacramenta, maxime apostolis, qui post Christum lapidem angularem sunt Ecclesiæ fundatores : atqui non contulit apostolis : ergo nemini. Prob. min. Apostoli in S. Scripturis pluries se dicunt ministros et dispensatores sacramentorum, nusquam institutores : sic 1 Cor. 3, dicit Apost.: *Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus cui credidistis ;* et cap. 4 : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei ;* 1 Petri 4, omnes Ecclesiæ rectores vocantur *dispensatores multiformis gratiæ Dei :* ergo.

Confirm. 1° : S. Lucas, Act. 1, narrat Christum post resurrectionem per quadraginta dies conversatum fuisse cum apostolis, loquentem de regno Dei, id est, de Ecclesia Dei ædificanda et administranda : ædificatur autem et administratur Ecclesia per fidem et sacramenta. Unde S. Leo, serm. 1 de Ascens., cap. 2, dicit: « Non ergo ii dies, dilectissimi, qui inter resurrectionem Domini ascensionemque fluxerunt, otioso transiere decursu; sed magna in eis confirmata sacramenta, magna sunt revelata mysteria ».

Confirm. 2° : Nullum est sacramentum cujus mentio non habeatur in S. Scripturis, ut jam alibi vidimus, et infra probabimus, dum de singulis agemus : ergo par est eorum institutionem immediate ad Christum referre. Item sacramenta veteris legis,infirma et egena elementa, fuerunt immediate a Deo instituta; quidni sacramenta novæ legis, longe præstantiora et efficaciora ?

Prob. 2° ex SS. Patribus. Ambros., lib. 4 *de Sacram.,* c. 4 : « Auctor sacramentorum, inquit, quis est, nisi Dominus Jesus? de cœlo ista sacramenta venerunt ». S. Aug., l. *de Vera Relig.,* c. 17 : « Ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, a quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem christiani populi, hoc est, sub uno Deo liberæ multitudinis continerent ». Idem Epist. 18 ad Januarium. Hæc autem intelligi debere de institutione immediata patebit ex modo dicendis.

Prob. 3° auctoritate concilii Trid. sess. 7, can. 1, qui sic legitur : « Si quis dixerit sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Jesu Christo instituta....., anathema sit ». Ubi quamvis particula *immediate* sit omissa, eam tamen esse de mente concilii sequentibus momentis evincitur.

1° Ex communi sensu et modo loquendi, ille dicitur instituere qui per se immediate inchoat, statuit, determinat, instituit : sicut ille dicitur præcipere, qui per se immediate præcipit : unde sicut quæ præcipit Ecclesia, non dicuntur præcepta a Christo, licet Ecclesia præcipiat auctoritate a Christo delegata, ita nec sacramenta dicerentur instituta a Christo, si essent instituta ab Ecclesia, quamvis auctoritate a Christo delegata.

Si dicas : Christus dicebatur operari miracula, quæ apostoli ejus virtute operabantur : Deus dicitur efficere quæ per causas secundas efficit : ergo similiter potest dici instituisse sacramenta quæ apostoli vel Ecclesia ejus auctoritate instituerunt.

Resp. neg. conseq.; quia ex usu loquendi, dum nomino causam efficientem, abstraho a causa immediata vel mediata; dum autem nomino institutorem, intelligitur is qui statuit, determinat et est auctor immediatus, sicut dictum est de eo qui præcipit ; non enim, v. g., de ritibus et cæremoniis sacramentorum ab Ecclesia institutis dicimus quod Christus illos instituerit, quamvis Ecclesia statuerit potestate sibi a Christo commissa: et hoc maxime verum est juxta modum loquendi concilii. Nam

2° Concilium, sess. 14, can. 1, definit Extremam-Unctionem, de qua est præcipue difficultas, fuisse institutam a Christo et a Jacobo promulgatam. Non dicit explicite a Christo immediate institutam, et nullus dubitat sic intellexisse; nam si esset instituta immediate a S. Jacobo et eo mediante a Christo, non esset ratio cur sola promulgatio tribueretur Jacobo, et institutio soli Christo : ergo pariter cum superius dixit omnia sacramenta esse instituta a Christo, intelligit *immediate.*

3° Si Ecclesia aliqua sacramenta instituisset, posset eorum substantialia mutare, sicut potest mutare eorum ritus quos instituit : atqui id diserte negat Trid., sess. 21, cap. 2, declarans esse in Ecclesia potestatem mutandi ritus sacramentorum « salva eorum substantia » : ergo.

Suadetur conclusio congruentis [1]; ratio enim a priori est voluntas Christi. 1° Non erat congruum sacramenta institui ab hominibus propter utilitatem fidelium, ne spem ponerent in homine a quo haberent sacramenta. 2° Ne propter diversitatem sacramentorum schisma

[1] Ibid. a. 4 ad 1 et 3.

[1] Ibid.

in Ecclesia oriretur, sicut contigit illis, qui 1 Corinth. 1, dicebant : *Ego sum Pauli ; ego autem Apollo ; ego vero Cephæ.* 3° Ne in Ecclesia essent multa capita. 4° Christus est fundator Ecclesiæ ; Ecclesia autem fundatur per fidem et sacramenta, priusque debet esse fundata quam instituantur ministri in eo operaturi.

Obj. 1° : S. Aug., lib. 3 *de Doct. Christiana*, c. 9, dicit de sacramentis : « Ipse Deus et apostolica tradidit disciplina ». 2° Idem, epist. 118 *ad Januarium*, recensens Baptismum et Eucharistiam ut instituta a Christo addit : « Et si quid aliud commendatur in Scripturis ». Quibus verbis videtur agnoscere tantum duo sacramenta a Christo instituta, aut saltem nonnisi ea quorum institutio refertur in S. Scripturis. 3° Auctor Sermonis de ablutione pedum, apud S. Cyprianum : « Ipse summus sacerdos, inquit, sui est sacramenti institutor et auctor; in cæteris Spiritum Sanctum habuere doctorem » : ergo.

Resp. ad primum, sensum S. Augustini esse quod quæ Dominus tradidit ut institutor, eadem apostoli tradiderunt ut promulgatores. Ad secundum: S. Aug. ex pluribus refert duo sacramenta exempli causa, et alia agnoscit, non quæ instituuntur, sed quæ commendantur in S. Scripturis, sive eorum institutio referatur, sive non; omnia autem commendari in S. Scripturis, jam diximus, dum de effectu primario sacramentorum, et iterum dicemus dum de singulis. Ad tertium: Dum iste auctor dicit « homines in cæteris habuisse Spiritum Sanctum doctorem », non intelligit in cæteris sacramentis; alioquin esset contra ipsos objicientes, qui ultra Eucharistiam agnoscunt alia sacramenta, saltem Baptismum esse a Christo immediate institutum; sed in *cæteris* quæ spectant Eucharistiæ celebrationem, ut sunt ritus, liturgiæ, jejunium, etc., quæ ex apostolica traditione habemus.

Petes 1° utrum conclusio nostra sit de fide?

Resp. Propter argumenta deducta ex Trid. Bellarm., Becanus, Vasques, Gonet et alii plures tenent partem affirmativam; negativam Estius, Soto, Card. Gotti, Tournely, Berti et alii, præsertim duo insignes theologi Flandri qui concilio interfuerunt, Jodocus Ravestein in *Apologia decretorum concilii*, adversus Kemnitium, et Ruardus Tapperus in *Explicatione articulorum facultatis theologicæ Lovan.*, hac ducti ratione quod concilium in sua definitione non dixerit *immediate* : et quamvis ratiocinationibus theologicis clare, ut nobis videtur, evincamus hanc esse ejus mentem, id tamen ad definitionem fidei sufficere negant; carpuntque Bellarminum quod dixerit inutilem fore definitionem concilii, si non intelligeretur *immediate*, quia nullus unquam negavit sacramenta esse a Christo mediate instituta; proferunt enim plures hæreticos qui affirmant sacramenta quædam neque mediate neque immediate esse a Christo instituta, sed esse otiosas superstitiones, commenta et deliramenta humana vel diabolica.

His attentis, videtur probabile quidem, at non certum, conclusionem nostram esse de fide; neque qui eam negaret, incurreret notam hæreseos, sed temeritatis tantum.

Petes 2° utrum Christus potestatem excellentiæ secundum quam instituit sacramenta, potuerit puro homini communicare?

Christus in sacramentis duplicem habuit potestatem, [1] unam auctoritatis supremæ, quæ ipsi competit secundum quod Deus, et per quam agebat ut auctor principalis in institutione sacramentorum: hanc nulli puræ creaturæ potuisse communicari, sicut nec ipsam essentiam divinam, indubium est. Aliam habuit potestatem ministerii principalis seu excellentiæ quæ ipsi competit secundum quod homo conjunctus Verbo.

Hæc excellentiæ potestas quatuor importat [2]: primum, quod ejus meritum operetur in sacramentis ad eorum effectum; secundum, quod sacramenta in ejus nomine administrentur ; tertium, quod potuerit instituere sacramenta; quartum, quod potuerit effectum sacramenti, scilicet gratiam, sine sacramento, sed solo imperio conferre. Quæstio est utrum hanc potestatem excellentiæ potuerit puro homini hypostatice Verbo non unito, communicare?

Resp. Christus potestatem excellentiæ secundum quam instituit sacramenta, [3] potuit puro homini communicare, non tamen in ea perfectione et eminentia quæ sibi competit.

Prob. prima pars. [4] Nulla est implicantia, 1° quod Deus tantam gratiæ plenitudinem puro homini conferat ut mereatur aliis gratiam non solum de congruo, sed etiam de condigno, licet non rigoroso, quod nullam supponit gratiam; 2° et quia gratia ex ejus merito conferretur, quod sacramenta in ejus nomine administrentur; 3° quod potestate delegata et dependente a suprema instituat signa sensibilia, quibus annectat vim causandi gratiam; 4° quod independenter ab his signis sensibilibus seu

[1] Ibid. o. [2] Ibid. et a. 3, o. [3] Idid. [4] Ibid.

sacramentis possit solo imperio et nutu, sic disponente Deo, conferre gratiam : in his, inquam, nulla apparet implicantia : atqui in his sita est potestas excellentiæ, ut patet ex notamine : ergo.

Confirm. Quamvis ut homo dicatur instituere sacramentum, non sufficiat quod determinet rem sensibilem, cui non ipse, sed Deus annectat vim significandi seu causandi gratiam, ut fiebat in lege naturæ; sufficit tamen si homo habeat potestatem huic signo sensibili a se determinato conferendi vim significandi seu causandi gratiam : atqui non repugnat quod Deus puro homini possit talem potestatem delegare, cum in hac hypothesi Deus semper esset auctor et causa principalis gratiæ, homo vero causa ministerialis tantum, principali subordinata : ergo.

Hanc doctrinam ante S. Th. tradiderat S. Aug., tract. 5 in Joan., ubi ait : « Potuit Dominus, si vellet, potestatem dare alicui servo suo, ut daret Baptismum vice sua, et transferre a se baptizandi potestatem, et constituere in aliquo servo suo; et tantam vim dare Baptismo translato in servum, quantam vim haberet Baptismus datus a Domino. Hoc noluit ideo, ut in illo spes esset baptizatorum, a quo se baptizatos agnoscerent.»

Prob. secunda pars. 1° Christus ut homo est instrumentum conjunctum; purus homo quavis gratia polleret, esset instrumentum separatum. 2° Christus ratione hujus conjunctionis ad divinitatem est principium meriti et satisfactionis infiniti valoris, quod puro homini competere non potest: ergo, quamvis potestas excellentiæ quoad substantiam possit communicari puro homini, non tamen in ea perfectione et eminentia, quæ est in Christo. Et quamvis Auctor hanc modificationem explicite non apposuerit, clare tamen indicavit ibid. ad 3, dicens quod si Christus hanc potestatem excellentiæ aliis communicasset, nihilominus «ipse esset caput principaliter, alii vero secundario.»

ARTICULUS II.

QUIS SIT SACRAMENTORUM MINISTER ?

Dico 1° : De lege ordinario solus homo, [1] non angelus, est sacramentorum minister.

Prob. In S. Scripturis, ubi agitur de sacramentis, soli homines designantur eorum ministri. Sic Christus, Luc. 22, solis hominibus dixit : *Hoc facite in meam commemorationem*; solis hominibus, Matth. 28: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris*, etc.; solis hominibus. Joan. 23: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis;* Apost. Heb. 5: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus;* Act. 20 : *Posuit episcopos regere Ecclesiam Dei;* Jacobi 5: *Infirmatur quis ex vobis ? Inducat presbyteros Ecclesiæ:* ergo.

Ratio a priori nulla est alia præter voluntatem Christi. [1] Congruentiæ sunt; 1° minister principalis sacramentorum est Christus ut homo, ex cujus passione virtus sacramentorum derivatur : ergo conveniens erat ut minister minus principalis non foret ipsi superior secundum naturam, qualis est angelus. 2° Ecclesia est visibilis, sacramentis visibilibus coadunatur, recipientes sacramenta sunt visibiles : ergo congruum erat ut etiam per homines visibiles administrarentur.

Dixi [2] de lege ordinaria; quia de lege extraordinaria et potentia Dei absoluta angeli possunt esse sacramentorum ministri ; sicut enim Deus virtutem suam non sic alligavit sacramentis, quin possit sine sacramentis effectum sacramentorum conferre ; ita etiam virtutem suam non sic alligavit Ecclesiæ ministris, quin etiam angelis possit virtutem tribuere ministrandi in sacramentis. Et ita quandoque contigisse testantur variæ historiæ. Sic, teste Nicephoro, l. 11, c. 20, S. Amphilochius ab angelis consecratus fuit Iconii episcopus, hancque consecrationem ratam habuerunt cæteri episcopi; teste Clemente VIII, in bulla canonizationis S. Agnetis de Monte Politiano, angelus ei sæpe porrexit Eucharistiam ; teste Petro de Natalibus, lib. 8, c. 13 o, et Molano ad 29 Sept., basilica S. Michaelis ab ipso fuit consecrata.

Si dicas angelos non vere loqui, cum tamen verba sint necessaria ad sacramenta, resp. angelos non vere loqui locutione vitali, posse tamen in assumpto corpore loqui locutione significativa, quod sufficit ad sacramentum.

Quod autem dixi tam in conclusione quam in exceptione de angelis, idem propter easdem rationes dicendum est de animabus separatis.

Cæterum observandum est quod, quia boni angeli sunt nuntii veritatis, [3] si aliquod sacramentale ministerium a bonis angelis perficeretur, esset ratum habendum, quia deberet constare hoc fieri voluntate divina. Si vero dæmones, qui sunt spiritus mendacii, aliquod sacramentale ministerium exhiberent, non esset ratum habendum.

[1] Ibid a. 7, o.

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ibid.

Quidam ulterius anxie quærunt utrum homo beatus, miraculose resurgens in corpore glorioso, aut apparens in assumpto, esset minister ordinarius, an extraordinarius sacramentorum ?

Resp. breviter fore ministrum extraordinarium, hoc sensu quod soli viatores ordinarie conficiant sacramenta ; quia propter necessitatem et frequentiam sacramentorum minister ordinarius debet nobiscum ordinarie conversari ; non fore tamen ministrum extraordinarium hoc sensu quod indigeret potentia extraordinaria, sed sufficeret ordinaria vi institutionis Christi absque nova commissione ; quia retineret characterem, et posset adhibere essentialia sacramenti, scilicet materiam et formam ; et ita supponit S. Th. hic ad 2, sicque ut conferens sacramentum pertineret ad Ecclesiam militantem, quamvis illud recipere non posset ; quia recipere sacramenta pertinet ad illos, qui vel gratiam non habent, vel habitam augere possunt, quod non competit beatis.

Neque refert Christum in institutione sacramentorum allocutum fuisse viatores, ut vidimus supra ; non enim ideo ad solos viatores potestatem restrinxit : sicut, licet solos præsentes sit allocutus, non tamen ad solos præsentes potestatem coarctavit ; sed absolute concessit præsentibus et eorum successoribus, nulla apposita conditione status viæ.

Si dicas insuper inde sequi quod sacerdos vel episcopus damnatus cum corpore posset consecrare aut ordinare, resp. posse quidem ; at Deus hujus potestatis exercitium non permittit : sicut multa possunt dæmones quæ Deus fieri non permittit.

Dico 2° : Non omnes christiani habent potestatem administrandi omnia sacramenta.

Est de fide contra Lutherum, qui quamvis fateatur neminem nisi legitime vocatum posse usum sacri ministerii sibi arrogare, contendit tamen potestatem ministerii omnibus baptizatis, etiam mulieribus et pueris, esse concessam : cum e contra Calvinus eam ita restringat, ut ne quidem urgente necessitate permittat laïcis baptizare. Veritas catholica est neminem esse idoneum sacramentorum ministrum, excepto Baptismo in casu necessitatis, et Matrimonio, in sententia Auctoris, nisi qui per legitimam ordinationem ad id acceperit potestatem.

Prob. 1° ex concil. Trident., sess. 7, can. 10, ubi definitur : « Si quis dixerit christianos omnes in verbo et in omnibus sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit ».

Prob. 2° : Juxta S. Scripturam, diversa officia in Ecclesia diversis committuntur, *ut non sit schisma in corpore*, 1 Cor. 12. Et ideo Christus in Ecclesia constituit quosdam apostolos, quosdam pastores, quosdam doctores *in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi*, Ephes. 4. Neque quisquam hunc honorem sibi vindicare potest, nisi *qui vocatur a Deo tanquam Aaron*, Heb. 5 : atqui si omnes fideles haberent potestatem administrandi et conficiendi quodlibet sacramentum, nullum esset discrimen inter membra Ecclesiæ, omnes haberent eumdem actum, idem officium, nulla foret inter eos subordinatio et compago, omnesque sibi assumerent hunc honorem non specialiter a Deo vocati tanquam Aaron : ergo.

Neque dicas Apostolum loqui de usu, non de potestate. Loquitur enim de potestate quam apostoli a Christo, Aaron a Deo acceperunt ; idque confirmat exemplo Christi ibid. Heb. v. 5, qui, inquit, *Non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum : Filius meus es tu : ego hodie genui te.* Christus autem non usum tantum, sed et potestatem a Deo accepit.

Prob. 3° ex perpetua praxi Ecclesiæ, quæ nunquam ad sacramentorum administrationem, excepto Baptismo, nisi legitime ordinatos admisit. Unde celebris Osius Cordubensis apud S. Athanasium in epist. ad imperatorem Constantium dicit : « Non te immisceas rebus ecclesiasticis, nec nobis his de rebus præcepta mandes, sed a nobis potius hæc ediscas : tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concredidit » : ergo.

Prob. 4° : Si in veteri lege non fuit licitum se immiscere sacris ministeriis, nisi iis qui erant de stirpe Aaron ; unde rex Osias, 2 Paralip. 6, fuit severe punitus quod usurparet sacerdotum munia, quidni a fortiori in nova lege, in qua sacratiora sunt ministeria? Item si in omni republica, in omni regno bene ordinato non omnes idem officium, eamdem potestatem accipiant a rege, sed diversi diversam, quidni a fortiori in Ecclesia inter omnes respublicas ordinatissima?

Obj. cum hæreticis : Omnes christiani sunt sacerdotes ; omnes enim, 1 Petri 2, dicuntur *genus electum, regale sacerdotium*, et Apocal. 1, S. Joan. dicit : *Fecit nos regnum et sacerdotes Deo Patri suo* : ergo.

Resp. dist. ant. Omnes christiani sunt sacer-

dotes vere et proprie per ordinationem ad sacra munia obeunda, neg; metaphorice, quatenus offerunt Deo spirituales hostias, quæ sunt bona opera, conc. Ita seipsum explicat S. Petrus ibid. v. 5: *Ipsi,* inquit, *tanquam lapides vivi superædificamini; domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum.* Adde fideles dici sacerdotes eodem sensu quo ibidem dicuntur reges; manifestum est autem dici reges metaphorice, quatenus dominantur suis cupiditatibus.

Inst. 1°: Christus in ultima cœna, Luc. 22, omnibus fidelibus in persona apostolorum præsentium dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*: atqui per hæc verba apostoli sunt instituti veri sacerdotes: ergo.

Resp. dist. maj. Si hæc verba intelligantur de sola receptione Eucharistiæ, conc.; si intelligantur de ipsa consecratione, neg. Alioquin omnes fideles non solum possent, sed etiam tenerentur consecrare, cum ibi sit præceptum: quod tamen negant ipsimet hæretici. Sed de hoc alibi.

Inst. 2°: Omnes christiani sunt fratres Christi: atqui Christus est vere et proprie sacerdos: ergo et omnes christiani.

Resp. dist. maj. Omnes christiani sunt fratres Christi peradoptionem.conc.; per naturam, neg. Non autem eadem sunt jura fratrum adoptatorum et naturalium; imo neque fratres naturales in familia bene instituta habent eumdem locum et eadem munia.

Inst. 3°: Christus, Matth. 20, damnat istam diversitatem graduum inter pastores et plebem; dicit enim: *Qui voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:* ergo.

Resp. neg. ant.: ad prob.; Christus ibi commendat humilitatem increpando immoderatam cupiditatem filiorum Zebedæi: non vero evertit hierarchiam ecclesiasticam. At, ut jam monui, hæc materia iterum redibit de singulis sacramentis.

Petes utrum minister active concurrat ad effectum sacramenti?

Resp. affirmative[1]; quia eadem est ratio ministri et instrumenti; utriusque enim actio exterius adhibetur, et sortitur effectum ex virtute principalis agentis, quod est Deus: atqui sacramenta active concurrunt ad effectum: ergo et ministri. Et ideo sacerdotes dicuntur vere absolvere, baptizare, etc.

[1] Ibid. a. 1, o.

ARTICULUS III.

UTRUM PER MALOS MINISTROS SACRAMENTA VALIDE CONFERRI POSSINT?

Per malos ministros intelligimus eos omnes qui non sunt in statu gratiæ, tam infideles et paganos quam fideles, tam hæreticos quam catholicos, sive sint excommunicati, suspensi aut degradati, sive non. Posset equidem proponi duplex quæstio, altera de probitate, altera de fide ministri, ut facit Auctor hic art. 5 et 9, et plures alii; sed propter affinitatem, utramque conjungimus; utriusque enim sunt ferme eædem rationes, et una sequitur ex altera; si nam que fides non requiritur in ministro ad validitatem sacramenti, sequitur quod non requiratur status gratiæ, qui sine fide haberi non potest.

Sæculo III, exortus est error asserens non esse vera sacramenta ab hæreticis et schismaticis collata. Hujus erroris primus auctor fuit Agrippinus, unus ex prædecessoribus S. Cypriani in sede Carthaginensi circa annum 217, ut testatur S. Aug., l. 2 *de Bapt.*, c. 7 et 8, et Vincentius Lirinensis *in Commonit.*, c. 9. Hunc Agrippinum secutus est S. Cyprianus cum pluribus episcopis tum Asiæ cum Africæ, licet etiam multi reluctarentur. Hinc acris concertatio inter Cyprianum et Stephanum papam, circa validitatem Baptismi ab hæreticis collati: de qua abunde infra in digress. historica.

Sæculo IV ineunte, donatistæ, ut prætextum haberent rejiciendi consecrationem Cæciliani in episcopum Carthaginensem factam a Felice Aptungitano, quem traditionis sacrorum codicum insimulabant, dixerunt sacramenta collata ab hæreticis extra Ecclesiam, aut ab improbis intra Ecclesiam, esse nulla. Deinde suum dogma emollientes distinxerunt inter peccatorem occultum et publicum; et sacramenta ab occulto peccatore, non a publico, valida esse dixerunt. Ita refert S. Aug., lib. 2 contra epist. Parmen., c. 13.

Postea albigenses et valdenses sacramenta a quocumque malo ministro collata rejecere. Ulterius processi wicleffistæ ea tantum sacramenta valida censuerunt, quæ a ministris prædestinatis conferrentur. Contra quos omnes

Dico: Mali ministri etiamsi hæretici[1], imo et pagani, valide conficiunt sacramenta, modo aliunde omnia ad illorum validitatem neces-

[1] Hic a. 5 et 9.

saria adhibeant, materiam scilicet, formam et intentionem faciendi quod facit Ecclesia.

Conclusio quantum ad paganos spectat tantum Baptismum; hoc enim solum sacramentum potest ab illis confici. Quantum ad peccatores et hæreticos spectat etiam alia sacramenta, si sint legitime ordinati. Unde sacerdos vel episcopus peccator seu hæreticus valide baptizat, confirmat, consecrat, etc.

Prob. 1° ex S. Scriptura. Joan. 1 de Christo dicitur: *Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto.* Quibus verbis non significatur Christum solum esse ministrum sacramenti, siquidem etiam ejus discipuli baptizarent, sed potestatem Baptismi ad ipsum solum pertinere, ministerium autem ad apostolos: atqui malus minister non potest impedire potestatem Domini: ergo. Ita ratiocinatur S. Aug., tract. 5 in Joan., addens: « Quid tibi facit malus minister, ubi bonus est Dominus? »

Confirm. Qui baptizati erant Baptismo Joannis, iterum debebant baptizari Baptismo Christi; qui autem erant baptizati a Juda Baptismo Christi, non iterum baptizabantur: ergo Baptisma Christi a perverso etiam ministro collatus est validus, quoniam semper est Baptisma Christi qui baptizat in Spiritu Sancto. Ita S. Aug., ibid.: « Dedit Judas, inquit, et non baptizatum est post Judam; dedit Joannes, et baptizatum est post Joannem; quia si datus est a Juda, Baptismus Christi erat; qui autem a Joanne datus, Joannis erat..... Sic ergo quos baptizavit ebriosus, quos baptizavit homicida, quos baptizavit adulter, si Baptismus Christi erat, Christus baptizavit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam; quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: « Hic est qui baptizat. »

Prob. 2° ex traditione constanti Ecclesiæ. Hæc autem traditio constat 1° ex solemni rescripto Stephani papæ, quod refert S. Cyprianus, epist. 74 *ad Pompeium*, his verbis: « Si quis a quacumque hæresi venerit ad vos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in Pœnitentiam »; 2° ex S. Aug., qui, lib. 2 *de Bapt.* contra Donat., c. 9, dicit: « Consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, et hæc sola opponebatur inducere volentibus novitatem »; 3° S. Cyprianus ipse agnovit hanc consuetudinem et traditionem in Ecclesia, eamque impugnare conatur, epist. 71 *ad Quintum:* « Non est, inquit, de consuetudine præscribendum, sed ratione vincendum »; epist. 74 *ad Pompeium*: « Consuetudo sine veritate, vetustas erroris est »; epist. 73 *ad Jubajanum*: « Sed dicet aliquis: Quid ergo fiet iis, qui in præteritum de hæresi ad Ecclesiam venientes, sine Baptismo admissi sunt? » Quo in loco, inquit S. Aug., lib. 2 *de Bapt.*, c. 9: « aperte indicat fuisse aliam consuetudinem Ecclesiæ »; et cap. 7, probat contra eumdem Cyp. hanc consuetudinem esse « ex apostolica traditione derivatam, quia quæ per universam custodiuntur Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita et commendata creduntur ».

Prob. 3° ex conciliis, quæ suis definitionibus traditionem hanc firmarunt, et conclusionem nostram decretorie asseruerunt.

Concilium Arelatense anno 314, can. 8: « De Afris, inquit, quod propria lege sua utuntur ut rebaptizent, placuit ut si ad Ecclesiam aliquis de hæresi venerit, interrogent eum Symbolum; et si perviderint eum in Patre, et Filio, et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponantur..... Quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur. »

Concilium generale Nicænum 1, anno 325, can. 19, decernit rebaptizandos esse paulianistas, quia formam Baptismi non servabant, ut tradunt S. Aug., lib. *de Hæresibus,* c. 44; S. Hieron. *in Dialogo* adversus luciferianos, et Innoc. I, epist. 22 ad episcopos Macedoniæ, c. 5; canone autem 8, jubet catharos seu novatianos, qui formam servabant, admitti per solam manuum impositionem. Ex quo evidenter sequitur omnium hæreticorum Baptisma, præter paulianistarum et eorum qui non servabant formam, ex mente concilii esse admittendum.

Concilium Constantinop. 1, secundum generale, anno 381, can. 7, decernit non esse rebaptizandos arianos, macedonianos, novatianos, sabbatianos, tesseradecatitas et apollinaristas, sed eunomianos, montanistas seu phryges et sabellianos; quia nempe primi servabant ritum essentialem sacramenti, non posteriores. De eunomianis testantur Sozomenus, lib. 6, c. 26, et Theodoretus, lib. 4 Hæret., Fab.; de montanistis, S. Greg. Naz., orat. 14 de Pace; de sabellianis, S. Aug., Hier., Innoc. I, paulo supra citati.

Conc. Constantiense, sess. 45, damnat hunc art. 4 Wicleffi: « Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mort., non ordinat, non conficit, non consecrat, non baptizat. »

Conc. Trid., sess. 7, can. 12: « Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent ser-

vaverit, non conficere sacramentum, anathema sit »; et ibidem, can. 4 de Bapt. : « Si quis dixerit Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit. »

Prob. 4° ex summis pontificibus. Præter Stephanum jam laudatum, qui tam constanter restitit Cypriano et aliis rebaptizantibus, Siricius, desinente sæculo IV, epist. ad Himerium Tarraconensem : « Prima itaque, inquit, paginæ tuæ fronte signasti, baptizatos ab impiis arianis, plurimos ad fidem catholicam festinare, et quosdam de fratribus nostris eosdem denuo baptizare velle, quod non licet ; cum hoc fieri et Apostolus vetet, et canones contradicant. » Innoc. I, ineunte sæculo V, epist. ad Victricium Rothomagensem, can. 8, dicit: «Ut venientes a novatianis vel montensibus per manus tantum impositionem suscipiantur ; quia quamvis ab hæreticis, tamen in Christi nomine sunt baptizati. » Nicolaus I, ad consulta Bulgarorum, c. 104 : « A quodam Judæo, inquit, nescitis utrum christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de his sit agendum consulitis. Hi profecto si in nomine Sanctæ Trinitatis..... baptizati sunt, constat eos non esse denuo baptizandos.» Cap. *Romanus* de Consecrat., dist. 4, dicitur : « Romanus pontifex non hominem judicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet paganus sit qui baptisat.» Eugenius IV, in Decreto unionis : « In casu necessitatis etiam paganus et hæreticus baptizare potest. »

Prob. 5° rationibus theologicis. Ministri sacramentorum [1] instrumentaliter operantur in sacramentis ; est enim eadem ratio instrumenti et ministri : atqui instrumentum non agit secundum propriam formam aut virtutem cui intendat assimilare effectum, sed secundum virtutem principalis agentis a quo movetur ; et ideo accidentarium est instrumento, in quantum est instrumentum, qualemcumque formam habeat, præter id quod exigitur ad rationem instrumenti : sicut per accidens est quod corpus medici, quod est instrumentum animæ habentis artem, sit sanum vel infirmum ; quod fistula per quam transit aqua sit argentea vel plumbea : ergo quamvis minister sacramenti sit sine fide vel gratia, valide confert sacramentum.

Confirm. [2] Artifex potest operari per instrumentum carens vita et a se separatum quantum ad corporis unionem, modo sit conjunctum per quamdam motionem ; sic enim agit non solum per manum, sed etiam per securim : ergo pariter Christus qui est principalis artifex sacramentorum, potest in illis agere per fideles et bonos ministros tanquam per membra viventia, et per infideles et malos tanquam per instrumenta mortua.

Ad has Auctoris rationes reducuntur pro majori parte argumenta, quibus S. Aug. premebat donatistas. Illos etiam urgebat sic ex eorum principiis. Ideo secundum donatistas Baptismus hæretici est nullus, quia hæreticus Spiritum Sanctum quem non habet, aliis dare non potest : atqui hæc ratio fundamentalis ex eorum principiis est nulla : ergo. Prob. minor : Secundum donatistas Baptismus peccatoris occulti est validus : atqui tamen peccator occultus non habet Spiritum Sanctum : ergo.

Arguebat insuper ab absurdis. 1° Si virtus et validitas sacramenti ex meritis ministrorum pendeat, erunt diversa sacramenta pro diversitate meritorum in ministris. 2° Erit perpetua incertitudo et anxietas circa salutem ; quis enim potest esse certus de fide vel probitate ministri ? 3° Justior debet esse qui a meliore sacramenta recipit.

Solvuntur objectiones ab auctoritate.

Pro solutione objectionum, distinguendum est 1° inter hæreticos qui formam sacramenti adulterant, et inter eos qui illam servant. Ecclesia rejicit sacramenta collata a prioribus, recipit collata a posterioribus.

Distinguendum 2° inter sacramentum et effectum sacramenti seu gratiam. Minister hæreticus confert sacramentum et effectum sacramenti quantum est ex se et si non sit obex ex parte recipientis ; sed quia recipiens consentiendo hæresi ministrantis, aut absque hujusmodi consensu recipiendo ab eo sacramentum extra casum necessitatis, peccat mortaliter, inde ponit obicem gratiæ, et ideo recepit quidem sacramentum, sed non effectum sacramenti. Ex defectu hujus distinctionis non satis explicatæ exarsit famosum illud dissidium inter Stephanum papam et S. Cyprianum cæterosque rebaptizantes, ut observat S. Aug., lib. 6 *contra Donatist.*, c. 1 : « Non ob aliud, inquit..... visum est quibusdam etiam egregiis viris antistitibus Christi, inter quos præcipue eminebat B. Cyprianus, non esse posse apud

[1] Ibid. [2] Ibid. a. 5 ad 2.

hæreticos vel schismaticos Baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum ab effectu vel usu sacramenti ; et quia ejus effectus atque usus in liberatione a peccatis et cordis rectitudine apud hæreticos non inveniebatur, ipsum quoque sacramentum non illic esse putabatur. » His observatis,

Obj. 1° ex S. Scripturis : 1° Eccles., c. 34, dicitur : *Qui baptizatur a mortuo, quid proficit lavatio ejus ?* 2° Aggæi 2, dicitur contaminari *Quidquid tetigerit pollutus in anima.* 3° Eccl. 10 : *Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti.* 4° Sap. 1 : *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum.* 5° Jerem. 23. *Quid paleis ad triticum ?* id est, quid impiis ad Eucharistiam ? 6° Psal. 140 : *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* 7° Matth. 7. : *Non potest arbor mala bonos fructus facere.* 8° Joan. 10 : *Peccatores Deus non audit.* 9° Ibidem 9, mali sunt *ex patre diabolo* : Christus autem non influit nisi in membris suis : ergo.

Resp. 1° hæc omnia, quæ sunt donatistarum argumenta, in ipsos posse retorqueri, quippe qui concedebant peccatores saltem occultos valide sacramenta conficere ; quibus tamen aptari possunt omnes hi textus laudati.

Resp. 2° breviter ad singula. Ad primum : 1° Qui baptizatur a peccatore seu hæretico, baptizatur quidem a mortuo tanquam ab instrumento, at baptizatur a Christo vivente tanquam a causa principali. Ita S. Aug., lib. 2 *Cont. Epist. Petil.*, c. 7. Insuper fatemur baptizato ab hæretico non prodesse Baptismum, nisi transeat ad corpus Christi, quod est Ecclesia. Ita S. Aug., lib. 2 *contra Crescon.* cap. 28. 2° Textus S. Scripturæ non refertur fideliter ; habetur enim : *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, quid prodest lavatio illius ?* Cujus sensus litteralis est : Qui lotus est ab immunditia legali orta ex contactu mortui, quid prodest ei lavatio, si iterum tangat mortuum ? sensus spiritualis : Quid prodest emundatio a delictis ei qui relabitur in illa ?

Ad secundum : Contaminari dicitur quod tangit pollutus, « Si solus sit tactus et non interveniat invocatio nominis Dei ; nam si sit invocatio nominis Dei, ipsa invocatio sanctificat et quod pollutum est » : ita Optatus Milevit., lib. 6, n. 3 : hoc est, contaminatur quod tangit pollutus ut pollutus, non quod tangit ut Dei minister. Secundum sensum litteralem dicitur hic *pollutus*, qui corpus mortui attigerat juxta legem, Num. Ita S. Hieron. in Aggæam.

Ad tertium : Muscæ morientes, id est, impii perdunt suavitatem unguenti, scilicet bonum odorem, qui est in optima fama viventium ; non vero perdunt Dei virtutem per quam agunt in sacramentis. Ita S. Aug., lib. 2 *contra Parmen.*, c. 10.

Ad quartum : Spiritus Sanctus effugit fictum dantem, sed non acceptantem et credentem. Ita S. Aug. ibidem.

Ad quintum : Jeremias ibi loquitur contra eos qui somnia sua sacris oraculis coæquabant, ut patet ex textu : *Propheta*, inquit, *qui habet somnium, narret somnium : et qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere : quid paleis ad triticum, dicit Dominus ?*

Ad sextum : Hæc verba non spectant ministros sacramentorum ; alioquin nullus homo posset ea ministrare cum nullus sit qui non sit peccator ; sed Psalmista loquitur de adulatore, et dicit quod malit sanari misericordi increpatione, quam perverti blanda adulatione. Patet ex textu : *Corripiet me justus in misericordia et increpabit me ; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Ita S. Aug., lib. 2 *cont. litt. Petil.*, cap. 103.

Ad septimum : Malus minister non operatur in sacramentis de suo, sed ex virtute Christi : unde non operatur ut arbor mala, sed ut minister et operarius Christi. Ita S. Aug., ibid., cap. 6.

Ad octavum : Hæc verba sunt cæsia Christo illuminati, « Qui oculos corporis jam quidem restitutos habebat, sed ei oculi cordis nondum patebant » : unde ignoranter locutus est, nullus enim peccator convertitur, quin a Deo exaudiatur. Ita S. Aug., lib. 2 *contra Epist. Parmen.*, cap. 8.

Ad nonum, dist. min. Christus non influit nisi in membris suis ut ea sanctificet, conc. ; ut per ea tanquam per instrumenta separata alios sanctificet, neg.

Obj. 2° ex jure. 1° Canone 45 et 46 eorum qui dicuntur apostolici prohibetur sub pœna depositionis admittere Baptisma hæreticorum. 2° 1 q. 1, c. *Qui perfectionem*, et cap. *Ventum est*, ex Innoc. I, dicitur quod « qui perfectionem Spiritus quam acceperant, perdiderunt, non ejus dare plenitudinem possunt » in ordinationibus. Et idem Innoc., epist. 18 *ad Alex.*, admittit Baptisma arianorum ut validum, non eorum ordinationem. 3° Ibid. cap. *Manifestum* 169, ex S. Leone, dicitur per impietatem Dioscori omne sacramentorum lumen esse

extinctum in ecclesia Alexandrina. 4° Ibid. q. 7, c. *Daibertum*, et cap. *Per illicitam*, Urbanus II et Damasus jubent iterari ordinationem factam ab hæreticis. Et in conc. Rom. sub S. Greg. VII, can. 5, ordinationes simoniacæ declarantur « infirmæ et irritæ ». 5° 24, q. 1, c. *Schisma*, Pelagius papa dicit : « Non est Christi corpus, quod schismaticus conficit, si veritate dirigimur ». 6° Ibidem, c. *Audivimus*, Alexander II declarat quod quicumque est ab unitate Ecclesiæ alienus, execrare possit, consecrare autem, excommunicare et reconciliare non possit : ergo.

Resp. ad primum: Hos canones non esse apostolorum, sed collectionem quamdam canonum ex diversis conciliis antiquis sive legitimis sive illegitimis probavimus, diss. 1 de Jure, digress. 1. Hos autem de quibus hic agitur, verisimile est fuisse desumptos ex conc. Iconiensi vel Synadensi, in quibus rebaptizantium error fuit assertus.

Ad secundum: Innocentius in utroque loco nihil aliud docet quam quod hæretici non possint dare plenitudinem gratiæ seu Spiritus Sancti eis quos ordinant, neque honorem seu executionem ministerii. Primum, quia qui sic ordinantur, participando hæreticis peccant, et sic ponunt obicem gratiæ. Secundum, quia licet eorum ordinatio sit valida, tamen est eis prohibitum ordinare, et qui ab eis ordinantur, suspenduntur ab executione ordinum.

Ad tertium: S. Leo intelligendus est quantum ex parte hæreticorum et quantum ad fructum sacramentorum, qui non percipiebatur a communicantibus hæresi.

Ad quartum: Quidam respondent Urbanum II iterasse ordinationem Daiberti factam a Nezelone, non propter defectum fidei in ipso Nezelone, sed quia qui Nezelonem ordinaverant, non erant episcopi, sed chorepiscopi. Respondent alii Urbanum II iterasse ordinationem Daiberti, non quoad substantiam, sed quoad executionem ministerii tantum, hoc est, illi contulisse facultatem exercendi munus suæ ordinationis, a quo suspensus erat, quia fuerat illicite ordinatus ab hæreticis. Eadem solutione excipiendum est c. *Per illicitam*. Quantum ad ordinationes simoniacas, esse validas quantum ad substantiam patet, tum ex eo quod nova et antiqua jura eas mulctent suspensione executionis Ordinis, ergo eas supponunt validas; tum quia in conc. Rom., tom. 9, pag. 1100, Nicolaus I declarat quod gratis ordinati a simoniacis « in acceptis ordinibus permaneant »; ergo supponit ordinationes simoniacas esse validas. Itaque Greg. VII declarat ordinationes simoniacas, « infirmas et irritas », non quantum ad substantiam, sed quantum ad executionem Ordinis. De quo fusius suo loco.

Ad quintum: Pelagius non intelligit Eucharistiam, sed corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesiam, vultque apud schismaticos non esse verum Christi corpus mysticum, nec ullam cum ipsis ineundam esse societatem, subjungit siquidem immediate : « Nec enim divisum esse Christum poterit quisquam sine apostoli reprobatione confingere : unam, ut sæpe dictum est, quæ Christi corpus est, constat esse Ecclesiam, quæ in duo vel in plura dividi non potest; simul enim cum ab ea quisque recesserit, esse destitit in Ecclesia. »

Ad sextum: Sensus est quod qui est ab unitate Ecclesiæ alienus, non habeat jus consecrandi, excommunicandi, reconciliandi, quia est suspensus; si tamen exerceat actus a jurisdictione independentes, sunt validi, licet illiciti. « Multa, inquit S. Aug., lib. 5 *de Bapt.*, cap. 15, contra jus dantur, nec tamen ideo vel nulla vel non data dicuntur. »

Obj. 3° ex SS. Patribus. 1° S. Ambros., lib. *de Mysteriis*, c. 4, dicit : « Non sanat Baptismus perfidorum, non mundat sed polluit ». 3° S. Hieron., in cap. 3 *Sophon.*, dicit non solum verba, sed vitam et merita sacerdotum esse necessaria ad Eucharistiam seu consecrationem. 3° S. Aug., pluribus in locis, docet hæreticos et malos ministros non posse dare remissionem peccatorum, consequenter non conferre sacramentum validum; sacramentum enim validum confert gratiam, si non ponatur obex ex parte recipientis. En verba S. Aug., lib. 3 *de Bapt. contra Donatist.*, c. 18, de malis ministris : « Tales ipsi Cypriani temporibus baptizabant..... remissionem tamen peccatorum non dabant, quæ per orationes sanctorum, id est, per columbæ gemitus datur..... Non enim raptoribus ac fœneratoribus diceret Dominus : Si cui dimiseritis peccata, dimittentur illi; si cui tenueritis, tenebuntur. Foris quidem nec ligari aliquid potest nec solvi, ubi non sit qui aut ligare possit aut solvere; sed solvitur qui cum columba fecerit pacem, et ligatur qui cum columba non habet pacem, sive aperte foris sit, sive intus esse videatur »; et l. 5, c. 22 : « Consentimus Cypriano hæreticos remissionem dare non posse, Baptismum autem dare posse, quod quidem illis et dantibus et accipientibus valeat ad perniciem tanquam tanto munere Dei male utentibus; sicut etiam

maligni et invidi, quos et intus esse ipse testatur, remissionem peccatorum dare non possunt, cum eos Baptismum dare posse omnes fateantur ». 4° Constat S. Cyprianum, Firmilianum cum plurimis tum Orientis cum Africæ episcopis etiam conciliariter congregatis, rejecisse Baptismum hæreticorum ut invalidum, iisque adhæsisse Sanctos Dionysium Alexand., Basilium, Athanasium, Optatum Milevitanum, et Cyrillum Jerosol. probabilius videtur : ergo.

Resp. ad primum: S. Ambrosius loquitur non de ministrante, sed de recipiente, et dicit quod si sit perfidus, id est, si non teneat rectam fidem, Baptismo non mundatur sed polluitur.

Ad secundum : S. Hieron. alludit ad significationem vocis *Eucharistia*, quæ significat gratiarum actionem, et dicit ad hanc ut legitima sit et Deo grata, requiri non solum verba consecrationis, sed etiam probitatem sacerdotis.

Ad tertium: Nemini dubium esse potest quin S. Aug. habuerit rata sacramenta collata a malis ministris, quicumque fuerint, non solum ex locis citatis in conclusione, sed ex aliis innumeris, maxime ex septem libris integris contra donatistas, qui ad validitatem Baptismi requirebant fidem in ministro ; si namque S. Doct. non requirat fidem in ministro, quomodo requireret gratiam quæ fidem supponit? Manifestum est igitur textus objectos habere alium sensum quam quem illis tribuunt objicientes. Itaque

Respondent plurimi cum Estio S. Aug. loqui de gratia seu remissione peccatorum, non quæ virtute sacramenti confertur, sed quæ per orationes sanctorum et gemitus columbæ, id est, Ecclesiæ impetratur. Sed hæc solutio, licet non improbanda, difficile aptatur omnibus verbis objectis. Reponunt alii S. Aug. arguere contra donatistas ex eorum principiis, seu ut dicitur, argumento ad hominem , quasi diceret : Vos, donatistæ, rejicitis Baptisma hæreticorum et peccatorum publicorum, quia non possunt dare Spiritum Sanctum, quem non habent, et sine quo nullum pietatis sacramentum esse potest : atqui peccatores occulti etiam non habent Spiritum Sanctum, et tamen admittitis eorum Baptisma : ergo etiam admittere debetis Baptisma hæreticorum et peccatorum publicorum. Sed neque hæc responsio videtur clare et adæquate satisfacere argumentationi. His igitur solutionibus in sua probabilitate relictis,

Resp. sensum S. Augustini esse malos ministros, sive hæreticos, sive schismaticos, sive peccatores, non conferre per sacramenta gratiam iis qui consentiendo eorum sive hæresi, sive schismati, sive malitiæ, ponunt obicem ; sicque non defectu potestatis in ministro, sed defectu dispositionis in subjecto ; si enim malus bono sacramentum conferret, gratiam ipsi communicaret. Hanc solutionem ex ipsis textibus laudatis et aliis eruo. Lib. 3 cit., postquam S. Doctor dixit Christum non dedisse raptoribus et fœneratoribus potestatem solvendi et ligandi, subjungit : « Sed solvitur, qui cum columba fecerit pacem, et ligatur, qui cum columba non habet pacem. » Intelligit ergo Christum non dedisse raptoribus et fœneratoribus potestatem solvendi eos qui qui cum columba non habent pacem, id est, malitiæ suæ consentientes ; dedisse autem potestatem solvendi eos, qui cum columba fecerint pacem, id est, qui a malitia seu schismate et hæresi revertuntur ad Deum et unitatem Ecclesiæ. Lib. 5, c. 22 cit., dicit hæreticos baptizando non dare gratiam accipientibus, « qui tanto munere Dei male utuntur », et, ut subdit, « qui fratres a quibus diliguntur oderunt, et in ipso odio baptizantur : quibus tamen postea correctis non rursus Baptismus datur, sed ipsa venia, quam tunc accipere non meruerunt, in vera conversione præstatur »; imo in ipsis verbis objectis, « eos Baptismum dare posse omnes fatentur. » Item lib. 6, c. 4, clarissime se explicat dicens malum, « sicut perniciose habet (Baptismum), ita etiam perniciose tradere, non quia tale aliquid tradit, nec quia talis tradit, sed quia tali tradit. » Sic enim legendum est, et non cum Lovaniensibus, « quia talis tradit », contra omnia exemplaria edita et MSS., ut observant patres S. Mauri, et evincit quod immediate sequitur ; prosequitur enim S. Aug.: « Nam cum malus tradit bono, id est, in unitatis vinculo, veraci conversione mutato, inter bonum sacramentum quod traditur, et bonum fidelem cui traditur, tradentis malitia non separat. » Hæc sunt plane decretoria et in aperto ponunt mentem S. Aug. juxta solutionem datam. Vide ibid., c. 6. Neque obstat quod e vestigio addat : « Et cum illi veraciter ad Deum converso peccata dimittuntur, ab eis dimittuntur, quibus ipse veraci conversione conjungitur. » Id enim dicit vel de gratia obtenta non per sacramenta, sed per orationes sanctorum in unitate Ecclesiæ ; vel si de gratia sacramentali, intelligit per fideles bonos ipsam Ecclesiam,

in cujus et Christi ejus capitis nomine et virtute ministri conferunt gratiam ; Ecclesia enim in bonis potissimum consistit. Gratia ergo confertur a bonis, id est, ab Ecclesia seu nomine Ecclesiæ, cujus boni sunt potior pars, non quod mali ministerio suo eam non conferant, sed quia eam non conferunt nomine suo sed Ecclesiæ, nec ut suum sed ut Ecclesiæ bonum.

Ad quartum : Ecclesia per summos pontifices, per concilia et innumeros Patres rebaptizantium errorem proscripsit, ideoque cum illa S. Cypriani et collegarum auctoritatem in hac causa respuimus, et S. Augustino de epist. Cyp. ad Jubajanum loquenti, l. 2 *contra Cresc.*, c. 32, subscribimus: «Ego, inquit, hujus epistolæ auctoritate non teneor, quia litteras Cypriani non ut canonicas habeo, sed eas ex canonicis considero, et quod in eis divinarum S. Scripturarum auctoritati congruit, cum laude ejus accipio, quod autem non congruit, cum pace ejus respuo..... Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis et schismaticis B. Cyprianus sensit; quia hoc Ecclesia non accipit, pro qua B. Cyprianus sanguinem fudit. »

Quantum ad alios sanctos patres in object. laudatos, Dionysium Alex., Basilium, Athanasium, Optatum, Cyrillum, quid censuerint in hac materia sigillatim expendemus in digress. hist. ad calcem hujus diss. ponenda. Sed quidquid sit, dicimus interim non ex paucorum opinione fidem Ecclesiæ esse æstimandam, sed ex communi, firma et constanti omnium aut plurimorum sententia, maxime ex decretis conciliorum et summorum pontificum, ut docet Lirin. *in Commonit.*, c. 39.

Solvuntur objectiones a ratione.

Obj. 1° : Sacramenta ordinantur ad emundationem culpæ et collationem gratiæ: atqui infideles, hæretici, peccatores, cum sint immundi, non possunt alios a peccato mundare, secundum illud Eccl. 34: *Ab immundo quis mundabitur?* neque conferre gratiam quam non habent, quia nemo dat quod non habet: ergo.

Resp. dist. min. Mali ministri non possunt mundare nec conferre gratiam virtute propria[1], conc.; virtute Christi, neg. Hoc enim per eos facit Christus sua potestate sicut per quædam instrumenta, et ideo effectus consequitur in suscipientibus sacramenta, non secundum similitudinem instrumenti, sed secundum configurationem ad Christum. Ad id ergo quod additur, neminem dare quod non habet, quod erat commune dictum rebaptizantium, pariter est distinguendum: Nemo dat quod non habet neque actu neque virtute seu causalitate, conc.; quod non habet actu, habet tamen virtute et causalitate, neg. Quilibet autem homo habet sacramentum et effectum sacramenti virtute, quatenus Deus potest illo uti tanquam instrumento ad efficiendum sacramentum et producendam gratiam.

Inst. 1° : Christus, Joan. 20, apostolis dixit: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*: ergo minister debet habere Spiritum Sanctum seu gratiam, ut per sacramenta peccata aliis dimittere et gratiam conferre possit.

Resp. 1° hoc argumentum, quod est donatistarum, contra ipsos militare; admittunt enim peccatorem occultum posse sacramentum et ejus effectum conferre, et tamen non habet Spiritum Sanctum. Resp. 2° dist. conseq. Ergo minister debet habere Spiritum Sanctum ut conferentem legitimam potestatem administrandi sacramenta, conc.; ut sanctificantem ipsum, neg. Nec plus probant verba Christi.

Inst. 2° : Sacramenta soli Ecclesiæ data sunt; atqui hæretici sunt extra Ecclesiam: ergo non habent sacramenta.

Resp. dist. conseq. Ergo non habent sacramenta ut sua, conc.; ut sacramenta Ecclesiæ, neg. Sicut Scriptura Sacra quæ apud illos invenitur, non est Scriptura hæreticorum, sed Ecclesiæ.

Inst. 3° : Hæreticus non est membrum Ecclesiæ : ergo non potest esse minister Ecclesiæ.

Resp. neg. conseq. Quia Deus potest uti instrumentis non solum conjunctis, sed etiam separatis, ut diximus ex Auctore in probationibus.

Inst. 4° : Caput non influit in corpus per membra mortua : ergo nec Christus per hæreticos aut malos.

Resp. dist. ant. Caput naturale, conc., quia cum influxus ejus sit vitalis, non communicatur nisi per membra viventia ; caput morale, quale est Christus, neg.; vel aliter : Christus non potest influere per hæreticos tanquam per membra, conc., nec enim sunt membra Ecclesiæ, tanquam per instrumenta, neg.; potest enim per quodcumque voluerit, sive vivens, sive mortuum, effectum intentum producere.

Inst. 5° : Non est salus extra Ecclesiam ;

[1] Ibid. c. 5. ad 1.

ergo hæretici, qui sunt extra illam, non possunt salutariter conferre sacramenta.

Resp. dist. conseq. Ergo hæretici non possunt conferre sacramenta salutariter sibi, conc.; salutariter suscipientibus qui non consentiunt eorum hæresi et in necessitate recipiunt, neg.; hi enim non sunt extra Ecclesiam.

Inst. 6° : Hæretici non habent jus in sacramenta Christi : *quæ enim conventio Christi cum Belial?* 2 Cor. 6 : ergo.

Resp. dist. ant. Hæretici non habent jus in sacramenta Christi, id est, illa illicite et illegitime habent atque administrant, conc.; id est, illa non habent, neg. « Aliud quippe est, inquit S. Aug. l. 3 *contra donatist.*, c. 10, non habere aliquid, aliud non jure habere, vel illicite usurpare. Non itaque non sunt ideo sacramenta Christi et Ecclesiæ, quia eis illicite utuntur, non hæretici solum, sed etiam omnes iniqui et impii ; sed tamen illi corrigendi aut puniendi, illa vero agnoscenda et veneranda » ; et lib. 5, c. 15 : « Multa contra jus dantur, non tamen ideo vel nulla vel non data dicuntur. » Sic qui voto simplici castitatis est obstrictus, non habet jus ineundi matrimonium, initum tamen valet. Neque qui sacramentum suscipit ad hæretico in necessitate ejus hæresi non consentiens, ullam habet societatem seu conventionem cum hæretico ut hæreticus est, sed ut est minister et instrumentum auctoris sacramentorum.

Inst. 7° : Qui est expulsus ab Ecclesia, non potest exercere munia Ecclesiæ : atqui hæretici sunt expulsi ab Ecclesia : ergo.

Resp. dist. maj. Qui est expulsus ab Ecclesia, non potest exercere munia Ecclesiæ licite, transeat ; posset enim in casu necessitatis licite baptizare ; valide, subd. Si auferatur ab eo potestas, conc.; si non auferatur, neg. Nulli autem homini aufertur potestas baptizandi : « In quo baptizarentur gentes, inquit Optatus Milevit., lib. 5 *contra Parmen.*, a Salvatore mandatum est ; per quem baptizarentur, nulla exceptione discretum est : non dixit apostolis : Vos facite, alii non faciant. Quisquis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizaverit, apostolorum opus implevit. » Neque etiam aufertur hæreticis legitime ordinatis potestas alia sacramenta valide conferendi, quia remanet character. Excipitur tamen sacramentum Pœnitentiæ, quia ad illud requiritur jurisdictio, quæ ab hæreticis aufertur.

Inst. 8° : Per Baptismum homines generantur filii Dei : atqui filii Dei generari non possunt nisi a Christi sponsa, quæ est Ecclesia : ergo hæretici qui sunt extra Ecclesiam valide non baptizant.

Resp. neg. conseq. Ii enim qui baptizantur etiam ab hæreticis, generantur filii Dei ab Ecclesia, quia ejus sunt sacramenta quæ ministrant hæretici. Sicut enim, inquit S. Aug., lib. 5 *de Bapt.*, cont. donat., c. 24, Sara ex utero Agar ancillæ jure conjugali genuit Abrahæ Ismaëlem ; sic Ecclesia utitur utero ancillæ, hoc est hæresis, ut ex divino semine, scilicet Baptismate, quod ejus est, Christo sponso suo filios procreet.

Inst. 9° : Sacramentum est actio ministri : ergo si actio ministri sit immunda et sacrilega, sic erit sacramentum, consequenter nihil proderit, sed potius nocebit.

Resp. actionem mali ministri esse malam in genere moris, non vero in genere signi a Deo instituti, in quo consistit ratio sacramenti.

Obj. 2° specialiter de paganis. S. Aug., lib. 2 *adversus Parmen.*, c. 13, et lib. 7, de *Bapt.*, c. 53, videtur dubitare utrum Baptisma collatum a pagano sit validum : ergo.

Resp. S. Aug. nihil hac de re voluisse affirmare ; quia, ut ibid. dicit, nondum erat in Ecclesia definita. Cum autem nunc a summis pontificibus et conc. Florent. sit definita, nullus restat dubitandi locus. Aliunde, quamvis S. Aug. rem tanti momenti nondum in Ecclesia definitam pro sua modestia asserere non vellet, indicat tamen eodem cap. 53 se ita affectum ut haberet ratum Baptisma « ubicumque et a quibuscumque verbis evangelicis consecratum » ; et rationes quas urget contra donatistas, ut plurimum militant pro Baptismo dato a pagano, sicut pro dato ab hæretico. Pro tota materia hujus articuli, confer diss. 2 de *Bapt.*, a. 2.

ARTICULUS IV.

UTRUM MALI MINISTRANTES SACRAMENTA PECCENT?

Prænotanda est distinctio inter ministrum solemnitatis seu ex officio, [1] et ministrum necessitatis. Minister solemnitatis seu ex officio dicitur, qui speciali consecratione ad ministerium sacramentorum est deputatus, ut sacerdos consecrans aut absolvens. Minister necessitatis est qui nulla consecratione deputatus sacramentum ministrat propter necessitatem, ut laicus baptizans.

Dico 1° : Minister solemnitatatis conficiendo

[1] Hic q. 64, a. 6 ad 3, et in 4, d. 24, q. 2, a. 3, quæstiunc. 5 ad 4.

vel ministrando sacramenta [1] in peccato mortali, peccat mortaliter.

Prob. 1° ex S. Scriptura. Non minus, imo magis requiritur mundities in ministris sacramentorum novæ legis, quam antiquæ; hæc enim illorum erant figuræ tantum et umbræ: atqui in ministris sacramentorum antiquæ legis requirebatur mundities et sanctitas sub gravi peccato: ergo. Prob. min. Is. 52 dicitur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini;* Exod. 19: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos*; Levit 21: *Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus;* ibid. 22: *Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra* (Aaronis) *ad ea quæ consecrata sunt,..... in quo est immunditia, peribit coram Domino.* Gravitas pœnæ indicat gravitatem culpæ: ergo.

Prob. 2° ex jure. Extra *De temporibus ordinandorum,* cap. ultimo, de malis clericis decernit quod si non pœnituerint, monendi sunt et « sub interminatione divini judicii obtestandi, ut in testimonium suæ damnationis in susceptis etiam ordinibus non ministrent »; ibid. *De cohabitatione clericorum,* c. *Quæsitum est,* idem pontifex pronuntiat « quemlibet (Clericum), pro mortali peccato, quoad seipsum constat esse suspensum. »

Prob. 3° ex Patribus. S. Dionysius, c. 1 *Eccles. Hierarch.,* dicit quod « malis non est fas tangere symbola »; id est, signa sacramentalia. S. Aug. lib. 2 *contra Epist. Parmen.,* c. 10: « Omnia, inquit, sacramenta cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus. » Refertur, c. *Omnia* 1 q. 1. Idem in Ps. 103: « Videant qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur» ; et tract. 5. in Joan.: « Ego dico et omnes dicimus, quia justos esse oportet tanti judicis ministros. » S. Greg. Magnus, l. 1, epist. 24, nunc 25: « Necesse est, inquit, ut esse munda studeat manus, quæ diluere sordes curat, ne tacta quæque deterius inquinet..... scriptum namque est: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* »

Vides quosdam infundate distinguere inter malos conficientes sacramenta et ministrantes tantum, scilicet Eucharistiam, quasi conficientes peccent quidem, at non ministrantes tantum ; prolata enim testimonia ex S. Scriptura, jure et Patribus, afficiunt pariter ministrantes et conficientes : quod et aperte significat Auctor in 4, d. 24, q. 1, art. 3, quæstiunc. 5 ad 4, ubi dicit quod immundi, « qui tangunt res sacras quasi suo officio fungentes, peccent mortaliter »; idque suadet ejus ratio sequens. Unde

Prob. 4° ratione. Qui in peccato mortali conficit aut ministrat solemniter et ex officio sacramentum, gravem irreverentiam committit contra Christum sacramentorum auctorem et ipsam sacramenti sanctitatem, quam, in quantum in se est, contaminat: atqui hæc irreverentia est genere suo peccatum mortale: ergo. Prob. maj. Minister speciali consecratione deputatus ad sacramentorum ministerium, et se illorum ministrum exhibens, tenetur hoc ipso et vi status conformari tam Christo sacramentorum institutori cui famulatur, juxta illud Levit. 19: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum,* quam sanctitati sacramenti quod perficit, juxta istud aliud Is. 43: *Mundamini, qui fertis vasa Domini:* ergo.

Dices 1°: S. Th. hic a. 5 ad 3, dicit bonitatem ministri requiri tantum ex decentia: ergo.

Resp. dist. ant. D. Th. dicit bonitatem ministri requiri ex decentia tantum, ut valide conferatur sacramentum, seu, ut dicit Cajet., ex parte *operis operati,* conc.; ut licite conferatur, seu ex parte *operis operantis,* neg. Quærit enim, in hoc art. 5, S. Th. utrum sacramenta per malos ministros valide conferantur; in hoc autem quem versamus, utrum licite.

Dices 2°: Sicut ministratur Deo in sacramentis, ita per opera charitatis: atqui mali non peccant, si ministrent Deo in operibus charitatis, quin imo hoc est eis consulendum : ergo nec qui ministrant in sacramentis.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod opera charitatis [1] non sunt aliqua consecratione sanctificata, sed ipsa pertinent ad justitiæ sanctitatem, sicut quædam justitiæ partes ; et ideo homo qui se exhibet Deo ministrum in operibus charitatis, si sit justus, amplius sanctificatur; si vero sit peccator, per hoc ad sanctitatem disponitur. Sed sacramenta in seipsis sanctificationem quamdam habent per mysticam consecrationem, et ideo præexigitur in ministro sanctitas justitiæ, ut congruat suo ministerio ; unde incongrue agit et peccat, si in peccato existens ad tale ministerium accedat.

Dices 3°: Confirmatus, profitens in peccato mortali fidem coram tyranno, agit ex officio et ut ad hunc actum consecratus: similiter conjuges exercentes actum conjugalem, ad

[1] Hic cit. o.

[1] Ibidem ad 1.

quem acceperunt potestatem et gratiam per sacramentum : atqui tamen nec ille nec isti peccant : ergo.

Resp. dist. min. Nec ille nec isti peccant, et eorum actiones sunt sacramentales, neg.; et eorum actiones non sunt sacramentales, conc. Conclusio autem nostra est de ministro conficiente vel conferente sacramentum, adeoque de actione sacramentali, id est, de actione quæ vel sit factiva sacramentali, aut proxime conducat ad ejus confectionem, vel quæ sit sacramenti facti distributiva ; quod diligenter adverte pro pluribus casibus infra deducendis. At vero neque professio fidei coram tyranno, neque actus conjugales sunt actiones sacramentales, seu actiones factivæ sacramenti aut illius distributivæ.

Dico 2° : Sacerdos et a fortiori laicus [2] existens in peccato mortali non peccat saltem graviter baptizans in casu necessitatis ; secus ministrans in aliis sacramentis. Ita communiter cum Auctore contra paucos.

Prob. prima pars. Quamvis sanctitas Christi et sacramenti sit ratio formalis ob quam minister debeat esse sanctus, obligatio tamen in ministro habendi sanctitatem non oritur ex ipsa Christi et sacramenti sanctitate præcise secundum se, sed ex illa per ordinem ad consecrationem ministri, quatenus cum se gerat ut personam ad hoc speciali consecratione deputatam, tenetur ex hoc ipso conari ut conformetur Christo, cui famulatur, et sanctitati sacramenti quod perficit, ut dictum est : atqui sacerdos baptizans in casu necessitatis, in quo posset baptizare laicus, licet sit ad hoc consecratus, non tamen hic agit ut consecratus, nec se exhibet ut ministrum Christi et Ecclesiæ, sed succurrit necessitatem patienti et per accidens deservit principali agenti, non in actu aliquo ordinis aut sacræ potestatis, sed in eo in quo quilibet homo posset deservire : ergo.

Confirm. ab eo quod contingit in humanis. Rusticus qui per accidens et in casu necessitatis regi deservit, non tenetur ministrare cum eo speciali ornatu et munditie, sicut qui ex officio ad id est deputatus : ergo similiter.

Dixi : « Non peccat saltem graviter » ; quia cum posset elicere actum contritionis in instanti, hæc aliqualis indecentia non videtur omnino excusanda.

Prob. secunda pars. Tum quia alia sacramenta [2] non sunt tantæ necessitatis sicut Baptismus ; tum quia in iis minister non potest agere nisi vi specialis consecrationis et spiritualis potestatis ; consequenter nisi ut publicus Ecclesiæ minister, ut patet dum sacerdos absolvit pœnitentem morti proximum.

Neque tamen inde sequitur quod minister sit perplexus [1], et sive absolvat, sive non absolvat urgente necessitate, peccet ; quia cum contritio sit actus spiritualis et instantaneus, ut jam dixi, potest conteri et sic licite absolvere.

Dices cum Patre Henno : Gravis videtur irreverentia quod hostis Christi et servus dæmonis præsumat in nomine Christi scienter et advertenter immundus immunde tractare ea quibus in Ecclesia nihil sanctius aut magis divinum habetur : ergo.

Resp. neque S. Thomam neque innumeros pene theologos cum ipso sentientes apprehendisse hanc irreverentiam esse gravem in eo qui non ex officio, sed in necessitate baptizaret aut corpus Christi in terram projectum colligeret ; sicut nemo apprehenderet gravem injuriam esse regi illatam, si rusticus illi in casu necessitatis et per accidens inserviret trita veste amictus, etiamsi elegantiorem habere posset.

Neque dicas cum objiciente S. Th. loqui de ministro necessitatis, cui ob instantem baptizandi mortem non suppetit tempus eliciendi contritionem. Nam 1° cum, ut dixi, contritio sit actus interior, potest elici in instanti, sicque non datur casus in quo non possit haberi ; et hoc ipsum ibidem dicit S. Th. 2° Hæc evasio aperte repugnat textui S. D. : proposuerat sibi argumentum quod si malus minister peccet administrando sacramenta, contingeret aliquando quod esset perplexus et ad peccandum adactus ; si enim non ministret, dum urgente necessitate tenetur, peccat ; et si ministret, etiam peccat. Respondet S. D. quod istud inconveniens non currat, quia potest pœnitere ; sed supposito quod nolit pœnitere, non est inconveniens quod sit perplexus ; et e vestigio subdit : « In articulo tamen necessitatis non peccaret baptizando ». Vides ipsum loqui de eo qui potuit et noluit pœnitere, qui *tamen*, id est, hoc non obstante, non peccat baptizando in necessitate, et rationem adfert, non quia non potuit pœnitere, quod indubie dixisset, si ita censuisset, sed quia « non se exhibet ministrum Ecclesiæ. » Idem aperte constat ex 4 sent., d. 24, q. 1, a. 3, quæstiunc. 5 ad 4, ubi dicit « Quicumque (in peccato existens) exhibet se in aliquo actu ut ministrum Ecclesiæ, mortaliter peccat....., secus autem

[1] Ibidem ad 3. [2] Ibid.

[1] Ibid.

esset si in aliqua necessitate aliquod sacrum contingeret vel exequeretur in illo casu in quo etiam laïcis liceret : sicut si baptizaret in articulo necessitatis, vel si corpus Christi in terram projectum colligeret. » Dicetne forte Henno colligenti corpus Christi projectum in terram non suppetere tempus eliciendi actum contritionis ?

Inst.: Eadem est sanctitas Christi et sacramenti, sive in casu necessitatis, sive extra ministretur : atqui ex sanctitate Christi et sacramenti oritur in ministro obligatio habendi sanctitatem : ergo.

Resp. dist. min. Ex sanctitate Christi et sacramenti præcise secundum se oritur, etc., neg.; ex sanctitate Christi et sacramenti per ordinem ad ministrum ex officio, conc. Solutio patet ex probatione conclusionis.

Consectaria.

Ex dictis in utraque conclusione colliges 1° sacerdotem ministrantem Eucharistiam in peccato mort. peccare mortaliter; quia licet ejus actio non sit factiva sacramenti, est tamen illius distributiva, et ideo sacramentalis, ad idque est specialiter consecratus, idque, ut diximus, evincunt non secus ac de conficiente sacramentum, omnes probationes primæ concl.

Non tamen existimamus eum tot peccata committere quot sunt personæ, quibus absque interruptione morali Eucharistiam ministrat ; quia, licet sint plures actiones physice distinctæ, est tamen moraliter unum convivium. Secus de sacerdote plures pœnitentes successive absolvente ; quia quælibet absolutio est judicium completum nullo nexu cum aliis absolutionibus seu judiciis connexum. Consule quæ dixi de Peccatis, dissert. 2, art. 4, ubi etiam docui secundum probabiliorem mihi sententiam celebrantem in malo statu committere unum tantum peccatum, contra quosdam qui dicunt committere duo, tria, aut etiam quatuor peccata, unum offerendo, aliud consecrando, tertium sumendo, quartum sibi ministrando ; esto enim istæ actiones physice distinguantur, constituunt tamen unum mysterium in quo uniuntur. Cæterum quoad praxim sufficit illi, si dicat in confessione se celebrasse in malo statu.

Non pauci etiam tenent sacerdotem audientem confessionem in peccato mort., non peccare mortaliter, si proponat pœnitere, et de facto pœniteat ante absolutionem. Sed id nobis non probatur ; quia auditio confessionis sicut ipsa confessio videtur actio sacramentalis, aut saltem proxime ad sacramentum ordinata, non minus quam ministerium diaconi ad sacrificium. De quo

Colliges 2° probabilius diaconum solemniter exercentem suum officium in peccato mort. peccare mortaliter ; qnia, licet ejus actio non sit factiva aut distributiva sacramenti, est tamen aliquo modo sacramentalis, quatenus ordinatur proxime ad sacramentum : unde Apost. loquens de diaconis 1 Tim. 3, dicit : *Ministrent nullum crimen habentes.* De subdiacono, quamvis minus certum sit, ita tamen plures probabiliter tenent, quia reputatur inter ordines sacros ut diaconatus, et etiam ejus actio proxime concurrit ad sacramentum : sicque videtur definitum a Greg. IX cit. in probationibus conclusionis extra *de Temporibus ordinandorum*, cap. ult. Sub hoc decreto etiam censemus comprehendi clericos minorum ordinum, cum sit indefinite de omnibus clericis ; sed quia eorum ministerium remote tantum ordinatur ad sacramentum, propter levitatem materiæ, excusantur a mortali.

Propter eamdem rationem excusantur a mortali, qui in malo statu Eucharistiam in vase vel vitro inclusam de loco in locum transportant, aut cum illa dant benedictionem ; cum enim mediate tantum tangant Eucharistiam, videtur levitas materiæ.

Colliges 3° episcopum chrisma aut oleum infirmorum conficientem in peccato mort. probabiliter peccare mortaliter ; quia, licet ejus actio non sit factiva nec distributiva sacramenti, est tamen aliquo sensu sacramentalis, quatenus materiam Ordinis et Extremæ-Unctionis conficit ex potestate Ordinis in summo gradu. Ergo, infert Henno, peccator coquens panem, qui est materia Eucharistiæ, peccat mortaliter. Resp. neg. illationem ; quia in coctione panis non intervenit actio sacra qua fiat materia debita Eucharistiæ, sicut intervenit in confectione chrismatis et olei infirmorum ut sint materia debita sacramenti. Et hinc altera disparitas quod panis ex se non ordinetur ad Eucharistiam, sicut chrisma ad Confirmationem, et oleum infirmorum ad Extremam-Unctionem.

Secus tamen est dicendum de collatione tonsuræ, de benedictione ecclesiarum, vasorum sacrorum, vestium sacerdotalium, abbatissarum, virginum, etc., quia hæ actiones et similes nullatenus sunt sacramentales, neque

jure divino, sed ecclesiastico tantum episcopis competunt.

Colliges 4° concionantem in peccato non publico, non peccare mortaliter; quia prædicatio non est actio sacramentalis; et quamvis pertineat ad eos qui curam animarum habent, posset tamen stando in jure divino, et secluso jure ecclesiastico, committi laïcis. Equidem oppositum olim tenuit S. Th. in 4, d. 19, q. 2, a. 2, quæstiunc. 2, ubi docet concionantem et corripientem ex officio in peccato mort. etiam occulto, peccare mortaliter. At recte monet eximius Sylvius S. D. non obscure hanc sententiam retractasse, partim 2 2, q. 33, art. 5 et q. 60, a. 2 ad 3, ubi docet corripientem seu judicantem ex officio in peccato mort. non peccare mortaliter; cujus tamen contrarium docuerat priori loco cit., partim quia lect. 1 in c. 6, 2 Cor. de solo peccatore publico, dicit quod prædicando peccet. Ita laudatus Sylvius. Peccaret autem mortaliter peccator publicus ob scandalum; quia inde veniret in contemptum Evangelii prædicatio.

Colliges 5° contrahentes matrimonium, quamvis peccent ut recipientes indigne sacramentum, non peccare tamen mortaliter ut conficientes; quia licet secundum nos sint ministri, non sunt tamen ad hoc specialiter consecrati, ideoque non agunt ex officio.

ARTICULUS V.

UTRUM MINISTER MORTALIS PECCATI SIBI CONSCIUS TENEATUR CONFITERI ANTEQUAM SACRAMENTA CONFICIAT AUT MINISTRET.

Non est quæstio de sacramento Eucharistiæ sive conficiendo sive suscipiendo tantum; certum est enim, ut infra dicemus, ex Apostolo juxta Ecclesiæ traditionem, illi præmittendam esse confessionem. Item nemo negat quin sit salubre consilium confessionem aliis sacramentis conficiendis aut ministrandis præmittere; quia per eam securiores sumus de sanctitate requisita. At sitne præceptum?

Dico: Minister sibi conscius peccati mortalis, ut eximatur a peccato irreverentiæ et indignæ tractationis, non tenetur præmittere confessionem sacramentis conficiendis aut distribuendis; non tamen sufficit attritio, sed requiritur contritio saltem prudenter existimata.

Prob. 1° ex Rituali Pauli V, tit. 1, ubi declarat non esse obligationem, sed meram convenientiam confitendi: « Sacerdos, inquit, si fuerit peccati mortalis sibi conscius, quod absit, ad sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat; sed si habeat copiam confessarii, et temporis locique ratio fuerit, convenit confiteri. » Neque dicas cum quibusdam το *convenit* esse ambiguum et quandoque significare præceptum, ut dum dicimus: Convenit jejunare, convenit restituere, etc. Esto enim ita sit; saltem hic constat ex præcedenti propositione non significare præceptum, sed meram convenientiam; prius enim dixerat contritionem cordis esse in præcepto: si ita censuisset de confessione, eumdem procul dubio terminorum rigorem servasset, et sub iisdem, confessionis sicut et contritionis obligationem conclusisset; at non ita, post declaratum præceptum de contritione, terminis mutatis et minuentibus de confessione dicit simpliciter « convenit. »

Confirm. ex Trid., quod requirit confessionem ad Eucharistiam tantum: ergo signum est ad alia sacramenta non requiri; alias nulla fuisset ratio cur potius pro Eucharistia quam pro aliis sacramentis confessionis obligationem inculcaret.

Prob. 2° Confessionis præmittendæ in casu conclusionis nullum extat præceptum sive positivum sive naturale: non positivum; neque enim in S. Scripturis, neque in conciliis, neque in Patribus reperitur; non naturale; quamvis enim sit de juræ naturæ quod sancta sancte tractentur, sanctitas habetur non per solam confessionem, sed etiam per contritionem. Aliunde si esset præceptum juris naturæ malo ministro præmittendi confessionem administrationi sacramentorum, sequeretur primo quod alia sacramenta institui non potuissent sine confessione, quod est absurdum; sequeretur item quod etiam urgente necessitate, ubi non esset copia confessarii, minister existens in peccato mort. non posset administrare sacramenta, quod est aliud absurdum.

Confirm. 1° Noluit Deus sacramenta antiquæ legis exponi periculo indignæ tractationis, sed voluit tunc ut nunc, sancta sancte tractari, ut patet ex art. præcedenti: atqui ad vitandam hanc indignam tractationem et habendam sanctitatem requisitam sacerdotes antiquæ legis non tenebantur præmittere confessionem, quæ tunc non erat, sed tantum contritionem reputatam talem: ergo nec nunc. Hoc argumento non parum premuntur adversarii.

Confirm. 2° ab inconvenienti. Ex adversa sententia sequitur quod pastor non habens copiam confessarii non posset audire confessionem sui parochiani, nisi iste habeat necessitatem statim confitendi, sicut ipse pastor propter præceptum præmittendi confessionem Eucharistiæ non potest celebrare non præmissa confessione, nisi sit necessitas celebrandi: consequens, ut puto, a nullo admittitur: ergo.

Dices: Qui sibi conscius peccati mortalis non præmissa confessione sacramenta administrat, exponit se periculo sacramenta irreverenter tractandi: atqui id non licet sine necessitate: ergo. Prob. ant. Supposita difficultate et raritate contritionis non potest esse certus se esse vere contritum: ergo.

Resp. neg. maj. Non voluit enim Deus, ut dixi, sacramenta antiquæ legis exponi periculo indignæ tractationis, et tamen nunc non erat confessio quæ periculum abstergeret, sed sola contritio. Ad prob. dist. ant. Non potest esse certus se esse vere contritum, certitudine quæ excludat omnem formidinem de opposito, conc.; neque talis certitudo haberetur per confessionem; certitudine qua prudenter existimet se esse contritum, et quæ ideo ipsum eximat a periculo indignæ tractationis formalis, neg. Si enim sacerdotes antiquæ legis poterant sine confessione esse certi se esse in gratia, certitudine quæ abstergeret periculum et peccatum indignæ tractationis formalis, quidni sacerdotes novæ legis, in qua abundantiores sunt gratiæ? Item si quis possit ex certis indiciis prudenter existimare se sincere diligere proximum, quidni Deum? Cæterum si quandoque contingat quod ita prudenter existimare non possit, non currit conclusio.

Sed esto non sit certus se esse vere contritum, saltem per judicium reflexum erit certus se non exponi periculo formalis profanationis; sicut quamvis nemo sit certus se post confessionem esse justificatum, tamen per judicium reflexum est certus se in administrandis sacramentis non exponi periculo formalis profanationis.

Si dicas: Per confessionem erit certior aut saltem minus incertus de sua justificatione, adeoque minus erit periculum. Ita quidem, sed quid inde? Tutius esse præmittere confessionem, quod ultro concedimus: at tutiora semper sequi non tenemur, ut alibi probavimus. Et ut extra subjectam materiam non excurramus, certior erit de sua justificatione per duas confessiones quam per unam; per duos, tres, quatuor, quinque actus contritionis quam per unum, neque tamen ad hæc tenetur.

Inst.: Votum confitendi includitur in contritione: atqui non videtur habere sincerum votum confitendi, qui cum potest confiteri, non confitetur: ergo.

Resp. dist. maj. Votum confitendi pro tempore quo obligabit præceptum confessionis, continetur in contritione, conc.; confitendi statim, neg. Pariter dist. min. Non videtur habere sincerum votum confitendi qui cum potest confiteri, non confitetur, et urget præceptum confessionis, conc.; si non urget præceptum confessionis, neg. Ex hoc enim quod quis id quod facere proposuerat, non faciat statim, quia non urget præceptum faciendi, non sequitur quod illud sincere non velit.

Opponunt insuper synodos Cameracensem, Atrebatensem et Iprensem, quæ requirunt confessionem. Resp. in his contineri salubre consilium, at non præceptum, cum non sit verisimile synodos diœcesanas plus requirere quam rituale Romanum, quod universæ Ecclesiæ proponitur.

Quantum ad secundam partem conclusionis, constat imprimis requiri contritionem; quia notum est attritionem sine sacramento non sufficere ad justificationem; non requiri vere contritionem in re, sed sufficere prudenter existimatam.

Prob. Status gratiæ in re non requiritur necessario ut quis eximatur a peccato indignæ tractationis sacramentorum, sed sufficit quod prudenter existimetur talis: ergo similiter contritio. Prob. ant. 1° Qui post confessionem se reputat prudenter justificatum, si forte non sit, vel ex malitia confessarii absolutionem simulantis, vel aliunde, et in hoc statu sacramenta ministret, a nemine censetur reus sacrilegii seu indignæ tractationis sacramentorum: ergo. 2° Quia alioquin, cum nemo possit esse certus se esse in gratia, foret onus intolerabile et infinitorum causa scrupulorum.

Si dicas Deum non requirere dispositiones tantum putativas, dist. Deus non requirit dispositiones tantum putativas ut quis positive dignus ministret, conc.; ut sine novo peccato ministret, neg.

ARTICULUS VI.

UTRUM LICEAT SACRAMENTA PETERE ET RECIPERE A MALIS MINISTRIS?

Inter malos ministros, quidam sunt ab Ecclesia tolerati, quidam non tolerati sed vitandi.

Tempore D. Thomæ omnes excommunicati, suspensi, degradati, etc., erant vitandi; sed nunc a tempore concilii Constantiensis in bulla Martini V, *Ad evitanda scandala,* ii solum sunt vitandi qui nominatim sunt excommunicati, suspensi, degradati, etc., aut qui sunt ita notorii percussores clericorum, ut nulla tergiversatione excusari possint. Refertur hæc bulla a S. Antonino 3 p. tit. 25, c. 2, his verbis: « Ad evitanda scandala et multa pericula, quæ conscientiis timoratis contingere possunt, Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps a communione alicujus in sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ a jure vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententia aut censura hujusmodi fuerit in vel contra personam, vel contra collegium, vel universitatem, ecclesiam, vel locum certum, vel certam terram a judice publicata et denuntiata specialiter et expresse: constitutionibus apostolicis et aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Salvo si quem pro sacrilega manuum injectione in clericum, sententiam latam a canone adeo notorie constiterit incurrisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari; nam a communione illius, licet non denuntiatus fuerit, volumus abstineri juxta canonicas sanctiones. »

Hanc bullam partim refert conc. Basileense, anno 1435, sess. 20, sed exceptionem facit majorem, declarando esse etiam vitandos omnes notorie excommunicatos, quacumque de causa sint excommunicati; et hoc decretum Concilii Bas. cum sua exceptione insertum in concordato Leonis X cum Francisco I, refertur in conc. Lat. V, sess. 11. His tamen non obstantibus « more et usu Ecclesiæ receptissimum est, inquit Soto in 4, d. 22, q. 1, a. 4, ut non vitemus nisi illas duas excommunicationum species, quas prædictum concilium (Constantiense) jussit..... Et ita absque ullo metu tenendum est. » Et revera omnes notorie hæretici, quales sunt lutherani, calvinistæ, etc., sunt notorie excommunicati; nemo tamen censet illos esse vitandos.

Observandum est autem quod qui nominatim condemnati sunt de aliquo crimine cui annexa est censura, ut excommunicatio hæresi, censeantur pariter nominatim hac censura innodati, ideoque non tolerati.

Observandum insuper duplicem esse notorietatem, facti scilicet et juris. Facti, quando factum vel censura est ita manifesta ut nulla tergiversatione celari, nec ullo juris suffragio excusari possit, ut explicat bulla Martini V. Notorietas juris, quando quis per sententiam judicis declaratur hoc crimen admisisse, vel hanc censuram incurrisse. In Gallia, ut notant Juenin, Tournely et alii, sola notorietas facti, puta in percussione clerici, non sufficit ut quis sit vitandus, sed requiritur notorietas juris. Nec male : cum enim plerumque sit difficile discernere an facta possint vel non possint aliqua tergiversatione celari, vel aliquo juris suffragio excusari, efficacius sic juxta intentum conciliorum occurritur scrupulis et anxietatibus timoratorum. His observatis,

Dico 1° : Urgente mortis articulo, licitum est petere et recipere quædam saltem sacramenta a malo ministro non tolerato, si toleratus absit.

De Baptismo ita definitur in jure 24, q. 1, cap. *Si quem* 40, ex S. Aug., lib. 1 *de Bapt.*, cont. donat., c. 2, his verbis : « Si quem forte coëgerit extrema necessitas, ubi catholicum, per quem accipiat, non invenerit, et in animo pace catholica custodita, per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa catholica unitate recepturus, si statim de hac vita migraverit, non eum nisi catholicum deputamus. Si autem fuerit a corporali morte liberatus, cum se catholicæ congregationi etiam corporali præsentia reddiderit, unde nunquam corde discesserat, non solum non improbamus quod fecit, sed etiam securissime verissimeque laudamus ».

De Pœnitentia pariter definivit Trid., sess. 14, cap. 7, ubi ait : « Ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis : atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt. »

Ratio horum est : quia, quamvis adultus possit per solam contritionem cum voto sacramenti sine ipso sacramento salvari, longe tamen facilius, tutius et efficacius cum sacramento salutem consequitur : ideoque pia mater Ecclesia saluti filiorum consulens, non vult in tanto periculo, ubi de æternitate agitur, eos propter improborum culpam tanto præsidio fraudare. Adde quod, cum in mortis articulo urgeat præceptum divinum Baptismi et Pœni-

tentiæ, huic derogari non potest per præceptum ecclesiasticum, quo prohibetur communicatio cum excommunicatis. Quando ergo dicitur excommunicatus privari per Ecclesiam jurisdictione, id intelligitur extra mortis articulum, ut patet ex Trid. cit.

Propter easdem rationes videtur quod in casu quo moribundo nec Eucharistia, nec absolutio posset conferri, liceret etiam petere et recipere Extremam-Unctionem a ministro non tolerato; fieri enim potest quod iste moribundus sit tantum attritus, et per Extremam-Unctionem, sicut per absolutionem, fiat contritus.

De sacramento Eucharistiæ, multi etiam opinantur id licere in mortis periculo ob secundam rationem datam, nempe quod præceptum divinum de Eucharistia sumenda, quod tunc obligat, prævaleat præcepto humano. Ita Soto, Navarrus, Nugno, Suares, Bonacinas, quos citat et sequitur Franciscus a Jesu Maria. Idem censet præfatus auctor post Suarem et Cornejo de Matrimonio, in casu quo moribundo esset maxime necessarium sive ad salutem, sive ad grave commodum temporale filiorum, ut ducat in uxorem concubinam, et eo potissimum quod in nostra sententia sacerdos non sit minister Matrimonii; similiter censet cum iisdem ratione boni communis de sacramento Ordinis in casu quo in aliqua provincia remota esset penuria sacerdotum, nec esset nisi unus episcopus nominatim excommunicatus. Hos duos ultimos casus refero, non affirmo.

Dico 2°: Extra mortis periculum possum [1] ex legitima et rationabili causa petere et recipere sacramenta a quovis malo ministro tolerato, sive sit parochus sive non, sive sit paratus sive non, si tamen absit bonus qui possit et velit conferre.

Ita communiter cum auct. cit., ubi dicit: « Quamdiu minister ab Ecclesia toleratur, ille qui ab eo suscipit sacramentum, non communicat peccato ejus, sed communicat Ecclesiæ, quæ eum tanquam ministrum exhibet. »

Ratio est, quia dum peto sacramenta ex legitima et rationabili causa a malo ministro, bono deficiente, utor jure meo petendo rem bonam et mihi utilem ab eo qui potest bene eam præstare; quod si male ministret, imputet sibi, nec teneor ob ejus malitiam, notabilem utilitatem meam prætermittere: sicut subsistente legitima causa possum petere mutuum ab usurario, juramentum a juraturo per falsos deos, et similia, ut alibi probavimus: ergo.

Dixi: « Ex legitima causa, et si alius minister bonus absit »; quia ex præcepto charitatis et religionis tenemur, ubi commode possumus, impedire peccatum proximi et irreverentiam sacramenti.

Si petas quæ sit legitima causa aut notabilis utilitas?

Resp. regulam certam et generalem non posse statui: Ex communi tamen sensu potest dici quod ultra casus præcedentis conclusionis, etiam eos quos dubios aut probabiles tantum proposuimus, inter legitimas causas recenseri possint præceptum audiendi missam, communicandi in Paschate, confitendi semel in anno, imo confessio et communio ter quaterve in anno, occasio lucrandi jubilæum aut indulgentias in locis in quibus raræ sunt; item si non possim sine gravi incommodo confiteri alteri præsenti licet bono. Attendi etiam debet status mali ministri; si enim non sit pastor, videtur graviorem causam requiri, quam si esset pastor ex officio obligatus; item majorem, si sit gravioribus peccatis aut censuris obstrictus.

Cæterum hic observandum est quod, quamvis omnibus sit consultum inter conscientiæ rectores digniorem et utiliorem eligere, nemo tamen teneatur, imo nemini liceat inquirere animo censorio in vitam ministrorum; hujusmodi namque inquisitio foret odiosa pœnitentibus et injuriosa ministris; sed unusquisque reputari debet bonus, nisi probetur malus: unde licite peto sacramenta ab eo quem scio pridie aut aliquandiu antea peccasse, quia præsumere possum et debeo quod resipuerit et sufficienter se disposuerit ad administrationem sacramentorum; nisi forte ipsum noverim esse consuetudinarium aut cauteriatæ conscientiæ.

Ad id quod objici solet S. Hermenigildum recusasse communionem ab episcopo ariano, respondetur ita se gessisse, quia impius pater hujusmodi communionem ab eo exigebat in signum professionis arianæ.

Dico 3°: Attento jure concilii Constantiensis in bulla Martini V, probabilius non peccat, saltem graviter, qui in quovis casu etiam sine causa petit et recipit sacramenta ab excommunicato tolerato, si prudenter judicet ipsum esse cum Deo reconciliatum.

Quia ex dicto jure licet omnibus fidelibus communicare cum excommunicatis toleratis sicut cum aliis peccatoribus: atqui possum in quovis casu, etiam nulla urgente causa, pet[illegible] e

[1] Hic q. 64, a. 6 ad 2.

et recipere sacramenta a peccatore reconciliato : ergo.

Neque ullo modo verum est quod quidam dicunt, hoc jus intelligendum esse de parocho excommunicato tantum, non de alio quocumque qui non tenetur ex officio ministrare ; nullum namque indicium est in bulla summi pontificis hujus restrictionis, imo contrarium evidenter apparet ; intendit namque pontifex occurrere scandalis et scrupulis timoratorum ob communicationem cum excommunicatis, tam in temporalibus quam in spiritualibus ; profecto admodum diminute et vix ex parte occurreret, si de parochis tantum intelligeret. Insuper ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus ; bulla autem non distinguit inter parochum et non parochum, sed unicuique fideli concedit posse communicare cum quocumque excommunicato tam in spiritualibus quam in temporalibus.

Dixi quod non peccet « saltem graviter » ; quia videtur quædam dissonantia et indecentia venialis petere sacramenta ab excommunicato, quando adest non excommunicatus, qui æque utiliter possit conferre.

Si tamen iste excommunicatus non requisitus se ingereret administrationi sacramentorum, graviter peccaret ; quia bulla in nullo excommunicatos relevat, nec in eorum favorem data est, sed fidelium tantum.

ARTICULUS VII.

DE INTENTIONE MINISTRI.

Hic primum cum hæreticis, deinde cum quibusdam doctoribus catholicis est decertandum.

Hæretici nullam requirunt in ministro intentionem faciendi quod facit Ecclesia, sed volunt quod ritus sacramentalis, sive mimice et irrisorie repræ entatus exterius, sicut histriones in theatris aliorum personas et facta repræsentant et fingunt, sive ab ebrio aut amente exercitus, sit verum sacramentum. Ita Lutherus l. *de Civit. Babyl.*: « Non enim, inquit, in conferentis tantum, quantum in suscipientis fide vel usu sita est virtus Baptismi, sicut legitur exemplum de quodam mimo per jocum baptizato » ; et in art. 12, inter eos quos Leo X damnavit : « Si sacerdos, inquit, non serio sed joco absolverit, si tamen credat se esse absolutum, verissime absolutus est. »

Et quamvis Calvinus, Kemnitius et alii recentiores hoc Lutheri dogma emollire videantur, ac tantum rejicere intentionem internam, constat tamen ex eorum capitali dogmate eos nullam in ministro requirere intentionem faciendi quod facit Ecclesia ; uno ore enim omnes tenent sacramenta nihil aliud esse quam signa quibus excitatur in nobis fides qua justificamus : quovis autem modo frequententur, sive mimice et irrisorie, sive a stulto vel ebrio, seclusa quavis intentione faciendi quod facit Ecclesia, semper sunt signa quibus fides in nobis excitari potest ; idque probat Kemnitius 2 parte *Exam. conc. Trid.* ad can. 11, sess. 7, ex paritate cum verbo evangelico : « Ex quo intelligitur, inquit, quod quemadmodum verbum Evangelii prædicatum sine ulla intentione, esse verbum Evangelii non desinit, et qui ei assentitur, justificatur, quantumvis perversam, tam interiorem quam exteriorem, vel etiam nullam habeat minister ; ita neque desinit esse sacramentum, modo applicetur forma materiæ, etiamsi absque intentione recta applicetur, sed e contra cum perversa interiori vel exteriori, vel etiam nulla. »

Quidam doctores catholici, improbato sacramento exterius mimice et irrisorie frequentato seu ab amente, ebrio, vel dormiente collato, dicunt requiri et sufficere ad perfectionem sacramenti, quod minister exterius serio ritum peragat, quamvis interius ridere, fingere et jocari, aut actum materialiter ut naturalem et profanum exercere tantum intendat ; et hanc intentionem vocant exteriorem, de qua § subseq. 1° Itaque contra hæreticos dogma fidei adstruemus. 2° Contra catholicos externæ intentionis defensores disputabimus. 3° De variis qualitatibus intentionis requisitæ disseremus.

§ I.

Dogma catholicum de intentione ministri contra hæreticos asseritur.

Dico : Ad perfectionem sacramenti [1] requiritur in ministro intentio faciendi quod facit Ecclesia ; ita ut sacramentum exterius mimice et irrisorie seu a ministro rationis impote collatum, sit nullum.

Prob. 1° ex S. Scripturis. Apost. 1 Cor. 4, dicit : « *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei :* atqui nemo dicet ministrum et dispensatorem regis qui non serio et ex rationis proposito, sed

[1] Hic q. 64, a. 8, o.

mimice et histrionis instar, vel dormiens aut ebrius mandata et munera regis dispensaret : ergo.

Item Christus non solum sacramenta instituit, sed etiam illorum potestatem apostolis tradidit, juxta illud Joan. 20 : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; quorum retinueritis, retenta sunt :* atqui potestas faciendi vel non faciendi non est nisi in iis rebus, quæ ex deliberatione et proposito agunt : ergo.

Confirm. Si judex vel dormiens vel ebrius, vel exterius mimice sententiam absolutionis proferret, nulla censeretur ejus absolutio : ergo similiter.

Prob. 2° ex conciliis. Conc. Constant., sess. ult., in constitutione Martini V, prescribit ut suspectus de hæresi Wicleffi interrogetur « utrum credat quod malus sacerdos cum debita materia et forma et cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, vere conficiat, vere absolvat, vere baptizet, et vere conferat alia sacramenta » ? ubi supponit intentionis necessitatem.

Conc. Florent., in Decreto Eugenii, declarat quod « omnia (sacramenta) tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. »

Conc. Trid., sess. 7, can. 11, sic definit : « Si quis dixerit in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit. »

Prob. 3° rationibus theologicis [1]. Prima : Quando aliquid ex se est indifferens et potest ordinari ad multa, si effici debeat, oportet quod per aliquid determinetur ad unum : atqui quæ in sacramentis aguntur, sunt ex se indifferentia et possunt ordinari ad multa : v. g., ablutio aquæ in Baptismo potest fieri ex joco vel serio, potest exerceri ut naturalis et profana, nimirum ut ablutiva aut sanativa corporis tantum, vet ut sacra et religiosa ; neque dici potest quod determinetur ad esse sacrum et religiosum per verba : Te baptizo, etc., quia et hæc sunt indifferentia ut significent naturalem ablutionem corporis, vel sacram lotionem animæ : ergo restat quod res et verba debeant determinari per intentionem ministri, nihil enim aliud est assignabile.

Secunda : Ministri sacramentorum sunt instrumenta Christi non inanimata [2], sed animata et ratione prædita : atqui hujusmodi instrumenta non solum moventur, sed etiam movent seipsa ex deliberatione et intentione : ergo.

Tertia : Ea quæ sunt præter intentionem [1], sunt casualia : atqui non est dicendum de operatione sacramentorum quod sit casualis ; id enim repugnat cum ministri tum sacramenti dignitati.

Quarta : Collatio et ministratio sacramentorum sunt actus morales : ergo humano modo, id est, ex consilio et intentione peragendi ; ut quid enim Christus constituisset homines sacramentorum ministros, nisi ut hominum et non brutorum more se gererent ?

Prob. 4° ab absurdis. Si vera esset hæreticorum sententia, sequeretur 1° quod mater abluens domi infantem a sordibus sub invocatione Trinitatis ut bene illi sit, ipsum baptizaret ; 2° quod stultus infundens e fenestra catechumeno transeunti situlam aquæ, proferens jocando formam Baptismi, ipsum baptizaret ; 3° quod sacerdos lector mensæ apud regulares qui legeret caput 26 Matth., omnes panes mensæ appositos, et omnes vini phialas consecraret ; hæc autem aperte sunt absurda : ergo.

Hæc argumenta pro majori parte redibunt § seq. et alia adjicientur.

Solvuntur objectiones hæreticorum.

Obj. 1° ex historia ecclesiastica. 1° S. Athanasius admodum puer, ludens cum aliis pueris in littore maris, eos baptizavit ; hunc autem Baptismun ratum habuit S. Alexander, Alexandriæ episcopus, ut referunt Sozomenus lib. 2, c. 17, Nicephorus, lib. 8. c. 15, Rufinus, lib. 1 *Hist.*, c. 14. 2° Puer Hebræus pariter ab aliis pueris ludentibus in littore maris fuit baptizatus, quem Baptismum probavit episcopus Constantinop. apud eumdem Nicephorum, lib. 3, c. ult. 3° S. Genesius, circa annum 286, mimice repræsentans in theatro mysteria nostræ religionis, subito conversus, ab altero mimo baptizatus est, qui Baptismus non fuit iteratus, ideoque reputatus validus. 4° Ex S. Aug., epist. ad Alipium 67, nunc 227, colligitur quemdam Dioscorum architheatrum, nugaciter ludentem in theatro et mysteria religionis nostræ subsannantem, recepisse Baptismum, qui probatus fuit, siquidem « Omnis ab eo fuerit deleta nugacitas », ut scribit S. Aug.

Responsioni præmitto ritum sacramentalem

[1] Ibid. [2] Ibidem ad 1.

[1] Ib. in a, s. c.

posse duplici modo exerceri per jocum et ludum: 1° Ut vere intendatur fieri quod facit Ecclesia, quamvis secundario referatur ad ludum et animi oblectationem tanquam ad finem extrinsecum. 2° Sic ut omnino simulate et mimice repræsentetur, eo modo quo Judæi coram Christo genuflectebant eumque regem salutabant. Sacramentum hoc secundo modo collatum per jocum est nullum, quia ludus est actioni sacramentali intrinsecus, ideoque integritati sacramenti officit: at primo modo collatum est validum, non minus quam sacramentum quod minister administrat lucri causa; sicut enim intentio lucri est extrinseca substantiæ operis et ipsam non destruit, ita intentio se recreandi. Hoc præmisso,

Ad primum, resp. 1° hoc factum magna suppositionis suspicione laborare; si enim credamus S. Hieronymo, *in Chronico,* S. Alexander non fuit ordinatus episcopus Alexandriæ nisi anno 321; anno autem 325, S. Athanasius jam diaconus et doctrinæ fama celebris, interfuit Nicænæ synodo et anno seq. 326, mortuo Alexandro, ejus successor renuntiatus est,: ex quo sequitur Athanasium annos ad minus viginti et duo natum fuisse, tempore quo S. Alexander inauguratus fuit episcopus Alex. Si vero alios audiamus, Pagium ad annum 311 et patres Benedictinos S. Mauri in Vita S. Athanasii, S. Alexander creatus fuit episcopus anno 313; sed cum omnium consensu constet S. Athanasium S. Alexandro successisse in sede Alex. anno 326, consequenter tunc annum saltem trigesimum attigisse (juxta enim canones et mores hujus temporis nullus ordinabatur episcopus ante annum trigesimum, nec usquam legimus arianos Athanasio exprobrasse quod junior arripuisset episcopatum, quod procul dubio non omisissent, cum id exprobrarent Pauliciano, S. Hieronymi fratri), sequitur saltem quod, anno 313, quo Alexander fuit consecratus episcopus Alex., S. Athanasius decurreret annum ad minus decimum septimum, ideoque non esset admodum puer et impubes, ut ex Rufino narrant Socrates et Sozomenus, sed capax perfectæ deliberationis et intentionis. Insuper diversitas auctorum in circumstantiis facti referendis indicat suspicionem. Socrates refert Alexandrum prætereundo hunc ludum vidisse; Sozomenus, dum convivas solus expectaret; Nicephorus, dum in loco sublimiori esset. Adde Rufinum a quo alii hanc historiam exscripserunt, illam referre nullo alicujus probati auctoris testimonio fultam.

Resp. 2° data veritate hujus facti, S. Athanasium intendisse serio facere quod per episcopum fieri viderat, licet id ad recreationem referret; narrat enim Rufinus, primus hujus historiæ scriptor, Alexandrum ex puerorum interrogatione deprehendisse quod « Illi omnia secundum religionis nostræ ritum servassent», quod S. Athanasius nonnisi cathecumenos, ut erat ipse, baptizasset, et habuisset intentionem faciendi « quæ per episcopum in ecclesiis geri mos erat. »

Ad secundum, resp. pariter pueros baptizando hunc puerum Judæum intendisse facere quod viderant fieri in Ecclesia, quamvis id retulerint ad recreationem ut ad finem extrinsecum ; narrat enim Nicephorus hunc puerum Hebræum non fuisse invitum, omnes cæremonias consuetas adhibitas fuisse, trinam immersionem cum invocatione Trinitatis observatam fuisse, pueros baptizantes deduxisse baptizatum in ecclesiam, ubi communionis signum accepit, et antistitem Constantinop. jussisse « ut etiam in illo quod deesset, juxta mysterii executionem, compleretur. »Quod potest intelligi vel de Baptismo conferendo, quia jam annuerat, vel de Confirmatione.

Ad tertium, resp. 1° multis videri fabulosam hanc Baptismi S. Genesii historiam, 1° propter silentium veterum ; Ado enim primus post sexcentos circiter annos hanc historiam refert; 2° propter auctorum dissonantiam; Ado narrat Genesium baptizatum fuisse a sacerdote christiano ad theatrum vocato ; alii ab altero mimo edocto ab angelo ; alii ab ipso angelo ; 3° propter narrationum ineptias; ineptum enim et omnino inverisimile reputant quod sacerdos christianus mimi rogatu theatrum conscenderit et ludentibus mysteria religionis operas suas locaverit ; item quod angelus inter histriones partes suas egerit, aut monuerit mimum ut serio Genesium baptizaret, cum e contra debuisset prius monere ut se ad fidem converteret, et a re sacra in theatro facienda potius abstineret.

Respondent 2° quidam S. Genesium baptizatum fuisse Baptismo sanguinis, et non fluminis. Et si, præter Adonem et alios, opponas martyrologium Rom. in quo Baptismus et martyrium S. Genesii referuntur ut duæ actiones distinctæ, respondent martyrologium Rom. non secus ac breviarium non esse inconcussæ fidei, sed correctioni subjacere.

Resp. 3° probabilius, supposita veritate facti, S. Genesium baptizatum fuisse a sacerdote christiano, non in theatro, sed extra paulo post suam conversionem, et statim raptum a mili-

tibus ad imperatorem Diocletianum qui præsens aderat, cum fidem nostram coram illo constanter confiteretur, capite damnatum fuisse. Unde martyrologium Rom. quod subitam S. Genesii conversionem, Baptismum et martyrium refert, de tempore et ministro Baptismi silet.

Ad quartum, resp. 1° juxta recentiores operum S. Aug. editores, ex fide variorum codicum, non esse legendum « architheater », hoc est comœdorum dux, sed « archiater », id est, medicorum princeps, qui cum religioni christianæ ante conversionem sæpe insultasset, suscepto Baptismo, « omnis est ab eo deleta nugacitas ».

Resp. 2° dato legendum esse « architheater », et hunc in theatro sæpe lusisse christianorum ritus, non tamen inter ludendum et in theatro fuisse baptizatum, sed extra in solemnitate paschali post votum pluries emissum et neglectum de suscipiendo Baptismate, ut refert ibidem S. Aug.

Obj. 2° ex Patribus. 1° S. Aug., lib. 7 *de Bapt.*, c. 53, dubitabat utrum Baptisma ludicre et mimice collatum esset validum, dicitque expectandum « ea de re divinum judicium per alicujus revelationis oraculum » : ergo antiquitus non erat saltem asserta necessitas intentionis faciendi quod facit Ecclesia. 2° Idem, tract. 80 in Joan., dicit : « Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum » : nulla itaque requiritur intentio. 3° De Consec., dist. 4, cap. *Baptismus,* ex eodem S. Aug., tract. 5 in Joan. dicitur : « Non timeo adulterum, non ebrium, non homicidam, sed columbam attendo, per quam mihi dicitur : Hic est qui baptizat ». 4° S. Chrysostomus, hom. 85 in Joan., dicit : « Neque angelus neque archangelus quidquam in his quæ a Deo data sunt, efficiunt, sed Pater, Filius et Spiritus Sanctus, omnia facit; sacerdos et linguam et manus præbet ; neque enim justum est propter alterius malitiam de salutis nostræ symbola fide accedentes offendi ». Et ibidem comparat sacerdotem impium asinæ Balaam per quam locutus est Dominus. Idem S. Isidorus Pelusiota, lib. 2, epist. 37 : ergo.

Ad primum, resp. hoc quod S. Aug. expectabat et optabat, scilicet divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, completum esse per definitiones et oracula duorum conciliorum generalium Florent. et Trid. per quæ nunc saltem, si non antiquitus, asserta est necessitas intentionis faciendi quod facit Ecclesia. Vel dicas S. Augustinum non dubitasse an Baptisma mimice et sine ulla intentione faciendi quod facit Ecclesia collatum, esset validum; sed an mimice baptizans posset habere hanc intentionem, sicut diximus S. Athanasium ludendo habuisse; etenim ipsi mimi, quamvis plerumque ficte omnino et simulate se gerant, ut, v. g., dum se aut alios occidere simulant, possunt tamen interdum intendere facere, et revera faciunt aliquid quod ad delectationem animi referunt; ut dum convivium repræsentaturi, veros cibos comedunt et comestionem illam ad suam et aliorum oblectationem referunt. Juxta hanc interpretationem cupiebat definitionem et oraculum, non quoad factum particulare, utrum hic vel iste habuerit intentionem sufficientem, id enim internum est et definitioni Ecclesiæ non subjacet, sed generaliter quoad probationem vel improbationem sacramenti hoc modo collati. Cæterum impudentiæ merito arguuntur hæretici qui nobis hic objiciunt S. Aug. dubitantem de tali sacramento nihilque de eo affirmare audentem absque definitione et judicio Ecclesiæ, dum ipsi contra iteratas Ecclesiæ definitiones et judicia pertinaciter contendunt hujusmodi Baptisma esse validum.

Ad secundum, resp. S. Augustinum tantum illic velle demonstrare aquam nude sumptam absque verbis evangelicis non esse sacramentum Baptismi ; dicit enim : « Detrahe verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum ». At non dicit verbum non debere accedere ad aquam per actionem humanam cum deliberatione et intentione.

Ad tertium: non legitur in S. Aug., unde iste canon desumptus est, « ebrius », sed « ebriosus » et ita nunc legitur in emendatis decreti editionibus; ebriosus autem non dicit actum, sed habitum seu consuetudinem, quæ non impedit quin homo possit habere rectam intentionem, quando non est ebrius.

Ad quartum: S. Chrysostomus nihil aliud eo loci intendit quam ostendere improbitatem ministri non tollere virtutem sacramenti, quæ est a Deo. Dicit sacerdotem præbere manum et linguam humano scilicet modo cum deliberatione et intentione, non brutorum more; adhibet comparationem cum asina Balaam eodem semper fine, ut ostendat dona sacramentalia non esse ab hominibus, sed a Deo, non excluso tamen hominum ministerio. Mens S. Doctoris patet ex his quæ habet ibidem; comparat namque sacerdotes ministris principum; sicut autem mandata ministri in somno vel ebrietate vel cum ludicra simulatione facta, nullius

sunt roboris, ita nec sacramenta a sacerdotibus non humano modo, aut non serio collata. Idem est scopus Isidori, qui, loco citato, dicit quod omnis qui recipit sacramenta, « ex improba sacerdotis vita nullo damno afficitur. »

Obj. 3° a ratione. Verbum Dei concionatorium prolatum absque ulla intentione vel etiam jocose, eficax est: ergo et verbum sacramentale.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod verbum concionatorium sit signum speculativum tantum et vim habeat a significatione sibi indita; unde cum retineat significationem quovis modo et a quovis, etiamsi a psittaco proferatur, retinet etiam suam vim et efficaciam: at verbum sacramentale non est signum speculativum tantum, sed etiam practicum, hoc est, ultra sibi inditam significationem habet efficere aliquid, scilicet sacramentum, et hoc habet ex institutione Christi, qui voluit ut ad hunc effectum proferrentur humano modo, nisi dicas sacramentum posse perfici a psittaco.

Inst. 1° : Ideo secundum nos minister sacramenti debet habere intentionem, quia est dispensator mysteriorum Dei: atqui concionator est dispensator verbi, et tamen ut verbum sit efficax,in eo non requiritur intentio: ergo.

Resp. concionatorem proponentem verbum Dei mimice, vel dormientem aut ebrium et sine ulla legitima intentione, non esse actu dispensatorem verbi: verba sunt tamen efficacia, id est, excitant conceptus in audiente; quia, ut dictum est, habent hanc vim ex significatione sibi indita, quæ remanet non obstante ministri dispositione; secus verbum sacramentale.

Inst. 2° : Minister regis sine ulla intentione per solam exhibitionem litterarum, aut denuntiationem mandati regii, suum officium implet, quavis intentione id faciat : ergo similiter.

Resp. dist. ant. Minister regis qui sit præcise nuntius et delator mandati, conc.; qui sit missus cum potestate faciendi et non faciendi prout libuerit, neg. Duplex itaque distinguendus est minister in civilibus: unus qui simpliciter defert voluntatem regis aut reipublicæ, et dicitur nuntius,præco, orator, et ille quavis intentione, quovis modo prodat mandatum, sufficit; alter est qui deputatur cum potestate faciendi et non faciendi secundum propriam deliberationem et judicium, qualis est judex, consul, prætor, etc., et is debet agere ex deliberatione et intentione; nemo enim pareret mandato vel sententiæ judicis aut prætoris dormientis, vel ebrii, vel mimice agentis; hujus autem secundi generis sunt ministri sacramentorum.

Inst. 3°: Ministri sacramentorum sunt instrumenta : atqui in confectione operis non attenditur intentio ministri, sed causæ principalis : ergo.

Resp. dist. maj. Sunt instrumenta animata[1], conc.; inanimata, neg. Et dist. min ad sensum majoris, neg. conseq. Solutio patet ex probationibus conclusionis.

Quædam alia argumenta quæ contra præsentem conclusionem militant, proponentur et solventur § seq.

§ II.

Quæ intentio requiratur et sufficiat in ministro ad perfectionem sacramenti?

Probavimus § præcedenti contra hæreticos requiri in ministro intentionem faciendi quod facit Ecclesia, et hoc admittunt omnes catholici : at gravis inter eos orta est controversia a ducentis circiter annis, quid sit intelligendum per has particulas, « quod facit Ecclesia ». Plura namque spectari possunt in eo quod facit Ecclesia : 1° ipse ritus externus præcise et materialiter;2° ritus ut frequentatur sacer et religiosus in Ecclesia, abstrahendo ab hoc quod sit vel non sit in se talis; 3° ut est absolute in se sacer et religiosus seu sacramentum ; 4° ut est efficax gratiæ et characteris. Et hinc diversitas opinionum.

Quidam ergo volunt perfici sacramenta, modo minister intendat facere et faciat exterius serio ritum externum, quamvis in corde non intendat facere quod facit Ecclesia, sed fingere tantum, simulare aut irridere, vel exercere præcise actum materialiter. Et hæc intentio vocatur « externa », non quod non sit interna, omnis enim intentio est actus voluntatis, sed quia ejus objectum est totum externum et per illud certo physice manifestatur; impossibile namque est quod homo sui compos sponte faciat quod non vult facere.

Alii dicunt ad integritatem sacramenti requiri quod minister intendat ritum externum, saltem secundum quod frequentatur in Ecclesia, seu ut sacrum et religiosum in Ecclesia Dei, quæcumque illa sit. Et hæc intentio vocatur « interna », quia ejus objectum, scilicet ratio rei ut sacræ in Ecclesia, quæ potest adesse et abesse a ritu exteriori, non est exterior, sed

[1] Ibidem a. 1.

sola mente concipitur, et per eam intentio non manifestatur certo physice.

Alii existimant requiri intentionem faciendi ritum externum ut absolute in se sacrum et sacramentum, seu ut frequentatur in ecclesia Romana.

Alii tandem requirunt intentionem faciendi ritum externum, non solum ut absolute in se sacrum, sed etiam ut gratiæ productivum.

Primæ sententiæ auctor communiter dicitur Ambrosius Catharinus, ordinis nostri, primum summi pontificis theologus in conc. Trid., postea nominatus episcopus Minorensis, deinde archiepiscopus Compsensis in Italia, cui subscripserunt Alphonsus Salmeronius, Soc. Jesu, et Marius Scribonius Minorita. Sunt quidam, inter quos novissime Honoratus Tournely, qui conantur revocare sententiam Catharini et Salmeronii ad secundam, contenduntque eos tantum exclusisse intentionem faciendi ritum externum ut absolute in se sacrum et sacramentum atque ut gratiæ effectivum, non intentionem faciendi illum ut sacrum et religiosum in Ecclesia Dei. At illustres Catharini vindices, Vincentius Contenson et Hyacinthus Serry, primam sententiam ex integro illi adscribunt, et merito; postquam enim Catharinus, in opusculo *de Intentione Ministri,* dixit requiri in ministro intentionem faciendi « quod Christus et Ecclesia facit, » etiamsi ipse nihil credat fieri, in quo a sententia communi non recedit, proponit quæstionem : « Si minister omnia exterius faciat quæ jubet Ecclesia, intus aliud servet animo, ita ut intendat derisorie baptizare, satisne hoc fuerit, ut completum dici possit Baptismi sacramentum? » Hanc quæstionem affirmative resolvit, et auctoritate S. Th. atque multis aliis probare contendit.

Hanc sententiam ex recentioribus præter Contensonum et Serrium jam nominatos propugnant Farvacque, Decocq, Duhamel, Juenin, sub aliqua tamen restrictione, saltem illustriores ejus patroni, Contenson, Serry, Juenin, etc. Nolunt enim hanc externam intentionem sufficere in omni casu, sed tum demum quando minister rogatus confert sacramentum in loco sacro, aliisque circumstantiis adhiberi solitis, sicque se exhibet Ecclesiæ ministrum; quia dicunt per has circumstantias externum ritum de se indifferentem determinari ad esse sacramentale: « Ritus externus, inquit Juenin, dissert. 1 de Sacramentis, q. 5, cap. 2. a. 3, § 1, ex seipso ad rem sacram indifferens, determinatur ad esse sacramentale ex loco in quo celebratur, ex eorum petitione quibus applicatur, aut ex aliis circumstantiis. » « Seria externi ritus celebratio, inquit Serrius, cap. 14, diss. de ministri intentione, a Catharino nobisque hactenus propugnata, uti ad valorem sacramenti sufficiens, non illa solum est quæ joco ludoque opponitur, sed et illa quæ in his circumstantiis fiat, ex quibus sacerdos determinatur ad agendum ut minister Ecclesiæ, ejusque nomine. » Et quia hoc est commune eorum effugium, id exprimemus in conclusione, et plerumque in probationibus, ac specialiter ultimate confutabimus. Itaque

Dico 1° : Ad veritatem et integritatem sacramenti non sufficit in ministro intentio externa, sed requiritur interna; seu ut magis explicite loquar : Non sufficit quod minister actum externum serio ponat, si in corde habeat intentionem non faciendi illum saltem ut sacrum et religiosum in Ecclesia Dei, quæcumque illa sit, sed fingendi tantum, simulandi aut irridendi, vel illum ponendi mere materialiter ut rem naturalem et profanam, etiamsi in circumstantiis adhiberi solitis. Est ad minus communior et probabilior.

Hanc conclusionem probant omnia fere argumenta, quæ produximus § præcedenti contra hæreticos : hæc instaurantur et alia proponuntur. Unde.

Prob. 1° ex S. Scripturis. Juxta S. Scripturas, § præced. citatas, ministri sacramentorum sunt dispensatores mysteriorum Christi et Ecclesiæ , eaque conficiendi, vel non conficiendi habent potestatem : ergo debent in nomine Christi et Ecclesiæ ea ministrare, baptizare, consecrare, actum judicialem exercere, etc. At quomodo qui, actum externum serio et in circumstantiis peragens, intus dicit: Nolo facere quod Christus instituit et Ecclesia facit, nolo baptizare, consecrare, absolvere, etc., potest concipi quod agat in nomine Christi et Ecclesiæ, vere baptizet, consecret, absolvat? præsertim cum opus externum serio peractum et in circumstantiis sit indifferens, ut amplius dicam infra, ut in nomine Christi vel alterius peragatur , ut sit sacrum vel profanum, ut sit absolutio in foro externo tantum, an etiam in interno.

Respondent hos ritus non habere ab intentione ministri quod sint sacri et sacramentales, sed a Christo eorum institutore, ministrorumque partes esse duntaxat opus divinitus imperatum exterius serio exequi, insulsumque esse dicere quod qui ritum externum serio ponit præsertim in circumstantiis, non velit sacramentum conficere, sicut insulsum foret, si

admovens ignem stupæ, diceret : Nolo quod ignis comburat stupam.

Sed contra 1° : Equidem ritus illi habent a Christo institutore quod sint sacri et sacramentales, sed mediante ministro tanquam instrumento animato et agente modo humano, ideoque cum deliberatione et intentione : si ergo nolit conficere rem sacram, sacra non erit, non utetur potestate sibi collata, nec aget in nomine Christi; sicut qui accepisset a Deo potestatem faciendi miracula, si diceret exterius et serio mortuo: Surge, et intus diceret: Ne surgas, non uteretur potestate sibi collata, nec ageret in nomine Dei, mortuusque non resurgeret. 2° Si a sola institutione Christi res est sacra, quare mimice peracta aut extra circumstantias non est sacra? quia, inquiunt, debet fieri humano modo et cum animo serio agendi. Ita est : ergo non ex sola institutione Christi pendet ut sit sacra, sed etiam a ministro; et insuper fit serio et humano modo extra circumstantias, et tamen sine intentione interna non est sacra, secundum adversarios. 3° Exemplum ignis admoti stupæ est prorsus ineptum; ignis namque ex sua natura est necessario combustivus, et ritus externus etiam serio peractus et in circumstantiis, non est ex natura sua necessario sacer, sed opus morale quod perficitur per voluntatem et intentionem agentis : pone quod combustio ignis sit opus morale sicut collatio sacramenti, et igni stupæ admoto dicas : Nolo ut comburas, non comburet. 4° Si istud exemplum valeat, poterit sic argumentari lutheranus : Ignis, mimice admotus stupæ, illam comburit : ergo minister mimice peragens ritum externum, conficit sacramentum.

Prob. 2° ex conciliis. Ad perfectionem sacramenti, juxta concilia Florent. et Trid. § superiori laudata, necessaria est in ministro intentio faciendi quod facit Ecclesia : atqui qui habet tantum intentionem externam, non intendit facere quod facit Ecclesia, sed fingere tantum et simulare, et tota disparitas inter ipsum et histrionem est quod histrio sit derisor apertus, iste autem derisor occultus : ergo.

Si dicas : Facit ritum externum quem facit Ecclesia : ergo intendit facere quod facit Ecclesia.

Contra 1° : Ecclesia non facit ritum externum utcumque, materialiter scilicet ut rem naturalem et profanam, sed ut sacram et religiosam; hoc autem ille non intendit facere, sed fingere tantum. Histrio qui mimice repræsentat actionem sacramentalem, facit ritum externum materialiter, et tamen non intendit facere quod facit Ecclesia, sed deridere. Similiter mulier quæ infantem domi lavat cum invocatione Trinitatis ut bene illi sit, facit ritum externum, et tamen non dicitur quod intendat facere quod facit Ecclesia. Item qui non postulatus et privatim formam profert supra materiam sine intentione interna, aut qui nescit hæc fieri ab Ecclesia, juxta adversarios non facit quod facit Ecclesia, et tamen ritum externum facit. Quid ita? quia cum dicitur aliquis facere quod alter facit, id intelligitur formaliter et non materialiter.

Confirm. 1° : Laudata concilia præter applicationem formæ ad materiam requirunt intentionem faciendi quod facit Ecclesia : atqui intentio externa est inseparabilis ab applicatione formæ ad materiam : ergo præter intentionem externam, aliam requirunt, scilicet internam.

Si dicas intentionem externam etiam esse separabilem ab actu externo, quando nempe mimice peragitur.

Contra : Quando concilium Florent. definit sacramentum tribus perfici, scilicet materia, forma et intentione faciendi quod facit Ecclesia, loquitur de materia et forma serio applicatis; his enim solum perficitur sacramentum, et ultra hoc requirit intentionem faciendi quod facit : ergo præter intentionem externam quæ est inseparabilis a materia et forma serio applicatis, requirit internam.

Respondet Contensonus hoc argumento, si valeret, probari quod ad perfectionem sacramenti minister etiam deberet intendere facere rem sacram seu sacramentum absolute in se et ut productivum gratiæ, hæc enim Ecclesia facit : quod tamen non admittimus.

Sed contra : Non admittimus quidem necessariam esse intentionem explicitam faciendi rem absolute in se sacram et veri nominis sacramentum gratiæ productivum; at admittimus et sustinemus requiri ad hæc intentionem implicitam, quatenus qui explicite intendit ritum ut in Ecclesia sacrum, implicite intendit verum sacramentum gratiæ productivum, quia hoc secundum continetur in primo. Sed qui intendit ritum externum materialiter tantum ut rem naturalem et profanam, non intendit etiam implicite illum ut sacrum, quia hoc secundum non continetur in primo, cum ritus externus materialiter exercitus sit indifferens ut sit sacer et profanus.

Confirm. 2°: Conc. Trid., sess. 14, cap. 6, definit non perfici sacramentum Pœnitentiæ, « si sacerdoti animus serio agendi et vere ab

solvendi desit. » Ubi concilium præter intentionem serio peragendi ritum externum, aliam requirit vere absolvendi, id est, intentionem exercendi actum judicialem in foro interno et perficiendi rem sacram, ut in Ecclesia fieri solet.

Respondent Juenin et Serry concilium duntaxat damnasse errorem Lutheri asserentis ratum esse sacramentum mimice collatum et validam esse absolutionem joco datam.

Sed contra 1° : Per hæc verba : «Animus serio agendi,» proscribitur error Lutheri de collatione mimica et jocosa sacramenti : ergo aliquid aliud intendit sacra synodus per hæc sequentia : « Et vere absolvendi », nimirum intentionem internam; quod quamvis ex se pateat, ulterius inde probo quod Lutherus non solum dogmatizabat sacramentum jocose et mimice collatum esse validum, sed etiam sacerdotem non exercere actum judicialem, nec vere absolvere a peccatis, sed tantum declarare esse remissa, quod sequitur ex communi eorum principio, solam fidem justificare, et patet ex eodem capite Trid. ubi definit absolutionem sacerdotis « non esse solum nudum ministerium vel annuntiandi Evangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus judicialis, quo ab ipso velut a judice sententia pronuntiatur. » Primis ergo verbis damnatur primus error Lutheri, posterioribus secundus. Ergo concilium præter intentionem externam, quæ est in seria pronuntiatione formæ absolutionis, exigit intentionem vere absolvendi seu exercendi actum judicialem in foro interno, prout fit in Ecclesia Christi. 2° Qui ritum externum serio ponit et intus in corde dicit : Nolo absolvere, esto habeat animum serio agendi, quod mox examinabimus, non tamen habet animum vere absolvendi, sed simulandi tantum et subsannandi : ergo. 3° Dato gratis concilium damnasse duntaxat jocosam collationem sacramenti, nihil inde obtinent adversarii ; non enim concilium damnat tantum jocosam collationem quæ exterius se probat, ut autumant adversarii, sed etiam internam ; dicit enim : «Si desit animus serio agendi »; qui autem interius vult tantum simulare et fingere, licet id non manifestet exterius, non habet animum serio agendi.

Instant : Concilium, post verba laudata, subjungit : « Nec is esset nisi salutis suæ negligentissimus qui sacerdotem jocose absolventem cognosceret, et non alium serio agentem sedulo requireret. » Manifestum est ergo concilium loqui tantum de eo qui sic animum jocandi exterius prodit, ut pœnitens id dignoscere possit. Unde card. Pallavicinus, lib. 12 *Hist.*, cap. 10, ex his verbis infert sententiam Catharini non esse a concilio rejectam.

Contra : Dist. conseq. Concilium loquitur tantum de eo qui sic animum jocandi exterius prodit, ut id pœnitens dignoscere possit, quoad imputationem culpæ in penitente, conc., quia sciens et volens se exponit aperto periculo nullitatis absolutionis, quod non facit qui nescit eum jocari ; concilium loquitur tantum de eo, etc. quoad integritatem sacramenti, neg. Sive enim exterius prodat irrisionem, sive solum interius irrideat, deest ipsi animus serio agendi et vere absolvendi, quem requirit concilium ad validam absolutionem.

Quantum ad illationem Pallavicini, eam ut legitimam cum pluribus aliis non admittimus, nisi intellexerit sententiam Catharini sicut eam intelligunt Vasques et Tournelius, scilicet non requiri intentionem internam ad effectum sacramenti, vel intendat dicere non fuisse expresse damnatam a concilio, quod fatemur ; quia concilium expresse intendebat damnandis hæreticorum erroribus, non opinionibus inter catholicos controversis ; et ideo dicimus damnatam fuisse sententiam Catharini consecutive tantum. Et hæc videtur mens eminentissimi scriptoris ; nam lib. 9, cap. 6, dicit : « Equidem existimo Catharini sententiam falsam esse, sed non ideo per Tridentinos canones diserte damnatam. »

Prob. 3° ex definitionibus summorum pontificum. Alexander VIII, 8 Septemb. 1690, damnavit hanc propositionem : « Valet Baptismus collatus a ministro qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit : Non intendo facere quod facit Ecclesia» : est 28 inter damnatas. In hac porro propositione manifeste continetur sententia quam oppugnamus, eamque reprobat summus pontifex assentiente Ecclesia.

Mirum sane quot et quanta effugia excogitaverint adversarii, ut hoc fulmen a sua sententia deflecterent.

Respondent 1° juxta canonistas Gallos, nullum decretum Transalpinum in his provinciis esse alicujus roboris, nisi sit immediate emanatum a summo pontifice; ideoque hoc Inquisitionis decretum in quo damnatur præfata propositio, non ligare Gallos. Ita Gaspar Juenin.

Sed contra 1° : Quidquid sit de Gallis, non ita censent aliarum provinciarum theologi et canonistæ. 2° Quæro quo jure iste theologus

et ejus symmistæ summo applausu recipiunt, laudant, amplificant hujusmodi decreta dum proscribunt propositiones ipsis invisas, ea autem rejiciunt dum ipsis non favent? Pondus et pondus. 3° Errat Juenin dum dicit hoc decretum, etsi generalis Inquisitionis, non esse a summo pontifice immediate emanatum : hic est tenor decreti : « In congregatione generali S. Romanæ et generalis Inquisitionis habita in palatio apostolico montis Quirinalis coram sanctissimo domino nostro Alexandro, divina Providentia papa VIII ac eminentissimis, etc. ». Deinde recensitis 31 propositionibus, inter quas numero 28 legitur ea, de qua agitur, subjungit : « Quibus mature consideratis, idem sanctissimus statuit et decrevit 31 supradictas propositiones tanquam temerarias, scandalosas, etc., respective esse damnandas et prohibendas, sicut eas damnat et prohibet ». Ergo immediate a summo pontifice emanavit hoc decretum. 4° Dato non a summo pontifice, sed ab Inquisitione generali immediate emanasse, approbante duntaxat summo pontifice, ideone contemnendum, et judicio quorumdam privatorum theologorum postponendum? Hac igitur missa responsione,

Respondent 2° hanc propositionem, cum sit indefinita et generalis, comprehendatque casum quo quis per jocum et irrisionem externam Baptisma conferret, esse falsam, ideoque damnatam in sensu Lutheri, cujus dogma quidam in Belgio renovabant, aut dicebantur renovare. Ita idem Juenin, Serry et alii.

Sed contra 1° : Falsum est hanc propositionem esse sic indefinitam et generalem ut etiam comprehendat casum Baptismi per irrisionem externam collati; manifestum namque est ipsam loqui de eo solo qui serio ritum externum agens, intus apud se resolvit : Non intendo facere quod facit Ecclesia. Id aperte indicant hæc tria vocabula quasi de industria adhibita, ut præoccuparetur futilis hæc cavillatio : « Qui intus, in corde suo, apud se resolvit » : non ergo qui exteriori signo, vel irrisione, resolutionem suam manifestat. Insuper, ibi sermo est de eo qui omnem ritum adhibet, seria autem applicatio formæ ad materiam pertinet ad ritum externum. 2° Ut quid novum decretum ad proscribendum hæreticam assertionem, quæ tam aperte, tam expresse, tam solemniter damnata est in concilio Tridentino, quamsi a quibusdam diceretur innovari? Numquid quotidie catholici transeunt ad partes hæreticorum et eorum errores damnatos asserunt? Ideone efformantur nova decreta ad eos damnandos? 3° Sed et figmentum est quosdam theologos in Belgio Lutheri errorem in hac parte renovasse, cum nullus hujus asserti auctor assignari possit. Quin e contra auctores propositionis damnatæ illam intelligebant de eo qui serio ritum externum ponit et in eo sensu esse damnatum agnoverunt, ideoque ab ea propugnanda deinceps abstinuerunt, ut testatur Henricus a S. Ignatio, theologus Belga, l. 1 *de Sacrament.*, c. 11, sub finem; et Franciscus Henno, alter theologus Belga, diserte pronuntiat : « Dicta propositio desumpta est ex thesi cujusdam doctoris mihi cogniti et familiaris, qui præcise adversariorum sententiam sustinebat. »

Respondent 3° propositionem saltem comprehendere casum quo minister metu gravi et injusto adactus servaret ritum externum et intus diceret : Nolo baptizare; item et casum quo non in circumstantiis consuetis, sed privatim, non rogatus, neque in loco sacro ritum externum serio adhiberet, cum intentione non faciendi quod facit Ecclesia : in quo utroque casu fatentur non valere sacramentum, ideoque propositionem esse falsam et jure damnatam. Ita Serrius.

Sed contra primum : Actus ex metu gravi etiam injuste incusso remanet simpliciter voluntarius, consequenter ex illo capite, si cætera adsint, propositio non est falsa nec jure damnata quoad Baptismum de quo loquitur, nec quoad alia sacramenta, excepto Matrimonio, quod metu gravi injuste incusso initum jure ecclesiastico irritatur. Contra secundum : Propositio loquitur de eo « qui omnem ritum externum observat : » ergo de eo qui ministrat in circumstantiis quæ requiruntur ad ritum externum et ad valorem sacramenti. At de eo communi effugio latius infra.

Respondent 4° laudatus Serrius, cap. 12, propositionem loqui de eo qui infra se diceret : « Non intendo facere quod facit Ecclesia » : at negat in suo systemate ministrum id intra se dicere posse, quia supponitur minister serio et libere faciens quidquid Ecclesia facit; implicat autem ut qui serio et libere facit quod facit Ecclesia, intus intra se dicat : Non intendo facere quod facit Ecclesia : ergo.

Sed contra 1° : Non sibi constat præclarus auctor; dixerat enim, cap. 9, « Ministrum impium libere serioque omnique semoto joco sacramentum publice ministrantem, illud idem nullatenus irritare, tametsi secretam occultamque irritandi voluntatem animo gerat, ac secum ipse mente interna deliberet:

Non intendo facere quod facit Ecclesia. » 2° In hac suppositione volvitur systema Catharini et propugnatur ab omnibus ejus defensoribus ; nam quæstio est an minister qui ritum externum serio peragit et interius dicit: Non intendo facere quod facit Ecclesia, perficiat sacramentum : supponitur ergo, in eo systemate, ministrum sic intus dicere posse ; quod si id negetur, nulla erit controversia, tunc enim minister intendit non solum exterius, sed et interius facere quod facit Ecclesia, jamque non externam solum, sed etiam internam intentionem habebit. 3° Sed et in hoc allucinatur Serrius quod putet ritum externum serio peractum, esse id quod facit Ecclesia, quem cum ponit minister non potest serio dicere: Non intendo facere quod facit Ecclesia. Allucinationem deteximus probatione secunda. Insuper ritus externus potest spectari dupliciter : 1° ut res naturalis et profana, qualis præcise esset, si non esset institutus a Christo in signum sacrum ; 2° ut cæremonia sacra et religiosa in Ecclesia, et hoc est quod facit Ecclesia, ut dixi loco citato : liquet autem ministrum posse velle facere exterius rem naturalem et profanam, et interius dicere: Nolo facere quod facit Ecclesia, sed volo simulare tantum.

Respondent 5° : Post damnatam hanc propositionem plures theologi apprime catholici et eruditione præstantes sententiam Catharini libris editis sustinuerunt, scilicet Juenin, Genettus, Natalis Alexander, Summa Alexandrina, jussu Benedicti XIII Romæ edita. Item hæc sententia persæpe defenditur Romæ in publicis circulis, probante, ut illic moris est, sacri palatii magistro. Hæc autem nec fierent, nec permitterentur, si hæc sententia decreto Alexandri VIII esset inusta. Ita iterum Serrius qui religiose profitetur se, quo tempore illud decretum editum est, consultores qui in ferenda sententia judices fuerant, interrogasse, num Catharini sententiam eo decreto proscribere voluissent, eosque id pernegasse.

Sed contra 1°: Huic integræ responsioni sufficeret reponere non omnes libros continentes quasdam propositiones damnatas semper damnari a S. Sede, vel quia non semper illi deferuntur, vel propter alias rationes. 2° Ad singula. Quid Juenin censeat de decreto Alexandri et qua veneratione illud prosequatur vidimus supra. Nego Genettum tueri opinionem de intentione externa saltem in editione septima Parisiensi, 1695, quam lego. Natalis Alexander, postquam multa scripsit de sententia Catharini, concludit, quod si casus occurrat, « in hoc ambiguitate » consulendus sit episcopus. Summa Alexandrina vult tantum non requiri intentionem producendi effectum sacramenti, non ipsum ritum ut sacrum in Ecclesia. Catharini sententiam sæpe defendi Romæ in publicis circulis, negat erudit. P. Lambertus Gaud, ordinis nostri, in academia Avenionensi doctor aggregatus et professor publicus, in dissertatione theologica, quam solide adornavit adversus theologum Patavinum, illustrem scilicet Serrium eruditionis præstantia et fama ubique notum ; et post inquisitiones ea de re factas refert ex testimonio duorum sacerdotum congregationis Doctrinæ christianæ, quorum alter ab annis quindecim, alter ab annis triginta Romæ commorantur, esse in urbe neminem qui opinionem de externæ intentionis sufficientia, vel tueri publice, vel privatim dictare audeat. Ad ultimum, supposita veritate protestationis Serrii, quam pro sinceritate et religione colendissimi viri in dubium revocare fas non esse arbitror, respondeo illos consultores Romanos intellexisse sententiam Catharini eo sensu quo illam intelligunt Vasques, Tournelius et alii, scilicet per illam non excludi intentionem faciendi ritum externum ut in Ecclesia sacrum, sed faciendi sacramentum formaliter in se et ut gratiæ productivum.

Confirm. ista tertia probatio ex damnatione hujus alterius propositionis ab Innocentio XI, anno 1679: « Non est illicitum in sacramentis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore »; atqui sententia de intentione interna, quam propugnamus, est tutior quam sententia de externa intentione quam propugnant adversarii : ergo. Prob. min. Adversarii conveniunt nobiscum sacramentum cum intentione interna collatum esse validum, et nos negamus cum majori parte theologorum cum sola intentione externa collatum esse validum ; ergo.

Si dicas cum Contensono nec nostram sententiam esse tutam, quia exponit periculo sacrilegæ iterationis sacramentorum, respondeo nullum esse periculum iterationis sacrilegæ quando probabilius est sacramentum esse iterandum; sed esto esset æque probabile non esse iterandum, apposita conditione abstergitur periculum sacrilegii. Verum et ipsimet adversarii, cogente veritate, agnoscunt nostram sententiam esse tutiorem, siquidem in casu quo quis esset baptizatus sine intentione interna, dicant consulendum esse episcopum, vel summum pontificem : ita Natalis Alexander et Far-

vacques. Confugiunt equidem ad testimonia S. Augustini et S. Thomæ, Innocentii IV et plurium theologorum tam veterum quam recentiorum, quibus conantur demonstrare suam sententiam esse probabilem et probabilissimam; sed irrito conatu; hos enim auctores nullatenus ipsis favere ostendemus infra. Et quamvis concederemus eorum sententiam esse probabilem, negare non possunt nostram etiam esse probabilem, cum, fatente Serrio cap. 14: « Sit frequentior et communior in scholis »: et aliunde cum sit tutior, stat vis argumenti.

Prob. 4° ex communi sensu et praxi Ecclesiæ. In rubricis missalis Romani de defectibus in missarum celebratione occurentibus, § 7, sic legitur: « Si quis habeat coram se undecim hostias et intendat consecrare solum decem, non determinans quas decem intendit, in his casibus non consecrat, quia requiritur intentio »: atqui in hoc casu est intentio ritus externi, quæ a seria prolatione formæ super debitam materiam inseparabilis est, adsunt consuetæ circumstantiæ, et tamen non est sacramentum: ergo præter intentionem externam est necessaria interna: item si decem designet quas consecrare intendit, illæ erunt consecratæ et non undecima, quamvis sit præsens ut aliæ: unde hoc? Non defectu ritus externi qui adhibetur cum circumstantiis debitis, sed ratione intentionis interioris qua dicit intus se nolle consecrare hanc undecimam hostiam.

Hoc argumentum ita contemnit Serrius, ut irrisorie vocet « lepidos » theologos qui illud proponunt. At videamus num forte non sint lepidæ ejus responsiones. Itaque

Respondet 1° rubricas missalis Romani non esse Ecclesiæ definitiones, alii dicunt leges, ex quibus peti possit argumentum decretorium; sed privatorum quorumdam theologorum resolutiones de moribus et rubricis scribentium; 2° illam rubricam intelligendam esse de eo qui aliquo signo exteriori indicaret se nolle omnes hostias consecrare.

Sed contra: Ad primum: Sacra Congregatio Rituum sic decernit: « Demum renovando decreta alias facta mandat sacra Congregatio in omnibus et per omnia servari rubricas missalis Romani, non obstante quocumque prætextu et consuetudine, quam abusum declarat. Et facta relatione horum decretorum S. R. N. Urbano VIII, Sanctitas sua annuit, et ab omnibus ubique servari et in missali Romano noviter imprimendo apponi mandavit. » Ita legitur in capite missalis ex registro decretorum sacræ Rituum Congregationis. Neque dicas hoc decretum esse intelligendum de rubricis tantum cæremonias missæ præscribentibus, indefinite enim loquitur; imo dicit « per omnia » rubricas esse servandas, non distinguens inter rubricas et rubricas, dicitque prætextum aut consuetudinem contrariam esse abusum. Adde plures ecclesias particulares quibus licet habere missalia propria, inter quas Parisiensem, has rubricas suis missalibus inseruisse. Non ergo illæ rubricæ censendæ sunt opiniones privatorum theologorum, sed definitiones et leges Ecclesiæ sacerdotibus præscriptæ et ab eis sub peccato observandæ, ita ut Gavantus, Commentat. in rubricas missalis, parte 3, tit. 11, prop. 2, expresse dicat rubricas quæ spectant panem, vinum, intentionem, etc., obligare sub mortali.

Ad secundum: Nemo non videt esse merum figmentum ad eludendum argumentum excogitatum; ubi enim in decreto vel minimum indicium hanc rubricam esse restringendam ad illum qui signo aliquo exteriori manifestat se non intendere consecrare omnes undecim hostias? Nullum plane; sed propositio est indefinita, nulla distinctione restricta; ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

Respondet insuper quidam recentior, 1° in his rubricis contineri falsa et incerta. Incertum namque est quod, § 3, legitur non confici sacramentum Eucharistiæ « si panis non sit triticeus »; plures enim theologi id negant. Falsum autem est quod, § 5, legitur post verba consecrationis apud Latinos usurpari solita: « Si quis autem aliquid diminueret, vel immutaret de forma consecrationis, non conficeret sacramentum », cum certum sit Græcos non proferre omnia verba consecrationis calicis quæ proferunt Latini. 2° Multa quæ sunt dubiæ fidei referuntur in breviario Romano, quidni in rubricis? 3° Consilium hujus sacerdotis foret insulsum et ridiculum, si namque vult tantum consecrare decem hostias, cur undecimam non removet? si non removet, omnes consecrat.

Sed contra: Ad primum: Panem triticeum esse materiam Eucharistiæ declaravit concilium Florentinum in decreto Unionis: unde id non dici debet incertum. Cæterum disputant theologi quid nomine tritici sit intelligendum.

Ad secundum: Rubrica non dicit simpliciter qualibet mutatione formæ non confici sacramentum, sed addit: « Si in ipsa verborum

immutatione verba idem non significarent», quod subticuit respondens.

Ad tertium, neg. conseq. Quod enim referantur dubiæ historiæ bonis moribus non repugnantes, nullum sequitur inconveniens ; at grave foret, si proponeretur et assereretur sententia de nullitate sacramentorum quæ foret falsa aut dubia.

Ad quartum: Esto sit ridiculum et insulsum consilium hujus sacerdotis, non est ridiculum nec insulsum quærere et definire quid inde sequatur, et quid facto opus, si casus contingat, sicut contigisse certo testatur doctiss. Berti sacerdoti diœcesis Samminiatensis, qui ex simplicitate et ignorantia resolvit apud se undecimam hostiam non consecrare, ut communicaturo, quem noverat sacrilege ad sacram mensam accedere, absque cæterorum scandalo porrigeret particulam non consecratam, nec tamen hanc ex aliarum numero amovit, ne id communicaturus deprehenderet. Ita laudatus theologus.

Confirm. Praxis communis Ecclesiæ est ut in dubio de valore sacramenti cujuscumque, etiam iterabilis, ut sunt sacramentum Pœnitentiæ et Extremæ-Unctionis, iteretur sacramentum sub intentione conditionata, ita ut si primo collatum validum fuerit, secundo collatum sub conditione sit nullum : unde autem nullum ? non ex defectu intentionis externæ, hæc est inseparabilis a ritu externo serio posito in solitis circumstantiis : ergo defectu intentionis internæ.

Respondent 1° hoc sacramentum denuo collatum sub conditione esse nullum,puta sacramentum Pœnitentiæ, defectu materiæ, scilicet peccatorum quæ jam nulla sunt, et defectu subjecti, quod jam supponitur absolutum ; 2° conditionem debere exterius exprimi, ut jubet Alexander III, cap. *De quibus* Extra. de Baptismo et ejus effectu, sicque sacramentum iteratum,quod antea erat validum,esse nullum defectu intentionis externæ.

Sed contra : Ad primum : Peccata jam remissa,si denuo subjiciantur clavibus Ecclesiæ, ex communi theologorum sensu, sunt materia absolutionis, et homo justificatus sive per contritionem perfectam, sive per anteriorem absolutionem, iteratæ absolutionis est capax. Sed non sistamus in sacramento Pœnitentiæ : dum iteratur sacramentum Extremæ-Unctionis,adhibetur nova materia et nova forma, et subjectum est capax hujus sacramenti iterati : ergo est nullum, non defectu sive materiæ, sive formæ, sive subjecti : ergo defectu intentionis internæ : ergo et alia sacramenta, est enim eadem ratio de omnibus.

Ad secundum: Ex canone laudato habemus quidem conditionem esse exterius exprimendam, non quod id sit necessarium ut impediatur iteratio sacramenti alias validi, quasi non sufficeret conditio mente retenta, neque hoc dicit pontifex ; sed quia ita convenit maxime ubi esset periculum scandali ex iteratione sacramenti, ut dicam infra : communis namque sensus et praxis est quod absolute sufficiat, si conditio sit tacita ; neque puto id negari ab adversariis.

Prob. 5° auctoritate et rationibus invictissimis D. Th. quas, § præcedenti, jam delibavimus.

1° S. Th., hic q. 64, a. 8, ubi ex professo quærit utrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti, sic ratiocinatur : Quando aliquid se habet ad multa, oportet quod per aliquid determinetur ad unum si illud effici debeat : atqui ea quæ in sacramentis peraguntur possunt diversimode agi, sicut ablutio aquæ quæ fit in Baptismo, et hæc verba : Te abluo, seu, Baptizo, etiam in consuetis circumstantiis possunt ordinari et ad munditiam corporalem, et ad sanitatem corporalem, et ad ludum, et ad alia hujusmodi : ergo oportet quod determinetur ad unum, id est, ad esse sacramentale per aliud : ergo per intentionem ministri distinctam ab intentione ponendi præcise actum externum serio et in circumstantiis solitis, consequenter per intentionem saltem faciendi aliquid ut sacrum in Ecclesia ; nihil enim aliud est assignabile.

Si dicas S. Thomam hic dictis immediate subjungere quod «hæc intentio (determinativa) exprimitur per verba quæ in sacramentis dicuntur : » atqui intentio quæ exprimitur per verba sacramentalia non est intentio interna faciendi quod facit Ecclesia, siquidem hæc secundum nos possit abesse ab expressione verborum : ergo.

Resp. dist. min. Intentio quæ exprimitur per verba sacramentalia non est necessario et indefectibiliter interna, conc.; ordinarie et secundum moralem æstimationem, neg. Hoc ipso enim quod quis serio et religiose profert verba sacramentalia super legitimam materiam ex communiter accidentibus, certo moraliter conjicimus ipsum habere intentionem internam faciendi quod facit Ecclesia.

2° S. Doctor, ibidem ad 1, dicit quod requiratur in ministro ea intentio qua se subjiciat principali agenti, ut scilicet intendat facere

quod facit Christus in Ecclesia : atqui qui ritum externum serio et in consuetis circumstantiis peragens apud se resolvit : Nolo facere quod facit Christus et Ecclesia, sed simulare tantum aut rem profanam facere, non se subjicit Christo principali agenti, ut intendat facere quod facit Christus et Ecclesia, ut patet: ergo.

Confirm. hæc ratio : Minister non perficit sacramentum, nisi velit uti potestate sibi a Deo data ad conficiendum sacramentum; accepit enim hanc potestatem, ut ea humano modo et libere utatur : atqui qui conscius actum externum posse peragi absque eo quod sit sacramentum institutum a Christo, sic illum peragit etiam serio et in circumstantiis, ut tamen velit intus simulare, aut ritum mere naturalem exercere, nolens facere quod Christus instituit et facit Ecclesia, ille non vult uti potestate sibi a Deo tradita, ut patet : ergo.

Si dicas cum Serrio id quidem non velle voluntate privata, velle tamen voluntate ministeriali, contra : Non vult voluntate ministeriali qui non vult esse Christi et Ecclesiæ minister ; ille autem non vult esse Christi et Ecclesiæ minister qui intus dicit: Nolo facere quod Christus instituit et Ecclesia facit. Si respondeas iterum quod ille non velit esse Christi et Ecclesiæ minister voluntate privata, velit tamen voluntate ministeriali, ibit cavillatio in infinitum ; et ego pari jure dicam quod lutheranus, joco ministrans sacramentum, non velit esse Christi minister voluntate privata, velit tamen voluntate ministeriali ; nec video quam dabit respondens disparitatem sufficientem.

3° S. Doctor, ibid. a. 10, o, dicit : « Intentio ministri potest perverti dupliciter : uno modo respectu ipsius sacramenti, puta cum aliquis non intendit conferre sacramentum, sed derisorie aliquid agere, et talis perversitas tollit veritatem sacramenti, præcipue quando suam intentionem exterius manifestat » : ergo etiamsi exterius non manifestet et omnia serio et in circumstantiis peragat; quia particula « præcipue » sic casum minus dubium exprimit, ut implicet magis dubium, ut omnibus pervium est. Sensus itaque S. Th. est quod cum aliquis intendit in sacramentis derisorie agere, si exterius suam perversam intentionem manifestet, tollat veritatem sacramenti « præcipue » id est, non solum in se, sed etiam in judicio Ecclesiæ ; si autem non manifestet exterius, tollit etiam sacramentum in se, sed non in judicio Ecclesiæ.

4° S. Doctor in 4, d. 3, q. 1, art. 4, quæstiunc. 3 ad 3, et infra q. 66, art. 8 ad 3, docet quod qui baptizaret per trinam immersionem pronuntiando integram formam in qualibet immersione, si intendat perficere sacramentum post primam immersionem, erit perfectum sacramentum; secus si intendat perficere tantum post trinam immersionem. Loquitur aperte S. Th. de eo qui ritum externum serio et in circumstantiis consuetis peragit, quo non obstante, ut sit sacramentum vult pendere ab intentione ministri non externa, quæ supponitur in ritu externo serio et in circumstantiis peracto a quo est inseparabilis : ergo interna.

Neque dicas cum Serrio S. Thomam loqui de illo qui manifestaret exterius suam intentionem non perficiendi sacramentum nisi post trinam immersionem, ut sit apud Græcos et fiebat olim apud Latinos ; ne enim vel unum est verbum in utroque textu S. Th. quod hanc restrictionem indicet ; nec exempla prolata sunt ad rem ; apud Græcos enim non profertur integra forma in qualibet immersione, sed una tantum Trinitatis persona nominatur, sic etiam olim apud Latinos ; loquitur autem S. Th. de eo qui integram formam in qualibet immersione proferret. Vide utrumque textum.

5° Ibid. d. 11, q. 2, art. 1, quæstiunc. 3 ad 1 : « In sacramentis, inquit, est duplex intentio, una quæ ordinatur ad perfectionem sacramenti, et hæc est essentialis sacramento » ; et Opusc. 5 : « Si non sit debita forma verborum, et si non sit debita materia, et si minister sacramenti non intendit sacramentum conficere, non perficitur sacramentum » ; et infra : « In articulo necessitatis, non solum diaconus, sed etiam laicus et mulier, imo paganus, etiam hæreticus potest baptizare, dummodo servet formam Ecclesiæ et intendat facere quod facit Ecclesia. » Quibus textibus ultra formam et materiam serio adhibitam, quæ pertinet ad intentionem externam, requirit aliam, consequenter internam.

6° Non minor, imo major requiritur intentio in conferente sacramentum quam in recipiente : atqui juxta S. Thomam, infra q. 68, art. 7 ad 2 : « Si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus. » Sicut ergo si adultus interius diceret: Volo abluì corporaliter, non spiritualiter et sacramentaliter, non valeret Baptismus ipsius ; ita si minister interius dicat : Volo abluere corporaiter, non spiritualiter et sacramentaliter, ipses sacramentaliter non baptizaret.

Communes ad hæc omnia adversariorum re-

sponsiones et effugia jam prævenimus inter probandum, sed hæc specialius et efficacius sunt adhuc convellenda et præcludenda. Unde

Prob. 6° convellendo fundamenta adversæ sententiæ et ejus effugia præcludendo.

1° Ideo secundum adversarios sufficit ad valorem sacramenti intentio externa in ministro, nimirum quod ponat serio materiam et formam seu ritum externum, quamvis intentionem retineat, imo dicat intus. Nolo facere quod facit Ecclesia, sed volo simulare, irridere, aut rem mere naturalem et profanam peragere, perinde ac si Christus hunc ritum non elevasset ad rationem sacramenti; quia hoc ipso quo actus externus serio ponitur, seu applicatur forma materiæ, necessario fit sacramentum, seu quod facit Ecclesia; hoc ipso enim quod in artificialibus compositis applicatur forma materiæ, necessario resultat compositum, non obstante quavis intentione agentis: sic qui applicat colores telæ, imprimit sigillum ceræ, adhibet ignem stupæ, quidquid interius dicat aut velit, tela pingitur, cera sigillatur, stupa comburitur. Unde contraria ministri voluntas in hoc casu est inefficax, et ut ita dicam nolleitas: atqui plusquam falsum est istud assumptum : ergo.

Prob. min. multipliciter. 1° Actus externus etiam serio peractus, est adhuc, ut dictum est superius, indifferens ad multa et potest ordinari sive ad munditiem aut sanitatem corporalem, sive ad simulationem, sive exerceri ut actus mere naturalis : ergo restat adhuc determinandus per intentionem. Neque dicant materiam determinari ad esse sacramentale per formam, v. g., in Baptismo, ablutionem determinari per hæc verba: Ego te abluo, seu : Baptizo, quia etiam hæc forma est indifferens ut significet ablutionem sacram vel profanam. 2° Verba in sacramentis non habent rationem formæ independenter ab intentione interna ministri : ergo, quantumvis serio applicentur materiæ sine illa intentione, non efficiunt compositum sacramentale. Prob. ant. Verba in sacramentis non sunt forma formaliter scilicet, sumpta materialiter vel in significatione aliqua naturali et profana, sed tunc demum quando sumuntur ut sacra, seu ut significativa et effectiva simul rei sacræ ; sunt enim signa non speculativa tantum, sed practica et efficientia quod significant : atqui non sunt significativa et effectiva rei sacræ, si desit intentio interna; id enim non habent ex se etiam serio prolata : ergo per intentionem agentis. Et in hoc est maxima allucinatio adversæ sententiæ quod æstimet verba, hoc ipso quo serio proferuntur, esse formam sacramenti; possunt equidem dici forma, sed materialiter tantum et non formaliter, nisi accedat intentio ministri determinantis ad significationem sacram et effectivam significati. 3° Minister serio peragens ritum externum, sed intus nolens facere quod Christus instituit et Ecclesia facit, sed volens e contra simulare, aut irridere, vel facere rem mere naturalem et profanam, non se subjicit Christo ut principali agenti, nec agit ut ejus et Ecclesiæ minister, ut patet, sed tantum talis exterius apparet : ergo non facit quod Christus instituit, nec quod facit Ecclesia; id enim facere non potest cum sit instrumentum, nisi ut subordinatus causæ principali et agens ut ejus et Ecclesiæ minister. 4° Si admittenda sit ratio adversariorum, sequitur quod mater serio abluens domi puerum, sub invocatione SS. Trinitatis, ut bene illi sit, perficiat sacramentum, quod non concedunt. 5° Exempla quæ adferunt non sunt ad rem; applicatio enim colorum ad telam, impressio sigilli ad ceram, adhibitio ignis ad stupam, sunt ex se determinatæ ad suos effectus, non vero ritus externus etiam serio peractus, ut probatum est. Nec vident inde firmari errorem hæreticorum; quamvis enim jocando et ridendo exterius applices colores telæ, sigillum ceræ, ignem stupæ, erit pictio, sigillatio et combustio; si ergo valeant hæc exempla, ritus externus etiam mimice peractus erit sacramentum, quod est hæreticum dogma Lutheri. 6° Tandem omnes probationes nostræ, quæ sunt de ritu externo serio peracto, hoc adversariorum fundamentum concutiunt. Relegantur.

His itaque rationibus pressi et oppressi recentiores adversarii, alio confugiunt, et systema Catharini attemperantes dicunt intentionem externam non sufficere in omni casu in quo ritus externus serio peragitur, sed quando serio peragitur in circumstantiis adhiberi solitis, ut in Baptismo, si minister rogatus illud administret, præsente patrino, in baptisterio, indutus vestibus sacris, etc. Ex his enim circumstantiis, inquiunt, ritus externus determinatur ad esse sacramentale, et tunc sacerdos se exhibet ut ministrum Ecclesiæ. Ita Juenin et Serrius, ut vidimus in prænotaminibus ad conclusionem.

Serrius tamen, ne videatur omnino recedere a D. Thoma, dicit ritum externum determinari ad esse sacramentale, non præcise a circumstantiis, sed ab intentione qua minister se determinat illum perficere in his circumstantiis,

Sed quis non videt id ad fucum esse dictum, et, non obstante diverso modo loquendi, rem eamdem significari; sive enim dicas ex circumstantiis, sive ab intentione ut in circumstantiis ritum determinari, patet non ex ipsa intentione, sed ex ipsis circumstantiis totam determinationem haberi, siquidem eadem intentio externa extra circumstantias non determinaret; et ita sentire ipsum Serrium colligo 1° ex verbis anbiguis et quasi inter se pugnantibus quibus suam mentem exprimit ; ait enim cap. 15, n. 2 : « Ritum per se indifferentem D. Th. appellat extra debitas circumstantias qui ex ipsis circumstantiis desinit esse indifferens, determinaturque ad esse sacramentale per intentionem ministri ». Porro si ex ipsis circumstantiis ritus externus desinit esse indifferens, quomodo restat determinandus per intentionem ministri? Sed et alibi hujus effugii oblitus non aliam sibi esse mentem aperte significat, dum diserte affirmat, non ritum externum determinari ad esse sacramentale ex intentione ministri in his circumstantiis, sed e contra ministros ipsos ex ipsis circumstantiis determinari ad agendum tanquam Ecclesiæ ministri : « Tales, inquit, ibid. num. 7, tibi ministros exhibet Catharinus ritum externum libere serioque celebrantes, in iis maxime circumstantiis ex quibus determinantur ad agendum tanquam Ecclesiæ ministri, illiusque nomine »; et cap, 14 : « Seria, inquit, externi ritus celebratio, a Catharino nobisque hactenus propugnata, uti ad valorem sacramenti sufficiens, non illa solum est quæ joco ludoque opponitur, sed et illa quæ in his circumstantiis fiat ex quibus sacerdos determinatur ad agendum ut minister Ecclesiæ ejusque nomine.» Quamvis ergo in his Serrius imponat Catharino qui nunquam meminit circumstantiarum, aperte saltem liquet, juxta ipsum, totam ritus externi determinationem ad esse sacramentale, et ministrorum ad hoc ut agant tanquam Ecclesiæ ministri ejusque nomine, esse a circumstantiis. Posito itaque hoc esse commune principium adversariorum,

2° Præcluditur hoc ultimum eorum effugium. 1° Ritum externum a circumstantiis et non ab intentione ministri ad esse sacramentale determinari, figmentum est, nullum habens neque in S. Scripturis, neque in Patribus, neque in conciliis, neque in pontificum definitionibus fundamentum, cujus nec meminerunt primi hujus opinionis assertores, sed ab Antonio de Dominis, ineunte præcedenti sæculo, primum excogitatum, l. 5 *de Repub. Ecclesiast.*, c. 12, et a recentioribus usurpatum. 2° Est directe contra D. Th. qui disertis terminis ubique docet ritum externum serio peractum determinari ad esse sacramentale per intentionem internam ministri, nec ullibi meminit circumstantiarum pro illa determinatione, ut ex ejus textibus laudatis patet; enimvero intentio, juxta S. Th., determinans ad esse sacramentale alia est ab ea qua minister, v. g., in Baptismo intendit ablutionem ut mundantem, aut sanantem corporaliter, ut constat ex primo textu citato : atqui minister baptizans in circumstantiis consuetis potest non habere aliam intentionem quam mundandi aut sanandi corporaliter : ergo non ea est intentio quam requirit S. Thomas. 3° Quæcumque dixi numero præcedenti contra systema Catharini de ritu externo serio peracto, militat etiam de illo peracto in circumstantiis : in his namque ritus externus est adhuc indifferens, et potest minister illum peragere, vel mere materialiter ut rem profanam, sicut fieri solet in balneis, nihil cogitans aut intendens de sacramento, vel simulare tantum exterius et irridere, vel illum ut sacrum in Ecclesia exercere ; et sicut si intendat ut sacrum perficit sacramentum, ita si non intendat non perficit. Item minister sub his circumstantiis retinendo intentionem non se subjicit Christo principali agenti, neque est aut agit ut ejus et Ecclesiæ minister, sed apparet tantum. Item verba in his circumstantiis non determinantur ad significationem sacram et effectivam significati, id namque pendet ab habente potestatem et voluntatem, sicque non sunt formaliter forma sacramenti. Valent ergo circumstantiæ duntaxat quoad nos, quatenus his positis certi sumus moraliter ministros habuisse intentionem faciendi quod facit Ecclesia, non vero quoad substantiam sacramenti in se ; nam 4° juxta Ecclesiæ definitiones, tria tantum sunt essentialiter requisita ad valorem et substantiam sacramenti, scilicet materia, forma et intentio ministri ; circumstantiæ autem non sunt ex his tribus, sicque elevare non possunt ritum externum ad rationem sacramenti. 5° Si ritus externus determinaretur a circumstantiis ad esse sacramentale, sequeretur 1° quod ebrius aut amens, maxime si non agnoscatur talis, illum serio in circumstantiis peragens, conficeret sacramentum, quod aperte lutheranis favet ; 2° quod paganus, qui de Ecclesia nihil unquam audivit, rogatus serio ablueret infantem in loco sacro, prolatis formæ verbis, nihil aliud cogitans aut intendens quam illum

abinere corporaliter, ut fit in balneis, vere illum baptizaret, quod nemo nec, ut puto, ipsi adversarii admittunt, cum iste paganus nihil de Ecclesia cognoscens, putansque a se requiri ablutionem corporalem, nec implicite, nec explicite, nec directe, nec indirecte, nec in se, nec in alio posset intendere facere quod facit Ecclesia; et tamen iste paganus haberet intentionem externam quæ est inseparabilis a ritu externo serio posito, et adessent circumstantiæ consuetæ. 3° Sequeretur quod circumstantiæ essent aliquando essentialiter requisitæ ad substantiam sacramenti, quando nempe abesset intentio interna, quod dici non potest, cum circumstantiæ sint institutæ ab Ecclesia quæ nihil potest circa substantiam sacramentorum. Tandem hoc effugium præcludunt omnes probationes nostræ conclusionis, ut in singulis notavimus; et insuper, ut videbimus in sol. obj. subjicit sententiam, adversariorum omnibus fere difficultatibus quas nobis objiciunt.

Dico 2°: Ad veritatem sacramenti non requiritur in ministro intentio explicita producendi effectum sacramenti, neque efficiendi rem absolute in se sacram, seu veri nominis sacramentum, neque faciendi quod facit ecclesia Romana, sed sufficit implicita, quæ habetur in generali intentione faciendi quod facit vera Ecclesia, quæcumque illa sit. Est communis quoad omnes partes.

Prob. prima pars 1° ex S. Aug., epist. *ad Bonifac.* 98, alias 23, ubi de parvulis ab hæreticis baptizatis dicit: « Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur ».

2° Ex S Th., hic q. 64, a. 10, ubi probat ministrum qui perversam habet intentionem circa finem seu effectum sacramenti, nihilominus efficere verum sacramentum, ut si sacerdos conficeret corpus Christi ad veneficia, aut baptizaret mulierem ut ea abuteretur; « quia, inquit, prius non dependet a posteriori »; et ibid., art. 9 ad 1, ait: « Licet minister credat per id quod agitur exterius, nullum sequi interiorem effectum, non tamen ignorat, quod Ecclesia catholica intendit per hujusmodi quæ exterius aguntur, præbere sacramentum: unde, non obstante infidelitate, potest intendere facere quod facit Ecclesia, licet æstimet id nihil esse. Et talis intentio sufficit ad sacramentum. »

3° Ex praxi et communi sensu Ecclesiæ quæ recipit ut validum Baptismum verbis evangelicis collatum a pagano, Judæo, vel hæretico, qui nullum intendunt ex eo effectum salutarem, quippe quem vel ignorant, vel negant aut irrident. Ita definivit Nicolaus I, Responso 104 ad consulta Bulgarorum, et refertur cap. *A quodam*, dist. 4 de consec.

4° Sacramentum semel valide collatum habet ex se, seu ex sua institutione, vim et efficaciam producendi effectum sicut aliæ causæ necessariæ, proindeque producit effectum, absque eo quod ministrans de illo cogitet, aut illum intendat, imo etsi contrarium intenderet, ut qui semel admovit ignem stupæ, quidquid velit aut intendat, ignis comburit stupam.

Secunda pars est D. Th. in 4, d. 6, q. 1, art. 3, quæstiunc 2 ad 1, ubi dicit: « Quamvis ille qui non credit Baptismum esse sacramentum, aut habere aliquam spiritualem virtutem, non intendat, dum baptizat, conferre sacramentum; tamen intendit facere quandoque quod facit Ecclesia, etsi illud reputet nihil esse; et quia Ecclesia aliquid facit, ideo ex consequenti et implicite intendit aliquid facere, quamvis non explicite. »

Insuper constat ex dictis quod Ecclesia habeat ratum Baptisma collatum ab athæo, pagano, aut Judæo, qui tamen non intendunt perficere rem in se sacram, seu quod habet rationem veri sacramenti, cum potius hunc ritum ut cæremoniam superstitiosam reputent.

Tertia pars constat etiam ex dictis; quia Ecclesia recipit Baptisma collatum a calvinistis, qui tamen non intendunt facere quod facit ecclesia Romana, quam apostatam credunt, sed quod facit ecclesia, v. g., Genevensis quam putant esse veram Christi Ecclesiam.

Sufficit ergo intentio explicita faciendi quod facit vera Christi Ecclesia, quæcumque illa sit; quia cum vera ecclesia sit Romana et faciat veri nominis sacramentum gratiæ et characteris productivum, in generali intentione faciendi quod facit vera Ecclesia implicite continetur intentio faciendi quod facit ecclesia Romana, et perficiendi rem absolute in se sacram verique nominis sacramentum gratiæ et characteris effectivum.

Requiritur autem intentio explicita faciendi quod facit vera Ecclesia; quia hæc intentio in nulla alia continetur, non enim continetur in intentione faciendi præcise ritum externum serio, cum possit hæc intentio esse absque intentione faciendi quod facit Ecclesia, ut probavimus.

Non requiritur tamen quod hæc intentio explicita faciendi quod facit Ecclesia sit in actu

signato, quasi minister debeat expresse ore vel mente dicere : Volo facere quod facit Ecclesia ; sed sufficit quod sit in actu exercito, nimirum quod advertens et volens faciat quod novit ab Ecclesia fieri.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

Objectiones ex triplici capite potissimum petuntur : 1° ex praxi et definitionibus Ecclesiæ ; 2° ex SS. Aug. et Thoma et quibusdam veteribus scholasticis ; 3° ex rationum momentis.

Diligenter attendat lector ad systema recentiorum qui dicunt intentionem externam extra circumstantias adhiberi solitas, non sufficere, sed tunc requiri internam ad veritatem sacramenti ; sufficere autem in his circumstantiis, ex quibus, ut aiunt, ritus externus determinatur ad esse sacramentale : juxta enim illud systema vix ullum nobis opponunt argumentum quod contra ipsos non possit retorqueri, ut patebit.

Objectiones ex praxi et definitionibus Ecclesiæ.

Obj. 1° : Ecclesia ab omni retro antiquitate semper attente inquisivit quæ essent sacramenta dubia, suspecta, irrita ; irrita sæpe pronuntiavit quibus deesset forma vel materia ; item quæ ab ebriis aut energumenis, vel mimice essent collata ; suspecta quæ ab hæreticis de Trinitate male sentientibus, etc. ; nunquam vero inquisivit an requireretur interna intentio, nec pronuntiavit irrita esse quæ illa deficiente conferrentur : atqui nulla potest adferri ratio hujus silentii quam quod hæc interna intentio non requiratur ad integritatem sacramenti, sed sufficiat ritus externus serio peractus : ergo.

Resp. 1° retorquendo argumentum. Ecclesia antiquitus non inquisivit an requireretur intentio interna extra circumstantias consuetas, nec definivit eam requiri : ergo non requiritur, quod negant adversarii.

Resp. 2° neg. min. Ideo enim antiquitus de intentione ministri non inquisivit, nec definivit Ecclesia, non quia illam non judicabat necessariam, sed quia de ea nulla tunc movebatur quæstio, et habebatur ut certa moraliter hoc ipso quod ritus externus serio peragebatur. Ubi autem de ea mota fuit quæstio, definivit saltem consecutive ejus necessitatem in concilio Florent. et Trid. et, ut nobis videtur, expresse in condemnatione hujus propositionis : Valet Baptismus, etc., atque in rubricis missalis Romani, ut patet ex probationibus.

Inst. 1° : Ecclesia approbat sacramenta collata a Judæis, paganis et hæreticis : atqui est fundata ratio dubitandi an hi habeant intentionem internam : ergo illam non requirit.

Resp. 1° retorquendo argumentum : Ecclesia approbat sacramenta collata a Judæis, paganis, et hæreticis privatim et extra circumstantias ; valet enim judicio Ecclesiæ Baptisma quod pater hæreticus conferret suo infanti ; ergo intentionem internam extra circumstantias Ecclesia non requirit. Quid ad hoc adversarii ?

Resp. 2° dist. min. Est ratio fundata dubitandi an hi habeant intentionem internam efficiendi veri nominis sacramentum et producendi ejus effectum, conc. ; intentionem faciendi quod facit Ecclesia, neg. Hæc enim jure præsumitur hoc ipso quod adhibent serio ritum in Ecclesia celebrari solitum. Nec aliud possunt respondere objicientes in suo systemate de necessitate intentionis internæ extra circumstantias.

Inst. 2° : Ecclesia definivit contra donatistas sacramenta verbis evangelicis consecrata, nulla ministrorum improbitate pollui seu impediri : atqui sub communi nomine improbitatis continetur omnis improbitas, consequenter perversitas intentionis, quæ est quædam improbitas : ergo.

Resp. 1° nullum sacramentum esse verbis evangelicis consecratum, nisi per intentionem internam ministri ; verba enim : Te baptizo, te signo, etc. cum diversam patiantur significationem, non consecrant materiam, nisi per intentionem faciendi rem sacram ut fit a christianis ; alioquin sacramentum collatum privatim et extra circumstantias a ministro qui non haberet intentionem internam, deberet dici consecratum verbis evangelicis et validum, quod negant objicientes.

Resp. 2° per improbitatem intelligendam esse improbitatem fidei et morum, non perversitatem intentionis ; nulla enim fuit inter donatistas et catholicos controversia de intentione ministri, sed de ejus moribus et fide. Unde ad min. neg. sub communi nomine improbitatis comprehendi quamcumque improbitatem, cum certum sit etiam fatentibus adversariis ministrum qui jocose confert sacramentum, vel vitiat formam aut extra circumstantias retinet intentionem, nihil conficere.

sicque aliquam ministri improbitatem officere sacramentis.

Inst. 3°: Synodus Ebroicensis, 1576, Rothomagensis, 1581, Rhemensis, Tolosana, Aquensis circa idem tempus, prohibent rebaptizari etiam sub conditione baptizatos ab hæreticis: «quia, inquit Rothomagensis, constabat calvinistas in publico cœtu baptizare in forma verborum et materia a Christo instituta, nec de hoc facto ambigi poterat»: nihil de intentione. Idem Aquensis. Ergo existimabant ad sacramenti veritatem sufficere ritum externum serio peractum in publico cœtu, quævis intentio fuerit. Similiter Nicolaus 1, Responso 104 citato ad consulta Bulgarorum, definit Baptismum collatum a Judæo vel pagano esse validum si servaverit præscriptam formam: de intentione iterum nihil: ergo illam non existimabat necessariam.

Resp. 1° Retorqueo argumentum: Neque laudatæ synodi, neque Nicolaus I quidquam definiverunt de necessitate intentionis internæ extra circumstantias: ergo existimabant illam non requiri. Consequentiam negant objicientes, nos quoque negamus, quam inferunt. Unde

Resp. 2° neg. conseq., quia hæc illarum synodorum definitio facta est contra eos qui requirebant intentionem internam non tantum perficiendi ritum ut sacrum, sed etiam producendi gratiam remissivam peccatorum. Ita disertis verbis synodus Rothomagensis ante verba laudata, cap. 4 de sacramentis: « Quia, inquit, dubitabant nonnulli de valore Baptismi ab hujusmodi hæreticis collati, eo quod non haberent intentionem baptizandi in remissionem peccatorum.» Unde hæc definitio excludit quidem necessitatem intentionis effectus sacramentalis, non intentionis faciendi rem ut sacram in Ecclesia. Ideo autem synodi vetant rebaptizari sub conditione publice, non occulte baptizatos, non quod supponat publice collatum validum, quacumque intentione fiat, sed quia de Baptismo publice collato est certitudo moralis quæ non est de Baptismo occulto, cum uni mulieri seu alteri privatim baptizanti non ita facile credatur. Ita iterum se explicat ibidem laudata synodus Rothomag.

Ad Nicolaum papam: Resp. nihil definivisse de intentione, quia interrogatus fuerat de conditione ministri, non de ejus intentione, an ratus esset Baptismus a Judæo vel pagano?

Inst. 4°: Baptismus a S. Athanasio puero inter ludendum sociis pueris collatus; item collatus puero Hebræo ab aliis pueris ludentibus; item collatus mimice S. Genesio in theatro, fuerunt rati habiti, nec iterati; item Baptisma collatum a Ludovico Gaufredo, parocho Massiliensi, qui morti proximus testatus est se quidem ritum externum baptizando servasse, sed interius retractasse quod agebat exterius, et infantes quos baptizabat diabolo devovisse, hoc, inquam, Baptisma Sorbonæ et et aliorum theologorum judicio habitum fuit ut validum. Similiter ordinationes Petri Lavardini, episcopi Cenomanensis, quamvis pariter in extremis positus declaraverit se nunquam habuisse intentionem ordinandi, probatæ fuerunt, nec Ecclesia eas iterari jussit: ergo.

Resp. tribus primis factis historicis jam satisfactum esse § præcedenti. Unum addam mirum esse hæc ab adversariis nobis objici cum et ab ipsis sint solvenda; neque enim ipsi agnoscunt cum lutheranis valida sacramenta quæ joco externo aut mimice conferuntur.

Quantum ad duo facta posteriora, tot rimas patiuntur, ut ex his nihil quod objicientibus faveat extundi possit. 1° Hæc duo facta esse falsa et supposita asserit erudit. P. Lambertus Gaud in jam laudata Dissertatione adversus Serrium.

De Gaufredo ipsum nunquam fuisse parochum Massiliæ, sed simplicem beneficiarium duntaxat in ecclesia S. Mariæ ab Aquisfluentibus (*Desacoules*), probat ex testimonio D. Giraud actualis pastoris hujus ecclesiæ, ex opere de Tragicis historiis, et ex decreto senatus Aquensis contra dictum Gaufredum, in quo non parochus aut pastor, sed solum beneficiarius parochialis ecclesiæ S. Mariæ ab Aquisfluentibus appellatur. Item probat Gaufredum morti proximum nunquam declarasse se infantes quos baptizarat, in nomine diaboli absque interna intentione baptizasse, 1° quia auctor Tragicarum historiarum qui, secundo post Gaufredi mortem anno, opus suum edidit et in quo varia de isto impio sacerdote narrat, nihil habet de dicta declaratione, quam procul dubio, si vera fuisset, non omisisset; 2° quia, licet Gaufredus de variis et enormibus criminibus accusatus et interrogatus, nunquam de eo de quo agitur fuit interrogatus, ut constat ex testimonio viri dignissimi qui rogatus acta judicialia ad Gaufredi causam spectantia diligenter et attente perlustravit. Equidem verum est quod mortuo Gaufredo sparsus sit rumor in vulgo hunc impium sacerdotem infantes baptizasse in nomine diaboli, sed verisimiliter inde ortus est iste rumor, quod Gaufredus con-

fessus fuisset se Magdalenam Paludanam, jam in nomine Trinitatis baptizatam, iterum in conventu Sagarum baptizasse in nomine diaboli.

De Petro Lavardino probat laudatus professor Avenionensis nullum hujus nominis ex illustri familia Lavardinorum inter episcopos Cenomanenses recenseri; unum fuisse nomine Carolum, alterum nomine Philibertum a Ludovico XIV, anno 1648, designatum. Huic Philiberto equidem a quibusdam ejus æmulis dictam declarationem fuisse affictam, et inde plures dissertationes de externæ intentionis sufficientia a doctoribus Parisiensibus editas fuisse. At Sambovium hac de re consultum, calumniam esse asseruisse, Nicolaum l'Herminier, doctorem Parisiensem et ipsius Ecclesiæ Cenomanensis canonicum theologum atque archidiaconum, R. P. Josepho Roux, provinciæ nostræ Tolosanæ provinciali, testatum fuisse, ex relatione eorum qui cum Philiberto Lavardino vixerant, ipsum morti proximum declarasse quidem Parisiis coram parocho S. Sulpitii, qui ipsi sacrum viaticum ministrabat, se dolere quam maxime quod a sua diœcesi abfuisset sæpius sine causa; at ne verbum quidem habuisse de declaratione alia, quam proinde puram putamque calumniam existimabat.

2° Data veritate horum factorum, equidem quorumdam theologorum privatorum judicio, sacramenta sine intentione interna celebrata fuerunt probata, valida et ab episcopis quibusdam iterari prohibita. Verum id non evincit Ecclesiæ sensum, nec verisimile est, quod ita nunc sentirent episcopi post damnatam propositionem ab Alexandro VIII : Valet Baptismus, etc. Insuper si quidam theologi et quidam episcopi ita censuerunt, aliter alii theologi et episcopi. Plures enim qui baptizati fuerunt a Gaufredo, ex rumore quod eos baptizasset in nomine diaboli, iterum, ut communiter dicitur, baptizati sunt. Illustris quædam fœmina quæ a Fusio, pastore Ecclesiæ S. Lucæ, Parisiis, baptizata fuerat, retenta, ut dicebatur, intentione, iterum baptizari obtinuit, fatente ipso Serrio, c. 6, n. 7. Episcopus Cenomanensis, Lavardini successor, de cujus ordinationibus ortum erat dubium, plures ex suis presbyteris iterum ordinavit, ex his quæ leguntur apud Sambovium, tom. 3, cas. 17; idem, tom. 5, cas. 3, refert quemdam episcopum jussisse rebaptizari, quos a presbytero qui suam intentionem retinuisse dicebatur, baptizatos fuisse resciverat.

3° Sacramenta collata, ut refertur in his factis historicis, potuerunt merito censeri a theologis et episcopis non iteranda, non propter sufficientiam intentionis externæ, sed ex duplici alia causa : 1° quia cum voluntate impia devovendi infantem diabolo, aut non conferendi ipsi, seu ordinando, gratiam et characterem, potest subsistere intentio faciendi quod facit Ecclesia, id est, ritum qui habetur in Ecclesia sacer et religiosus, ut probat S. Th. hic a. 10, et nos supra probavimus ; 2° quia hujusmodi ministris, qui dicunt se non habuisse internam intentionem, non adhibetur fides, sicut non adhibetur fides ministro asserenti se adulterasse formam aut materiam sacramenti, nisi id certis indiciis probet. Sicut item non adhibetur fides viro vel mulieri asserenti se non consensisse Matrimonio, non solum quia id asserit in proprium commodum, quia non diligit uxorem, ut interpretatur Serrius, sed etiam si in proprium incommodum, quia vere, videntibus et scientibus aliis, diligit uxorem, sed timet Deum offendere accedendo ad illam.

Neque dicas confessionem culparum in articulo mortis esse sinceram, non enim mulieri morienti et confitenti se prolem concepisse ex adulterio fides adhibetur nisi probet, neque quidquam cogit ut adhibeatur fides sceleratis morientibus, qualis, v. g., fuit Gaufredus qui, ut fert historia, busto proximus, dicitur mortuus voluntate firmata in malo, confidens se post mortem aereis potestatibus esse aggregandum. Est e contra fundata ratio timendi, ne quem in vita gesserunt animum Ecclesiam irridendi, eumdem retineant in morte.

Obj. 2° et simul inst.: Innocentius IV scribens in cap. *Si quis puerum*, 3 Decretal., tit. 42 de Bapt., aperte definit sufficere ad integritatem Baptismi intentionem externam, nec ullatenus requiri internam; dicit enim : « Non est necesse quod baptizans sciat quid sit Ecclesia, neque quod gerat in mente facere quod facit Ecclesia; imo si contrarium gereret in mente, scilicet non facere quod facit Ecclesia, sed tamen facit, quia formam servat, nihilominus baptizatus est. » Hæc veluti pro se decretoria alte decantant adversarii ; at quam immerito, patebit ex dicendis.

Imprimis observandum est opera Innocentii IV edita fuisse Lugduni, dum erat adhuc privatus doctor, unde ejus sententia, fatente ipso Serrio, quævis tandem illa sit, est privati doctoris, non Romani pontificis, nec in juris canonici partem venit; nunquam enim fuit incerta

decretis juris cap. *Si quis puerum*, quamvis oppositum quidam falso scripserint contra fidem omnium exemplarium.

Observandum insuper textum Innocentii non integre ad præsens institutum referri, immediate enim subjungit : « Dummodo baptizare intendat.» His præmissis,

Resp. Innocentium IV excludere duntaxat intentionem explicitam finis, seu effectus sacramenti, non vero internam intentionem ipsius sacramenti seu ritus ut sacri in Ecclesia, sed e contra ipsum aperte et certo requirere. Quod ut manifestum fiat, necesse est integrum ejus textum referre. Dicit itaque : « Ad hoc ut aliquis baptizatus sit necessarium est quod baptizans *intendat baptizare, non tantum balneare vel carnes lavare ;* nec tamen videtur necesse quoad *effectum Baptismi*, quod sciat quid sit Baptismus, scilicet quod ibi infundatur gratia, vel quod sit sacramentum, nec etiam oportet quod credat hoc ipsum, imo etsi contrarium credit et totum reputat truffam et deceptionem, tamen Baptismus suum habet effectum. Item non est necesse quod baptizans sciat quid sit Ecclesia, nec quod gerat in mente facere quod facit Ecclesia ; imo si contrarium gereret in mente, scilicet non facere quod facit Ecclesia, sed tamen facit quia formam servat, nihilominus baptizatus est *dummodo baptizare intendat.* Unde si quis in casu necessitatis constitutus, vel etiam sine necessitate vadat ad Saracenum et dicat : Baptiza me, et doceat eum formam, et ille Saracenus baptizet, non credens per immersionem aliquid fieri nisi madefactionem et non intendat eum baptizare, vel etiam madefacere secundum intentionem petentis, id est, ut *Baptismus operetur quidquid operari potest*, et ipse baptizans tanquam minister conferat *quod alii baptizantes conferunt,* licet non credat ipsum *posse aliquid operari,* vere baptizatus est ; sed si hoc non intenderet, non baptizaret. Nec est necesse quod aliquando sciat quid in his Ecclesia intelligat, vel etiam quod sciat vel credat Ecclesiam esse. »

Hæc qui attenta et non præoccupata mente legerit, aperte assertam fatebitur ab Innocentio necessitatem intentionis internæ ad esse sacramentale, et exclusam duntaxat necessitatem intentionis ad effectum sacramenti ; sicque Innocentium stare pro nostra, non pro adversa sententia. Etenim diserte distinguit Innocentius inter «baptizare, et balneare seu lavare carnes », et dicit quod baptizans, si servet formam et intendat, « non balneare, aut lavare carnes », sed « baptizare », sacramentum perficiat: ergo præter formam serio positam, præter ritum externum requirit Innocentius intentionem non externam quæ est inseparabilis a ritu externo, sed internam, non balneandi aut lavandi carnes, hoc est ponendi actionem naturalem, sed baptizandi, id est, efficiendi actionem ut sacram in Ecclesia. Enimvero juxta adversarios qui serio ponit ritum externum, quamvis intus dicat, Nolo baptizare, sed volo balneare seu lavare carnes, perficit sacramentum. At id expresse negat Innocentius: ergo aperte contra ipsos pro nobis stat. Insuper dicit Innocentius quod « si minister non intendat conferre quod alii baptizantes conferunt, non baptizet » : quibus verbis requirit intentionem implicitam effectus Baptismi, non explicitam quam prius excluserat ; non potest autem esse intentio implicita effectus Baptismi, nisi in intentione explicita faciendi rem ut sacram in Ecclesia, quia tantum ut sacra et non ut profana producit effectum. Tandem si Innocentius esset intelligendus ad sensum adversariorum, neque esset necessaria intentio faciendi ritum externum, quia dicit non esse necessariam intentionem faciendi quod facit Ecclesia. Ecclesia autem, juxta adversarios, facit tantum ritum externum, sicque valebit sacramentum ab ebrio dormiente aut amente collatum.

Quando ergo Innocentius dicit non esse necesse quod baptizans gerat in mente facere quod facit Ecclesia, imo quod si contrarium gereret in mente, scilicet non facere quod facit Ecclesia, perficeret Baptismum, excludit duntaxat, ut jam dixi, necessitatem intentionis explicitæ finis seu effectus sacramenti, seu ut ipse formalissime dicit « quod Baptismus operetur quidquid operari potest secundum intentionem petentis Baptismum » ; non vero necessitatem intentionis esse sacramentalis, siquidem, ut dictum est, præter formam requirat expresse intentionem non balneandi aut lavandi carnes, sed baptizandi. Sensus illius itaque est quod, quamvis minister nesciat Baptismum producere aliquem effectum, neque quid sit Ecclesia, et ideo ex illo privato errore nolit facere quod facit Ecclesia quoad effectum Baptismi, si tamen intendat baptizare et non balneare aut lavare carnes, hoc ipso intendit ritum in Ecclesia sacrum et implicite ejus effectum, sicque sacramentum perficit; neque enim ista intentio destruitur per intentionem quam habet ex privato errore Ecclesiam nihil esse et Baptismum nihil producere.

Dices : Innocentius in primo membro textus

allati jam excluserat intentionem finis seu effectus sacramenti : in secundo ergo membro, dum excludit intentionem faciendi quod facit Ecclesia, aliam intentionem excludit, scilicet ipsius esse sacramentalis. Unde post primum casum, tanquam novum subjiciens, dicit : « Item non est necesse quod baptizatus », etc.

Resp. Innocentium etiam in secundo membro aperte loqui de intentione effectus sacramenti ; loquitur enim de ministro qui « non intendit baptizare seu madefacere secundum intentionem petentis Baptismum, id est, ut Baptismus operetur quidquid operari potest ». In utroque ergo membro casus est de intentione effectus sacramenti, sed sub diversa ratione : in primo membro est de ministro qui nescit quid sit « Baptismus » et « quod ibi infundat gratiam » ; in secundo membro est de ministro qui nescit « quid sit Ecclesia », et ideo quasi novum casum subjicit. Finaliter itaque et summatim eo reducitur textus Innocentii quod, sive minister nesciat quid sit Baptismus et quod gratiam producat, sive nesciat quid sit Ecclesia, modo baptizare intendat et conferat quod alii baptizantes conferunt, et non tantum balneare aut lavare carnes, quidquid aliud in mente gerat, vere baptizet; et hoc nos dicimus.

Objectiones ex SS. Augustino et Th. veteribusque scholasticis.

Obj. 1° ex S. Aug., lib. 7 *de Bapt.*, cont. donat., cap. 53, ubi inter varios casus hunc proponit : an sit minus probandum Baptisma quod a mimo repente converso extra Ecclesiam suscipitur, quam illud quod in Ecclesia recipitur, si tradens et recipiens fallaciter seu simulato animo agant. En ejus verba : « Sed arbitremur etiam fallaciter aliquem dantem, cum et tradens et accipiens fallaciter agant in ipsa unitate catholica; utrum hoc magis Baptisma sit acceptandum, an illud quod in mimo (ludo) datur si quis existat qui fideliter subito commotus accipiat? An, quantum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distet inter credentem in mimo (ludo) et irridentem in Ecclesia, ad ipsius autem sacramenti integritatem nihil intersit ?» Huic quæstioni respondet S. Augustinus supponendo quod Baptisma fallaciter datum et acceptum in Ecclesia sit validum, et inde propendet ut credat susceptum a mimo converso extra Ecclesiam sit etiam validum, : « Si enim, inquit, nihil interest ad integritatem sacramenti in ipsa catholica Ecclesia, utrum id aliqui fallaciter, an veraciter agant, cum tamen idem utrique agant, cur extra intersit non video quando ille qui accipit, non simulatione palliatus, sed religione mutatus est. An plus valent ad confirmandum sacramentum illi veraces inter quos agitur, quam ad frustrandum illi fallaces a quibus agitur et in quibus agitur? Et tamen si postea prodatur nemo repetit, sed aut excommunicando punitur illa simulatio, aut pœnitendo sanatur ».

Neque dici potest cum Bellarmino et aliis quibusdam S. Augustinum non resolutive sed dubitanter loqui, eo quod immediate subjungat : « Sed nobis tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ quæ nullo in catholico regionali concilio cœpta, nullo plenario terminata sunt ». Hæc enim verba referuntur ad Baptismum a mimo extra Ecclesiam susceptum, non ad Baptismum fallaciter in Ecclesia datum et acceptum; ex supposita enim validitate istius, ut jam dixi et patet ex textu, inclinatur ut credat alterum esse validum ; atque adeo supponit primum validum , ut dicat quod si simulatio prodatur, non repetatur, quod non dixisset, si de ejus valore dubitasset. Videtur ergo certum Baptisma fallaciter et simulato animo traditum et susceptum in Ecclesia habitum fuisse ab S. Augustino ratum et validum. Subsumo : Atqui qui fallaciter et simulato animo baptizat, non habet intentionem interiorem , sed exteriorem tantum : ergo.

Resp. dist. subsumptum : Atqui qui fallaciter et simulato animo baptizat fallacia et simulatione intentionis, non habet intentionem interiorem, conc.; fallacia et simulatione fidei, neg. Loquitur autem S. Augustinus non de simulatione seu fallacia intentionis, sed fidei, vocatque illum fallacem qui non habens rectam fidem de veritate aut efficacia sacramenti, illam tamen simulat conferendo Baptisma quasi ipsum crederet verum sacramentum gratiæ productivum, ideoque fallit ; hæc autem fallacia non impedit quin possit intendere generaliter facere ritum ut in Ecclesia sacrum.

Hunc esse legitimum sensum S. Augustini multis constat. 1° Tota controversia inter S. Augustinum et donatistas, contra quos hic agit, fuit de fide et non de intentione ministri. 2° Ne unum verbum in toto textu S. Augustini proferri potest quod exprimat simulationem intentionis. 3° Dicit fallacem, de quo loquitur, si ejus fallacia prodatur, puniri excommuni-

catione, nusquam autem apparet in Ecclesia statutam fuisse excommunicationem simulantibus intentionem, sed bene hæreticis occultis, cum deteguntur. 4° Opponit fallaciam de qua loquitur, fidei : « An plus, inquit, distet inter credentem in mimo et irridentem in Ecclesia » : ergo intelligit fallaciam fidei et non intentionis. 5° Opponit fallaces veracibus : « An plus, inquit, valent ad confirmandum illi veraces inter quos agitur, quam ad frustrandum illi fallaces a quibus agitur » : per veraces autem intelligit societatem credentium, ut paulo post explicat dicens : « Ubi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet », etc. 6° Paulo supra dicit : « Præteritis majorum statutis, non dubito etiam illos habere Baptismum,qui, quamvis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse Ecclesia ab eis in quorum societate id accipitur ». At vero habemus quidem statuta majorum de valore Baptismi collati absque fide seu cum fallacia mentiente fidem, sed nullum prorsus de valore Baptismi collati sine intentione, aut ostendant adversarii. 7° Tandem S. Augustinus eodem sensu sumit fallaciam in dante et accipiente, ut patet ; non est autem verisimile S. Augustinum existimasse valere sacramentum in adulto qui non haberet intentionem illud suscipiendi.

Neque hic omittenda est retorsio solita argumenti : Augustinus absolute affirmat agentem fallaciter verum conferre sacramentum, nec ullatenus requirit quod conferat in circumstantiis consuetis : si ergo intelligat de fallacia intentionis et inde probetur non requiri intentionem interiorem, perinde probatur contra adversarios eam non requiri circa circumstantias.

Inst. 1° : S. Augustinus fallaces agnoscit in Ecclesia catholica, veraces in hæresi : « Quid sit sceleratius, inquit loco citato, in Ecclesia fallaciter accipere, an in hæresi vel schismate sine fallacia » ? atqui fallaces fallacia fidei non sunt in Ecclesia catholica, et veraces veracitate fidei non sunt in hæresi : ergo.

Resp. dist min. pro utraque parte : pro prima: Fallaces fallacia fidei non sunt in Ecclesia catholica interius et vere, conc.; exterius et quoad apparentiam, neg. Pro secunda parte: Veraces veritate fidei supernaturalis non sunt in hæresi, conc.; veraces veritate fidei humanæ, neg. Quamvis enim hæreticus in uno amittat fidem supernaturalem circa omnia alia fidei nostræ mysteria quia nullum credit ex motivo divinæ revelationis ; potest tamen habere fidem humanam de aliquo, etsi careat quoad alia, ut patet in calvinistis qui habent fidem humanam de mysterio SS. Trinitatis et Incarnationis, non de mysterio Eucharistiæ. De ejusmodi autem veracibus loquitur S. Aug. qui fidem humanam habent de veritate et effectu sacramenti, licet quoad alia errent, sicut fallaces intelligit qui circa veritatem et effectum sacramenti errant ; et tales veraces in hæresi posse reperiri certum est.

Inst. 2° : S. Augustinus per fallaces intelligit non qui sunt solum exterius in cœtu fidelium, sed qui sunt de Ecclesia, seu habent fidem Ecclesiæ : ergo. Prob. ant. Intelligit eos qui sunt in unitate catholica : « Tradens, inquit, et accipiens fallaciter in unitate catholica » : atqui qui sunt in unitate catholica habent fidem Ecclesiæ, a fide enim Ecclesia habet quod sit una : ergo.

Resp. neg. ant. Ad probat., 1° neg. min. in sensu S. Augustini ; ipse enim, lib. 4 *cont. Donat.*, cap. 16, agnoscit hæreticum posse baptizari et remanere « in unitate catholica » ; 2° dist. min. Qui sunt in unitate catholica interius et vere, habent fidem Ecclesiæ, conc.; qui sunt in unitate catholica exterius et apparenter tantum, neg.

Inst. 3° : Juxta S. Augustinum non differt, quoad integritatem, Baptisma collatum fallaciter in Ecclesia a Baptismo collato in ludo a mimo : atqui si intentio interna requiratur, erit inter utrumque differentia quoad integritatem ; quia Baptisma collatum a mimo in ludo foret sine intentione, collatum fallacia fidei foret cum intentione, sicque differrent quoad integritatem : ergo.

Resp. 1° S. Augustinum, quamvis propensus esset ut crederet Baptisma collatum mimo converso esse validum, id tamen noluisse affirmare, sed suam sententiam dubitanter proposuisse.

2° Neg. min. et ejus probationem ; potest enim contingere quod quis ludendo habeat veram intentionem faciendi rem sacram in Ecclesia, quam referat ad suam recreationem, ut dixi § præced. de S. Athanasio et aliis.

3° Si intelligatur hunc Baptismum collatum fuisse omnino jocose et mimice, tunc aberit intentio externa; non est enim intentio externa quando minister actionem serio non perficit : ergo vel sine ulla intentione erit validum istud Baptisma, quod est hæreticum, vel dicendum adfuisse internam.

Adde retorsionem argumenti de Baptismo

privatim collato ad cujus integritatem objicientes requirunt intentionem internam.

Inst. 4° : S. Aug. revera dubitavit an Baptisma collatum mimo omnino ludicre et jocose, adeoque etiam sine externa intentione, esset validum ; dicit enim, laudato cap. 53: «Utrum approbandus esset Baptismus qui sic daretur, divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione et impensis supplici devotione gemitibus, implorandum esse censerem»: ergo longe magis dubitavit de necessitate intentionis internæ.

Resp. 1° retorsione argumenti et subsumo : Atqui tamen juxta adversarios requiritur intentio interna in collatione privata Baptismi : ergo et ab ipsis est solvendum argumentum.

Resp. 2° S. Augustinum non dubitasse an Baptisma collatum mimice et sine intentione faciendi quod facit Ecclesia esset validum ; sed dubitavit an mimice baptizans posset habere intentionem faciendi quod facit Ecclesia. Vide obj. 2 § præced.

Inst. 5° : S. Aug. probat contra donatistas sanctitatem et conscientiam ministri non esse necessariam ad veritatem sacramenti, iis rationibus quæ pariter probant non esse necessariam ejus intentionem internam. Sic, lib. 1 *contra Litteras Petiliani*, cap. 1, probat sanctitatem et conscientiam ministri non esse necessariam, quia est occulta; cap. 3, quia cum sit occulta, salus baptizatorum esset semper incerta ; ibid, quia spes ponenda foret in homine; cap. 5, quia baptizatorum origo et radix, non est homo baptizans, sed Christus: atqui hæ omnes rationes militant pariter contra intentionem internam : ergo.

Resp. 1° retorquendo argumentum : Atqui hæ omnes rationes pariter militant contra intentionem internam, quam necessario requirunt adversarii extra circumstantias. Solvant ergo priusquam opponant.

Resp. 2° neg. min. 1° Enim longe major est incertitudo conscientiæ et sanctitatis ministri, quam ejus intentionis. Illam nec certo scit se habere ipse minister, istam certo cognoscit. Illa difficillime, ista facillime habetur : unde hoc ipso quod minister serio sponte ritum externum peragit, ejus intentio est moraliter certa, non vero ejus sanctitas et conscientia; ideoque si requireretur ministri sanctitas et conscientia, semper incerta esset salus baptizatorum, secus si requiratur intentio; nec magis erit incerta ex necessitate intentionis, quam sit incerta ex necessitate materiæ aut formæ quæ potest secreto corrumpi : hæc autem aliqualis incertitudo non officit certitudini morali, qua major non habetur in negotio salutis. 2° S. Aug. probat in sententia donatistarum, præsertim Petiliani contra quem agit, spem salutis fore ponendam in baptizante et hunc esse caput et originem baptizatorum, quia Petilianus contendebat quod sanctitas baptizantis baptizatum mundaret et sanctificaret etiam ut causa quasi princeps, ita ut Christus ad hanc sanctificationem non concurreret, nisi forte ubi maculosa peccatoris conscientia ignoraretur : hæc constant ex S. Augustino, cap. 5 citato : « An forte, inquit, alloquens Petilianum, cum baptizantem perfidum ille qui baptizatur ignorat, tunc Christus dat fidem, tunc Christus est, origo et radix et caput? O humana temeritas et superbia! Cur non sinis potius ut semper Christus det fidem, christianum dando facturus? Cur non sinis ut semper sit Christus origo christiani, in Christo radicem christianus infigat, Christus christiani sit caput » ? ita ut quæstio inter S. Augustinum et Petilianum non tam esset de sacramento conficiendo, quam de sacramenti confecti virtute et efficacia : at vero nos neque somniando quid simile cogitamus. Profitemur cum Ecclesia catholica Christum esse causam principalem nostræ sanctificationis, ministrum autem ad perfectionem sacramenti concurrere per intentionem ut instrumentum, sicut concurrit per materiam et formam, et etiam fatentibus ipsis adversariis per intentionem extra circumstantias. Unde, sicut in eorum sententia neque spes ponenda est in homine, neque baptizans est origo, radix et caput baptizatorum, sic nec in nostra ; et utrique dicimus cum Apostolo : *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.*

Inst. 6° : S. Aug., lib. 3 *contra Cresconium*, c. 8. « Qua mente, inquit, operetur minister, qua laboret intentione, non curent » : ergo.

Resp. 1° et hoc esse solvendum ab adversariis qui curandum de intentione dicunt, dum sacramentum administratur extra debitas circumstantias.

2° S. Aug. ibi loquitur de intentione, non quæ respiciat confectionem sacramenti, sed ejus effectum; cum enim dixisset Cresconius : « Sicut qui plantat et rigat, non nisi fidelis colonus et diligens adhibetur », respondet S. Augustinus : « Quasi vero quod infidelis colonus plantaverit, propter ejus infidelitatem, non germinet vis seminis..... qua mente operetur, qua laboret intentione, non curent. »

Obj. 2° ex. D. Th. S. Doct. in 4, d. 6, q. 1,

a. 2, quæstiunc. 1 ad 2, cum sibi proposuisset hoc argumentum : « Intentio hominis non est alicui certa nisi sibi : si ergo requiratur intentio ad Baptismum, non erit certum de aliquo quod sit baptizatus, nisi apud eum qui baptizavit, et hoc est inconveniens quod homo sit in tanto dubio salutis », respondet : « Ad hoc dupliciter secundum diversas opiniones respondetur. Quidam enim dicunt quod, si desit mentalis intentio in baptizante,non confert sacramentum Baptismi, tamen in adulto supplet fides et devotio effectum Baptismi..... si autem sit puer, creditur pie quod summus sacerdos, scilicet Deus, defectum suppleat et salutem ei conferat..... Alii dicunt quod in Baptismo et in aliis sacramentis quæ habent in forma actum exercitum, non requiritur mentalis intentio, sed sufficit expressio intentionis per verba ab Ecclesia instituta, et ideo si forma servatur, nec aliquid exterius dicitur, quod intentionem contrariam exprimat, baptizatus est. » Et in hac præsenti quæstione 64, a. 8, ubi quærit utrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti, numero 2, idem argumentum sibi proponit et similiter respondet : « Circa hoc est duplex opinio : quidam enim dicunt quod requiritur mentalis intentio in ministro, quæ si desit non perficitur sacramentum, sed hunc effectum in pueris, qui non habent intentionem accedendi ad sacramentum, supplet Christus, qui interius baptizat ; in adultis autem qui intendunt sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides et devotio. Sed hoc satis posset dici quantum ad ultimum effectum qui est justificatio a peccatis, sed quantum ad effectum qui est res et sacramentum, scilicet quantum ad characterem, non videtur quod per devotionem accedentis possit suppleri, quia character nunquam imprimitur nisi per sacramentum. Et ideo alii melius dicunt quod minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ, cujus est minister : in verbis autem quæ profert exprimitur intentio Ecclesiæ quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri vel recipientis sacramentum. » Ex his textibus manifestum est, juxta S. Thomam, ad perfectionem sacramenti non requiri intentionem mentalem seu internam, sed sufficere externam; rejicit enim mentalem et dicit sufficere intentionem Ecclesiæ expressam in verbis quæ profert minister, nisi contrarium exterius exprimatur; intentio autem Ecclesiæ expresse in verbis ministri est exterior.

Hanc objectionem præ se ferre difficultatem non diffiteor ; sed imprimis observandum quoad textum ex 4 sentent. desumptum, probabilius videri secundam responsionem non proferri a S. Th. ut suam, sed ut quorumdam theologorum sui temporis, ut fatetur ipse Catharinus ; tum quia, in corpore ejusdem quæstiunculæ et ad 1 et 3, requirit non solam expressionem intentionis per verba, sed præter materiam et formam ipsam intentionem baptizandi et sacramentalia conficiendi ; tum quia verba quibus constat forma Baptismi, dicuntur in ea responsione instituta ab Ecclesia : quis autem credat S. Thomam ex propria mente dixisse formam baptismi esse institutam ab Ecclesia, cum ipse doceat, et fide sit certum, esse institutam a Christo. Neque dicas formam Baptismi dici institutam ab Ecclesia quoad modum et ordinem tantum ; nam apostoli ante Christi passionem eam usurpabant secundum eumdem ordinem et modum quem a Christo acceperant, et, sicut nunc, baptizabant dicentes :« Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.»

Neque etiam valet si dicas S. Thomam *in Summa,* loco citato, eamdem responsionem proferre ut suam; nam non est omnino eadem utriusque responsionis doctrina. In 4, dicit non requiri intentionem mentalem, sed sufficere expressionem intentionis per verba ab Ecclesia instituta : in Summa dicit requiri intentionem Ecclesiæ. In 4, loquitur tantum de sacramentis quæ habent in forma actum exercitum: in Summa nullum excipit. Sed esto foret eadem utriusque textus doctrina, nihil vetat aliter juniorem, aliter seniorem sensisse, ut de facto probabilius contingit in casu. Verius itaque existimo cum P. Gaud quod, si S. Doctor unam ex his duabus responsionibus adhibeat ut suam, prima potius quam secunda sit illi adscribenda; 1° quia erat communior tunc temporis; sic enim censebant Magister, Alex., S. Bonaventura et alii; tum quia ipse S. Th. in 4, d. 3, q. 1, a. 2, q. 3 ad 4, dicit quod in casu quo,una persona Trinitatis nominata, puer vel sacerdos moreretur, « creditur quod invisibilis sacerdos suppleat defectum. » Hanc tamen sententiam senior factus in Summa abdicavit. Cæterum quidquid sit de textu ex 4. sentent. desumpto, remanet saltem difficultas in textu Summæ, ubi constat S. Doctorem loqui ex propria sententia.

Solutioni præmitto 1° incredibile esse S. Thomam his paucis verbis evertisse quod toties et tam expresse alibi asserit, atque ex-

cludere necessitatem intentionis internæ et sufficientem existimare solam expressionem verborum, cum in eodem loco diserte asserat ritum externum ex se indifferentem debere determinari ad esse sacramentale per intentionem ministri, ministrum tanquam instrumentum animatum debere per intentionem se subjicere Christo ut principali agenti; art. 10, ministrum qui non intendit conficere sacramentum nihil efficere; in 4, d. 11, q. 2, art. 2, q. 3 ad 1, intentionem quæ ordinatur ad perfectionem sacramenti esse essentialem sacramento; Opusc. 5, si minister non intendat sacramentum conficere, non perfici sacramentum, et hæreticum posse baptizare, dummodo servet formam Ecclesiæ et intendat facere quod facit Ecclesia; infra q. 68, a. 7 ad 2, intentionem suscipiendi sacramentum esse necessariam in suscipiente. Vide probationem 6. Incredibile est, inquam, S. Thomam qui hæc et similia diserte asserit, existimasse solum ritum externum serio peractum, seclusa quavis alia intentione, esse sacramentum, nisi velis S. Doctorem palpabiles, non semel, sed pluries, non in dissitis locis, sed in eodem loco, contradictiones asseruisse. Sed, etsi verum sit quod prætendunt adversarii,

Præmitto 2° hunc nodum, in quo vim maxime faciunt, esse etiam ab ipsis solvendum. Dicunt enim non sufficere externam intentionem, sed requiri internam quando minister privatim non rogatus, nec in loco sacro, atque extra alias circumstantias adhiberi solitas sacramentum ministrat: atqui S. Th. non distinguit inter sacramentum cum circumstantiis, vel sine circumstantiis collatum, sed dicit absolute et generaliter de omnibus sacramentis et quovis modo serio collatis, « in verbis quæ profert minister, exprimi intentionem Ecclesiæ quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur » : ergo si per hæc verba rejicit necessitatem intentionis internæ, objicientes habent D. Thomam sibi æque ac nobis contrarium, et quidquid dicent ut ab hac difficultate se extricent, pro nobis dictum habebimus. Interim inter varias solutiones, duas propono quæ mihi videntur probabiliores.

Quidam ergo respondent S. Thomam per intentionem Ecclesiæ quam dicit sufficere ad perfectionem sacramenti, non intelligere intentionem quæ sit in sola Ecclesia et non in ministro, sed etiam quæ sit interius in ministro faciendi quod facit Ecclesia, et quam idcirco vocat intentionem Ecclesiæ; quia quod primum et proxime Ecclesia intendit, est facere ritum sacrum : qui hunc ergo intendit, intendit facere quod facit Ecclesia, et habet intentionem Ecclesiæ. Enimvero si per intentionem Ecclesiæ, quam S. Doctor dicit sufficere ad perfectionem sacramenti, non intelligeret etiam internam intentionem ministri faciendi quod facit Ecclesia, sed solam intentionem quæ habitualiter in Ecclesia reperitur, manifeste sibi contradiceret in eodem articulo, in cujus corpore et in resp. ad 1 et 3, requirit in ministro intentionem etiam internam faciendi quod facit Ecclesia, ut probavimus. Hæc solutio, quamvis non sit communis, sat tamen mihi arridet, eam præ cæteris amplectitur eruditiss. professor Avenionensis in laudata dissert. potestque meo sensu sustineri adversus oppugnantes instantias. Igitur

Inst. 1° : S. Th. primam opinionem quæ requirit intentionem mentalem in ministro, rejicit; postquam enim eam retulit, dicit : « Alii melius dicunt » : ergo per intentionem Ecclesiæ non intelligit intentionem mentalem seu internam ministri.

Resp. dist. ant. Opinionem quæ requirit intentionem mentalem rejicit, præcise quia requirit intentionem mentalem, neg.; quia dicit quod, si desit intentio mentalis, Christus suppleat defectum sacramenti in infantibus, in adultis autem eorum devotio, conc. Patet ex textu. Sibi objecerat S. Doctor quod, si requireretur intentio interna ministri, salus foret incerta; huic objectioni adhibet duas responsiones in quibus supponit necessariam esse intentionem internam, et tamen non ideo esse incertam salutem ; 1° quia licet requiratur intentio mentalis, attamen juxta quosdam Deus vel devotio suscipientis supplet defectum sacramenti et sic non est incerta salus. 2° Rejecta hac responsione quantum ad id quod dicit Deum aut devotionem suscipientis supplere defectum sacramenti, verius et probabilius dicit quod in verbis quæ profert minister exprimatur intentio Ecclesiæ, quæ sit etiam interna ipsius ministri intentio faciendi quod facit Ecclesia, et quod hæc intentio sufficit ad perfectionem sacramenti, ubi contrarium non exprimitur exterius: et sic etiam tollitur anxietas circa veritatem sacramenti, quamvis enim non sit omnimode et physice certum, ministrum habere intentionem internam quam verbis exterius exprimit, id tamen est moraliter certum, et hoc sufficit ad sedandam animi anxietatem; non enim major habetur certitudo in negotio salutis, ut jam dixi, neque prudenter

timentur anxie pericula et remota rarissime contingentia, solique hæretici certitudinem absolutam et inconcussam salutis adstruunt. Sicut ergo pœnitens credit sine anxietate se esse absolutum, quia quamvis absolute fieri possit, quod sacerdos absolvens vitiaverit formam absolutionis quæ secreto profertur, est tamen moraliter certum eam integre fuisse prolatam: ita in casu de intentione; non enim est minus certum ministrum sponte serio ritum externum peragentem habere intentionem internam faciendi quod facit Ecclesia, quam certum sit ipsum formam vel Baptismi, vel Pœnitentiæ pronuntiasse.

Replicabis: S. Th. in secunda responsione loquitur de intentione, qua stante potest minister exterius exprimere contrarium et irritare sacramentum: atqui minister qui habet intentionem internam faciendi quod facit Ecclesia, nihil potest exterius exprimere contrarium quod irritet sacramentum; etsi enim joco illud conferret, perficeret tamen sacramentum, stante illa intentione interna faciendi sacramentum: ergo.

Resp. neg. min. Potest enim minister cum illa intentione interna, sive ex errore, sive ex ignorantia, sive ex inadvertentia vitiare exterius formam sacramenti aut adhibere materiam illegitimam, et sic cum sua intentione nihil efficere.

Alii respondent quod, quando S. Th. dicit quod in verbis quæ profert minister exprimitur intentio Ecclesiæ quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, non intelligat quod sufficiat hæc intentio Ecclesiæ verbis ministri expressa ad perfectionem sacramenti simpliciter et quoad se, sed quod sufficiat ad perfectionem sacramenti secundum humanam certitudinem et quoad nos; ex hoc enim vitatur inconveniens objectum in argumento quod quilibet esset incertus suscepti sacramenti; hoc ipso enim quo videmus ministrum sponte serio applicare formam materiæ, nec exterius contrariam intentionem demonstrare, moraliter certi sumus de veritate sacramenti, ut modo dicebam, nec alia certitudo requiritur ad tollendam anxietatem, sicque responsio adæquate satisfacit argumento. Unde sic in forma distinguo: Intentio Ecclesiæ in verbis ministri, si contrarium exterius non exprimatur, sufficit ad perfectionem sacramenti, quantum ad humanam existimationem et moralem certitudinem, conc.; sufficit ad perfectionem sacramenti in se et secundūm se sumpti, neg. Similiter S. Th. excludit intentionem mentalem tanquam necessariam ut habeatur certitudo moralis, conc.; tanquam necessariam ut perficiatur sacramentum, subdistinguo ut ante: Ut perficiatur sacramentum in se, neg.; ut perficiatur in judicio Ecclesiæ et conscientia suscipientis, conc. Hæc solutio est Cajetani, Soto, Nugno, Cabrera, Vincentii, Baronii, Goneti, eminentiss. Gotti, Suaris, Valentiæ, Becani, Berti, et communior tam apud thomistas quam apud extraneos.

Hanc autem esse mentem S. Thomæ colligitur non solum ex his quæ habet in corpore ejusdem articuli, et in resp. ad 1 et 3, et alibi, ut vidimus, ubi aperte requirit intentionem internam: neque solum ex ipso argumento, cui debet correspondere solutio, ut mox dicam, sed ex ipsis verbis objectis; dicit enim non sufficere quoad nos intentionem Ecclesiæ verbis ministri expressam, si contrarium exterius exprimatur: ergo censet non sufficere quoad Deum, si contrarium interius minister exprimat; sicut enim contraria intentio exterius expressa necessariam intentionem destruit quoad nos, ita contraria intentio interius expressa destruit intentionem necessariam quoad Deum.

Neque dicas quod contraria expressio reddat prolationem formæ non seriam sed ridiculam; seria quippe est, quia est conformis internæ intentioni, et ideo seria, quia sincera. Insuper si contraria intentio exterius expressa reddat quoad nos prolationem formæ non seriam, sed ridiculam: ergo interius expressa reddit prolationem formæ apud Deum non seriam, sed ridiculam, et per illam minister non se subjicit Christo ut principali agenti.

Inst. insuper: Quando S. Th. dicit in prima responsione quosdam auctores mentalem seu internam intentionem requirere ad perfectionem sacramenti, loquitur de perfectione sacramenti simpliciter et in se sumpti; sic enim intelligebant isti auctores: ergo quando, rejecta illa opinione, dicit intentionem Ecclesiæ verbis ministri expressam sufficere ad perfectionem sacramenti, intelligit etiam de perfectione sacramenti in se et non solum quoad nos.

Resp. neg. conseq., quia non rejicit primam sententiam, quatenus requirit intentionem mentalem ad perfectionem sacramenti in se, sed quatenus, supposita illius necessitate, dicit nihilominus haberi certitudinem salutis (de qua erat argumentum) per hoc quod Deus suppleat effectum sacramenti, ut paulo antea dictum est. Unde in secunda responsione, sup-

posita etiam necessitate mentalis intentionis, ad perfectionem sacramenti in se, dicit haberi nihilominus, sed aliunde, certitudinem moralem salutis, nempe expressionem seriam intentionis Ecclesiæ in verbis ministri, quod sufficit ut certi moraliter simus ministrum habuisse intentionem mentalem necessariam, et sacramentum esse peractum, nisi contrarium exterius exprimatur.

Repones: S. Th. in argumento quod sibi opponit et quo vult probare non requiri intentionem internam ministri ad perfectionem sacramenti, loquitur de perfectione sacramenti, de qua loquitur in titulo articuli, alioquin thesim quam isto argumento impugnandam sibi proponit, non attingeret: atqui in titulo articuli agit de perfectione sacramenti in se, ut omnes fatentur: ergo et in argumento quod sibi opponit. Subsumo: Atqui debet in responsione agere de eadem perfectione de qua agit in argumento, alioquin illud non solveret: ergo in responsione agit de perfectione sacramenti in se et non quoad nos tantum.

Resp. dist. ultimum consequens: Ergo in responsione agit de perfectione sacramenti in se, ut probet illam non esse incertam, si omnia exterius rite peragantur, conc.; agit de perfectione sacramenti in se, ut probet eam consistere in his solis exterioribus, neg. Solutio mihi plane evidens est ex argumento; sensus enim alicujus responsionis æstimari debet ex objectione cui respondetur; objicit autem sibi S. Th. quod si intentio mentalis requiratur ad perfectionem sacramenti, cum illa intentio non sit nota, nemo esset certus suæ salutis seu sacramenti suscepti. Respondet sicut nos respondemus adversariis quando idem argumentum nobis objiciunt, quod, quamvis intentio mentalis ad perfectionem essentialem sacramenti requiratur, non tamen sequitur quod nemo sit certus suscepti sacramenti, quia hoc ipso quo minister pronuntiat verba supra materiam, nihil contrarium exterius exprimendo, certi sumus moraliter eum habere intentionem mentalem requisitam et ideo esse perfectum sacramentum. Et hic est planissimus sensus responsi collati cum argumento, in quo non magis S. Th. intentionem internam negat, quam nos negamus, cum eidem argumento respondemus.

Tandem, ut iterum repetam, nec repetere piget, advertant adversarii in his omnibus se suo gladio transfigere. Quando enim minister privatim et extra circumstantias ritum externum serio peragit sine intentione interna, in verbis quæ profert exprimitur intentio Ecclesiæ, nec contrarium, ut suppono, exterius exprimit, et tamen fatentibus adversariis hæc intentio Ecclesiæ sic expressa non sufficit ad perfectionem essentialem sacramenti, sed requiritur intentio interna ministri.

Obj. 3° celebres quosdam veteres scholasticos qui Catharino præiverunt et pro intentione externa steterunt. Magister Sententiarum in 4, d. 27, docet quod consensus externus verbis expressus sine interno faciat Matrimonium. Petrus Paludanus in 4, d. 6, q. 2, dicit opinionem de intentione externa posse defendi, et argumenta in contrarium solvit. Sylvester, verbo *Baptismus,* tit. 3, n. 12, dicit opinionem de externa intentione sustineri posse et hanc S. Thomam defendere; ergo.

Resp. 1°: Esto hos et quosdam alios antiquos scholasticos intentioni externæ favisse, sunt privati theologi qui conciliorum decretis, summi pontificis definitioni, Ecclesiæ praxi et aliis probationibus nostris præponderare non valent.

Resp. 2° ad primum: Magister Sententiarum in 4, d. 6, expresse docet ad integritatem Baptismi requiri intentionem baptizandi; in loco vero objecto, loquitur de Matrimonio quoad forum exterius, ut ipsum explicat S. Th. ibid. in expositione textus.

Ad secundum: Licet Paludanus concedat hanc opinionem defendi posse, dicit tamen ibidem contrariam esse tenendam ut communiorem et tutiorem.

Ad tertium: Equidem Sylvester fuit dubius inter utramque opinionem, vult tamen quod si quis sit baptizatus sine interna intentione, sit rebaptizandus sub conditione. Neque dicit S. Thomam tenere sententiam de externa intentione, sed « videtur, inquit, tenere. »

Objectiones a ratione.

Tædiosus forem si omnia argumenta quæ a ratione proferunt externæ intentionis defensores exscribere vellem: plura ex jam dictis solutionem habent: quapropter præcipua duntaxat proponam.

Obj. 1°: Ministri sacramentorum sunt in republica christiana tanquam personæ publicæ quæ nomine Christi et Ecclesiæ sacra munia obeunt: ergo in eis necessaria est et sufficit intentio quæ ipsis, ut sunt personæ publicæ, competit. Subsumo: Atqui intentio ritus externi a Christo instituti serio peragendi competit eis ut sunt personæ publicæ, alia autem

interior contraria competit eis, ut sunt privatæ personæ : ergo.

Resp. omisso ant. dist. subsumptum : intentio ritus externi serio peragendi a Christo instituti, ut a Christo instituti et in Ecclesia sacri, competit eis ut sunt personæ publicæ, conc.; ritus externi serio peragendi materialiter ut ritus naturalis et profani seu irrisorie, neg. Patet ex dictis, probat. 2.

Omisi ant. Qui enim in casu necessitatis baptizat sine solemnitate, item Judæus, aut paganus, aut hæreticus baptizans, non se gerunt ut personas et ministros publicos Ecclesiæ, ut docet Auctor, hic a. 6 ad 3, neque ministrans extra circumstantias, ut docent objicientes : ergo iis saltem foret necessaria intentio interior.

Inst. 1° : Ministri sacramentorum sunt in Ecclesia sicut legati principum in republica civili, sicut judex constitutus a rege in ferenda sententia, sicut mandatarius respectu mandati superioris, sicut notarius respectu contrahentium : atqui acta legati, nomine regis exterius peracta, sunt valida, quidquid ipse legatus interius contradicat ; sic, v. g., valide transferret dominium alicujus provinciæ nomine regis, quamvis ipse interius non consentiret; sic Aman, quamvis hæc verba : *Sic honorabitur quem rex honorare voluerit*, contrario animo proferret nomine regis, verumtamen honorem Mardochæo exhibuit ; sententia judicis solemniter prolata valet,etsi ipse interius nolit absolvere. Mandatarius exterius indicando mandatum superioris, aut faciendo quod jussit, v. g., dando eleemosynam præscriptam, valide suum munus adimplet, etsi interius obluctetur animo. Contractus a notario publico intus reluctante peractus est validus : ergo.

Resp. duplicis generis distingui ministros seu deputatos ab aliis ad certa negotia, ut jam observavi superius. Quidam sunt meri nuntii deferentes duntaxat aliorum voluntatem ; alii deputantur cum potestate pro suo judicio et arbitrio faciendi vel non faciendi : hujus secundi generis sunt ministri sacramentorum, ut probatum est. Legatus itaque seu minister regis vel reipublicæ, si sit primo modo deputatus, valent ejus acta exteriora sine intentione, et talis erat Aman in casu : secus si secundo modo sit deputatus. Idem dicendum de mandatario. Sententia judicis, solemniter prolata sine intentione absolvendi, valet duntaxat in foro exteriori, non interiori, nisi quando accedente reipublicæ consensu firmatur, quod dici non potest de Ecclesia respectu sacramenti quod de se est nullum. « Juxta unanimem theologorum sententiam, inquit card. de Lugo, disp. 8, sect. 2, n. 18, nullus actus legitimus validus est in foro conscientiæ, quando fit absque interno consensu, licet in foro exteriori existimetur validus..... Et de hoc nulla est controversia apud theologos et juristas. » Notarius non facit contractum, sed scribit tantum ; faciunt autem contractum ipsi contrahentes, sine quorum consensu interno est invalidus.

Adde, pro retorsione solita, his argumentis probari, non requiri intentionem internam in ministro qui privatim et extra circumstantias sacramentum administrat, quod negant objicientes.

Inst. 2° : Poterat Christus sic instituere sacramenta ut valeant independenter ab intentione ministri : atqui sic fieri congruebat : ergo. Prob. min. Sic enim magis manifestaretur Dei potentia et sapientia, et magis innotesceret Deum esse causam principalem, hominem vero solum instrumentalem : ergo.

Resp. 1° hoc argumento probari sic etiam Christum instituisse sacramenta ut privatim extra circumstantias collata valeant sine intentione interna: eædem enim congruentiæ currunt : unde nimis probat in sententia objicientium.

Resp. 2° neg. min. et ejus probationem : E contra enim magis elucescit divina virtus et sapientia, quod sic per hominem tanquam instrumentum causet gratiam, ut ejus modum agendi connaturalem conservet ; atque hoc magis dignitati sacramentorum et ministrorum congruit, neque per hoc minuitur in Deo ratio causæ principalis, nec in ministro ratio causæ instrumentalis.

Obj. 2° : Nihil aliud requiritur in ministro quam quod intendat facere quod facit Ecclesia : atqui qui serio facit ritum externum intendit facere quod facit Ecclesia, quidquid intus intendat : ergo. Prob. min. Ecclesia facit ritum externum : ergo.

Resp. 1° Retorqueo argumentum: Qui sacramentum ministrat privatim extra circumstantias sine intentione interna, facit serio ritum externum, et tamen fatentibus adversariis non intendit facere quod facit Ecclesia. Idem dic de muliere abluente domi infantem cum prolatione verborum. Unde

Resp. 2° neg. min. Ad probat. dist. ant. Ecclesia facit ritum externum materialiter ut naturalem et profanum, neg.; ut sacrum et a Christo institutum, conc. Sic autem non facit

minister sine intentione interna. Vide probationem secundam.

Inst. 1° : Impossibile est quod minister serio peragens ritum externum, non faciat sacramentum quantumvis animo obluctetur : ergo. Prob. ant. Peragendo serio ritum externum applicat formam materiæ : atqui ex applicatione formæ ad materiam necessario resultat compositum, etiamsi renitente voluntate interna agentis, ut, applicata forma cathedræ ligno, necessario fit cathedra; applicatis et dispositis coloribus in tela, necessario fit pictura; apposita forma sigilli ceræ, fit necessario sigillatio, quantumvis agens intus contradicat : ergo. Patet maj. Quia verba sacramentalia sunt forma, et res sensibiles sunt materia : est ergo in tali ministro duplex voluntas contraria : una absoluta qua vult ponere, et de facto ponit ritum; altera conditionata qua non vellet fieri sacramentum, et hæc superatur a prima, sicut nauta qui simpliciter et absolute vult projicere merces in mare,urgente tempestate, et conditionate vellet non projicere: quæ secunda voluntas superatur a priore absoluta.

Resp. 1° totum argumentum pariter probare, si quid probat, non solum non requiri intentionem internam ad perfectionem quando ritus extra circumstantias serio peragitur, aut dum mater abluit domi infantem cum prolatione verborum, quod negant adversarii, sed etiam quod sacramentum collatum ab ebrio, amente, vel mimo valeat : sit enim ebrius, amens aut mimus,qui jocando disponat lignum in formam cathedræ, applicet colores tabellæ, imprimat sigillum ceræ, quantumvis interius contradicat, resultat cathedra, pictura, sigillatio. Vide probationem secundam et sextam.

Resp. 2° neg. ant. Ad prob. neg. maj. Ad prob. dist.:Verba sacramentalia sine intentione interna prolata sunt forma materialiter, conc.; formaliter, neg. Cum enim etiam serio prolata sint adhuc indifferentia ad significationem sacram vel profanam, non determinantur ad significationem sacram, sub qua sunt formaliter forma sacramenti, nisi per intentionem internam ministri. Et in hoc, ut jam observavi, maxime allucinatur adversa sententia.

Quantum ad id quod additur de duplici voluntate contraria, verum est quod, quando versantur circa idem objectum, absoluta superat conditionalem, sicut contingit in nauta circa easdem merces : at secus si versentur circa diversa objecta, et utraque sit absoluta, ut in casu; intentio enim externa versatur circa opus indifferens, interna circa opus ut sacrum, utraque est absoluta, possuntque simul consistere, nec una superatur ab altera.

Inst. 2° : Verba sacramentalia, imo totus ritus externus, sunt signa sacra ex institutione Christi : atqui signum semel institutum, si exterius proferatur aut exhibeatur, significat id ad quod significandum est institutum : ergo. Item sunt medicamenta, medicamenta autem sanant independenter ab intentione interna medici.

Resp. 1° hoc argumento probari verba sacramentalia serio prolata super materiam præsentem, non solum a ministro privatim agente et intus reluctante, sed etiam ab ebrio, amente, mimo, psittaco, esse sacra et conficere sacramentum, quod est hæreticum et absurdum. Unde

Resp. 2° dist. maj.:Verba sacramentalia sunt sacra signa ex institutione Christi dependenter ab intentione interna ministri, conc.; independenter ab illa, neg. Insuper esto vera esset minor de signis mere speculativis, falsa est de signis practicis quæ efficiunt quod significant, qualia sunt signa sacramentalia; id enim non habent ex se, sed ex voluntate illius cui data est potestas efficiendi quod significant: sic autem in sacramentis est minister. Ad secundum; Disparitas est quod medicamentum a natura habet vim sanandi : at ritus externus non est ex se determinatus ad esse sacramentale, sed debet ad id determinari per intentionem internam ministri; semel vero determinatus et perfectus, tunc ad instar medicamenti, sanat independenter ab ulteriori intentione ministri.

Inst. 3° : Hoc ipso quo quis vult conficere sacramentum, etiamsi intus nolit conferre effectum sacramenti, confert tamen : ergo similiter hoc ipso quo vult facere actum externum, etiamsi intus nolit facere sacramentum, facit tamen. Item qui adhibet signa quæ scit esse magica, etiamsi ea nihil æstimet et animo derideat, facit tamen quod magi faciunt; ergo similiter.

Resp. ad primum, neg. conseq. Data est mox disparitas, quod sacramentum valide confectum sit ex se determinatum ad causandam gratiam; agit enim tunc ut aliæ causæ necessariæ : at opus externum non est ex se determinatum ad esse sacramentale, sed ad id debet determinari per intentionem ministri.

Ad secundum, resp. quod si illa signa quæ scit esse magica, nolit intus adhibere ut magica, sed simulare tantum et irridere, non faciat quod magi faciunt.

Adde retorsionem utriusque argumenti contra intentionem internam quam requirunt adversarii in collatione privata sacramentorum.

Inst. 4° : Juramentum promissorium, serio emissum exterius sine voluntate jurandi, est verum et validum juramentum : ergo similiter sacramentum sine intentione illud conficiendi.

Resp. neg. ant. Ad rationem enim juramenti veri et validi requiritur animus jurandi seu vocandi Deum in testem, ut probavimus ex communi sententia in tract. de Religione, dissert. 5, art. 1. Quia juramentum est invocatio divini numinis, invocatio autem importat, non solum actum intellectus, qui est locutio interna, sed etiam actum voluntatis quo optamus et intendimus Deum adesse nobis testem.

Inst. 5° : Juramentum promissorium sine animo jurandi obligat : ergo est validum.

Resp. dist. ant. Obligat in foro externo, conc.; in foro interno, subdistinguo : Obligat vi juramenti, neg.; obligat ob scandalum et damnum quod evenire solet promissario, si non servetur, et, secundum aliquos, ob reverentiam quæ debetur divino numini, etiam exterius tantum invocato, conc.

Inferes : Ergo qui sic jurat et qui juramentum hujusmodi violat, non est perjurus, quod videtur damnatum in hac propositione proscripta ab Innocentio XI : « Si quis juret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit..... revera non mentitur, nec est perjurus »; ille enim non jurat animo vocandi Deum in testem falsi quod exterius exprimit, sed veri quod in mente retinet : ergo.

Resp. propositionem damnatam non agere de eo qui juramentum fictum violat, sed de eo qui juramentum facit, et ille licet non sit perjurus stricte, quia ille dicitur stricte perjurus qui vel falsum jurat, vel verum juramentum violat, est tamen secundum quid et latiori sensu perjurus, 1° quia est perjurus exterius; 2° quia dicitur perjurium minus stricte omne juramentum illicitum, juramentum autem fictum est juramentum illicitum. Insuper, ad falsitatem et damnationem propositionis copulativæ, sufficit quod una pars sit falsa, qualis est certo hæc in dicta propositione, « revera non mentitur. »

Addam, et, quamvis iorte ad nauseam, repetere non desinam totam hanc instantiam de juramento probare contra ipsos adversarios; si enim juramentum solemne sine animo jurandi, sit verum juramentum et obliget, etiam juramentum privatum sine animo jurandi est verum juramentum et obligat : ergo si quid valeat hæc paritas, probat sacramentum privatim collatum et extra circumstantias, sine animo interno illud conficiendi, esse validum, quod est contra adversarios.

Obj. 3° : Athæus, paganus, vel Judæus possunt valide conferre Baptismum, ut diximus conclusione secunda : atqui perficiendo serio ritum externum non possunt habere intentionem internam faciendi rem sacram, siquidem illam ut cæremoniam superstitiosam reputent, et Ecclesiam impiorum conventum : ergo.

Resp. dist. min. Non possunt habere intentionem faciendi rem sacram, absolute in se sacram, conc.; ut sacram in Ecclesia, neg. Quamvis enim irrideant Ecclesiam, et ejus cæremoniam superstitiosam et impiam in se credant, non ignorant tamen eam frequentari in Ecclesia ut sacram et religiosam : unde dum intendunt facere quod facit Ecclesia eamque cæremoniam peragere eo modo quo fieri solet in Ecclesia, non obstante eorum privato errore, habent intentionem internam et perficiunt sacramentum. « Si vero, inquit, Doctor noster angelicus, hic art. 9 ad 1, patiatur fidei defectum circa ipsum sacramentum quod exhibet, licet credat per id quod agitur exterius, nullum sequi interiorem effectum, non tamen ignorat quod Ecclesia catholica intendit per hujusmodi quæ exterius agit præbere sacramentum : unde, non obstante infidelitate, potest intendere facere quod facit Ecclesia, licet æstimet id nihil esse; et talis intentio sufficit ad sacramentum. »

Inst. : Episcopus ordinaturus protestatur se nolle ordinare excommunicatos; et tamen hi vere sunt ordinati, siquidem illos Ecclesia suspensione mulctet, non reordinare jubeat : ergo.

Resp. 1° hoc argumentum militare contra adversarios qui dicunt ritum externum serio peractum non sufficere ad sacramentum si contrarium exterius exprimatur.

Resp. 2° episcopum id protestari ad terrorem tantum : at ubi compertum existimat nullum adesse excommunicatum, vult omnes præsentes ordinare; et sic non vi ritus externi præcise, sed vi internæ intentionis sunt ordinati.

Obj. 4° ab inconvenientibus : Si vera sit sententia nostra, sequitur 1° quod nemo possit esse certus suscepti sacramenti, nec ideo suæ salutis, ubi sacramentum est necessarium

necessitate salutis, quia intentio interna nulli potest esse nota et certa : unde S. Th. in 4, d. 5, q. 2, art. 2, quæstiunc. 1, dicit quod ea quæ pertinent ad substantiam sacramenti debeant esse certa ; et inde negat bonitatem ministri esse de substantia sacramenti, quia non est certa. Sequitur 2° quod Ecclesia possit deficere : ponamus enim parochum ritum externum serio peragendo, non intendere baptizare infantem ; hic infans fit sacerdos, fit episcopus, fictitius scilicet; diu vivens omnem clerum suæ diœcesis renovat, nulli erunt in ea sacerdotes, nullum sacrificium, nulla peccatorum absolutio, nullus clerus, proinde nulla Ecclesia quæ ex clero tanquam ex potiori parte constat : quod autem in una diœcesi contingit, in pluribus et in omnibus contingere potest, sicque Ecclesia deficere. Sequitur 3° quod valor sacramenti penderet a probitate ministri qua intentionem hanc secundum nos requisitam adhibeat ; diximus autem supra probitatem in ministro non requiri. 4° Sequitur quod salus hominis, Spiritus Sancti gratia, virtus sanguinis Christi ab hominum arbitrio pendeat, quod plus possent nocere homines quam juvare Christus, et hominem non solum plantare et rigare, sed etiam incrementum dare. 5° Sequitur quod innocentes plecterentur propter malitiam aliorum : ergo.

Resp. 1° retorquendo argumentum integrum. Juxta adversarios requiritur intentio interior dum sacramentum confertur privatim extra circumstantias consuetas : ergo qui sic baptizatur, incertus erit suscepti baptismatis, et si revera defuerit intentio ista, factus sacerdos et episcopus, nullum sacrificium perficiet, nullum absolvet, nullum ordinabit, sicque deficere poterit Ecclesia, valor sacramenti pendebit a probitate ministri, salus hominis et gratia ab ejus arbitrio, plus poterit nocere homo quam Christus juvare, et dabit homo incrementum, innocensque plectetur propter malitiam aliorum : ergo neganda est necessitas intentionis internæ extra circumstantias. Item in omni sententia catholica requiritur ad perfectionem sacramenti certa materia et certa forma ; hæ autem sic vitiari possunt, ut vitium nulli nisi ministro pateat : ergo idem quod prius, nullus suscepti sacramenti erit certus, poterit Ecclesia deficere, valor sacramenti pendebit a probitate ministri, salus hominis ab ejus arbitrio, plus poterit homo nocere quam juvare Christus, homo incrementum dabit et innocentes plectentur propter aliorum malitiam. Hæc devorent et solvant adversarii priusquam illa nobis objectent. Interim,

Resp. 2° ad primum. Dist. Sequitur ex nostra sententia quod nemo possit esse certus suscepti sacramenti, certitudine physica et omnimoda, conc.; certitudine morali, neg. Hoc ipso enim quo minister sponte serio ritum externum peragit, certum est moraliter ipsum habere intentionem internam faciendi quod facit Ecclesia, quam verbis exprimit ; hæc enim facillime habetur, nec abesse potest, nisi ex mera malitia ministri quæ supponi non debet nisi certis indiciis constet. Neque alia certitudo haberi potest in sententia adversariorum de necessitate intentionis internæ extra circumstantias, et in omni sententia catholica de necessitate formæ et materiæ ; major autem certitudo moralis non requiritur nec repetitur, ut jam dixi, in negotio salutis. Quis scit enim an amore vel odio dignus sit. Et ita docet ipse Serrius in Vindiciis Catharini, cap. 4.

Ad. D. Thomam : Ex eo quod debeant esse moraliter certa quæ spectant sacramenti substantiam, recte infert S. Doct. non esse necessariam ministri probitatem, absque eo quod ex eodem principio liceat inferre non esse necessariam intentionem ; quia cum sanctitas difficile habeatur, et multi appareant probi qui intus sunt mali, imo ipse qui nullius criminis est sibi conscius, coram Deo aliquando non sit justificatus, longe minor haberi potest certitudo de probitate ministri quam de ejus intentione quam verbis exprimit, quæ facillime habetur et quæ non deest nisi ex speciali et expressa malitia, quæ supponi non debet sine gravibus indiciis, ut jam dixi.

Ad secundum: De fide certum est ex promissionibus Christi Ecclesiam non posse deficere; de fide non est hunc hominem esse baptizatum : ergo ex hoc quod possit contingere hunc hominem non esse baptizatum, insulsum est inferre Ecclesiam posse deficere, quasi, priori casu posito, non habeat Christus unde stet promissis. Ita solvit simile argumentum S. Th. in 4, d. 24, q. 1, art. 2, q. 3; neque ideo recurrimus ad miraculum, ut quidam sugillant, sed ad communem providentiam, qua Deus suam Ecclesiam quam indefectibilem instituit, gubernat, nisi dicas esse miraculum quod Deus non permittat Ecclesiam deficere ex adulteratione formæ aut materiæ in sacramentis.

Ad tertium, dist. Sequeretur quod valor sacramenti dependeret a ministri probitate speciali qua intentionem internam adhibet, conc.;

sic etiam dependet in omnium sententia a probitate speciali qua materiam et formam integram adhibet; a probitate ministri generatim sumpta pro recta ejus conscientia et sanctitate, de qua fuit quæstio inter S. Augustinum et donatistas, et nos supra, neg.

Ad quartum, etiam dist. Sequeretur quod salus hominis et gratia absolute sumpta penderet ab arbitrio hominum, neg., potest enim Deus sine sacramentis et quo voluerit modo salutem et gratiam conferre ; salus et gratia ut obtinenda per sacramenta, conc. Sic etiam pendet ab hominum arbitrio quoad positionem formæ et materiæ ; nec reputatur inconveniens. Unde non sequitur quod homo plus posset nocere quam Christus juvare, cum posset Christus independenter a sacramentis gratiam conferre, et homo virtutem sacramenti semel valide peracti impedire non possit; nec etiam sequitur quod homo det incrementum principaliter, quod Paulus voluit excludere, sed instrumentaliter tantum.

Ad quintum: Suscipiens sacramentum vel est justus, vel obnoxius peccato originali aut actuali: si hoc secundum, Deus non punit innocentes permittendo defectum intentionis in ministro ; si primum, quod inde puniatur innocens est per accidens et præter Dei intentionem, sicut dum permittit non adesse qui sacramentum conferat, vel adesse qui adulteret materiam aut formam, non semper est ex intentione puniendi, sed propter altiores et secretiores rationes sibi soli notas, sed semper justas.

Obj. ultimo : Non minor requiritur intentio in suscipiente sacramentum quam in conferente : atqui non requiritur intentio interior in suscipiente, quia Innocentius III, cap. *Majores* extra de Baptismo, concil. Tolet. IV et D. Th. in 4, d. 6, q. 1, art. 2, q. 3, dicunt valere Baptismum metu suppliciorum susceptum ; Baptisma autem metu suppliciorum susceptum, sine intentione interiori suscipitur.

Resp. 1° more solito inde probari contra objicientem non requiri intentionem interiorem in ministro conferente privatim et extra circumstantias.

Resp. 2° neg. maj. Cum enim minister sit agens ex cujus intentione ritus externus est determinandus ad esse sacramentale, major in eo requiritur intentio quam in suscipiente, qui est patiens et cujus intentio non est determinativa ritus externi ad esse sacramentale, sed dispositio quædam ad illum. Nec in hoc sibi constat Serrius, cujus est hoc argumentum : nam, juxta ipsum, cap. 12, non valet sacramentum collatum a ministro metu mortis, et tamen contendit hic quod sacramentum simili metu susceptum valeat : ergo minor in suscipiente requiritur intentio quam in conferente. Item, cap. 4, docet quod, licet amens aut dormiens possit valide baptizari, non tamen possit valide baptizare; quia, inquit, in conferente desideratur intentio absoluta, in suscipiente sufficit conditionata : ergo minor in suscipiente quam in conferente.

Resp. 3° neg. min. Sed de illa, art. seq.

§. III.

De qualitate intentionis internæ requisitæ ad integritatem sacramenti.

Supposito ex § præcedenti requiri ad perfectionem sacramenti intentionem internam in ministro seu intentionem faciendi ritum externum qualem Ecclesia frequentat et ut in ea sacrum et religiosum; quærimus qualis debeat esse illa intentio ? nam multiplex solet distingui intentio.

1° Dividitur in actualem, virtualem, interpretativam et habitualem. Actualis est qua quis actuali et expressa volitione vult aliquid, ut dum aliquis actu vult baptizare, consecrare, recitare horas. Virtualis est quando quis vi intentionis actualis præteritæ aliquid agit. Interpretativa dicitur quæ nec est nec fuit, sed præbet fundamentum existimandi quod esset si cogitaretur, aut rogaretur, aut casus contingeret. Habitualis dicit puram concomitantiam alicujus habitus aut consuetudinis absque ullo sive actuali, sive virtuali influxu voluntatis in actum, ut si justus dormiens recitet preces. Hæc fusius deduxi in tract. de Ultimo Fine, dissert. 1, a 5. Vide.

2° Intentio distinguitur in explicitam qua aliquid intenditur in seipso, et implicitam qua aliquid intenditur non in seipso, sed in alio in quo continetur, de qua etiam dixi loco citato.

3° Alia est intentio in actu signato, ut cum quis dicit expresse ore vel mente, Volo hoc facere: Volo celebrare, volo baptizare; alia in actu exercito ut dum quis absque eo quod dicat expresse: Volo facere, facit tamen sciens et advertens quid faciat.

4° Alia est intentio absoluta quæ a nulla conditione pendet; alia conditionata qua aliquid intenditur non absolute, sed dependenter ab aliqua conditione.

Jam dixi in secunda conclusione præcedentis § intentionem faciendi quod facit Ecclesia

seu ritum in ea sacrum et eo modo quo illum frequentat, debere esse explicitam, quia in nulla alia priori intentione continetur; intentio enim ritus externi est indifferens ut sit ritus sacer vel profanus, ut sincere peragatur vel irrisorie; intentionem autem ritus ut absolute in se sacri, seu sacramenti in se productivi gratiæ non necessario debere esse explicitam, sed sufficere si sit implicita, quia continetur in intentione explicita faciendi ritum ut in Ecclesia sacrum; talis enim ritus est sacramentum et causa gratiæ.

Certum est insuper non requiri intentionem in actu signato, sed sufficere intentionem in actu exercito; hæc enim æquivalet primæ, cum impossibile sit quod aliquis sui compos, sciens et volens faciat aliquid et non velit facere. Restat igitur difficultas de prima et quarta divisione. Unde

Dico 1° : Ad integritatem sacramenti non sufficit intentio interpretativa, nec habitualis : non requiritur actualis; requiritur et sufficit virtualis, si tamen minister sit sui compos.

Prob. prima pars : Quia intentio interpretativa non est de facto intentio, sed dispositio ad illam, et foret duntaxat, si de ea actu rogaretur aut cogitaretur.

Neque obstat quod videatur sufficere in suscipiente sacramentum, v. g., in adulto qui in articulo mortis sui impos valide recipit Extremam-Unctionem de qua suscipienda forte nunquam cogitavit; præterquam quod enim, ut jam dixi et dicam, requiratur major intentio in ministro quam in subjecto, adultus catholicus qui voluit salutem, voluit implicite omnia necessaria et utilia ad salutem, consequenter Extremam-Unctionem. Unde hæc intentio in illo non est mere interpretativa, et potest aliquo sensu dici virtualis implicita quoad susceptionem sacramenti.

Prob. secunda pars : Intentio habitualis, ut dixi, est quæ solam concomitantiam habitus aut consuetudinis importat, sine aliqua deliberatione aut intentione præcedente, aut quæ si præcessit, nullatenus neque actualiter neque virtualiter influit in actum, imo contrariam intentionem patitur, ut patet in eo qui cum habitu charitatis peccat venialiter : atqui ex tali intentione non fit actus humanus, cum possit haberi in dormiente, ebrio, vel amente : ergo.

Si dicas S. Thomam, hic a. 7, ad 3, docere « intentionem habitualem » sufficere ad perfectionem sacramenti, resp. S. Doctorem per intentionem habitualem intelligere virtualem, ut manifeste patet ex textu; dicit enim : « Licet ille qui aliud cogitat non habeat intentionem actualem, habet tamen habitualem, quæ sufficit ab perfectionem sacramenti, puta cum sacerdos accedens ad baptizandum, *intendit facere* circa baptizandum quod facit Ecclesia : unde si in ipso actus exercitio, illius cogitatio ad alia rapiatur, ex *virtute primæ intentionis* perficitur sacramentum »; ubi evidens est has particulas ex « virtute primæ intentionis » significare intentionem virtualem. Unde non pauci arbitrantur propter cognationem utriusque vocabuli abbreviati ex oscitantia exscriptorum mendum irrepsisse, et loco « virtualem » positum fuisse habitualem, præsertim cum in quibusdam exemplaribus anni 1540 legatur « virtualem ». Cæterum si S. Thomas revera scripsitha bitualem, secutus est morem suo tempore satis communem, quo sæpe intentio virtualis vocatur habitualis, ut patet ex S. Bonavent. in 2, d. 41, a. 1, q. 3, et ex Richardo in eamdem dist., a. 1, q. 2, eo quod intentio virtualis per modum habitus remanet.

Prob. tertia pars : Quia, inquit Auctor,[1] habere intentionem actualem non est positum in potestate hominis; cum enim vult multum intendere, præter intentionem ejus cogitatio ad alia divagatur; non potest autem dici quod intentio quæ est homini impossibilis sit necessaria conficiendo sacramento. Et ita statuit rituale Romanum et apprehendit communis sensus theologorum.

Prob. quarta pars : 1° Non sufficit intentio habitualis et interpretativa; non requiritur actualis : ergo requiritur et sufficit virtualis. 2° Quia virtualis dicitur quæ vi actualis præcedentis influit in actum, proindeque sufficit ad actum humanum.

Sed difficultas est quid sit illa virtus primæ intentionis ?

Respondi in tract. de Ultimo Fine, loco citato, esse quamdam determinationem relictam ex prima intentione; illam autem determinationem esse aliquod dictamen ortum ex primo; unum enim oritur ex altero.

Quantum ad durationem, ibidem dixi probabilius durare quamdiu per contrariam intentionem non revocatur, quia non videtur aliud assignabile. Vide ibidem.

Sed quia, ut etiam ibidem observavi, quamvis duret virtualis intentio, non tamen semper influit in opus agentis habentis illam, operæ pretium est pro praxi et pro tollendis variis

[1] Hic q. 64, a. 8, ad 3.

scrupulis, scire quando influit in opus et operans agit ex illa ; quod non ita facile dignosci potest.

Respondi, loco citato, tunc dignosci virtualem intentionem influere in opus et agens ex illa agere quando quis sui compos et moraliter agens, etsi nihil de priori intentione cogitet, est tamen in ea mentis dispositione, ut reflectens supra se, vel ab aliis interrogatus quid aut quare agat, statim quasi suscitata priori intentione, absque novo voluntatis actu, allegaret suam primam intentionem et responderet: Facio hoc propter hoc,baptizo,recito horas, etc. At si supra se reflectens, vel ab aliis interrogatus quid agat, omnino nesciret, vel indigeret novo voluntatis actu, signum est quod intentio virtualis non influat in opus et quod se habeat tantum concomitanter.

Prob. quinta pars : 1° Quia quantumvis amens, ebrius aut dormiens, ante amentiam, ebrietatem aut somnum præviderit, aut etiam intenderit conferre sacramentum in ebrietate, amentia vel somno, hæc tamen præcedens intentio non influit in actum saltem modo libero et humano, sed vi imaginationis et impressione musculorum in cerebro; non enim homo vi prioris intentionis se libere applicat ad agendum, sed vi imaginativæ, et actus consequitur ex ea necessario ut effectus physicus, non ut effectus humanus: unde patet quod non remaneat intentio virtualis, aut saltem quod opus non fiat ex illa.

2° Sed esto remaneat intentio virtualis, hæc sola non sufficit ad confectionem sacramenti, sed insuper requiritur quod actio sacramentalis seu applicatio formæ ad materiam sit actio humana, qualis non est in ministro sui non compote.

3° Requiritur ulterius quod verba in sacramentis sint verba formaliter, id est, significativa seu explicativa conceptus operantis; in ebrio autem, amente vel dormiente sunt verba materialiter tantum ut in psittaco.

4° Item minister sacramentorum est dispensator mysteriorum Dei, debet autem dispensator esse compos sui et dispensationem gerere ex judicio et ratione.

Dices contra hanc ultimam partem ; 1° Amens, ebrius aut dormiens in necessitate valide suscipit sacramentum, si ante amentiam, ebrietatem aut somnum, intenderit illud suscipere : ergo etiam valide confert. 2° Qui post actualem intentionem voluntarie distrahitur in actuali collatione sacramenti, illud valide conficit : ergo similiter ebrius, amens aut dormiens. 3° Qui intendit aut etiam prævidet se in ebrietate commissurum homicidium, si se inebriat et occidat, reus est homicidii: ergo hujusmodi intentio sufficit ad actionem humanam. 4° Qui per procuratorem contrahit Matrimonium, si antequam procurator contrahat, incidat in amentiam, validum est Matrimonium, et tamen contrahens est minister. 5° Ordinatio Novatiani, antipapæ, facta a tribus episcopis vino temulentis, habita est valida, cum non fuerit iterata : ergo.

Resp. ad primum, neg. conseq. Disparitas est 1° quia, ut jam dixi, ministrans est agens, suscipiens est patiens, major autem requiritur intentio in agente quam in patiente. 2° Intentio ministri requiritur ut determinativa actus externi ad esse sacramentale, in suscipiente autem requiritur intentio duntaxat ut dispositio subjecti. 3° Ministrans,non suscipiens debet proferre verba formaliter, quod non potest amens, ebrius aut dormiens. 4° Minister est dispensator qui debet agere ex judicio et ratione, secus suscipiens. Unde vir prudens, licet quandoque sua bona dispenset amentibus, nunquam tamen per amentes.

Ad secundum, neg. conseq. Disparitas est quod voluntarie distractus sit sui compos, potentia ejus manet integra et soluta, verba ejus sunt formalia, actus ejus humanus, ex prævia deliberatione determinatur et movetur ad media propria illius operis quod conficit : nihil horum autem reperitur in ebrio, amente vel dormiente.

Ad tertium, neg. iterum consequentiam. Quamvis enim admitteretur in ebrio conficiente ritum externum esse intentionem virtualem conficiendi sacramentum , sicut in ebrio occidente hominem, et hæc in ebrio sufficiat ut homicidium dicatur et sit ipsi voluntarium et imputabile, non tamen sufficit ut sit sacramentum; quia ad peccatum sufficit quod sit voluntarium in causa, vel aliquo alio modo, voluntate enim peccatur, et malum ex quovis defectu : at sacramentum non perficitur sola voluntate ministri, sed actione humana, seu morali applicatione formæ ad materiam , pronuntiando verba formaliter et agendo ut dispensator judicio et ratione, quorum est incapax ebrius. Adde quod non solum non liceat homini occidere hominem, sed teneatur vitare occisionem, quod non facit ebrius in casu, et ideo jure imputatur illi homicidium: at ministrans non sic tenetur vitare ritum externum, et sic est dispar ratio.

Ad quartum, dato ant. neg. conseq. Quia

conclusio nostra intelligenda est de sacramentis quæ minister per seipsum perficit et non per procuratorem ut est Matrimonium; cum enim mandatum seu consensus datus procuratori non sit revocatus, ut suppono, remanet virtualiter; et aliunde,cum contrahens et procurator sint una persona moraliter, dum procurator sui compos libere consentit, altera parte etiam libere consentiente, adsunt omnia requisita ad integritatem Matrimonii; alioquin sequeretur quod dormiens vel ebrius tempore quo procurator contrahit ejus nomine, invalide contraheret, quod est absurdum. Neque refert quod si amens per se contraheret, nihil efficeret; sed neque dormiens aut ebrius si per se contraheret aliquid efficeret, qui tamen valide contrahit per procuratorem : disparitas ergo est quod actus amentis non sit actus humanus, actus autem procuratoris qui est sui compos est humanus, etiam ut imperatus et procedens, secundum æstimationem moralem, a mandante; ad hoc enim sufficit quod iste libere mandaverit et non revocaverit, quia hoc solum mandatum ex parte mandantis est causa illius contractus, et ab illo solo mandato habet contractus quod sit actus humanus et liber respectu mandantis, et cæteri ejus omnes actus, præter revocationem, sunt impertinentes.

Ad quintum, neg. ant. Ideo enim non fuit iterata ordinatio Novatiani, non quia habebatur valida, sed quia nunquam fuit habitus legitimus pontifex. Et esto fuisset valida, dicam hos tres episcopos non ita fuisse vino temulentos et ebrios, quin potuerint adhuc formare intentionem.

Dico 2° : Sacramentum collatum cum intentione conditionata de præsenti vel præterito, ut « si non sis baptizatus,aut si vivis te baptizo », est validum si conditio subsistat, invalidum si non subsistat; quia, si conditio subsistat, intentio transit in absolutam ; si non subsistat, nulla est intentio.

Sacramentum vero collatum cum intentione conditionata de futuro contingenti,ut« absolvo te si cras restituas », est invalidum excepto forte Matrimonio; quia dum adhibetur materia et profertur forma, intentio suspenditur; dum vero adimpletur conditio, non sunt amplius materia et forma quibus constituitur sacramentum.

Dices : Absolutio ab excommunicatione facta sub conditione de futuro contingenti, puta si cras restitueris, est valida : ergo et absolutio a peccatis.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod absolutio ab excommunicatione tota pendeat a voluntate absolventis et non a verbis, aut aliquo alio exteriori signo, quod tantum adhibetur, ut humano modo innotescat absolventis intentio ; at absolutio sacramentalis consistit in verbis quæ non sunt amplius dum purificatur conditio, et quorum efficacia, dum proferuntur, impeditur per suspensionem intentionis.

Dixi 1° : De futuro contingenti; quia conditio necessario futura, ut : Te absolvo, si sol cras oriatur, si sit futurum judicium, censetur moraliter præsens propter certitudinem eventus, nec homo serio agens censetur velle consensum suum pendere a conditione, quam sit necessario et infallibiliter ponendam , sed tantum ostendere certitudinem administrationis. Si tamen revera intenderet suspendere sacramentum, donec conditio purificetur, nihil efficeret.

Dixi 2° : Excepto forte Matrimonio ; quia cum Matrimonium sit contractus, quando ponitur conditio, censetur adhuc moraliter adesse ejus materia et forma, scilicet traditio et acceptatio corporum, seu consensus reciprocus in traditionem et acceptationem corporu... ut in aliis contractibus; dum enim vendo equum tibi acceptanti, si pater meus consenserit, dum accedit consensus patris, censetur moraliter perseverare meus et tuus consensus et contractus perfici. At vero qui hodie aliquem abluit sub conditione de futuro, puta si cras restituat, posita conditione non censetur etiam moraliter abluere crastina die, nec alter ablui. Et ita apprehendit sensus communis juxta quem actus interiores, ut intentio, consensus, etc., censentur moraliter perseverare, non actiones exteriores. Adde ad Baptismum non sufficere ablutionem moralem, sed requiri physicam, cum e contra in Matrimonio sicut in aliis contractibus sufficiat consensus moralis. Plura de contractu conditionali in tract. de Contractibus, dissert. 1, art. 7, § 1. Cæterum non desunt qui contendunt quod, posita conditione, debeat renovari consensus reciprocus qui est materia et forma sacramenti, eo quod tunc non existat amplius physice, nisi renovetur.

Petes 1° utrum conditio debeat exterius exprimi?

Resp. secundum communem praxim et sensum theologorum negative; quia hoc ipso quod apponitur sive exterius exprimatur, sive non, æqualiter suspendit intentionem.

Si dicas absolutionem, v. g., non fore hunc sensibilem, nec verba concordare menti,

Resp. ad primum, absolutionem reddi sensibilem per verba sensibilia quæ proferuntur. Ad secundum, neg. Ut enim verba menti absolventis concordent, non est necesse quod exprimant totum quod intendit, sed sufficit quod non exprimant seu significent aliud quam quod intendit: in casu autem non significant aliud quam quod intendit, quia non significant sacramentaliter et practice, nisi ut subsunt intentioni absolventis.

Petes 2° utrum intentio errans perficiat sacramentum? v. g., minister putat baptizare masculum et est fœmina, vel baptizare filium Petri et est filius Joannis.

Resp. Si intentio ministri feratur ad præsentem quicumque sit, ut solet et debet esse, validum est sacramentum, excepto Matrimonio. Patet, quia adest sufficiens intentio. Si tamen minister ita restringeret suam intentionem ut non intenderet baptizare, nisi hunc in individuo masculum et non alium, et esset puella, nihil perficeret defectu intentionis.

Dixi: Excepto Matrimonio; quia cum Matrimonium sit contractus consistens in traditione et acceptatione corporum in individuo, error circa personam est error circa substantiam rei et ideo irritat contractum.

Petes 3° utrum ad integritatem sacramenti requiratur attentio tam in ministrante quam in suscipiente?

Resp. negative, excepta forte Extrema-Unctione; quia neque ex S. Scriptura, neque ex conciliis, neque ex definitionibus pontificum, neque ex Patribus erui potest necessitas attentionis tam in ministro quam in suscipiente ad perfectionem sacramenti. Unde ministrans aut suscipiens voluntarie distractus valide ministrat aut recipit, peccat tamen propter irreverentiam factam sacramento, etiam mortaliter si sit contemptus aut periculum errandi in forma vel materia.

Dixi: Excepta forte Extrema-Unctione; quia cum ejus forma sit deprecativa et ad orationem requiratur attentio, ut alibi docuimus, quidam volunt quod minister voluntarie distractus non oraret, adeoque sacramentum non conficeret; quod tamen alii negant dicentes formam hujus sacramenti non esse orationem, ut est opus operantis, sed ut est sacramentalis.

DIGRESSIO HISTORICA

De controversia inter S. Stephanum papam et S. Cyprianum circa baptisma hæreticorum.

Ad art. 3 dissert. præcedentis.

Suppono 1° plures fuisse hæreticos qui ab aliis sectis et etiam a catholicis baptizatos rebaptizabant: hi fuerunt himerobaptistæ, cælicolæ, de quibus in Cod. Theodos., tit. 8, marcionitæ et montanistæ apud Epiphanium, hæresi 42, donatistæ, quos multis libris exagitavit S. Augustinus, ariani de quibus idem S. Aug., hæresi 49, et tandem anabaptistæ.

Suppono 2° inter catholicos Agrippinum, episcopum Carthaginensem, primum dogmatizasse rebaptizandos esse ab hæreticis baptizatos. Ita constat ex Cypriano, epist. 71 *ad Quintum* et epist. 73 *ad Jubajanum;* ex S. Augustino, l. 2 *de Baptismo* ad Bonifac., c. ultimo et alibi; et ex Vincentio Lirin. *in Commonit.*, n. 9, ubi hæc habet: « Quondam igitur venerabilis memoriæ Agrippinus, Carthaginensis episcopus, primus omnium mortalium contra divinum canonem, contra universalis Ecclesiæ regulam, contra sensum omnium consacerdotum, contra morem et instituta majorum, rebaptizandos censebat. » Quidam autumant Tertullianum Agrippino præivisse, sed obscura sunt Tertulliani verba.

Suppono 3° S. Cyprianum, Agrippini successorem non immediatum, et Firmilianum episcopum Cæsareensem, cum pluribus Orientis et Africæ episcopis circa medium tertii sæculi, Agrippini sententiam secutos, revera censuisse et propugnasse baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos. Hanc suppositionem ut minus veram, contra unanimem theologorum sensum, impugnare aggressus est nuperus scriptor Raymundus Massorius, ord. Minorum Conventualium.

Verum quantum ad Firmilianum constat 1° ex ejus epistola, inter Cyprianicas 75, quæ quamvis desideretur in editione Manutiana, reperitur tamen in omnibus aliis editionibus et in vetustissimis codicibus, adeoque immerito rejicitur ut supposititia a laudato auctore. 2° Constat ex Dionysio Alexandrino apud Euseb., lib. 7 *Hist. Eccles.*, c. 5; 3° ex S. Basilio, epist. 1 *ad Amphilochium.*

Quantum ad S. Cyprianum, pariter constat ex Eusebio, lib. 7 *Hist. Eccles.*, c. 5; ex S. Ba-

silio prius citato; ex S. Hieron., *Adversus Luciferianos;* ex S. Aug. qui in libris cont. donat. passim laudat epistolas Cypriani ad Quintum, ad Pompeium, ad Jubajanum, ad Magnum, et ad Stephanum, easque ut genuinas recipit.

Opponit recens scriptor S. Augustinum aliquando dubitasse an istæ epistolæ essent S. Cypriani, an non potius a donatistis confictæ, ut, lib. 1 *Contra Crescon.*, c. 32, lib. 2, c. 31, epist. 93, alias 48, *ad Vincentium Rogatistam*, et 108, alias 256, *ad Macrob.*, ideoque disputationem ejus contra donatistas fuisse hypotheticam : scilicet facta hypothesi S. Cyprianum revera has scripsisse litteras, S. Augustinus ex illis arguit donatistas quod ob rebaptismum a communione Ecclesiæ defecerint, cum in litteris S. Cypriano tributis unitas Ecclesiæ maxime commendaretur.

Resp. S. Augustinum non tam suam quam quorumdam dubitationem referre, aut si suam, adeo tenus est, ut hypothetico systemati stabiliendo non sufficiat ; quod patet 1° quia epistola laudata ad Vincentium, postquam dixit : « Quanquam non desint qui hoc S. Cyprianum prorsus non sensisse contendant », addit: « Nos tamen non negamus illud sensisse Cyprianum ». Et lib. 6, *de Baptis.*, c. 15, loquens de epistola S. Cypriani ad Stephanum, dicit : « Nam et ipsam in isto cœtu consacerdotum lectam esse dixit; quod factum omnino non dubito. » 2° Quia, in epistola citata ad Vincentium, probat duplici momento has epistolas esse S. Cypriani; tum ob styli similitudinem cum aliis scriptis S. Cypriani; tum quia in his maxime commendat Ecclesiæ unitatem, nec vult quemquam aliter sentientem a communione removeri : « Neminem judicantes, inquit, aut à jure communionis aliquem, si diversum senserit, amoventes », apud S. Aug., lib. 2, *de Baptismo*, c. 6, quod est aperta damnatio donatistarum qui a catholicis recipientibus baptisma hæreticorum tanquam ab immundis se separaverant. Porro si ex epistolis S. Cypriani damnantur donatistæ, quomodo a donatistis fabricatæ dici possunt, ut fingit recens criticus? 3° In libris *de Baptismo*, S. Aug. urget passim epistolas S. Cypriani tanquam germanas, nullum dubitationis indicium proferens. 4° S. Aug., excusans errorem S. Cypriani, non dicit eas ipsi immerito affingi, quod peremptorium fuisset pro justificatione S. Cypriani, nec omisisset S. Aug. si ita res esset, sed dicit, vel Deum hanc ei veritatem non aperuisse, vel nondum in concilio plenario tunc fuisse eliquatam, aut ipsi non satis innotuisse universalem Ecclesiæ consuetudinem, vel hanc labem luce charitatis et falce martyrii eluisse. Hujus nostræ suppositionis veritatem eruditissimus scriptor Laurentius Berti, augustinianus, adversus novum ejus impugnatorem lato et docto calamo propugnat, l. 31, c. 13, a quo hæc pauca delibavimus.

His itaque suppositis, plures quæstiones facti de ista concertatione inter Stephanum et S. Cyprianum cæterosque tum Africæ cum Orientis episcopos ipsi consentientes controvertuntur inter eruditos: 1° utrum Cyprianus cum aliis episcopis sibi consentientibus hanc de Baptismo hæreticorum iterando quæstionem ad fidem vel ad disciplinam tantum pertinere existimaverit ? et utrum S. Stephanus illam ex cathedra tanquam de fide definierit ? 2° An Stephanus Cyprianum, Firmilianum et alios ejusdem sententiæ de facto excommunicaverit, an tantum excommunicare minatus fuerit? 3° An S. Cyprianus et Firmilianus errorem deposuerint ? 4° An hi et cæteri rebaptizantes ab omni culpa excusari possint ? 5° An ipse Stephanus in errorem oppositum de non rebaptizandis ullis hæreticis lapsus fuerit ? 6° An sint alii Patres qui sententiæ rebaptizantium adhæserunt? 7° Tandem quodnam sit istud concilium plenarium a quo toties S. Aug. contra donatistas dicit definitam fuisse hanc de non rebaptizandis hæreticis controversiam ? quas omnes quæstiones sectionibus sequentibus expendemus.

Sectio I.

Utrum S. Cyprianus et ejus collegæ existimaverint controversiam de Baptismo ad fidem pertinere, eamque ut talem definiverit Stephanus?

Dico 1°: S. Cyprianus cum collegis sibi consentientibus non existimavit controversiam de Baptismo hæreticorum pertinere ad fidem, sed ad disciplinam tantum.

Prob. 1° : Id pertinet ad disciplinam tantum et non ad fidem quod unicuique liberum est credere, et cujus est diversa et libera praxis inter catholicos, salvo vinculo pacis : atqui controversiam de Baptismo hæreticorum talem existimavit S. Cyprianus cum suis collegis : ergo. Maj. patet, quia circa ea quæ sunt fidei non est libertas, sed ea credere et agere omnes tenentur; una enim fides, quamvis possit esse

diversa disciplina. Prob. min. S. Cyprianus, in epistola ad Stephanum, ait: « Cæterum scimus quoniam quod semel imbiberint nolle deponere, nec propositum suum facile mutare, sed salvo inter collegas pacis et concordiæ vinculo quædam propria, quæ apud se simul sint usurpata, retinere: qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus, cum habeat in Ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium unusquisque præpositus, rationem actus sui Domino redditurus ». In epistola ad Jubajanum : « Hæc tibi breviter, inquit, pro nostra mediocritate rescripsimus, nemini præscribentes, aut præjudicantes, quominus unusquisque episcoporum quod putaverit faciat, habens arbitrii sui liberam facultatem ». Et in præfatione concil. Carthag., ubi aderant octoginta septem episcopi, dicit : « Superest ut de hac ipsa re singuli quod sentiamus proferamus, neminem judicantes, aut a jure communionis aliquem, si diversum senserit, removentes ».

Respondent quidam S. Cyprianum præ humilitate noluisse aliquid legem imponere; quia quæstio, quamvis eam crederet esse fidei, non erat tamen satis discussa et eliquata, sed ita obscura ut cuique in re nondum universalis Ecclesiæ judicio definita, liberum esse sentire quid vellet.

Sed contra: 1° S. Cyprianus dicit episcopos habere libertatem sentiendi et faciendi quidquid libuerit « in administratione Ecclesiæ », et ea retinere salvo concordiæ vinculo, quæ « usu sunt usurpata ». Hæc profecto non fidem sed meram disciplinam spectant. 2° S. Cyprianus suam sententiam de rebaptizandis hæreticis reputabat dubiam vel certam : si dubiam, quomodo sanctissimus et humillimus antistes in re sibi dubia tam mordaci stylo contrariam sententiam et rescriptum Stephani papæ lacerabat ? si certam, quomodo vir prudens, consultus in re sibi certa ad fidem pertinente, potuisset respondere unicuique liberum esse sentire et tenere quod vellet ? potuissetne Athanasius ante concilium Nicænum dicere liberum esse arianis sentire quæ vellent de consubstantialitate Verbi ? S. Cyrillus nestorianis de divinitate Christi ante concil. Ephesinum ?

Prob. 2° : S. Cyprianus admittit baptizatos ab hæreticis, qui absque rebaptismo in communione Ecclesiæ admissi moriuntur, posse salvari : ergo non existimabat rebaptismum ad fidem pertinere. Prob. ant. ex S. Aug., lib. 2 *de Bapt.*, contra donatistas, cap. 13, ubi de S. Cypriano loquens dicit : « Sed cum arbitraretur eos qui extra Ecclesiæ communionem baptizarentur, Baptismum non habere, credidit eos tamen in Ecclesiam simpliciter admissos, propter ipsius unitatis vinculum, posse ad veniam pervenire.» Idque probat ex ipsius S. Cyriani epistola ad Jubajanum, in qua dicit : « Sed dicet aliquis: quid ergo de his qui in præteritum de hæresi ad Ecclesiam venientes, sine Baptismo admissi sunt ? potens est Dominus misericordiæ suæ indulgentiam dare, et eos qui in Ecclesiam simpliciter admissi, in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus non separare. »

Prob. 3° : Firmilianus, in epist. ad S. Cyprianum, proscindens rescriptum Stephani et volens probare eum injuste comminatum fuisse excommunicationem contra rebaptizantes, dicit : Apud Romanos « circa celebrandos dies paschæ et circa multa alia divinæ rei sacramenta esse aliquas diversitates, nec observari illic æqualiter omnia, quæ Hierosolymis observantur : secundum quod in cæteris quoque plurimis provinciis multa pro locorum et nominum diversitate variantur ; nec tamen propter hoc ab Ecclesiæ catholicæ pace atque unitate aliquando discessum est. » Ergo, juxta Firmilianum, sicut controversia de die paschatis et diversitas rituum in sacramentis pertinent ad solam disciplinam, ita et rebaptizatio tunc temporis credebatur ad meram disciplinam pertinere.

Prob. 4° ex S. Basilio qui cum esset ejusdem sententiæ cum S. Cypriano, in epist. *ad Amphilochium*, dicit : « Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est, propter multorum œconomiam et dispensationem, eorum Baptisma suscipi, suscipiatur »; et infra de Encratitis: « Quod hoc universali œconomiæ sit impedimento futurum, rursus consuetudine utendum est, et sequi oportet Patres, qui quæ quoad nos pertinent providerunt. »

Prob. 5° ex S. Aug. qui, lib. 2, *de Baptismo*, contra donat., cap. 9, dicit in hac quæstione actum esse de consuetudine et solam consuetudinem S. Cypriano objectam esse, cui, cum non esset recepta in Africa, nec esse universalis Ecclesiæ ipsi innotuerat, resistebat : « Consuetudinis robore, inquit, tenebatur orbis terrarum, et hæc sola opponebatur inducere volentibus novitatem »; et infra : « Hanc autem fuisse consuetudinem Ecclesiæ, quæ postea, multis discussis ambagibus, perspecta veritate plenario concilio confirmata est. » Insuper S. Aug., ibid. cap., 3, agens de opinione S. Cy-

priani, ad ipsum excusandum dicit « concilia plenaria sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat. » Palam est S. Augustinum loqui de rebus non ad fidem sed disciplinam spectantibus, cum in rebus fidei concilia plenaria sint irreformabilia.

Obj. : S. Cyprianus exponit sententiam suam de rebaptizandis baptizatis ab hæreticis, tanquam pertinentem ad fidem, 1° quia, epistola ad Jubajanum, dicit a Christo non esse datam hæreticis potestatem baptizandi ; de fide est autem eum non posse baptizare, qui non habet a Christo potestatem baptizandi. 2° Ibid. dicit in Baptismate esse originem fidei et spem salutis. 3° Ibid. eadem fide credit nullum esse sacramentum ab hæreticis collatum, qua credit unum esse Deum, unam fidem, unam Ecclesiam : ergo.

Resp. 1° communi solutione ad totum argumentum, familiare esse his qui opinionem aliquam tenent in re theologica eam probare ex S. Scripturis ; quæ autem proferunt ex S. Scripturis sunt quidem fidei, at non ideo consequentia quam inde inferunt : sic Asiatici probabant suam opinionem de celebrando paschate luna decima quarta, in quamcumque diem incideret, ex testimoniis veteris et novi Testamenti, et tamen omnium consensu hæc controversia non spectabat fidem, sed disciplinam. Ut autem certius dignoscatur quæ sit mens eorum qui disputant, magis attendenda est eorum praxis quam speculatio, si enim, non obstante dissidio speculationis, censeant cuique liberum esse sentire quid velit, et non obstante diversa praxi, servent ejusdem communionis vinculum, manifestum est eos existimare suum dissidium spectare disciplinam et non fidem, ut patet in Quarto-decimanis. S. Cyprianus itaque et ejus collegæ multa proferebant ex S. Scripturis, ut probarent disciplinam suam, non quidem revelatam esse et esse fidei, sicut revelatum est et est fidei esse unum Deum, unam fidem, hæreticos non habere Spiritum Sanctum, etc., sed esse fidei conformiorem et tenendam : sicque momenta probationum reputabant fidei, sicut ab omnibus reputantur, at non res his probatas seu conclusionem illatam. Itaque

Resp. 2° ad singula. Ad primum; Est quidem de fide quod qui non habet potestatem baptizandi, non possit baptizare ; at non dicit S. Cyprianus esse de fide hæreticos non habere potestatem baptizandi. Ad secundum : Similiter dicit Baptismum esse originem fidei et spem salutis; at non dicit controversiam baptismatis esse originem fidei et spem salutis. Ad tertium, neg. ant. Equidem S. Cyprianus ex eo quod non sit fides et Ecclesia apud hæreticos, inferebat non esse apud eos Baptisma, sed illationem non habebat ita certam de fide, sicut habebat non esse apud hæreticos veram fidem et veram Ecclesiam.

Inst.: S. Cyprianus, epist. *ad Pompeium* 74, vocat opinionem S. Stephani errorem; epist. cit. *ad Jubajanum,* dicit suam sententiam esse a Spiritu Sancto revelatam, esse fidem et veritatem Ecclesiæ : ergo.

Resp. ad primum : S. Cyprianus vocat sententiam S. Stephani errorem, sed non contra fidem; non enim hoc ipso quod aliquid est verum, ejus contrarium est hæreticum. Ad secundum, dist., ut ante. Dicit suam sententiam esse revelatam, esse fidem Ecclesiæ formaliter et expresse, neg.; illative et arguitive, conc. Vel sumit revelationem et fidem latiori sensu pro omni veritate cujuscumque ordinis quæ a Deo qui est prima veritas, manifestatur.

Addam ad cumulum pluribus videri neque ab ipso concilio Nicæno quæstionem hanc fuisse decisam de fide, sed tantum per Trident., sess. 7, can. 11, in dogma fidei transiisse. 1° Quia, quamvis concilium, can. 19, jubeat rebaptizari paulianistas et vetat rebaptizare novatianos, non tamen anathemate ferit eos qui aliorum hæreticorum quam paulianistarum Baptisma non receperint, quod tamen fecisset, si hanc quæstionem ad fidem pertinere censuisset. 2° Quia post concilium Nicænum, erant adhuc in Oriente et in Africa qui hæreticorum Baptisma rejiciebant, ut patet ex S. Basilio, qui S. Cypriani et Firmiliani disciplinam sectabatur.

Repones : Noverant S. Cyprianus et collegæ necessitatem Baptismi ad fidem pertinere : ergo existimabant ad fidem pertinere quæstionem de rebaptizandis invalide baptizatis, quales esse dicebant baptizatos ab hæreticis.

Resp. dist. conseq. Ergo existimabant ad fidem pertinere quæstionem de rebaptizandis invalide baptizatis, si tenerent tanquam dogma fidei esse invalide baptizatos, conc.; secus, neg. Porro, cum S. Cyprianus et collegæ apprime scirent suam opinionem de invaliditate baptismi hæreticorum, non esse solemni Ecclesiæ decreto definitam, illam non apprehendebant tanquam certum fidei dogma, sed ut quid fidei conformius, consequenter non existimabant quæstionem de rebaptizandis sic baptizatis ad fidem pertinere, sed permittebant-

cuique sentire quid velit, et conformiter ad suum sensum, iterare vel non iterare hujusmodi Baptismum pro diversa ecclesiarum disciplina.

Dico 2° : Senserit necne S. Stephanus controversiam de Baptismo hæreticorum pertinere ad fidem, quod incertum nobis est, eam saltem ex cathedra tanquam dogma fidei non definivit.

Prob. Ad definitionem alicujus fidei dogmatis ex cathedra, requiritur quod summus pontifex illud toti Ecclesiæ solemni ritu, tanquam fide divina credendum, sub anathemate proponat, ut dicemus alibi : atqui talis non fuit definitio S. Stephani circa præsentem controversiam ; non enim damnavit rebaptizationem tanquam contrariam traditioni dogmatis, sed consuetudinis, neque suam definitionem toti Ecclesiæ fide divina credendam proposuit, sed, duntaxat per privatas litteras S. Cypriano et collegis direxit.

Dices cum Honorato Tournely : 1° Ecclesia in concilio plenario, de quo sæpe S. Augustinus, probavit sententiam S. Stephani et eam tanquam de fide definivit. 2° S. Stephanus excommunicationem comminatus est contra rebaptizantes ; id autem non fecisset in re ad meram disciplinam spectante. 3° Vincentius Lirinensis, *in Commonit.*, cap. 9, id affirmat : ergo.

Resp. ad primum 1° neg. conseq. Esto enim concilium plenarium hanc quæstionem tanquam fidei dogma definivisset, non sequitur quod S. Stephanus ita prius eam definierit. 2° Probabile est multis, ut modo dicebam, concilium Nicænum, quod Tournelius existimat a S. Augustino laudatum, eam ut de fide non definivisse. Ad secundum, neg. min. In rebus enim ad disciplinam spectantibus potest papa comminari anathema contra refractarios, ut fecit Victor contra Quarto-decimanos. Ad tertium, neg. Dixit enim tantum Vincentius de Stephano : « Sanxit nihil innovandum, nisi quod traditum est » : sunt autem traditiones solam disciplinam spectantes.

SECTIO II.

Utrum Stephanus papa de facto excommunicaverit S. Cyprianum, Firmilianum et alios rebaptizantes ?

Dico : Stephanus papa comminatus est quidem excommunicare S. Cyprianum, Firmilianum et alios rebaptizantes, sed de facto non excommunicavit.

Baronius id concedit de S. Cypriano, negat de Firmiliano et aliis rebaptizantibus. Sed de utroque et aliis

Prob. 1° : S. Cyprianus, epist. 74 *ad Pompeïum*, de decreto Stephani loquens, inter plura alia, quibus S. Pontificem perstringit, dicit : « Dat honorem Deo, qui hæreticorum amicus et inimicus christianorum sacerdotes Dei veritatem Christi et Ecclesiæ unitatem tenentes abstinendos putat ? Si sic honor Deo datur...., abjiciamus arma, manus demus in captivitatem, tradamus diabolo ordinationem Evangelii », etc. Non dicit S. Cyprianus ; Abstinet, aut : Abstinuit, sed : Abstinendos putat, qua phrasi non significatur excommunicatio lata, sed ferenda, et loquitur indistincte de omnibus rebaptizantibus.

Prob. 2° : S. Aug., lib. 5, *de Bapt.*, c. 25 : « Stephanus, inquit, abstinendos putaverat qui de suscipiendis hæreticis priscam consuetudinem convellere conarentur ; iste autem (S. Cyprianus) quæstionis ipsius difficultate permotus et sanctis charitatis visceribus præditus, in unitate cum eis manendum qui diversa sentirent. Ita quamvis commotius, sed tamen fraterne,indignarentur: vicit tamen pax Christi in cordibus eorum, ut nullum inter eos schismatis malum oriretur » ; et lib . *de Unico Bapt.*, cap. 14 : « Cum ergo, inquit, Stephanus non solum non rebaptizaret hæreticos, verum hoc etiam facientes excommunicandos esse censeret...., tamen cum eo S. Cyprianus in unitatis pace permansit...., nec ulla facta est a S. Cypriano et eis, qui pariter de Baptismo sapiebant, ab illorum communione divisio » . Si ergo vicerit pax Christi, si unitatis pax permanserit, si nulla facta sit communionis divisio, nullum ortum schisma, nulla certo lata fuit excommunicatio ; et loquitur S. Aug. non solum de S. Cypriano, sed etiam de eis qui pariter sentirent.

Prob. 3° argumento negativo. Eusebius, lib. 7, *Hist. Eccles.*, c. 3; S. Hieron., *Dialogo adversus Luciferianos;* Vincentius Lirin., *in Commonit.*, c. 9, referentes hoc dissidium, nihil habent de excommunicatione lata, sive in S. Cyprianum, sive in Firmilianum, sive in alios, quam procul dubio ut singularem et præcipuam hujus controversiæ circumstantiam, si revera lata fuisset, non omisissent.

Confirm.: Cum donatistæ continuo opponerent catholicis exemplum S. Cypriani qui hæreticos rebaptizaverat, catholici qui contra illos

pugnabant, præsertim S. Aug., non omisissent reponere S. Cyprianum ideo fuisse excommunicatum, si ita res esset, et tamen de illa excommunicatione lata altum apud illos silentium.

Prob. 4° et specialiter de Firmiliano : S. Dionysius Alexandrius, in epist. *ad Sixtum* Stephani successorem, apud Euseb., lib. 7, *Hist. Eccles.*, c. 4, loquens de Stephano, dicit : «Antea quidem litteras scripserat de Heleno et Firmiliano, de omnibus denique sacerdotibus per Ciliciam, Cappadociam, cunctasque finitimas provincias constitutis, sese ob eam causam ab illorum communione discessurum quod hæreticos rebaptizarent.... de his omnibus ego ad illum epistolam misi rogans atque obtestans», ne scilicet Stephanus hos omnes a communione separaret ; quod omnino verisimile est eum obtinuisse, cum ab illo tempore fuerit sopitum solemne istud dissidium, et de illo nihil amplius legatur apud antiquos.

Confirm. 1° : Ecclesia Græca Firmilianum colit ut sanctum die vigesima octava Octobris; ipse etiam affuit duobus conciliis celebratis Antiochiæ, anno 265 et 269, adversus Paulum Samosatenum, et patres in epistola synodica ipsum vocant beatæ recordationis virum : at si excommunicatus fuisset, neque ut sanctum coleret Ecclesia, nec communicassent cum ipso patres Antiocheni, neque eum dixissent« beatæ recordationis virum », præsertim cum incertum sit an se retractaverit ante mortem, sicque mortuus extra communionem ecclesiæ Romanæ.

Confirm. 2° : Si S. Stephanus Firmilianum excommunicasset, S. Cyprianum et omnes alios rebaptizantes eodem vinculo illigasset, una enim erat omnium causa, et dum aliquis error proscribitur, lata in assertores excommunicationis sententia, moris est ut omnes propugnantes eadem censura feriantur : atqui, fatente Baronio, S. Cyprianus non fuit excommunicatus : ergo.

Obj. 1° : S. Cyprianus, in epist. *ad Pompeium*, dicit S. Stephanum unitatis fuisse oblitum : « Ille utique, inquit, unitatis oblitus mendacia et contagia profanæ tinctionis usurpat » : ergo.

Resp. S. Cyprianum ibi loqui de unitate Baptismatis et non de unitate communionis. Patet ex textu : « Præcepit, inquit, de Stephano loquens, nihil aliud innovari nisi quod traditum est : quasi is innovet qui unitatem tenens, unum Baptisma uni Ecclesiæ vindicat, et non ille utique, qui unitatis oblitus mendacia et contagia profanæ tinctionis usurpat. »

Inst. : S. Cyprianus, in præfatione ad concilium Carthag., dicit posse unumquemque sentire libere quod vellet, quia nullus est qui se episcoporum episcopum constituat, et cæteros terrore tyrannico ad suum sensum adigat, indigitans his verbis S. Stephanum : ergo.

Resp. 1° hæc verba obvio sensu intellecta optime posse referri ad episcopos præsentes, quorum nullus se episcoporum episcopum dicebat, nec alios terrendo in suas partes trahebat. 2° Sed esto his indigitari S. Stephanum, referuntur ad minas excommunicationis, et non ad excommunicationem de facto latam.

Obj. 2° : Firmilianus,in epist. *ad S. Cyprianum*, inter Cyprianicas 75, aperte dicit et se et S. Cyprianum et alios ejusdem sententiæ fuisse excommunicatos : « Quod nunc, inquit, S. Stephanus ausus est facere (scilicet discedere ab unitate) rumpens adversus vos pacem.» Deinde alloquens S. Stephanum : « Lites, inquit, et dissensiones quantas parasti per ecclesias totius mundi? Excidisti enim teipsum, noli te fallere, siquidem ille vere est schismaticus, qui se a communione ecclesiasticæ unitatis apostatam fecerit; dum enim putas omnes a te abstinere posse, solum te ab omnibus abstinuisti. » Postea refert S. Stephanum episcopos a concilio Carthag. Romam missos, noluisse « ad sermonem saltem colloquii communis admittere », et præcepisse, « ne quis eos in domum suam reciperet, ut venientibus non solum pax et communio, sed et tectum et hospitium negaretur » ; ergo.

Resp. Firmilianum iratum et plus æquo commotum in S. Stephanum propter litteras ejus increpatorias et minaces, et quod durius excepisset legatos, minas exaggerasse, excommunicationem comminatoriam, quasi revera lata fuisset, descripsisse, multaque alia falsa et injuriosa effutiisse in S. Stephanum, quæ hac in re omnem ipsi auferunt fidem ; vocat etenim ibidem S. Stephanum schismaticum, illum comparat Judæ proditori, audaciæ, insolentiæ, improbitatis, imo et apertæ stultitiæ insimulat. Quis credat Firmiliano hæc et plura alia irati animi impetu, contra Stephanum sanctissimum pontificem effutienti?

Sed esto verum esset quod dicit de repulsa legatorum, deque denegato ipsis hospitio, nihil inde probaretur. Id enim fecit S. Stephanus, si fecerit, œconomiæ causa, ne legatos benigne recipiens illorum errori favere videretur, et ut efficacius illos ab errore revocaret : qua œconomia usus est S. Epiphanius,

dum recusavit hospitari in ædibus S. Chrysostomi, licet invitatus, non quod ipsum excommunicaret aut excommunicatum crederet, sed ut ipsum revocaret a patrocinio quod credebatur impendere origenistis, et ne his favere videretur.

Insuper si verba Firmiliani probarent ipsum de facto fuisse excommunicatum a S. Stephano, id pariter evincerent de S. Cypriano, quod negat Baronius cujus est hoc argumentum. Dicit enim Firmilianus, alloquens S. Cyprianum : « Quod nunc ausus est facere rumpens adversus vos pacem », item scribit S. Stephanum « cum singulis vario discordiæ genere rumpentem modo cum Orientalibus, quod nec vos latere confidimus, modo vobiscum qui in meridie estis ». His tamen non obstantibus, juxta Baronium, S. Cyprianus non fuit excommunicatus : ergo nec Firmilianus. Et sicut quæ S. Cyprianum spectant intelligit eminentissimus scriptor per exaggerationem dicta, ita et quæ Firmilianum spectant, intelligenda sunt.

Sectio III.

Utrum S. Cyprianus et Firmilianus errorem deposuerint?

Dico 1° : S. Cyprianum errorem deposuisse incertum est, potest tamen præsumi.

Ita S. Aug., epist. 48 *ad Vincent Donat.* S. Cyprianum, inquit, « correxisse istam sententiam non invenitur, non incongruenter tamen de tali viro existimandum est quod correxerit, et fortasse suppressum sit ab eis qui hoc errore nimium delectati sunt, et tanto velut patrocinio carere noluerunt »; et lib. 2, *de Bapt.*, c. 4: « Et fortasse factum (id est, S. Cyprianus cessit auctoritati), sed nescimus; neque enim omnia quæ illo tempore inter episcopos gesta sunt, memoria litterisque mandari potuerunt, aut omnia quæ mandata sunt novimus ».

Confirm. S. Cyprianus decretum S. Stephani impugnavit, tertiamque synodum Carthaginensem pro suo errore stabiliendo convocavit; post hanc autem synodum, exorta est contra Ecclesiam persecutio, quæ sancti martyris mentem alio distraxit; post mortem ejus fuerunt in Africa rebaptizantes qui se exemplo sancti martyris tuebantur, quibus catholici, præsertim S. Aug., procul dubio opposuissent ejus retractationem si ea innotuisset.

Dico 2° incertum etiam esse an Firmilianus ab errore rebaptizantium recesserit; quia nihil de ejus retractatione legimus in veterum monumentis; et aliunde certum est quod iratus decreto S. Stephani multa contra ipsum injuriose evomuerit; quæ ejus in propugnando errore firmitatem ostendunt, et post centum circiter annos, tempore Basilii magni, erant adhuc in Cappadocia rebaptizantes.

Obj. 1° : S. Dionysius Alexand., epist. *ad S. Steph.*, apud Euseb., lib. 7, *Hist. eccles.*, cap. 4, scribit « omnes ecclesias Orientales rediisse ad concordiam ». 2° S. Aug., lib. 3, *contra Cresc.*, supponit, ut verum, quod asserebat Cresconius, Orientales scilicet suum errorem deposuisse. 3° S. Hieron., *Dialogo adversus Lucifer.*, dicit Africanos episcopos, qui cum S. Cypriano rebaptizandos statuerunt hæreticos ad antiquam consuetudinem revolutos, novum emisisse decretum : ergo.

Resp. ad primum, S. Dionysium Alexand. loqui de concordia ad quam redierunt Ecclesiæ quæ, non propter errorem rebaptizantium, sed propter schisma novatianorum, erant discissæ. Patet ex Eusebio ibidem dicente : « Ad hunc igitur (S. Stephanum) S. Dionysius per litteras scripsit, in quibus id tandem illi indicat, omnes ubique Ecclesias mollito jam persecutionum furore, Novati turbulentam novitatem detestantes, inter se pacem iniisse ».

Ad secundum: 1° Quod tempore S. Augustini ducentis ferme annis S. Cypriano posterioris Orientales errorem de Baptismo deposuerunt, non probat quod S. Cyprianus, Firmilianus et eorum collegæ resipuerint. 2° S. Aug. arguit ex concessis a Cresconio, argumento ut dicunt ad hominem, scilicet : Si Orientales, ut asseris, suum deposuerint errorem, quare vos non deponitis? Quare vos a catholicis sejunxistis, et non potius servastis communionem exemplo S. Cypriani, quem tantopere laudatis? Utrum autem verum esset quod dicebat Cresconius, non expendit S. Aug.

Ad tertium, non una est responsio. Quidam respondent, inter quos Tournely, S. Hieronymum loqui de episcopis Afris qui concilio Arelat. interfuerunt; sed cum concilium Arelat. celebratum fuerit anno 314, et tertium concilium Carthaginense in quo episcopi cum S. Cypriano hæreticos esse rebaptizandos statuerunt, anno 258, id est, sexaginta circiter annis ante concilium Arelat., episcopi qui secundum S. Hieronymum hæreticos rebaptizandos statuerent, erant vel mortui vel extrema senectute gravati.

Alii minus fundatam reputant S. Hieronymi opinionem. 1° Quia extra ipsum in tota retro antiquitate nullum hujus novi decreti extat vestigium ; quod si extitisset frequenter eo usi fuissent S. Aug. et alii contra donatistas, cum tamen S. Aug. fateatur nullibi extare. 2° Quia donatistæ auctoritate tertii concilii Carthaginensis maxime gloriabantur, attamen si alicubi, maxime in hoc concilio fuisset emissum istud novum decretum. 3° Quia tempore concilii Arelat., sexaginta ferme annis post obitum S. Cypriani, vigebat adhuc apud Africanos mos rebaptizandi. Ex quibus inferunt, dimisso S. Hieronymo, potius standum S. Augustino, qui in Africa commorans, res Afrorum melius noverat, quam S. Hieronymo Romæ vel Hierosolymis existenti. Vel dicendum S. Hieronymum ex eo quod videret suo tempore Afros admittere Baptisma hæreticorum, ex odio contra donatistas, inductum fuisse ut crederet Afros hunc errorem deposuisse post concilium tertium S. Cypriani.

Alii tandem respondent S. Hieronymum loqui de episcopis, non habita ratione personarum, sed ecclesiarum, id est, de ecclesiis qui tempore S. Cypriani errorem rebaptizantium statuerant, et tempore S. Hieronymi ab hoc errore recesserant. Secundæ vel tertiæ responsioni, prout placuerit, subscribat lector.

SECTIO IV.

Utrum S. Cyprianus, Firmilianus et iis consentientes excusari possint ab omni culpa?

Cyprianum et Firmilianum peccasse durius excipiendo decretum S. Stephani, ipsumque injuriis et dicteriis afficiendo, quem ut Ecclesiæ caput suumque superiorem venerari debebant, videtur extra controversiam. Vidimus supra quæ contra S. Stephanum immerito protulit Firmilianus ; S. Cyprianus vero, epist. *ad Pompeium*, de eodem SS. pontifice dicit : « Nam inter cætera, vel superbe, vel ad rem non pertinentia, vel sibi ipsi contraria, quæ imperite atque improvide scripsit, etiam illud adjunxit ut diceret », etc. Item : « Fit autem studio præsumptionis et contumaciæ ut quis magis sua prava et falsa defendat, quam alterius recta et vera consentiat », etc. Hæc contra SS. pontificem non puto a quoquam excusanda. Sed quæstio est utrum ipse eorum error sit excusabilis.

Dico : Error S. Cypriani et aliorum rebaptizantium ex multis capitibus est excusabilis, non videtur tamen juxta S. Aug. ab omni prorsus culpa immunis, maxime post S. Stephani decretum.

Prob. prima pars. 1° S. Cyprianus cum suis arbitrabatur causam de rebaptismo ad meram disciplinam pertinere, ut probavimus, ideoque cuique provinciæ in ea suas leges condere et proprios usus habere. 2° Nihil innovavit S. Cyprianus cum suis collegis, sed hærebat consuetudini inductæ « ab Agrippino et nonnullis per Africam coepiscopis etiam per concilii sententias», qui majorum traditionem deseruerant, quod nisi fecissent, nec contra illam « tam sancta anima ratiocinari ausa fuisset. » Ita S. Aug., lib. 2, *de Bapt.*, c. 8. 3° Rebaptismus probatus fuerat ab octoginta circiter episcopis, et rationes quæ opponebantur non erant tales, « quibus illa talis anima moveretur », S. Aug. ibid. et l. 1, c. 18. Et e contra rationes S. Cypriani tales erant, ut S. Aug. ipse, lib. 2, c. 4, dicat se in ea sententia fore dubium, nisi firmaretur «Ecclesiæ concordissima auctoritate.» 4° Neque S. Cyprianus, neque ei consentientes unquam ruperunt vinculum pacis, ut passim urget S. Aug. contra donatistas. 5° Et maxime quia etiam post S. Stephani decretum non erat satis distinctum inter substantiam sacramenti et ejus effectum, scilicet gratiam ; putabant enim rebaptizantes S. Stephanum decrevisse et prætendere Baptisma hæreticorum iis consentientibus conferre gratiam, apud ipsos esse « remissionem peccatorum», et salutem posse obtineri « extra unitatem Ecclesiæ », idque S. Stephano exprobrat S. Cyprianus quod « effectum Baptismi majestati nominis tribuat »; patet etiam ex rationibus S. Cypriani et aliorum rebaptizantium quas, art. 3, deduximus, idque expresse affirmat S. Aug., initio lib. 6, *de Bapt.*, dicens : « Nec ob aliud illis temporibus..... visum est quibusdam.... non esse posse apud hæreticos vel schismaticos Baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum ab effectu sacramenti.» Locum integrum retulimus art. citato ; ita ut si hæc distinctio clare explanata fuisset, verisimile sit, quod S. Cyprianus et ejus socii S. Stephano consensissent, maxime cum S. Cyprianus non neget baptizatos ab hæreticis, ad Ecclesiam redeuntes, posse absque novo Baptismo salutem consequi, «propter unitatem Ecclesiæ,» in qua recepti fuerunt, ut etiam vidimus supra ex S. Aug., lib. 2, *de Bapt.*, c. 14.

Prob. secunda pars ex S. Aug., lib. 1, *de Bapt.*, cap. 18, ubi 1° vocat rebaptizantium praxim « humanæ infirmitatis errorem. »

2° Dicit hunc errorem «charitate unitatis» redditum fuisse venialem : « Qua enim, inquit, charitate absente cætera inaniter habentur, eadem præsente, quædam venialiter non habentur.» 3° Dicit quod S. Cyprianus « ad martyrii coronam meruit pervenire, ut si in ejus lucidam mentem ex humana conditione nebula irrepserat, gloriosa serenitate fulgentis sanguinis fugaretur.» 4° Dicit ejus errorem « charitatis ubertate compensatum fuisse et passionis falce purgatum. »

Vim apertam facit textibus S. Augustini Gaspar Juenin, cum dicit S. Augustinum hæc referre non ad praxim et errorem S. Cypriani et aliorum rebaptizantium, sed ad modum duriorem quo S. Cyprianus excepit decretum S. Stephani. Enimvero quæ primo et secundo numero retulimus profert S. Augustinus non de solo S. Cypriano, sed de omnibus rebaptizantibus et eorum errore ; dicit enim : « In qua (quæstione de rebaptismo) si aliud alii et aliud alii adhuc de ista quæstione salva pace sentirent... humanæ infirmitatis errorem cooperiret charitas unitatis.... qua enim absente », etc., ut supra. Apertum est hæc respicere non solum S. Cyprianum, sed omnium errorem rebaptizantium qui in communione Ecclesiæ manserant, quod apertius fit ex verbis immediate sequentibus ; prosequitur enim S. Aug. « Extant B. martyris Cypriani in ejus litteris magna documenta, ut ad illum jam veniam de cujus auctoritate ipsi carnaliter blandiuntur »: ergo prius non fuerat locutus de uno S. Cypriano, cum nunc ad illum jam specialiter veniat. Non minus manifestum est ea quæ dicit ultimo loco spectare errorem a. Cypriani, non ejus commotionem in S. Stephanum : « Quod ergo, inquit, ille vir sanctus de Baptismo aliter sentiens quam res se haberet (audis errantem, non insolentem)... charitatis ubertate compensatum est et passionis falce purgatum. »

Prob. 2°: Difficile videtur posse ab omni omnino culpa excusari firma et perseverans resistentia S. Cypriani et aliorum rebaptizantium S. Stephano pontifici sanctissimo, quem ipse S. Cyprianus alibi agnoscebat ut supremum Ecclesiæ caput et rectorem, superioremque suum.

Sectio V.

Utrum S. Stephanus decreto suo contra rebaptizantes in errorem oppositum lapsus sit, approbando omnium promiscue hæreticorum Baptisma ?

Dico : S. Stephanus, decreto suo contra rebaptizantes, non approbavit omnium promiscue hæreticorum Baptisma.

Est contra Blondellum et Marcum Antonium de Dominis, hæreticos ; et ex catholicis contra Launoium et Dupinium, qui contendunt S. Stephano ratum fuisse Baptisma quorumcumque hæreticorum etiam absque forma evangelica collatum.

Prob. 1° ex ipso S. Stephani decreto in quo maxime vim faciunt adversarii. Refertur a S. Cypriano, epist. 74 ad Pompeium, his verbis : « Si quis ergo a quacumque hæresi venerint ad nos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur ad pœnitentiam »: id unum ergo voluit S. Stephanus ut servaretur traditio, quod etiam testantur Euseb., lib. 7, *Hist.*, c. 3;S. Hieron., *adversus Lucifer.* et Vincentius *in Commonit.*, c. 9 : atqui est et semper fuit in Ecclesia traditum non omnium promiscue hæreticorum Baptisma, sed illud solum quod sub forma a Christo instituta, id est, sub invocatione Trinitatis confertur, esse validum : ergo. Hæ itaque particulæ: « A quacumque hæresi », restringuntur per has: Quod traditum est, ad illos hæreticos qui formam Ecclesiæ servant. Id adhuc magis constabit ex sol. obj.

Prob. 2° ex Firmiliano et S. Cypriano. Firmilianus, epist. ad S. Cyprian.,de S. Stephani decreto dicit : « Illud quoque absurdum quod non putant quærendum esse, quis sit ille qui baptizaverit, eo quod qui baptizatus sit, gratiam consequi potuerit invocata Trinitate nominum Patris et Filii et Spiritus Sancti »; et S. Cyprianus, epist. ad Pompeium, etiam de S. Stephano loquens, dicit : « Aut si effectum Baptismi majestati nominis (scilicet invocationi Trinitatis) tribuunt, ut qui in nomine (id est, auctoritate) Christi ubicumque et quomodocumque baptizantur, innovari et sanctificari judicantur ». Ex quibus patet S. Cyprianum et Firmilianum S. Stephani decretum intellexisse de Baptismate collato a quibuscumque hæreticis, sub invocatione tamen Trinitatis.

Prob. 3° : Tota controversia inter S. Stephanum et rebaptizantes fuit de fide ministri, nullatenus de forma sacramenti, ut constat ex

rationibus rebaptizantium quas supra, art. 3, discussimus : ergo decretum S. Stephani contra rebaptizantes spectat tantum fidem ministri, non formam sacramenti.

Prob 4°: Sententia S. Stephani ea fuit quæ nunc est et semper fuit in Ecclesia : atqui Ecclesia nunquam approbavit,neque nunc approbat Baptisma collatum sine debita forma: ergo. Min. constat. Prob. maj. 1° ex S. Aug. qui continuo, in libris contra donat., antiquam Ecclesiæ consuetudinem decreto S. Stephani dicit esse vindicatam.Et lib. 2, *contra Gaudentium donat.*, c. 8 : « Dic mihi, inquit, utrum illo tempore, quando secundum vos (Ecclesia) omnium criminum reos sine Baptismo recipiebat per S. Stephanum et innumerabiles ejus toto orbe collegas..... malorum contagione perierat an non perierat »? 2° ex Vincentio Lirin., *in Commonit.* cit., ubi de S. Stephano ait : «Intelligebat enim vir sanctus et prudens nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi omnia quæ fide a Patribus suscepta forent, eadem fide filiis consignarentur..... Quis ergo tunc universi negotii exitus ? Quis utique nisi usitatus et solitus ? Retenta est antiquitas, explosa novitas »; 3° ex Facundo Herm. contra Mocianum dicente : « S. Stephani potius quam S. Cypriani sententiam tenet Ecclesia ».

Prob. 5° : Si S. Stephanus in errorem oppositum errori S. Cypriani lapsus esset, tota tunc Ecclesia a fide defecisset, siquidem omnes tam episcopi quam fideles sententiæ vel S. Cypriani vel S. Stephani adhærerent : ergo.

Obj. decretum S. Stephani de quo probatione prima, quo decrevit venientes « *a quacumque* » hæresi non esse rebaptizandos.

Resp. has particulas a quacumque hæresi, ut jam dixi, intelligendas esse in subjecta materia et sub restrictione quam indicant verba sequentia : « nihil innnovetur nisi quod traditum est»;ideoque de venientibus a quacumque hæresi formam legitimam servante. Præter dicta, confir. hæc responsio ex Eusebio, SS. Hieron. et Aug. qui eumdem loquendi modum tenent, quos tamen nemo accusabit approbasse Baptismum hæreticorum sine verbis evangelicis collatum. Euseb., lib. 7, *Hist. Eccles.*, c. 2 : « Per id tempus, inquit, non mediocris controversia exorta est,utrum eos qui ex qualibet hæresi convertuntur, Baptismo purgari oporteret; quippe antiqua consuetudo invaluerat, ut in hujusmodi hominibus sola manuum impositio cum precationibus adhiberetur.» S. Hieron., *Contra Lucifer*, dicit: » S. Hilarium confiteri a Julio, Marco, Sylvestro et cæteris veteribus episcopis similiter,in pœnitentiam omnes hæreticos susceptos.» S. Aug., lib. 5 *de Bapt.*, c. 5 : « Homines, inquit, occulta nescio qua inspiratione Dei detestantur, si quis iterum Baptismum accipiat ubicumque jam acceperat ». Sicut ergo constat hos laudatos Patres, non obstantibus particulis universalibus, nunquam admisisse Baptisma collatum sine invocatione Trinitatis, ita quoque certo constare debet de S. Stephano, non obstante particula « ex quacumque », præsertim cum in ipso decreto apponat particulas restringentes, et nunquam inter ipsum et rebaptizantes fuerit controversia de forma Baptismi, sed de fide ministri. Et hæc est ratio cur S. Stephanus in decreto non distinguat inter hæreticos qui servarent formam et eos qui non servarent; sed cum S. Cyprianus rejiceret omnium hæreticorum Baptisma propter defectum fidei, S. Stephanus nullum rejiciebat propter istum defectum.

Inst. 1°: S. Cyprianus, epist. 74, intellexit decretum S. Stephani de Baptismo sub quacumque forma collato; dicit enim : « Effectum Baptismi majestati nominum tribuunt, ut qui in nomine Christi ubicumque et quomodocumque baptizantur, innovati et sanctificati judicantur». Ubi particula : « quomodocumque », indicat Baptismum sub qualibet forma collatum : ergo.

Resp. ex ipsis verbis constare S. Cyprianum loqui de Baptismo sub nomine Trinitatis, ut enim observavi in probationibus, exprobrat S. Stephano quod tribuat effectum Baptismi « majestati nominum » : igitur particula: « quomodocumque », in ejus verbis non plus significat quam particula. « a quacumque hæresi » in decreto S. Stephani,et sensus est S. Stephanum admittere venientes a quacumque hæresi quæ virtutem Baptismi tribuebat majestati nominum Patris et Filii et Spiritus Sancti, nisi malueris dicere Syprianum æstu disputationis abreptum exaggerasse, aut non attigisse mentem S. Stephani.

Inst.2°:S. Cyprianus,epist. laudata,exprobrat quod S. Stephanus recipiat Baptisma Marcionis, Valentini et Apelletis : « In tantum, inquit, S. Stephani fratris nostri obstinatio dura prorupit, ut etiam de Marcionis Baptismo, item Valentini et Apelletis et cæterorum blasphemantium Deum Patrem,contendat filios nasci, et illic in nomine Jesu Christi dicat remissionem peccatorum dari, ubi blasphematur in Patrem et in Dominum Deum Christum » : atqui isti hæretici non baptizabant in nomine

sanctissimæ Trinitatis, cum eam negarent, ut dicit S. Cyprianus : ergo.

Resp. neg. min. universaliter sumptam, scilicet omnes hæreticos designatos temerasse formam Baptismi et nullum ex qualibet secta baptizasse in nomine Trinitatis. Ad prob. neg. conseq. Stare enim potest ut hæretici qui negant Trinitatem personarum in una individua substantia, non obstante hoc privato errore, baptizent tamen in nomine Trinitatis, sicut qui negant Christum esse Deum et hominem, baptizant tamen in nomine Christi ; idque palam fit in ipsis arianis, qui, licet negarent Trinitatem, attamen baptizabant saltem ut plurimum in nomine Trinitatis, et ideo eorum Baptisma non rejicitur a concilio Nicæno.

Quinam autem ex antiquis hæreticis formam Baptismi adulterarent, et an omnes ejus sectæ eamdem formam semper observarent obscurum est et incertum. S. Irenæus, lib. 1, cap. 18, num. 21, adulterationem formæ tribuit solum marcitis et colorbaseanis; concilium Nicænum solis paulianistis ; et S. Aug., l. 6, *de Bapt.*, c. 25, dicit « facilius inveniri hæreticos qui omnino non baptizent, quam qui non illis verbis (evangelicis) baptizent.»

Scio quosdam contendere ex Timotheo presbytero apud Balsamonem marcionitas non baptizare sub forma evangelica. At imprimis inde non probatur omnes marcionitas ita baptizasse, cum, ut observavimus, non omnes et singuli alicujus sectæ hæretici eumdem semper ritum in baptizando observarent, ut patet in arianis. 2° Esto marcionitas omnes corrupisse formam, nihil adhuc evincitur, quia apertum est S. Cyprianum loqui de Baptismo collato « in nomine Christi, « id est, Baptismo ritu a Christo instituto, consequenter de Baptismo collato in nomine Trinitatis ; non enim aliud Christus instituit. Sensus ergo illius est, S. Stephanum decrevisse Baptismum collatum in nomine Trinitatis a quibuscumque hæreticis etiamsi Marcionis, Valentini et Apelletis, qui blasphemabant in Trinitatem, dare remissionem peccatorum, non inquirendo an isti vel alii hæretici servarent formam debitam, quia de hoc non erat quæstio ; sed culpando S. Stephanum quod soli invocationi Trinitatis absque fide baptizantium adscriberet salutem. In quo, ut jam adverti, non fuit assecutus mentem S. Stephani qui non de salute seu effectu sacramenti, sed de ipso sacramento decreverat.

Inst. 3° : S. Aug., lib. *de Unico Bapt. contra Petil.*, cap. 14 : « Stephanus, inquit, Baptismum Christi in nullo iterandum esse censebat, et hoc facientibus graviter succensebat » : ergo.

Resp. neg. conseq., quia solus ille Baptismus est Baptismus Christi qui confertur in forma a Christo instituta.

Inst. 4° : Benedictus XII, apud Emericum, *in Directorio*, n. 2, q. 17, refert SS. Stephanum et Cyprianum in oppositos errores incidisse, quos correxit concilium Nicænum : ergo.

Resp. Benedictum XII hæc scripsisse dum esset tantum cardinalis, mille et amplius annis post factum: unde, in hac quæstione facti, non est tanta ejus auctoritas ut prævaleat veterum monumentis et probationibus nostris.

Urget tandem Launoius Ecclesiam cultu præstantiore prosequi S. Cyprianum quam S. Stephanum. Sed quid inde ? Sanctitatem Cypriani dum viveret fuisse illustriorem, doctrinæ præstantiam et famam celebriorem, at nullatenus S. Cyprianum non errasse, et S. Stephanum errasse.

Sectio VI.

An sint alii Patres qui rebaptizantium sententiæ adhæserunt?

Quæstio est de SS. Dionysio Alexandrino, Basilio, Athanasio, Optato Milevitano et Cyrillo Jerosolymitano.

De Sancto Dionysio Alexandrino.

Ipsum rebaptizantibus adhæsisse testatur S. Hieronymus, *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, cap. 69, his verbis : « Hic in Cypriani et Africanæ synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis, ad diversos plurimas misit epistolas quæ usque hodie exstant. » S. Hieronymo subscribunt Baronius, Natalis Alexander, Berti et alii plures. E contra Juenin, Tournely et alii, ex quibusdam litterarum S. Dionysii fragmentis quæ apud Eusebium exstant, conantur illum ab hoc errore vindicare sequentibus momentis.

1° Quia, in epist. 3 *ad Philemonem*, dicit se ab Hercula, prædecessore suo, accepisse « eos qui ab hæreticis veniebant..... post multas preces purgatos ad communionem admittendos esse ; nequaquam existimamus iterato Baptismate eis opus esse. »

2° In epist. *ad Xistum*, dicit se noluisse rebaptizare senem quemdam attestantem Baptismum quem ab hæreticis acceperat nihil

commune cum nostro habere, proindeque petentem ut vero nostro baptismo initiaretur: «Quod equidem facere, inquit, non sum ausus, sed diuturnam illi communionem ad se sufficere dixi. »

3° S. Basilius, in epistola ad Amphilochium, asserit S. Dionysium ratum habuisse baptisma pepusenorum.

4° Et præcipue S. Dionysius fuit mediator pro pace redintegranda inter rebaptizantes et Sedem apostolicam, verisimileque est ipsum suis precibus obtinuisse, ut S. Stephanus non ferret excommunicationem quam comminatus fuerat, ut dixi, sect. 2, prob. 4.

5° Rebaptizantes non leguntur advocasse in suum patrocinium S. Dionysium, quod non emisissent, si fuisset ejusdem cum ipsis sententiæ.

Respondent alii ad primum, S. Dionysium loqui de apostatis qui in vera Ecclesia Baptismum receperant, ut patet ex textu apud Eusebium.

Ad secundum: Non dicit S. Dionysius se noluisse rebaptizare hunc senem, quia ratum habebat ejus baptismum, quod indubie dixisset, si revera ratum habuisset, sed se non ausum rebaptizare, quia in communione Ecclesiæ diu fuerat et Corporis Dominici particeps. Erat autem opinio rebaptizantium eos qui admissi fuerant ad altare « per ipsum unitatis vinculum », sine novo baptismo posse salutem consequi, ut refert S. Aug., lib. 2, *de Bapt.*, c. 14, ut supra vidimus.

Ad tertium: S. Basilius, ibid., dicit pepusenos non baptizare in præscripta forma, sed in Patrem et Filium et Montanum et Priscillam: ex quo sequitur, si valeat argumentum, S. Dionysium admisisse baptisma absque verbis evangelicis collatum, quod nullo modo est verisimile. Quapropter dicendum S. Dionysium ratum habuisse baptisma pepusenorum, non ubique et absolute, sed ubi juxta diversam disciplinam hæretici non rebaptizantur, si tamen sub evangelica forma baptizarent pepuseni. Quamvis enim montanistæ non servarent præscriptam formam baptizando, iste tamen error pepusenis, quamvis ejusdem sectæ, non tribuitur ab Epiphanio, *Hæresi* 29, neque a S. Aug., *de Hæresibus*, n. 26 et 27; vel dicendum S. Basilium minus accuratum fuisse in referenda sententia S. Dionysii, quod non absque fundamento dicitur, cum in epist. ad Maximum philosophum, ipsi immerito affingat errorem anomæorum, ut vidimus dissert. proœmiali, de Deo trino, a. 3.

Ad quartum et quintum: Verisimile est rebaptizantes advocasse patronicium Dionysii Alexand. Siquidem ipse instanter intercesserit pro ipsis apud S. Sedem, scribens sententiam Firmiliani « probatam in maximis episcoporum conciliis..... non ab Afris solum, sed superiorum episcoporum temporibus in ecclesiis populosissimis, et in conciliis fratrum apud Iconium et Synnada et apud alios quam plurimos », sancitum esse rebaptizandos esse hæreticos et esse periculosum a communione tot ac tantorum virorum discedere. Sic, inquiunt, agit mediatorem S. Dionysius. Porrro si S. Stephano papæ consensisset, debebat potius dare operam ut rebaptizantes pontificis decreto se subjicerent.

Quapropter existimant potius assentiendum esse S. Hieronymo qui S. Dionysii epistolas integras et suo tempore extantes legit, quam recentioribus qui tantum fragmenta referunt et legerunt, maxime cum ista fragmenta non aperte evincant S. Dionysium improbasse rebaptismum, ut patet ex solutionibus.

Hæc ad instructionem studiosi lectoris in utramque partem. Urget pro una parte auctoritas S. Hieronymi, urget pro altera argumentum ab officio mediatoris petitum, cui non videtur plene satisfactam. Ad conciliationem autem utriusque opinionis quidam dicunt S. Dionysium primo quidem rebaptizantibus adhæsisse, sed postea decreto S. Stephani se subjecisse.

De Sancto Basilio.

Videtur S. Basilium in errorem rebaptizantium consensisse; quia in epist. 1 ad Amphilochium, 1° distinguit tres classes eorum qui ab Ecclesiæ communione separantur, scilicet hæreticorum, schismaticorum et parasynagogarum: hæreticos vocat qui in præcipuis fidei capitibus errant, ut sunt ariani, manichæi, valentiniani, nestoriani, pepusini, etc.; schismaticos qui propter ecclesiasticas causas inter se dissident; parasynagogas qui, criminibus convicti, se canonibus subjicere recusant et conventus privatos agunt: qua distinctione facta de eorum baptismo sic pronuntiat: « Visum est ergo ab initio hæreticos quidem omnino rejicere »; et postquam dixit pepusenos baptizare in Patrem et Filium et Montanum et Priscillam, addit: « Antiquis visum est, S. Cypriano scilicet et Firmiliano eos omnes hæreticos uni calculo subjicere, catharos et encratitas et hydroparastratas et apotacticas »; pro ratione sub-

jungit, quia « qui se ab Ecclesia abjunxerunt non habent amplius in se gratiam Spiritus.... et non possunt amplius Spiritus sancti gratiam aliis præbere a qua ipsi exciderunt. » Attamen addit: « Quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est propter multorum œconomiam et dispensationem eorum baptisma suscipi, suscipiatur. »

Et epist. 2 ad eumdem Amphilochium, can. 47, de encratitis, saccophoris et apotactitis sicut de novatianis dicit : « Nos autem una ratione eos rebaptizamus. Si autem prohibita est apud vos rebaptizatio sicut a Romanis, alicujus œconomiæ gratia, nostra tamen ratio vires obtinet. » Hinc concludit necessarium esse congregari concilium, in quo ista controversia dirimatur.

Ex his manifestum videtur S. Basilium cum S. Cypriano et Firmiliano, quos appellat, omnium hæreticorum baptisma « rejicere et omnes uni calculo subjicere. »

Neque dici potest, ut quidam opinantur, S. Basilium loqui de hæreticis qui non servabant formam Baptismi ; 1° quia solos pepusenos nominat qui eam non servabant; 2° quia omnium hæreticorum baptisma cum S. Cypriano et Firmiliano rejicit; falsum est autem omnes hæreticos temerasse formam præscriptam ; 3° quia pro ratione reiterationis Baptismi non profert defectum formæ, sed fidei et Spiritus gratiæ ; 4° tandem quia rejicit Baptisma quod, ipso fatente, admittit ecclesia Romana; nunquam autem ecclesia Romana admisit baptismum, in quo non servata fuisset forma præscripta. Quod posset opponi ex concilio Nicæno in quo hæc controversia fuit definita contra rebaptizantes, quo tamen posterior fuit S. Basilius, solvetur sectione sequenti.

De Sancto Athanasio.

Quibusdam videtur S. Athanasium rebaptizantibus esse accensendum propter sequentia ejus verba, orat. 2 contra arianos : « Ariani in periculum veniunt amittendæ mysterii integritatis; nam si in Patris et Filii nomine initiamur, illi autem verum non pronuntiant Patrem, utpote qui id quod ex ipso est, ejusque naturæ est simile, negent ; cum item verum iidem negant Filium, aliumque nominant, quem ex nihilo creatum comminiscuntur; qui fieri potest, ut prorsus vacuus ac inutilis non sit Baptismus, qui ab illis datur, in quo quidem insit religionis simulatio (secundum aliam versionem : cum id non nisi species sit et inane simulacrum), sed revera nihil ad pietatem queat conferre? Nec enim ariani in Patris et Filii nomine dant Baptismum, sed in nomine Creatoris et rei creatæ, effectoris et rei factæ. Unde quemadmodum res creata alia est a Filio, ita Baptismus quem illi dare putantur, a vero baptismo alius est, etiamsi nomen Patris et Filii, ut præcipit S. Scriptura, proferre assimulent. Non enim qui dicit nomine, ille etiam dat, sed is tantum qui cum nomine rectam quoque habet fidem... Itaque multæ quoque aliæ hæreses nomina tantum pronuntiant, verum cum recte non sentiant, uti dictum est, nec sanam habeant fidem, inutilis est aqua quam donant, quippe cui desit pietas, ita ut quemcumque illi asperserint, impietate cedatur potiusquam redimatur. Sic et ipsi gentiles, tametsi Deum in ore habent, Deum tamen convincuntur non colere, quia illum, qui verus et vere Deus est, Patrem scilicet Domini nostri Jesu Christi non agnoscunt. Sic manichæi, phryges et Samosatensis discipuli, quamvis proferunt nomina, nihilominus sunt hæretici. »

Respondent quidam S. Athanasium reprobasse Baptismum arianorum, quia Baptismi formam non servabant; sed id videtur falsum; 1° quia S. Athanasius non dixisset arianos incurrere periculum nullitatis, sed absolute pronuntiasset nullum; 2° quia S. Athanasius agnoscit arianos legitimam formam servare : « Etiamsi, inquit, qui cum Ario sentiunt, quæ scripta sunt recitent, proloquanturque ipsa nomina » ; 2° quia ariani tunc saltem non accusabantur violare formam Baptismatis, alioquin in Nicæna synodo eorum baptisma fuisset reprobatum, sicut baptisma paulianistarum, cum tamen Nicæna synodus omnes hæreticos susceperit, exceptis paulianistis, ut dicit S. Hieronym. in *Dialogo adversus Luciferanos*, et colligitur ex concilii decretis. Unde

Resp. cum pluribus aliis S. Athanasium per hæc verba nihil aliud significare quam quod arianorum baptismus sit inutilis et vacuus quoad effectum gratiæ in adultis qui ipsorum hæresi communicant, non vero quoad substantiam et characterem. Hæc autem responsio innititur sequentibus momentis : 1° S. Athanasius dicit arianos « venire in periculum amittendæ integritatis Baptismi » ; si autem censuisset esse nullum, dixisset eos amisisse integritatem Baptismi, et non tantum venire in periculum amittendi ; dicit ergo eos hoc periculum incurrere, quia cum male sentirent

de Filio, quem creaturam esse dicebant, facile erat ut suum errorem in formam Baptismi transfunderent, cumque conferrent in nomine Patris majoris et Filii minoris, quo casu invalidum fuisset Baptisma etiam quoad substantiam. 2° Dicit inutilem esse hunc baptismum quod « nihil ad pietatem queat conferre », quod designat Baptismi effectum, non substantiam. 3° S. Athanasius, epist. ad Rufinum, ubi agit de conditionibus hæreticorum recipiendorum, non dicit baptizatos ab arianis esse rebaptizandos, sed conformiter ad concilium Nicænum, cui interfuerat, cum sola pœnitentia et impositione manuum esse admittendos; et in concilio Alexandrino, anno 362, vult « nihil amplius ab illis exigi quam ut execrentur arianam hæresim, confiteanturque SS. Patrum in Nicæa fidem. » Quis autem credat S. Athanasium, si nullum absolute reputasset arianorum baptisma, non jussisse baptizatos ab illis rebaptizari more S. Cypriani et Firmiliani, sed œconomiæ perniciosissimæ causa id omisisse, ut quidam imaginantur? Quamvis enim rebaptizantes eos qui ab aliis sine rebaptizatione admissi erant in Ecclesiam, et communionis participes fuerant, quandoque non rebaptizarent, nullum tamen ipsi absque rebaptismo admittebant. 4° S. Athanasius ignorare non potuit neque decretum concilii Arelatensis de non rebaptizandis hæreticis, pluribus enim annis in Gallia commoratus fuerat; neque decretum concilii Nicæni de rebaptizandis solis paulianistis et non aliis hæreticis, huic enim concilio interfuerat; neque Siricium, cui erat coætaneus, in epistola ad Himericum Tarraconensem, ut validum admisisse baptismum arianorum, in qua addit ita a toto Oriente et Occidente observari. His non obstantibus,

Inst.: S. Athanasius, laudata oratione contra arianos, dicit 1° eorum baptisma esse inane religionis simulacrum : ergo nullum quoad substantiam; 2° eorum baptisma tam diversum esse a vero baptismate quam creatura diversa est a Creatore : ergo idem quod prius. 3° Ideo dicit nullum, quia carent fide, licet nomina proferant; sicut gentiles, licet Deum in ore habeant, vere tamen Deum non colunt. 4° Comparat baptismum arianorum baptismo paulianistarum, qui certo erat nullus etiam quoad substantiam : ergo.

Resp. hæc omnia recte intelligi de effectu, non de substantia Baptismi. Unde ad primum: Dicit baptisma arianorum esse simulationem in religione seu inane simulacrum, quia nihil ad pietatem confert iis qui consentientes errori arianorum illum suscipiunt. Ad secundum: Est tam diversum a vero baptismate, quantum ad effectum gratiæ, quam creatura diversa est a Creatore. Ad tertium: Qui fidem non habet, licet nomina proferat, non dat sacramenti effectum, scilicet gratiam, suscipienti qui ejus erroris est particeps, unde « inutilem aquam » habet, quippe cui desit pietas; sicut gentiles inutiliter Deum in ore habent, quem non verum agnoscunt, nec vere colunt. Ad quartum: Comparat baptisma arianorum baptismati paulianistarum, non quoad substantiam, sed quoad effectum, quia non magis confert gratiam propter defectum fidei et pietatis in iis qui adhærent arianorum doctrinæ, quam baptisma paulianistarum.

Movet autem nonnullos quod S. Athanasius hic dicat paulianistas proferre nomina, cum tamen eorum baptisma sit a concilio Nicæno reprobatum quod adulterarent formam Baptismi; sed advertendum S. Athanasium non dixisisse eos servare integram formam, sed tantum nomina proferre : forte enim proferebant solum nomen Patris, aut etiam Filii et Spiritus Sancti, sed cum expressione sui erroris. Vel dicendum tempore episcopatus S. Athanasii fuisse quosdam paulianistas qui integram formam proferrent.

De S. Optato Milevitano.

Est etiam quædam difficultas in vindicando S. Optatum Milevitanum ab errore rebaptizantium propter verba sequentia quæ habet, l. 1 *contra Parmenianum* : « Vides, inquit, frater Parmeniane, hæreticos a domo veritatis satis extorres, solos habere varia et falsa baptismata, quibus inquinatus non possit abluere, immundus emundare..... Bene clausisti hortum hæreticis; bene revocasti claves ad Petrum.... vobis vero schismaticis, quamvis in catholica non sitis, hæc negari non possunt, quia nobiscum vera et communia sacramenta traxistis. » Quibus verbis videtur manifestum S. Optatum rejecisse baptisma hæreticorum, et tamen admisisse baptisma schismaticorum.

Resp. S. Optatum loqui de baptismo hæreticorum qui juxta formam evangelicam non baptizabant. Veritas hujus responsionis patet; 1° quia loquitur de hæreticis qui communia nobiscum sacramenta non traxerunt et habent diversa baptismata : ergo et diversas formas sacramentorum; 2° quia loquitur de hæreticis qui symbolum vitiant; per symbolum autem

intelligebatur tunc temporis invocatio Trinitatis : sic in concilio Arelat. 1, can. 8, dicitur : « Si ad Ecclesiam aliquis de hæresi venerit, interrogent eum symbolum, et si prævideriut eum in Patre et Filio et Spiritu sancto baptizatum », etc. Sic S. Aug., lib. *Contra Donatistas*, c. 25 : « Cæterum, inquit, quis nesciat non esse christi baptismum, si verba evangelica quibus symbolum constat, illic defuerint; 3° quia S. Optatus, lib. 5 ad eumdem Parmenionem, ait : « In quo baptizarentur gentes a Salvatore mandatum est, per quem baptizarentur, nulla exceptione discretum est; non dixit apostolis : Vos facite, alii non faciant : quisquis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizaverit, apostolorum opus implevit. » Unde concludit : « Ergo nomen est quod significat, non opus. » Ibidem impugnat principium commune rebaptizantium : « Redeo nunc, inquit, ad illud vestrum quod dicitis : Qui non habet quod det, quomodo dat? Hæc verba in lege scripta non sunt. Nam si, ut vultis, homo dat, Deus vacat; et si Deus vacat et apud vos est omne quod dandum est, ad vos sit conversio, quos baptizatis in nomine vestro tingantur. » Item ibidem, producto circumcisionis exemplo, sic scribit : « Semel factum servat salutem ; si iterum fiat, potest afferre perniciem : sic baptisma christianorum Trinitate confectum confert gratiam; si repetatur, facit vitæ jacturam.... Aqua igitur sola et vera illa est, quæ non de loco, non de persona, sed de Trinitate condita est..... Non licet post Trinitatem in eadem Trinitate hoc iterum facere », id est, baptizare. Hæc sane omnem nebulam circa mentem Optati depellunt aperteque ostendunt ipsum, lib. 1, eorum tantum hæreticorum baptisma rejicere qui non servant formam.

Nec refert quod ibid. aquam Praxeæ et patripassianorum vocet mendacem; appellat enim mendacem, non quia non est verum baptisma, sed quia ob defectum fidei in suscipiente, non confert, ut dicit, vitam, criminum mortem, nativitatem immortalem et cælestis regni comparationem, quam credentis fides et Trinitas præstat.

Inst. 1° : Optatus intelligit de hæreticis de quibus intelligebat Parmenianus; dicit enim, lib. 1 citato : « Dixisti apud hæreticos dotes Ecclesiæ esse non posse, et recte dixisti; scimus enim hæreticorum ecclesias singulorum esse prostitutas » : atqui Parmenianus intelligebat de omnibus hæreticis, rebaptizabat enim omnes : ergo.

Resp. equidem Optatum intelligere et fateri omnibus hæreticis deesse dotes Ecclesiæ, ut dixerat Parmenianus, at non omnibus deesse vera sacramenta; hoc enim ultimum intelligit sub restrictione de his qui non servabant formam : « Bene hæc omnia, inquit ibidem, potuerunt ad solos hæreticos pertinere qui falsaverunt formam. » Et hoc sufficiebat scopo Optati; intendit enim in hoc primo libro probare Parmenianum rejiciendo baptisma schismaticorum, perinde ac hæreticorum, sua etiam sacramenta abjecisse, cum donatistæ essent veri schismatici ; quasi diceret : Bene dixisti non esse vera sacramenta apud hæreticos qui falsaverunt formam sacramenti, sed male negas esse vera sacramenta apud schismaticos qui servant formam, seu ut ait, « qui nec possunt novum aliquid aut aliud agere, nisi quod jamdudum apud suam didicerunt matrem »; alioquin apud te, id est, apud donatistas qui sunt schismatici, nulla forent sacramenta, et ideo subjungit : « Satis te miror, frater Parmeniane, cum schismaticus sis, schismaticos hæreticis voluisse jungere. »

Inst. 2° : S. Optatus non minus fidem quam invocationem Trinitatis exigit ad validitatem sacramenti; cum enim, lib. 5, distinxisset tres species in celebrando Baptismo, primam in Trinitate, secundam in credente, tertiam in operante, dicit primam et secundam esse necessariam : ergo.

Resp. Optatum per « fidem credentis » ibi intelligere fidem adulti suscipientis Baptismum quam existimat esse necessariam, non vero fidem ministrantis; ibi enim expresse distinguit personam operantis, id est, conferentis Baptismum, a persona credentis, et dicit personam operantis « simili auctoritate esse non posse » ac invocationem Trinitatis et fidem credentis seu suscipientis sacramentum.

De S. Cyrillo Jerosolymitano.

Illum inter rebaptizantes quidam numerant, quia, in præfatione *Catecheseon*, dicit : « Soli hæretici rebaptizantur, siquidem prius illud non erat Baptisma »; et ibi loquitur indistincte de omnibus.

Respondent aliqui tunc temporis nondum inolevisse in aliquibus ecclesiis Orientalibus morem rebaptizandi hæreticos, eo quod non intelligerent esse per illationem definitum in concilio Nicæno ratum esse baptisma hæreticorum ; Cyrillum autem in concilio primo Constantinopolitano cui interfuit, suam prio-

rem deposuisse sententiam, cum subscripserit canoni 7, in quo eorum tantum hæreticorum baptisma rejicitur, qui formam adulterant.

Respondent alii S. Cyrillum non loqui de omnibus hæreticis, sed de iis solum qui formam non servant, idque probant ex textu græco, in quo non habetur, ut fert versio latina, « Siquidem prius illud non erat baptisma, sed ubi (vel) quando prius illud non erat baptisma »: hæc enim particula Græca επειδή, inquiunt, non significat « siquidem », sed « ubi », « simul », « quando »; ita ut sensus Cyrilli sit solos hæreticos rebaptizari, non semper, sed quando non conferunt verum baptisma ob adulteratam formam.

Sectio VII.

Quodnam concilium plenarium totius orbis intellexerit S. Augustinus, in quo toties dicit definitam et terminatam fuisse controversiam de baptismo hæreticorum ?

Suppono contra paucos hoc concilium non esse neque Alexandrinum, anno 362 ; neque Constantinopolitanum primum, anno 381; neque Capuanum, anno 389, quia concilium, de quo loquitur S. Augustinus, celebratum fuit post mortem S. Cypriani et ante nativitatem ipsius S. Augustini ; postea tamen, inquit lib. 2 *de Bapt.*, c. 9 : « Dum inter multos ex utraque parte tractatur et quæritur (controversia rebaptizantium), non solum inventa est, sed etiam ad plenarii concilii auctoritatem roburque producta est, post S. Cypriani quidem passionem, sed antequam nati essemus. » Natus est autem S. Augustinus anno 355. Quæstio itaque vertitur de concilio Nicæno primo et de concilio Arelatensi : Norisius, Bossuetius, theologi Lovanienses, Nicolai, Natalis Alexander et alii multi stant pro concilio Nicæno. Marca, Sirmundus, Launoïus, patres S. Mauri et alii pro concilio Arelatensi. In utramque partem disputant Habert , Juenin , Tournely et quidam alii : adeo difficile est hunc nodum solvere. Verum quæ tanta sit utilitas in hujus nodi solutione, ut pro illa tanquam pro capitali fidei dogmate tam acri contentione inter se digladientur quidam auctores, plane non video. Ne tamen omnino vacuus dimittatur lector, quod probabilius nobis videtur, contractiori quo poterimus stylo exponemus. Igitur

Dico: Probabilius videtur S. Augustinum concilium plenarium totius orbis, in quo toties dicit finitam esse controversiam de Baptismo hæreticorum, intellexisse concilium Nicænum primum, non concilium Arelatense.

Prob. 1° : Concilium de quo S. Aug. est plenarium totius orbis concilium, lib. 1, *de Bapt.* c. 7; ex universo orbe christiano, lib. 2, c. 3 ; universæ Ecclesiæ concilium, ibid. c. 9 : atqui hæc non conveniunt concilio Arelatensi cui adfuerunt episcopi Occidentis tantum; convocatum enim fuerat a Constantino, qui tunc soli Occidenti imperabat, imperante in Oriente Licinio Augusto; neque illi sive per se, sive per suos legatos præfuit summus pontifex: conveniunt autem concilio Nicæno primo, quod, omnium consensu, fuit primum generale ex toto orbe catholico convocatum, et cui præfuit S. Sylvester per suos legatos: ergo.

Confirm. S. Augustinus concilium quod vocat plenarium et totius orbis opponit conciliis provincialibus et nationalibus: atqui concilium Arelatense fuit nationale tantum, nempe imperii Occidentis, ut dictum est: ergo. Prob. ant. S. Aug., lib 1 *de Bapt.*, c. 7, dicit quod circa quæstionem hanc de Bapt. conciliorum in suis quisque regionibus diversa statuta nutaverint, donec plenario totius orbis concilio, quod saluberrime sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur. Idem, lib. 2, c. 3 et 4: ergo.

2° S. Aug. in epist. 43, alias 162, ad Glorium et Eleusium, et epist. 53, ad Generosum, meminit concilii Arelatensis: at nusquam illud vocat plenarium aut universale, aut totius orbis, sed solum « Judicium Arelatense, judicium aliorum episcoporum »; et de Constantino dicit : « Alios episcopos voluit apud Arelatum judicare: ergo.

3° Cæcilianus absolutus fuerat a Melchiade papa in synodo Romana; ejus causa denuo tractata et judicata fuerat in concilio Arelatensi ; hæc probe sciebat S. Aug. qui sæpe appellat judicium Arelatense contra donatistas ; attamen dubitat an causa Cæciliani, interpellantibus donatistis, post judicium Melchiadis, iterum fuerit judicata in aliquo concilio plenario: ergo non habebat concilium Arelatense pro concilio plenario. En verba S. Augustini, epist. cit. 43, alias 162: « Ecce putemus illos episcopos qui Romæ judicarunt non bonos judices fuisse; restabat adhuc plenarium Ecclesiæ universæ concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa possit agitari, ut si male judicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur. Quod utrum fecerint probent;

nos enim non factum esse facile probamus ex eo quod totus orbis non eis communicat: aut si factum est, etiam ibi sunt victi, quod ipsa eorum separatio manifestat. Sed tamen quid postea fecerint imperatores litteris sufficientissime ostenditur. Judices enim ecclesiasticos tantæ auctoritatis episcopos, quorum judicio et Cæciliani innocentia et eorum improbitas declarata est, non apud alios collegas, sed apud imperatorem accusare ausi sunt, quod male judicarent. Dedit ille aliud Arelatense judicium, aliorum scilicet episcoporum, non quia jam necesse erat, sed eorum perversitatibus cedens et omni modo cupiens tantam impudentiam cohibere. » Ex his evidens est S. Augustinum dubitasse an causa donatistarum contra ordinationem Cæciliani post judicium Romanum, in aliquo concilio plenario fuerit iterum judicata, quin potius censere et dicere loco plenarii concilii datum fuisse a Constantino judicium Arelatense; idque inde corroboratur quod S. Aug. ex separatione donatistarum ab omnibus catholicis probet judicium Melchiadis pro Cæciliano non fuisse rescissum. At si supposuisset hujusmodi concilium plenarium, ex eo maxime et non ex sola separatione donatistarum, eorum damnationem probasset: ergo manifestum est S. Augustinum non habuisse concilium Arelatense pro concilio plenario. Argumentum videtur peremptorium.

4° In concilio Nicæno controversia de bapt. hæret. reipsa fuit definita, si non formaliter et explicite, saltem illative et per necessariam consequentiam; nam, can. 8, recipit baptisma novatianorum; can. 19, rejicit baptisma paulianistarum, non alia de causa quam quia novatiani servabant legitimam formam, non paulianistæ; ex quo sequitur concilium approbare baptismum quorumcumque hæreticorum qui formam evangelicam adhiberent, et eorum tantum rejicere qui illam adulterarent. Ita ipsemet S. Aug. *de Hæresibus,* n. 44: « Istos sane paulinianos, inquit, baptizandos esse in Ecclesia catholica Nicæno concilio constitutum est: unde credendum est eos regulam Baptismatis non tenere, quam secum multi hæretici, cum de catholica discederent, abstulerunt eamque custodiunt .» S. Hieron., *in Dialog. contra Lucif.*, scribit « Nicænam synodum omnes hæreticos suscepisse, exceptis Pauli Samosateni discipulis. » Siricius papa, circa annum 397, in epist. decretali ad Himericum, c. 1, ait: « Quos (arianos) nos cum novatianis aliisque hæreticis sicut est in synodo (Nicæna) constitutum per invocationem solam septiformis Spiritus, episcopalis manus impositione, catholicorum conventui sociamus. » Et Innocentius 1, ineunte sæculo V, epist. 22 ad episcopos Macedoniæ., c. 5, ait: « De ipsis tantum (paulianistis esse) præceptum(a synodo Nicæna) ratio ipsa demonstrat. » Adeo vulgatum erat tempore S. Augustini ex decreto synodi Nicænæ solos paulianistas esse rebaptizandos et non alios hæreticos qui legitimam formam retinebant. Nihil ergo obstat quominus nomine concilii plenarii dicamus S. Augustinum intellexisse concilium Nicænum, cum id negent adversarii, maxime quia arbitrantur in eo concilio controversiam hanc non fuisse definitam.

Obj. 1°: Concilium Arelatense fuit plenarium: ergo.Prob. ant. 1° Fuit « ex diversis et prope infinitis locis », ut scribit Constantinus ad Chrestum, Syracusanorum episcopum.2° Illi adfuerunt sexcenti episcopi, ut scribit Ado Viennensis *in Chronico*. 3° Concilium Arelatense secundum, can. 18, de primo concilio Arelat. dicit: « Ad quam urbem ex omnibus mundi partibus, præcipue Gallicanis, sub S. Martini tempore legimus celebratum fuisse concilium » : ergo.

Resp. 1° dato ant. neg. conseq. Non enim quærimus hic principaliter an concilium Arelatense fuerit plenarium, sed utrum S. Augustinus illud intellexerit loquendo de baptismo hæreticorum.

2° Neg. ant. Certo enim constat concilium Arelatense non fuisse neque plenarium, neque generale aut œcumenicum, cum fuerit convocatum a Constantino qui tunc soli Occidenti imperabat, nec ipsi præfuerit summus pontifex per se vel per suos legatos, nec inter Ecclesiæ concilia generalia numeretur.

Ad primam probationem : 1° In Græco non habetur « ex infinitis » sed « ex diversis quæ necessum non est recensere » unde Sirmundus vertit, « ex diversis compluribus », P. Nicolai « ex indicibilibus ». 2° Esto sit « ex prope infinitis », scilicet « ex prope infinitis sui imperii », ne cogeretur in una epistola singulos recensere, et hic frequens est loquendi modus.

Ad secundam : Dato sexcentos episcopos Arelate convenisse, non ideo probaretur fuisse plenarium totius orbis concilium ; sed neg. ant. Nam probabilius censent et probant Baronius, Natalis Alex. et alii fuisse tantum ducentos. Et sane incredibile est longe majorem numerum episcoporum convenisse ad synodum Arelatensem, quam ad Nicænam, quæ,

devicto Licinio, ex toto orbe congregata est. Igitur codex Corbeiensis a quo Ado hausit errorem, corrigendus est ex codice Colbertino qui fuit olim ipsius ecclesiæ Arelatensis, et in quo legitur simpliciter « Cætus episcoporum » non « sexcentorum. »

Ad tertiam: Patres secundi concilii Arelatensis locuti sunt per exaggerationem ad commendandam ecclesiæ Arelatensis dignitatem. Neque enim patres primi concilii ita sunt locuti in epistola synodica ad Sylvestrum, sed dicunt tantum « se ex diversis provinciis advenisse».

Inst. 1°: Quamvis concilium Arelatense non sit generale et œcumenicum, potuit tamen a S. Augustino intelligi nomine concilii plenarii : ergo. Prob. ant. S. Augustinus agnovit concilia plenaria quæ non erant generalia et œcumenica, sic concilium Bagaiense donatistarum vocat plenarium, lib. 2 contra epist. Parmen., cap. 5 et alibi. Similiter, in codice canonum ecclesiæ Africanæ, idem nomen ei tribuitur, sicut et conciliis nationalibus.

Resp. 1° Dato ant., neg. conseq.; a potentia enim ad actum non bene concluditur affirmando. 2° Dist. ant. S. Aug. agnovit concilium Bagaiense plenarium simpliciter neg.; concilium plenarium donatistarum, conc. Et esto vocaverit concilium plenarium simpliciter, nunquam tamen vocavit plenarium totius orbis aut universæ ecclesiæ, sicut vocavit id de quo agitur. Eædem solutiones adhibendæ sunt codici canonum ecclesiæ Africanæ.

Inst. 2°: S. Aug. per concilium plenarium totius orbis intellexit Arelatense: ergo. Prob. ant. 1° *Serm.* 2 in Psal. 32, dicit Cæcilianum purgatum fuisse et donatistas victos « judicio universi terrarum orbis »: hoc autem fuit Arelatense. 2° Lib. 2, *de Bapt.*, c. 8 et 9, vocat illud concilium transmarinum, Arelate autem et non Nicæa respective ad Afros est transmarina : ergo.

Resp. neg. ant. Ad primam probat., non dixit S. Aug. Cæcilianum purgatum et donatistas victos « judicio universi terrarum orbis»; sed de Cæciliano dicit : « Purgavit se in transmarino concilio; consensit huic judicio universus terrarum orbis ». Audis: « consensit judicio universus terrarum orbis », non judicavit. Ad secundam, neg. min. Nicæa enim respectu Afrorum est etiam transmarina ex ipso S. Augustino qui, lib. 2 *contra Crescon.*, cap. 37, dicit Bithyniam esse Africanis transmarinam ; Nicæa autem est urbs Bithyniæ.

Obj. 2° : Si dogma rebaptizantium fuisset Nicæni concilii generalis et œcumenici decreto proscriptum, id non ignorassent S. Athanasius qui illi adfuit, S. Basilius, S. Optatus Milevitanus et S. Epiphanius : atqui ii id ignorarunt : ergo. Prob. min. S. Athanasius, orat. 2 contra Arian., S. Basilius, epist. 1 et 2 ad Amphilochium, S. Optatus Milevit., lib. 1 contra Parmen., propugnant dogma rebaptizantium, et S. Epiphanius, *in Expositione catholicæ fidei*, dicit controversiam de baptismo hæreticorum nondum esse « synodali judicio decisam »: ergo. Hoc argumentum extollunt adversarii, sed vitreum est. Nam

Resp. 1° retorquendo illud : Si dogma rebaptizantium fuisset proscriptum decreto concilii Arelatensis, quod juxta adversarios fuit plenarium totius orbis, ex omnibus mundi partibus congregatum, et cui adfuerunt sexcenti episcopi duplo plures quam concilio Nicæno, illud non ignorassent laudati patres : atqui tamen ignoraverunt in sententia objicientium : ergo.

Resp 2° dist. maj. Si dogma rebaptizantium fuisset Nicæni concilii generalis decreto proscriptum formaliter et explicite, id non ignorassent laudati patres, conc; si fuisset proscriptum illative tantum, neg. maj., et omissa min. dist. conseq.: Ergo non fuit proscriptum decretis Nicænis in mente laudatorum patrum, transeat; in mente S. Augustini, neg. Cum enim, ut diximus, hoc dogma in concilio Nicæno non formaliter et explicite, sed tantum illative proscribatur, aliter de illo potuerunt sentire laudati patres, aliter S. Augustinus et ipse attendere ad consequentiam ad quam alii non attenderent : hic autem quærimus non principaliter quid et quomodo definierit Nicænum concilium circa Baptisma hæreticorum, sed quid de illo senserit S. Aug. Dato ergo præfatos sanctos patres censuisse nihil in dicto concilio definitum fuisse, non sequitur quod ea fuerit Augustini sententia, sicut nec fuit Hieronymi, Innocentii et Siricii, ut patet ex superioribus.

Resp. 3° : De SS. Athanasio et Optato diximus, sect. præcedenti, eosque ab errore rebaptizantium vindicavimus. Ad S. Basilium, qui fuit Firmiliani successor, non ideo rejecit baptisma hæreticorum quod ignoraverit decretum Nicænum, sed quia existimavit illud spectare non fidei dogma, sed disciplinæ variabilis secundum variam regionum consuetudinem. Ad S. Epiphanium : Non dixit controversiam de Baptismo non esse synodali judicio decisam, sed non esse « synodali judicio decisam» rebaptizandos esse arianos, prout quidam catholici rebaptizabant, quorum ideo temeritatem arguit.

Urgebis tandem : Si S. Augustinus censuit concilium plenarium, in quo finita fuit controversia de baptismo hæreticorum, esse concilium generale Nicænum, quare illud non nominavit, cum id maxime profuisset causæ quam defendebat contra donatistas?

Et ego vicissim quæro si S. Augustinus censuit concilium plenarium, in quo fuit finita controversia hæc, esse concilium Arelatense juxta adversarios, universale totius orbis ex infinitis locis, et omnibus mundi partibus convocatum, quare illud non nominavit, cum id pariter suæ causæ profuisset? Non nominavit ergo concilium Nicænum, quia inter passionem S. Cypriani et ipsius S. Augustini nativitatem erat primum et unicum concilium plenarium totius orbis et universæ Ecclesiæ, quod neminem latebat.

DISSERTATIO VI.

De subjecto sacramentorum.

Circa subjectum sacramentorum quatuor quæri possunt : 1° Quodnam sit ? 2° Utrum ad integritatem sacramenti requiratur in eo intentio illud suscipiendi? 3° Quæ dispositio necessaria sit ut licite et cum fructu sacramenta recipiat ? 4° Utrum indigno petenti liceat ministrare sacramenta ?

Circa primum nulla est difficultas; certum est enim 1° solum hominem viatorem de lege ordinaria esse sacramentorum subjectum ; sunt enim instituta a Christo ut media gratiæ et salutis adipiscendæ, quod competit solis viatoribus, non beatis indefectibiliter, nec damnatis irreparabiliter. Dixi: De lege ordinaria ; quia ita instituit Christus. An autem si voluisset, angelos et beatos quibusdam sacramentis subjicere potuisset ? Nulla videtur implicantia.

Certum est 2° omnem hominem viatorem esse subjectum capax Baptismi. Patet ex usu Ecclesiæ quæ et infantes et amentes baptizat. Et ratio est quia Baptismus est absolutæ necessitatis ad salutem ; de omnibus enim dixit Christus Joan. 3 : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum cælorum.*

Certum est 3° solum hominem baptizatum esse subjectum capax aliorum sacramentorum ; quia per solum Baptisma homo fit domesticus Dei et membrum Ecclesiæ ; et ita est janua ad alia Ecclesiæ sacramenta.

Certum est 4° non omnem baptizatum esse subjectum capax omnium sacramentorum ; infantes enim et amentes perpetui non sunt capaces Pœnitentiæ; quia hujus sacramenti materia sunt actus Pœnitentis ; neque Extremæ-Unctionis institutæ ad delendas reliquias peccatorum actualium; neque Matrimonii ad quod requiritur consensus deliberatus cujus sunt incapaces. Sunt autem capaces Confirmationis et Eucharistiæ, cum olim utrumque illis conferretur : item masculus Ordinationis, cum nihil obstet.

Circa tertium, patet ex dictis, dissert. 3, art. 4, § 2, pro sacramentis mortuorum requiri saltem attritionem ; pro sacramentis vivorum statum gratiæ saltem prudenter existimatum per confessionem vel contritionem, ut dixi de ministro, dissert. 5, a. 5 ; eadem enim est ratio utriusque : excepto tamen sacramento Eucharistiæ ad quod requiritur confessio. Adeas loca citata.

Restat ergo quæstio de secundo et quarto. Primum discutit Auctor infra q. 68, a. 7, de Baptismo ; secundum q. 80, a. 6, de Eucharistia : sed quia hæ duæ quæstiones spectant etiam alia sacramenta, eas hic examini subjiciendas duxi. Sit itaque

ARTICULUS I.

AN ET QUÆ INTENTIO IN ADULTO SUSCIPIENTE SACRAMENTUM REQUIRATUR AD EJUS INTEGRITATEM ?

Dico 1° : Excepta Eucharistia, requiritur ad integritatem sacramenti in suscipiente intentio interna suscipiendi illud ut rem in Ecclesia

sacram, seu quam solet Ecclesia conferre, ideoque qui se habet mere passive, seu, ut dicunt, neutraliter, neque volens, neque nolens, a fortiori qui reluctatur, non percipit sacramentum.

Excipio Eucharistiam, quia cum consistat in re permanenti, independenter a quavis intentione tam suscipientis quam ministrantis, remanet sacramentum.

Prob. conclusio auctoritate conciliorum, summorum pontificum et sanctorum Patrum. Concilium Carthaginense III, anno 397, can. 34, dicit : « Ægrotantes si per se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium hi qui sui sunt periculo proprio dixerunt, baptizentur. » Ubi aperte requirit intentionem suscipiendi sacramenti. Concilium Arausicanum 1, anno 441, can. 12, sic statuit : « Subito obmutescens, prout status ejus est, baptizari aut Pœnitentiam accipere potest, si voluntatis, aut præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu. » Ergo idem quod prius.

Innocentius III, cap. *Majores* de Baptismo et ejus effectu, Extra. lib. 3, tit. 42, imprimis rejicit opinionem eorum qui dicunt quod « sacramenta quæ per se sortiuntur effectum, ut Baptismus et Ordo cæteraque similia (adverte obiter sermonem non esse de solo Baptismo, ut fingit Vanroy), non solum dormientibus et amentibus, sed invitis et contradicentibus, etsi non quoad rem, quantum tamen ad characterem conferuntur. » Hanc, inquam, opinionem rejicit ; « quia, inquit, qui fuissent inviti et reluctantes immersi, saltem ratione sacramenti, ad jurisdictionem ecclesiasticam pertinerent : unde ad servandam regulam christianæ fidei forent rationabiliter compellendi ; verum id est religioni christianæ contrarium, ut semper invitus et penitus contradicens ad recipiendam et servandam christianitatem aliquis compellatur. » Deinde definit « illum qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipere sacramenti », etc. Tandem declarat « characterem non suscipere dormientes et amentes, si priusquam amentiam incurrerent aut dormirent, in contradictionibus persisterent ; quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare, secus autem si prius catechumeni extitissent et habuissent propositum baptizandi : unde tales in necessitatis articulo consuevit Ecclesia baptizare. »

Rituale Romanum Pauli V vetat ne Baptismus conferatur ei « qui usum rationis habuit ante amentiam, et nunquam exterdit voluntatem Baptismi, aut intentionem, aut petitionem illius. » S. Aug,, lib. 1, *contra Donat.*, c. 24 : « Si pro eo, inquit, qui respondere potest, alius respondet, non itidem valet » sacramentum.

S. Th. infra q. 68, a. 7, ad 2 : « Dicendum, inquit, quod si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus ; si tamen hoc non constaret, esset dicendum : Si non es baptizatus, ego te baptizo. » Et in corpore ex professo probat ad validitatem Baptismi requiri intentionem illud suscipiendi. Insuper q. 45, a. 4, o : « Si aliquis, inquit, ablutionem exteriorem reciperet, non intendens recipere sacramentum, sed ludum et dolum facere, non esset baptizatus » ; et in 4, d. 6, q. 1, a. 2, q. 3 : in adultis, inquit, et in habentibus usum rationis, in quibus potest esse contraria voluntas actu vel habitu, requiritur et contritio sive devotio ad percipiendam rem sacramenti, et intentio vel voluntas ad recipiendum sacramentum. In pueris autem absque utroque percipitur et sacramentum et res sacramenti ; et similiter est in carentibus usu rationis, nisi contraria voluntas habitu insit, non actu. »

Ratio a priori est voluntas Christi sic instituentis sacramenta, quæ voluntas colligitur ex doctrina et praxi Ecclesiæ, ut patet ex dictis, et sequentibus rationibus et congruentiis : 1° Non est verisimile Christum voluisse de lege ordinaria justificare, filium ac hæredem suum constituere adultum, nequidem de sua justificatione cogitantem, a fortiori reluctantem. Confer tract. de Gratia, dissert. 6, a. 3, ubi probavimus hominem adultum non justificari per gratiam, nisi ad eam se disponat per motum liberi arbitrii. 2° Cum quædam sacramenta, præsertim Baptismus et Ordo, ad certum vitæ genus adstringant, et graves obligationes imponant suscipientibus, manifestæ rationi consentaneum est, ut ad id non compellantur nisi volentes. 3° Christus sua sacramenta instituit ut humanis actibus perficerentur tam ex parte suscipientium quam ministrantium : ita exigit dignitas sacramenti, sublimitas finis illius, scilicet justificatio et salus hominis atque ipsius conditio, qui non more brutorum, sed ratione debet regi et agere, maxime in salutis æternæ negotio ; ideoque receptio sacramenti non secus ac ejus collatio debet esse humana, et quamvis sit passio, non tamen coacta, sed voluntaria, ut ait Auctor, q. 68, art. 7 cit., ad 1.

Hanc autem intentionem debere esse internam, id est, intentionem suscipiendi rem ut sacram in Ecclesia seu quod Ecclesia facit, nec sufficere intentionem recipiendi rem profanam, aut simulandi; vel ludendi, est diserte S. Thomæ in supplemento mox citato; et patet quia qui intenderet recipere rem profanam, aut simulare vel ludere, non intenderet recipere sacramentum.

Dico 2° : Hæc intentio requisita in suscipiente ad valorem sacramenti, non debet necessario esse actualis, neque proprie virtualis, vi scilicet cujus moveatur ad suscipiendum sacramentum, sed sufficit quod aliquando præcesserit et non sit revocata, ideoque moraliter perseveret, exceptis Pœnitentia et Matrimonio. Vocatur a quibusdam intentio interpretativa, ab aliis habitualis; posset etiam dici late virtualis, quia licet, ut dixi, suscipiens vi illius non moveatur ad suscipiendum sacramentum, ex eo tamen quod præcesserit, censetur voluntarie illud suscipere.

Patet conclusio ex dictis : juxta enim Innocentium III, Paulum V, S. Th. et Ecclesiæ praxim, amentes aut aliter usu rationis carentes baptizantur, si prius habuerint voluntatem suscipiendi sacramentum, et illam non revocaverint.

Unde non requiritur tanta intentio in suscipiente ac in ministrante; quia, ut jam notavi superius, minister cum sit agens debet habere intentionem quæ sit principium actus humani et determinativa ad esse sacramenti; suscipiens autem est patiens , etsi voluntarius, et illius intentio non requiritur ut sit principium actus humani et determinativa ad esse sacramenti, sed tantum ut dispositio subjecti, et sic sufficit quod illam aliquando habuerit et non retractaverit.

Excepi Pœnitentiam et Matrimonium ; quia cum in istis sacramentis, actus suscipientium sensibiliter expresi, sint illorum sacramentorum materia, non sufficit quod aliquando præcesserit voluntas ea suscipiendi, nisi adsint isti actus ex quibus constituitur sacramentum. Adde quod in Matrimonium contrahentes sint ministri. Unde amens, quamvis ante amentiam habuerit voluntatem confitendi aut contrahendi, non potest absolvi aut contrahere, quia non potest ponere actus ex quibus constituitur sacramentum, scilicet confessionem dolorosam aut consensum sensibiliter expressum.

Dico 3° : Quantum ad sacramenta Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ et Extremæ-Unctionis, sufficit intentio implicita ea recipiendi, inclusa, puta, in vita christiana, vel proposito vivendi christiane; quia hoc ipso quo quis vivit aut proponit vivere pie et catholice, habet implicite et sufficienter intentionem ut sibi conferantur omnia sacramenta sibi ad salutem necessaria aut valde utilia, qualia sunt assignata.

Excludo Pœnitentiam et Matrimonium propter rationes mox allatas in præcedenti conclusione, item et Ordinem ; quia cum non sit ita utilis particulari et inducat magnam status mutationem gravesque obligationes, nemo potest censeri illud sacramentum intendere in generali proposito vivendi christiane, nisi de eo aliquando voluntatem expressam habuerit, aut certe aliquid intendat in quo includatur intentio Ordinis.

Cæterum pro explicatione utriusque conclusionis observandum est hanc intentionem habitualem sive explicitam, sive implicitam suscipiendi sacramentum, non sufficere ut in omni casu et modo suscipiatur, sed tunc solum et eo modo quo christiano more et rationabiliter potest et debet conferri ac suscipi, scilicet in casu necessitatis, in periculo mortis, in amentia perpetua, vel etiam extra casum necessitatis, sed cum advertentia et cognitione. Ratio est quia homo vi suæ primæ intentionis, sive explicitæ sive implicitæ, non censetur prudenter velle sacramenta suscipere, nisi tempore, ritu et modo quo conferri solent christianis. Unde etsi quis ante mensem vel aliquot dies habuisset intentionem sive expli citam sive implicitam suscipiendi Baptismum, Confirmationem, Ordinem, etc., valide non susciperet in ebrietate, somno, amentia transitoria, ignorantia, etc., nisi forte ejus intentio expresse se extendisset ad hos casus; tunc enim valide sed illicite susciperet.

Sed quid, si non intendat quidem expresse sacramentum suscipere in ebrietate vel somno, prævidet tamen se in ebrietate vel somno, baptizandum, confirmandum, ordinandum, etc., et in illa prævisione sola, sine intentione, se inebriat vel somno dat?

Resp. illum invalide suscipere sacramenta. Ratio est quia intentio indirecta seu in causa non censetur se extendere ad id quod sequitur per accidens ad causam libere positam, nisi cum tenemur illud vitare, cum tali enim intentione posset subsistere contraria, v. g., honesta mulier ob justam causam modesto ornatu prodeeens in publicum, ex quo prævidet aliquem peccaturum, non censetur ullo modo velle hoc peccatum, sed e contra non vult :

censeretur tamen velle si ob aliquas circumstantias teneretur hoc peccatum vitare in proximo. Unde in casu posito talis homo vellet sufficienter peccatum irreverentiæ in susceptione sacramenti, quia tenetur illam vitare ; non tamen censeretur sufficienter velle sacramentum, quia non tenetur vitare, sed potius sumere, non quidem in illo statu, sed bene dispositus. Adde quod posset absolute habere intentionem contrariam susceptioni sacramenti.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

Obj. 1° plura exempla eorum qui inviti et reluctantes aut saltem nescientes ordinati sunt : inter illa tria sunt notiora et solutu difficiliora. Primum est Pauliani, fratris Sancti Hieronymi, de quo S. Epiphanius, epistola inter hieronymianas 60, nunc 110, ait : « Ignorantem eum et nullam penitus habentem suspicionem per multos diaconos apprehendi jussimus et teneri os ejus, ne forte liberari se cupiens adjuraret nos per nomen Christi, et primum diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem Dei et compellentes ut ministraret ». Alterum exemplum est Bassiani qui, in epist. ad Valentinum et Marcianum, imperatores, quæ extat, act. 11 conc. Chalcedonensis, narrans quomodo a Memnone, Ephesino antistite, fuerat ordinatus episcopus Evazorum, dicit : « Ego autem non acquiescebam, sed ab hora tertia usque ad sextam horam altari me plagis afflixit, et sanctum Evangelium et altare sanguine est impletum ». Tertium exemplum est Macedonii eremitæ in vertice montis, de cujus ordinatione facta a Flaviano Antiocheno scribit Theodoretus, *in Hist. Religiosa*, c. 13, quod Flavianus Macedonium « de montis vertice per speciem objectæ accusationis abduxit et sub mysticum sacrificium alteri admovit, cooptavitque in numerum sacerdotum; cumque, peracta liturgia, hoc illi quidam indicassent (ignorabat enim prorsus quid egissent),primum quidem convitiis verbisque asperis proscidit universos, deinde, arrepto baculo, quo innixus propter senium incedebat, pontificem ipsum et alios qui aderant insecutus est ». Proferuntur item ordinationes S. Ambrosii, Paulini, Nepotiani, S. Augustini et quorumdam aliorum : ergo.

Resp. duplici modo aliquem dici invitum et coactum respectu suæ ordinationis. 1° Sic ut neque precibus, neque rationibus, neque minis victus unquam annuit, sed semper obluctatur, vel omnino inscius ordinatur ; et hujusmodi ordinatio est invalida. 2° Sic, ut præ humilitate se indignum reputans et reverentia erga sacrum ministerium motus, primum reluctatur, sed tandem auctoritatis pondere, rationibus, suasionibus, minis victus consentit, et talis valide ordinatur, quia adest sufficiens consensus : et ita in multis contingere scribit S. Aug., epist. ad Donat., 204, nunc 173 : « Multi, inquit, ut episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni ».

Tales fuerunt Paulinianus et Bassianus. De Pauliniano enim scribit ipse S. Epiphanius ibidem : « Valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans : vix ergo compulimus eum et persuadere potuimus testimoniis S. Scripturarum et persuasione mandatorum Dei ». Neque obstat quod os teneretur, non enim id coactionis, sed potius necessarii consensus est argumentum ; quia moris erat tunc, ut qui juraverat se non suscepturum ordines, non ordinabatur, ne perjurii reus esset, ut patet ex S. Basilio, epist. ad Amphiloc., c. 10. Et id timebant qui os Pauliniani tenebant « ne forte liberari se cupiens, inquit S. Epiphan., adjuraret nos per nomen Christi ». Nullum autem fuisset periculum perjurii si, voluntate nunquam assentiente, ordinati fuissent. Idem probat factum Bassiani; ut quid enim tandiu cæsus, nisi ut tandem præberet consensum ? Talis autem consensus, licet sit involuntarius secundum quid, est tamen voluntarius simpliciter, ut communiter docetur de his quæ fiunt ex metu, et mox dicemus. Quod autem dicimus de his duabus ordinationibus, dicendum est a fortiori de ordinationibus S. Ambrosii, Paulini, Nepotiani, S. Augustini et similibus quæ referuntur.

Quantum ad ordinationem Macedonii, quæ majorem patitur difficultatem, quidam dicunt ipsum consensisse iis omnibus quæ religiose peragebat circa illum Flavianus, et ideo implicite suæ ordinationi. At probabilius respondent alii ejus ordinationem fuisse irritam, nisi postea ipso consentiente iteratus sit ritus sacer; idque sat innuit ipse Theodoretus addens : « Scimus sane haud laudandam multis visum iri hanc narrationem ».

Proferuntur insuper ordinationes sancti Gregorii Thaumaturgi et sancti Danielis Stylitæ qui dicuntur ordinati absentes; verum

inde probaretur etiam validam esse ordinationem absque manuum impositione et materiæ applicatione, quod nemo admittit : hæc igitur exempla nihil ad præsentem controversiam conferunt, et dicendum has ordinationes vel factas fuisse divinitus ministerio angelorum, ut narratur de consecratione Amphilochii episcopi Iconiensis, vel postea fuisse suppletos ritus ordinationum.

Inst.: Civis potest invitus promoveri ad consulatum, ubi id exigit bonum commune: ergo catholicus Ecclesiæ subditus ad sacri Ordinis gradum, ubi id poscit utilitas Ecclesiæ.

Resp. neg. conseq. Disparitas petitur 1° ex voluntate Christi quæ nobis constat ex definitionibus, praxi et communi sensu Ecclesiæ. 2° Promotio civis ad consulatum est tantum denominatio extrinseca, nihil ponens in promoto, et deputatio ad exterius ministerium coactioni subjectum ; homo enim hominem ad actus externos cogere potest. At ordinatio sacra, gratiam, characterem, potestatem ecclesiasticam ponit in anima, ubi Ecclesia non habet potestatem cogendi, quam licet dare potuerit Christus, non dedisse tamen constat ex probationibus conclusionis. Potest ergo catholicus invitus deputari ministerio altaris, sicut civis regimini exteriori, et tenetur in necessitate consentire et acceptare, et hoc probat paritas argumenti. At si renuat, peccat quidem, sed nihil efficitur.

Repones : Qui recipit alapam [1], invitus recipit, et tamen recipit : ergo similiter de sacramento.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod receptio sacramenti sit passio voluntaria ; receptio autem alapæ, passio coacta.

Obj. 2° : Ecclesia approbat Baptisma metu suppliciorum susceptum, et sic baptizatos cogit ad mores christianorum, ut patet ex concilio Toletano circa baptizatos tempore regis Sisebuti : ergo.

Resp. neg. conseq., quia quæ fiunt ex metu sunt simpliciter voluntaria, neque obstat voluntas contraria conditionata; vellet quidem non suscipere Baptismum, sed ne detrimentum patiatur, vult simpliciter et absolute recipere : patet in mercatore projiciente merces in mare metu naufragii. Et quamvis sic metu adacti possent retinere intentionem internam suscipiendi rem ut in Ecclesia sacram, hoc ipso tamen quod ritum externum, ut fieri solet, suscipiunt sicut alii, Ecclesia quæ non judicat de internis, præsumit in foro exteriori voluisse suscipere sacramentum et esse vere baptizatos, et ideo eos cogit stare religioni christianæ quam in baptismate perceperunt. Ita respondet Innocent. III, cap. cit. *Majores.*

Obj. 3° : Ipse Innocentius ibid. dicit : » Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non invenit » : ergo saltem non requiritur in suscipiente consensus positivus, sed sufficit quod non sit in eo voluntas contraria et neutraliter se habeat. Eamdem sententiam tenet Glossa. Ita Cajetanus.

Resp. neg. conseq. Utrumque enim requirit Innocentius, et consensum positivum et non resistentiam extrinsecam ; definit enim dormientes et amentes non recipere characterem, si antea habuerint contrarium propositum et non retractaverint; e contra recipere si habuerint antea propositum Baptismi : ergo requirit Innocentius non solum quod suscipiens non sit contrarius, sed etiam quod sit consentiens. Quando itaque statim concludit sic : « Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non invenit obsistentem, » per « obicem voluntatis contrariæ », intelligit non solum resistentiam positivam, sed etiam dissensum negativum seu carentiam consensus, ita ut ex negatione intelligenda et supponenda sit affirmatio contraria; scilicet, cum obicem voluntatis contrariæ non invenit obsistentem, sed voluntatem in consensu perseverantem; alioquin ejus illatio non corresponderet utrique membro definitionis præcedentis ex qua elicitur. Glossam non moramur quia non est tantæ auctoritatis.

Obj. 4° ex S. Aug. 1° S. Doct., l. 4 *Confess.*, c. 4, narrat quod quidam amicus febribus laborans, « cum desperaretur, baptizatus est nesciens, mente atque sensu absentissimus » : atqui is non habuerat intentionem suscipiendi Baptismum, cum scribat S. Aug. quod eum deflexisset ad superstitiosas et perniciosas fabellas : ergo. 2° Tract. 26 in Joan., dicit : « Accipere quisquam potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens » : ergo.

Resp. ad primum, neg. min. Quamvis enim S. Augustinus eum deflexisset ad perniciosas et superstitiosas fabellas, is tamen veram fidem, licet « nondum germanitus et penitus », tenebat, ut scribit S. Doctor, erat catechumenus baptismumque desideraverat; cumque S. Augustinus Baptismum ejus irrideret : « Ita irridentem exhorruit ut inimicum, admonuitque

[1] Hic q. 60. a. 7. ad 1.

mirabili et repentina libertate, ut si amicus esse vellet, talia sibi dicere desineret. » Quæ omnia ex ipso S. Augustino ibidem probant falsam esse minorem argumenti. Ad secundum: S. Aug. loquitur de susceptione Eucharistiæ, ut patet ex textu, dicit enim : « Intrare quis Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere sacramentum potest nolens, credere non potest nisi volens. » Quod si contendas S. Augustinum loqui etiam de Baptismo, dicam ipsum ita loqui respective ad infantes, aut ad adultos secundum quid tantum invitos.

Obj. 5° : Concilium Florentinum definit tria tantum concurrere ad perfectionem sacramenti, materiam, formam et intentionem ministri, nihil de intentione suscipientis : ergo non requiritur.

Resp. neg. conseq. Quia concilium loquitur tantum de iis quæ sunt communia omnibus sacramentis ; intentio autem suscipientis non est necessaria omnibus sacramentis, scilicet susceptioni Eucharistiæ et Baptismo pro parvulis et amentibus.

Inst. 1° : Quod est necessarium in uno ad substantiam sacramenti, est necessarium in omnibus : ergo.

Resp. dist. ant. Quod est necessarium ut quid essentiale, conc.; quod est necessarium ut dispositio subjecti tantum et conditio sine qua non, subdistinguo: Si subjectum sit capax illius, conc.; si sit incapax, ut sunt pueri et amentes, neg.

Inst. 2° : Quod non est essentiale uni sacramento, non est essentiale alteri : atqui intentio subjecti non est essentialis alicui sacramento ex dictis : ergo nulli.

Resp. conc. totum ; non enim dicimus intentionem subjecti requiri essentialiter ad sacramentum, sed tantum ut conditionem ex parte subjecti.

Inst. 3° : Perfectio sacramenti tota est a ministro: ergo.

Resp. dist. ant. Tota est a ministro ut a causa efficiente, conc.; ut a conditione requisita, neg.

Inst. 4° : Non requiritur consensus hominis ut generetur ; ergo nec ut regeneretur per sacramentum.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod generari sit quid naturale cujus subjectum necessarium est homo, incapax consensus vel dissensus antequam sit genitus. At regenerari per sacramentum est quid morale naturæ superadditum et indebitum, subjectum capax consensus et dissensus sanctificans, constituens ministram in foro interiori, graves inducens obligationes; hæc autem fieri non conveniebat absque ejus consensu.

Inst. 5° : Baptismus est institutus in remissionem peccati originalis : atqui peccatum originale sine intentione et consensu contrahitur : ergo sine intentione et consensu remittitur.

Resp. 1° Baptismum non esse tantum institutum in remissionem peccati originalis, sed etiam actualis quod proprio consensu committitur. 2° Neg. conseq. Ex hoc enim quod peccatum originale contrahatur sine consensu propriæ voluntatis, non sequitur quod sine consensu debeat dimitti, sed eo modo qui Deo placuerit. Placuit autem Deo quod adultis, qui sunt capaces consensus et dissensus, non dimitteretur sine proprio consensu, quatenus homo adultus sine motu propriæ voluntatis non justificatur de lege ordinaria, ut dixi dum de gratia loco supra citato ; neque convenit ut sine proprio consensu induat novum statum et graves obligationes.

Petes utrum fides requiratur in suscipiente ad valorem sacramenti ?

Resp. negative, excepta Pœnitentia [1]. Patet ex usu et praxi Ecclesiæ quæ ratum habuit Baptismum quem hæretici sub legitima forma receperant; et ita expresse resolvit S. Aug., lib. 3 *de Bapt.*, c. 14. Ratio est quia sacramentum non perficitur per justitiam hominis dantis vel suscipientis Baptismum, sed per virtutem Dei. Excepi Pœnitentiam, quia, ut jam non semel dixi, ejus materia est actus pœnitentis, scilicet actus contritionis seu attritionis qui non potest esse sine fide.

Si opponas : Optatus Milevit. qui, lib. 5 *Adversus Parmen.*, dicit necessariam esse fidem suscipientis sicut invocationem Trinitatis, et S. Ambrosium qui, lib. 1 *de Spiritu Sancto*, c. 3, dicit sine fide Trinitatis vacuum esse sacramentum,

Resp. ad primum, juxta Optatum necessariam esse fidem suscipientis sicut invocationem Trinitatis, sed non in eodem gradu ; invocatio namque Trinitatis necessaria est ad substantiam sacramenti, seu, ut dicit Optatus, «sine qua res non potest geri» ; fides autem suscipientis est necessaria ad effectum sacramenti: sicque το « sicut» non dicit omnimodam paritatem. Ad secundum: S. Ambrosius pariter loquitur de effectu ; res enim quæ non obtinet effectum ad quem est instituta, recte dicitur vacua.

[1] Infra q. 68, a. 8, o.

ARTICULUS II.

Utrum liceat ministrare sacramenta peccatori ea petenti?

Peccator vel est publicus vel occultus [1]. Publicus dicitur, vel evidentia juris quando scilicet in judicio est criminis convictus aut confessus, vel evidentia facti quod nulla tergiversatione celari potest. Hoc ultimum non ita facile dignoscitur; non enim solum attendi debet numerus testium, sed qualitas delicti, loci, personarum quæ crimen noverunt, ita ut censeatur prudenter ad communem notitiam venisse, vel brevi perventurum. Peccator occultus dicitur cui deest evidentia juris aut facti. Item peccator, sive occultus sive publicus, vel publice petit, ut si cum aliis ad sacram mensam accedat; vel occulte, ut si privatim vel etiam palam sed solus petat, et minister non paratus aut alio detentus honeste prætexit suas occupationes sine scandalo et diffamatione petentis.

Dico : Peccatori occulto occulte petenti [2], et publico sive occulte sive publice petenti, extra periculum mortis, deneganda sunt sacramenta, excepta Pœnitentia, et in aliquo casu Matrimonium. Est communis.

Ita rituale Romanum de Eucharistia quoad utramque partem. Quantum ad primam: « Occultos vero peccatores, inquit, si occulte petant, et non eos emendatos noverit, repellat.» Quantum ad secundam : « Arcendi sunt, inquit, publice indigni, quales sunt excommunicati, interdicti, manifestique infames, ut meretrices, concubinarii, fœneratores, magi, sortilegi, blasphemi, et alii ejus generis publici peccatores, nisi de eorum pœnitentia constet, et publico scandalo prius satisfecerint. »

Notanda sunt hæc ultima verba : « Nisi de eorum pœnitentia constet et publico scandalo prius satisfecerint»: ex quibus patet quod non sufficiat emendatio, sed et requiratur reparatio scandali per conversionis notitiam. Si tamen occulte petat, et ministro præsentibusque, si adsint, constet de ejus conversione, sitque certum quod conversio simul cum perceptione sacramenti innotescet, videtur quod tunc non sit denegandum, cum nulla appareat amplius causa denegandi.

Ratio utriusque partis est quia ex hoc quod sacramentum denegetur peccatori occulto occulte petenti, vel publico publice aut occulte petenti, nulla sequitur ejus diffamatio aut aliud inconveniens : consequenter minister peccaret contra religionem dando sine urgente causa sanctum canibus cum magna sacramenti irreverentia, abuteretur suo ministerio quod est illi datum ad ædificationem et non ad destructionem, et concurreret absque necessitate peccato saltem externo alterius, internumque foveret, et si esset publicum, magnum generaret scandalum.

Dixi 1° : *Extra mortis periculum;* quia cum sacramenta sint propter homines, in extremis extrema sunt tentanda, et potius exponitur Sacramentum irreverentiæ, quam privetur homo in tanta necessitate sacramento quod prodesse potest ; debet tamen conari minister in quantum tempus permittit et facultas adest, ut peccator morti proximus det eo modo quo potest signa pœnitentiæ etiam publica, si sit publicus.

Dixi 2° : *Excepto sacramento Pœnitentiæ;* quia sacramentum Pœnitentiæ est omnibus peccatoribus secunda post naufragium tabula, ad quam ideo omnes peccatores etiam sceleratissimi, sive occulti, sive publici, confugere debent ; idque probat praxis confessariorum, qui omnes admittunt et secundum dispositionem cujusque absolvunt, differunt aut remittunt; neque inde ullum inconveniens natum est sequi pro fama pœnitentis, aut tranquillitate reipublicæ.

Dixi 3° : *Excepto etiam Matrimonio in aliquo casu;* quia in vicinia hæreticorum, propter tranquillitatem reipublicæ, toleratur Matrimonium cum parte hæretica, eique consequenter peccatori publico ministratur sacramentum. Id autem ad alios casus non est extendendum, nisi ex gravi causa ab Ecclesia approbanda.

Multi etiam excipiunt casum quo minister non nisi ex confessione sciret crimen petentis sacramentum ; quia nunquam licet uti scientia confessionis cum confusione et rubore pœnitentis, ex quo redderetur sacramentum valde odiosum ; et ita videtur definivisse Eugenius papa, cap. *Si sacerdos*, de officio judicis ordinarii, Extra lib. 1, tit. 31, c. 2 : « Si sacerdos, inquit, sciat pro certo aliquem esse reum alicujus criminis, vel si confessus fuerit et emendare noluerit.... non nominatim potest eum removere a communione.... quia non ut judex scit, sed ut Deus. »

Equidem S. Th. junior, in 4, d. 9, q. 1, art. 5, q. 1, videtur docere oppositum, secutus doctores sui temporis, Alensem, Richardum, etc.

[1] Infra q. 30, a. 6, o. et in 4. d. 9, q. 1, a. 5, q. 1.
[2] Ibid.

Sed interpretatur Sylvius, scilicet si ex alia causa quam criminis auditi in confessione possit honeste se excusare. Alii dicunt S. Th. seniorem factum tacite retractasse in Summa quod junior docuerat in Sententias; quia infra q. 80, a. 6 cit., ubi ex professo quærit utrum liceat denegare corpus Christi peccatori petenti, et ubi ideo opportunum fuisset hanc priorem suam opinionem inserere, omnino omittit.

Dico 2° :[1] Peccatori occulto publice petenti non est denegandum sacramentum, ubi sine ejus diffamatione et scandalo denegari non potest, ut si cum aliis accedat ad sacram mensam.

Est etiam communis et certa, et ita definitur in jure 6, q. 2, cap. *Si tantum*, Extra l. 1, tit. 31, cap. *Si sacerdos* et cap. *Non prohibeat* de consec. d. 2; et ita semper observatum fuit in Ecclesia : « Nos, inquit S. Aug., hom. 351, olim 50, inter 50, a communione prohibere quemquam non possumus.... nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive sæculari, sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum. » Et rituale Romanum de Eucharistia : « Occultos, inquit, peccatores, si occulte petant, et non eos emendatos agnoverit, repellat : non autem si publice petant, et sine scandalo ipsos præterire nequeat.

Hujus conclusionis varii varias adferunt rationes, ut quod sacerdos sit minister publicus ideoque debeat uti scientia publica; quod baptizatus habeat jus ad sacramenta, quibus non potest privari publice, nisi publice constet jus suum amisisse ; item quod habeat jus ne diffametur. His et aliis rationibus omissis, quæ graves et intricatas patiuntur objectiones,

Arbitror, juxta Auctorem, rationem fundamentalem conclusionis esse voluntatem Christi[2] quæ ex ejus facto nobis innotescit, cum corpus suum non denegavit Judæ quem noverat peccatorem : quod factum apostoli et Ecclesia apprehenderunt ut exemplum quod sequeremur; et hinc præceptum in Ecclesia, ut ex ejus traditione et praxi constat.

Idque merito propter gravia inconvenientia quæ alioquin sequerentur. Vel enim minister teneretur probare crimen vel non : si primum, onus foret ipsi intolerabile et plerumque impossibile, cum vel ipse solus crimen nosceret, vel testes, ut plerumque accidit, recusarent ferre testimonium; si secundum, datur ansa sacerdotibus quemlibet impune diffamandi : et hinc jurgia, lites, scandala, turbatio Ecclesiæ et reipublicæ, dum minister justam, suscipiens injustam diceret repulsam. Et alii judicarent prave vel de sacerdote quod injuste repellat eum qui bene audit; vel de suscipiente, quod gravi crimine subjaceat; vel etiam de Ecclesia, quod toleret sacerdotes, viros probos et integræ famæ diffamantes.

Hæc mihi ministrat angelicus Doctor locis citatis in margine : « Quia, inquit, q. 81, art. 2, o, Christus nobis debuit esse exemplum justitiæ, non conveniebat ejus magisterio, ut Judam occultum peccatorem sine accusatore et evidenti probatione ab aliorum communione separaret, ne per hoc daretur exemplum prælatis Ecclesiæ similia faciendi. » Et ad 2 : « Ideo Christus Judam non repulit a communione, ut daret exemplum tales peccatores non esse ab aliis sacerdotibus expellendos. » Et in 4 cit : « Quia alias daretur facultas malis sacerdotibus pro suo libito punire maxima pœna quos vellent. »

Neque dicas Christum non dedisse Judæ suum corpus, sed simplicem panem ; id enim falsum probabimus cum Auctore ad q. 81 citatam.

Si ulterius dicas inde probari quod etiam peccatori non petenti liceat dare sacramentum, quia Judas non petebat, resp. quod cum Judas inter alios discumberet, nec posset sine scandalo repelli, censendus sit tacite petiisse, quod omnibus parabatur.

Et hinc evanescunt omnes objectiones.

Si enim objicias 1° quod peccator per peccatum amiserit jus ad sacramentum ; 2° quod possum manifestare furem ut restituat ablatum, etiamsi inde infametur; 3° quod profanatio sacramenti sit majus malum quam diffamatio indigne accedentis; 4° quod nunquam liceat concurrere ad peccatum alienum; 5° quod præceptum sit negativum : « Nolite dare sanctum canibus »; 6° quod non possim reddere gladium volenti se vel alium occidere; 7° quod possim aperire crimen volentis se occidere corporaliter, ut impediam, etiamsi inde diffametur; 8° quod non liceat ponere hostiam consecratam in loco sordido, neque dare petenti ad magiam; 9° quod sacerdos possit dare hostiam non consecratam:

Hæc omnia, inquam, et alia hoc uno verbo solvuntur, quod in his omnibus non habeamus voluntatem Christi, sicut habemus in casu conclusionis, quippe qui illam manifestavit suo facto in exemplum nostrum, cedens hac in parte juri suo non quidem in favorem peccatoris, qui ideo non excusatur, sed in fa-

[1] Ibid. [2] Infra q. 81. a. 2, o et ad 2 et in 4. d. 9, q. 1, a 5, q. 1.

vorem ministrorum et pro tranquillitate Ecclesiæ, et forte propter alias causas sibi notas.

Ad singula tamen succincte resp. Ad primum : Peccator amiserit necne jus ad sacramentum ; sufficit quod ministro sit obligatio ex voluntate Christi illi ministrandi. Ad secundum, neg. conseq., quia manifestationem peccatoris ad sacramentum accedentis prohibuit Christus propter gravia inconvenientia, quæ non resultant ex manifestatione furis. Ad tertium, dist. Profanatio est majus malum peccatori suscipienti, conc.; ipsi ministro, neg. Ipse enim non peccat, nec profanat, sed facit id ad quod tenetur ex voluntate Christi. Ad quartum : Minister non concurrit positive ad peccatum alterius, sed permittit tantum ex justa causa, quod in pluribus aliis contingit. Ad quintum: Præceptum est negativum conditionate, si Christus non dispensaverit et juri suo non cesserit : vel non est dandum sanctum canibus sine causa, sicut non est occidendum sine causa. Insuper istud præceptum ad litteram est de non annuntiando Evangelio iis qui instar canum illud dilacerant. Ad sextum, neg. ant. Si subsit justa causa, v. g., ad evitandum mortem mihi intentatam. Aliunde non adest ibi voluntas Christi. Ad septimum : Pariter id non prohibuit Christus sicut prohibuit manifestationem peccatoris occulti petentis publice sacramenta. Adde quod ex manifestatione volentis seipsum occidere non sint nata sequi inconvenientia sicut ex nostro casu ; tum quia est de raro contingentibus ; tum quia facile potest probari furia aut amentia volentis seipsum occidere. Ad octavum, neg. conseq. Utrumque enim in casu nec permisit nec præcepit Christus, sicut præcepit in casu conclusionis. Adde quod ex causa liceret etiam ponere in loco sordido, puta ne conculcaretur ab infidelibus. Ad ultimum, neg. ant. Quia in sacramento veritatis non debet haberi fictio et mendacium facto, neque licet dare scienter occasionem idololatriæ, etiamsi materialis tantum. Aliunde ista ratio non currit pro sacramentis aliis ab Eucharistia.

DISSERTATIO VII.

De numero, ordine et cæremoniis sacramentorum, necnon de sacramentalibus.

D. Th. q. 65.

ARTICULUS I.

DE NUMERO SACRAMENTORUM.

Dico : Sacramenta novæ legis[1] sunt septem, nec plura, nec pauciora, scilicet : Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo et Matrimonium.

Est de fide contra lutheranos et calvinistas, qui duo vel tria tantum sacramenta agnoscunt; quidam enim Baptismum et Cœnam duntaxat admittunt, alii addunt his duobus Confirmationem, alii Pœnitentiam, alii Ordinem : ita errantes inter se dividuntur.

[1] Hic q. 65, a. 1, o.

Prob. 1° ex S. Scripturis quæ de quolibet sacramento mentionem faciunt : loca retulimus dissert. 3, a. 1. Require. Item referemus dum de singulis sacramentis.

Prob. 2° ex constanti Ecclesiæ praxi et sensu : Ecclesia quovis tempore damnavit eos qui septenarium sacramentorum numerum temerabant : sic, sæculo tertio, damnavit novatianos qui neophytos non confirmabant ; sæculo quarto, manichæos qui nuptias damnabant ; sæculo decimo quarto, wicleffistas Extremam-Unctionem rejicientes ; sæculo decimo sexto, lutheranos, zuinglianos, calvinistas, quorum alii duo, alii tria tantum sacramenta admittebant, ut dictum est.

Confirm. ex summo consensu ecclesiæ Græcæ et Latinæ in statuendo septenario sacramentorum numero : hunc probant ritualia Græca, edita a Jacobo Goar; demonstrat Leo Allatius ; item Jeremias, patriarcha Constantinop., qui in censura qua perstringit Augustanam lutheranorum confessionem, testatur in ecclesia Græca septem sacramenta, nec plura, nec pauciora recipi.

Prob. 3° ex conciliis. Concilium Londoniense, anno 1237, auctoritate Ottonis, S. Sedis legati, celebratum, numerat septem sacramenta assignata.

Concilium Florentinum in decreto Unionis, anno 1439, sic definit : « Novæ legis septem sunt sacramenta, videlicet : Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo et Matrimonium » : nullo Græcorum contradicente.

Concilium Tridentinum, sess. 7, can. 1, sic pronuntiat : « Si quis dixerit sacramenta novæ legis non fuisse a Jesu Christo Domino nostro instituta; aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet : Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam-Unctionem, Ordinem et Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum, anathema sit.»

Prob. 4° ex Patribus. Tertullianus, antiquissimus scriptor, l. *de Præscrip.*, c. 40, meminit Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ et summi pontificatus, id est, Ordinis; Pœnitentiæ, lib. quem inscripsit de hoc sacramento ; item Ordinis, lib. *ad Uxorem*, c. 7, et *de Præscrip.*, c. 41, ubi addit ægrotorum curationem, id est, Extremam-Unctionem; Matrimonii, lib. 2, *ad Uxorem*, c. 8.

S. Aug., lib. 5, *de Bapt.*, c. 20, memorat Baptismum, Eucharistiam et oleum, id est, Extremam-Unctionem; item oleum, epist. 119; Confirmationem, l. 2. *contra Litt. Petiliani*, c. 104; Ordinationem, l. 2. *cont. Epist. Parmeniani*, cap. 13, et lib. 1, *de Baptis.*, c. 1; Pœnitentiam, in Psal. 146; Matrimonium, l. 1 *de Nupt. et concupisc.*, c. 10. Alii vero Patres modo unius, modo alterius, prout occasio se offerebat, meminerunt.

Hinc Magister sententiarum, qui floruit circa medium sæculi duodecimi, septenarium sacramentorum numerum tanquam rem in Ecclesia constanter et communiter receptam adstruit nemine reclamante, quamvis in pluribus aliis multos habuerit impugnatores. Deinde S. Th. et omnes scholastici, excepto uno Durando, qui Matrimonium e numero sacramentorum expunxit.

Prob. 5° ratione congrua Auctoris [1], ex similitudine vitæ spiritualis cum corporali. Ad vitam corporalem tum privatam cum publicam septem sunt necessaria : 1° Generandus est homo; 2° augendus et roborandus ; 3° nutriendus ; 4° si infirmatur, sanandus; 5° reliquiæ infirmitatum removendæ ; 6° quia est animal sociale, constituendi superiores qui rempublicam et societatem regant; 7° quia est mortalis, ne pereat societas, necessaria est legitima maris et fœminæ conjunctio ad propagationem. Ita ad vitam spiritualem quæ conformitatem aliquam habet cum corporali, septem sunt necessaria : 1° Per Baptismum renascimur; 2° per Confirmationem augemur et roboramur in fide; 3° per Eucharistiam spiritu nutrimur ; 4° per Pœnitentiam sanamur ; 5° tolluntur reliquiæ peccatorum per Extremam- Unctionem ; 6° per Ordinem constituuntur superiores qui Ecclesiæ societatem regant; 7° per Matrimonium fit religiosa prolium propagatio et christiana educatio ; non enim est solum in officium naturæ, sed est etiam sacramentum gratiæ.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Neque in S. Scriptura, neque in Patribus invenitur septenarius sacramentorum numerus ordine et expressis verbis definitus ; imo quidam Patres duorum tantum, alii trium, alii quatuor meminerunt. S. Dionysius Areopagita, *de Ecclesiast. Hierarch.*, ubi prolixe tractat de sacramentis, c. 2, 3, 4, 5, Baptismi, Confessionis, Eucharistiæ et Ordinis tantum mentionem facit; c. 7, obiter Pœnitentiæ, sed nullatenus Matrimonii et Extremæ-Unctionis. Justinus *in Apologia* Baptismum et Eucharistiam tantum nominat. S. Cyrillus in suis Catechesibus, et S. Ambrosius, l. *de Sacramentis*, his addunt Confirmationem duntaxat.

Resp. neg. conseq. Sufficit enim quod in S. Scriptura et Patribus inveniantur res ex quibus colligitur numerus septenarius sacramentorum, quod ita esse probavimus. Neque ullus Patrum unquam asseruit esse tantum vel duo, vel tria sacramenta ; sed modo duorum, modo trium, modo plurium meminerunt, prout occasio ferebat et suo proposito conveniebat.

Sic S. Dionysius non meminit Matrimonii et Extremæ-Unctionis, quia ex professo non agebat de sacramentis, sed de actibus hierarchicis,

[1] Ibid.

seu officiis sacris quæ in Ecclesia solemniter et cum quadam consecratione exercentur; nec tamen omnino siluit de Extrema-Unctione dum, cap. 4, loquitur de consecratione «sacri olei», quo nomine intelligitur non solum chrisma, aut oleum catechumenorum, sed etiam infirmorum. Justinus agit de Baptismo et Eucharistia, quia intendebat retundere calumniam gentilium qui dicebant christianos baptizari malefica superstitione, et eos apponere in sacra mensa carnes infantium trucidatorum. SS. Cyrillus et Ambrosius ibi instruunt catechumenos, et ideo loquuntur de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia, quæ solebant tunc simul eis dari.

Inst. ex S. Aug.: 1° S. Doctor, epist. 118, nunc 54, et lib. 3, *de Doct. Christiana*, cap. 9, numerat tantum duo sacramenta, Baptismum scilicet et Eucharistiam. 2° Tract. 120 in Joan., dicit ex latere Christi fluxisse sacramenta Ecclesiæ, quod et alii Patres dicunt. 3° Consuetum erat antiquis religionis mysteria gentibus occultare. At juxta S. Augustinum, in Psal. 103, duo tantum, Baptismus et Eucharistia occultabantur: « Quid est, inquit, quod occultum est et non publicum in Ecclesia? Sacramentum Baptismi, sacramentum Eucharistiæ; opera enim nostra vident pagani, sacramenta vero occultantur illis. »

Resp. ad primum, S. Augustinum alibi aliorum sacramentorum meminisse, ut probavimus; imo et in iis ipsis locis objectis alia esse quam duo nominata aperte indicat; dicit enim primo loco: « Sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus et communicatio corporis et sanguinis Domini, et si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur »; in secundo loco: « Sicuti est baptismus et celebratio corporis Christi »; quo loquendi modo manifeste patet hæc duo ex pluribus aliis proferri in exemplum.

Ad secundum: Sub duobus sacramentis cætera comprehenduntur, quia Baptismus est janua aliorum sacramentorum, Eucharistia finis et præstantissimum omnium. Aliunde S. Aug. loquitur ibi de ædificatione Ecclesiæ ad quam concurrit « Sanguis redemptionis », per quem soluto pretio redempti sumus, et Baptismus per quem regeneramur.

Ad tertium: Duo numerat, sed alia non excludit, imo alia asserit ibidem; dicit enim: « Munus sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, et in cæteris sanctis sacramentis. » Insuper S. Basilius, *de Spiritu Sancto*, c. 2, dicit « olei Unctionem » etiam occultari. S. Chrysost., hom. 18 in 2 Corinth., inter secreta recenset Ordinationem: si ergo valeat argumentum, debent hæretici agnoscere sacramenta Extremæ-Unctionis et Ordinis.

Obj. 2°: Lotio pedum est sacramentum: ergo sunt plusquam septem sacramenta. Prob. ant. 1° Est signum sensibile. 2° Est signum gratiæ, Joan. 13, v. 8: *Si non lavero te, non habebis partem mecum;* v. 10: *Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus:* quæ verba significant mundationem a peccatis venialibus quæ post gratiam baptismalem committuntur et significantur pulvere pedum. Et v. 7: *Quod ego facio tu nescis modo, scies autem postea:* quæ verba indicant significationem mysticam in ea lotione latitare. Est signum a Christo institutum et præceptum. v. 14: *Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes; exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis:* atqui hæc tria constituunt verum sacramentum: ergo.

Resp. neg. ant. Namque lotionem pedum non fuisse a Christo Domino institutam et præceptam tanquam sacramentum certo constat ex ipsa Ecclesia quæ septem tantum agnoscit sacramenta, et cujus disciplina varia et inconstans circa hanc pedum lotionem, evidenter probat, eam nunquam habuisse ut sacramentum. S. Ambros., l. 3. *de Sacram.*, c. 1, testatur ecclesiam Romanam, omnium matrem, eam non observare. Ecclesia Hispaniarum, teste S. Isidoro, lib. 6 *Etymolog.*, c. 7, non solum pedes, sed caput baptizandorum lavabat dominica palmarum; unde hæc lotio dicta est «capitiluvium» Eumdem morem servatum fuisse in Galliis refert Alcuinus, l. *de Ecclesiasticis officiis*. Deinde ecclesia Hispanica in concilio Illiber., can. 48, prohibuit lavari a sacerdotibus et clericis pedes eorum qui baptizabantur. De ecclesia Africana scribit S. Aug. ad Jan. epist. 55, alias 119, c. 18: « Ne ad ipsum sacramentum Baptismi videretur pertinere (lotio pedum), multi hoc in consuetudine recipere noluerunt: nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitarunt. » Ex quibus evidens est lotionem pedum, nunquam habitam fuisse in Ecclesia ut sacramentum a Christo institutum et præceptum, sed in quibusdam ut cæremoniam ecclesiasticam. Insuper si lotio pedum esset sacramentum remissivum venialium, ut volunt, cur semel tantum in anno et non quotidie adhibetur, cum sint quotidiana peccata venialia? Cur ante Baptismum adhibebatur, cum peccata venia-

lia non dimittantur ante mortalia, quæ per solum Baptismum diluuntur? Itaque

Ad prob. neg. quod sit signum practicum gratiæ conferendæ vi istius lotionis, quod requiritur ad rationem veri sacramenti, sed signum fuit humilitatis et charitatis a nobis exercendæ pro remissione venialium, quarum virtutum per hanc lotionem Christus dedit nobis exemplum, juxta illius verba : *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci,* etc. Hæc igitur verba : *Et vos debetis alter alterius lavare pedes,* metaphorice sunt intelligenda de præcepto humilitatis et charitatis. Ista : *Si non lavero te, non habebis partem mecum,* non significant gratiæ promissionem per hanc actionem conferendæ, sed comminationem privandi Petrum vel consortio et familiaritate Christi, vel sacra mensa quæ parabatur, vel regno cœlorum; non quod hæc ablutio ut talis esset absolute necessaria, sed obedientia. Horum autem verborum : *Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus,* sensus est quod sicut qui est lotus, est totus, id est, toto corpore mundus, nec indiget alio lavacro, nisi quo pedes lavet, qui pavimenti pulvere, quod calcat, iterato infecti sunt : sic vos qui Baptismi lavacro estis toti mundi, solum leviori aliqua lotione indigent pedes, id est, affectus animi vestri, qui ex terrenarum rerum pulvere, in quo versantur, subinde leves sordes contrahunt ; recte enim per pedes significantur affectus, quia sicut corpus pedibus, ita anima movetur affectibus. Hæc autem lotio perficitur contritione, sacramento Pœnitentiæ, humilitate, charitate, etc., quorum hæc externa lotio symbolum fuit. Quod addit : *Sed est mundus totus,* non significat eum ex omni parte mundum esse, qui pedes adhuc immundos habet, sed quod per Baptismum ita sit mundus ut possit simpliciter dici mundus et justus, etiamsi una aliqua parte adhuc parum sit immundus. Ex quo sequitur contra sectarios quod regenerati per Baptismum, aut reconciliati per Pœnitentiam, recte vocentur simpliciter et sint justi, quamvis peccata venialia committant. Ita Estius et Tirinus post S. Augustinum, Rupertum et S. Bernardum. Tandem horum verborum : *Tu nescis modo, scies autem postea,* sensus est : Tu non intelligis modo causam et mysterium hujus lotionis ; *scies autem postea,* cum mysterium hoc vobis exposuero versu 12 : *Scitis quid fecerim vobis,* etc.

Inst. : S. Ambros., lib. 3 *de Sacramentis,* cap. 1, dicit ritum illum lavandi pedes non ad humilitatem, sed etiam ad sanctificationem institutum fuisse : « Ideo, inquit, lavat pedes, ut in ea parte in qua insidiatus est serpens, majus subsidium sanctificationis accedat. » Et lib. *de Mysteriis,* cap. 6 : « Ideo, inquit, planta ejus (Petri) abluitur, ut hæreditaria peccata tollantur; nostra enim propria per Baptismum relaxantur. »

S. Bernard., serm. in cœna Domini, 1° annumerat sacramentis lotionem pedum : « Ad hoc, inquit, id est, ad communicationem gratiæ, instituta omnia sacramenta, ad hoc Eucharistiæ participatio, ad hoc pedum lotio, ad hoc denique ipse Baptismus. » Deinde dicit pedum ablutionem esse revera sacramentum significans remissionem peccatorum venialium : « Nam, inquit, ut de remissione quotidianorum minime dubitemus, habemus ejus sacramentum, pedum ablutionem. » Denique probat ablutionem pedum fuisse factam non solum ad humilitatis exemplum, sed etiam ut sacramentum ad venialium peccatorum expiationem : « Vis, inquit, nosse quod pro sacramento illud est, non pro solo exemplo factum? Illud attende quod Petro dictum est : *Si non lavero te, non habebis partem mecum...* Unde scimus quia ad diluenda peccata, quæ non sunt ad mortem et a quibus plene cavere non possumus ante mortem, ablutio ista pertineat ? Ex eo plane quod offerenti manus et caput pariter abluendum, responsum est : *Qui lotus est non indiget nisi ut lavet pedes* ? » Ergo.

Resp. ex dictis hos et alios Patres qui similiter loquuntur, sumere sacramentum latiori sensu pro omni signo gratiæ seu remissionis peccatorum, quamvis illam non efficiat: quod tamen requiritur ad rationem veri sacramenti novæ legis, quod est gratiæ signum non speculativum tantum, sed practicum, id est, per se effectivum illius quod significat. Neque enim usquam dicunt istam pedum ablutionem habuisse per se vim sanctificandi aut peccata venialia remittendi.

Itaque ad S. Ambrosium: 1° Dicit illum ritum institutum fuisse non solum ad humilitatem, sed etiam ad sanctificationem, significandam scilicet, non tamen efficiendam, nisi per humilitatis et charitatis exercitium, cujus hæc lotio fuit symbolum et exemplum. 2° Per hæreditaria peccata, non intelligit peccatum originale quasi per Baptismum non dilueretur, siquidem expresse, dicat, lib. citato *de Mysteriis,* et 3 *de Sacramentis*: « In Baptismo omnis culpa diluitur »; sed per hæreditaria peccata

intelligit concupiscentiam quam ab Adamo hæreditarie et ex naturali nativitate contrahimus, quamque vocat peccatum, quia ex peccato est et ad peccatum inclinat. Ita seipsum explicat S. Doctor, in Psal. 48, ubi quod, lib. *de Mysteriis*, vocaverat « hæreditaria peccata,» vocat « lubricum calcanei »: « Lavemus et pedes, inquit, ut calcanei lubricum possimus auferre, quo fida statio possit esse virtutum, et ne paterno quis errore labatur, qui suo paratus est stare proposito, et non metuat lubricum hæreditatis, qui capit vestigium tenere virtutis. » Sensus itaque S. Ambrosii in utroque loco est quod post mundationem baptismalem, requiratur adhuc alia, qua hæreditaria concupiscentia contineatur, ne effluat ad quotidiana peccata, et ipsa, si commissa sint, emundentur; quæ emundatio significatur quidem, sed non efficitur per lotionem pedum, nisi mediante exercitio virtutum, quarum est symbolum.

Ad S. Bernardum: 1° Annumerat lotionem pedum sacramentis, prout sacramentum late sumitur pro signo rei sacræ, quam tamen non efficit. 2° Eodem sensu dicit pedum ablutionem esse sacramentum remissionis peccatorum quotidianorum, quia illam significat, non quia illam efficit; 3° denique non esse tantum institutam in exemplum, sed etiam ut sacramentum ad venialium peccatorum expiationem, quia illam peregit Christus, non præcise ut ejus exemplo lavaremus pedes aliorum civiliter, ut olim fiebat in conviviis, sed ex humilitate et charitate quibus diluerentur peccata venialia.

Obj. 3° : Sunt septem ordines et quilibet ex S. Th. est sacramentum : ergo sunt plusquam septem sacramenta.

Resp. dist. ant. Et omnes sunt sacramenta absoluta ab ordine ad unum principale cui deserviant et quod participent, neg.; ordinata ad unum scilicet sacerdotium cui deserviunt et quod participant, conc.; ratione autem hujus ordinis ad unum principale, omnes ordines dicuntur unum sacramentum. Unde neganda est consequentia. Sed de hoc argumento alibi.

ARTICULUS II.

DE COMPARATIONE SACRAMENTORUM AD INVICEM.

Hæc comparatio potest attendi tripliciter : 1° penes ordinem qui ipsis competit respective ad suos proprios fines; 2° quantum ad dignitatem; 3° quantum ad necessitatem.

Dico 1° : Sacramenta respective ad fines proprios convenienter sic ordinantur [1] : Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo, Matrimonium. Ita Florent. et Trident., art. præced. citata.

Prob. : Sacramenta quæ ordinantur ad perfectionem unius personæ, [2] naturaliter præcedunt ea quæ ordinantur ad perfectionem multitudinis; unum enim est prius quam multitudo : atqui quinque prima ordinantur ad perfectionem unius, duo ultima ad perfectionem multitudinis : ergo convenienter ultimo ponuntur Ordo et Matrimonium; Matrimonium tamen post Ordinem, eo quod minus participat de ratione spiritualis vitæ ad quam ordinantur sacramenta. Inter ea vero quæ ordinantur ad perfectionem unius personæ, naturaliter sunt priora illa quæ per se ordinantur ad perfectionem vitæ spiritualis quam illa quæ ordinantur per accidens, scilicet ad removendum accidens nocivum superveniens, cujusmodi sunt Pœnitentia, et Extrema-Unctio : posterior tamen est naturaliter Extrema-Unctio quæ consummat sanationem, quam Pœnitentia, quæ inchoat. Inter alia vero tria manifestum est quod Baptismus, qui est spiritualis regeneratio, est prior; et deinde Confirmatio quæ ordinatur ad formalem perfectionem virtutis; et postmodum Eucharistia quæ ordinatur ad consecutionem finis, et est cibus perfectorum et quasi virorum, quales constituit Confirmatio.

Dices 1° : Eucharistia est nutrimentum, et Confirmatio dat augmentum : atqui prius est nutrimentum quam augmentum : ergo.

Resp. quod nutrimentum [3] et præcedit augmentum sicut causa ejus; et subsequitur augmentum sicut conservans hominem in perfecta quantitate et virtute. Et ideo Eucharistia potest præmitti Confirmationi, ut S. Dionysius facit in lib. *de Ecclesiast. Hierarch.*, et potest postponi sicut Magister fecit in 4, quem secuti sunt scholastici et concil. Florent. et Trident., nec immerito, quia Eucharistia est, ut dixi, cibus perfectorum et quasi virorum quos constituit Confirmatio.

Dices 2° : Pœnitentia præparat hominem ad Eucharistiam : atqui præparatio præcedit perfectionem : ergo.

Resp. dist. ant. Pœnitentia præparat [4] hominem ad Eucharistiam per accidens ex suppositione peccati, conc.; per se, neg. Nam si aliquis esset sine peccato mortali, non indigeret Pœnitentia ad sumptionem Eucharistiæ.

[1] Ibid. a. 2, o. [2] Ibid. [3] Ibid. ad 3. [4] Ibid. ad 4.

Dico 2° : Sacramentum Eucharistiæ est inter cætera excellentius et dignius. [1]

1° Quia in sacramento Eucharistiæ continetur [2] ipse Christus substantialiter : in aliis autem sacramentis continetur tantum quædam virtus instrumentalis participata a Christo : atqui quod est per essentiam est potius eo quod est per participationem : ergo.

2° Quia omnia sacramenta ordinantur [3] ad Eucharistiam tanquam ad finem. Imprimis manifestum est quod Ordo ordinetur ad ejus confectionem, Baptismus ad ejus receptionem, item et Confirmatio, qua quis perficitur in fide quæ est optima dispositio ad Eucharistiam. Pœnitentia et Extrema-Unctio etiam præparant ad Eucharistiam ex occasione peccati. Tandem Matrimonium ratione suæ significationis attingit hoc sacramentum, in quantum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, quam Eucharistia perficit.

Circa Extremam-Unctionem observandum est quod, quamvis verum sit per Extremam-Unctionem, quæ tollit reliquias peccatorum, hominem melius disponi ad Eucharistiam et ejus effectum, ideoque sit licitum Extremam-Unctionem viatico præmittere, ut non raro fiebat antiquitus, juxta cap., *Ab infirmo,* causa 26, q. 7, ubi dicitur : « Sacra olei Unctione inuncti, secundum statuta SS. Patrum, communione viatici reficiantur » ; quia tamen sæpe contingit quod ægrotantes in extremis non valeant recipere communionem, consuetudo obtinuit eos prius communicare quam ungere.

Dico 3° : Tria sacramenta sunt simpliciter necessaria, [4] Baptismus omnibus, Pœnitentia lapsis, Ordo toti Ecclesiæ, quia ubi non est gubernator, populus corruet, Proverb. 11. Cætera vero sacramenta non sunt simpliciter necessaria, sed secundum quid tantum, id est, utilia ut convenientius et commodius finis habeatur.

De hac iterum materia dum de singulis sacramentis.

ARTICULUS III.

DE CÆREMONIIS SACRAMENTORUM.

Cæremoniæ sacramentorum sunt actus exteriores religiosi : quædam sunt sacramentis essentiales, ut sunt quæ versantur circa materiam et formam, intentionem et potestatem ministri, de quibus hucusque egimus; aliæ sunt accidentales quæ ritum essentialem vel præcedunt, vel comitantur, vel subsequuntur, et sine quibus subsistit sacramentum. De his generaliter consideratis hic agitur, de iis enim quæ quodlibet sacramentum in particulari spectant dicemus suis locis. Igitur de cæremoniis sacramentorum ut sic quatuor quærimus : 1° Quæ sint eorum utilitates? 2° Utrum mysticam et symbolicam significationem contineant? 3° Utrum sit in Ecclesia potestas eas instituendi? 4° Utrum sit obligatio eas observandi? Unde

Dico 1° : Variæ sunt utilitates cæremoniarum in sacramentis a concilio Trident. et ejus Catechismo designatæ.

Concilium, sess. 22, de Sacrificio Missæ, cap. 5, sic habet : « Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli, propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam submissa voce, alia vero clariore in missa pronuntiarentur, instituit. Cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus, multa ex apostolica disciplina et traditione, quo et majestas tanti sacrificii commendaretur, et mentes fidelium per hæc visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur, »

Catechismus, parte 2, num. 10 : « Ad materiam et formam, inquit, accedunt cæremoniæ quæ, tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat, tamen si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem a primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper servatum est, ut sacramenta solemnibus quibusdam cæremoniis ministrarentur. Primum enim maxime decuit sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancte tractare videremur. Præterea, quæ sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ declarant, ac veluti ante oculos ponunt, et earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde vero mentes illorum, qui eas intuentur et diligenter observant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis et charitatem excitant : quo major cura et diligentia adhibenda erit, ut fideles vim cæremoniarum, quibus singula sacramenta conficiuntur, cognitam et perspectam habeant. »

Ex his habemus cæremonias valere, 1° ut dignitas sacramentorum commendetur, eisque

[1] Ibid. a. 3, o. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibid. a. 4, o.

reverentia concilietur ; 2° ut ministri videantur sancta sancte tractare ; 3° ut eorum quæ in sacramentis peraguntur virtus, efficacia, mysterium, magis innotescant, et quasi ob oculos ponantur, et inde excitetur et nutriatur fides et pietas fidelium, eorumque mentes ad contemplationem supernaturalium erigantur.

Falso itaque et calumniose nobis imponunt hæretici, 1° nos in his cæremoniis præcipuas cultus divini partes reponere ; 2° nos docere ab eis pendere essentiam sacramentorum : 3° nos eis tribuere vim sanctificandi sicut sacramentis. Hæc sibi fingunt monstra ut oppugnent. Pari jure calumniari possunt cæremonias quas Christus adhibuit in institutione Eucharistiæ, elevando oculos in cœlum, benedicendo panem et frangendo ; item in institutione sacramenti Pœnitentiæ insufflando in discipulos, etc.

Dico 2° : Cæremoniæ sacramentorum non sunt institutæ ob solam decentiam cultus divini, neque ob solum commodum ministrorum et adstantium, aut fortuito, sed etiam ob symbolicam et mysticam significationem quam continent.

Ratio est 1° quia alioquin non esset ratio cur specialiter fidem et charitatem fidelium excitarent et augerent, eorumque mentes ad rerum sublimium contemplationem erigerent, ut loquuntur Trid. et ejus Catechismus, cum hæc non nisi ratione mysticæ significationis præstent. 2° Omnes antiquæ legis cæremoniæ erant symbolicæ et futurorum significativæ. In nova lege insufflatio Christi in discipulos fuit symbolica ; Apocal. 8, incensum est symbolum orationis : et multa alia. 3° Nemo est qui tot cæremonias in sacramentis adhiberi solitas, v. g., in Baptismo consecrationem aquæ cum chrismate, oblationem baptizandi ante fores Ecclesiæ, signum crucis applicatum fronti, pectori, oculis, auribus et humeris, exorcismos, impositionem manuum super caput baptizandi, tactum narium et aurium cum saliva, degustationem salis, abrenuntiationem diabolo, unctionem pectoris et scapularum, etc ; nemo est, inquam, qui tot cæremonias, ad solam decentiam, aut fortuito, aut ad sublevamen ministrorum et adstantium institutas reputet, cum sint potius in eorum corporale gravamen ; sed omnes iis aliquid sublime et divinum significari apprehendunt.

Dices : Usus cereorum primitus institutus fuit in sublevamen christianorum qui noctu in locis subterraneis sacra peragere cogebantur ; similiter usus incensi, ut depelleretur fœtor qui ex his locis exhalabat : ergo.

Resp. hos usus non ad illos solos fines fuisse institutos, sed etiam in iis mysticam significationem intendisse Ecclesiam. Juxta S. Hieronymum, *adversus Jovin.*, accendebantur cerei, non solum ad depellendas tenebras, sed etiam in signum lætitiæ et fidei vivæ. Thus [1], juxta Auctorem, adhibetur non solum ad depellandum pravum odorem in reverentiam sacramenti, sed etiam ad significandum effectum gratiæ, qua sicut bono odore Christus plenus fuit, et a Christo derivatur in fideles officio ministrorum, et ideo undique thurificato altari, per quod Christus designatur, thurificantur omnes per ordinem. Plures alias sacrificii cæremonias secundum mysticam significationem ibidem explicat S. Doctor, alias alibi. De omnibus accurate secundum eumdem sensum discurrit Durandus, episcopus Mimatensis, in *Rationali*.

Dico : 3° : Ecclesia habet potestatem instituendi cæremonias.

Prob. 1° : Juxta S. Aug., epist. 54, alias 118, Apost., 1 Cor. 11, hanc potestatem indicavit dicens: *Cætera, cum venero, disponam.* Et inter hæc quæ promittit Apostolus, agnoscit S. Augustinus cæremoniam seu legem de Eucharistia jejune sumenda.

2° Quovis tempore hanc potestatem in se agnovit et usurpavit Ecclesia. Justinus, in fine *Apologiæ*, memorat sacros conventus diei dominicæ, ordinem precum, benedictionem antistitum, diaconorum ministerium, aquæ vinique oblationes, et ritum Eucharistiæ consecrandæ; Tertullianus, l. *de Corona militis*, abrenuntiationes quæ fiunt in baptismo, genuflexiones, signum crucis fronti impressum, consuetudinem standi in orationibus a Paschate ad Pentecosten; S. Cyprianus, epist. *ad Magnum*; S. Cyrillus Jerosolym., serm. ad Catechumenos, laudant exorcismos Baptismi; S. Basilius, *de Spiritu Sancto*, c. 27, cæremonias in sacrificio missæ usurpari solitas. Idem probant antiquissima ecclesiæ tam Græcæ quam Latinæ ritualia et liturgiæ : unde concil. Trid., sess. 21, cap. 2, « Declarat hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva eorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret. »

3° Ratio quam innuit Trid. aperte evincit. In

[1] Infra q. 8, a. 5, ad. 2.

omni republica bene ordinata, admittenda est potestas disponendi, ordinandi, statuendi quæ pro rerum, locorum et temporum varietate sunt necessaria vel utilia ad ejus conservationem, promotionem, ornatum et decentiam, civiumque commodum et salutem temporalem : ergo similis potestas non est Ecclesiæ deneganda in ordine spirituali. Subsumo : Atqui ad conservationem et promotionem religionis et cultus divini, ad sacramentorum majestatem commendandam, eique reverentiam conciliandam, ad fidem pietatemque fidelium excitandam, fovendam, augendam conferunt cæremoniæ, ut dictum est : ergo.

Dico 4° : Ministri etiam secluso scandalo aut contemptu tenentur sub peccato servare cæremonias sive ab ecclesia universa, sive a sua particulari Ecclesia præscriptas, in administratione sacramentorum.

Prob. 1 ex Trid., sess. 7, can. 13, his verbis : « Si quis dixerit receptos et approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus, in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiæ pastorem mutari posse, anathema sit. » 2° Tenemur sub peccato, etiam secluso scandalo aut contemptu, obedire superiori legitime præcipienti. 3° Si cuilibet pastori privato liceret pro libitu cæremonias sacramentorum mutare, receptas abolere, antiquatas innovare, aut novas inducere, foret in Ecclesiæ disciplina maxima confusio et deformitas.

Hinc inferes eum peccare mortaliter qui omittit aliquam cæremoniam notabilem, puta si sine vestibus sacris, aut lumine celebret; venialiter tantum qui levem omittit.

ARTICULUS IV.

DE SACRAMENTALIBUS.

Sacramentalia hic dicimus, non quod sint sacramentorum cæremoniæ aut ad sacramenta pertineant, sed propter aliquam similitudinem cum sacramentis, quatenus cum sacramenta causent gratiam justificantem, sacramentalia causant remissionem peccatorum venialium.

Sex sacramentalia communiter assignantur a recentioribus theologis hoc versu comprehensa :

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Orans significat Orationem Dominicam aut alias preces ab Ecclesia præscriptas, seu in Ecclesia solemniter recitatas. *Tinctus* significat assumptionem seu aspersionem aquæ benedictæ. *Edens* significat panem benedictum qui solebat olim dari catechumenis loco Eucharistiæ, aut etiam baptizatis in die Paschatis, et qui nunc adhuc datur in quibusdam ecclesiis diebus dominicis inter missarum solemnia. *Confessus* significat confessionem generalem quæ præmittitur missæ, aut fit in Prime et Completorio. *Dans* significat eleëmosynam. *Benedicens*, benedictionem episcoporum et abbatum.

Verum cur largitio eleëmosynæ et Oratio Dominica, nisi fiat nomine Ecclesiæ, aut in loco consecrato, recenseatur inter sacramentalia potiusquam quodvis aliud bonum opus morale, non video. Neque e contra video cur inter sacramentalia non numerentur aspersio cinerum, benedictio palmarum et candelarum, consecratio ecclesiarum et plura alia.

Sed quidquid sit de numero sacramentalium, cum eis tribuatur a Patribus et theologis vis remittendi peccata venialia, quæstio est quomodo illa remittant, an ex opere operato, an ex opere operantis ?

Dico : Sacramentalia non remittunt venialia ex opere operato, sed ex opere operantis tantum et per modum impetrationis.

Prob. 1° : Nullum est neque in S. Scriptura, neque in conciliis, neque in Patribus fundamentum tribuendi sacramentalibus vim remittendi peccata venialia ex opere operato. 2° Nullibi legitur Christum dedisse Ecclesiæ potestatem remittendi immediate venialia : ergo nec instituendi sacramentalia quæ vi propria illa remittant. 3° Quamvis Ecclesiæ tribuatur potestas relaxandi pœnas temporales peccatorum per indulgentias, eo quod ista relaxatio consistat in sola condonatione extrinseca; attamen peccatum veniale remitti non potest quin tollatur ejus macula in anima, in qua Ecclesia nullam habet potestatem.

Igitur sacramentalia remittunt peccata venialia ex opere operantis in quantum excitant motus detestationis illorum, aut reverentiæ in Deum et res sacras, quibus motibus obtinetur remissio venialium ; hujusmodi autem motus excitant non solum objective sicut cruces, imagines, prædicationes, etc., sed etiam impetratorie, quatenus adhibentur nomine Ecclesiæ quæ majorem habet vim impetrandi quam persona particularis ; sæpe enim princeps concedit precibus totius communitatis quod denegat precibus unius particularis.

Ita colligimus ex Angelico Doctore [1] cujus sunt hæc verba : « Triplici ratione aliqua causant remissionem venialium. Uno modo in quantum in eis infunditur gratia, quia, per infusionem gratiæ, tolluntur venialia peccata, ut supra dictum est: Et hoc modo per Eucharistiam et Extremam-Unctionem, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur. Secundo modo in quantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum: et hoc modo confessio generalis, tunsio pectoris et Oratio Dominica operantur ad remissionem venialium peccatorum. Tertio modo in quantum sunt cum aliquo motu reverentiæ in Deum et ad res divinas: et hoc modo benedictio episcopalis, aspersio aquæ benedictæ, quælibet sacramentalis unctio, oratio in ecclesia dedicata, et si aliqua alia sunt hujusmodi, operantur ad remissionem venialium peccatorum. »

[1] Infra q. 87, a. 8, o.

TRACTATUS DE BAPTISMO

D. Th. qq. 66 ad 72.

SUMMA DOCTRINÆ CATHOLICÆ DE BAPTISMO

EX CONCILIIS FLORENTINO ET TRIDENTINO.

Decretum concilii Florentini pro instructione Armenorum. [1]

« Primum omnium sacramentorum locum tenet [2] sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est; per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ. Et cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua et Spiritu renascimur, non possumus, ut inquit Veritas, in regnum cœlorum introire. Materia hujus sacramenti est aqua vera et naturalis; nec refert frigida sit an calida. Forma autem est: Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Non tamen negamus, quin et per illa verba [3]: Baptizetur talis servus Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, vel : Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, verum perficiatur Baptisma; quoniam cum principalis causa, ex qua Baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas; instrumentalis autem sit minister qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis invocatione, perficitur sacramentum; minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, imo etiam paganus et hæreticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiæ, et facere intendat quod facit Ecclesia. Hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis et actualis; omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio; sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cœlorum et Dei visionem perveniunt. »

[1] Sub Eug. IV, anno 1439. [2] S. Thom. Opus. 5. [3] Baptizatur.

Canones concilii Tridentini de Baptismo.

« Si quis dixerit [1] baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum Baptismo Christi, anathema sit. »

II « Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi; atque ideo verba illa Domini nostri Jesu Christi : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto*, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit. »

III « Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de Baptismi sacramento doctrinam, anathema sit. »

IV Si quis dixerit Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit. »

V « Si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit. »

VI « Si quis dixerit baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantum-

[1] Sess. 7, 3. Martii 1547, sub Paulo III.

cumque peccet, nisi nolit credere, anathema sit. »

VII « Si quis dixerit baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universæ legis Christi servandæ, anathema sit. »

VIII « Si quis dixerit baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt ; ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit. »

IX « Si quis dixerit ita revocandos esse homines ad Baptismi suscepti memoriam,ut vota omnia quæ post Baptismum fiunt, vi promissionis in Baptismo ipso jam factæ, irrita esse intelligant ; quasi per ea, et fidei, quam professi sunt, detrahatur, et ipsi Baptismo, anathema sit. »

X « Si quis dixerit peccata omnia quæ post Baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti Baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit. »

XI « Si quis dixerit verum et rite collatum Baptismum iterandum esse illi quia apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad pœnitentiam convertitur, anathema sit. »

XII « Si quis dixerit neminem esse baptizandum nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit. »

XIII « Si quis dixerit parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse ; ac propterea cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos ; aut præstare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit. »

XIV « Si quis dixerit hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizerentur, polliciti sunt ; et ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiæ aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant, anathema sit. »

Quæ Baptismi sacramentum spectant, quatuor quæstionibus Auctor comprehendit : 1° Agit de sacramento Baptismi secundum se ; 2° de ejus ministro ; 3° de suscipientibus illud; 4° de ejus effectu : quæ nos totidem dissertationibus discutiemus. Addit alias duas quæstiones de præparatoriis ad Baptismum,scilicet: de circumcisione, catechismo et exorcismis : de quibus etiam dicemus.

DISSERTATIO I.

De sacramento Baptismi secundum se.

D. Th. q. 66.

ARTICULUS I.

QUID SIT BAPTISMUS?

Baptismus est vox Græca idem grammaticaliter significans ac immersio vel intinctio ; et quia quæ lavantur solent aquis immergi vel intingi, ideo apud Græcos et Hebræos Baptismus usurpatur pro lotione seu ablutione: Judith 12 : *Baptizabat se in fonte aquæ ;* Luc. 11 : *Quare non baptizatus est ante prandium?* Similiter lotiones legales Judæorum dicebantur Baptismata, Marci 19 et Heb. 9. Unde dictus baptismus Joannis, et orta inter Judæos secta hemerobaptistarum, qui quotidie quovis tempore etiam hiemali se lavant: de quibus Justinus *in Dialogo cum Tryphone.*

Sensu metaphorico Baptismus significat afflictionem qua homo instar aquæ mergitur et

absorbetur, Luc. 12: *Baptismo autem habeo baptizari:* et inde Baptismi nomen Pœnitentiæ et martyrio accommodatur; Pœnitentia enim dicitur Baptismus flaminis, martyrium Baptismus sanguinis. Item sensu metaphorico usurpatur etiam Baptismus ad significandam remissionem peccatorum et gratiarum copiosam effusionem, Act. 1: *Vos baptizabimini Spiritu Sancto;* et Matth. 3: *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igne.* Tandem vox Baptismus aliquando adhibetur ad significandum diluvium generale, et transitum maris Rubri: 1 Cor. 10: *Omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari.*

Præter vero has grammaticales et metaphoricas significationes, Baptismus usu S. Scripturæ et Ecclesiæ significat primum ex septem sacramentis. Potest autem considerari vel physice pro composito artificiali ex materia et forma, vel metaphysice secundum quod constat genere et differentia.

Dico 1°: Sacramentum Baptismi[1] physice consideratum recte definitur: « Ablutio corporis sub præscripta verborum forma. » Quia sacramentum quod non consistit in re permanenti, sed in actione, ut est Baptismus, ibi perficitur, ubi perficitur sanctificatio: atqui non in aqua, sed in applicatione aquæ ad hominem perficitur sanctificatio: ergo.

Hanc conclusionem posuit S. Th. contra Hugonem Victorin. qui, lib. 2 *de Sacram.*, parte 6, c. 2, scribit quod ipsa aqua esset sacramentum, sic ipsum definiens: « Baptismus est aqua abluendis criminibus sanctificata. »

Observandum est ablutionem hic non sumi mere active, seu præcise pro actione abluentis, sed vel ut est motus includens simul actionem et passionem, vel, ut volunt Soto et Nugno, ut est passio tantum, prout scilicet recipitur in homine Baptismi capace: unde D. Th. dicit sacramentum perfici, ubi perficitur sanctificatio, id est, in suscipiente. Et hinc est quod multiplicentur Baptismata, quando multi sunt qui baptizantur ab eodem.

Dico 2°: Baptismus, metaphysice sumptus, recte definitur a Catechismo Rom: « Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. » Quidam addunt ad majorem explicationem « expressivo sanctissimæ Trinitatis. » Sacramentum est genus, cæteræ particulæ differentia.

Variæ insuper circumferuntur appellationes et definitiones Baptismi secundum varias ejus considerationes, sive ex parte materiæ, sive ex parte effectuum, sive comparate ad alia sacramenta. Sic dicitur « sigillum », quia imprimit characterem, quo homo signatur et adoptatur in familiam Christi. Dicitur sacramentum fidei, quia in illo fit professio fidei; dicitur « illuminatio, » quia fides cujus est sacramentum, intellectum illuminat; dicitur « lavacrum regenerationis et renovationis », quia per illud homo acquirit primo esse spirituale; dicitur « ablutio peccatorum, sepultura hominis cum Christo, circumcisio non manufacta, ratione effectuum.

Observandum cum Auctore in sacramento Baptismi[2] (idem dicendum de aliis sacramentis præsertim quæ imprimunt characterem), tria importari, scilicet sacramentum, rem tantum sacramenti, rem et sacramentum simul. Sacramentum tantum, est ritus exterior, qui significat et non significatur; res tantum, est gratia, quæ significatur et non significat; res et sacramentum simul, est character, qui per ritum exteriorem significatur et gratiam interiorem significat.

Ex dictis colliges 1° male a sectariis Baptismum reponi in hoc quod sit signum nudum gratiæ susceptæ aut cooptationis in societatem fidelium; pejus a Socino confundi cum doctrina evangelica.

Colliges 2° nostrum Baptisma non ducere originem a lustrationibus et baptismatibus gentilium et Hebræorum, ut volunt hæretici, et quidam catholici; quia Baptismus est institutus a Christo ut sacramentum quo homines in Ecclesiam Christi cooptantur et illius familiæ adscribuntur; lustrationes autem seu baptismata paganorum non erant initiationes quibus profanæ suæ religioni nomen dabant, sed cæremoniæ quædam superstitiosæ, quibus non solum sua corpora, sed templa, simulacra et victimas purificabant, quasi his ad sacra peragenda digniores redderentur, idque non semel, sed quoties sacra instituebant.

Similiter Hebræi non per lustrationes, sed per circumcisionem, quæ erat signum fœderis, populo Dei adscribebantur; lustrationes autem frequentissime adhibebant ut purificationes communes, ob contractam immunditiam legalem, vel ob reverentiam sacrorum; et erant ita frequentes apud illos, ut qui conveniebant Joannem Baptistam, utique Hebræi, non inquirerent de ipsa lustratione seu baptismate, quia noverant eas esse apud se frequentissimas, sed de auctoritate : *Quid ergo,* dicebant, *baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta ?* Nihil ergo commune præter

[1] Hic q. 66, a. 1, o.

[1] Ibid.

aquam habet noster Baptismus cum lustrationibus paganorum aut Hebræorum.

ARTICULUS II.

DE TEMPORE INSTITUTIONIS ET OBLIGATIONIS BAPTISMI.

Suppono ex dictis de sacramentis in communi, tanquam de fide certum, Baptisma fuisse a Christo institutum. Hic quærimus quando fuit institutum, et quando cœpit obligare? Circa utrumque magna est inter Patres et theologos opinionum diversitas.

Quantum ad primum: Quidam volunt Baptisma institutum fuisse duntaxat post Christi resurrectionem, quando ipse Christus dixit apostolis, Matth. ult.: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos,* etc. Alii volunt institutum fuisse ante Christi passionem et resurrectionem; sed quo præcise tempore, non conveniunt. Quidam dicunt fuisse institutum tunc cum Christus dixit Nicodemo, Joan. 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua,* etc. Alii censent tunc fuisse institutum, cum Christus ibid. misit discipulos ad baptizandum. Alii tandem quando a Joanne fuit baptizatus in Jordane.

Quantum ad secundum, quando nempe lex Baptismi cœpit obligare, non minor est sententiarum varietas. Quidam assignant tempus, quo Christus de nocte Nicodemum est allocutus, ut supra. Alii diem Pentecostes, cum lex evangelica fuit solemniter promulgata. Alii demum dicunt legem Baptismi obligasse statim post passionem et resurrectionem Christi. Utramque difficultatem duplici§ expendemus. Unde sit

§ I.

Quandonam institutus fuerit Baptismus?

Dico [1]: Christus sacramentum Baptismi instituit ante suam passionem, quando scilicet in Jordane fuit baptizatus.

Prob. prima pars: 1° Christus ante suam passionem baptizavit saltem per suos discipulos, juxta illud Joan. 3: *Post hæc venit Jesus et discipuli ejus in terram Judæam, et illic demorabatur cum eis, et baptizabat;* et cap. 4: *Ut ergo cognovit Jesus quia audierunt pharisæi quod Jesus plures discipulos facit et baptizat quam Joannes (quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus), reliquit Judæam, et abiit iterum in Galilæam*: atqui non Joannis baptismate, sed suo baptizabat: ergo ante passionem suum Baptisma instituerat; usus enim sacramenti supponit ejus institutionem. Prob. min. 1° Ibi Christus dicitur baptizare per apostolos: atqui si non suo, sed Joannis baptismate baptizaret, potius diceretur Joannes quam Christus per discipulos baptizare: ergo. Unde S. Aug., epist. *ad Seleucianum* 265, alias 108: « Ipsius, inquit, erat Baptismi sacramentum, ad discipulos autem baptizandi ministerium pertinebat ». 2° Ibidem c. 3 cit., v. 25, legitur quod facta sit inter discipulos Joannis et Judæos quæstio, quæ purificatio an Joannis an Christi esset melior; et quod conquesti fuerint discipuli, plures accedere ad Baptismum Christi quam ad baptismum Joannis: atqui si Christus et ejus discipuli baptismum Joannis conferrent, non erat locus quæstioni, nec querelæ, sed potius discipuli Joannis congratulati fuissent, quod Christus, quem Joannes paulo ante commendaverat ut Agnum Dei, Joannis baptisma probaret: ergo. 3° Nullibi legitur baptizatos a Christo et ejus discipulis fuisse rebaptizatos; legitur autem, Act. 19, baptizatos Joannis baptismate fuisse rebaptizatos. Unde hoc? nisi quia illi et non isti Baptismo Christi erant baptizati: « Dedit Judas Baptismum, inquit S. Aug., tract. 15 in Joan., et non baptizatum est post Judam: dedit Joannes, et baptizatum est post Joannem; quia si datus est a Juda, Baptismus Christi erat ».

Prob. 2°: Baptismus est necessarius ad aliorum sacramentorum receptionem, utpote eorum janua: atqui apostoli in ultima cœna receperunt Eucharistiam, et secundum Trid., sess. 21, cap. 1, Ordinem sacerdotalem: ergo erant baptizati. Idque pluribus rationibus probat S. Aug., epist. 44, alias 163, *ad Eleusium,* c. 5, maxime ratione jam facta; et quia non decebat sponsum dare baptismum amici aut servi. Et ep. cit. *ad Seleucianum,* docet quod, quamvis non habeatur in S. Scripturis, credibile sit tamen Christum propriis manibus apostolos baptizasse. Nicephorus vero, l. 2 *Hist.,* c. 3, refert ex Evodio Antiocheno, apostolorum successore, in suis Commentariis, et præcipue in epist. quam « Lumen » inscripsit, quod « Christus manibus ipse suis Petrum tantummodo baptizavit; Petrus vero Andræam et filios Zebedæi; ii deinceps reliquos apostolos; septuaginta autem illos Petrus et Joannes theologus dictus baptizarunt. »

Neque dicas contra hanc probationem Christum dispensasse apostolos ut alia sacramenta

[1] Hic q. 66, a. 2, o.

possint recipere ante Baptismum; nam 1° obstant auctoritates allatæ ; 2° nullum sive in S. Scripturis sive in traditione fundamentum est aut indicium, nullave ratio adferri potest hujus dispensationis : e contra valde incongruum fuisset apostolos prius Ecclesiæ prælatos extitisse quam filios.

Prob. secunda pars[1] ; 1° Tunc aliquod sacramentum censetur institui, quando accipit virtutem producendi gratiam ; sacramenta enim ex sui institutione habent quod conferant gratiam : atqui hanc virtutem accepit Baptismus, quando Christus fuit in Jordane baptizatus : ergo. Prob. minor ex Patribus : S. Aug., serm. 36, de Temp., dicit : « Ex quo Salvator in aqua se mersit, ex eo omnium gurgitum tractus cunctorumque fontium venas mysterio Baptismatis consecravit » . S. Ambros., l. 2 in Luc., c. ult. : « Baptizatus est ergo Dominus, inquit, non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum non cognovit, Baptismatis jus haberent. » S. Hier. adversus Luciferian. : « Dominus noster Jesus Christus non tam mundatus est in lavacro, quam lavacro suo universas aquas mundavit.» S. Greg. Nazian., orat. 39, dicit Christum accessisse ad baptismum, ut ipsum a quo baptizaretur afficeret sanctitate, et in aqua veterem Adam sepeliret. S. Maximus, hom. 7 de Epiphan. : « Quod vero, inquit, fluentis Jordanis baptizatur Jesus, non sibi sed nobis baptizatur, non ut purificetur aquis, sed ut aquas ipse sanctificet, baptizatur novus homo ut novi Baptismatis constituat sacramentum » : ergo.

Et hinc refellitur responsio Estii et Gasparis Juenin, qui dicunt Christi baptismate in Jordane aquas equidem fuisse sanctificatas et ordinatas ad regenerationem hominum, non tamen fuisse donatas virtute sanctificandi et regenerandi ; enimvero Christum sic aquas Jordanis perfecisse, ut jus Baptismatis haberent, ut sanctitatem conferrent, ut veterem Adam sepelirent, ut novo Baptismate consecrarentur, ut novi Baptismatis sacramentum constituerent : hæc, inquam, sanctorum Patrum dicta aperte significant aquas non solum esse sanctificatas, sed et ipsa virtute sanctificandi fuisse donatas.

Prob. 2° : Tunc sacramentum instituitur, quando ejus materia consecratur, forma designatur, et effectus insinuatur : atqui quando Christus fuit in Jordane baptizatus, nostri Baptismi materia fuit consecrata, forma designata, et effectus insinuatus : ergo. Prob. min. Materia Baptismi est aqua, quæ contactu carnis Christi fuit consecrata, ut patet ex præcedenti probatione ; forma est expressio SS. Trinitatis, quæ tunc fuit designata ; tunc enim vox Patris intonuit, Filius in persona aderat, et Spiritus Sanctus in specie columbæ apparuit ; tandem effectus fuit insinuatus, dum aperti sunt cœli ; apertio enim regni cœlorum est Baptismi effectus.

Confirm. Antequam Christus baptizaretur in Jordane, non legitur in Evangelio ipsum aut discipulos baptizasse ; statim vero post, ante incarcerationem Joannis et initio dominicæ prædicationis, legitur baptizasse, Joan 3 : ergo congrue assignatur tempus institutionis Baptismi in ipso Christi baptismate, siquidem antea non erat, et statim post ministrabatur.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam partem : Baptismus, sicut et cætera sacramenta novæ legis, habet suam efficaciam a passione Christi ; unde Apost.,Rom. 6, ait : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus :* ergo Baptismus non fuit institutus ante passionem Christi ; causa enim præcedit effectum.

Reg. neg. conseq. Alioquin[1] nec Eucharistia nec Ordo instituta fuissent ante passionem Christi. Igitur ante passionem Christi, completam scilicet, Baptismus habebat efficaciam ab ipsa passione, in quantum eam figurabat ; aliter tamen quam sacramenta veteris legis ; nam hæc erant tantum figuræ ; Baptismus autem virtutem intrinsecam habebat justificandi a Christo tunc existente, qui jam passionem acceptaverat et inchoaverat multa patiendo pro salute nostra.

Inst. 1° : Christus duntaxat post passionem et resurrectionem legem Baptismi edixit Matth. ult. dicens : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes*, etc : ergo.

Resp. neg. conseq. Quamvis enim Baptismus esset institutus ante resurrectionem[2], non erat tamen in præcepto ; quia tunc vigebant adhuc legalia, nec debebant homines multiplicibus figuris arctari per Christum, qui venerat sua veritate figuras impletas auferre : voluit ergo tunc solum Christus homines, præcipue Judæos, ad Baptismi exercitium libere assuefieri. At vero post passionem et resurrectionem non solum Judæis, sed etiam gentilibus sub præ-

[1] Ibid.

[1] Ibidem ad 1. [2] Ibidem ad 2.

cepto necessitatem Baptismi posuit, dicens : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes*, etc. Eodem sensu intelligendus est S. Ambros.dum, l. 19 in Luc., dicit quod Christus apostolis post resurrectionem in Galilæa congregatis «docendi et baptizandi tribuit potestatem», id est, tribuit solemniter potestatem cum intimatione præcepti baptizandi non solum Judæos, sed etiam gentes.

Inst. 2° : S. Leo, epist. ad episcopos per Siciliam congregatos, cap. 3, docet non solum potestatem sed et formam baptizandi traditam fuisse apostolis post resurrectionem tantum, et non ante : « Posteaquam resurrexit a mortuis, inquit, discipulis suis, in quibus præsules omnes ecclesiarum docebantur, et formam et potestatem tradidit baptizandi, dicens : *Euntes ergo*, etc. de quo utique eos etiam ante passionem potuisset instruere, nisi proprie voluisset intelligi regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse » : ergo.

Resp., ut ante, hæc intelligenda esse de solemni præcepto et intimatione Baptismi sub tali forma conferendi, non solum Judæis, ut antea factum fuerat, sed etiam gentilibus, quod ante passionem non fuerat, ut significaret per suam resurrectionem gratiam regenerationis cœpisse palam fieri communem non solum Judæis, sed etiam gentibus. Et nisi S. Doctorem sic intelligas, ipsum cum ipsomet conciliare non poteris ; dicit enim ibid., cap. 6 : « Tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt sanguis redemptionis et aqua Baptismatis. » Porro si tunc in morte, quomodo post resurrectionem? Dicendum itaque, ut omnia concilientur, Christum in Jordane Baptismum instituisse, in cruce consummasse et confirmasse, ante ascensionem lege lata præscripsisse. Quidam addunt Sanctum Leonem per « formam » intelligere modum, ritum et ordinem baptizandi.

Inst. 3° : Ante Christi resurrectionem et ascensionem, nondum erat datus Spiritus Sanctus, juxta Joan. 7 : *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus* : fuit autem glorificatus per resurrectionem et ascensionem : ergo nec institutus Baptismus Christi, qui est in Spiritu Sancto et aqua. Ita ratiocinantur et censent Tertull. et S. Chrysost.

Resp. dist. ant. Ante Christi resurrectionem et ascensionem, nondum erat datus Spiritus Sanctus visibiliter et ea gratiarum et donorum largitate, qua datus fuit die penteçostes, conc.; invisibiliter, neg. Quis enim dubitat Spiritum Sanctum antea fuisse datum Sanctissimæ Dei Genitrici, apostolis, Mariæ Magd., imo et pluribus sanctis et patriarchis veteris Testamenti? Solutio est S. Aug., serm. 62, inter 83. Ad Patres laudatos in contrarium, salva eorum reverentia, eos dimittimus, et S. Aug. pluribusque aliis adhæremus ; eo magis quod secundum istud illorum argumentum, nullum sacramentum ante Domini ascensionem institutum fuisset, habuissetve efficaciam.

Inst. 4° ex ipso S. Aug. qui, tract. 15 in Joan., docet cum pluribus aliis de latere Christi in cruce Ecclesiæ sacramenta fluxisse : ergo.

Resp. neg. conseq. Alioquin dicendum foret quod etiam alia sacramenta, præsertim Eucharistia tunc instituta fuisset. Sensus ergo est quod latere Christi aperto consummatum sit totum meritum et pretium redemptionis nostræ ; ex quo Baptismus et alia sacramenta suam ultimam perfectionem hauserunt ; ante enim mortem Christi, quamvis Baptismus ex sua institutione vim gratiam producendi habuerit, nondum tamen aperiebat januam regni cœlorum, quæ per solam Christi mortem aperta est.

Inst. 5° : Ex Matth. 16 colligitur ante Christi passionem prohibitum fuisse publicare mysterium Trinitatis, et quod Christus esset Filius Dei : atqui id fuisset publicatum ex frequentatione Baptismi : ergo. Unde Optatus Milevit., lib. 5 contra Parmen., dicit Christum neminem per se baptizasse, sed per apostolos millia hominum pœnitentia et remissione tincta esse peccatorum : « Sed, inquit, nemo tinctus fuerat in Trinitate, nemo adhuc noverat Christum, nemo audierat esse Spiritum Sanctum. At ubi venit tempus plenitudinis, certo tempore dedit leges Baptismatis Filius Dei, et dedit viam qua iretur ad regnum cœlorum ; etiam tunc præcepit, dicens : *Ite, docete* », etc.

Resp. 1° neg. min. Ex aliquorum enim Baptismate non sequitur aperta et publica Trinitatis annuntiatio. 2° Neg. maj. Matth. enim 16 non prohibetur annuntiari Trinitatem, sed tantum prædicare palam Christum esse Filium Dei ; quia nempe inde redemptioni nostræ potuisset injici impedimentum, et apostoli tunc adhuc instabiles et infirmi, atque scandalum in passione passuri, illi mysterio palam prædicando non erant idonei.

Ad Optatum : Sensus est quod ante mandatum privatum baptizandi Judæos apostolis datum, nullus erat tinctus in Trinitate, quod

verum est. Cum autem addit tunc datum fuisse baptizandi præceptum, quando Christus, Matth. ult., dixit : *Euntes docete*, etc., intelligit non de mandato privato respectu Judæorum tantum, sed de mandato solemni baptizandi non solum Judæos, sed etiam gentes; agnoscit enim ipse Optatus, lib. 5 contra Donat., in his Christi verbis : *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet*, ipsos apostolos Baptismo Christi fuisse baptizatos.

Obj. 2° contra secundam partem concl.:Cum Christus baptizaretur in Jordane, non instituit Baptismum neque in actu exercito, aliquem baptizando, neque in actu signato, præscribendo ejus ritum aut formam proferendo: ergo.

Resp. huic argumento variis occurri solutionibus. 1° Christus Baptismum instituit in actu signato, designando et consecrando materiam, et formam determinando non verbis, sed in figura per præsentiam Trinitatis in signo visibili, ut dictum est. Sufficit autem ad institutionem sacramenti ut materia determinetur et forma demonstretur, quibus suo tempore conferendum est.

2° Omnino credibile est etiam tunc Christum instituisse Baptismum in actu exercito baptizando Joannem; Joanni enim dicenti Matth. 3: *Ego a te debeo baptizari*, respondit Christus: *Sine modo*, quasi diceret: Fac quod peto, baptiza me, postmodum baptizabo te. Ita S. Hieron. in cap. 3 Matth. dicens: « Pulchre dixit : *Sine modo*, ut ostenderet Christum in aqua. Joannem a Christo in Spiritu baptizandum.

3° Pariter probabile est Christum etiam suis discipulis formam Baptismi tradidisse, ad quam comprobandam testimonium Patris et columbæ species accessere; observandum enim hæc contigisse jam baptizato Christo et cum ascenderet de aqua, Matth. 3 et Luc 3, forte ut dum baptizabat, Joannem aut discipulos de ritu et forma Baptismi instrueret: unde S. Ambros., l. 1 *de Sacram.*, c. 5, dicit Spiritum Sanctum descendisse « cum Dominus noster Jesus Christus formam Baptismatis daret. »

Inst. 1° contra primam sol. : Sola designatio materiæ et formæ non sufficit ad institutionem sacramenti : ergo. Prob. ant. Luc. 9, materia et forma Pœnitentiæ designatæ fuerunt in muliere peccatrice, contritio in lacrymis, satisfactio in operibus humilitatis, et forma in Christi verbis, *Remittuntur tibi peccata tua;* atqui tamen tunc non fuit institutum sacramentum Pœnitentiæ, sed juxta Trid., sess. 14, c. 1, quando Christus, Joan. 22, insufflans in discipulos dixit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata*, etc.: ergo.

Resp. 1° dist ant. Sola designatio materiæ et formæ absque virtute eis tributa gratiam conferendi non sufficit ad institutionem sacramenti, conc.; cum virtute eis tributa gratiam conferendi, neg. Christus autem in domo pharisæi nulli tribuit vim remittendi peccata, sed ipse summa qua pollebat auctoritate remisit: at vero in Jordane, secundum SS. Patres prius laudatos, tribuit aquis vim peccata abluendi.

2° Inter sacramentum Pœnitentiæ et Baptismi hoc est discrimen, quod sacramentum Pœnitentiæ non excerceatur nisi a judice in subditos; secus sacramentum Baptismi: Christus autem non in domo pharisæi, sed, Joan. 22, constituit apostolos judices ad absolutionem peccatorum.

Inst. 2°: Institutio sacramenti est opus legislatoris : atqui Christus in Jordane non gessit personam legislatoris, sed pœnitentis et peccatoris: ergo.

Resp. omisso antecedente, neg. min. Nihil enim obstat Christum in Jordane et legislatoris et pœnitentis personam sustinuisse respective ad diversa: pœnitentis personam gessit recipiendo baptismum, legislatoris tribuendo aquis vim regenerativam, sicut in cruce sustinuit personam pœnitentis, factus pro nobis maledictum, simul et personam legislatoris, veterem legem abrogans et novam condens.

Obj. 3° contra eamdem partem : Probabilius videtur institutum fuisse Baptismum, dum, Joan. 3, Christus dixit Nicodemo : *Nisi quis renatus fuerit*, etc., præsertim cum immediate post istud colloquium legatur Christum baptizasse, velut procedens, inquit Estius, ad executionem institutionis factæ : ergo.

Resp. neg. ant. Hæc enim verba significant quidem necessitatem Baptismi in futurum, at non ejus institutionem ; sicut hæc : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*, etc., exprimunt necessitatem Eucharistiæ, sed non ejus institutionem.

Si petas quare Christus voluerit baptizari ? resp. : Quia decebat ut qui omnem legem non solvere, sed adimplere venerat, omnem justitiam adimpleret; ita ipse Christus, Matth. 3. Plures alias rationes adferunt SS. Patres : quidam, ut contactu suæ carnis vim aquis mundandi conferret; quidam, ut auctoritate sua baptismum Joannis probaret; alii, ut suo

exemplo ostenderet non negligendum esse Baptismum, etiamsi ab inferiori conferatur.

§ II.

Quandonam Baptismus cœpit obligare?

Dico 1° : Baptismus non fuit in præcepto ante passionem et resurrectionem Christi. [1]

Prob. 1° : Lex nova, ad quam pertinet Baptismus, [2] non debuit obligare antequam lex vetus obligare desineret; non enim debebant simul obligare, et nova debebat succedere veteri tanquam lux umbræ et veritas figuræ : atqui lex vetus ante passionem et resurrectionem Christi non desiit obligare : ergo. Prob. min. 1° Christus, Matth. 8, præcipit leproso mundato adire sacerdotem, ut secundum legem munus offerret. 2° Immolatio agni paschalis fuit in præcepto usque ad Christi passionem, Luc. 22; *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Et misit Petrum et Jacobum, dicens : Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.* 3° Christus non venit *solvere legem, sed adimplere*, Matth. 5. Non fuit autem lex adæquate impleta, nisi quando Christus in cruce dixit : *Consummatum est.* 4° Lex duravit quo usque sacerdotium fuit translatum , Heb. 7. Non fuit autem translatum sacerdotium nisi in cruce, cum Christus tanquam summus sacerdos semetipsum Deo hostiam obtulit. 5° Ita censent SS. August. et Hieron. in mutuis epistolis. S. Augustinus distinguit tria tempora respectu legalium : primum ante passionem, in quo legalia nec mortifera nec mortua erant; secundum a passione ad Evangelii promulgationem, in quo legalia erant mortua sed non mortifera ; tertium post Evangelii promulgationem in quo legalia erant mortua et mortifera. Et quamvis S. Hieron. ab eo dissentiat quantum ad secundum, convenit tamen quantum ad primum : ergo.

Prob. 2° : Non debuit Baptismus [3] esse in præcepto antequam totam suam perfectionem consequeretur : atqui hanc solum obtinuit in passione et resurrectione Christi : ergo. Prob. min. Una ex perfectionibus Baptismi est ut nos configuret morti et resurrectioni Christi, Rom. 6 : atqui ante mortem et resurrectionem Christi neutri nos poterat configurare : ergo.

Accedit auctoritas S. Bernardi, qui, epist. 77 *ad Hugonem,* ex professo tractat hanc quæstionem et probat hæc Christi verba ad Nicodemum : *Nisi quis renatus fuerit*, etc., non importare legem pro tunc ; quia, inquit, « durum austerumque videtur, ut videlicet verbum absconditum palam jam noceat, et ante judex feriat quam minetur. »

Observandum est hic quod,cum S. Th. dicit legalia cessasse in passione Christi, verosimilius debeat intelligi non de passione præcisa a resurrectione, sed de passione completa per resurrectionem ; ita ut, inquit Soto, triduum passionis simul et resurrectionis habeatur pro uno puncto seu uno motu, cujus terminus « a quo sit mors seu passio, et terminus « ad quem » resurrectio; sicut justificatio nostra, propter quam Christus passus est et resurrexit, est unus motus duos terminos includens, scilicet recessum a peccato ut terminum a quo, et accessum ad gratiam ut terminum ad quem; alioquin S. Doctor ex cessatione legalium male inferret legem Baptismi obligasse « post passionem et resurrectionem Christi, sed debuisset tantum dicere, post passionem Christi. » Et ita interpretantur plures thomistæ. Unde ad utrumque terminum scilicet passionis et resurrectionis referendum est quod Christus dixit in cruce : *Consummatum est.* Similiter dicendum sacerdotium, quod fuit in morte translatum, non fuisse consummatum et perfectum, nisi per resurrectionem, immortalitatem et indefectibilitatem reassumeret, et tunc solum adimpletam fuisse illam Davidis de Christo prophetiam : *Tu es sacerdos in æternum.*

Dico 2°: Videtur probabilius Baptismum [1] fuisse in præcepto statim post passionem et resurrectionem Christi.

Ratio est quia, ut probavimus [2], lex vetus, umbra et figura novæ,cessavit in morte et passione Christi ; ea autem cessante, nova obligare cœpit; non enim umbra recedit nisi adveniente luce, nec figura tollitur nisi per veritatem et realitatem ; ita ut corruptio unius sit generatio alterius. Insuper non est verisimile Deum voluisse mundum dimittere absque aliqua lege positiva : atqui fundamentum totius legis novæ est Baptismus, qui jam erat institutus et in usu : ergo saltem quoad illum lex nova tunc obligare cœpit.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam concl.: Joan. 3, Christus ante passionem dixit Nicodemo *Nisi quis*

[1] Ibid. o. [2] Ibid. [3] Ibid

[1] Ibid. [2] Ibid.

renatus fuerit, etc. : atqui hæc verba videntur importare præceptum ; ergo.

Resp. dist. min. Hæc verba videntur[1] importare præceptum pro futuro tempore, quando lex nova obligabit, conc.; pro præsenti tempore, neg. Sic simili phrasi dixit Christus, Joan. 6 : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Et tamen certo constat, his verbis non importari præceptum pro tunc, cum nondum esset institutum sacramentum Eucharistiæ, sed pro futuro tempore tantum.

Inst. 1° ; Non dixit Christus Nicodemo : *Oportebit* sed *oportet vos nasci denuo :* atqui « oportet » designat tempus præsens et non futurum : ergo.

Resp. dist. min. «Oportet» designat tempus præsens quantum ad legem ex tunc incipientem et obligantem, neg.; quantum ad conditionem legis futuræ, conc. Quasi dixisset : Oportet eos qui meam legem profitebuntur, dum obligabit, nasci denuo.

Inst. 2° : S. Aug., lib. *de Fide ad Petrum*, cap. 3, dicit : « Ex illo tempore quo dixit Christus, Nisi quis renatus, etc. fit ut nemo possit sine Baptismo introire in regnum Dei » : ergo.

Resp. το «ex illo tempore» in sensu S. Augustini non significare ex illo momento quo Christus hoc dixit Nicodemo, sed ex illo Christi tempore ; comparat enim illud tempus ad tempus legis veteris, cum illa cessavit et lex nova incepit in morte et resurrectione Christi : quasi diceret: Ex eo tempore quo Christus legem antiquam abrogavit et novam condidit, nemo sine Baptismo salvari potest.

Inst. 3° : Judæi tenebantur credere Christo et amplecti ejus legem, ad quam præcipue pertinet Baptismus : ergo.

Resp. equidem Judæos teneri crederi Christo ; id est, tenebantur credere Christum esse Messiam, et esse vera quæ prædicabat, non quidem ex aliquo præcepto legis novæ sed veteris, Deut. 18, et ex oraculis prophetarum. Item tenebantur amplecti ejus legem, sed pro eo tempore quo voluit illam obligare ; non voluit autem illam obligare, nisi cessante veteri in sua passione.

Inst. 4° : Lex Baptismi ante passionem obligabat gentiles : ergo a fortiori Judæos. Prob. ant. Gentilis qui tunc voluisset converti a gentilitate, debuisset baptizari : ergo.

Resp. neg. ant. Ad prob. neg. ant. Gentilis enim tunc potuisset salvari profitendo vel legem naturæ vel legem scriptam ; sed casu quo neutrius remedium ad deletionem peccati adhibere voluisset, tunc debuisset baptizari.

Repones : Si tunc per Baptismum poterat deleri peccatum, ergo non amplius obligabat circumcisio : ergo jam tunc extincta erat lex mosaïca : ergo obligabat lex nova ex dictis.

Resp. dist. primum illatum : Ergo ex tunc jam non obligabat amplius circumcisio, ut erat remedium peccati, conc. Quantum ad hoc enim tunc currebant simul lex et Evangelium, ut docet Auctor 1 2, q. 103, a. 3 ad 2. Non obligabat amplius ut erat professio legis mosaicæ, ad quam tenebantur omnes Judæi, neg. Sicut si nunc aliquis per perfectam contritionem esset justificatus ante Baptismum re susceptum, teneretur nihilominus baptizari ut aggregaretur Ecclesiæ.

Dices : Juxta S. Th. hic, legalia cessarunt in passione Christi, quando dixit: *Consummatum est :* atqui ex dictis cessante lege veteri, nova cœpit obligare : ergo statim post passionem et non solum post resurrectionem lex nova obligavit, ut S. Thomas et nos post ipsum diximus.

Resp.:Cum S. Th. et nos post ipsum dicimus legalia cessasse in passione Christi, debet intelligi non de passione præcisa a resurrectione, sed de passione completa per resurrectionem. Vide observationem post primam conclusionem.

Obj. 2° contra secundam concl. : Apostoli ipsi post mortem et resurrectionem Christi observarunt legalia : ergo non erant mortua.

Resp. neg. conseq. Erant quidem tunc mortua, sed non mortifera; et ideo quamvis nulla tunc amplius esset obligatio ea servandi, nondum erat tamen prohibita eorum observatio. Et ita decebat, inquit S. Aug., tum ne lex antiqua crederetur mala abominabilis, si statim mortifera prohiberetur, sicut idolorum cultus ; tum quia sicut mortuos aliquandiu servamus ut majori cum honore sepulturæ tradamus, ita decuit legem antiquam aliquandiu servari, ut mater synagoga cum honore sepeliretur.

Inst. : Apostoli non solum observarunt legalia, sed et observari jusserunt, ut abstinere a sanguine et suffocato : ergo.

Resp. apostolos ad tempus ex œconomia id præcepisse, ne Judæi qui sanguinem et suffocatum abominabantur, offenderentur, et eorum unio cum gentibus conversis impediretur. At hæc obligatio non ex lege veteri, sed ex ipso apostolorum præcepto oriebatur.

[1] Ibidem ad 3.

Obj. 3° : Lex non obligat antequam promulgetur : atqui lex nova non fuit promulgata nisi die pentecostes : ergo antea non obligabat.

Resp. neg. min. Lex enim nova saltem quoad Baptismum incepit aliquo modo publicari per suam institutionem, usum et frequentiam ; complete autem promulgata est quoad sufficientiam in cruce, quando Christus dixit : *Consummatum est*, et morte sua confirmavit novum Testamentum, quod pridie in cœna condiderat, evacuato veteri.

Distinguitur itaque duplex legis promulgatio : una, quam dicunt essentialem, seu potius quæ est conditio necessario et insupplebiliter requisita ad rationem legis, ut quando princeps existentibus in curia illam proponit et intimat; et talis legis Baptismi promulgatio facta est inchoate ante passionem Christi, complete in passione, eaque sufficit ut lex vim obligativam habeat. Altera est solemnior et accidentalis, ad tollendam subditorum ignorantiam propius ordinata, ut quando lex per singulas civitates aut provincias a præcone promulgatur ; et hæc novæ legis promulgatio facta est ab apostolis Jerosolymis die pentecostes, et deinceps per universum mundum : unde ante illam lex nova obligabat; qui tamen illam ignorabant defectu solemnioris promulgationis,excusabantur a peccato eam transgrediendo.

Inst. : S. Bernardus, epist. 77 ad Hug., probat legem Baptismi non obligasse nisi post sufficientem solemnem promulgationem, qua potuit pervenire ad subditorum notitiam : ergo.

Resp. S. Bernardum nihil aliud velle quam quod ante solemnem et diffusam hujus legis promulgationem non peccabat qui eam ex ignorantia transgrediebatur: « Ex eo tempore tantum, inquit, cuique cœpit antiqua observatio non valere, et non baptizatus quisque novi peccati reus existere, ex quo præceptum ipsum inexcusabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam. »

Inferes : Ergo a resurrectione Christi usque ad pentecosten Deus reliquit pueros absque remedio peccati originalis ; non enim tunc amplius valebat circumcisio, utpote abrogata secundum nos ; Baptismus autem erat incognitus : atqui id videtur repugnare divinæ bonitati : ergo.

Resp. 1° hoc argumentum esse solvendum ab objicientibus ; multi enim etiam post pentecosten ignorabant Baptismum, et circumcisio tunc, fatentibus adversariis, erat abrogata. Unde

Resp. 2° Baptismum scientibus fuisse peccati orig. remedium, ignorantibus circumcisionem, non ut sacramentum veteris legis Christi præfigurativum, sed ut remedium legis naturæ, in quantum erat fidei protestatio ; et sub hac ratione arbitramur cum Soto, Medina, Capreolo, etc. valuisse usque ad sufficientem et diffusam legis novæ promulgationem. Et ita loqui debent adversarii.

Obj. 4° : S. Th., hic ad 2, dicit Christum « non solum Judæis, sed etiam gentilibus imposuisse necessitatem Baptismi sub præcepto, dicens : *Euntes docete omnes gentes* » : atqui hoc dixit Christus octavo tantum die post resurrectionem : ergo saltem tunc solum et non statim post resurrectionem obligavit lex Baptismi.

Resp. incertum esse quando Christus hæc verba protulerit. Quidam existimant protulisse ipsa die resurrectionis vesperi, ut innuitur Marci ultimo ; alii octava die post resurrectionem, ut innuitur Matth. ultimo ; forte autem S. Th. fuit in ea opinione quod hoc sit a Christo dictum ipsa die resurrectionis. Vel dicendum S. Doctorem tantum velle quod Christus mandaverit tunc apostolis ut legem jam promulgatam et obligantem non restringerent ad Judæos, ut factum hucusque fuerat, sed etiam gentibus intimarent.

Obj. 5° : Trident. sess. 6, cap. 4, dicit « Post promulgatum Evangelium sine lavacro regenerationis aut ejus voto justificationem fieri non posse » : ergo ante promulgatam Evangelium poterat sine lavacro regenerationis fieri justificatio : sicque tunc non obligabat lex Baptismi.

Resp. 1° neg. conseq. quæ male infertur ex argumento negativo. Ex eo enim quod concilium dicat post promulgatum Evangelium justificationem non fieri sine Baptismo, non ideo dicit quod ante promulgatum Evangelium fieret sine Baptismo. 2° Sed esto id diceret et supponeret, nihil inde contra nos; fatemur enim quod tunc temporis ante solemnem legis promulgationem factam die pentecostes, licet Baptismus obligaret, non tamen erat omnibus necessarius necessitate medii, sed qui illam legem ignorabant invincibiliter, salvari poterant, vel ipsa circumcisione ut erat protestatio fidei, sicut jam dictum est, vel remedio legis naturæ. Idque admittere coguntur adversarii etiam post solemnem legis promulgationem facta die pentecostes; cum tunc adhuc

multi etiam intra fines Judææ, a fortiori inter gentes, legem hanc Baptismi invincibiliter ignorarent. Unde textus concilii intelligi non debet de promulgatione facta die pentecostes, sed de promulgatione postmodum ubique facta per apostolos, quorum sonus exivit in omnem terram.

ARTICULUS III.

DE MATERIA BAPTISMI.

In sacramentis quæ consistunt iu usu rèi sensibilis, duplex distinguitur materia, scilicet remota et proxima. Remota est ipsa res sensibilis; proxima est ipsius rei usus et applicatio: sic in Baptismo aquam dicimus materiam remotam, applicationem aquæ ad corpus seu ablutionem, materiam proximam. De utraque per distinctos §§ agemus.

§ I.

Utrum aqua sit materia remota Baptismi?

Missis gnosticis, archonticis et aliis ejusdem furfuris hæreticis, qui negaverunt sacramenta sensibilia, fuerunt alii plures qui rejecerunt specialiter Baptismum in aqua.

1° Manichæi rati aquam esse a malo principio, Baptismum in ea collatum noxium dixerunt: S. Aug. *Hæresi* 46; similiter seleuciani et hermani; idem *Hæresi* 59. 2° Pauciliani dicebant Baptismum sola prolatione horum verborum: « Ego sum aqua viva », perfici: Euthimius in 2 parte Panopliæ, tit. 21. 3° Lutherus *in Symposiacis,* id est, convivalibus colloquiis, cap. 7, dubitavit an non Baptismus in vino collatus valeret; Lutheri dubium solvit Besa, docens Baptismum in quovis liquore collatum, urgente necessitate et absente aqua, esse validum. Pro asserendo catholico dogmate

Dico 1°: Omnis et sola aqua vera et elementaris est materia remota Baptismi[1].

Prob. 1° ex S. Scripturis. Juxta sanctos Patres sequentia veteris Test. loca de Baptismate figurative et prophetice sunt intelligenda: Ps. 28: *Vox Domini super aquas, Dominus super aquas multas*: Cant. 4, *Greges tonsarum, quæ ascenderunt de aqua, omnes gemellis fœtibus;* Ezech. 36: *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris.* Ex novo Testam. sunt aperta testimonia: Joan. 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum cœlorum;* Matth. 28: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes,* etc., Ephes. 5: *Mundans lavacro aquæ in verbo vitæ*; Act. 8 de eunucho Candacis reginæ: *Venerunt ad quamdam aquam, et ait eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?* Act. 10: *Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos?*

Prob. 2° ex Patribus: Justinus, *Apol.* 2, de iis qui ad religionem nostram disponuntur, dicit: « Deinde eo adducuntur a nobis, ubi est aqua.... Nam in nomine cunctarum rerum parentis et Domini Dei et servatoris nostri Jesu Christi et Spiritus Sancti, in aqua tum lavantur. » Tertul., lib *de Bapt.* quem his verbis inchoat: « Felix sacramentum aquæ nostræ, qua abluti delictis pristinæ cæcitatis in vitam æternam liberamur. S. Aug. tract. 15 in Joan: « Quid est Baptismus? lavacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus; tolle verbum, non est Baptismus. » Innumeros omitto in re aperta.

Prob. 3° ex definitionibus Ecclesiæ: Greg. IX, apud Raynaldum, ad annum 1241, de his qui in Norvegia baptizabantur cerevisia, rescribit ad archiepiscopum Nidrosiensem: «Cum secundum doctrinam evangelicam oporteat ex aqua et Spiritu Sancto renasci, non debent reputari rite baptizati, qui in cerevisia baptizantur. » Conc. Florent. in decreto unionis: « Materia, inquit, hujus sacramenti est aqua vera et naturalis. » Trid., sess. 7, can. 2: « Si quis dixerit aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa Domini Jesu Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto,* ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit. »

Ratio a priori nulla est nisi voluntas Christi instituentis[1]. At variæ sunt congruentiæ.

Prima convenientia petitur ex ipsius Baptismi ratione[2], qui est regeneratio spiritualis, quod maxime congruit aquæ : unde et semina ex quibus generantur omnia viventia, scilicet plantæ et animalia, humida sunt et aquam participant; propter quod Thales Milesius posuit aquam omnium rerum principium.

Secunda convenientia sumitur ex effectibus[3] Baptismi, quibus aquæ proprietates conveniunt. 1° Aqua sua humiditate lavat, ex quo conveniens est ad significandam et causandam ablutionem peccatorum, quæ est effectus Ba-

[1] Hic q. 66, a. 3 et 4, o.

[1] Ibidem a. 3. [2] Ibid. [3] Ibid.

ptismi. 2° Sua frigiditate temperat superfluitatem caloris, et ex hoc competit ad mitigandam concupiscentiam fomitis, quod est alter Baptismi effectus. 3° Sua diaphanecitate est luminis susceptiva: unde convenit Baptismo, non quia Baptismus active illuminat, sed quia est sacramentum fidei per quam illuminamur.

Tertia convenientia [1] est ad significandum mysteria quæ in Baptismo celebrantur et quibus justificamur; ut enim dicit Apost. Rom. 6. et Coloss, 2: *Consepelimur Christo in Baptismo, in quo et resurreximus;* hæc autem significatio congruenter fieri non posset per terram propter suam densitatem, neque per aërem propter suam raritatem, nec per ignem, quia nos combureret; fit ergo commodissime per aquam Baptismi, « in qua veluti in sepulcro submergentibus nobis capita, vetus homo sepelitur, et submersus deorsum occultatur, et deinde rursus novus ascendit. » Ita S. Chrysostomus super illud Joan.: *Nisi quis renatus.*

Quarta convenientia [2] aquæ in Baptismo est ratio suæ communitatis et abundantiæ; cum enim Baptismus sit generale sacramentum universis necessarium, debuit ejus materia esse in promptu, ut absque ullo dispendio temporis, loci aut pretii, applicatu esset facillima.

Dixi: « Omnis et sola aqua vera et elementaris » [3]. Potest autem aqua amittere suam veritatem et simplicitatem dupliciter: 1° per mixtionem alterius corporis, ut cum pulvis miscetur aquæ, et magis abundat quam aqua, fit lutum; 2° per alterationem, ut cum aqua convertitur in liquorem uvæ; et hoc utrumque fieri potest, sive per naturam, sive per artem. Igitur in qualibet aqua, qualitercumque transmutata, modo non solvatur species aquæ, potest fieri Baptismus; si vero solvatur species aquæ, non potest fieri Baptismus. Intelligimus autem naturam et speciem aquæ magis secundum communem hominum usum et æstimationem, quam secundum rationes physicas: sicut, v. g., quamvis forte farina ex aqua subacta, vulgo *pate*, specie physica non differat a pane, quia tamen secundum communem hominum usum et æstimationem non est panis, non potest esse materia Eucharistiæ; similiter de aqua respectu Baptismi, quia sicut Christus instituit panem usualem pro materia Eucharistiæ, sic instituit aquam usualem pro materia Baptismi.

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ibidem a. 4.

Hinc colliges 1° Baptismum valide fieri posse [1] in aqua salsa maris, in pluviali, fontana, fluviali, minerali, sive turbida sit sive clara, sivi frigida, sive calida, sive benedicta sive non. Item in lixivio, in aqua decoctionis carnium, piscium, herbarum, modo non sit facta tanta resolutio corporum lixatorum in aqua, quod liquor plus habeat de aliena substantia quam de aqua, quod ex spissitudine perspici potest. Item in aqua ex grandine, nive, glacie, ante ablutionem resoluta. Item in sudore pavimenti vel parietum tempore pluvioso; similiter in aqua expressa ex luto; quia in his omnibus salvatur natura et species aquæ, ita ut verum sit de illis dicere, juxta communem hominum usum et æstimationem: Est aqua naturalis.

Colliges 2° e contra invalidum esse Baptismum [2] collatum in luto, vino, cerevisia pingui, lacte, oleo, saliva, sudore, lacrymis, urina, glacie, nive, grandine nondum resolutis, neque, quidquid dicant aliqui, in aqua rosacea, aut alia ex arboribus, herbis aut floribus distillata; quia illa omnia non reputantur aqua naturalis et usualis, sive interim ab illa specie physica differant, sive non.

Aliqui dubitant de tenui cerevisia, ptisana, thea et similibus decoctionibus herbarum, quia, inquiunt, juxta hominum æstimationem videntur potus ab aqua specie distinctus: unde qui tenentur jejunare in pane et aqua, non possunt uti illis potibus. Attamen eadem videtur ratio de his ac de aqua levis decoctionis carnium, quam Auctor agnoscit sufficientem. Et quamvis censeantur potus ab aqua distinctus respective ad jejunium, in quo intenditur mortificatio, non tamen censentur aqua specie distincta a naturali respective ad ablutionem, quæ intenditur in sacramento.

Majus dubium est de aqua ex sale resoluta; quia ex una parte non videtur aqua naturalis et usualis; ex altera videtur quod sit idem ac de aqua ex grandine vel glacie; hæc enim est aqua frigore condensata, illa est aqua solis ardore condensata.

Cæterum in praxi, nunquam extra casum necessitatis est adhibenda aqua dubia, ubi certa haberi potest; in casu vero necessitatis licite adhiberi potest omne id de quo prudenter dici potest: Forte est aqua; quia tunc necessitas extrema salutis et conditio opposita abstergunt injuriam sacramenti, et satius est exponere sacramentum nullitati quam hominem æternæ damnationi; sacramenta enim sunt

[1] Ib. ad 1, 2 et 4. [2] Ibidem ad 5.

propter homines. Confer tract. de Sacram. in genere, diss. 1, a. 6, § 2.

Dico [1] 2° : Aqua, Baptismo sive privato sive solemni adhibenda, debet necessario, non necessitate sacramenti sed præcepti, esse consecrata seu sacro chrismate delibuta et benedicta illo anno, sabbato sancto aut vigilia pentecostes, si haberi potest.

Hanc Ecclesiæ praxim et legem utendi aqua benedicta et consecrata in Baptismo ex apostolorum traditione descendere colligitur ex eo quod illius initium non invenitur. Hujus meminerunt auctor *Constit. Apost.*, l. 7 et 8; S. Basilius, l. *de Spiritu Sancto*, c. 27; S. Cyp., ep. 70 *ad Januarium;* S. Ambros., lib. 1 *de Sacram.*, c. 5; S. Aug., hom. 27 et 50, et alii. Item Eucologium quo a mille annis et amplius usi sunt Græci. Idem probant antiqua baptisteria, non alia ratione constructa quam ut aqua solemni ritu consecrata et benedicta decentius servaretur. Baptisterii constructi a S. Pio I, electo pontifice anno 142, alterius constructi a Constantino in Later. basilica meminit S. Anastasius bibliothecarius, tom. 1 baptisteriorum quæ hæretici incenderunt, meminit S. Athan. epist. encyclica ad episcopos. Unde mirum est hanc antiquam utriusque ecclesiæ Græcæ et Latinæ legem et consuetudinem a nostratibus hæreticis sugillari. Hoc est duntaxat discrimen inter Græcos et Latinos, quod Latini bis tantum in anno aquam consecrent, Græci vero quoties ministrandus est Baptismus.

Dixi : «Baptismo sive privato sive solemni.» Quidam negant de Baptismo privato; attamen, quamvis solemnitas specialiter requirat aquam consecratam et inde augeatur obligatio talem adhibendi, id etiam videtur exigere natura sacramenti; etenim tam in privato quam in solemni Baptismo res sancta peragitur, et assumitur aqua non ad quemcumque usum, sed ad ablutionem spiritualem. Insuper, ut dicit Auctor loco cit., per aquæ benedictionem impeditur astutia dæmonis ne impediat effectum Baptismi, quod etiam convenit Baptismo, privato sicut solemni. His autem de causis lex posita est.

An gravis vel levis sit obligatio præfatam aquam adhibendi in Baptismo, disputatur. Nobis videtur gravis, saltem pro Baptismo solemni, idque satis indicant tum Ecclesiæ solemnitas in consecrando, tum cura in asservando.

[1] Ibid. a. 3, ad 5.

Pro praxi nota verba sequentia rit. Rom. «Si aqua benedicta tam imminuta sit, ut minus sufficere videatur, alia non benedicta admisceri potest, in minori tamen quantitate, si vero corrupta fuerit aut effluxerit, aut quovis modo defecerit, parochus in fontem bene mundum ac nitidum, recentem aquam infundat, eamque benedicat ex formula, quæ infra præscribitur; sed si conglaciata sit, curetur ut liquefiat; sin autem ex parte congelata sit aut nimium frigida, poterit parum aquæ naturalis non benedictæ calefacere et admiscere aquæ baptismali in vasculo ad id parato, et ea tepefacta ad Baptismum uti, ne noceat infantulo. »

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

Obj. 1° : Hæc Christi verba, Joan. 3 : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S.* etc. In quibus maxime vim facimus, non sunt intelligenda litteraliter de vera aqua, sed metaphorice de ipso Spiritu Sancto, ita ut copula «et» non sumatur copulative, sed explicative significans «id est», perinde ac si dixisset «in Spiritu aqueo», seu in Spiritu mundante instar aquæ; non enim inusitatum est S. Scripturam per duo unum exprimere, ut Act. 17 : *Vita et inspiratio* idem est ac *inspiratio vitæ;* Coloss. 11 : *Per philosophiam et inanem fallaciam,* idem est ac *per inanes fallacias philosophiæ :* ergo. Ita calvinistæ.

Resp. nos non in hoc uno S. Scripturæ testimonio fundari; sed in pluribus aliis apertissimis, quæ sensum metaphoricum non admittunt, præsertim Act. 8 et 10; item in traditione, definitionibus et praxi totius Ecclesiæ ab incunabulis : unde tametsi hæc calvinistarum interpretatio, quæ falsissima est, foret legitima, nihil obtineret argumentum contra nostram conclusionem.

Resp. 2° neg. assumptum. Hic enim duo omnino disparata exprimuntur : unum exterius, scilicet elementum aquæ; aliud interius, nimirum gratia Spiritus Sancti; nec est vel unus Patrum in tota retro antiquitate, qui aliter intellexerit. Reservatum erat hesternis hæreticis sensum metaphoricum illis verbis affingere. Non negamus aliquando S. Scripturam per duo unum exprimere; at insanum foret dicere aut credere hunc esse ejus constantem in omnibus usum, nisi forte velis cum sabellianis, ut intra subjectam materiam hæreamus, his nominibus : *Patris et Filii et Spiritus sancti*, unam et eamdem personam exprimi.

Ut ergo legitimus verborum Christi sensus cognoscatur et an particula « et » copulative vel explicative significet, perpendendæ sunt circumstantiæ loci et temporis, subjecta materia, alia S. Scripturæ testimonia affinia, sensus Patrum et Ecclesiæ praxis. Porro in nostro casu ex circumstantiis loci et temporis, ex subjecta materia, ex collatis aliis S. Scripturæ locis colligitur hic aquam poni pro elemento naturali et ut quid distinctum a Spiritu; volebat enim Christus instruere Nicodemum de regeneratione spirituali mediante sacramento sensibili in aqua; unde statim post istud colloquium quasi explicaturus et confirmaturus quæ dixerat Nicodemo, legitur ibidem baptizasse cum discipulis, utique Baptismo aquæ, quia, ut subditur ibidem, inde commoti sunt Joannis discipuli, quod ejus baptismum Christus usurparet; idque aperte confirmant alia S. Scripturæ testimonia in probationibus laudata. Idem colligitur ex traditione et perpetua praxi Ecclesiæ, qua nullus est certior S. Scripturæ interpres. Imo nec nocent exempla allata ; etenim inspiratio vitæ, est vita in inspiratione sensibili collata ; fallacia inanis philosophiæ, est latens in argutionibus philosophorum deceptio : ergo Spiritus aqueus, si ita loqui liceat, est Spiritus vi occulta operans in aquis.

Inst. 1° : Christus ibi exprobrat Nicodemo quod quæ dixerat ignoraret ; *Tu es magister in Israël, et hæc ignoras?* Atqui si de vera aqua locutus fuisset, non erat ratio cur Nicodemo ejus hac in re ignorantiam exprobraret ; quomodo enim scire potuisset Nicodemus veram aquam esse necessariam ad renascendum ? ergo.

Resp. 1° juxta S. Aug., tract. 12, in Joan., Christum hæc non dixisse exprobrando, sed docendo et Nicodemi superbiam sanando. 2° Neg. min. Manifestum est enim ex textu S. Scripturæ quod Christus loquebatur de regeneratione spirituali in aqua per Spiritum Sanctum, quamvis Nicodemus intelligeret de iterata nativitate carnali. Cum autem Nicodemus esset legis doctor et S. Scripturas doceret,merito exprobrat illi Christus quod ignoraret Deum posse regenerare spiritualiter homines per aquam aut per aliquid aliud sensibile, cum id pluries testetur S. Scriptura : Ezech. 36 : *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini, etc.*; Ps. 50 : *Asperges me hyssopo, et mundabor ; lavabis me, et super nivem dealbabor* ; item Ps. 103, Zachar. 13. etc. Insuper Judæi proselytum, qui ad eorum religionem convertebatur, baptizabant et eo baptismo junctis variis aliis purificationibus quasi novum hominem reputabant ; ipsimet pharisæi quotidianis suis purificationibus et baptismis se purificabant , ad hæc si attendisset Nicodemus, facile intellexisset, præsertim Christo explicante, Deum posse quo voluerit modo etiam per aquam regenerare hominem spiritualiter ; ideoque merito illi fuit exprobratum quod cum esset magister in Israel, hæc ignoraret et tanquam extranea atque absurda reputaret.

Inst. 2° : In his Christi verbis : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto*, Spiritus non intelligitur materia Baptismi : ergo nec aqua.

Resp. insulsam prorsus esse hanc ratiocinationem. Ecquis nisi mente captus cogitabit unquam Spiritum Sanctum posse esse materiam alicujus sacramenti ? Itaque secundum subjectam materiam per Spiritum Sanctum intelligitur causa efficiens et quasi pater regenerationis ; per aquam intelligitur quasi mater seu materia sacramenti regenerationis. Ita SS. Patres.

Inst. 3° : Quando Joan. Bapt., Matth. 3, dixit : *Qui post me venturus est, fortior me est... ipse vos baptizavit in Spiritu Sancto, et igni*, per ignem non intelligitur litteraliter ignis elementaris, sed metaphorice Spiritus Sanctus, qui instar ignis corda charitate inflammat et peccata destruit : ergo similiter de aqua Joan. 3.

Resp. neg. conseq. Nemo enim unquam, exceptis hermianis et seleucianis et forte quibusdam aliis ejusdem furfuris hæreticis, somniavit ignem esse Baptismo adhibendum, cum e contra constet et Christum et apostolos, et omnem qua late patet Ecclesiam semper adhibuisse aquam. Ex qua praxi tanquam ex regula certissima dicimus verba Joan. 3 intelligenda esse de aqua naturali, et verba Matth. 3 de igne metaphorice sumpto pro gratia et donis Spiritus Sancti. Sunt quidam SS. Patres, qui illa verba Matth. 2 intelligunt litteraliter de linguis igneis, quæ apparuerunt supra capita apostolorum die pentecostes.

Inst. 4° : Ipse S. Joan. Bapt., loco cit. Matth., distinguit suum baptisma a baptismate Christi in hoc quod suum sit in aqua, baptisma autem Christi in Spiritu Sancto : ergo.

Resp. dist. ant. Distinguit in hoc quod suum baptisma sit in aqua simpliciter, neg.; in hoc quod sit in aqua tantum sine collatione gratiæ Spiritus Sancti, quam conferebat baptisma

Christi, con. Quasi diceret: Ego baptizo vos aqua tantum et corpora solum lavo, inde indicans vobis pœnitentiam et ad eam vos exhortans ; sed qui post me venit, non solum corpora, ut ego, aqua, verum etiam animos vestros effuso Spiritu Sancto purgabit, divinoque illo igne inflammabit. Unde discrimen inter hæc duo Baptismata non est ex parte materiæ, in utroque enim est aqua, sed ex parte virtutis et effectus.

Obj. 2° : Stephanus papa, creatus anno 751, dum in Galliis versaretur, et apud Carisiacum cum Pippino rege moraretur, ad varia capita, de quibus interrogatus fuerat, novemdecim responsa dedit monasterio Britanniaco (*de Bretigny*) quorum undecimum sic legitur, tom. 6 Conc. Labb., colum. 1652 : « Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla inde ei adscribitur culpa (infantes sic permaneant in Baptismo);nam si aqua adfuit præsens, ille presbyter excommunicetur et pœnitentiæ submittatur ; quia contra canonum sententiam agere præsumpsit: ergo.

Resp. hoc rescriptum esse spurium vel adulteratum. 1° Inverisimile est summum pontificem ignorasse quæ neminem vel leviter theologum latere possunt. 2° Nulla canonum collectio, nullus scriptor hujus responsi meminit. 3° Cum interrogatio esset de uno infante, dicitur in responso in plurali numero : « Infantes sic permaneant in Baptismo. » Unde nota marginalis in Conc. Labb. dicit « quod ansulis clausimus, glossema est, aut e margine in textum a librario temere intrusum, aut ex proximis canonibus per incuriam translatum.» Natalis Alexand., sæc. VIII, cap. 1, a. 6, sic restituit textum : « Nulla ei adscribatur culpa, si infantes sic permaneant in Baptismo. »

Simile aut forte idem responsum duo codices a Tournelio laudati tribuunt Siricio papæ, circa finem IV sæculi, conceptum his verbis : « Presbyter qui in vino baptizat pro maxima necessitate, ut æger non periclitetur, pro tali re nulla ei culpa adscribatur ; infans vero ille, si in sanctissima Trinitate baptizatus est, in eo Baptismo permaneat. » Si sit idem responsum, ut probabile est, ipsa contradictio attributionum et diversitas narrationum manifeste evincunt suppositionem. Si sit aliud simile, resp. ut ante; cum neque in ulla collectione canonum, neque in archivis Romanis inveniantur, neque hæc opinio unquam in ecclesia Romana obtinuerit, aut de illa etiam tempore Siricii auditum fuerit, jure asserimus esse aut suppositititium aut interpolatum. Adde hæc non esse definitiones ex cathedra toti Ecclesiæ propositas tanquam de fide tenendas, sed rescripta privata ad quosdam particulares.

Obj. 3° : Joannes Moschus circa initium VII sæculi *in Prato Spirituali,* cap. 176, narrat quemdam Judæum, morbo periculoso correptum, in deserto baptizatum fuisse ab itineris comitibus arena ter super ipsum projecta, et subito virtute hujus Baptismi convaluisse : quod indicat ejus validitatem. Idem aut simile factum narrat Nicephorus, lib. 3, cap. 37 : ergo.

Resp. neg. conseq. Ex utraque enim narratione oppositum concluditur. Refert Moschus hunc Judæum ob ferventissimum Baptismi desiderium sanitati fuisse redditum, sed cum pervenissent Ascalonem, « visum est B. Dionysio mittere fratrem illum ad sanctum Jordanem, ibique baptizari. » Nicephorus pariter: « Postquam, inquit, domum sunt reversi, rem eam ad Dionysium, Alexandriæ episcopum, retulerunt; ille vero, admiratione stupens, Ecclesiam consuluit, cui visum est aqua insuper ad eum modum initiatum juxta Ecclesiæ traditionem abluendum esse. »

Obj. 4° : In Baptismo significatur ablutio : atqui multa alia sunt ablutiva quam aqua, ut vinum, oleum, et hujusmodi alia : ergo non sola aqua est materia Baptismi.

Resp. neg. conseq. 1° Vinum et oleum non communiter assumuntur[1] ad usum ablutionis, sicut aqua. 2° Non ita perfecte abluunt, quia ex eorum ablutione remanet aliqua infectio, saltem quantum ad odorem : quod non contingit de aqua. 3° Illa etiam non ita communiter et abundanter habentur, sicut aqua. 4° Finaliter et præsertim, aquam elegit Christus et non alios liquores.

Cætera argumenta vide in Auctore.

§ II.

De materia proxima Baptismi.

Certum est materiam proximam Baptismi esse applicationem materiæ remotæ, scilicet aquæ, seu ablutionem corporalem ; sed quæstio est 1° quomodo fieri debeat ista ablutio, an per immersionem, an per effusionem, aut aspersionem ? 2° utrum trina sive immersio, sive effusio, sive aspersio sit de necessitate sacramenti ?

Suppono 1° duodecim primis Ecclesiæ sæ-

[1] Ibid. a. 8. ad. 2.

culis Baptisma communius administratum fuisse per immersionem. Id constat pro ecclesia Græca ex S. Justin. *in Apol.* 2, ex S. Basilio *de Spiritu Sancto* c. 27, ex Eucologio Græcorum, edito a Goartio et aliis. Pro Ecclesia Latina, ex Tertull. *de Corona Militis*,ex S. Ambros., lib. 2, *deSacram.*, cap. 6, ex S. Hieron., *Advers. Lucif.*, ex S. Greg., lib. 1 epist. 43, alias 41, ex his qui de divinis officiis scripserunt, Alcuino, Amalario, Walafrido, et pluribus aliis, tandem ex D. Th. qui, hic a. 7, dicit tutius esse baptizare per immersionem, quia hoc habet « usus communior » . Obiit autem S. Doctor anno 1274;sed quamvis immersio communius adhiberetur in Baptismo, aliquando tamen adhibita fuit effusio vel aspersio,ut mox dicam, et patet ex modo loquendi D. Th.

Suppono pariter communius olim, sicut et nunc, adhibitam fuisse trinam vel immersionem, vel effusionem, vel aspersionem. Constat ex auctoribus laudatis pro immersione, qui plerumque etiam exprimunt trinam immersionem. Unde Auctor hic, a. 8, o,dicit quod qui trinam immersionem non servaret, « peccaret graviter..... quasi ritum Ecclesiæ non observans. » Iste tamen ritus, sæculo 6, mutatus et interruptus fuit apud Hispanos, ut mox dicemus. His suppositis,

Dico 1° : Validum est Baptisma collatum[1] sive per immersionem, sive per infusionem, sive per aspersionem.

Est contra Græcos, qui post synodum Florentinam, auctore Marco Ephesino, inter alias separationis suæ causas prætexerunt quod ecclesia Romana, deserendo Baptismum per immersionem, a vera fide defecisset.

Prob. 1° auctoritate et exemplis. 1° Ex prænuntiata Baptismi institutione : Ezech. 36 : *Effundam super vos aquam mundam*[2]. 2° Verisimile est apostolos qui una die quinque hominum millia baptizarunt, effusionem aut aspersionem adhibuisse. 3° S. Cyprianus, concilium Antissidorense, anno 578, can. 18, Matisconense II, anno 585, can. 3,et alia probaverunt Baptismum per effusionem collatum clinicis, id est, decumbentibus in lecto. 4° Cum propter aliam necessitatem, puta propter persecutionem,aut opportunam et inopinatam persecutionem, in privatis domibus Baptismus conferebatur, indubie effusio aut aspersio usurpabatur. Et ita Paulus in carcere detentus, Act. 16, dubio procul, *custodem carceris cum omni domo sua baptizavit*. Legitur in vita S. Laurentii ipsum baptizasse Romanum militem aqua ex urno effusa. Acta S. Gratiliani, S. Bacchi junioris, et S. Liudgeri edita a P. Martene referunt Baptismum effusione collatum : ergo.

Prob. ratione : aqua assumitur[1] in Baptismo ad usum ablutionis corporalis, per quam significatur interior ablutio peccatorum, ita ut ablutio quidem sit essentialis Baptismo, non modus ablutionis : atqui ablutio per aquam potest fieri non solum immersione, sed etiam effusione et aspersione : ergo.

A sæculo autem decimo tertio, usus baptizandi per effusionem ferme ubique invaluit, saltem apud Latinos; et ita præscribunt varia ritualia, Leodiense, Rhemense, Cameracense, Mechliniense, Atrebatense, Iprense, et alia non pauca[2]; idque admodum convenienter propter varias rationes : 1° Quia quandoque est magna multitudo baptizandorum, ut Act. 2 et 4. 2° Aliquando non est sufficiens aqua ad immersionem. 3° Propter debilitatem ministri, qui non potest sustentare baptizandum. 4° Propter debilitatem baptizandi, cui mortis posset imminere periculum ex immersione. His adde propter decentiam, nimirum ut consulatur pudori mulierum et occurratur periculo ministrorum.

Dixi in hac observatione : « Ferme ubique » quia ritus immersionis non omnino eliminatus est ab ecclesia Latina. Patet ex rituali Romano Pauli V, ubi, tit. de Forma Bapt., sic legitur : « Baptismus licet fieri possit aut per infusionem aquæ, aut per immersionem, aut per aspersionem, primus tamen vel secundus modus, qui magis sunt in usu, pro ecclesiarum consuetudine retineantur. » Patet item ex Actis ecclesiæ Mediolanensis, in qua servatur ritus immersionis, et ex synodo Beneventana, an. 1693, sub cardinali Ursini, postea Benedicto XIII, qui propria manu parvulos in baptisterio mergebat.

Dixi item : « Apud Latinos » quia licet Græci contra nos insurgant quod per infusionem baptizemus, ut dictum est, ipsi tamen infusionem non separant ab immersione, ita ut super baptizandi, a parte inferiori immersi, caput aquam infundant, ut patet ex responso Gregorii Protosyncelli ad Marcum Ephesinum, et ex neophyto Rhodino in sua vernacula Synopsi apud Goartium in suis ad Eucologium Græcorum notis : unde et ipsi ab antiquo immersionis ritu etiam recesserunt; antiquitus enim totum corpus mergebatur, ut dicam infra.

Cum autem dicimus Baptismum posse fieri

[1] Ibid. a. 7, o. [2] Ibid. [1] Ibid. [2] Ibid.

per aspersionem, non intelligimus aspersionem qualis fit in ecclesiis, dum populus aspergitur aqua benedicta, qua plures sæpe non tanguntur, nisi forte in vestibus, sed quæ singulis adhibeatur, uni per unum, alteri per alterum. Ita apposite observat doctiss. Sylvius.

Dices 1° : Cornelius papa cum synodo Romana dubitavit de Baptismo per infusionem collato Novatiano in lecto decumbenti ; sic enim de eo scribit ad Fabianum Antiochenum apud Euseb., l. 6 *Hist.*, c. 43 : « In ipso in quo jacebat lectulo profusus Baptismum suscepit, si tamen hujusmodi Baptismum suscepisse dicendus est. » Deinde invehit in ejus ordinationem, « eo quod non liceret quemcumque ex iis qui urgente vi morbi in lectulo, perinde ac ille, perfusi fuissent, in clerum assumi. » Similiter Magnus cum quibusdam aliis apud S. Cyprianum, epist. 76, dubitat « an clerici habendi sint legitimi christiani, quia aqua salutari non sunt loti, sed perfusi. »

Resp. ad primum, Cornelium cum synodo non dubitasse de validitate Baptismi Novatiani, alioquin propositum fuisset an esset rebaptizandus, quod nusquam factum est ; sed dubitavit de effectu sacramenti, quia Novatianus nulla fide, nulla intentione recta baptizatus fuerat, neque susceptis postea, ut moris erat, sacramentis Confirmationis et Eucharistiæ. His ergo de causis Cornelius carpit Baptismum Novatiani. Et quia sic baptizati in infirmitate, non tam proprio motu quam metu mortis initiabantur, et insufficienter instructi mysteria fidei tradere et exponere, atque cætera sacerdotii officia implere non posse videbantur, ideo irregulares censebantur et ordinari prohibebantur : quibus de causis pariter improbat Cornelius Novatiani ordinationem. Hæc constant ex laudata epistola Cornelii ad Fabianum.

Ad secundum : Incertum est de quo dubitaverit Magnus, an de valore, an de effectu Baptismi per infusionem collati. Sed quidquid sit, ejus dubium expunxit S. Cyprianus, non solum respondendo, sed etiam probando hujusmodi Baptismum valere.

Inst. : S. Cyprianus permittit cuique de hac re sentire quid vellet, et permittit iis qui judicant nullum hunc Baptismum, sic baptizatos rebaptizare : ergo.

Resp. modestiæ S. Cypriani tribuendum esse, quod rem nondum solemni Ecclesiæ judicio eliquatam, uniuscujusque judicio permiserit, consequenter quod dixerit eos qui judicant talem Baptismum esse nullum, debere rebaptizare ; qui enim judicat aliquem Baptismum esse nullum, si sibi constare velit, debet iterare.

Dices 2° : In Baptismo consepelimur Christo : atqui sepultura non potest significari nisi per immersionem : ergo.

Resp. neg. min. Equidem per immersionem expressius repræsentatur [1] sepultura Christi, sed in aliis modis etiam repræsentatur, etsi non ita expresse ; namque quocumque modo fiat ablutio, corpus hominis, vel aliqua pars ejus aquæ supponitur ; sicut corpus Christi fuit sub terra positum.

Dico 2° : Trina [2] sive immersio, sive infusio, sive aspersio, non est de necessitate sacramenti, sed præcepti tantum.

Prob. 1° : Cum in Hispania [3] ariani Trinitatem dividerent, tresque naturas distinctas assererent, et ideo trina immersione baptizarent, item et donatistæ Baptismum a catholicis collatum iterarent : nonnulli Hispaniarum episcopi in detestationem utriusque erroris unicam immersionem contra antiquum morem decreverunt ; qua de re cum esset mota quæstio, Leander episcopus Hispalensis, consultavit S. Gregorium, qui, l. 1, epist. 43, alias 41, sic respondet : « De trina mersione Baptismatis nihil responderi verius potest quam quod ipsi sensistis ; quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa.... Reprehensibile esse nullatenus potest infantem in Baptismate vel ter et semel immergere, quando et in tribus mersionibus personarum Trinitas, et in una potest divinitatis singularitas designari. »

Hoc S. Gregorii responsum, suum fecit conc. Toletanum IV, anno 633, cap. 6, ubi postquam laudata verba S. Greg. retulit, hæc addit : « Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis usum, simplam teneamus Baptismi mersionem. » Similiter conc. Wormatiense, an 868, can. 5.

Itaque infundate prorsus Alcuinus, ep. 70, negat hanc epistolam esse S. Gregorii cum ab utroque concilio exscribatur. Item eam ut S. Gregorii laudant S. Isidorus, Leandri frater, in *Catalogo Viror. illust.*, S. Idelfonsus, Tolet. episc., in suo *Catalogo*, et Joannes diaconus in *Vita* Sancti Gregorii.

Prob. 2° : Ad Baptismum per se requiritur [4] ablutio aquæ, quæ est de necessitate Baptismi, modus autem ablutionis per immersionem vel infusionem, ut dictum est conclusione præcedenti, per accidens se habet ad sacramentum : ergo a fortiori quod ter vel semel fiat.

[1] Ibid. ad 2. [2] Ibid a. 8, o. [3] Ib. in a. 5. c. [4] Ib o.

Confirm. ex ratione S. Gregorii : Sicut [1] per trinam immersionem significatur triduum sepulturæ Christi et Trinitas personarum, ita per unam significatur unitas mortis Christi et unitas deitatis ; non est autem de necessitate sacramenti quod significet triduum sepulturæ Christi ; non enim ad hujus tridui significationem fuit institutum, sed in signum gratiæ. Equidem juxta Apostolum, Rom. 6, per Baptismum sepelimur Christo; at id significatur per simplam immersionem, sicut resurrectio per emersionem. Quantum vero ad Trinitatem personarum in unitate substantiæ, significatur per formam: cum enim dicitur «in nomine», significatur unitas deitatis ; cum dicitur « Patris et Filii et Spiritus Sancti», significatur Trinitas personarum [2]. Neque est necesse quod in usu materiæ hæc significatio habeatur, quia cum Trinitas sit agens principale in Baptismo, similitudo autem agentis perveniat ad effectum secundum formam et non secundum materiam, ideo significatio Trinitatis convenienter fit per verba formæ, nec requiritur significatio per usum materiæ, nisi ad majorem expressionem, quæ non est necessaria sacramento.

Quia tamen, cessante causa unius immersionis [3], iterum antiquus usus invaluit, et nunc communiter usurpatur trina immersio vel infusio, peccaret graviter aliter baptizans, utpote ritum Ecclesiæ non observans in re gravi. Et est secunda pars conclusionis.

Dices : Trina immersio est ex præcepto Christi : atqui quod est a Christo præceptum in hac materia, est indubie de necessitate sacramenti : ergo. Prob. ant. Pelagius II, qui obiit an. 590, in *Rescripto ad Gaudentium episcopum*, dicit : « Evangelicum præceptum, ipso Domino Deo Salvatore nostro Jesu Christo tradente, nos admonet in nomine Trinitatis trina immersione sanctum Baptisma unicuique tribuere. » Refertur de Consec., d. 4, cap. *Multi* 182. Similiter Tertul., SS. Hieron., Bas., etc., dicunt hunc ritum trinæ immersionis originem ducere ex mandato Christi : ergo.

Resp. in tota S. Scriptura nullibi exstare [4] præceptum Christi de una vel trina immersione. Itaque laudati Patres intelligunt mandatum Christi de trina immersione in suo simili, in hoc scilicet quod Christus præceperit baptizari in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ; unde volunt solum quod evangelicum præceptum in illud cadat quod Baptismus fiat in nomine Trinitatis; quod autem subdunt de trina immersione, congruentia est duntaxat, quæ ex dicto præcepto colligitur. Patet ex ipso Pelagio, qui post verba laudata immediate subjungit : « Dicente Domino discipulis suis : Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, non dicit amplius et in trina immersione » : item in eodem Rescripto diserte pronuntiat : « Sin vero apud dilectionem tuam eorum qui converti volunt, manifesta confessione claruerit quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia, catholicæ sociare fidei maturabis ». Ubi iterum solam invocationem Trinitatis, non trinam immersionem requirit. Refertur ibid. de Cons., d. 4, cap. *Si revera* 30.

Inst. : Saltem ritus trinæ immersionis est ex apostolica traditione : unde, can. 49 eorum qui dicuntur apostolici, deponitur qui aliter quam per trinam immersionem baptizaverit; et conc. Constantinop. 1, can. 7, jubet rebaptizari eunomianos, quia non servabant trinam immersionem : atqui traditiones apostolicæ sunt necessario servandæ : ergo.

Resp. 1° hoc argumentum, si quid probet, probare ad summum trinam immersionem esse de necessitate præcepti, non sacramenti; non enim apostoli instituerant sacramenta. 2° Dist. min. Traditiones apostolicæ circa fidem et mores, sunt necessario servandæ, conc.; circa disciplinam, neg. Multa enim circa disciplinam statuerunt apostoli quæ amplius non servantur, ut de abstinentia a sanguine et suffocato, de ebrioso, bigamo, neophyto non promovendo ad Ordinem, non flectere genua in orationibus a paschate ad pentecosten, et plura alia. Semel autem vel ter mergere pertinet ad disciplinam, ut patet ex diverso Ecclesiæ usu in diversis occasionibus et temporibus.

Ad canon. apost: Etiam qui solum violat Ecclesiæ disciplinam, potest jure plecti pœna depositionis. Sed neque iste canon, neque conc. Constantinop. agunt de illis, qui solum trinam immersionem omittebant, sed etiam qui formam violabant, non baptizantes in nomine Trinitatis, sed in morte Christi. Patet ex ipso textu canonis, ubi subditur : « Non enim dixit nobis Dominus: In morte mea baptizate; sed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris », etc. Similiter eunomiani, qui erant ariani, in odium Trinitatis baptizabant in morte Christi et in una immersione.

[1] Ibid. [2] Ibid. ad 1. [3] Ibid. o. [4] Ibid.

§ III.

Variæ quæstiunculæ circa utramque Baptismi materiam breviter resolvuntur.

Petes 1° quæ quantitas aquæ requiratur ad validitatem Baptismi?

Resp. eam requiri aquæ quantitatem, qua quis possit dici moraliter ablutus; quia aqua requiritur ad ablutionem. Hinc quidam volunt non sufficere unam vel alteram guttam; alii dicunt sufficere, modo tamen fluat; quia corpus, saltem ea parte quam illa gutta fluendo tangit, dicitur ablutum. Id quidem mihi videtur probabile; sed quia alii contradicunt, et res non est certa, sic baptizatus in necessitate sub conditione est rebaptizandus, si supervixerit. Dixi : Modo tamen fluat; et hinc

Petes 2° quomodo aqua debeat tangere corpus?

Resp. quod debeat tangere successive, mediante actione ministri, sive successio oriatur ex motu locali aquæ ad corpus, sive corporis ad aquam; quia si aquæ contractus non sit successivus, puta si gutta aquæ immote maneat in fronte, non potest dici homo moraliter ablutus; talis autem requiritur ablutio ex institutione sacramenti, qua homo dicatur moraliter ablutus; non est tamen necesse quod revera abstergat sordes; hoc enim non obstante est vera ablutio corporis. Addidi hunc motum successivum debere fieri a ministro seu mediante ejus actione, alioquin non posset vere dicere: Ego te baptizo. Unde

Colliges quod si videns puerum cadentem aut ab alio projectum in flumen, vel aspersum aut infusum, proferam verba formæ, nullum sit sacramentum, quia ego vere non abluo. Probabile est valere, si infantem submittam aquæ e tecto defluenti proferendo formam. At valde dubium, si baptizetur nive vel glacie, a ministro quidem applicata, sed in corpore baptizati tantum resoluta, quia videtur quod iste aquæ motus non sit a baptizante, sed a baptizato, mediante ejus corporis calore. Posset forte dici quod sit etiam ab applicante, quia si non applicaret, non resolveretur; sed, ut dixi, id valde dubium est.

Petes 3° in qua parte corporis fieri debeat ablutio?

Resp. debere fieri in capite,[1] ita ut si fiat in alia parte, Baptisma sit dubium, et iterandum sub conditione, quia caput est præcipua sedes animæ, et in eo omnes sensus fundantur et maxime vigent.

Et hæc est communis Ecclesiæ praxis, quam ritualia præscribunt, præsertim Romanum, tit. de baptizandis parvulis, his verbis: « Nemo in utero matrum clausus baptizari debet; sed si infans caput emiserit, et periculum mortis immineat, baptizetur in capite, nec postea, si vivus evaserit, erit iterum baptizandus «(Quidam idem censent, si ablutio fiat in pectore vel scapulis; quia sunt partes notabiles; sed id non est certum, neque præsenti rituali satis conforme). « At si aliud membrum emiserit, quod vitalem indicat motum, in illo, si periculum impendat, baptizetur, et tunc si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus: si vero ita baptizatus deinde mortuus prodierit ex utero, debet in loco sacro sepeliri. » Hæc videntur quasi exscripta ex Auctore secundo loco cit. in margine, ubi plura dicam de infante ex utero matris nondum egresso.

Petes 4° an aqua debeat immediate tangere corpus?

Resp. affirmative; quia alioquin non censetur homo vere ablui.

Hinc inferes non valere Baptismum, si aqua tantum tangat vestes, aut etiam pelliculam quam vocant galeam nativitatis; quia hæc juxta plures non est pars, sed potius involucrum corporis: unde debet dividi ut aqua pertingat ad corpus; id saltem est tutius.

Utrum vero valeret, si aqua tantum tangeret capillos aut ungues, res est valde dubia; si enim dubium sit de digito vel pede, a fortiori de unguibus et capillis, qui licet, anima totius vivant, videntur tamen potius excrementa vel ornamenta corporis quam ejus partes; neque qui in unguibus aut capillis tantum abluere-tur, diceretur moraliter ablutus. Ideoque probabilius existimo non valere.

Petes 5° utrum valide conferatur Baptismus per ablutionem occisivam?

Resp. Duplex distingui debet ablutio occisiva: una occisiva ratione materiæ, puta si baptizaretur infans aqua ferventi aut venenata; altera ex se occisiva, ut si quis infantem morientem projiciat in altum puteum cum prolatione formæ et intentione baptizandi.

De primo casu non est difficultas; omnes enim conveniunt validum esse Baptisma, quia calor aut venenum non impedit quin maneat vera species aquæ et fiat vera ablutio etiam moraliter, sicut panis venenatus non desinit esse verus panis et vere manducari. Neque obstat quod Christus non instituerit pro mate-

[1] Hic a. 7, ad 3 et inf. q. 68, a. 11, ad 4.

ria sacramenti actionem malam ; hæc enim licet ut occisiva sit mala, attamen ut ablutio præcise non est mala, et sub hac ratione Deus illam instituit pro materia sacramenti, ad eamque sub eadem ratione concurrit, sicut concurreret ad sacrilegam consecrationem, non ut est sacrilega, sed ut est actio a Christo instituta.

De secundo ergo casu est difficultas. Scotus cum suis, S. Antoninus, Sylvester, Soto et plures alii negant in eo casu validum esse sacramentum ; quia Christus pro materia proxima Baptismi instituit non quamcumque ablutionem, sed ablutionem usualem et moralem, seu quæ sit et dicatur ablutio secundum humanum et communem sensum ; sicut pro materia Eucharistiæ instituit panem usualem, non farinam aqua subactam, vulgo *paté*, licet à pane physice non distinguatur : atqui, inquiunt, qui projicit infantem in puteum, ex quo non potest emergi, secundum communem et humanum sensum non dicitur velle abluere, sed occidere ; non quidem quod emersio sit necessario requisita ad ablutionem; potest enim quis sub aquis detentus vere et moraliter ablui, etiamsi suffocetur; sed emergibilitas; dum enim, addunt, qui e ponte projicit in fluvium canem mortuum sordidum, non dicitur velle ipsum abluere, quia non est emergibilis : diceretur autem velle abluere, si canis esset vivus, quia esset emergibilis; licet forte per accidens suffocetur.

Ad id quod reponit contraria sententia hanc projectionem in casu determinari ex circumstantiis, ut sit et dicatur moraliter ablutio, quia nempe puer vel sic est baptizandus, vel damnandus : unde videntes piam matrem projicientem in puteum prolem morientem, quam sciunt non esse baptizatam defectu aquæ, censebunt et dicent illam projicere prolem suam ut lavet et baptizet. Ad hanc, inquam, solutionem respondent Christum pro materia proxima Baptismi instituisse ablutionem, quæ sit humana et moralis, non per circumstantias ipsius Baptismi, sed quæ communiter et moraliter dicebatur ablutio ante Baptismi institutionem, et cum hæc projectio non sit ablutio moraliter seclusa institutione Baptismi, non est instituta a Christo pro materia Baptismi.

Aliam viam init recens scriptor Gislenus Daelman, censet hunc Baptismum esse invalidum, quia, inquit, minister debet habere vel aquam vel baptizandum in sua potestate, alioquin forma: Ego te baptizo, esset falsa; in casu autem minister nec aquam, nec baptizandum habet in sua potestate. Hæc pro prima sententia.

Altera sententia, quæ est Panor., Gabrielis, Nugno, Ledesma, Suares, Layman, Bonac., ex recentioribus Gonet, Boudart, Berti, etc. tenet Baptismum in casu esse validum; quia adsunt omnia requisita ad ejus valorem, materia, forma et intentio ministri; contendunt enim per hanc projectionem infantem vere ablui, et quia revera abluitur, projiciens dicitur etiam secundum humanum sensum velle abluere, sicut quia occiditur, dicitur velle occidere; utrumque enim vult, quia utrumque facit, cum nemo sponte aliquid faciat, quod non vult facere.

Ad exemplum canis mortui projecti in aquas: Etiam volunt quod vere lavetur, et ideo posse dici de projiciente quod velit lavare, quia de facto lavat. Insuper discrimen est quod projectio infantis censeatur ulterius moralis ex circumstantiis, ut dictum est; neque concedunt Christum requisivisse ablutionem, quæ ante Baptismi institutionem esset moralis, sed quæ tunc erat, aut postea foret moralis.

Ad fundamentum doctoris Daelman: Respondetur videri falsum ; quia si minister super infantem, primo fune suspensum ut possit in puteo mergi et emergi, sed fracto fune immersum, formam cum intentione baptizandi proferat, infans est ablutus et baptizatus, licet tunc nec baptizandus nec aqua sit in potestate baptizantis. Similiter qui de ponte projicit canem vivum in aquas, ipsum lavat, et lavare moraliter dicitur; quamvis tamen tunc nec canis nec aqua sint in ejus potestate ; sufficere ergo videtur, ut quis abluere dicatur, quod penes ipsum fuerit projicere vel non projicere in aquas.

Quamvis prima sententia propter primam rationem videatur mihi tantillum probabilior, censeo tamen casum valde dubium. Sed quidquid sit de validitate hujus Baptismi, certum est nunquam licere sic baptizare infantem, etiamsi sine Baptismo moriturum ; quia hoc esset occidere innocentem, nunquam autem licet facere mala ut eveniant bona.

Petes 6° : Dum Baptismus sub trina immersione aut effusione confertur, quandonam habeatur essentia sacramenti ?

Resp. Quando minister baptizat secundum intentionem Ecclesiæ, tunc habetur essentia Baptismi, quando posita aliqua immersione aut effusione finitur forma; quia tunc habentur omnia essentialiter requisita. Unde si in-

fans moriatur post primam ablutionem et integre pronuntiatam formam, est vere baptizatus. Si autem baptizans non intenderet facere sacramentum, nisi finitis tribus ablutionibus, nonnisi tunc esset sacramentum ratione intentionis.

Cæterum pro praxi et ad vitandum omnem scrupulum, observandum est quod præscribit rituale Rom., scilicet : ut ad primam ablutionem dicatur *in nomine Patris,* ad secundam *et Filii,* ad tertiam *et Spiritus Sancti.*

Petes 7° qui ritus olim observabantur in trina immersione ?

Resp. 1° : Erant baptisteria intra ipsam Ecclesiam, vel ad ejus fores ad instar balnei vel piscinæ, cum multis gradibus, profunda et ampla pluribus simul continendis apta.

2° Baptizandi, sive infantes, sive adulti, tam masculi quam fœminæ, omnino nudabantur, quam nuditatem antiqui comparant nuditati in qua creatus est Adam, eaque significabatur baptizandum prorsus exuere veterem hominem, Multis tamen modis pudori mulierum consulebatur, et ministrorum periculo occurrebatur. Primis Ecclesiæ sæculis erant diaconissæ, quæ mulieribus nudandis et induendis aderant. Mulieres seorsim a viris, sive in distincto baptisterio, sive diverso tempore baptizabantur. In aliquibus locis velum circa baptisterium extendebatur, ita ut minister accederet ad baptizandum potius cum audiret quam cum videret esse aliquem in aqua. Alibi aliter.

3° Baptizandi et baptizandæ erant toto corpore recti in aqua, excepto capite ; minister autem mergebat, vel inclinando caput in aquas, vel deprimendo manu apposita super humerum aut inter scapulas, vel elevatos iterum deprimendo ; toto enim corpore immergebantur. Et cum erant ponderosiora corpora, patrinus aut matrina ministrum juvabant.

4° Post trinam immersionem sub invocatione Trinitatis, baptizati exibant e sacro fonte, et suscipiebantur cum velamine, viri a diaconis aut patrinis, mulieres a diaconissis aut piis mulieribus vel matrinis.

5° Tandem vestiti confirmabantur ab episcopo, et sacra Eucharistia reficiebantur.

ARTICULUS IV.

DE FORMA BAPTISMI.

Circa formam Baptismi erraverunt plures hæretici. 1° Quidam baptizabant in morte Christi, ut constat ex can. 49, vel 50 eorum qui dicuntur apostolici. 2° Gnostici qui et dicti marcosiani a quodam Marco, baptizabant « in nomine ignoti Patris universorum, in veritate matre omnium, in eo qui in Jesum descendit, in unione et redemptione et communione virtutum: ita S. Irenæus, lib. 1, c. 22, et Euseb., lib. 4, *Hist. Eccl.*, c. 11. 3° Manichæi, dicti cataphryges eo quod conventus suos agerent in Phrygia, baptizabant « in Patrem et Filium et Montanum seu Priscillam. 4° Paulianistas formam adulterasse patet ex canone 19 primi concilii generalis Nicæni, ubi jubentur rebaptizari : idem de sabellianis constat ex can. 7 concilii I generalis Constantinop. 5° Ariani, tempore conc. Nicæni, non videntur formam Baptismi corrupisse, cum in eo non jubeantur rebaptizari ut paulianistæ. Unde quod S. Athanasius, orat. 3 et S. Hieron., *adv. Lucifer.*, dicunt arianos baptizare in creatorem et creaturam, non intelligendum est de prolatione formæ, sed de mente et sententia proferentium. Postmodum vero fuisse quosdam arianos, qui non servabant formam, scribit Theodorus Lector, l. 2 *Collectaneorum,* ubi dicit Deuterium, episcopum arianum, baptizasse quemdam nomine Barbam sub his verbis : « Baptizatur Barbas in nomine Patris per Filium in Spiritu Sancto. » Idem liquet ex eo quod Brunichildis seu Bruna, Athanagildi Gothorum regis filia, a Gothis arianis baptizata, Gallias adveniens, ut Sigiberto regi nuberet, fuerit rebaptizata, ut refert Aimonius, monachus Floriacensis, lib. 3 *Hist. Francorum*, c. 4. 6° Eunomianos, arianorum germen, formam temerasse constat ex can. 7 conc. 1 generalis Constantinop., et ex Theodoreto, l. 4 *Hæret. Fab.*, c. 3 ; idem de bonosiacis aliquibus ex S. Greg. Magn., lib. 9, ep. 61, nunc lib. 11, epist. 67, et Pelagio II, in suo ad Gaudentium responso : non tamen omnes bonosiacos formam adulterasse habemus ex conc. 2 Arelat., can. 17. Item quosdam Afros formam non servasse constat ex 1 concil. Arelat., can. 8. Tandem hodierni hæretici, quamvis formam legitimam in baptizando adhibeant, eam tamen non reputant necessariam, quia existimant non vi sacramenti, sed sola fide suscipientis justificationem haberi : unde Lutherus, *de Captivit. Babyl.*, c. de Bapt., et Zuinglius, lib. *de Vera et Falsa Relig.*, scribunt Baptismum sub quacumque forma collatum esse validum.

His præmissis, quærimus 1° quæ sit legitima forma Baptismi ? 2° quæ sint in ea verba essentialia ? 3° utrum aliquando ab apostolis collatum fuerit in nomine Christi ?

4° Leviores quæstiones proponentur. Unde sit

§ I.

Quæ sit forma legitima Baptismi?

Apud Latinos forma Baptismi est hæc: *Ego te Baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Ista apud Græcos: *Baptizatur* vel *baptizetur servus Christi N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

Dixi *baptizatur vel baptizetur*, quia antiqui scholarum magistri, inter quos S. Th., hic. a. 5, o, exponunt formam Græcorum imperative vel deprecative per *baptizetur;* plures vero recentiores Juenin, Tournely, Berti et alii contendunt eam esse enuntiativam per verbum *baptizatur;* idque probant ex antiquis Græcorum Eucologiis ab Arcudio et a nostro Goartio editis, in quibus forma affertur enuntiative per verbum *baptizatur:* sed quovis modo dicatur, non multum interest, ut dicemus modo.

Dico 1°: Hæc Latinorum forma [1]: *Ego te baptizo in nomine Patris,* etc., est legitima.

Prob. ex. conc. Florent. in decreto unionis; ex Trid., sess. 7, can. 4; ex rituali Rom. et aliis, quæ illam formam præscribunt; ex praxi totius ecclesiæ occidentalis, quæ illam servat et semper servavit. Colligitur autem ex cap. ult. Matth., ubi Christus tradens ritum Baptismi, dixit apostolis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritu Sancti.* Et quamvis Christus non dixerit hæc verba esse pronuntianda, sic tamen semper intellexit Ecclesia, quæ est fidelis et infallibilis verborum Christi interpres.

Ratio a priori nulla est præter voluntatem Christi sic instituentis, quæ voluntas, ut dictum est, nobis innotescit ex praxi, doctrina et definitionibus Ecclesiæ.

Ratio congrua: Convenit in sacramento Baptismi[2] exprimere causam illius instrumentalem per quam perficitur exterius sacramentum, et principalem a qua tota virtus sacramenti derivatur: atqui per hæc verba: *Ego te baptizo,* tangitur causa instrumentalis, et per ista: *In nomine Patris,* etc., causa principalis: ergo.

Neque refert quod in formis aliorum sacramentorum non exprimatur eorum causa, hinc quidem bene sequitur quod hæc expressio non sit necessaria, non sequitur tamen quod non sit conveniens, si fiat. Insuper sunt rationes speciales pro sacramento Baptismi: 1° Quia est professio et sacramentum fidei, cujus objectum est Trinitas personarum in unitate substantiæ; quam ideo convenienter exprimit. 2° Quia est sacramentum regenerationis, et ideo conveniebat exprimi ejus causam. 3° Est initium nostræ justificationis cui congruebat exprimere nostrum ultimum finem et objectum nostræ beatitudinis.

Dico 2°: Hæc Græcorum forma[1]: *Baptizatur,* vel *baptizetur servus vel serva Christi N. in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti,* est etiam legitima et valida.

Prob. 1° ex Eugenio IV, in instructione Armenorum, ubi postquam dixit formam Baptismi esse hanc: *Ego te baptizo,* etc, subjungit: « Non tamen negamus quin et per illa verba: Baptizetur vel baptizatur manibus meis talis servus vel serva Dei in nomine Patris, etc. verum perficiatur Baptisma. » Idem postea definierunt Leo X, bulla *Accepimus nuper,* data an. 1521, et Clemens VII, bulla *Provisionis nostræ,* 1526.

2° Ecclesia Latina baptizatos a Græcis non rebaptizat: et quoties utriusque ecclesiæ unio tentata est et perfecta, nunquam Latini hac de re Græcis litem moverunt.

3° Hæc forma non differt substantialiter a nostra; utraque enim exprimit actionem baptizandi et invocationem distinctam sanctissimæ Trinitatis.

Dices 1°: Græcorum forma non exprimit personam baptizantem, sicut forma Latinorum: ergo.

Resp. 1° quod cum baptizans sit tantum causa instrumentalis, non videtur necesse eam exprimere.

2° Dist. ant. Forma Græcorum non exprimit personam baptizantem in actu signato, sicut forma Latinorum, conc.; in actu exercito, seu saltem non subintelligitur, neg. Si enim enuntiative dicatur: *Baptizatur,* subintelligitur a me, ut ex confessione Simonis Thessalonicensis referunt Arcudius et Goartius laudati, et sic perinde est ac: *Ego baptizo.* Si dicatur: *Baptizetur,* et intelligatur imperative, subintelligitur pariter a me; imo attentis circumstantiis exprimitur in actu exercito persona baptizans sicut si porrigendo librum amico dicam: Hic liber sit tuus, perinde est ac si dicerem: Dono tibi hunc librum: si vero *baptizetur* intelligatur deprecative, neque etiam excluditur persona baptizans; non enim est sen-

[1] Hic a 5. o. [2] Ibid.

[1] Ibidem ad 1.

sus : Baptizetur a solo Deo et non per meum ministerium ; sic namque nihil efficeret, quia ageret contra institutionem Christi, qui voluit Baptismum conferri ministerio hominum ; sed est sensus : Baptizetur a Deo servus Christi hoc actu seu ministerio meo ; vel Exhibeo sacramentum Baptismi, suscipiat illud servus Christi a Deo per meum ministerium. Ita ut *baptizetur* sit deprecatorium tantum respectu effectus interioris sacramenti, imperativum autem respectu actionis externæ.

Nota : Cum dicimus hic το *baptizetur* sumi imperative, non intelligimus imperium proprie dictum, quod est ad alium inferiorem, sed late et improprie, quatenus minister hoc modo loquendi vult exprimere efficacem suam voluntatem efficiendi ministerialiter sacramenti ; sicut in exemplo prius allato, cum dico imperative : Iste liber sit tuus, nihil aliud intendo quam donare librum seu exprimere intentionem efficacem donandi librum.

Repones : Græci utuntur hac forma ne videantur sibi attribuere Baptismum : ergo non subintelligunt a me, sed a solo Deo. Et ideo S. Th., hic a. 5 ad 1, dicit Græcos « non attribuere ministris actum Baptismi » : ergo.

Resp. dist. ant. Ne videantur sibi ut causæ principali attribuere Baptismum, conc. ; ut causæ instrumentali, neg. Contrarium enim expresse tradunt Arcudius et Goartius jam laudati ; et alias si intenderent excludere suum ministerium, nihil efficerent, ut dictum est. At D. Th. intelligit Græcos non tribuere ministris in actu signato actum Baptismi, sicut tribuunt Latini ; at non negat tribui in actu exercito, aut saltem ita subintelligi.

Dices 2° : Alexander III, 3 Decret., tit. de Bapt., cap. 1, dicit : « Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et non dixerit : Ego baptizo te, non est puer baptizatus » : ergo.

Resp. summum pontificem nihil aliud voluisse, quam actum baptizandi esse in forma exprimendum, ut dicam § seq. Id autem definiendo usus est forma Latinorum, quia alloquebatur Latinos et quia hæc forma est clarior, et magis correspondet Christi verbis, *baptizantes eos*.

Hanc autem Græcorum formam esse perantiquam probant Eucologia a mille et amplius annis scripta, quæ illam continent.

§ II.

Quæ verba sint essentialia in forma Baptismi ?

Difficultas est potissimum in hoc § de duobus, nimirum de expressione actus baptizandi hoc verbo *baptizo* vel *baptizatur*, et de expressione distincta trium personarum in Trinitate his verbis : *In nomine Patris*, etc. Leviores alias difficultates expediemus § subsequenti.

Dico 1° : Hæc verba : Te baptizo [1], vel : Baptizatur servus Christi, vel æquivalentia, quibus exprimatur actus Baptismi, sunt omnino necessaria ad valorem sacramenti, ita ut Baptisma collatum sine illis, dicendo simpliciter *in nomine Patris*, etc., sit nullum.

Prob. 1° ex Alexandro III, immediate ante hunc § citato, qui rem expresse definit. Hoc autem rescriptum Alex. III datum fuit Petro Pontio ex abbate Clarevallensi episcopo Claromontano, qui cum hac de re Mauritium episcopum Parisiensem, et S. Stephanum episcopum Tornacensem convenisset, videretque illos dissentientes ; Mauritius enim rejiciebat Baptismum sine his verbis : *Ego te baptizo* collatum, Stephanus admittebat : summum pontificem consultavit, a quo præfatum rescriptum accepit. Ita Annales Cisterciences, ad annum 1176.

Definitionem Alexandri III confirmavit Alexander VII, damnado, an. 1690, hanc propositionem : « Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus : In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, prætermissis ipsis : Ego te baptizo » : est inter plures alias 27.

Prob. 2° ex constanti et perpetuo usu ecclesiæ Græcæ et Latinæ, quæ semper adhibuit verba actum baptizandi exprimentia, dicendo ; *Baptizo*, vel *Baptizatur*.

Prob. 3° ratione [2] : Cum ablutio hominis in aqua propter multa fieri possit, puta propter refrigerationem, sanitatem, ludum, etc., oportet quod determinetur in verbis formæ ad quid fiat ; hoc autem non fit per hoc quod dicitur. *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ;* quia omnia in tali nomine facere debemus, ut habetur Coloss. 3 : ergo si in forma non exprimatur actus Baptismi, vel per modum nostrum, vel per modum Græcorum, non perficitur sacramentum.

Hæc D. Th. argumentatio videtur inefficax Laurentio Berti ; quia, ut opinatur, ad sacramentum Confirmationis non requiritur ver-

[1] Hic a. 5, ad 2. [2] Idem.

bum exprimens actum, ut patet, inquit, ex forma Græcorum, quæ est : *Signaculum donationis Spiritus Sancti* : at non advertit doctissimus vir in forma confirmationis Græcorum implicite importari actionem confirmandi; cum enim dicitur : *Signaculum doni Sancti Spiritus* : subintelligitur *tibi datur* vel *tibi do* signaculum, etc., ut dicam infra. Si autem nihil aliud in forma Baptismi diceretur quam *in nomine Patris*, etc., actio baptizandi nec etiam implicite exprimeretur. Insuper per hanc formam : *Signaculum Spiritus Sancti* de terminatur materia seu chrismatio ad esse sacramenti.

Obj. : Ex hoc quod Christus dicit : *Docete omnes gentes*, non bene colligitur necessitas pronuntiandi inter docendum : *Ego vos doceo ;* item cum jussit Dominus Moysi projicere virgam ut fieret serpens, Moyses non debuit dicere : Ego projicio virgam; similiter cum Elias jussit famulo suo ponere baculum super faciem pueri suscitandi, non debuit dicere famulus : Pono baculum super faciem tuam : ergo ex illis verbis *baptizantes eos*, etc., male colligitur necessitas dicendi inter baptizandum : *Ego te baptizo.*

Resp. 1° dist. consequens : Ergo ex illis verbis male colligitur, etc. independenter a traditione, praxi et definitionibus Ecclesiæ, transeat; accedente traditione, praxi et definitionibus Ecclesiæ, neg. Hæc enim, ut jam dixi, est certa et infallibilis interpres S. Scripturarum, et nisi in ea pedem immobiliter figamus, nulla ratione poterit evinci hæc verba : *In nomine Patris,* etc. esse pronuntianda; non enim Christus magis jussit ut baptizantes dicerent : *In nomine Patris*, etc. quam jussit ut dicerent : *Ego te baptizo.*

2° Disparitas est quod docere seu explicare mysteria fidei[1] sit de se determinatum ad instructionem; actio autem abluendi non est de se determinata ad Baptismum seu ablutionem spritualem. Ad alia duo exempla disparitas est quod non sint in re sacramentaria, quæ per aliquam formam consecrari debet, sed in patratione miraculorum, ad quam elementa certis verbis non consecrantur.

Inst. 1° : Traditio his verbis : *Te baptizo* formæ Baptismi inserendis non favet : ergo. Prob. ant. 1° Quinque primis sæculis nulla ejus habetur mentio. Primus illius meminit S. Gregorius Magnus, sæc. VI, in suo *Sacramentario;* deinde Ordo Rom. et venerabilis Beda, lib. *Variarum Quæst.*, q. 14 ; nec multo magis est antiquior forma Græcorum. 2° Quando in prioribus sæculis agebatur de forma Baptismi, solliciti quam maxime erant SS. Patres de istis verbis : *In nomine Patris,* etc. non de aliis : ergo.

Resp. neg. ant. Ad primam probat. neg. conseq. Quamvis enim quinque primis sæculis nulla hujus formæ habeatur mentio, quia scilicet nulla circa illam mota erat quæstio, qui tamen sexto sæculo illius meminerunt, non eam referunt ut recenter inductam, sed ut antiquam et a majoribus communi usu observatam. Ad secundam probat. neg. pariter conseq. Patres enim erant solliciti de verbis circa quæ movebantur controversiæ et quæ hæretici adulterabant, ut erant hæc : *In nomine Patris*, etc.; de his autem: *Ego te baptizo*, nullam legimus ortam controversiam ante sæculum duodecimum quam Alexander III a Pontio Claromontano episcopo consultus diremit decretali laudata.

Inst. 2° : Post datam hanc decretalem plures insignes theologi, Petrus Cantor, Præpositivus et alii adhuc tenuerunt oppositam sententiam : ergo.

Resp. eos errasse. A contumacia tamen sunt excusandi, cum hanc decretalem tunc ignoraverint; non enim facta est publici juris ex auctoritate pontificia, nisi tempore Gregorii IX, in collectione S. Raymundi circa medium dcecimi tertii sæculi.

Dico 2°[1] : Baptisma, etiamsi in nomine Christi collatum, nullum est sine expressione distincta trium personarum SS. Trinitatis.

Prob. 1° ex Matth. ult., ubi Christus præscribens apostolis ritum baptizandi, jubet eos baptizare *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Apost., Ephes. 5, dicit quod Christus Ecclesiam sanctificavit *mundans lavacro in verbo vitæ* : super quæ verba S. Chrysostomus, hom. 20 in hunc locum, ait : « In verbo dixit : Quonam ? In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. »

Prob. 2° ex perpetuo usu et definitionibus iteratis Ecclesiæ. Canon apost. 49 damnat eum qui baptizat in morte Christi et non in nomine Patris, etc.; conc. Nicænum I generale jubet rebaptizari paulianistas, non catharos seu novatianos, « quia, inquit Innoc. I, ep. 2, tom. 2 Conc., paulianistæ in nomine Patris et Filli et Spiritus Sancti minime baptizabant, et novatiani iisdem tremendis venerandisque verbis baptizabant. » Eamdem rationem adferunt S. Aug,, lib de *Hæres.*, n. 44, et Greg. Mag., l. 11,

[1] Ibid.

[1] Ibidem a. 5 et 6 a.

ep. 67. Propter eamdem rationem, conc. Laodicænum jubet rebaptizari montanistas ; conc. Arelat. II, photinianos ; Constantinop. I, Eunomianos, montanistas et sabellianos. Pelagius papa, sexto sæc.. mandat Gaudentiæ episcopo ut rebaptizet eos qui baptizati sunt solummodo in nomine Domini, non eos qui baptizati sunt in nomine Trinitatis. Refertur de Consecr., d. 4, c. *Si revera* 30. Idem ibid., c. *Multi* 82, damnat eos qui baptizant in solo nomine Christi, et dicit esse præceptum a Christo Matth. ult. baptizandi in nomine Trinitatis. S. Greg., l. 9, ep. 6, Quirino jubet rebaptizari eos qui in nomine Trinitatis non sunt baptizati, ut sunt bonosiani et cataphryges. Zacharias papa, an. 748, scribit Bonifacio episcopo non esse rebaptizandos qui fuerint baptizati in nomine Patris, etc., secus baptizatos hac forma non servata. His et aliis adde conc. Flor. et Trid.

Prob. 3° unanimi Patrum utriusque ecclesiæ Græcæ et Latinæ consensu. Ne longior sim, ex innumeris paucos sequentes accipe. Inter Latinos, Tertull., l. *de Bapt.*, c. 13; S. Cyprian., epist. ad *Jubajan.*; S. Hieron., l. 4 *Comment.* in Matth.; S. Aug., l. 3 *de Bapt.*, c. 15, l. 6, c. 25 et alibi ; S. Ambros., l. *de Mysteriis*, c. 4, de catechumeno dicit : « Nisi baptizatus fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum. » Hujus verba specialiter refero, quia citatur in contrarium, ut videbimus. Inter Græcos, S. Justinus, *Apolog.* 2 pro christianis ; S. Basilius., lib. *de Spiritu Sancto*, cap. 12 ; S. Athanas., orat. 2 *contra Arian.* et epist. 4 *ad Serapionem* ; S. Cyrillus vero Jerosol. *Catechesi* 16 ; Damasc., lib. 4 *Orthod. Fidei*, cap. 10 ; Theophylactus, in Matth.; Didymus, lib. 2 *de Spiritu Sancto*, tradunt hanc formam a Christo fuisse præscriptam, Matth. ult.

Prob. 4° ratione. [1] Sacramenta, ut superius dictum est, habent efficaciam ab institutione Christi, et ideo si prætermittatur aliquid eorum quæ Christus instituit circa aliquod sacramentum, efficacia caret et est nullum, nisi ex speciali dispensatione ejus, qui virtutem suam sacramentis non alligavit : atqui Christus instituit sacramentum Baptismi dari cum invocatione Trinitatis, ut probavimus ex traditione, perpetuo usu et definitionibus Ecclesiæ : ergo quidquid desit ad plenam invocationem Trinitatis, tollit integritatem Baptismi. [2]

Nec obstat quod in nomine unius personæ intelligatur alia, sicut in nomine Patris intelligitur Filius, aut quod ille qui nominat unam solam personam, potest habere rectam fidem de tribus ; quia sicut ad sacramentum requiritur materia sensibilis, ita et forma sensibilis. Et ideo non sufficit intellectus, vel fides Trinitatis ad perfectionem sacramenti, nisi sensibilibus verbis Trinitas exprimatur. Unde et in Baptismo Christi, ubi fuit origo sanctificationis nostri baptismi, affuit Trinitas in sensibilibus signis, scilicet Pater in voce, Filius in natura humana, Spiritus Sanctus in columba.

Obj. 1° : Baptizare in nomine Trinitatis, est baptizare in virtute et fide Trinitatis; sicut ejicere dæmonia in nomine Dei, est illa ejicere in virtute Dei : ergo quemadmodum ex his verbis Marci 16 : *In nomine meo dæmonia ejicient,* non colligitur necessitas pronuntiandi nomen Dei ejiciendo dæmonia, ita nec ex his : *Baptizantes eos in nomine Patris,* etc., colligitur necessitas ea verba pronuntiandi baptizando.

Jam responsum est supra ad simile arg. Scripturam Sacram intelligendam esse non secundum privatum cujusque ingenium, sed secundum traditionem et Ecclesiæ communem usum ac definitiones; traditione autem et Ecclesiæ communi usu atque definitionibus docemur his verbis Matth. ult. non solum fidem et virtutem Trinitatis designari, sed et præscriptam formam pronuntiandam in Baptismo. Aliunde, ut etiam dixi, patratio miraculorum non debet consecrari et determinari per certa verba, sicut materia sacramentorum. Deinde Baptismus est sacramentum fidei et religionis Christi initiativum, qua fide et religione profitemur Trinitatem personarum in unitate substantiæ: debet ergo Trinitatis fides in eo exprimi. Alioquin si simpliciter abluas aut simpliciter dicas : Te baptizo, incertum erit quam fidem et religionem profitearis; omissis enim his verbis : *In nomine Patris,* etc., perinde poteris hoc ritu profiteri religionem ethnicam vel Judaicam, sicut christianam, sicque Baptismus non erit signum sensibile quo religioni christianæ cooptamur.

Obj. 2° : S. Stephanus papa, teste S. Cypr., ep. 73 ad *Jubajan.*, agnovit validum esse Baptisma collatum in solo nomine Christi. Similiter Nicolaus I, in Responso ad consulta Bulgarorum, c. 104 : « His profecto, inquit, si in nomine sanctissimæ Trinitatis, vel tantum in nomine Christi, sicut in Actis Apost. legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut S. exponit Ambrosius), constat eos non esse denuo baptizandos » : ergo.

[1] Ibid. a. 6, o. [2] Ibid.

Resp. ad primum : Primo incertum est an S. Cyprianus loquatur de S. Stephano ; dicit enim : Quidam dicunt... 2° Esto de S. Stephano loquatur, disputationis æstu abreptus mentem ejus non attigit; de quo vide plura quæ dixi in tract. de Sacramentis in genere, digress. hist., sect. 5.

Ad secundum, resp. cum Soto, Bellarm. et communiter, Nicolaum hæc dixisse non definiendo, sed ex propria et privata sententia; non enim de forma Baptismi interrogatus fuerat, sed tantum de ministro, an scilicet Baptisma a Judæo vel pagano collatum sit validum, ad quod definitive respondet quod sic ; quod autem de forma suo rescripto inseruit, privatam sententiam proposuit, quam putavit esse S. Ambrosii; quando enim pontifices suis rescriptis obiter permiscent quæ non spectant ea de quibus interrogantur et citant auctores, non censentur loqui ex cathedra, sed ut privati doctores, nec majorem volunt sibi adhiberi fidem quam auctoribus quos citant.

Inst. : S. Ambros., l. 1 *de Spiritu Sancto*, c. 3, dicit quod sicut Baptisma collatum eunucho Candacis reginæ in solo Christo collatum validum est, ita et collatum in solo Spiritu Sancto : « Si unum, inquit, in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum; fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum Sanctum abneges, plenum est fidei sacramentum ». Et rationem subdit : « Quia qui unum dixerit, Trinitatem signavit : si Christum dicas, et Deum Patrem a quo unctus est Filius, et ipsum qui unctus est Filius, et Spiritum Sanctum quo unctus est, designasti ». Ita etiam loquitur Beda in cap. 10 Act. Difficultatem præ se ferre non diffiteor hunc S. Ambrosii textum, quo decepti Mag. Sent. et Cajet. in sententiam oppositam abierunt. Huic autem duplex adhiberi solet responsio.

Prima responsio quæ est Estii, Sylvii, Natal. Alex. Juenin, etc., dicit S. Ambrosium non agere ibi de forma sacramenti, sed de ejus effectu, vultque hunc effectum, quamvis in S. Scripturis uni tantum personæ tribuatur, quia tamen est opus ad extra, toti Trinitati convenire. Patet ex scopo S. Doctoris ; ibi enim contendit probare contra macedonianos divinitatem Spiritus Sancti : et cum objicerent dictum esse ab Apostolo 1 Cor, 8 : *Ex Patre sunt omnia, et per Filium omnia*, ubi nihil de Spiritu Sancto, et inde inferrent Spiritum Sanctum non esse Deum, respondet : « Ubi operatio aliqua divina aut Patris et Filii, aut Spiritus Sancti designatur, non solum ad Spiritum Sanctum, sed etiam ad Patrem refertur et Filium ; nec solum ad Patrem, sed etiam ad Filium refertur ac Spiritum ». Ad hoc autem probandum inducit exemplum Baptismi, cujus effectus tribuitur modo Spiritui Sancto, ut 1 Cor. 12, modo Christo, ut Act. 19 ; non tamen aliis personis exclusis, sed subintellectis.

Altera responsio quæ est iterum Nat. Alex. Harduini, Habert, Tournely, etc., dicit S. Ambrosium agere non solum de operatione SS. Trinitatis, sed etiam de fide suscipientium Baptisma, et velle duntaxat quod catechumeni, quamvis de una tantum Trinitatis persona interrogentur, si tamen rectam fidem de tota Trinitate teneant, verum et integrum recipiant sacramentum : « Plenum est, inquit, fidei sacramentum, si Patrem et filium Spiritumque fatearis : si unum neges, totum subrues » : fateri autem est credere, quod spectat suscipientem . Prosequitur : « Et quemadmodum si unum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum, fide autem nec Patrem nec Filium, nec Spiritum Sanctum abneges, plenum est fidei sacramentum ». Id est, si in professione sincera fidei comprehendas unam personam, totam Trinitatem profiteris. Et tandem : « Ita quamvis Patrem et Filium, et Spiritum Sanctum dicas ; et, aut Patris et Filii, aut Spiritus Sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium ». Et hæc iterum verba intelligi non possunt de forma Baptismi, alioquin Baptisma collatum ab hæretico errante circa Trinitatem nullum esset : ergo de fide suscipientium accipienda sunt. Sensus itaque verborum in objectione laudatorum est : qui ante Baptismum interrogatus de fide, ut moris erat, et rite instructus, confessus fuit unam personam, v. g.: Credo in Dominum Jesum Christum, ut eunuchus Candacis reginæ qui respondit simpliciter: «Credo Filium Dei esse Christum », totam Trinitatem profitetur et designat, modo corde nullam personam neget aut minuat. Et hoc sufficit ad suscipiendum sacramentum, non tamen ad conferendum, quia forma sacramenti debet exprimi verbis a Christo institutis.

Utraque responsio est probabilis, et forte utraque vera ; non enim sibi contradicunt, sed potius sese mutuo juvant. Cæterum alterutram esse veram certo constat : 1° quia alioquin dicendum foret, juxta S. Ambrosium, valuisse et valere Baptismum collatum in solo Spiritu Sancto, quod nemo unquam dixit ; 2° quia S. Ambrosius, l. *de Mysteriis*, diserte re-

quirit invocationem distinctam Trinitatis, ut patet ex probationibus. Videri etiam potest l. 2 *de Sacram.*, c. 3, 4, 5 et 7.

Ad Bedam eodem modo respondendum est, siquidem ibi exscribat duntaxat verba S. Ambrosii. At in lib. *Variarum quæst.*, q. 14, dicit : « Si quis baptizans dicit : Ego te baptizo in Christo Jesu; et non dicat: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, non est verus Baptismus.

Urgebis : S. Bernardus, ep. 403, alias 404, ad Henricum archidiaconum Aurelianensem, interrogatus an ratus esset Baptismus infanti periclitanti collatus sub hac forma : « Baptizo te in nomine Dei et sanctæ et veræ crucis », respondit sic : « Ego vere hunc Baptismum puto ; nec sonum vocis veritati fidei et pietati intentionis præjudicare potuisse ». Addit : « Legimus sane in Actibus Apostolorum non in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, verum et in nomine Domini Jesu Christi aliquos baptizatos »: ergo.

Resp. 1° Verisimile est hanc epist. non esse S. Bernardi, 1° quia, ut advertit Michael Baius in opusc. de *Forma Baptismi*, c. 4, una est ex triginta, quæ posterius sunt editæ, et quas incertum est esse S. Bernardi ; 2° quia ipse P. Mabillon, qui vult esse genuinam, in Præf. ad S. Bernardi opera,fatetur eam « in paucis manuscriptis inveniri, nec in ullo alio præterquam in Sorbonico exemplari valde mutilo, a se repertam; » 3° quia non est probabile S. Bernardum probasse Baptismum, præsertim quia collatum *In nomine sanctæ et veræ crucis*, qualem nemo unquam somniavit : hanc enim rationem formæ prolatæ maxime attendit auctor hujus epistolæ dicens : « In eo quod addit « sanctæ et veræ crucis», manifeste commendavit dominicam passionem. »

2° Esto hanc epistolam esse Sancti Bernardi, resp. S. Doctorem aliis detentum et re minus attente considerata, obiter et probabiliter tantum hæc dixisse, non certo asseruisse: « Breviter, inquit, vobis de proposita quæstione respondemus, sine præjudicio tamen sanius sapientis. »

Obj. 3° : In pluribus locis Act. Apost. legimus apostolos contulisse Baptismum in nomine Christi : ergo.

Resp., supposita veritate facti[1], Apostolos ex speciali Christi revelatione et dispensatione in primitiva Ecclesia in nomine Christi baptizasse, ut nomen Christi, quod erat odiosum Judæis et gentilibus, honorabile redderetur per hoc quod ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo. Cessante autem nunc causa dispensationis, cessat dispensatio, neque ab apostolorum tempore ullam Ecclesia agnovit vel admisit.

Hæc Auctoris responsio, ut patet, est hypothetica et ex suppositione facti, quod non discussit ; et ita sæpe respondet in factis quæ sibi objicit ; quia cum esset scholasticæ methodo intentus, ejus instituti non erat facta discutere, quæ prolixiorem tractationem exigunt, et a subjecta quæstione sæpe divertunt. Hoc ergo facto supposito, docet quid sit respondendum. At controversia nunc est inter eruditos de ipso facto, et an revera apostoli aliquando baptizaverint in solo nomine Christi? Pro quo sit

§ III.

An apostoli aliquando ex divina dispensatione baptizaverint in solo nomine Christi?

Pro sententia affirmativa citantur Albertus Mag., Antissiodor., Alensis, Scotus cum scotistis, Richardus, Paludanus, Durandus, Sylvester, Turrecremata, Lyranus, Valentia, Toletus, Gonet, etc.; pro sententia negativa, Estius, Suares, Vasques, Sylvius, plerique recentiores, Natalis Alex., Juenin, Tournely, Berti, etc.

Dico : Utraque sententia tam negans quam affirmans est probabilis.

Momenta sententiæ affirmantis proponuntur cum responsis adversæ partis.

Primum momentum ex S. Scriptura, quæ refert multos fuisse baptizatos in nomine Jesu. Act. 2 : *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi.* Cap. 8 : *In nomine Jesu Christi baptizantur viri ac mulieres.* Ibid. : *Baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu.* Cap. 10 : Petrus *jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi.* Cap. 19, baptizati baptismo Joannis jussi sunt baptizari *in nomine Domini Jesu.* His verbis demonstratur forma qua apostoli ex dispensatione aliquando baptizabant ; sicut istis, *baptizantes in nomine Patris,* etc., demonstratur forma qua præscriptum erat ordinarie et seclusa dispensatione baptizare : non enim est ratio cur in uno loco designetur forma Baptismi et non in alio : ergo.

Respondent quidam adversæ partis patroni, 1° equidem apostolos baptizasse in nomine

[1] Ib. ad 1.

Christi, sed non in solo nomine Christi, exclusis aliis personis; neque contrarium evincitur ex laudatis S. Scripturis : sicut enim, inquiunt, ex hoc quod, Act. 2 et 8, legitur apostolos prædicasse Jesum Christum ; item ex hoc quod, Matth. 3 et 1 Cor. 1, dicamur baptizati in Spiritu Sancto, non sequitur apostolos solum Christum prædicasse et non alias personas, nec ipsos baptizasse in solo Spiritu Sancto, exclusis aliis personis; ita neque ex hoc quod dicantur baptizasse in nomine Christi, sequitur quod in solo ejus nomine, aliis exclusis, baptizaverint.

Respondent 2° alii, baptizari in nomine Christi, significare vel baptizari merito et virtute Christi, sicut dicitur, Marci ult.: *In nomine meo*, id est, virturte mea, *dæmonia ejicient;* vel baptizari Baptismo a Christo instituto; vel tandem initiari et consecrari in Christi cultum.

Secundum momentum petitur ex Patribus. S. Cyprianus, epist. 73 *ad Jubajanum,* dicit apostolos baptizasse Judæos in nomine Jesu, gentiles autem in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti : « Alia enim, inquit, fuit Judæorum sub apostolis ratio, alia est gentilium conditio. Illi qui jam legis et Moysis antiquissimum baptisma fuerant adepti, in nomine quoque Jesu Christi erant baptizandi, secundum quod in Actibus Apostolorum Petrus loquitur et dicit: Pœnitemini et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu..... Denique ubi post resurrectionem Domini apostoli ad gentes mittuntur, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizari gentiles jubentur. » S. Hilarius, lib. *de Synodis :* « Ne postremo apostoli, inquit, reperiantur in crimine, qui baptizare in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti jussi, tantum in nomine Jesu baptizarunt. » Theophylactus, in cap. ult. Lucæ, postquam petiit quomodo Baptisma in nomine solius Christi fieri intelligamus? respondet : « Quia Christi nomen in se continet et Patrem ingenitum », etc. Ferrandus diaconus, sæc. sexto, epist. *ad Anatolium*, scribit : « In nomine Domini Jesu apostoli baptizabant : numquid quia Patrem et Spiritum Sanctum tacebant, ideo negabant? »

Ad primum, respondet Tournely S. Cyprianum loqui non de forma Baptismi, sed de professione publica fidei illius qui baptizandus erat : at non videtur hæc responsio satis conformis textui. Forte illi minus repugnanter respondetur S. Cyprianum dixisse apostolos baptizasse in nomine Christi non excludendo alias personas; addit enim ibid. S. Cyprianus : « Jesu Christi mentionem fecit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed ut Patri quoque Filius adjungeretur. »

Ad secundum, respondent sensum S. Hilarii esse non esse tollendas has voces, quibus dicitur apostolos baptizasse in nomine Jesu, propter pravam aliquorum interpretationem, quia non contradicunt his verbis : *Baptizantes in nomine Patris*, etc. Patet, quia scopus Hilarii est probare non deserendum esse hoc vocabulum ομοουσιον, quia vitiose a nonnullis solet intelligi : in cujus probationem affert id quod dictum est in S. Scriptura de Baptismo qui collatus est in nomine Jesu quasi contra mandatum baptizandi in nomine Trinitatis; ita ut apud S. Hilarium, το *tantum in nomine Jesu baptizabant,* idem sit ac *tantum in nomine Jesu baptizasse leguntur.*

Ad tertium, respondet Theophylactum non solum id quod objicitur dicere, sed etiam quod « quando dicimus Baptisma fieri in nomine Christi, non dicimus quod oporteat in solius Christi nomine fieri. »

Ad quartum : Laurentius Berti sententiæ negativæ acerrimus vindex, ingenue fatetur Ferrandum stare pro sententia affirmativa ; de ipso enim dicit : « Nequeunt hæc verba, Ferrandi, in sententiam nostram trahi, nisi per vim et violentiam. »

Tertium momentum petitur ex causa legitima, quæ tunc aderat, dispensandi in forma communi, scilicet, ut diximus ex Auctore, ut nomen Christi quod erat odiosum Judæis, honorabile redderetur per hoc quod ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo, et inde convincerentur Jesum Nazarenum esse verum Messiam, quod negabant.

Respondent alii satis honori Christi consultum esse, si ejus nomen pronunctictur in forma Baptismi cum nominibus Patris et Spiritus Sancti.

Momenta sententiæ negativæ cum responsis adversæ partis.

Primum momentum fundatur in hoc quod Christus, Matth. ult., præcepit apostolis ut baptizarent *in nomine Patris,* etc. : ergo non est credibile eos hanc legem statim violasse baptizando in solo nomine Christi. Si recurratur ad dispensationem, contra est quod nullum in tota Sacra Scriptura extat hujus dispensationis vestigium, et quod nulla esset ratio dispen-

sandi ; quod enim dicitur ideo dispensatum fuisse ut nomen Christi, prius odiosum Judæis, honorabile et amabile redderetur, futile est ; 1° quia maxima erat Christo gloria associari in forma Baptismi Patri summo Deo ; 2° quia nomen Trinitatis erat pariter gentibus et Judæis odiosum ; 3° quia inde sequeretur quod etiam nunc deberet conferri Baptisma in nomine Christi, cum Judæi etiam nunc sicut olim sint Christi hostes infensissimi.

Respondent prioris sententiæ vindices, equidem apostolis præceptum fuisse ut communiter et ordinarie baptizarent in nomine Trinitatis ; ad id non obstat quominus cum ipsis sit dispensatum ut certis de causis ad tempus baptizarent in nomine Christi, si non universaliter, saltem in iis circumstantiis in quibus id exigebat honor Christi.

Ad primam prob., in contrarium respondent dispensationem legi in S. Scriptura, non quidem in actu signato, sed in actu exercito ; hoc ipso enim quo legitur apostolos baptizasse in nomine Christi, satis constat id fecisse ex dispensatione divina, cum certum sit ipsos non statim violasse legem sibi a Christo datam.

Ad secundam prob., neg. ant. Ad primam rationem, resp. magis esse honorabile Christo, si ejus nomen solum ponatur, quia tunc magis ad illud et ad ejus virtutem attenditur. Adde quod illud conjungendo aliis Judæi causati fuissent non in ejus, sed aliorum quibus jungebatur nomine, Spiritum Sanctum et gratiam conferri. Ad secundam: Nomen Trinitatis apud Judæos magis erat ignotum quam odiosum ; at ita Christum oderant ut ipsum crucifixerint. Ad tertiam, neg. sequelam. Quia nunc Christi nomine per universum orbem prædicato et exaltato, non subsistit amplius ratio recedendi a præcepto communi : sicut nunc plantata et firmata fide, cessat frequentia miraculorum, quæ fidei seminandæ et firmandæ necessaria erant.

Secundum momentum habetur Act. 19, ubi cum Paulus incidisset in quosdam, qui se christianos dicebant et tamen ignorabant Spiritum Sanctum, interrogat illos : *In quo ergo baptizati estis ?* atqui hæc interrogatio inepta fuisset, si in solo Christi nomine, non appellato Spiritu Sancto, potuissent baptizari : ergo.

Respondetur ex adversa parte, neg. min. Quia moris erat ut apostoli neminem tingerent, nisi prius ipsum docuissent mysteria fidei, præsertim Trinitatis, ejusque virtute Baptismum operari : unde quamvis baptizati fuissent in solo nomine Christi, debebant scire Spiritum Sanctum et ejus virtute fuisse baptizatos, sicque merito interrogat Apostolus : *In quo ergo,* id est, in cujus virtute, *baptizati estis ?*

Tertium momentum petitur ex Patribus. S. Cyp., epist. laudata *ad Jubajanum,* explicans hæc verba Petri Act. 2 : *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi,* dicit : « Jesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed ut Patri quoque Filius adjungeretur ». S. Aug., *adversus Maximinum arianum,* l. 3, cap. 17, loquens de iis quos Petrus jusserat baptizari in nomine Domini Jesu, dicit : « Si autem non nominatis Patre et Spiritu Sancto, in nomine Jesu Christi jussi sunt baptizari, non tamen intelliguntur baptizati nisi in nomine Patris et Spiritus Sancti. »

Respondent alii ad primum, sensum S. Cypriani esse quod tunc non omissus fuerit Pater quoad virtutem, licet quoad nomen ; alias Judæi baptizati fuissent in nomine Patris, etc., sicut gentiles ; quod tamen negat ibid. S. Cyprianus, ut constat ex probationibus prioris sententiæ.

Ad secundum, similiter respondent sensum S. Augustini esse quod non intelligantur baptizati nisi in nomine, id est, nisi in virtute Patris et Filii et Spiritus Sancti ; quia S. Aug. vult ibi probare contra Maximinum, negantem Spiritum Sanctum esse creatorem, quod quamvis hæc verba : Omnia per ipsum facta sunt, sint tantum dicta de Filio, omnia tamen censeantur etiam esse facta per Spiritum Sanctum, quia una est utriusque virtus ; sicut licet dicatur Baptismus collatus in solo Christi nomine, intelligitur tamen collatus in nomine, id est, in virtute Spiritus Sancti.

Reponit Berti cui hæc responsio displicet, quod si Maximinus negabat omnia facta esse per Spiritum Sanctum, negabat quoque eamdem esse virtutem Filii et Spiritus Sancti, consequenter negabat in Baptismo, non nominato Spiritu Sancto, Spiritum Sanctum intelligi ex hoc quod Filii et Spiritus Sancti sit eadem virtus.

Sed contra : S. Aug. arguit contra Maximinum, supposita forma Baptismi, quæ sola tunc erat in usu, scilicet cum expressione Patris et Filii et Spiritus Sancti, quam negare non poterat Maximinus, juxta quam formam manifestum est Spiritum Sanctum sua virtute cum aliis concurrere ad Baptismum. In hac ergo hypothesi bene arguit S. Aug. quod, sicut licet in Baptismo collato ab apostolis non fuerit fuerit nominatus Spiritus, et tamen, ut con-

stat ex forma communi Baptismi, intelligebatur Spiritus Sanctus; ita quamvis in his verbis : *Omnia per ipsum facta sunt*, non nominetur Spiritus Sanctus, est tamen intelligendus.

Si quidam alii Patres proponantur qui videntur sensisse apostolos nunquam baptizasse in solo nomine Christi, iis, inquiunt, opponendi sunt alii Patres laudati pro prima sententia et scholarum magistri.

Quartum momentum est impugnatio fundamenti oppositi. Equidem, inquiunt, in Act. Apost. dicuntur apostoli baptizasse in nomine Christi, at non solius Christi; vel nomine Christi intelligitur merito et virtute Christi vel Baptismo Christi, ut dictum est prius.

Respondent alii quod,sicut hæc verba Matth. ult : *In nomine Patris*, etc., intelliguntur simpliciter, *invocato nomine Patris*, etc.; ita hæc : *In nomine Jesu* intelligi debent *invocato nomine Jesu*. Nec aliis S. Scriptura usa fuisset, si voluisset ut baptizaretur *in nomine Christi*, sicut baptizatur *in nomine Patris*.

Quintum momentum est ab inconvenienti. Juxta fidem est unum Baptisma in Ecclesia : atqui si aliquando valuisset Baptisma in nomine Christi, forent diversa Baptismata, quia nempe forent diversæ formæ, ideoque diversa composita : ergo.

Respondent Baptisma dici unum; 1° quia semel susceptum iterari non potest; 2° quia, licet plures ministri baptizent, unus est tamen Christus qui principaliter baptizat; 3° quia, seclusa speciali dispensatione ad tempus, aliud non admittitur.

§ IV.

Leviores quædam difficultates circa formam Baptismi breviter expediuntur.

Petes 1° quid sit censendum de Baptismo collato in nomine Genitoris et Geniti et Procedentis ad utroque?

Resp. probabilius esse nullum . Ita cum S. Th. [1] et thomistis, Scotus cum scotistis, Estius, Sylvius, Suares et communiter theologi contra Cajet. et paucos alios, inter quos novissime Berti.

1° Quia hæc nomina non æquivalent nominibus Patris et Filii et Spiritus Sancti; [2] hæc enim nomina, Pater et Filius, formaliter significant relationes paternitatis et filiationis, quibus constituuntur divinæ personæ, sicque formaliter significant personas subsistentes; at genitor et genitus significant formaliter actus notionales, qui sunt fundamenta relationum : unde quamvis idem significent materialiter et quoad rem, non tamen idem significant formaliter et eodem modo, sicque non æquivalent et non sunt proprie synonyma.

2° Sicut ex parte materiæ aqua sumitur ad Baptismum, [1] quia ejus usus est communior ad abluendum, ita ad significandum tres personas in forma Baptismi assumuntur illa nomina, quibus communius consueverunt nominari personæ in iiia lingua : atqui nomina quibus communius significantur divinæ personæ, sunt Pater, Filius et Spiritus Sanctus, non genitor et genitus, et procedens ab utroque : ergo.

Dices : Ecclesia laudat et invocat Trinitatem sub nominibus genitoris, geniti et procedentis ab utroque, ut patet in hymno festi Corporis Christi, a S. Th. edito : ergo.

Resp. neg. conseq. Licet enim extra sacramentum possit laudari vel invocari Trinitas istis nominibus, eo quod materialiter et quoad rem idem significent ac Pater, Filius, etc., non tamen in sacramento a Christo determinate instituto, quia idem non significant formaliter et eodem modo, sicque non sunt synonyma.

Petes 2° utrum valeat Baptisma collatum sub hac forma : Ego te baptizo in nomine SS. Trinitatis, vel in nomine trium personarum SS. Trinitatis, vel in nomine Dei unius et trini, vel in nomine primæ, secundæ et tertiæ personæ?

Resp. negative, quia ut probamus § 2, conc. 2, debet fieri distincta expressio trium personarum Patris, Filii et Spiritus Sancti. Insuper ista non idem significant ac Pater, Filius et Spiritus Sanctus; potest enim esse Trinitas, possunt esse tres personæ, prima, secunda et tertia, absque Patre et Filio et Spiritu Sancto.

Petes 3° utrum valeat Baptisma collatum sub hac forma: Baptizo, aut baptizatur in nomine Patris, etc., absque expressione baptizandi?

Resp. negative . 1° Personam baptizandi esse exprimendam colligitur ex illo Matth. : *Baptizantes eos*. 2° Forma debet significari id quod in sacramento peragitur; in sacramento autem applicatur materia subjecto determinato, quod non significatur dicendo simpliciter : Baptizo aut baptizatur; atque ideo debet significari de-

[1] Hic, a. 5, ad 7, 1 p. q. 40, a. 2 et in 4 d. 3 q. 1, a. 2, q. 2 ad 5. [2] Ibidem 1, p. et in 4.

[1] Ibidem hic.

terminatum subjectum per *te*, aut aliquid simile. 3° Debet exprimi distinctio inter baptizantem et baptizatum, sicut inter generantem et genitum; est enim Baptismus sacramentum regenerationis : unde Innoc. III, Extra de Bapt. cap. *Debitum,* declarat neminem posse seipsum baptizare; ista autem distinctio non significatur, nisi exprimatur persona baptizanda.

Neque refert quod hæc distinctio significetur per ipsam applicationem materiæ ad alterum; quia, ut dictum est, forma debet significare id quod agitur; non enim in sola materia, sed maxime in forma consistit significatio sacramenti.

Si dicas Stephanum III, in rescriptis Carisiacis, nullam designare personam in forma Baptismi, et Eugenium IV, in Decreto unionis, declarasse perfici sacramentum, « si exprimatur actus qui per ipsum exercetur cum sanctissimæ Trinitatis invocatione ».

Resp. ad primum, rescripta Carisiaca supposititia aut adulterata reputari ab eruditis, ut vidimus supra. Ad secundum: Eugenius prius descripserat formam Latinorum et Græcorum, quibus exprimitur persona baptizati : unde dum dicit perfici sacramentum, « Si exprimatur actus », intelligit actum determinatum, ut exprimitur in forma Latinorum per *te*, et in forma Græcorum per το « servus Christi ».

Utrum vero debeat exprimi persona baptizandi determinate per nomen ejus proprium, vel per pronomen secundæ vel tertiæ personæ *te* vel *istum?* Id quidem requirit Eugenius IV in laudato decreto, dicens in forma Græcorum: Baptizetur Christi servus (talis), attamen nulla ratione videtur id esse de necessitate sacramenti : unde qui diceret : Baptizo servum Christi, vel, Baptizatur servus Christi, meo judicio subsisteret sacramentum.

Sed quid, si quis, honoris causa, dicat : Baptizo vos; vel assuetus loqui in plurali numero dicat : Nos te baptizamus ? Resolvit Sylvester, post Cajetan., in simili verbo, *absolutio,* quod valeret ; quia non variaret substantiam formæ. Ejusmodi tamen vanitates sunt fugiendæ.

Petes 4° utrum si minister dicat : *In nominibus* loco *in nomine,* valeat Baptismus ?

Resp. negative. Quia non dicit Christus : *Baptizantes in nominibus*, sed *in nomine.* Super quæ verba S. Ambros. lib 1 *de Spiritu S.*, cap. 14, ait : « In nomine dixit, non in nominibus ; non ergo aliud nomen Patris, aliud nomen Filii, aliud nomen Spiritus Sancti, quia unus Deus. » Idem S. Hieron., in cap. 4 ad Ephes., et S. Aug., lib. 2 *adv. Maximinum* cap. 22, et tract. 6, in Joan.: ratio est, quia το *in nomine* significat substantiam, virtutem, auctoritatem, potestatem, quæ una est in tribus personis ; unde dicendo : *In nominibus* falsum significatur.

Non sequitur tamen fore irritum Baptisma, si replicato το *nomine* quis dicat: Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii, et in nomine Spiritus Sancti ; quia, ut dictum est, το *in nomine* significat substantiam, virtutem, majestatem divinam ; nomen autem essentiale potest repeti sine pluralitate : sicut dicimus in Symbolo S. Athanasii ; « Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, non tamen tres Dii. » Similiter in exorcismo baptizandorum antequam accedant ad baptisterium : « Exorcizo te, omnis spiritus immunde, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine Jesu Christi Filii ejus et judicis nostri, et in virtute Spiritus Sancti.

Quantum ad præpositionem *in* non, est de essentia formæ, quia illa omissa remanet sensus substantialis ; similiter particula *et* propter eamdem rationem; nisi forte omittatur in sensu sabelliano ad significandum hæc tria nomina esse unam et eamdem personam tri[illegible]s facultatibus instructam[1]. Idem dicendum de pronomine *ego;* quia, ut dictum est, non est necesse quod signate exprimatur persona baptizantis, ut patet in forma Græcorum ; et aliunde sufficienter exprimitur per το *baptizo.* Tandem pariter constat particulam *amen* non esse de substantia formæ, sed esse tantum sacramenti jam perfecti acclamationem et approbationem : unde in pluribus ritualibus omittitur.

Plura circa præsentem materiam habes in tract. de Sacramentis in communi, diss. **1**, a. 6, § 1 : sedulo confer.

ARTICULUS V.

Utrum Baptismus possit iterari?

Marcionistæ, teste S. Epiphanio, *Hæresi* 42, ter baptizabant, semel in infantia, et bis in adulta ætate ad imitationem Christi, qui baptismo Joannis et suo sanguine fuit baptizatus. Anabaptistæ nostri temporis rebaptizant baptizatos in infantia, et quidam ex illis eos qui post susceptum semel Baptismum a fide deficiunt. Notum est ex superioribus S. Cyprianum cum

[1] Hic a. 5, ad. 1.

pluribus aliis equidem rebaptizasse baptizatos ab hæreticis, sed quia invalidum reputabant eorum Baptisma, quibus constanter restitit S. Stephanus papa. Pariter notum est donatistas eadem ratione rebaptizasse baptizatos a catholicis, quos pluribus libris exagitat S. Aug. Quæstio est de Baptismo valide suscepto, utrum possit iterari? Pro assertione dogmatis catholici,

Dico 1° : Baptismus validus nec licite nec valide iteratur[1].

Prob. 1° ex illo Heb. 6 : *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati,..... et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei :* atqui hæc verba intelligi non possunt de Pœnitentia sacramentali, quæ est iterabilis : ergo de Baptismo, quemadmodum SS. Ambros., Chrysost., August. et alii contra paucos intelligunt, et ut ostendemus infra, de sacramento Pœnitentiæ.

Prob. 2° et præcipue ex traditione ab apostolis accepta, quæ nobis constat unanimi Patrum consensu, constanti et perpetua consuetudine atque definitionibus iteratis Ecclesiæ. Ita de Consecr., d. 4, cap. *Non licet* 107, can. 47, inter eos qui dicuntur apostolici. Conc. Nicænum 1, conc. Constantinop. 1, conc. Arelat. I, Florent. in decreto Unionis, Trid., sess. 7, de sacram. in genere, can. 9 : « Si quis dixerit in tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde iterari non possunt, anathema sit., » Et ibid. de Bap., can 11 : « Si quis dixerit verum et rite collatum Baptismum iterandum esse illi qui apud infideles fidem Christi negavit, cum ad pœnitentiam convertitur, anathema sit. »

Prob. 3° : quatuor rationibus Auctoris[2]. Prima : Baptismus est quædam regeneratio spiritualis, Joan. 3 : *Nisi quis renatus*, etc. : atqui unius non est nisi una generatio, unde S. Aug.; tract. 11, in Joan. super illud Joan. : Quomodo, inquit; non potest uterus repeti, ita nec Baptismus. Secunda : In similitudinem mortis Christi baptizamur, per Baptismum enim morimur peccato et resurgimus in novitatem vitæ : atqui Christus semel mortuus est : ergo semel tantum Baptismus eidem conferendus est. Tertia : Baptismus imprimit characterem qui est indelebilis, et cum quadam consecratione datur : atqui aliæ consecrationes non iterantur in Ecclesia: sic, v. g., calices et alia vasa sacra non nisi semel consecrantur : ergo nec Baptismus. Quarta : Baptismus principaliter datur contra peccatum originale : atqui peccatum originale non iteratur : ergo nec Baptismus.

Hæ rationes, ut patet, non sunt simplicis congruentiæ, sed ex ipsa natura sacramenti petuntur, ideoque probant non solum rebaptismum esse illicitum, sed etiam invalidum, adeoque subjectum Baptismi esse hominem non baptizatum, sicut materia consecrationis est panis non consecratus. Harum rationum defensionem contra impugnationes Scoti videre potest curiosus lector apud Dom. Soto in 4, d. 3, q. unica, a. 9.

Dices : Si Baptisma iteratum sit nullum, ergo rebaptizatio non est peccatum.

Resp. neg. sequelam : Imo ob id est peccatum et gravissimum, quod iterari tentetur id quod non est iterabile; id enim cedit in gravem injuriam et irrisionem sacramenti, dum contra ejus institutionem tentatur adhiberi subjecto incapaci, et quasi semel datum non sufficeret: veluti si quis uxore vivente alteram duceret, aut hostiam consecratam consecraret.

Dico 2° : Si sit dubium fundatum an aliquis sit baptizatus, sive sit dubium juris, puta utrum materia vel forma adhibita sit legitima, sive facti, puta an de facto sit collatus Baptismus, debet Baptismus, non dico, iterari, sed conferri sub conditione, dicendo : « Si es baptizatus, non te baptizo; si non es baptizatus, te baptizo in nomine Patris, » etc. Ita definivit Alexander III, Extra. lib. 3, tit. 42, cap. *De quibus* 2. Ratio est, quia in hoc casu subvenitur proximo in re maxime necessaria, cum sine Baptismo re suscepto alia sacramenta valide non recipiat, et si non sit adultus salvari nequeat. Hæc autem necessitas juncta conditione abstergit irreverentiam sacramenti.

Neque potest in iterationis crimen venire quod omnino factum nescitur, inquit S. Leo, Cap. *Cum itaque* cit., in prima concl.

Si vero dubium sit infundatum, levis suspicio vel scrupulus, non potest baptizari etiam sub conditione ; tum quia, ut alibi dixi, quando dubium non est fundatum, conditio apposita habetur pro non apposita ; deficiente enim ratione probabili dubitandi, vix serio potest dici: Si non es baptizatus, te baptizo ; sed potius videtur dici: Sive sis baptizatus sive non, te baptizo; sicque disjunctive intenditur nullitas sacramenti ; tum quia iteratio sacramenti facta ex inani dubio est quædam ipsius irrisio.

[1] Ibid. a. 9. o. [2] Ibid.

Ex his inferes 1° non esse baptizandum sub conditione adultum qui inter christianos natus et educatus dubitat an sit baptizatus, forte quia non extat amplius regestum, aut in eo omissus est, vel quia parentes sunt mortui, aut minister erat senex, etc.; quia, ut dicit Innoc. III, Cap. *Veniens* de Præsbytero non baptizato : « De illo qui natus de christianis parentibus, et inter christianos et fideliter conversatus, tam violenter præsumitur quod fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda donec fortissimis forsan argumentis contrarium probetur. » Idem dicendum de illo qui audit se ab obstetrice fuisse baptizatum ; quia supponere debet quod parochus prævio examine Baptismum validum judicaverit, aut in dubio repetierit.

Inferes 2° non etiam baptizandum sub conditione illum cujus Baptismum attestatur unus testis oculatus omni exceptione major; quia hujusmodi testimonium, seclusis indiciis in contrarium, moralem certitudinem facit.

Inferes 3° e contra baptizandos esse sub conditione eos qui ante Baptismum a parentibus sunt avulsi, aut inter infideles nati, et non est aliquis fide dignus qui eos esse baptizatos testatur ; tunc enim est fundatum dubium an sint baptizati : et ita resolvit conc. Carthag. 5, cap. 6.

Inferes 4° etiam sub conditione baptizandos infantes qui reperiuntur expositi ad valvas ecclesiæ vel alibi sine schedula vel testimonio sui Baptismi ; quia consuetum est ut, dum sunt baptizati, habeant aliquod hujusmodi testimonium.

Casus dubii.

Primus : An infans inter catholicos ad valvas templi aut alibi expositus cum schedula, aut aliquo alio testimonio sui Baptismi, debeat nihilominus baptizari sub conditione ?

Negant plurimi auctores. Numerat viginti octo Franciscus a Jesu Maria;quorum ratio est, quia non est credibile parentes aut tutores, qui præsumuntur catholici, cum inter catholicos reperiatur expositus, voluisse fraude aut mendacio filium suum tam necessario sacramento privare.

Affirmant etiam plures. Numerat Viginti laudatus scriptor, quibus subscribo; quia quamvis inter catholicos, non constat tamen a quo ista schedula fuit scripta, forte a malefica muliere, a viro iniquo, a Judæo, ab atheo, etc. Et esto, qui scripsit fuerit vir catholicus, probus et sincerus, qui nollet fallere in re tam gravi, sed nihil forte scripsit quam quod audivit ab aliqua fœmina aut laico, qui vel ex turbatione aut ignorantia potuit aliquid essentiale omittere. Et ideo statutum est in synodo 2 Camerac. et Mediolanensi sub. S. Carolo Borromæo hos esse sub conditione baptizandos.

Secundus casus dubius est de infante baptizato domi ab obstetrice vel altero laico. Si parochus diligenti inquisitione facta certo moraliter judicet omnia essentialia esse adhibita, extra controversiam est non posse repeti Baptismum. At nisi testis gravis et oculatus afferat omnia essentialia esse servata, vix aut ne vix, meo judicio, id certo constare potest ; experientia namque notum est multas mulieres sive ex ignorantia, sive ex turbatione in materia vel forma errare ; item sæpe referre aliter quam fecerint aut dixerint ; item semel aut iterum deprehensas quod bene fecerint, deinceps malitiose errare, et tamen asserere se more solito baptizasse : unde, excepto casu testis, ut dictum est, qui raro contingit, existimo non esse damnandum, qui sic baptizatum baptizaret sub conditione. Ita, contradicentibus multis, censent Sylvius, Molanus et alii, sicque statuunt Pastorale Mechliniense et synodus Iprensis sub Martino Rithovio, tit. 2, cap. 5.

Tertius casus dubius est de baptizato ab hæreticis. Equidem fide certum est baptizatum ab hæretico, qui omnia essentialia observavit, esse valide baptizatum, nec ullatenus esse baptizandum sub conditione. Quia tamen experientia constat hodiernos hæreticos sæpe vel aquam rosaceam honoris causa adhibere, vel, ut ostendant verba esse concionatoria et non consecratoria, unum infundere aquam, et alterum proferre verba ; vel ratione frigoris solas vestes aspergere, vel plebeios ignaros sacramentum conferre, vel tandem in odium catholicorum aliquo alio modo illud temerare, nisi, ut in priori casu dictum est, adsit testis catholicus, gravis et oculatus, qui asserat omnia essentialia rite fuisse servata, pariter censeo non esse culpandum, qui sic baptizatos regulariter baptizaret sub conditione. Et ita statuit synodus Mechliniensis, anno 1607, tit. 3 cap. 6, a Paulo V anno seq. approbata.

Observandum adultos, qui sub conditione baptizantur, teneri post sic susceptum Baptismum confiteri peccata post primum Baptismum commissa, ne forte, si primus Baptismus valuerit, secundus, utpote irritus, nihil efficiat.

Petes quæ sint pœnæ rebaptizantium?

Resp. Jure civili, cod. *Ne sanctum Baptisma reiteretur*, l. 1, damnantur pœna mortis. Hæc lex lata fuit occasione donatistarum. Jure ecclesiastico incurrunt irregularitatem, cap. *Ex Litterarum* 2, Extra 8 de apostatis, l. 5, ex Alexandro III. Equidem pontifex exprimit tantum acolythum qui adfuerat respondens rebaptizanti, et quia secundum regulam communem irregularitas non incurritur, nisi sit in jure expressa, posset videri rebaptizantem eam non incurrere; attamen consuetudo, quæ est optima legum interpres, hanc decretalem sic intelligit, ut etiam rebaptizans sit irregularis; et ita tenent communiter casuistæ et jurisperiti.

Similiter ii qui se rebaptizari faciunt aut patiuntur, incurrunt irregularitatem, cap. *Confirmandum*, d. 5, cap. *Qui in qualibet*, causa 1, q. 7, et cap. *Eos* de Consecrat., d. 4.

Est tamen discrimen inter irregularitatem rebaptizantis et rebaptizati, quod irregularitas rebaptizati sit completa, impediens ipsum et promoveri ad ulteriores ordines et in susceptis ministrare; irregularitas autem rebaptizantis impedit tantum promoveri ad altiores ordines, non in susceptis ministrare. Imo hærendo litteræ decretalis *Ex litterarum*, videtur quod nec ista irregularitas incompleta rebaptizantis incurratur, nisi crimen sit publicum; subjungitur enim : « Si crimen sit occultum, poterit promoveri. » Sed, inquit Sylvius, ob receptam in Ecclesia consuetudinem, verius videtur hanc diminutam irregularitatem etiam incurri, quando crimen est occultum.

Utrum vero qui nihil vel leviter dubitans de valore Baptismi, baptizat sub conditione, incurrat hanc irregularitatem? Videtur probabilius quod non; quia hæc irregularitas non est neque in jure neque in consuetudine; jura enim loquuntur de rebaptizantibus absolute, iste autem non intendit rebaptizare, imo nec baptizare, nisi supposito quod Baptismus sit invalidus; aliunde pœnæ sunt restringendæ. Idem videtur probabiliter dicendum de his qui metu coacti rebaptizant aut rebaptizantur, si sine intentione Baptismum dandi vel recipiendi, sed tantum ritum externum exhibendi, vel recipiendi, id agant vel patiantur; quia non intendunt iterationem Baptismi: sicut non excommunicatur, licet graviter peccet, qui fidem corde retentam exterius abnegat. Neque obstat quod Ecclesia punit actus externos, eos enim punit ut procedentes ob interiori. Ita Sylvius.

ARTICULUS VI.

UTRUM CONVENIENTER ASSIGNENTUR TRIA BAPTISMATA, SCILICET FLUMINIS, FLAMINIS ET SANGUINIS?

Nota 1°: Baptismus flaminis dicitur perfecta cordis contritio seu quilibet actus perfectæ charitatis, includens saltem virtualiter et implicite votum baptismi aquæ. Dicitur flaminis a flamine seu Spiritu Sancto movente cor ad diligendum Deum et pœnitendum de peccatis. Baptismus sanguinis est martyrium pro Christo toleratum antecedens baptismum aquæ. Dicitur sanguinis ab ejus effusione, quæ contingit ordinarie in martyrio. De baptismo aquæ hucusque diximus.

Nota 2° hanc trium baptismatum distinctionem esse frequentem non solum apud scholatiscos, sed etiam apud SS. Patres : Ambros., in Ps. 118; Greg. Nazianz., orat. 39, in sancta Lumina; Hieron., super illud Ephes. 4: *Una fides, unum Baptisma*; Aug., l. 4 *de Bapt.*, c. 21; Bernard., ep. 77 ad Hug. Vict. Idque cum fundamento in S. Scripturis, quæ nomen Baptismi charitati et martyrio tribuunt; sic quantum ad charitatem, Matth. 3, dicitur; *Ille baptizabit vos Spiritu;* et Act. 1: *Baptizabimini Spiritu Sancto:* id est, charitate diffusa per Spiritum Sanctum. Quantum ad martyrium, Marci 10: *Potestis bibere calicem, quem ego bibo; aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari*? Luc. 12: *Baptismo habeo baptizari.*

Nota 3° baptismata flaminis [1] et sanguinis in tantum dici baptismata, in quantum supplent vices baptismi aquæ quoad principalem ejus effectum, scilicet gratiam et remissionem peccatorum, ideoque non esse sacramenta, nec proprie et univoce baptismata, sed improprie tantum et analogice.

Si dicas quemlibet actum perfectæ charitatis supplere etiam vices aliorum sacramentorum, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, quoad principalem eorum effectum, scilicet gratiam, et tamen non dici Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, etc.,

Resp. actum perfectæ charitatis non supplere vices aliorum sacramentorum tam insigniter quam Baptismi; cum enim Baptismus sit necessarius ad peccati orig. deletionem, juxta illud Joan. 3: *Nisi quis renatus*, etc., et inde quidam dicerent neminem sine baptismo aquæ re suscepto posse consequi

[1] Hic a. 11, o.

remissionem peccati orig. et salvari, SS. Patres, ut ex una parte non negarent contra Evangelium necessitatem Baptismi, et ex altera salutem impossibilem redderent, prudenter dixerunt actus remissivos peccati originalis esse baptismata, eo quod vicem Baptismi quantum ad hoc supplerent. Idque cum fundamento in S. Scriptura, ut dictum est.

Quæstio est igitur an perfecta contritio seu quilibet actus perfectæ charitatis et martyrium suppleant vices baptismi aquæ ad obtinendam gratiam sanctificantem, et hac ratione possint dici baptismata. Duplicem quæstionem duplici § resolvemus.

§ I.

Utrum baptismus flaminis suppleat vices baptismi aquæ, quantum ad gratiæ collationem?

Dico: Baptisma[1] flaminis seu perfecta contritio, et quilibet actus charitatis perfectæ cum voto baptismi aquæ supplet ejus vices quoad effectum primarium, scilicet gratiam remissivam peccatorum.

Prob. 1° ex S. Scriptura, quæ pœnitentibus, credentibus, Deum diligentibus et invocantibus, salutem promittit : Ezech. 18 : *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis... vita vivet, et non morietur;* ibid. : *Convertimini et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas;* Ps. 50 : *Cor contritum et humiliatum non despicies;* Joan. 14 : *Qui diliget me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum;* Rom. 10 : *Omnis qui credit in illum, non confundetur;* ibid. : *Quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit;* idem Is. 4 et 28, Act. 2, et alibi. Item Act. 10, Cornelius et alii leguntur accepisse Spiritum Sanctum antequam baptizarentur.

Prob. 2° ex definitionibus Ecclesiæ. Conc. Trid., sess. 6, cap. 4, declarat post promulgatum Evangelium, nunquam fieri translationem a statu veteris Adam ad statum gratiæ, « sine lavacro regenerationis, aut ejus voto, sicut scriptum est : *Nisi quis renatus fuerit* ». Idem definit, sess. 7, can. 4, de Sacram. in genere. Item, sess. 14, cap. 4, de Sacramento Pœnit., his aperte significans justificationem posse haberi non solum per Baptismum re susceptum, sed etiam per ejus votum, sententiamque Christi generalem intelligendam esse de Baptismo aquæ in re vel in voto.

Innoc. III, electus pontifex an. 1190, l. 3 Decret., tit. de Bapt. 42, cap. *Debitum* 4, de Judæo qui seipsum baptizaverat, dicit nullum quidem esse Baptismum; attamen « si continuo decessiset, ad patriam protinus evolasset, propter sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum ». Idem ibid. tit. 43, cap. *Apostolicam* de presbytero non baptizato, qui se credebat baptizatum, sic decernit : « Si in sanctæ matris Ecclesiæ et Christi nominis confessione perseveraverit, ab originali peccato solutum et cœlestis patriæ gaudium esse adeptum asserimus incunctanter » : idque probat auctoritate SS. Ambros. et Aug. Tum monet episcopum Cremonensem ad quem rescribit, « ut sopitis quæstionibus doctorum, sanctorum Patrum sententias teneat, et in Ecclesia sua juges preces hostiasque Deo offerri jubeat pro presbytero memorato ».

S. Pius V et Greg. XIII hanc 31 propositionem inter Baïanas proscripserunt : « Charitas perfecta quæ est ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta, in catechumenis et pœnitentibus, potest esse sine remissione peccatorum ».

Prob. 3° ex Patribus. S. Cyprian., epist. 77 *ad Jubajan,*, de his quos putabat decessisse sine vero Baptismo, dicit : « Deum ex sua indulgentia et misericordia eorum voluntatem supplere posse ».

S. Ambrosius, in Orat. funebri de obitu Valentiniani imperatoris : « Audio, inquit, vos dolere quod non acceperit sacramenta Baptismatis : dicite mihi, quid aliud in nobis est nisi voluntas, nisi petitio? atqui etiam dudum hoc votum habuit, ut antequam in Italiam venisset, initiaretur, et proxime baptizari se a me velle significavit, et ideo præ cæteris causis me accersendum putavit. Non habet ergo gratiam quam desideravit? non habet quam poposcit? certe quia poposcit, accepit ».

S. Aug., l. 4 *de Bapt.*, c. 22 : « Invenio, inquit, non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex Baptismo deerat, supplere posse; sed etiam fidem, conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium Baptismi in angustiis temporum succurri non possit ». Et infra dicit : « Sine visibili sacramento impleri invisibiliter quod ad Rom. 10 inquit Apostolus : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, quando mysterium Baptismatis non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit ». Similiter scri-

[1] Ibid.

bit ibid., cap. 25; et hæc referuntur in jure, cap. *Baptismi*, de Cons., d. 4.

S. Bernard., epist. 77 *ad Hug. Vict.*, ex professo impugnat sententiam contrariam, nostramque variis momentis probat, et productis SS. Ambros. et Aug. testimoniis sic ait: « Ab his duabus columnis difficile avellor: cum his, inquam, me errare aut sapere fateor, credens et ipse sola fide hominem posse salvari cum desiderio percipiendi sacramenti, si tamen pio adimplendi desiderio, mors anticipans, seu alia quæcumque vis invincibilis obviaverit ».

His omnibus innixa sacra Facultas Parisiensis, anno 1560, judicio doctrinali declaravit hæreticam hanc propositionem : « Per contritionem perfectam, non adhibito realiter sacramento Baptismi vel Pœnitentiæ, non dimittitur crimen extra casum martyrii et necessitatis. »

Prob. 4° ratione. Quia actus perfectæ charitatis est inseparabiliter conjunctus cum gratia sanctificante, sive antecedenter, sive concomitanter, sive consequenter, ut constat ex his quæ dixi in tract. de Grat., dissert. 7, a. 4, et constabit ex dicendis de Pœnitentia, patetque ex locis S. Scripturæ in prima prob. citatis, et omnibus aliis in quibus asseritur Deum diligere diligentes se.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Lex ista : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, est generalis, neminem excipiens : ergo.

Resp. neg. conseq. Quia qui dixit generaliter : *Nisi quis renatus fuerit*, etc., non minus generaliter dixit : *Omnis qui credit in illum, non confundetur; quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit; qui diligit me, diligetur a Patre meo*, et alia quæ protulimus in prima probatione. Et ideo Ecclesia merito intelligit hanc generalem Christi sententiam : *Nisi quis renatus*, de Baptismo aquæ in re vel in voto.

Inst. : Hæc lex : *Nisi quis renatus*, etc.. est posterior : ergo derogat prioribus, sunt enim omnes positivæ.

Resp. 1° neg. ant. Post enim legem datam de Bapt., Joan 3, dictum est : *Omnis qui credit*, etc. *Quicumque invocaverit*, etc. *Qui diligit me*, etc. 2° Dato gratis ant., neg. conseq. Quia leges dimittendi peccata pœnitentibus, sic sunt positivæ ut tamen habeant æquitatem ex lege naturæ dictante congruum esse ut detur venia pœnitenti, gratia et salus ex corde petenti; lex autem Baptismi est mere positiva, sicque non est tantæ dignitatis ac priores, nec consequenter illis derogat.

Obj. 2° : Act. 22, Ananias dicit Paulo contrito et pœnitenti : *Baptizare, et ablue peccata tua* : ergo contritio Pauli quantumvis intensa non deleverat ejus peccata.

Resp. neg. conseq. Quamvis enim peccata Pauli essent deleta per contritionem, potuit illi dicere Ananias : *Baptizare, et ablue peccata tua;* 1° quia ignotum erat Ananiæ an contritio Pauli talis esset quæ deleret ejus peccata; soli Deo enim cor hominis patet. Unde quando agitur de sacramento Baptismi aut Pœnitentiæ suscipiendo, neque suscipiens, neque minister debent præsumere tantam esse contritionem, ut peccata deleat, cum hæc contritio non sit ita frequens, nec tam facilis, sed suscipiens debet humiliter petere, minister diligenter administrare, quasi suscipiens indigeret revera sacramento ad deletionem peccatorum : sic agunt religiosi et prudentes ministri, et sic egit Ananias ; 2° quia per contritionem etsi perfectam non dimittitur regulariter peccatum quoad totam pœnam, quæ certo dimittitur per Baptismum; 3° quia cum actus contritionis non justificet, nisi quatenus includit votum Baptismi, merito tribuitur Baptismo justificatio et a peccatis et a pœnis peccatorum, sicut docet Trid., de sacram. Pœnitent., sess. 14, cap. 4.

Obj. 3° ex SS. Patribus : Ambros., lib. *de Mysteriis*, c. 4. dicit : « Credit catechumenus..... sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum nec spiritualis gratiæ munus haurire »; et lib. *de Adamo*, cap. 11, ubi recitata Evang. sententia : *Nisi quis renatus fuerit*, etc., dicit : « Nullum excipit, utique non infantem, non aliqua præventum necessitate » : ergo.

Ad primum, respondent quidam S. Ambrosium loqui de Baptismo in re vel in voto, quia ad justificationem sola fides non sufficit; alii et communius respondent ipsum loqui de catechumenis, qui cum sibi justi videantur, negligunt vel contemnunt sacramentum.

Ad secundum, resp. S. Ambrosium loqui de infantibus qui, excepto casu martyrii, salvari non possunt absque Baptismo in re susceptо.

Obj. 4° varios S. Aug. textus : Tract. 4, in Joan., loquens de catechumenis, dicit : « Omnia peccata super illos sunt, et nisi venerint ad salutarem Baptismum, ubi peccata solvun-

tur, cum omni sua excellentia non possunt intrare in regnum cœlorum »; et tract. 13: « Quantumcumque catechumenis proficiat, adhuc tamen sarcinam suæ iniquitatis portat; non illi dimittitur, nisi cum venerit ad Baptismum » : ergo.

Resp. ad utrumque textum, ut ante ad S. Ambros., S. Augustinum loqui de illis catechumenis qui, superbia elati, seque justos et meliores baptizatis existimantes, Baptismum negligunt aut contemnunt. Patet ex ipsis verbis objectis, si bene perpendantur, sed aperte ex his quæ præmittit S. Doctor ibid., tract. 13: « Quare, inquit, oportebat ut Dominus baptizaretur? quia multi contempturi erant Baptismum, eo quod majore gratia præditi viderentur quam viderent alios fideles : v. g., jam continenter vivens catechumenus contemneret conjugatum, et diceret se meliorem quam ille sit fidelis. Ille catechumenus posset dicere in corde suo: Quid mihi opus est accipere Baptismum, ut hoc habeam quod et iste, quo jam melior sum? »

Inst. 1° : Idem, lib. 2 *de Peccatorum Meritis*, cap. 26, dicit: « Sanctificatio catechumeni, si non fuerit baptizatus, non ei valet ad intrandum in regnum cœlorum » : ergo.

Resp. S. Aug. non loqui ibi de sanctificatione perfecta, quæ est per veram cordis conversionem, sed de sanctificatione imperfecta, qua catechumeni præparabantur ad Baptismum, ut signo crucis, oratione, manuum impositione, etc.; vult enim ibi probare illud Apostoli 1 Cor. 7; *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem*, etc., non debere intelligi de sanctificatione perfecta, quæ est per gratiam; ad quod declarandum adducit exemplum catechumenorum, quos dicit modis præfatis sanctificari, et tamen non perfecte justificari.

Inst. 2° : Idem, l. *de Origine Animæ* c. 9: « Nemo, inquit, fit membrum Christi, nisi aut Baptismate in Christo, aut morte pro Christo » : ergo.

Resp. S. Aug. ibi loqui expresse de parvulis. Sed esto loqueretur de adultis, id adhuc esset verum de Baptismate in re vel in voto.

Inst. 3° : S. Aug., lib. *de Unitate Ecclesiæ*, c. 22. « Utrumque, inquit, necessarium est ad regnum Dei adipiscendum, et Baptismus et justitia. » Idem dicit lib. 4 contra Donat., cap. 21.

Resp. S. Aug. in utroque loco loqui de eo quod fit ordinarie et extra casum necessitatis; ordinarie enim et extra casum necessitatis nemo salvatur nisi sit justus et baptizatus; quia quamvis per veram et perfectam cordis contritionem cum voto Baptismi homo justificetur, si tamen extra casum necessitatis non recipiat Baptismum dum potest, sed negligat aut contemnat, a justitia decidit; et ideo ordinarie et in hac hypothesi utrumque est necessarium ad adipiscendum regnum cœlorum. Hanc esse mentem S. Aug. patet ex ultimo loco cit.: « Si enim, inquit, Cornelius, etiam Spiritu Sancto jam accepto, baptizari noluisset, contempti tanti sacramenti reus fieret » ; et cap. 25: « Conversio cordis potest quidem inesse, non percepto sacramento, sed eo contempto non potest. »

Et, ut præoccupetur instantia, hoc etiam sensu intelligendus est S. Aug. dum in probationibus conclusionis et alibi dicit contritionem cum voto Baptismatis sufficere in necessitate; non enim est sensus quod extra casum necessitatis nemo per contritionem perfectam sit justus; sed quia si extra casum necessitatis et opportunitate oblata, dum potest et debet recipere Baptismum, ipsum, nulla excusante causa, non recipiat, fit reus Baptismi neglecti aut contempti, et sic desinit esse justus.

Inst. 4° : S. Aug., ut refertur de Consecr., d. 4, cap. 37, dicit : « Catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere non credimus, excepto martyrio » : ergo.

Resp. hunc textum male a Gratiano citari ex S. Augustino[1]; est enim depromptus ex l. *de Dogmatibus Ecclesiasticis*, cap. 74, qui liber est Gennadii Massiliensis, cujus, utpote sectatoris semi-pelagianorum, auctoritas nullius est ponderis.

Cæterum de mente S. Augustini sicut et S. Ambrosii, post expressa eorum testimonia in probationibus laudata, nullatenus videtur dubitandum, nisi velimus palpabilibus contradictionibus ipsos implicare.

Difficilius est quosdam alios Patres explicare. S. Greg. Nazianz., orat. 40 in Sanctum Baptima, dicit eos qui baptizari cupiunt et non possunt, excludi a gloria. Similia docent S. Basilius, Nyssenus, Fulgentius, ep. 12 *ad Ferrandum diaconum*, et libro *de Fide ad Petrum*.

Respondent quidam Nazianzenum loqui de iis quibus deest contritio perfecta; alii ipsum velle quod non habeant nisi infimum locum in beatitudine, scilicet per modum hæreditatis

[1] Opusc. 12, a. 11.

tantum, sicut parvuli, non per modum mercedis; quia pariter dicit baptizatos in fine vitæ, « si post Baptismum nihil boni egerint, ignis quidem supplicium a se excludere, præmium tamen seu gloriam non consequi » : quod catholice intelligi non potest, nisi quod non consequantur gloriam ut præmium, sed ut hæreditatem tantum, sicque infimum gradum, ut parvuli. Ad alios Patres, prima solutio potest adhiberi. Verum alii ingenue fatentur laudatos Patres vix posse adduci in sententiam nostram, et ideo, iis cum reverentia dimissis, adhærendum esse aliis Patribus, communi sensui et definitionibus Ecclesiæ.

Obj. 5° : Ecclesia quinque prioribus sæculis pro catechumenis qui sine Baptismo re susceptо mortui essent, nec preces fundebat, nec sacrificia offerebat. De ecclesia Rom. testes sunt S. Leo, ep. 82, alias 91, et Gelasius I, in conc. Rom.; de ecclesia Hispanica constat ex secundo conc. Braccarensi, an. 563, cap. 17 : ergo.

Resp. 1° hanc disciplinam non fuisse uniformem in omnibus ecclesiis; contraria enim observabatur in ecclesia Mediolanensi, teste S. Ambros. in orat. de obitu Valentiniani. Item in ecclesia Carthaginensi, teste conc. 4 Carthag., et in ecclesia Arelat. teste conc., ibid. 2. Et ipsa Romana ecclesia suam hac in re disciplinam mutavit, sæculo sexto.

Resp. 2° neg. conseq. Causa enim cur quædam ecclesiæ sic egerint cum catechumenis sine Baptismo defunctis, non fuit quod crederent eos non esse justos et salvos; sed ut hoc rigore acuerent quorumdam ignaviam, qui vel laboribus catechumenatus territi, vel ut liberius vitiis indulgerent, suum Baptismum procrastinabant.

§ II.

Utrum Baptismus sanguinis seu martyrium suppleat vices Baptismi aquæ, et quomodo?

Quid sit martyrium, cujus virtutis actus, quæ conditiones requirantur ut sit verum et salutare, pleraque alia illud spectantia, abunde explicui in tract. de Fortitudine, dissert. 1, a. 2. Illuc recurrat lector; hæc enim pro his dictis supponimus, et quærimus duntaxat nunc an martyrium suppleat vices Baptismi aquæ quoad remissionem culpæ et pœnæ, et quomodo, an ex opere operato, vel ex opere operantis tantum ?

Primum admittitur ab omnibus catholicis; inter hæreticos pauci negant. Valentinus, teste Tertull., lib. *Scorpiace*, cap. 1, impatienter ferens aliquem martyrem sibi in episcopatu prælatum fuisse, adversus martyrium debachatus est contendens nullum meritum, nullam virtutem ei inesse, sed esse « vanitatem, imo dementiam pro Deo mori. Hunc secuti sunt valentiniani et Tatianus, teste eodem Tertull., lib. *de Præscript.*, cap. 52. Contra quos scripserunt Justinus, Irenæus et alii. Secundum controvertitur inter catholicos.

Dico 1° : Martyrium supplet vicem Baptismi [1] aquæ quoad remissionem totius culpæ et pœnæ, tam in infantibus quam in adultis.

Prob. 1° ex S. Scriptura : Matth. 10, dicit Christus : « *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo.... Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Similiter, Matth. 16, Marci 8, Lucæ 9, et 17. Hæc autem sententia est generalis comprehendens parvulos et adultos etiam non baptizatos. Unde S. Aug., lib. 13 *de Civit. Dei* cap. 7 : « Qui dixit : Nisi quis renatus fuerit, etc., non minus generaliter dixit: Qui me confessus fuerit, etc. Infantes autem confitentur Christum non loquendo, sed moriendo, ut canit Ecclesia de SS. Innocentibus. »

Prob. 2° ex sensu et praxi totius Ecclesiæ, quæ colit, ut sanctos, infantes pro Christo occisos jussu Herodis. Neque dici potest omnes fuisse circumcisos, et ideo coli ut sanctos; non enim Ecclesia colit ut sanctos infantes post Baptismum morientes. Aliunde Ecclesia colit illos non solum ut regeneratos, sed etiam ut martyres.

Quantum ad adultos, Ecclesia pariter pro eis non offert preces et sacrificia, sed eorum opem apud Deum implorat, certa quod æterna beatitudine donati suffragiis nostris non indigeant, sed suo nos patrocinio juvare possint. Unde illud Innocent. III, c. *Cum Marthæ*, de Celebrat. Miss. : « Injuriam facit martyri, qui orat pro martyre. » Quod desumptum est ex S. Aug., tract. 84 in Joan., ubi ait : « Non sic eos (martyres) commemoramus.... ut pro eis oremus, sed magis ut ipsi pro nobis. »

Prob. 3° ex unanimi Patrum consensu, qui id asserunt modo de parvulis, modo de adultis, modo generaliter de omnibus. Tertull., lib. *de Bapt.*, cap. 16 ; S. Cyprian., epist. 73; S. Chrysostom., hom. in varios Matth. locos; S. August., lib. 13 *de Civit.*, cap 7; idem, lib.

[1] Hic a. 11. c.

de Anima et ejus Orig., c. 9, etalii, quorum aliquos textus infra referemus.

4° Ratio suadet[1]. Baptismus aquæ habet efficaciam ex passione Christi, quatenus fit in similitudinem mortis ejus : atqui martyrium non solum in figura, sed reali imitatione refert mortem Christi : ergo non debent martyres ejus fructu privari.

Dices : Martyrium est actus fortitudinis : atqui infantes non sunt illius capaces : ergo.

Resp. dist. ant. Martyrium sumptum pro voluntaria mortis acceptatione propter Christum, est actus fortitudinis, conc.; sumptum pro ipsa morte propter Christum tolerata, subdistinguo : Est actus fortitudinis formaliter, neg.; objective, conc. Et hoc sensu infantes sunt martyres. Martyrio autem ultimo sensu sumpto, ut est scilicet realis imitatio mortis Christi et actus fortitudinis objective, annexum est privilegium conferendi gratiam ex opere operato, ut modo dicam, cum sub prima consideratione, ut est scilicet voluntaria acceptatio mortis et formaliter actus fortitudinis, concurrat tantum ad gratiam ex opere operantis ut actus aliarum virtutum.

Dico 2° : Martyrium supplet vicem Baptismi aquæ quantum ad remissionem culpæ et pœnæ tam in adultis quam infantibus ex opere operato, non active et physice, sed passive et moraliter.

Ex dictis de sacramentis in genere, diss. 3, a. 2, probatione 3, ex D. Th. habemus gratiam conferri ex opere operato, dupliciter intelligi : 1° active, quatenus opus per virtutem physicam sibi transeunter communicatam, gratiam confert ultra meritum suscipientis et conferentis ; 2° passive, quatenus ad positionem operis Deus confert gratiam independenter a merito suscipientis et conferentis, tanquam a causa efficiente, licet non tanquam a dispositione pro iis qui sunt dispositionis capaces. Hoc secundo modo, non primo intelligimus martyrium conferre gratiam *ex opere operato;* 1° quia martyrium non videtur a Deo institutum ut instrumentum physicum gratiæ, cum hujus institutionis nullum in S. Scriptura aut Patribus habeatur vestigium ; 2° quia videtur quod martyrium non aliter nunc conferat gratiam, quam in antiqua lege Machabæis, qui coluntur ut martyres, et aliis ; tunc autem non causabant gratiam active physice, id enim proprium est sacramentis novæ legis. Hac explicatione præmissa,

Conclusio quantum ad parvulos non patitur difficultatem : cum enim hi sint meriti et propriæ dispositionis incapaces, si per martyrium consequantur gratiam, ut probavimus in præcedenti concl., consequens est quod consequantur ratione operis operati, et non ratione operis operantis. At inde

Prob. conclusio quantum ad adultos. Martyrium justificat infantes *ex opere operato :* ergo et adultos. Prob. consequentia : 1° a pari, in utrisque enim est æqualiter martyrium, nec est ratio cur dicatur parvulos justificare *ex opere operato*, et non adultos, modo scilicet non ponant obicem, et adferant dispositiones quarum sunt capaces, et non parvuli. 2° Non aliunde quam ex S. Scripturis et Patribus colligimus martyrium justificare parvulos *ex opere operato* : atqui S. Scripturæ et Patres non distinguunt inter parvulos et adultos, sed generaliter omnibus pro Christo morientibus afferunt gratiam et salutem : Matth. 10 : *Qui confitebitur me*, etc. *Qui perdiderit animam suam*, etc. ut supra. Similiter SS. Patres, ut jam dicturus sum : ergo.

Prob. 2° ex Patribus. SS. Patres vim justificandi tribuunt martyrio sicut Baptismo : atqui si non justificaret *ex opere operato*, sed *operantis*, non ipsi martyrio, sed contritioni et perfectæ dilectioni esset tribuenda : ergo. Minor patet. Prob. major : Tertull. *in Apologetico* : « Omnia delicta, inquit, huic operi (martyrio) donantur. S. Cyprianus, lib. *de Orat. Domin.* : « Quale delictum est quod nec Baptismo sanguinis potest ablui » ; et, ep. 73 *ad Jubajan.*, paulo post medium : « Namquid potest vis Baptismi major esse aut potior quam passio, ut quis coram hominibus Christum confiteatur et sanguine suo baptizetur ? » S. Aug., lib 13 *de Civit.*, cap. 7 : « Mors pro Christo tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur fonte Baptismatis » ; et lib. 1, *de Anima et ejus Orig.* « Nemo fit membrum Christi, nisi aut Baptismate in Christo, aut morte pro Christo. »

Prob. 3° auctoritate et rationibus D. Th. qui citatur in contrarium. S. Doctor in hac parte, infra q. 87, art. 1, ad 2, dicit « dormienti dimitti peccata mortalia et venialia ratione mortis illatæ pro Christo, modo non inveniat voluntatem peccato actu adhærentem » : ergo manifestum est ipsum censere peccata dimitti in martyrio, vi operis, et non vi operantis.

2° In 4, d. 4, q. 3, a. 3, q. 3, postquam dixit : « Sicut in Baptismo aquæ liberatur homo ab omni culpa præcedente et pœna, ita in Bapti-

[1] Ibid.

smo sanguinis », in resp. ad 1 subjungit : « Baptismus sanguinis non habet hoc tantum ex opere operantis; neque quantum ad pœnam, qua aliquis martyrium explet, quam contingit non esse sufficientem ad satisfaciendum pro peccato ; neque quantum ad devotionem justæ voluntatis, quia contingit quod voluntate majori charitate informata aliquis sine martyrio non potest ab omni pœna liberari ; sed hoc habet ex imitatione passionis Christi. »

His verbis S. Th. non solum conclusionem nostram manifeste asserit, sed ejus rationem inconcussam tradit. Inde enim sic arguo: Ecclesiæ fides est martyribus totam culpam et pœnam remitti, juxta illud Innocent III. jam laudatum : « Injuriam facit martyri, qui orat pro martyre » : atqui id non obtinet neque vi charitatis neque vi pœnæ : ergo vi operis. Non vi charitatis, quia incertum est an martyr talem charitatis actum eliciat ut adæquet totam pœnam peccatis multiplicatis et enormibus debitam; et potest contingere, ut ait S. Doctor quod in viris sanctis intensior reperiatur charitas quam in martyribus, quæ tamen non sufficit toti pœnæ delendæ. Nec obstant verba Joan. 15 : *Majorem hac dilectionem nemo habet*, ut patebit ex solut. arg. Non vi pœnæ quam patitur martyr, quia quandoque est pœna levis longe inferior pœna quæ debetur innumeris et gravissimis sceleribus : ergo.

3° Hic, art. 12 seq., dicit quod passio Christi operatur in baptismo flaminis per quamdam affectionem, in baptismo vero sanguinis per imitationem : atqui si baptismus sanguinis non justificaret ex opere operato, sed ex opere operantis tantum, non aliter operaretur quam per piam affectionem : ergo.

Confirm. ista ratio : Baptismus sanguinis non est Baptismus flaminis; juxta enim SS. Patres et omnes theologos sunt tria Baptismata inter se distincta : atqui, si Baptismus sanguinis martyres justificat *ex opere operantis* tantum, scilicet merito contritionis et charitatis, erit Baptismus flaminis : ergo. Vide iterum S. Th. 2 2, q. 124, a. 1, ad 1.

Ex his inferes contritionem charitate perfectam non esse dispositionem necessario requisitam ad martyrium, sed sufficere attritionem, qualis requiritur ad Baptismum et Pœnitentiam, sicque accedentem ad martyrium ex attrito fieri contritum. Vide loco citato de Fortitudine.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Martyrium est actus perfectissimæ charitatis, juxta illud Christi Joan. 15 : « *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* » : ergo ex opere operantis justificat.

Resp. neg. ant. Nisi intelligatur de actu charitatis, non formaliter, sed objective, ut jam dictum est, et iterum mox dicetur. Quantum ad verba Christi, non est illorum sensus quod ipsa mortis perpessio pro Christo semper necessario involvat charitatem, ut patet ex illo 1 Corinth. 13 : *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*; neque quod charitas sit semper major in martyre quam in alio; constat enim B. Virginem omnes martyres in charitate superasse; sed sensus est quod inter humanos actus, nullus est quo magis demonstrari possit perfectio charitatis, quando habetur, quam martyrio; quasi diceret : Majorem dilectionis probationem nemo habet, quam dare animam pro amicis. Vide hanc solutionem fusius explicatam loco citato de Fortitudine, arg. 3, contra secundam conclusionem.

Inst. 1° ex ipso textu laudato Apostoli : *Si tradidero corpus meum*, etc. : ergo martyrium saltem salutare de quo agitur, supponit charitatem, quæ opere operantis justificat.

Resp. neg. conseq. Hæc enim Apostoli verba non sunt necessario intelligenda de charitate habituali præcedente martyrium, qua homo constituitur amicus et filius Dei, sed de charitate vel habituali vel actuali, hoc est sincero Dei amore benevolo, qui dicitur late charitas, qualis esse solet in catechumenis et pœnitentibus ; hæc est enim dispositio necessaria ad martyrium, ut dixi loco citato de Fortit. Qui autem cum hac dispositione amoris benevoli accedit ad martyrium, habet in termino charitatem habitualem cum gratia justificante, quam producit martyrium ex opere operato.

Inst. 2° : S. Th. hic art. seq. 12, ad 2, dicit : « Effusio sanguinis non habet rationem Baptismi, si sit sine charitate. Ex quo patet quod Baptismus sanguinis includit baptismum flaminis et non e converso » : atqui Baptismus flaminis importat charitatem perfectam : ergo.

Resp. eadem solutione, quod baptismus sanguinis non est sine charitate præcedente actuali, qui sit amor Dei benevolus, et in termino non est sine charitate habituali comi-

tante, ideoque includit baptismum flaminis.

Inst. 3°: S. Th. hic a. 11, o, dicit quod martyrium causet gratiam « per potentissimum charitatis fervorem » : ergo.

Resp. S. Th. intelligendum esse de fervore seu actu charitatis non formaliter et per modum actus interni, sed materialiter et objective, eo modo quo fuit in parvulis pro Christo occisis.

Inst. 4° : S. Bernard., epist. 77 *ad Hug. Vict.*, paulo ante medium dicit : « Cum non aliunde martyrium nisi ex fidei merito illam obtinuerit prærogativam, ut singulariter vice Baptismi secure suscipiatur, non video cur non ipsa æque et sine martyrio apud Deum tantumdem possit » : ergo, juxta S. Bernardum, martyrium *ex opere operantis,* scilicet merito fidei, sicut baptismus flaminis justificat.

Resp. neg. conseq. Intendit enim S. Bernardus ibi probare baptismum flaminis seu fidem per dilectionem operantem supplere vices Baptismi aquæ, ad quod probandum dicit quod martyrium habeat a fide, scilicet, tanquam a dispositione necessaria, quod suppleat vices Baptismi aquæ; « nam absque ipsa, inquit, quid est martyrium nisi pœna? » Ex quo infert quod ipsa, si tamen sit formata, sola sine martyrio possit supplere vices Baptismi aquæ; unde ex hoc textu S. Bernardi sequitur quod fides sit dispositio necessaria ad martyrium, at non quod in martyrio conferatur gratia vi et merito illius fidei, et non vi operis.

Obj. 2° : Quilibet homo tenetur in articulo mortis elicere actum charitatis perfectæ; hac autem charitate justificabitur, antequam subeat martyrium : ergo.

Resp. 1° juxta quosdam quod quamvis præceptum charitatis secundum se obliget in articulo mortis, per accidens tamen et in hoc casu particulari martyrii non obliget; quia sicut martyrium propter opus externum præstantissimæ charitatis supplet Baptismum aquæ, ita et actum perfectæ contritionis.

Resp., 2° secundum alios, quod quamvis per se loquendo et attenta martyrii natura, peccator adultus non teneatur ad actum perfectæ contritionis, sed sufficiat attritio, attamen, attento articulo mortis, in quo maxime urget præceptum charitatis, tenetur in quantum potest elicere actum contritionis perfectæ, saltem existimatum talem, qui si reipsa non sit, nihilominus justificabitur per martyrium. Et hæc sententia est nobis probabilior atque tutior et in praxi tenenda. Similiter existimamus ipsum teneri baptizari, si non sit baptizatus, et baptizatus confiteri, si utriusque facultas adsit, quia non constat quod martyrium a præceptis communibus eximat, dum possunt adimpleri.

Obj. 3° : Non potest assignari tempus in quo martyrium conferat gratiam ex opere operato; non instans mortis, quia cum res permanentes, dum corrumpuntur ad generationem alterius, secundum philosophos, desinant per primum sui non esse, tunc homo non est amplius; non ante illud instans, quia tunc nondum est martyrium, utpote consistens in morte; et aliunde posset tunc homo adhuc peccare et amittere gratiam martyrii, sicque non constaret martyres esse salvos : ergo.

Resp. martyrium gratiam conferre in illo agonis christiani instanti, in quo etsi nondum physice adsit mors, ob tamen inevitabilem mortis impendentis necessitatem, cursus vitæ et martyrium censentur moraliter consummata; in quo instanti vel homo sic est viribus et sensibus destitutus ut amplius peccare non possit, vel a Deo sic regitur ut non peccet. Hoc autem instans licet a nobis designari non possit, sufficit quod Deo sit notum.

Sed quid, si in illo instanti aut post illud miraculose sanaretur, essetne martyr?

Resp. idem posse inquiri, si Deus ipsum jam mortuum ressuscitaret. Dicendum itaque fore in hoc casu vere martyrem, modo tamen non peccaret mortaliter. An autem esset in gratia confirmatus? quidam asserunt ut congruum divinæ providentiæ; sed cum id non sit ullibi revelatum, incertum est.

Inst.: Si martyrium causet gratiam *ex opere operato,* erit sacramentum.

Resp. neg. sequelam; 1° quia non est cæremonia sacra a Deo instituta, qua ordinarie uti debeant homines ad gratiam consequendam; 2° quia non constat rebus et verbis; 3° quia non est signum vi sua active causans gratiam: quæ omnia requiruntur ad sacramenta novæ legis.

Petes utrum Baptismus sanguinis sit potissimus inter alia baptismata?

Resp. esse potissimum ratione effectus,[1] scilicet gratiæ, quem in eo operatur passio Christi; etenim in Baptismo aquæ passio Christi operatur per quamdam figuralem repræsentationem; in Baptismo sanguinis per imitationem realem operis. [2] Insuper gratia in Baptismo sanguinis magis quam in Baptismo

[1] Hic a. 12, o. [2] In 4 d. 4, q. 3, a. 3, q. 4.

aquæ augetur habenti, et amplior datur non habenti, si impedimentum non adsit ; et remissio peccatorum, quamvis non sit plenior, quia uterque omnem pœnam et culpam tollit, tamen est in baptismo sanguinis efficacior et fructuosior, quia secundis maculis non inquinatur, ut dicunt Damasc. et S. Greg. Naz., orat. 39 *in Sancta Lumina.*

Dixi « ratione effectus scilicet gratiæ »; quia Baptismus aquæ præstat, 1° in ratione sacramenti ; martyrium enim, ut dictum est, non est sacramentum; 2° in modo causandi, quia Baptismus aquæ causat *ex opere operato* active physice, martyrium autem passive tantum et moraliter. 3° Baptismus aquæ imprimit characterem, non martyrium.

Omittimus art. 10 S. Th. de ritibus Baptismi, quia redibit infra.

DISSERTATIO II.

De ministro Baptismi.

Duplex distinguitur minister baptismi, unus solemnitatis, alter necessitatis. Minister solemnitatis est qui cum cæremoniis in Ecclesia adhiberi solitis baptizat ; minister necessitatis est qui his cæremoniis omissis in necessitate baptizat. Minister solemnitatis iterum duplex : unus ordinarius et ex officio, alter extraordinarius et ex delegatione.

Mulierculis facultatem baptizandi solemniter concessisse marcionistas, pepusianos, et collyridanos testatur Epiphan., *Hæres.* 42 et 79, quarum petulantiam redarguunt Tert., l. *de Præscript.*, c. 4, et l. *de Bapt.*, c. 7, et conc. Carthag. 4, can. 100.

E contra Calvinus, lib. 4 *Instit.*, c. 15, § 20 et seq., fatetur « multis quidem ab hinc sæculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiæ exordio usu receptum, ut in periculo mortis laici baptizarent » ; sed negat id posse sustineri. Utrum censuerit Baptismum a laicis collatum esse irritum aut tantum illicitum non constat ; et ideo ejus sectatores in hoc sunt divisi. Eumdem errorem tribuit quibusdam Græcis recentioribus Arcadius l. 1 *de Bapt.*

Inter veteres qui censebant nullum esse Baptismum collatum ab hæreticis, verisimile est eos idem censuisse de Baptismo collato a laicis non baptizatis ; quia pro utrisque currebat palmare eorum principium : « Nemo dat quod non habet. »

ARTICULUS I.

QUIS SIT MINISTER SOLEMNITATIS IN BAPTISMO ?

Dico : Omnis et solus sacerdos [1] vi suæ ordinationis est ordinarius minister solemnitatis in Baptismo ; diaconus vero est tantum minister extraordinarius, et ex delegatione episcopi vel presbyteri.

Prob. 1° ab auctoritate: L. 3 *Constit. Apost.*, c. 11, Clemens papa sic loquitur: « Neque reliquis clericis potestatem baptizandi facimus, ut lectoribus, cantoribus, janitoribus, aut ministris, nisi tantum episcopis et presbyteris, ministrantibus diaconis. » Gelasius in epist. ad episc. per Lucaniam, refertur d. 93, cap. *Diaconos* 9, dicit : « Diaconos propriam constituimus observare mensuram » ; et infra : « Absque episcopo vel presbytero baptizare non audeant, nisi, prædictis ordinibus fortasse longius constitutis, necessitas extrema compellat. » Dist. 25, cap. *Perlectis* : « Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus et ministrare in omnibus quæ aguntur sacramentis Christi, in Baptismo, in chrismate, patena et calice. » Cap. *Constat* de Consecr., dist. 4 : « Constat Baptisma solis sacerdotibus esse tradendum, ejusque ministerium nec ipsis diaconis explere est licitum, nisi, his procul absentibus, ultima

[1] Hic q. 67, a. 1 et 2, o.

languoris necessitas cogat. » Conc. Florent. in decreto Unionis : « Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. » Item Catechismus Rom., p. 2 de Bapt., n. 18.

Prob. 2° ratione. Ad sacerdotem pertinet Eucharistiam conficere [1] : Eucharistia autem est sacramentum unitatis et pacis, juxta illud 1 Cor. 10 : *Unus panis et unum corpus multi sumus, qui de uno pane et uno calice participamus :* atqui per Baptismum homo fit particeps ecclesiasticæ unitatis, accipitque jus ad mensam Domini : ergo sicut pertinet ad sacerdotem ex officio Eucharistiam consecrare, proprium ejus officium est baptizare ; quia ejusdem est causæ totum facere, et partes ad ipsum totum ordinare.

Confirm. Ii soli cooptare possunt fideles in Ecclesiam seu in corpus Christi mysticum, quod fit per Baptismum, qui habent potestatem in illud : atqui soli sacerdotes et non diaconi habent potestatem in corpus Christi mysticum : ergo. Prob. minor : Potestas in corpus Christi mysticum derivatur ex potestate in corpus ejus naturale : atqui soli sacerdotas et non diaconi habent potestatem in corpus ejus naturale : ergo. [2] Adde quod vox Græca « diaconus » idem sit ac Latine « minister » : unde, dist. 93, cap. 17, dicitur ex conc. Carthag. 4 : « Diaconi ita se presbyteri sicut episcopi ministros esse cognoscant. »

Quod autem diaconi possint ex delegatione episcopi vel sacerdotis baptizare solemniter, patet 1° ex juribus cit., *c. Diaconos* et c. *Constat;* 2° ex Tertul., l. *de Bapt.*, c. 17, et S. Hieron., *adv. Lucifer.*, qui expresse id asserunt ; 3° exemplo S. Philippi diaconi, qui baptizavit Simonem Magum, Act. 8, et eunuchum Candacis reginæ ibid.; 4° ex Ordine Romano, juxta quem episcopus diaconis, dum ordinatur, dicit : « Cogitate magnopere ad quantum gradum Ecclesiæ ascenditis ; diaconum enim oportet ministrare ad altare, baptizare et prædicare. » Quod sic intelligitur, ut diaconus vi ordinationis suæ habeat quod possit delegari ad baptizandum solemniter, et sic delegatus agat ex officio.

Dixi in conclusione : Vi ordinationis seu jure divino ; quia jure Ecclesiastico effectum est 1° ut prioribus Ecclesiæ sæculis, præsertim cum bis tantum in anno Baptismus solemnis conferretur, episcopi sibi reservarent munus baptizandi, ut constat ex Tertul. et S. Hieron. citatis ; ita ut tunc sacerdotes non possent licite baptizare sine licentia episcopi ; et hoc tum ob majorem ordinis episcopalis commendationem ; tum ob celebritatem festivitatis paschæ et pentecostes, quibus diebus tantum solebat Baptismus solemniter administrari ; tum etiam quia tunc non erant baptisteria nisi in cathedralibus et majoribus ecclesiis.

Et hic præoccupantur instantiæ quorumdam, qui volunt episcopos primo loco, presbyteros autem secundo loco tantum et ex licentia episcopi esse ministros ordinarios Baptismi. Id quidem verum fuit jure ecclesiastico pro tunc, non autem jure divino et vi ordinis, ut patet ex probationibus conclusionis, præsertim ex Constit. Apost. conc. Flor. et Catechismo Rom. Item ex Innoc. I, epist. *ad Decentiam*, cap. 3, tom. 2 conc., ubi de præsbyteris dicit : « Sive extra episcopum, seu præsente episcopo baptizant. » Imo ipse Paulus, 1 Cor. 1 dicebat ; *Non me misit Christus baptizare, sed evangelizare.* Et nunc vix reperiuntur episcopi qui baptizent, sed soli sacerdotes, nulla requisita licentia, hoc munus obeunt.

2° Jure ecclesiastico sancitum est, ut quamvis omnis sacerdos vi sui ordinis habeat potestatem baptizandi, ea tamen suspensa maneret, nec posset ea licite uti, etiamsi privatim extra casum necessitatis, nisi haberet jurisdictionem ordinariam vel delegatam. Ita colligitur ex cap. *Interdicimus*, causa 16, q. 1, ex rit. Rom., ubi legimus Baptismi ministrum « esse parochum vel alium sacerdotem a parocho vel ab ordinario loci delegatum » ; et ex communi praxi Ecclesiæ. Neque tamen sequitur quod Baptismus ab alio quam a parocho collatus sit irritus, sicut absolutio collata sine jurisdictione est irrita ; non enim hæc jurisdictio requiritur ad valide, sed ad licite baptizandum ; neque baptizare est actus jurisdictionis in subditum, sicut absolutio, sed est actus habentis jurisdictionem ad licite agendum quod agit, ut acute observat Sylvius.

Hinc inferes graviter peccare sacerdotem, qui extra casum necessitatis baptizat sive solemniter sive privatim infantem absque licentia proprii parochi ; quia violat præceptum Ecclesiæ et usurpat jus alterius. Quapropter nec parentibus licet suos infantes baptizandos alieno parocho offerre. Nulla tamen legitur in jure irregularitas statuta in sacerdotes sic baptizantes ; secus de diaconis, ut mox dicam.

Dices : Per Baptismum annumeratur quis populo christiano, ut dictum est, quod quidem

[1] Ibidem. ad. 2 [2] Ibid. a. 1,o.

videtur ad solius principis officium pertinere: atqui principatum tenent in Ecclesia episcopi: ergo.

Resp. quod in qualibet republica[1], ea quæ sunt minora, pertinent ad minores officiales, majora vero majoribus reservantur: unde ad minores civitatis principes pertinet disponere de minore populo, et ad summos principes pertinet disponere ea quæ pertinent ad majores civitatis; per Baptismum autem non adipiscitur aliquis nisi infimum gradum in populo christiano; et ideo pertinet ad minores principes Ecclesiæ, id est, ad presbyteros, qui tenent locum septuaginta discipulorum.

Petes 1° utrum etiam subdiaconi vel inferiores clerici possint delegari saltem a papa ad baptizandum solemniter?

Resp. Id nunquam factum legitur. Sed esto summum pontificem posse dispensare cum subdiacono ut adhiberet solemnitates solitas; id enim implicare non videtur, cum sint ex institutione Ecclesiæ ; non posset tamen dici simpliciter baptizare solemniter, quia το *solemniter* significat etiam baptizare ex officio; et in hoc differret subdiaconus a diacono delegato, qui supposita delegatione baptizat ex officio, quatenus habet vi sui ordinis ut possit ad hoc delegari, sicut dictum est.

Petes 2° utrum diaconus sine commissione episcopi aut sacerdotis baptizans in extrema necessitate, baptizare possit solemniter?

Resp. probabilius affirmative; quia plus videtur illi a jure concedi quam laicis, qui possunt in necessitate baptizare sine solemnitate; aliunde commissio facta a jure potest censeri tacita commissio episcopi. Et ita significat Glossa in can. cit. *Diaconos*, dicens quod « ubi necessitas exigit, et presbyter est absens, potest diaconus jure suo baptizare » ; hæ enim particulæ *jure suo* respiciunt solemnitatem Baptismi, ad quam diaconus vi ordinis sui potest delegari.

Petes 3° utrum diaconus possit sine necessitate delegari ad baptizandum solemniter?

Resp. negative; quia vi sui ordinis non habet jus ordinarium sic baptizandi, sed tantum extraordinarium, ideoque in necessitate tantum usurpandum ex commissione. Secus dicendum de sacerdote non habente jurisdictionem; cum enim ille vi sui ordinis habeat jus ordinarium baptizandi solemniter, et tantum usus juris prohibeatur, quando deest consensus parochi, eo consensu accedente, potest in quocumque casu sine causa baptizare. Porro necessitas committendi diaconum non videtur debere esse extrema, sed sufficit rationabilis, puta notabilis utilitas Ecclesiæ vel proximi.

Petes 4° utrum diaconus extra necessitatem baptizans solemniter sine commissione episcopi vel sacerdotis, incurrat irregularitatem ?

Resp. cum communiori sententia affirmative, ex Cap. *Si quis* 1, Extra. lib. 5, tit. 28, ubi sic legitur : « Si quis baptizaverit, aut aliquod divinum officium exercuerit, non ordinatus, propter temeritatem de Ecclesia abjiciatur et nunquam ordinetur » : atqui diaconus vi suæ ordinationis non habet quod possit jure ordinario baptizare solemniter, sed tantum quod possit ad id delegari in necessitate.

Idem a fortiori dicendum de subdiacono et inferioribus clericis, imo et probabilius saltem de laicis, qui solemniter baptizant; quia quamvis titulus canonis sit de *Clerico non ordinato*, ipsa tamen decretalis est generalis tam laicum quam clericum comprehendens ; dicit enim : « Si quis non ordinatus » ; est autem præferenda titulo, qui a quo sit adjectus ignoratur. Adde in antiquis codicibus haberi pro titulo, *De non ordinato ministrante*, ut fert notatio Gregoriana.

Dixi *baptizans solemniter ;* quia cum Baptismus privatus non sit actus Ordinis, non subjicitur præsentis decretalis irregularitati.

ARTICULUS II.

QUIS SIT MINISTER NECESSITATIS IN BAPTISMO ?

Dico : Quilibet homo ratione utens, sive vir sive mulier, sive catholicus sive hæreticus, sive fidelis sive infidelis, adhibitis essentialibus, materia, forma et intentione, semper valide baptizat, et in necessitate licite.

Hæc conclusio præcipua ex parte probata manet ex his quæ sat prolixe deduximus de sacramentis in genere, tum diss. 5, a. 3, ubi probavimus per ministros malos, hæreticos et infideles sacramenta valide administrari; tum in digress. historica de dissidio inter S. Stephanum papam et rebaptizantes in calce ejusdem diss. His hic suppositis et a studioso lectore relegendis,

Prob. prima pars: Tertull. lib. *de Bapt.*, c. 71 : « Baptismus, inquit, æque Dei census ab omnibus exerceri potest. »

S. Aug., l. 7 *de Bapt.*, c. 53 : « Non dubitarem, inquit, habere eos Baptismum, qui ubi-

[1] Ibidem ad 2.

cumque et a quibuscumque illum verbis evangelicis consecratum, sine sua simulatione et cum aliqua fide suscepissent. »

Conc. Lat. 4, cap. *Firmiter*, definit : « sacramentum Baptismi a quocumque rite collatum, proficere ad salutem. »

Cap. *Romanus* de Consec., dist. 4, dicitur ex Isidoro : « Romanus pontifex non hominem judicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet paganus sit qui baptizat. »

Nicolaus I, in Rescripto ad consulta Bulgarorum, c. 104, relatus eadem dist., cap. *A quodam*, dicit : « A quodam Judæo, nescitis utrum christiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de istis sit agendum consulitis; hi profecto, si in nomine sanctæ Trinitatis baptizati fuerint, constat eos non esse baptizandos. »

In causa S. Cypriani et aliorum rebaptizantium Ecclesia pluries definivit Baptisma collatum ab hæreticis esse validum, illudque iterari prohibuit. Vide locis citatis de Sacramentis in genere.

His adde Baptismum fuisse valide collatum ab apostolis, dum erant adhuc laici, a Juda apostata, ab Anania, ut constat ex S. Scriptura; item a puero S. Athanasio et ab aliis pueris, ut vidimus eadem diss. de Sacram. in genere, a. 6, § 1.

Ratio a priori est voluntas Christi instituentis, quæ ex traditione, praxi et definitionibus Ecclesiæ nobis innotescit.

Insuper, ut arguebamus loco cit.[1] contra rebaptizantes, minister Baptismi operatur ut instrumentum : atqui instrumentum non agit secundum propriam formam aut virtutem, sed secundum virtutem principalis agentis a quo movetur, et ideo accidentarium est instrumento qualemcumque formam habeat præter id quod exigitur ad rationem instrumenti ; sicut per accidens est quod corpus medici, quod est instrumentum animæ habentis artem, sit sanum vel infirmum : ergo quicumque sit minister Baptismi, modo essentialia adhibeat, valide baptizat.

Item : Baptismus a quocumque collatus in necessitate, est licitus, ut mox dicam, consequenter validus : ergo etiam extra necessitatem est validus. Patet conseq.; quia necessitas rerum essentias, nec potestatem ministerialem mutat, nisi forte ubi requiritur jurisdictio in subditum, sicut in sacramento Pœnitentiæ, qualis non requiritur in Baptismo.

[1] Hic q. 64, a. 5.

Prob. secunda pars conclusionis : Conc. Illiberitanum, can. 38, approbat Baptismum a fideli laico collatum in extrema necessitate.

S. Aug., lib. 2 *contra Epist. Parmen.*, cap. 13 : « Etsi laicus, inquit, Baptismum pereunti dederit necessitate compulsus... nescio an pie quisquam dixerit repetendum esse. Nulla etenim cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est ; si autem necessitas urgeat, aut nullum aut veniale delictum est ; sed etsi nulla usurpetur necessitate, et a quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quamvis recte dici possit illicite datum». Quibus verbis S. Aug. utramque partem conclusionis asserit.

Urbanus papa II, in Epist. *ad Vitalem*, cap. *Super quibus*, causa 30, q. 4, ait : « Super quibus consuluit nos tua dilectio, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, ut et Baptismus sit, si, instante necessitate, fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit. »

Conc. Flor., in decreto Unionis : « In causa necessitatis, inquit, non solum sacerdos et diaconus, sed etiam laicus vel mulier, imo etiam paganus et hæreticus baptizare potest, dummodo formam Ecclesiæ servet et faciat : intendat quod facit Ecclesia. »

Ratio congrua voluntatis Christi[1] sic instituentis est maxima hujus sacramenti necessitas, sine quo nec pueri salvari possunt, nec adulti consequi regulariter remissionem totius pœnæ. Ad misericordiam enim Dei, qui vult omnes homines salvos fieri, pertinet ut in his quæ sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inveniat : ergo sicut institutum est ut materia Baptismi sit communis, scilicet aqua, quæ facile a quolibet haberi potest, ita et minister sit quilibet homo.

Totam hanc hujus et præcedentis articuli doctrinam luculenter exponit et asserit Catechismus Rom., p. 2, n. 18: legatur.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° cum Calvino contra Baptismum collatum a laicis : Nullibi legimus in S. Scripturis laicos baptizasse : ergo.

Resp. 1° neg. ant. Legimus enim Joan. 3, apostolos post institutum Baptismum, dum erant adhuc laici, baptizasse. 2° Dato ant. neg. conseq.; deficiente enim S. Scriptura sufficit nobis traditio. Sic non legimus in S. Scriptura infantes esse baptizandos, et tamen admittunt calvinistæ eos esse baptizandos.

[1] Hic q. 67, a. 3.

Inst. 1: Christus, Matth. ult., solis apostolis dixit : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos:* ergo eos solos et eorum successores constituit Baptismi sicut verbi ministros.

Resp. 1° Christum loco cit. non instituisse ministros necessarios Baptismi, sed iis jam institutis antequam essent sacerdotes, præceptum dedisse prædicandi et baptizandi. 2° Dist. conseq. Eos solos instituit ministros solemnitatis Baptismi et verbi, conc.; ministros necessitatis, neg. Sicut enim laicus imo et mulier potest privatim docere, ita et privatim baptizare.

Inst. 2° : Auctor Constit. Apost., l. 3, c. 10, sic habet : « Sed neque laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, veluti sacrificium, Baptismum, manum impositionem: ergo.

Resp. S. Clementem loqui de Baptismo solemni et extra necessitatem : perstringit enim ibi laicos, qui exemplo Core et Osiæ munia sacerdotalia temere usurpabant.

Inst. 3°: Majus est baptizare quam solemnitates Baptismi adhibere : atqui ex dictis laici non possunt solemnitates Baptismi adhibere : ergo nec baptizare.

Resp. dist. maj. Majus est et simul magis necessarium baptizare quam solemnitates adhibere, conc.; et non magis necessarium, neg. Unde concessa min. neg. conseq. Admittuntur enim laici ad Baptismum privatim ministrandum, non propter majorem aut minorem ejus dignitatem, sed propter ejus necessitatem.

Inst.4°: S.Basilius, in ep. *ad Amphilochium*, cap. 1, reprobans Baptisma hæreticorum, dicit ab his baptizatos « esse rebaptizandos velut a laicis baptizatos: » ergo supponebat nullum esse Baptismum a laicis collatum.

Resp. S. Basilium circa utrumque Baptisma cum aliis rebaptizantibus errasse, quorum errorem Ecclesia proscripsit.

Inst. 5°: Ecclesia quidem prohibuit baptizatos ab hæreticis rebaptizari, sed non baptizatos a laicis; neque enim legitur tunc fuisse disputatum inter rebaptizantes et S. Stephanum de Baptismo laicorum, quamvis illud rebaptizantes pro principio assumerent; arguebant enim sic : Baptizati a laicis sunt rebaptizandi : atqui baptizati ab hæreticis sunt baptizati a laicis: ergo baptizati ab hæreticis sunt rebaptizandi. Majorem, inquam, propositionem hujus argumenti non videtur in disputationem venisse, nec a S. Stephano et aliis orthodoxis negatam: ergo.

Resp. equidem ex professo non fuisse tunc disputatum de Baptismo laicorum, quia tota disputatio fervebat circa Baptismum hæreticorum. Attamen Ecclesia reprobando opinionem rebaptizantium, ejus simul fundamentum reprobavit, quod et apertius postea præstitit.

Inst. 6°: S. Hieron, *in Dialogo adversus luciferianos*, hoc principium, «Baptismus collatus a laicis est nullus », supponit ut verum : ergo. Prob. ant. Ex hoc principio probat contra luciferianos , qui episcopos arianos reputabant laicos, eos vel debere rejicere Baptisma arianorum , quod admittebant , vel admittere eorum ordinationes quas rejiciebant.

Resp. neg. ant. Ad prob.dico S.Hieronymum non ex propria, sed adversariorum sententia argumentari ad hominem, quasi dixisset: Vos rejicitis Baptisma laicorum, et admittitis Baptisma arianorum : ergo sacerdotes ariani secundum vos non sunt laici : ergo vel eorum ordinationem admittere debetis, aut eorum Baptisma rejicere.

Inst. 7° ex historia Ecclesiastica. Clerus Edissenus ep. *ad Photium*, quæ extat in actis conc. Chalced., act. 10, rogat ut imminente festivitate paschali remittatur episcopus Ibas « propter catechismos et propter eos qui digni sunt sancto Baptismate ». S. Greg., ep. 32, nunc 33, lib. 1, ad Romanum Italiæ exarchum, ipsum hortatur ne detineat in civitate Ravennate Blandum, episcopum Hortensem, quia eo absente populus quasi grex sine pastore diffluit, et « infantes sine Baptismo » moriuntur: atqui si possint baptizare laici, ut quid urgere præsentiam episcoporum ? ergo.

Resp. hoc argumento probari nequidem sacerdotes posse baptizare etiam ex commissione episcopi; pariter enim subsumam : Atqui si possint baptizare sacerdotes, saltem ex licentia episcopi, ut quid urgere præsentiam episcoporum? Dicendum itaque requiri et exoptari præsentiam episcoporum in suis ecclesiis non ideo præcise, quia nulli erant præter ipsos, qui privatim saltem possent baptizare, sed quia 1° episcopi tunc temporis sibi reservaverant munus baptizandi solemniter in festivitate paschæ et pentecostes, ut diximus; 2° quia iis absentibus negligebantur catechismi et morum correctiones; populus quasi grex sine pastore, errori, ignorantiæ, vitiis indulgebat, et parentes suorum infantium sanitati confidentes eorum Baptisma differebant; unde plures sine Baptismate moriebantur.

Obj. 2° contra Baptismum a non baptizatis collatum: Conc. Illiberitanum videtur decer-

nere quod qui non est baptizatus, item qui est bigamus non possit baptizare : ergo.

Resp. sensum concilii esse quod ubi sunt plures, inter quos reperiuntur baptizati aut non bigami, ii prius assumendi sint ad baptizandum quam non baptizatus aut bigamus.

Inst. 1° : Cap. *Si quis* 1, q. 1, ex S. Isidoro decernitur baptizatos a non baptizato debere denuo baptizari. Idem definit Greg. III, in ep. *ad Bonifac.*,relata de Conc. dist. 4,Cap. *Quos a paganis :* ergo.

Resp. ad primum, hæc verba non esse S. Isidori, et mendum irrepsisse in textu Gratiani, siquidem contrarium ibidem expresse definiatur; additur enim « sed Romanus pontifex », etc., ut retulimus in probationibus conclusionis. Sed esto id dixerit S. Isidorus, ad ipsum respondemus sicut ad S. Gregorium, ipsos loqui de paganis qui non servant formam evangelicam.

Inst. 2° ex Patribus, imprimis ex Tertull. qui l. *de Bapt.*, c. 17, probat laicum non posse baptizare, quia, inquit, « quod ex æquo accipitur, ex æquo dari potest »; quæ verba etiam exscribit S. Hieron. *adv. Lucifer.* : ergo supponit quod qui Baptismum non accepit, illum dare non possit.

Resp. neg. conseq. Sensus enim istorum verborum, « quod ex æquo », etc., non est Baptismum posse duntaxat dari ab eo qui suscepit, sed omnino contrarius, hic scilicet : *quod ex æquo*, id est, indiscriminatim ab omnibus *accipitur*, ita *ex æquo*, id est, indiscriminatim ab omnibus in necessitatem *dari potest;* addit enim ibidem Tert. : « Æque Dei census ab omnibus exerceri potest ».

Inst. 3° : SS. Patres, qui contra Cyprianum et donatistas decertarunt, probant hæreticos valide baptizare, quia cum Baptismum quem acceperunt non amiserint, etiam jus illum conferendi non amiserunt; sic inter alios arguit S. Aug., lib. 1 *de Bapt.*, c. 1 : ergo supponunt eos posse tantum baptizare qui sunt baptizati.

Resp. Patres arguere contra rebaptizantes ex eorum principio, quod tamen non admittebant. Vulgatum erat apud rebaptizantes principium, «Nemo dat quod non habet» : subsumebant : Atqui hæretici non habent Baptismum : ergo non conferunt illum. Patres, dato gratis hoc principio, subsumebant e contra : Atqui hæretici non amiserunt Baptismum, quem acceperunt in Ecclesia: ergo nec jus illum conferendi.

Inst. 4° ; S. Hieron., *contra Lucifer.*, dicit : « Novam rem asseris ut christianus quisquam factus sit ab eo qui non fuit christianus »: ergo.

Resp. S. Hieronymum illic intelligere christianum, non qui est baptizatus, sed qui habet fidem christianam, scilicet veram et catholicam; subjungit enim immediate : « Accedens ad arianos in qua fide baptizatus est »? scilicet in fide arianorum. Vult ergo S. D. probare quod qui sciens baptizatur ab arianis, quibus consentit, non sit vere christianus, id est, non habeat veram et christianam fidem, sed arianam, et ideo dicit : « Novam rem asseris », etc.

Inst. 5°: Saltem negari non potest quin S. Aug., lib. 7 *de Bapt.*, c. 53, dubitaverit de valore Baptismi a pagano collati : ergo.

Resp. S. Aug. pro sua modestia nihil hac de re affirmare voluisse ; quia, ut ipse dicit, nondum erat in Ecclesia definita. Addit tamen ibidem se esse sic affectum ut « non dubitaret eos habere Baptismum, qui ubicumque et a quibuscumque illum verbis evangelicis consecratum, sine sua simulatione et cum aliqua fide suscepissent. »

Urgebis tandem celebre dictum rebaptizantium : Nemo dat quod non habet : atqui paganus non habet Baptismum : ergo.

Resp. dist. maj. Nemo dat quod non habet,[1] neque actu, neque virtute, conc.; quod non habet actu, habet tamen virtute, neg. Quilibet autem homo habet Baptismum virtute, quatenus Deus potest illo uti instrumento ad efficiendum sacramentum.

Obj. 3° contra Bapt. datum a mulieribus: Tertull., SS. Epiphan., Chrysost. redarguunt petulantiam mulierum, quæ usurpabant ministerium baptizandi; et conc. Carthag. 4, anno 398, can. 100, sic decernit ; « Mulier baptizare non præsumat. » Gratianus equidem addit « nisi necessitate cogente », sed gratis ; id enim non legitur in textu concilii, ut constat ex collect. Labbei, tom. 2, pag. 1207 : ergo.

Resp. in his omnibus testimoniis sermonem esse de Baptismo solemni, [2] ut ex eorum lectione patet, a quo excluduntur mulieres, quibus tamen quidam hæretici, ut dixi in prænotaminibus, facultatem illum conferendi concedebant. Quantum ad canonem conc. Carthag., verum est additionem Gratiani in eo canone non reperiri, sed colligitur ex præcedente 99, in quo dicitur : « Mulier quamvis docta in conventu docere non præsumat ». In sequenti ergo canone pariter intelligi debet:

[1] Hic q. 64, a. 5, ad 1. [2] Hic q. 67, a 4, ad 1.

« In conventu mulier baptizare non præsumat », id est, solemniter et sine necessitate; quia in conventu seu in ecclesia baptizatur solemniter et adsunt sacerdotes et viri qui baptizare possunt, sicque non est necessitas compellens mulierem ad baptizandum.

Obj. ultimo : Conc. Flor. assignans laicum, paganum, mulierem pro ministro Baptismi, exprimit casum necessitatis: ergo supponit extra casum necessitatis præfatos non esse ministros. Item absolutio a quolibet sacerdote collata in casu necessitatis est valida, extra casum necessitatis est invalida: ergo similiter Baptismus.

Resp. ad primum, nos pluribus aliis auctoritatibus et rationibus probasse Baptisma collatum etiam extra casum necessitatis esse validum, imo et quia in necessitate est validus, etiam extra necessitatem esse validum, quia necessitas non mutat essentias rerum, ut dictum est. Quando ergo conc. Florent. dicit quod in casu necessitatis quilibet homo possit baptizare, intelligit quod possit baptizare licite ; quia extra casum necessitatis, licet valide, non tamen licite baptizat.

Ad secundum, neg. conseq.; quia, ut jam dixi, ad absolutionem, cum sit per modum judicii, requiritur jurisdictio proprie dicta in subditum, quam Ecclesia cuilibet sacerdoti non concedit nisi in casu necessitatis ; hujusmodi autem jurisdictio non requiritur ad Baptismum, siquidem ille qui baptizatur sit extra Ecclesiam.

ARTICULUS III.

LEVIORES QUÆDAM DIFFICULTATES CIRCA MINISTRUM BAPTISMI SUCCINCTE RESOLVUNTUR.

Petes 1° utrum et quis ordo servandus, si plures adsint pueri periclitanti baptizando ?

Resp. Per se loquendo, [1] mulier non debet baptizare præsente viro, laicus præsente clerico, clericus minor præsente subdiacono, subdiaconus præsente diacono, diaconus præsente sacerdote, sacerdos alienus præsente proprio.

Ratio hujus ordinis petitur ex dignitate et jurisdictione inter personas servanda; vir enim est caput mulieris, 1, Cor. 11 ; clericus, charactere insignitus, præstat laico in ordine ad munia ecclesiastica ; clericus major minori, præsertim diaconus inferioribus clericis, quia diaconus vi suæ ordinationis habet quod possit delegari ad baptizandum solemniter ; et a fortiori sacerdos diacono, quia proprium sacerdotis officium est baptizare ; tandem proprius sacerdos alieno, quia ex ordinatione Ecclesiæ hoc jus illi competit.

Ita post Auctorem docet Catechismus Rom. p. 2, de Bapt., n. 18, et statuit rit. Rom. de ministro Bapt. his verbis : « Sed si adsit sacerdos, diacono præferatur, diaconus subdiacono, clericus laïco ; nisi pudoris gratia deceat fœminam potius quam virum baptizare infantem non omnino editum, vel nisi melius fœmina sciret formam et modum baptizandi. »

Propter has et alias exceptiones dixi in resp. *per se loquendo;* videtur enim quod etiam debeat excipi si sacerdos nollet nisi mediante pretio baptizare, aut crederetur in malo statu; tunc enim diaconus, aut clericus minor, aut etiam laïcus posset baptizare ; etiam, ut videtur, posset mulier fidelis præsente pagano aut hæretico propter periculum perversæ intentionis et reverentiam sacramenti.

An autem posset obstetrix aut alter laicus præsente sacerdote excommunicato? Arbitramur probabilius cum Sylvestro, Navarro, Suares et aliis quod posset et deberet ; quia excommunicatus c. *Per venerabilem*, § *Sunt autem*, Extra. lib. 4, tit. 17, traditus est Satanæ, et veluti mortuus a communione fidelium separatur ; præferenda autem videtur mulier viro ab Ecclesia separato, quoad rem Ecclesiæ. Neque obstat quod baptizare sine solemnitate in necessitate, non sit actus ordinis, non enim in hoc facimus vim, sed in hoc quod sit separatus ab Ecclesia, ideoque in officio Ecclesiæ, quod per utrumque potest perfici, sit postponendus laico in Ecclesia existenti.

Petes 2° quale sit peccatum ordinem statutum sine causa invertere ?

Resp. cum communiori sententia quod prætermittere sacerdotem etiam consentientem, sit peccatum mort., quia sacerdos vi suæ ordinationis est minister ex officio, et ideo jus illius ortum ex potestate Ordinis læditur in re gravi, nec potest sacerdos huic juri renuntiare sine injuria Ordinis et sacramenti.

Idem multi probabiliter existimant, si prætermittatur diaconus ; quia diaconus, ut dictum est, vi Ordinis potest ex commissione conferre Baptismum etiam solemniter, ex quo acquiritur ipsi jus speciale, licet incompletum et mediatum, ad Baptismi collationem : unde videtur gravis injuria illi Ordini et sacramento illata, si istud jus ab alio usurpetur. Neque tamen improbabilem censeo sententiam alio-

[1] Ibidem a. 4, o.

rum, qui volunt quod violatio juris remoti et indirecti non sit tam gravis ut constituat peccatum mort., quod non debet asseri sine gravi fundamento.

Probabilius est autem quod si prætermittatur subdiaconus, a fortiori clericus minor, aut vir laicus, non sit nisi peccatum veniale; cum enim nulli horum competat etiam remote et indirecte baptizare ex officio, nec ideo ullus sit proprius Baptismi minister, nullius jus videtur violari, saltem graviter, nec nisi levis irreverentia sacramenti.

Petes 3° utrum aliquis possit baptizare seipsum?

Resp. negative [1]; 1° quia dicendo : *Baptizo me*, mutaretur essentialiter forma; 2° quia Baptismus est quædam regeneratio spiritualis; sicut ergo nemo potest generare seipsum, ita nec seipsum baptizare; 3° quia esset contra institutionem Christi, qui ministrum et subjectum Baptismi aperte distinxit, dum dixit : *Baptizantes eos* : unde ipse voluit baptizari a Joanne. Et ita definivit Innoc. III, cap. *Debitum*, Extra. lib. 3, tit. 42. Neque obstat quod quis etiam laicus possit se communicare, ut olim factum legitur apud S. Cyrillum Jeros., *Catech.*, 5 ; aliud enim nutriri, aliud gigni ; potest quisquis seipsum nutrire, non potest seipsum gignere.

Petes 4° utrum plures valide possint simul unum baptizare? Pono *valide;* licite enim non posse certum est, cum hoc sit contra morem Ecclesiæ et institutionem Christi, qui cum sit unus, voluit per unum ministrari sacramentum, ut mox dicam.

Resp. unum posse a pluribus baptizari triplici modo, et secundum diversum modum quandoque Baptismum esse ratum, quandoque irritum. Igitur

1° Vel plures simul effundunt aquam et dicunt [2] : *Nos te baptizamus,* intelligendo *baptizamus* conjunctim, ita ut concurrant tanquam causæ partiales ab invicem dependentes; sicut si plures trahentes navim dicerent: Trahimus navim. Hoc modo non valet Baptismus; quia videtur esse contra rationem ministerii; homo enim non baptizat nisi ut minister Christi; unde sicut Christus est unus, ita oportet esse unum ministrum, qui Christum repræsentet, et sua actione totali, ut patet ex usu Ecclesiæ, tanquam minister integer faciat totum quod significant verba formæ : *Ego te baptizo*. Et ideo intentio contraria videtur excludere Baptismi sacramentum. Si tamen intelligerent to *baptizamus* divisim, ita ut singuli intenderent baptizare totaliter et independenter ab invicem, valeret Baptismus; quia tunc adesset materia, forma et intentio, perinde ac si unusquisque diceret: *Ego te baptizo,* sicut in modo sequenti. Unde

2° Vel singuli effundentes aquam [1] dicunt : *Ego te baptizo,* tanquam causæ totales et ab invicem independentes, quod posset contingere in casu quo singuli contentiose aliquem baptizare conarentur : hoc modo valet Baptismus, quia singuli exprimunt suam intentionem, et quasi singulariter Baptismum conferunt; sic tamen ut qui prius verba proferret, daret sacramentum, alius vero nihil faceret; et si verba pronuntiare præsumeret, esset puniendus tanquam rebaptizator. Si autem omnino simul aquam effunderent et verba proferrent, essent puniendi de inordinato modo baptizandi, sed non de iteratione Baptismi; quia singuli intenderent non baptizatum baptizare, et uterque quantum in se est baptizaret; nec traderent aliud et aliud sacramentum, sed Christus, qui est unus interius baptizans, unum sacramentum per utrumque conferret.

Neque repugnat quod unus effectus procedat ab una causa principali per plura instrumenta, præsertim quando effectus est supernaturalis, ut in casu. Aliunde formæ et materiæ hic multiplicantur materialiter tantum et in esse naturæ, non formaliter et in ratione formæ et materiæ sacramenti; quia ab agente principali, qui est Christus, diriguntur ad unum, et recipiuntur in uno subjecto, quod non est capax nisi unius Baptismi. Unde quando Auctor, supra q. 66, a. 5, ad 4, dicit quod « actus multiplicatur secundum multiplicationem agentium, si perfecte ab unoquoque agatur », intelligendus est non de agentibus virtute alterius, sed de agentibus virtute propria, et ideo dicimus ablutiones multiplicari in esse naturæ.

3° Vel tandem sic plures baptizant [2] ut unus effundat aquam, et alter formam proferat, ut si unus esset mutus, et alter brachiis truncatus: hoc modo non valet; quia integritas Baptismi consistit in forma verborum et in usu materiæ; et ideo neque qui tantum aquam effundit, baptizat, quia non profert formam; neque ille qui tantum verba profert, quia non applicat materiam, et falsa est forma, dum dicit: *Ego te Baptizo,* cum ipse non abluat, nec consequenter baptizet. Neque etiam dici potest; *Nos te baptizamus,* cum neuter bapti-

[1] Hic q. 66, a. 3, ad. 4. [2] Hic q. 67, a. 6, o.

[1] Ibid. [2] Ibidem ad 3 et q. 66, a. 5, ad 1.

zet; neque potest adhiberi forma Græcorum; *Baptizatur servus Christi*, quia subintelligitur a me seu meo actu.

Petes 5° utrum non urgente necessitate liceat baptizare extra Ecclesiam, in qua sunt fontes baptismales?

Resp. cum Navarro, *in Man.*, c. 22, n. 7, et pluribus aliis negative, nisi agatur de filiis regum aut principum. Ita statuit conc. Vien., sub Clemente V, an. 1311, et refertur Clementina *Præsenti*, l. 3, tit. 15, his verbis: « Præsenti prohibemus edicto ne quis de cætero in aulis vel cameris, aut aliis privatis domibus, sed duntaxat in ecclesiis, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos (nisi regum vel principum, quibus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emerserit, propter quam nequeat ad ecclesiam absque periculo propter hoc accessus haberi) audeat baptizare; qui autem secus præsumpserit, aut suam in hoc præsentiam exhibuerit, taliter per episcopum suum castigetur, quod alii attentare similia non præsumant. » Idem jam prohibuerat conc. Meldense, an. 845, c. 48. Unde rituale Pii V sic habet: « Itaque necessitate excepta in privatis locis nemo baptizari debet, nisi forte sint regum aut magnorum principum filii, id ipsis ita deposcentibus, dummodo id fiat in eorum capellis seu oratoriis, et in aqua baptismali de more benedicta. »

Hinc graviter sunt culpandi parochi, qui honoris causa vel alio simili motivo humano nobilium infantes baptizant domi, etiamsi in sacello domestico; aut qui, ut expectent patrinum absentem, baptizant privatim, seu, ut communiter dicitur, assecurant domi infantem, suppleturi post adventum patrini rituum solemnitatem in ecclesia.

ARTICULUS IV.

DE SUSCEPTORIBUS BAPTIZANDORUM SEU PATRINIS PER VARIAS QUÆSTIUNCULAS.

Quamvis hæc materia proprie pertineat ad cæremonias Baptismi, de illa tamen hic agit Auctor; quia patrinus se habet ad instar ministri in Baptismo solemni.

Petes 1° utrum in Baptismo solemni requiratur susceptor seu patrinus?

Resp. affirmative. Prob. ex S. Dionys., c. 2 *Cœlest. Hierarch.*[1], ubi dicit quod « sacerdotes assumentes baptizatum, tradunt eum ad educationem susceptori et duci »; ex Tertull., lib. *de Bapt.*, ubi susceptores vocat sponsores; ex S. Bas., ep. 128; ex S. Chrysost., hom. 72 in c. 4, 1 Cor.; ex S. Aug., serm. 11 *de Temp.*; ex usu Ecclesiæ ubique recepto et vetustissimo, cujus post apostolorum tempora institutio non invenitur, et quam ideo constat esse traditionis apostolicæ, ut expresse affirmat idem S. Dionys., c. 7, ibid. Unde esset peccatum mort. baptizare solemniter sine susceptore.

Ratio hujus institutionis congrua est[1]; quia spiritualis generatio, quæ fit per Baptismum, assimilatur quodammodo generationi carnali; unde dicitur 1 Petri 2: *Sicut modo geniti infantes*, etc.: atqui in generatione carnali infans recenter natus indiget nutrice et pedagogo: ergo et in spirituali generatione requiritur aliquis qui fungatur vice nutricis et pedagogi, informando baptizatum quasi novitium de his quæ pertinent ad fidem et vitam christianam; ad quod Prælati vacare non possunt, circa communem populi curam occupati; parvuli enim et novitii indigent speciali cura præter communem.

Dixi: *In Baptismo solemni*; quia, ut jam dictum est, susceptor pertinet ad solemnitatem et non necessitatem sacramenti; neque jura loquuntur aut intelliguntur nisi de Baptismo solemni. Et ratio est, quia in Baptismo privato propter necessitatem collato, si puer statim moriatur non indiget susceptore; si supervivat, designabitur susceptor, dum solemnitates adhibebuntur.

Utrum si nihilominus adhibeatur patrinus in Baptismo privato, sit vere patrinus, et contrahat cognationem spiritualem? Affirmant plures, negant alii, et ut videtur probabilius; quia institutio patrini est ex præscripto apost. seu Ecclesiæ; Ecclesia autem de Baptismo privato nihil ordinavit quoad patrinos. Sed de hoc latius dum de imped. matrim.

Petes 2° ad quid teneantur patrini et matrinæ?

Resp. eos teneri sub gravi peccato susceptos imbuere fide,[2] religione et moribus; quia hoc pertinet ad officium pedagogi, quod susceperunt. Et ita statuitur, cap. *Vos ante*, de Cons. d. 4, ex S. Aug. Hæc autem obligatio maxime exurget eo tempore et loco in quo baptizati inter infideles et hæreticos nutriuntur; quia si nutriuntur inter christianos catholicos, possunt patrini ab hac cura eximi, præsumendo quod a suis parentibus diligenter instruuntur. Si tamen quocumque modo cognoscerent con-

[1] Hic q. 67, a. 7, o.

[1] Ibid. [2] Ibid. a. 8, o.

trarium, tenerentur secundum modum saluti spiritualium filiorum curam impendere. Insuper contrahunt cognationem spiritualem cum baptizato, et ejus patre et matre. De qua alibi. Vide Catechismum Rom., p. 2, *de Bapt.*, n. 22.

Petes 3° quæ conditiones requirantur, ut quis sit patrinus?

Resp. 1° Debet habere animum munus patrini suscipiendi; si enim ex ignorantia aut ex necessitate, v. g., ut cadenti succurrat, infantem dum baptizatur tangeret, aut licet designatus non habeat intentionem suscipiendi id muneris, non esset vere patrinus; quia actus agentium non operantur ultra eorum intentionem. 2° Debet esse designatus a parentibus aut in eorum defectu a parocho; ita ut qui se ingererent non designati, non essent patrini. Ita statuit conc. Trid., sess. 24, de Reform. Mat., cap. 2. 3° Probabilius debet tangere baptizatum, non quidem necessario immediate, sed mediantibus, vel vestibus, vel linteo, vel disco, ut probabimus dum de imped. Matr., ubi ista fusius discutiuntur ratione cognationis spiritualis, quam contrahit verus patrinus.

Sed quid de illo qui post Baptismum domi valide collatum, adhibetur patrinus, dum supplentur cæremoniæ in ecclesia? Tenetur quidem ad officium patrini quoad instructionem, cum illud sponte subeat; non tamen contrahit cognationem spiritualem; quia, ut dicit Auctor,[1] « spiritualis cognatio non contrahitur nisi per aliquod sacramentum ».

Petes 4° quando quis suscipit infantem per procuratorem, quis sit patrinus, an ipse committens, vel commissarius?

Resp. quod sit committens, quia ipse est designatus, et se offert, suscipitque infantem per alium vices ejus gerentem; quod autem facit quis per alium, censetur facere per seipsum.

Petes 5° utrum possint esse plures susceptores ejusdem infantis?

Resp. Trid., sess. 24 cit., cap. 4 ; « Statuit ut unus tantum, sive vir sive mulier, juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus et una baptizatum de Baptismo suscipiant ».

Petes 6° utrum omnes indiscriminatim possint admitti ad hoc munus?

Resp. Nullus debet admitti qui non sit idoneus ad suum officium implendum, filiolum doctrina fidei et christianis moribus informando. Patet ex se.

Hinc excludendi sunt 1° infideles, hæretici, excommunicati, interdicti, criminosi, infames, mente capti : ita rit. Rom.; 2° qui nesciunt saltem Symbolum fidei, Orationem Dominicam et Salutationem angelicam : ita secunda synodus Mediolan., decreto 10, sub S. Carolo Bor.; 3° impuberes et non confirmati, juxta idem rit. Rom. Usus tamen invaluit saltem in his partibus, ut si impuberes judicio parochi sint sufficienter instructi, etiamsi non confirmati, admittantur.

Petes 7° utrum regulares possint esse patrini?

Resp. negative : id enim eis prohibetur cap. *Non licet* 103, de Consec. dist. 4, his verbis : « Non licet abbati vel monacho de Baptismo suscipere filios, nec commatres habere »; et in rit. Rom. : « Ad hoc munus admitti non debent monachi vel sanctimoniales, neque alii cujuscumque ordinis regulares a sæculo segregati ». Excipiuntur autem juxta Glossam in cap. *Statutum*, causa 18, q. 1, regulares facti episcopi, et ex usu contrario abbates, saltem in certis locis.

Petes 8° utrum parentes possint suscipere propriam prolem?

Resp. id graviter ipsis prohiberi, cap. *Pervenit ad nos*, causa 30, q. 1. Ratio est quia adhibentur patrini ut in defectu parentum curent instructionem infantis : ergo ipsi parentes non possunt esse patrini. Adde quod suscipiens contraheret cognationem spiritualem cum sua comparte.

Confer quæ dicam de cognatione spirituali in tract. de Matrim.

[1] Supp. q. 56, a. 2.

DISSERTATIO III.

De suscipientibus Baptismum.

D. Th. q. 68.

ARTICULUS I.

UTRUM BAPTISMUS SIT OMNIBUS NECESSARIUS AD SALUTEM ?

Præter manichæos, paulicianos, seleucianos et hermianos, qui rejecerunt Baptismum in aqua, quintiliani et caiani, secundo sæculo, teste Tertull., lib. *de Bapt.*, cap. 1, dixerunt Baptismum non esse ad salutem necessarium, sed fidem sufficere.

Quinto sæculo, pelagiani negantes peccatum orig. negabant Baptismum esse necessarium ad ejus deletionem ; sed S. Augustino urgente illud Joan 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum cælorum,* admiserunt Baptismum esse necessarium ad consequendum regnum cœlorum, non tamen ad vitam æternam consequendam, quam a regno cœlorum distinguebant.

Wicleff, Zuinglius et Bucerus dixerunt Baptismum non esse necessarium infantibus prædestinatis. Calvinus, lib. 4 *Instit.*, agnoscit Baptismum esse necessarium ex præcepto, sed negat esse necessarium ad delendum peccatum originale, maxime in infantibus fidelium, quos contendit in utero matrum esse sanctificatos.

Sociniani, de stirpe calvinistarum orti, præceptum Christi Matth. ult.: *Euntes docete,* interpretantur de doctrina seu instructione ; aut si sit intelligendum de Baptismo, dicunt non esse præceptum universale et perpetuum, sed pro certis personis et ad tempus ; denique Baptismum nihil aliud esse quam exterius signum professionis christianæ, nihil gratiæ conferens, proinde esse ritum liberum et indifferentem.

Gerson, Cajetanus et quidam alii catholici arbitrati sunt ad salutem parvulorum sufficere votum Baptismi a parentibus seu aliis conceptum : addit Cajetanus cum signo exteriori seu benedictione sub invocatione SS. Trinitatis. Quam opinionem ut singularem et fidei minus consonam S. Pius V ex Cajetani *Commentariis* in D. Th. jussit expungi.

Dupliciter dicitur aliquid necessarium ad salutem, scilicet necessitate medii et præcepti. Illud est necessarium necessitate medii, quod independenter ab omni præcepto ita est necessarium, ut, illo sive culpabiliter sive inculpabiliter omisso, salus haberi non possit ; necessarium necessitate præcepti dicitur, quod præceptum est, et ideo observandum ; ita ut si voluntarie omittatur, committitur peccatum, per quod impeditur salus.

Distinximus supra triplicem Baptismum, fluminis, flaminis, et sanguinis; Baptismus fluminis est Baptismus aquæ, Baptismus flaminis est perfecta contritio cum voto Baptismi, et dicitur Baptismus in voto; Baptismus sanguinis est martyrium. His prænotatis,

Dico 1° : Extra casum martyrii, Baptismus [1] aquæ est omnibus necessarius necessitate medii ad salutem, adultis in re vel in voto, infantibus in re.

Prob. 1° ex lege generali a Christo lata, [2] Joan. 3 : *Nisi quis renatus,* etc. Hunc textum a falsis interpretationibus calvinistarum, qui illum ad sensum metaphoricum detorquent, vindicavimus diss. 1, a. 3, § 1. Intelligendum autem esse de Baptismo in re vel in voto pro adultis probavimus ibid., a. 6, § 1. Pro infantibus vero, qui voti sunt incapaces, patet esse intelligendum de Baptismo in re.

[1] Hic q 68, a. 1 et 2, o. [2] Ibid. in a, a. c.

Prob. 2° argumento deducto ex S. Scripturis.[1] Nemo potest salvari nisi per Christum, sic ut illi incorporetur et fiat ejus membrum : atqui homo per Baptismum Christo incorporatur et fit ejus membrum, juxta illud Galat. 2 : *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis;* et 1 Corinth. 12 : *In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus:* ergo.

Si dicas hominem Christo incorporari per fidem, juxta illud Ephes. 3 : *Habitare Christum per fidem in cordibus nostris.*

Resp. Christum habitare quidem in nobis per fidem, [2] sed signo visibili Baptismi exhibitam et assertam ; voluit enim Deus quod omni tempore fidem nostram in ipsum per aliquod signum visibile protestaremur, in lege naturæ per sacrificiorum oblationem, in lege scripta per circumcisionem, in lege nova per Baptismum.

Item : Nemo potest salvari sine eo cui annexa sunt spiritualis regeneratio, renovatio, mundatio, remissio peccatorum, denique salus : atqui hæc sunt Baptismo annexa : Tit. 3 : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti;* Ephes. 5 : *Mundans lavacro aquæ in verbo vitæ ;* Act 2 : *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum* ; 1 Petri 3, dicimur salvari per Baptismum, sicut pauci salvi facti sunt per arcam Noe : ergo.

Prob. 3° ex Patribus : Tertull., lib. *de Bapt.*, c. 13, adversus quintilianos et caianos, qui dicebant Baptismum non esse necessarium, sed fidem sufficere, idque probabant exemplo Abrahæ, qui « nullius aquæ, nisi fidei sacramento Deo placuit », sic arguit : « Fuerit salus retro per fidem nudam ante Domini passionem et resurrectionem ; at ubi fides aucta est credendi in nativitatem, passionem, resurrectionemque ejus, addita est ampliatio sacramento, obsignatio Baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda, nec potest jam sine sua lege. Lex enim tingendi imposita est et forma præscripta : Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Huic legi collata definitio illa : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum, obstrinxit fidem ad Baptismi necessitatem. Itaque omnes exinde credentes tingebantur, tunc et Paulus ubi credidit, tinctus est. » His verbis Tertull. aperte asserit Baptismum esse necessarium non solum necessitate medii, ut dicimus in præsenti conclusione, sed etiam necessitate præcepti, ut dicemus in sequenti.

Origenes, hom. 14 in Lucam: « Quia, inquit, per Baptismi sacramentum nativitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur parvuli : *Nisi enim quis renatus fuerit,* » etc. Similiter hom. 8 in Levit. et lib. 5, in cap. 6, ad Rom.

S. Cyrillus Jerosol., *Catechesi* 3 : « Si quis non baptizatur, salutem non habet, præter solos martyres qui sine aqua regno cœlesti potiuntur. » Mitto Justinum in *Apolog.*, S. Irenæum, lib. 2, cap. 22 et 27, et plures alios quatuor priorum sæculorum, quibus constat non SS. Ambrosium et Augustinum primo induxisse necessitatem sacramenti pro parvulis, ut fingunt novatores.

S. Ambros., l. *de Mysteriis*, cap. 4, ait : « Credit catechumenus..... sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritualis gratiæ munus haurire. » Lib. 2 *de Abraham*, cap. 11 : « Utique nullum excipit, non infantem, non aliqua præventum necessitate. »

De S. Aug. dubitari non potest, cum ubique ex necessitate Baptismi probet contra pelagianos peccatum originale. Quosdam textus mox referam. S. Fulgentius ejus discipulus, l. *de Fide ad Petrum,* c. 27 : « Firmissime tene et nullatenus dubites non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt et ibi moriuntur, sive cum de matribus nati sine sacramento sancti Baptismatis,quod datur in nomine Patris, etc. de hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos.» Quid intelligat per ignem æternum, explicuimus dum de peccato originali.

Prob 4° ex conciliis. Conc. Carthag. 4, apud S. Aug., epist. 90, nunc 175, nomine concilii ad Innoc. papam missa, sic definit : « Quicumque negat parvulos per Baptismum Christi a perditione liberari et salutem percipere æternam, anathema sit. »

Idem decrevit concil. Milevit., teste eodem S. Aug., epist. 92, nunc 176, cui concilio respondens idem Innoc., epist. seq., dicit : « Quoad eos (pelagianos,) vestra fraternitas asserit prædicare parvulos æternæ vitæ præmii sine Baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. »

Trident., sess. 6, cap. 4, docet quod justificatio post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis aut ejus voto fieri non potest, sicut scriptum est: « Nisi quis renatus

[1] Ibid. o. [2] Ibibem ad 1.

fuerit ex aqua», etc. Et sess. 7, can. 5, *de Bapt.* « Si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem, anathema sit. »

Prob. 5° ex communi sensu et perpetua Ecclesiæ praxi. Hanc diserte testatur S. Aug., epist. 28, nunc 166, *ad S. Hieron.*: « Quisquis, inquit, dixerit quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sine sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto et contra apostolicam prædicationem venit, et totam condemnat Ecclesiam, ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo omnino vivificari non posse. » Et, l. *de Orig. animæ*, c. 9 : « Noli credere, noli dicere, noli docere infantes, antequam baptizentur, morte præventos pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.»

Et ita constabat hæc perpetua et inconcussa Ecclesiæ praxis, ut nec ipsi pelagiani, qui negabant peccatum originale, ausi fuerint eam inficiari, et ideo baptizabant parvulos, non quidem ad vitam æternam, sed ad regnum cœlorum.

Dico 2° : Baptismus est adultis necessarius etiam necessitate præcepti.

Hæc conclusio sequitur ex præcedenti ; nam si Baptismus sit omnibus necessarius necessitate medii ad salutem, manifestum est quod omnes præcepti capaces ad illum teneantur, 1° jure naturali, quo quisque debet suæ saluti consulere; 2° jure divino ; est enim regula generalis, quod omne medium, sive ex natura sua, sive ex institutione divina, absolute necessarium ad salutem, si subsit arbitrio nostro, cadat sub præcepto divino : siquidem nihil magis a Deo potuit præcipi quam id sine quo non potest haberi salus, modo sit in potestate nostra. Neque Christus legislator sat providisset bono et perfectioni sui regiminis ac suæ reipublicæ, si non imposuisset præceptum speciale circa id quod ad finis illius consecutionem constituit ut medium absolute necessarium ; sicut deficeret princeps sæcularis, si non præciperet quæ sunt ad bonum commune absolute necessaria.

Hoc autem præceptum divinum habemus Matth. 28 : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos en nomine Patris, etc.* Quo enim præcepto compelluntur apostoli baptizare omnes gentes, eodem obligantur omnes gentes baptizari, sunt enim correlativa ; sicut quia præceptum est apostolis docere gentes, ita præceptum est gentibus doceri. Item Marci 16 : *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* Accedit præceptum ecclesiasticum, quod colligitur ex traditione et constanti praxi Ecclesiæ, ut in prima conclusione ostensum est.

Multa proferunt sociniani, quibus probare contendunt hoc Christi præceptum, Matth. 28, non esse de Baptismo, sed de doctrina et instructione ; aut si sit de Baptismo, non esse universale pro omnibus, nec perpetuum, sed ad tempus. Eorum rationes ac interpretationes seu potius fixiones prolixe et erudite insequitur Honoratus Tournely, sed adeo frigidæ et contortæ nobis videntur, ut earum refutatio cuivis sensato ex ipsis textibus pervia esse possit : ideo non immoramur.

Observandum est autem hic quod, quamvis hoc divinum præceptum post Evangelium sufficienter promulgatum omnes obliget, qui tamen illud ex ignorantia invincibili transgrediuntur, non peccant, nec propter illius transgressionem damnabuntur, sed propter peccatum originale vel peccata actualia, quæ sine Baptismo in re vel in voto non remittuntur.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex his verbis Christi Joan. 6 : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis,* non probatur Eucharistiam esse omnibus necessariam necessitate medii ad salutem : ergo ex his : *Nisi quis renatus fuerit*, etc., non probatur Baptismum esse omnibus necessarium necessitate medii.

Resp. neg. conseq. Prima ratio disparitatis est voluntas Christi ; constat enim ex traditione, definitionibus et praxi Ecclesiæ Christum voluisse Baptismum esse omnibus necessarium necessitate medii, non ita Eucharistiam. Secunda disparitas est quod Baptismus sit institutus ut renascentia spiritualis ; renasci autem ad novam vitam est omnibus omnino necessarium ; at Eucharistia est instituta ut cibus spiritualis ; cibus autem est illis solis necessarius, in quibus aliquid de viribus deperditur, quo reparentur et vita conservetur ; hæc autem deperditio non habet locum in parvulis, qui actualiter peccare non possunt. Tertia tandem disparitas est quod hæc verba : *Nisi manducaveritis*, in secunda persona, dirigantur ad adultos præcepti capaces ; ista vero *Nisi quis renatus fuerit*, in tertia persona, dicuntur generaliter de omnibus.

Obj. 2° : Filii fidelium nascuntur justi et

filii Dei : ergo non indigent Baptismo. Prob. ant. Filii fidelium sunt semen Abrahæ, Rom. 4 et 11, et Galat. 3 : atqui Deus, Genes. 17, promisit Abrahæ se futurum Deum ipsius et seminis ejus : ergo.

Resp. neg. ant.: ad prob. dist. maj. Filii fidelium sunt semen Abrahæ secundum carnem, transeat; semen Abrahæ secundum spiritum, neg. Similiter dist. min. Deus promisit se futurum Deum ipsius et seminis ejus secundum carnem, neg.; seminis ejus secundum spiritum, id est, eorum qui haberent fidem Abrahæ, conc. Hanc autem fidem olim habebant, habitualiter scilicet, infantes per circumcisionem, nunc habent per Baptismum. Solutio est Apostoli, Rom. 9 : *Non enim*, inquit, *omnes qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitæ. Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis, hi filii, sed qui filii sunt promissionis.* Sunt autem filii promissionis, qui habent patrem Abraham, quatenus est pater credentium, ut loquitur Apost., Rom. 4.

Inst. 1° : Corinth. 7, Apostolus vocat filios fidelium sanctos : ergo.

Resp. filios fidelium vocari ab Apostolo sanctos, non quod sint de facto et ex ortu tales, sed quia ope et diligentia parentum fidelium destinantur et ordinantur ad sanctitatem per Baptismi susceptionem et christianam educationem. Non loquitur ergo ibi Apostolus de perfecta sanctitate, sed de dispositione ad illam : sicut cum ibidem dicit quod *Vir infidelis sanctificabitur per mulierem fidelem,* sensus est quod mulier fidelis exemplo bonæ conversationis, adhortationibus et instructionibus possit virum infidelem perducere ad fidem et veram sanctificationem.

Obj. 3°: Neque B. Virgo, neque apostoli leguntur fuisse baptizati, et ita censent Tertull., lib. *de Bapt.* cap. 12, et S. Chrysost., hom. 10. in Acta Apost.: ergo Baptismus non est necessarius necessitate medii ad salutem.

Resp. 1° longe probabilius esse B. Virginem et apostolos fuisse baptizatos. Ita censent S. Aug., epist. 108, Evodius, S. Petri in sede Antiochena successor, apud Nicephorum, lib. 2, cap. 3, Clemens Alex. apud Sophronium in *Prato spirituali,* c. 176, Euthimius in cap. 3 Joan., S. Th. in hac parte q. 38, a. 6, ad 2, idque multis probat Soto in 4,d. 4,q.unica, a. 2.

Resp. 2° dato antecedente, neg. conseq. Potuit enim Deus ex singulari privilegio B. M. Virgini et apostolis, independenter a Baptismo, conferre omnem ejus effectum: nostra autem conclusio est intelligenda de lege ordinaria, secundum quam dicimus quod in lege nova jam plene et complete instituta Baptismus sit omnibus necessarius in re vel in voto.

Inst. 1°: Viri quidam sancti diu Baptismum distulerunt: Constantinus Magnus, teste Eusebio, in ejus *Vita*, c. 62, distulit usque ad mortem. S. Ambrosius erat tantum catechumenus, quando fuit electus episcopus. S. Martinus, ut legitur in ejus vita, vixit octo annis in catechumenatu : ergo non existimabant Baptismum esse tantæ necessitatis.

Resp. neg. conseq. Sed existimabant sufficere votum Baptismi, ubi adessent rationes illum differendi, prout præsumimus habuisse illos viros sanctos, forte ex humilitate et ut maturius per opera pietatis se ad illum disponerent; quod si sine causa tandiu distulerint, non sunt in hoc laudandi. Unde S. Ambrosius, apud Baron., ad annum 377, de sua dilatione doluit, et ne alii sic differrent curavit. Similiter S. Aug., l. 1 *Conf.*, c. 11, improbat quod in se factum fuit, multique Patres acriter invehunt in diuturniorem dilationem: sed de hoc iterum infra.

Inst. 2°: S. Cyprianus cum Africanis et Occidentalibus, qui contendebant contra S. Stephanum nullum esse Baptisma hæreticorum, et baptizatos ab illis esse rebaptizandos, hanc controversiam non ad fidem, sed ad disciplinam pertinere existimaverunt, ut diximus superius, et ideo permittebant cuiquam sentire quid vellet, et aliquando ipsimet œconomiæ causa baptizatos ab hæreticis non rebaptizabant, ut etiam ibidem diximus, quamvis tamen nullum reputarent hujusmodi Baptismum: ergo non existimabant Baptismum esse necessarium necessitate medii ad salutem.

Resp. ut ante, neg. conseq. Ex toto enim antecedente sequitur tantum quod existimaverint sufficere aliquando Baptismum in voto. Referebant autem controversiam de validitate Baptismi hæreticorum ad disciplinam et non ad fidem, non quia credebant Baptismum non esse necessarium, sed quia ista quæstio de validitate aut invaliditate Baptismi hæreticorum, et consequenter de rebaptizandis baptizatis ab illis, non erat eliquata et aliquo solemni Ecclesiæ decreto definita; ideoque permittebant cuiquam sentire et facere quid vellet, servata unitate et pace.

Obj. 4° cum Gersone, Cajetano, etc. Virtus fidei in nova lege non est imminuta: atqui in lege naturæ et in lege scriptaante octavum diem

fides parentum sufficiebat ad salutem parvulorum : ergo nunc similiter.

Resp. 1° : Secundum ea quæ diximus in tract. de sacramentis in genere, neque in lege naturæ, neque in lege scripta ante octavum diem sufficiebat sola fides parentum sine aliquo signo visibili hujus fidei protestativo. 2° Sed esto fidem parentum tunc suffecisse, ut videtur innuere Tertull., supra laudatus, et nunc non sufficiat, id non contingit ex eo quod virtus fidei sit imminuta, sed quia adjunctum est Baptismi mandatum, ut dicit ibidem Tertul. Sicut licet observatio mandatorum sufficiat ad salutem, ei tamen qui religionem profitetur non sufficit, sed necessaria est observatio consiliorum, non quia est imminuta virtus observationis mandatorum, sed ratione adjuncti.

Inferes : Ergo saltem via salutis facta est nunc arctior, et infantes sunt nunc pejoris conditionis quam tunc, quod est absurdum. Prob. illatio : Tunc salvabantur infantes vel per solam fidem parentum , vel adjuncto signo sensibili ad eorum libitum ; nunc vero restringuntur ad solum Baptismum : Ergo.

Resp. neg. illat. Ad prob. neg. conseq.; 1° quia tunc rarior erat fides supernaturalis, nunc autem Baptismus, licet in certis casibus difficilis, communiter tamen est omnibus pervius, nec a fide et probitate ministri pendet, sicque facilius adhibetur quam remedium legis naturæ; 2° quia in lege scripta circumcisio non poterat conferri ante octavum diem, Baptismus autem a quocumque potest conferri ab instanti nativitatis. 3° Per Baptismum habetur abundantior gratia cum jure statim ingrediendi regnum cœlorum, quod antiquis erat occlusum ; sicque nec facta est arctior via salutis, nec infantes sunt pejoris conditionis, sed e contra.

Inst. : Peccatum alienum scilicet Adæ nocet infantibus ad damnationem, quidni prodesset fides aliena ad salutem ? Item salvatur infans in utero per martyrium matris, quidni per ejus fidem?

Resp. 1° ad utrumque sic placuisse Christo. Deinde ad primum: Disparitas est quod peccatum Adæ non sit infantibus alienum et extrinsecum, sed unicuique proprium, quatenus in Adamo, qui erat caput totius generis humani, peccante, omnes peccaverunt, ut dictum est de peccato orig.; at fides parentum est omnino extrinseca parvulis. Ad secundum: Puer non salvatur per martyrium matris, sed per proprium martyrium, quando cum matre occiditur.

Inferes : Ergo demeritum Adæ est efficacius ad damnationem, quam meritum Christi ad salutem.

Resp. dist. illatum : Demeritum Adæ est efficacius ad damnationem secundum quid, quatenus scilicet extenditur ad plures, conc., neque id negari potest in ulla sententia ; est efficacius absolute, neg; quia meritum Christi efficax est non solum ad delendum peccatum originale quod ex Adamo contrahimus, sed etiam ad delenda peccata actualia. Item efficax est ad procuranda nobis majora bona quam quæ perdidimus per peccatum Adæ, ampliores scilicet et efficaciores gratias, quibus innumeras naturæ infirmæ et corruptæ tentationes superemus, et in finem usque perseverantes salutem consequamur.

Urgebis : S. Aug., epist. 23, nunc 98, *ad Bonifac.*, et S. Bernard., ep. 77, docent parentum fidem prodesse parvulis ad salutem : ergo.

Resp. dist. ant. Docent fidem parentum parvulis prodesse ad salutem, quatenus parentes fide moventur ad eos offerendos Baptismo, conc. « Cum offertur consecrandus », inquit S. Aug,; quatenus per eam sine Baptismo justificantur, neg.

Repones : Voluntas patris reputatur voluntas filii : ergo.

Resp. dist. ant. In iis in quibus pater est caput familiæ et consequenter filii, conc.; in iis in quibus est privata persona, neg. In iis autem quæ spectant justificationem filii, cum sint altioris ordinis quam potestas patria, pater non est caput filii, sed privata persona.

Inferes ex hac doctrina : Ergo infantes morientes in uteris maternis, et alii nati quibus non potest conferri Baptismus, carent mediis sufficientibus ad salutem, sicque Deus non vult omnes salvos fieri, nec Christus mortuus est pro omnibus.

Resp. neg. illationem : Deus enim instituendo Baptismum pro omnibus , providet media sufficientia parvulis secundum eorum conditionem ; neque tenetur ut provisor universalis intercipere miraculose causarum secundarum cursum, ne præmature moriantur. Insuper non incongrue dicitur conferri parentibus auxilia sufficientia, quibus, si bene uterentur, de facto suæ proles pervenirent ad Baptismum. Hanc gravem difficultatem uberius explanatam vide in tract. de Deo, diss. 7, a. 8, obj. 7 et 8.

Obj. 5° : Hoc ipso quo ponimus votum Baptismi

in contritione perfecta inclusum sufficere, Baptismus non est magis necessarius necessitate medii quam observatio aliorum præceptorum, puta jejunandi vel audiendi missam; quia pariter sine aliis præceptis aut eorum voto nemo potest justificari: ergo vel votum Baptismi non sufficit, vel Baptismus non est necessarius necessitate medii.

Resp. neg. sequelam: Aliter enim et aliter concurrunt votum Baptismi et votum aliorum præceptorum; cum enim Baptismus sit a Christo institutus ut medium ad consequendam remissionem peccatorum et justificationem, justificatio dicit intrinsecum respectum ad illum et dependentiam ab illo, et ideo contritio cum voto Baptismi concurrit ad justificationem ut gerens vices Baptismi: at vero cum alia præcepta non sint instituta ut media ad consequendam justificationem, sed propter alios fines, justificatio non dicit intrinsecum ordinem ad illa, neque eorum observatio positive concurrit ad illam sicut Baptismus, sed negative tantum tanquam removens peccatum quod illam impediret. Unde contritio, quantumvis includat votum aliorum præceptorum, puta jejunii, non concurrit ad justificationem ut vices gerens jejunii.

Inst. 1°: Quod est necessarium necessitate medii ad salutem, non potest per aliud suppleri, ut patet in fide et gratia: atqui ex dictis Baptismus suppleri potest per ejus votum et per martyrium: ergo.

Resp. dist. maj. Quod est necessarium necessitate medii ex sua natura ut fides et gratia, non potest suppleri per aliud, conc.; quod est necessarium ex institutione divina, neg. Sic enim Christus justificationem annexuit Baptismo, ut tamen illi suam virtutem non alligaverit, volueritque illum suppleri posse per ejus votum et per martyrium, ut antea probavimus.

Inst. 2°: In eo quod est necessarium necessitatemedii, ignorantia invincibilis non excusat: atqui excusat in Baptismo; qui enim nihil unquam audivit de Baptismo, non peccat illum non suscipiendo: ergo.

Resp. dist. min. Ignorantia invincibilis excusat in Baptismo, ut præceptum est, conc.; ut est medium necessarium ad justificationem, neg. Non ergo peccat qui illam ex ignorantia invincibili omittit, nec propter hanc omissionem damnabitur, sed propter peccatum originale et peccata actualia, quæ remitti non possunt sine Baptismo aut ejus voto extrà casum martyrii, ut jàm dixi.

Petes 1° quale votum Baptismi requiratur?

Respondet Auctor [1] requiri explicitum vel implicitum: scilicet requiritur explicitum in eo cui innotescit Baptismus et ejus necessitas; sufficit autem implicitum in *qui*, de aliis articulis fidei instructus, nihil adhuc de Baptismo audivit: si enim ille intendat observare totam legem Christi, et adhibere omnia ab eo instituta ad consequendam salutem, in hac intentione habet votum implicitum Baptismi, quod, contritioni perfectæ conjunctum, sufficit non solum ad justificationem, ut quidam volunt, sed etiam ad vitam æternam.

Petes 2° an qui esset sanctificatus in utero, aut via non seminali natus absque peccato originali, deberet baptizari?

Resp. affirmative: 1° ut fieret membrum Ecclesiæ, atque fidelibus, sicut in una fide, ita in uno signo visibili adunaretur, juxta illud: *Una fides, unum Baptisma;* 2° ut configuraretur Christo per characterem; 3° ut esset idoneus aliis sacramentis suscipiendis; ad hæc enim omnia est institutus Baptismus, et non solum ad remissionem peccatorum. Et ideo Paulus, Nicodemus, eunuchus Candacis reginæ et alii plures, Act. 10, qui jam acceperant Spiritum Sanctum, baptizati sunt.

Neque ideo falsa est circa illos forma Baptismi: *Te baptizo;* quia sensus est: Confero tibi gratiam peccati ablutivam; sicut sensus formæ sacramenti Pœnitentiæ: *Absolvo te*, est: Confero tibi gratiam peccatorum remissivam, quæ ideo non redditur falsa, dum profertur supra peccata jam confessa et remissa, aut super eos qui perfecta contritione sunt prius justificati.

Petes 3° utrum Baptismus re susceptus necessario præsupponatur ad validam aliorum sacramentorum perceptionem?

Resp. affirmative, excepta Eucharistia.

Est expressa sententia D. Th. cit. quam tripliciter probat [2]: 1° in Arg. s. c., quia, juxta communem sensum Ecclesiæ, SS. Patrum et theologorum, Baptismus re susceptus, et non solum in voto, est janua et fundamentum aliorum sacramentorum: atqui sine janua non intratur, et sine fundamento non superædificatur, ut discurrit Innoc. mox citandus: ergo.

Probat 2° in corpore art.[3]; quia nihil potest aliquis recipere, cujus potentiam receptivam non habet: atqui per characterem baptismalem efficitur homo receptivus aliorum sacramentorum, ut alibi diximus: ergo qui charac-

[1] Hic q. 69 a. 4, ad. 2. [2] In supp. q. 35, a 3, [3] Ib, c.

terem baptismalem non habet, nullum alterum sacramentum recipere potest.

Probat.[1] 3° ex jure canonico, cap. *Si quis* 1, Extra. l. 3, tit. 42, ex conc. Compendiensi, ubi sic decernitur : « Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur et iterum ordinetur. » Non præciperetur autem iterum ordinari, si valeret ordinatio ante Baptismum. Eadem est ratio de aliis sacramentis. Idem definit Innoc. III, cap. *Venens* ibid.

Neque obstat quod ibidem dicat hunc casum dubitabilem, ex quo sequitur quod sententia contraria sit etiam probabilis ; postquam enim rationes pro et contra expendit, dicit : « Nos in hoc casu dubitabili, quod tutius est sequentes, mandamus», etc. Non obstat, inquam, quia verisimile est dubitationem referre ad Baptismum hujus presbyteri, non ad Ordinem sine Baptismo collatum ; tum quia immediate ante resolvit ex concilio Compendiensi hujusmodi ordinationem esse nullam ; tum quia alioquin non fuisset tutius ipsum reordinare, sed ab ordinum executione suspendere ; tum tandem quia in fine innuit rationem dubitandi de Baptismo præfati presbyteri, eo quod scilicet esset natus et conversatus inter fideles. Unde sensus hujus decretalis est : Nos in hoc dubitabili casu de Baptismo, tutius sequentes jubendo præfatum rebaptizari, mandamus quatenus ipsum per singulos ordines usque ad sacerdotium promoveri cures. Cæterum neque conc. Compendiense, neque S. Thomas, neque ullus SS. Patrum aut antiquorum theologorum de validitate hujusmodi Ordinis siç unquam dubitavit, ut probabilem crediderit. Insignis autem et damnandæ temeritatis foret a communi sensu Ecclesiæ, Patrum et theologorum recedere sine gravissimis fundamentis, quæ hic deficiunt.

ARTICULUS II.

UTRUM PUERI SINT BAPTIZANDI?

Posito ex art. præcedenti quod Baptismus sit omnibus necessarius necessitate medii ad salutem, sequitur quod omnes omnino homines etiam parvuli sint baptizandi ; hi enim possunt et debent salvari non minus quam adulti. Quia tamen de illis est aliqua difficultas, et plures hæretici illos Baptismi incapaces dixerunt, quæstionem hanc cum Auctore instituimus.

[1] Ibid. ad 3.

Itaque infantes Baptismi incapaces dixerunt valdenses, petrobruissiani, contra quos scripsit Petrus, abbas Cluniacensis, anabaptistæ qui pueros in infantia baptizatos rebaptizant, eo quod eorum Baptismum nullum credant. Tertullianus, l. *de Bapt.*, c. 18, censet non esse conferendum Baptismum parvulis, nisi ad adultam ætatem pervenerint, quia, inquit, sponsores exponuntur periculo ne infantes promissiones quas pro ipsis fecerunt, irritas faciant. Erasmus, epist. quæ præcedit ejus paraphrasim in Matth., vult parvulos, «postquam adoleverunt, interrogandos esse an ratas habeant promissiones per eorum sponsores factas; quod si recusaverint eas confirmare, proprio arbitrio illos esse relinquendos, nec ad christianam vitam cogendos. »

Dico : Parvuli sunt capaces Baptismi[1], eosque nedum convenit, sed et necesse est baptizare.

Prob. 1° ex S. Scriptura. 1° Est lex generalis Joan. 3 : *Nisi quis renatus*, etc. : atqui infantes sunt capaces regni cœlestis, ut testatur Christus, Matth. 19, Marci 10, Lucæ 18 : ergo.

Neque dicas per infantes et parvulos in his locis intelligi jam ratione utentes, eo quod dicuntur *venire;* vel parvulos non ætate, sed humilitate; nam vox græca apud Lucam significat infantem recentem ex utero, et ibidem dicuntur *allati* ad Christum; Christus dicitur illos *complecti, super illos manus imponere, eis benedicere,* declarat eorum esse regnum cœlorum, quæ omnia indicant esse infantes nondum ratione utentes, nec malitiæ capaces : unde *venire* ibi significat *accedere*, sive per se, sive per alium. Intelligentia autem de humilitate non est litteralis, sed moralis.

2° Act. 16 et 1 Cor. 1, legimus integras familias fuisse baptizatas, in quibus verisimile est fuisse parvulos.

3° Infantes in antiqua lege circumcidebantur : ergo in nova lege sunt baptizandi. Patet conseq., 1° quia Baptismus circumcisioni subrogatus est, Coloss. 2; 2° quia eadem est utriusque necessitas et idem finis, scilicet deletio peccati orig. et cooptatio in veram religionem et Ecclesiam ; 3° quia gratia non est minor, imo abundantior est in nova quam in veteri lege.

Prob 2° ex traditione. S. Dionys., c. ult. *Ecclesiast. Hierarc :* « Divini nostri duces, inquit, probaverunt infantes recipi ad Baptismum. » S. Clemens, lib. 6 *Constit. Apost.*, c. 15 : « Baptizate vestros pueros atque eos

[1] Hic q. 68, a. 9, o.

educate in disciplina et monitis Dei. » Orig. in cap. 6 ep. Rom : « Ecclesia traditionem ab Apostolis suscepit etiam parvulis dare Baptismum ». S. Aug., serm. 10 *de Verbis Apost.*, nunc 176, de Baptismo infantium dicit : « Hoc Ecclesia semper habuit, semper tenuit, hoc a majorum fide suscepit, hoc usque in finem perseveranter custodit. » Consule probationem quintam primæ concl. art. præcedentis.

Eamdem traditionem confirmant S. Cyp., ep. 59 *ad Fidum,* S. Greg. Nazian., orat. 40 in S. Baptisma, S. Chrysost., hom. *ad Neoph.*, S. Ambros., l. 2 *de Abraham*, c. 11, S. Hieron., l. 3 *contra pelagianos,* in fine, et ep. *ad Lætam,* ubi arguit sceleris qui Baptismum infantibus denegant.

Prob. 3° ex conciliis : Conc. Carthag. sub S. Cyp., anno 253, rejecit opinionem Fidi episcopi, qui volebat infantes non esse baptizandos nisi post octavum diem : patet ex epist. cit. S. Cyprian. ad ipsum Fidum.

Conc. Milevitanum, cui interfuit S. Aug., an. 416, can. 2 sic definit : « Quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur, anathema sit. »

Idem definiunt conc. Gerundense, an. 517, can. 5, Bracarense 3, an. 572, Senonense, an. 1528, Bituricense, 1584, Aquense, 1585. Idem cap. *Parvuli* 74, de Consec. d. 4 et cap. *Majores* 3, Extra. l. 3, tit. 42, ex Innoc. III, damnantur qui asserunt Baptismum parvulis inutiliter conferri.

Tandem conc. Trid., sess. 7, can. 13, *de Bapt.* : « Si quis dixerit parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo, inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos; aut præstare omittere eorum Baptisma, quam eos, non actu proprio credentes, baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit ». Et can. 14, perstringens opinionem Erasmi : « Si quis dixerit hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse an ratum habere velint quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiæ aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, anathema sit ».

Prob. 4° rationibus theologicis jam partim insinuatis : 1° Parvuli nascuntur in peccato, capaces sunt æternæ salutis : Baptismus est ipsis unicum medium ad deletionem peccati, et æternæ salutis consecutionem, sunt in continuo repentinæ mortis periculo : ergo sunt baptizandi. 2° Christus est salvator non minus parvulorum quam adultorum; salvari non possunt sine Baptismo : ergo idem quod prius. 3° Baptismus habet vim *ex opere operato :* ergo potest in parvulis habere suum effectum. 4° Qui a pueritia est fidei et religioni christianæ assuetus, firmius illi inhæret : ergo congruit parvulos baptizari. 5° Per Baptismum a servitute diaboli liberantur, et minus ab illo impetuntur ; ergo idem.

Solvuntur objectiones.

Obj. : Baptizandi debent prius 1° doceri, Matth. ult. : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos,* etc.; 2° credere, Marci ult. : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit;* 3° pœnitere, Act. 2 : *Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum :* atqui infantes sunt horum incapaces : ergo.

Lutherus ut ab hoc anabaptistarum argumento se expediret, finxit infantibus pro instanti Baptismi miraculose accelerari usum rationis; at figmentum derident ipsimet lutherani.

Resp. hos S. Scripturæ textus, quoad actus præfatos, spectare adultos et non infantes. Nam Matth. et Marci ult. mittuntur apostoli ad gentes idololatras, quas necesse erat instrui; et Act. 2, Petrus alloquebatur eos qui dicebant : *Quid faciemus, viri fratres,* etc. His ergo textibus jubentur adulti instrui, credere, pœnitere, priusquam baptizentur; at his infantes, horum actuum incapaces, nullatenus prohibentur baptizari. Quinimo congruum est ut qui solum peccatum orig. ex aliena voluntate contraxerunt, per voluntatem alienam remedium accipiant, juxta illud S. Aug., serm. 14 *de Verbis Apost.*, nunc 294 : « Ad verba aliena salvatur, quia ad factum alienum vulneratur ». Habemus exemplum in circumcisione, quæ erat figura Baptismi : Abraham jussus circumcidere omnes masculos, procul dubio adultos de hac cæremonia et Dei præcepto instruxit; infantes vero octo dierum non instruxit, quos tamen circumcidit.

Inst. 1° : Canon 6 Næocesariensis dicit fœtum in utero matris prægnantis non posse baptizari cum illa : « Quod proprium uniuscujusque institutum ac propositum in confessione ostendatur » : ergo requiritur voluntas et

actus proprius in baptizando, non sufficit alienus.

Resp. verbis laudatis immediate præmitti : « Neque enim ea quæ parit, cum fœtu qui paritur, ea in re habet aliquid commune » : sensus est ergo quod puer in utero matris non possit salvari neque matris Baptismo, quia illi non applicatur, neque ejus fide, quia fides est unicuique propria, et illam non profitetur infans.

Inst. 2° : Infantes non admittuntur ad Eucharistiam : ergo non debent admitti ad Baptismum.

Resp. 1° prioribus sæculis, infantes admissos fuisse ad Eucharistiam, sed cum id pertineat ad disciplinam, Ecclesia propter graves rationes eos amplius non admittit. 2° Neg. conseq.; disparitas est 1° quod Baptismus sit absolutæ necessitatis, non Eucharistia; 2° quia, ut dicit Trid., sess. 21, c. 4 : « Infantes per Baptismi lavacrum regenerati et Christo incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt ». Eucharistia autem est cibus ad reparandas vires spirituales, quæ per quotidiana peccata deperduntur.

Inst. 3°: Christus non fuit baptizatus nisi anno ætatis trigesimo : ergo nec homines, nisi hunc annum attigerint, sunt baptizandi.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod Christus non indigeret Baptismo, homines autem indigent. « Cum Deum dixisti, inquit S. Greg. Naz., orat. 40, quæstio a te soluta est; nam ille purgatio ipsamet erat, nec purgatione indigebat, verum tua causa purgabatur. »

Inst. 4° : Tertull., l. *de Bapt.*, c. 18, censet non esse baptizandos parvulos, nisi saltem ad adultam ætatem pervenerint : ergo.

Resp. hanc singularem Tertulliani opinionem ab omnibus rejici, utpote traditioni et unanimi Patrum sensui contrariam, ac levibus rationibus nixam.

Inst. 5° : Per Baptismum infantes graves incurrunt obligationes : atqui iniquum videtur non consentientibus jugum tam grave imponere : ergo vel parvuli non sunt baptizandi ante adultam ætatem, vel tunc interrogandi an stent promissis pro se factis a susceptoribus; quod si renuant, liberi sunt dimittendi. Ita Erasmus.

Resp. neg. min., tum quia jugum Christi non est grave, sed leve et suave; tum quia est inevitabile omni volenti salvari, neque adulti possunt illud subterfugere sub pœna damnationis æternæ, unde baptizando infantes, nulla fit ipsis injuria, sed magna confertur gratia, et semel facti per Baptismum Ecclesiæ subditi, possunt et debent adigi ut christiane vivant. Paritatem habemus in circumcisione; qui enim illam infantes acceperant, non censebantur passi injuriam, nec liberi ab observatione totius legis.

Petes 1° utrum spurii et filii excommunicatorum sint baptizandi ?

Resp. affirmative ; quia Baptismus, ut dictum est, necessarius est omnibus et pro omnibus institutus, neque pœna spirituali punitur quisquam nisi propter proprium peccatum, juxta illud Ezech. 18 : *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Adde quod a parentum sanctitate non pendeat virtus sacramenti.

Quantum vero ad Baptismum spuriorum observandum est quod parochus debeat inquirere de veris parentibus et eorum nomina inquirere, et in registro baptismali scribere, ut in posterum dignosci possint impedimenta matrimonii ; si tamen ignorentur, aut si cognita matre pater nesciatur, puta quia mater non vult indicare, ne forte vel ipsa, vel pater, aut proles infametur, videtur quod parochus non debeat ideo Baptismum denegare aut differre, nec cogere matrem ut revelet quæ forte ex charitate et justitia debet tacere. Quod si ex solo matris testimonio noverit patrem, non debet ita mulieri fidere ut illum absolute scribat in registro baptismali tanquam verum patrem, sed sub hac clausula : « ut mater ait. »

Petes 2° utrum et quomodo monstra debeant baptizari ?

Resp. 1° : Si monstrum speciem humanam referat, debet baptizari, alias non. Si dubitetur, dubium est mature discutiendum, et eo manente debet baptizari sub hac conditione : *Si tu es homo :* ita rituale Rom.; judicium autem est sumendum præsertim ex capite, quod est rationis et sensuum sedes : unde si caput est humanum, et reliqua membra ferina, censendus est homo, et baptizandus absolute. Si vero caput est ferinum, et reliqua membra humana, dubium est, et baptizandus sub conditione.

2° Quando est monstrum ex multiplicatione membrorum ; si sit certum informari duabus animabus, seu esse duos homines, debent separatim baptizari, nisi ita urgeat necessitas ut non suppetat tempus utrumque sejunctim baptizandi, quo casu minister infundendo aquam super utrumque, dicat : *Ego vos baptizo.* Si autem sit dubium an sint duo vel unus, debet unus absolute baptizari, et alter sub hac con-

ditione; *Si non est baptizatus* : ita rit. Rom.

Certum autem videtur esse duos homines si sint simul duo capita et duo pectora, quamvis alia membra non sint duplicata ; e contra esse unum, si sub uno capite et uno pectore alia membra duplicantur.

Si vero sint duo capita cum uno pectore, vel duo pectora sub uno capite, quibusdam videtur tunc etiam esse duos homines ; at id non videtur ex omni parte certum aliis, qui dicunt nihil obstare quominus una et eadem anima informet duo pectora sub uno capite, nec quominus duæ animæ sub duplici capite informent duo corda in eodem pectore : unde existimant, nec male, magis esse attendendum ad diversitatem operationum.

ARTICULUS III.

UTRUM PUERI IN UTERIS MATERNIS POSITI SINT BAPTIZANDI ?

Suppono 1° ex dictis art. 1, contra Gerson et Cajet., votum Baptismi a parentibus conceptum, pueris in utero clausis non sufficere, sive adhibeatur aliqua benedictio aliudve signum sensibile, sive non.

Suppono 2° infantem in utero non baptizari Baptismo matris [1], si forte contingat eam tunc baptizari ; tum quia anima pueri, ad cujus sanctificationem ordinatur Baptismus, distincta est ab anima matris ; tum quia corpus pueri animati jam est formatum, et ideo a corpore matris distinctum ; unde Baptismus quo mater baptizatur non redundat in infantem. Aliunde, ut arguit S. Aug., lib. 6 *contra Jul.*, cap. 5, si Baptismo matris baptizaretur puer in ejus utero existens, non baptizetur iterum, dum editur in lucem : cum ergo tunc baptizetur, manifestum est quod ad maternum corpus, dum esset in utero, non pertinebat, nec ejus Baptismo sit baptizatus. Et ita definitur in jure, cap. *Si ad matris* 114, de Consec., d. 4.

Suppono 3° quod si corpus pueri sit ita in utero clausum [2], ut aqua tangi non possit, inutiliter et illicite tenetur Baptisma ; quia ablutio aquæ est de necessitate sacramenti; in casu autem non abluitur, nec ablui potest.

Sed quæstio est utrum si, inchoato puerperio et aperto ostio uteri, puer possit manu vel *syringia* aliove instrumento aqua perfundi, sive scissa secundina juxta quosdam, qui volunt eam non esse partem corporis, sed ejus involucrum tantum, sive ea integra manente juxta alios, qui dicunt hanc pellem esse partem infantis pro hoc statu, eo quod secundum medicos sit illi congenita et non solum ad tegumentum, sed etiam ad ejus nutritionem ordinata : quæstio est, inquam, utrum infans in hoc statu possit licite et valide baptizari ?

Dico 1° : Probabilius videtur in casu posito infantem nec licite nec valide posse baptizari. Est omnium antiquorum, et ex recentioribus Natalis Alexand., Verani, Juenin, Habert, l'Herminier, Gotti, Tournely, Berti, etc, contra quosdam alios recentiores.

Prob. 1° ex S. Scriptura, S. Augustino interprete. Christus, Joan 3 v. 3, dicit Nicodemo : *Nisi quis renatus fuerit denuo,* etc. et v. 7 : *Oportet vos nasci denuo* : quæ ibidem explicantur de renascentia ex aqua et Spiritu Sancto : atqui nemo potest nasci denuo, seu renasci, nisi prius fuerit natus, ut per se notum est : ergo. Unde S. Aug., epist. 57, nunc 157, *ad Dardanum,* dicit : « Non renasci quisquam potest, antequam natus sit » ; infra : « Non video quomodo ædificentur homines in domum Dei, ad habendum in se inhabitantem Deum, nisi cum fuerint renati, quod non possunt esse antequam nati » ; item : « Illa sanctificatio qua efficimur et singuli templa Dei, et in unum omnes templum Dei, non est nisi renatorum, quod nisi nati homines essent, esse non possunt. » Eamdem rationem et auctoritatem adhibet Auctor hic, art. 11, in arg. s. c.

Respondent 1° S. Script. et S. Aug. intelligi debere de nativitate non ex utero, sed in utero, qualis exprimitur Matth. 1 : *Quod in ea natum est.*

Sed contra : Hanc interpretationem ex professo impugnat S. Aug. ibidem his verbis : « Quod si quis dicit jam natum esse hominem etiam cum adhuc est in utero matris, testimoniumque adhibet ex Evangelio, quia dictum est ad Joseph de prægnante Virgine Domini Matre, *Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est* : Numquidnam huic nativitati accedit secunda nativitas ? Alioquin non erit jam secunda, sed tertia. Dominus autem cum hinc loqueretur : *Nisi quis,* inquit, *renatus fuerit,* eam scilicet computans primam nativitatem, quæ fit matre pariente, non concipiente atque prægnante, quæ fit ex ea, non quæ fit in ea; neque enim renatum dicimus hominem quem mater peperit, tanquam iterum natus sit, qui jam semel natus fuerat in utero ; sed illa na-

[1] Ibid. a. 11, o. [2] Ibid

tivitate non computata quæ graviidam facit, natus dicitur homo partu, ut possit renasci ex aqua et Spiritu Sancto ; Secundum quam ex Matre nativitatem etiam ipse Dominus, *in Bethleem Judæ dicitur natus*. Si igitur homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, quoniam restat illi adhuc nasci : renascitur ergo antequam nascitur, quod fieri nullo modo potest. »

Hanc ergo adversariorum responsionem non solum improbat S. Aug., sed etiam rationibus impugnat ; 1° quia si verba Christi intelligantur de nativitate in utero, regeneratio per Baptismum non erit secunda, sed tertia nativitas ; 2° et maxime quia homo, in utero generatus, non dicitur simpliciter et proprie natus, sed in matre natus : unde illud : *Quod in ea natum est ;* simpliciter autem et proprie dicitur homo natus *partu*, seu qui ex utero prodiit, ut patet ex S. Scriptura, Matth. 2 : *Cum natus esset Jesus in Bethleem Judæ;* et : *Ubi est qui natus est rex Judæorum ?* Genes. 4 : *Seth natus est filius ;* et alibi.

Inferunt : Ergo homo exsectus, seu eductus ex utero per operationem quam cæsaream appellant, est incapax Baptismi, quia non est proprie natus, unde dictus S. Raymundus *nonnatus*.

Resp. neg. illationem ; quia nasci et in lucem edi sunt synonyma : unde proprie dicitur natus, qui ex utero quovis modo prodiit ; dictus autem S. Raymundus *nonnatus,* non quod non esset proprie et simpliciter natus, sed quia non erat natus, ut solent alii, enitente matre. Cæterum nostra quæstio est de infantibus in utero.

Respondet 2° Aurelius Piette, quoad S. Aug., ipsum tantum velle quod infans in utero matris existens non possit baptizari baptizata matre ; quia, lib. 1 *de Peccat. meritis,* c. 26, ex eodem principio quo usus est in epist. *ad Dardan.*, scilicet, « qui natus non fuerit, renasci non potest », concludit : « Ex quo conficitur neminem in suo parente renasci non potuisse non natum », id est, baptizato parente simul baptizari infantem.

Sed contra : 1° Nihil horum legimus in S. Aug., lib. 1 *de Peccat. Merit.*, c. 26. 2° Esto alicubi ista haberet S. Aug. male concludit adversarius ; nam το *in parente* non magis significat baptizari Baptismo parentis, quam baptizari in ejus utero ; imo hoc ultimum magis obvie significat. 3° et præcipue, esto item S. Augustinus alicubi ex hoc suo principio : « Nemo renascitur nisi natus », intulerit infantem in utero matris non posse baptizari Baptismo matris, quæ illatio est legitima ; at in epist. *ad Dardanum* quam versamus, non hic sistit, sed ex eodem principio concludit generaliter quod infans in utero matris de lege ordinaria nullo modo possit regenerari et baptizari : « Non video, inquit, quomodo ædificentur homines in domum Dei ad habendum in se inhabitantem Deum, nisi cum fuerint renati, quod non possunt esse antequam nati. » Id autem profecto vidisset, si credidisset infantem in utero existentem posse proprio Baptismo baptizari. Item ibid. : « Si homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, quoniam restat illi adhuc nasci, renascitur ergo antequam nascitur, quod fieri nullo modo potest » : ergo nec suo nec matris Baptismate.

Prob. 2° ab auctoritate et praxi Ecclesiæ. Cap. *Qui in maternis* 115, de Consec. d. 4, dicitur : « Qui in maternis uteris sunt, cum matre baptizari non possunt, quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renasci secundum Christum non potest ; neque enim dici regeneratio in eo potuit, quem generatio non præcessit. » Quæ ratio excludit non solum Baptismum matris, sed etiam proprium.

Rituale Rom., tit. de Baptizandis Parvulis, prohibet infantem in utero matris baptizari, nisi caput aut aliud membrum extra emiserit : « Nemo in utero matrum baptizari debet ; sed si caput emiserit », etc., ut infra. Idem sacramentale ambrosianum editum jussu S. Caroli, pastorale Ecclesiæ Mechliniensis, rituale Bononiense, rituale Greg. XIII et plura alia ; nec forte unum proferri poterit quod aliter loquatur. Idem S. Th. hic ad 4.

Respondent Ecclesiam et S. Thomam hæc dixisse in hypothesi quod puer non possit in utero matris ablui ; sed cum nunc ex observationibus hodiernorum medicorum constet posse ablui, et manu tangi, horum definitionibus non adstringimur.

Sed contra : 1° Jus canonicum, ritualia et S. Th. non solum in hoc fundantur quod puer non possit ablui in utero, sed etiam cum S. Augustino, quem citat S. Th., in arg. s. c., in hoc quod nondum natus non possit renasci ; sive autem possit ablui, sive non, quandiu est totaliter in utero, non potest dici natus secundum ullam sui partem, cum nasci sit extra prodire et in lucem edi.

2° Uterum in partu aperire, ideoque infantem posse tangi, non recentiores modo, sed antiquissimi medici dixerunt, dixit ipse Hippo-

crates de nativitate puerorum : id ergo non latebat Ecclesiam et S. Thomam, neque in hac hypothesi locuti sunt.

2° Si in hac solum suppositione non possit baptizari infans, igitur, ex quo contrarium constat, debuisset Ecclesia in re tanti momenti antiqua sua decreta rescindere, et novis editis jubere baptizari infantes in utero matris, etiamsi nullam sui partem extra emiserint, quod tamen hucusque non fecit.

Prob. 3° ratione : Homo per Baptismum cooptatur inter membra visibilia corporis Christi mystici seu Ecclesiæ visibilis ; sunt enim sacramenta signa sensibilia quibus homines in unum religionis visibilis nomen coadunantur, ut alibi diximus ex S. Aug. : atqui infans, in nulla sui parte ex utero egressus, non potest cooptari inter membra visibilia Ecclesiæ, nec coadunari in unum religionis visibilis nomen : ergo.

Dico 2° cum rituali Rom. et S. Th. [1] citatis : « Si infans caput emiserit, et periculum mortis immineat, baptizetur in capite ; nec postea, si vivus evaserit, iterum est baptizandus », quia caput est præcipua pars corporis, in qua vigent omnes sensus ; « At si aliud membrum emiserit, quod vitalem indicet motum, in illo, si periculum impendat, baptizetur », quia secundum aliquam sui partem est natus: « Et tunc si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus », quia non est certum an valeat Baptismus in alia corporis parte quam in capite collatus. « Si vero ita baptizatus, deinceps mortuus prodierit ex utero, debet in loco sacro sepeliri », quia id pendet ex institutione Ecclesiæ, et in his favorabilia sunt amplianda. Hæc ritualis verba videntur quasi exscripta ex Auctore loco cit. in margine.

Obj. contra primam conclus.:Infans in utero materno inclusus est homo viator, capax gratiæ, et indigus remedii, cum sit peccato orig. obnoxius : si ergo remedium quod Christus instituit ad eum pervenire possit, illum sanabit.

Resp. dist. ant. Est homo viator capax gratiæ, et indigus remedii, et hujus remedii capax, neg.; et hujus remedii incapax, conc. Debet enim priùs nasci quàm renasci.

Inst. 1°: Baptismus est ablutio exterior aquæ : ergo qui potest externe ablui, potest baptizari.

Resp. dist. ant. Baptismus est ablutio exterior aquæ in subjecto capaci,conc.; in subjecto incapaci, neg. Ablue lapidem, non erit Baptismus. Infans autem in utero ex nulla sui parte natus non est Baptismi capax, ut dictum est.

Inst. 2°: Adsunt omnia requisita ad essentiam Baptismi, scilicet materia, forma et intentio ministri, nec plura requirit conc. Flor. : ergo.

Resp. dist. ant. Adsunt omnia requisita, supponendo subjecti capacitatem,conc.;secus, neg.

Inst. 3°: Puer in utero matris est sufficienter natus ut inficiatur peccato orig. : ergo est etiam sufficienter natus, ut ab eo mundetur.

Resp. dist. conseq. Disparitas est quod peccatum orig. contrahatur carnali generatione, proindeque statim ac animatur fœtus, at non diluitur nisi sacramento regenerationis visibili, cujus est incapax, nisi prius natus.

Inst. 4°: Infans de quo est quæstio, est suffi cienter natus corporaliter, ut si tenellum ejus caput læsum fuerit in utero, possit apposito ab obstetrice emplastro juvari et forte sanari: ergo est etiam sufficienter natus ut possit Baptismo spiritualiter juvari et sanari.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod ut curetur corporaliter, non requiratur quod sit natus; at ut curetur spiritualiter sacramento visibili regenerationis, debet prius esse natus. Adde quod si medici prohiberent applicari emplastrum, non deberet applicari; ita quia Ecclesia prohibet in casu adhiberi Baptismum, non est adhibendus.

Inst. 5°: Si puer in ipsa effusione uteri solum manum extenderit, potest baptizari secundum nos: quidni si ipsa manus, aut forte aliqua pars potior eodem liquore intra uterum baptizetur ?

Resp. disparitatem esse quod in secundo casu nullo modo possit dici natus, in primo autem casu potest dici natus secundum aliquam sui partem; neque tamen dicimus hujusmodi Baptismum in manu aut pede sic esse certum, ut non debeat repeti sub conditione, si infans perfecte nascatur.

Inst. 6° : Infans de quo agitur, est inchoative natus : ergo.

Resp. neg. ant. Est quidem in dispositione ut nascatur, sed nemo dicitur natus, nisi in lucem exterius emissus.

Cæterum quoad praxim, cum ista sententia non omni careat probabilitate, et in extremis extrema sint tentanda, non videtur damnandus qui in hoc casu Baptismum sub conditione tentaret.

Petes utrum mater prægnans, a medicis desperata, possit aperiri, ut puer extractus valeat baptizari ?

[1] Ibidem ad 4.

Resp. negative; quia nunquam licet occidere quemquam etiam periclitantem, ut alteri subveniatur. Sed expectanda est mors matris, et, ea statim aperta, extrahendus infans et baptizandus. Quidam excipiunt casum quo mater est damnata ad mortem, sed satius est differre supplicium, imo et notificationem suæ condemnationis usquequo pepererit.

ARTICULUS IV.

UTRUM PUERI JUDÆORUM VEL ALIORUM INFIDELIUM SINT INVITIS PARENTIBUS BAPTIZANDI?

Hucusque dixi de pueris baptizandis attenta eorum ætate, et spectato statu ante nativitatem. Nunc dicendum de ipsis attenta eorum parentum voluntate repugnante. Quantum ad pueros fidelium non est difficultas, quia cum parentes sint Ecclesiæ subditi, possunt cogi ut offerant infantes suos Baptismo; consequenter et a fortiori possunt infantes iis invitis baptizari.

Inter infideles, quidam subjiciuntur principibus christianis, quidam non. Ex primis, quidam subjiciuntur politice tantum, ut cives; quidam serviliter, ut mancipia. Item quidam a fide suscepta apostataverunt, ut hæretici; quidam nunquam fidem susceperunt, ut Judæi, pagani, mahumetani. Ut certa ab incertis distinguamus,

Suppono 1° Baptismum infantibus quorumcumque infidelium, etiam ipsis parentibus invitis, collatum esse validum; quia adsunt, ut supponitur, omnia essentialia, materia, forma, intentio ministri et subjectum capax: neque voluntas seu intentio parentum offerentium pertinet ad essentiam, sed tantum ad solemnitatem sacramenti: « Non enim scriptum est, inquit S. Aug., ep. 23 *ad Bonifac.* : Nisi quis renatus fuerit, ex parentum voluntate, sed nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto. » Unde solum est quæstio an licite baptizari possint?

Suppono 2° filios quorumcumque infidelium adultos posse licite[1], si consentiant, baptizari; quia in his quæ sunt juris naturalis vel divini, incipiunt esse suæ potestatis.

Suppono 3° filios hæreticorum posse licite parentibus invitis baptizari; quia, sicut modo dicebam de pueris fidelium, et ipsi parentes ratione Baptismatis suscepti, et ipsi infantes ratione nativitatis ex parentibus baptizatis, sunt subditi Ecclesiæ. Superest ergo difficultas de filiis non adultis infidelium simpliciter.

[1] Hic a. 10. o,

Dico[1] 1° : Pueri infidelium qui principibus christianis non subjiciuntur, vel eis subjiciuntur politice tantum, non possunt licite baptizari invitis parentibus, exceptis certis casibus infra referendis. Est communior cum Auctore contra Scotum et scotistas.

Prob[2] 1° : Si pueri infidelium, qui principibus christianis non subjiciuntur aut civiliter tantum subjiciuntur, invitis parentibus baptizarentur, vel apud ipsos parentes infideles relinquerentur, vel ab ipsis eriperentur et separarentur : atqui neutrum licet : non primum, propter evidentissimum periculum perversionis et apostasiæ in gravem injuriam fidei et sacramenti; extra dubium est enim parvulos parentibus addictos, et eorum pravis moribus ac ritibus imbutos, cum ad adultam ætatem pervenerint, Baptismo, quem nescientes susceperunt, renuntiaturos et parentum religionem secuturos. Non secundum, quia eripere pueros nondum adultos a potestate parentum est contra justitiam naturalem; jure enim naturali, filii, quamdiu carent usu rationis, sunt sub potestate et cura parentum, non minus quam eorum boves et oves, nec magis licet illos ab eis auferre quam cæteras eorum possessiones : ergo.

Pro cujus intelligentia diligenter observandum est cum Cajet. et Soto, quod cum Deus sit auctor utriusque juris, scilicet naturalis paterni, et divini de Baptismo, non sit instituenda comparatio inter ipsum Deum et parentes, tanquam inter duas potestates, sed inter Deum ut auctorem naturæ et ipsum ut auctorem fidei et legis Baptismi. Potuit ergo Deus duplici modo instituere legem baptizandi omnes; 1° ut impleretur non obstante jure naturali; 2° ut impleretur servato jure naturali. Si primo modo illam instituisset, nulla foret difficultas, et pueri infidelium possent invitis parentibus baptizari; at non hoc primo modo, sed secundo legem hanc instituisse existimamus; idque colligimus ex pluribus; 1° quia ipsemet jus naturale condidit; lex autem fidei et gratiæ naturam non destruit, sed perficit; disponit enim Deus omnia suaviter. 2° Non legimus in S. Scripturis omnes esse baptizandos, derogando juri naturali parentum, sed simpliciter, omnes esse baptizandos, quod debet intelligi salvo jure naturali; sicut enim si princeps mandaret ut omnes concurrerent ad constructionem arcis, non obstantibus quibuscumque privilegiis, equidem tunc etiam nobiles tenerentur concurrere; sed si

[1] Ibid. et 2 2 q. 10, a. 12 et quodlibet 2, a. 7. [2] Ibid.

mandaret simpliciter ut omnes concurrerent, tunc non censeretur derogare juri et privilegiis nobilium: ita similiter. 3° Lex Baptismi non tollit alia jura naturalia: v. g., non licet furari aut occidere matrem ut baptizetur infans, quem habet in utero ; ergo nec tollit jus paternum. 4° Noluit Deus per legem Baptismi derogare juri naturali, quod habent adulti ut libere de se et suis actibus disponant, et ideo non possunt vi cogi ad Baptismum : ergo nec juri parentum in filios. 5° Denique hanc esse Dei et Christi voluntatem colligimus ex constanti Ecclesiæ usu, ut jam sum dicturus. Unde

Prob. 2° : Maximam habet auctoritatem Ecclesiæ consuetudo [1], quæ semper est æmulanda, quia et ipsa doctrina catholicorum doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet : unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ quam auctoritati vel S. Augustini vel S. Hieronymi, vel cujuscumque doctoris : atqui nunquam fuit usus seu consuetudo Ecclesiæ quod Judæorum filii et aliorum infidelium, civiliter tantum et politice principibus Christianis subditorum, invitis parentibus baptizarentur : ergo. Prob. minor. Quamvis retroactis temporibus fuerint multi catholici principes potentissimi, ut Constantinus et Theodosius, quibus familiares fuerunt sanctissimi episcopi, ut Sylvester Constantino, S. Ambrosius Theodosio, nunquam tamen id attentaverunt: et certe isti præsules zelosissimi non prætermisissent a piis illis imperatoribus impetrare ut baptizarent istos parvulos, si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum videtur hanc assertionem de novo inducere, ut præter consuetudinem in Ecclesia hactenus observatam, Judæorum, invitis parentibus, filii baptizentur. Hæc in terminis S. Th. Exempla quæ adversarii proferunt in contrarium, non sunt ad rem, ut patebit ex sol. obj.

Confirm. 1° : Non est assignabilis potestas, per quam possint baptizari pueri infidelium reluctantibus parentibus: non civilis, quia hæc spectat duntaxat regimen populi secundum præscripta juris naturalis vel humani ; non ecclesiastica, nihil enim ad eam spectat de his qui foris sunt judicare, ut dicit Apost. 1 Cor. 5; non utraque simul, non enim plus possunt conjunctim quam separatim : ergo.

Confirm 2° : Non licuit Judæis circumcidere alienigenas aut eorum filios politice tantum ipsis subjectos, nisi consensissent, sed tantum vernaculos et emptitios : Gen. 17, Exodi 12, Joseph, lib. 13 *Antiquit.*, c. 8 et 11 : ergo similiter de Baptismo.

Confirm. 3° : Canone *Ex litteris*, Extra. de Convers. infidel., decernitur quod patre ad fidem converso consentiente in Baptismum filii, licet repugnet mater, baptizandus sit filius : ergo a contrario sensu, si ambo infideles repugnent, non est baptizandus.

Quod dixi de jure parentum, idem dic de avo, cui, amoto patre, incumbit cura nepotum, et jus paternum in eos competit. Quidam idem censent de tutoribus, qui sunt loco parentum; sed verius videtur non esse tantum eorum jus, sicut parentum, nec tantam eis injuriam irrogari ac parentibus, præsertim in terris principum catholicorum, quorum auctoritate constituuntur tutores.

Dixi in conclusione: *Exceptis certis casibus*. Tres communiter assignantur.

Primus casus est si puer sit ita morti proximus, ut nulla spes vitæ moraliter remaneat, potest secreto baptizari, inconsultis parentibus; quia tunc neque puer, moraliter loquendo, exponitur periculo apostasiæ; neque minister, sed ipsa mors illum a parentibus eripit; neque injuria, quæ in tali casu videtur irrogari parentibus, est tam gravis, nec tam superstitiose intelligenda, sed secundum prudentum judicium, inquit Soto. Et ita solent se gerere missionarii apud Indos, ut legimus de S. Franc. Xaverio in ep. *ad Franciscum Henricum* infra citanda, et de S. Ludovico Bertrando in ejus vita.

Secundus casus, si puer, sive juste, sive injuste, sit ita a parentum custodia abstractus, ut nulla sit spes reditus ad illos, potest baptizari; quia tunc parentes censentur mortui parvulis, et amisisse si non ipsum jus, saltem usum juris paterni, quo uti non possunt. Et sic solent baptizari, qui e longinquis regionibus, sive per mercatores, sive fortuna belli ad nos deferuntur. Si tamen furto sublatus puer non ita distaret a parentibus, quin posset ad illos remitti aut ii possent consuli, alterutrum esset faciendum, quia per furtum non amittunt jus paternum.

Tertius casus, si alteruter parentum ad fidem conversus, in Baptismum prolis consentiat, altero repugnante, potest baptizari proles; ita definivit Greg. IX, cap. *Ex litteris*, Extra. de Convers. infid., item conc. Tolet. III, anno 589, cap. 14, et conc. Tolet. IV, an. 633, can. 63. Ratio est, quia tunc consensus datur ab eo qui habet jus naturale in puerum; et quamvis

[1] Ibid. 2 2 cit

alter repugnet, prævalere debet consensus illius, qui cedit in favorem religionis et in utilitatem pueri. Neque est periculum apostasiæ, quia puer præsumitur instruendus a conjuge fideli; si tamen contrarium fundate timeretur esset abstrahendus a parentibus, ut patebit ex infra dicendis in fine articuli. Quod dixi de consensu unius conjugis, idem dicendum, si avus, morbo patre, consentiat, reclamante matre, quia avus habet etiam curam nepotum Et ita statuisse Gregorium XIII refert Sylvius.

Dico 2°: Filii infidelium mancipiorum possunt invitis parentibus baptizari.

Est communis contra paucos; et quamvis Auctor hunc casum non expresserit, innuit tamen tum hic ad 2, tum 2 2 cit., ubi dicit pueros Judæorum non posse invitis parentibus baptizari, quia Judæi subduntur principibus christianis servitute civili, per quod innuit quod qui subduntur serviliter ut mancipia, possint baptizari.

Ratio est, quia dominus jure gentium habet dominium reale in servos et eorum filios, non minus quam in boves et oves, ita ut possit illos donare, vendere et ab invicem separare, sine cujusquam injuria; pueri autem sic separati baptizari possunt, invitis parentibus; quia tunc respectu illorum cessat periculum apostasiæ. Unde quamvis dominium quod quis habet in servos, non det illi jus directum et immediatum in ordine ad supernaturalia, dat tamen indirectum et mediatum, quia dat jus ad separationem filiorum a parentibus, qua posita separatione, nihil obstat quominus possint baptizari pueri.

Si dicas jus paternum esse naturale, consequenter parentes non posse eo privari per jus gentium.

Resp. dici naturale non hoc sensu quod quasi jus naturale obliget, sed quia originem habet a natura, sicut libertas dicitur naturalis: unde sicut jure gentium possunt libertate privari, ita et jure paterno. Vel si vis, remanet jus paternum radicale et remotum, fundatum in processione filii a patre, sed privatum jure proximo et expedito.

Hoc ipso autem quo filii mancipiorum possunt baptizari, sequitur quod domini per se teneantur curare ut baptizentur, et christiane educentur, quia succedunt in curam parentum: nisi ex Baptismo et eorum retentione sequerentur graviora incommoda sicut revera sequerentur, si, v. g., vellent pueros bello captos baptizari et non redimi; inde enim fieret quod pueri fidelium ab infidelibus capti, etiam non permitterentur redimi. An autem si sequatur tantum grave incommodum temporale teneantur? dubium est. Quidam affirmant, quia bonum spirituale infantis est præferendum bono temporali domini, et ad id tenerentur parentes, in quorum obligationem domini succedunt. Negant alii, quia parvuli non sunt in extrema necessitate, ideoque non est illis necessario succurrendum cum gravi incommodo, neque domini succedunt in jus paternum cum tam stricta obligatione.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

Obj. 1° cum Francisco Henno: Parentes nullum habent jus impediendi quominus procuretur Baptismus eorum parvulis: ergo potest princeps illis invitis Baptismum parvulis procurare.

Resp. neg. conseq.; quia quamvis parentes non habeant jus impediendi Baptismum suorum filiorum, habent tamen jus ne auferantur ab eis, quod fieri deberet si baptizarentur, et sic privarentur jure suo.

Inst. 1°: Hoc jure suo abutuntur parentes, nolentes filios suos baptizari: ergo possunt illo privari.

Resp. 1° hoc argumento probari etiam adultos invitos posse baptizari; nam et ipsi abutuntur jure suo, et peccant contra jus divinum nolentes baptizari. 2° Dist. ant. Abutuntur jure suo contra legem humanam vel naturalem, neg.; contra legem supernaturalem et divinam, conc. et neg. conseq.; quia nemo potest per potestatem humanam privari jure suo, nisi eo abutatur contra legem aliquam, ad quam servandam cogi potest ab ista potestate: non potest autem infidelis per potestatem humanam cogi ad servandam legem divinam Baptismi pro se, ita nec pro filiis.

Inst. 2°: Princeps est minister Dei: ergo debet curare ut serventur Dei mandata.

Resp. dist. ant. Princeps est minister Dei ad procurandam observantiam præceptorum naturalium et humanorum, conc.; præceptorum supernaturalium, subdistingu: Eo modo quo Deus vult ea observari, transeat; alio modo, neg. Vult autem Deus legem Baptismi observari, non derogando juri naturali parentum in filios, ut probatum est.

Inst. 3°: Supposita sufficienti prædicatione fidei, ut supponi debet apud principes christianos, parentes tenentur ex præcepto naturali prolibus suis procurare Baptismum: ergo ubi

præceptum istud violant, principis est illorum defectui supplere.

Resp. dist. Supposita sufficienti Evangelii prædicatione, parentes tenentur ex præcepto naturali mediate et indirecte prolibus suis procurare Baptismum, conc.; immediate et directe, neg. In tantum enim lege naturale tenentur parentes procurare suis parvulis Baptismum posita sufficienti promulgatione fidei, in quantum lex naturalis dictat esse obediendum præceptis suorum superiorum. Hoc autem modo non di cimur proprie obligari jure naturali, sicut non dicimur obigari jure naturali ad audiendam missam, ad servandam quadragesimam, etc. Et hujusmodi legis naturalis transgressio non sufficit ut princeps possit parentes repugnantes jure suo privare; alioquin posset pariter cogere adultos ad suscipiendum Baptismum, quia et ipsi simili modo peccant contra legem naturalem nolentes baptizari. Imo ex eadem ratione posset princeps sæcularis se immiscere omnibus spiritualibus et supernaturalibus. Adde sic Deum instituisse legem Baptismi, ut noluerit transgredientes, sive pro se, sive pro filiis ad eam cogi derogando juri naturali, ut probatum est.

Inst. 4° : Potestas defendendi innocentes jure naturæ competit omnibus : atqui infantes sunt innocentes et maximam patiuntur injuriam ex mala voluntate parentum ; ergo.

Resp. dist. maj. Potestas defendendi innocentes jure naturæ competit omnibus, eo modo quo Deus instituit, conc.; alio modo, neg. Deus autem non instituit legem Baptismi ut possit conferri pueris innocentibus, violato jure naturali.

Inst. 5° : Si parentes vellent occidere infantes, aut docerent eos furari, blasphemare, etc., possent ab eis juste eripi non obstante jure quod habent in illos : ergo a fortiori si nolint ipsos baptizari.

Resp. neg. conseq.; quia quæ referuntur in antecedente, sunt directe contra jus naturæ et bonum commune, cujus conservatio directe spectat principem civilem : at resistentia parentum respectu Baptismi suorum parvulorum est directe et immediate contra jus supernaturale, cujus conservatio non spectat principem sæcularem, nisi in quantum placuit ejus auctori ; non autem ipsi placuit ut servaretur cum injuria alterius juris.

Inst. 6° : S. Aug., ep. 48, nunc 93, laudat leges ab imperatoribus latas adversus sacrificia paganorum : ergo a fortiori laudaret principes, qui impedirent subditos ne proles suas dæmonio sacrificent.

Resp. neg. conseq. Aliud quippe est impedire exercitium publicum idololatriæ, aliud vi ad christianam religionem compellere. Primum potest princeps, quia inde possunt mores subditorum corrumpi et tranquillitas publica turbari; secundum non potest, quia sic Deus non instituit legem supernaturalem Baptismi, ut violato jure naturali conferretur, et vi homines ad religionem traherentur. Quod si infideles sint suis subditis christianis scandalo, potest eos ex sua ditione expellere, aut eos loco separato concludere.

Inst. 7° : Oportet obedire Deo magis quam hominibus : atqui Deus præcipit omnes baptizari : ergo.

Resp. dist. min. Deus præcipit omnes baptizari, salvo jure parentum, conc.; secus, neg.

Inst. 8° : Christus, Lucæ 14, dicit servo : *Compelle intrare, ut impleatur domus mea :* ergo.

Resp. inde probari infideles adultos posse vi compelli ad Baptismum, quod non admittitur ; imo impios et in sceleribus obstinatos ad cœlum violenter perduci, quod insulsum est [1]. Igitur sensus est gentes compelli ad fidem, non per minas, tormenta et armorum violentiam, sed per rationis vim et persuasionis efficaciam, sic ut personante Evangelii tuba et operante gratia, fiant ex nolentibus volentes.

Obj. 2° : Plures religiosissimi principes vi compulerunt infideles ad Baptismum. 1° Sisebutus, Hispaniarum rex, teste Baronio, ad annum 614, Judæos ad Baptismum coegit, et in conc.Tolet. VI, non solum non improbatus, sed laudatus fuit can. 57, fuitque ibidem præceptum ut Judæi, « qui fidem christianam vi vel necessitate susceperant, tenere cogantur. »

2° Lege 3 Visigothorum, lib. 12, tit. 3, Judæi sub pœna exilii compelluntur offerre filios suos ad Baptismum.

3° Carolus Magnus juxta *Annales Francorum* apud Duchesne, Saxones coegit ad Baptismum, et in hoc laudatus ab Adriano I.

4° Chilpericus, teste Greg. Turon., lib. 6 *Hist. Franc.*, cap. 17, multos Judæos baptizari jussit.

5° Dagobertus, referente auctore vitæ S. Amandi Trajectensis episcopi, huic dedit litteras, ut infideles Gandavenses compelleret ad Baptismum.

6° S. Franciscus Xaverius, in epist. *ad Franciscum Henricum* dicit : « Plus proficis

[1] Q. 22, de Verit., a. 9.

quam tu putas, infantes diligentissime conquisitos per Baptismum cœlo pariendo. »

7° 1 Machab. 2 de Mathatia et sociis dicitur: *Circumciderunt pueros incircumcisos, quotquot invenerunt in finibus Israël, et in fortitudine.*

8° Tandem in lege naturæ poterat quilibet fidelis offerre infantem alienum, applicando illi remedium peccati originalis : ergo similiter.

Resp. 1° hæc facta pro majori parte non tangere nostram conclusionem, sunt enim de infidelibus adultis, nostra autem conclusio de pueris infidelium nondum adultis. Et quamvis licitum esset metu pœnarum infideles adultos ad Baptismum attrahere, non ideo licitum esset infantes a parentibus abstrahere. At neutrum unquam probavit Ecclesia. Unde

Resp. 2° ad singula. Ad primum: Factum Sisebuti improbavit ecclesia Hispana in conc. Tolet., nam can. laud. in obj. sic decernit : « De Judæis præcipit s. synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre. » Laudatus autem fuit Sisebutus non propter hoc factum, sed propter zelum religionis et alia statuta adversus Judæos, scilicet, ne christianum mancipium circumciderent, ne christianus exerceret ritus Judaicos, etc. Jure autem Judæi pœnarum metu baptizati coguntur servare christianæ religionis ritus, quia licet nemo invitus et animo reluctans valide baptizetur, si tamen metu adductus revera velit suscipere Baptismum, suscipit; quæ enim fiunt ex metu, sunt simpliciter voluntaria. Et aliunde Ecclesia, quæ non judicat de internis, præsumit quod qui exterius Baptismum suscipit, reipsa intenderit suscipere.

Ad secundum: Lege Visigothorum sancitum est, ut qui baptizari potius quam exulare elegerant et promiserant, flagellis essent puniendi, si promissioni sponte factæ non starent.

Ad tertium: Carolus Magnus non vi compulit Saxones ad Baptismum, sed illos instrui et suasionibus ac adhortationibus ad Baptismum perduci curavit, quem illi sponte susceperunt. Unde Alcuinus, epist. 1, dicit « Carolum Magnum sua sollicitudine, devotione ac benignitate, per veræ salutis consilium, per optimam voluntatem, Saxones convertisse. » At vero post iteratas Saxonum rebelliones et a fide defectiones, ipsos coegit stare et promissis et religioni sponte susceptæ.

Ad quartum: Ipse Greg. Turon. referens factum Chilperici, ipsum improbat.

Ad quintum: S. Amandus non usus est potestate sibi a Dagoberto tradita, sed verbum Dei apud Gandavenses prædicavit, et quos e captivitate redimebat, baptizabat, ut dicit auctor ejus vitæ apud Surium 6 Februarii. Vide etiam *Acta Sanctorum* ad eumdem diem.

Ad sextum: S. Franciscus Xaverius loquitur de infantibus morti proximis, et a parentibus derelictis; addit enim : « At memento te octo mensibus quibus istic versaris, plures animas conservasse moribundis infantibus baptizandis. »

Ad septimum: 1° Multi interpretantur de pueris Judæorum, qui metu mortis a gentibus incusso non ausi fuerant circumcidere suos filios : unde ibi additur, *et obtinuerunt legem de manibus gentium*, id est, excusso gentium jugo recuperaverunt observantiam legis. 2° Esto intelligendum sit de pueris gentium, Judæi poterant illos circumcidere, nimirum captivos factos jure belli. Constat autem ex probationibus conclusionis non licitum fuisse circumcidere alienigenas invitos aut eorum filios, nisi vernaculos et emptitios.

Ad octavum Sylvius negat ant. Tunc enim sicut nunc servandum erat jus paternum, nec puer educandus in infidelitate poterat tunc magis quam nunc exponi periculo apostasiæ. Soto concedit ant. et negat conseq.; quia 1° tunc non imprimebatur character ; 2° quia fidelis poterat ratione naturali convincere patrem, bonum esse filium Deo commendare; 3° quia tunc homines non erant coadunati in aliquam singularem religionem per exteriorem cultum, sic ut parentes possent conqueri de subtractione suorum filiorum. Insuper admittit Soto quod illa oblatio fieri potest per actum interiorem nesciente patre : quod nos negavimus de sacramentis in genere. Prima solutio magis arridet.

Observandum hic pro complemento, quod si contingat filios infidelium invitis parentibus baptizari, debeant ab illis separari propter periculum apostasiæ. Ita decernitur in jure cap. *Judæorum* 2, causa 28, q. 1, ex conc. Tolet 4; neque obstat hic jus paternum ; quia prævalet jus quod Ecclesia per Baptismum acquisivit, cum cedat in utilitatem pueri et in honorem Dei, religionis et sacramenti, quæ per apostasiam moraliter certo futuram pueri gravi injuria afficerentur. Idem censeo, si uterque parens sit infidelis, et ex unius consensu puer sit baptizatus; quia verisimile est quod puer adultus sequetur religionem parentum.

ARTICULUS V.

DE ADULTIS BAPTIZANDIS, PER QUÆSTIUNCULAS.

Petes 1° utrum peccatores sint baptizandi?

Resp. Peccatores quos peccatorum præteritorum pœnitet, [1] sunt baptizandi; quia sacramentum Baptismi est institutum, ut per ipsum peccatorum sordes mundentur, juxta illud Ephes. 5 : *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Peccatores autem qui perseverant in voluntate peccandi, non sunt baptizandi; quia in eo statu mundari non possunt a peccato, ad quod Baptismus ordinatur.

Petes 2° quæ dispositiones requiruntur in adultis ad susceptionem tum validam cum licitam Baptismi?

Resp. 1° Ad validam susceptionem Baptismi non requiritur in adulto, neque fides, neque pœnitentia; sed requiritur et sufficit intentio illum suscipiendi, quæ aliquando fuit et moraliter perseverat.

Ratio primæ et secundæ partis : Quia sacramentum non perficitur [2] per justitiam hominis dantis vel suscipientis, sed per virtutem Dei : unde S. Aug., l. 3 *de Bapt.*, cap. 14, relatus cap. *Sicut in Sacramentis*, de Consec., d. 4 : « Non interest, inquit, cum de sacramenti integritate et sanctitate tractatur, quid credat et quali fide sit imbutus ille, qui accipit sacramentum; interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quæstionem nihil interest ». Idem ibid., cap. *Si qui* et cap. *Quamvis*. Hæc amplius patent ex dictis in tract. præcedenti, diss. 5, art. 3, et diss. 2 hujus tract., a. 2, ubi probavimus Baptismum collatum et susceptum in hæresi esse validum. Confer.

Neque obstat intentionem in suscipiente requiri ad valorem sacramenti, [3] ut dicitur in secunda parte responsionis, quæ intentio non videtur esse posse sine recta fide: non obstat, inquam, quia non habens rectam fidem circa alios articulos, potest habere sufficientem fidem circa Baptismum ut illum intendat. Quod si circa hoc sacramentum etiam erret, sufficit ad perceptionem sacramenti generalis intentio, qua intendit suscipere Baptismum, sicut Christus instituit, et sicut Ecclesia confert, ut explicuimus, dum de intentione ministri in tract. de Sacram. in genere, diss. 5, a. 6.

Secunda pars responsionis etiam probata manet ex diss. 6 præcedentis tract., a. 1, ubi abunde diximus de intentione requisita in suscipiente ad integritatem sacramenti. Require ibi.

Resp. 2° Ad licitam et fructuosam susceptionem sacramenti, ultra intentionem et rectam fidem requiritur in adulto attritio. Hanc responsionem probatam habes diss. 3 præcedentis tract., art. 4, § 2. Vide. Qualis autem debeat esse ista attritio, et an ad eam requiratur necessario aliquis Dei amor, dicemus dum de sacramento Pœnitentiæ.

Petes 3° utrum peccatores accedentes ad Baptismum debeant præmittere confessionem sacramentalem?

Resp. negative; 1° quia confessio sacramentalis [1] ordinatur ad absolutionem, qua non indigent qui baptizantur, cum per Baptismum omnia peccata illis remittantur, ut dicemus diss. seq.; 2° quia Baptismus est janua aliorum sacramentorum, et Ecclesia non habet jurisdictionem in non baptizatum, ut possit in eum exercere judicium et ferre sententiam.

Neque obstat Tert., l. *de Bapt.*, c. 20. S. Greg. Nazianz., orat. quadragesima, meminisse aliquorum, qui præmitterent confessionem Baptismo; hæc enim confessio non erat sacramentalis, sed quædam humiliatio ad directionem in vita spirituali.

Petes 4° utrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera pœnalia?

Resp. negative; 1° quia qui baptizantur incorporantur et commoriuntur Christo, non solum quatenus virtus passionis et mortis Christi operatur in Baptismo, nam et in aliis sacramentis operatur, sed quatenus perfecte configurantur Christo morienti, dum abjecto veteri homine regenerantur ad novam vitam et accipiunt novum esse spirituale, juxta illud Rom. 6 : *Quicumque baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus; consepulti enim sumus cum illo per Baptismum;* ita ut ipsa pœna Christi fuerit satisfactoria pro peccatis baptizatorum, sicut pœna unius membri potest esse satisfactoria pro peccato alterius membri; vel, ut dicit idem S. Th. q. seq. art. 2, sic, ut applicetur baptizatis passio Christi in remedium, ac si ipsi passi et mortui essent. In quo art. 2 et præcedenti probat omnia peccata quoad culpam et totam pœnam remitti per Baptismum, quod est altera probatio hujus et præcedentis resp.

An autem ante Baptismum imponenda sint baptizandis opera pœnalia?

Resp. esse imponenda, non ad satisfactionem, sed ut per eradicationem vitiorum, et

[1] Hic a. 4, o. [2] Ibid. a. 8, o. [3] Ibid. ad. 2.

[1] Ibid. a. 6, c.

debitam morum correctionem, ac religiosa pietatis exercitia, se præparent ad Baptismum. Et in hunc finem ordinabantur laboriosa catechumenatus opera.

Petes 5° utrum furiosi et amentes sint baptizandi?

Resp. Furiosi et amentes a nativitate[1] sine ullo lucido intervallo sunt baptizandi, non secus ac infantes. Qui autem habent lucida intervalla, si aliquando habuerint voluntatem Baptismi, quam non retractaverint, necessitate urgente sunt baptizandi in ipsa amentia. Constat ex dictis de Sacram. in genere, d iss. 6, a. 1.

Petes 6° utrum qui morte præoccupati non potuerunt baptizari, sint baptizandi mortui, aut vivi pro mortuis?

Resp. negative contra cerinthianos, marcionitas et cataphryges, qui ex præpostera intelligentia horum verborum Apostoli 1 Cor. 15 : *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?* docuerunt aut mortuos sine Baptismo esse baptizandos, aut vivos pro ipsis.

Hunc errorem proscripsit conc. Carthag. III, can. 6 : « Cavendum est, inquit, ne mortuos posse baptizari fratrum infirmitas credat. » Ratio est evidens; quia ex una parte cadaver est incapax regenerationis spiritualis, et homo mortuus extra statum viæ incapax omnis sacramenti. Ex alia parte, Baptismus non prodest nisi suscipienti, et defuncto sine Baptismo et extra Ecclesiam, non prosunt suffragia vivorum.

Quantum ad textum Apostoli, variæ sunt interpretationes, quas refert Estius in hunc locum. Duas propono ut probabiliores, observato prius quod Apostolus in hoc capite intendat probare resurrectionem mortuorum. Dicendum itaque quod Apostolus per το *mortuis* intelligat corpora morti obnoxia, ita ut sensus sit: Si non sit futura resurrectio, cur corpora moritura et nunquam resurrectura baptizantur. Vel per το *baptizantur*, intelligit affliguntur, quo sensu dixit Christus Marci 10 : *Potestis.... Baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* et Lucæ 12 : *Baptismo autem habeo baptizari.* Ita ut sensus sit, ut quid affliguntur, pœnitentiæ operibus cruciantur, orationes fundunt, sacrificia offerunt vivi pro mortuis, si mortui non resurgunt, nec istis juvantur ?

Petes 7° quid censendum de Baptismo campanarum?

Hunc ritum ecclesiasticum reprehendunt hæretici tanquam superstitiosum, exprobrantque nobis quod res inanimatas Baptismi incapaces baptizemus non secus ac homines, risuque dignum huic Baptismo adhiberi omnia quæ baptizandis hominibus adhibentur, unctionem, lavacrum, nominis impositionem et patrinos.

Resp. 1° usum campanarum esse in Ecclesia perantiquum; earum meminit Ordo Romanus, tit. de Sabbato Sancto, et Venerab. Beda, initio sæculi VII, lib. 4 *Hist. Anglorum*, cap. 23. Communior opinio fert eas primum usurpatas fuisse ineunte sæculo V a S. Paulino Nolano episcopo, ac propterea a Nola urbe Campaniæ fuisse dictas *Campanas et Nolas.*

2° Benedictionis campanarum non fuit auctor Joannes XIII, circa annum 970, ut volunt heterodoxi; hoc pontifice antiquiorem probant antiqua ritualia, de quibus Martenius, l. 2 *de Antiq. Eccle. Ritibus*, c. 21, et alii. Sed etsi iste ritus esset a Joanne XIII, nihil evincerent hæretici, cum sit in Ecclesia potestas novos ritus instituendi.

3° Non baptizamus campanas quasi spiritualis regenerationis per gratiam capaces, sed benedicimus, ut, juxta verba pontificalis Rom. et conc. Colon., cap. 14, apud Labb., tom. 14, col. 549, voce quadam sacrata nos convocent ad Ecclesiam ad verbum Dei et ad sacrificium, et vi benedictionis procul pellantur omnes insidiæ inimici et coerceantur tonitrua, grandines, procellæ et tempestates.

4° Ad primum, quod opponunt hæretici, reponimus benedictionem campanarum dici *Baptismum* in lata significatione, prout idem est ac ablutio et deputatio ad usum Ecclesiæ sacrum. Ad secundum; Adhibetur unctio, quia consecrantur Domino; sicut lapis quem Jacob erexit in titulum, infundens oleum desuper; lavantur et linteo exterguntur in sacri olei venerationem; imponitur nomen, ut quasi voce alicujus sancti plebs christiana vocetur ad Ecclesiam. Non ubique adhibentur patrini, nec id præscribitur in pontificali Rom. Sed ubi mos est, adhibentur ut præsint custodibus campanarum, et curent eas pulsari juxta Ecclesiæ consuetudinem, eo et modo et ad eos fines ad quos sunt deputatæ.

[1] Ibid. a. 12. o.

ARTICULUS VI.

UTRUM TAM PUERIS QUAM ADULTIS BAPTISMUS SIT DIFFERENDUS?

Dico[1] 1° : Infantes sunt quamprimum baptizandi.

Est communis et sequitur ex dictis a.

[1] Ibid. a. 3, o.

1 et 2 hujus diss.[1] Si enim, ut illic probavimus, Baptismus in re sit parvulis necessarius necessitate medii, et ipsi sint Baptismi capaces, manifestum est esse quamprimum baptizandos propter mortis pericula, quæ in hac teneriori ætate sunt frequentia et subitanea. Aliunde non expectatur in ipsis, sicut in adultis, major instructio aut plenior conversio, ideoque dilatio foret superflua.

Parentes igitur aut ii quibus incumbit cura parvulorum, graviter peccant contra charitatem et pietatem, imo et contra præceptum ecclesiasticum, quod ex ejus praxi colligimus, si diu absque gravi causa differant illos Baptismo offerre, et in hoc negligentes tenentur ex officio pastores compellere.

Quanta vero debeat esse dilatio ut sit peccatum mort.? Id videtur judicio prudentum æstimandum ex circumstantiis seu ex qualitate periculi et causæ gravitate. Censet Sylvius dilationem ad tres vel quatuor dies, secluso morali periculo mortis, non esse mortalem; Soto et quidam alii extendunt ad sex vel septem dies. Ulterius autem differre propter susceptorum moram, non putat licere idem Sylvius, citatis pluribus synodis.

Dices : S. Th. in 4 d. 4, a. 1, q. 2, dicit tantum quod « magis laudabile sit quod pueri quam citius poterunt, baptizentur» : quæ verba non indicant obligationem sub peccato, sed consilium duntaxat, ut quid melius ; ergo. Ita Serra.

Resp. S. Thomam hos terminos : « magis laudabile », adhibuisse ut responderet argumento iisdem terminis quibus constabat; erat autem sic : « Videtur quod melius sit Baptismum differri »; non autem ut excluderet obligationem, alioquin dicendum foret juxta S: Thomam non esse præceptum, sed consilium tantum baptizandi pueros ante trigesimum ætatis annum exemplo Christi; de ista enim dilatione procedebat argumentum. Insuper obligationem importat et exprimit prima ejus ratio ibid. : « Quia, inquit, propter imbecillitatem naturæ de facili possunt mori et damnari : unde ut damnationis periculum vitetur, debent Baptismo prævenîri. » Audis : *debent*, quod non consilium tantum, sed obligationem importat. Et hic ex eadem ratione absolute concludit : Pueris « non est differendum Baptisma. »

Dices 2° ; Circumcisio non conferebatur nisi octava die : ergo similiter Baptismus.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod circumcisio ante octavam diem potuisset adferre mortem infanti ; et aliunde in periculo poterat loco circumcisionis illi subveniri per remedium legis naturæ. Nunc autem non potest subveniri infanti nisi per Baptismum re susceptum, nec timendum est ne parum aquæ illi noceat.

Oppones iterum Tertul. et S. Greg. Naz., quorum primus existimavit Baptismum esse differendum usque ad adultam ætatem, alter ad tertium annum; sed jam respondimus, art. 2 hujus diss., has opiniones aliis Patribus displicuisse, et ab Ecclesia non fuisse probatas. Vide ibidem alia argumenta.

Dico 2° : Jure divino non est determinatum tempus, excepto mortis periculo, ultra quod si adultus differat Baptismum, peccet mortaliter; tenetur tamen sub mortali peccato non differre diu, nisi ex gravi causa. Jure autem ecclesiastico peccat graviter, si ultra tempus ab Ecclesia institutum differat.

Prima pars videtur in terminis contraria sententiæ plurium recentiorum, sed non puto re differre, ut patebit ex dicendis. Cæterum illam expresse et asserit et probat Auctor cit. in marg. [1] : « Ad Baptismum percipiendum, inquit, non tenetur aliquis statim postquam habet propositum Baptismi, ita quod peccet mortaliter, nisi statim baptizetur ; nec est aliquod tempus determinatum ultra quod, si Baptismum differat, peccatum mortale incurrat.... Sed quia quæ sunt de necessitate salutis, tenetur homo in via implere, ideo si periculum mortis immineat, etiam per se loquendo obligatur aliquis ad confessionem faciendam tunc vel Baptismum suscipiendum. »

Insuper quodnam tempus assignari potest jure divino determinandum? Respondent : Prima opportunitas qua quis commode potest suscipere Baptismum. Sed et hoc in terminis impugnat S. Th. ibid. : « Præcepta affirmativa, inquit, non obligant ad statim, sed ad tempus determinatum, non quidem ex hoc quod tunc commode impleri possunt; quia sic si non daret aliquis eleemosynam de superfluo quandocumque pauper offerretur, peccaret mortaliter, quod falsum est ; sed ex hoc quod tempus urgentem necessitatem adducit. » Præceptum autem de Baptismo suscipiendo est affirmativum, nec tempus urgentem necessitatem illum statim suscipiendi adfert, sed tantum non differendi diu, ut dicit secunda pars conclusionis.

Respondent esse specialem rationem de hoc

[1] Ibid.

[1] In 4, d. 17, q. 3, a, 1, q. 4.

præcepto affirmativo; quia Baptismus est necessarius ut quis fiat membrum Ecclesiæ et capax aliorum sacramentorum. Verum ista probant quod dicit secunda pars conclusionis, Baptismum scilicet non esse diu differendum, non tamen statim sub peccato mortali suscipiendum; ecquis enim dicat hominem qui jam fide tenet Deum, et ipsi forte charitate conjungitur, peccare mortaliter, si ad breve tempus differat fieri membrum exterius Ecclesiæ, et aliis sacramentis participare? Neque puto recentiores aliter sentire; dicunt enim *statim moraliter*, et in eo *statim moraliter* magnam admittunt latitudinem, etiam decem mensium, quod re convenit nobiscum, ut patebit modo.

Si tamen iterum urgeas quod homo sufficienter instructus teneatur statim credere : ergo et statim profiteri fidem, consequenter statim suscipere Baptismum, qui est sacramentum fidei.

Resp. hoc argumento probari neque Ecclesiam potuisse determinare tempora Baptismi, quia nec tandiu licet differre fidem interiorem. Dicendum itaque non esse tam urgentem necessitatem profitendi statim fidem exterius per Baptismum, quam illam corde suscipiendi, maxime cum catechumenus etiam illam exterius profiteatur per opera catechumenatus.

Prob. secunda pars : Baptismus est a Deo institutus et præceptus ut per eum homo non solum remissionem peccatorum consequeretur, sed etiam ut aliquo signo visibili profiteatur fidem et religionem christianam, fiat membrum Ecclesiæ et capax aliorum sacramentorum : atqui est contra propriam charitatem, qua tenetur homo suæ saluti consulere, tam magna bona diu respuere, et expectare tempus, in quo incertum est an illa consequetur : ergo. Unde S. Chrysostomus, hom. 1 in Act. Apost., circa finem : « Nec tempus expectemus, inquit, nequando fiat ut, dum cunctamur et procrastinamus, discedamus hinc inanes et vacui » ; et hom. 13 in epist. ad Heb. : «Multos novi, inquit, qui hoc passi sunt, qui spe Baptismatis multa peccabant : circa diem autem mortis discesserunt vacui. » Hinc etiam amaræ declamationes SS. Patrum, Basilii, Greg. Nazianz. et aliorum in eos, qui Baptismum diu differebant.

Expedit tamen differre [1] ad aliquod certum tempus, propter tria : 1° Ad cautelam Ecclesiæ, ne decipiatur, sacramentum ficte accedentibus conferens ; 2° propter utilitatem baptizandorum, qui aliquo temporis spatio indigent ad hoc quod plene instruantur de fide, et exercitentur in his, quæ pertinent ad vitam christianam ; 3° propter reverentiam sacramenti : qua de causa olim conferebatur in præcipuis solemnitatibus paschæ et pentecostes.

Tertia pars est in terminis S. Th. cit. in fine articuli [1] : et patet, quia est transgredi legem Ecclesiæ in re gravi.

Duo autem tempora, ut jam dixi, Ecclesia designavit baptizandis adultis, scilicet festum paschæ et pentecostes, cap. *Duo tempora* 12, de Consec., q. 4, ex S. Leone; cap. *Si quis autem*, 14, ibid. ex eod., et cap. *De Catechumenis* 15, ibid. ex conc. Gerundinensi. Excipiuntur tamen ibid. cap. *De Cathecumenis*, et cap. *Si quis*, ii qui necessitate mortis, ægritudinis, persecutionis et naufragii urgentur, qui quovis tempore poterant baptizari.

S. Thomas et post ipsum Soto censent etiam exceptos fuisse, et potuisse quovis tempore baptizari, qui erant perfecte instructi et dispositi ; sicut, inquit Auctor, Philippus statim baptizavit eunuchum Candacis reginæ, Petrus Cornelium et tria millia hominum. Quapropter existimat Soto hæc tempora non fuisse sic instituta, ut aliis anni temporibus a Baptismo esset omnino supersedendum, sed tum ne ultra differretur, tum ut, aliquibus in hæc tempora reservatis, solemnius Baptismus conferretur cum litaniis et aliis solemnibus cæremoniis. Quod si aliquando legatur prohibitum ne aliis anni temporibus fiat Baptisma, id solum dirigitur, inquit, in eos, qui contendebant in festis nativitatis et epiphaniæ eamdem Baptismi solemnitatem esse adhibendam, quæ in paschate et pentecoste.

Verum quidquid sit de ista observatione, et quamvis nunc propter paucitatem adultorum baptizandorum hæc tempora pro solemni Baptismo non sint amplius in usu ; non videtur tamen extinctum Ecclesiæ præceptum, ne ultra id vel æquale tempus differatur. Quapropter sive vi præcepti ecclesiastici, sive vi juris divini aut naturalis, quo quisque suæ saluti providere tenetur, non videtur excusandus a gravi peccato, qui sine legitima causa suum Baptismum differret ultra decem menses, quod est tempus ab Ecclesia statutum, et videtur satis longum. Eo autem gravior debet esse causa dilationis, quo major est dilatio.

Sed difficultas est quomodo Ecclesia possit suo præcepto adstringere infideles, qui non-

[1] Hic a 3, c.

[1] Ibid.

dum ipsi subjiciuntur; cum juxta Apost. 1 Corinth. 5, de his qui foris sunt, nihil ad nos.

Resp. id posse duplici modo : 1° Indirecte : pro quo observandum est præceptum Baptismi non esse ejusdem rationis cum aliis præceptis, v. g., Pœnitentiæ et Eucharistiæ ; hæc enim, quatenus divina, non spectant nisi fideles ; unde Ecclesia determinando illorum tempus, non potuit obligare nisi fideles ; sed præceptum divinum Baptismi obligat omnes omnino homines, unde Ecclesia determinans per clavem scientiæ, quam habet a Christo Domino, tempus obligationis Baptismi, obligat omnes; sicut enim potuit præscribere fidelibus tempus Pœnitentiæ et Eucharistiæ, quia ad illa jure divino tenentur ; ita potuit præscribere omnibus tempus Baptismi, quia omnes ad illum jure divino pariter tenentur.

2° Alio modo potest Ecclesia præscribere directe tempus Baptismi infidelibus[1], quatenus, petendo Baptismum, se subjiciunt Ecclesiæ : unde sicut Ecclesia habet potestatem illis præcipiendi varias Baptismi cæremonias, ita ut ejus tempus præscribere, non secus ac judex arbiter habet potestatem exercendi judicium in eos, qui se illi subjecerunt, et eis præcipiendi quæ sunt ad sententiam necessaria. Verum sicut si litigantes revocent judicem arbitrum, ipse non potest illos punire, nec cogere ut pareant sententiæ quam tulit, ita nec Ecclesia potest punire catechumenum nec cogere ad Baptismum, quia hoc ipso quo recedit a fide, desinit petere Baptismum et subjici Ecclesiæ.

Dices : Baptismus tollit peccata præterita et non futura : unde quanto magis Baptismus differtur, tanto plura peccata tollit : ergo præstat diu differre.

Resp. quod Baptismus per gratiam quam confert [2], non solum tollit peccata præterita, sed etiam impedit futura ne fiant ; melius est autem vel unum peccatum non committi, quam millia dimitti.

Quantum ad S. Ambrosium, S. Martinum, Constantinum Magnum et alios viros insignes, qui leguntur diu distulisse suum Baptisma, jam diximus eos non sine causa distulisse, aut in hoc non esse excusandos. De Baptismo Constantini dicemus in digress. historica.

Petes quæ fuerint causæ cur olim tot differrent suum Baptisma ?

Resp. plures fuisse. Quidam in animo habebant melius esse Baptismum differre, quam a gratia per ipsum collata excidere ; et ideo ad eam ætatem differebant, in qua minus effervescerent passiones, et minor esset propensio ad peccatum. Quidam differebant, ne per Baptismum arctiori vivendi genere adstringerentur. Quidam ut sine laboriosis pœnitentiæ operibus a peccatis omnibus et peccatorum pœnis per Baptismum in fine vitæ susceptum abluerentur. Quidam e contra ex humilitate et ut maturius per diuturniora pietatis exercitia se ad illum disponerent. Potuerunt esse aliæ particularibus propriæ : sic Constantinus dicebat se Baptismum distulisse, quia optaverat baptizari in Jordane. Sed communior fuit tam pro infantibus quam adultis relaxatio disciplinæ, episcopis in exilium pulsis, ipsaque baptizandorum negligentia ac salutis incuria.

[1] In 4. d. 17, q. 3, a 1, q. 1. [2] Hic a. 3, ad 3.

DIGRESSIO I HISTORICA

DE VETERI CATECHUMENATU.

Ad art. 6 præcedentis dissertat.

Catechumenus est vox græca idem significans ac latine instructus viva voce in catechismis, quia qui aspirabant ad Baptismum, instruebantur et catechizabantur. Hic ritus ortum habet a Christo, qui jussit gentes doceri antequam baptizarentur. Infantes hodie quamvis non catechizentur, dicuntur tamen catechumeni, quia plures alii ritus catechumenatus erga illos observantur, signum crucis, exorcismus, insufflatio, inunctio, nominis impositio, etc.

Varii gradus seu ordines catechumenatus.

Tres communiter numerantur, sed non uno modo explicantur. Quidam numerant *audientes, genuflectentes et competentes* seu *electos ;* utrosque enim in eodem gradu collocant. Alii numerant *audientes, competentes et electos ;* neque putant genuflectentes constituisse specialem classem, sed eos esse qui currente catechumenatu lapsi, si in ordine competentium essent, rejiciebantur ad audientiam, si in ordine audientium, expellebantur ab audientia. Sic catechumenatus ordines disposuisse videtur S. Isidorus, lib. 8 *Orig.*, cap. 4, immediate post audientes constituens competentes : « Competens, inquit, vocatur, qui post instructionem fidei competit gratiam Christi ; inde a petendo, competens vocatur. » Idque magis consonum videtur explicationi

catechumenatus : igitur juxta hanc dispositionem,

Audientes erant qui se offerentes ad Baptismum, recipiebantur ab episcopis inter catechumenos facto illis signo crucis in fronte et in pluribus aliis partibus corporis, cum manuum impositione, precibus, insufflationibus, degustatione salis et exorcismis ; ex *Sacrament.* S. Greg., tit. *Ad catechumenum ex pagano faciendum.*

Hoc ritu inaugurati admittebantur ad audiendum verbum Dei in ea parte ecclesiæ, quæ hodie navis dicitur, et inde dictum *auditorium* et ipsi *audientes*. Instruebantur insuper privatim, sive ab episcopis, sive a sacerdotibus, sive a diaconis, quandoque a magistris deputatis in civitatibus, qualis erat Origenes Alexandriæ. Non docebantur profundioria religionis mysteria, sed ea tantum quæ communiter fidem et mores spectant. Postquam instructionem in Ecclesia audierant, dimittebantur ante offertorium ; quidam dicunt, cum ethnicis absque solemni edicto; quidam dicunt, cum *competentibus*, diacono ex umbone solemniter clamante : *Catechumeni, discedite;* et inde dicta missa catechumenorum usque ad offertorium exclusive.

Competentes erant qui, urgente Baptismi desiderio, instanter petebant ad illum admitti; unde *competentes* a petendo dicti, ut jam notavimus ex S. Isidoro. Petebant autem Baptismum in terram prostrati, et dantes nomina sua. In hunc ordinem cooptati, laboriosis pœnitentiæ operibus exercitabantur, ut se præpararent ad Baptismum : Jubebantur abstinere a vino et carnibus, ex conc. Carthag. 4, can. 85; assiduis orationibus, geniculationibus, pervigiliis operam dabant cum confessione delictorum, ex Tertull., lib. *de Bapt.*, c. 20. Sed jam dixi hanc confessionem non fuisse sacramentalem, neque, ut videtur, erat specialis, sed generalis, et forte indistincta ab ipsis operibus. Dicit enim ibid Tertull.: « Nobis esse gratulandum, si non publice confiteamur iniquitates aut turpitudines nostras. »

Electi dicebantur, qui per scrutinia reperti digni, recipiebant symbolum et admittebantur ad Baptismum. Scrutinium autem erat de vita et moribus *competentium*, quod fiebat coram multitudine, ut si quis haberet aliquid opponendum, opponeret. Erant septem scrutinia, quæ ab hebdomada tertia quadragesimæ usque ad sabbatum Sanctum celebrabantur ; ex Ordine Rom. præcipuum habebatur feria quarta majoris hebdomadæ, quæ propterea dicebatur dies scrutinii. Competentes igitur qui, his scrutiniis probati, erant digni, accepto symbolo dicebantur *electi* ad Baptismum. Symbolum autem tenebantur reddere, id est, memoriter recitare, alicubi feria quinta majoris hebdomadæ, in ecclesia vero Romana et Hispanica sabbato Sancto paulo ante Baptismum in publicam fidei professionem : accipiebant etiam Orationem Dominicam, quam reddebant die paschæ post Eucharistiam. Quo ritu baptizabantur catechumeni, dixi superius.

Si quæras, quanto tempore durabat catechumenatus ?

Resp. variam in hoc fuisse Ecclesiæ disciplinam. Constat exemplo Cornelii, eunuchi Candacis reginæ, trium et quinque millium una die baptizatorum, nascente Ecclesia, statim, præmissa fide, collatum fuisse Baptismum. Deinde variorum conciliorum et pontificum sanctionibus diversa tempora fuere prescripta : a quibusdam octo menses, ab aliis sex, communius quadraginta dies ; quod tempus fuit postea contractum ad octodecim dies.

DIGRESSIO II HISTORICA

DE BAPTISMO CONSTANTINI IMPERATORIS.

(Ad art. ult. dissert. præcedentis.)

Quando et ubi fuit baptizatus Constantinus ?

Duplex est circa hoc factum opinio. Prima tenet Constantinum baptizatum fuisse Romæ a S. Sylvestro, anno 324, ætat. quinquagesimo, ante mortem decimoquarto. Ita Baronius cum multis ejus sequacibus. Altera tenet baptizatum fuisse in suburbio Nicomediæ sub finem vitæ. Ita plerumque recentiores, Papebrochius, ad diem vigesimum primum Maii ; Antonius Pagi, ad annum 324 ; Natalis Alex., sæc. quarto, dissert. 23; Benedictini Maurini in notis ad orat. S. Ambrosii de obitu Theodosii; Tillemontius, Fleury; et utriusque sententiæ momenta proponam.

Momenta Baptismi Constantino collati Romæ à S. Sylvestro.

Primum momentum petitur ex Actis S. Sylvestri, quæ sic factum narrant. Hæc autem Acta venerandæ auctoritatis esse in Ecclesia constat : 1° Quia Adrianus I, in epist. ad Constantinum et Irenem, ea laudavit ad vindicandum cultum ss. imaginum : 2° quia Gelasius,

severissimus apocryphorum censor, nulla censura ea notavit, sed e contra dixit a pluribus catholicis legi; 3° quia Romano breviario sunt inserta.

Secundum momentum eruitur ex conc. Rom., an. 324, in cujus exordio asseritur «Constantinum baptizatum fuisse a Sylvestro episcopo urbis Romæ, et mundatum fuisse a lepra. »

Tertium ex Nicolao 1, in epist. ad Michaelem Imperat., ubi post laudatum quoddam S. Sylvestri decretum, dicit: « Consonat huic sententiæ S. Sylvester et magni Constantini baptizator. » Idem dicit Anastasius bibliothecarius, in *Chronico*. Nicephorus, lib. 7 *Hist. Eccles.*, cap. 33 et 34, narrat Constantinum Romæ a S. Sylvestro fuisse baptizatum, idque probat ex baptisterio Constantini quod Romæ asservatur, et addit figmentum esse arianorum contra communem Ecclesiæ sensum, quod Constantinus fuerit Nicomediæ baptizatus.

Quartum deducitur ex Zosimo ethnico, qui lib. 2 *Hist.* innuit Constantinum hortatu et consiliis cujusdam Ægyptii ex Hispania adventantis, fuisse Romæ baptizatum.

5° Arguunt ex congruentiis. 1° Incredibile videtur pientissimum imperatorem adeo superstitiosum fuisse, ut, propter Baptismum in Jordane suscipiendum, illum in finem vitæ distulerit, præsertim cum anno ante obitum id opportune exequi potuisset, dum Orientis episcopos Jerosolymam ad dedicationem templi convocavit. 2° Quia si Nicomediæ baptizatus fuit morti proximus, sequitur ipsum baptizatum fuisse ab Eusebio Nicomediensi episcopo ariano, sicque ipsum ab Ecclesia alienum obiisse.

Quid vero hæc sententia respondet argumentis sententiæ contrariæ, dicemus in hujus expositione. Unde

Momenta Baptismi Constantino collati Nicomediæ sub finem vitæ.

Primum petitur ex Eusebio Cæsariensi, l. 4 de *Vita Constantini*, c. 61 et 62, ubi narrat quomodo Constantinus morbo correptus ad aquas calidas Helenopolis jussit se deferri, quo in loco manuum impositionem cum solemni precatione primum meruit accipere. Ex quo inferunt multi tunc tantum factum fuisse catechumenum, alioquin non dixisset primum ; siquidem catechumeni fierent ab episcopis per manuum impositionem. Helenopoli, ingravescente morbo, delatus est ad suburbana Nicomediæ, ubi cum coram præsentibus episcopis perorasset, ardensque desiderium indicasset nunc Baptismum suscipiendi, « quod olim statuerat agere in flumine Jordanis », exemplo Christi; prosequitur Eusebius : « Illi vero (episcopi) solemni ritu divinas cæremonias peregerunt, injunctisque ei quæcumque necessaria erant, sacrorum mysteriorum participem eum fecerunt. Solus igitur ex omnibus, qui unquam fuerunt, imperatoribus, Constantinus in Christi mysteriis renatus et consummatus est, et divino donatus signaculo, exultavit spiritu ».

Opponunt prioris sententiæ patroni nullam hac in re fidem esse adhibendam Eusebio propter duo : 1° quia Eusebius pugnantia narrat; scripsit enim antea Constantinum omnibus viri christiani et fidei protectoris officiis functum fuisse, concilio Nicæno interfuisse, leges pro christianis dedisse, ecclesias exstruxisse, hæreticos suis templis spoliasse, gentiles ad fidem invitasse, jejunio et orationibus vacasse in tabernaculo imagine crucis insignito, quod habebat in castris, dominicos dies et festa martyrum celebrasse, « Sacrorum mysteriorum participem, pontificis atque hierophantæ (æditui) munere functum in paschæ vigiliis, cum cæteris (fidelibus) pernoctasse »; l. 4, c. 22. Item, lib. 1, c. 32, præfixus est hic titulus : « Quomodo Constantinus catechumenus factus Scripturas Sacras legerit »; et tamen, l. 4, c. 62 cit., dicit ipsum Helenopoli in templo martyrum sub finem vitæ primum factum fuisse catechumenum, ut prius observatum est; 2° quia Eusebius erat arianus et de Baptismo Constantino Romæ collato a S. Sylvestro siluit, ne Constantium ejus filium, qui ad partes arianorum defecerat, argueret tanquam paternæ pietatis desertorem.

Verum reponunt hujus sententiæ defensores ad primum, his evinci quidem Constantinum a cultu idolorum ad fidem Christi esse conversum, et eum non solum animo, sed etiam externa professione esse christianum, non tamen esse christianum Baptismi collatione; hæc enim omnia præstare potuit absque Baptismo; nam quamvis dicatur orationibus cum aliis vacasse, non dicitur *in ecclesia*, forte enim in palatio, ut sæpe solebat; et dato diceretur *in ecclesia*, non erat prohibitum gentilibus etiam non catechumenis orare cum fidelibus in ecclesia usque ad offertorium. Quod autem dicat « ipsum fuisse participem mysteriorum », non intelligit quod admissus fuerit cum aliis

fidelibus ad communicationem et participationem sacramentorum, sed quod mysteriis Christi esset imbutus et fidei particeps. Dicit pontificis et hierophantæ munere functum fuisse, quia suo mandato et exemplo augustiorem reddidit solemnitatem paschalem, accensis per totam civitatem in vigilia paschæ cereorum columnis et lampadibus, atque erogatis, illucescente die, largis eleemosynis. Ad secundum : Esto Eusebius Cæsariensis fuerit arianus, incredibile est ipsum voluisse splendide mentiri in causa arianos non spectante, et in hujus facti narratione, cujus erat adhuc recens memoria, et in qua putidi mendacii ab innumeris pene testibus adhuc viventibus convinci potuisset; superstites enim erant qui scirent Constantinum et Romæ fuisse baptizatum, et Nicomediæ non fuisse baptizatum. Adde Eusebium ab omni retro antiquitate in iis quæ non spectant arianam hæresim, habitum semper fuisse et laudatum tanquam sincerum et veracem historicum. Quantum ad titulum cap. 32, reponunt titulos istos non esse Eusebii, sed ab aliquo recentiore compositos; tum quia de Eusebio loquuntur in tertia persona; tum quia non reperiuntur iidem in omnibus editionibus; et revera illum de quo est quæstio, non reperio in editione Coloniensi 1612; sed capiti 26, lib. 1, hunc lego titulum præfixum ; « Quomodo Constantinus, christianorum mysteriis instructus, sacris litteris operam dederit »; tum quia Eusebius, in toto isto capite 32 vel 26, nullatenus dicit Constantinum factum fuisse catechumenum, sed tantum evocatis episcopis visionem crucis aperuisse, et inde lectioni sacræ Scripturæ vacasse. Altera Baronii conjectura, inquiunt, utcumque valeret, si Eusebius solum tacuisset Baptismum Constantini Romæ a S. Sylvestro collatum; at non solum id tacuit, sed etiam asseruit baptizatum fuisse Nicomediæ sub finem vitæ. Insuper nihil intererat Constantii, quando et ubi fuerat baptizatus Constantinus, ut in ejus gratiam tam apertum mendacium fingeret Eusebius; erat enim aliunde toti universo notum Constantinum fuisse arianæ hæreseos infensissimum hostem, consequenter paternæ pietatis et fidei desertorem esse ejus filium Constantium.

Secundum momentum, quo primum confirmatur et Eusebii fides magis vindicatur, petitur ex sequentibns scriptoribus, quorum nullus Eusebium mendacii arguit, sed omnes in ejus sententiam ierunt, et Constantinum morti proximum Nicomediæ baptizatum fuisse diserte asseruerunt, Socrates, l. 1, c. 59; Sozomenus, l. 2, c. 34; Theodoretus, lib. 1 *Hist. eccles.*, c. 32; S. Hieron. in *Chronico* ad annum ultimum Constantini et alii.

Tertium momentum eruitur ex epist. episcoporum catholicorum in conc. Ariminensi ad Constantium imp. quæ legitur apud S. Athanasium, l. *de synodis Arimini et Seleuciæ,* apud Socratem, l. 2, c. 37; Sozomen., l. 4, c. 18; Theodoret., l. 2, c. 19, et S. Hilarium in fragmentis : in hac ergo epistola episcopi catholici nullo intervallo sejungunt Baptismum Constantini ab ejus obitu; sic enim alloquuntur Constantium : « Fuit nobis persuasissimum, iniquum esse, cum imperator Constantinus, ab obitu suo dignus omni memoria, hanc fidem omni cura et diligentia conscriptam promulgavit, tum demum ex quo ille baptizatus ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid novi in ea fide moliri velle. »

Respondet Baronius textum hujus epistolæ esse adulteratum, et loco *Constantini* legendum esse *Constantem;* quia sic legitur in versione Latina S. Athanasii.

At, reponunt alii, non advertit eminentiss. scriptor in textu Græco S. Athanasii legi Constantinum et non Constantem; item Constantinum legi apud Socratem, Sozom., Theodoret. et in omnibus codicibus scriptis et editis, ideoque ex oscitancia interpretis aut typographi Constantem pro Constantino in versione Latina S. Athanasii irrepsisse. Insuper patres Ariminenses scripsisse Constantinum et non Constantem aut Constantinum juniorem, constat ex his quæ paulo ante dixerant: « Indecens enim, inquiunt, et nefarium aliquid ex recte et juste decretis et ex rebus Nicææ cum illustrissimo principe Constantino patre tuo per accuratam deliberationem constitutis, aliquid immutare velle. »

Quartum momentum est auctoritas S. Ambrosii, qui in orat. habita in funere Theodosii imperat. dicit quod Constantino « Baptismatis gratia in ultimis constituto omnia peccata dimiserit. » His addunt S. Isidorum in *Chron.*, ex recentioribus Æneam Sylvium in *Dialogis* biennio ante pontificatum editis, cardinalem Cusanum, lib. 3 *Concord. Cathol., c.* 2, et alios.

Ad momenta vero prioris sententiæ sic respondent hujus posterioris assertores.

Ad primum: Dicunt Acta S. Sylvestri, fatente ipso Baronio, patentissimis scatere mendaciis, sicque nullius esse ponderis argumentum ex

illis deductum. Narrant siquidem hæc Acta, anno 315, Romæ congregatum esse concilium septuaginta quinque episcoporum et centum et novem sacerdotum Judæorum, exceptis duodecim missis ab Isachar pontifice ad Helenam, ut dissererent coram illa et Constantino filio de religione; Helena quippe erat adhuc gentilis, sed a Judæis pene effecta Judæa, et valde commota in filium Constantinum quod religionem christianam amplexus esset, ad eum dedit litteras plenas blasphemiis adversus Christum. Hæc putidissima, inquiunt, esse mendacia nemo non videt, nec negat Baronius; quis enim credat catholicos episcopos conciliariter convenisse cum Judæis ut de fide disputarent, et alios Judæos a suo pontifice missos, cum constet, ab excidio Jerosol., nullum apud Judæos creatum fuisse pontificem, et pontificis nomen esse extinctum? Item quis credat Helenam tam acriter infensam in filium, ad eumque litteras iratas et blasphemas dedisse, cum de hoc altum sit apud veteres silentium? Aliud mendacium est quod S. Sylvester jejunium sabbati abrogaverit, ut referunt Acta, cum certum sit illud ab ejus successoribus fuisse religiose servatum. Item mendacium est quod, ut refertur in Actis, S. Sylvester instituerit primam diem hebdomadæ vocari *dominicam*, cum jam ita vocaretur tempore apostolorum, Apocal. 1. Et ut ad subjectam materiam accedamus, falsissimum est quod asserunt hæc Acta, S. Sylvestrum latitasse in monte Soracte ut Constantini persecutionem fugeret, cum certum sit Constantinum ante plures annos ad religionem christianam conversum, eam ubique et omnibus modis fovisse ac protexisse. Pariter falsum est, ut ferunt Acta, Constantinum parasse sibi balneum ex sanguine puerorum, ut curaretur a lepra, sed ab ea Baptismo fuisse sanatum; præterquam enim quod nullus veterum tanti miraculi meminerit, cum Julianus Apostata christianis exprobraret Baptismum non mundare a lepra, ergo a fortiori nec a peccatis; S. Cyrillus Alex. l. 7 *contra Jul.* huic exprobrationi et argumento respondens, non dicit Constantinum fuisse Baptismo a lepra mundatum, quod dubio procul non omisisset, si res ita se haberet, sed respondet Christum qui tot miracula in corporibus hominum edidit, potuisse etiam aquis vim mundandi a lepra conferre, sed gratiam, quæ in Baptismo datur, potentiorem effecisse, et ad alios usus, scilicet ad medendum morbis animæ, esse nobis datam. Nulla ergo, inferunt, fides Actis, quæ his et pluribus aliis mendaciis sunt inserta, nullius ponderis argumentum ex illis deductum.

Quod Adrianus I hæc Acta laudaverit, nihil juvat, inquiunt; illa enim laudavit, quia ob antiquitatem aliquid conferre poterant ad asserendum cultum imaginum; neque dicunt omnia in eis contenta esse falsa. Gelasius illa nulla censura notavit, vel quia nihil fidei contrarium continent, vel quia Gelasii tempore non erant, sicut nunc sunt, adulterata et falsitatibus scatentia. Quantum ad breviarium Rom. respondent ipsum hac in parte posse emendari, sicut in pluribus aliis jam fuit emendatum.

Ad secundum: Respondent hoc concil. Rom., an. 324, esse fictitium aut intolerabiliter depravatum multis argumentis probari: inter alia, 1° quia in prologo Photinus dicitur ibi condemnatus, cum tamen constet hæresim Photini longe postea emersisse, nec ante conc. Sirmiense fuisse damnatam. 2° Dicitur S. Helenam Constantini matrem huic concilio cum filio interfuisse et subscripsisse, quod est ridiculum et a moribus Ecclesiæ alienum. Omitto hæc aperte pugnare cum Actis S. Sylvestri, quibus innititur præcipue ista sententia. 3° Quia plures hujus concilii canones sunt prorsus inepti, disciplinæ ecclesiasticæ, imo et communi sensui repugnantes; v. g., can. 3 sancitum est quod non condemnabitur « subdiaconus, acolytus, exorcista, lector, nisi, sicut scriptum est, in septem testimoniis, filios et uxores habentes et omnino Christum prædicantes. » Imprimis nullibi id *scriptum est.* Insuper ad quos referantur hæc verba, *filios et uxores habentes*, non liquet; si ad subdiaconum, acolytum, etc., ergo non solum possunt subdiaconus et minores clerici, sed etiam debent habere uxores et filios; si ad testes, ergo nemo potest esse testis idoneus contra clericum, nisi habeat uxorem et filios : utrumque autem est absurdum. Can. 10 dicitur : « Nullus episcoporum virginem sacratam maritali consortio expetierit benedicere, nisi probaverit septuaginta duorum annorum esse constitutam. » Quis autem unquam audivit virgines maritali consortio consecrari, nec ante septuagesimum secundum annum posse benedici, aut nuptas posse consecrari? Can. 13, sancitur: « Nemo, nisi velamen cœleste acceperit primum conjugii per manus sacerdotis, ad clericatus honorem accedat »; quasi vero necesse sit prius nubere quam fieri clericum.

Ad tertium: Reponunt Nicolaum I adulteratis Actis S. Sylvestri circa Baptismum Constantini fuisse deceptum. Idem dicunt de

Anastasio bibliothecario, de Nicephoro et quibusdam aliis, majoremque fidem adhibendam esse antiquis scriptoribus, Eusebio, Socrati, Sozomeno, Evagrio, Theodoreto, patribus Ariminens., SS. Hieron. Ambrosio, Isidoro, etc., quam quibusdam recentioribus; neque ex baptisterio Romano, quod dicitur Constantini, solidum posse erui argumentum; potuit enim ita nominari, non quia in eo baptizatus fuit Constantinus, sed quia ejus munificentia in aliorum usum fuit exstructum.

Ad quartum: Dicunt narrationem Zosimi ethnici, a scriptoribus ecclesiasticis Sozomeno et Evagrio convinci falsitatis, et in odium christianæ religionis esse confictam. Vide Sozomenum, l. 1, c. 5. Adde quod Zosimus non dicat Constantinum fuisse Romæ baptizatum, sed tantum quod consiliis et hortatu istius Ægyptii « principium impietatis hoc dedit, ut divinationem suspectam haberet. »

Ad quintum, ex congruentiis. Ad primam, negant superstitiosum esse velle exemplo Christi baptizari in Jordanis aquis, quas suo contactu specialiter sanctificaverat ipse Salvator, sed e contra id esse pium et a pluribus tunc religiose frequentatum. Nec refert quod id opportune potuerit prius Constantinus; non enim quæritur quid potuerit, sed quid fecerit. Ad secundam congruentiam duo reponunt: primum, quamvis SS. Hieron. et Isid. dicant baptizatum fuisse ab ariano, id tamen non constat; id namque silet Eusebius, et Gelasius Cyzicenus apud Photium, in Biblioth., cod. 88, contrarium asserit, referens « Constantinum Baptismate tinctum ab orthodoxo sacerdote, non ut quidam prodierunt, ab hæretico aliquo. » 2° Esto baptizatus fuerit ab Eusebio Nicomediensi, non sequitur ideo eum factum fuisse arianum aut peccasse, quia Eusebius Nicomediensis sese adhuc tunc simulabat catholicum et concilio Nicæno subscripserat, nec nisi post obitum Constantini palam apparuit hæreticus.

Observandum Anselmum, Havelburgensem episcopum, ut utramque sententiam conciliaret, dixisse Constantinum baptizatum fuisse Romæ a S. Sylvestro, et rebaptizatum Nicomediæ ab arianis. Verum hæc conciliatio ut figmentum communiter rejicitur; 1° quia nullo antiquorum testimonio fulcitur; 2° quia falsum est tunc temporis arianos baptizatos a catholicis rebaptizasse, sed tum demum tempore Wandalicæ persecutionis a Wandalis et Hunnis arianis id tentatum fuisse; 3° quia non est credibile Constantinum, qui donatistas rebaptizantes compresserat, sese rebaptizari passum fuisse. 4° Pariter inverisimile est Eusebium Nicomed. qui tunc adhuc se catholicum simulabat, Baptismum in Ecclesia collatum, tanquam nullum iterare ausum fuisse.

DISSERTATIO IV.

De effectibus Baptismi.

D. Th. q. 69.

ARTICULUS I.

VARII EFFECTUS BAPTISMI RECENSENTUR.

Præter hæreticos qui vel necessitatem vel utilitatem Baptismi negaverunt, quorum non semel meminimus in superioribus, lutherani et calvinistæ contendunt per Baptismum peccata non vere tolli, sed tegi tantum et non imputari: quem errorem confutavimus in tract. de Grat., diss. 7, a. 1. Alios vero Baptismi effectus comminiscuntur, quos non agnoscit Ecclesia : 1° quod baptizatus non possit damnari, etsi velit, nisi nolit credere; 2° quod Baptismus liberet ab obedientia legis tum divinæ cum humanæ, et ab omnibus votis; 3° quod sola memoria Baptismi justificet a peccatis, quæ fiunt post ejus susceptionem. Hos errores sigillatim damnat concil. Trid., sess. 7, can. 6, 7, 8, 9 et 10, et late impugnat Bellarm., lib. 1,

de Bapt., cap. 14, 15, 16, 17 et 18; sed quia ipsa sua vanitate et absurditate corruunt, iis refutandis non hæreo, et juxta doctrinam catholicam,

Dico 1° : Principalis effectus Baptismi tam in adultis quam in parvulis est gratia sanctificans[1] cum virtutibus infusis.

Patet ex diss. 3 de Sacramentis in communi, art. 1 et 2, ubi multis probavimus sacramenta novæ legis causare gratiam *ex opere operato* etiam physice. Require ibi. Pauca tantum specialia de Baptismo addam.

1 Cor. 6: [2] *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis;* Tit. 3 ; *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti;* Marci ult. : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*: Salus autem non habetur nisi per gratiam ; Rom. 6 : *Gratia Dei vita æterna.* Insuper per Baptismum incorporamur Christo tanquam membra ejus, ut dicit S. Aug., l. 1 *de Bapt. parvul.*, c. 26; a capite autem Christo in omnia ejus membra gratiæ et virtutis plenitudo derivatur, juxta illud Joan. 1 : *De plenitudine ejus omnes accepimus.*

Et quamvis ista et ea quæ dixi loco cit.[3] de sacram. in genere probent tam pro parvulis quam pro adultis, fuerunt tamen quidam antiqui, qui posuerunt quod pueris in Baptismo non dantur gratia et virtutes, sed imprimitur in eis character Christi, cujus virtute, cum ad perfectam ætatem pervenerint, consequuntur gratiam et virtutes.

Sed hoc patet esse falsum dupliciter[4]: 1° quidem quia pueri sicut et adulti in Baptismo efficiuntur membra Christi; unde necesse est quod a capite recipiant influxum gratiæ et virtutis; 2° quia alias pueri decedentes post Baptismum, non pervenirent ad vitam æternam; et ita non profecisset eis ad salutem baptizatos fuisse.

Causa autem erroris fuit[5], quia nescierunt distinguere inter habitum et actum. Et sic videntes pueros inhabiles ad actus virtutum, crediderunt eos post Baptismum nullatenus virtutem habere. Sed ista impotentia operandi non accidit ex defectu habituum, sed ex impedimento corporali : sicut enim dormientes, quamvis habeant habitus virtutum, impediuntur tamen ab actibus propter somnum.

Nec obstat quod S. Aug., epist. 23, dicat parvulos esse fideles per sacramentum fidei ; quamvis enim ibi non nominet habitum fidei, quia apud philosophos habitus non solum dicit qualitatem immanentem per actus frequentatos acquisitam, non tamen eum negat, quin imo ipsum asserit, lib. 3, *de Peccat. Merit.*, cap. 2, ubi dicit per Baptismum « trajici in parvulos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt. »

Iste autem effectus æqualis est in omnibus parvulis, [1], quia omnes sunt æqualiter dispositi ; in adultis vero est inæqualis, juxta inæqualitatem dispositionum. Vide de Sacram. in genere diss. 3, a. 4.

Dico 2° : Per Baptismum remittuntur omnia peccata tam originale quam actualia. [2] Sequitur ex præcedenti, gratia enim est incompossibilis cum peccato saltem mortali, ut probavimus de Grat., dissert. 7, art, 3.

Insuper constat ex S. Scriptura [3] : Ezech. 36 : *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris ;* Act. 2: *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum ;* Cap. 22 : *Exurge, et baptizare, et ablue peccata tua.*

Ex conciliis : Concil. Carthag. 4, cap. 1, episcopus jubetur profiteri ante consecrationem in Baptismo « omnia peccata tam originale quam quæ voluntarie admissa sunt dimitti »; concil. Florent. in decreto Unionis : « Hujus sacramenti (Baptismi) effectus est remissio omnis culpæ originalis et actualis »; Trident., sess. 5, can. 3 : « Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum peccati originalis remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum quod veram et propriam rationem peccati habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari, anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptismum in mortem.... ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur. »

Sic autem remitti peccata, ut vere deleantur, tollantur et auferantur, et non solum radantur aut tegantur, abunde probavimus, diss. 7 de Grat. a. 1.

Patres pro utraque conclusione omittimus, quia passim sunt obvii, et citatos habes laudata diss. 3 de Sacram. in genere, a. 1 et 2.

Ratio theologica [4] : Apost., Rom. 6, dicit : « *Quicumque baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus ; consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus* » ; et postea concludit : *Ita et vos exis-*

[1] Q. 60, a. 4 et 6, o. [2] Ib. a 4. [3] Ib. a 6. [4] Ib [5] Ib.

[1] Ibid. a. 8, o, [2] Ib. a. 1, o, [3] Ib. in a. [4] c. [4] Ib. o.

timate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro »: ergo per Baptismum homo moritur vetustati peccati, et incipit vivere novitati gratiæ. Subsumo : Atqui omne peccatum ad pristinam vetustatem pertinet : ergo omne peccatum per Baptismum tollitur.

Dico 3° : Per Baptismum remittitur omnis pœna [1] pro peccatis luenda coram Deo; non tamen tolluntur præsentis vitæ pœnalitates.

Prob. prima pars 1° ex conciliis. Conc. Flor., decreto cit., sic definit : « Hujus sacramenti (Baptismi) effectus est remissio omnis culpæ originalis et actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur ; propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio ; sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cœlorum et Dei visionem perveniunt »; Trid. cit. definit nihil prorsus baptizatos ab ingressu cœli remorari ; et sess. 6, cap. 14, dicit quod in Pœnitentia, pœna « non tota semper, ut in Baptismo fit, dimittitur illis. »

Prob. 2° ex Patribus : S. Clemente, l. 2 *Constit.*, c. 41; S. Basilio ; *Exhortat. ad Bapt.*; S. Ambros., l. *de Elia*, c. ult.; S. Chrysost., hom. 1 ad baptizandos ; S. Greg. Naz. orat. 40 ; S. Aug. *in Enchirid.* ad Laurent., c. 64, et lib. 2, *de Peccat. Merit.*, c. 28.

Prob. 3° ex perpetuo Ecclesiæ usu [2], quæ nullam baptizatis injungit satisfactionem.

Ratio a priori est voluntas Christi ; sic autem voluisse Christum constat ex dictis, et ex sequentibus momentis : 1° ex institutione Christi per Baptismum homo incorporatur Christo et fit membrum ejus, sicque passioni et morti ejus communicat, sicut ejusdem corporis membrum, secundum illud Rom. 6 : *Si mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo.* Unde omni baptizato, ut Christi membro, communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus et mortuus esset : atqui passio Christi est sufficiens satisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum : ergo ille qui baptizatur, liberatur a reatu totius pœnæ sibi debitæ pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfecisset pro omnibus suis peccatis. Confer dissert. præcedentem, a. 5, petit. 4.

2° Conveniens erat ut efficacia passionis Christi plene communicaretur per aliquod sacramentum, id autem maxime decebat fieri per Baptismum ; tum quia est primum sacramentum, prima autem gratia principis solet esse plena et perfecta ; tum quia est regeneratio, in generatione autem nihil in genito remanet de corrupto ; tum quia est incorporatio Christo, in eodem autem corpore unum membrum satisfacit per satisfactionem quam exhibet aliud membrum, ut dictum est.

Dixi : Omnis pœna coram Deo luenda ; quia [1] in pœnis quæ judicio humano inferuntur non solum attenditur qua pœna sit homo dignus quoad Deum ; sed etiam in quo sit obligatus quoad homines qui læsi et scandalizati sunt propter peccatum alicujus. Et ideo licet homicida per Baptismum liberetur a reatu pœnæ quoad Deum, remanet tamen obligatus adhuc quoad homines, quos justum est ædificari de pœna, sicut sunt scandalizati de culpa. Pie tamen princeps talibus posset pœnam indulgere.

Secunda pars probatione non indiget, [2] quippe quæ infelici nostra experientia constat ; subjicimur namque fami, siti, morbis, morti, concupiscentiæ, etc.; non quod Baptismus non habeat vim has pœnalitates auferendi, ejus enim virtute auferentur a justis in resurrectione, *quando mortale hoc induet immortalitatem*, 1 Cor 15. Verum eas nunc non aufert, et hoc rationabiliter propter tria : 1° quidem, quia per Baptismum homo incorporatur Christo et fit membrum ejus, ut dictum est ; et ideo conveniens fuit ut id agatur in membro incorporato quod est actum in capite ; Christus autem quamvis fuerit plenus gratia, habuit tamen corpus passibile, quod post passionem et mortem est ad vitam gloriosam resuscitatum : unde et christianus, quamvis gratiam consequatur in Baptismo quantum ad animam, habet tamen corpus passibile, in quo Christo possit compati ; sed tandem resuscitabitur ad impassibilem vitam : unde illud Apostoli Rom. 8 : *Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* 2° Hoc est conveniens propter spirituale exercitium, ut videlicet contra concupiscentiam et alias passibilitates pugnans homo, victoriæ coronam acciperet. 3° Hoc fuit conveniens ne homines ad Baptismum accederent propter impassibilitatem præsentis vitæ, et non propter gloriam vitæ æternæ.

Porro isti defectus, quamvis sint naturales, et reperirentur in statu naturæ puræ, dicuntur tamen in hoc statu naturæ lapsæ, pœnalitates ; quia cum vi doni integritatis non essent in statu innocentiæ, peccato Adæ effectum est

[1] Ibidem a. 2 et 3, o. [2] Ibid. a. 2, o.

[1] Ibid. a. 2, ad 3. [2] Ibid. a. 3, o.

ut, hoc dono amisso, iis subjiceremur ; et ideo dictæ pœnalitates, quasi pœna peccati. Confer de Gratia, dissert. 2, art. 1. § 1, et art. 2.

Dico 4° : Quidam alii Baptismi effectus[1] convenienter assignantur. 1° *Incorporatio*, quia, ut dictum est, per Baptismum incorporamur Christo tanquam ejus membra ; 2° *illuminatio*, quæ est per fidem, cujus Baptismus est sacramentum et professio ; 3° *fœcundatio*, quatenus ratione gratiæ sacramentalis per Baptismum collatæ fœcundamur ad bona opera exercenda : juvat autem specialiter hæc gratia ad recipiendam doctrinam fidei, ad justitiam acceptam retinendam, et ad operandum juxta illam : confer dissert. 3 de Sacram. in genere, a. 5 ; 4° *apertio regni cœlestis*, quia aperire januam regni cœlestis, nihil est aliud quam amovere obstaculum, quo quis impeditur regnum cœleste introire : hoc autem obstaculum est culpa et reatus pœnæ, quod tollitur per Baptismum, ut dictum est.

Dices 1° ; Regnum cœlorum per passionem Christi est apertum. 2° Qui baptizati mortui sunt ante passionem et mortem Christi, non sunt tunc ingressi regnum cœlorum. 3° Circumcisio tollebat similiter omnem culpam et pœnam, et tamen non aperiebat regnum cœlorum : ergo.

Resp. ad primum : Passio Christi aperuit regnum[2] cœlorum sufficienter omnibus, seu respectu totius naturæ; huic autem particulari aperit, quando applicatur meritum passionis per Baptismum, per quem ejus peccatum tollitur, quod erat illi impedimentum personale. Ad secundum : Baptizati morientes ante passionem Christi, non sunt statim ingressi regnum cœlorum per accidens, quia tunc Baptismus nondum habebat suam perfectam significationem, quæ est mortis, sepulturæ et resurrectionis Christi præteritæ ; hunc tamen introitum expectabant vi Baptismi tanquam instrumenti passionis Christi. Ad tertium: Disparitas est quod circumcisio tollebat tantum impedimentum ex parte personæ, remanente impedimento ex parte totius naturæ, quod cum Christus abstulerit, remanet tantum impedimentum ex parte personæ, quod Baptismo aufertur.

Dico 5° : Alter effectus Baptismi est character animæ indelebiliter impressus ; de quo sat dixi in tract. de Sacr. in genere, diss. 4, a. 1. Illuc recurre.

[1] Ibidem a. 5 et 7, o. [2] Ibidem ad 1.

ARTICULUS II.

UTRUM BAPTISMUS FICTE SUSCEPTUS, RECEDENTE FICTIONE, REVIVISCAT?

Duplex hic distinguenda est fictio : Una voluntatis, quando quis simulat se habere voluntatem suscipiendi Baptismum, quam tamen non habet; et de illa hic non agitur, quia talis fictio irritat sacramentum ; quod autem nunquam extitit, reviviscere non potest. Altera est dispositionis, quando quis simulat aut credit se habere dispositionem sufficientem ad sacramentum et ejus effectum, et tamen non habet : ut si accedat cum intentione quidem suscipiendi sacramentum, sed vel sine fide, vel sine pœnitentia, vel cum affectu ad peccatum, et dicitur sic positive indispositus : aut si accedat cum attritione naturali, quam invincibiliter putat esse supernaturalem, et sic dicitur negative indispositus. Uterque recipit sacramentum Baptismi et characterem, sed non gratiam et remissionem peccatorum; quia gratia est incompossibilis cum affectu ad peccatum, et homo non disponitur ad gratiam recipiendam nisi per actum supernaturalem. Quæstio est itaque utrum Baptismus ficte hac dispositionis fictione, sive positiva, sive negativa, susceptus, recedente fictione, reviviscat, sic ut gratiam producat et peccata remittat?

Dico : Baptismus ficte susceptus[1], recedente fictione, sic reviviscit, ut gratiam producat, et peccata tam originale quam actualia, quæ ipsum præcesserunt aut comitata sunt, remittat quoad reatum culpæ et totius pœnæ ; non tamen illa, quæ post ipsum commissa sunt. Est communis cum Auctore.

Prob. prima pars 1° ex. S. Aug. l. 3 *de Bapt.*, c. 13, ubi loquens de Baptismo in hæresi vel schismate suscepto, dicit ; : « Si autem quamvis apud hæreticos vel schismaticos idem sit Baptismus Christi, non tamen ibi operatur remissionem peccatorum, propter eamdem discordiæ fœditatem et dissentionis iniquitatem ; tunc incipit valere idem Baptismus ad dimittenda peccata, cum ad Ecclesiæ pacem venerint: non ut jam vere dimissa non retineantur, neque ut ille Baptismus quasi alienus aut alius improbetur, ut alter tradatur ; sed ut idem ipse, qui propter discordiam foris operabatur mortem, propter pacem intus operetur salutem. » Et lib. 1, c. 12, loquens de Baptismo in Ecclesia catholica ficte suscepto, dicit : « Sicut in illo qui fictus accesserat, fit ut non denuo ba-

[1] Ibid. a. 10, o, et ad 2 et 3.

ptizetur, sed ipsa pia correctione et veraci confessione purgetur, quod non posset sine Baptismo, ut quod ante datum est, tunc valere incipiat, cum illa fictio veraci confessione recesserit. »

Quamvis ergo præcipua controversia inter S. Aug. et donatistas fuerit de validitate Baptismi in hæresi vel schismate suscepti, occasionaliter tamen nostram conclusionem clarissime asseruit, arguendo ad hominem, quasi dixisset: Si Baptismus apud vos cum indebita dispositione susceptus valeat et non iteretur, quia sublata fictione exerit suum effectum : ergo nec in hæresi vel schismate receptus debet repeti, quia deposita hæresi vel abjecto schismate pariter exerit suum effectum.

Neque dici potest quod S. Aug. intelligat peccatum orig., sublata fictione, remitti virtute solius pœnitentiæ, alioquin falso dixisset, quod « tunc incipiat valere » Baptismus.

Non etiam obstat quod dicit Vasques nullum hujus suæ opinionis argumentum proferre, sive ex S. Scriptura, sive ex traditione, sive ex definitionibus Ecclesiæ, sive a ratione; id enim non putavit necessarium S. D., quia, ut dictum est, non erat inter ipsum et donatistas controversia de ista reviviscentia, quam ipsi donatistæ admittebant : hanc ergo sententiam protulit tanquam certam et communiter receptam suo tempore. Unde auctor sermonis de passione apud S. Cypr. de his qui ficte Baptismum susceperunt, dicit : « Ubi redierint ad cor, constat ablutionis donum, et redit effectus munerum, nec alias quæri aut repeti necesse est salutiferum sacramentum. » Et S. Greg., lib. 9, ep. 61, nunc 67, dicit : « Ab antiqua Patrum institutione manasse, ut qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manuum, aut sola fidei professione ad sinum matris Ecclesiæ revocentur.... quia sanctum Baptisma quod sunt apud hæreticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit, cum vel illi per impositionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel isti propter professionem veræ fidei sanctæ et universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti. »

Prob. 2° ratione [1] : Cum aliquid generatur, simul cum forma recipit effectum formæ, nisi sit aliquid impediens, quo remoto, forma rei generatæ producit suum effectum : sic cum corpus grave generatur, movetur deorsum, nisi sit aliquid prohibens, quo remoto, statim incipit moveri deorsum : atqui Baptismus est quædam spiritualis generatio, et quando aliquis baptizatur, accipit characterem quasi formam, et consequitur effectum, qui est gratia remittens omnia peccata, nisi impediatur per fictionem : ergo oportet quod ea remota Baptismus statim consequatur suum effectum.

Sed observandum est cum Sylvio et Cajetano hanc Auctoris rationem esse intelligendam per accommodationem similitudinariam, ut, sicut in naturalibus simul cum forma dantur effectus formam consequentes, qui, si impediantur, remoto impedimento consequuntur : ita in Baptismo imprimitur character quasi forma, et cum eo nata est sequi ex ordinatione divina gratia, quæ, si impediatur, conveniens est ordinationi divinæ ut amoto impedimento sequatur : sive interim Deus utatur charactere tanquam instrumento ad illam causandam, sive conferatur ratione sacramenti prius suscepti.

Prob. 3° altera ratione : Qui, post Baptismum ficte susceptum, perfecte conteritur, aut accedit ad sacramentum Pœnitentiæ supernaturaliter attritus, justificatur, id nemo negat, consequenter regeneratur in Christo, emundatur a peccato orig. et ab omnibus peccatis actualibus ante Baptismum et in ejus susceptione commissis : atqui id non obtinet vi Pœnitentiæ, sed Baptismi : ergo recedente fictione Baptismus reviviscit. Prob. minor multipliciter : 1° ex illo Joan. 3 : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto*, etc. Si enim id totum obtineret vi Pœnitentiæ, non esset renatus ex aqua et Spiritu Sancto, sed ex aqua tantum. Neque dici potest ipsum renasci ex Spiritu Sancto per gratiam sacramenti Pœnitentiæ; hæc enim gratia non est regenerativa, sed ressuscitiva tantum : ergo. 2° Conc. Trid., sess. 6, cap. 4, docet quod « translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ.... sine lavacro regenerationis aut ejus voto fieri non potest, sicut scriptum est, Nisi quis », etc. : atqui in eo qui vere, sed ficte baptizatus est, non potest repeti Baptismus, nec habet locum votum suscipiendi Baptismum, qui semel datus non potest amplius suscipi : ergo illa translatio fit virtute Baptismi prius suscepti, sicque reviviscit. 3° Peccatum orig. et actualia peccata ante Baptismum aut in ejus susceptione commissa, non sunt materia sacramenti Pœnitentiæ; tum ex Trid., sess. 14, cap. 1 et 2, ubi docet sacramentum Pœnitentiæ esse institutum pro tol-

[1] Ibid. o.

lendis peccatis post Baptismum commissis; tum quia non cadunt sub clavibus et jurisdictione Ecclesiæ; sicut enim Ecclesia non habet jurisdictionem in hominem non baptizatum, ita nec in peccata, quæ commisit ante Baptismum : ergo ista peccata non remittuntur per sacramentum Pœnitentiæ, sed per sacramentum Baptismi reviviscentis. 4° Ex praxi Ecclesiæ, quæ nullam imponit satisfactionem pro peccato originali et pro peccatis actualibus commissis ante Baptismum aut in ejus susceptione, quamvis noverit Baptismum fuisse ficte susceptum : ergo supponit totam pœnam esse remissam, non vi sacramenti Pœnitentiæ, quod non habet istam virtutem : ergo virtute Baptismi reviviscentis.

Confirm. Cum sacramentum Baptismi sit initerabile, non satis esset provisum humanæ fragilitati, si, ficte susceptus, recedente fictione, effectum non haberet.

Prob. secunda pars conclusionis : Nullum sacramentum est institutum ad tollenda peccata futura, sed tantum præsentia et præterita; sunt enim medicinæ sanativæ præcedentium peccatorum et præservativæ futurorum: ergo. Confirm.: Peccata post Baptismum commissa subjiciuntur clavibus et jurisdictioni Ecclesiæ : ergo sunt materia Pœnitentiæ et non Baptismi.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam partem concl. Opus mortuum, id est, sine charitate factum, non reviviscit : atqui Baptismus ficte susceptus est opus mortuum : ergo.

Resp. dist. min. Baptismus ficte susceptus [1], ut est opus hominis, est opus mortuum, conc.; et ex hac parte non reviviscit; ut est opus Dei, est opus mortuum, neg.; et ex hac parte reviviscit.

Obj. 2° : Sacramenta secundum nos causant physice gratiam : atqui Baptismus, dum amovetur fictio, non potest physice causare gratiam, quia tunc non existit : ergo.

Resp. duplicem solutionem huic argumento nos dedisse, diss. 3 de Sacr. in genere, art. 2 : primam, Baptismum virtute remanere in suo effectu, scilicet charactere; alteram, sententiam thomisticam de causalitate physica sacramentorum esse intelligendam, quando concurrunt omnes conditiones requisitæ ad causalitatem physicam, quarum prima est realis existentia causæ. Vide ibi.

[1] Ibidem ad 1.

Obj. 3° : Baptismus non reviviscit, nec operatur, nisi prius amoveatur fictio : atqui per amotionem fictionis omnia peccata tam præcedentia quam subsequentia tolluntur : ergo nihil restat tollendum per Baptismum, Prob. min. Amotio fictionis fit per infusionem gratiæ : atqui gratia nullum compatitur peccatum : ergo.

Resp. dist. maj. Baptismus non producit suum effectum, nisi prius prioritate naturæ amoveatur fictio, conc.; prioritate temporis, neg. Eodem igitur instanti reali quo tollitur fictio et peccata Baptismum subsequentia per infusionem gratiæ simul tolluntur et præcedentia per eamdem gratiam, quæ est ab utroque sacramento : quatenus est a sacramento Pœnitentiæ, concurrit directe et per se ad amotionem fictionis et peccatorum subsequentium, sed indirecte tantum et tanquam removens prohibens ad remissionem peccatorum præcedentium Baptismum, ideoque prius natura in genere causæ materialis et dispositive; sicque Baptismus et Pœnitentia simul tempore concurrunt ad justificationem hujus peccatoris : Baptismus per se et directe respectu peccatorum præcedentium, Pœnitentia per accidens et indirecte tanquam removens prohibens respectu eorumdem; sed respectu fictionis et subsequentium per se et directe, quia hæc sunt ejus materia, non præcedentia.

Inst.: Peccata Baptismum præcedentia sunt etiam materia Pœnitentiæ : ergo. Prob. ant. Sunt peccata hominis subditi Ecclesiæ : ergo et ipsa sunt Ecclesiæ subdita, consequenter materia Pœnitentiæ.

Resp. neg. ant. Ad prob. neg. conseq. Non enim ex eo quod quis per Baptismum fiat subditus Ecclesiæ, sequitur quod peccata quæ prius commisit, subdantur Ecclesiæ, ut patet ex tertia probatione conclusionis, præsertim ex praxi Ecclesiæ, quæ illa non agnoscit sui fori, cum iis nullam imponat satisfactionem. Nec refert quod peccatum commissum in uno loco, quandoque puniatur in altero, cujus jurisdictioni reus est subditus; id enim fit vel ex implicita seu interpretativa voluntate domini loci in quo delictum fuit commissum, vel ex dispositione juris humani; similem autem a Deo pro sacramentis institutam dispositionem vel voluntatem non agnoscit Ecclesia.

Obj. 4° : Fictio tollitur per Pœnitentiam et non per Baptismum, ut docet D. Th. et patet, quia per se et directe opponitur dispositioni.

quæ requiritur ut reviviscat sacramentum : atqui fictio est peccatum concomitans Baptismum : ergo.

Resp. dist. min. Fictio volita et inchoata est peccatum concomitans Baptismum, conc., et hæc remittitur per Baptismum ; fictio consummata, neg. : hæc enim est posterior Baptismo ; tum quia non intelligitur profanatio sacramenti consummata, nisi supponatur sacramentum; tum quia consummatur fictio in eo instanti, in quo deberet infundi gratia et impeditur, alioquin Baptismus non esset ficte susceptus; eo autem instanti non est amplius Baptismus, quia non causat gratiam, nisi quando completus et perfectus desinit; desinit autem, ut alia successiva, per instans extrinsecum seu per primum sui non esse, in quo verum est dicere: Nunc non est et immediate ante erat.

Inst. : Ficte suscipiens Baptismum tenetur confiteri fictionem non solum consummatam, sed etiam inchoatam et currentem cum susceptione Baptismi : ergo hæc etiam tollitur per sacramentum Pœnitentiæ. Prob. ant. Tenetur confiteri se suscepisse ficte sacramentum : atqui ille non suscipit ficte sacramentum, cujus fictio posterior est sacramento suscepto : ergo.

Resp. neg. ant. Ad. prob. dist. min. Ille non suscipit ficte sacramentum, cujus fictio posterior est sacramento, si illa fictio posterior non sit obex gratiæ sacramenti, conc.; secus, neg.; in hoc enim situm est peccatum fictionis, quod ponat obicem gratiæ conferendæ per sacramentum, alioquin non esset sacramentum ficte susceptum ; non autem potest ponere obicem gratiæ, nisi in eo instanti quo sacramentum illam conferret, si non esset obex, et illud instans, ut diximus, est extrinsecum sacramento.

Subsumes : Atqui non potest confiteri fictionem consummatam, nisi simul confiteatur peccata præcedentia et concomitantia : ergo. Prob. subsumptum : Qui tenetur confiteri peccatum, tenetur et ejus gravitatem aperire : atqui fictio fit gravior ex peccatis præcedentibus; quo enim plura sunt et graviora peccata, cum quibus accedit ad Baptismum, eo major est irreverentia sacramenti et gravius fictionis peccatum : ergo.

Resp. 1° dist. subsumptum : Non potest confiteri fictionem consummatam, nisi simul confiteatur peccata præcedentia, ut appareat gravitas fictionis præcise, transeat; ut per sacramentalem absolutionem remittantur, neg. Non sunt enim ejus materia; et sic nihil contra nos. Sed 2° neg. subsumptum : ad prob. neg. maj. in casu præsenti, in quo concurrunt duo sacramenta; quia cum gravitas illa proveniat ex peccatis præcedentibus, quæ non pertinent ad sacramentum Pœnitentiæ, et remittantur simul per Baptismum reviviscentem, non est necesse quod illa confiteatur, sed sufficit quod confiteatur simpliciter fictionem formalem, dicendo se suscepisse sacramentum Baptismi in peccato mortali.

Petes 1° quæ dispositio requiratur ut sacramentum ficte susceptum reviviscat ?

Resp. Si fictio fuit tantum negativa, puta quia suscipiens putabat invincibiliter se esse attritum supernaturaliter, cum non esset, sufficit si habeat attritionem supernaturalem, quia per illam tollitur fictio et obex gratiæ. Intellige tamen, modò post Baptismum non peccaverit mortaliter; alioquin dicendum erit de illo, sicut de ficto positive. Igitur si fictio fuit positiva, puta si accesserit sine fide aut cum affectu ad peccatum mort., aut scienter sine attrione sufficienti, requiritur contritio perfecta, vel attritio supernaturalis cum sacramento Pœnitentiæ; cum enim iste obex seu ista fictio sit in se peccatum mortale sacrilegii, non potest aliter tolli quam per perfectam contritionem, vel attritionem cum sacramento.

Petes 2° utrum sacramentum reviviscens conferat gratiam secundum mensuram dispositionis quam habebat subjectum, quando recepit ficte sacramentum, an secundum mensuram dispositionis quam habet, dum tollitur fictio ?

Resp. quosdam existimare quod gratiam conferat primo modo, ideoque minimam; putant enim in collatione Baptismi jam applicata esse merita Christi ad certum effectum : ita Joan. a S. Th. et Conink. Alii tamen communius tenent gratiam conferri secundo modo; quia actus fictionem tollens, licet non sit dispositio ad Baptismum, qui transiit, est tamen dispositio ad ejus effectum. Et licet quando suscipitur Baptismus sine fictione, Deus acceptet illum secundum dispositionem quæ tunc habetur, videtur tamen quod quando conditio subjecti pugnat cum effectu Baptismi, illum acceptet secundum eam dispositionem, quam habebit, quando tollet fictionem. Sicque juxta hanc sententiam fieri potest, quod majorem gratiam consequatur qui ficte accedit, quam qui non ficte, non quod illi prosit sua fictio, sed major dispositio, quando tollitur fictio.

Petes 3° utrum alia sacramenta ficte suscepta, recedente fictione, etiam reviviscant?

Resp. inter varias theologorum opiniones, probabilius videri sacramenta Confirmationis et Ordinis ficte suscepta, recedente fictione, reviviscere; tum quia imprimunt characterem sicut Baptismus, in eoque remanent virtualiter, ut, ablata fictione, suum effectum producant; tum quia cum ratione characteris indelebilis sint initerabilia, qui illa ficte susciperent, manerent perpetuo privati illorum effectu seu gratiis sacramentalibus, quibus indigent ad eorum munia obeunda : unde non esset satis provisum humanæ fragilitati, si non reviviscerent.

Idem plures non improbabiliter existimant de Extrema-Unctione et Matrimonio; quia Extrema-Unctio in eodem morbo iterari non potest, et tamen ejus effectu maxime indiget homo ut se præparet ad hujus vitæ exitum. Matrimonium vero, quia non potest iterari vivente conjuge, et hominem constituit in eo statu, in quo maxime indiget gratia hujus sacramenti.

De Eucharistia negat S. Th. in 4, d. 4, q. 3, a. 2, in fine; tum quia non imprimit characterem, et potest iterari toties quoties; tum quia alias sequeretur quod qui toto vitæ tempore innumeras communiones indignas fecisset, fieret in fine vitæ sanctissimus, si vere pœniteret, quod est absurdum.

De Pœnitentia videtur affirmare Auctor in 4, d. 17, q. 3, a. 4, q. 1, o. At juxta plures ejus interpretes hanc sententiam tacite saltem retractavit in sua Summa. De quo uberius, dum de sacramento Pœnitentiæ.

DISSERTATIO V.

De circumcisione et cæremoniis Baptismi.

D. Th. qq. 70 et 71.

ARTICULUS I.

DE CIRCUMCISIONE.

In quem finem fuerit instituta.

Circumcisionem fuisse figuram Baptismi constat[1]; tum quia sicut in Baptismo fit professio fidei et homo cœtui fidelium aggregatur, sic in circumcisione fiebat professio fidei in Christum venturum, et homo populo Dei aggregabatur; tum quia sicut in circumcisione abscindebatur pellicula carnis, sic in Baptismo spoliamur vitiis et peccatis.

Quantum ad ritus circumcisionis[2] : convenienter fuit instituta in membro generationis; 1° quia erat signum fidei in Christum ex semine David nasciturum; 2° quia erat in remedium peccati orig., ut mox dicam, quod per actum generationis traducitur; 3° quia ordinabatur ad diminutionem carnalis concupiscentiæ, quæ præcipue in illo membro viget; 4° ut sugillarentur sacra Veneris et Priapi in quibus hæc corporis pars honorabatur.

Ritus cultri lapidei non erat de necessitate sacramenti;[1] quia in ejus institutione nullum instrumentum determinatur. Justinus *in Dialogo* cum Triphone dicit primam circumcisionem factam fuisse cultello ferreo, et ita etiam a Judæis suo tempore fieri, quod et de suo tempore testatur S. Th.

Leguntur quidem quædam circumcisiones factæ cultello lapideo, ut circumcisio filii Moysis a Sephora, Exod. 4, et secunda circumcisio Josue a Deo mandata, Jos. 5 : *Fac tibi cultros lapideos, et circumcide secundo filios Israel.* Sed inde non sequitur quod sic fuerit præceptum in ejus institutione, quodque semper sic factum fuerit, aut debuerit fieri; quinimo ut

[1] Hic q. 70, a. 1. o. [2] Ibid. a. 3, ad 1 et 1 2 q 102, a. 5, ad 1.

[1] Ib. ad 2.

consuevissent Judæi circumcidere cultris lapideis, non fuisset necesse præcipere Josue ut tales adhiberet. Pro illa ergo duntaxat secunda circumcisione ita præceptum est, idque in figuram Christi, qui in S. Scriptura dicitur *Petra ;* Sephora autem sic egit propter festinationem et trepidationem Deo mortem minante Moysi marito suo.

Dies octavus erat de necessitate præcepti[1] : constat ex ejus institutione. Præveniri non poterat ob mortis periculum, quia per eam accelerata fuisset mors infantis, et aliunde poterat illi succurri per remedium legis naturæ. Poterat tamen differri, si immineret periculum mortis, quam non licebat periclitanti accelerare : ex quo patet quod non erat de necessitate sacramenti.

Suppono circumcisionem propter varios fines fuisse institutam : 1° sicut jam dictum est, ut esset figura Baptismi et circumcisionis spiritualis; 2° ut esset signum rememorativum fidei Abrahæ et fœderis Dei cum illo, et simul protestatio fidei in Christum ex semine Abrahæ nasciturum ; 3° ut per illam populus Dei consignaretur, ejusque cultui deputaretur ; 4° ut esset signum visibile distinctivum Judæorum a cæteris nationibus, et quasi frænum eos cohibens a commixtione cum illis. Sed quæstio est utrum præter istos fines fuerit etiam instituta in remedium peccati originalis? Negant Bellarm., Vasques, l'Herminier, Natal. Alex., Honoratus Tournely et quidam alii. Contra quos

Dico: Circumcisio fuit instituta[2] in remedium peccati orig.

Est ita communis ut Auctor cit. conceptis terminis dicat: « Ab omnibus communiter ponitur quod in circumcisione peccatum originale remittebatur. » Idque probat ex S. Aug. Verum hanc sententiam non denegant S. Augustino adversarii, sed volunt ipsum illius parentem esse, et in hoc a præcedentibus Patribus recessisse.

Prob. conclusio 1° ex S. Scriptura, Gen. 17, ubi refertur institutio circumcisionis. Sic legitur versu 12 et 14: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris.... Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Sicut ergo ex illo Joan. 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum cœlorum,* colligimus Baptismum esse institutum in remedium peccati originalis, ita ex illo, *Masculus,* etc., recte colligitur circumcisionem fuisse institutam in remissionem peccati originalis; *masculus* enim ibi indefinite ponitur, sicque debet intelligi de omnibus etiam infantibus, sicut το *nisi quis renatus,* etc. Idque indicant verba præcedentia: *Infans octo dierum circumcidetur,* et ita expresse habent septuaginta interpretes: *Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit octavo die*; ita ut sensus legis circumcisionis sit: Quicumque non fuerit circumcisus peribit, quia reus est transgressionis Adæ, et in eo non fuit observatum pactum circumcisionis institutæ ad illius transgressionis remissionem.

Hinc S. Aug. arguens cont. Pelag., l. 2, *de Nupt. et Concup.*, cap. 11, dicit: « Sed ipse jam dicat, quare interiret anima ejus de genere suo, si circumcisus die non esset octavo; quid ipse peccasset, quid offendisset Deum, ut de aliena in se negligentia tam severa sententia puniretur, si nullum esset originale peccatum? De circumcidendis enim Deus sic mandavit infantibus, *Masculus,* etc... Ex quo enim instituta est circumcisio in populo Dei, quod erat tunc signaculum justitiæ fidei, ita ad significationem purgationis valebat et in parvulis originalisque veterisque peccati, sicut et Baptismus ex illo valere cœpit ad invocationem hominis, ex quo est institutus. » L. 3, *contra Jul.*, c. 18; « Cur ipse Isaac, nisi Baptismatis Christi signo circumcisus fuisset, periisset anima ejus de populo suo? » Iterum infra: « Quid meruerat ut anima ejus de populo suo periret, nisi circumcisio subveniret? » Unde epist. *ad Dardanum* 57, nunc 187, cap. 11: « Circumcisio antiquis sanctis pro Baptismo fuisse creditur ». Et lib. *contra Litt. Petil.*, c. 72. « Certe antiquus populus Dei circumcisionem pro Baptismo habebat. »

Multa reponunt adversarii ut auctoritatis S. Scripturæ et interpretationis S. Aug. vim elidant.

Dicunt 1° legem hanc circumcisionis, *masculus,* etc., spectare tantum adultos et non parvulos; tum quia neque in Hebraico textu, neque in nostra Vulgata legitur : *Octavo die;* tum quia spectat illos duntaxat, qui pactum circumcisionis irritum faciunt, quod facere non possunt infantes.

Sed contra: Quamvis neque in Hebræo, neque in Vulgata legatur : Octavo die : attamen, ut dixi, sic debet intelligi, tum ex versu præcedenti; tum quia *masculus* indefinite ponitur; tum quia legitur in versione septuaginta

[1] Ib. ad 3. [2] Ibid. a. 4, o.

interpretum : vera enim est ista versio, neque quidquam in ea reprehendi potest, dicit ipse Bellarm. *de Verbo Dei,* lib. 2, c. 6, nisi « vitia quæ in eam postea irrepserunt negligentia vel malitia aut etiam ignorantia aliorum », quod dici non potest de præsenti textu, cum sic uniformiter legatur in omnibus exemplaribus græcis : quapropter dicendum illos has particulas apposuisse ad clariorem intelligentiam textus Hebraici, et quia antiqua synagoga sic intelligebat. Ita etiam legitur in Polyglottis Anglis in Pentateucho Samaritano, quem quidam dicunt fuisse scriptum tempore Esdræ, alii ante Christum natum. Quantum autem ad hæc verba, « quia pactum meum irritum fecit », sensus est : quia pactum meum in eo non fuit observatum.

Dicunt 2° hæc verba : *Delebitur anima illa de populo suo,* non designare mortem æternam, sed vel mortem temporalem, quam minatus est Deus Moysi ob negligentiam circumcidendi filium suum, vel exclusionem a cœtu Judæorum et populo Dei; alterutrum enim importat ista phrasis pluries repetita in S. Scripturis, Exod. 12 et 31, Levit. 7 et Num. 19.

Sed contra : Imprimis certum est his verbis non significari morte temporali plectendum esse eum qui non fuerit circumcisus; nemo enim unquam ob circumcisionem omissam fuit capite damnatus. Exemplum Moysis non est ad rem; non enim agitur in textu, quem versamus, de illo qui negligit suos circumcidere, sed de illo qui non circumciditur. Aliunde specialiter culpandus erat Moyses negligendo circumcidere suum filium; tum quia erat constitutus princeps gentis, tum quia proxime dimicaturus contra idololatras patiebatur in filio fomentum et semen idololatriæ, scilicet peccatum originale. Denique factum unius non constituit legem generalem, maxime cum constet de usu contrario.

Itaque intelligenda est illa phrasis de exclusione a populo Dei vel per mortem æternam, vel per separationem ab Ecclesia visibili. Primum videtur dicendum, quia juxta phrasim Hebraicam in pluribus locis, Genes. 25 et 49, 1 Machab. 4 et alibi, *Apponi ad populum suum,* significat hæreditatem sanctorum : ergo ista contraria, *Deleri de populo suo,* significat hujus hæreditatis privationem. Sed esto intelligatur separatio ab Ecclesia visibili, perinde est ; quisquis enim ab Ecclesia sanctorum ejicitur, a regno cœlorum excluditur.

Dicunt 3° S. Augustinum in hanc descendisse sententiam, partim quia legebat cum versione Græca in textu *octavo die,* quæ tamen verba non leguntur in Hebræo, nec in Vulgata; partim quia intelligebat *pactum* de pacto cum Adamo de non comedendo fructu vetito, cum tamen communiter intelligatur et debeat intelligi juxta textum de pacto circumcisionis cum Abraham; partim quia, disputans contra pelagianos, colligebat undequaque argumenta, quibus probaret peccatum originale, quod commode demonstrabat ex remedio contra ipsum instituto, cujus tamen remedii non meminerunt Patres ipso S. Aug. antiquiores : « Quapropter, inquit Honoratus Tournely, ab ejus sententia, salva quæ ipsi debetur reverentia, recedere nobis fas est. »

Contra primum jam respondi independenter a textu Græco, τῷ *octavo die* subintelligi in Hebræo et in Vulgata : item veram esse versionem Græcam, neque aliquid Hebræo vel Vulgatæ contrarium continere, sed utriusque clariorem explicationem. Contra secundum : Utramque intelligentiam adhibuit S. Aug., lib. 16, *de Civit.*, c. 27. Contra tertium: Argumenta quæ colligit S. Aug. contra pelag. optima sunt et a sequentibus Patribus, ac theologis probata, nec præcedentibus contraria, ut patebit ex mox dicendis. Unde

Prob. 2° ex iis qui S. Aug. præcesserunt. In Thalmud. tract. *Sanhedrim,* c. 11, juxta interpretationem Josephi de Voisin, l. *de Lege divina,* c. 6, legitur : « Quæritur, quando infans particeps esse possit futuri sæculi? Rabbi Machman filius Isaac respondet, statim ac circumcisus est ».

S. Basilius, hom. 13, comparans circumcisionem Baptismo, dicit : « Circumcisionem Judæus minime differt ob comminationem; quoniam omnis anima quæ die octava non circumcidetur, e populo suo exterminabitur; at tu circumcisionem non manu factam, quæ per Baptismum in depositione carnis perficitur, differre quæris, ipsum audisti Dominum; Amen dico vobis, nisi quis renatus fuerit ». Ibi S. Basilius circumcisionem circumcisioni, comminationem comminationi comparat : quod est ergo octavo die non circumcidi, hoc est in Christo non baptizari ; et quod est perire de populo, hoc est non intrare in regnum cœlorum. Ita arguebat S. Aug., l. 2, *contra Jul.*, c. 6, ex hoc testimonio quod citaverat sub nomine S. Chrysostomi.

S. Ambros., lib. 2 *de Abraham,* cap. 11, dicit : « Egregie autem infantiæ in primis vagitibus circumcidi mares lex jubet etiam vernaculos ; quia sicut ab infantia peccatum, ita

ab infantia circumcisio. Nullum tempus vacuum debet esse tutelæ, quia nullum est culpæ vacuum..... Nec senex ergo proselytus, nec infans vernaculus excipitur, quia omnis ætas peccato obnoxia, et ideo omnis ætas sacramento idonea. »

Isychius Jerosol. qui floruit circa finem quarti sæculi, l. 3 in Levit.: « Incircumcisum de populo suo perire ostendit, quia ante circumcisionem, abominabilem habet carnem et immundam; mundatur autem per circumcisionem, quæ imaginem gerit resurrectionis mortuorum. »

Non ergo novam opinionem invexit S. Aug., sed a Patribus haustam tradidit, et tanquam suo tempore communiter receptam : « Certe, inquit, lib. 2 *contra Litt. Petil.*, c. 72, antiquus populus Dei circumcisionem pro Baptimo habebat »; et ep. 57, *ad Dardanum*, nunc 187, c. 11 : « Circumcisio antiquis sanctis pro Baptismo fuisse creditur. »

Prob. 3° ex Patribus S. Aug. posterioribus. Sanctus Prosper, lib. *de Prædictionibus*, 1 p., c. 14, dicit institutam circumcisionem, « ut per integritatem Deus id repararet quod fuerat vitiatum. »

S. Greg., lib. 4 *Moral.*, c. 3 : « Quod apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex stirpe Abrahæ prodierant mysterium circumcisionis.» Referuntur in jure de Consec. q. 4, can. 5.

S. Bernardus, serm. 1 de Cœna Dom.: « Quæ est ergo gratia, unde per Baptismum investimur ? utique purgatio delictorum; hujus quidem gratiæ sacramentum prius erat circumcisio, ut originalis rubiginem culpæ, quæ manaverat a parentibns primis cultellus eraderet. » Lege insuper ep. 77, *ad Hug.*, et serm. 4, de Circumcisione.

Innoc. III, cap. *Majores*, Extra.de Bapt., lib. 3, tit. 4 : « Baptisma successit circumcisioni... Sicut sine distinctione qualibet Mosaica lex clamabat : Anima cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo: ita nunc indistincte intonat vox evangelica: Nisi quis renatus fuerit, etc. » Postea ponit discrimen inter circumcisionem et Baptismum, quod « etsi originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, et damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum cœlorum, quod usque ad mortem Christi fuit observatum. »

His jungendi sunt Venerab. Beda, lib. 1 in Luc., c. 8; Magist. sent., l. 4, q. 1; Hugo Viet.; l. 1, p. 2, c. 3; S. Th. hic et alibi; S. Bonav.; Alensis; Scotus; Durandus et alii innumeri.

Hos quidem pro majori parte sibi opponit Tournely, sed ad solum S. August. respondet eo modo, quem refutavimus supra, ad alios vero obmutescit.

Prob. 4° rationibus theologicis. Omni tempore tam in lege naturæ quam in lege scripta fuit pro parvulis remedium contra peccatum orig. institutum in aliquo signo visibili protestativo fidei in Christum venturum : ita docet ipse Tournely, q. 2 de Sacram. in genere, a. 3. Istud autem signum, secundum D. Th., q. 60, art. 5, ad 3, debuit esse magis determinatum post Incarnationem revelatam Abrahæ, et in lege scripta quam in lege naturæ ad expressiorem significationem gratiæ Christi, per quam humanum genus sanctificatur: atqui nullum aliud est assignabile quam circumcisio, aut assignent: ergo.

Verum, quod forte miraberis, hoc ipsum, cogente veritate, agnoscit Tournely, non satis sibi constans; laudato enim art. 3, postquam prima conclusione posuit et probavit ex Patribus extitisse pro parvulis in lege naturæ aliquod adversus peccatum orig. remedium, dicit : « Atque hoc ipsum legis naturæ contra originalem noxam remedium perseveravit etiam in lege Moysis, ac locum habuit tum in infantibus, qui ante octavum a nativitate diem circumcidi non poterant, tum in mulieribus quæ a lege circumcisionis erant immunes; pro illis enim non aliud fuit remedium, quam quod tempore legis naturæ usurpabatur. » Hæc verba, ut arbitror, non indigent glossa, aperte enim indicant pro parvulis octo dierum, qui poterant circumcidi, non perseverasse remedium legis naturæ, sed illi subrogatam fuisse circumcisionem.

Confirm. Juxta SS. Patres et omnes theologos, annuente Tournely, q. cit, art. 3, circumcisio erat sacramentum antiquæ legis : atqui de ratione sacramenti est quod sit signum practicum gratiæ et perfectæ sanctitatis : hoc quidem negat theologus Paris.; sed nos probavimus de Sacram. in genere, diss. 1, a. 2 : ergo.

Quomodo vero circumcisio conferret gratiam, dixi, diss. 3 de Sacram. in genere, a. 6, eam scilicet conferre parvulis *ex opere operato*, non active, sed passive, hoc est, circumcisionem non habere in se vim efficiendi gratiam, sicut habent sacramenta novæ legis, sed Deum ad eius positionem ex fide Media-

toris gratiam conferre. Vide diligenter loco cit.

Insuper adverte circumcisionem posse considerari dupliciter. 1° nude ut erat signum carni impressum, quo Judæi sensibiliter a gentibus distinguebantur; 2° ut erat sacramentum fidei et regenerationis, seu ut erat professio fidei in Christum venturum; sic enim Deus illam instituerat, ut quicumque recta intentione illam adhiberet, profiteretur per illam fidem Christi venturi. Primo modo considerata nihil conferebat ad gratiam et ad remissionem peccati, quamvis de illa ut tali gloriarentur Judæi, quos ideo redarguit Apostolus. Secundo autem modo considerata conferebat, sicut dixi, passive et moraliter, non præcise ratione sui,sed ratione fidei hoc signo significatæ et applicatæ. Ad hæc duo si bene attenderis, facile solves argumenta ex Apostolo et Patribus deprompta.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° cum Tournely: Gen. 17, v. 10 et 11, ad hoc unum instituta legitur circumcisio, ut esset signum fœderis inter Deum et Abraham ejusque posteros: *Hoc est pactum meum*, inquit Deus, *quod observabitis inter me et vos et semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit signum fœderis inter me et vos.* Nihil de remedio peccati: ergo.

Resp. neg. ant. Versu enim 14, legitur lex generalis quod qui non circumcidetur, delebitur de populo Dei. Vide primam probationem. Insuper Deus non init fœdus cum impiis; si ergo circumcisio sit signum fœderis Dei cum posteris Abrahæ, necesse est ut hi habeant fidem, gratiam, sanctitatem; illam autem parvuli non habebant in præputio, sicut Abraham adultus habuerat; nascebantur enim filii iræ: ergo illam habebant per circumcisionem, ut erat protestativa fidei, quam habuerat Abraham.

Obj. 2° cum eodem.: Apost. Rom. 4, v. 11, dicit Abraham *accepisse signum circumcisionis signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio;* super quem locum S. Aug., l. 4, *contra Donat.*, c. 24, docet circumcisionem fuisse in Abraham signaculum justitiæ præcedentis; in Isaac vero et iis qui parvuli circumcidebantur, fuisse signaculum justitiæ sequentis, quando scilicet ad adultam ætatem pervenerint. Insuper multa alia in eamdem rem profert Apost.

Resp. equidem Abraham accepisse justitiam fidei in præputio, quia ex fide justificatus erat antequam institueretur circumcisio, ut esset pater omnium credentium, sive circumcisorum, sive incircumcisorum. At Isaac et alii posteri Abrahæ justitiam fidei acceperunt in circumcisione. Cum autem S. Aug. dicit in Isaac fuisse signum justitiæ secuturæ, non intelligit de remissione peccatorum et justitia habituali, sed de actuali. Sicut enim in Abraham operatio virtutum præcesserat circumcisionem, sic in Isaac et parvulis circumcisis secutura erat, si in dono justitiæ, quod acceperant, perseverarent.

Quantum ad alia quæ profert Apostolus, iis tantum vult ostendere justitiam non haberi, sive per legem, sive per circumcisionem nude et carnaliter consideratam, sed per fidem Christi, cujus circumcisio erat sacramentum et professio, sicque circumcisionem sine illa fide nihil prodesse ad justitiam, cum illa vero prodesse: sicut quamvis ibidem dicat Apostolus opera legis sine fide non justificare, id tamen non denegat operibus fidei conjunctis; similiter de circumcisione. Item sicut dicimus nihil valere Baptismum ut est nuda ablutio corporis, multum autem valere ut est sacramentum: ita dixit Apost. circumcisionem carnalem, seu ut est abscissio carnis, nihil valere, licet multum valeat ut est sacramentum et professio fidei; et ita loquebatur Apostolus, ut fidem commendaret et compesceret superbiam Judæorum, qui propter circumcisionem gloriabantur et gentes contemnebant.

Inst. 1°: Apost. ibid., cap. 3, dicit: *Quid ergo amplius Judæo est, aut quæ utilitas circumcisionis? multum per omnem modum, quia credita sunt illis eloquia Dei:* ergo ibi sistit privilegium circumcisionis, quod Judæis sint concessæ lex et prophetiæ, justitia autem habeatur ex fide sive in circumcisione sive in præputio.

Resp. 1°: ut ante, sensum Apostoli esse legem et circumcisionem carnalem prout spectant ad vetus Testamentum absque fide Christi et circumcisione cordis, nihil aliud conferre ad justitiam quam notitiam mandatorum, quæ peccata arguunt, non tollunt. 2° Juxta plures per *eloquia Dei*, oracula et promissa Dei intelliguntur, inter quæ reponitur illud, quod per circumcisionem ex fide deleatur peccatum in homine, ut ipse non deleatur de populo Dei. 3° Juxta Estium, ista responsio Apostoli non spectat secundum membrum suæ interrogationis, hoc scilicet: *Aut quæ utilitas circumcisionis?* illi enim respondet capite se-

quenti; sed primum, hoc scilicet : *Quid ergo amplius Judæo est?*

Inst. 2° : Idem Apost., Galat. 5, dicit : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet neque præputium* : ergo.

Resp. Apostolum ibi redarguere quosdam, qui volebant legem tunc adhuc vigere et necessariam esse ad salutem : sensus ergo illius est : Nunc in Christo, id est, in religione christiana, nihil valet ad justitiam consequendam, sive circumcisio, sive præputium, sive sis circumcisus sive non, sed fides non otiosa seu quæ per charitatem operatur.

Obj. 3° cum eodem ex Patribus S. Augustino anterioribus. Justinus *in Dialogo cum Tryphone* : « Circumcisionem, inquit, in signum, non in justitiam accepit. » S. Irenæus, l. 4, *contra Hæreses*, c. 30 : Circumcisionem non quasi consummatricem justitiæ, sed in signo eam dedit Deus. » Tertull., l. *adversus Judæos*, c. 2 : « Si circumcisio purgat hominem, Deus Adam incircumcisum non faceret; cur eum non circumcidit vel posteaquam deliquit, si purgat circumcisio? » et cap. 3, *de Abraham* : « Acceperat circumcisionem, sed quæ esset in signum temporis illius, non in salutis prærogativam. » Idem S. Chrysostomus, hom. 27 in Genes., S. Ambros., Ep. 72, S. Creg. Niss., *de Trinit. adv. Judæos*, S. Cyprian., lib. 1 contra Judæos, cap. 8, S. Hieronym. in cap. 3 Galat. et alii : ergo.

Resp. 1° laudatos Patres loqui de circumcisione eo sensu quo superius dixi locutum fuisse Apostolum, seu eo sensu quo, Galat. 4, vocat instituta veteris legis « *infirma et egena elementa* », quatenus scilicet circumcisio ex se et nude considerata ut sigillatio carnis, a Christo et ejus fide separata, nihil confert ad salutem, licet conferat ut est sacramentum et professio fidei regenerationisque symbolum; vel quatenus non habet vim causandi active gratiam, sicut habent sacramenta novæ legis, quamvis conferat passive, hoc est, a Deo conferatur ad ejus positionem ex fide tanquam ad signum divinæ promissionis.

Resp. 2° : Quidquid senserint laudati Patres, magis standum est in hac parte S. Augustino et sequentibus Patribus, qui occasione hæresis pelagianæ rem attentius expenderunt, quam præcedentibus, qui nulla tali pulsati quæstione obiter rem tetigerunt. Ita ipse S. Aug., l. *de Prædest.*, c. 14, respondit iis, qui ejus sententiam de prædestinatione ut novam traducebant.

Obj. 4° cum eodem a ratione. 1° Lex circumcisionis fœminas non obligabat, nec masculos ante octavum diem, ex quo sequitur pro ipsis fuisse peccati originalis remedium a circumcisione distinctum, sicque meliorem fuisse fœminarum conditionem, quæ nec octavum diem expectare debebant, nec dolori circumcisionis subjiciebantur. 2° Judæi per quadraginta annos in deserto non fuerunt circumcisi : ergo aliud erat pro peccato orig. remedium. 3° Neque Philo, neque Joseph, neque rabbini uspiam mentionem faciunt virtutis illius spiritualis, quam nonnulli doctores catholici circumcisioni affingunt: ergo.

Resp. ad primum : In his quæ pendent ex sola voluntate divina, tota ratio facti est voluntas facientis[1]. Congruum tamen erat ut pro masculis et non pro fœminis institueretur circumcisio; 1° quia fuit instituta ut signum fidei Abrahæ, qui credidit se patrem futurum Christi sibi repromissi; 2° quia peccatum orig. contra quod specialiter circumcisio ordinabatur, a patre trahitur et non a matre; solus enim pater, juxta S. Doctorem, est causa activa generationis, aut saltem, juxta alios, causa principalis. Nec sequitur inde meliorem fuisse conditionem fœminarum; quia in provectiori ætate subjiciuntur doloribus partus, et variis calamitatibus. Item congruum erat ut masculus non statim ab ortu circumcideretur, sed expectaretur octavus dies, ne operatio dolorosa in eo statu illi mortem adferret.

Ad secundum, triplex adhiberi solet ressponsio [2]. Prima, quod ex voluntate Dei sive expressiva sive interpretativa fuerit cum Israelitis in deserto dispensatum ut sine circumcisione per remedium legis naturæ possent salvari eo quod essent in continuo motu, nescientes quando castra movenda essent aut contra hostes præliandum. Secunda, quod revera fuerint culpabiles, qui se vel suos circumcidere neglexerunt : ita S. Aug., q. 6 super Josue. Tertia est, quod nulli incircumcisi mortui sint in deserto, quia ut dicitur, Ps. 104 : *Non erat in tribubus eorum infirmus* ; sed illi soli videntur mortui in deserto, qui fuerant circumcisi in Ægypto. Secunda solutio magis arridet Estio et pluribus aliis.

Ad tertium : Inter probationes protulimus ex Josepho de Voisin testimonium Thalmud; alia plurium rabbinorum apud eumdem leguntur. Sed et argumentum negativum ex silentio rabbinorum, si ita esset, non prævaleret probationibus nostris.

[1] Ibid. a. 2, ad 4. [2] Ibib. a. 4, ad 3.

ARTICULUS II.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

De cæremoniis sacramentorum in genere dixi art. penultimo præcedentis tractatus, ibique probavi, 1° varias earum utilitates; 2° eas continere mysticam significationem; 3° Ecclesiam habere potestatem eas instituendi; 4° ministros teneri illas observare. Art. autem ultimo ejusdem tract., demonstravimus sacramentalia, qualia sunt cæremoniæ sacramentorum, non producere effectum spiritualem *ex opere operato,* sed *ex opere operantis* et per modum impetrationis. His hic suppositis,

Quærimus specialiter de cæremoniis Baptismi, de quibus jam multa dixi in decursu hujus præsentis tract. De una vel triplici immersione seu effusione disserui, diss. 1, art. 3, § 2; de ritibus olim observatis in trina immersione ibid., § 3, petit. 7; de susceptoribus seu patrinis, diss. 2, a. 2; de loco Baptismi, ibid., art. 1, petit. 4; de tempore, diss. præced., a. 6, post secundam concl.; de ritibus veteris catechumenatus, in digress. 1 hist. ad diss. 3. Hæc omnia require locis cit.; cæteras perstringo breviter, quia leguntur in omnibus ritualibus.

1° Bupposita aquæ consecratione, afferuntur aut adducuntur baptizandi ad fores ecclesiæ, et ab ejus introitu arcentur, quia non sunt digni ut domum Dei ingrediantur antequam diaboli jugum excusserint et se Christi imperio subjecerint.

2° Baptizando nomen imponitur, ut olim in circumcisione, ut agnoscat se militiæ Christi adscribi; debet autem esse nomen alicujus sancti, ut habeat exemplar virtutum quod imitetur, patronum et advocatum quem colat et invocet. Præferenda sunt nomina sanctorum Novi Testamenti veteribus, non in horum contemptum, sed in execrationem hæreticorum qui affectant nomina sanctorum veteris Testamenti, sive quia sanctos non honorant, sive quia ecclesiam Romanam veteri synagogæ postponunt.

3° Adhibentur exorcismi cum precibus et tribus insufflationibus ad expellendum dæmonem ejusque vires frangendas, ne impediat Baptismi susceptionem et ejus effectum. Insufflationibus significatur non solum expulsio dæmonis contempti, sed etiam illapsus Spiritus Sancti.

4° Baptizandus obsignatur signo crucis in pluribus corporis partibus, ut crucem non erubescat et in ea fiduciam ponat, et significetur omnes sensus aperiri et roborari, ut Deum excipiat ejusque præcepta intelligere et servare valeat.

5° Sal ori apponitur, ut significetur quod victima Christi non debeat peccatorum vermibus putrefieri.

6° Nares et aures saliva liniuntur sub his verbis: « Ephpheta quod est, Adaperire »; et statim baptizandus mittitur ad Baptismum, ut, sicut cæcus evangelicus, oculis luto illitis, Siloes aquis lumen recuperavit, sic intelligamus eam vim esse ablutionis baptismalis, ut menti ad cœlestes veritates percipiendas lumen adferat, ut dicit Catechismus Rom.

Juxta Auctorem [1], sal in ore, narium et aurium linitio saliva significat receptionem doctrinæ fidei quantum ad aures, approbationem quantum ad nares, et confessionem quantum ad os.

His peractis, defertur aut deducitur baptizandus ad fontem baptismalem, et 1° sacerdos ter ipsum interrogat: « Abrenuntias satanæ et omnibus operibus ejus et omnibus pompis ejus »? Cui ille vel patrinus ejus nomine respondet ad singulas interrogationes: « Abrenuntio. » Pollicetur ergo baptizandus se diabolum et mundum deserere, seque omni tempore utrumque tanquam hostem aversaturum. Ad hæc attendant christiani.

2° Baptizandus ungitur oleo sacro [2], dicto catechumenorum, in pectore et scapulis, quasi athleta; in pectore, ad recte credendum et sancte cogitandum; in scapulis, ad Christi jugum fortiter portandum, et bona opera exercenda.

3° Interrogatur a sacerdote: « Credis in Deum? » Cui ille respondet: « Credo », ut fidem suam solemniter profiteatur, juxta illud Christi, Marci ult.: *Qui crediderit et baptizatus fuerit*, etc.

4° Petit sacerdos a baptizando, num baptizari velit, quo annuente, vel ejus nomine patrino, baptizatur; quia sicut homo voluntarie serpenti obediendo damnatus est, ita Deus neminem vult suæ adscribi militiæ nisi volentem, ut divinam legem sponte servans vitam consequatur æternam.

Baptismo absoluto [3], 1° sacerdos verticem baptizati chrismate inungit, ut intelligat se jam Christo capiti tanquam membrum conjunctum esse, et ea re christianum a Christo, Christum vero a chrismate appellari.

2° Olim admittebatur baptizatus ad osculum

[1] Hic q. 71, a. 2, o. [2] Hic q. 66, a. 10, ad 2. [3] Ibid.

pacis in signum unionis et fraternitatis. [1] Item in signum gloriosæ resurrectionis et innocentiæ acceptæ induebatur veste alba, quam deferebat usque ad octavam paschæ, et inde dicta est dominica *in albis* ab albedine vestis, quæ hac die deponebatur. Item porrigebatur lac et mel gustandum in signum novæ infantiæ : unde in eadem dominica *in albis* cantatur in introitu missæ illud ex Epist. S. Petri : *Quasi modo geniti infantes lac concupiscite.* 3° Nunc etiam datur baptizato cereus accensus, ut intelligat fidem charitate inflammatam, quam in Baptismo accepit, studio bonorum operum esse alendam et augendam, inquit Catech. Rom.

Has cæremonias pro majori parte carpunt et damnant lutherani et calvinistæ, sed immerito ; habent enim, ut dictum est, suas significationes et effectus, reverentiam conciliant sacramento, erudiunt imperitos, et mentes ad cœlestia erigunt. Insuper sunt antiquissimæ.

Exorcismorum meminit S. Justinus, *in Dialogo cum Triphone ;* Tertull, *de Præscript.,* c. 41 ; S. Cyp., ep. 2 ; S. Cyrillus, *Catechesi* 1 ; S. Ambros., lib. 1 *de Sacram.,* c. 3.

Exsufflationum, S. Ambros., l. de iis qui initiantur, cap. 1 ; S. Aug., lib. *de Peccato Orig.,* cap. 40, et lib. *contra Jul.,* c. 5.

Salis degustandi Origenes, hom. 6 super Ezech.; conc. Carthag. 3, can. 5; S. Isidorus, l. 2 *Offic.,* cap. 20 ; S. August., lib. 1 *Conf.,* cap. 11.

Linitionis narium et aurium S. Ambros., lib. 1 *de Sacram.,* cap. 1, et de iis qui initiantur, c. 1, et Ordo Rom.

Inunctionis olei in pectore et scapulis, deinde unctionis chrismatis in vertice S. Clemens, lib. 3 *Recognitionum;* S. Chrysost., hom. 6 in cap. 2 ep. ad Coloss. ; S. Cyrillus, *Catechesi* 2 ; S. Ambros., lib. 1 *de Sacram.,* cap. 2, et lib. 2, cap. 7.

[1] Ibidem ad 3.

TRACTATUS DE CONFIRMATIONE

D. Th. q. 72.

SUMMA DOCTRINÆ CATHOLICÆ DE CONFIRMATIONE

EX CONCILIIS FLORENTINO ET TRIDENTINO.

Decretum concilii Florentini pro instructione Armenorum. [1]

« Secundum sacramentum est Confirmatio, cujus materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, [2] et balsamo quod odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto. Forma autem est : « Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Ordinarius minister est episcopus. Et cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre; quia de solis apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat : [3] *Cum enim audissent*, inquit, *apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem. Qui, cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos et accipiebant Spiritum Sanctum.* Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia Confirmatio. Legitur tamen, aliquando per apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa, simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis sacramentum. Effectus autem hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, sicut datus est apostolis in die pentecostes; ut videlicet christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, et præcipue crucem ejus, *qui Judæis quidem est scandalum, gentibus autem stultitia*, [1] secundum Apostolum; propter quod signo crucis signatur, »

[1] Sub Eug. IV, anno 1439. [2] Ex S. Th., Opusc. 5. [3] Act. 8.

Canones concilii Tridentini de Confirmatione.

I. « Si quis dixerit Confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse, [3] et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesim quamdam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit ».

II. « Si quis dixerit injurios esse Spiritui Sancto eos qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit. »

III. « Si quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit. »

[1] I. Cor. 3. [2] Sess. 7, 3 Martii 1547, sub Paulo III.

DISSERTATIO UNICA.

De omnibus quæ hoc sacramentum spectant.

ARTICULUS I.

UTRUM CONFIRMATIO SIT SACRAMENTUM ?

Confirmatio secundum varias rationes considerata, varia nomina sortita est. Ratione materiæ dicta est: «Manus impositio, unguenti mysterium, sacramentum chrismatis et unctionis, chrisma salutis »; ratione formæ : « Signaculum »; ratione effectus : « Perfectio, consummatio, sacramentum plenitudinis »; communiter « Confirmatio » quia per illud sacramentum baptizati confirmantur et roborantur in fide.

Definitur communiter : « Signum sensibile quo baptizatus a legitimo ministro chrismate in fronte ungitur sub præscripta verborum forma. » Ab aliis qui abstrahunt a materia et forma, de quibus est controversia inter theologos, definitur : « Sacramentum novæ legis quo baptizatis confertur gratia firmans et roborans ad profitendam fidem christianam. » Patebunt istæ definitiones ex dicendis.

Novatiani, si Theodoreto, l. 3 *Hæret. fab.*, fides est, negarunt Confirmationem esse sacramentum. Alii tamen volunt novatianos solum neglexisse, at non negasse Confirmationem. Hunc errorem quidam tribuunt waldensibus, wiclefistis et hussitis, at neque id certo liquet. Constat lutheranos et calvinistas hoc sacramentum rejicere, illludque enormibus blasphemiis impetere. In hujus impugnationem tres integros libros composuit minister Dallæus. Contra quos

Dico : Confirmatio est vere et proprie novæ legis sacramentum [1].

Est de fide, definita a concilio Flor. in decreto Unionis, et a Trid., sess. 7, can. 1, de Sacram. in genere, et specialiter can. 1, de Confirm., his verbis : « Si quis dixerit Confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quamdam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit. » Item can. 2, ibid. Hanc definitionem hauserunt sacræ synodi ex S. Scriptura et traditione. Unde

Prob. 1° ex S. Scriptura. Act. 8, sic legitur : *Cum audissent apostoli, qui erant Jerosolymis, quod Samaria recepisset verbum Dei* (per Philippum diaconum), *miserunt ad eos Petrum et Joannem qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum Sanctum ; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum ;* et cap. 19 *: His auditis, baptizati sunt in nomine Jesu ; et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, et loquebantur linguis et prophetabant.*

Ex his sic arguo : Illud est verum et proprie dictum sacramentum, quod est 1° signum sensibile; 2° collativum gratiæ ; 3° divinitus institutum ; 4° permanens et perpetuum; hæc enim quatuor constituunt verum sacramentum ut patet ex alibi dictis : atqui manuum impositio, de qua in Actibus Apostolorum, est talis: ergo. Prob. minor : 1° Est signum sensibile ; patet. 2° Est gratiæ collativum ; constat enim per Spiritum, ubi agitur de effectibus sacramentorum, intelligi gratiam sanctificantem. 3° Est divinitus institutum; non enim apostoli habebant potestatem instituendi signa infallibiliter gratiæ collativa, cum id pertineat ad potestatem excellentiæ, quæ erat propria Christo. 4° Est permanens et perpetuum ; patet ex constanti usu Ecclesiæ ab apostolis usque

[1] Hic q. 72. a. 1 o.

ad nos . ergo. Huic argumento multa reponunt hæretici, quæ diluemus in sol. obj.

Prob. 2° traditione. Sed antea observandum Dallæum contendere impositionem manuum et unctionem, de quibus fit mentio apud antiquos, esse cæremonias Baptismi ab Ecclesia institutas; aut unctionem baptismalem et confirmatoriam, apud veteres unam et eamdem esse, hocque effugio arbitratur solvi argumenta ex traditione petita contra ipsum, et ideo illud non semel præoccupabimus. Item observandum est antiquitus Confirmationem et Eucharistiam plerumque conferri statim post Baptismum. His observatis, traditionem hanc ex quadruplici capite communiter eruunt nostri theologi,ex summis pontificibus, ex conciliis, ex Patribus, et ex perpetua Ecclesiæ praxi. Itaque

Ex summis pontificibus. S. Clemens, quartus S. Petri successor, seu antiquissimus auctor *Constit Apost.*, l. 3, 16, de baptizatis ait : « Et postea episcopus baptizatos ungat chrismate. » S. Cornelius ante annum 255, Epist. *ad Fabian.*, apud Euseb., l.6,c. 35,ait de Novato, « eum postquam a morbo liberatus fuit, (propter quem in lecto baptizatus fuerat), reliqua non percepisse, quæ juxta ecclesiasticam regulam percipi debent, neque ab episcopo consignatum fuisse. Hoc autem signaculo minime percepto, quomodo Spiritum potuit accipere? » Per hoc autem signaculum non potest intelligi cæremonia Baptismi, cum conferret Spiritum Sanctum, quod cæremoniæ ab Ecclesia institutæ non competit, et esset a solo episcopo recipiendum, quod de simplici Baptismi cæremonia dici nequit.

Innocent. I,ineunte sæc. quinto, epist.*ad Decentium*, quæ legitur tom. 2 Conc. Lab., col. 1246,sic loquitur, cap. 3:«De consignandis vero infantibus manifestum est non ab alio quam ab episcopo fieri licere ; nam presbyteri, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et illa lectio Actuum Apost. quæ asserit Petrum et Joannem esse directos qui jam baptizatis traderent Spiritum Sanctum ; nam presbyteris, seu extra episcopum, seu præsente episcopo baptizent, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. » Refertur, cap. *Presbyteris* de Cons. d. 4. Palmaris est hæc auctoritas contra Dallæum ; ex ea enim constat 1° unctionem confirmatoriam, quæ fieri debet in fronte et ab episcopo. esse distinctam ab unctione baptismali, quæ fit in vertice et a simplici sacerdote; 2° impositionem manuum, de qua Act. 8, esse eamdem, quæ observabatur tempore Innocentii ; 3° hanc impositionem et unctionem non esse meras cæremonias ecclesiasticas, cum conferant Spiritum Sanctum, quod cæremoniæ ecclesiasticæ non competit.

S. Leo, epist. 88, ad Germ. et Gall. episcopos scripta, an. 444, inter ea quæ prohibemur chorepiscopis, recenset « chrisma conficere, et chrismate baptizatorum frontem signare »; et serm. 4 de Nativit. : « Permanete stabiles in fide quam confessi estis coram multis testibus, et in qua renati per aquam et Spiritum Sanctum, accepistis chrisma salutis et signaculum vitæ æternæ.» In his patet S. Leonem loqui de chrismatione, non ut de cæremonia baptismali,quæ chorepiscopis non prohibetur,sed de sacramento distincto a Baptismate.

S. Greg. Mag., desinente sexto sæc., ep. *ad Januar.* 9, l. 4 : « Presbyteri, inquit, baptizando ungant in pectore, ut episcopi postmodum ungere debeant in fronte »; ep. 45, l. 10, mandat Elusino episcopo « ut officium visitationis impendat, ut ii qui illic Deo propitio baptizantur, inconsignati non debeant remanere »; et in *Sacramentario*, in ordine sabbati, præscribit ritum administrandæ Confirmationis, distinguitque ejus unctionem, qua pontifex, tincto pollice, in chrismate facit crucem in fronte, ab unctione quam presbyter facit in vertice.

Innocent. III, cap. *Cum venisset*, Extra. l. 1, tit. 15 : « Per frontis chrismationem, inquit, manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur Confirmatio; quia per eam Spiritus Sanctus ad augmentum datur et roboratur unde cum cæteras unctiones simplex sacerdos, id est, presbyter, valeat exhibere, hanc nonnisi summus sacerdos, id est, episcopus, debet conferre; quia de solis apostolis legitur, quorum vicarii sunt episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apost. lectio manifestat ». Hic iterum habes non meram cæremoniam ecclesiasticam, non unctionem indistinctam a baptismali, sed verum sacramentum a Baptismate distinctum gratiæ distinctæ collativum, scilicet ad robur, a ministro distincto,scilicet solo episcopo conferendum, et idem cum sacramento quod frequentabant apostoli, dum

per impositionem manuum conferebant Spiritum Sanctum.

Ex conciliis. Conc. Eliberit., an. 305 vel, juxta alios, 315, can. 38, decernit ut qui navigans in necessitate baptizatus fuerit, « si supervixerit, ad episcopum perducatur, ut per manus impositionem perfici possit »; Laodicenum, an. 363, can. 48 : « Oportet eos, qui baptizantur, post lavacrum, chrisma Ecclesiæ accipere et regni Christi participes fieri ». Perficere autem et participem regni Christi facere, non pertinet ad cæremoniam ecclesiasticam.

Conc. Hispalense, an 619, cap. 7, enumerans ea quæ non licet simplicibus presbyteris administrare, dicit : « Nec per impositionem manus fidelibus baptizatis, vel conversis ex hæresi, Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare ». Ubi iterum sacramentum aliud a Baptismo conferens Spiritum Sanctum et ab episcopo ministrandum.

Lege insuper conc. Araus., an. 441, can. 2, Arelat. 3, an. 445, Cabilon. 2, an. 813; Paris. 6, an. 819. De Florent. et Trident. diximus.

Ex Patribus. S. Dionysius, apostolis coætaneus, *de Ecclesiast. Hierarch.*, c. 2 : « Baptizatum, inquit, indutum veste alba ad pontificem ducunt; ille divino ac deifico unguento virum signat »; et cap. 4 : « Quin etiam ei qui sanctissimæ divinæ regenerationis lavacro initiatus est, consummans illa unctio divini Spiritus illapsum elargitur ». Porro unctio episcopo reservata, superveniens Baptismo, et elargiens Spiritum Sanctum, non est nuda Baptismi cæremonia, sed sacramentum ab eo distinctum.

S. Irenæus, proximus apostolis, l. 1 *adversus Hæreses*, c. 18, de gnosticis imitantibus ritus Ecclesiæ, dicit baptizatos ab eis inungi *Opobalsamo*.

Tertull., qui floruit secundo sæc., l. *de Bapt.*, c. 7, sic scribit: « Exinde egressi de lavacro perungimur benedicta unctione..... In nobis carnaliter currit unctio, sed spiritualiter proficit; quomodo et ipsius Baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur, spiritualis effectus, quod delictis liberamur. Dehinc manus imponitur per benedictionem, advocans et invitans Spiritum Sanctum ». En aperte sacramentum distinctum a Baptismate et ejus cæremoniis. Sed et apertius, l. *de Resurr. Carnis*, c. 8, ubi dicit : « Caro abluitur, ut anima emaculetur » : en Baptismus : « Caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima Spiritu illuminetur » : en Confirmatio cum sua materia adæquata, scilicet unctione et manuum impositione : « Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur » : en Eucharistia.

S. Cyp., qui martyr occubuit an. 258, ep. 73, *ad Jubaj.*, loquens de impositione manuum facta a Petro et Joanne super Samaritanos baptizatos a Philippo diacono, dicit apud nos idem fieri : « Quod nunc quoque, inquit, apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, ut per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur et signaculo dominico consummentur. » Glossa non indiget. Legendus item ep. 7, *ad Januar.* Eodem sensu loquitur Firmilianus, ep. *ad S. Cypr.*, inter Cyprianicas 75.

S. Cyrillus Jeros., quarto sæc., *Catechesi* 3 : « Et vobis, inquit, postquam ex aquis sacri lavacri ascendistis, datum est chrisma, quod gerit imaginem illius, quo unctus est Christus; hoc autem est Spiritus Sanctus... vos vero uncti estis unguento, facti participes et consortes Christi. » Plura alia in ista Catechesi, quæ tota est de Confirmatione, dicit, et adeo aperta ut Kemnitius sacramentum Confirmationis appellaverit « chrisma Cyrillianum. »

S. Ambrosius, *de Mysteriis*, c. 6 : « Post hæc, inquit, utique ascendisti ad sacerdotem : considera quid secutum sit : nonne illud quod ait David? *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* » L. 2, *de Sacram.*, c, 7 : « Ergo mersisti, venisti ad sacerdotem : quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua et Spiritu Sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te ungat in vitam æternam. » Per sacerdotem autem intelligit S. Ambrosius episcopum, ut constat ex inspectione locorum.

S. Hieron., *in Dialogo contra Lucifer.*, Luciferiano dicenti : « An nescis etiam ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis manus imponantur et ita invocetur Spiritus Sanctus? » respondet : « Non quidem abnuo hanc esse ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, episcopus ad invocationes Spiritus Sancti excurrat. » Addit « baptizatos in Ecclesia nisi per manus episcoporum non accipere Spiritum Sanctum. » Hæc clara sunt.

S. Chrysostomus, hom. 18, in Acta Apost., de Philippo diacono ait : « Ideo baptizans Spi-

ritum Sanctum non dabat, neque facultatem habebat; hoc enim donum solorum apostolorum erat »; et infra : « Virtutem quidem acceperant faciendi signa, non autem dandi aliis Spiritum Sanctum. Igitur hoc erat in apostolis singulare : unde et præcipuos, et non alios videmus hoc facere. » Non ergo Baptismus neque cæremonia Baptismi; hæc enim conferendi habent facultatem simplices presbyteri.

S. Aug., l. 2 *contra Litt. Petil.*, c. 104 : « In hoc unguento, inquit, sacramentum chrismatis vultis interpretari : quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus. » Non est ergo Baptismus nec cæremonia Baptismi, sed sacramentum a Baptismo distinctum. L. 15 *de Trinit.*, c. 26, postquam dixit apostolos, imponendo manus, dedisse Spiritum Sanctum, addit « eumdem morem in suis præpositis etiam nunc servare Ecclesiam »; et in Ps. 141 : « Multa, inquit, sacramenta aliter atque aliter accipimus : quædam, sicut nostis, ore accipimus ; » et hoc est Eucharistia : « quædam per totum corpus accipimus ; » et hoc est Baptismus per immersionem : « quædam in fronte per signum crucis ; » et est, ut patet, Confirmatio.

Ab aliis Patribus recensendis supersedeo, ne tædiosus sim; illos longa serie commendatos secundum ordinem temporum habes cum hæreticorum responsis solutis apud perfectorem Caroli Witasse, tom. 1 de Conf.

Tandem ex constanti et perpetua Ecclesia praxi. Illam autem probant non solum quæ huc usque diximus, sed etiam omnia ritualia antiqua tam Græca quam Latina, et quotquot de officiis ecclesiasticis scripserunt : S. Greg. *in Sacramentario*, Ordo Rom. antesæc. nonum editus, Strabo, Amalarius, Alcuinus, etc., atque inde confirmatur, quod hæretici non possint assignare quis primus hunc ritum sacramentis annumeraverit; juxta enim S. Aug. regulam communiter receptam, l. 2, *de Bapt.*, c. 7 : « Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi apostolica auctoritate traditum rectissime creditur. » Quod autem tradiderunt apostoli, inquit alibi, a Christo acceperunt.

Solvuntur objecti. hæreticorum.

Obj. 1° contra primam prob. ex S. Scriptura: Impositio visibilis manuum facta ab apostolis, de qua in Act., non erat signum permanens, sed erat privilegium ad tempus apostolis datum conferendi, nascente Ecclesia, gratias gratis datas : ergo : Patet ant. ; quia nunc impositio manuum facta ab episcopis non confert amplius dona linguarum, prophetiæ, miraculorum, ut tempore apostolorum : ergo.

Resp. neg. ant. Id enim quod nunc usurpant episcopi ad conferendam gratiam roboris et fortitudinis esse prorsus idem, quod legimus in Actis Apostolorum, testatur Cyp., ep. 73, *ad Jubaj.* : « Quod nunc quoque apud nos geritur » ; et S. Aug., 15 *de Trinit.*, dicens « eumdem morem in suis præpositis etiam nunc servare Ecclesiam. » Vide textus integros inter probationes conclusionis. Ad prob. neg. conseq., quia impositio manuum tunc non fiebat solum ad conferendas gratias gratis datas, sed principaliter ad conferendam gratiam sanctificantem quam confert adhuc modo.

Inst. 1° : Spiritus Sanctus, de quo in Act. Apost., non erat gratia sanctificans, sed tantum gratiæ gratis datæ : ergo. Prob. ant., tum ex illo Joelis 2 : *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri ;* tum quia frequenter legitur in ipsis Actibus, quod qui accipiebant Spiritum Sanctum, linguis loquerentur, prophetarent, etc. : ergo.

Resp. neg. ant. Fatemur quidem initio nascentis Ecclesiæ non raro fuisse collatas in Confirmatione gratias gratis datas, quia erant tunc necessariæ ad commendationem fidei rudibus, et primordia Ecclesiæ dilatanda, ut loquitur S. Aug., l. 3 *de Bapt.*, c. 16, per quod satisfit probationibus antecedentis. At negamus has solas et semper fuisse collatas : non semper ; dicit enim Apost., 1 Cor. 12 : *Numquid omnes loquuntur linguis ?* non solas; quia primario, principaliter et universaliter conferebatur rite dispositis gratia sanctificans; conferebatur namque Spiritus Sanctus, ut loquuntur Acta ; solæ autem gratiæ gratis datæ sine gratia sanctificante nunquam in novo Testamento dicuntur simpliciter et absolute Spiritus Sanctus. Item conferebatur Spiritus Sanctus, quem Christus promiserat Joan. 14: *Ego rogabo Patrem et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.* Hic autem Spiritus manens nobiscum in æternum, est Spiritus sanctificans, non gratiæ gratis datæ, quæ diu durarunt, et quæ possunt reperiri in peccatoribus, in quibus Spiritus Sanctus non manet, Matth. 7.

Inst. 2° : Samaritani jam receperant a Philippo gratiam sanctificantem : ergo Spiritus

Sanctus seu gratia quam receperunt per manus Apost. non erat gratia sanctificans, sed gratis data.

Resp. dist. ant. Samaritani jam receperant a Philippo gratiam sanctificantem regenerativam, conc.; roborativam et confirmativam, neg.

Inst. 3°: Adventus Spiritus Sancti in Samaritanos exprimitur in S. Scriptura voce Græca, quæ significat, *supercado*, *irruo*, ideoque decensum violentum et vehementem, quo exprimitur in S. Scripturis donatio Spiritus prophetici, non donatio Spiritus sanctificantis, qui est lenis et suavis : ergo.

Resp. 1° hac voce Græca, juxta linguæ peritos, non solum significari *irruere*, sed etiam *illabi*. Primum convenit dono prophetiæ; secundum Spiritui sanctificanti. 2° Falsum est hac eadem voce in S. Scripturis non significari donum gratiæ sanctificantis; ea enim adhibetur Act. 10, v. 44, Act. 11, v. 15, ubi agitur de dono gratiæ sanctificantis. Et S. Lucas, Act. 2, dicit de descensu Spiritus Sancti in die pentecostes : *Factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis Spiritus vehementis;* ubi tamen apostoli receperunt non solum gratias gratis datas, sed etiam augmentum gratiæ sanctificantis, cum septem donis Spiritus Sancti.

Urgent plura leviora. 1° Huic ritui, inquit Calvinus, nulla est in S. Scripturis annexa gratiæ promissio. 2° Flatus quo Dominus discipulos afflavit, non fuit sacramentum : ergo nec manuum impositio per apostolos. 3° In his S. Scripturæ locis, inquit Kemnitius, nullum sentitur oleum, nullum odoratur balsamum, et verbum deest, quod tamen requiritur ut forma sacramenti : ergo.

Resp. ad primum, gratiæ promissionem constare ipso facto apostolorum, qui illam per manuum impositionem conferebant. Sed et habetur facta prævie promissio Joan., c. 14, v. 16, c. 15, v. 26, c. 16, v. 7 et Act. 1, v. 5 et 8, et alibi.

Ad secundum neg. conseq., quia sacramentum debet esse signum permanens et perpetuum : hic autem flatus, neque ab apostolis, neque ab eorum successoribus fuit observatus, secus impositio manuum.

Tertium tangit materiam et formam hujus sacramenti, de quibus disputant theologi. Sed quamvis dissentiant in assignanda materia et forma, quia id quoad aliqua non pertinet ad fidem, conveniunt tamen omnes esse aliquam determinatam, ideoque esse verum et proprie dictum sacramentum, quod est fidei dogma. Insuper chrisma semper fuisse adhibitum, aut in eo fuisse divinitus dispensatum propter multitudinem confirmandorum et paucitatem confirmantium dicemus infra. Etiam verba adhibita fuisse constat, Act. 8, ubi apostoli cum manuum impositione invocabant Spiritum sanctum verbo et oratione.

Obj. 2° : Antiquiores Ecclesiæ Patres, Justinus, Athenagoras, Tatianus, Irenæus siluerunt de Confirmatione : ii autem quos laudavimus, loquuntur de Confirmatione tanquam de appendice cæremoniali Baptismi, siquidem illam semper Baptismo conjungant, eique eumdem ac Baptismo effectum tribuant; aut saltem intelligunt sacramentum improprie dictum : ergo.

Resp. ad primum membrum ant. 1° falsum esse; Dionysius enim et Irenæus non siluerunt de Confirmatione : patet ex probationibus. 2° Hoc dato, neg. conseq.; alioquin sequeretur quod nec Baptismus nec Eucharistia forent sacramenta, quia de illis onnimo siluerunt Athenagoras et Tatianus. Dicendum itaque ad veritatem alicujus dogmatis, seu traditionem stabiliendam, non esse necesse quod omnes scriptores omnis ætatis meminerint illius, sed sufficere quod plerique et probati illum asseruerint. 3° Non ignorant hæretici laudatos Patres plura alia opera edidisse, quæ perierunt : quis scit num in illis Confirmationem non appellaverint? Et si verum sit quod tunc temporis ignota erat in Ecclesia Confirmatio; dicant unde Tertull., Cyp. et alii, quos laudavimus, illam hauserunt. 4° Patres apostolis propinquiores intenti erant edendis apologiis pro christianis, et calumniis contra ipsos intentatis depellendis, parci autem et cauti in explicandis palam arcanis fidei mysteriis, ne ampliorem calumniis ethnicorum materiam subministrarent.

Ad secundum membrum ant. resp. ejus falsitatem aperte revinci ex ipsis Patrum textibus a nobis laudatis, ut in pluribus observavimus. Et sane si Confirmatio nihil aliud esset quam cæremonia Baptismi, quid necesse erat Petrum et Joannem mitti ad Samaritanos, ut eis imponerent manus, et acciperent Spiritum Sanctum? Philippus qui habebat facultatem baptizandi, habebat a fortiori facultatem cæremonias Baptismi adimplendi. Sed et omnia, quæ adferuntur in probationem hujus antecedentis, sunt falsa. Et 1° falsum est quod semper Confirmatio comitaretur Baptismum, non enim semper aderant apostoli aut episcopi,

sicut de facto contigit in Samaritanis baptizatis a Philippo, ad quos missi sunt Petrus et Joannes, ut eos confirmarent. Et esto Confirmationem semper fuisse conjunctam Baptismo, non magis inde sequitur quod fuerit cæremonia Baptismi, quam sequitur Eucharistiam, quæ cum Confirmatione ordinarie conferebatur statim post Baptismum, esse Baptismi cæremoniam. 2° Falsum est Patres eumdem Baptismo ac Confirmationi effectum tribuere : tribuunt namque Baptismo gratiam regenerativam et innovativam, Confirmationi gratiam roborativam et confirmativam. 3° Tandem falsum est Patres loqui de Confirmatione, ut de sacramento improprie dicto ; 1° quia illam vocant sacramentum sicut Baptismum : « Tunc demum, inquit Cyp., ep. 72, *ad Steph.*, plane sanctificari et filii Dei esse possunt, si sacramento utroque (Baptismo et Confirmatione) nascantur.» « Sacramentum chrismatis, inquit S. Aug., *contra Litt. Petil.* cit..... quod quidem in genere signaculorum visibilium sacrosanctum est, sicut Baptismus » ; 2° quia Confirmationem asserunt, ut signum sensibile gratiæ sanctificantis, quod non competit nisi sacramento proprie dicto ; 3° tandem nulla est ratio cur, secundum modum loquendi Patrum, dicatur sacramentum improprie potius quam Baptismus et Eucharistia.

Inst. 1° : Cyprianus, loco mox cit., ex eo quod Stephanus iteraret impositionem manuum, inferebat iterandum esse Baptisma : ergo reputabat Cyprianus impositionem manuum, ut cæremoniam annexam Baptismo.

Resp. neg. conseq. Ideo enim Cyprianus ex praxi Stephani intulit iterandum esse Baptismum, quia falso existimabat Stephanum per manuum impositionem conferre Confirmationem redeuntibus ab hæresi : ex quo inferebat quod si Confirmatio hæreticorum esset nulla et iteranda, ita eorum Baptismus. At allucinabatur Cyprianus ; impositio enim manuum apud Stephanum non erat confirmatoria, nisi pro iis qui nondum erant confirmati, sed reconciliativa tantum.

Inst. 2° : Impositio manuum de qua loquebantur SS. Patres, poterat iterari : ergo non erat sacramentum nostræ Confirmationis, quod secundum nos iterari non potest. Prob. ant. S. Aug., *de Bapt.*, c. 16, ait : « Manus impositio, non sicut Baptismus, repeti non potest » : ergo.

Resp. neg. ant.: ad prob. neg. conseq., quia S. Aug. ibi loquitur de impositione manuum reconciliativa, non confirmatoria, ut constat ex l. 5 *de Bapt.*, c. 25. Quadruplex autem est distinguenda manuum impositio apud antiquos. Prima est sanativa infirmitatum : Marci ult.; secunda est ordinativa clericorum : 2 Tim. 1 ; tertia est confirmativa ; quarta est reconciliativa, sive quoad forum internum, sive quoad externum. Hæc quarta et prima poterant iterari, non secunda et tertia.

Inst. 3° : Secundum S. Aug., per manus impositionem, quam dicimus Confirmationem, apostoli non dabant Spiritum Sanctum, sed tantum orabant, ut veniret : ergo non erat sacramentum. Prob. ant. S. D., l. 15 *de Trinit.*, c. 15 : « Orabant enim, inquit, ut Spiritus Sanctus veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant » : ergo.

Resp. dist. ant. Per manus impositionem apostoli non dabant Spiritum Sanctum principaliter, conc.; ministerialiter seu instrumentaliter, subd.: Non dabant Spiritum Sanctum visibiliter quantum ad gratias gratis datas, conc.; cum enim hæ essent effectus tantum accidentales Confirmationis, illas apostoli non dabant, sed orabant ut a Deo conferrentur in Confirmatione, et de ista collatione Spiritus Sancti intelligit S. Aug. Non dabant Spiritum invisibiliter quantum ad gratiam sanctificantem, neg.; namque si quoad illam gratiam apostoli nihil nisi orando profuissent Samaritanis, non debebant mitti ad illos; perinde enim orassent Jerosolymis ac Samariæ.

Obj. 3° : Ecclesia Græca non recenset Confirmationem inter sacramenta : ergo.

Resp. neg. ant. cujus falsitatem probavimus, art. penultimo tract. de Sacramentis in genere, ex antiquis ritualibus Græcis a nostro P. Goar editis, ex Leone Allatio, ex Jeremia, patriarcha Constantino., in Censura quam edidit doctrinæ calvinianæ. His nunc adde non solum Patres Græcos, quos laudavimus, conc. Laodic., SS. Cyrill., Chrysost. etc., sed et recentes synodos, unam Constantinop., an. 1642, in qua damnatur Calvinus quod quinque sacramenta negaret ; alteram Bethleemiticam, præside Dositheo, patriarcha Jerosol., in qua sic decernitur : « Credimus esse in Ecclesia legis novæ sacramenta, eaque septem ; non majorem aut minorem numerum admittimus. » Deinde, secundo loco, numeratur sacramentum Confirmationis. Insuper quoties actum est de unione utriusque Ecclesiæ, præsertim in conc. Florent., nulla fuit facta mentio de Confirmatione. Tandem ipsi lutherani Wittembergenses, in responso ad responsum laudati Jeremiæ, hoc ipsum fatentur his verbis : « Sacramenta

septem numerant Græcorum ecclesiæ. » Ad hæc nonnisi futilia reponit Kemnitius.

Inst: Saltem constat ignotum esse Confirmationis sacramentum apud christianos Æthiopes, Armenos, Chaldæos, aliosque Arabiam, Mesopotamiam, Syriam, Persidem et Ægyptum habitantes, atque apud Indos: ergo.

Resp. 1° dato ant., neg. cons. Non enim a schismaticis requirenda est veritas, cum ex schismate ordinarie nascaturerror. 2° Neg. ant., cujus falsitatem fuse et erudite per singulas nationes probat jam laudatus Caroli Witasse perfector, tom. 1, pag. mihi 486 et sequentibus, non ingrate legendus.

Obj. 4°: Magna est inter nostros theologos dissensio circa essentialia Confirmationis, materiam, formam et ministrum: ergo non constat apud eos existere hoc sacramentum.

Resp. neg. conseq. Dissensio enim circa naturam alicujus rei non infert dissensionem circa ejus existentiam: sic lutherani et calvinistæ inter se dissentiunt de materia et forma Baptismi: Lutherus, in *Symposiacis,* cap. 17, dubitat an valeat in vino et lacte; Beza, in epist. 2 ad Thomam Filium, affirmat valere in quovis liquore; Calvinus, l. 4 *Instit.* c. 15, § 16, requirit ad validitatem Baptismi quod conferatur « in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti » ; Lutherus asserit quod sufficiat, si conferatur in nomine Domini; Zuinglius nullam formam requirit. Et tamen hi omnes agnoscunt Baptismum existere. Catholici disputant circa materiam aliorum sacramentorum; et tamen nullus aliquod negat. Philosophi disputant de natura solis et ignis, nemo tamen negat existere solem et ignem. Pariter itaque quamvis nostri theologi disputent quæ sit materia, forma, vel minister Confirmationis, conveniunt tamen omnes in hoc quod est fidei, hunc scilicet ritum, qui in Ecclesia dicitur Confirmatio, esse verum sacramentum.

Petes a quo et quando institutum fuerit sacramentum Confirmationis?

Resp. A Christo fuisse institutum probatum manet ex diss. 5 de Sacr. in genere, a. 1. Illuc lectorem remitto.

Quantum ad tempus institutionis incertum est, cum nihil ea de re habeamus in S. Scriptura aut traditione.

Quidam dicunt fuisse institutum, Matth. 19, cum Christus parvulis manus imponeret; et ita videtur sentire conc. Senonense, an. 1528; verum non omnis manuum impositio est Confirmatio; et quod refertur Matth. 19 nihil aliud fuisse videtur quam quod consuetum erat apud Judæos, apud quos parvuli a majoribus manus impositione benedicebantur exemplo Ephraim et Manasse, quibus Jacob hoc modo benedixit, Genes. 48. Insuper verisimile est non omnes istos parvulos fuisse baptizatos, neque decebat eos confirmari ante apostolos. Ad conc. Senon. respondetur esse duntaxat provinciale, nec a summo pontifice approbatum, ideoque non inconcussæ auctoritatis; vel intellexisse institutionem Confirmationis in typo et figura, non in re.

Quidam volunt institutum fuisse in ultima cœna, fundati in epist. 2 Fabiani papæ ad episcopos Orientales, cap. 1, in qua dicit : « In illa die Dominus, postquam cœnavit cum discipulis suis et lavit eorum pedes, sicut a sanctis apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt, chrisma conficere docuit»; et subdit : « Lavatio pedum significat Baptisma, quod sancti chrismatis unctione perficitur. » Verum aliis non videtur sat firmum hoc fundamentum, cum epistola hæc Fabiani, non secus ac aliæ decretales ante Siricium, a plerisque eruditis nunc reputentur apocryphæ et supposititicæ. De qua re vide digres. hist. ad diss. 1 de Jure.

Alii tandem arbitrantur institutum fuisse hoc sacramentum eo temporis intervallo, quo Christus post resurrectionem usque ad ascensionem cum apostolis conversatus est, *loquens de regno Dei,* Act. 1. Tunc enim illis contulit plenitudinem potestatis episcopalis in Ecclesiam, Joan. 20 : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos;* eis promisit Spiritum Sanctum et gratiam, quam confert in Confirmatione, Luc. 24 : *Et ego mitto promissum Patris mei in vos; vos autem sedete in civitate quoad usque induamini virtute ex alto.* Ac tandem iis diebus, ut inquit S. Leo, serm. 1 de Ascens., c. 2 : « Magna in eis confirmata sacramenta, magna sunt revelata mysteria. » Ex quibus colligunt non incongrue hoc tempus institutionis hujus sacramenti assignari, præsertim cum nullum aliud sit assignabile.

Quantum ad S. Th. dicit hic, ad 1, « quod Christus instituit hoc sacramentum non exhibendo, sed promittendo », scilicet ejus effectum, Spiritum Sanctum et gratiæ plenitudinem, non vero ipsum sacramentum; promittere enim sacramentum, non est ipsum instituere ; et hoc patet ex his quæ subjungit S. D.: «Secundum illud, inquit, Joan. 6 : *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos ; si autem abiero, mittam eum ad vos.* Et hoc ideo, quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti,

quæ non erat danda ante Christi resurrectionem et ascensionem, secundum illud Joan. 7 : *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.* » Sensus ergo verborum S. Th. est : Christus instituit hoc sacramentum non exhibendo, seu illud alicui administrando, sicut instituit Ordinem et Eucharistiam, sed promittendo ejus effectum. Et iste sensus non repugnat tertiæ sententiæ.

ARTICULUS II.

QUÆ SIT MATERIA CONFIRMATIONIS?

Missis lutheranis et calvinistis, qui, ut sacramentum Confirmationis rejiciunt, ita ejus materiam improbant; manuum impositionem, postquam cessavit visibilis illapsus Spiritus Sancti, tanquam cæremoniam inutilem reputant ; chrisma vero Calvinus, l. 4 *Inst.*, c. 19, § 8, vocat «oleum diaboli mendacio pollutum», et § 10 « pinguedinem fætore anhelitus inquinatam, verborum murmure incantatam, et perungendis calceis addicendam. » His, inquam, missis, quos art. præcedenti sufficienter exagitavimus, concertatio hic nobis est cum theologis catholicis, qui in assignanda essentiali hujus sacramenti materia dissentiunt.

Quidam in sola manuum impositione reponunt. Ita ex antiquis Aureolus, Altissiodorensis; ex recentioribus Sambovius, l'Herminier, maxime Sirmondus in *Antirhectico* 2.

Quidam in sola chrismatione constituunt. Ita Bellarm., Maldonatus, Isambert, Petrus Aurelius, seu abbas Sancyranus, etc.

Quidam reponunt in utraque, scilicet chrismatione et impositione manus; sed diversimode : alii disjunctive, ita ut alterutra vel utraque sit materia adæquata, relicta Ecclesiæ libertate, quam vellet pro temporum opportunitate, usurpandi. Hæc sententia tribuitur Tappero, Morino et Estio, et videtur esse concilii Moguntini; apprime commoda est enodandis difficultatibus. Eam probabilem reputat Bellarm., eique lubenter subscriberemus, si solido fundamento esset innixa. Alii conjunctive, ita ut chrismatio et impositio manuum sint simul adæquata materia Confirm. Est nunc communior : illam tenent Nat. Alexander, Ludovicus Habert, Juenin, Henno, Card. Gotti, perfector Caroli Witasse, Boucat, Tournely, Berti, Daelman, etc., et si intelligatur de impositione manus indistincta a chrismatione, ut mox dicetur, coincidit cum secunda sententia.

Chrisma græce idem ac latine unguentum, at usu ecclesiastico est mixtum ex oleo et balsamo. Manus impositio est duplex in Confirmatione juxta Pontificale Clementis VIII : una prævia ad unctionem, dum episcopus manu extensa versus confirmandos, orat ut descendat in eos Spiritus Sanctus; altera qua episcopus frontem confirmandi pollice chrismate tincto tangit, reliqua manu, saltem ut fit a plerisque, super caput ejus extensa.

Specialem quæstionem hic non instituo de materia remota Confirmationis ; quia si probetur unctionem chrismatis esse ejus materiam proximam, satis constabit chrisma esse materiam remotam; est enim materia proxima materiæ remotæ applicatio.

Dico : Materia essentialis adæquata sacramenti Confirmationis est conjunctive unctio chrismatis et manus impositio ab ipsa unctione indistincta, salva tamen probabilitate sensus disjunctivi.

Prob. Constans et perpetua est in Ecclesia traditio, chrismationem et manus impositionem semper adhibitas fuisse in Confirmatione, iisque vim inesse conferendi Spiritum Sanctum seu gratiam roborantem : ergo.

De chrismatione constat ex omnibus summis pontificibus, conciliis et Patribus, quos art. præcedenti laudavimus; hi enim omnes, paucis exceptis, meminerunt vel chrismatis, vel unguenti, vel unctionis, vel signaculi, eique vim gratiam conferendi tribuunt. Relegantur eorum textus.

Idem docet Auctor hic art. 2, probatque hanc materiam esse convenientem, quatenus gratia Spiritus Sancti in oleo designatur : unde Christus dicitur esse unctus oleo lætitiæ propter plenitudinem Spiritus Sancti, quam habuit. Admiscetur balsamum, quo, propter fragrantiam odoris, significatur odor bonæ famæ. Unde Apost. 2 Cor. 2 : *Christi bonus odor sumus Deo.* Et licet multa alia sint odorifera, tamen præcipue accipitur balsamum, eo quod habeat præcipuum odorem, et incorruptionem præstet.

Hac traditione innixa synodus Florent. in decreto Unionis definit materiam hujus sacramenti esse « chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, et balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto »; et Trid., sess. 7, can. 2 de Confirm. : « Si quis dixerit injurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit. » Ubi supponit chrismationem esse materiam hujus sacramenti.

De manus impositione constat ex Actis Apost., ex conc. Eliberitano, Tertul., SS. Cyp., Hieron., Aug. laudatis art. præcedenti. Videantur. Plura alia adferri possent momenta tam ex Græcis quam ex Latinis; sed cum non requiramus aliam impositionem manus quam quæ fit per ipsam chrismationem, supervacanea videntur; probata enim chrismatione, simul probatur ista manus impositio.

Hanc autem traditionem intelligendam esse de chrismatione et impositione manuum conjunctive tanquam de materiis partialibus unam totalem simul integrantibus, non vero disjunctive, concessa a Christo Ecclesiæ facultate quam vellet assumendi, unde colligimus, 1° quod hujusce facultatis a Christo concessæ nullum extat vestigium in S. Scriptura vel traditione, sine quibus tamen nihil circa essentialia sacramentorum, quæ a sola voluntate Christi pendent, debet affirmari; 2° quod quidam Patres utramque simul videantur requirere, Tertull., *de Resur. carnis*, cap. 8 : « Caro ungitur, inquit, ut anima consecretur..... caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur. » S. Cyp. jam laudatus art. præcedenti, ep. *ad Jubajan.*, et plures alii scriptores mox citandi. Maneat tamen alterius sententiæ probabilitas, quæ forte poterit explicari et defendi eo ferme modo, quo explicatur et defenditur determinationem specificam formæ ejusdem sacramenti et materiæ Ordinis esse libertati Ecclesiæ relictam.

Item hanc traditionem esse intelligendam de manus impositione indistincta a chrismatione, constat, 1° quia episcopi admittunt ad Confirmationem eos, qui erant absentes, dum facerent manus impositionem præviam ad chrismationem, quæ, ut dictum est, consistit in extensione manuum versus confirmandos. Neque dici potest cum Honorato Tournely esse « abusum corrigendum, » nisi culpando plures doctissimos et pientissimos antistites, qui hanc praxim servant. 2° Quia Græci nullam aliam manus impositionem adhibent quam eam quæ chrismationi est annexa, ut patet ex eorum eucologiis veteribus et recentioribus editis a nostro Goar: et tamen existere apud Græcos verum sacramentum Confirmationis agnoscit Ecclesia.

Scio quosdam contendere in prioribus sæculis impositionem manuum fuisse distinctam ab unctione : sed, quidquid sit, certum est saltem a pluribus sæculis has duas actiones coaluisse in unam. De illis hoc sensu loquuntur plures antiqui scriptores : Beda qui floruit sæculo septimo, in Ps. 26 : « Illa unctio, inquit, quæ per manus impositionem fit ab episcopo, vulgo Confirmatio dicitur. » Amalarius octavo sæculo, l. 1 *de Officiis*, c. 27 : « Ut ab episcopis solis inungatur per manus impositionem, ab apostolis assumptum est. » Rabanus Maurus, sæc. nono, l. *de Instit. Clericorum*, c. 18, refert ex S. Sylvestro « ad solum episcopum pertinere, ut baptizatum per manus impositionem cum ipso chrismate consignet. » Ratrammus, eodem sæc., l. 4 contra opposita Græcorum, c. 7 : « Donum Spiritus Sancti tribuitur per impositionem manuum, quando frontes baptizatorum chrismate sancto liniuntur ab episcopo. » Eodem modo loquuntur sæc. duodecimo Rupertus, l. 1 *de Divinis Officiis*, c. 16, et Hugo Vict., l. 1 *de Sacramento Fidei*, c. 10.

Solvuntur objectiones contra chrismationem.

Ob. 1° : Act. 8 et alibi, ubi secundum nos refertur sacramentum Confirmationis, nulla fit mentio chrismatis, sed solum impositionis manuum : ergo apostoli non adhibuerunt chrisma confirmando, sicque chrisma non est materia Confirmationis.

Resp. 1° juxta plurimos dist. ant. Nulla fit mentio chrismatis, et tamen non excluditur, conc. ant.; et excluditur, neg. ant. et conseq. Non enim omnia quæ apostoli fecerunt aut docuerunt, scripta sunt, sive brevitatis, sive arcani servandi causa. Sic S. Aug., l. *de Fide et Oper.*, c. 9, loquens de eunucho, dicit : « In eo quod ait (S. Lucas), Baptizavit eum Philippus, intelligi voluit impleta omnia, quæ licet taceantur in S. Scripturis gratia brevitatis, tamen serie traditionis scimus implenda. » Et Estius in 4, n. 7, § 6, cum ea quæ ad ritus sacramentorum pertinent, inquit, secretissima haberentur ac fere sola voce quasi per manus traderentur, noluit Lucas neque elementum, neque verbum hujus sacramenti verbo prodere, ideoque usus est vocabulo manus impositionis, quæ generalis quædam cæremonia est, varie adhiberi solita. Item constat non omnia fidei nostræ dogmata ex sola Scriptura, sel multa ex traditione haberi : probavimus autem constantem semper fuisse in Ecclesia de chrismatione traditionem, cujus prima institutio cum neque in conciliis neque in pontificum sanctionibus reperiatur, dicendum est eam esse a Christo, qui sacramentorem materiam et formam determinavit, hancque ab apostolis fuisse frequentatam. Non magis ergo concludit hoc ar-

gumentum negativum, quam si quis ex silentio S. Scripturæ inferret apostolos non baptizasse in nomine SS. Trinitatis, pueros non esse baptizandos, et plura alia, quæ non leguntur in S. Scriptura, aut vellet probare chrismationem non fuisse in usu tempore concilii Arelat. 1 et Nicæni; quia in illis, ubi agitur de Confirmatione, non fit mentio chrismatis.

Resp. 2° juxta quosdam alios, neg. conseq. Quamvis enim in Actibus Apost. sileatur de chrismatione, alibi tamen fit illius mentio : 1° 2 Cor. 1: *Qui confirmat nos in Christo, et qui unxit nos Deus, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Quem locum exponit de Confirmatione S. Ambros., l. *de Initiandis*, c. 7; 2° 1 Joan. 2: *Sed vos unctionem habetis a Sancto:* quod S. Aug., tract. 3 in 1 Ep. Joan., interpretatur de Confirmatione; 3° ibid.: *Et vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis.* Et hoc iterum S. Aug., ibid.,et S. Cyrill., *Catechesi*, 3, intelligunt de Confirmatione.

Resp. 3° cum Auctore[1] et pluribus aliis, dato quod apostoli per solam manuum impositionem sine chrismatione Confirmationem aliquando administraverint, id factum esse ex dispensatione divina, quando Spiritus Sanctus per visibilia signa descendebat in confirmatos; quia non erat necessaria tam sensibilis materia sacramenti, ubi exhibebantur miraculose sensibilia signa, quæ non secus ac chrisma significabant effectum sacramenti, ut explicat Auctor, ibid., ubi addit quod apostoli uterentur tamen communiter chrismate in exhibitione hujus sacramenti, quando visibilia signa non exhibebantur.

Inferes ex hac sol.: Ergo mutata fuit materia hujus sacramenti, consequenter non est idem sacramentum Confirmationis quod nunc celebrat Ecclesia, ac illud quod apostoli conferebant.

Respondent quidam quod quando apostoli dabant Spiritum Sanctum per solam manuum impositionem sine chrismatione, conferrent quidem rem sacramenti, sed non sacramentum; arbitranturque hanc esse mentem D. Th. Verum, hac solutione semel admissa, nullum nobis restat fundamentum in S. Scriptura ad probandum contra hæreticos veritatem hujus sacramenti. Neque id dixit D. Th., neque arbitror hanc esse ejus mentem; quamvis enim hic et a. 4, o, dicat quod quando Deus visibilibus signis miraculose adhibitis conferebat effectum sacramenti sine sacramento, tunc non esset necessaria materia nec forma sacramenti, quod verum est; non tamen dixit quod ubi aderat impositio manuum, deesset omnino materia et non esset sacramentum : quin e contra in cap. 6 epist. ad Hebr., lect. 1, circa medium ad hæc verba : *Impositionis quoque manuum,*agnoscit impositionem manuum esse materiam sacramenti, et innuit per eam apostolos illud contulisse ; dicit enim : « Secundum sacramentum intrantium est in ipsa manuum impositione.... Hæc autem est duplex : una est miracula faciens, sicut quando Christus per manus impositionem curabat infirmos, Luc.4...., et hæc non est sacramentalis; alia est sacramentalis.... In sacramento Confirmationis..... In Confirmatione enim datur Spiritus Sanctus ad robur, ut scilicet audacter homo confiteatur nomen Christi coram hominibus.» Unde ad arg.

Resp. dist. illatum : Ergo materia sacramenti fuit mutata materialiter et entitative, transeat; mutata formaliter et in ratione materiæ sacramenti, neg. Quamvis ergo non fuerit eadem entitas materiæ adæquatæ, quatenus non adhibebatur chrisma, sed sola manuum impositio, eadem tamen erat formaliter et ratione materiæ sacramenti, quatenus substabat eidem significationi et Christi institutioni, atque eamdem efficaciam et eumdem effectum habebat.

Dixi : Transeat illatio; quia juxta aliam sententiam, quam supra dixi probabilem, cum materia sit vel impositio manuum,vel chrismatio,ad nutum Ecclesiæ,nullatenus fuit mutata.

Obj. 2° famosum can. 2 conc. Araus. 1, quo declaratur unctionem non esse necessariam sacramento Confirmationis : ecce ejus verba : « Nullus ministrorum, qui Baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi; quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem qui in Baptismate quacumque necessitate faciente non chrismatus fuerit, in Confirmatione sacerdos monebitur; nam inter quoslibet, chrismatis ipsius nonnisi una benedictio est : non ut præjudicans quidquam, sed ut non necessaria habeatur repetita chrismatio. » ergo.

Resp. de isto canone exarsisse olim acrem concertationem inter duos eruditos theologos, P. Sirmundum., Soc. J, qui contendebat chrismationem esse tantum cæremoniam Confirmationis, et Petrum Aurelium, seu abbatem Sancyranum, qui propugnabat esse materiam essentialem. Primus legebat textum prout retulimus cum particula negante in ultima parte

[1] Hic q. 72, a. 2, ad 1.

textus; alter legebat sine particula negante, sic scilicet : «sed ut necessaria habeatur repetita chrismatio. » Si hæc ultima lectio admittatur, favet aperte nostræ conclusioni; tunc enim sensus canonis est quod utraque chrismatio, tam baptismalis in vertice quam confirmatoria in fronte, sit necessaria, in diverso tamen genere necessitatis : prima ut cæremonia Baptismi supplenda ex more et præcepto Ecclesiæ ; altera necessaria necessitate sacramenti, ut ejus materia. Verum de ista particula adhuc sub judice lis est; plura namque exemplaria illam omittunt, non pauciora illam retinent, ideoque inde non potest erui firmum argumentum pro aut contra.

Sed esto legendum sit secundum Sirmondum cum particula negante, nihil nocet; sensus enim est quod ubi aliquis est baptizatus sine chrismatione verticali, episcopus antequam illum confirmet, debeat hanc chrismationem verticalem supplere: quæ chrismatio verticalis non præjudicat chrismationi frontali faciendæ in Confirmatione; quia licet suppleatur ex more et præcepto Ecclesiæ, non est tamen absolute necessaria Confirmationi, et ideo dicit : « Sed ut non necessaria habeatur repetita», seu duplex chrismatio. Plura de isto canone scribunt Sambovius et ex illo Gaspar Juenin, pertector Caroli Witasse, et Honorat. Tournely, qui lectionem Petri Aurelii, seclusa particula negante, præferunt lectioni Sirmondi.

Obj. 3°: Ex probationibus nostris equidem colligitur chrismationem esse necessariam Confirmationi, non tamen ut ejus materiam essentialem, sed vel ut partem integrantem, vel ut cæremoniam præceptam. Sic quamvis multi Patres meminerint chrismationis baptismalis, et quidam, ut Tertull. et Cyril., aliquem effectum spiritualem illi tribuant, non tamen sequitur quod sit pars essentialis Baptismi : ergo.

Resp. neg. ant.; 1° quia traditio, quam asseruimus, loquitur de chrismatione tanquam de vero sacramento. 2° In ipsa chrismatione sicut in impositione manuum constituit ipsum sacramentum. 3° Conceptis terminis vocat ipsam sacramentum non secus ac Baptismum. 4° Vim ipsi tribuit conferendi Spiritum Sanctum et gratiæ plenitudinem. Nihil autem horum de chrismatione baptismali; quod si quidam ei aliquem effectum spiritualem tribuunt, non ex opere operato, sed ex opere operantis.

Inst. : Quamvis ex traditione habeamus quod aqua sit vino permiscenda in sacramento Eucharistiæ, non tamen sequitur quod sit materia hujus sacramenti : ergo similiter.

Resp. neg conseq. Disparitas est quod traditio semper apprehenderit et exhibuerit chrismationem tanquam materiam Confirmationis; vinum autem solum semper intellexerit esse materiam Eucharistiæ, et aquam illi permiscendam requiri necessitate præcepti, non sacramenti.

Obj. 4° : Materia essentialis sacramenti debet esse eadem apud Græcos et Latinos : atqui chrisma Græcorum differt a chrismate Latinorum; nam chrisma Latinorum conficitur ex oleo et balsamo tantum; Græci autem præter oleum et balsamum triginta duas species aromatum seu herbarum fragrantium adhibent : ergo.

Resp. solam mixtionem balsami et olei apud Græcos esse essentialem, alias accidentales; quinimo nec ipsi possunt modo omnes illas herbas adhibere ; quædam enim, ut observavit Berti, sunt ignotæ, aliæ plures nonnisi ope variorum lexicorum auctorumque, de plantis et herbis tractantium collatione, possunt dignosci.

Solv. obj. contra manuum impositionem.

Cum eam solam requiramus manus impositionem, quæ a chrismatione est inseparabilis, solutis argumentis contra chrismationem, videtur otiosum alia proponere contra impositionem manuum; ut tamen scholæ serviamus.

Obj. 1° : Eug. IV in decreto Unionis dicit : « Loco illius manus impositionis (de qua Act. 8.) datur in Ecclesia Confirmatio. » Innoc. III, cap. *Cum venisset*, ait : « Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio modo dicitur Confirmatio. » Conc. Moguntinum, an. 1549, cap. 18 : « Hoc sacramentum, inquit, ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus apostolorum ex eorum traditione, adhibita chrismatis unctione, cœpit conferri »: ergo nunc impositio manuum nec inadæquate est materia Confirmationis.

Resp. neg. conseq. In nullo enim ex his testimoniis excluditur impositio manuum indistincta a chrismatione ; alioquin excluderent chrismationem, quam adstruunt. Sensus ergo decreti Eug. est, non quod res rei successerit, seu quod chrismatio posita sit loco impositio-

nis manuum, ea exclusa (neque enim dicit chrismatio, sed Confirmatio), sed quod nomen nomini successerit, hoc est, quod id quod dicebatur manuum impositio, nunc dicatur Confirmatio; atque hoc confirmant ac aperte significant verba Innoc. III, dum ait « per frontis chrismationem, manus impositionem designari, quæ alio nomine dicitur Confirmatio. » Audis non aliam rem, sed aliud nomen duntaxat. Unde conc. Senonense, an. 1528 : « Tunc, inquit, impositionis manuum, nunc Confirmationis appellatum est sacramentum.» Conc. Moguntinum supponit cum D. Th., Scoto et pluribus aliis, apostolos ex dispensatione divina aliquando Confirmationem administrasse per solam manuum impositionem, communius tamen cum manuum impositione adhibuisse chrismationem, ex quo nihil contra nos.

Inst. : Multi tum veteres cum recentiores scriptores, inter quos ipse S. Th., pro materia Confirmationis solam chrismationem designant : ergo.

Resp. multos pariter solam manuum impositionem designare ; unde sicut ex hoc non infertur quod hi chrismationem excluserint, ita nec illi impositionem manuum ; sed utrique data occasione modo impositionem manuum, modo chrismationem, modo utramque nominabant, præsertim cum per chrismationem ab episcopo factam, intelligatur impositio manuum ab ipsa chrismatione indistincta. Quantum ad D. Th., diximus supra ipsum, in cap. 6 ep. ad Heb., expresse nominasse impositionem manuum.

Obj. 2° : Apud Græcos ratum esse Confirmationis sacramentum agnoscit Ecclesia : atqui Græci tam veteres quam recentiores non adhibent impositionem manuum, ut patet tum ex pluribus scriptoribus, tum ex eucologiis hujus Ecclesiæ antiquis et recentioribus editis a P. Goar et aliis, in quibus nulla fit mentio impositionis manuum, sed solius chrismationis : ergo.

Resp. ut ante, 1° plures etiam ex Græcis nullam mentionem facere chrismationis, sed tantum impositionis manuum, ex quo tamen male infertur chrismationem ab ipsis fuisse negatam. 2° In eucologiis et quibusdam scriptoribus Græcis non fit mentio impositionis manuum, quia alia non adhibetur nec est necessaria absolute quam quæ includitur in ipsa chrismatione: unde nominata explicite chrismatione nominatur implicite manuum impositio.

Inst. cum Sirmondo : Ridiculum prorsus ac absurdum est unctionem vocare manus impositionem, quia fit per manum; pari jure unctio verticalis in Baptismate, et extrema infirmorum poterunt dici impositiones manuum.

Resp. 1° quod ridiculum et absurdum videtur Sirmondo, in S. Scriptura aperte innui; scribit enim Marcus, c. 7, quod cum adduxissent ad Jesum mutum et surdum, *deprecabantur eum, ut imponat illi manum* : et Jesus *misit digitos suos in auriculas ejus..... et tetigit linguam ejus.* Hoc ergo erat imponere manum. 2° Id neque visum fuit ridiculum et absurdum Ruperto et Hugoni Vict. seu potius S. Sylvestro; refert enim Rupertus, l. 1 *de Divinis Officiis*, c. 16,et Hugo,l. 2 *de Sacram.*, p. 7, c. 3, quod « Sylvester papa constituit ut baptizatum presbyter in vertice chrismate liniat propter occasionem transitus mortis, ne propter absentiam episcopi et difficultatem eum consequendi, sine manus impositione baptizati migrent. » Audis unctionem baptismalem dici impositionem manuum, et gerere similitudinem impositionis confirmatoriæ. Fatendum tamen neque unctionem verticalem in Baptismate, neque extremam infirmorum communiter vocari impositionem manuum ; quia nunquam impositio manuum habita est pro materia istorum sacramentorum, sicut habita est pro materia Confirmationis. Unde Petrus Aurelius in suo *Orthodoxo* contra Sirmondum, p. 1, c. 7 : « Manus impositio, inquit, fronti unctionis admixta, in eam quodammodo transit; unde minime mirum, si nomen ei suum conferat, quæ illi seipsam contulit; quod cum de verticis unctione dici nequeat, male paria facit(Sirmondus)quæ longe disparia sunt. »

Adde unctionem frontalem, prout fit a pluribus episcopis, dum nempe pollice tangunt frontem chrismate, reliqua manu capiti imposita, esse aperte et distincte manus impositionem.

ARTICULUS III.

UTRUM BALSAMUM SIT NECESSARIO PERMISCENDUM OLEO NECESSITATE SACRAMENTI?

Esse necessarium necessitate præcepti saltem ecclesiastici, nemo negat; id enim et Florentinum et omnia ritualia præcipiunt. Esse autem necessarium necessitate sacramenti negant Cajetanus, Soto, Estius, Juenin, Witasse, Tournely, etc. Contra quos

Dico : Probabilius est balsamum esse neces-

sario permiscendum oleo, necessitate sacramenti. Est communior cum Auctore[1].

Esse D. Th. locis cit. in margine non videtur dubium; nam 1°, in 4, dicit quod « materia Confirmationis est oleum balsamatum. » 2° Quando aliis locis cit. dicit chrisma esse materiam hujus sacramenti, semper loquitur de chrismate secundum usum Ecclesiæ, quod conficitur ex oleo et balsamo. 3° Cum hic sibi quarto loco opposuisset balsamum non inveniri ubique, et ex eo intulisset non esse materiam sacramenti, non concedit conseq., ut debet concedi in sententia adversariorum; negat e contra, et respondet sufficere quod possit facile ad omnia loca deferri, quia Confirmatio non est tantæ necessitatis, sicut Baptismus.

Prob.. 1° ex conc. Florent. in decreto Unionis sic definiente : « Secundum sacramentum est Confirmatio, cujus materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, et balsamo quod odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto. » Materia autem sacramenti est ipsi essentialis, et sine ea non subsistit : ergo.

Respondent 1° quidam ex adversariis hoc decretum datum fuisse jam dissoluto concilio, sicque non esse decretum concilii, sed summi pontificis; volunt namque dissolutum fuisse concilium, quando Orientales discesserunt, antequam Armeni, pro quibus editum fuit decretum, advenirent; hujusque testes proferunt Spondanum ad an. 1439, et Pallavicinum p. 1, l. 6, c. 2.

Sed contra : Imprimis etsi foret decretum solius pontificis, non ideo esset contemnendæ et infirmæ auctoritatis. Verum esse totius concilii nondum dissoluti certo certius constat tum ex initio decreti, ubi legitur latum « sacro approbante Florentino concilio » , cum ex fine, ubi legitur : « Datum Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in ecclesia majori celebrata, anno Domini 1439, decimo Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno nono. » Neque id negant Spondanus et Pallavicinus, sed e contra expresse testantur. Spondanus ad eumdem annum 1439, ubi relatis posterioribus verbis decreti mox laudatis, « inde percipies, inquit, non una cum Græcorum discessu dissipatam esse, quod multi crediderunt, synodum Florentinam, sed porro continuatam cum patribus Latinis ; nec vero hoc solum anno, verum etiam tribus sequentibus. » Pallavicinus, eod. l. 6, n. 12, observat legatos conc. Trid. contra Clodiensem episcopum dixisse « falli eos, qui Florentinæ synodi exitum anno 1439 tribuebant..... Revera tres insuper annos perstitisse synodum illam Florentiæ. » Neque id dicitur tantum, sed præter textum ipsum decreti, probatur insuper ex autographis servatis Romæ in arce S. Angeli, de quibus legendi sunt Pallavicinus ibid, cardinalis de Monte, tom. 13 conc., et Raynaldus tom. 18 Annal. Eccles. ad an. 1442.

Respondent 2° concilium non explicare nec statuere an balsamum sit necessarium necessitate sacramenti vel præcepti tantum; item neminem latere quæcumque eo in decreto præscribuntur circa materiam et formam sacramentorum, non esse necessaria ad eorum substantiam, v, g., aquam debere calici misceri; similiter agendo de verbis consecrationis, refert Eugenius ea omnia, quæ in ecclesia Latina proferri solent, quæ tamen omnia et singula non sunt absolute necessaria ad essentiam consecrationis : ita Tournely. Addunt alii Eugenium etiam pro materia Ordinis assignasse porrectionem instrumentorum, cum tamen juxta plures materia hujus sacramenti sit manuum impositio.

Sed contra : Ad primum: Hoc ipso quo concilium definit materiam hujus sacramenti esse chrisma confectum ex oleo et balsamo, aperte significat quod sine alterutro non erit materia sacramenti. Ad secundum: Non dicit concilium mixtum ex aqua et vino esse materiam Eucharistiæ, sicut dicit confectum ex oleo et balsamo esse materiam Confirmationis, sed dicit materiam consecrationis esse « vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima adhiberi debet. » Quæ duo sunt valde diversa. Ad tertium; Falsum est decretum de verbis consecrationis, referre omnia verba, quæ in ecclesia Latina proferri solent; id enim solum [ubi agitur de forma Eucharistiæ] legitur : « Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit sacramentum ; Sacerdos enim, etc.» Ad quartum: Sunt innumeri theologi, qui sustinent ex ipso decreto porrectionem instrumentorum esse materiam Ordinis in ecclesia Romana, quidam totalem, quidam partialem ; quamvis apud Græcos manuum impositio sit materia. Ratio autem hujus diversitatis est, quia Christus hujus sacramenti materiam non determinavit in specie, sed in genere ; de quo dum de Ordine: sed interim nihil inde contra nos.

Prob. 2° conclusio. S. Dionysius, c. 4 *Hie-*

[1] Hic a. 2, o, in 4. d. 7, q. i. a 2, q. 2, op. 5 et 4, o, Gent. c. 60.

rarch. Eccl.: « Dicimus, inquit, quod unguenti compositio est collectio quædam bene spirantium materiarum », balsamum verosimilius intelligens. Idem Clemens Rom., l. 7 *Constit.*, c. 44, S. Irenæus, l. 1 *contra Hæres.*, c. 18, de gnosticis ritus catholicorum æmulantibus, scribit baptizatos ab illis inungi *balsamo*.

S. Greg. sæculo VI, in suo *Sacramentario*, et Greg. Turon. eod. sæc., l. 4 de *Gloria martyrum*, fatentibus ipsis adversariis, hanc olei et balsami mixtionem commendant. Ordo Bom., ante sæculum nonum editus, pontificalia et ritualia omnia tam vetera quam nova, omnes ferme scholastici et eorum duces mentionem faciunt balsami non secus ac olei tanquam materiæ partialis Confirmationis : et dum aliquando oleum tantum nominant, non intelligunt oleum simplex, sed oleum mixtum, sumpta denominatione a majori quantitate, quæ est olei.

Prob. 3° : Secundum constantem et perpetuam in Ecclesia traditionem, materia essentialis Confirmationis est chrisma, ut ex dictis constat : atqui chrisma non est oleum simplex, sed, ex usu Ecclesiæ, est mixtum ex oleo et balsamo ; et secundum nominis significationem est compositum ex oleo et fragrante aliqua materia ; chrisma enim latine redditur unguentum : « Unguentum autem, inquit Ambros. Calepinus, non est illa compositio tenax, qua chirurgi utuntur ad curanda vulnera, sed commixtio diversorum odorum, addito oleo aut balsamo, aut aliquo pingui ad ungenda corpora.» : gallice, *parfum*. Jam quæro ex qua alia fragrante materia fieret hæc mixtio quam ex balsamo, quod, fatentibus adversariis, a sæculo sexto universa adhibet Ecclesia ; quo enim fine sæculo sexto fuisset immutata ? a quo fuit immutata ? quis reclamavit contra innovationem in re tanti momenti, contradicente priore traditione ? ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Sex primis sæculis nullus sive Græcorum sive Latinorum meminit balsami pro materia Confirmationis : ergo non est verisimile illud esse ejus materiam.

Resp. 1° posse negari ant. Nam S. Dionysius implicite, et S. Irenæus explicite illius meminerunt. 2° Dist. ant. Nullus meminit explicite, transeat ; implicite, neg. Meminerunt enim chrismatis, quod ex usu Ecclesiæ et secundum nominis significationem importat compositum ex oleo et balsamo, ut dictum est. 3° Neg. conseq.; S. enim Gregorius et alii qui sexto sæculo balsami meminerunt, illud non ut rem novam et a se inventam, sed ut a majoribus per traditionem acceptam protulerunt : non assignari potest primus ejus auctor, nec quisquam habet potestatem in Ecclesia statuendi id quod secundum concilia, pontifices, insigniores scholasticos, habetur pro materia sacramenti.

Obj. 2° : Innoc. III, cap. *Pastoralis*, Extra. l. 1, tit. de Sacramentis non iterandis 16, dicit : « Nos consulere voluisti, an permitti debeant ministrare qui sine impositione manuum fuerit ad Ordinem subdiaconatus assumptus ; et si Confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit non chrismate, sed oleo delinitus. Ad quod breviter duximus respondendum, quod in talibus non est aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermissum.» Ubi supponit id quod fuit prætermissum, non esse essentiale, alioquin fuisset nullum sacramentum et iterandum.

Resp. 1° hoc argumentum, quod est præcipuum adversæ sententiæ fundamentum, militare contra plures ex objicientibus, qui tenent impositionem manuum esse materiam saltem partialem Ordinis, quem tamen pontifex dicit pariter non esse iterandum, si defuerit impositio manuum. Itaque

Resp. 2° quod sensus hujus decretalis sit non esse iterandum solemniter et cum cæremoniis sacramentum, sed supplendum caute et secreto quod fuerat omissum. In Confirmatione autem omissum fuerat chrisma, quod non est sine balsamo, neque vera fuerat forma prolata : ergo in totum supplendum erat, sicque denuo conferendum erat. Similiter in Ordine impositio manuum omissa erat supplenda non ut materia, sed ut cæremonia accidentalis, saltem juxta plurimos. Responsio enim pontificis, cum sit una generalis ad duas quæstiones, debet singulis applicari proportionaliter et secundum exigentiam cujusque : in Confirmatione omissum fuerat quid substantiale, et id erat supplendum ; in Ordine aliquid accidentale, et id erat etiam supplendum. Et hæc est communis interpretatio canonistarum Innoc., Panorm., Ostiensis, etc.

Paulo aliter, nec male, interpretatur eximius Sylvius. Pontifex, inquit, respondet generaliter quod in ejusmodi sacramentis, cum characterem imprimant, nihil esse iterandum ; non substantiam, quia sunt initerabilia ; non cæremonias, quia sufficit illas semel adhibuisse ;

sed caute supplendum esse quod incaute omissum fuerat : atqui in eo de cujus Confirmatione quærebatur, omissa fuerat unctio chrismatis ex oleo et balsamo confecti : ergo illa supplenda erat. In eo autem de cujus ordinatione quærebatur, omissa erat impositio manuum : ergo et hæc supplenda erat, sive sit essentialis, sive non. Ferme in idem redit.

Obj. 3° : Materia sacramenti debet esse communis et obvia : atqui balsamum verum, vel non amplius reperitur, vel saltem est rarissimum ; scribit enim Plinius, l. 12, c. 25 : « Balsamum uni terrarum Judæ concessum, quondam in duobus tantum hortis, utroque regio.» Et l. 26, c. 32. « Fastidit balsamum alibi nasci. » Atqui vastati sunt illi duo horti : ergo periit naturale balsamum. Ita Kemnitius.

Resp. 1° majorem esse veram de sacramentis absolutæ necessitatis [1], ut est Baptismus ; ad Confirmationem autem quæ non est tantæ necessitatis, sufficit quod ejus materia facile possit ad omnia loca transferri.

Neg. 2° min.; quod enim dicit Plinius, non ad sua, sed ad anteriora tempora est referendum ; siquidem ipse ibid. dicat : « Serit nunc eam fiscus, nec unquam fuit numerosior aut procerior. » Et teste Josepho, l. 4 *Antiquit.*, c. 1, et l. 1 *de Bello Judaico*, c. 7, Hieron. in cap. 27, Ezech., Strabone, l. 16, frequentissimum est balsamum in Palestina et Arabia ; et nunc ex Indiis magna copia ad nos defertur.

Si dicas balsamum Indicum esse adulterinum et a Palestino diversum ; ideoque necesse fuit quod pontifices dispensarent ut loco veri balsami substitueretur, quod aperte indicat non esse materiam necessariam sacramenti.

Resp. neg. assumptum ; licet enim balsamum Indicum in colore differat a Palestino, non tamen in substantia et virtute, testimonio peritissimorum medicorum ; vel dic differre sicut vina diversarum regionum, quæ semper sunt vina. Ideoque pontifices non dispensaverunt in ejus usu, sed permiserunt illud adhiberi, quia erat verum.

Inst. : Saltem nascente Ecclesia, apostoli, qui erant pauperes, non habebant unde emerent balsamum, quod magni æstimatur : ergo.

Resp. apostolos fuisse pauperes in particulari, in communi autem sufficienter divites ut emerent balsamum, cujus Palestina erat ferax tunc temporis, ut dictum est.

Urgebis : Cum magnæ olei quantitati parum balsami admisceatur, potest contingere quod solo oleo fiat unctio, sicque nullum sit sacramentum, si balsamum sit de necessitate sacramenti : hoc autem est inconveniens : ergo :

Resp. tantam esse activitatem et effluentiam balsami, ut parva quantitas brevi et facile pervadat omnes partes olei.

ARTICULUS IV.

UTRUM SIT DE NECESSITATE SACRAMENTI QUOD CHRISMA SIT AB EPISCOPO BENEDICTUM?

Suppono esse necessarium saltem necessitate præcepti ecclesiastici quod chrisma sit benedictum, idque ab episcopo ; ita enim docent et præscribunt Patres, Sacramentarium S. Greg., pontificale et ritualia tam Græcorum quam Latinorum, et maxime Florent. jam laudatum.

At quæstio est 1° utrum benedictio seu consecratio sit de necessitate sacramenti, ita ut collatum sine chrismate benedicto sit nullum. 2° Utrum pariter sit de necessitate sacramenti quod hæc consecratio fiat ab episcopo, sic ut non possit simplex sacerdos ex dispensatione papæ illam perficere. Secunda quæstio involvit primam ; stat enim chrisma debere benedici, si probetur esse necessario ab episcopo benedicendum seu consecrandum. Unde

Dico : Probabile est esse de necessitate sacramenti quod chrisma sit ab episcopo consecratum, ita ut simplex sacerdos non possit etiam ex dispensatione pontificia illud valide consecrare.

Est communior antiquorum scholasticorum, cui contradicunt scotistæ cum suo duce et plures recentiores, etiam quidam thomistæ.

Videtur tamen esse D. Th, nam postquam hic, art. 3, in arg. s. c. et ad 3, formaliter dixit requiri ad sacramentum quod chrisma sit benedictum ab episcopo, sibi primo loco objicit hoc argumentum : Non est « de necessitate Baptismi » quod aqua sit consecrata : ergo nec est « de necessitate Confirmationis » quod chrisma sit « per episcopum consecratum. » Non respondet concedendo totum, sicut debuisset concedere, si censuisset cum adversariis ; hoc enim ipsi argumento utuntur pro sua sententia, sed concedit antecedens et negat conseq., disparitatemque exhibet in corpore articuli, quod aqua prius fuerit consecrata a Christo vel tactu suæ carnis, vel Baptismum ministrando, non vero chrisma, ut

[1] Hic a. 2, ad 4.

mox amplius dicam in argumento a ratione, quod est S. Doctoris.

Prob. 1° ex laudato decreto conc. Flor. pro Armenis, ubi definitur eodem tenore materiam sacramenti Confirmationis esse chrisma benedictum ab episcopo, quo definitur esse chrisma confectum ex oleo et balsamo. Et infra dicit quod licet legatur aliquando per apostolicæ Sedis dispensationem, simplicem sacerdotem Confirmationem administrasse, hoc tamen debuerit fieri « in chrismate per episcopum confecto, » aperte innuens quod licet pontifex possit dispensare quoad ministrum hujus sacramenti, non tamen quoad ministrum consecrationis chrismatis.

Conc. Carthag. 3, can. 36 : « Presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret; chrisma vero nunquam conficiat » : ergo nec consulto episcopo. Idem conc. Wormatiense, can. 2 « Soli episcopo hæc dignitas concessa est. »

Prob. 2° ex constanti et perpetua praxi Ecclesiæ, quæ constat ex S. Dionysio de *Eccl. Hierarch.*, ex Innoc. I, *ad Decentium ;* conc. Carthag. 2, can. 3; Hispal. 2 can. 7 ; Tolet. 1, can. 20; Braccarensi 1, can. 37 ; Tertull., *de Bapt.*; Cyp., ep. 70; Optato, l. 7; Cyrillo, *Catechesi,* 3; S. Leon., ep. ad episcopos Germ. et Galliæ ; ex sacramentario S. Greg., Ordine Rom., Pontificali et omnibus ritualibus : qui omnes tradunt benedictionem chrismatis solis episcopis licere; quod cum aliter factum nusquam certo legatur, probabile est id esse de necessitate sacramenti. Adde Clementem VI, in Litteris ad patriarcham Armenorum apud Raynaldum ad an. 1351, in quibus inter plura sic interrogat : « Primo de consecratione chrismatis, si credis quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, potest chrisma rite et debite consecrari ? »

Accedit ratio congrua. Priusquam res aliqua permanens et corporea, de se indifferens, applicetur ad causandam instrumentaliter gratiam, convenit ut fiat aliquo modo sacra, eleveturque ritu religioso ad rationem instrumenti gratiæ : ergo materia sacramenti quæ non fuit a Christo ipso usu aut ejus tactu consecrata, congruenter debet consecrari, idque per episcopum, qui gerit in Ecclesia personam Christi. Subsumo : Atqui licet Christus consecraverit materiam Baptismi vel illius usu, vel tactu carnis suæ in Jordane, et materiam Eucharistiæ illam conficiendo, non tamen materiam Confirmationis, quam nunquam administravit : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Conc. Tolet. 1, can. 20, sic statuit : « Quamvis pene ubique custodiatur ut absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit ex hac die nullum alium nisi episcopum chrisma conficere. » Concilium non declarat irritam consecrationem chrismatis factam a presbytero, neque ad jus divinum recurrit, sed ad usum et legem ; ergo.

Resp. neg. conseq.; hoc enim canone tantum significatur ex ignorantia vel negligentia presbyteros in quibusdam locis consecrare chrisma, quod factum etsi non irritum declaret synodus, neque tamen ut legitimum approbat; sed e contra videtur improbare, legem antiquam id prohibentem innovando. Hunc autem esse sensum concilii eo probabilius arbitror, 1° quod Montanus qui, an. 531, secundo concilio Tolet. præfuit, in ep. *ad Theoribium*, presbyteros qui consecrabant chrisma, damnet præsumptionis dementiæ, asseratque « jus consecrationis chrismæ ab initio fidei catholicæ tantum pontificibus debitum. » 2° Quia in hoc canone non agitur de Confirmatione nec de Confirmationis materia, sed de chrismate baptismali, seu quo unguntur baptizati in vertice; prosequitur enim canon : « Et per diœcesim destinare; ita ut singulis ecclesiis ad episcopum ante diem paschæ diaconi destinentur aut subdiaconi, ut confectum chrisma ab episcopo destinatum ad diem paschæ possit occurrere. » Quod aperte intelligitur de chrismate, quo fit unctio in Baptismo. Equidem scio idem utriusque unctionis esse chrisma ; sed verisimile est quod sive ex ignorantia sive ex negligentia, permissum aut introductum fuerit, quod presbyteri qui unctionem baptismalem faciebant, etiam hujus unctionis chrisma abusive conficerent : quem abusum tollens synodus, statuit ut chrisma a solis episcopis consecretur, et ad singulas ecclesias suæ provinciæ destinetur.

Neque obstat quod in eodem canone subdatur : « Episcopo sane certum est omni tempore licere chrisma facere ; sine autem conscientia episcopi nihil penitus faciendum. » Non enim significatur iis verbis quod, consentiente episcopo, presbyteri possint chrisma conficere, sed etiam in his quæ ipsis concessa sunt, pendeant ab episcopis.

Obj. 2° : Qui potest majus, potest et minus : atqui simplex sacerdos potest consecrare Eucharistiam, quod est quid maximum : ergo a

fortiori chrisma, quod est quid minus. Item pontifex potest concedere simplici sacerdoti facultatem confirmandi : ergo a fortiori consecrandi materiam Confirmationis; majus est enim sacramentum conficere, quam ejus materiam præparare.

Resp. laudatum adagium non currere in iis, quæ pendent ex institutione divina ; alioquin sequeretur quod simplex sacerdos posset ex dispensatione pontificia conferre sacros Ordines; est enim quid minus quam conficere Eucharistiam. Imo sequeretur quod posset et Ordines et etiam Confirmationem atque consecrationem chrismatis sine dispensatione perficere, quia potest sine dispensatione Eucharistiam conficere. Aliunde disparitas est inter collationem sacramenti Confirmationis et consecrationis chrismatis, quod aliquando possit deferri chrisma, quo non posset episcopus personaliter proficisci, sicque est ratio concedendi unum, et non alterum. Adde quod sit majus concedere utrumque, quam unum tantum.

Obj. 3° : Summi pontifices aliquando dispensarunt, ut simplex sacerdos chrisma conficeret : ita concessit Eugenius IV Fratibus Minoribus in Scythia et Moldavia, bulla *Sacræ Religionis* relata a Wadingo juxta authographum Vaticanum, ut ipse testatur, tom. 5 *Annal. Minorum*. Ita refert P. Franciscus Henno.

Resp. 1° plures huic bullæ fidem detrectare, tum quia non reperitur in bullario ordinario, tum quia aperte contradicit menti Eugenii IV, in conc. Florent. : unde putant sistendum conclusioni, donec factum aut bulla probetur; 2° supposito facto seu bulla, pontificem secutum fuisse sententiam sibi probabilem ; quod non obstat conclusioni nostræ, quam posuimus ut probabilem tantum.

ARTICULUS V.

QUÆDAM LEVIORES QUÆSTIONES CIRCA MATERIAM CONFIRMATIONIS COMPENDIOSE RESOLVUNTUR.

Petes 1° utrum sit de fide chrismationem esse de necessitate sacramenti ?

Resp. ita sentire Suarem, Valentiam, Sylvium et plures alios, præsertim propter decretum concilii Florent., et canonem 2 sess. 7 concilii Trid. Alii vero, viros meritissimos opinionem contrariam defendentes, aliqua censura notare non audent, sed temeritatis tantum arguunt.

Quantum ad mixtionem balsami et benedictionem episcopi, cum hæc proposuerimus, ut probabilius et probabile, neutrum æstimamus esse de fide.

Petes 2° ex quo oleo debeat confici chrisma ?

Resp. ex solo oleo olivarum [1], non oleo vel nucum vel amygdalarum, etc., idque de necessitate sacramenti. 1° Quia solum oleum olivarum dicitur proprie et simpliciter oleum, ac maxime habetur in usu hominum, ubi haberi potest; quilibet autem alius liquor nominatur oleum ex ejus similitudine, secundum quid et cum addito, nempe oleum nucum, oleum amygdalarum etc., nec est in usu communi nisi in supplementum apud eos quibus deest oleum olivarum. 2° Quia proprietates olei, quibus significatur Spiritus Sanctus, magis inveniuntur in oleo olivarum, quam in quolibet alio oleo; oliva enim, semper frondibus virens, virorem et misericordiam Spiritus Sancti significat; et ideo Ecclesia in confectionem chrismatis nunquam aliud oleum nisi olivarum adhibuit.

Petes 3° in qua parte corporis debeat fieri chrismatio ?

Resp. debere fieri necessario necessitate sacramenti in fronte. Constat ex perpetua Ecclesiæ praxi, quam testantur Tertull., l. *de Præscript.* c. 40 ; conc. 2 œcumen., can. 7 ; S. Cyrillus Jerosol., *Catechesi*, 3 ; Innoc. 1, *ad Decentium*. c. 3 ; S. Greg. in *Sacramentario*, et omnia ritualia; tandem conc. Florent. in decreto Unionis. Græci vero non solum frontem, sed et oculos, aures, os, pectus ungunt, sed sola unctio frontis est essentialis.

Ratio est quia homo in hoc sacramento accipit Spiritum Sanctum ad robur [2], ut inter adversarios fidei fortiter Christi fidem confiteatur ; unde convenienter signatur in fronte signo crucis propter duo : 1° quia insignitur signo crucis, quasi miles signo ducis, quod debet esse evidens et manifestum; inter autem omnia corporis humani membra, maxime frons manifesta est, quæ fere nunquam obtegitur ; et ideo confirmatus signatur in fronte ut in manifesto demonstret se esse christianum ; 2° quia aliquis impeditur a libera confessione nominis Christi propter duo, scilicet propter timorem, et propter verecundiam : utriusque autem horum signum maxime manifestatur in fronte propter propinquitatem imaginationis, et quia spiritus a corde directe ad frontem ascendunt : unde verecundati eru-

[1] Hic a. 2, ad 3. [2] Ib. a. 9. o.

bescunt, timentes autem pallescunt. Et ideo in fronte signatur chrismate, ut neque propter timorem, neque propter erubescentiam nomen Christi confiteri prætermittat.

Petes 4° utrum chrismatio debeat fieri in modum crucis?

Resp. affirmative, idque probabilius necessitate sacramenti [1]; quia præter Patres et ritualia quæ requirunt signum crucis, si abesset, non verificaretur forma: « Signo te signo crucis », etc.

Petes 5° quo tempore liceat consecrare chrisma?

Resp. Videtur ex conc. Tolet. 1, can. 20, licitum fuisse olim omni tempore consecrare. Nunc autem non consecratur nisi semel in anno feria quinta hebdomadæ majoris.

Petes 6° qui sint ritus consecrationis chrismatis?

Resp. præcipuos esse sequentes: 1° præmissis precibus, fit signum crucis super oleum et balsamum; 2° episcopus aliquoties inhalat super chrisma, ut præscribitur in *Sacramentario* S. Greg. et in Ordine Rom., idque significat Spiritum Sanctum, qui datur in Confirmatione; 3° episcopus et presbyteri comites salutant chrisma in verbis: « Ave sanctum chrisma » ; hæc autem salutatio non est absoluta ad ipsum chrisma physice et in se consideratum, sed est relativa ad Christum, cujus chrisma est symbolum. Quamvis aliunde non sit insolitum salutare res inanimatas in signum lætitiæ, sicut S. Andreas salutavit crucem, dicens: *Salve, crux*. Immerito igitur hæretici hunc duplicem ritum sugillant tanquam superstitiosum. 4° Quotannis presbyteri tenentur petere a suo episcopo novum chrisma, veteri combusto; nec potest episcopus secundum canones quidquam ab illis petere pro emptione balsami.

ARTICULUS VI.

QUÆ SIT FORMA CONFIRMATIONIS?

Diversitas opinionum circa formam Confirmationis sequitur ex diversitate opinionum circa ejus materiam. Qui reponunt materiam adæquatam Confirmationis in impositione manuum, quæ sita est in extensione manuum versus confirmandos, orando ut in eos descendat Spiritus Sanctus, non aliam formam agnoscunt quam orationem, «Omnipotens sempiterne Deus, etc.», quæ hanc manuum extensionem comitatur. Verba autem quæ profert confirmans ungendo, dicunt esse tantum formam accidentalem: ita Sirmondus, Sambovius, Juenin, etc.

Qui hanc prævíam manuum impositionem existimant esse tantum materiam inadæquatam et simul cum unctione constituere totalem materiam Confirmationis, etiam dicunt orationem quæ comitatur istam manuum impositionem esse formam partialem, et constituere totalem simul cum verbis quæ proferuntur in unctione, scilicet: « Signo te signo crucis, » etc. Ita Natal. Alex., Card. Gotti, Tournely, etc.

Qui tandem materiam totalem Confirmationis reponunt in unctione et manuum impositione ab unctione indistincta, hi formam adæquatam constituunt in verbis prolatis ungendo, scilicet secundum Latinos: « Signo te signo crucis », etc.; secundum Græcos: « Signaculum doni Spiritus Sancti. » Ita cum Auctore communius tam veteres quam recentiores. Cum quibus

Dico 1°: Oratio prævia ad unctionem non est forma sive totalis sive partialis sacramenti Confirmationis.

Prob. 1°: Ideo laudati prius theologi assignant hanc orationem pro forma totali vel partiali Confirmationis, quia materiam hujus sacramenti reponunt totaliter vel partialiter in impositione manuum prævia ad unctionem: atqui in hoc errant, ut probavimus art. 2 hujus dissert.: ergo.

2° Illa oratio aliquando prætermissa est in Confirmatione: ergo non potest dici forma essentialis. Prob. ant. Ex *Sacramentario* monasterii Moysacensis annorum 800, edito cum pluribus aliis a D. Martene, cap. 2, a. 2, in quo nulla alia oratio legitur quam quæ recitatur post Confirmationen peractam: « Deus qui Apostolis tuis », etc.: ergo.

3° Ista oratio prævia aliquando recitabatur immediate post Baptismum a presbytero baptizante, antequam episcopus accederet ad confirmandum, ut constat ex codicibus probatis apud eumdem Martene, a. 3, in quibus hæc oratio reperitur cum ordine Baptismi, et post aliquot folia legitur ordo Confirmationis, et ideo omissa est in *Sacramentario* Moysacensi; forma autem ab alio quam a confirmante prolata, non potest dici essentialis forma Confirmationis: ergo.

4° In Eucologio quod refert D. Martene tom. 1, l. 1 *de Ritibus*, hæc oratio recitatur in una ecclesia ubi perfectus est Baptismus, et Con-

[1] Ib. et a. 4, o.

firmatio confertur in altera; difficile est autem ex hac duplici actione in diversis locis unam moralem intelligere.

5° Tandem, ut diximus, admittuntur ad Confirmationem, qui absentes erant, dum pronuntiaretur hæc oratio cum manuum impositione.

Dico 2°: Forma legitima sacramenti Confirmationis apud Latinos[1] est hæc: « Signo seu consigno te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. »

Prob. 1° ex jam sæpe laudato decreto Florent. in quo forma hujus sacramenti iisdem omnino verbis exprimitur.

Quoad id quod reponunt decretum illud non habere vim definitionis concilii, quia fuit latum jam dissoluto concilio, impugnatum est supra a. 3. Addit ulterius Tournely decretum non definire an sit forma essentialis, an tantum integrans aut cæremonialis ex præcepto. At mirum foret concilium definivisse formam accidentalem et cæremonialem, et siluissse de essentiali; nullam enim aliam profert; idne fuisset Armenos instruere, an potius decipere? Item aliorum sacramentorum assignat formas essentiales, quidni Confirmationis?

Prob. 2°[2] et magis impugnatur responsio Tournely. Illa forma debet censeri essentialis, quæ determinat materiam ad significandum et producendum effectum sacramenti, ejusque causam principalem exprimit: atqui talis est forma assignata: ergo. Prob. minor: Effectus Confirmationis est ut homo insigniatur signo militiæ Christi, sicut milites insigniuntur insigniis ducis; et hoc significatur, cum dicitur: «Signo te signo crucis », in quo Christus, rex noster, triumphavit. Alter effectus Confirmationis est robur spirituale ad fortiter pugnandum contra hostes fidei, eamque sine timore et rubore confitendam, et hoc significatur, cum dicitur « Confirmo te chrismate salutis. » Causa principalis horum effectuum est sanctissima Trinitas, quæ exprimitur cum dicitur: « In nomine Patris », etc.

Prob. 3°: Quamvis hæc forma non reperiatur integra in S. Scripturis et antiquioribus Patribus, quia, ut jam dixi et dicam, sacratiora mysteria occultabant infidelibus, ne illa irriderent aut profanarent, colligitur tamen ex variis locis. Confirmandi et signandi meminit Apostolus 2 Cor. 1, cujus verba retulimus, a. 2, in sol. primæ obj.: ex quo loco S. Ambros., l. de iis qui initiantur, c. 7, confirmatum sic alloquitur: « Repete quia accepisti signaculum spirituale.... signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus, et dedit pignus Spiritus in cordibus tuis. » Chrismatis plures antiquos meminisse liquet ex art. 1; signi crucis autem meminerunt Tert., l. *de Præscript.*, c. 48; S. Aug., in Ps. 141; expressionis trium personarum SS. Trinitatis idem S. Aug. serm. 99 de Diversis, cap. 2; Ordo Rom.; Alcuinus in *Officio Sabbati* S. Adde usum Ecclesiæ, cujus non potest assignari initium vel primus auctor.

Dico 3°: Forma legitima Confirmationis apud Græcos est hæc: *Signaculum doni* seu donationis *Spiritus Sancti.*

Prob. 1°: Eucologium Græcorum editum a P. Goar, aliud manuscriptum Cryptoferratæ quod tribuitur Bessarioni, et aliud Barberinum, non aliam formam exhibent. Et Græci etiam orthodoxi nunc non solum in Oriente, sed etiam Romæ sub oculis papæ aliam formam non adhibent: ergo vel est legitima, vel non est sacramentum Confirmationis apud ipsos, quod dici non potest.

Confirm. Quoties actum est de unione Græcorum cum Latinis et de materiis inter ipsos controversis, nunquam Latini objecerunt Græcis nullitatem suæ formæ, quamvis Marcus Ephesinus in conc. Flor. exposuisset Græcos confirmare sub hac forma. Imo congregatio cardinalium ab Urbano VIII, ad examen ritualis Græcorum deputata, circa materiam et formam Confirmationis nihil innovandum censuit, ideoque recusum ex hoc capite integrum.

Prob. 2°: Hæc forma, non secus ac forma Latinorum, significat effectum sacramenti; per *signaculum* enim significatur character, per το *doni Spiritus Sancti*, significatur gratia roborans ad fidem confitendam. Item importatur tacite seu practice actio confirmandi, persona confirmans et confirmata; quia cum dicitur « signaculum doni », etc., secundum proprietatem linguæ Græcæ, idem est ac: « Ecce donum », quod implicite et practice significat: «Do tibi», vel datur tibi per meum ministerium donum: sicut si quis manu porrigens nummum pauperi, dicat: « Ecce nummum », sensus est: Do tibi nummum.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°: Forma Confirmationis est deprecatoria, Act. 8: *Orabant pro eis, ut acciperent*

[1] Hic n. 4, o. [2] Ibid.

Spiritum sanctum: atqui hæc forma : « Signo te », etc ., non est deprecatoria: ergo.

Resp. 1° neg. ant. Legitur quidem, Act. 8, apostolos orasse pro Samaritanis ut acciperent Spiritum Sanctum, sed non legitur hanc orationem fuisse formam sacramenti; quin potius contrarium innuitur, cum non orationi, sed impositioni manuum tribuatur Spiritus Sanctus, ibid: *Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum.* Et cap. 19, nulla orationis mentione facta : *Cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos.* Resp. 2° neg. min. De qua in resp. secunda ad sequentem instant.

Inst.: SS. Patres: Cyp., *ad Jubajan.*; Ambros. l. 3 *de Sacram.*, c. 2; S. Aug., l. 6 *de Trinit.*, c. 26, a nobis superius laudati, scribunt Spiritum Sanctum conferri per orationem et manuum impositionem: ergo.

Resp. 1° : Quando Patres tribuunt Spiritum Sanctum orationi in Confirmatione, exprimunt illius ritum, non formam, seu tribuunt Spiritum Sanctum orationi ut præparationi, non ut formæ; sicut cum dicunt Eucharistiam oratione consecrari, seu corpus Christi confici per orationem et signum crucis (sic enim loquuntur Justin., *Apol.* 2; Cyril. Jeros., *Catechesi mystag.*, 1 et 5), nihil aliud intendunt quam exprimere ritum consecrationis, vel significare quod oratione et signo crucis conficiatur corpus Christi præparatorie, non formaliter. Sic ipsimet objicientes solvunt has posteriores auctoritates.

Resp. 2° formas sacramentorum, licet indicativas, posse dici et esse revera deprecatorias ; quia homo in collatione sacramentorum est minister tantum, os et manus præbens ; Deus autem est causa principalis virtutem tribuens. Unde in omni forma etiam indicativa involvitur tacita oratio, qua minister opem divinam invocat.

Obj. 2° : Neque in S. Scriptura, neque in tota retro antiquitate, ante sæculum octavum, fit mentio istius formæ: « Signo te », etc. neque in *Sacramentario* S. Greg., sæc. sexto, neque in veteribus ritualibus ante istud tempus : ergo.

Resp. quoad Scripturam, 1° posse negari antecedens, ut patet ex tertia prob. secundæ concl. 2° Neg. conseq., quia, ut jam dictum est, Scriptura non omnia refert, sive brevitatis sive arcani servandi causa, ut jam dixi art. 2, obj. 1, et modo dicam. Unde quæ omittit, non ideo excludit.

Quantum ad SS. Patres antiquos: 1° Licet forma hæc integra apud ipsos non reperiatur, colligitur tamen ex variis locis, ut dictum est. 2° Ex eorum silentio nihil potest inferri ; nam, teste D. Mabillon et D. Martene, in pluribus liturgiis et ritualibus manuscriptis antiquissimis omittitur modo forma Baptismi, modo forma consecrationis: ex quo tamen inferri non potest, nec formam consecrationis, nec formam Baptismi fuisse tunc in usu. Hujus silentii seu omissionis varii varias referunt rationes. Duplicem propono : prima: tam tempore apostolorum quam prioribus Ecclesiæ sæculis erat lex non evulgandi arcana fidei nostræ mysteria, ne gentilium ac Judæorum irrisioni patescerent. Unde: Auctor:[1] « Multa , inquit, servabant apostoli in sacramentorum collatione, quæ in S. Scripturis communiter propositis non sunt tradita. » Hinc S. Dionys., cap. 7 *Eccl. Hierarch.*, dicit: « Consummativas invocationes [id est, verba quibus perficiuntur sacramenta] non est justum Scripturas interpretantibus, neque mysticum eorum, aut in ipsis operatas ex Deo virtutes, ex occulto ad commune adducere, sed nostra sacra traditio sine pompa (id est occulte) eos edocet.» Et Innoc. I, in ep. *ad Decentium*, loquens de sacramento Confirmationis: « Verba dicere non possum, inquit, ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere. » Altera ratio pro sequentibus sæculis fuit; quia quæ sunt vulgata et in continuo usu facile prætermittuntur in scriptis, eo quod a nemine ignorentur.

Inst.: Hæc forma a sæculo octavo varias passa est mutationes ; nam juxta D. Martene, l. 1 *de Antiquis Ecclesiæ ritibus*, Pontificale Engiberti, sub finem octavi sæculi scriptum, hanc habet formam : « Accipe signum sanctæ crucis chrismate salutis in Christo Jesu in vitam æternam ; confirmet te Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus». Gelasianum habet hanc : « Signum Christi in vitam æternam, confirmet te Deus », etc., ut ante. Manuscriptum Ecclesiæ Pictaviensis 800 annorum, hanc : « Signat te Deus sigillo fidei suæ in confirmationem fidei suæ. » Pontificale Ecclesiæ Caturigensis ejusdem ævi, hanc : « Confirmo te et consigno te in signum sanctæ crucis, in nomine Patris », etc. Codex Moysacensis, de quo jam supra, hanc : « Confirmo te signo crucis, in nomine Patris », etc. Tandem forma Græcorum, quam dicimus legitimam, est diversa a nostra: ergo nostra non potest dici legitima.

Resp. 1° juxta quosdam has omnes formas

[1] Ibid. ad 1.

non differre substantialiter, quia in omnibus est eadem significatio effectus sacramenti, ut vidimus de forma Græcorum, et potest videri in aliis formis relatis.

Attamen, quia significari eumdem effectum videtur posse stare cum diversitate substantiali formarum, si non eodem modo significetur, nam in Baptismo, v. g,, istæ formæ: «Baptizo te in nomine Patris», etc., et « Baptizo te in nomine sanctissimæ Trinitatis, seu in nomine genitoris », etc., significant eumdem effectum, et tamen sunt substantialiter diversæ, quia non eodem modo significant, et ideo duæ ultimæ sunt invalidæ; formæ autem Confirmationis, relatæ, licet eumdem effectum significent, non videntur tamen significare eodem modo. Ideo

Resp. 2° juxta alios, Christum determinasse formam hujus sacramenti in genere tantum, scilicet ut conferretur per aliqua verba ejus effectum significantia, non vero in specie per hæc vel illa verba, sed id reliquisse determinandum ab Ecclesia, ut communiter dicitur de materia Ordinis; voluntque ita esse dicendum, quia aliter non potest solvi difficultas. Ecclesia itaque ex hac potestate sibi a Christo concessa approbat formam Græcorum pro ecclesia Græca ; varias alias formas relatas tunc approbavit, unamquamque pro sua ecclesia; sed omnes tandem ad unam revocavit pro ecclesia Latina, quæ est nostra, ut patet ex concilio Florent.

Obj. 3° contra formam Græcorum : Alia sacramenta sunt etiam signacula doni Spiritus Sancti : ergo hæc forma non est propria sacramento Conf.

Resp. dist. ant. Alia sacramenta sunt etiam signacula doni Spiritus Sancti, diverso modo, conc.; eodem modo, neg.; Confirmatio enim non est qualecumque signaculum gratiæ, ut sunt alia sacramenta, sed speciali et distincto modo ; quatenus nempe est nota impressa et signum militare, quo constituitur et confirmatur miles Christi, importatque plenitudinem et perfectionem gratiæ baptismalis. Unde per Baptismum homo adscribitur familiæ Christi ; per Confirmationem, ejus militiæ.

Petes utrum omnia verba formæ Latinorum sint essentialia, ita ut si aliquid omittatur, sit nullum sacramentum ?

Resp. resolutionem hujus quæstionis pendere ex his, quæ modo dixi ad instantiam secundæ objectionis. Juxta illos qui tenent varias formulas esse validas, quia non differunt substantialiter, inutile est quærere quæ verba sint essentialia, sed quæcumque adhibeantur, modo eumdem effectum significent, validum erit sacramentum ; tenentur tamen omnes ex præcepto Ecclesiæ adhibere formam a Florentino traditam.

Juxta alios vero qui dicunt has formas valuisse ex determinatione Ecclesiæ per potestatem ipsi a Christo concessam , omnia verba dictæ formæ debent censeri essentialia, quia illa determinavit Ecclesia. Quidam dubitant de expressione personarum Trinitatis, quia non reperitur in forma Græcorum: sed nec alia verba formæ Latinorum reperiuntur in forma Græcorum, et tamen reputantur ab illis essentialia. Dicendum itaque videtur utriusque formæ sua verba esse essentialia, quia sic determinavit Ecclesia. Unde inferes juxta hanc sententiam, Græcum non posse valide confirmare in forma Latinorum, nec Latinum in forma Græcorum.

Dices : S. Th. hic, ad 1, dicit quod quando apostoli conferebant sacramentum Confirmationis, hac Latinorum forma utebantur ex mandato Christi : ergo est a Christo, et non ex institutione Ecclesiæ.

Resp. neg. ant. Non enim dixit S. Th. «hanc formam», sed « formam» : en ejus verba : « Tunc sicut materia, ita et forma ex mandato Christi utebantur». Et quamvis argumentum esset de forma Latinorum, noluit illi respondere directe S. D.; sed ipsi satis fuit ostendere ex silentio Scripturæ non bene probari apostolos ea non fuisse usos. Idque eo verius videtur, quod in argumento : « *sed contra* », dicat quod Ecclesia « hac forma communiter utebatur »; dicit « communiter », non semper et ubique. Neque credibile est S. Th. qui noverat formam baptizandi Græcorum, ut patet ex q. 66, a. 5, ad 1, ignorasse eorum formam confirmandi. Insuper dato apostolos ex mandato Christi hanc formam tunc adhibuisse, non sequitur Christum denegasse Ecclesiæ facultatem alia verba idem significantia pro opportunitate et necessitate determinandi. Et ad id recurrere nos cogit diversitas formarum quæ fuerunt in usu in diversis ecclesiis, et quæ est nunc in usu in ecclesia Græca, quarum validitas vix aut ne vix aliter sustineri potest. Hæc salvo meliori judicio in quæst. admodum implexa.

ARTICULUS VII.

DE MINISTRO CONFIRMATIONIS.

Duplex debet distingui minister Confirmationis, ordinarius et extraordinarius. Ordina-

rius est qui vi sui ordinis habet perfectam et completam potestatem hoc sacramentum valide conferendi; et hunc dicimus episcopum. Minister extraordinarius est qui vi sui ordinis habet potestatem incompletam et inchoatam conferendi hoc sacramentum, quæ indiget perfici et compleri per dispensationem ut valide exerceatur; et hunc dicimus simplicem presbyterum. Primum est certum contra hæreticos; secundum controvertitur inter theologos. Utrumque distinctis §§ discutiemus.

§ I.

Utrum solus episcopus sit minister ordinarius Confirmationis?

Quidam presbyteri ecclesiæ Eugubinæ, sæc. quinto, jus conferendi sacramentum Confirmationis quasi potestate ordinaria usurpabant; similiter, seq. sæculo, presbyteri ecclesiæ Calaritanæ. Primos repressit Innoc. I, ep. ad *Decentium;* posteriores S. Greg. Magnus, ep. *ad Januarium.*

Sæc. nono, Photius, pseudopatriarcha Constantinop., Græcorum schismaticorum dux, cum suis sectariis pariter contendit presbyteros esse ministros ordinarios Confirmationis. In eos insurrexit Nicolaus I, Bulgarosque a sacerdotibus photianis confirmatos iterum confirmari jussit. Hoc Nicolai factum inter alia accusationum capita, quibus ecclesiam Romanam proscindit Photius in epistola encyclica ad omnes Orientales episcopos, recenset et graviter reprehendit.

Eodem in ecclesiam Rom. odio perciti valdenses, wiclefistæ, hussitæ, lutherani et calvinistæ errorem Photii secuti sunt. Contra quos

Dico: [1] Solus episcopus est minister ordinarius Confirmationis.

Est de fide decisa a conc. Florent. in decreto Unionis, his verbis: « Confirmationis ordinarius minister est episcopus, et cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi episcopus debet conferre »; et a conc. Trid., sess. 7, can. 3 de Conf.: « Si quis dixerit ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemlibet simplicem sacerdotem, anathema sit »; idem, sess. 23, can. 7 et cap. 4, ubi principium erroris convellens, definit episcopos esse presbyteros superiores, et ideo eos præ cæteris habere potestatem confirmandi et ordinandi.

[1] Hic a. 11. o.

Prob. insuper 1° ex S. Scriptura: Act. 8, narratur Petrum et Joannem missos fuisse Samariam, ut quos Philippus baptizaverat, confirmarent, non tanquam sacerdotes, ut fingunt heterodoxi, sed tanquam apostoli, ut intelligunt SS. Patres: Cyp. ep. ad Jubajan.; Chrysostomus, hom, 18 in Acta Apost.: habes textus, a. 1; Isidorus Pelusiota, l. 1, ep. 450: « Petrus et Joannes apostoli, inquit, ab Hierosolymis ad eos descendentes, Spiritus Sancti gratiam eis porrexerunt: quod si is a quo Baptismum acceperant, ex apostolorum classe ac numero fuisset, Spiritus donandi potestatem profecto habuisset. » Innoc. I, ex illa missione apostolorum ad confirmandos Samaritanos, probat hoc sacramentum solis episcopis reservari. Vide textum art. 1, similiter conc. Florent. in decreto Unionis.

Prob. 2° traditione, cujus testes jam habes Patres mox nominatos; item pontifices, concilia et alios Patres, Clementem Rom., S. Dionys., S. Hieron., S. Greg. Magnum, conc. Eliberitanum, Hispalense, Arelatense 3, quorum textus recitavimus, art. 1; illic require.

Ratio suffragatur. Sacramentum Confirmationis [1] est quasi ultima consummatio et perfectio sacramenti Baptismi, ita, scilicet, quod per Baptismum ædificetur homo in domum spiritualem, sed per sacramentum Confirmationis quasi domus ædificata dedicatur in templum Spiritus Sancti: atqui in quolibet opere ultima consummatio et perfectio reservatur supremis artificibus, quales sunt episcopi in Ecclesia: ergo.

Confirm. Designare milites seu adscribere militiæ non est quorumçumque, sed regum tantum et ducum, aliorum autem nonnisi ex commissione: atqui per Confirmationem homo designatur miles Christi seu ejus militiæ adscribitur: ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex S. Scriptura: Ananias non erat episcopus: atqui tamen confirmavit Paulum, qui ad illum missus est et cui imposuit manus, ut impleretur Spiritu Sancto, Act. 9: ergo.

Resp. neg. min. Impositio enim manus, de qua ibi est sermo, non erat confirmatoria, sed curativa infirmitatis. Et quomodo Ananias confirmasset Paulum, qui nondum erat baptizatus. Impletus est ergo Paulus Spiritu Sancto, non per hanc impositionem manuum, sed per

[1] Ibid.

Baptismum, quem illico suscepit. Patet ex contextu.

Obj. 2° ex conciliis: 1° Conc. Tolet., an. 400, can. 2, sic definit: « Statutum est diaconum non chrismare, sed presbyterum, absente episcopo; præsente vero episcopo, si fuerit ab ipso præceptum » : ergo, absente episcopo, presbyter erat minister Confirmationis. 2° Conc. Araus., an. 441, can. 1, sic statuit: « Hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderant, si desit episcopus, a presbyteris cum chrismate et benedictione consignari placuit. » Similiter conc. Epaonense, an. 517: ergo idem quod ante. 3° Conc. Regense, an. 439, can. 5, sic loquitur: « Visum est omni presbytero per familias, per agros, facultatem benedictionis aperire.... In ecclesia quoque in qua ordinatus fuerit, consecrandi virginem, sicut confirmandi neophytum jus habebit. » 4° Conc. Barcinonense 2 decernit quod « cum chrisma presbyteris diœcesanis datur pro neophytis confirmandis, nihil pro liquoris pretio accipiatur. » 5° Conc. Hispalense 2, an. 619, cap. 7, dicit: « Quædam novellis et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint (simplices sacerdotes) presbyterorum ac diaconorum... consecratio... siquidem nec licere eis... per manus impositionem fidelibus baptizatis, vel conversis ab hæresi Paracletum Spiritum dare nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare. » Porro si *novellis regulis* tantum id sit prohibitum presbyteris, ergo non vi ordinis nec jure divino; sicque, secluso præcepto ecclesiastico, sunt ministri Confirmationis sicut episcopi. 6° Conc. Carthag. 2, an. 390, et 3, an 397, prohibent presbyteris conficere chrisma: ergo prius poterant; si vero poterant conficere chrisma, quidni sacramentum? Ita Dallæus.

Pro his et sequentibus argumentis ab auctoritate solvendis, observandum est 1° presbyteros posse ex dispensatione esse ministros extraordinarios Confirmationis, ut dicam § seq.; 2° chrismationem et signationem non semper sumi pro Confirmatione, sed aliquando pro unctione verticali, quæ fit in Baptismo; aliquando pro cæremonia, qua recipiebantur qui ab hæresi ad Ecclesiam redibant; aliquando pro unctione et signatione energumenorum. Posset ergo generaliter responderi has auctoritates esse intelligendas de ministro extraordinario, vel de chrismatione et signatione, quæ non sit Confirmatio. Sed

Resp. ad singula. Ad primum : Quidam intelligunt hunc canonem de chrismatione quidem confirmatoria, sed conferenda per presbyteros tanquam per ministros extraordinarios et ex commissione. Alii intelligunt de chrismatione verticali in Baptismo, quia tunc temporis, scilicet, anno 402, vigebat adhuc usus, seu forte ordinatio S. Sylvestri, si fides est Pontificali Damasi, interdicens presbyteris chrismate in Baptismo, nisi absente episcopo, et propter occasionem transitus mortis, ut legitur in dicto Pontificali. Primus enim qui hunc usum seu legem temperavit, fuit Innoc. I, in ep. *ad Decentium,* an. 416, indulgens presbyteris ut « sex extra episcopum seu præsente episcopo » possent chrismare in vertice. Concilium igitur Tolet. insistens usui seu ordinationi Sylvestri nondum temperatæ, statuit conformiter presbyterum non posse chrismare in vertice, nisi absente episcopo, aut ipso quidem præsente, sed annuente et præcipiente.

Ad secundum, resp. ibi non agi de sacramento Confirmationis, sed de reconciliatione eorum qui ab hæresi revertebantur, et quæ in pluribus locis fiebat unctione et signatione, quæ tamen non erat sacramentalis, ut dicemus, nisi pro iis qui non erant confirmati. Vel dic his conciliis concedi presbyteris facultatem, qua possint ut ministri extraordinarii conferre Confirmationem.

Ad tertium et quartum : Potest hæc ultima solutio adhiberi. Insuper ad conc. Regense, resp. illum sacerdotem, cui conceditur facultas consecrandi virginem et confirmandi neophytum, non esse eumdem, de quo in primo membro canonis, cui conceditur benedicere, sed esse episcopum depositum, nomine « Armentarium », cui ex indulgentia conceditur una parochia, in qua possit administrare sacramentum Confirmationis. Patet ex contextu apud Labb., tom. 3, pag. 1287 et sequenti. Ad conc. Barcin.: Prohibet aliquid accipere pro chrismate quo confirmantur neophyti, non quidem a presbytero (id enim non dixit), sed ab episcopo; quia idem est chrisma, quo unguntur baptizati et confirmandi.

Ad quintum : Concilium per *novellas regulas* non intelligit recenter institutas, anoquin ordinatio presbyterorum et diaconorum per episcopos esset etiam recentis institutionis; sed intelligit regulas novi Testamenti, alludens ad legem veteris Testamenti, in quo soli summo pontifici reservatum erat altaria erigere, consecrare, etc. Id ergo dicit prohibitum lege novi Testamenti, cui accedit lex Ecclesiæ, et ideo *novellis et ecclesiasticis regulis.*

Ad ultimum : Concilia Carthag. non condunt novam legem, sed comprimunt temeritatem quorumdam presbyterorum, quia contra jus confectionem chrismatis usurpabant.

Obj. 3° ex Patribus. S. Ambros., *de Mysteriis*, c. 6, dicit « unctionem unguenti fieri per sacerdotem ; S. Hieron., ep. 101, alias 85 : « Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod non faciat presbyter ? » et *Dialogo adv. Lucifer.*, dicit 1° episcopos esse ministros Confirmationis ex consuetudine et lege Ecclesiæ ; 2° « in multis locis id factitatum reperi », non dicit in omnibus; 3° « id ad honorem potius sacerdotii factum, quam ad legem necessitatis» ; 4° « Si ad episcopi tantum imprecationem Spiritus Sanctus defluit, lugendi sunt qui in remotioribus locis per presbyteros baptizati, ante dormierunt, quam ab episcopis inviserentur. » Ex quibus omnibus evidens est S. Hieronymum non agnovisse episcopos vi ordinis esse solos ministros ordinarios Confirmationis. In Pontificali Damasi legitur quod S. Sylvester « constituit chrisma ab episcopo confici, et privilegium episcopis dedit, ut baptizatum consignent propter hæreticam suasionem. » Venerabilis Beda, in Ps. 26, dicit unctionem quæ fit per manus impositionem ab episcopis, et vulgo dicitur Confirmatio, esse eamdem cum unctione verticali Baptismi, quamvis prima propter arrogantiam non sit commissa singulis sacerdotibus : ergo.

Resp. ad S. Ambros. cum per *sacerdotem* non intelligere simplicem presbyterum, sed summum sacerdotem, id est, episcopum, qui per antonomasiam dicitur sacerdos : constat ex eodem S. Ambros., l. 3 *de Sacram.*, c. 1, ubi vocat *summum sacerdotem*, qui neophytos ascendentes de baptisterio confirmat.

Ad S. Hieron. Primo loco invehit in quemdam, qui diaconos anteponebat presbyteris; quem ut efficacius coarguat, presbyteros quasi eosdem cum episcopis facit, et eis proximos ostendit, quatenus nempe eamdem habent conficiendi corpus Christi facultatem, excepto quod illam habeant per ordinationem ab episcopis : et quantum ad hoc dicit : « Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod non faciat presbyter?» Non vero quantum ad alia omnia munia episcopi, in quæ non excurrit hic S. D., quia id ejus instituti non erat. Cæterum, officium confirmandi esse etiam reservatum episcopis, palam agnoscit in secundo testimonio objecto, ad cujus explicationem nunc convertimur.

In hoc ergo secundo loco contra Lucifer. S. D. dicit 1° episcopos esse ministros Confirmationis ex consuetudine, non quæ sit ex hominum arbitrio, sed quæ ex apostolis descendat : « Disce, inquit ibid., hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus Sanctus ad apostolos descendit; » item ex lege Ecclesiæ, quæ institutioni divinæ suam legem adjunxit, ut in pluribus aliis. Dicit 2° « id in multis locis esse factitatum » ; vel per multos intelligit omnes, vel sugillat tacite quorumdam episcoporum negligentiam in hoc munere obeundo in locis dissitis. Dicit 3° « id ad honorem potius sacerdotii factum quam ad legem necessitatis », referens hæc ultima verba non ad legem conferendi Confirmationem, sed ad legem consequendæ salutis; ita ut sensus sit officium confirmandi esse honori episcopali reservatum; quia istud sacramentum non est tantæ necessitatis ad salutem, sicut Baptismus, ut cuique ejus, sicut Baptismi, ministerium debeat committi. Hunc sensum aperte indicant verba quæ sequuntur in objectione et in textu; alioquin, « Si ad episcopi tantum imprecationem Spiritus Sanctus defluit, lugendi sunt, qui, in remotioribus locis per presbyteros baptizati, ante dormierunt quam ab episcopis inviserentur. » Idem sensus eruitur ex scopo Hieronymi, qui ibi impugnat principium Luciferiani, dicentis « posse aliquem baptizari, et tamen non habere Spiritum Sanctum », quem ideo necesse erat dari per Confirmationem ab episcopo.

Ad Pontificale Damasi; 1° Plerisque eruditis videtur hoc Pontificale falso esse Damaso adscriptum, propterea quod multa in eo legantur de Baptismo Constantini a S. Sylvestro, de condemnatione Photini cum Ario et Sabellio, de concilio Romano, et alia quæ reputant falsa. Vide in præcedenti tract. digress. historicam de Baptismo Constantini. 2° Dato esse genuinum opus Damasi, et ea quæ refert de S. Sylvestro esse vera, quando dicit quod S. pontifex « constituit chrisma ab episcopo confici », non intelligit de prima institutione, sed de antiqua Confirmatione ; sicut cum ibidem dicitur quod S. Sylvester « constituit ut sacrificium altaris non in serico, ... sed in linteo celebraretur », non intelligit primam hujus ritus institutionem, sed confirmationem; siquidem id legatur institutum ab Eusebio, Sylvestri prædecessore. Quantum ad privilegium consignandi, quod dicitur dedisse episcopis, non intelligit de Confirmationis consignatione, sed de verticali quæ hæreticis baptizatis ad-

hibebatur, et quam diximus supra sic esse reservatam episcopis, ut presbyteri illam non possent perficere, nisi absente episcopo et in periculo mortis.

Ad venerabilem Bedam: Dicit unctionem confirmatoriam esse eamdem cum unctione verticali Baptismi; eamdem, inquam, quoad materiam, non quoad naturam et efficientiam. Dicit esse reservatam episcopis « propter arrogantiam, » id est, ne presbyteri superbirent et episcopis æquales se crederent. Cæterum Beda ibidem agnoscit unctionem confirmatoriam esse verum sacramentum, cum dicat paulo superius: « Nunc autem sacramento olei et chrismatis ungimur, per quod sacramentum quiddam mirum et ineffabile, quod in fine futuri sumus, significatur. » Atque hujus sacramenti collationem esse episcopis reservatam diserte asserit in cap. 8 Act. Apost., ubi loquens de Philippo dicit: « Si apostolus esset, ipse utique manus imponere potuisset, ut acciperent Spiritum Sanctum; hoc enim solis pontificibus debetur, non autem presbyteris. »

Obj. 4°: Presbyteri in multis locis confirmarunt et etiam nunc confirmant: ergo. Prob. ant. 1° S. Ambros., *Comment.* in cap. 4 Ephes., dicit: «Apud Ægyptum presbyteri consignant, si præsens non sit episcopus. » Idem legitur apud S. Aug. in qq. ex utroque Testamento, q. 101. 2° Græci etiam ante Photii tempora a simplici sacerdote confirmabantur, et idem nunc apud ipsos observatur: ergo.

Resp. dist. ant. Presbyteri in multis locis confirmarunt vi sui ordinis et ut ministri ordinarii, neg.; ex commissione et ut ministri extraordinarii, conc. Neque aliud extundi potest ex probationibus. Aliunde Commentaria in epistolas Pauli, et opus qq. ex utroque Testamento, non S. Ambrosio nec S. Aug., sed Hilario diacono luciferiano adscribunt eruditi, et ideo rejiciuntur in appendicem. Quantum ad Græcos, sacramentum Confirmationis apud ipsos primitus fuisse administratum ab episcopis constat ex S. Dionysio, S. Irenæo, S. Cypriano, et S. Chrysostomo laudatis art. 1. Item ex Allatio, l. 3, de Eccl. Occid. et Orientalis perpetua consensione, et ex Arcudio, l. 2 *Concordiæ*, c. 11 et 13, qui in eam rem referunt Græcorum testimonia. Si igitur ante et post Photii schisma presbyteri Confirmationem administraverint, sicut nunc administrant, non fecerunt nec faciunt nisi ut ministri extraordinarii ex commissione aut consensu saltem implicito Ecclesiæ seu summi pontificis.

Inst. cum Photio: Simplices sacerdotes baptizare et consecrare possunt: ergo et confirmare; qui enim potest majus, potest minus.

Resp. neg. conseq. Neque laudatum axioma valet, ut jam dixi, in his, quæ pendent ex sola voluntate Christi, quæ nobis per S. Scripturam et traditionem in præsenti casu innotescit. Et si argumentum valeret, sequeretur quod diaconus posset confirmare, quia potest baptizare; quod simplex sacerdos posset ordinare, quia potest consecrare. Insuper congruentias hujus institutionis supra proposuimus.

§ II.

Utrum simplex sacerdos possit esse minister extraordinarius Confirmationis?

Negant Durandus, Estius cum paucis: affirmat S. Th. et cum eo communiter theologi tam domestici quam extranei.

Dico: Simplex sacerdos ex dispensatione seu commissione legitima esse potest minister extraordinarius Confirmationis.

Prob. 1° ex conc. Florent. in decreto Unionis, ubi postquam dixit quod hujus sacramenti « ordinarius minister est episcopus », idque ex Act. 8 probavit, subdit: « Legitur tamen aliquando per apostolicæ Sedis dispensationem, ex rationabili et urgente admodum causa, simplicem sacerdotem chrismate per episcopum benedicto, hoc administrasse Confirmationis sacramentum ».

Respondet Estius concilium non affirmare id aliquando factum esse, sed id legi, forte apud Gratianum aut aliquos scholasticos. Verum equidem concilium dicit *legi*, sed ita factum esse supponit, cum dicat id legi factum est rationabili et urgente causa, quam procul dubio expenderat. Insuper in proloquio decreti dicitur: « Latum post non mediocrem testimoniorum inspectionem.... et earum de quibus agebatur rerum discussionem », atque in eo contineri « sub quodam brevi compendio orthodoxæ fidei veritates ».

Confirm. 1°: Tam conc. Flor. in laudato decreto quam trid., sess. 7, can. 3, definiunt solum episcopum esse hujus sacramenti ministrum « ordinarium »: ergo innuunt et supponunt alium esse extraordinarium, in aliis enim sacramentis, in quibus non datur minister extraordinarius, ut in Pœnitentia, Extrema-Unctione, etc. dicunt simpliciter quod minister sit sacerdos.

Contra arguit Honoratus Tournely, qui licet nostram conclusionem teneat, vult tamen eam non posse probari ex conciliis laudatis : « Cum ait Eugenius, inquit, episcopum ordinarium esse consecrationis, qua presbyteris et diaconi ordinantur, ministrum; an recte inferes ex mente ipsius, simplicem sacerdotem esse hujus consecrationis ministrum extraordinarium? »

At pace doctissimi viri, non dixit Eugenius, ut fingit, « episcopum esse ministrum ordinarium consecrationis, qua presbyteri et diaconi ordinantur »; sed simpliciter dixit : « Ordinarius minister hujus sacramenti [Ordinis] est episcopus. » Quis autem ignorat simplicem presbyterum posse esse ministrum extraordinarium sacramenti Ordinis saltem quoad minores ordines? Et inde magis firmatur argumentum nostrum.

Si dicas concilia definire quod certum est, intactum autem relinquere quod controvertitur inter theologos : id non diffitemur, neque dicimus nostram sententiam esse de fide; at eam non obscure insinuari per hujusmodi expressionem, nemo negare potest.

Confirm. 2° : Cum concilium Flor. proposuisset Græcis undecim quæstiones, quarum sexta erat : « Cur non episcopi, sed sacerdotes inungunt sacro chrismate, cum hoc pontificibus sit datum? » Dorotheus metropolita Mitylensis hanc et alias octo quæstiones « canonice legitimeque dissolvit», inquit Act. synod. scriptor apud Labb., tom. 13, p. 526; neque concilium hanc Græcorum consuetudinem improbavit: ergo manifeste supponit id posse presbyteros ex dispensatione.

Prob. 2° ex pluribus summis pontificibus, qui facultatem confirmandi concesserunt simplicibus sacerdotibus.

1° S. Greg., an. 593, ep. 9., l. 4, *ad Januarium*, Calaritanum episcopum, prohibuerat presbyteris Calaritanis ne baptizatos infantes signare in fronte chrismate præsumerent, sed eos ungerent in pectore, ut episcopi postea ungerent in fronte. At cum accepisset multos ex sua prohibitione esse offensos, et pacem inde turbatam, anno sequenti rescripsit, ep. 26, in hunc modum : « Et nos quidem secundum usum veterem ecclesiæ nostræ fecimus; sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate ungere debeant. »

Reponit Estius et post ipsum L'Herminier, S. Gregorium non concessisse presbyteris Calaritanis potestatem conferendi sacramentum Confirmationis, sed puram cæremoniam. Ita jam tempore D. Th. quidam respondebant in 4, d. 7, q. 3, a. 1, q. 3, o. Id autem Estius conatur probare, 1° quia in quibusdam codicibus legitur « baptizandos » et non « baptizatos »; 2° quia S. Greg. fundat prohibitionem quam fecerat, in usu ecclesiæ Romanæ, non in S. Scriptura; 3° quia non jussit iterari Confirmationem Calaritanorum; quod jussisset, si quæstio fuisset de sacramento.

Resp. neg. ant. Certo enim constat Gregorium concessisse in ep. secunda quod prohibuerat in prima, et ex quo scandalizati fuerant Calaritani; evidens est autem quod in prima epistola prohibuerat ne simplices sacerdotes conferrent, non meram cæremoniam, sed sacramentum Confirmationis. Insuper si de mera cæremonia fuisset quæstio, cur in sola absentia episcoporum permittebatur sacerdotibus, cum constet tunc sacerdotes a tempore Innoc. I posse omnes chrismationes baptismales facere, sive præsente, sive absente episcopo.

Unde ad primam probationem in contrarium : Textus Gratiani antiquus et novus jussu Greg. XIII emendatus, S. Thomas, Scotus et alii legunt « baptizatos »; et ita legendum esse patet ex prima epistola in qua legitur baptizatos, de iisdem enim loquitur secunda epistola. Sed esto dixerit «baptizandos», ita dixit, quia qui baptizabantur, eodem ferme tempore confirmabantur : unde in eadem secunda epistola dicit : « Pervenit quoque ad nos quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere eos qui baptizandi sunt, prohibuimus ». Ubi per « baptizandos » intelligit « baptizatos», ut in prima ep. ad quam respective loquitur.

Ad secundam prob.: Greg. appellat quidem usum Romanæ ecclesiæ, sed non negat institutionem Christi, imo supponit esse illi innixum Ecclesiæ usum.

Ad tertiam prob.: Eadem œconomia usus est S. Greg. in non iteranda Confirmatione Calaritanorum, quam adhibuit in concedenda presbyteris facultate confirmandi, ne scilicet inde magis exacerbaret animos Calaritanorum, præsertim cum hoc sacramentum non sit tantæ necessitatis; aut forte quia existimavit Confirmationem fuisse ab illis collatam ex dispensatione suorum prædecessorum.

2° Plures alii summi pontifices eamdem facultatem concesserunt: Nicolaus IV, Joan. XXII, Urbanus V, apud Wadingum ad an. 1521, Leo X, qui has concessiones amplissime

confirmavit apud eumdem; item apud Henricum, l. 13 *de Conf.*, c. 6; Suarem, disp. 36, a. 2, sect. 2; Pallavicinum, l. 9, c. 7; Rodrigues in *Bullario*. Eamdem facultatem concessit Adrianus VI, quamvis ante pontificatum contrariæ sententiæ defensor, cujus bulla extat in conventu Hispalensi FF. Minorum.

Respondere cum L'Heminier, aut falsum esse data hæc privilegia, aut id factum contra canones, non est solvere argumentum, sed illi succumbere.

Prob. 3°: Presbyteri Græci etiam nunc valide confirmant. Quod confirment, constat 1° ex quæstione facta inter undecim, de qua supra, quam metropolita Mitylensis canonice legitimeque dissolvit; 2° ex Goario in notis ad Eucologium Græcorum, ubi dicit: « Consentientibus totius Orientis episcopis, sacerdotes confirmandi officium, vel arrogarunt, vel sibi concessum ad hunc usque diem retinuerunt». Quod valide confirment, constat ex eo quod postquam Mitylensis metropolita canonice et legitime satisfecisset objectionibus Latinorum, unio facta sit absque eo quod Græci coacti sint suum ritum abdicare.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°: Plures pontifices declararunt simplices presbyteros non posse etiam ex dispensatione confirmare: ergo. Prob. ant. 1° Nicolaus I jussit Bulgaros confirmatos a presbyteris Græcis iterum confirmari. 2° Innoc. III, c. *Quanto,* Extra. de Consuetudine, ad Lucium, vicarium suum Constantinopoli, scribit: « Discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus omnibus presbyteris districte prohibeas ne talia (Confirmationem conferre) de cætero sua temeritate præsumant.» 3° Innoc. IV, in constitutione *Sub catholicæ,* ad sedandam discordiam super quibusdam articulis ortam in regno Cypri inter episcopos Græcos et Latinos, inter alia mandat legato suo, ut «soli episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos; quia hujus unctio non debet in si per episcopos exhiberi ». 4° Clemens VIII, in instructione de ritibus Græc., edita an. 1595, prohibet ne presbyteri confirment, et ab ipsis confirmatos jubet iterum confirmari sub conditione ab episcopis Latinis. 5° Tandem non legitur apostolos presbyteris commisisse officium confirmandi, quamvis tunc esset magna multitudo confirmandorum; quod indicium est id non posse committi et a Christo fuisse prohibitum; et ita docet Joan. III, qui ante tempora S. Greg. vixit: ergo.

Resp. neg. ant. Ad solutionem probationum observandum est, 1° quosdam presbyteros confirmasse ex suppositione privilegii, quod non habebant; 2° Græcos præsertim tempore Photii prætendere presbyteros non solum ex delegatione, sed vi sui ordinis et jure ordinario non secus ac episcopos posse confirmare; 3° presbyteros Græcos olim et nunc confirmare ex privilegio et concessione sive tacita sive expressa Sedis apostolicæ; 4° hoc privilegium justis ex causis posse revocari. Igitur laudati pontifices, vel errorem Græcorum impugnant, vel arguunt eos qui ex falsa privilegii suppositione confirmant, vel concessionem factam justis de causis revocant. Et hæc sit prima et generalis responsio ad probationes antecedentis. Nunc ad singulas.

Ad primam: 1° inter Græcos a Photio eorum pseudopatriarcha ad Bulgaros missos, quidam se jactabant presbyteros, cum non essent; 2° nullam habebant jurisdictionem in Bulgariam, quæ se Sedi apostolicæ immediate dederat; 3° defectu jurisdictionis et ratione schismatis privabantur privilegio et facultate alioquin delegata; 4° confirmabant chrismate a suo pseudopatriarcha benedicto tanquam ministri ordinarii, non secus ac episcopi, renitente summo pontifice et reclamantibus ejus legatis. Hæc omnia constant ex rescriptis Nicolai I ad consulta Bulgarorum, tom. 8 Conc. Labb., pag., 516; ex ep. ejusdem Nicolai ad Hincmarum, ibid., pag. 470; ex Athanasio, in *Vita Nicolai* et ex Annalibus Bertinianis et Fuldensibus. His igitur omnibus de causis merito jussit Nicolaus confirmari signatos a Græcis.

Ad secundam: Prohibitio Innoc. III spectat solum presbyteros Latinos inter Græcos degentes, quibus non erat concessum, ut Græcis, confirmare, ideoque ritum suæ ecclesiæ servare debebant. Neque refert quod apud Gratianum non legatur « Latinis presbyteris », sed simpliciter « presbyteris », quia in aliis editionibus, Balusiana, Antuerpiensi an. 1570, Romana emendatissima an. 1543 et aliis, sic legitur: « Discretioni tuæ mandamus, quatenus omnibus Latinis presbyteris apud Constantinopolim constitutis », etc., sicque legunt jurisperiti. Si obstinate contendas hanc prohibitionem esse etiam Græcis factam, dicam ab Eugenio IV fuisse revocatam.

Ad tertiam: Innoc. IV inter episcopos Latinos et Græcos ejusdem provinciæ, de hac quæ-

stione dissidentes, judicavit magis expedire ut observarentur ritus ecclesiæ Latinæ, et dum adsunt episcopi, ordinarii ministri, non confirmarent presbyteri. Id autem statuit pro sola insula Cypri, et non pro aliis Græcorum provinciis. Addit Arcudius bullam non fuisse promulgatam a legato pontificis.

Ad quartam : Prohibitio Clementis VIII spectat tantum presbyteros Græcos, in Italiæ partibus sub episcopis Latinis commorantes, quos, cum incertum esset habere legitimam et sufficientem dispensationem, prudenter monet pontifex confirmatos ab illis esse sub conditione denuo confirmandos.

Ad quintam : Jam dixi non omnia quæ fecerunt apostoli, esse scripta. Sed esto hanc facultatem presbyteris non delegaverint, id mirum videri non debet, 1° quia raro ordinabant presbyteros, quos non consecrabant episcopos; 2° quia sufficiebat ut a presbyteris et diaconis baptizatos confirmarent absque cæremoniis; 3° quia conveniebat ut, nascente Ecclesia, munia distinguerent et cuique suum assererent et firmarent. Epistolam Joannis III, quæ est ad universos Germaniæ et Galliæ episcopos, spuriam probat Baronius ad an. 572, 1° quia continet aperte falsum, scilicet, Linum et Cletum non fuisse pontifices Romanos, sed solum chorepiscopos; 2° quia nomen chorepiscoporum, de quorum muniis agit tota epistola, apud Germanos et Gallos jam tunc penitus erat abolitum; 3° quia legitur data 14 Kalendas Augusti, cum ipse Joannes mortuus sit 3 Idus Julii ejusdem anni.

Quantum ad alios pontifices, concilia et Patres, de quibus § præcedenti, qui dicunt ad solos episcopos pertinere jus confirmandi, intelligunt de jure ordinario, non extraordinario et ex delegatione.

Obj. 2° : Confirmare non est actus jurisdictionis, alioquin episcopus electus, sed non consecratus posset confirmare; sed est actus ordinis; vel igitur est actus ordinis seu consecrationis episcopalis, vel ordinis seu consecrationis presbyteralis. Si hoc secundum, quilibet sacerdos potest jure suo non secus ac episcopus valide confirmare, licet forte aliquando illicite, si nempe ei prohibeatur : paritas est de sacerdote suspenso, qui valide consecrat, licet illicite. Si primum, non potest alteri quam episcopo committi ; non enim actus ordinis potest committi illi, qui non habet hunc ordinem : ergo.

Resp. confirmare jure ordinario esse actum ordinis episcopalis; confirmare autem jure extraordinario esse actum ordinis sacerdotalis, quatenus per illum confertur potestas inchoata et incompleta ad confirmandum, quæ per legitimam dispensationem Ecclesiæ perficitur et completur; eo ferme modo quo episcopus vi suæ ordinationis est minister ordinarius ordinum, et simplex sacerdos vi suæ ordinationis habet quod possit delegari ad eos saltem aliquos conferendos. Dum autem conceditur sacerdoti facultas confirmandi, non ei committitur actus ordinis episcopalis, quia non instituitur minister ordinarius, sed committitur ei actus sui ordinis sacerdotalis, ut sit nempe minister extraordinarius. Paritas maneat respectu ordinum.

Inst. 1° : Diacono non potest committi ut sit minister extraordinarius vel Confirmationis vel consecrationis Eucharistiæ : ergo neque sacerdoti ut sit minister Confirmationis. Si dicas in diacono non esse potestatem inchoatam ad confirmandum et consecrandum, pariter dicam non esse in sacerdote ad confirmandum; aut si sit in sacerdote, esse pariter in diacono; vel assignetur sufficiens disparitas.

Resp. primam et præcipuam disparitatem peti ex voluntate Christi, qui instituit ut episcopus esset minister ordinarius Confirmationis, et sacerdos minister extraordinarius, quod dici non potest de diacono respectu Confirmationis et consecrationis. Hanc autem esse voluntatem et institutionem Christi cognoscimus ex pontificibus, conciliis et Ecclesiæ praxi.

Altera disparitas petitur ex ipsa rerum natura. Et 1° quantum ad confirmationem, sacerdotium proxime accedit ad episcopatum, a quo non differt nisi per hoc quod episcopatus sit potestatis magis extensæ, in quantum scilicet continet potestatem confirmandi et ordinandi; secus vero diaconatus : unde potestas sacerdotii potest dici inchoata ad ista duo munia, et accedente delegatione ad illa extendi; non potestas diaconatus, utpote ordo distinctus a sacerdotio et episcopatu, atque ab isto remotior quam sacerdotium. Insuper sacerdotium habet potestatem supra corpus Christi verum, ex qua oritur potestas supra corpus Christi mysticum ; quod non potest dici de diaconatu.

Quantum vero ad consecrationem, hæc omnino pendet a charactere sacerdotali, quo caret diaconus. At vero Confirmatio pendet a charactere episcopali, qui est idem cum charactere sacerdotali, solum differens per majorem extensionem, cujus proinde potest sacerdos esse capax extraordinarie et per delegationem.

Inst. 2° : Minister sacramentorum est ex institutione Christi : ergo non ex delegatione seu dispensatione summi pontificis.

Resp. neg. conseq.; quia sic Christus instituit, ut sacerdos posset per supremam in Ecclesia auctoritatem delegari ut minister extraordinarius Confirmationis : unde in hoc pontifex agit nomine Christi.

Inst. 3° : Si pontifex possit simplici sacerdoti conferre facultatem confirmandi, id potest vel ratione ordinis, vel ratione jurisdictionis: non ratione ordinis, alioquin omnis episcopus, qui est æqualis in ordine cum papa, posset illam potestatem concedere, quod non admittimus; non ratione jurisdictionis, tum quia potestas confirmandi non pendet a potestate jurisdictionis, potest enim episcopus valide confirmare in aliena diœcesi, in qua non habet jurisdictionem ; tum quia sequeretur quod papa nondum consecratus posset illam conferre, quod videtur falsum, cum ipse tunc non possit confirmare : ergo.

Resp. papam hanc facultatem conferre ratione jurisdictionis. Ad primam prob. in contrarium, dist. Potestas confirmandi completa, qualis est in episcopo, non pendet a jurisdictione, conc.; potestas incompleta, qualis est in sacerdote, neg. Hæc enim a plenitudine potestatis jurisdictionis, quæ est in summo pontifice, pendet ut compleatur. Ad secundam, neg. sequelam esse falsam, quia confirmare est actus ordinis, conferre autem potestatem confirmandi est actus jurisdictionis. Sic pontifex vel episcopus nondum consecratus potest dare potestatem absolvendi a peccatis, a quibus tamen ipse absolvere non potest.

Petes utrum solus summus pontifex possit committere sacerdoti, ut sit minister extraordinarius Confirmationis ?

Resp. probabilius affirmative. Ita videtur sentire Auctor [1], qui hanc potestatem tribuit summo pontifici propter plenitudinem potestatis, quæ non in episcopo, sed in solo papa reperitur.

Id innuit decretum Florent., quando dicit id aliquando concessum « per apostolicæ Sedis dispensationem. » Sed aperte declarat Clemens VI, in litteris ad patriarcham Armenorum, apud Raynaldum, ad annum 1315, in quibus sic scribit : « 1° De consecratione chrismatis, si credis quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, potest chrisma rite et debite consecrari. 2° Si credis quod sacramentum Confirmationis per alium quam per episcopum non potest ex officio ordinarie ministrari. 3° Si credis quod *solum* per Romanum pontificem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio sacramenti Confirmationis presbyteris, qui non sunt episcopi, committi. 4° Si credis quod chrismati per quoscumque sacerdotes, qui non sunt episcopi, nec a Romano pontifice super hoc commissionem habent, seu concessionem aliquam receperunt, iterum per episcopum, vel episcopos sint chrismandi. »

Accedit usus et praxis Ecclesiæ secundum quam hoc jus reservatur summo pontifici. Quod si quandoque a conciliis particularibus legatur concessam fuisse hanc dispensationem, id semper factum fuit ex consensu saltem tacito summi pontificis.

Ratio suffragatur ; quia quæ spectant regimen universalis Ecclesiæ, soli summo pontifici jure divino reservantur, ut determinare dogmata fidei, certam materiam aut formam sacramentorum a Christo in specie non determinatam : atqui providere de ministro sacramenti in certis casibus spectat regimem universalis Ecclesiæ : ergo.

Dices : Potest episcopus in sua diœcesi, quod potest papa in tota Ecclesia : ergo.

Resp. dist. ant. Potest episcopus in sua diœcesi, quod potest papa ratione ordinis in tota Ecclesia, transeat ; quod potest papa ratione jurisdictionis, neg. Habet enim papa plenitudinem potestatis, quam non habet episcopus, ideo plura potest quam episcopus.

ARTICULUS VIII

DE SUBJECTO ET NECESSITATE CONFIRMATIONIS.

§ I.

Qui sint capaces Confirmationis ?

Dico : Omnis homo baptizatus [1], sive adultus, sive infans, est capax Confirmationis.

Ratio est [2]; quia per hoc sacramentum homo, ut dictum est, promovetur in ætatem perfectam spiritualem : atqui anima ad quam pertinet spiritualis nativitas et spiritualis ætatis perfectio, est immortalis, et sicut potest tempore senectutis spiritualem nativitatem consequi, ita potest tempore juventutis et infantiæ consequi perfectam ætatem spiritualem, quia hujusmodi corporales ætates animæ non præjudicant : ergo.

[1] Hic a. 11, ad 1.

[1] Hic. a. 8, o. [2] Ibid

Unde Ecclesia duodecim primis sæculis, etiam infantibus Confirmationem statim post Baptismum administravit. Verum quamvis hæc antiqua consuetudo suas haberet rationes, nec sit improbanda, justis tamen de causis Ecclesia illam mutavit, censuitque in variis synodis non esse conferendum hoc sacramentum nisi iis qui annos discretionis attigerint, hoc est anno ætatis septimo : 1° ob periculum iterationis ; 2° ut cum majori reverentia et fructu suscipiatur ; 3° quia cum sit secunda fidei professio, convenit ut qui primam per alios fecerunt, secundam per se faciant.

Non obstat tamen quin episcopus ex aliqua rationabili causa possit infantem confirmare, puta propter periculum mortis, vel propter defuturam in posterum commoditatem ex longa ejus absentia, aut quid simile, præsertim cum pontificale Rom. id videatur quasi ejus voluntati deferre, et Catechismus Rom., p. 2, § 14, dicat ex majori tantum convenientia requiri annum septimum.

Ex his inferes etiam perpetuo amentibus statim, ubi est commoditas, conferendum esse hoc sacramentum ; quia in eis non expectatur usus rationis, et capaces sunt majoris gratiæ et gloriæ, qua alioquin privarentur. [1] Propter hanc ultimam rationem morituris etiam convenienter conferri docet Auctor. Id tamen non est in usu, quia commode fieri non potest ; non enim videtur decens quod episcopus in pontificalibus ad singulas domos se transferat.

Petes quæ sint dispositiones requisitæ in suscipiente Confirmationem?

Resp. Ex parte corporis, [2] 1° debet, juxta canones, in quantum fieri potest, esse jejunus, sicut et minister. Attamen propter multitudinem fidelium et propter pericula imminentia toleratur ut hoc sacramentum, quod nonnisi ab episcopis dari potest, etiam a non jejunis detur vel accipiatur ; quia unus episcopus, præcipue in magna diœcesi, non sufficeret ad tot homines confirmandos, si ei tempus arctaretur. Ubi tamen congrue observari potest, convenientius est ut a jejunis detur et accipiatur. 2° Debet abluere frontem, et in vestibus mundis ac modestis se sistere episcopo.

Ex parte animæ, 1° requiritur status gratiæ saltem prudenter existimatus per confessionem vel contritionem, quia est sacramentum vivorum. Vide quæ dixi in tract. de Sacram. in genere, diss. 5, a. 5, de ministro sacramentorum : eadem enim quantum ad hoc est ratio ministri et suscipientis. 2° Vacandum est prius orationi ad imitationem apostolorum, qui, expectando Spiritum Sanctum, erant perseverantes in oratione.

[1] Ib. ad 4. [2] Ib., a. 12, ad 2.

§ II.

Quæ sit necessitas seu obligatio suscipiendi sacramentum Confirmationis?

Communis sententia est hoc sacramentum non esse necessarium necessitate medii, cum per solum Baptismum possit haberi remissio peccatorum et salus, ut patet præsertim in infantibus baptizatis, qui ante Confirmationem moriuntur. Est ergo tantum difficultas de necessitate præcepti.

Dico : Confirmatio non est necessaria necessitate præcepti per se et directe obligantis, bene tamen obligantis per accidens et indirecte ratione periculi contemptus aut scandali. Est communior saltem inter thomistas.

Prob. 1° ex D. Th. S. Doctor in 4, d. 7, q. 3, a. 2, q. 1, o, et hic, q. 65, a. 4, docet Confirmationem non esse necessitatis simpliciter, sed secundum quid, seu utilitatis ad finem convenientius habendum, sicut equus dicitur necessarius ad iter. Item hic, q. 72, a. 1, ad 3, docet salutem haberi posse sine Confirmatione, « dummodo tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti » ; et a. 8, ad 4, dicit : « Ideo Hugo a Sancto Victore dicit omnino periculosum esse, si ab hac vita sine Confirmatione migrare contingeret ; non quia damnaretur, nisi forte propter contemptum, sed quia detrimentum perfectionis pateretur ». Hæc autem forent falsa, si esset aliquod Confirmationis præceptum absolutum per se et directe obligans sub mortali.

Concinit Catechismus Rom., p. 2, de Confirm., § 13 : Illud, inquit, in primis docendum est, hoc sacramentum ejusmodi necessitatem non habere, ut sine eo quis salvus esse non possit » ; et § 14 : « Neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est ».

Prob. 2° ratione : Non est præceptum neque divinum neque humanum directe et per se obligans ad Confirmationem suscipiendam : non divinum, nullum enim habetur in S. Scriptura vel traditione ; non humanum, pariter enim nullum invenitur in decretis conciliorum aut summorum pontificum : non est autem asserendum præceptum sine gravi et aperto fundamento : ergo.

Confirm. 1° ex ipsa Ecclesiæ praxi, quæ non

est sollicita ut morituris adultis hoc sacramentum ministretur ; quod non omitteret pia Mater, si censeret eos sub peccato mortali ad ejus susceptionem teneri; si enim detur præceptum, maxime obligat in articulo mortis.

Confirm. 2° : Ecclesia non solet præceptum absolutum de sacramentorum susceptione ferre, sed supposito præcepto divino, determinat tempus quo obligat, ut patet in sacramentis Eucharistiæ, Pœnitentiæ, etc.

Confirm. 3° : Non potest assignari tempus quo istud præceptum per se obligat: non mortis articulus, ut dicebam in prima confirmatione ; non tempus persecutionis ; licet enim fateamur tunc obligare, non tamen per se et directe, sed per accidens ratione periculi, cui vincendo se parem præsumere non debet fidelis; non quando episcopus adest præsens et paratus, et baptizatus nullam habet causam legitimam differendi, ut vult Tournely ; cur enim potius tunc quam cum potest adire episcopum et ab eo petere Confirmationem ? Aliunde suam opinionem probat laudatus scriptor, quia, juxta concilium Senonense, tunc esset contemnere sacramentum ; ista autem obligatio non est directa et per se, sed indirecta et per accidens. Insuper dicam modo hoc concilium non extare.

Prob. secunda pars : Quia unicuique est præceptum naturale divinum, ut in periculo amittendæ fidei et salutis, quale urget tempore persecutionis, aut gravium tentationum contra fidem, cui, propriæ infirmitatis conscius, jure timet succumbere, non negligat media divinitus instituta ad istud periculum propulsandum ; foretque in hoc casu instantis periculi, contemptus sacramenti et magna sui præsumptio. Similiter est cuique præceptum non contemnendi sacramentum et non præbendi scandalum; et ideo si quis negligendo Confirmationem putaretur vel illam contemnere, vel non credere esse sacramentum, aut alicujus utilitatis, teneretur ratione scandali vitandi illam suscipere. Sed

Petes utrum dicendus sit contemnere saltem virtualiter Confirmationem, qui cum potest illam commode suscipere, eam tamen non suscipit, ut quando episcopus adest præsens et paratus, et nulla subest causa legitima differendi ?

Respondent affirmative plures recentiores, Natalis Alex ., Juenin , L'Herminier , Henno , Tournely, Berti, etc. Verum, salva quæ tot viris doctis debetur reverentia, non satis capio, quare qui non facit aliquid, quia non tenetur illud facere, dicendus sit illud contemnere. Num qui non profitetur consilia evangelica, quia ad illa non tenetur, dicitur illa contemnere ? minime. Insuper hi scriptores vix aliud habent fundamentum suæ assertionis quam concilium Senonense, in quo legitur: «Contemni autem dicitur, quando episcopus est præsens paratus dare, et persona hoc sciens negligit aut despicit suscipere.» Verum, fatente ipso Berti, ista synodus non reperitur: « Eam, inquit, me legisse non memini, neque in Binii, neque in Labbei, neque in Harduini, neque in recentioribus collectionibus.» In hoc ergo casu aliquam esse negligentiam salutis et perfectionis, ideoque culpam venialem non diffiteor; at esse contemptum mortalem non assequor.

Obj. 1° contra primam partem conclusionis. Apostoli habuerunt præceptum a Christo expectandi Hierosolymis plenitudinem Spiritus Sancti, quæ est effectus Confirmationis: ergo.

Resp. apostolis mandatum fuisse ne discederent ab Hierosolymis, quia non solum accepturi erant plenitudinem gratiæ, sed etiam erant instruendi et gratiis gratis datis donandi. Et hæc jubentur expectare Hierosolymis ; quod nihil probat contra conclusionem.

Obj. 2°: S. Th. hic, a. 6, ad 1, dicit: « Sicut nullus consequitur effectum Baptismi sine Baptismi voto, ita nullus consequitur effectum Confirmationis sine voto ipsius » : ergo.

Resp. neg. conseq. Ex his enim verbis crude intellectis sequeretur sacramentum Confirmationis esse secundum D. Th. necessarium necessitate medii, sicut Baptismum, quod est manifeste contra litteram et mentem S. D. Dicendum itaque cum Sylvio votum Confirmationis non eodem modo requiri ac votum Baptismi, quia non est eadem utriusque necessitas; effectus enim Confirmationis, qui est gratia aucta et roborans, potest sine Confirmatione per alia sacramenta et bona opera haberi. Intelligendum est itaque *Votum* in verbis Auctoris accommodate ad ea quibus tribuitur, ita ut pro Confirmatione sensus sit quod effectus Confirmationis non habeatur sine voto ipsius, id est, sine voluntate saltem implicita eam non negligendi in casu necessitatis, nec eam contemnendi; quale votum habet, qui sincere convertitur, volens ea quæ Deus jubet implere et quæ salutis sunt quærere. Posset etiam dici cum Suare, in comment. ad hunc articulum, S. Th. loqui de necessitate Confirmationis in voto respective ad illos, qui, coram tyranno fidem propugnaturi,

sunt in periculo eam denegandi. Quidam intelligunt S. Th. de effectu Confirmationis, qui est character, sed hanc interpretationem non patitur ejus textus.

Obj. 3°: Cap. *Omnes* de Consecrat., d. 5, ex Urbano papa dicitur: « Omnes fideles per manus impositionem episcoporum Spiritum Sanctum post Baptismum recipere debent. » Synodus Laodicena, can. 48: « Oportet eos qui illuminantur, post Baptismum inungi supercœlesti chrismate »; et alibi, atque similiter apud sanctos Patres.

Resp. 1° his verbis: *Debeni, oportet* et similibus, non semper importari rigorosum præceptum, sed commendari magnam utilitatem: sic nos pariter dicimus fideles debere suscipere Confirmationem: sic omnes dicunt christianos debere frequenter confiteri, communicare, adesse divinis officiis, etc., in quibus tamen loquendi modis nemo apprehendit rigorosum præceptum. 2° Dato fuisse olim in Ecclesia præceptum de suscipienda Confirmatione, vel in dissuetudinem abiit, vel Ecclesia illud temperavit, ut patet ex hodierna ejus praxi et ex aliis probationibus conclusionis.

Obj. 4° cum Honorato Tournely: Tenetur quilibet christianus ad eam perfectionem contendere, quæ necessaria est ut suæ securitati consulat, et pericula adversus fidem constanter superet: atqui ad hoc necessarium est sacramentum Confirmationis: ergo. Prob. min. ex D. Th. 3 p., q. 72, a. 1, ad 3, ubi docet « sacramentum hoc cooperari ad perfectionem salutis, et hoc modo esse de necessitate salutis »: ergo.

Resp. 1° hoc argumento probari Confirmationem esse necessariam non solum necessitate præcepti, sed etiam medii, quod negat objiciens. 2° Neg. min. Ad hoc enim sufficit gratia baptismalis aucta et roborata per alia sacramenta et bona opera, quamvis gratia Confirmationis sit utilis, ut id melius præstetur. Ad prob. Mirari profecto subit objicientem invenisse probatam suam conclusionem a sancto Th. eo in loco in quo illam conceptis terminis rejicit. En verba S. D.: « Omnia sacramenta sunt aliqualiter necessaria ad salutem, sed quædam sunt sine quibus non est salus; quædam vero sunt quæ cooperantur ad perfectionem salutis. Et hoc modo Confirmatio est de necessitate salutis, quamvis sine ea possit esse salus, dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti. » Est ergo secundum D. Th. Confirmatio necessaria perfectioni salutis, sed ista perfectio non est necessaria saluti, quippe quæ sine illa haberi potest, modo non contemnatur.

Inst. 1°: Tenetur quilibet fidelis esse plenus et perfectus christianus: atqui ad hanc plenitudinem et perfectionem consequendam instituta est Confirmatio; ergo.

Resp. dist. maj. Tenetur quilibet fidelis[1] esse plenus et perfectus christianus, plenitudine et perfectione sufficientiæ, conc.; plenitudine et perfectione abundantiæ, neg. Et ad hunc sensum distincta min. neg. cons.

Inst. 2°: Nemo potest etiam sufficienter augeri corporaliter, nisi per medium a natura ad id institutum, scilicet per nutritionem: ergo neque potest etiam sufficienter augeri spiritualiter nisi per medium a Christo institutum, quod est Confirmatio.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod nutritio sit unicum medium augmenti corporalis; at Confirmatio, licet facilius et copiosius per illam homo augeatur spiritualiter, non est tamen medium unicum augmenti spiritualis sufficientis, quia, ut dictum est, habita gratia baptismali, potest homo per frequentationem aliorum sacramentorum et opera bona acquirere sufficiens augmentum gratiæ.

Petes utrum Confirmatio sit præmittenda primæ tonsuræ et sacris ordinibus?

Resp. affirmative. Ita Trid., sess. 23, cap. 4 de Reform., his verbis: « Prima tonsura non initientur, qui sacramentum Confirmationis non susceperint. » Utrum autem his verbis contineatur rigorosum præceptum, an consilium tantum? disputatur. Pro consilio stant Navarrus, Soto, Suares, Sylvius, Salmanticenses, etc. Pro præcepto, Basilius Poncius, Farvacques, Vanroy, Berti, etc. Primis favet quod Ecclesia non videatur intelligere de præcepto rigoroso. Quando enim prima tonsura initiandus habere non potest suæ Confirmationis testimonium [quod sæpe contingit in iis diœcesibus, in quibus nunc non assumuntur amplius patrini, nec confirmati inscribuntur in aliquo regesto], episcopi, non requisito juramento, sed simplici affirmatione tonsurandi se esse confirmatum, illum ad tonsuram admittunt.

ARTICULUS IX.

DE EFFECTIBUS CONFIRMATIONIS.

Gratiam sanctificantem esse communem effectum omnium sacramentorum ostendimus tract. de Sacram. in communi, diss. 3,

[1] in 4 d. 7, q 1, a. 1, q. 2, ad 1

a. 1. Quodlibet sacramentum addere aliquem modum seu vigorem cum jure ad auxilia specialia pro actibus sibi propriis eliciendis, diximus ibid., a. 5. [1] Specialis itaque effectus Confirmationis est augmentum gratiæ, quo homo roboratur ad profitendam fidem, acquirit jus ad auxilia specialia pro illa professione constanter peragenda. His itaque jam discussis nunc non immoramur.

Dico: Alter effectus Confirmationis est character indelebiliter animæ impressus.

Præter conc. Flor. in decreto Unionis, et Trid., sess. 7, can. 9, ubi ita definitum est, laudatur illud Apostoli, 2 Cor. 1: *Qui unxit nos Deus, et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* De quo supra. Item auctor Constit. Apost., l. 3, c. 16; Tertull. *de Præscript.*, c. 40; Cornelius papa, ep. *ad Fabium;* S. Cyp., ep. 73 *ad Jubajan.*; Innoc. I, ep. *ad Decent.;* S. Ambros., l. 3, *de Sacr.*, c. 2; S. Aug., l. 3 *cont. Litt. Petil.*; Greg. II, ep. 13 *ad Bonif.*; conc. Tolet. 8, an. 653, cap. 7, et Cabilonense 2, an. 813, can. 27.

Prima et præcipua ratio est institutio Christi, quæ nobis per traditionem constat. Altera ratio est, quia Confirmatio per modum consecrationis confertur; quæ autem sunt semel consecrata, quandiu integra subsistunt, semper consecrata manent. [2] Tertia ratio est, quia character est quædam spiritualis potestas ad aliquas sacras actiones ordinata : sicut autem in Baptismo accipit homo potestatem ad ea agenda, quæ ad propriam pertinent salutem, prout scilicet secundum seipsum vivit; sic in Confirmatione accipit homo potestatem ad agenda ea quæ pertinent ad pugnam spiritualem contra fidei hostes.

Una se offert difficultas. Confirmatio olim iterabatur in Ecclesia, quod dici non potest de sacramento imprimente characterem : ergo. Prob. ant. in cujus solutione operose laborant recentiores theologi. Qui in hæresi baptizati convertebantur, recipiebantur in Ecclesia Occidentali per manus impositionem; in Orientali per unctionem chrismatis; alicubi per solam veram pœnitentiam. Ita refert S. Greg., l. 11, ep. 67, alias l. 9, ep. 61. Græci cum unctione chrismatis adjungunt hæc verba : « Signaculum Spiritus Sancti » , ut constat ex can. 7 conc. generalis Constantinop. 1 : atqui iste ritus erat confirmatorius, præsertim ubi accedebant verba laudata, quæ sunt apud Græcos forma Confirmationis : ergo.

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. min. Iste ritus erat confirmatorius pro iis qui in hæresi non fuerant confirmati, transeat; pro iis qui fuerant confirmati, neg. Erat enim duntaxat pro illis reconciliativus.

Id autem constat 1° ex solemni decreto Stephani contra rebaptizantes : « Si quis, inquit, a quacumque hæresi venit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur ad pœnitentiam ». Impositio autem manus ad pœnitentiam non est confirmatoria, sed cæremonialis et reconciliatoria. Et cum istud decretum sit generale, loquens indiscriminatim de omnibus hæreticis, male quidam restringunt ad hæreticos apostatas, qui in Ecclesia fuerant baptizati; nihilque definivisset contra Cyprianum, qui fatebatur hæreticos baptizatos in Ecclesia non esse rebaptizandos. 2° Ex Innoc. 1, ep. 18, ubi scribit « arianos baptizatos in hæresi suscipi in Ecclesia per manus impositionem sub imagine pœnitentiæ. » Dicit *sub imagine pœnitentiæ*, quia eorum pœnitentia longe erat levior, quam illorum, qui, in Ecclesia baptizati, ab illa apostataverant. 3° Ex S. Aug., l. 5, *de Bapt.*, c. 23 : « Manus autem impositio, inquit, si non adhiberetur ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse judicaretur; propter autem charitatis copulationem, quod est maximum donum Spiritus Sancti, sine quo non valent ad salutem quæcumque alia sancta in homine fuerint, manus hæreticis correctis imponitur. » Audis manum imponi hæreticis, non ut confirmentur, sed ne videantur extra omnem culpam, et propter charitatis copulationem, quod est maximum donum Spiritus Sancti. 4° Ratione theologica : Semper fuit constans Ecclesiæ dogma, sacramentum Confirmationis, non minus quam Baptismi, collatum ab hæreticis esse validum; pariter semper fuit constans Ecclesiæ dogma sacramentum Confirmationis valide collatum esse initerabile : ergo ritus ille, quo baptizati in hæresi recipiebantur, non erat confirmatorius pro his qui jam erant confirmati.

Inst. 1° : Ritus in quo reperitur materia, forma et minister sacramenti Confirmationis, est confirmatorius : atqui in illo ritu reperitur materia, forma et minister Confirmationis, ut constat ex laudato canone concilii Constantinop., et ex S. Methodio apud patrem Goar in eucologio Græcorum : ergo.

Resp. de laud. canone Constantin. varias esse auctorum opiniones. 1° Quidam suspicantur esse suppositititium, quia nomen *Sabbatianorum*, quos appellat, teste Socrate, l, 5.

[1] Hic a. 3, a. 7, o et ad 3. [2] Hic a. 5.

c. 21, est posterius concilio Constantinop., nec in Paraphrasi Arabica apud Harduinum reperitur; diciturque quatuor duntaxat canones eo in concilio fuisse conditos.

2° Quidam, supposito hoc canone legitimo, respondent in eo non agi de ritu confirmatorio, sed reconciliatorio. Unde distinguunt majorem sic: Ritus in quo reperitur forma, materia et minister sacramenti Confirmationis, cum intentione efficiendi sacramenti, est confirmatorius, conc.; sine intentione conficiendi sacramenti, neg. Non sufficit ergo ad esse sacramentale quod adsint materia, forma et minister, si ex intentione, circumstantiis et precibus adjunctis ritus determinetur ad aliud, ut hic contingit.

3° Quidam concedunt in eo canone agi de ritu confirmatorio, sed respective ad eos qui baptizati in hæresi non acceperant Confirmationem, quales esse volunt omnes in eo canone numeratos, arianos, macedonianos, sabbatianos, novatianos, thesseradecatitas et apollinaristas. Quis enim, inquiunt, ostendet omnes hos hæreticos, Spiritus Sancti impugnatores, non contempsisse hoc ejus signaculum, aut non adulterasse formam, aut chrismatos fuisse ab episcopis? Neque enim in illorum presbyteris præsumenda est permissio summi pontificis, vel Ecclesiæ consensio, qualis requiritur ut presbyteri Græci valide confirment.

Ad Methodium: Quidam censent eum non fuisse S. Methodium, sed quemdam recentiorem Methodium apostatam. Sed dato fuisse S. Methodium, secunda vel tertia responsio præcedens adhibenda est.

Inst. 2°: S. Cyp., ep. *ad Jubajan.*, et ep. *ad Stephanum*, 1° contendit hæreticos recipiendos esse per Baptismum et Confirmationem. 2° Supponit ut certum, Stephanum recipere hæreticos per Confirmationem; inde enim contra ipsum, ad probandum invalidum esse Baptisma hæreticorum, et ideo pariter iterandum, sic arguit: Si nulla est Confirmatio hæreticorum et ideo iteranda: ergo pariter est nullum eorum Baptisma, et ideo iterandum. Et in ep. *ad Stephanum* addit: « Ut utroque sacramento illi renascerentur. »

Resp. ad primum: Mirum videri non debet Cyprianum, qui rejiciebat Baptismum hæreticorum, rejecisse etiam eorum Confirmationem, et in utroque errasse.

Ad secundum: 1° Si revera supposuit Cyprianus Stephanum recepisse hæreticos per Confirmationem, ejus mentem, æstu disputationis abreptus, non fuit assecutus. 2° Sed verius videtur Cyprianum supposuisse Stephanum imponere manus hæreticis redeuntibus ut acciperent Spiritum Sanctum, ex quo, juxta falsum suum principium, inferebat contra Stephanum eorum Baptisma esse nullum; in eo enim errore versabatur Cyprianus, ut alibi observavimus ex S. Aug., quod non satis distingueret inter sacramentum et rem sacramenti, contenderetque nullum esse sacramentum quod effectu suo careret; ex hoc enim falso principio sic arguebat: Stephanus imponit manus hæreticis redeuntibus ut accipiant Spiritum Sanctum et remissionem peccatorum: ergo neutrum acceperant apud hæreticos: ergo nec verum Baptisma, quod non potest esse sine Sancto Spiritu et remissione peccatorum.

Ad verba quæ addit in ep. ad Stephanum: Vel ex propria sententia locutus est, vel in falso supposito de mente et ritu S. Stephani, vel, quod verius videtur, per utrumque sacramentum non intellexit Baptismum et Confirmationem, sed aquam et Spiritum Sanctum; tum quia nemo dixit homines renasci ex Confirmatione; tum quia ad probandum hæreticos debere renasci ex utroque sacramento, assumit illud Joan. 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, etc.*, quasi diceret: Qui baptizatur ab hæreticis, non renascitur ex Spiritu Sancto: ergo non valide baptizatur, nec vere renascitur; spiritualis enim renascentia non est ex sola aqua, sed etiam ex Spiritu Sancto: ergo debet ex *utroque sacramento* renasci, id est, ex aqua et Spiritu Sancto, sumens sacramentum in latiori significatione.

Inst. 3°: S. Aug., l. 3 *de Bapt.*, c. 16, dicit: « Manus autem impositio non, sicut Baptismus, repeti non potest: ergo.

Resp. S. Aug. aperte loqui de impositione manus non confirmatoria, sed cæremoniali et reconciliaria, ut patet ex his verbis immediate sequentibus: « Quid est enim aliud quam oratio super hominem?»

Inst. 4°: Impositio manuum, seu etiam unctio quæ fit in Spiritum Sanctum, est confirmatoria: atqui non solum ex SS. Cyp. et Aug., sed etiam ex conc. Arelat. 1, can. 8, Siricio, ep. *ad Himer.*, Innoc. 1, ep. 22. etc., redeuntibus ab hæresi manus imponebantur, aut unctio adhibebatur ut acciperent Spiritum Sanctum: ergo.

Resp. dist. maj. Impositio manuum seu unctio, quæ fit in Spiritum Sanctum, tanquam causa per se illius et ex opere operato,

est confirmatoria, conc.; tanquam causa per accidens removens prohibens et *ex opere operantis*, neg. Ad cujus sensum distincta min., neg. conseq. Quando ergo SS. Patres dicunt unctionem seu impositionem manuum fieri redeuntibus ut acciperent Spiritum Sanctum, non intelligunt hanc impositionem seu unctionem vi sua et ex opere operato producere gratiam et Spiritum Sanctum, quod est proprium sacramentorum, sed ex opere operantis et tanquam removens prohibens, seu potius tanquam signum pœnitentiæ et reconciliationis cum Ecclesia, quæ removet, ut loquitur S. Aug. cit., l. 3 *de Bapt.*, c. 13, « discordiæ fœditatem et dissensionis iniquitatem», qua impediebatur Baptismus ne vim suam exereret, et Spiritum Sanctum ac remissionem peccatorum conferret, eo modo quo diximus de Baptismo ficte suscepto, qui sublata fictione reviviscit. Ita expresse S. Aug., l. 1 *de Bapt.*, c. 12.

Petes 1° utrum qui Confirmationem iteraret, fieret irregularis, sicut de iterantibus Baptismum dictum est ?

Resp. probabilius negative ; quia irregularitas non incurritur, nisi sit in jure expressa ; hæc autem nullibi reperitur in jure.

Petes 2° utrum character Confirmationis necessario præsupponat characterem Baptismi ?

Resp. affirmative [1], ita quod si aliquis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet. Ratio est 1° quia, ut jam alibi dixi, Baptismus est janua aliorum sacramentorum, neque quis fieri potest particeps Christi, nisi in ejus corpus mysticum sit cooptatus ; 2° [2] quia sic se habet Confirmatio ad Baptismum sicut augmentum ad generationem : unde a conciliis et Patribus Confirmatio dicitur consummatio et perfectio Baptismi : atqui nullus potest promoveri in ætatem perfectam, nisi primo fuerit natus : ergo. 3° Id constat ex continuata ab apostolis praxi Ecclesiæ, quæ nunquam nisi baptizatis contulit sacramentum Confirmationis.

ARTICULUS X.

DE RITIBUS CONFIRMATIONIS

De ritibus observandis circa confectionem chrismatis, unctionem in fronte, et dispositiones confirmandorum, jam dixi hinc et inde in superioribus : restat breviter dicendum de patrinis, alapa, et vittis seu fasciolis.

[1] Hic a. 6, o. [2] Ibid.

I. Patrinos esse assumendos in Confirmatione testatur antiqua Ecclesiæ praxis, cujus mentio fit in *Sacramentario* S. Greg., in Ordine Rom., cap. *In Catechismo*, cap. *Non plures* et cap. *In Baptismate*, de Consecr. d. 4. [1] Ratio hujus cæremoniæ est, quia hoc sacramentum datur ad robur pugnæ spiritualis ; illi autem qui assumuntur ad pugnam, indigent eruditoribus, a quibus instruantur de his quæ pertinent ad modum certaminis.

Assumendi sunt ad hoc officium baptizati et confirmati, mares pro maribus, fœminæ pro fœminis: debent scire ad minus Orationem Dominicam, Salutationem angelicam et Symbolum apostolorum ; excluduntur pater et mater confirmandi propter cognationem spiritualem, quam suscipiens contraheret cum comparte ; junior non debet suscipere seniorem. Si sit infans confirmandus, patrinus vel matrina debet illum suscipere dextra ; si sit adultus, debet ponere pedem suum super pedem dextrum susceptoris ; si nomen confirmandi sit turpe, vel ridiculum, debet susceptor curare ut mutetur. Si quis non confirmatus alium suscipiat, peccat ; incurrit tamen cognationem, cujus est capax ratione Baptismi, et onus officii suscepti, quod est filiolum exemplo et doctrina instruere ad pugnam contra fidei hostes. In quibusdam diœcesibus non assumuntur amplius patrini.

II. Statim ac episcopus formam sacramenti pronuntiavit, levem alapam infligit in maxillam confirmati, tum ut meminerit se esse confirmatum, tum maxime ut agnoscat, inquit Catechismus Rom., p. 2, § 20, se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa invicto animo pro Christi nomine ferenda. Deinde pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cœlestis plenitudinem et pacem, quæ exsuperat omnem sensum, consecutum fuisse. Tempus institutionis hujus ritus incertum est ; fertur tamen in manuscripto Vaticano annorum 400, et in altero bibliothecæ Angelicæ annorum 500 mentionem de illo haberi.

III. Vitta seu fasciola linea frons confirmati circumligatur, ne chrisma defluat et profanationi pateat. Manebat olim frons confirmati circumligata septem diebus, postea tribus, deinte viginti quatuor horis ; tandem in pluribus diœcesibus, omissa fasciola, statim abstergitur frons confirmati. Ubi vero adhuc servatur usus fasciolæ, debet tolli et chrisma abstergi a sacerdote, deinde fasciola combu-

[1] Hic a 10, o.

renda, et cineres in ecclesia vel atrio sub terra abscondi. Quod si in usum Ecclesiæ deputetur (nunquam enim in profanum usum potest transferri), debet prius lavari sale et aqua in sacrarium fundenda. Hi omnes ritus ex variis synodis sunt collecti.

TRACTATUS

DE

ALMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

D. Th. a q. 73 ad q. 83.

SUMMA DOCTRINÆ CATHOLICÆ DE EUCHARISTIA.

EX CONCILIIS FLORENTINO ET TRIDENTINO.

Decretum concilii Florentini pro instructione Armenorum [1].

« Tertium est Eucharistiæ sacramentum [2], cujus materia est panis triticeus et vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonia sanctorum Patrum ac doctorum Ecclesiæ pridem in disputatione exhibita, creditur ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum. Deinde quia hoc convenit dominicæ passionis repræsentationi. Inquit enim beatus Alexander papa quintus a Beato Petro: In sacramentorum oblationibus, quæ intra missarum solemnia Domino offeruntur, panis tantum et vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur. Non enim debet in calicem Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum; quia utrumque, id est, sanguis et aqua ex latere Christi profluxisse legitur. Tum etiam, quod convenit ad significandum hujus sacramenti effectum qui est unio populi christiani ad Christum. Aqua enim populum significat, secundum illud Apocalypsis: *Aquæ multæ, populi multi* [3]. Et Julius papa secundus post beatum Sylvestrum ait: Calix dominicus juxta canonum præceptum, vino et aqua permixtus debet offerri; quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vinum et aqua miscetur, Christo populus adunatur, et fidelium plebs ei, in quem credidit, copulatur et jungitur. Cum ergo tam sancta Romana ecclesia, a beatissimis apostolis Petro et Paulo edocta, quam reliquæ omnes Latinorum Græcorumque ecclesiæ, in quibus omnis sanctitatis et doctrinæ lumina claruerunt, ab initio nascentis Ecclesiæ sic servaverint et modo servent, inconveniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac universali et rationabili discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ, prout dictum est, admisceant vino. Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur: ita tamen quod totus Christus continetur sub specie panis et totus sub specie vini: sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ et vini consecrati, separatione facta, totus est Chri-

[1] Sub Eugenio IV, anno 1439. [2] S. Thom. opusc. 5.
[3] Apoc. 17.

sus. Hujus sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur et membris ejus unitur, consequens est quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur, omnemque effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem : in quo, ut inquit Urbanus papa, gratam Salvatoris nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, et ad virtutum et gratiarum proficimus incrementum. »

Canones concilii Tridentini de sacrosancto Eucharistiæ sacramento [1].

I Si quis negaverit in sanctissimo Eucharistiæ sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem, una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum ; sed dixerit tantummodo esse in eo ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

II Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis et vini, una cum corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit.

III Si quis negaverit in venerabili sacramento Eucharistiæ sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

IV Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ sacramento non esse corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante vel post: et in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.

V Si quis dixerit vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, anathema sit.

VI Si quis dixerit in sancto Eucharistiæ sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ, etiam externo, adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiæ sanctæ ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras, anathema sit.

VII Si quis dixerit non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam; aut non licere ut illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

VIII Si quis dixerit Christum in Eucharistia exhibitum spiritualiter tantum manducari et non etiam sacramentaliter ac realiter, anathema sit.

IX Si quis negaverit omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenirent, teneri singulis annis, saltem in paschate, ad communicandum juxta præceptum sanctæ Ecclesiæ, anathema sit.

X Si quis dixerit non licere sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit.

XI Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum, anathema sit. Et ne tantum sacramentum indigne, atque ideo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus illis quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Canones ejusdem concilii Tridentini de Communione sub utraque specie et parvulorum[1].

I Si quis dixerit, ex Dei præcepto vel necessitate salutis, omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiæ sacramenti sumere debere, anathema sit.

II Si quis dixerit sanctam Ecclesiam catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.

[1] Sessio. 13, 11 octobris 1551, sub Julio III.

[1] Sess. 21, 16 Julii 1562, sub Pio IV.

III Si quis negaverit, totum et integrum Christum omnium gratiarum fontem et auctorem, sub una panis specie sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem sub utraque specie sumatur, anathema sit.

IV Si quis dixerit parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiæ Communionem, anathema sit.

Canones ejusdem concilii Tridentini de sacrificio Missæ[1].

I Si quis dixerit in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit».

II Si quis dixerit illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem,* Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi, aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum, anathema sit.

III Si quis dixerit Missæ sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.

IV Si quis dixerit blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per Missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.

V Si quis dixerit, imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit, anathema sit.

VI Si quis dixerit canonem Missæ errores continere, ideoque abrogandum esse, anathema sit.

VII Si quis dixerit cæremonias, vestes et externa signa, quibus in missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.

VIII Si quis dixerit missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

IX Si quis dixerit ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

Eucharistia dupliciter considerari potest: 1° respective ad homines quos sanctificat, sub qua ratione est sacramentum; 2° respective ad Deum quem colit et placat, sub qua ratione est sacrificium. De Eucharistia, ut est sacramentum, dicemus primo; deinde de illa ut est sacrificium.

DISSERTATIO I.

De veritate et existentia Eucharistiæ: sive de vera et reali præsentia Christi in Eucharistia.

D. Th. q. 75.

Quamvis S. Th. celeberrimam hanc quæstionem et alteram de transsubstantiatione expendat infra quæstione 75, quia tamen omnia in hoc tractatu dicenda realem Christi præsentiam et transsubstantiationem supponunt, more ab hodiernis scholasticis plerumque usurpato, utramque quæstionem toti tractatui præmittimus, prius tamen propositis quæ de nominibus, figuris et definitionibus hujus sacramenti circumferuntur.

[1] Sess. 22, 17 Septemb. 1562, sub Pio IV.

ARTICULUS I.

DE VARIIS NOMINIBUS, FIGURIS ET DEFINITIONIBUS SACRAMENTI EUCHARISTIÆ.

NOMINA.

Variis nominibus convenienter insignitur hoc sacramentum[1] secundum varias ejus significationes. Primam habet significationem respectu præteriti, in quantum est rememorativum Dominicæ passionis quæ fuit verum sacrificium, et secundum hoc nominatur *Sacrificium*. Aliam habet significationem respectu rei præsentis, scilicet, ecclesiasticæ unitatis, quatenus per illud specialiter communicamur Christo et unimur ad invicem, juxta illud 1 Cor. 10 : *Unus panis et unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane et de uno calice participamus*, et secundum hoc nominatur *Communio* et *Synaxis*. Tertiam habet significationem respectu futuri, in quantum est præfigurativum fruitionis Dei quæ erit in patria, et secundum hoc dicitur *Viaticum*, quia hic nobis præbet viam illuc perveniendi. Propter eamdem rationem nominatur *Eucharistia*, id est, bona gratia, tum quia gratia Dei vita æterna, tum quia continet Christum qui est fons gratiæ. Quidam intelligunt etiam per Eucharistiam gratiarum actionem, quia Christus in ejus institutione gratias egit, et offertur in gratiarum actionem : unde sacerdos dicit : *Quid retribuam Domino*, etc.

Sunt et alia hujus sacramenti nomina, sive ratione materiæ, sive ratione effectus, sive ratione rei contentæ. Ratione materiæ dicitur *Panis vitæ, panis qui de cœlo descendit, panis angelorum, panis supersubstantialis*. Ratione effectus dicitur *Sacramentum gratiæ, gratia salutaris*. Ratione rei contentæ dicitur *Corpus Christi, Corpus Dominicum*, etc.

Item dicitur *Mensa Domini, sacrum Convivium*, quia est institutum per modum convivii spiritualis animæ. Dicitur *Cœna Dominica*, quia fuit institutum in novissima cœna. Volunt tamen quidam hoc nomine parce utendum ; quia illo abutuntur hæretici, ut suadeant hoc sacramentum consistere in usu seu actu cœnandi, nec ad ejus sumptionem requiri jejunium.

Item dicitur *Eulogia*, id est benedictio; verum hoc nomen etiam tribuebatur pani benedicto, qui loco Eucharistiæ distribuebatur iis qui ex causa legitima et inculpabili abstinebant a communione.

Dictum est aliquando *Agapa*, id est, dilectio : agapæ autem erant conventus convivales qui fiebant in ecclesia, ut foveretur mutua inter christianos dilectio, atque inde juvarentur pauperes; et quia hæc convivia præcedebat Eucharistiæ celebratio, ideo nomen agapæ illi tributum est, cum sit aliunde summæ Dei dilectionis argumentum et fraternæ charitatis symbolum.

FIGURÆ.

Tria in hoc sacramento considerare possumus. Primum id quod est sacramentum tantum, quod est panis et vinum, seu illorum species; secundum id quod est res et sacramentum, scilicet, corpus Christi; tertium quod est res tantum, scilicet, effectus hujus sacramenti seu gratia; et hæc tria possunt considerari vel singula seorsim et divisive, vel omnia simul collective.

Si considerentur singula seorsim : quantum ad id quod est sacramentum tantum, potissima figura hujus sacramenti fuit oblatio Melchisedech qui obtulit panem et vinum. Quantum ad id quod est res et sacramentum, scilicet, Christum passum qui continetur in hoc sacramento, figuræ ejus fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti, præcipue sacrificium expiationis, quod erat solemnissimum, in quo immolabantur duo arietes in holocaustum, vitulus pro peccato sacerdotis et hircus pro peccato populi, Levit, c. 16. Quantum ad effectum, manna fuit præcipua ejus figura, quippe quæ habebat in se omnis saporis suavitatem, sicut gratia hujus sacramenti quantum ad omnia reficit animam.

Si vero hæc tria simul collective considerentur, figura hujus sacramenti fuit agnus paschalis. Quantum ad primum, quia manducabatur cum panibus azymis; quantum ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel luna decima quarta, quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur Agnus; quantum ad tertium, quia per sanguinem agni paschalis protecti sunt filii Israel a devastante angelo et de Ægyptiaca servitute educti. Unde agnus paschalis ponitur præcipua hujus sacramenti figura.

DEFINITIONES.

Eucharistia physice considerata, prout con-

[1] Hic q. 73, a. 4, o.

stat ex materia et forma, definiri potest : « Species panis et vini consecratæ sub præscripta verborum forma, continentes verum corpus et sanguinem Christi ad causandam gratiam cibantem animam. » Metaphysice sumpta prout constat genere et differentia, definitur : « Sacramentum corporis et sanguinis Christi ad spiritualem animæ refectionem institutum » ; vel : « Signum sensibile corporis et sanguinis Domini realiter sub ipso contenti, ad producendam gratiam spiritualiter nutrientem ». Hæ definitiones patebunt ex dicendis.

ARTICULUS II.

DE VARIIS ERRORIBUS CIRCA VERITATEM EUCHARISTIÆ.

1° Primi hunc fidei articulum impugnarunt Capharnaitæ et quidam Christi discipuli, ut patet, Joan. 6, ubi legitur eos non potuisse capere promissionem Christi de danda carne sua in cibum, et sanguine suo in potum : *Durus est hic sermo*, inquiebant, et scandalo inde accepto abierunt retro. Hos secuti sunt simoniani, menandriani, manichæi et omnes illi hæretici qui negantes Verbum assumpsisse verum corpus, consequenter negabant illud esse verum in Eucharistia, de quibus S. Ignatius, epist. ad Smyrnenses; sed hi, ut patet, indirecte tantum impetebant veritatem hujus sacramenti.

2° Joannes Scotus, Erigena dictus, qui, circa annum 883, obiit, suspectæ fidei habitus est circa præsentiam realem in libro quem conscripsit *de Corpore Christi,* qui ideo proscriptus est postea in concilio Vercellensi, anno 1053; eo potissimum utebatur Berengarius in sui erroris defensionem.

3° Berengarius, Turonibus oriundus, Andegavensis archidiaconus, anno 1047, primus in Ecclesia palam negavit præsentiam realem Christi in Eucharistia, contenditque omnia in signis et figuris consistere : unde a S. Th. et aliis primus hujus hæresis auctor dicitur, sacramentariorumque parens.

Primum damnata est hæresis Berengarii in concilio Romano, deinde in Vercellensi, sub Leone IX, anno 1053, et liber Joannis Scoti, quo maxime utebatur Berengarius, proscriptus.

Rursus damnata fuit hæc hæresis in concilio Florentino, sub Victore II, anno 1055; in Turonensi, eodem anno ; in Romano, sub Nicolao II, anno 1059 ; in Rothomagensi, anno 1063 ; in Pictaviensi, 1075 ; in Romanis duobus, sub Gregorio VII, anno 1078 et 1079.

Berengarianam hæresim scriptis impugnarunt viri doctissimi, Aldemannus, Hugo, Lingonensis episcopus, Lantfrancus, Durandus, Troarnensis abbas, Guitmundus et Algerus.

Berengarius in synodo Romana, sub Nicolao II, damnatus, errorem suum edita fidei formula ejuravit ; sed velut canis ad vomitum reversus veritatem catholicam iterum impugnavit, donec in altera synodo Romana a Gregorio VII coacta iterato damnatus, veniam petiit ac veritatem catholicam sequenti fidei formula professus est :

« Ego Berengarius, corde credo et ore confiteor panem et vinum, quæ ponuntur in altari per mysterium sacræ orationis et verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Jesu Christi Domini nostri; et post consecrationem esse verum Christi corpus quod natum est de Virgine, et quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, et quod sedet ad dexteram Patris ; et verum sanguinem Christi qui de latere ejus effusus est, non tantum per signum et virtutem sacramenti, sed in proprietate naturæ et veritate substantiæ : sicut in hoc brevi continetur, et ego legi, et vos intelligitis, sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo. »

Aliquandiu post absolutam synodum, S. pontifex Berengarium remisit ad patrios lares cum litteris commendatitiis, ne quis vel in bonis, vel in honore ipsi esset nocumento.

Utrum tamen hanc ultimam fidei professionem sincero animo fecerit hæresiarcha, aut eam sincere factam non abjecerit, non satis constat, siquidem habeatur ex Chronico Malleacensi coactum fuisse concilium Burdigalense, anno 1080 « in quo Berengarius reddidit rationem fidei suæ.» Ut quid autem ista fidei ratio reddita, si Berengarius sincere fidem professus fuisset, aut in ea constanter mansisset? Insuper P. Mabillonius profert manuscriptum codicem in quo refertur scriptum Berengarii, quo tertiam fidei professionem rescindit, et ad ejus subscriptionem metu supplicii se coactum testatur.

Cæterum utut sit de ejus vel sinceritate vel constantia in profitenda fide catholica, videtur saltem certum eum obiisse catholicum et pœnitentem, anno 1088, quidquid in contrarium dicant scriptores calviniani. Id testatur Clarius Floriacensis monachus in *Chronico*

S. Petit Vivi, ineunte sæculo XII; Willemus Malmesburiensis, lib. 3 *de Gestis regum Anglorum;* Hildebertus, episcopus Cenomanensis, in epitaphio de eodem Berengario apud citatum Willemum; S. Antoninus, *Chronici* p. 2, tit. 16, § 20; Vincentius Bellov., *in Speculo historiali*, lib. 25, c. 30; Martinus Polonus, in Henrico II; Philippus Jacobus Bergomensis, in Supplemento Chronicorum, lib. 12; tandem, et quod maxime probat, in manuscripto B. Martini Turonensis, Berengarii obitus his verbis legitur : « Obiit magister Berengarius grammaticus, fidelis et vere catholicus, anno Domini 1088, Philippi primi Francorum regis anno 28, Urbani papæ anno 4. » Et canonici ejusdem ecclesiæ quotannis, feria tertia paschæ, ad ejus tumulum, qui in claustro S. Cosmæ visitur, conveniunt canentes Psalmum *De profundis*, in ejus animæ requiem.

4° Circa annum 1126, Petrus de Bruis, a quo petro-brussiani, intra varios errores quos in provincia Arelatensi disseminavit, inficiatus est quod, licet Christus panem in corpus suum in ultima cœna converterit, id facerent apostoli et eorum successores. Adversus hunc hæreticum insurrexit Petrus Cluniacensis. Ejus vero discipulum primarium Henricum, unde et henriciani, qui post viginti annos magistri hæresim propugnavit, S. Bernardus scriptis, sermonibus et miraculis confudit.

5° Circa annum 1176, waldensium seu pauperum de Lugduno, qui etiam dicti sunt albigenses et lollardi a Lollardo famoso Waldi discipulo, quidam transsubstantiationem, quidam corporis Christi veritatem negarunt : hos S. Dominicus partim principum christianorum copiis profligavit, partim prædicatione et miraculis convertit.

6° Circa annum 1312, Wiclef, Anglus, substantiam panis et vini remanere in Eucharistia, nec accidentia manere sine subjecto affirmavit, Christum vero realiter adesse negavit, ut constat ex concilio Constantiensi, sess. 8. Joannes Hus licet contra Eucharistiam nihil scripserit, deque eo mysterio hæreticorum more dubitanter locutus fuerit, patet tamen ex sess. 13 ejusdem concilii et ex processibus contra illum factis, ipsum Wicleffi errores secutum fuisse.

7° Circa initium sæculi XVI, Martinus Lutherus, cum non posset negare realitatem corporis Christi in Eucharistia ob evidentia S. Scripturæ testimonia, ut ipse fatetur epistola ad Argentinenses, impanationem sustinuit : at ejus discipulus Carlostadius tentavit quod magistro impossibile visum fuerat, fuitqu primus inter hujus sæculi sectarios qui Berer garianum dogma de solo Christi figura in Eu charistia recudit, anno 1525. Huic succin Zuinglius, Helvetius, eodem anno, edito libr *De vera et falsa Religione*. Zuinglio adhæs Joannes OEcolampadius : utrumque poste secuti sunt Bullingerius, Bernardus Ochin Petrus martyr et deinde dicti sacramenta rii.

Anno 1530, Bucerus, pseudo-Evangelii m nister primarius apud Argentinenses, Zuin glii virus ipsis propinavit, multo tamen fuc temperatum, ne lutheranis displiceret. Huju Calvinus adhuc junior fuit auditor, ex quo doctrinam et modum loquendi ambiguum subobscurum hausit; non sic tamen quin eju mens erronea appareret, satisque evidente inculcaret Eucharistiam esse duntaxat signu et figuram corporis et sanguinis Christi, ne Christum ibi esse præsentem nisi per fidem secundum virtutem.

Quamvis enim, lib. 4 *Instit.*, cap. 17, § dicat Christum jubere nos sub symbolis pan et vini sumere ejus corpus et sanguinem, § 7, non posse ingenio comprehendi sed so fide, quomodo res, quæ tantum distant, po sint conjungi; et alibi similia sub fuco effutia attamen, loco citato, claris verbis mente suam hæreticam aperit dum dicit : « Ingen confiteor mixturam carnis Christi cum anim nostra, vel transfusionem qualis ab ipsis doc tur, me repudiare, quia nobis sufficit Christu e carnis substantia vitam in animas nostras i spirare, imo propriam vitam in nos diffund re, quamvis in nos non ingrediatur ca Christi. » Item ibid : « Interim vero ha (Christi communicationem) non aliam es quam fidei manducationem fatemur, ut nul alia fingi possit. » Subdolum magistroru suorum Calvini, Buceri, etc., genium aliqua diu retinuere calvinistæ Galli, at modo pala et obstinate errorem profitentur.

Sociniani cum calvinistis contendunt Chr stum non esse corporaliter præsentem in E charistia : unde verbum *est* sumunt p *significat*, sed negant contra eosdem h sacramentum esse sigillum seu figuram effic cem gratiæ.

His hæreticis multi annumerant stercorar stas, circa sæculum nonum, qui cum arbitr rentur corpus Christi in hoc sacramento es corruptibile, dicebant in secessum non sec ac alios cibos communes abire : at non omni certo extitisse hanc hæresim conatur proba

vissimus scriptor Laurentius Berti, l. 33, 11; vide si lubet.

ARTICULUS III.

SERITUR DOGMA CATHOLICUM DE REALI PRÆSENTIA CHRISTI IN EUCHARISTIA.

Dico : In almo Eucharistiæ sacramento, post nis et vini consecrationem, Dominus noster sus Christus, verus Deus atque homo, vere, liter ac substantialiter sub specie illarum rum sensibilium continetur. Sunt verba ncilii Tridentini, sess. 13, cap. 1.

Explicatur : Dicitur « post panis et vini consecrationem », contra *ubiquistas* de grege heranorum, qui volunt corpus Christi esse ique, ideoque etiam in hostia ante consetionem.

Dicitur, « Vere », non figuraliter, contra omssacramentarios, qui dicunt Christum adesse ntaxat in signo et figura.

Dicitur « realiter » non objective tantum, ntra Calvinum qui contendit Christum adesse tum secundum quod fide apprehenditur.

Dicitur « substantialiter », non accidentali, contra calvinistas, qui dicunt substantiam poris Christi esse in cœlo tantum, in cœna o secundum quamdam ejus virtutem.

Veritatem hanc quam tot machinis conere conati sunt hæretici, momentis invicimis per varios §§ stabiliendam suscipis.

§ I.

rimum momentum ex capite 6 *S. Joannis.*

hristus, cap. 6 Joan., promittit se daturum m carnem in cibum, et suum sanguinem otum, his verbis, versu 52 et sequentibus : *is quem ego dabo, caro mea est pro mundi . Litigabant ergo Judæi ad invicem dicen- Quomodo potest hic nobis carnem suam ad manducandum ? Dixit ergo eis Jesus : n, amen dico vobis : Nisi manducaveritis em Filii hominis et biberitis ejus sanguinem habebitis vitam in vobis....: Caro enim mea est cibus et sanguis meus vere est potus.... est panis qui de cœlo descendit. Non sicut ducaverunt patres vestri manna et mortui : qui manducat hunc panem vivet in num. Hæc dixit in synagoga docens in harnaum. Multi ergo audientes ex discie ejus, dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire ? Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis : Hoc vos scandalizat ? si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius ? Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam : verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt....: Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, et jam non cum illo ambulabant.*

Ex toto illo contextu sic formo argumentum. Christus hoc loco promittit dare carnem suam, non spiritualiter tantum per fidem, neque in signo, ut contendunt hæretici, sed vere et realiter manducandum, et sanguinem suum vere et realiter bibendum : atqui quod tam solemniter promisit indubie adimplevit, fidelis enim est Deus in suis promissis, nec falli aut fallere potest : ergo.

Tota difficultas est in majori ; contendunt enim hæretici ibi sermonem esse non de reali manducatione, sed spirituali per fidem. Pro quo observandum est nos non contendere in toto hoc capite 6 Joannis agi de sola Eucharistia ; triplex enim in eo pars potest distingui ; in prima usque ad versum 25, agitur de cibo materiali seu multiplicatione quinque panum. In secunda usque ad versum 52, agitur de cibo mere spirituali, nempe de fide in Christum incarnatum. In tertia a versu 52 ad finem de reali manducatione carnis Christi. Hoc notato,

Probatur 1° major : Christus loquitur in futuro dum ait : *Panis quem ego dabo* : atqui si intelligeret de spirituali manducatione per fidem et non de reali, non loqueretur in futuro ; manducatio enim spiritualis per fidem est omnium temporum.

2° Capharnaitæ et quidam discipulorum quos alloquebatur Christus, intelligebant verba ejus, non figurate et metaphorice, sed de vera et reali manducatione carnis ; scandalum enim in his patiebantur, nec poterant capere quomodo Christus posset dare illis carnem suam ad manducandum, et inde dicebant durum esse ejus sermonem. Porro si non intellexissent de reali, sed spirituali tantum manducatione, nulla erat causa scandali ; facile enim concepissent quomodo illis daret carnem suam ad manducandum spiritualiter, nec apparuisset illis durus iste sermo : atqui in hoc non errabant quod intelligerent de reali manducatione, siquidem Christus, non tantum non correxit istam eorum intelligentiam, prout absque dubio fecisset, si in hoc errassent, quin e contra juramento et suæ ascensionis miraculo firmavit : in hoc ergo duntaxat errabant, quod

S. Petit Vivi, ineunte sæculo XII; Willemus Malmesburiensis, lib. 3 *de Gestis regum Anglorum;* Hildebertus, episcopus Cenomanensis, in epitaphio de eodem Berengario apud citatum Willemum; S. Antoninus, *Chronici* p. 2, tit. 16, § 20; Vincentius Bellov., *in Speculo historiali*, lib. 25, c. 30; Martinus Polonus, in Henrico II; Philippus Jacobus Bergomensis, in Supplemento Chronicorum, lib. 12; tandem, et quod maxime probat, in manuscripto B. Martini Turonensis, Berengarii obitus his verbis legitur : « Obiit magister Berengarius grammaticus, fidelis et vere catholicus, anno Domini 1088, Philippi primi Francorum regis anno 28, Urbani papæ anno 4. » Et canonici ejusdem ecclesiæ quotannis, feria tertia paschæ, ad ejus tumulum, qui in claustro S. Cosmæ visitur, conveniunt canentes Psalmum *De profundis*, in ejus animæ requiem.

4° Circa annum 1126, Petrus de Bruis, a quo petro-brussiani, intra varios errores quos in provincia Arelatensi disseminavit, inficiatus est quod, licet Christus panem in corpus suum in ultima cœna converterit, id facerent apostoli et eorum successores. Adversus hunc hæreticum insurrexit Petrus Cluniacensis. Ejus vero discipulum primarium Henricum, unde et henriciani, qui post viginti annos magistri hæresim propugnavit, S. Bernardus scriptis, sermonibus et miraculis confudit.

5° Circa annum 1176, waldensium seu pauperum de Lugduno, qui etiam dicti sunt albigenses et lollardi a Lollardo famoso Waldi discipulo, quidam transsubstantiationem, quidam corporis Christi veritatem negarunt : hos S. Dominicus partim principum christianorum copiis profligavit, partim prædicatione et miraculis convertit.

6° Circa annum 1312, Wiclef, Anglus, substantiam panis et vini remanere in Eucharistia, nec accidentia manere sine subjecto affirmavit, Christum vero realiter adesse negavit, ut constat ex concilio Constantiensi, sess. 8. Joannes Hus licet contra Eucharistiam nihil scripserit, deque eo mysterio hæreticorum more dubitanter locutus fuerit, patet tamen ex sess. 13 ejusdem concilii et ex processibus contra illum factis, ipsum Wicleffi errores secutum fuisse.

7° Circa initium sæculi XVI, Martinus Lutherus, cum non posset negare realitatem corporis Christi in Eucharistia ob evidentia S. Scripturæ testimonia, ut ipse fatetur epistola ad Argentinenses, impanationem sustinuit : at ejus discipulus Carlostadius tentavit quod magistro impossibile visum fuerat, fuitque primus inter hujus sæculi sectarios qui Berengarianum dogma de solo Christi figura in Eucharistia recudit, anno 1525. Huic succinit Zuinglius, Helvetius, eodem anno, edito libro *De vera et falsa Religione*. Zuinglio adhæsit Joannes OEcolampadius : utrumque postea secuti sunt Bullingerius, Bernardus Ochinus, Petrus martyr et deinde dicti sacramentarii.

Anno 1530, Bucerus, pseudo-Evangelii minister primarius apud Argentinenses, Zuinglii virus ipsis propinavit, multo tamen fuco temperatum, ne lutheranis displiceret. Hujus Calvinus adhuc junior fuit auditor, ex quo et doctrinam et modum loquendi ambiguum et subobscurum hausit; non sic tamen quin ejus mens erronea appareret, satisque evidenter inculcaret Eucharistiam esse duntaxat signum et figuram corporis et sanguinis Christi, nec Christum ibi esse præsentem nisi per fidem et secundum virtutem.

Quamvis enim, lib. 4 *Instit.*, cap. 17, § 5, dicat Christum jubere nos sub symbolis panis et vini sumere ejus corpus et sanguinem, et § 7, non posse ingenio comprehendi sed sola fide, quomodo res, quæ tantum distant, possint conjungi; et alibi similia sub fuco effutiat; attamen, loco citato, claris verbis mentem suam hæreticam aperit dum dicit : « Ingenue confiteor mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem qualis ab ipsis docetur, me repudiare, quia nobis sufficit Christum e carnis substantia vitam in animas nostras inspirare, imo propriam vitam in nos diffundere, quamvis in nos non ingrediatur caro Christi. » Item ibid : « Interim vero hanc (Christi communicationem) non aliam esse quam fidei manducationem fatemur, ut nulla alia fingi possit. » Subdolum magistrorum suorum Calvini, Buceri, etc., genium aliquandiu retinuere calvinistæ Galli, at modo palam et obstinate errorem profitentur.

Sociniani cum calvinistis contendunt Christum non esse corporaliter præsentem in Eucharistia : unde verbum *est* sumunt pro *significat*, sed negant contra eosdem hoc sacramentum esse sigillum seu figuram efficacem gratiæ.

His hæreticis multi annumerant stercoranistas, circa sæculum nonum, qui cum arbitrarentur corpus Christi in hoc sacramento esse corruptibile, dicebant in secessum non secus ac alios cibos communes abire : at non omnino certo extitisse hanc hæresim conatur probare

lis est lex Eucharistiæ, non vero de legibus quæ non tam sunt novæ et propriæ leges, quam exhortationes ad observandas leges quæ aliunde sunt omnibus notæ, quales sunt de quibus procedit objectio.

3° Tam in veteri quam in nova lege sacramenta alia instituta sunt et dogmata præcipua tradita verbis propriis claris et expressis, ne in eorum usu aut fide erretur; quippe quæ sunt bases et fundamenta religionis : ergo a fortiori hoc primarium et præcipuum novæ legis sacramentum atque dogma.

4° Solent homines morti proximi et ultimum vale suis amicis dicentes eos alloqui clare, perspicue, non obscure aut per tropos : ergo.

Prob. 2°: Si verba Christi non essent intelligenda in sensu proprio et naturali, sed metaphorico et figurativo in re tanti momenti, in qua periculum erat gravissimi erroris et idololatriæ, ut volunt calvinistæ, et circa quam dissensiones et scandala Spiritus Sanctus prævidebat oritura, indubie vel ipse Christus vel aliquis evangelistarum hunc sensum metaphoricum indicasset; Christus enim dum parabolam discipulis ediceret, illam explicabat, ut patet de parabola seminis : et evangelistæ in rebus longe minoris momenti solent sibi invicem supplere, et quod ab uno figurate dicitur, ab alio explicatur; sic, v. g., S. Joseph non semel Christi pater dicitur; ne falleremur, addit Lucas, *ut putabatur*. Joannes Baptista *Elias* a Matthæo nuncupatur; a Luca id explicatur de spiritu et virtute Eliæ. Dum Christus dixit cavendum a *fermento* Pharisæorum, evangelista explicuit de hypocrisi. Cum dixit: *Solvite templum hoc*, evangelista pariter exposuit de templo corporis sui; at hic, ubi, ut dixi, agitur de re longe majoris et gravissimi momenti, neque Christus, neque ullus evangelistarum vel leviter indicant sensum figuratum aut metaphoricum, nec alter alterum explicat, sed omnes unanimiter et eodem modo referunt verba Christi : similiter Apostolus referens eamdem institutionem, ut modo dicam; ergo.

Prob. 3° : Cum in metaphoris res significata effertur de signo, illud signum debet esse auditoribus notum, vel ex natura rei, vel ex consuetudine, aut impositione hominum, aut ad ejus intelligentiam debet auditor prævia aut subsequenti explicatione disponi, alias stulta et falsa erit locutio : v. g., stulte et falso quis loqueretur, si sibi gratuito fingens equum esse signum seu figuram Cæsaris, simpliciter diceret : *Hoc est Cæsar;* secus vero si de ejus imagine id efferret : atqui panis neque ex natura rei, neque ex institutione aut usu est signum corporis Christi, neque Christus discipulos ad hanc intelligentiam prævia vel subsequenti explicatione disposuit, ut patet : ergo.

Prob. 4° : Tandem vel Christus non potuit corpus suum realiter et substantialiter tradere in Eucharistia, vel si potuit, noluit. Si dicant calvinistæ non potuisse, dicant ergo quomodo potuit aquam in vinum convertere, panes multiplicare in deserto, naturam humanam sibi hypostatice unire, mundum ex nihilo creare et sexcenta alia, quæ non videntur humanæ intelligentiæ minus impossibilia : forte divinam omnipotentiam suæ mentis numeris et gradibus metientur homunculi?

Si dicant potuisse sed noluisse, quæro ab eis, si voluisset, quæ verba selectiora, clariora, expressiora adhibere potuisset ut hanc voluntatem manifestaret quam hæc : *Hoc est Corpus meum, hic est sanguis meus, caro mea vere est cibus, sanguis meus vere est potus.* Suntne clariora hæc : *Ego et Pater unum sumus : Verbum caro factum est?* Quibus adversus arianos et nestorianos probant nobiscum calvinistæ mysteria Trinitatis et Incarnationis : et si liceat prioribus sensum figurativum affingere, cur non istis? cur non toti Scripturæ? nec enim deerant arianis et nestorianis alia S. Scripturæ loca in speciem sibi faventia, magis quam quæ sibi favere existimant calvinistæ. Proferant enim si possunt aliquem locum S. Scripturæ æque sibi faventem ac arianis favebat iste : *Pater major me est;* item : *Rogo, Pater, ut unum sint sicut et nos unum sumus;* item iste nestorianis : *In similitudinem hominum factus, habitu inventus est ut homo.* Quo ergo jure proprietatem verborum S. Scripturæ adversus Arianos et nestorianos servandam esse contendunt, et eam a verbis institutionis Eucharistiæ eliminant? præsertim cum Lutherus a quo prodierunt sacramentarii, quemque ut virum sanctum ad Ecclesiam reformandam a Deo electum prædicant, ita his verbis præsentiam realem asseri agnoscat ut nullum superesse dubitandi locum existimet : « Vellem, inquit epist. ad argentinenses, quod posset aliquis mihi persuadere, nihil esse in Eucharistia præter panem et vinum, magno ille beneficio me devinciret; jam sæpe gravibus curis in hac materia desudavi; verum ego me captum video, nulla elabendi via relicta est, textus Evangelii nimis est apertus.» Et in Apologia de Cœna Domini : » Rogamus, inquit, sacramentarios ne petant a nobis

ut illum textum probemus [*Hoc est corpus meum*]; possunt enim ea de re consulere pueros vix septem annos natos, qui in scholis istorum verborum syllabas colligere discunt..... ostendant biblias in quibus scriptum est : *Hoc est corporis mei signum* : quod si non possunt præstare, imponant aliquantisper ori suo silentium, et imperent stylo suo quietem, donec ejusmodi biblias in medium afferant. » Deinde : « Doctor Carlostadius ex his sacrosanctis vocabulis : *Hoc est corpus meum*, misere detorquet pronomen *hoc*. Zuinglius autem verbum substantivum *est* macerat. OEcolampadius nomen *corpus* torturæ subjicit. Alii totum textum excarnificant. »

Miseras evasiones quibus hæretici vim istorum argumentorum eludere tentant, referemus in sol. obj.

§ III.

Tertium momentum ex Apostolo.

Apostolus, 1 Cor. c. 11, postquam retulit se accepisse a Domino institutionem Eucharistiæ, qualem narrant evangelistæ, addit : *Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.* Et supra : *Reus erit corporis et sanguinis Domini :* atqui si non esset in Eucharistia nisi figura corporis Domini, non ideo peccaret qui indigne sumit, eo quod non dijudicaret corpus Domini ; quin potius judicare deberet non esse ibi corpus Domini : ergo.

Confirm.: Si Eucharistia non sit nisi figura corporis Christi, erant ergo pariter rei corporis ejus, qui indigne manna aut agnum paschalem comedebant. Item ejusdem sacrilegii rei haberi debent, qui in peccato proferunt hanc vocem *Christus* ; item qui ejus imagines conculcant aut dilacerant, prout faciunt et fecerunt calvinistæ et lutherani.

§ IV.

Quartum momentnm ex conciliis.

Concilium Nicænum primum generale, an. 325, a Calvino, l. 4 *Instit.*, c. 9, § 8, approbatum et receptum cum aliis tribus proximis conciliis generalibus, sic habet can. 14 : « Pervenit ad sanctum concilium quod in locis quibusdam et civitatibus, presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula neque consuetudo tradidit, ut hi qui offerendi sacrificii non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant. »

Concilium Ephesinum, anno 431, in epist. Cyrilli ad Nestorium, ab ipso concilio approbata legitur : « Ad mysticas benedictiones accedimus, eaque ratione sanctificamur, utpote sacræ carnis et pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum participes effecti. Neque enim illum ut carnem communem suscipimus.... sed tanquam vere vivificam, ipsiusque Verbi propriam. »

Concilium Nicænum II, septimum generale, anno 787, act. 6, postquam probavit ex laudatis textibus S. Scripturæ in Eucharistia verum Christi corpus et sanguinem esse, neque ullum apostolorum aut illustrium Patrum vocasse Eucharistiam imaginem corporis Christi, excludendo scilicet realitatem, sic concludit : « Ergo liquido demonstratum est, quod nusquam Dominus, vel apostoli aut patres imaginem dixerunt sacrificium sine sanguine, quod per sacerdotem offertur, sed ipsum corpus et ipsum sanguinem, etc.»

Hæc ante Berengarium : a tempore vero Berengarii qui primus hanc hæresim aperte propugnavit, eam damnarunt concilia : Vercellense, sub Leone IX ; Turonense, sub Victore II; duo Romana, sub Nicolao II et Gregorio VII; Lateranense, sub Innocentio III ; Viennense, sub Clemente V ; Constantiense, sub Martino V ; Florentinum in decreto Unionis, ac tandem Tridentinum, sess. 13, cap. 4 et can. 1, his verbis : « Si quis negaverit in sanctissimo Eucharistiæ sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo ut in signo vel figura, vel virtute, anathema sit. »

§ V.

Quintum momentum ex Patribus.

Sanctus Ignatius martyr, S. Joannis discipulus, epistola *ad Smyrnenses* a Theodoreto Dialogo 3 relata, de simonianis et saturnianis loquens, dicit : « Eucharistiam et oblationes non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit. »

S. Justinus, *Apolog.* 2 ad Antoninum, anno 150 scripta, loquens de Eucharistia, dicit : « Non enim ut communem panem, neque

communem potum ista sumimus, sed quemadmodum per verbum Dei caro factus Jesus Christus servator noster, et carnem et sanguinem salutis nostræ habuit, ad eumdem modum etiam eam in qua per preces verbi ejus ab ipso profecti gratiæ actæ sunt, alimoniam, unde sanguis et caro nostra per mutationem, aluntur, incarnati illius Jesu carnem et sanguinem esse edocti sumus. » Idque probat ex eo quod Christus panem et vinum his verbis : *Hoc est corpus meum,* etc., consecraverit, et apostolis præceperit ut idem facerent. Habemus igitur, juxta Justinum, Eucharistiam non esse panem communem, sed carnem et sanguinem Christi, eodem modo, quo in Incarnatione est vera caro Christi.

Reponunt hæretici hæc non posse intelligi nisi in sensu figurativo; 1° quia alioquin sequeretur, juxta Justinum, quod sicut divinitas in Incarnatione non est conversa in carnem, ita nec panis converteretur in corpus Christi; 2° quia dicit panem et vinum Eucharisticum esse corporum nostrorum alimoniam, quod verum esse non potest, si sint vera Christi caro et sanguis.

Sed contra primum : S. Justinus non comparat modum unionis hypostaticæ cum modo transsubstantiationis, sed veritatem carnis assumptæ in Incarnatione cum veritate carnis in Eucharistia. De secundo mox dicam.

S. Irenæus, circa annum 108, l. 4, *adversus Hæres.*, c. 18, alias 34, contra valentinianos, qui, admittentes veritatem Eucharistiæ, negabant resurrectionem mortuorum, dicit: « Quomodo dicunt carnem in corruptionem venire et non percipere vitam, quæ a corpore Domini alitur ?.... Quemadmodum enim qui est a terra panis, percipiens invocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena et cœlesti ; sic et corpora nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, sed spem resurrectionis habentia. »

Hæc iterum verba detorquent hæretici ad sensum metaphoricum ; 1° quia Irenæus dicit Eucharistiam constare duabus rebus, terrena et cœlesti : per terrenam autem non potest intelligi nisi substantia panis, quæ si remaneat, non potest esse corpus Christi, sed tantum ejus figura; et hoc sensu est res terrena et cœlestis, terrena scilicet quæ sit signum cœlestis; 2° quia dicit corpora nostra ali et augeri carne Christi, quod non potest intelligi nisi de pane qui sit figura corporis Christi.

Sed contra primum : Res terrena, in sensu Irenæi, sunt species visibiles panis; res cœlestis est corpus Christi quod dicitur cœleste, tum quia virtute cœlesti formatum est, tum quia jam gloriosum assecutum est incorruptibilitatem.

Contra secundum : Quando Irenæus, Justinus et alii Patres dicunt corpora nostra nutriri et augeri corpore et sanguine Christi, id intelligi potest duplici sensu absque dispendio præsentiæ realis. 1° Corpus Christi dicitur nutrire corpora nostra eo modo quo dicitur manducari, tangi, dentibus premi, improprie scilicet et mediate, ratione specierum quibus involvitur, et quibus intime cunjungitur, ita ut nomen rei significatæ tribuatur signo, quod frequens est. 2° Corpora nostra dicuntur nutriri corpore Christi, non nutrimento transitorio, quale sit ex vulgaribus cibis, qui transeunt in substantiam aliti, sed nutrimento permanente; quatenus corpus nostrum ex conjunctione reali cum corpore Christi, incorruptionis et immortalitatis semina et resurrectionis pignus recipit, juxta illud Joan. 6 : *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die.* Et hic secundus sensus est Irenæi, ut patet ex ejus verbis.

Tertullianus, initio tertii sæculi, l. *de Orat.*, cap. 14, ait : « Accepto corpore Domini et reservato, utrumque salvum est, et participatio sacrificii, et executio officii » ; et exponens illud : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, dicit tripliciter posse intelligi : 1° de necessitatibus corporis ; 2° spiritualiter de Christo qui verus est credentium panis ; 3° de corpore Christi quod est in Eucharistia : ubi distinguit inter Christum fide apprehensum, et Christum in Eucharistia existentem; quæ distinctio foret inutilis, si Christus in Eucharistia sola fide susciperetur. Item, l. de *Resurrectione carnis*, c. 8 : « Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur ». Et lib. 4 *cont. Marcionem*, cap. 40 : « Acceptum, inquit, panem et distributum discipulis, corpus suum illum fecit, *Hoc est corpus meum* dicendo, id est, figura corporis mei ».

Scio hæreticos vim maximam facere in his verbis : *Id est figura corporis mei*, quasi juxta Tertullianum, hæc verba : *Hoc est corpus meum*, ex ore Christi nihil aliud sunt quam quod : *Hoc est figura corporis mei.*

Verum et in hoc sicut in cæteris cœcutiunt : in phrasi enim Tertulliani hæc vox *figura* non refertur ad *corpus*, sed ad *hoc;* quasi dixisset:

Hoc quod in veteri lege erat figura corporis mei, est corpus meum : transpositione ergo usus est Tertullianus ne ordinem verborum Christi interrumperet, quod non est ipsi insuetum : sic, l. *cont. Prax.*, c. 29, explicans qua ratione Christus, cum sit Deus, potuit mori, refert illud Apost., 1 Cor. 15 : *Quoniam Christus mortuus est,* et ait : « Dicendo Christus mortuus est, id est, unctus ; id quod unctum est, mortuum ostendit », ubi, *id est, unctus,* quamvis referatur ad Christum, non tamen illi immediate subjecit, ne verborum Apostoli series interrumperetur. Hunc esse Tertulliani sensum patet ex verbis immediate sequentibus, prosequitur enim : « Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus ». το *non fuisset*, præteriti temporis, aperte indicat se loqui respective ad vetus Testamentum, in quo dicit panem fuisse figuram corporis Christi, non respective ad panem Eucharisticum, alioquin non dixisset *fuisset*, sed *esset.*

Id adhuc magis clarescit ex scopo Tertulliani. Agit ibi contra Marcionem qui dicebat 1° Christum non assumpsisse verum corpus, sed tantum phantasma et figuram corporis; 2° legem veterem esse malam et a malo Deo mundi fabricatore, ideoque a Christo abolitam. Contra quem docet Tertullianus Christum habuisse verum corpus, quia panis et vinum, ut probat ex Jeremia, Isaia et Genesi, erant figura ejus corporis et sanguinis; non est autem figura nisi alicujus veritatis; 2° legem veterem non esse malam et a malo Deo, siquidem ejus figuras adimplevit Christus, convertendo panem in suum corpus, et vinum in suum sanguinem.

En textus Tertulliani : « Professus itaque, inquit, se concupiscentia concupisse edere pascha, ut suum [indignum enim ut quid alienum concupisceret Deus], acceptum panem et distributum discipulis corpus suum illum fecit, *Hoc est corpus meum* dicendo, id est, figura mei corporis. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Cæterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non potest. » Et quia Marcion eo usque delirabat, ut diceret Christum pro corpore panem assumpsisse, prosequitur Tertullianus : « Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate : ergo panem debuit tradere pro nobis: faciebat ad vanitatem Marcionis, ut panis crucifigeretur. Cur autem panem corpus suum appellat, et non magis peponem quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Jeremiam : *Adversus me cogitaverunt cogitatum dicentes : Venite conjiciamus lignum in panem ejus,* scilicet crucem in corpus ejus : itaque illuminator antiquitatum, quod tunc voluerit significasse panem, satis declaravit, corpus suum vocans panem. » Similiter probat ex Isaia, cap. 63, et Genes. 49, vinum fuisse figuram sanguinis Christi et concludit : « Ita et nunc sanguinem suum in vino consecravit, qui tunc vinum in sanguine figuravit. »

Posset etiam adhiberi solutio communis de qua infra, scilicet, Tertullianum dixisse Eucharistiam esse figuram corporis Christi, eo sensu quo omnes catholici dicunt esse sacramentum corporis Christi, intelligendo nimirum species externas esse figuram non inanem et vacuam, sed plenam corpore Christi; idque etiam convenienter ad scopum Tertulliani. Cum enim juxta ipsum, non detur figura nisi veritatis, hoc ipso quo datur figura corporis Christi, sequitur esse verum corpus, quod intendebat probare contra Marcionem : unde, l. 5, cont. eumd., c. 8, dicit : « Panis et calicis sacramento jam in Evangelio probavimus corporis et sanguinis Dominici veritatem adversus phantasma Marcionis. » Ex his facile elidi possunt cavillationes hæreticorum circa mentem Tertulliani.

Cyprianus, circa medium tertii sæculi, epist. 68, ad Cæcilium, comparans vinum commune cum vino Eucharistico, dicit : « Quemadmodum vino isto communi mens solvitur et anima relaxatur, et tristitia omnis expellitur, ita e poto sanguine Christi et poculo salutari.... mœstum pectus et triste quod prius peccatis angentibus premebatur, divinæ indulgentiæ lætitia resolvatur. » Ibid., contra offerentes in sacrificiis puram aquam : « Quomodo, inquit, possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere? » Et epist. 54, docet dandam esse in persecutione communionem lapsis, hanc rationem proferens: « Nam quomodo docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? »

S. Hilarius Pictaviensis, quarto sæculo, probat contra arianos, Patrem et Filium esse unum, non solum consensu voluntatis, sed etiam natura, quia Christus non solum fide et charitate, sed etiam vere et realiter unitur nobis in Eucharistia : « Eos nunc (inquit) qui inter Patrem et Filium voluntatis ingerunt unitatem, interrogo utrum per naturæ unitatem hodie Christus in nobis sit, aut per concordiam voluntatis? Si enim vere Verbum caro

factum est, et nos vere Verbum carnem cibo dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui et naturam carnis nostræ tam inseparabilem sibi natus homo assumpsit? » Et iterum : « Vere (inquit) cibo dominico Verbum carnem sumimus, naturamque carnis suæ sub sacramento nobis admiscuit.... Hæc a nobis ideo commemorata sunt, quia voluntatis tantum unitate hæretici personas divinas unitas esse interpretantur, et ad id exemplo unitatis nostræ cum Deo utuntur, quasi nobis ad filium voluntate tantum religionis unius, nulla per sacramentum carnis naturalis communionis proprietas indulgeatur. » Et tandem reprimens rationis ac sensuum judicium dixit : « Non est humano aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum.... quæ scripta sunt legamus, et quæ legimus intelligamus; et tunc perfectæ fidei officium fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate, quæ discimus, nisi ab eo discimus, stulte atque impie discimus. Ipse enim ait: *Caro mea vere est cibus* : de veritate carnis et sanguinis non relictus est ambigendi locus. »

Cum hæc sint apertissima pro veritate realitatis, conantur sacramentarii eruere ex aliis operibus S. Doctoris quod opponant, sed incassum. Dicunt igitur S. Hilarium in Psal. 124 docere Deum eodem instanti diversis esse in locis, quia incorporeus est : ergo, inquiunt, Christus, quia corporeus est, non potest esse simul in diversis locis. Item in Psal. 137, dicit Christum veritatem suæ carnis discipulis demonstrasse his verbis : *Palpate et videte* : ergo Christus qui in Eucharistia palpari et videri non potest, ibi realiter non est. Verum hæc futilia sunt, nec vim invictam priorum elidunt. Nam,

Contra primum : Ex hoc quod Christus sit corporeus, bene sequitur quod non possit esse naturaliter simul in pluribus locis; at quod corpus ejus gloriosum non possit esse sacramentaliter et per miraculum in pluribus locis, inde non probatur, nec dixit Hilarius.

Contra secundum : Bene quidem colligitur quod id quod videtur et palpatur, sit corpus, at non sequitur quod id quod non videtur aut palpatur actu, non sit corpus, præsertim si agatur de miraculo : sic ex calore probatur ignis; at ex defectu caloris actualis non probatur non fuisse ignem in fornace Babylonica.

S. Cyrillus Jerosolymitanus, eodem sæculo, *Catechesi* 4 mystagogica, instruens recenter baptizatos dixit : « Cum igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane : *Hoc est corpus meum*; quis deinceps audeat dubitare? ac eodem quoque confirmante et dicente : *Hic est sanguis meus*, quis, inquam, dubitet ac dicat non esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutavit in vinum, quod est sanguini propinquum, in cana Galilææ sola voluntate, et non erit dignus cui credamus quod vinum in sanguinem transmutasset?... Quare cum omni certitudine corpus et sanguinem Christi sumamus; nam sub specie panis datur tibi corpus, et sub specie vini datur sanguis, ut sumpto corpore et sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis et sanguinis. Sic Christiphori erimus, hoc est Christum ferentes, cujus corpus et sanguinem in membra nostra receperimus. Quamobrem non sic hæc attendas velim, tanquam sint nudus et simplex panis, nudum et simplex vinum, corpus enim sunt et sanguis Christi. Nam etiamsi sensus illud tibi renuntiat, fides tamen te confirmet. Ne judices rem ex gustu, sed te citra ullam dubitationem fides certum reddat, quod sis dignus factus qui corporis et sanguinis Christi particeps fieres ».

His præcluduntur omnia hæreticorum effugia. At cum non habeant qua evadant, negant Catecheses mystagogicas esse S. Cyrilli, eo quod differant stylo a Catechesibus illuminatorum quas S. Hier., in *Catalogo*, Theodoretus, *Dialogo* 2, S. Damascenus, orat. 3 *de Imaginibus*, tribuunt Cyrillo.

Sed contra : Ipse Cyrillus, *Catechesi* ultima ad illuminatos seu baptizandos promittit Catecheses mystagogicas, et uniuscujusque præmittit argumentum : « Post sanctam, inquit, et salutarem paschatis diem, in reliquis hebdomadæ diebus, post synaxim ad sanctum resurrectionis Salvatoris locum congregati, alias catecheses audietis »; tum singularum argumenta proponit. At et ista dicunt assuta hæretici, sed pro sola libidine fingendi et negandi quidquid ipsis adversatur, nullo enim teste, nulla ratione id asserunt.

Nec obstat diversitas styli : Catecheses enim illuminatorum erant pro baptizandis, et Catecheses mystagogicæ pro baptizatis : convenit autem pro diversitate audientium, temporum et circumstantiarum, diversum adhibere stylum, et modo strictius, modo fusius res exponere.

Pluribus aliis momentis tentat Rivetus has Catecheses S. Cyrillo abjudicare, sed admodum levia sunt, eaque adamussim dispungit Natalis Alexander, sæc. quarto, cap. 6, a. 12

S. Ambrosius, eodem sæculo, l. *de Initiandis*, c. 9, ait : « Quomodo tu mihi asseris quod Christi corpus accipiam ? et hoc nobis adhuc superest ut probemus, non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, majoremque vim esse benedictionis quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, projecit eam et facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, et in virgæ naturam revertit. » Et productis variis aliis exemplis transmutationum divinitus effectarum subdit : « Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur ?... Hoc quod conficimus corpus ex Virgine est... vera utique caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est. » Idem, l. 4 *de Sacramentis*, c. 4, dicit : « Panis iste, panis est ante verba sacramentorum ; ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi... Quomodo potest qui panis est, esse corpus Christi ? consecratione : consecratio igitur quibus verbis est et cujus sermonibus ? Domini Jesu... Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi ? nempe is quo facta sunt omnia. Jussit Dominus et facta est terra, etc. Vides ergo quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut quæ erant in aliud commutentur ? Cœlum non erat, mare non erat, terra non erat ; sed audi dicentem : *Ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt.* Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quod jam corpus est Christi. » Et cap. 5 : « Antequam ergo consecretur, panis est ; ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi... Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi universa convertere. Deinde Dominus Jesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus et sanguinem ; numquid debemus de ejus fide ac testificatione dubitare ? Magnum quidem et venerabile, quod manna pluit Judæis e cœlo; sed intellige quid est amplius, manna de cœlo, an corpus Christi ? corpus Christi utique qui est auctor cœli. »

His quasi fulminibus attriti calvinistæ, desperate negant libros *de Sacramentis* esse S. Ambrosii, eo quod non redoleant elegantem S. Ambrosii stylum. Verum omnes codices manuscripti, omnes editiones, omnes scriptores a novem sæculis hos libros S. Ambrosio adscribunt. Nonne his potius est fides adhibenda quam hesternis hæreticis, qui illos S. Ambrosio non denegant, nisi quia illorum falsa dogmata evertunt ?

Neque obstat Ambrosium styli sui sublimitatem in his libris paululum depressisse : observat enim S. Augustinus, l. 4 *de Doct. Christiana*, c. 19, sanctos Patres pro diversitate argumentorum, diverso dicendi genere usos fuisse, testaturque, cap. 21, ipsum S. Ambrosium demissum stylum adhibuisse, cum res magnas et fidei mysteria docebat : « S. quoque Ambrosius, inquit, cum agat rem magnam de Spiritu Sancto, ut eum Patri et Filio demonstret æqualem, submisso tamen dicendi genere utitur, quoniam res suscepta, non ornamenta verborum, aut ad flectendos animos commotionis affectum, sed rerum documenta desiderat. » Non mirum itaque quod S. Ambrosius doctrinam et mysteria sacramentorum in concionibus ad populum exponens, stylum submissum adhibuerit. et voces minus elegantes usurpaverit. Alias hæreticorum ineptias circa idem argumentum exsufflatas habes apud Vincentium Contenson hic, cap. 1, speculat. 2, et Nat. Alex., sæcul. quarto, cap. 6, art. 27, § 2.

Verum esto libros *de Sacramentis* non esse Ambrosii, nihil obtinerent hæretici, siquidem S. Doctor eadem prorsus et æquali perspicuitate idem doceat in libro *de Initiandis*, quem non negant esse S. Ambrosii : unde editores Benedictini, de hoc libro loquentes, dicunt : « Porro ab hoc ipso loco (c. 8.) ad finem usque operis, tot tamque efficacia probandæ Christi in sacramento realis, ut vocant, præsentiæ suppetunt argumenta, ut ea depromere atque adversus temerariam Berengarii novitatem opponere strenuissimi ejusdem Eucharistiæ veritatis propugnatores Lantfrancus, Guitmundus, Algerus, Petrus Cluniacensis aliique certatim contenderint; neque vero ut easdem elevarent, aut eluderent probationes, segniorem operam navaverunt heterodoxi. Verum tamen inanes, ne dicam ineptas, eorum argutias, atque cavillationes esse, prudens lector facile deprehendet. »

S. Chrysostomus, hom. 24 in 1 ad Cor. : « Id quod est in calice, est id quod fluxit ex latere et illius sumus participes..... Quamobrem si sanguinem cupis, non aram idolorum brutorum cæde, sed meum adi altare, meo cruentum sanguine. » Et postquam ostendit quod amatores alii in vestibus cæterisque muneribus suam magnificentiam ostendant,

« in sanguine autem nullus unquam, » addit : «Christus autem in eo suam nobis ostendit curam et ardentem in nos charitatem..... pro cæde brutorum seipsum jussit offerri..... Hoc corpus etiam jacens in præsepi reveriti sunt magi, et cum multo metu et tremore adorarunt. Tu autem non in præsepi vide, sed in altari, non feminam eum tenentem, sed sacerdotem astantem. »

Hom. 51 in Matth. : « Non vestis solum, inquit, sed corpus ipsius nobis propositum est, non ut tangamus solum, sed ut comedamus et saturemur. Qui enim majus, id est seipsum pro te posuit, quare dedignabitur suum tibi tradere corpus ? »

Et hom. 83 : « Quoniam ergo ille dixit : *Hoc est corpus meum*, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus et oculis intellectus id perspiciamus..... Quot modo dicunt: Vellem formam et speciem ejus, vellem vestimenta ipsa, vellem coloramenta videre. Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis [sub velamine scilicet specierum]..... Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris, ea namque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt..... *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?* Quis pastor oves proprio pascit cruore ?..... Neque illi sat fuit hominem fieri, colaphis cædi et crucifigi; verum et semetipsum nobis commiscet, et non fide tantum, verum ipsa re suum efficit corpus. » Quot verba tot fulmina contra sacramentarios.

S. Cyrillus Alexand., circa medium quinti sæculi, l. 4 in Joan., cap. 2, exponens caput 6 Joannis ait : « Nihil igitur occultans demum Christus ait : *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi.* Illud manna typus erat, inquit, et umbra et imago. Audite palam nunc et aperte: *Ego sum panis vivus : si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Qui ex illo manducaverunt, mortui sunt, non erat vivificus : qui autem manducat hunc panem, id est, me, sive carnem meam, vivet in æternum. » Hic exulant figuræ, sola realitas asseritur.

S. Leo, eodem tempore, serm. 6 de Jejunio septimi mensis: «Dicente Domino, inquit, *Nisi manducaveritis*, sic sacræ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi et sanguinis ambigatis; hoc enim ore sumitur quod fide creditur. Et frustra ab illis *Amen* respondetur, a quibus, contra id quod accipitur, disputatur» . En aperta damnatio calvinismi.

His Patribus annumerandi sunt alii quarti et quinti sæculi : Optatus Milev., l. 6 *cont. Parmen.*; S. Basilius, l. *de Bapt.*, q. 3 ; S. Ephrem; Syrius, l. *de Nat. Dei;* S. Epiphanius, *in Ancorato,* num . 57 ; S. Greg. Nyssenus, *Orat. Catechetica*, cap. 37 ; S. Hieronymus, epist. 1 *ad Heliodorum*, epist. 85 *ad Evag.*et hom. 22, et in ejus vita, l. 2, c. 4.

S. Augustinus, quem Calvinus, l. 4 *Instit.*, c. 17, § 28, tam insolenter quam falso contendit esse suum, l. 9 *Confess.*, c. 3, de matre sua Monica loquens, dicit : « Memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chyrographum quod erat contrarium nobis » ; non autem figura victimæ, sed victima ipsa deletum est chyrographum.

L. 2, *cont. Litt. Petil.*, c. 37, scribit pascha Judæorum fuisse typum passionis Christi ; sed aliud esse quod illi « de ove » celebrabant, «aliud autem quod nos in corpore et sanguine Domini accipimus.» L. 2 *de Peccat. meritis*, c. 26, dicit eulogias quæ distribuuntur catechumenis, esse aliis cibis sanctiores et sui generis sacramentum, «quamvis non sit corpus Christi». L. 12, *cont. Faustum*, c. 10: «Habet magnam vocem Christi sanguis in terra, cum eo accepto ab omnibus gentibus respondetur: Amen. Hæc est clara vox sanguinis, quam sanguis ipse exprimit, ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum »; non autem figura sanguinis, sed ipso sanguine sumus redempti. Tract. 84: « Quæ est mensa potentis nisi unde sumitur corpus et sanguis ejus, qui animam suam posuit pro nobis ». Missis pluribus aliis ne longior sim, palmare est quod scribit S. Doct. *Enarrat.* 1 in Psal. 33, ubi explicans illud ; *Et ferebatur manibus suis,* ostendit id litteraliter non verificari de Davide sed de Christo : « Manibus, inquit, aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non invenimus, in Christo autem invenimus ; ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait : *Hoc est corpus meum,* ferebat enim illud corpus in manibus suis». Somniat Calvinus dum dicit Christum in sensu S. Augustini se portasse in signo sui corporis ; conceptis enim terminis S. Augustinus dicit Christum se portasse eo modo quo nullus purus homo potest se portare : quis autem nescit quemvis hominem posse portare signum seu figuram sui corporis ? Quæ opponunt hæretici ex S. Augustino, proponemus in sol. obj.

S. Joannes Damascenus, octavo sæculo, l. 4, c. 14 : « Quæsivit Virgo, inquit, *Quomodo fiet istud ;* respondit Gabriel archangelus : *Spiritus Sanctus superveniet in te.* Tu quoque nunc quæris, quomodo panis nunc fiat corpus Christi, et vinum aqua mixtum fiat sanguis Christi ? Tibi quoque respondeo : Spiritus Sanctus supervenit, eaque efficit quæ orationis facultatem et mentis intelligentiam excedunt.... Quod si quæras quo pacto id fiat, satis tibi sit audire, quod per Spiritum Sanctum id fiat. Quemadmodum ex sancta Dei Matre per Spiritum Sanctum Dominus sibi ipsi carnem condidit; nec quicquam amplius verbis perspectum et exploratum est, quam quod Verbum Dei est verum et efficax, atque omnipotens, ut ea efficiat quæ nulla ratio humana queat indagare. Quin ne hoc quoque alienum fuerit dicere, quod quemadmodum naturaliter panis per manducationem, et vinum et aqua in bibentis et comedentis corpus et sanguinem immutantur : sic panis et vinum quæ proponuntur in altari, per Sancti Spiritus invocationem et adventum, mirabili modo in Christi corpus et sanguinem vertuntur ». Non aliter loquuntur contra sacramentarios illustriores præsentiæ realis defensores, Perronius, Richelius, Bellarminus, etc.

S. Anselmus, sæculo undecimo, in cap. 11, 1 Cor., explicans illud : *Hoc est Corpus meum*, ait : « Sensibus quidem exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia hoc est corpus meum ».

S. Bernardus, eodem sæculo, in Vita S. Malachiæ, loquens de clerico : « Sciolus, [inquit,] in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodo sacramentum, et non rem sacramenti, id est, solam sanctificationem et non corporis veritatem ». Hi sufficiant; qui plures voluerit, adeat controversistas. De consensu omnium ecclesiarum tam Orientalium quam Occidentalium, vide opus sat notum *Perpetuitatis fidei*, brevius Contenson, Juenin et alios recentiores, qui ex dicto opere præcipua momenta exscripserunt.

Compendio nunc colligamus quæ hucusque ex Patribus protulimus. Juxta SS. Patres, 1° Eucharistia non est cibus aut potus communis, neque sola figura carnis aut sanguinis Christi, sed vera caro quæ passa est, verus sanguis qui effusus est. 2° Per verba Christi panis et vinum transmutantur in corpus et sanguinem ejus, nulla autem foret transmutatio, si esset tantum figura. 3° In Eucharistia est tam vera caro Christi, quam Christus veram carnem in Incarnatione assumpsit : assumpsit autem veram carnem, et non tantum figuram carnis. 4° Christus ea omnipotentia convertit panem et vinum in corpus et sanguinem suum, qua convertit aquam in vinum, virgam in serpentem, qua Verbum caro factum et omnia ex nihilo creavit. Porro aquam in verum vinum convertit, virgam in verum serpentem, veram carnem assumpsit, et entia realia non figurativa creavit. 5° Eucharistia est maximum miraculum omnipotentiæ Dei, intellectu difficile, et quod non judicio sensuum qui circa illud falluntur, sed sola fide tenendum : atqui si panis et vinum remaneant, sintque solum signa et figuræ carnis et sanguinis Christi, sensus circa illud non falluntur eorumque judicio est standum, nec magis est captu difficile, quam quod agnus paschalis sit figura Christi, neque magnum erit omnipotentiæ miraculum, cum nulla sit transmutatio, sed sola destinatio Christi, ut panis sit signum et figura corporis illius.

Fucum faciunt hæretici dum respondent miraculum in eo esse quod sit magna vis et efficacia hujus sacramenti ad causandam gratiam ; notum est enim, juxta illorum principia, totam vim et efficaciam esse in fide, quam excitat sacramentum. Insuper SS. Patres miraculum reponunt, non in virtute et efficacia sacramenti, sed in transmutatione panis et vini in corpus et sanguinem Christi. Item resolvunt dubia fidelium circa hoc sacramentum, recurrendo ad omnipotentiam Dei: dubia vero fidelium non versantur circa virtutem et efficaciam sacramenti, parem enim noverant in Baptismo, sed circa præsentiam realem, quæ captu est difficilis et humanis sensibus impervia: quam si certam non habuissent SS. Patres, non recurrissent ad omnipotentiam, ut illam assererent, sed dubia facile solvissent, dicendo esse tantum figuram, neque recedendum esse a sensibus, ut dicunt sacramentarii.

§ VI.

Sextum momentum ex præscriptione, seu continua possessione.

Hanc jam evincunt quæ hucusque dixi ex S. Scripturis, conciliis et Patribus : at illam nunc probo hoc brevi argumento quo non leviter torquentur hæretici.

Fides realitatis nata est cum Ecclesia et semper in illa viguit : ergo est vera. Consequentia

est evidens. Prob. ant. Certo vigebat in Ecclesia tempore Berengarii, quippe quæ tota in eum tanquam in novatorem insurrexit; viguit post Berengarium usque ad novos sacramentarios, et etiamnum viget, neque ante Berengarium assignari potest quando, ubi et a quo nata sit : ergo est nata cum ecclesia et semper in ea viguit.

Respondet Blondellus, calvinistarum pseudo-minister, Anastasium Sinaitam, id est montis Sinaï monachum, circa annum 636, esse auctorem sententiæ asserentis in Eucharistia realem Christi præsentiam, eo quod cum Patres tertii et quarti sæculi Eucharistia appellaverint « Sacramentum, signum, figuram, imaginem » corporis Christi, ipse hæc negaverit, ideoque eum ut novatorem traducit.

Respondet Claudius, alter minister calvinista, Paschasium, Corbeiensem monachum, deinde abbatem, circa annum 818, libro *De Corpore et sanguine Domini,* primum realitatis dogma apud christianos invexisse, quod sensim sine sensu irrepsit, et sæculo sequenti, quod sceleris et ignorantiæ sæculum vocat, tam altas radices egit, ut Berengarius, qui sæculo undecimo primævam fidem redintegrare conatus est, tanquam hæreticus sit habitus.

Vides jam alterutrum mentiri, nec mirum ; id enim erroris est proprium ut suos sectatores in varias adinventiones abire cogat.

Quantum ad Anastasium Sinaitam : 1° Probandum erat Blondello Patres tertii et quarti sæculi voces « Sacramentum, signum, figuram » usurpasse in sensu realitatis exclusivo, et non in sensu catholico, de quo jam supra et fusius infra, intelligendo, scilicet, figuram, signum, etc., non vacuum et inane, sed plenum rei significatæ ; quod cum non probet Blondellus, et certum sit ex dictis SS. Patres non usurpasse has voces « signum, figuram », etc., in sensu exclusivo realitatis, quo sensu illas negat Anastasius, immerito illum tanquam novitatis reum traducit.

2° Anastasius dogma realitatis non profert tanquam novum et in Ecclesia inauditum, sed ut in Ecclesia commune et receptum, sibique et suo adversario Gaianitæ seu Eutychiano certissimum. Etenim, cap. 23 libri quem inscripsit *Dux viæ,* supponit tanquam dogma certum inter se et suum adversarium, corpus Christi esse vere et substantialiter in Eucharistia et non in figura tantum, idque concedit Gaianita. Ex quo principio apud utrumque recepto infert Anastasius, quod sicut corpus Christi in Eucharistia est corruptibile, scilicet in speciebus, etiam erat corruptibile ab initio Incarnationis: ubi licet obscurum sit quomodo recte concludat Anastasius, id tamen certum est, principium ex quo concludit, scilicet, realitatem corporis Christi in Eucharistia, non esse novum dogma, sed quid constanter notum et receptum. En ejus verba : « Sed dic mihi, si, ut divinitas, ita et corpus Christi et ab ipso unionis exordio immortalitatem habet, num communio sacratissimi corporis et sanguinis Christi quem offers et participas, vere est verum corpus et sanguis Christi Filii Dei, vel nudus panis, qualis ostiatim venditur, vel vicem duntaxat et figuram gerit corporis Christi, ut sacrificium hirci quod Judæi offerunt? » Respondet Eutychianus : « Absit ut dicamus sacram Communionem esse tantum figuram corporis Christi, aut nudum panem ; sed ipsum corpus et sanguinem Christi Filii Dei incarnati, et ex sanctissima Deipara et semper Virgine Maria nati vere accipimus ». Ex quo principio ab utroque admisso ut certissimo, concludit S. Anastasius ut supra.

Quantum ad Paschasium : Similiter tradit dogma realitatis ceu doctrinam communem totius Ecclesiæ, non tanquam novum et inauditum dogma, ut contendit Claudius ; etenim, lib. 12 in Matth.: « Miror, inquit, quod velint nunc quidam dicere non in re esse veritatem carnis Christi vel sanguinis; sed in sacramento virtutem carnis et non carnem, virtutem sanguinis et non sanguinem, figuram et non veritatem, umbram et non corpus. » Porro si quid novi dixisset, non esset quod miraretur quosdam ei contradicere, neque dixisset *quosdam,* sed plures seu omnes. Et in epist. *ad Freudegardum :* « Videat, inquit, qui contra hoc venire voluerit magis quam credere, quod agat contra Dominum et contra *omnem Ecclesiam*..... Ideo quamvis quidam de ignorantia errent, nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat quod *totus orbis* credit ac confitetur. »

Quantum ad utrumque : Si vel Anastasius Græcus, vel Paschasius Latinus contra communem Ecclesiæ fidem docuissent, qui fieri potuit, ut tam novum, tam inauditum, tam sensibus repugnans dogma invexissent, nullo sive ex episcopis, sive ex doctoribus, sive etiam ex fidelibus contradicente? Quomodo unus monachus Græcus totam ecclesiam Orientalem, vel unus monachus Latinus totam ecclesiam Occidentalem sponte censentientem contra communem et avitam fidem in suas partes

traxisset, iisque nunc ambæ ecclesiæ, licet pluribus aliis capitibus inter se dissentientes, communi consensu adhærerent? Quando alii hæresiarchæ, Arius, Nestorius, Eutyches, Pelagius, etc., virus suum diffundere cœperunt, in eos statim insurrexerunt fideles, doctores, episcopi, concilia congregata, etc. Hic vero unus monachus novo contra fidem dogmate totam inficit Ecclesiam et omnes tacent! quid dico, tacent? omnes errorem, ejurata fide antiqua, avide ebibunt ac tuentur, errorisque auctorem gratiis et laudibus prosequuntur: sic enim reges, episcopi, doctores Paschasium habuerunt post editum librum *De corpore et sanguine Domini*, et qui voluerint hunc errorem impugnare, ut Berengarius, tanquam hæretici unanimiter sunt habiti. Hæc qui credit, somniantium deliriis pasci delectatur.

Sed quid moramur? mendacibus discipulis os verberat magister eorum Zuinglius, qui in *Comment. de vera et falsa Religione*, cap. de Eucharistia, agnoscit tempore S. Augustini invaluisse opinionem de præsentia reali, et ideo S. Augustinum non ausum fuisse sensum figurativum palam profiteri; « Vidit, inquit, omnino pius homo [S. Augustinus] quid hoc sacramentum esset, et in quem usum esset institutum; verum invaluerat opinio de corporea carne. » Mendacii pariter redarguunt quæcumque diximus §§ præcedentibus, sed maxime definitio concilii Nicæni secundi quod fuit celebratum triginta annis ante Paschasium, et in quo negare non possunt sacramentarii assertam fuisse præsentiam realem.

Alterum Claudii figmentum est decimum sæculum fuisse sæculum sceleris et ignorantiæ. Eo enim sæculo sederunt Romæ sanctissimi pontifices Benedictus IV, Stephanus VIII, Leo VII, Agapetus II, Gregorius V. Floruerunt ex omni ordine viri sanctitate celebres: SS. Odo Mayeulus et Odilo, abbates Cluniacensium, apud quos vigebat stricta disciplina; S. Romualdus Camaldulensium institutor, et S. Bonifacius ejus discipulus; duo Adalberti, alter Magdeburgensis, alter Pragensis episcopus; S. Dunstanus et S. Odo, archiepiscopi Cantuarienses; S. Daibertus, archiepiscopus Burdigalensis; S. Eduardus rex Angliæ; S. Stephanus rex Hungariæ; S. Fantinus abbas; S. Gerardus, qui disciplinam regularem in pluribus et præcipuis Belgii monasteriis restauravit; S. Henricus imperator; S. Heribertus archiepiscopus Coloniensis, S. Venceslaus dux Bohemiæ et ejus avia Ludmilla, martyres; S. Nilus; S. Uldaricus; S. Vitus; S. Wolfangus; S. Abo et alii plures. Eodem sæculo, agentibus viris zelo, pietate et doctrina conspicuis, Dani, Sueci, Lithuani, Hungari, Poloni, religioni christianæ aggregati sunt. Item eodem sæculo, scriptis et eruditione claruerunt, præter SS. Odonem et Odilonem jam laudatos, Rutherius primum monachus Lobbiensis, deinde episcopus Veronensis; Falcuinus et Herigerius ejusdem cœnobii abbates; Atto Vercellensis; Flodoardus; Luitprandus; Metaphrastes et alii plures. Sed etsi demus gratis istud Claudii figmentum, ideone hoc sæculo defecerat universa Ecclesia quæ est columna veritatis et contra quam portæ inferi nunquam prævalebunt?

Opponit Claudius Paschasium, epist. *ad Freudegardum* et in *Commentario in Matth.* se in isto dogmate novatorem exhibere; quia 1° locis citatis, postulat ut si quid reprehensione dignum reperiat in suo libro de corpore et sanguine Domini, id sibi significet; id autem non postulasset Paschasius, si doctrinam suo tempore communem tradidisset; 2° quia dicit se ad intelligentiam hujus mysterii plures excitasse; 3° quia asserit quosdam circa hoc sacramentum ex ignorantia errare, multos dubitare. 4° Fatetur quod fuerit reprehensus a multis statim ac de corpore et sanguine Domini opus edidit.

Resp. neg. ant. quod nullatenus evincunt momenta proposita. Unde ad primum: Paschasius id rogavit Freudegardum non quoad fidem quam tradebat, sed quoad modum fidei explicandæ; familiare est enim scriptoribus, etiam cum de fidei capitibus tractant, amicorum censuram postulare circa modum dicendi, seriem orationis, vim argumentorum seu responsionum et alia.

Ad secundum: Nomine *intelligentiæ* in verbis Paschasii non significatur illa cognitio omnibus christianis necessaria et communis, qua mysteria lumine fidei simpliciter percipiunt, sed excellentior quædam notitia quæ mysteriorum circumstantias, finem, fructus, dispositiones ad illa assequitur. Id aperte indicat sanctus Odo abbas loquens de libro Paschasii, l. 1 *Collat.*, c. 30 et 31.

Ad tertium et quartum: Resp. ex his potius evinci Paschasium non tradidisse nisi doctrinam communem Ecclesiæ; etenim illi ignorantes, dubitantes, reprehendentes, non erant episcopi, doctores, abbates, presbyteri, apud quos magno honore habebatur Paschasius et quibuscum cœtibus ecclesiasticis et synodis adfuit, sed homines obscuri, qui non palam, sed clam obmurmurabant, nequidem asseren-

do contumaciter contrarium, sed dubitando. id patet ex ejusdem Paschasii verbis in *Comment.* in Matth.: « Quamvis, inquit, quidam de ignorantia curent, nemo tamen est adhuc in aperto, qui ita hoc esse contradicat, quod totus orbis credit et confitetur. » Et ad Freudegardum : « Usque ad præsens tempus nemo de his errasse legitur, nisi qui et de Christo erraverunt, quamvis plurimi dubitaverint, vel ignoraverint tanti mysterii sacramentum.» Verisimile est igitur istos affectos fuisse eo modo quo erat affectus ipse Freudegardus, qui licet firmissime crederet cum tota Ecclesia realem præsentiam, ex testimonio tamen S. Augustini male intellecto, l. 3, *de Doct. Christiana,* quodam dubio pulsabatur, eo quod non satis attenderet fidem catholicam credere præsentiam realem Christi, non secundum modum existendi naturalem, sed sacramentalem.

Reponunt Rabbanum, Ratramnum, Amalarium, Joannem Scotum Erigenam impugnasse Paschasii librum, quod ipsum exhibet novatorem.

Resp. neg. ant. de Rabbano, Ratramno et Amalario ; hi tres enim diserte asserunt realem Christi præsentiam.

Rabbanus, l. 7 *de Sacris Ordinibus,* c. 10, dicit : « Quis unquam crederet quod panis in carnem potuisset converti, vel vinum in sanguinem, nisi ipse Salvator diceret, qui panem et vinum creavit et omnia ex nihilo fecit. Facilius est aliquid ex alio facere, quam omnia ex nihilo creare.» Quando ergo in epist. *ad Heribaldum* dicit : « Quidam nuper de ipso sacramento corporis et sanguinis Domini non rite sentientes dixerunt hoc ipsum corpus quod de Maria Virgine natum est..... idem esse quod sumitur in altari », non negat idem esse quoad substantiam, sed quoad affectiones quas putabat a Paschasio illi tribui ; negat enim tantum esse in Eucharistia corpus Christi in situ naturali, « nervis ossibusque compactum,membrorum varietate distinctum propriosque motus exercens » : unde dicit : « Quæ fidelium ore percipiuntur figuram esse secundum speciem visibilem ; at vero secundum invisibilem substantiam verum corpus et sanguinem Christi ».

Quoad Ratramnum seu Bertramnum, abbatem Orbacensem, qui jussu Caroli Calvi scripsit librum de corpore et sanguine Domini, circa annum 850, triginta circiter annis post librum Paschasii, quidam, ut Genebrardus in *Chronologia,* et Bellarminus, l. 1 *de Eucharistia,* c. 1, hæreticis illum accensent; alii catholicum illum tuentur, sed librum ipsi falso impositum contendunt, aut OEcolampadii, qui primus illum publici juris fecit, artibus corruptum fuisse ; alii tandem auctorem cum opere orthodoxum pronuntiant : ita Trithemius et Sigebertus de scriptoribus ecclesiasticis. Et sane a sæculo nono ad decimum sextum, seu ad calvinistas, nemo ipsum reprehendit quod male scripsisset : nec catholici tempore Berengarii ipsi Bertramno proximi eum hæreseos insimularunt; nec Berengarius ipsum aut ejus opus in sui erroris patrocinium advocavit, id porro non omissurus si ipsi favisset, sicut opus Joannis Scoti non prætermittebat in suæ hæreseos confirmationem.Tandem in concilio Vercellensi, in quo Berengarius fuit damnatus cum libro Scoti, nec Bertramnus, nec ejus opera accusata sunt.

Equidem si attentius spectetur ejus opus, etiam dato non esse vitiatum, videtur posse ab errore vindicari, si ut prudentia et charitas dictant, quæ obscuriora protulit, textibus aliis clarioribus explicentur. Manifeste autem Ratramnus asserit realitatem in præfato libro in Resp. ad 1 quæst., his verbis : « Panis, inquit, qui per sacerdotis ministerium Christi corpus efficitur, aliud exterius humanis sensibus ostendit, et aliud interius fidelium mentibus clamat. Exterius quidem panis, quod ante fuerat, forma prætenditur, color ostenditur, sapor accipitur; et interius longe aliud, multoque pretiosius, multoque excellentius intimatur, quia cœleste, quia divinum, id est, Christi corpus ostenditur ». Et post alia plura ejusdem sensus, sic concludit : « Ex his omnibus quæ hactenus dicta sunt, monstratum est quod corpus et sanguis Christi, quæ fidelium ore in Ecclesia percipiuntur, figuræ sunt secundum speciem visibilem : at vero secundum invisibilem substantiam, id est, divini potentiam Verbi,corpus et sanguis Christi vere existunt». Nihil expressius,

Quando ergo dicit 1° quod in Eucharistia sit figura, et quod ore fidelium sumitur, fieri corpus Christi in mysterio et figura; 2° quod corpus natum ex Virgine Maria, non sit id quod ore fidelium sumitur; 3° quod secundum creaturarum substantiam, quod fuerat ante consecrationem, remaneat.

Primo loco non intendit Eucharistiam esse meram figuram, sed quod species sacramentales sint figuræ corporis et sanguinis Christi sub eis contentorum, non autem accidentio ipsiusmet corporis et sanguinis Christi, ut va-

lebant stercoranistæ, quorum errorem hic duntaxat refellit Ratramnus. Secundo loco solum intendit corpus quod in Eucharistia sumitur, non esse idem cum corpore quod ex Maria natum est secundum speciem visibilem et affectiones. Tertio tandem loco intendit remanere creaturarum substantiam quoad apparentiam.

Unde his non obstantibus, ipsi Magdeburgenses, *Centuria* 9, cap. 4, 6 et 8, fatentur Ratramnum admisisse realitatem et etiam transsubstantiationis habere semina : « Utitur enim, inquiunt, vocabulis commutationis et conversionis. »

Neque Amalarius, abbas Metensis, circa idem tempus, habendus est impugnator Paschasii, cum pariter asserat realitatem ; libro enim 3, *de Divinis Officiis*, c. 24, dicit : « Hic credimus naturam simplicem panis et vini mixti, verti in naturam rationabilem, scilicet, corporis et sanguinis Christi. » Et in epist. *ad Guntardum* exprobrantem quod statim post consumptum sacrificium spueret, respondit se id non facere defectu reverentiæ in corpus Christi, sed quia non posset « diu abstinere a sputo. » Equidem in eadem epistola hæc habet, quibus hæretici volunt ipsum impugnare Paschasium : « Ita vero sumptum corpus Domini bona intentione, non est mihi disputandum, utrum invisibiliter assumatur in cœlum, an reservetur in corpore nostro usque in diem sepulturæ, aut exhaletur in auras aut exeat de corpore cum sanguine, aut per poros emittatur, dicente Domino : *Omne quod intrat in eos in ventrem vadit, et in secessum emittitur.* Hoc solum cavendum est ne Judæ corde sumam illud et ne contemptui habeatur, sed discernatur saluberrime a communibus cibis. » Quibus perspiciliis videant hæretici in his verbis impugnationem præsentiæ realis, non assequor, cum illam aperte supponat et asserat. Ex his tantum colligi potest, cum pluribus, Amalarium stercoranismum innuisse et Eucharistiam secessui obnoxiam opinatum fuisse. Non desunt tamen qui existimant Amalarium ita responsionem suam attemperasse, ut Guntardum ab istis curiosis quæstionibus revocaret, et ipse nihil hac de re definiret.

Quantum ad Joannem Scotum, fatemur ipsum fuisse suspectæ fidei, et ejus librum de corpore Christi erroribus scatere ; tum quia eo potissimum utebatur Berengarius ad defendendos suos errores ; tum testimonio Nicolai papæ ad Carolum Calvum ; tum denique quia fuit damnatus in concilio Vercellensi. In illum autem ante Berengarium non insurrexit Ecclesia, quia indirecte tantum impetebat dogma catholicum et nullos habebat sectatores.

§ VII.

Momenta a ratione.

Quamvis hoc mysterium, omnem sensum et intellectum humanum superans, ratione evinci non possit, suaderi tamen potest quibusdam congruentiis, quas profert Auctor.

1° Eucharistia[1] in ratione sacramenti est præstantior manna et agno paschali ; hæc enim erant *umbræ futurorum*, Heb. 10 : atqui si sit tantum signum et figura corporis Christi, non erit in ratione sacramenti præstantior manna et agno paschali, quin e contra erit inferior : ergo. Prob. min. Manna et agnus paschalis significantius figurabant Christum quam panis usualis ; manna quidem, quia erat de cœlo et ope angelorum fabricata, atque omni sapore condita ; agnus paschalis, ratione carnis et immolationis : ergo.

Neque dicas Eucharistiam in hoc præstare, 1° quod Christum præsentem significet, quem ut futurum tantum significabant manna et agnus paschalis ; 2° quod sit diutius duratura. Ex primo enim sequitur quod nunc omnes statuæ et imagines quæ figurant Christum præsentem, præstent mannæ et agno paschali, et quod Eucharistia non sit nobilior Baptismo et aliis sacramentis quæ pariter significant Christum præsentem. Ex secundo sequitur quod lapis sit dignior homine quia diutius durat : duratio igitur pertinet ad dignitatem tantum accidentalem, non substantialem, de qua hic est quæstio.

2° Immensæ Christi charitati,[2] qua pro salute nostra verum naturæ nostræ corpus assumpsit, maxime competebat, ut nos in hac peregrinatione sua præsentia corporali non destitueret ; est enim proprium amicitiæ, ut amici simul convivant ; præsertim cum id promisisset : *Ecce vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*, Matth. 28.

3° Id etiam competebat[3] perfectioni fidei nostræ ; fides enim nostra sicut est de divinitate Christi, ita est de ejus humanitate, secundum illud Joan. 14 : *Creditis in Deum et in me credite* : fides autem est invisibilium : ergo sicut divinitatem suam nobis exhibet Christus invisibiliter, ita et in hoc sacramento carnem

[1] Hic q. 75, a 1, o. [2] Ibid. [3] Ibid.

suam exhibet invisibili modo, ut sit etiam objectum fidei nostræ.

Hujus mysterii veritatem quam hucusque tot momentis probavimus, innumeris ferme miraculis confirmavit omnipotens et misericors Deus: ea vero omittimus, quia his non moventur hæretici, sed illa quantumvis probata et evidentia, vel impudenter negant, vel insolenter contemnunt.

ARTICULUS IV.

SOLVUNTUR OBJECTIONES HÆRETICORUM.

Ex triplici capite occurrunt hæretici: ex S. Scriptura, ex Patribus et ex ratione.

§ I.

Solvuntur objectiones ex S. Scriptura.

Obj. 1° contra probationem desumptam ex cap. 6 Joan.: Promissionem quam Christus, loco citato, facit dandi suam carnem in cibum, et sanguinem suum in potum, ipsemet ibidem explicat de spirituali manducatione, corrigens erroneam Capharnaitarum et discipulorum intelligentiam his verbis : *Spiritus est qui vivificat; caro non prodest quidquam. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus et vita sunt*; id est, verba quæ locutus sum vobis, spiritualiter intelligenda sunt, non de corporali, sed de spirituali manducatione per fidem, juxta illud S. Aug. super Psalmum 98: « Spiritualiter intelligite quod locutus sum vobis. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis et bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos, *caro autem non prodest quidquam:* » ergo.

Resp. Capharnaitas, ut jam dixi, duo in promissione Christi intellexisse: primum, realem ejus præsentiam; secundum, carnalem manducandi modum, quo caro in frusta dividitur, dentibus premitur, ac in stomachum trajicitur. Primum laudatis verbis non correxit Christus, sed secundum, ut diximus. Et insuper inde patet; quia si per hæc verba; *Caro non prodest quidquam, spiritus est qui vivificat,* priora verba reduxisset ad meram manducationem spiritualem per fidem, nihil erat amplius captu difficile, nihil in quo amplius scandalizarentur Capharnaitæ et discipuli: atqui tamen his verbis non obstantibus permanserunt in suo scandalo; post hæc enim subdit evangelista : *Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, et jam non cum illo ambulabant:* ergo manifestum est Christum per hæc verba non correxisse Capharnaitarum intelligentiam de reali manducatione, et spiritualem duntaxat per fidem expostulasse. Cum ergo S. Aug. dicit: « Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis », non intendit excludere veritatem corporis Christi, sed quod non erat manducandum in hac specie in qua ab eis videbatur. Per hoc autem quod subdit: « Sacramentum quod vobis commendavi spiritualiter intellectum vivificabit vos», non intendit quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundum mysticam significationem, sed spiritualiter, id est, invisibiliter et per virtutem Spiritus Sancti. Unde idem S. Doct., tract. 27 in Joan., exponens verba Christi Joan. 6: *Caro non prodest quidquam;* sic ait: « Non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Proinde sic dictum est: *Caro non prodest quidquam,* quomodo dictum est: *Scientia inflat.* Jam ergo debemus odisse scientiam ? absit. Et quid est, *Scientia inflat ?* sola sine charitate; et ideo adjungit: *Charitas vero ædificat.* Adde ergo scientiæ charitatem, et utilis erit scientia non per se, sed per charitatem. Sic etiam nunc *caro non prodest quidquam :* accedat spiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiam, et prodest plurimum; nam si caro non prodesset, Verbum caro non fieret ut inhabitaret in nobis. »

Inst. 1°: S. Aug., l. 3 *de Doct. Christiana,* cap. 16, tradens regulam qua locutiones S. Scripturarum figuratæ a non figuratis discernantur, sic ait: « Si præceptiva locutio est aut flagitium, aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficientiam jubens, non est figurata: si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficientiam vetare, figurata est. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis,* facinus vel flagitium videtur jubere: figura est ergo præcipiens passioni Domini esse communicandum, et suaviter atque utiliter recolendum quod pro nobis caro ejus crucifixa et vulnerata sit » : ergo, juxta S. Augustinum, Christus, Joan. 6, non intellexit carnem suam vere et realiter, sed figurate manducandam.

Resp. S. Augustinum, ut patet ex ejus verbis, loqui de manducatione corporis Christi

cruenta, qualem intelligebant Capharnaitæ; loquitur enim de manducatione quæ videbatur facinus aut flagitium: porro manducare carnem Christi realiter quidem, sed modo invisibili et spirituali, non sonat flagitium aut facinus; bene autem si visibiliter et cruente manducaretur. Vere autem dicit S. Augustinus, verba Christi hoc ultimo sensu accepta, figurata esse, seu esse figuram, non quidem corporis, sed crucifixionis Christi, quatenus iis significatur nos debere illi piis meditationibus communicari.

Adde axioma a S. Augustino prolatum non esse universaliter verum, alias sequeretur, v. g., verba Dei præcipientis Abrahæ sacrificium Isaac, spoliationem Ægyptiorum, destructionem Amalecitarum, etc., esse figurata.

Inst. 2°: S. Aug., tract. 26 in cap. 6 Joan., dicit: « Ut quid paras dentes et ventrem? crede et manducasti. » Similiter multi SS. Patres, Basil., Hieron. et alii exponunt hunc locum Joannis sensu mystico de manducatione spirituali per fidem: ergo.

Resp. juxta Bellarmin., S. Augustinum hæc verba non protulisse de sacramento, sed de fide Incarnationis, quia nondum pervenerat ad versum 52, ubi, ut notavimus, evangelista incipit agere de sacramento. Explicat ergo S. Doct. quomodo Judæi, qui panibus multiplicatis nutriti fuerant in deserto, debebant alium panem petere, qui non perit, quem seipsum esse dicebat Christus, in quem credere debebant ut haberent vitam æternam: ad hanc autem fidem non ventre aut dente opus est, sed corde bene disposito.

Respondent alii S. Augustinum ibi commendare manducationem spiritualem, eamque reali præferre, quia spiritualis sola sufficere potest, nunquam realis sine spirituali.

Cæterum fatemur S. Augustinum et quosdam alios Patres quandoque hunc locum exposuisse sensu mystico de manducatione spirituali; at nunquam negarunt debere etiam intelligi sensu litterali de manducatione orali. Observandum namque est verba S. Scripturæ sæpe præter sensum litteralem continere mysticum; qui autem unum profert, non negat alterum. Quamdiu ergo hæretici non ostendent SS. Patres, intelligendo hunc locum sensu mystico, negasse litteralem, nihil efficient. Nec mirum si SS. Patres, præsertim in concionibus et instructionibus publicis, sæpius exponerent sensum moralem et mysticum, quia cathecumenis, qui aderant, tanti mysterii veritatem aperire nondum conveniebat. Ita ipse S. Aug., tract. 11 in Joan. in hæc verba: *Jesus non se credebat eis* : « Tales sunt (inquit) omnes cathecumeni : ipsi crediderunt in nomine Christi, sed Jesus non se credidit eis. Intendat et intelligat charitas vestra. Si dixerimus cathecumeno : Credis in Christum? respondet: Credo et signat se : ecce credidit in nomine ejus. Interrogemus eum : Manducas carnem Filii hominis et bibis sanguinem Filii hominis ? nescit quid dicimus ; quia Jesus non se credidit ei. »

Repones : Plures scriptores catholici, ut Nicolaus Cusanus, Ruardus Tapper, Joannes Hessellius et Cornelius Jansenius Gandensis, contendunt non agi in hoc capite Joannis de sacramento Eucharistiæ : ergo.

Resp. revera ita sensisse laudatos scriptores, ut facilius responderent hussitis et lutheranis inferentibus ex illo capite communionem sub utraque specie ; at singularis est eorum expositio, iisque opponimus et ipsum Evangelii textum et SS. Patres et omnes alios scholasticos. Sensus autem Scripturæ colligendus est non ex aliquorum opinione, sed ex communi Patrum et Ecclesiæ intelligentia.

Si inferas : Ergo non potest defendi contra hæreticos usus communicandi sub una tantum specie, siquidem citato capite Joannis habeatur expresse : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* : ergo.

Resp. neg. illationem : ad probat. dico non modum sumendi, sed rem ipsam sumendam cadere sub præcepto. Licet enim verba legis importent utrumque modum sumendi, manducando scilicet et bibendo , mens tamen legislatoris non fuit obligare nisi ad res ipsas, carnem scilicet et sanguinem, sumendas, quæ integre sumuntur, sive sub una, sive sub duabus speciebus. Hanc autem fuisse Christi mentem probatur, 1° quia fructus hujus sumptionis non ex modo sumendi, sed ex rebus sumptis oritur ; 2° quia Christus explicans quod dixerat, ait ibid., nulla facta mentione potus: *Qui manducat me, vivet propter me.* Ex quo patet idem esse manducare carnem et bibere sanguinem, ac totum Christum manducando sumere. Ita fere Bellarm.

Urgebis : Si præceptum istud : *Nisi manducaveritis*, etc., intelligatur de reali manducatione, necessum est perire infantes qui illud realiter manducare non possunt, item omnes qui impediti non manducant realiter : falsum consequens : ergo.

Resp. hæc verba præceptiva Christi dirigi ad

adultos tantum : unde non dixit : *Nisi quis manducaverit,* ut dixerat de Baptismo : *Nisi quis renatus fuerit,* sed : *Nisi manducaveritis,* ubi patet eum alloqui præsentes et eorum similes qui hujus præcepti sunt capaces. In confirmationem hujus solutionis facit quod hoc sacramentum sit ad conservandam vitam, non ad eam primo dandam, sicut Baptismus : unde est refectio et non regeneratio ; sic intelligitur το *non habebitis vitam in vobis,* id est, non poteritis vitam conservare, quo sensu dicitur 1 Joan. 3 : *Omnis homicida non habet vitam in se manentem.* Porro conservatio vitæ non est necessaria iis qui eam amittere non possunt, quales sunt infantes. Quantum ad adultos qui impediti non possunt manducare in re, manducant in voto, quod sufficit.

Obj. 2° contra probationem desumptam ex verbis institutionis : S. Scriptura passim usurpat verbum *est* pro *significat,* etiam in institutione sacramentorum : ergo idem est dicendum de Eucharistia. Prob. ant. 1° Genes. 41 : *Septem spicæ plenæ, septem anni ubertatis sunt,* id est, *significant ;* Luc. 8 : *Semen est verbum Dei,* id est, *significat ;* 1 Cor. 10 : *Petra autem erat Christus,* id est, *significabat ;* Exod. 12 de agno paschali dicitur : *Est enim phase, id est, transitus Domini,* hoc est *significat* transitum Domini ; Genes. 17 de circumcisione sic legitur : *Hoc est pactum meum quod observabitis inter me et vos et semen tuum post te : circumcidetur ex vobis omne masculinum,* ubi το *est* sumitur pro *significat ;* in verbis consecrationis calicis apud Lucam : *Hic calix novum testamentum in meo sanguine,* id est, est signum testamenti mei ; tandem jussit Christus Eucharistiam perfici in sui memoriam : *Hoc facite,* inquit, *in mei commemorationem ;* memoria autem est tantum de re absente, non præsente : ergo.

Ante responsionem observandum est 1° quod supra diximus, rem significatam non posse nisi falso et insulse affirmari de signo, nisi sit illius signum, vel ex natura rei, vel ex usu aut institutione, aut nisi auditoribus ita innotescat per aliquam explicationem.

Observandum 2° actus interiores, quales sunt pacta, testamenta, etc., solere apud homines explicari per aliquod instrumentum exterius quod sit signum actus interioris.

Observandum 3° ex eo quod in S. Scriptura verbum *est* quandoque usurpetur pro *significat.* stolide inferri quod ita semper et in præsenti materia usurpetur, alioquin dicendum erit cum socinianis sic etiam usurpari in his propositionibus : *Verbum caro factum est ; Hic est Filius meus dilectus,* etc., quod negant calvinistæ. Attendendum est itaque ad subjectam materiam, ad communem sensum, communem intelligentiam et ad varias circumstantias, ut legitimus sensus eruatur. His observationibus positis,

Resp. ex textibus adductis et similibus nullatenus probari verbum *est* in hac propositione : *Hoc est corpus meum,* usurpari pro *significat,* quod expendendo singulos constabit : unde,

Ad primum : Ibi refertur somnium, res autem visæ in somniis referuntur non ut res absolutæ, sed ut signa aliarum rerum, idque ita intelligunt et referens et audientes : sic cum Pharao exposuit Josepho suum somnium, inquirebat quid significarent istæ spicæ plenæ quas somnians viderat ; et dum Joseph respondit *esse septem annos ubertatis,* uterque intelligebat, juxta leges humanæ locutionis, eas significare septem annos ubertatis. At nihil simile in pane respectu corporis Christi.

Ad secundum : Ex adjunctis satis patet Apostolum loqui de petra in sensu metaphorico et spirituali ; sic enim dicit : *Bibebant autem de spirituali consequente eos petra : petra autem erat Christus.* Et postea addit : *Hæc autem omnia in figura contingebant illis.* Quibus aperte indicat se loqui de petra ut esset signum Christi, seu de petra spirituali, quæ est revera Christus. Iterum nil simile in verbis eucharisticis.

Ad tertium : Sensus hujus propositionis : *Agnus paschalis est phase seu transitus Domini,* est proprius, non metaphoricus ; quia familiare est Scripturæ Sacræ ut cum de sacrificio seu victima loquitur, reticeat nomen sacrificii seu victimæ, et illi substituat id propter quod sacrificium seu victima offertur : sic sacrificia seu oblationes quæ offerebantur pro peccatis in lege veteri, dicebantur peccata : hinc sacerdotes dicebantur *comedere peccata populi,* id est, oblationes factas pro peccatis. Sic 2 Cor. 5, Christus dicitur *pro nobis factus peccatum,* id est, hostia pro peccato. Similiter ergo dum dicitur : *Agnus paschalis est phase seu transitus Domini,* hoc est, secundum modum familiarem et notum loquendi S. Scripturæ, *victima transitus Domini* : ita ipse Moyses in eodem cap., vers. 27, exponit his verbis : *Et cum dixerint vobis filii vestri : Quæ est ista religio? dicetis eis : Victima transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israel in Ægypto percutiens Ægyptios, et domos nostras liberans.* Dicentne forte calvinistæ, pa-

nem in Eucharistia esse victimam corporis Christi, ut vere dici possit simpliciter: « Panis est corpus Christi ?»

Ad quartum : Falso supponitur ab hæreticis pactum affirmari de circumcisione; quasi sensus foret : *Hoc*, id est, *circumcisio est pactum meum;* sed circumcisio illic effertur ut conditio seu signum pacti tantum ; ita ut sensus sit: *Hoc est pactum meum,* etc., id est, ineo fœdus seu pactum vobiscum quod observabitis inter me et vos, sed ea conditione ut daturi sitis omni masculo circumcisionem quæ sit sigillum et signum hujus fœderis : unde versu immediate sequenti additur: *Et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me et vos.* Aliunde dato pacto affirmari simpliciter de circumcisione, nihilominus communis foret et omnibus nota locutio metaphorica; quia, ut notavimus, actus spiritales seu interiores, quale est pactum, solent explicari per aliquid exterius quod sit ejus signum : sic, v. g., scriptum solet simpliciter dici contractus, seu, testamentum, licet sit tantum ejus signum, et hoc communiter intelligunt homines : id autem dici non potest in hac propositione : *Hoc est enim corpus meum ;* quia το *hoc*, seu *panis* non est quid spiritale aut interius quod indigeat et soleat repræsentari per aliquid exterius.

Ad quintum: Adhibenda est eadem solutio, propter eamdem rationem. Adde obscuritatem, si quæ foret in verbis Lucæ, tolli verbis Matthæi et Marci, quibus formam a Christo prolatam exprimunt, his scilicet: *Hic est sanguis meus novi testamenti*, etc.

Ad sextum: 1° Neg. subsumptum, scilicet, non dari memoriam rei præsentis, si nempe res illa non sit subjecta sensibus : sic, v. g., nihil magis nobis est præsens quam Deus ipse, et tamen sicut sæpe illius obliviscimur, ita et illius sæpe meminimus : similiter de Christo qui modo invisibili continetur in sacramento Eucharistiæ. 2° Sensus verborum Christi est : « Hoc facite in memoriam passionis meæ » : unde Ecclesia canit : « Recolitur memoria passionis ejus » ; passio Christi autem non erat nec est præsens.

Inst.: Sicut Christus dixit : *Hoc est corpus meum, caro mea vera est cibus*, etc., sic dixit Joan. 15.:*Ego sum vitis vera:* atqui id ultimum debet intelligi in sensu figurativo, seu metaphorico: ergo et primum.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod cum Christus se dixit vitem veram, alia subjunxit quibus explicatur se locutum fuisse, non ni sensu proprio, sed metaphorico, seque comparasse viti quoad quasdam ejus proprietates; Addit enim : *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis.* Nihil autem unquam protulit quo Eucharistiæ verba ad sensum figurativum explicari possint aut debeant.

Urgent calvinistæ se etiam ex aliis S. Scripturæ locis colligere sensum metaphoricum in verbis Eucharistiæ, 1° ex iis locis quibus dicitur Christum non amplius esse in hoc mundo, sed ascendisse in cœlum : sic Joan. 12 legitur : *Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis.* Joan. 16: *Ego relinquo mundum,* etc., et Act. 3 S. Petrus dicit cœlum Christum continere usque ad diem resurrectionis. 2° Christus, Matth. 26, calicem consecratum vocat *genimen vitis.* Et Apost., 1 Cor. 10, dicit : *Patres nostri eamdem escam spiritalem manducaverunt, et eumdem potum biberunt.* Patres autem carnem Christi fide tantum et in figura manducaverunt : ergo.

Resp. ex his S. Scripturæ textibus nusquam posse colligi sensum figurativum in verbis eucharisticis . Non ex his qui primo loco referuntur [1] ; in iis enim agitur de præsentia Christi visibili, non autem invisibili qualem habet in Eucharistia : quinimo se hoc modo fore nobiscum usque ad consummationem sæculi contestatus est, Matth. 28.

Non etiam ex eis quæ secundo loco proferuntur. Dato enim quod de calice consecrato loquatur Matth. (non enim id omnes concedunt ex eo quod Lucas duos calices distinguat), hoc, inquam, dato, nihil inde eruitur pro sensu metaphorico; quia eo sensu dicitur calix consecratus *genimen vitis*, quo corpus Christi dicitur panis ; quia nempe ex vino et pane sunt, et accidentia panis et vini retinent : sic serpens Moysis dicitur virga, quia ex virga factus est : et iste modus loquendi est S. Scripturæ familiaris. Ad Apostolum : Non dixit patres eamdem nobiscum escam manducasse , sed eamdem simpliciter, hoc est eamdem inter se manducasse : unde S. Aug., lib. 2 *cont. lit. Petil.*, cap. 37 : « Aliud est pascha quod illi in ove celebrarunt ; aliud autem quod nos in corpore et sanguine Domini accipimus. »

Et dato Apostolum velle patres et nos non eamdem escam manducasse, ut alicubi videtur sentire S. Aug., non tamen eam eodem modo manducarunt : hi nempe in figura, nos in ve-

[1] Q. 75. o. 1. ad. 2.

ritate : unde et Christus Joan 6 : *Non sicut manducaverunt patres vestri manna et mortui sunt : qui manducat hunc panem vivet in æternum* :

Obj. 3° : Id solum est in Eucharistia quod Christus accepit, benedixit, fregit et dedit discipulis : *Accipite et manducate, etc.* : atqui quod Christus accepit, benedixit, etc., erat panis; sic enim narrat evangelista : *Accepit Jesus panem et benedixit ac fregit deditque discipulis, et ait* : ergo.

Resp. 1° retorquendo argumentum : Id solum est in Eucharistia quod Christus accepit, benedixit, etc.: atqui accepit, benedixit, etc., panem usualem et non sacramentalem : ergo solum est in Eucharistia panis usualis et non sacramentalis, quod negant hæretici.

Resp. 2° dist. min. Atqui quod Christus accepit, benedixit, etc., erat panis qui remansit panis, neg. min.; qui per sequentia verba consecratoria : *Hoc est Corpus meum*, transiit in corpus Christi, conc. min. et neg. conseq. Quod ergo Christus accepit, benedixit, etc. fuit panis et corpus Christi successive, panis quando accepit, etc., corpus Christi absoluta prolatione horum verborum : *Hoc est corpus meum.* Quia hæc Christi propositio : *Hoc est corpus meum*, est practica, qualis fuit ista : *Fiat lux*, aut foret hæc : Hic liber sit tuus. In hoc autem differt propositio practica a speculativa, qualis est hæc, v. g.: Sol lucet, quod speculativa supponat suum objectum, non efficiat; practica autem efficit quod significat : unde in propositionibus practicis, licet dum significatio est tantum inchoata et fluens, terminus a quo fit mutatio, ut in casu, panis, adhuc subsistat, ubi tamen significatio est completa et permanens, terminus a quo est mutatus et conversus in terminum ad quem, qui in casu est corpus Christi.

Inst. 1° : Hæc propositio demonstrativa : *Hoc est corpus meum*, intellecta in sensu proprio, est falsa : ergo. Prob. ant. το hoc in hac propositione intellecta in sensu proprio, vel demonstrat panem, vel species panis, vel corpus Christi; nihil aliud est assignabile : non panem, neque species panis ; falsum est enim quod panis aut species panis sint corpus Christi : non corpus Christi ; quia, ut modo dicebamus, pronuntiata tantum hac voce, *hoc*, nondum est corpus Christi ; et alioquin hæc propositio non foret practica, sed speculativa, supponens scilicet, non efficiens suum objectum ; item foret identica : ergo.

Resp. το *hoc* in hac propositione : *Hoc est corpus meum*,[1] consideratum pro eo instanti quo pronuntiatur, non demonstrare determinate neque panem, neque species panis, neque corpus Christi, sed confuse et indeterminate rem aliquam seu quid commune utrique, pani et corpori Christi, scilicet contentum sub his speciebus : unde sensus est : Hæc res, hoc edulium, hoc quod præ manibus habeo, seu contentum sub his speciebus, hactenus panis, nunc est corpus meum : hic potus hactenus vinum est sanguis meus, hic calix est calix sanguinis mei. Ratio est, quia, pronomina demonstrativa solitarie posita in subjecto propositionis, sine substantivo adjuncto, non significant aliquid determinate, sed generatim et confuse rem aliquam, ut cum dico : Hoc est aurum, sensus est, hæc res est aurum.

Nec est quod vim faciant hæretici in his argutiis; si enim Christus convertisset aquam in vinum in Cana Galileæ, dicendo : Hoc est vinum, demonstrando hydrias plenas, quod indubie poterat omnipotens, eadem foret quæstio, ad quam nihil aliud respondere possent adversarii, quam hoc quod respondemus, scilicet sensum hujus propositionis esse hunc : Contentum in his hydriis est vinum.

Inst. 2° : Apost., 1 Cor. 11, referens verba : *Hoc est corpus meum*, addit, *quod pro vobis frangitur ;* et quamvis nostra Vulgata vertat : *quod pro vobis tradetur*, in textu Græco tamen legitur : *quod pro vobis frangitur:* atqui corpus Christi naturale non frangitur, sed figura tantum illius, scilicet panis : ergo.

Resp. 1° tempus præsens positum fuisse pro proxime futuro, quod familiare est, quia tempus proxime futurum censetur moraliter præsens : unde sensus est: Hoc est corpus meum quod brevi frangetur in passione, non quidem quoad ossa, sed quoad carnem quæ fuit lacerata; et ideo vulgatus interpres vertit, *quod tradetur;* idque magis evincitur ex eo quod Matthæus dicat de sanguine : *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum :* non autem vinum, sed verus sanguis Christi effusus est in remissionem peccatorum, nec tunc effusus, sed postea in passione.

Resp. 2° : Dato retinendum esse *frangitur* in præsenti, etiam corpus Christi frangitur in Eucharistia multiplici sensu. 1° *Frangitur* non ratione sui, sed ratione specierum sub quibus continetur, eodem sensu quo dicitur manducari, tangi, etc.. 2° *Frangitur*, id est, distribuitur, nam, phrasi S. Scripturæ, frangere panem

[1] Hic q. 88. o. 1. o.

est dare seu distribuere panem : sic Isa. 58 : *Frange esurienti panem tuum.* Lament. 64 : *Parvuli petierunt panem et non erat qui frangeret eis : frangitur* ergo apud Paulum idem significat ac *datur* apud Lucam. 3° *Frangitur* seu immolatur, quatenus vi verborum consecrationis separatur a sanguine, ut dicemus infra, et ideo immolatur.

Inst. 3° : Hæc verba : *Hoc est corpus meum,* sunt sacramentalia : ergo sunt signa corporis Christi; sacramentum enim est in genere signi.

Resp. dist. conseq. Ergo sunt signa corporis Christi invisibiliter præsentis, conc.; absentis, neg. Vel sunt signa corporis Christi speculativa tantum, neg.; signa practica, conc. Verba enim sacramentalia efficiunt quod significant; adeoque hæc efficiunt corpus Christi præsens, prout illud significant; sicut hæc : *Baptizo te in nomine Patris,* etc., significant et efficiunt ablutionem spiritualem præsentem per gratiam.

Inst. 4° : Si apostoli intellexissent in his Christi verbis sensum obvium et litteralem, non figuratum, turbati fuissent et explicationem expostulassent : atqui, etc. : ergo.

Resp. neg. sequelam; quia ad id præparati erant ex cap. 6 Joan. Cætera quæ opponunt ex S. Scriptura sacramentarii, leviora sunt quam ut nos diutius detineant.

§ II.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Ultra metas huic operi præfixas longius excurrerem, si omnia quæ ex Patribus contra dogma catholicum congerunt heterodoxi, et referre et refellere vellem. Opus contraham proponendo regulas quasdam generales pro vera intelligentia illorum quæ ex Patribus opponuntur.

Prima Regula : Quando SS. Patres vocant Eucharistiam, figuram, similitudinem, imaginem, typum, antitypum, speciem, repræsentationem, mysterium, sacramentum, signum corporis Christi, hæc multiplici et vero sensu intelliguntur absque detrimento realis præsentiæ. 1° Dicitur figura, signum, etc., ratione specierum panis et vini, quæ ex institutione Christi sunt signum, figura, etc., corporis Christi, non absentis, sed præsentis et sub iis contenti; nihil enim obstat quin detur signum rei præsentis : sic sanguis et ægritudo sunt signa vitæ præsentis; sed et maxime si res significata non appareat, ut in subjecta materia : sic columba in baptismo Christi, linguæ igneæ die pentecostes erant figuræ et signa Spiritus Sancti præsentis : unde de Consecr. D. 2, cap. 89, ex S. Aug. dicitur : « Corpus Christi quod sumitur de altari, figura est, dum panis et vinum extra videtur; veritas autem dum corpus et sanguis Christi in veritate interius creditur.» 2° Eucharistia dicitur figura, signum, etc., ratione totius contenti, quatenus corpus Christi sub speciebus velatum et vi verborum a sanguine separatum, est signum sui ipsius tum in cruce immolati, tum in cœlis revelati et sanctos beatificantis. Quamvis enim sit idem corpus in Eucharistia, in cruce et in cœlo, non est tamen idem status, et sic potest idem sub diversa consideratione esse sui ipsius signum et figura. 3° Eucharistia quandoque dicitur signum, figura, etc., corporis mystici Christi quod est Ecclesia, cujus unitas per panem ex multis granis confectum, et per vinum ex multis racemis expressum, repræsentatur, ut explicat S. Aug., tract. 26 in Joan.

Secunda regula : Hoc sacramentum tam in Patribus, quam in S. Scriptura quandoque vocatur panis duplici ratione : 1° ratione accidentium panis quæ remanent, et sub quibus corpus Christi sensibus objicitur; 2° ratione materiæ quæ conversa est in corpus Christi : quo sensu virga Aaron in serpentem conversa, vocabatur adhuc virga, Exod. 7 : *Devoravit virga Aaron virgas eorum.* Insuper Eucharistia non appellatur panis simpliciter, sed panis cœlestis, panis cœli, panis supersubstantialis, panis de cœlo descendens, panis vivus, panis angelorum, etc.

Tertia regula : Quando quidam dicunt in Eucharistia non esse idem corpus quod de virgine Christus asssumpsit, in quo mortem subiit, resurrexit, ascendit in cœlum, qui loquendi modus fuit frequentior scriptoribus noni sæculi, intelligunt non esse idem corpus quoad statum et affectiones, licet sit idem quoad substantiam, ut explicuimus art. præced., § VI.

Quarta regula : Dum SS. Patres ita commendant manducationem spiritualem, ut aliam videantur non admittere, volunt tantum externam et realem sine spirituali nihil prodesse, ut docet S. Aug., tract. 26 in Joan., ubi ait : « Qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, procul dubio nec manducat spiritualiter carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem, licet carnaliter et visibiliter premat dentibus sacramentum corporis et sanguinis

Christi ; sed magis tantæ rei sacramentum ad judicium sibi manducat et bibit, quia immundus præsumit ad Christi accedere sacramenta. »

Quinta regula : Dum quidam Patres dicunt panem benedictum non esse corpus Christi, intelligunt panem ante consecrationem, vel eulogias, seu panem benedictum qui non communicantibus dabatur in signum unionis, et quem S. Aug. vocat lato sensu sacramentum.

Sexta regula : Quando Patres dicunt corpora nostra nutriri, augeri, consistere corpore Christi, id intelligunt eodem sensu quo dicitur corpus Christi manducari, tangi, dentibus teri, etc., improprie scilicet et mediate ratione specierum quibus involvitur et quibus intime conjungitur, ita quod rei significatæ nomen signo tribuatur, ut frequens est ; vel intelligunt de nutrimento et augmento corporis non transitorio, quale fit ex communibus cibis, sed de nutrimento et augmento permanente, quatenus corpus nostrum ex conjunctione realicum corpore Christi incorruptionis et immortalitatis semina recipit.

Septima tandem et ultima regula : Si forte quidam antiquiores minus accurate de hac materia scripserint, nihil inde contra catholicum dogma erui potest ; ideo enim strictiori loquendi modo non se adstringebant, quia sciebant se a fidelibus nulla dubitatione pulsatis bono sensu intelligi. Quemadmodum S. Aug. l. 1 *cont. Juli.*, c. 6, de S. Chrysost. loquens, licet in diversa materia, dicit: « Disputans, inquit, in catholica Ecclesia non se aliter intelligi arbitrabatur, tali quæstione nullus pulsabatur, vobis nondum litigantibus, securius loquebatur ».

Quidam etiam parce et subobscure locuti sunt propter disciplinam arcani, qua in prioribus sæculis sacratiora religionis mysteria paganis, Judæis et catechumenis occultabantur, tum quia erant ad illa intelligenda impares, tum ne ea irriderent et profanarent. Hujus disciplinæ testes sunt Tertull., c. 7 *Apolog.* : « Omnibus mysteriis, inquit, silentii fides debetur.... Et unde extraneis notitia, cum semper etiam piæ initiationes arceant profanos ? » Orig., l. 1, *cont. Celsum;* S. Basilius *de Spiritu Sancto*, c. 27; S. Cyrillus Hierosol., *Catechesi* 5 illuminatorum, ubi ait ministros Christi « multa sæpe loqui obtecte seu obscure, ut fideles qui rem tenent, intelligant, et qui non tenent, non lædantur»; S. Cyrillus Alexand., l. 7 *cont. Jul.* : « Plurima, inquit, de his alia et vera dicerem...., nisi profanorum aures metuerem ; S. Chrysost., hom. in 1 Cor. : « Volo quidem aperte dicere; non audeo vero propter eos qui non sunt initiati : ii enim difficiliorem nobis faciunt expositionem, ut qui nos cogant vel non aperte dicere, aut eis arcana enuntiare » ; et hom. de proditore Juda : « Norunt initiati calicem istum : scietis (catechumeni) intra paucos dies » ; Epiphan., *Hæresi* 42, reprehendit marcionitas, quod perficerent mysteria præsentibus catechumenis: quod etiam synodus Alexandrina damnat in arianis apud S. Anathasium, *Apolog.* 2; Theodoretus, *Dialogo* 2, introducit orthodoxum dicentem : « Aperte dicendum non est ; verisimile enim est adesse aliquos mysteriis non initiatos » : reponit Eranistes : « Respondeatur ænigmatice » ; S. Ambrosius, *de Mysteriis;* S. Aug., tract. 11 in Joan., epist. 120, nunc 140, serm. 5 de Lucta Jacob, et serm. 132, ex quo istud notum est : « Norunt fideles quid recipiant».

Ex his igitur regulis facile solves quæ communius opponuntur ex Patribus. Quapropter, præter ea quæ jam prævenimus inter probationes § 5 præcedentis articuli, ea tantum proponam quæ specialem requirunt solutionem.

Obj. 1° : S. Irenæus, l. 4, c. 34, nunc 18, dicit sacrificium non sanctificare hominem, « sed conscientia ejus, inquit, qui offert, si pura est, sanctificat sacrificium» : atqui corpus Christi sanctum est, nec habet sanctitatem ab homine : ergo Irenæus non agnoscit ibi corpus Christi. Eodem ferme modo loquitur Origen. in *Comment.* in cap. 15 Matth., dicens : « Quod sanctificatum est per verbum Dei et orationem, non ex se utentem sanctificat » : atqui si esset corpus Christi in Eucharistia, ex se utentem sanctificaret : ergo.

Resp. sensum S. Irenæi esse quod non sanctificet offerentem indisposite, sed quod conscientia pura sanctificet sacrificium non absolute in se, sed respectu offerentis qui fructum spiritualem ex eo recipit; agit enim ibi S. Irenæus de dispositionibus requisitis in offerente, ut ejus sacrificium sit Deo gratum et sibi utile. Aliunde constat ex § 5 articuli præced. S. Irenæum agnoscere præsentiam realem. Confer.

Ad Origenem, resp. pariter sensum illius esse Eucharistiam ex se non sanctificare utentem indebite dispositum ; subjungit enim immediate : « Nam sit ita esset, sanctificaret et illum qui indigne Domino comedit, nec ullus propter cibum infirmus factus fuisset, aut imbecillis, aut mortuus..... ac proinde in pane

Domini utilitas est ei, qui utitur cum intemerata mente, et pura conscientia panis fit particeps. »

Inst. 1° : Origenes dicit ibid. : « Neque bono aliquo privamur ex eo quod non comedamus de pane per verbum Dei et orationem consecrato..... neque ex eo quod comedamus, bono aliquo abundamus; nam causa privationis malitia est et peccata, abundantiæ causa justitia est, et recte facta» : atqui id esset falsum si Christus realiter contineretur in Eucharistia : ergo.

Resp. sensum Origenis esse nos non privari aliquo bono ex eo quod non comedamus indebite dispositi, sic enim comedentes peccaremus; neque nos abundare aliquo modo, si comedamus indebite dispositi, quia tunc potius peccamus, secus si cum debita dispositione accedamus. Patet ex ultimis verbis : «Nam causa privationis, inquit, malitia est, abundantiæ causa justitia est. » Ad quem sensum, distincta min., neg. conseq.

Cæterum totum hoc argumentum ex S. Irenæo et Origene est ab hæreticis solvendum, qui magnam vim sanctificandi tribuunt huic sacramento.

Inst. 2° : Origenes ibidem dicit : « Cibus ipse per verbum Dei et orationem consecratus, secundum illud quidem quod materia constat, in ventrem abit et in secessum ejicitur » : ergo remanet panis.

Resp. 1° hoc argumentum in speciem favere impanatoribus, at non sacramentariis.

Resp. 2° cibum hunc secundum Origenem retinere materiam, quia retinet accidentia, quæ corrupta in stomacho abeunt in secessum, aut convertuntur in substantiam aliti ; hæc autem accidentia Origenes vocat materiam multiplici titulo : 1° quia repræsentant sensibus materiam panis ; 2° quia quantitas remanens magis pertinet ad materiam quam ad formam ; 3° quia habent rationem materiæ, non quidem respectu formæ substantialis, sed respectu verborum seu significationis sacramentalis.

Verum non est quod nos ita moretur auctoritas Origenis, cujus opera, ut omnibus notum est, sive genuina, sive adulterata scatent erroribus.

Obj. 2° ex S. Aug.; S. Doctor, l. *cont. Adamantum* manichæum, cap. 12, ait: «Non dubitavit Dominus dicere : *Hoc est corpus meum*, cum signum daret sui corporis»: ergo juxta S. Aug., Eucharistia est tantum signum corporis Christi, et non corpus ipsum.

Resp. 1° juxta primam regulam, Eucharistiam secundum species visibiles esse signum corporis Christi, non vacuum et inane, sed ipso plenum : hoc signum Christus vocavit corpus suum ex usu secundum quem nomen rei significatæ signo tribuitur.

Neque dicas cum Albertino hunc modum loquendi in S. Augustino : Non dubitavit Dominus dicere, etc., indicare figuratam locutionem in Christo; nemo enim recte diceret : Non dubitavit Dominus dicere: Hoc est aurum, si verum aurum daret : iste namque loquendi modus recte usurpatur, quando res, etsi vera, non habet tamen speciem et modum existendi naturalem, qualem non habet Christus in Eucharistia; nunquam enim apostoli suspicati fuissent esse sub speciebus panis corpus Christi, nisi ipse dixisset.

Resp. 2° et forte conformius ad mentem S. Augustini, ipsum arguere contra manichæos ex eorum principiis, argumento, ut dicunt, ad hominem. Manichæi inter varios errores dicebant 1° Christum non assumpsisse verum corpus, sed phantasma tantum et figuram corporis; 2° legem veterem esse malam et legi novæ contrariam, quod probabant partim ex eo quod Deut. cap. 12 dicat : *Ne sanguinem comedas, sanguis enim eorum pro anima est; et idcirco non debes animam comedere cum carne.* Et e contra lex nova dicit : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere :* « Quomodo, inquiebat Adamantus, si sanguis est anima, non potest interfector hominis nocere animæ, cum tantam habeat in sanguinem ejus potestatem? »

Huic objectioni duo reponit S. Augustinus : primum, veterem legem loqui de anima bruti, quæ potest dici sita in sanguine, novam autem legem loqui de anima hominis, quæ non est posita in sanguine, sed est immortalis; secundum, sanguinem in veteri lege dici animam, non quod sit vera anima, sed quia animæ signum est; et ita potuisse loqui veterem legem probat S. Doctor hoc argumento ad hominem : Christus, secundum vos, manichæi, non habebat verum corpus, sed figuram tantum, signum et apparentiam corporis : atqui tamen vere dixit : *Hoc est corpus meum*, cum signum tantum daret corporis sui : ergo pariter potuit Deus in veteri lege vere dicere: Sanguis est anima, quamvis sit tantum signum animæ. Quod argumentum est peremptorium in principiis manichæorum.

Inst. 1° : S. Aug., epist. 98 *ad S. Bonif.*, alias 23, dicit Eucharistiam esse corpus Chri-

sti « secundum quemdam modum » : ergo non vere et substantialiter.

Resp. neg. conseq. Ideo enim dixit S. Aug. Eucharistiam esse corpus Christi « secundum quemdam modum », non ut excluderet ejus præsentiam substantialem, sed quia Eucharistia secundum aliquam sui partem, scilicet secundum species visibiles, non est proprie et substantialiter corpus Christi, sed tantum secundum quemdam modum, nempe denominative, quatenus nomen rei significatæ tribuitur ejus signo, idque conformiter suo scopo; vult enim ibi ostendere infantes posse dici credere seu esse fideles, quia suscipiunt sacramentum fidei, nempe Baptismum, quod dicitur fides tribuendo signo nomen rei significatæ, sicut Eucharistia secundum speciem exteriorem dicitur corpus Christi, quia illud significat.

Aliunde S. Augustinus non semel similem loquendi modum usurpat absque eo quod excludat rei veritatem : sic, epist. 137, alias 3, *ad Volus.* dicit « Verbum divinum voluisse suscipere hominem, et cum illo uniri quodam modo », non quod intendat negare veram unionem hypostaticam, sed declarare quod ex pluribus modis unionis hunc elegerit : sic, epist. 166, *ad S. Hieron.*, alias 28, dicit animam hominis esse « secundum quemdam modum » immortalem; non quod neget eam esse veram immortalem attenta ejus natura, sed quia attenta divina omnipotentia potest annihilari : ita in nostro casu proportione servata.

Inst. 2° : Juxta S. Augustinum, ibid., sic se habet sacramentum corporis Christi ad ipsum ejus corpus, sicut sacramentum fidei, scilicet Baptisma, ad fidem : atqui sacramentum fidei non est semper signum fidei actualis : ergo sacramentum corporis Christi non est signum corporis Christi præsentis.

Resp. dist. maj. Sic se habet, etc., quoad aliquid, conc.; quoad omnia, neg. Comparationes enim non fiunt quoad omnia, alioquin non foret comparatio sed identitas inter comparata, sed sufficit quod teneant in aliquibus : in hoc autem tenet comparatio S. Augustini quod sicut sacramentum corporis Christi dicitur corpus Christi, nomine rei significatæ accommodato signo ita sacramentum fidei dicitur fides, et ideo infantes baptizati possunt appellari fideles; de quo solo erat quæstio proposita a Bonifacio, et ideo non erat ejus instituti illic explicare quomodo sacramentum Eucharistiæ esset signum Christi, an præsentis vel absentis.

Inst. 3° : S. Aug. epist. 205, alias 146, *ad Consentium*, dubitat an corpus Christi gloriosum in cœlo habeat sanguinem : ergo certo non credit vinum in Eucharistia converti in sanguinem Christi.

Resp. dist. ant. Dubitavit an corpus Christi gloriosum in cœlo habeat sanguinem secundum substantiam, neg.; secundum qualitates et humores quos habuit in terra et ex quibus, utpote contrariis, posset quibusdam videri corruptibile, conc.; de hoc enim solum interrogabatur a Consentio, cui nihil hac de re affirmare voluit ne daretur occasio quibusdam inferendi corpus Christi esse corruptibile : unde subdit : « Sed quodlibet quisque addat, corruptionem addere caveat. » Cæterum S. Augustinum aperte cognoscere in Eucharistia verum et substantialem sanguinem Christi constat ex § 5 præcedentis articuli. Cætera quæ objiciuntur ex S. Aug. require § 1 præsentis articuli.

Obj. 3° : Ex Facundo Hermianensi, l. 9, cap. ultimo, ubi excusaturus Theodorum Mopsuestenum, qui dixerat Christum assumpsisse adoptionem filiorum, ait id non debere censeri hæreticum; quia « sacramentum adoptionis suscipere dignatus est Christus quando circumcisus est et baptizatus, et potest sacramentum adoptionis adoptio nuncupari, sicut sacramentum corporis et sanguinis ejus, quod est in pane et poculo consecrato, corpus ejus et sanguis dicitur, non quod proprie corpus ejus sit panis, et poculum sanguis, sed quod in se mysterium corporis ejus et sanguinis contineant » : ergo.

Resp. 1° et opus et auctorem levis esse ponderis : opus, qui anno duntaxat 1629 ex uno codice manuscripto prodiit in lucem, sicque vel scribi, vel adulterari facile potuit a sacramentariis. Et esto opus vere sit Facundi et non adulteratum, nullius ponderis potest esse in rebus fidei auctor, qui animo schismatico et in SS. pontifices Vigilium et Pelagium exacerbato trium Capitulorum defensionem pertinaciter suscepit; schismati namque vicinus est error. Sed esto iterum admittendum etiam esse auctorem

Resp. 2° vere Facundum dixisse sacramentum corporis et sanguinis Christi, sumendo sacramentum pro ipsis speciebus non esse proprie corpus et sanguinem Christi, sed denominative tantum, eo modo quo signa nomine rerum quas significat appellari solent. Ex quo infert quod quia Christus baptizatus et circumcisus, sacramentum adoptionis susce-

pit, possit dici suscepisse adoptionem ; quia si species quæ sunt signum et sacramentum corporis Christi, possunt dici corpus Christi, ita Baptismus et circumcisio, quæ sunt signa adoptionis, possunt dici adoptio.

Obj. 4° : Si dogma præsentiæ realis fuisset in prioribus Ecclesiæ sæculis constanter et communiter receptum, pagani in illud tanquam in figmentum absurdum et ridiculum insurrexissent, sicut insurgebant in mysterium Trinitatis et Incarnationis : atqui tamen altum est apud paganos de illo mysterio silentium : ergo.

Resp. neg. sequelam maj. Quia propter disciplinam arcani de qua in ultima regula, non erat pervulgatum apud paganos hoc mysterium ; hanc enim disciplinam attente servabant in concionibus publicis quibus adesse poterant ethnici; item et ii omnes qui scribebant apologias pro religione, Tertull., Athenagoras, Minutius Felix, Arnobius, Lactantius, excepto uno Justino martyre, qui ejus explicationem duxit necessariam ut crimen infanticidii, de quo accusabantur christiani, propulsaret.

Inst. : Qui apostatabant a religione, poterant hoc mysterium paganis revelare, et omnino verisimile est eos revelasse : ipse Julianus Apostata apprime illud noverat, et tamen in suis contra religionem scriptis de illo silet : ergo.

Resp. equidem fuisse aliquam apud paganos hujus mysterii cognitionem, et inde famosa illa criminis infanticidii accusatio de qua omnes apologistæ, quos modo laudavimus ; sed quia illa cognitio erat confusa et obscura, et neque modum quo Christus est in Eucharistia, neque manducationis modum attingebat, nihil ulterius objiciebant pagani, sed tantum dubitantes indagabant, ut Maximus Manduriensis apud S. Aug., epist. 16, alias 43, incertus et dubius inquirit : « Quis est iste Deus, quem vobis christiani quasi proprium vindicatis, et in locis abditis præsentem vos videre componitis ? « Et ipse S. Aug., l. 20 *cont. Faust.*, cap. 13, ex illa confusa et perturbata mysteriorum nostrorum apud paganos notitia scribit « nonnullos existimasse apud christianos Cererem et Liberum coli. »

Quantum ad Julianum: Incertum est an et quid scripserit contra Eucharistiam, quia in tribus libris quos composuit contra religionem, unus tantum superest apud sanctum Cyrillum Alex., qui illum confutavit, testaturque se multa in eo resecuisse forte quæ spectabant hoc mysterium, ne cogeretur illud gentibus prodere.

Alia quædam quæ objiciuntur ex Patribus, require § 5 articuli præcedentis.

§ III.

Solvuntur objectiones a ratione.

Objiciunt hæretici dogma præsentiæ realis in multis repugnare rationi, ut quod idem corpus sit simul in pluribus locis, quod sit sine quantitate, sine partibus et modo indivisibili, quod accidentia sint sine subjecto, et plura alia quæ videntur ipsis contradictoria. At his omnibus sit generalis responsio, in mysteriis fidei, non rationem, sed fidem ipsam esse consulendam, alioquin ipsimet objicientes deberent negare cum socinianis mysteria Trinitatis, Incarnationis, resurrectionis mortuorum, etc., quæ non videntur minus rationi repugnare quam mysterium Eucharistiæ. Neque enim minus difficile concipitur unam naturam indivisam subsistere in tribus personis realiter distinctis, et idem corpus toties in diversas formas transmutatum resurgere, quam idem corpus esse sacramentaliter in pluribus hostiis; non minus difficile, inquam, concipitur quod natura completa privetur sua subsistentia, et personetur aliena, quam quod accidentia existant sine subjecto; et sic de cæteris. Quæro itaque cur calvinista credat Christo dicenti : *Ego sum Filius Dei; Ego et Pater unum sumus,* et non credat eidem dicenti : *Hoc est Corpus meum?* Reclamat, inquit ratio : an non pariter reclamat in prioribus? Melius dixisset : Reclamare videtur. Captivandus est itaque intellectus in obsequium fidei et certo tenendum Deum omnipotentem posse plus facere quam possit mens humana concipere, nisi velis finitam esse omnipotentiam, sicut finitus est conceptus humanus; idque non solum in supernaturalibus, sed etiam in ipsis naturalibus obviis. Quis enim asserere audeat se certo assequi quomodo sol emittat radios, quomodo anima unitur corpori, quomodo sentit, quæ sit causa fluxus et refluxus maris, quomodo arbor crescat in sylva, lilium in agro, cepes in horto et sexcenta alia? Qui ergo poterit inscrutabilia Dei scrutari, qui in naturalibus obviis cæcutit?

Igitur superbi objicientes dicant humiliter cum S. Augustino, epist. 137, alias 3, *ad Volus.* : « Dandum Deum aliquid posse quod fateamur nos investigare non posse : in talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis. ». Dicant cum S. Chrysost., hom. 83 in Matth. :

« Credamus ubique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui et cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit : in omnibus rebus, sed præcipue in mysteriis faciamus, non illa, quæ ante nos jacent, solummodo aspicientes, sed verba quoque ejus tenentes : nam verbis illius defraudari non possumus, sensus vero noster deceptu facillimus est. Quoniam ergo ille dixit : *Hoc est corpus meum,* nulla dubitatione teneamur, sed credamus ». Et ut exemplum domesticum eis proponamus, dicant cum suo auctore Calvino, l. 4 *Instit.*, cap. 17, § 1, 7 et 10, ubi postquam dixit hoc sacramentum esse « maximum arcanum Spiritus Sancti, incomprehensibile, incredibile, indicibile, inexcogitabile », subjungit : « Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides Spiritum vere unire quæ locis disjuncta sunt ». Hæc, inquam, dicant et simul reflectant se in synodo Carentonensi, anno 1631, lutheranis exhibuisse communionem, nulla facta hæresis abjuratione. Qua fronte ergo contendunt dogma realis præsentiæ, quod tenent nobiscum lutherani, adversari fidei et rationi? Quo pudore nos tanquam idololatras et absonos in eo credendo traducant?

Hic sistere possemus. At ne tela hostium formidare videamur, pauca de singulis dicamus. Itaque

Obj. 1° : Implicat idem corpus esse simul in pluribus locis : atqui Christus est in cœlo : ergo non est in altari.

Ante responsionem notandum aliquid posse esse in loco triplici modo, scilicet : circumscriptive, diffinitive et sacramentaliter. Corpus esse in loco circumscriptive, est ita commensurari loco ratione propriæ quantitatis et ab eo circumscribi, ut totum sit in toto loco, et singulæ ejus partes in singulis partibus loci : hoc modo meum corpus est in hoc loco, et corpus Christi in cœlo. Aliquid esse in loco diffinitive est ita esse in hoc loco, ut non sit alibi, totum quidem in toto loco et totum in qualibet parte loci : hic modus existendi est proprius spiritibus, v. g., animæ meæ quæ est ita in meo corpore, ut non sit alibi ; et cum sit indivisibilis, tota est in toto corpore et tota in qualibet parte : sic de angelis. Esse in loco sacramentaliter, est ille modus quo Christus existit in Eucharistia, in qua est modo indivisibili, substantiali et supernaturali, totus in tota hostia et totus in qualibet parte hostiæ, ad instar substantiæ spiritualis : in quo iste modus convenit cum diffinitivo, sed in hoc differt quod ubi sacramentale non ita determinat corpus Christi ad essendum in uno loco, quod non possit esse in alio, sicut fit per ubi diffinitivum. His præmissis

Resp. dist. min.[1] Implicat idem corpus esse simul in pluribus locis circumscriptive, transeat maj.; in uno loco circumscriptive et in aliis sacramentaliter, neg. maj. Disparitas est quod multiplicata locatione circumscriptiva non remaneat eadem quantitas, nec idem corpus, secus multiplicata præsentia sacramentali. Ratio est quia locatio seu præsentia circumscriptiva desumitur a quantitate, cujus est formalis effectus secundarius : unde non potest multiplicari locatio circumscriptiva nisi multiplicetur quantitas, partim quia effectus formalis etiam secundarius non potest multiplicari non multiplicata forma, cum sit ipsa forma secundario communicata ; partim quia quantitas locans circumscriptive simul in pluribus locis esset extensa localiter, ideoque a se divisa et discontinuata, proinde non una sed multiplex; multiplicata autem quantitate, non remanet idem corpus quod a quantitate individuatur et unitatem numericam habet. At vero ratio constitutiva Christi sub speciebus sacramentalibus non est quantitas, quæ ibi est per concomitantiam tantum, nec extensa localiter, sed conversio passiva panis in ipsum corpus Christi, quæ multiplicatur juxta multiplicationem consecrationis, et cum non conferat unitatem corpori Christi sicut quantitas, quantumvis multiplicetur, non ideo multiplicatur corpus, sed idem remanet. Et hinc solvuntur inconvenientia quæ opponi solent.

Dixi : Transeat major ; quia quamvis thomistæ cum S. Th. illam concedant, negant tamen scotistæ et quidam alii, contenduntque idem corpus posse supernaturaliter esse simul in pluribus locis circumscriptive. At hæc quæstio impertinens est ad præsentem difficultatem, quia, ut recte ait P. Nicolai in scholis, ad art. 5, q. 76 : « Cum illo modo existendi (circumscriptive) nihil commune habet modus proprius quo Christus est singulariter in sacramento, nec iisdem ac ille incommodis est obnoxius, puta ut corpus Christi dicatur simul esse supra se ac infra se, simul dextrorsum sibi ac sinistrorsum, sicut omnino necesse est in corporibus localiter extensis contingere, præter plures antilogias vel contradictiones inde necessario consequentes, ut quod simul sedere idem corpus ac stare possit, vel quiescere simul et moveri, et similia, cum nihil tale modus corporis Christi patiatur. » Unde concil. Trid.,

[1] Hic q. 75, a. 1, ad 3.

sess. 13, cap. 1, dicit: « Nec hæc inter se pugnant ut ipse Salvator noster semper ad dexteram Patris in cœlis assideat juxta modum existendi naturalem, et in multis nihilominus aliis locis sacramentaliter præsens, sua substantia nobis adsit. »

Inst. 1°: Si esset simul corpus Christi in cœlo et in altari, etiamsi sacramentaliter tantum, esset a se divisum: ergo non remaneret idem. Prob. ant. Inter ipsum in cœlo et ipsum in altari mediarent plura corpora: ergo.

Resp. neg.: ant. ad probat. neg. ant. Ad mediationem enim proprie dictam requiritur quod corpus medium sit contiguum extremis, seu illa secundum extremitates tangat, quod non fit respectu corporis Christi, modo spirituali et indivisibili existentis in Eucharistia, sed respectu specierum tantum.

Inst. 2°: Corpus Christi in cœlo non foret continuum cum ipso in altari, sed ab eo distans: ergo a se divisum.

Resp. dist. ant. Foret distans secundum diversos modos existendi, conc.; secundum entitatem, neg. Hæc enim foret eadem.

Inst. 3°: Corpus Christi in cœlo circumscribitur et terminatur a suo loco: ergo non potest extra illum existere.

Resp. dist. conseq. Ergo non potest extra illum existere secundum communem rationem secundum quam circumscribitur in cœlo, id est secundum quantitatem localiter extensam, conc.; secundum substantiam ex conversione panis in illam, ratione cujus non circumscribitur nec terminatur a loco in altari, neg. Brevius: Non potest esse extra illum circumscriptive, conc.; sacramentaliter, neg.

Hæc, fateor, transcendunt imaginationem; quia, ut alicubi dicit Auctor, imaginatio non transcendit continuum, corrigenda est ergo imaginatio per fidem et rationem.

Inst. 4°: Idem corpus non potest simul existere in pluribus temporibus: ergo nec in pluribus locis.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod plura loca possint existere simul, plura vero tempora, præteritum, præsens, futurum, non possunt existere simul; quia de ratione temporis est quod sit successivum: unde solum præsens existit.

Inferes: Ergo verum est dicere de eodem corpore Christi in diversis locis: Manducatur et non manducatur, existit et desinit existere, quæ sunt contradictoria.

Resp. neque corpus Christi proprie manducari, neque desinere existere, sed species manducantur et desinunt: seu, si mavis, corpus Christi manducatur sub his speciebus et desinit sub his speciebus: unde absque contradictione dici potest: Manducatur sub istis speciebus et non manducatur sub aliis speciebus; desinit sub istis speciebus et non desinit sub aliis speciebus; hæc enim non sunt contradictoria, quia contradictoria sunt de uno et eodem subjecto sub eadem ratione.

Obj. 2°: Corpus non potest esse sine quantitate: atqui corpus Christi foret in Eucharistia sine quantitate: ergo.

Resp. Posset negari maj.; quia quantitas non est essentialis corpori, sed ejus proprietas tantum: potest autem proprietas divinitus separari ab essentia, ut calor ab igne, sicut contigit in fornace Babylonica; ponderatio a gravi ut quando Christus ambulavit super aquas; in quo casu corpus individuaretur non a quantitate actualiter signante, sed per ordinem ad illam: sed de his physici; neque enim negamus corpus Christi in Eucharistia habere quantitatem. Unde, omissa maj.. dist. min. Corpus Christi in Eucharistia foret sine quantitate quoad primarium ejus effectum, neg.; quoad secundarium ejus effectum, conc. Primarius effectus quantitatis est extensio et coordinatio partium in ordine ad se et in toto; secundarius est extensio et coordinatio partium in ordine ad locum; prius est enim quantitatem extendi in se quam extendi in loco, quam esse impenetrabilem, divisibilem, etc. Unde quærenti cur quantitas sit extensa in loco, cur sit impenetrabilis, etc., recte respondetur, quia est extensa in se; quærenti vero cur sit extensa in se, nulla est ratio prior quam quia est quantitas. Porro potest effectus secundarius quantitatis divinitus ab ipsa separari, prout de facto separatus est quando Christus exivit ex utero virginali clauso, et de sepulchro non revoluto lapide; item quando intravit ad discipulos januis clausis. Et ita separatur in Eucharistia.

Inst. 1°: Corpus non potest esse sine figura: ergo nec sine quantitate extensa localiter.

Resp. dist. ant. Corpus non potest esse sine figura sumpta pro ordinatione partium in ordine ad locum, neg.; sine figura sumpta pro coordinatione partium in se et in toto, conc. Et hoc sensu corpus Christi est figuratum in Eucharistia, caput enim non est collum et est extra collum in ordine ad se: eodem sensu manus non est pes, brachia sunt extra humeros, etc. Hic iterum per rationem corriga-

tur imaginatio quæ non transcendit continuum.

Inst. 2° : Spiritus non potest divinitus esse extensive localiter : ergo nec corpus potest esse inextensive et indivisibiliter.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod spiritus non habeat, nec habere possit partes, secundum quas localiter extendatur : at corpus potest privari partibus integrantibus localiter extensis, quia hoc est effectus secundarius quantitatis qui potest divinitus impediri.

Obj. 3° : Dogma præsentiæ realis multa et gravia inconvenientia Christo indigna continet, ut quod Christus manducetur, dentibus teratur, in ventrem et secessum abeat, a muribus corrodatur, putrescat, in loca sordida cadat, etc.

Resp. simili argumento posse cum ethnicis et Judæis negari mysterium Incarnationis ; dicebant enim pariter esse Deo indignum in utero mulieris portari, in cunis vagire, esurire, flagellari, crucifigi, mori : unde Apost., 1 Cor. 1, dicit: *Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam :* at statim subjungit : *Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.* Sicut ergo hæc ethnicorum et Judæorum argumenta nihil probant contra veritatem Incarnationis, sic nec similia sacramentariorum argumenta quidquam probant contra veritatem corporis Christi in Eucharistia. Quia sicut in Incarnatione non ipsa divinitas portatur in utero, nascitur, esurit, crucifigitur, moritur, sed humanitas ; sic non corpus Christi gloriosum et impassibile modo indivisibili existens in Eucharistia, teritur dentibus, alteratur, corrumpitur, in ventrem et secessum abit, corroditur a muribus, cadit in loca sordida, etc., sed solæ species panis et vini sub quibus continetur quamdiu permanent. Hæc non ignorant hæretici, sed amant fingere monstra quæ oppugnent et quibus mulierculas terreant.

Obj. 4° : Præsentia realis est inutilis ; ergo. Prob. ant. Deus per solum signum corporis Christi posset æque nos nutrire spiritualiter sicut per corpus præsens : patet in aliis sacramentis quæ, cum sint tantum signa, conferunt tamen gratiam : ergo.

Resp. 1° Quis tu, o mortalium ingratissime ! qui infinitæ Dei charitati erga nos terminos constituis ? dic, sodes, pari ratiocinio, inutilis fuit Incarnatio, passio, mors Christi, superflua sacramenta, quia Deus sine illis potuit nobis præstare quod per illa præstat : potuit sane, sed ex immensa charitate noluit: unde scimus noluisse? quia dixit. Ita nec verecunderis dicere de præsentia reali sui corporis : *Cum enim dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos,* se ipsum illis dando in cibum et potum. « Cum enim suum in nos amorem [inquit S. Chrysost., hom. 45 in Joan.] vellet indicare, per corpus suum se miscuit nobis et in unum nobiscum redegit, ut corpus suum (mysticum) cum capite uniretur ; hoc enim amantium maxime est. »

Resp. 2° neg. ant. Sunt enim variæ utilitates præsentiæ realis. 1° Sicut est signum et effectus ardentissimi Christi in nos amoris, ita est maximum incentivum nostri in ipsum amoris; præsertim cum longe aliter afficiamur ad rem præsentem quam ad absentem.[1] 2° Huic infinitæ erga nos charitati competebat ut sua præsentia nos non destitueret in hac peregrinatione.[2] 3° Per hanc præsentiam servantur leges amicitiæ, amicorum enim est convivere. 4° Est immortalitatis et incorruptionis signum et sigillum carni nostræ impressum, ut superius diximus. 5° Christus præsens multa confert, quæ non conferret absens, etsi posset; sicut sanabat omnes qui ipsum tangebant, non sanaturus si non tetigissent.[3] 6° Inde perficitur fides nostra, quæ per hoc mysterium non solum est de divinitate, sed etiam de humanitate, ut dictum est supra § 7 articuli præcedentis.

Inst. 1°: Qui sola fide manducat Christum, fructum passionis ejus percipit; qui vero sine fide realiter manducat, nullum fructum percipit: ergo inutilis est manducatio realis.

Resp. neg. conseq. Quia qui cum fide realiter manducat, plus percipit quam si sola fide manducaret; sicut B. Virgo plus gratiæ recepit concipiendo Christum corpore et fide, quam si sola fide concepisset. Vide S. Augustinum, tract. 27 in Joan. laudatum § 1 hujus articuli.

Inst. 2°: Præsentia realis Christi impedit præsentiam ejus spiritualem et receptionem Spiritus Sancti, juxta illud Joan. 16: *Expedit ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos:* ergo.

Resp. dist. ant. Præsentia[4] realis sacramentalis impedit, etc., neg. ant.; præsentia realis, qua humano modo inter homines conversabatur, conc.; de hac enim præsentia loquitur Christus loco citato. Hæc erat impedimento ne apostoli reciperent plenitudinem Spiritus Sancti, non quidem secundum se, sed partim

[1] Hic q. 75, a. 1, o. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibidem ad 4.

quia divinitus decretum erat eam plenitudinem non esse dandam nisi post mortem, resurrectionem et ascensionem Christi, ut scilicet Christus devicta morte triumphans illam daret; partim quia apostoli tunc nondum satis dignam de suo Domino existimationem habebant, humano adhuc more ipsum diligentes. Ita Sylvius ex Cyrillo, Theophilacto, S. Aug., in cap. 16 Joan., S. Greg., l. 2 *Dialog.*, c. 38, et S. Leone, serm. 2 de Ascensione Domini.

Objiciunt insuper accidentia panis et vini remanere in hoc sacramento, ut testantur sensus, hæc autem non posse existere sine suo subjecto quod est panis et vinum. Item hæc accidentia nutrire, corrumpi et ex earum corruptione alias substantias generari, quæ simplicibus accidentibus non competunt, sed propria sunt substantiarum. Sed de his quæ proprie spectant impanationem, dicemus infra.

ARTICULUS V.

DE TRANSSUBSTANTIATIONE.

Probata contra sacramentarios veritate realis præsentiæ Christi in Eucharistia, nunc decertandum est cum his qui contendunt simul remanere panem et vinum, et qui ideo vulgo dicuntur impanatores; quamvis qui accuratius loquuntur, distinguant inter *impanatores et consubstantiatores*.

Impanatores dicuntur qui docent Verbum sibi assumere hypostatice panem et vinum in Eucharistia, sicut assumpsit humanitem in Incarnatione. Hunc errorem Guitmundus, circa annum 1070, lib. *de Veritate corporis et sanguinis Christi*, tribuit quibusdam Berengarii discipulis. Algerus initio duodecimi sæculi testatur quosdam etiam suo tempore idem docuisse. Bellarminus, lib. 3 *de Sacram.*, c. 11, eumdem errorem tribuit Ruperto abbati, quem tamen alii ab illo vindicant. Thomas Waldensis, tom. 2 *de Sacram.*, c. 65, refert quemdam Joannem Parisiensem docuisse Verbum assumere hypostatice panem in Eucharistia, non immediate, sed mediante parte humanitatis, scilicet corpore suo, ne cogeretur admittere Deum esse panem. Ex discipulis Lutheri solus Osiander impanationem tenuit.

Consubstantiatores dicuntur qui volunt panem in Eucharistia conjungi corpori Christi, sed absque unione hypostatica : ita communiter lutherani post Lutherum, quamvis iste hæresiarcha in hoc errore asserendo non ita constans fuerit. Hos præcesserunt quidam discipuli Berengarii, teste Guitmundo supra citato.

Durandus in 4, d. 11, q. 3, docet formam panis converti quidem in corpus Christi, sed remanere materiam, quæ post consecrationem fit materia corporis Christi, sicut fit in transmutationibus naturalibus. Hanc sententiam quidam rejiciunt ut hæreticam, saltem nunc postquam Trid. expresse definivit, sess. 13, can. 2, « fieri conversionem totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem Christi. » Refert S. Th., hic a. 6, quosdam e contra suo tempore sustinuisse formam substantialem panis remanere et non sola accidentia, contra quos omnes cum Ecclesia catholica,

Dico : In Eucharistia non remanet substantia panis et vini[1], sed vi verborum consecrationis fit vera transsubstantiatio, seu conversio totius substantiæ panis in corpus et totius substantiæ vini in sanguinem Christi.

Prob. 1° ex definitionibus Ecclesiæ in conciliis : concilium Romanum, sub Greg. VII, anno 1079, definit « panem et vinum substantialiter converti in corpus et sanguinem Christi. »

Concil. Lateran. 4, sub Innocentio III, anno 1215, cap. *Firmiter:* « Credimus, inquit, ac confitemur corpus et sanguinem Christi sub speciebus panis et vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane in corpus et vino in sanguinem, potestate divina. »

Concil. Constantiense, anno 1418, sess. 8, damnat articulum Wicleffi dicentis substantiam panis et vini manere in sacramento altaris.

Concil. Florent., in decreto Unionis, dicit : « Verborum Christi virtute, substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur. »

Concil. Trid., sess. 13, cap. 4, sed apertissime et decretorie can. 2, his verbis : « Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiæ panis in corpus et totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit. »

Prob. 2° ex Patribus quos supra laudavimus pro asserenda præsentia reali. Qui enim di-

[1] Hic q. 75, a. 2 et 4, o,

cunt 1° in Eucharistia non esse panem communem, sed corpus Christi verum quod natum est de Virgine Maria; 2° Christum de pane efficere corpus suum; 3° post verba consecrationis non superesse substantiam panis, licet aliter sensus judicent, ideoque illis non esse fidendum; hi, inquam, pro certo agnoscunt transsubstantiationem : atqui hæc dixerunt Patres supra laudati. Consule eorum textus, a. 3 : ergo.

Paucos itaque hic referam qui expressius illam conversionem asseruerunt.

S. Cyrillus Jerosol., *Catechesi Mystagogica :* «Aquam, inquit, aliquando mutavit in vinum, quod est sanguinis propinquum, et non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutasset ?»

S. Ambros., *de Initiandis,* cap. 9: «Si tantum valuit sermo Eliæ ut ignem de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum..... et qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant ?» Et l. 4, *de Sacram.,* c. 4: «Panis iste panis est ante verba sacramentorum, ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi». Vide locum integrum, art. 3.

S. Chrysost., hom. 83 in Matth.: « Qui hæc dona sanctificat et transmutat, ipse est, nempe Christus .»

S. Greg. Niss., *Orat. Cateche.*, cap. 37; «Panis statim per verbum transmutatur sicut dictum est a Verbo: *Hoc est corpus meum* ».

S. Joan. Damasc.,l. 4 *Orthodoxæ fidei*, c.13: «Panis ipse et vinum in corpus et sanguinem Dei transmutatur. Si quæras quonam pacto istud fiat, sat tibi audire hoc fieri per Spiritum Sanctum .» Vide locum integrum loco citato.

Sed difficultas est utrum id probari possit ex verbis consecrationis ? Id negant non solum lutherani, sed quidam catholici, inter quos numeratur Scotus, qui, quamvis transsubstantiationem agnoscant, volunt tamen eam non nisi ex definitionibus Ecclesiæ, et non ex S. Scriptura posse probari. Contra quos

Prob. 3° concl. ex verbis consecrationis [1]. Si verbis consecrationis prolatis remaneret substantia panis, falso diceretur : *Hoc est corpus meum ;* sed dicendum foret : Hic est corpus meum : ergo. Prob. ant. Si verbis consecrationis prolatis remaneret substantia panis cum corpore Christi, hæc demonstraretur per pronomen *hoc :* atqui falsum est panem seu substantiam panis esse corpus Christi : ergo. Prob. maj. Quando duæ substantiæ sunt in eodem loco, una sensibilis per propria accidentia, altera latens et insensibilis sub istis accidentibus, quæ neque ex natura sua, neque ex usu destinata sunt, ut hanc substantiam latentem contineant, qui demonstrat contentum sub istis accidentibus, non designat substantiam latentem sed visibilem et sensibilem per propria accidentia : sic qui haberet panem in quo lateret nummus aureus, non recte diceret demonstrando panem : Hoc est aurum : ergo

Confirm. Concil. Trid. ex verbis consecrationis infert transsubstantiationem; dicit enim: «Quoniam Christus, Redemptor noster, corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit; ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo hæc sancta synodus declarat per consecrationem panis et vini, conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, et totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus: quæ conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia transsubstantiatio est appellata ». Hinc non videtur nunc posse tuto sustineri contrarium.

Colliges 1° ex his, non solum excludi consubstantiationem, sed etiam impanationem. Si enim non remaneat substantia panis, sed tota convertatur in substantiam Christi, manifestum est quod Verbum non assumat sibi hypostatice panem. Sed et id specialius adhuc demonstratur sequentibus momentis. 1° Quia hæc impanatio seu unio hypostatica verbi cum pane est merum figmentum nullum habens fundamentum neque in S. Scripturis, neque in traditione, neque in definitionibus Ecclesiæ, estque inauditum quod Verbum toties assumat hypostatice panem quoties consecrantur hostiæ, et toties dimittat quoties corrumpuntur species, contra commune adagium in theologia receptum, quod Christus nunquam dimisit quod semel assumpsit. 2° De pane eucharistico dicitur Joan. 6 : *Panis quem ego dabo, caro mea est :* atqui panis hypostatice assumptus, etsi possit dici corpus Christi, non tamen esset caro Christi : ergo. 3° Etiam supposita unione hypostatica Verbi ad panem, non verificarentur hæc verba : *Hoc est corpus meum;* quia vel intelliguntur de corpore panaceo, vel de corpore carneo. Non de corpore panaceo, qui subjungit evangelista : *Quod pro vobis tradetur;* non autem corpus panaceum, sed carneum fuit pro nobis traditum. Non de corpore carneo, quia quando duo uniuntur in uno supposito, licet utrumque prædicetur de

[1] Ibid.

supposito, ut homo est Deus, Deus est homo, id est, suppositum habens humanitatem est Deus, et suppositum habens divinitatem est homo, quod verum est; neutrum tamen prædicatur de altero: sic licet Verbum assumpserit corpus et animam, non potest dici, quod anima sit corpus e et contra: ergo similiter non posset etiam in hac hypothesi dici : Hoc seu panis est corpus Christi carneum.

Colliges 2° non remanere materiam panis et vini informatam anima rationali Christi, neque formam, sola materia conversa in corpus Christi, neque subsistentiam et existentiam panis, quia Trid. definit fieri conversionem totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem Christi, manentibus duntaxat accidentibus panis et vini.

ARTICULUS VI.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objectiones petuntur ex triplici capite : 1° ex SS. Patribus; 2° ex accidentibus remanentibus; 3° ex insufficientia probationis desumptæ ex verbis consecrationis.

§ I.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Obj. 1° Eucharistiam sæpe tum in S. Scriptura cum in Patribus vocari panem. At ita vocari partim ratione accidentium panis, partim quia ex pane fit, exposuimus supra, art. 4, § 2, regula 2. Vide.

Obj. 2° : Quidam SS. Patres docent expresse remanere naturam et substantiam panis in Eucharistia, eumque uniri corpori Christi, sicut natura divina et humana uniuntur in Incarnatione. Sic S. Chrysost., epist. *ad Cæsarium* monachum, impugnans synousiastas seu apollinaristas, eutychianorum præcursores, asserentes in Christo commixtionem naturarum, probat Christum esse unum filium, unam personam, etsi naturæ in eo non sint permixtæ et utraque retineat suas proprietates, ad quod probandum utitur exemplo Eucharistiæ et dicit : « Sicut antequam sanctificetur panis, panem nominamus, divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus est Domini corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit, et non duo corpora, sed unum corpus Filii prædicatur; sic et divina inundante corpori natura unum Filium, unam personam utraque hæc fecerunt ».

Theodoretus, *Dialogo* 2, qui inscribitur *Inconfusus*, eodem modo loquitur : « Neque enim, inquit, symbola mystica post sanctificationem a sua natura recedunt, manent enim in priori substantia et figura et forma, et videri tangique possunt sicut et prius ».

Gelasius papa, qui obiit anno 496, lib. de *Duabus Naturis in Christo* adversus Eutychianos, dicit pariter : « Certa sacramenta quæ sumimus corporis et sanguinis Christi, divina res est; propter quod et per eadem divinæ efficimur consortes naturæ, et tamen esse non desinit substantia vel natura panis et vini » : ergo.

Respondent quidam cum cardinali Perronio verba Theodoreti non accurate reddi ab interprete e Græco in Latinum, nec debuisse vertere « manent in priori substantia, figura et forma »; sed « manent in prioris substantiæ forma et figura »; quod probat ex Græco. Quantum ad Gelasium, multi contendunt hunc libellum *de duabus naturis* non esse Gelasii papæ ; 1° quia, teste Gennadio et Honorio Augustodunensi, opus Gelasii est grande volumen, cum opus unde argumentum eruitur sit libellus exiguus ; 2° quia auctor hujus libelli laudat, inter Ecclesiæ Patres, Eusebium arianorum partibus addictum, cujus scripta declaravit apocrypha ipse Gelasius ; 3° quia hunc libellum primum ediderunt lutherani, anno 1527, ex codice mendoso, quemque suis additamentis amplius, ut verisimile est, adulterarunt. Plures alias suppositionis rationes vide apud Cano, *de Locis Theol.*, lib. 6, c. ultimo, et Bellarm., lib. 1, *de Script. Ecclesiast.*, in Gelasio. Præmissis itaque his responsionibus,

Resp. laudatos Patres per naturam et substantiam panis intelligere duntaxat accidentia et proprietates panis quibus ejus natura et substantia dignoscitur; frequens namque est apud SS. Patres, ut his vocabulis : « Natura, substantia », intelligant non substantiam proprie dictam, sed congeriem accidentium quibus una res dignoscitur et ab alia secundum vulgus distinguitur. Sic ipse S. Chrysost., hom. 12 in Genes. de igne fornacis Babylonicæ, dicit : « Dominus prout vult unumquodque elementorum in contrariam vertit substantiam »; et hom. 4 ad Pop. Antioch. : « Pietas juvenum rerum naturam mutavit »; certo tamen constat non naturam aut substantiam ignis mutatam fuisse, sed proprietates solum

et accidentia. Theodoretus, laudato Dialogo, de de humore et fluiditate, quæ sunt proprietates aquæ et non ejus substantia seu natura, dicit « affines naturas misceri. » S. Ambros., *in Hexameron*, l. 3, c. 2, et *de Myst.*, c. 9, dicit « naturas mutatas fuisse quando e petra aqua fluxit, et ferrum aquæ supernatavit. » Non est ergo mirum si Patres in objectione laudati per naturam et substantiam panis ea accidentia et proprietates intellexerunt, quibus perceptis quilibet panem intelligit; et ita revera intellexisse constat ; nam S. Chrysost. dicit ibid : « Non duo corpora, sed unum corpus Filii prædicatur »; si autem remaneret vera substantia panis qualis erat antea, nihil prohiberet prædicari duo corpora in Eucharistia, cum re ipsa essent duo, nempe corpus Christi et panis. Theodoretus similiter, loco cit., explicat quid intelligat nomine substantiæ dicens : « Illud ergo corpus priorem habet formam, figuram et circumscriptionem », quæ sunt corporis accidentia ; et ibid. aperte docet transsubstantiationem immediate post verba objecta subjungens : « Intelliguntur autem ea quæ facta sunt et creduntur et adorantur, ut quæ illa sint, quæ credantur, id est, mutata in verum corpus et sanguinem, alias enim non possunt esse objectum fidei et adorationis nostræ. » Item ibid. approbat istud dictum eranistæ seu eutychiani : « Symbola dominici corporis et sanguinis alia quidem sunt ante sacerdotis invocationem, post invocationem vero mutantur et alia fiunt. » In hoc ergo solum stat comparatio quam faciunt laudati Patres inter Incarnationem et Eucharistiam contra apollinaristas et eutychianos, quod sicut in Eucharistia sunt duæ naturæ, scilicet accidentia panis et corpus Christi, et tamen unicum corpus, ita in Christo sunt duæ naturæ inconfusæ cum suis proprietatibus, et tamen una persona.

Ins. 1° : S. Chrysost. intendit probare contra synousiastas seu apollinaristas duas naturas manere in Christo inconfusas, quia in Eucharistia remanent duo corpora, scilicet panis et Christi, impermixta : atqui istud argumentum nihil probaret si per substantiam panis intelligat mera accidentia et non corpus materiale : ergo.

Resp. neg. maj. Expresse enim dicit S. Chrysost. non esse duo corpora in Eucharistia. Itaque synousiastæ, eutychianismi præcursores, dicebant Verbum habere carnem sibi coæternam et consubstantialem, sine tamen circumscriptione, anima, mente et aliis proprietatibus nostræ carnis; eas autem in tempore assumpsisse similitudinarie et apparenter, divinitatemque illi fuisse loco animæ et mentis, et sub illa similitudine ac phantasmate cum hominibus fuisse conversatum, passum, mortuum ; post ascensionem vero, iterum circumscriptionem cæterasque carnis nostræ proprietates exuisse, quia arbitrabantur ex duabus naturis veris cum propriis agendi principiis et proprietatibus inconfusis resultare duas personas. Hos igitur impugnans Chrysost. dicit in Christo fuisse veram naturam humanam nostræ similem cum omnibus suis proprietatibus, circumscriptione, principiis intelligendi, volendi, etc., neque ex his accidentibus et principiis agendi diversis magis tolli unitatem personæ in Christo, quam tollatur unitas corporis Christi in Eucharistia ex hoc quod accidentia panis cum corpore in ea remaneant impermixta. Et ibi, ut jam dixi, sistit paritas; neque enim est necesse ut exempla ex omni parte conveniant rei de qua agitur. Imo, si, ut volunt objicientes, S. Chrysost. asseruisset remanere veram substantiam panis cum corpore Christi, inde arguissent synousiastæ non esse in Christo unam personam, sicut in Eucharistia caro Christi et substantia panis non sunt unum corpus, sicque S. Doctor oppugnans synousiastas præformasset nestorianismum.

Inst. 2° : Theodoretus seu orthodoxus in laudato Dialogo, eranistæ seu eutychiano dicenti corpus Christi post ascensionem in divinitatem mutatum esse sicut symbola dominici corporis post sacerdotis invocationem mutantur, respondet : « Retibus quæ ipse texuisti captus es, neque enim symbola mystica post sanctificationem recedunt a sua natura, remanent enim in priore substantia, figura et forma, et videri tangique possunt sicut prius » : atqui secundum nos symbola mystica panis recedunt a sua natura nec remanet prior substantia : ergo secundum nos eranistes suis retibus non capitur.

Resp. neg. min. Secundum nos enim mystica symbola, id est, accidentia non recedunt a sua natura accidentis scilicet, et remanet prior substantia quoad apparentiam, quatenus remanet congeries proprietatum, quibus substantia exterius apparet et dignoscitur, ut dictum est; sicque eranistes suis retibus capitur; quia intendebat carnem Christi post ascensionem absorptam esse a divinitate non secundum se, quippe quæ, juxta istos eutychianos, divinitati erat coæterna et consubstantialis, sed quoad carnis proprietates, circumscriptionem scilicet et alias quas in Incarnatione similitu-

dinarie assumpserat : cum ergo dicit naturam humanam quoad suas proprietates post ascensionem in divinitatem esse mutatam, sicut mystica symbola in Eucharistia mutantur in corpus Christi, vere suis retibus capitur, siquidem panis secundum sua accidentia non absorbeatur per corpus Christi in Eucharistia.

De Ruperto jam dixi a quibusdam impanationis accusari, ab aliis excusari : contra ipsum vide, si lubet, Bellarm., l. 3 *de Sacram.*, cap. 11; pro ipso Contenson., hic l. 11, parte 2, diss. 1, cap. 1, speculat .2, et Tournely, hic q. 3, a. 3.

Obj. 3° : Hoc nomen *transsubstantiatio* est novum et ante concilium Lateran 4, sub Innocentio III, anno 1215, inauditum : ergo rejiciendum.

Resp. 1° neg. ant. Hoc enim nomen legitur in epist. 140 Petri Blesensis, circa annum 1160; item in antiqua professione fidei Tolosanorum hæreticorum apud Baronium, ad annum 1178; item in epist. Gofredi ad cardinalem Albanensem apud eumdem Baronium, ad annum 1188.

Resp. 2° dato ant. neg. conseq. Habet enim Ecclesia potestatem instituendi novas voces quando eas judicat necessarias ad melius exprimendum dogma catholicum, et efficacius occurrendum tergiversationibus hæreticorum. Sic contra arianos usurpavit vocem ομοουσιος, contra nestorianos Θεοτοκος, et alias similiter.

§ II.

Solvuntur objectiones ex accidentibus remanentibus, et simul impugnatur cartesianismus.

Obj. 1° : Accidentia non possunt esse sine suo subjecto : atqui accidentia panis et vini remanent in Eucharistia : ergo remanet substantia panis et vini.

Huic argumento varie varii respondent[1]. Quidam dicunt hæc accidentia esse in aere circumstante, tanquam in subjecto; at id non potest dici, 1° quia hujusmodi accidentium aer non est susceptivus; 2° quia hæc accidentia non sunt ubi est aer, quinimo ad motum illorum depellitur aer; 3° quia accidentia non transeunt de subjecto in subjectum, accidens enim accipit numerum a subjecto : unde non potest esse quod idem numero accidens modo sit in uno, modo in altero subjecto; 4° quia cum aer non spolietur accidentibus propriis, simul haberet accidentia propria et aliena. Nec dici potest quod hoc fiat miraculose virtute consecrationis, quia verba consecrationis hoc non significant, quæ tamen non efficiunt nisi suum significatum.

Alii dixerunt hæc accidentia[1] esse tanquam in subjecto in corpore Christi; sed neque id dici potest, quia substantia humani corporis nullo modo potest his accidentibus affici; neque etiam est possibile quod corpus Christi gloriosum et impassibile alteretur ad suscipiendas hujusmodi qualitates. Adde quod deberet esse localiter extensum, et quod, ut modo dicebam, accidens non transit de subjecto in subjectum.

Recentiores philosophi, qui essentiam corporis reponunt in trina extensione locali in longum, latum et profundum, nullum agnoscunt accidens solidum et absolutum a corpore distinctum : unde ut explicent Eucharistiæ mysterium, in quo fide certum est non manere substantiam panis et vini, manere tamen accidentia seu species illorum, nimirum eamdem magnitudinem, eumdem colorem, figuram, saporem, etc., non parum desudant et in varios dicendi modos abeunt : duos propono.

Quidam dicunt Deum in sensibus nostris et in anima easdem impressiones per se ipsum operari ad præsentiam Eucharistiæ, quas operabatur panis et quas operaretur si adesset. Ita P. Magnan.

Alii dicunt remanere quidem accidentia, non tamen sine subjecto, sed in corpore Christi subjectata, non quidem eodem numero quæ prius erant, sed eadem specie, orta ex diversis præsentiis ejusdem corporis Christi replicati in loco cujuslibet particulæ panis ultimo sensibilis. Ita Antonius Lengrand, philosophiæ professor in collegio regio Duaci, in opusculo inscripto : *Concordia fidei et rationis*, typis Duacenis anno 1711, contra quem scripsi dissertationem *De mente Ecclesiæ circa accidentia Eucharistiæ*, typis Leodiensibus 1714.

In ea dissertatione constans esse dogma in Ecclesia receptum, remanere in Eucharistia accidentia solida absque ullo subjecto substantiali, neque absque temeritatis nota posse contrarium sustineri, demonstravi.

1° Ex concilio Constantiensi in quo, sess. 8, damnata est hæc Wicleffi propositio : « Accidentia panis et vini non remanent sine subjecto in sacramento altaris » : cujus contradictoria est ista : « Accidentia panis et vini manent in sacramento altaris et non manent ibi cum

[1] Hic q. 77, a. 1. o.

[1] Ibid.

subjecto », ut ibidem ostendi secundum accuratioris dialecticæ regulas contra adversarii sophismata.

2° Ex concilio Trid., sess. 13, can. 20, ubi definitur manere duntaxat species panis et vini, per quas species intelligi accidentia solida probavi et mox iterum probabo.

3° Ex concilio Coloniensi, p. 17, cap. 15, et ex Catechismo Romano, 2 p., n. 25, ubi istud dogma expresse et in terminis asseritur.

4° Ex Patribus Irenæo, Strabone, Alcuino, Anselmo, Petro Lombardo, S. Thoma et omnibus theologis ante natum cartesianismum. Hæc fusius deducta in laudata dissert. potest videre lector; eam enim ex integro hic exscribere non vacat, pauca tamen specialia proponam contra utrumque dicendi modum cartesianorum.

Impugnatur primus dicendi modus cartesianorum.

Primo de fide est decisum in concilio Trid., sess. 13, can. 2, remanere in Eucharistia « species panis et vini », et cap. 3, ac can. 3 : « totum Christum contineri sub unaquaque specie »: atqui per species non possunt intelligi nisi accidentia absoluta panis et vini, et non tantum species intentionales, ut vult iste modus : ergo. Prob. Min. Certum est illas species quæ secundum fidem solæ remanent, esse aliquid reale et non purum nihil; nihil enim non remanet, nec dividitur, nec alicujus rei potest esse species, nec sacramentum seu signum sensibile constituere; sunt autem aliquid reale se tenens vel ex parte hostiæ consecratæ, vel ex parte potentiæ sentientis tantum, hoc est, ut vult iste dicendi modus, solæ species intentionales, seu sensatio in organis excitata a solo Deo ad præsentiam panis eucharistici : atqui hoc secundum dici non potest : ergo primum, sicque sunt accidentia solida sine subjecto.

Prob. min. multipliciter. 1° Juxta concilium, Christus est præsens sub qualibet specie : atqui absurdum est dicere Christum esse sub gustu, tactu, visu, etc.: ergo. 2° Juxta fidem istæ species dividuntur in partes et separantur per ministrum, quod de speciebus intentionalibus dici non potest. 3° Si nihil reale sensibile remanet ex parte objecti, sequitur quod Eucharistia non sit signum sensibile adeoque nec sacramentum, præsertim dum hostia consecrata clauditur in pixide, tunc enim nihil est sensibile etiam ex parte sensuum : item quod non consistat in re permanente, sed in actione transeunte ; species enim intentionales, cum non sint nisi variæ sensuum modificationes, non habent esse permanens : unde Christus in pixide clausus, non potest esse sub specie panis, cum tunc nulla esset in sensibus modificatio seu impressio, adeoque nec species. 4° Sequeretur quod cum sacerdos tangit, frangit, manducat, porrigit hostiam, nihil reale tangat, frangat, manducet, porrigat, sed imaginarie tantum et intentionaliter, non secus ac somnians escis imaginariis reficitur ; aut dicendum corpus Christi immediate tangi, frangi, manducari, etc., quod est adhuc magis absonum et communi Ecclesiæ sensui contrarium, secundum quem corpus Christi est ibi insensibiliter et inalterabiliter. 5° Sequeretur quod sensus nostri rite dispositi deciperentur circa proprium objectum debite propositum, quod negat Ecclesia in officio divino, et quod repugnat manifeste rationi, sicut enim impossibile est quod noster intellectus intelligat nisi aliquid intelligibile, sic impossibile est quod noster oculus videat nisi aliquid visibile.

Impugnatur secundus dicendi modus cartesianorum.

Juxta illud systema totum corpus Christi est in qualibet parte hostiæ ultimo sensibili cum trina extensione locali in longum, latum et profundum, ex cujus præsentiis sic multiplicatis resultant eadem accidentia non numero, sed specie, quæ resultabant ex varia dispositione partium panis, sicque ea accidentia subjectantur in corpore Christi, sicut accidentia priora panis subjectantur in pane.

1° Iste dicendi modus directe contradicit S. Thomæ supra citato, qui probat hæc accidentia non posse subjectari in corpore Christi, tum quia substantia corporis humani non potest affici his accidentibus, tum quia corpus Christi gloriosum et impassibile non potest alterari ad suscipiendas hujusmodi qualitates.

2° Si accidentia non maneant eadem, sed in alia commutentur, non erit tantum transsubstantiatio in hoc sacramento, sed etiam transaccidentatio, quod est inauditum in Ecclesia.

3° Si accidentia quæ remanent et sensibus percipiuntur, sint accidentia corporis Christi et in ipso subjectentur, denominabunt corpus Christi album, durum, rotundum, sapidum, etc., quod citra blasphemiam dici nequit. Prob. seq. 1° Ubi est forma, ibi est formalis effectus formæ et ejus denomina-

tio : atqui effectus formalis horum accidentium, est reddere album, rotundum, etc., et, ex adversariis, hæc accidentia seu, ut volunt, hi modi sunt in corpore Christi : ergo ipsum efficient et denominabunt album, durum, etc. 2° Illud dicimus album, durum quod in omnibus et semper sensationes albedinis, duritiei, etc., excitat : atqui juxta systema adversariorum corpus Christi id præstat : ergo idem quod prius.

Nec hujus argumenti vim infringunt, dum respondent ideo hæc accidentia non denominare corpus Christi, eo quod non oriantur ex diversa dispositione particularum insensibilium corporis Christi, sicut oriebantur ex diversa dispositione particularum insensibilium panis, sed duntaxat ex diversis præsentiis totalibus ejusdem corporis pluries reproducti : futilis est, inquam, hæc responsio, nec vel minimum argumento satisfacit ; etenim impossibile est formam alicui subjecto inesse, quovis modo insit, et non ei tribuere effectum formalem primarium, adeoque et formæ denominationem, cum effectus formalis formæ nihil aliud sit, quam ipsa forma communicata. Id etiam exemplis patet : sic paries non minus vere denominatur albus, quam homo, licet ipsi parieti proveniat albedo ab extrinseco dealbante, homini vero ab intrinseco ; sic homo dicitur justus, fidelis, etc., a justitia, fide, etc., non equidem ortis ex diversa dispositione partium animæ quæ non sunt, nec partium corporis, quia hæ virtutes sunt mere spirituales, sed ab extrinseco supernaturaliter infusis.

Nec quidquam facit ad rem exemplum quod adducunt de Æthyope reproducto sub velamine albo, qui tamen ideo non diceretur albus. Disparitas est enim quod illud velamen album non afficeret intrinsece in genere causæ formalis hunc Æthyopem, nec ipsi inhæreret ut accidens, nec tandem ullo modo ab ejus intrinseco procederet, sed foret tantum collocatus sub isto velamine, quasi sub tecto aut tentorio ; at vero accidentia eucharistica, juxta systema positum, afficerent intrinsece corpus Christi, ipsi ut subjecto inhærerent in genere causæ formalis, et ex ipso aut saltem ex ejus præsentiis, ut volunt, proflluerent.

Insuper gratis et falso asserunt adversarii hæc accidentia in pane oriri ex diversa dispositione ejus partium insensibilium. 1° Gratis ; nullam enim hujus assertionis rationem afferunt, aut quo microscopio id deprehenderint, non ostendunt. 2° Falso ; quo enim pacto, qua arte fieri aut concipi potest, insensibile, seu dispositionem partium insensibilium afficere sensibiliter sensus nostros, sicut afficiunt accidentia panis et aliorum corporum? Qui hæc credit, credat pariter ignem posse refrigerare et aquam exsiccare, siquidem non major sit repugnantia quod ignis refrigeret et aqua exsiccet, quam quod insensibile causet sensationem ; credat, inquam, apertissimam omnium implicantiam, idem simul posse esse et non esse ; si enim insensibile sentiatur, erit profecto simul et non erit insensibile.

4° Juxta istud systema et cartesianorum principia, corpus Christi erit panis, quia secundum ipsos, panis nihil est aliud quam materia quæ hæc et alia panis accidentia nobis exhibet. Item corpus Christi per propria accidentia non secus ac panis per sua, immediate tangetur, frangetur, manducabitur, in ventrem et in secessum abibit,quod est stercoranistarum hæresis. Item movetur localiter, est sibi simul dextrorsum et sinistrorsum, simul supra se et infra se, simul rectus et inversus, simul quiescit et movetur, variasque alias antilogias et absurditates quæ ex bilocatione circumscriptiva sequuntur, subire cogitur hæc sententia.

5° Tandem impossibile videtur atque inintelligibile, quod corpus Christi localiter extensum cum omnibus suis membris et organis in ordine ad locum, sit in quantumvis minima parte hostiæ vix microscopio attingibili, sine ulla constrictione, alteratione et irreverentia, idque millies in qualibet hostia, toties scilicet quot sunt particulæ hostiæ ultimo sensibiles.

His ergo dimissis et explosis ad argumentum initio factum, resp. dist. maj. Accidentia non possunt esse sine subjecto naturaliter et de lege ordinaria, conc.; supernaturaliter et de lege extraordinaria, neg.

Inst. 1° : Quod est de essentia alicujus, ab eo divinitus separari non potest et alteri speciei convenire ; atqui inhærentia actualis seu existentia actualis in alio est de essentia accidentis actu existentis, et existentia sine alio de essentia substantiæ actu existentis : ergo. Prob. min. Illud est de essentia accidentis et substantiæ quod ponitur in eorum definitione : atqui accidens definitur ens alteri inhærens, seu in alio existens, substantia ens per se subsistens : ergo.

Resp. neg. min. Ad prob. dist. min. Accidens definitur ens alteri inhærens actualiter, neg. min.; ens alteri inhærens aptitudinaliter,

conc. min. Similiter substantia definitur ens per se subsistens aptitudinaliter et non actualiter. Ita D. Th. 3 p., q. 77, a. 1, ad 2, ubi sibi propositum idem argumentum sic solvit: « Non est ergo definitio substantiæ ens per se sine subjecto, nec definitio accidentis ens in subjecto; sed quidditati seu essentiæ substantiæ competit habere esse non in subjecto, quidditati seu essentiæ accidentis competit habere esse in subjecto; in hoc autem sacramento non datur accidentibus quod ex vi suæ essentiæ non sint in subjecto, sed ex divina virtute sustentante; et ideo non desinunt esse accidentia, quia nec separatur ab eis definitio accidentis quæ est aptitudo ad subjectum quæ semper manet in iis, non actualis inhærentia, nec competit eis definitio substantiæ. » Idem docet in 4, dist. 12, q. 1, a. 1, quæstiunc. 1, ad 2, et rationem subdit ibid. « Quia esse seu existere in nulla quidditate creata est intrinsecum (seu essentiale) prædicatum »; hoc enim solius Dei est proprium. Si ergo existentia ut sic non sit de essentia entis creati ut sic, ut fusius probatur in metaphysica, bene sequitur quod talis vel talis existentia, per se scilicet vel in alio, non sit de essentia talis entis in particulari, substantiæ vel accidentis, sed sola aptitudo ad talem vel talem existentiam.

Inst. 2°: Inhærentia actualis est de essentia accidentis actu existentis: ergo. Prob. ant. Omne quod actu existit, essentialiter existit in se vel in alio: atqui accidens actu existens non existit essentialiter in se, alias nunquam posset existere in alio: ergo essentialiter existit in alio. Prob. maj. Differentiæ divisivæ alicujus generis conveniunt essentialiter illius speciebus: atqui existentia actualis in se et existentia actualis in alio sunt duæ differentiæ divisivæ entis actu existentis immediate et adæquate ipsum dividentes, eo quod necesse sit ut omne ens actu existens alterutram habeat: ergo.

Resp. neg. ant. Ad probat. neg. maj.: ad prob. dist. maj. Differentiæ essentiales divisivæ alicujus generis conveniunt essentialiter illius speciebus, conc. maj.; differentiæ accidentales, neg. maj., et distincta min. ad sensum maj. neg. conseq. Dico igitur existentiam actualem in se, et existentiam actualem in alio esse differentias accidentales entis actu existentis, quia ipsum dividunt ratione existentiæ actualis quæ, ut jam diximus, non est essentialis enti: sicut si, v.g., divideretur corpus coloratum in album et nigrum, divisio foret quidem essentialis respectu coloris, accidentalis vero respectu corporis; quia color ratione cujus fieret hæc divisio, ipsi corpori est accidentalis. Similiter ergo cum dividitur ens actu existens, in actu existens per se, et actu existens in alio, divisio potest quidem dici essentialis respectu actualis existentiæ, non vero respectu entis, cum actualis existentia ratione cujus fit divisio sit ipsi accidentalis.

Porro inhærentiam actualem non esse de essentia accidentis actu existentis, quod est fundamentum solutionum nostrarum, constat, 1° quia existentia actualis ut sic non est de essentia entis creati ut sic, ut jam diximus ex D. Th. et probatur in metaphysica: ergo nec existentia actualis determinata, scilicet in alio, seu inhærentia actualis, est de essentia entis determinati, scilicet accidentis. Quod est adhuc verius in sententia thomistarum qui probant in metaphysica inhærentiam actualem esse modum existentiæ, et ipsam præsuppo nere in accidente.

2° Sic se habet inhærentia actualis ad acc dens actu existens, sicut subsistentia actuali ad substantiam actu existentem: atqui subsistentia actualis non est de essentia substantiæ actu existentis, ut patet in mysterio Incarnationis, in quo natura humana spoliatur subsistentia propria et subsistit subsistentia Verbi: ergo.

3° Ideo inhærentia actualis est necessaria accidenti, quia cum sit debilis et infirmæ naturæ, se solo stare non potest; sed indiget fulcro et subjecto, a quo tum in genere causæ materialis receptivæ, tum in genere causæ secundæ efficientis dantis esse, sustentetur: atqui Deus potest supplere causalitatem subjecti, non quidem in genere causæ materialis, sed efficientis, et se solo præstare in accidente quod facit cum subjecto, sicut cum producit hominem, puta Adam, vel alios effectus sine concursu solito causarum secundarum: ergo inhærentia actualis non est de essentia accidentis, etiam actu existentis, et ab illo divinitus separari potest.

Hinc eleganter quidam recentior: Ostendant [hæretici] si possint, Creatorem omnipotentem, qui omnia de nihilo condidit, creata non posse sine naturalibus fulcris conservare; forte creaturarum adminiculo eget conservator Deus facta ne pereant, qui ipsis adminiculis sustentandi vim contulit.

Inst. 3°: Dato quod inhærentia actualis non sit de essentia accidentis, saltem accidens non potest actu existere sine aliqua inhærentia ac-

tuali : ergo. Prob. ant. Substantia non potest actu existere sine aliqua subsistentia actuali : ergo nec accidens sine aliqua inhærentia actuali. A pari.

Resp. neg. ant. Ad probat. transeat ant. et neg. conseq. Disparitas est quod existentia substantiæ præsupponat subsistentiam ; in accidente vero, existentia præsupponitur ad inhærentiam; et ratio hujus discriminis est, quia existentia substantiæ est existentia perfecta, et dans primum esse; adeoque non competit nisi toti perfecto et completo seu termino, non vero parti, quæ non existit primo et per se, sed dependenter a toto quod supponit prius se : substantia autem completur, perficitur et terminatur per subsistentiam, et si præsupponitur ad existentiam, ita ut remota subsistentia, removeatur etiam existentia substantialis prout est existentia perfecta et per se. At vero e contra accidens non habet existentiam perfectam per se, et totalem, sed imperfectam et indigentem altero ut ibi terminetur et non decidat : unde potius convenit accidenti talis existentia quam inhærentia per quam perficitur; per illam enim alteri innititur et terminatur; et ita sublato subjecto cui innititur accidens, conservat Deus speciali concursu, sine ista innitentia, ipsum esse accidentis, quod antea cum subjecto conservabat.

Dixi ; Transeat ant. Non enim constat apud omnes, et illud negant Cajetanus 3 p., q. 4, a. 2, Philippus a S. Trinitate, q. 20 *Metaphysicæ*, a. 4, et potest dici quod possit existere substantia sine subsistentia saltem positiva.

Inferes : Ergo saltem in hoc casu accidens speciali Dei beneficio fiet substantia. Prob. illatio : speciali Dei beneficio fiet ens per se existens : ergo substantia.

Resp. 1° neg. illationem. Ad probat. dist. ant. ut supra : Fiet ens per se existens, remanente semper exigentia naturali subjecti, conc. ant.; sine exigentia naturali subjecti, neg. ant. Cum enim ex natura sua non sit ens per se existens, sed petens existere in alio, semper haberet inhærentiam aptitudinalem ex se ad subjectum, et sic semper remaneret accidens; substantia enim est ens existens per se ex natura sua, sine tali exigentia subjecti.

Resp. 2° dist. idem ant. Speciali beneficio esset ens per se existens positive, neg. ant.; esset ens per se existens negative, conc. ant. et neg. conseq. Dupliciter igitur dicitur per se existere : 1° positive, id est, per aliquam formam seu modum positivum, qualis est subsistentia; et sic existit substantia; 2° dicitur existere per se negative, id est, non existere in alio, sine tamen aliquo modo seu forma positiva; et sic existit accidens in Eucharistia separatum, ut dicemus modo.

Repones : Accidens non potest existere separatum a subjecto, neque per modum positivum, neque per negationem inhærentiæ : ergo. Prob. ant. Pro prima parte; quia talis modus positivus foret vel substantialis vel accidentalis : non substantialis, quia nulli substantiæ debetur; non accidentalis, quia modus accidentalis non potest extra subjectum sustentare et consistere, cum ex se petat subjectum, hoc ipso quod est accidentalis et positivus, et eadem foret de ipso difficultas ac de accidente.

Prob. secunda pars : 1° Accidens existens separatum a substantia est nobilius accidente inhærente : atqui si existat per solam negationem inhærentiæ sine modo superaddito, non erit nobilius : ergo. Prob. min. Quando proprietas tollitur ab aliqua essentia et illi nihil additur, ista res non fit perfectior, sed imperfectior: v. g., si calor auferatur ab igne et nihil illi adderetur, non esset ignis perfectior, sed imperfectior : atqui saltem, juxta peripateticos, inhærentia actualis est proprietas accidentis : ergo.

Prob. eadem pars : 2° Substantia non potest existere actu in subjecto per negationem existendi per se : ergo nec accidens potest existere actu per se per negationem existendi in alio.

Resp. 1° Conc. ant. pro prima parte, propter rationes allatas in argumento, licet tamen plures peripatetici oppositum sentiant; neg. pro secunda parte. Ad primam probat. neg. min. Ad probat. dist. maj. Quando aliqua proprietas ab aliqua essentia tollitur et nihil ei additur, non fit perfectior si ista proprietas non sit imperfectio, conc. maj.; si ista proprietas sit imperfectio, neg. maj. Jam autem inhærentia actualis, dato quod sit proprietas, est imperfectio, utpote dependentia ab alio, et consequens naturam accidentis reduplicative ut infirmam et imperfectam : unde accidens separatum a subjecto est perfectius per remotionem talis imperfectionis et non per novam perfectionem additam.

Insuper et præcipue dico 2° ad min. hujus syllogismi, inhærentiam actualem, quantum ad actum inhærendi, non esse proprietatem accidentis, sed actum proprietatis; proprietas autem est ipsa inhærentia aptitudinalis proxima, sive est inhærentia proxima actualis, ut ita dicam, quantum ad habitum : sicut, v.

g., risibilitas quantum ad actualem risum non est proprietas hominis, sed actus tantum proprietatis ; sed risibilitas quantum ad habitum seu radicem, est ejus proprietas; nec inde fit homo imperfectior, quando actu non ridet, etsi aliquod positivum isti privationi risus non succedat.

Dices : Dictum est supra inhærentiam aptitudinalem esse essentiam accidentis : ergo non potest esse ejus proprietas.

Resp. dist. ant. Inhærentia aptitudinalis remota et fundamentalis est essentia accidentis, conc. ant.; inhærentia aptitudinalis formalis et proxima est essentia accidentis, neg. ant. et conseq. Essentia igitur accidentis est natura essentialiter imperfecta et infirma, adeoque respiciens substantiam, et hoc est quod dicitur inhærentia aptitudinalis remota et fundamentalis, quia ex illa sequitur in accidente quædam potentia seu aptitudo proxima et formalis ad inhærendum, et hæc est ipsius proprietas, cujus actus est actualis inhærentia; et cum definitur accidens, ens in alio, seu melius, ut diximus supra ex D. Th., ens cui debetur esse in alio, si definitio tradatur essentialiter, debet intelligi de inhærentia aptitudinali remota et fundamentali; quod si intelligatur inhærentia aptitudinalis proxima et formalis, erit definitio descriptiva ; et sic plerumque intelligitur et traditur, ut magis explicetur dependentia accidentis a substantia.

Ad secundam probationem ant. supra positi, resp. 1° neg. conseq. Quia esse in aliquo per inhæsionem importat necessario quid positivum; at vero esse per se potest concipi vel positive pro forma, scilicet pro subsistentia positiva, vel pro negatione essendi in alio: sicut rationalitas, v. g., non potest sumi nisi positive, irrationalitas vero sumi potest, vel positive pro forma aliqua, ut in bruto, vel negative pro mera negatione rationalitatis, ut in nihilo, lapide, etc. Altera disparitas est quod existentia substantiæ supponit subsistentiam, ut diximus; existentia vero accidentis non supponit inhærentiam, sed supponitur ad illam.

Urgebis : Minus dependet substantia ab accidentibus, quam accidentia a substantia : atqui non potest esse substantia sine omni accidente : ergo nec accidens sine omni substantia. Prob. min. Substantia non potest esse sine « ubi et quando » juxta illud: « Quidquid est alicubi et quando est » : ergo substantia, etc.

Resp. neg. min. Ad probat. dist. ant. Substantia non potest esse sine *ubi* et *quando* fundamentali et radicali, conc. ant.; sine *ubi* et *quando* actuali et formali, neg. ant. Cum enim *ubi* et *quando*, actualiter et formaliter sumpta, sint modi resultantes in corpore ex mensuratione loci et temporis, Deus potest impedire ne resultent isti modi, remanente in corpore exigentia et fundamento ad illos ex ista mensuratione loci et temporis ; sicut, v. g., impedivit ne ex natura humana Christi resultaret modus illi naturalis, scilicet subsistentia. Ad axioma vero allatum, dico debere intelligi juxta communem et naturalem rerum ordinem, vel de *ubi* et *quando* radicaliter sumptis. Alia argumenta videri possunt in præfata nostra dissertatione, ex qua ista excerpsimus.

Petes utrum omnia accidentia in hoc sacramento sint sine subjecto, an sola quantitas?

Resp. [1] solam quantitatem existere sine subjecto, cætera vero existere in quantitate.

Ratio est 1° [2] quia sic salvatur modus connaturalis existendi aliorum accidentium, nec multiplicantur miracula, sed sufficit quod quantitas existat separata a subjecto ; cætera enim accidentia connaturaliter sustentantur a quantitate, et a mediante ea substantia: unde nulla fit mutatio in aliis accidentibus.

2° Quia cætera accidentia seu qualitates [3], color, sapor, etc., non sunt divisibiles nisi ratione subjecti, ex se enim non habent partes, sed eas emendicant a quantitate : atqui qualitates in hoc sacramento dividuntur ad divisionem quantitatis, ut patet ad sensum : ergo sunt in quantitate sicut in subjecto.

3° Apparet [4] ad sensum aliquid quantum esse coloratum et aliis accidentibus affectum, nec in talibus sensus decipitur.

4° Tandem videmus dari commune subjectum actionis et reactionis accidentium, quod non potest esse aliud quam quantitas, quæ cum sit prima proprietas substantiæ corporeæ, proxime accedit ad genus causæ materialis.

Et hinc fit quod quamvis in Eucharistia sint sola accidentia, non tamen dicatur tantum in abstracto esse in ea color, sapor, etc., sed etiam in concreto esse coloratum, sapidum, etc., ratione scilicet quantitatis, quæ est illorum subjectum.

Obj. 2° : Sensus bene dispositi circa objectum debite propositum non falluntur : atqui sensus bene dispositi referunt esse panem in Eucharistia, et objectum est debite propositum : ergo.

Resp. dist. maj. Sensus bene dispositi non falluntur circa objectum debite propositum quod sit proprium sensibile, ut visus circa vi-

[1] Hic q. 77. a. 2. o. [2] Ib. [3] Ib., in a. s. c. [4] Ib., o.

sibile, conc.; quod sit sensibile per accidens ut est substantia, neg. Ad cujus sensum distincta min. neg. conseq. Non enim ad sensus pertinet judicare de substantia, sed ad intellectum, sicque circa illam possunt falli, seu potius præbere intellectui occasionem errandi circa illam.

Inst. : Quando plures sensus bene dispositi uniformiter et constanter referunt aliquid de objecto debite proposito, ita esse necessum est, alioquin nunquam illis esset fidendum, et continuo subjiceremur periculo errandi : atqui plures sensus bene dispositi uniformiter et constanter referunt esse panem in Eucharistia, estque objectum debite propositum : ergo.

Resp. dist. maj. Si ratio vel fides judicium sensuum non corrigat, conc.; si corrigat, neg. Hic autem fides corrigit judicium sensuum.

Obj. 3° : Ex Eucharistia fit generatio, sensibus enim apparet ex speciebus panis quandoque generari, vel cineres si comburantur, vel vermes si putrefiant, vel pulveres si conterantur : atqui generatio substantialis fit ex præjacente materia et substantia : ergo remanet substantia panis et vini. Item panis eucharisticus nutrit : atqui non nutrit ratione accidentium aut corporis Christi, nutritio enim fit per conversionem substantiæ alimenti in substantiam aliti : ergo.

Resp. Generari [1] aliquid ex speciebus eucharisticis negari non potest, cum id ipsis sensibus constet, sed quomodo fiat ista generatio difficile concipitur et varie explicatur.

Quidam dixerunt quod ea quæ generantur [2], non fiant ex speciebus eucharisticis, sed ex aere circumstante: quod quidem impossibile apparet multipliciter, 1° quia ex eo generatur aliquid, quod prius alteratum et corruptum apparet : nulla autem alteratio vel corruptio prius apparuit in aere circumstante, sed in ipsis speciebus. 2° Natura aeris non est talis quod ex eo per tales alterationes talia generentur. 3° Potest contingere in magna quantitate hostias consecratas comburi aut putrefieri, nec esset possibile tantum de corpore terreno generari ex aere, nisi magna et valde sensibili inspissatione aeris facta. 4° Licet non circumstet aer, sed species includantur in auro vel argento, similiter fit generatio, manente incorrupto auro vel argento.

Alii dixerunt quod redit substantia panis et vini [3] in ipsa specierum corruptione; sed hæc positio videtur falsa, 1° quia sicut substantia panis conversa est in corpus Christi, deberet corpus Christi converti in substantiam panis, quod est inauditum; 2° quia non potest assignari quando substantia panis redeat: non manentibus speciebus sacramentalibus; quia quandiu permanent, manet corpus Christi, quod non potest esse cum substantia panis; neque iis cessantibus, quia jam substantia panis esset sine suis accidentibus, quod non potest esse sine novo miraculo; non debet autem dici quod aliquid miraculose accidat in hoc sacramento, nisi ex ipsa consecratione, ex qua non est quod substantia panis redeat, et quod subsistat sine suis accidentibus; sed debet potius, in quantum fieri potest, salvari corruptio et generatio naturalis, prout sensibus deprehenditur.

Propter eamdem rationem, non videtur dicendum cum Scoto et Vasques, novas substantias, puta vermes, cineres, etc., de novo creari, neque cum quibusdam recentioribus thomistis, quantitatem a solo Deo in novum compositum converti ; hoc enim est multiplicare miracula et non salvare veram generationem, quæ requirit ut nova forma educatur de subjecto, vel saltem quod unio formæ cum materia ab agente naturali attingatur, ut fit in generatione hominis.

Respondet itaque Auctor [1] in ipsa consecratione miraculose dari quantitati dimensivæ panis et vini, quod sit primum subjectum subsequentium formarum, quod est proprium materiæ, et ideo ex consequenti datur prædictæ quantitati omne illud quod ad materiam pertinet : unde quidquid posset generari ex materia panis et vini, si adesset, totum potest generari ex dicta quantitate, non quidem novo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti.

Sed difficultas est utrum quantitas gerat vices materiæ, non solum ad recipiendum dispositiones prævias ad generationem, sed etiam ad eductionem formæ substantialis, ita ut novum compositum constet solum quantitate et forma substantiali : an e contra facta alteratione et positis dispositionibus sufficientibus in quantitate ad generationem, producatur a Deo materia ex cujus potentia educatur, et in qua recipiatur forma substantialis novi compositi ? Primum tenet Ferrariensis cum quibusdam aliis, præsertim propter textum D. Th. mox laudatum. Verum secundum est probabilius et communius, 1° quia de ratione compositi materialis et substantialis physici est quod constet materia et forma ; 2° quia alias

[1] Hic q. 77, a. 5. o. [2] Ibid. [3] Ibid.

[1] Ibid.

sequeretur quod foret perpetuum miraculum etiam extra Eucharistiam; quantitas enim illa quæ foret loco materiæ in novo composito, puta vermibus, existeret sine subjecto; similiter quando novum compositum ex vermibus generaretur, et sic usque in finem mundi, non enim est major ratio de una generatione, quam de alia. Item sequeretur quod vermes, v. g., geniti ex speciebus eucharisticis, essent monstra, scilicet semisubstantiæ et semiaccidentia; item quod anima hominis partim nutriti ex speciebus eucharisticis, partim informaret materiam, partim solam quantitatem, sicque esset semihomo.

Unde ad textum S. Th.: Quando S. Doctor dicit quod quantitas sit « subjectum subsequentium formarum », intelligit de subsequentibus formis accidentalibus, seu qualitatibus alterantibus species consecratas, non de forma substantiali. Quando addit : « Quidquid posset generari ex materia panis, si adesset, totum potest generari ex prædicta quantitate dimensiva », non intelligit generationem stricte sumptam pro eductione et receptione formæ geniti, sed alterationem præcedentem quæ ad generationem proxime disponit. Ita intelligendum esse S. Doctorem, probant non solum quæ mox dicebamus, sed et alii ejus textus: in 4, d. 12, q. 1, a. 2, q. 4, ad 4, dicit ; « Secundum quamlibet positionem oportet ponere aliquid in hac generatione esse miraculosum et aliquid naturale : reditus substantiæ, vel creatio materiæ, vel conversio dimensionum in materiam est miraculum; sed quod materia jam existens recipiat talem formam, cujus dispositiones præcesserant in dimensionibus, hoc est naturale » : quibus aperte docet quod dum generatur aliquid ex speciebus sacramentalibus, materia producatur per creationem, vel per conversionem quantitatis in ipsam, et quod ipsa materia de novo producta sit receptiva formæ generatæ. Et hic a. 6, ad 2, dicit « Species sacramentales non esse ea ex quibus corpus hominis constat. »

Ex dictis pariter solvitur argumentum de nutritione, quia, cum sit partialis generatio, sicut ex speciebus eucharisticis potest aliquid generari, ita et nutriri.

Si petas per quam actionem producatur materia, an per creationem, an per conversionem quantitatis in ipsam ? resp. id indecisum relinqui a S. Doct. loc. cit. in 4, et utrumque esse probabile. Videtur tamen convenientius dici quod producatur per conversionem quantitatis in ipsam; tum quia ex vi prioris miraculi quo substantia panis conversa est in corpus Christi, magis connaturaliter sequitur quod id quod remanet de substantia panis, convertatur in materiam, ex qua educenda est forma substantialis; tum quia magis connaturale est, ut subjectum quod recipit dispositiones ad formam, cum non possit recipere hanc formam, convertatur in id quod potest illam recipere.

Si dicas tunc non salvari mutationem quam necessario involvit generatio, cum enim secundum hanc opinionem, materia tantum introducatur in ipso instanti generationis, in quo forma ipsa introducitur, nunquam fuit sub privatione formæ, sicque non potest mutari, seu transire de privatione ad formam, resp. quod cum de æquipollentibus sit eadem ratio et idem judicium, ut materia dicatur mutari de privatione ad formam, sufficit quod aliquid æquipollens materiæ et ejus vices gerens, scilicet quantitas, fuerit toto tempore ante instans generationis sub privatione formæ. Ita Gonet ex Joanne a S. Th.

§ III.

Solvuntur objectiones contra probationem desumptam ex verbis consecrationis.

Obj. 1° : Quamvis sub speciebus maneret substantia panis cum corpore Christi, vere dici posset : *Hoc est corpus meum* : ergo. Prob. ant. Non est necesse quod per pronomen *hoc* demonstretur totum quod continetur sub speciebus, sed salva proprietate verborum potest ex intentione loquentis determinari ad significandam unam rem contentam et non aliam: sic vere dicitur, demonstrato dolio : Hoc est vinum, quamvis sit cum vino in dolio aliquid aliud, puta lapis vel truncus : ergo.

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. ant. Pronomen *hoc* potest determinari ex intentione loquentis ad significandam unam rem contentam et non aliam, si res contenta, quam loquens intendit demonstrare, sit visibilis per propria accidentia, aut continens sit ex natura sua, vel ex usu, destinatum ad illam continendam, conc.; secus, neg.; quia pronomen *hoc* demonstrat quod sensibus objicitur per propria accidentia, non vero quod latenter continetur, nisi continens ex natura sua, vel usu, destinatum sit ad illud continendum. Hinc qui de pane in quo lateret nummus aureus, diceret : Hoc est aurum, falsum diceret, quia *hoc* demonstrat panem et non aurum ; e contra

qui dicit : Hoc est vinum, demonstrato dolio, verum dicit, etsi cum vino lateat in dolio lapis aut truncus; quia dolium ex usu destinatum est ad continendum non lapidem aut truncum, sed vinum, et per metonymiam sumitur continens pro contento. Cum ergo in hac propositione : Hoc est corpus meum, pronomen *hoc* demonstret panem seu edulium, neque ejus accidentia sint sive ex natura sua, sive ex usu, destinata ad continendum corpus Christi, non potest vere dici, manente substantia panis : *Hoc est corpus meum.*

Inst. 1° : Remanent in hostia consecrata accidentia panis, item anima et sanguis Christi, item inter accidentia panis potest sensibiliter apparere permixta palea, aut capillus : atqui tamen his non obstantibus verificatur forma : *Hoc est corpus meum* : ergo etiamsi remaneat substantia panis.

Resp. neg. conseq. Quantum ad accidentia remanentia, disparitas est quod pronomen *hoc*, tam ex natura sua quam ex usu, non demonstret accidentia, sed substantiam sub illis latentem; dum enim dico: Hoc est aurum, hic est homo, non est sensus quod sint accidentia auri vel hominis, sed substantia : si ergo remaneret substantia panis, pronomen *hoc* illam demonstraret, et sic esset falsa propositio.

Quantum ad animam et sanguinem Christi, disparitas est quod pronomen *hoc* in hac propositione : *Hoc est corpus meum* , non designat nisi id quod est sensibiliter præsens, sive per proprias species, sive per verba formæ, quæ sunt signa sensibilia et effectiva illius quod significant : anima autem et sanguis Christi non sunt sensibiliter præsentes, neque per species panis, ut patet, neque per verba formæ, quæ præcise corpus designant. Si autem remaneret substantia panis, το *hoc* illam designaret, utpote sensibiliter præsentem per suas species.

Ad tertium : Disparitas est quod pronomen *hoc* demonstret id quod principalius apparet, non autem minutiora quædam, si forte illi permisceantur etiam sensibiliter, cum vix sit ullum compositum, cui non admisceatur aliquid minutum extranei corporis : sic quando de pane usuali dico : Hoc est panis, solam substantiam panis demonstro, non vero aliquas paleas, vel aliquos lapillos qui forte in illo permixti apparent.

Inst. 2ª : Quando aurum in parva quantitate dissolvitur in majori quantitate vini vel aquæ ad medicamentum, vere dicitur : Hoc est aurum ; et ideo communiter dicimus : Aurum potabile, quamvis sit major et apparentior quantitas vini vel aquæ : ergo.

Resp. neg. iterum conseq. Disparitas est quod ex usu communi rebus sanativis admisceantur liquores, aut involvantur aliis rebus, ut facilius sumantur et operentur, idque norunt homines; et ideo in his propositionibus : Hoc est aurum, hoc est medicina, designatur res sanativa, non vero res alia quæ tantum ad faciliorem ejus usum admisceretur et non est sanativa.

Inst. 3° : Juxta datas solutiones, etiam in nostra sententia, falsa est hæc propositio : *Hoc est corpus meum*, quia species panis, neque ex natura sua, neque ex usu, sunt destinatæ ad continendum corpus Christi : ergo.

Resp. neg. sequelam ; quia pronomen *hoc* necessario significat substantiam aliquam sub speciebus contentam. Si essent duæ substantiæ, scilicet panis et corpus Christi, demonstraret panem per propria accidentia visibilem, ut dictum est; at cum in nostra sententia absit panis, sequitur quod demonstret corpus Christi, seu edulium quod erat antea panis, et in fine prolationis verborum est corpus Christi, significatum et sensibile factum per verba consecrationis; et ideo vera est propositio.

Inst. 4° : Non est impossibile quod sint simul in hostia consecrata substantia panis et corpus Christi : ergo.

Resp. nos non quærere hic quid sit possibile, sed utrum, manente substantia panis, vere dicatur : *Hoc est corpus meum*, quod negamus.

Obj. 2° et simul instabis : Hæc propositio : Hic homo, demonstrato Christo, est Deus, est vera, licet humanitas non sit conversa in divinitatem ; ergo similiter hæc : Hoc est corpus meum, est vera, licet panis non sit conversus in corpus Christi.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod *Hic homo* in prima propositione supponat pro supposito, et sensus sit : Suppositum habens humanitatem est Deus, quod est verum; at in secunda propositione, το *hoc* supponit pro natura seu substantia, et si remaneret substantia panis, sensus esset: substantia panis est corpus Christi, quod est falsum.

Inst.: Hæc propositio : *Verbum caro factum est*, est vera, licet maneat Verbum : ergo pariter hæc : *Hoc est corpus meum*, est vera, licet maneat panis.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod constet Verbum esse incapax mutationis : unde

cum dicitur : *Verbum caro factum est,* intelligi non potest Verbum desinere, sed assumere carnem. At vero constat panem esse capacem mutationis, nec posse ad se assumere corpus humanum in unitate suppositi : unde cum dicitur : *Hoc est corpus meum,* debet verificari per conversionem et desitionem panis. Prima itaque propositio, inquit Sylvius, similis est huic : Petrus factus est doctus, remanente Petro ; secunda vero similis est huic : Indoctus factus est doctus, mutato indocto in doctum.

Obj. 3° : Sensus hujus propositionis : *Hoc est corpus meum,* est: In vel sub vel cum pane est corpus meum : vel panis substituitur loco corporis mei, sicut Christus dixit Joanni : *Ecce mater tua,* et matri : *Ecce filius tuus,* quia illa pro matre, iste pro filio substituebatur : ergo.

Resp. ad primum, neg. ant. Longe enim differt unum esse aliud, et esse sub vel cum illo. Corpus est sub veste et non est vestis, anima est cum corpore et non est corpus, Deus est in omnibus entibus et non est omnia entia.

Ad secundum, neg. conseq. Disparitas est quod ex usu communi, quando una persona substituitur pro alia vices ejus et munia gerens, nomen ejus obtineat, ut patet in adoptante, qui dicitur pater. At frustum panis in nullo gerit vices et munia corporis Christi, neque usu receptum est quod res inanimata pro vivente substituatur et ejus nomine vocetur. Insuper hoc argumentum non favet lutheranis, qui non dicunt panem substitui loco corporis Christi, sed esse cum corpore Christi.

ARTICULUS VII.

VARIÆ QUÆSTIONES CIRCA TRANSSUBSTANTIATIONEM BREVITER RESOLVUNTUR.

Petes 1° utrum substantia panis et vini post consecrationem annihilentur ?

Resp. negative. [1]

Prob. Secundum fidem catholicam ex articulis præcedentibus, [2] substantia panis convertitur in corpus Christi : atqui quod convertitur in aliud positivum, non annihilatur, seu non cadit in nihilum, sed in istud aliud transit.

Confirm. Ad annihilationem requiritur rei secundum omnes suas partes desitio per meram concursus divini suspensionem, et quod ad illius desitionem nihil positivum sequatur, quia annihilatio opponitur creationi. Sicut ergo creatio est a puro nihilo, tanquam a termino a quo ad aliquod ens positivum tanquam ad terminum ad quem, sic annihilatio est ab aliquo ente positivo tanquam a termino a quo ad purum nihilum tanquam ad terminum ad quem : atqui in Eucharistia, licet nihil substantiæ panis remaneat, ejus tamen desitio non terminatur ad purum nihil, sed ex illa sequitur aliquid positivum, nimirum corpus Christi : ergo.

Ad cujus majorem elucidationem observant theologi omnes conditiones ad veram et strictam conversionem hic reperiri. Hæ sunt quatuor : prima quod terminus a quo et ad quem sint quid positivum : substantia panis est terminus a quo, corpus Christi terminus ad quem, utrumque positivum. Secunda quod terminus a quo desinat esse, et terminus ad quem incipiat esse : ita desinit esse panis, et incipit esse corpus Christi. Tertia quod non sit mera concomitantia, sed quædam connexio inter definitionem unius et inceptionem alterius : et hic talis est connexio, si non necessaria secundum se, saltem ex voluntate Dei ; desitioni enim panis voluit esse annexam positionem corporis Christi, idque important verba formæ. Quamvis namque hæc propositio : *Hoc est corpus meum,* secundum se et solitarie sumpta, possit esse vera, etsi panis annihiletur et non convertatur in corpus Christi ; considerata tamen ut a Christo et sacerdote prolata, tenente et designante panem, et dicente : *Hoc est corpus meum,* verificari non potest, nisi intelligatur hoc quod tenet præ manibus fieri corpus Christi, ideoque in illud converti : sicut si Christus dixisset, designans hydrias : Hoc est vinum, verificari non posset nisi intelligendo quod id quod erat prius aqua, versum sit in vinum. Quarta conditio, secundum aliquos, est ut sit aliquid commune utrique termino a quo et ad quem : et hæc etiam reperitur quatenus eadem accidentia, quæ fuerunt in termino a quo, remanent in termino ad quem ; alii tamen hanc conditionem non reputant necessariam ad veram conversionem, quæ non est aliud quam transitus unius rei in aliam.

Si dicas illud annihilari cujus nihil omnino remanet ; nihil autem substantiæ panis omnino remanet, neque materia, neque forma. Responsio jam data est : nempe ulterius requiri ad annihilationem, quod res ita desinat per

[1] Hic. q. 75, a. 3, o. [2] Ibid.

meram concursus divini suspensionem, ut ex ejus desitione, nihil positivum resultet; quod hic non contingit. [1] Et quamvis id superet virtutem agentis naturalis quod non potest totam substantiam in aliam transmutare, sed formam duntaxat, remanente immutata eadem materia, ut videre est in mutationibus naturalibus quæ sunt tantum formales; id tamen potest agens infinitæ virtutis quod habet actionem in totum ens; quia utrique materiæ et utrique formæ est communis natura entis, et id quod est entitatis in una, potest actor et effector entis convertere in id quod est entitatis in altera.

Petes 2° qualis actio sit transsubstantiatio, an adductiva, an unitiva, an conservativa, an productiva, seu reproductiva ?

Resp. 1° : Probabilius non est adductiva. Est contra Scotum, Bellarm. etc.; 1° quia transsubstantiatio est conversio substantialis, ideo enim dicitur transsubstantiatio, consequenter debet habere pro termino formali substantiam ; in hoc enim differt conversio substantialis ab accidentali quod ista habeat pro termino formali accidens, illa substantiam : atqui actio adductiva non est conversio substantialis, quippe quæ non habet substantiam pro termino formali, sed solam præsentiam accidentalem : ergo.

Respondet P. Henno terminum adductionis esse corpus Christi, non ut productum, sed ut introductum, hoc est ut præsens sub speciebus eucharisticis.

Sed contra : Actio non est substantialis ex eo præcise quod attingat substantiam, si nihil subsiantiale producat ; alioquin nulla foret actio accidentalis, cum omnes attingant subjectum substantiale formarum quas producunt : sic, v. g, dealbatio aut calefactio esset actio substantialis, quia attingit parietem aut lignum, quod est subjectum formæ accidentalis quam in illo producit : sic motus localis angeli foret transsubstantiatio quia terminatur ad ejus substantiam ut introductum, seu quatenus stat sub præsentia ad locum.

Huic itaque responsioni non satis fidens laudatus theologus addit hic intervenire duplicem actionem, adductionem scilicet et transsubstantiationem ; prioris terminum esse accidens, nempe Christi corporis præsentiam, posterioris esse substantiam, nempe corpus Christi.

Sed contra 1° infero : Ergo transsubstantiatio non est actio adductiva quod intendimus.

[1] Ibid. a. 4, o et ad 3.

Infero 2° : Ergo superfluit adductio ; hoc ipso enim quod panis transsubstantiatur seu convertitur in corpus Christi, corpus Christi est præsens sub speciebus panis; sicque ista responsio non solum multiplicat miracula sine necessitate, sed adstruit miraculum adductionis omnino impertinens ad rem et vix intelligibile, quo nempe res aliqua adducatur illuc ubi jam est.

2° Transsubstantiatio est formaliter actio conversiva : atqui adductio non est conversiva ; ergo. Prob. min. Non est actio conversiva unius in aliud sine productione illius in quod fit conversio ; quid est enim convertere unum in aliud, nisi ex uno efficere aliud? idque patet in conversionibus quas refert S. Scriptura, uxoris Loth in statuam salis, virgæ Aaron in serpentem, aquæ in vinum : ergo.

3° Adductio importat motum localem, motus autem localis non fit nisi unus locus ut terminus a quo deseratur, et alter locus tanquam terminus ad quem acquiratur : unde corpus Christi adductum de cœlo ut esset sub speciebus, desereret cœlum. Quod si non e cœlo adducatur, dicant unde, cum non sit nisi in cœlo.

Resp. 2° : Transsubstantiatio non est actio unitiva nec conservativa.

Ratio primæ partis est quia actio unitiva supponit præsentiam rei uniendæ : ergo corpus Christi est præsens speciebus per aliam actionem præviam.

Ratio secundæ partis est, quia conservatio nulli loco determinato rem conservatam figit; sed ab omni loco abstrahit, permanet enim eadem creatio et conservatio, quantumvis locus mutetur. Adde quod conservatio rei in loco supponat eam ibi esse.

Resp. 3° : Transsubstantiatio est actio productiva seu reproductiva corporis Christi, non simpliciter, sed tali modo, scilicet ex pane.

Prob. prima pars, 1° ex SS. Patribus, qui, ut patet ex articulis præcedentibus, dicunt corpus Christi fieri, confici ex pane, idque Auctor specialiter probat hic toto art. 8 : atqui quod fit, quod conficitur ex pane, producitur ex pane ; quid est enim fieri et confici, quam produci ? idque eo certius est, secundum mentem SS. Patrum, quod ad hanc conversionem seu productionem adstruendam, utantur jam laudatis exemplis conversionis virgæ in serpentem, aquæ in vinum, uxoris Loth in statuam salis, in quibus manifestum est res produci.

Confirm. S. Th. citatus, art. 8, docet hanc

conversionem in hoc convenire cum creatione et transmutatione naturali seu formali, quod sicut in creatione ex non ente fit ens, et in transmutatione naturali ex aere, v. g., fit ignis, ita ex pane fit corpus Christi : atqui in creatione vere producitur ens, et in transmutatione naturali vere producitur ignis : ergo in transsubstantiatione vere producitur corpus Christi ; atque hinc exploditur præpostera intelligentia Marci Serra, qui vult corpus Christi dici fieri ex pane metaphorice, sicut dicitur Deum factum esse refugium nostrum.

At forte oppones S. Th. in 4,d. 11, q. 1, a. 3, q. 1, docere hanc esse differentiam inter conversiones naturales et transsubstantiationem, quod in conversionibus naturalibus mutetur et id quod convertitur et id in quod convertitur ; in transsubstantiatione autem non mutetur id in quod convertitur, scilicet corpus Christi : atqui mutaretur si produceretur : ergo. Resp. dist. min. Mutaretur quoad esse substantiale,sicut ignis mutatur quando fit ex aere, vel ligno, neg. ; est enim semper idem substantialiter corpus.; mutaretur modaliter, quia reproducitur diverso modo, conc.: mutationem autem substantialem intendit tantum excludere S. Doctor, non modalem.

Prob. 2° rationibus primæ responsionis. Transsubstantiatio est conversio substantialis : atqui non est conversio sine productione rei in quam fit conversio, et non est substantialis sine productione esse substantialis, ut probatum est : ergo.

Confirm. Impossibile est aliquid esse ubi non erat, nisi vel in eo producatur vel aliunde adducatur : atqui corpus Christi non adducitur in Eucharistiam, ut probatum est : ergo illic producitur.

Secunda pars responsionis patet ; quia corpus Christi supponitur simpliciter et absolute productum ante verba consecrationis : ergo per transsubstantiationem non producitur simpliciter, sed secundum quid et tali modo, scilicet ex substantia panis: unde terminus formalis transsubstantiationis non est corpus Christi simpliciter et absolute , sed corpus Christi quatenus fit ex pane. Et per hoc solvuntur argumenta scotistarum.

Objiciunt enim 1° : Actio conversiva panis in corpus Christi supponit ipsum jam productum et existens : ergo ipsum non producit.

Resp. dist. conseq. Ergo ipsum non producit simpliciter et absolute, conc.; non producit secundum quid et tali modo, scilicet ex pane, neg.

Inst. 1° : Quod producitur, transit de non esse ad esse : atqui corpus Christi non transit de non esse ad esse : ergo.

Resp. dist. maj. Quod producitur primo et simpliciter, transit de non esse ad esse, conc.; quod producitur iterato et tali modo, subdistinguo : Transit de non esse simpliciter ad esse simpliciter, neg.; transit de non esse tali modo ad esse tali modo, conc. Et sic corpus Christi transit de non esse ex et sub pane, ad esse ex et sub pane.

Inst. 2° : Transsubstantiatio est efficienter a corpore Christi ut ab instrumento divinitatis : atqui corpus Christi non potest esse suiipsius productivum, alias foret se ipso prius et posterius : ergo.

Resp. eadem semper solutione, dist. min. Corpus Christi primo et simpliciter productum non potest seipsum primo et simpliciter producere, conc.; non potest seipsum secundum quid et tali modo producere, neg. Et sic primo et simpliciter productum non est prius seipso primo et simpliciter producto, sed tantum prius seipso secundum quid et tali modo producto; habet idem esse, sed non eodem modo.

Obj. 2° ab inconvenientibus : Si corpus Christi in Eucharistia producatur seu reproducatur, sequitur 1° hoc corpus ex pane productum non esse corpus ex Virgine Maria natum, sicut vinum ex aqua in Cana Galileæ factum non erat vinum de vite. Sequitur 2° quod toties annihiletur substantia corporis Christi, quoties desinunt species eucharisticæ, quia talis est desitio qualis est productio, et eumdem terminum habent licet contrario modo, ita ut si productio sit substantialis, etiam desitio est substantialis. Sequitur 3° eumdem effectum produci a pluribus causis totalibus, nimirum in cœlo per primam sui productionem, et in altari per actionem transsubstantiativam: item per plures consecrationes in pluribus altaribus. Sequitur 4° quod plura accidentia solo numero distincta sint in eodem subjecto, scilicet plures actiones productivæ in eodem corpore Christi : ergo.

Resp. nihil horum sequi ex nostra sententia. Non primum ; quia idem corpus quod fuit primo productum ex Maria Virgine, reproducitur ex pane ; nec est simile de vino in Cana Galileæ, quod fuit primo productum ex aqua et non ex vite, et ideo non erat vinum de vite. Non secundum; quia corpus Christi non cadit in nihilum cum alibi existat, sed tantum desinit esse sub istis speciebus panis. Tunc autem

talis est desitio qualis productio, quando est desitio rei primo et simpliciter productæ, non vero quando est desitio rei de novo reproductæ et prius existentis. Non tertium; quia licet corpus Christi in cœlo et in Eucharistia sit idem substantialiter, non tamen sub eadem formalitate et eodem modo productum: unde in ratione effectus est formaliter distinctum. Quantum autem ad plures consecrationes, cum sint tantum causæ instrumentales, non repugnat plures esse totales ejusdem effectus. Non quartum; quia plures istæ actiones productivæ non subjectantur in eodem corpore Christi eodem modo et in iisdem circumstantiis sumpto, sed in eodem corpore diverso modo, et in diversis circumstantiis constituto, scilicet ex diverso pane, sub diversis speciebus et in diversis locis, sicque non in eodem subjecto formaliter, sed materialiter tantum; seu, si mavis,in eodem quidem subjecto, sed æquivalenter multiplici; quia accidentia individuantur a subjecto eodem modo, et in iisdem circumstantiis constituto.

Petes 3° utrum abstrahendo a verbis consecrationis possit de Dei potentia absoluta corpus Christi esse præsens in Eucharistia, absque conversione panis in ipsum?

Resp. hac in parte divisos esse thomistas. Capreolus, Paludanus, Ferrariensis negant propter quædam testimonia D. Th., præsertim in 4, d. 11, q. 1, a. 1, q. 1, ubi videtur docere id implicare contradictionem, sicut si poneretur animal rationale non esse hominem. Affirmant Cajetanus et Soto; quia abstrahendo a verbis consecrationis, non videtur implicantia quod Deus producat corpus Christi in Eucharistia sacramentaliter præsens, et simul conservet substantiam panis, aut eam annihilet.

Unde ad D. Th. dicendum ipsum esse intelligendum in hypothesi quæ de facto est, quod corpus Christi incipiat esse in hoc sacramento absque sui mutatione; hoc enim supposito, verum est repugnare corpus Christi esse in Eucharistia, absque conversione panis in ipsum, quia repugnat aliquid esse nunc, cum prius non esset, nisi vel in se mutetur, vel aliquid in ipsum: sicut quia Deus non mutatur, non potest esse de novo in creatura, sine mutatione creaturæ. Cum ergo supponatur corpus Christi non mutari, et aliter sit nunc quam prius, necessario panis debet mutari per conversionem in ipsum. At extra præsentem hypothesim nihil repugnat quod corpus Christi producatur sub speciebus panis, cum aliqua sui mutatione, non alterativa aut corruptiva, sed perfectiva, et simul conservetur substantia panis aut annihiletur.

Petes 4° utrum transsubstantiatio fiat in instanti?

Resp. affirmative[1]; quia mutatio est instantanea triplici ratione: 1° ratione formæ quæ non suscipit magis et minus; 2° ex parte subjecti quando est in ultima dispositione; 3° ex parte agentis quod est infinitæ virtutis: atqui substantia corporis Christi non suscipit magis et minus, non est in hac conversione subjectum quod successive præparetur, et agens, nempe Deus, est infinitæ virtutis: ergo.

Eodem itaque instanti quo desinit panis, incipit esse corpus Christi, sed istud instans est extrinsecum pani et primum ejus non esse, et intrinsecum corpori Christi ac primum ejus esse, quia desinit panis desinente prolatione verborum, quæ cum sit successiva, desinit per primum sui non esse, seu per instans extrinsecum: sicque panis et corpus Christi non sunt simul in eodem instanti, sed idem instans quod est primum non esse panis, est primum esse corporis Christi.

[1] Hic q. 75 a. 8, c.

DISSERTATIO II.

De essentia, unitate et institutione sacramenti Eucharistiæ.

D. Th. q. 73.

Asserta veritate realis præsentiæ corporis et sanguinis Christi in Eucharistia per transsubstantiationem, ad alia quæ hoc sacramentum spectant, et hanc realem præsentiam præsupponunt, progredimur. Dicemus itaque cum Auctore : 1° de ipso sacramento secundum se et ejus institutione; 2° de ejus materia; 3° de forma; 4° de effectibus; 5° de recipientibus; 6° de ministris; 7° de ritu seu sacrificio.

ARTICULUS I.

IN QUO CONSISTAT SACRAMENTUM EUCHARISTIÆ?

Suppono, tanquam certum, Eucharistiam esse sacramentum ; est enim signum sensibile practicum gratiæ sanctificantis permanenter a Christo institutum. Est signum sensibile per species panis et vini; est signum practicum gratiæ sanctificantis, Joan. 6 : *Qui manducat hunc panem vivet in æternum.*. Est a Christo permanenter institutum, Luc. 22 : *Hoc facite in meam commemorationem.* Hæc autem constituunt sacramentum.

Hujus convenientiam hanc adfert Auctor[1]: Deus non minus providet per sacramenta in ordine gratiæ, quam per naturalia in ordine naturæ; instituit enim sacramenta ad vitam spiritualem, secundum quamdam proportionem et similitudinem ad vitam corporalem: sicut ergo in ordine naturæ, vitam corporalem confert per generationem parentum, vitæ illius perfectionem per augmentum, et conservationem per alimenta; sic in ordine gratiæ, ad vitam spiritualem nos generat per Baptismum, perficit et roborat per Confirmationem, nutrit et conservat per Eucharistiam.

[1] Hic q. 73, a. 1, o.

Id non inficiantur lutherani et calvinistæ, si tamen calvinistæ dicendi sint agnoscere aliquod verum sacramentum, siquidem in nullo agnoscant vim sanctificandi, sed tantum vim excitandi objective fidem qua justificamur. Differunt insuper a lutheranis, quod isti admittant præsentiam realem, calvinistæ vero spiritualem tantum.

Verum quia in hoc sacramento duo generatim considerari possunt, scilicet, actiones transeuntes, quarum præcipuæ sunt consecratio et sumptio, et res permanentes quæ sunt species panis et vini, corpus et sanguis Christi, quæstio est in quo ex his consistat sacramentum? Duplici sensu movetur quæstio : 1° Utrum statim post consecrationem sit realiter præsens corpus Christi independenter ab usu seu sumptione, consequenter an sacramentum consistat in re permanente et non in actione transeunte? Negant lutherani et calvinistæ; ex quo inferunt hostiis reservatis nullum cultum esse exhibendum. 2° Posito quod corpus Christi sit realiter præsens, statim post consecrationem et ante sumptionem, quodnam ex quatuor assignatis, scilicet consecratione, sumptione, speciebus et corpore Christi, habeat rationem sacramenti? quod controvertitur inter doctores catholicos. Utramque difficultatem duplici § resolvemus.

§ I.

Utrum sacramentum Eucharistiæ consistat in re permanente, an in usu tantum?

Dico : Sacramentum Eucharistiæ consistit in re permanente, et non in usu vel sumptione.

Est de fide decisa in concilio Lateran., cap. *Firmiter*, Florent. in decreto Unionis et Tridentino, sess. 13, cap. 3 et 6, et canon. 4, his verbis : « Si quis dixerit peracta consecratione in admirabili Eucharistiæ sacramento non esse corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante vel post, et in hostiis seu particulis consecratis quæ post communionem servantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit ».

Prob. 1° auctoritate et ratione qua utitur Trid., sess. 13, cap. 3, cit. Tunc est sacramentum Eucharistiæ quando est corpus Christi præsens sub speciebus panis : atqui ante usum seu sumptionem est corpus Christi præsens sub speciebus panis : ergo. Prob. min. Tunc est corpus Christi præsens sub speciebus panis, quando Christus dixit : *Hoc est corpus meum*, alioquin dixisset falsum : atqui hoc dixit Christus antequam apostoli manducarent : ergo. Prob. min. quam negant lutherani : 1° Christus invitabat apostolos ad manducandum et bibendum hoc motivo quod cibus, quem offerebat, esset corpus suum, et potus sanguis suus, ut patet ex particula causali *enim* in forma sanguinis, apud Matth., cap. 26 : *Bibite ex hoc omnes : Hic est enim sanguis meus ;* 2° quia ex eodem calice omnes successive biberunt, ut patet ex his verbis Luc. 22 : *Et accepto calice gratias egit et dixit : Accipite et dividite inter vos ;* et Marc. 14 : *Biberunt ex illo omnes* : atqui Christus non toties dixit : *Hic est sanguis meus*, quoties biberunt, sed semel tantum : ergo.

Respondent lutherani Christum prius dedisse cibum et potum discipulis quam diceret : *Hoc est corpus meum*, ex Matth. 26 : *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem et benedixit, ac fregit, deditque discipulis et ait* : *Accipite et comedite*: *hoc est corpus meum* : ergo erat tunc tantum corpus Christi præsens cum comederent.

Sed contra : 1° Neg. conseq. Esto enim Christus prius dederit discipulis cibum antequam diceret : *Hoc est corpus meum*, non sequitur discipulos illum manducasse antequam illa proferret; imo contrarium certo constat, alioquin non manducassent corpus Christi, aut ibi fuisset ante prolationem formæ, sicque argumentum manet in suo robore.

2° Neg. ant. Si enim ex verbis laudatis Matthæi colligeretur Christum prius dedisse cibum manducandum quam diceret : *Hoc est corpus meum*, pariter ex his Marci 14 : *Et, accepto calice, gratias agens dedit eis; et biberunt ex illo omnes; et ait illis : Hic est sanguis meus*, concludendum foret, Christum non esse præsentem nisi post manducationem, aut esse præsentem ante prolationem formæ, ut jam modo dicebam, quod est absurdum et non admittunt lutherani : fateantur ergo non ex serie, sed ex sensu verborum colligendum esse quid Christus prius aut posterius fecerit : sensus autem verborum aperte exigit ipsum prius dixisse : *Hoc est corpus meum*, quam porrigeret discipulis manducandum, ut constat ex probatione nostra.

Respondent et fatentur calvinistæ, equidem Christum hæc verba protulisse antequam daret manducandum, at dicunt non esse absoluta, sed hypothetica et promissoria, scilicet, *Hoc est corpus meum*, si manducabitis.

Sed contra : Nemo non videt hanc interpretationem esse prorsus fictam et mere ad effugiendum excogitatam, contortam et textui manifeste vim inferentem. Non enim dixit Christus : *Hoc erit corpus meum, si*, etc., sicut debuisset dicere, si locutus fuisset hypothetice et promissorie, sed dixit absolute : *Hoc est corpus meum.*

Prob. 2° ex perantiqua praxi Ecclesiæ Eucharistiam sive domi sive in templis asservantis, adorantis et ad infirmos ac alios absentes deferentis.

Hujus praxis testes sunt Justinus martyr, *Apolog.* 2, ubi dicit Eucharistiam per diaconos « ad absentes perferri ». S. Irenæus, epist. ad Victorem papam apud Euseb., l. 5 *Hist.*, c. 24, dicit Eucharistiam « transmitti ad alios » in signum pacis. Tertull., l. 2, *ad Uxorem*, c. 5, hortatur illam ne post obitum suum ducat infidelem, et inter alias rationes hanc profert : « Non sciet, inquit, maritus quod secreto ante omnem cibum gustes; et si sciverit, panem non illum esse credet qui dicitur », id est, corpus Christi. S. Cyprianus, serm. de Lapsis, narrat quod cum mulier tempore persecutionis lapsa « arcam suam, in qua sanctum Domini fuerat, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est ». Dionysius Alexandr., epist. ad Fabium Antiochenum apud Euseb., l. 6, cap. 36, scribit sacerdotem ex infirmitate incedere non valentem, « puero Eucharistiæ exiguam partem dedisse, præcipiendo ut eam madefactam in os senis Serapionis infunderet ». S. Basilius, epist. 28, ad Cæsaream Patriciam, refert tempore persecutionis, fideles in cryptis latitantes asportare secum Eucharistiam quam premente periculo

sumebant, et ut nunc morem propugnet, addit « eos omnes qui per eremum vitam monasticam instituunt, ubi copia sacerdotis non competit, cum habeant Domini communionem, de suis manibus illam percipere. Concilium Nicænum I, can. 13, postquam dixit lapsis dandam esse communionem in exitu, addit : « In summa autem de quolibet excedente et Eucharistiæ participationem petente, cum examinatione oblationem impertiat ». S. Ambrosius, in Oratione funebri pro fratre suo Satyro, narrat illum fracta navi petiisse dominicum sacramentum et in orario ligari fecisse, moxque in mare se projecisse, unde, favente Deo, evasit incolumis. S. Chrysost., epist. ad Innocent. papam, de militibus ab imperatore missis ut ipsum trucidarent, sic scribit : « Locum in quo sancta condita servabantur ingressi sunt milites, quorum aliquos scimus nullis initiatos mysteriis, et viderunt omnia quæ intus erant; quin et testes sumus, quod Christi sanguis, sicut in tali tumultu contingit, in prædictorum militum vestes effusus est ». S. Cyrillus Alexand., epist ad Calosyrium : « Aliquos esse audio, inquit, qui mysticam eulogiam nihil ad sanctificationem juvare dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem: insaniunt vero qui hæc asserunt; neque enim alteratur Christus, neque sanctum corpus ejus immutatur, sed benedictionis vis ac facultas et vivificans gratia perpetua in illo existit ». S. Hieron., epist. 4 ad Rusticum, laudat Exuperium, episcopum Tolosanum, qui ob voluntariam paupertatem corpus Christi in canistro portare cogebatur : « Nihil, inquit, illo ditius qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. »

Item hujus praxis testes sunt columbæ et turres vel argenteæ in templis suspensæ, in quibus servabatur corpus Christi, quarum meminerunt Amphilochius, in vita S. Basilii; Greg. Turonens., l. 1 *de Gloria Martyrum*, c. 36 ; concil. Constantin., sub Menna, anno 536; Turonens. 2, anno 567, etc.

Tot testibus et pluribus aliis, quos, ne longior sim, omitto, victus Calvinus, l. 4 *Institut.*, c. 17, § 39 : « Qui sic faciunt, inquit, id est, qui servant Eucharistiam, habent, fateor, veteris Ecclesiæ exemplum : verum in re tanta, et in qua non sine periculo erratur, nihil tutius quam veritatem sequi. » Insolens responsum! quasi vero non foret tutum et tutissimum veteris Ecclesiæ ab apostolis et Patribus formatæ vestigia premere, quam hesterna novaturientis somnia sequi. Si ita sit, concussa semel veritatis columna, nihil est quod cuicumque profanæ novitati opponi possit, nosque omni vento doctrinæ circumferri necessum est.

Mos autem privatim servandi Eucharistiam nunc in universa Ecclesia propter varios abusus abrogatus est. Quidam arbitrantur abrogatum fuisse a synodo Cæsaraugustana, anno 381 ; alii volunt hujus synodi prohibitionem spectare tantum priscillianistas et hunc morem in pluribus ecclesiis adhuc viguisse sæculis sequentibus usque ad duodecimum, ex variis monumentis quæ citantur apud Honorat. Tournely hic q. 4, a. 2.

Prob. 3° rationibus theologicis : 1° Eucharistia est sacramentum institutum per modum cibi spiritualis animæ : ergo sicut cibus corporalis, licet ad usum sit ordinatus, est quid permanens habetque vim completam nutriendi ante sumptionem; sumptio autem est tantum conditio requisita ut de facto nutriat ; ita Eucharistia, licet ordinata ad usum, est quid permanens habetque ante sumptionem vim completam nutriendi spiritualiter animam, et ejus sumptio est tantum conditio requisita ut de facto nutriat. Confirm. Res ordinata ad usum, non est ipse usus: sic panis non est comestio, potentia videndi non est visio : ergo similiter.

2° Verba consecratoria efficiunt quod significant : atqui pronuntiantur a sacerdote ante usum, et significant esse corpus Christi : ergo ante usum efficiunt corpus Christi et sacramentum.

3° Si usus sit de essentia sacramenti, sequitur quod recipientes conficiant sacramentum non minus quam ministri, manducatio enim tota se tenet ex parte recipientium : absurdum consequens ; ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Constat ex pluribus antiquis monumentis nihil olim reservatum fuisse de Eucharistia, sed id quod post communionem publicam restabat, vel consumi a clericis, vel comburi, vel tradi pueris innocentibus. 1° Clemens Romanus, epist. 2, ad Jacobum, fratrem Domini, relata de Consec., d. 2, cap. 23 : « Tanta, inquit, in altario holocausta offerantur quanta populo sufficere debeant; quod si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore ac tremore clericorum diligentia consumantur ». Similiter Hesychius, lib. 2 in Levit., Nicephorus, l. 17, c. 25, etc. 2° Origenes, hom. 5 in Levit., dicit quod panem quem Christus dedit discipulis, « non distulit, nec

servari jussit in crastinum ». 3° S. Cyprianus, l. *de Cœna Dom.*, dicit : « Panis iste recipitur, non includitur ». 4° Venerab. Beda, l. 4 Eucharisticæ Historiæ, cap. 14, refert apostolos apparuisse puero ægrotanti eique dixisse ut expectaret donec missa celebraretur, ut viatico corporis Domini reficeretur. 5° Concil. Cæsaraugust., anno 381, et Toletanum 1, anno 400, prohibent servari particulas Eucharistiæ.

Resp. 1° hanc objectionem non impetere directe conclusionem nostram, sed tantum secundam probationem petitam ex praxi Ecclesiæ: quæ etsi invalida foret, staret nihilominus probatio ex aliis capitibus. Sed et hæc objectio magis nocet quam faveat hæreticis. Utquid enim tanta cura circa particulas residuas post communionem publicam, ut vel cum timore et tremore consumerentur, vel comburerentur, vel traderentur pueris innocentibus, si non sint sacramentum, nec corpus Christi contineant? Item qua fronte hæretici objiciunt nobis testimonia quibus probatur contra ipsos sacrificium altaris, missa et viaticum?

Resp. 2° : Testimonia quæ pro praxi Ecclesiæ protulimus, apertiora sunt et expressiora, quam ut his quæ opponuntur possint infringi; idque est mirandum et culpandum in calvinistis, quod principem suum, Calvinum, nec in parte oscitantiæ arguant, seque ipso oculatiores jactent; fatetur enim Calvinus, ut vidimus, eos qui servant Eucharistiam, habere « veteris Ecclesiæ exemplum ». Itaque ut ad singula descendamus.

Ad primum : 1° Epistola Clementis cum aliis decretalibus veterum pontificum suppositia nunc ab eruditis reputatur: vide digress. 2 ad 1 dissert. tractatus nostri de Jure et Justitia. 2° Dato esse genuinam, in eadem legitur : « Reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent, ne qua putredo inveniatur in sacrario, ne cum id negligenter agitur, corpori Domini gravis injuria inferatur ». Sensus ergo verborum in objectione, non est quod nihil omnino de Eucharistia reservetur, sed nihil post sepositas particulas quæ pro infirmis reservabantur. Idem est sensus Hesychii et Nicephori. Insuper observandum est quod dum apud aliquos Patres aut quædam concilia legitur præscriptum reliquias Eucharistiæ esse comburendas, vel pueris tradendas aut a clericis consumendas, aliquando intelligant reliquias quæ jam aliquandiu servabantur, quas jubent renovari et alias recenter consecratas substitui, ne quid putredinis aut indecori obveniat ; vel etiam quandoque intelligunt minutiores particulas quæ decenter servari non possunt.

Ad secundum : Neg. conseq. Quamvis enim Christus non jusserit servari Eucharistiam in crastinum, ut dicit Origenes, quia id tunc non conveniebat imminente cruento proprii corporis sacrificio, non sequitur id non posse fieri, nec dixit Origenes ; plura enim quæ non fecit, nec jussit Christus, Ecclesiæ suæ prudentiæ determinanda reliquit. Aliunde nihil aliud illic intendit Origenes quam quod sacrificium laudis debeat esse recens et spirituale, ad quod probandum utitur exemplo tum Christi qui panem consecratum statim distribuit discipulis, tum præcepti apostolis impositi ne panes portarent in via, tum damnationis Gabaonitarum qui panes veteres ad Israelitas detulerant: numquid forte Origenes contendit non licere nunc portare panes in via aut veteribus uti? Minime ; sed adhibet hæc exempla quatenus ejus intentum aliquo modo adjuvant.

Ad tertium : 1° Hoc opus non est Cypriani, sed Arnoldi Brixiensis. 2° Sensus hujus auctoris non est quod Eucharistia non possit includi in vasis, sed quod non ita in recipiente includatur, quin aliis possit communicari : patet ex contextu : « Æqua, inquit, omnibus portio datur, integer erogatur, distribuitur, non demembratur, incorporatur, non injuriatur, recipitur, non includitur; cum infirmis habitans non infirmatur. »

Ad quartum : Quidam respondent Bedam loqui de monacho incola parvi monasterii in cujus sacello Eucharistia non servabatur. Sed quidquid sit, ex hoc facto non sequitur non servari Eucharistiam, sed duntaxat apostolos monuisse hunc puerum ut expectaret tempus sacrificii, quo cum majori devotione et fructu viaticum reciperet.

Ad quintum: Synodi Cæsaraugustana et Toletana non prohibent asservari Eucharistiam, sed jubent fidelibus ut in ecclesia communicent, et ut non asportent secum Eucharistiam, ut quandoque fieri solebat, idque, ut quidam volunt, spectabat tantum priscillianistas, qui, ut catholici apparerent, sumebant manibus Eucharistiam et postea illam sacrilege abjiciebant; idque colligunt ex concilio Tolet. II, anno 675, can. 11.

Obj. 2° : Omnia alia sacramenta consistunt in usu : ergo et sacramentum Eucharistiæ.

Resp. neg. conseq. 1° Quia sacramenta ex voluntate Christi instituentis inter se specie

differunt: unde non est mirum aliquid uni convenire quod aliis non convenit, imo sic esse necessum est, neque in his quæ sunt juris positivi ab uno ad aliud valet argumentum. 2° Omnes aliorum sacramentorum formæ actionem transeuntem essentialiter important, ut: Te baptizo, te confirmo, te absolvo, etc. Forma autem Eucharistiæ non importat actionem, sed quid permanens : *Hoc est corpus meum*. Et quamvis hoc dicatur in ordine ad actionem, esum scilicet, cibus tamen est aliquid permanens, et comestio est tantum conditio requisita ut de facto nutriat. 3° Alia sacramenta consistunt in applicatione formæ et materiæ ad subjectum quod instrumentaliter sanctificant; sacramentum autem Eucharistiæ consistit in applicatione formæ ad materiam quam consecrat[1]: unde continet in se aliquid sacrum absolute, scilicet corpus Christi quod tale est independenter ab hominis sanctificatione : cætera vero sacramenta continent aliquid sacrum in ordine ac aliud, scilicet virtutem ad sanctificandum.

Inst.: Christus hoc sacramentum instituit ut manducetur a fidelibus : ergo extra manducationem inutiliter existit.

Resp. neg. conseq. Perinde est enim ac si argueres : Panis factus est ut manducetur : ergo inutiliter existit extra manducationem, quasi vero non debeat existere priusquam manducetur ; itaque, ut jam sæpe dictum est, Eucharistia est instituta ut manducetur, ita quod manducatio sit conditio requisita ut de facto nutriat, non autem quod sit illius constitutiva, cum cibus sit cibus antequam comedatur.

CONSECTARIA.

De adoratione Christi in Eucharistia.

Lutherus, l. *ad Waldenses*, adorationem Christi in Eucharistia liberam permittit. Melancthon, *in Apolog.*, tit. de Cœna Dom., illam in usu tantum permittit. Lutherani posteriores et calvinistæ, neque in usu, neque extra usum illam permittunt, voluntque illam esse meram idololatriam. Contra quos

Ex dictis colliges 1° Eucharistiam posse palam a fidelibus adorandam exponi; si enim Christus homo Deus sit permanenter præsens in Eucharistia, communissimus religionis sensus et ratio naturalis indicant et jubent cultum latriæ illi esse exhibendum, sicut exhibebatur dum inter homines conversabatur, atque exhiberetur, si visibilis in terris nunc appareret.

Ita decrevit Trid., sess. 13, cap. 5, his verbis : « Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Ecclesia catholica semper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino, ut sumatur, institutum; nam illum eumdem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit : *Et adorent eum omnes angeli Dei,* quem magi procidentes adoraverunt, quemque denique in Galilæa ab apostolis adoratum fuisse S. Scriptura testatur. »

Hunc morem et praxim antiquam Ecclesiæ testantur SS. Patres : S. Cyrillus Jerosol., *Catechesi* 3 *Mystag.*, dicit eum qui accepturus est Eucharistiam debere accedere « pronum adorationis in modum » ; S. Ambros., l. 3 de *Spiritu Sancto*, cap. 12 : « Itaque, inquit, per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus » ; S. Chrysost., hom. 24 in 1 Cor.: « Hoc corpus in præsepi reveriti sunt magi... imitemur saltem barbaros, nos qui cœlorum cives sumus... Tu vero non in præsepi, sed in altari... vides »; et hom. 3 in epist. ad Ephes.: « Adora et communica » ; S. Aug., in Psal. 98 : « Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. »

Objiciunt 1° hæretici : Christus instituit hoc sacramentum ut sumatur, non ut adoretur.

Respondet Trid. cit. quod,quamvis sit institutum ut sumatur, sit nihilominus adorandum, quia est idem ille homo Deus quem angeli, magi et apostoli adoraverunt.

Reponunt: Non est præceptum adorandi sed manducandi.

Resp. non requiri speciale præceptum adorandi, hoc ipso quod constat esse ibi hominem Deum præsentem, quia hanc adorationem judicant et jubent religio et ratio, ut dictum est. Absque speciali præcepto, solo religionis et rationis ductu ipsum adoravere magi in præsepi, cæcus in templo, Cananæa in via, nautæ in navi, apostoli in Galilæa.

Urgent: Eucharistia instituta est per modum convivii, et sic aliquando celebrata fuit, ut convivæ sederent, et sedentes sumerent ac manducarent. Esto : quid inde ? Restat probandum hæreticis convivas, priusquam sederent,

[1] Hic q. 73, a. 1, o.

aut dum sederent, non adorasse, quod nunquam evincent.

Objiciunt 2°: Adoratio Christi in Eucharistia non fuit in usu primis Ecclesiæ sæculis: ergo. Prob. ant. 1° Si adoratio Eucharistiæ fuisset in usu primis Ecclesiæ sæculis, eam SS. Patres opposuissent arianis, ut contra ipsos probarent divinitatem Christi: atqui non opposuerunt: ergo. Prob. 2° idem ant. Si adoratio Christi fuisset in usu primis Ecclesiæ sæculis, ethnici inde arripuissent ansam defendendi cultum idolorum retorquendo in christianos quæ christiani ipsis objiciebant. Objiciebant christiani ethnicis eorum deos in ligno et metallo concludi, eos ligna et lapides aut opera hominum quæ habent aures et non audiunt, oculos et non vident, adorare, aliqua consecratione numina simulacris adesse, deos quos colunt posse frangi, cremari, putrefieri: hæc, inquam, ethnici potuissent in christianos retorquere, nimirum eos pariter Deum suum in terrena substantia concludere, panem et vinum atque opus hominum colere, Deum illorum consecratione pani et vino adesse, eumque posse frangi, cremari, etc.: ergo.

Resp. neg. ant. Ad primam probat. neg. maj. Ideo enim SS. Patres hanc adorationem arianis non opposuerunt, quia ipsimet ariani Christum esse adorandum dicebant, licet ipsum Deum non agnoscerent, et ideo idololatriæ inculpantur a SS. Patribus: Augustino, l. *cont. Maximum*, Athanasio, orat. 1 contra arianos, et Ambrosio, l. 1 *de Fide*, cap. 7, ubi dicit: « Aut igitur desinant colere quem creaturam appellant, aut desinant, quem colere se simulant, dicere creaturam. »

Ad secundam probat., resp. 1° hæc olim adhibita fuisse ab ethnicis contra adorationem Verbi incarnati, ut pariter suorum idolorum cultum defenderent, ut constat ex Origene, l. 3 *cont. Celsum*. Et revera pari, quinimo majori similitudine militant contra adorationem Verbi increati quam Christi in Eucharistia præsentis, ut consideranti patet. Unde ex hoc argumento, si valeret, sequeretur Christum, sive in terris degentem, sive nunc in cœlis regnantem, non fuisse, nec esse adorandum, quod non admittunt hæretici.

Resp. 2° absolutam ac immensam esse disparitatem inter adorationem Christi in Eucharistia et cultum idolorum. 1° Ex parte objecti: dii gentium erant falsi dii et homines peccatores: Christus est verus Deus. 2° Ex parte circumstantiarum: ethnici existimabant sua simulacra esse vel corpora suorum deorum animata, quibus ideo divinos honores deferebant, sicque ligna, lapides et opera hominum colebant, ex S. Aug., l. 8 *de Civit.*, cap. 23, et Arnobio, l. 6; vel sedes suorum deorum ad quas incantationibus magicis aut humano imperio ac virtute, cœlum deserentes descendebant, et in quibus sic concludebantur atque alligabantur ut recedere pro libitu non possent, ex eodem Arnobio cit. et Eusebio, l. 5 *de Præparat. evang;* vel denique existimabant suos deos esse partes ac virtutes seu quasi membra magni Dei, scilicet Jovis, quem mundi animam esse putabant, ex S. Aug., l. 4 *de Civit.*, cap. 11. At vero species eucharisticæ non sunt corpus Christi, neque virtute magica aut humana, sed divina illis adest, non alligatus aut coarctatus, divinitas enim ejus est ubique, corpus est in cœlo et in omnibus aliis hostiis consecratis, et quamvis species possint frangi, comburi, etc., non tamen divinitas, neque corpus Christi quod ibi est ad modum spirituum impassibile et incorruptibile.

Inst.: Christiani adorant species: atqui species sunt quid creatum: ergo.

Resp. secundum plures theologos solum Christum et non species adorari; communior tamen opinio est eas adorari cum Christo per modum unius, non tanquam objectum motivum, sed terminativum tantum adorationis: sicut humanitas Christi unita divinitati adoratur ratione divinitatis conjunctæ. Quod si species considerarentur sine conjunctione ad Christum, sed præcise ut sunt sacramentum institutum ad nostram sanctificationem, non deberent coli latria, sed aliquo cultu inferiori, ut quædam res sacræ, sicut alia sacramenta.

Colliges 2° convenienter ac religiose institutum esse in Ecclesia festum corporis Christi illudque in supplicationibus circumgestari. Sequitur pariter ex dictis: Si enim corpus Christi sit permanenter præsens in Eucharistia, nihil magis congruum ac religiosum est, in augmentum ejus cultus ac in tanti beneficii memoriam, quam ut speciali festo colatur, atque solemniter veluti triumpho publice circumferatur.

Ita concil. Trid., cap. 5 cit., his verbis: « Declarat præterea sancta synodus pie ac religiose admodum in Dei Ecclesia inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam et festo die, præcelsum hoc et venerabile sacramentum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, atque in processionibus reverenter et honorifice illud per vias et loca publica circumferretur. Æquissimum est enim

sacros aliquos statutos esse dies, cum christiani omnes, singulari ac rara quadam significatione, gratos et memores testentur animos erga communem Dominum et Redemptorem, pro tam ineffabili et plane divino beneficio, quo mortis ejus victoria et triumphus repræsentatur. Atque sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio et hæresi triumphum agere ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris et in tanta universæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati et fracti tabescant, vel pudore affecti et confusi aliquando resipiscant. »

De origine ac institutione hujus festi, necnon de auctore illius officii, dicam infra in digressione historica.

§ II.

Quid habeat proprie rationem sacramenti in Eucharistia?

Quæstio est, ut dixi, de consecratione, sumptione, speciebus consecratis et corpore Christi. Quidam ergo rationem et essentiam sacramenti reponunt in consecratione ; quidam in sumptione ; quidam in speciebus consecratis ; quidam in ipso corpore Christi ; quidam in corpore et speciebus simul.

Dico : Species consecratæ, ut continentes corpus et sanguinem Christi, constituunt totam essentiam sacramenti Eucharistiæ. Est communior inter thomistas quibus adhærent plures extranei.

Observandum tamen alia assignata, scilicet consecrationem, corpus Christi et sumptionem, non se habere mere accidentaliter ad rationem sacramenti, sed esse essentialiter connotata extrinseca ; species enim consecratæ dicunt essentialiter ordinem ad consecrationem seu prolationem verborum tanquam ad causam efficientem, imo et formalem, quatenus per verba sunt determinatæ ad significandum et continendum corpus Christi. Quo ultimo sensu potest dici verba, ut virtualiter moraliter permanentia, pertinere etiam ad essentiam sacramenti, et ita intelligimus per species formaliter ut consecratas. Item dicunt essentialem ordinem ad corpus Christi ut ad significatum et contentum, et tandem ad usum, sicut cibus ad manducationem qua de facto nutriat. Dicimus tamen quod nullum ex his constituat essentiam sacramenti, nisi, ut observavi, forma ut moraliter virtualiter perseverans in determinatione specierum ad significandum et continendum corpus Christi, sed id, ut etiam dixi, intelligitur per species formaliter ut consecratas. Hac observatione præmissa, quæ solutionibus argumentorum viam aperit,

Prob. conclusio 1° impugnando alias sententias. 1° Consecratio non constituit intrinsece essentiam sacramenti ; quia vel sumitur pro actione conversiva panis in corpus Christi, et sic est quid insensibile et transiens, consequenter neque sacramentum quod est signum sensibile, neque sacramentum Eucharistiæ quod est res permanens. Insuper quod efficit cibum non est cibus ; Eucharistia autem est cibus. Item non est immediate signum practicum gratiæ, sed tantum materiæ consecrativum. Vel sumitur consecratio pro prolatione verborum, et sic potest considerari dupliciter: 1° ut est instrumentum ministri, et sic pertinet ad causam efficientem, estque, ut ante, actio transiens et efficiens cibum, ideoque non cibus ipse permanens, neque immediate significans et causans gratiam, sed tantum consecrans materiam. 2° Potest considerari prolatio verborum ut forma determinans materiam, scilicet, species panis ad significationem et continentiam corporis Christi; et cum ista determinatio moraliter permaneat, sicut significatio semel imposita alicui voci, semper virtualiter moraliter remanet, hoc sensu potest dici quod verba sacramentalia ingrediantur essentiam sacramenti ut forma : id quidem non apposui in conclusione, quia, ut dixi, intelligitur per species formaliter ut consecratas.

2° Corpus Christi non constituit essentialiter sacramentum ; 1° quia non est per se sensibile ; 2° et præcipue, quia non est sacramentum tantum de quo loquimur, sed res et sacramentum, consequenter effectus sacramenti; effectus autem sacramenti supponit sacramentum constitutum, non constituit. Confirm. 1° Sacramentum Baptismi non consistit essentialiter in charactere, neque simul in charactere et ablutione, quia character est res et sacramentum, ideoque effectus sacramenti jam constituti per ablutionem sub præscripta verborum forma : ergo similiter. Confirm. 2° Eucharistia dicitur passim a SS. Patribus et communiter sacramentum corporis Christi : atqui corpus Christi non potest dici sacramentum corporis Christi : ergo.

3° Sumptio non constituit sacramentum; tum quia prolatis verbis sacramentalibus est sacramentum ante sumptionem; tum quia ci-

bus supponitur antequam comedatur; tum quia solus sacerdos est conficiens sacramentum et non ipse solus sumit. Hæc fusius § præcedenti.

Restat igitur solas species ut consecratas constituere essentiam sacramenti.

Prob. 2° : Sacramentum est signum sensibile practicum gratiæ : atqui species sunt sensibiles, gratiam cibantem significant et causant instrumentaliter : ergo. Significant etiam corpus Christi præsens, licet non causent; non enim est necesse quod sacramenta causent omne quod significant, significant quippe omnia passionis Christi mysteria, quæ tamen non causant.

Huic sententiæ favet S. Th. hic q. 73, a. 6, 0, ubi dicit, « quod in hoc sacramento tria considerare possumus, scilicet id quod est sacramentum tantum, quod est panis et vinum », id est, species panis et vini. Illam aperte tradit Catechismus Rom., parte 2, tit. de Eucharistia, num. 8, his verbis: « Diligenter observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. Interdum enim et consecratio et perceptio, frequenter vero et ipsum Domini corpus et sanguis qui in Eucharistia continetur, sacramentum vocari consuevit : inquit enim S. August. sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, et invisibili carne et sanguine ipsius Domini nostri Jesu Christi; atque ad eumdem modum hoc sacramentum adorandum esse, nimirum corpus et sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie dici sacramenta perspicuum est : ipsæ autem panis et vini species veram et absolutam hujus nominis rationem habent » .

Solvuntur objectiones.

Obj. cum Sylvio: S. Th. in 4, d. 8, q. 1, a. 1, quæstiunc. 1, ad 2, dicit : « Ex speciebus et corpore Christi fit unum sacramentum ». S. Irenæus, lib. 4, cap. 34, dicit « Eucharistiam duabus rebus constare, terrena et cœlesti .» In cap. *Hoc est* de Consecrat., dist. 2, dicitur « Sacrificium Ecclesiæ duobus constare, scilicet visibili elementorum specie et invisibili Domini Jesu carne ». Item hoc sacramentum adoratur latria; dicitur corpus Christi, panis vivus, panis angelicus, cibus animæ, excellentissimum omnium sacramentorum : hæc autem omnia non conveniunt solis speciebus, sed corpori Christi, vel corpori Christi simul cum speciebus : ergo.

Resp. has omnes locutiones verificari absque eo quod corpus Christi sit pars essentialis et intrinsece componens hoc sacramentum; ad id enim sufficit quod sit essentialiter extrinsece connotatum ut contentum et significatum: cum ergo SS. Patres et S. Th. dicunt hoc sacramentum constare ex speciebus et corpore Christi, equidem constat ex utroque sed non eodem modo, speciebus in recto et ut intrinsece constituentibus, corpore Christi ut in obliquo et essentialiter connotato, eo modo quo objectum pertinet ad specificationem potentiæ et signatum ad speciem signi.

Similiter hoc sacramentum dicitur corpus Christi, panis vivus, etc. accipiendo contentum pro continente, signatum pro signo, sicut si, ostenso dolio, dicimus : Hoc est vinum. Itera adoratur latria, ratione rei contentæ quæ conjuncta est speciebus quasi sub velaminibus per modum unius, sicut Verbum incarnatum adoratur cum humanitate, non separando humanitatem a divinitate, licet tota ratio adorandi sit divinitas, ut dicitur in tract. de Incarn. Sicut enim rex vestitus honoratur cum veste, non separando vestem a rege, licet tota ratio honorandi sit in rege : sic, inquam, totum hoc sacramentum adoratur per modum unius, licet tota ratio adorandi sit ipsa res contenta.

Obj. 2°: Contritio interior est insensibilis ; item est res et sacramentum, et tamen his non obstantibus est pars essentialis constitutiva sacramenti Pœnitentiæ : ergo invalidæ sunt rationes quibus excludimus corpus Christi a ratione sacramenti.

Resp. ad primum quod licet contritio interior non sit per se sensibilis sacerdoti, est tamen per se sensibilis pœnitenti qui illam actu experitur: in sacramento autem cujus materia sunt actus pœnitentis, sufficit quod id quod dicitur pars sacramenti sit alicui sensibilis, quamvis sacramenta quorum tota materia exterius exhibetur, eam esse absolute sensibilem requirant. Ita Contenson.

Ad secundum, dist. maj. Contritio interior per confessionem dolorosam sensibilis, ut concipitur, nondum formata per gratiam, est res et sacramentum, neg.; sic enim est sacramentum tantum, ut concipitur formata per gratiam; conc. Ad hunc sensum, dist. min. Contritio interior informis est pars essentialis sacramenti Pœnitentiæ, conc.; ut formata per gratiam, neg.; sic enim est effectus sacra-

menti: similis autem distinctio non cadit in corpus Christi.

Inst.: Quamvis corpus Christi sit res et sacramentum, id non impedit quin sit pars essentialis sacramenti: ergo. Prob. ant. Illi termini « sacramentum tantum, res et sacramentum simul, res tantum, non adhibentur ad distinguenda essentialia sacramentorum a non essentialibus, sed ad distinguenda omnia quæ sunt in sacramentis, sive sint essentialia, sive non: ergo. Prob. ant. Quando quæritur quid sit sacramentum tantum, non respondetur quod sit signum practicum gratiæ, quod necessario respondendum foret si sacramentum ibi sumeretur pro illa re quæ totam materiam sacramenti designaret, sed dicitur quod sit illud quod significat tantum et non significatur, sive illud quod significat sit gratia, sive aliquid aliud, ut in præsenti casu: ergo.

Resp. neg. ant. Ad probat neg. ant. Ad probat. dist. ant. Quando quæritur quid sit sacramentum tantum, non respondetur quod sit signum practicum gratiæ explicite, conc.; implicite, neg. Quando enim respondetur quod sit id quod significat et non significatur, intelligitur per id quod significat ipsa gratia, alioquin non intelligeretur sacramentum. Potest quidem cum gratia aliquid aliud significare, ut in præsenti casu significat gratiam et corpus Christi, in Baptismate gratiam et characterem; sed si non intelligatur etiam gratia, non erit, ut dixi, sacramentum, saltem eo sensu quo hic loquimur de sacramentis. Similiter quando respondetur quod id quod est res et sacramentum, sit id quod significat et significatur, intelligitur significatum, quod sit effectus seu res sacramenti, id est res significata per sacramentum, consequenter quod supponat sacramentum constitutum, ipsum autem non constituat.

Ex dictis colliges nos supra recte definivisse Eucharistiam, 1° physice, quod sit « species panis et vini consecratæ sub præscripta verborum forma, continentes corpus et sanguinem Christi, ad causandam gratiam cibantem »; 2° metaphysice, « sacramentum corporis et sanguinis Domini ad spiritualem animæ refectionem. »

ARTICULUS II.

UTRUM SACRAMENTUM EUCHARISTIÆ SIT UNUM VEL PLURA?

Quæstio est de unitate et pluralitate, tam specifica quam numerica, non in genere physico; certum est enim quod species panis differant specie physica a speciebus vini, et quod hæ species panis physice numero differant ab aliis speciebus panis, sed in genere morali, seu artefacti sacramentalis. Consideramus enim hic Eucharistiam formaliter sub ratione signi sub qua est sacramentum et artefactum morale.

Dico 1°: Eucharistia est unum specie sacramentum [1].

Est communior et certa, tradita a Catechismo Trid., p. 2, de Eucharistia, num. 10, his verbis: « Licet sint duo elementa, panis scilicet et vinum, ex quibus integrum Eucharistiæ sacramentum conficitur, non tamen plura sacramenta, sed unum tantum esse Ecclesiæ auctoritate docti confitemur; aliter enim septenarius sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque conciliis Lateranensi, Florentino et Tridentino decretum est, constare non poterit ».

Prob. ratione theologica [2]: Sacramentum formaliter est signum practicum, consequenter ejus unitas vel pluralitas specifica repeti debet ex unitate vel pluritate termini seu finis et effectus significati; signum enim est in genere relationis quæ specificatur a suo termino: unde dicitur unum signum quod unum tantum significat, licet ex diversis partibus materialiter componatur, ut patet in imagine apposita tabernæ: atqui unus est specie finis seu terminus et effectus significatus sacramenti Eucharistiæ: ergo. Prob. min. Sacramentum Eucharistiæ, quamvis speciebus panis et vini physice distinctis sit compositum, ordinatur ad unam specie refectionem spiritualem tanquam ad finem et effectum significatum, sicut cibus et potus materiales ordinantur ad unam refectionem corporalem: ergo. Patet ant.; quia definitur Eucharistia sacramentum corporis et sanguinis Christi ad spiritualem animæ refectionem. Sicut autem duo requiruntur ad refectionem corporalem, scilicet cibus et potus, ita cibus et potus spiritualis requiruntur ad spiritualem refectionem, et illa spiritualis refectio est una specie, quia eamdem specie gratiam cibantem producunt ambæ species: ergo [3]. Unde Ecclesia in collecta dicit, primo in plurali: « Purificent nos sacramenta quæ sumpsimus »; deinde addit in singulari: « Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam », ad ostendendum quod hoc sacramentum sit plura ma-

[1] Hic q. 73, a. 2, 0. [2] Ibid. [3] Ibidem, ad 1.

terialiter, quatenus continet res specie physica diversas, unum autem formaliter, quia hæc plura ordinantur ad unum significandum et efficiendum : sic in Extrema-Unctione sunt plures unctiones et tamen unum sacramentum, quia istæ plures unctiones ordinantur ad unum finem et effectum, qui est tollere reliquias peccatorum : sic domus quamvis constet diversis partibus, est tamen una domus, unum artefactum, quia ordinatur ad unius familiæ habitationem.

Hinc inferes unitatem specificam hujus sacramenti non esse repetendam, ut quidam volunt, ex unitate corporis Christi, tum quia in eo non consistit, ut dictum est art. præced.; tum quia foret unum numero sacramentum in tota Ecclesia, cum sit unum numero corpus Christi; neque ex institutione, ut volunt alii, tum quia institutio pertinet ad causam efficientem, non formalem quæ sola specificat ; tum quia Christus potuit una institutione plura specie sacramenta instituere.

Dices : In Eucharistia sunt plura signa : ergo plura sacramenta. Patet conseq. Signum est genus ad sacramentum, non potest autem multiplicari genus, quin multiplicetur species.

Resp. dist. ant. In Eucharistia sunt plura signa materialiter seu inadæquata[1], conc.; formaliter et adæquata, neg. Equidem species panis significant cibum spiritualem, species vini potum, sed ex utraque significatione partiali integratur et perficitur una significatio totalis qua significatur una specie refectio, ad quam requiritur cibus et potus. Unde ad eumdem sensum, dist. conseq.: ergo sunt plura sacramenta inadæquata, conc.; adæquata, neg.

Inst. 1° : Qui solam speciem panis sumit, recipit totum et integrum sacramentum; similiter qui solam speciem vini sumit : ergo quælibet est totum et integrum sacramentum.

Resp. dist. ant. Recipit totum et integrum sacramentum materialiter, seu ex parte rei contentæ et significatæ, conc.; quia non solum recipit corpus Christi, sed etiam sanguinem per concomitantiam, sicque totam gratiam cibantem ; recipit totum et integrum sacramentum formaliter in ratione signi, neg. ; species enim panis significat solum cibum, qui non sufficit ad integram refectionem quam debet significare Eucharistia.

Inst. 2° : Qui recipit solam speciem panis, recipit totum et integrum sacramentum in ratione signi : ergo. Prob. ant. Sola species panis, ex dictis, producit totum et integrum effectum sacramenti : ergo illud significat; sacramenta enim significant quod efficiunt.

Resp. neg. ant. Ad probat. dist. ant. Sola species panis producit totum et integrum effectum sacramenti concomitanter, conc.; formaliter, neg. Similiter, dist. conseq. : ergo illum significat concomitanter, conc.; formaliter, neg. ; formaliter enim species panis significat tantum corpus Christi ut cibum, sed quia non est corpus vivum sine sanguine, per concomitantiam significat sanguinem.

Dico 2° : Sacramentum Eucharistiæ, specie unum, est multiplex numero.

Prob. Sacramentum Eucharistiæ supponit pro speciebus consecratis in ordine ad sumptionem et in illis essentialiter consistit, ut dictum est art. præced. : atqui species in diversis ecclesiis consecratæ sunt numero plures, et ad refectiones numero plures ordinantur : ergo.

Confirm. Quando sunt plures materiæ et plures formæ numero distinctæ, sunt plura sacramenta numero distincta : atqui quando plures sacerdotes celebrant in diversis Ecclesiis, sunt plures materiæ et formæ numero distinctæ : ergo.

Dices : Si Filius Dei assumeret plures humanitates, esset unus homo; et si idem subjectum bilocatum haberet duas albedines, esset unum numero album : ergo quamvis Christus existat in diversis speciebus, est unum numero sacramentum.

Resp. neg. conseq. Disparitas est, quod unitas numerica hominis sumatur ab unitate suppositi vel subsistentiæ, et unitas numerica accidentis ex unitate numerica subjecti ; in casibus autem instantiæ foret unicum numero suppositum et unicum numero subjectum: at species sacramentales non sunt in corpore Christi, tanquam in supposito vel subjecto.

Repones : Apost., 1 Cor. 10, probat omnes fideles esse unum corpus mysticum, quia de uno pane participant : *Unum corpus*, inquit, *multi sumus, omnes qui de uno pane et de uno calice participamus :* ergo est unum numero sacramentum Eucharistiæ.

Resp. Apostolum sumere panem seu species panis pro corpore Christi sub illis contento : unde sensus ejus est quod, sicut est unum corpus Christi quo aluntur spiritualiter fideles, ita sunt hi unum corpus Christi mysticum.

Replicabis : Hoc sacramentum est unum in ratione sacrificii : ergo et in ratione sacramenti.

[1] Ib. ad 2.

Resp. neg. ant. simpliciter loquendo. Quamvis enim dicatur unum ratione principalis offerentis, qui est unus scilicet Christus, et ratione unius rei oblatæ ; simpliciter tamen loquendo est multiplex, quia est multiplex oblatio et immolatio mystica. Fuit ergo unum cruentum sacrificium, sed est multiplex incruentum.

Dico 3° : Unitas vel pluralitas numerica sacramenti Eucharistiæ non desumitur ab unitate vel pluralitate specierum, neque ab una vel multiplici consecratione, sed ab ordine ad unam vel plures refectiones.

Prob. Eucharistia est instituta per modum convivii spiritualis, consequenter de illo loquendum est secundum analogiam quam habet ad convivium materiale : atqui unitas vel pluralitas numerica in convivio materiali non sumitur ex unitate vel pluralitate ferculorum; sicut enim si plures ex uno ferculo sumant, erunt plures refectiones et plura convivia : ita si unus ex pluribus ferculis continuatim sumat, erit unum convivium ; neque sumitur ex una vel pluribus actionibus præparativis, cum unum convivium possit pluribus actionibus præparari, et e contra multiplex convivium una actione continua; sed sumitur a ferculis prout ordinantur ad unam vel multiplicem refectionem : ergo similiter unitas vel pluritas numerica in sacramento Eucharistiæ, non sumitur ex unitate vel pluralitate specierum præcise, ex una vel multiplici consecratione, sed ex ordine ad unam vel multiplicem refectionem spiritualem. Unde si unus simul vel continuatim sumat plures hostias, est unum sacramentum, quia est una refectio ; si idem pluries in diverso tempore sumat, sunt plura sacramenta, quia sunt plures refectiones. Item si plures ex eadem hostia in partes divisa sumant, erunt plura sacramenta, quia plures erunt refectiones ; tot sunt enim refectiones quot sunt refecti.

Neque inde sequitur fieri novum sacramentum sine nova consecratione, sed tantum id quod erat unum factum consecratione, fieri multiplex divisione : sicut cum aqua dividitur in partes, non fit nova aqua, sed facta multiplicatur discontinuatione.

Dices : Sacramentum Eucharistiæ antequam sumatur, est unum vel multiplex, existit enim : ergo.

Resp. dist. ant. Sacramentum Eucharistiæ antequam sumatur est unum vel multiplex in actu primo, conc.; in actu secundo, neg. Sicut itaque convivium paratum et eidem mensæ appositum est unum convivium in actu primo ; dum autem in plures refectiones a pluribus sumentibus dividitur, fit multiplex in actu secundo: sic plures hostiæ consecratæ in eodem altari, seu ciborio repositæ, sunt unum convivium et unum sacramentum in actu primo; dum autem a pluribus sumitur, fit multiplex in actu secundo, quia sunt plures refectiones. Reflecte hic agi de unitate vel pluralitate morali, ut præmonuimus.

ARTICULUS III.

QUANDONAM SACRAMENTUM EUCHARISTIÆ FUERIT INSTITUTUM ?

Suppono, ut fide certum, Christum hoc sacramentum instituisse in ultima cœna, pridie quam pateretur. Id constat ex tribus evangelistis : Matth. 26, Marco 14, et Luca 22, referentibus institutionem hujus sacramenti ad cœnam quam Christus habuit cum suis discipulis pridie mortis suæ ; et ex Apostolo,1 Cor.: *Nocte qua tradebatur*,, etc. Atque ita definitum est in concil. Viennensi, Clementin. de reliquiis et in Trid., sess. 13, cap. 1. Unde Ecclesia in canone missæ : « Pridie quam pateretur accepit panem», etc.

Hujus facti tres congruentias profert Auctor [1]. 1° Quia conveniebat ut tunc cum Christus in propria specie a discipulis recessurus erat, seipsum ad solatium in sacramentali specie reverendum exhiberet. 2° Conveniens fuit ut imminente passione, celebrato priori sacramento agni paschalis, quod erat illius passionis præfigurativum, loco istius novum institueret,quod esset ejusdem passionis rememorativum in posterum, quale est Eucharistia : sine enim fide passionis Christi nunquam potuit esse salus, secundum illud ad Rom. 3. : *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius*. 3° Ea quæ ultimo dicuntur et fiunt præsertim ab amicis recedentibus magis memoriæ commendantur, quia tunc magis inflammatur affectus ad amicos ; ea vero ad quæ magis afficimur, profundius animo imprimuntur. Ut ergo hujus sacramenti altitudo magis commendaretur, et profundius cordibus et memoriæ apostolorum infigeretur, conveniens fuit ut in ultimo ab eis discessu illud institueret. Hæc, inquam,certa sunt apud omnes.

Verum gravis est controversia, qua die Christus ultimam cœnam celebravit. Commu-

[1] Hic q. 83, a. 5, o.

nis sententia Latinorum est ipsum ultimam cœnam agni paschalis celebrasse vespera secunda lunæ seu diei decimæ quartæ, hoc est feria quinta ad vesperam. Græci, e contra, ut suum de fermentato usum tueantur, tenent Christum uno die anticipasse esum agni paschalis, et hanc cœnam celebrasse secunda vespera lunæ decimæ tertiæ; Christus enim juxta ipsos crucifixus est luna decima quarta, seu feria quinta, non sexta. Aloysius Legionensis et Basilius Poncius, quibus præivere Stella et Oleaster, censent pariter Christum celebrasse pascha luna decima tertia ad vesperam, non quod Christus anteverterit cœnam agni paschalis, sed quia arbitrantur hanc solemnitatem incipere vespera secunda lunæ decimæ tertiæ. Pro hujus controversiæ resolutione atque intelligentia,

Observandum 1° tres dierum differentias distingui apud Judæos, naturalium, artificialium et legalium seu festivorum. Dies naturalis accipiebatur sicut apud nos a media nocte ad mediam noctem; artificialis ab ortu ad occasum solis, et ideo non erat fixus, sed modo longior, modo brevior secundum quod sol prius aut tardius oriebatur et occidebat. Distribuitur in quatuor partes seu horas quarum quælibet complectebatur tres ex nostris, in primam, tertiam, sextam et nonam. Prima computabatur ab ortu solis ad horam nonam nostram circiter; tertia a nona hora ad duodecimam; sexta a duodecima hora ad tertiam; nona a tertia hora ad occasum solis. Dies legalis seu festivus accipiebatur a vespera præcedentis diei ad vesperam sequentis, eo modo quo festa nostra quoad officium accipiuntur, juxta legem Levit. 23: *A vespera ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.* Per sabbata autem intelliguntur ibi etiam festa saltem solemnioria, nam ibidem festum expiationis vocatur *sabbatum requietionis.* Excipitur festivitas agni paschalis, si tamen debeat dici festivitas; consistebat enim in sola immolatione et esu agni paschalis; incipiebat sub secundis vesperis lunæ decimæ quartæ, nec ulterius extendebatur; coincidebat cum initio festi azymorum quod erat luna decima quinta, quodque incipiebat a secundis vesperis lunæ decimæ quartæ. Festum azymorum complectebatur septem dies integros quorum primus et ultimus erant solemnissimi; omnes vocabantur paschales, ratione potioris victimæ initio immolatæ, scilicet agni paschalis. Hæc constant ex cap. 12 Exodi, ubi sic legitur: *Loquimini ad universum cœtum filiorum Israel et dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas... et servabatis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus; immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam; et sument de sanguine ejus ac ponent super utrumque postem et in superliminaribus domorum in quibus comedent illum; et edent carnes nocte illa assas igni et azymos panes cum lactucis agrestibus... Septem diebus azyma comedetis. In die primo non erit fermentum in domibus vestris: quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum. Dies prima erit sancta atque solemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis... Primo mense quarta decima die mensis ad vesperam; comedetis azyma, usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam, septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris,* etc.

Observandum 2° pascha, seu phase, id est, transitum, institutum fuisse in memoriam singularis beneficii quo angelus transiens per Ægyptum primogenitos Ægyptiorum interfecerat intactis Hebræis; festum azymorum in memoriam alterius beneficii priori succedentis, quo Hebræi adeo festinanter egressi sunt de Ægypto, ut cum non possent fermentare panes, azymos coxerint: Exod. ibid.

Observandum 3° vesperam apud Judæos habere quasi duas partes: primam a declinatione solis, seu a meridie; alteram a crepusculo post occasum solis: tempore autem medio inter has duas vesperas mundabatur domus a fermentato, deinde celebrabatur pascha.

Observandum 4° Judæos menses a novilunio inchoare: unde apud ipsos idem est primus dies et prima luna: primus mensis censetur ille cujus decima quarta dies immediatius sequitur æquinoctium veris: dicitur *Nisan,* apud nos *Martius.* His observatis,

Dico: Christus celebravit ultimum pascha, consequenter Eucharistiam instituit, die seu luna decima quarta exeunte, hoc est feria quinta ad vesperam.

Prob. 1°: Christus celebravit ultimam cœnam paschalem prima die azymorum, quando necesse erat secundum legem occidi pascha et quando Judæi illud immolabant: ita conceptis terminis tres evangelistæ: Matth. 26: *Prima die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere pascha?... Et paraverunt pascha. Vespere autem facto, discumbebat cum discipulis suis*; Marcus 14: *Prima die azymorum, quando pascha im-*

molabant (Judæi), *dicunt ei discipuli: Quo vis eamus et paremus tibi ut manduces pascha?... Et paraverunt pascha. Vespere autem facto venit cum duodecim* manducaturus pascha, ut ibidem fusius exponitur; Lucas 22 : *Venit dies azymorum in qua necesse erat occidi pascha : et misit Petrum et Joannem dicens : Euntes parate nobis pascha ut manducemus.... Et paraverunt pascha. Et cum facta esset hora, discubuit et duodecim apostoli cum eo,et ait illis : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar :* atqui prima dies azymorum in qua necesse erat occidi pascha, secundum legem, et illud immolabant Judæi, erat luna decima quarta sub secundis vesperis, non decima tertia: ergo. Prob. min. 1° Nullibi in S. Scriptura prima dies azymorum adscribitur lunæ decimæ tertiæ, sed lunæ decimæ quartæ et decimæ quintæ, quia decima quarta erat initium festi, et decima quinta erat festum seu solemnitas azymorum : sic Levit. 23 : *Mense primo, quarta decima die mensis ad vesperum phase Domini est; et decima quinta die mensis hujus, solemnitas azymorum est.* Idem Exod. 12 et Num. 28. Per solemnitatem autem intelligit primam diem azymorum quæ sola cum ultima erat solemnis, ut prius dictum est: atqui si prima dies solemnis azymorum fuit decima quinta, nihil ad illam attinet vespera secunda lunæ decimæ tertiæ, sed solum secunda vespera lunæ decimæ quartæ, nisi velis unam diem habere tres vesperas : ergo. Prob. 2° eadem prima min. Septem duntaxat diebus Hebræi tenebantur uti azymis, Exod. cit. : *Septem diebus azyma comedetis,* scilicet a *quarta decima mensis ad vesperam usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam :* atqui si prima dies azymorum fuisset luna decima quarta, et incepisset luna decima tertia ad vesperam, essent usque ad vigesimam primam octo dies integri azymorum : ergo.

Prob. 2° specialiter contra Græcos, evertendo fundamentum eorum. Dicunt Græci Christum una die prævertisse cœnam paschalem, eamque ideo celebrasse luna decima tertia desinente, quia cum sciret se sequenti die, scilicet decima quarta, seu feria quinta, esse moriturum, noluit legem inobservatam relinquere. At 1° falsum supponunt Christum mortuum esse luna decima quarta, seu feria quinta, et non luna decima quinta, seu feria sexta. 2° Dato hoc supposito, Christus nec debebat, nec poterat prævertere diem a lege constitutum : non debebat, quia lex ante diem præfixum non obligabat; equidem lege, Num. 9, v. 10, sancitum erat, ut qui propter immunditiam legalem vel absentiam, non posset primo mense celebrare pascha, in alterum mensem differret; sed nusquam statutum erat, ut qui se crederet prius moriturum, celebrationem paschatis anteverteret; sed et apostoli non sciebant se crastino morituros, cum nec tunc mortui sint, et tamen celebraverunt pascha cum Christo : futilis ergo est iste prætextus anticipatæ legis. Non poterat, quia juxta legem, Deuteron. 16, agnus debebat immolari in templo : *Non poteris immolare phase in qualibet urbium tuarum, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.* Vel ergo Christus agnum non immolatum loco et tempore statuto manducasset, et in hoc summam legis violasset ipse qui illam venerat adimplere; vel id ei obsequium præstitissent sacerdotes, aut saltem immolanti annuissent, quod nulla verisimilitudine dici potest, quippe qui illum summo odio prosequebantur, et se violatæ legis reos palam exhibuissent. 3° Hæ legis transgressiones, sive præveniendo tempus statutum, sive non immolando in templo, offendissent Judæos, qui inde dubio procul instaurandæ criminationis in Christum ansam arripuissent, cum in conquirendis adversus illum falsis testimoniis essent tam solliciti, et de violatis per discipulos futilibus traditionibus, ut quod non lotis manibus manducarent, conquererentur; et tamen de istis transgressionibus Christum non accusarunt. Quæ Græci opponunt ex S. Scripturis mox solvemus.

Prob. 3° ex constanti traditione Ecclesiæ, quæ maxime inde evincitur quod cum Asiatici contenderent celebrandum esse pascha cum Judæis luna decima quarta primi mensis, seque tuerentur exemplo Christi et apostolorum, nullus sive pontificum, sive Patrum ipsis opposuit Christum cum apostolis non celebrasse pascha luna decima quarta sed luna decima tertia. Quod sane non omisissent in tam celebri et diuturna controversia, cum inde funditus everteretur fundamentum quartodecimanorum.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° cum Græcis varia S. Scripturæ testimonia, quibus videtur Christum diem paschatis lege statutum antevertisse. 1° Joan. 13 dicitur : *Ante diem festum paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in*

mundo, in finem dilexit eos : et cœna facta, etc. Si ante festum paschæ cœnam legalem celebravit, atque Eucharistiam instituit : ergo luna decima tertia, nam festum paschæ incipiebat luna decima quarta exeunte.

2° Joan. 18 dicitur quod die qua passus est Christus, Judæi *non introierunt prætorium, ut non contaminarentur* (ingressu domus viri gentilis), *sed ut manducarent pascha*, seu agnum paschalem. Manducatur autem pascha luna decima quarta vesperi, sicque Christus mortuus est luna decima quarta. Cœnam autem paschalem celebravit pridie quam pateretur : ergo diem solitum celebrationis paschæ anticipavit.

3° Joan. 19 Christus dicitur mortuus in parasceve paschæ : *Erat autem parasceve paschæ hora quasi sexta.* Est autem parasceve paschæ præparatio ad pascha celebrandum, seu vigilia paschæ; vigilia paschæ erat luna decima quarta. Ergo Christus passus est luna decima quarta, seu feria quinta, sicque cœnam paschalem celebravit luna decima tertia, pridie quam pateretur.

4° Christus non est mortuus in festo solemni quale erat prima dies azymorum, scilicet luna decima quinta, seu feria sexta : ergo luna decima quarta, seu feria quinta, sicque pascha celebravit luna decima tertia. Prob. ant. 1° ex hoc dicto Judæorum apud Matth. 16 : *Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* 2° Prohibitum erat Judæis actus judiciales exercere in festo solemni. 3° Ipsa die mortis Christi, Nicodemus deposuit corpus Christi de cruce, et posuit in monumento, piæ mulieres emerunt et paraverunt aromata in ejus sepulturam; nihil autem operis fieri licebat die festo, exceptis iis quæ ad vescendum pertinent, Exod. 12 : ergo.

Quidam ut ab his argumentis se expediant, respondent Christum equidem celebrasse pascha luna decima quarta ad vesperam secundum legis præscriptum; at Judæos, saltem proceres, suum distulisse in lunam decimam quintam desinentem. Non una vero ratione ducuntur, ut id asserant.

Lyranus, Burgensis, Maldonatus etc., censent tunc temporis receptam fuisse apud Judæos traditionem qua præcipiebatur, ut si solemnitas paschalis incideret in feriam sextam, transferretur in sabbatum, ne nimis gravis foret populo observatio duorum festorum immediate consequentium, in quibus nec præparare cibos, nec sepelire mortuos liceret.

Alii, moti auctoritate S. Chrysostomi, **Hom.** 86 in Matth., arbitrantur Judaicam multitudinem equidem celebrasse pascha more solito luna decima quarta exeunte, sed principes sacerdotum et scribas, ut liberius in Christum sævirent eumque proderent, distulisse contra præceptum legis in diem sequentem, scilicet lunam decimam quintam in secundis vesperis ; scribit enim S. Chrysostomus loco citato « Audacissimos illos homines, et mille transgredientes legis præcepta, quoniam ita inflammati erant et sæpe conati sunt Jesum capere, nihil facere potuerant, ex insperato nactos quod cupiebant, tempus paschæ transposuisse ».

Alii tandem dicunt duplicem neomeniam, seu duplex initium mensis tempore Christi distingui apud Judæos : unum a conjunctione solis et lunæ, alterum ab apparitione sensibili lunæ; primum servari a Galilæis, secundum a Jerosolymitanis ; Christum autem Galilæum, morem Galilæorum secutum, pascha celebrasse pridie suæ mortis luna decima quarta a conjunctione planetarum ; Jerosolymitanos vero die sequenti etiam decima quarta ab apparitione lunæ.

At imprimis generaliter contra has omnes opiniones, præsertim contra primam et tertiam militant S. Scripturæ ; dicit enim Marcus, 14, Christum comedisse agnum paschalem primo die azymorum, *quando pascha immolabant Judæi*; Lucas 22 : *Venit dies azymorum in qua necesse erat occidi pascha;* Matth. 26 : *Scitis quia post biduum pascha fiet;* ubi το *fiet* significat ab omnibus faciendum, et το *scitis* hoc futurum more solito, alioquin discipuli hoc nescivissent; et, Joan. 18, dicit Pilatus Judæis : *Est autem consuetudo vobis ut unum dimittam vobis in pascha : vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum?* ergo pascha celebrabatur apud Judæos cum Christus tenebatur, accusabatur, et in procinctu erat ut condemnaretur.

Specialiter contra primam opinionem : Traditio illa commentitia est, nec ullo momento probatur. Pariter ratio traditionis est futilis; in omnibus enim solemnitatibus distinctis a sabbato, licebat præparare et coquere cibos, Exod. 12; item et mortuos sepelire vesperi, quando in alteram diem servari non poterant, ut patet exemplo Tobiæ; estque hæc hodierna praxis Judæorum. Insuper juxta hanc opinionem Judæi incidissent in incommodum quod vitare voluissent; si enim prima solemnitas azymorum transala fuisset in sabbatum se-

quens, ultima solemnitas azymorum incidisset in feriam sextam, sicque duo festa immediate consequentia habuissent celebranda.

Contra secundam opinionem : Dato Judæos secundum leges et consuetudines suas non potuisse in festo solemni actus judiciales exercere, quod non est certum, constat tamen ex Evangelio has leges et consuetudines posthabuisse, ut suo in Christum odio, occasione nacta, sævirent, sicut in festo tabernaculorum, Joan. 8, et in festo encœniorum, Joan. 10, ipsum Christum lapidare voluerunt, nihil istorum festorum religione impediente. Insuper non advertunt hujus sententiæ defensores Christum a Juda non fuisse Judæis traditum, nisi post peractam cœnam, consequenter post cœptam solemnitatem paschalem, quæ ideo non poterat amplius differri.

Quantum ad S. Chrysost., fas est nobis, salva ejus reverentia, aliis Patribus communiter contrarium sentientibus subscribere; eo magis quod ipse S. Chrysost. in hac sententia non fuerit constans; nam, hom. 84 in Matth., scripserat : « Et immiserunt in eum manus, ac tenuerunt illum ipsa nocte, in qua comederunt pascha » ; et hom. 82 in Joan., fatetur se ignorare, an hæc verba Joannis, ut manducarent pascha, significent paschalem victimam, an vero « totam solemnitatem ».

Contra tertiam opinionem : 1° Duplex neomenia, seu duplex initium mensis ex phase seu apparitione lunæ, et ex conjunctione planetarum non erat in usu apud Judæos tempore Christi, neque ullum habet in S. Scriptura fundamentum, sed potius S. Scripturæ contrariatur; pascha enim, secundum legem, Exodi cap. 12, debebat celebrari simul a tota congregatione filiorum Israel, et post mactatam communem victimam in templo Jerusalem : *Immolabit*, inquit S. Scriptura citata, *eum universa multitudo filiorum Israel;* textus Hebraicus: *Omnis cœtus synagogæ;* Targus: *Omnis ecclesia filiorum Israel;* textus Samaritanus : *Omnis congregatio synagogæ*; non immolatus autem fuisset in cœtu totius synagogæ, neque in cœtu totius ecclesiæ, si Galilæi una die, Jerosolymitani altera die immolassent. 2° Die statuto ad mactationem agni omne fermentum ejiciendum erat de domibus, Exod. cit.. Galilæi itaque, advenientes Jerosolymam luna decima quarta a conjunctione planetarum, celebrassent pascha in domibus a quibus non erat sublatum fermentatum, sicque legem violassent; aut si hac die Jerosolymitani suas domos fermento purgassent, agnum immolassent, non prima sed secunda die azymorum; fuissent octo dies azymorum; manipulus hordeaceus, de quo Levit. 23, oblatus fuisset tertia die, non secunda; sicque confusa fuissent omnia festa, et leges in pluribus violatæ. 3° Quamvis incertum sit a quo Judæi neomeniam, seu mensis initium computent, an a conjunctione planetarum, an a lunæ phase, si tamen Philoni fides est in libro *de Septenario,* neomenia apud Judæos dicitur, « quando incipit sol splendore sensibili lunam illustrare, ipsa vero proprium decus patefacit spectantibus ». Et ideo neomenia indici solebat tuba cornea supra templi tectum, eo instanti quo luna apparebat.

Si dicas sabbatum, quod mortem Christi subsecutum est, vocari Joan. 19 *magnum diem sabbati*, non alia, ut videtur, ratione, quam quia tunc celebrabatur prima dies azymorum quæ erat solemnis [1], resp. quod quacumque die de septem diebus azymorum sabbatum veniret, dicebatur magnus dies sabbati propter geminatam solemnitatem, scilicet sabbati et paschæ, id est, dierum paschalium.

Mitto aliam singularem quorumdam opinionem, qui dicunt Christum hoc ultimo vitæ suæ anno non celebrasse pascha Judaicum, sed christianum tantum consecratione et distributione sui corporis; hæc namque sententia repugnat Scripturis sacris, SS. Patribus, definitioni ac professioni Ecclesiæ, ita ut a quibusdam dicatur hæretica. 1° Nonnisi de Judaico paschate intelligi potest quod Christus dixit domino domus, Matth. 26 : *Apud te facio pascha hodie;* et Marci 14 : *Ubi est refectio mea, ut pascha cum discipulis manducem?* Si namque de instituenda Eucharistia Christus locutus fuisset, ipse dominus domus nihil intellexisset. 2° Christus cœnam illam manducavit, quam præparandam discipulis jussit, Luc. 19 : *Fecerunt discipuli sicut constituit illis Jesus, et paraverunt pascha,* utique manducandum : certum est autem discipulos parasse cœnam Judaicam, non eucharisticam quam non noverant. 3° Ecclesia in concil. Trid., sess. 22, cap. 1, declarat quod « Christus in cœna novissima qua nocte tradebatur, celebrato veteri pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum immolabat, novum instituit pascha »; et in suis officiis ex angelico Doctore cantat : « In supremæ nocte cœnæ recumbens cum fratribus, observata lege plene cibis in legalibus, cibum turbæ duodenæ se dat suis manibus. Post agnum

[1] Ibid.

typicum expletis epulis », etc. 4° Nullus SS. Patrum negavit unquam Christum in ultima cœna agnum paschalem comedisse. 5° Hieronymus Vechietus qui istud systema libello edito propugnavit, a supremis fidei inquisitoribus damnatus est, et in carcerem ad plures annos conjectus, pronuntiaruntque supremi judices ejus sententiam esse «contra sacrarum litterarum fidem, contra Ecclesiæ universæ auctoritatem et contra SS. Patrum doctrinam.» Denique non alia de causa confictum est hoc systema, quam quia ejus defensores arbitrabantur Christum esse passum luna decima quarta; sicque non potuisse pascha judaicum celebrare, quod assumptum patet ex dictis esse falsum.

Aliter ergo argumentis initio propositis respondemus. Ad primum[1]: Hæc Joannis verba: *Ante diem festum paschæ*, intelliguntur de die naturali, a media nocte ad mediam noctem, vel de artificiali ab ortu ad occasum solis, non de die sacro qui incipit a primis vesperis, de quo loquuntur alii tres evangelistæ cum dicunt: *Primo die azymorum*; et sic nulla est inter ipsos contradictio.

Ad secundum [2]: Hæc verba: *Ut manducarent pascha,* non intelliguntur de agno paschali, sed de cibis paschalibus, scilicet de azymis, de bobus et ovibus, de quibus Deuteron. 16, qui totis septem diebus azymorum immolabantur et manducabantur, et ideo nomine paschæ vocabantur, nec nisi a Judæis mundis poterant manducari. Quapropter cum timerent ne ingressu domus viri gentilis et profani contaminarentur, sicque impedirentur manducare cibos paschales, Christum in prætorium Pilati submiserunt, sed ipsi non introierunt.

Verum instat Scaliger contenditque victimas, quæ septem diebus azymorum comedebantur, nullibi in S. Scriptura nomine *paschatis* appellari. Sed fallitur vir eruditus; legitur enim Deuteron. 16 cit.: *Immolabis phase* (pascha) *Domino Deo tuo de ovibus et de bobus in loco quem elegerit Dominus Deus tuus.* Ubi nomen *phase,* seu pascha, est generale, sub quo oves et boves ut species continentur. Nec obstat textus Hebraicus ad quem appellant heterodoxi, qui sic habet: *Mactabis pascha Domino Deo tuo oves et boves;* est enim idem sensus, et pascha ibi pariter est nomen generale, cui oves et boves ut species subjiciuntur, neque aliud est Pascha, aliud oves et boves, sed sensus est: Immolabis pascha quæ sunt oves et boves: patet ex similibus phrasibus alibi in S. Scriptura usurpatis. Sic 1 Paralip. 29, dicitur: *Obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille;* et 2 Paralip. 7: *Mactavit Salomon rex hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia;* ubi holocausta et hostiæ non distinguuntur a bobus, agnis et arietibus, sed sunt nomina generalia quibus boves, oves, etc. tanquam species subjiciuntur, estque sensus: Obtulerunt holocausta et hostias, quæ sunt boves, agni, arietes, etc.

Confirm. nostra responsio invicto argumento. Deuteron. 16 cit., secundum Vulgatam, legitur: *Immolabis phase Domino Deo tuo de ovibus et de bobus..... Non comedes in eo panem fermentatum : Septem diebus comedes absque fermento panem afflictionis.* Secundum textum Hebraicum: *Sanctificabis pascha Domino Deo tuo ovem et bovem... non comedes super eo fermentatum; septem diebus comedes super eo infermentatum.* Secundum textum Samaritanum: *Sanctificabis pascha Domino Deo tuo oves et boves... Non comedetis cum eo fermentatum; septem diebus comedetis cum eo azyma.* Secundum septuaginta interpretes: *Immolabis pascha Domino Deo tuo oves et boves... Non comedes fermentatum super illud; septem diebus comedes super illud azyma.* Ex quibus sic arguo: Id in quo, cum quo, super quod præcipitur comedi azymos septem diebus, vocatur pascha: atqui id certo non est agnus paschalis qui totus erat comedendus prima nocte azymorum, ita quod si quid superesset, foret comburendum ante auroram, Exod. 12, v. 10, sed aliæ victimæ, oves, boves, etc., quæ septem diebus comedebantur cum azymis: ergo plane constat quod quamvis agnus paschalis tanquam præcipua victima frequentius ac specialius in S. Scriptura *pascha* nominetur, aliæ tamen victimæ etiam ab ea *pascha* dicantur.

Ad tertium: Parasceve paschæ non significat præparationem ad pascha, sed præparationem ad sabbatum, quæ, cum illo anno in ipsa solemnitate paschali incideret, dicta est parasceve paschæ, eo fere modo quo apud nos dicitur dominica paschæ, dominica pentecostes. Hanc interpretationem esse legitimam constat, tum ex ipsa S. Scriptura Joan. 19, ubi loquens de eodem die, quo Christus passus est, dicit: *Judæi ergo* (*quoniam parasceve erat*), *ut non remanerent in cruce corpora sabbato* (*erat enim magnus ille dies sabbati*), *rogaverunt Pilatum, etc.*; Marc. 15: *Erat parasceve quod*

[1] In 4. d. 11. q. 2, a. 2, q. 3, ad 1.

est ante sabbatum; et Luc. 23: *Erat parasceves et sabbatum illucescebat*: tum quia nulla erat parasceves seu præparatio ad festa, sed ad sabbatum tantum; in solo enim sabbato prohibitum erat præparare cibos, qui ideo debebant pridie præparari; at in aliis festis equidem opus servile prohibitum erat, *sed exceptis iis quæ pertinent ad vescendum* Ita expresse Exod., 12. v. 16.

Ad quartum: Neg. ant. Ad primam ejus probationem: Fatemur Judæos ante biduum, dum concilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent et occiderent, dixisse, *non in die festo*, non religionis causa, sed *ne tumultus fieret in populo*. At vel illorum, qui sic loquebantur, opinio non prævaluit, vel opportunitate nacta perdendi Jesum ex proditione Judæ, mutaverunt consilium ipsa nocte solemnitatis paschalis, Jesumque ipsa die solemni ad mortem postularunt, eademque die sententia lata est et executioni mandata, ut constat ex evangelistis. Ad secundam probationem: Non constat ex S. Scripturis actus judiciales fuisse prohibitos in hoc festo, quin si Moysi Maimonidi sit aliqua fides, refert, lib. *Hilkot*, cap. 4, morem esse apud Judæos, ut reos insigniores plecterent in solemnioribus festis, in quibus est numerosior populi concursus: « Reum, inquit, usque ad festum custodiunt, et ipso festo strangulant, quia dictum est Deuteron., c. 17, v. 13: *Et omnis Israel audiet et timebit*. Sed esto fuerit lex prohibens actus judiciales in die festo: quid mirum eos qui omnia et sacratiora jura in Christo violabant, etiam levem legem contempsisse, aut se pro bono communi ad eam non teneri existimasse? Ad tertiam probationem: Præparare aromata in sepulturam Christi eumque sepelire, erat opus religionis et misericordiæ quod non prohibebatur in die festo, ut patet exemplo Tobiæ qui diebus festis post occasum solis mortuos sepeliebat: Tob. 2, 4 et 5.

Solvuntur aliæ objectiones.

Obj. 2° : Judæi immolabant agnum paschalem ea die qua immolarunt in egressu de Ægypto, Exod. 12 : atqui in egressu suo de Ægypto immolaverunt agnum paschalem vespera secunda lunæ decimæ tertiæ, non decimæ quartæ : ergo. Prob. min. Judæi egressi sunt de Ægypto nocte terminante lunam decimam quartam et inchoante lunam decimam quintam, Num. 13 : *Profecti igitur de Ramesse mense primo, decima quinta die mensis primi, altera die phase* : atqui non potuerunt vespera præcedente hanc noctem celebrasse pascha : ergo vespera præcedentis noctis. Prob. min. 1° Quia, ut dictum est, egressi sunt altera die phase : ergo non eadem nocte celebrarunt phase seu pascha. 2° Quia nocte qua immolarunt agnum paschalem, nullus poterat *egredi ostium domus suæ usque mane*, Exod. 12. 3° Egressi sunt numero fere sexcenta millia, non computatis parvulis et mulieribus cum armentis et suppellectilibus, post celebratum pascha acceperunt mutuo ab Ægyptiis vasa argentea, Moyses vocatus fuit a Pharaone in urbem regiam Memphim sitam ad alteram ripam Nili, illinc Moyses rediit ad terram Gessen in qua habitabant Hebræi, congregavit dictam multitudinem et cum ipsa profectus est in Rumesse : impossibile autem videtur hæc omnia fieri eadem nocte, a secunda vespera lunæ decimæ quartæ usque ad ortum solis lunæ decimæ quintæ : ergo.

Resp. neg. min. Ad. probat. neg. min. Ad primam probationem ; Dicitur *altera die phase*, quia phase seu pascha immolatum fuerat exeunte luna decima quarta et Judæi egressi sunt post mediam noctem jam inchoata luna decima quinta sicque altera die naturali.

Ad secundam probationem : Præceptum non egrediendi ostium domus impositum erat Hebræis, ne forte in angelum percussorem inciderent, ut patet ex versu sequenti : *Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios ; cumque viderit sanguinem in superliminari et in utroque poste, transcendet ostium domus et non sinet percussorem ingredi domos vestras et lædere*. Quando autem ex clamoribus Ægyptiorum innotuit Hebræis stragem esse peractam, atque Ægyptii urgebant eorum exitum, ne et ipsi interficerentur, cessabat causa adæquata præcepti, adeoque et ipsum præceptum, unde licite poterant exire.

Ad tertiam : Hæc omnia quæ referuntur, potuerunt eadem nocte fieri, si attendantur sequentia. 1° Tunc temporis Pharao non morabatur Memphi sed Tani in inferiori parte Ægypti ad ostium Nili. 2° Hebræi non in terra Gessen tantum, sed promiscue habitabant cum Ægyptiis in urbibus quas Pharaoni ædificaverant. 3° Vasa argentea vel ante esum agni mutuo acceperant ab Ægyptiis, quamvis Scriptura narrando postponat, quod ipsi familiare est; vel si tempore egressus, facile intelligitur Ægyptios urgentes metu mortis Israelitas ad exeundum, eis sine mora quæ peterent concessisse. 4° Hebræi prius moniti a Moyse se

ad discedendum jam paraverant, Exod. 12, v. 28 : unde manducabant pascha accincti et ad iter præparati; atque adeo festinanter, instantibus semper Ægyptiis, discesserunt, ut fermentare non potuerint, sicque præcipitanter et confuse confluxerunt in Ramesse sub finem noctis; inde vero post meridiem profecti sunt ordinatim in Soccoth. Sed quid conjecturis solvendis immoramur, cum habeamus Scripturam illis aperte contrariam? Legimus namque, Exod. 12, pascha immolatum fuisse *quarta decima die ad vesperam;* ibidem, filios Israel *eadem die* eductos de terra Ægypti, et Num. 23, eos *decima quinta die* profectos de Ramesse.

Obj. 3° : Si Christus cum Judæis celebravit pascha, luna decima quarta desinente, et prima dies azymorum fuerit luna decima quinta hoc anno feria sexta, secunda dies azymorum in qua offerendus erat primus messis hordeacæ manipulus, incidebat in sabbatum, consequenter festum pentecostes quod occurrebat post quinquaginta dies ab oblatione manipuli, Levit. 23, incidebat in sabbatum : atqui secundum antiquam Ecclesiæ traditionem fundatam in Constitutionibus apostolicis, in sermone S. Aug. 154, de Tempore, et in S. Leone, serm. de Pentecoste, festum pentecostes hoc anno incidit in dominicam et eadem die ad horam tertiam illapsus est Spiritus Sanctus : ergo Christus cum Judæis pascha celebravit, non luna decima quarta, sed decima quinta exeunte, ita ut prima dies azymorum fuerit luna decima sexta seu sabbatum, et sequenti die, quæ nunc est dominica, oblatus fuerit manipulus.

Huic argumento, quod est Scaligeri, inter plures responsiones duplex aut etiam triplex probabilior adhibetur.

Prima quæ est Hyacinthi Serry et plurium recentiorum, admittit festum pentecostes hoc anno incidisse in sabbatum et eodem die Spiritum Sanctum descendisse in discipulos. Præter rationem factam in argumento, fundant insuper hanc responsionem in verbis Lucæ, Act. 3, dicentis : *Cum complerentur dies pentecostes, factus est repente de cælo sonus,* etc.; loquitur enim, inquiunt, Sanctus Lucas de pentecoste Judæorum, non christianorum quæ computatur a resurrectione Christi; quia quamvis Lucas hæc scripserit viginti et octo annis post Christum passum, solam tamen pentecosten Judæorum intelligebat, siquidem scribat, Act. 20, Paulum *festinasse, ut si possibile esset, diem pentecostes faceret Jerosolymis;* ut quid enim illa festinatio, nisi quia pentecostes Judaica celebrabatur Jerosolymis juxta legem, Exod. 23, et Levit. 16, cum pentecostes christiana ubivis celebrari potuisset? Quantum ad traditionem contrariam, de qua in min., illam negant, nimirum fundatam tantum in Constitutionibus S. Clementis quæ ab omnibus reputantur apocryphæ, in sermone S. Aug. 154, de Tempore, qui etiam inter apocryphos rejicitur a PP. Benedictinis, et in S. Leone, qui, ut scripsit quinto sæculo cadente, solus non facit traditionem. Si opponas manipulum non fuisse oblatum secunda die azymorum quæ erat sabbatum, sed tertia die, quia lege, Exod. 34, v. 21, prohibitum erat metere in sabbato, respondent hanc legem respicere tantum messem communem, non particularem manipuli offerendi; idque probant ex R. Moyse Ægyptio in Commentariis super Misina et in Jad Akazzacha; adduntque rationem, quod demissio illa manipuli offerendi non sit opus servile, sed actus religionis.

Secunda responsio quæ est Bellarmini, Baronii et communior, negat majorem argumenti, contenditque pentecosten etiam Judaicam incidisse in dominicam: 1° ex traditione Ecclesiæ, fundata, ut dictum est, in Constitutionibus Apostolicis, S. Augustino et Leone. Quod vero prior sententia reponat duo priora opera esse apocrypha, et unum S. Leonem non facere traditionem, respondetur ex operibus apocryphis erui posse traditionem illorum temporum in quibus fuere scripta : Constitutiones autem Apostolicas esse vetustissimas, cum laudentur ab Eusebio, lib. 3 *Hist. Eccl.,* c. 25, a S. Athanasio in Epistola Festali, et a S. Epiphanio, hom. 45 et hom. 70, qui cum longe præcesserint S. Leonem, patet ipsum non esse hujus traditionis auctorem : neque sane verisimile est SS. pontificem id scripsisse, si in Ecclesiæ traditionibus ratum non invenisset. 2° Quia manipulus non potuit meti et offerri secunda die azymorum quæ hoc anno incidebat in sabbatum, sed tantum tertia die quæ erat feria prima, nunc dominica : prohibitio enim non metendi in sabbato afficiebat non solum communem messem, sed etiam particularem manipuli offerendi, ut colligitur ex his verbis Levitici 23, v. 15 : *Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum septem hebdomadas plenas.* Hæc enim verba, *ab altero die sabbati,* videntur significare diem sequentem sabbatum et non pascha, præsertim cum in Hebræo textu legatur, *a crastino cessationis.* Neque multum urgentur commentariis rabbinorum quæ sunt

fabulis referta. Quod vero opponitur ex Josepho, l. 3 *Antiquit.*, c. 10, dicente ritum manipuli « esse secunda azymorum die, est autem illa decima sexta »; respondent Josephum intelligendum esse de ordinaria communique ratione temporum, non de particulari, quando secunda dies azymorum incidit in sabbatum. ut contigit isto anno.

Tertia responsio est Laurentii Berti qui mediam viam init : admittit pentecosten Judaicam incidisse hoc anno in sabbatum propter rationes primæ responsionis; at vult Spiritum S. non descendisse in discipulos sabbato, sed die sequenti, quæ nunc est dominica; quia auctores, in quibus fundatur traditio de qua supra, non dicunt Spiritum S. advenisse quinquagesima die ab oblatione manipuli, sed a resurrectione Domini. Et quantum ad verba Lucæ dicentis : *Cum complerentur dies pentecostes, factus est de cælo sonus*, etc., supposito quod intelligantur de pentecoste Judæorum, dicit iis significari diem primum pentecostes esse completum, quia textus Græcus reddit hunc sensum : *Inesse completum diem pentecostes,* cui conformes sunt interpretes Arabs et Syrus, tom. 5 *Polyglot.*, qui vertunt: *Cum igitur completus esset dies pentecostes.* Quam voluerit responsionem eligat lector.

Petes utrum unam vel plures cœnas Christus habuerit pridie passionis?

Resp. Probabile est Christum triplicem cœnam pridie mortis habuisse : primam legalem in qua comedit agnum paschalem; secundam communem et usualem; tertiam sacramentalem; ita ut in cœna usuali, vel immediate post ipsam, Eucharistiam instituerit. Dicitur enim Eucharistiam instituisse *cœnantibus discipulis,* Matth. 26; *postquam cœnavit,* Luc. 22; *postquam cœnatum est* in canone missæ: quod vix intelligi potest de esu agni paschalis, qui in S. Scriptura non dicitur cœna, sed phase seu pascha.

Hunc itaque ordinem videtur fuisse servatum : imprimis Christus comedit agnum paschalem cum suis discipulis; deinde cœnavit cœna usuali, et nondum sublatis mensæ reliquiis Eucharistiam instituit, quam omnibus apostolis præsentibus, etiam Judæ, ut dicam infra, distribuit; postea sermonem habuit de sui proditione, deditque buccellam seu panem residuum ex cœna usuali jusculo intinctum Judæ, qui continuo exivit; id enim erat signum quo soli Joanni suum proditorem indicaverat, Joan. 13.

DIGRESSIO HISTORICA

DE INSTITUTIONE FESTI CORPORIS CHRISTI; NECNON DE AUCTORE ILLIUS OFFICII.

Ad consectarium 2 § 1 a. 1 præced. dissert.

Sectio I.

Quæ fuerit prima origo et occasio institutionis festi corporis Chisti?

I. Festum corporis Christi ab Urbano IV fuisse institutum, anno 1264, extra dubium est. Hæc autem fuit hujus institutionis prima origo et occasio : florebat in monasterio Corneli-montis prope Leodium monialis, nomine Juliana, sanctitate conspicua, Urbano IV, dum esset archidiaconus Leodiensis, apprime nota. Hæc a teneris annis venerabilis sacramenti cultui specialiter addicta, quoties orationi vacabat, toties ipsi apparebat luna plena cum aliqua parva scissura; tentationem suspicata, diu oravit ut ab hac visione liberaretur, sed frustra. Tum ejus significationem deprecata, illi interius responsum fuit luna plena Ecclesiam significari, scissura vero defectum festi solemnis in honorem venerabilis sacramenti, ipsique injunctum ut hoc festum ipsa primo celebraret, aliisque illud celebrandi obligationem indicaret.

II. Verum cum id munus non sibi mulieri infirmæ, sed viris eruditione et dignitate in Ecclesia conspicuis competere arbitraretur, visum diu silentio obvolvit, nec nisi post viginti annos et amplius, illud Joanni de Lausenne canonico S. Martini Leodiensis aperuit. Is hac de re Jacobum Pentaleonem tunc archidiaconum Leodiensem, postea summum pontificem Urbanum IV, Hugonem a S. Charo provincialem ordinis Prædicatorum, deinde cardinalem, Guiardum episcopum Cameracensem et plures theologos consuluit, qui omnes uno ore judicarunt æquum fore et Ecclesiæ utile, si festum corporis Christi speciali et solemni ritu celebraretur. His auditis Juliana F. Joanni Leodiensi officium festi componendum commisit. Robertus vero, episcopus et princeps Leodiensis, contradicentibus licet quibusdam ecclesiasticis Leodiensibus, festum solemne corporis Christi feria quinta post octavam pentecostes, quotannis in sua diœcesi celebrandum epistola encyclica instituit, anno 1246 indicto jejunio in ejus vigilia.

III. Anno sequenti 1247, canonici S. Martini

Leodiensis omnium primi istud festum solemniter celebrarunt, Hugone a S. Charo tunc cardinali et in Germania legato officium in pontificalibus peragente; qui et de subjecta materia eloquenter peroravit, atque omnibus suæ legationis fidelibus idem festum eadem die solemniter celebrare mandavit.

IV. Roberto mortuo, plures e clero Leodiensi adversus novum festum insurgunt, revelationes monialis Julianæ ut mera somnia propalant, eamque ita insequuntur ac vexant, ut solum mutare et Leodio exulare cogatur. Moritur anno 1252 et ut sancta in provincia colitur. Erat autem illi amica quædam reclusa ad S. Martinum Leodiensem, nomine *Eva,* quæ cum audisset Urbani IV ad summum pontificatum promotionem, egit per amicos apud Henricum principem Leodiensem ut a summo pontifice hujus festi institutionem in tota Ecclesia peteret; quod præstitit Henricus.

V. Summus pontifex, memor revelationum S. Julianæ et eorum quæ jam fuerant peracta Leodii circa id festum, ipso præsente et coagente, dum illic esset archidiaconus; item motus rationibus quas in nostro consectario deduximus, principis Leodiensis precibus annuit, et data bulla, anno 1264, festum solemne corporis Christi toti Ecclesiæ celebrandum feria quinta post octavam pentecostes indixit, concessis centum diebus indulgentiæ iis qui matutinis hujus festi adessent, tot pro missa, tot pro utrisque vesperis, quadraginta pro prima, tertia, sexta, nona et completorio, centum pro integro officio in qualibet die octavæ. Nullum in hac bulla præcipitur jejunium in vigilia, neque ulla fit mentio processionis quæ postea fuit instituta.

VI. Hanc bullam Urbanus direxit ad Evam reclusam Martinianam, adjunctis litteris quibus significabat tandem ejus votis de celebrando solemni festo corporis Christi esse satisfactum. Insuper eidem misit officium hujus festi, mandans ut copiam petentibus liberaliter et ibenter exhiberet.

Sectio II.

Quis sit auctor officii festi corporis Christi.

Communis doctorum et indoctorum sensus est S. Thomam Aquinatem esse auctorem officii quod Ecclesia in festo corporis Christi legit. Hanc illi gloriam mortalium primi eripere aliquando tentarunt quidam recentiores historici, contendentes F. Joannem Leodiensem ex directione S. Julianæ totum hoc officium composuisse, excepto hymno *Sacris solemniis,* quod fatebantur esse D. Thomæ, et ipsum S. Doctorem istud Joannis officium in meliorem formam tantum redegisse. Verum a nostris moniti, et de veritate plenius instructi, errorem agnoverunt et retractarunt. Quapropter breviter

Dico : Integrum officium venerabilis sacramenti, quale legitur inter opuscula D. Thomæ, num. 57, et ab universa ecclesia Latina canitur, opus est genuinum S. Doctoris.

Prob. F. Joannes Columna, archiepiscopus Messanensis, S. Thomæ coævus, in opere *de Viris Illustribus,* de S. Thoma hæc inter alia habet : « Composuit autem et hic felix et sanctus Doctor officium de corpore Christi, quo devotius in Ecclesia Dei non dicitur nec cantatur. » Sic legitur in ipso codice MSS. Venetiis in conventu SS. Joannis et Pauli asservato.

Guillelmus de Thoco, et ipse S. Thomæ coætaneus et canonisationis ejus promotor, in ejus vita, apud Bolland., ad diem 7 Martii, cap. 5 : « Scripsit, inquit, S. Thomas, officium de corpore Christi de mandato Urbani papæ, in quo omnes quæ de hoc sunt sacramento veteres figuras et veritates, quæ de nova sunt gratia, compilavit. »

Tholomæus, Lucensis episcopus, Torcellanus, S. Thomæ discipulus, l. 22, cap. 24, de S. Doctore sic habet : « Scripsit.... officium etiam de corpore Christi ex mandato Urbani... Hoc autem fecit complete, et quantum ad lectiones, et quantum ad totum officium tam diurnum quam nocturnum, quam etiam ad missam, et quidquid illa die cantatur. In qua historia, si attendimus ad verba scribentis, quasi omnes figuræ veteris Testamenti in hoc officio videntur contineri luculento et proprio stylo, adaptatæ ad Eucharistiæ sacramentum. » Idem scribunt Bernardus Guidonis, S. Antoninus et Valleoletanus.

His suffragantur scriptores pene innumeri ex omni natione, ordine et religione, Dionysius Carthusianus, Jacobus Bergom., Platina, Onuphrius, Joannes Major, Joannes Chapeavilleus, Bartholomæus Fisen, Possevinus, Bellarminus, Labbeus, Asorius, Spondanus, Odoricus Raynaldus, etc., ipsi etiam hæretici Magdeburgenses.

Confir. 1°: Urbanus IV mittens Evæ Leodiensi officium hujus festi dicit : « Et quia quaternum in quo ipsius festi habetur officium tibi sub bulla nostra per latorem præ-

sentium destinamus, volumus, et per apostolica scripta tibi mandamus, quatenus quaternum ipsum cum devotione recipias et ejus copiam personis illam petentibus exhibeas liberaliter et libenter» : atqui pontifex non misit ad Evam martinianam officium compositum a F. Joanne Leodiensi, cum jam Leodii in ecclesia S. Martini legeretur, nec solum hymnum *Sacris solemniis,* ad quem non fuisset necessarius quaternio, sed in ipsa epistola describi potuisset. Quodnam autem aliud quam officium ejus jussu a S. Thoma compositum? Unde D. Fleury ad annum 1264 : « C'est l'office du S. Sacrement que le pape avait fait composer par saint Thomas d'Aquin, et que nous disons encore. »

Confirm. 2°: Cum F. Elias Raymundi, ord. Prædicatorum generalis magister, vindicans corpus S. Thomæ in ipso festo corporis Christi, diceret ; « S. Thomas ad mandatum Urbani papæ ordinavit officium hodiernum », acclamaverunt dicenti cardinales præsentes «S. Thomam festi corporis Christi officium veraciter et excellenter, subtiliter et mirabiliter ordinasse ». Ita refertur in historia translationis corporis S. Thomæ a teste oculari conscripta. Nec te moveat vox *ordinavit*, quasi S. Doctor officium tantum in meliorem formam redegerit, et non totum composuerit ; norunt enim linguæ Latinæ periti, το *ordinare* quandoque idem significare ac ex integro componere: sic Tertul., l. de Orat., scripsit «Orationem dominicam a Christo ordinatam »; et hanc significationem hic habere aperte innuunt adjuncta adverbia *veraciter, excellenter, subtiliter, mirabiliter*. Quæ enim, amabo, tanta veracitas, tanta excellentia, subtilitas, et, ut ita dicam, mirabilitas requiritur aut reperitur, ubi agitur tantum de redigendo officio, jam composito, in meliorem formam?

Si opponas,in veteri directorio ecclesiæ sancti Martini Leodii præscribi præter hymnum matutinarum, omnia quæ continet officium quod canit Ecclesia, et quod dicitur esse S. Thomæ, et plura alia quæ constat esse propria officii quod composuit F. Joannes Leodiensis ex directione S. Julianæ : ergo officium quod tribuitur S. Thomæ est pars officii quod composuit F. Joannes.

Resp. neg. conseq. Ut enim inferretur ex antecedente, deberet probari hoc vetus Directorium fuisse scriptum ante officium S. Thomæ, aut saltem priusquam innotesceret ecclesiæ Leodiensi: quod cum probari non possit, imo nec ætas istius Directorii notetur, nihil ex illo erui potest contra assertam conclusionem et ejus probationes; sed omnino probabile est, quod observat Fisen in opere inscripto : *Origo prima festi corporis Christi,* ecclesiam S. Martini officium S. Thomæ recepisse, servatis tamen aut additis quibusdam ex officio F. Joannis, ut inde probaretur apud posteros officium corporis Christi prius fuisse in sua ecclesia celebratum, quam ejus festum solemne in tota Ecclesia ab Urbano IV institueretur.

A quibusdam aliis levioribus instantiis supersedeo, quia earum insufficientiam tandem ipsimet agnoverunt, qui opposuerant.

DISSERTATIO III.

De materia sacramenti Eucharistiæ.

D. Th. q. 74.

ARTICULUS I.

UTRUM PANIS ET VINUM SINT MATERIA SACRAMENTI EUCHARISTIÆ.

Circa materiam hujus sacramenti multipliciter erratum est [1]. Quantum ad panem, quidam qui dicuntur artotyritæ, ex S. Aug., l. *de Hæres.,* c. 28, offerebant panem et caseum in hoc sacramento, dicentes a primis hominibus oblationes de fructibus terræ et ovium fuisse celebratas.

Quidam [1], scilicet cataphrygæ et pepusiani, de infantis sanguine, quem de toto ejus corpore

[1] Hic q. 74, a. 1. 0.

[1] Ibid.

minutis punctionum vulneribus extorquebant, Eucharistiam suam conficere perhibentur; seu, ut refert Epiphan., *Hæres.* 26, infantem abortivum in mortario contundebant, cui diversa aromata admiscebant, et ex quo delibabant digito, « atque id perfectum esse pascha existimabant ».

Quidam, gnostici scilicet quos præ pudore tacet D. Th., corpus Christi, teste eodem Epiphan. ibid., in pane semine humano consperso conficiebant.

Quantum ad vinum, [1] multi solam aquam adhibebant; quidam sub specie sobrietatis, et hi dicebantur hydroparastatæ seu aquarii; quidam eo quod vinum esse a malo principio crederent, ut manichæi, encratitæ et ebionitæ; quidam metu persecutionis, ne ex odore vini deprehenderentur esse christiani, ex S. Cypriano, epist. 63; alii pro vino lac adhibebant, ex concilio Carthag., 397; alii uvas integras, ex concilio Braccar., 675.

Dico 1° : Panis et vinum sunt materia sacramenti Eucharistiæ [2].

Est de fide decisa in concil. Lat., cap. *Firmiter;* in Florent. in decreto Unionis; in Trid., sess. 13, in omnibus fere capitibus. Concinit unanimis traditio utriusque ecclesiæ Græcæ et Latinæ.

Prob. ex S. Scriptura [3] : Ea est materia sacramenti Eucharistiæ, quam Christus in eo instituendo adhibuit : atqui Christus in hoc sacramento instituendo adhibuit panem et vinum : ergo. Min. constat ex quatuor evangelistis, specialiter ex Matth. 26, ubi sic legitur : *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis et ait : Accipite et comedite : hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens : Bibite ex hoc omnes : hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Per calicem autem communi S. Scripturæ phrasi intelligitur vinum, sed et signanter exprimitur his verbis : *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.*

Suffragantur congruentiæ [4]. 1° Sicut aqua assumitur in sacramento Baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua; ita panis et vinum quibus communius homines reficiuntur, convenienter assumuntur in hoc sacramento ad usum spiritualis manducationis seu convivii. 2° Effectus Eucharistiæ respectu totius Ecclesiæ est unio fidelium cum Christo et inter se in unum corpus mysticum, juxta illud 1 Cor. 10 : *Unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus :* ergo convenienter ad materiam hujus sacramenti assumuntur panis qui conficitur ex diversis granis, et vinum quod fluit ex diversis uvis.

Sed difficultas est qui panis et quod vinum sint materia hujus sacramenti ? Pro cujus resolutione

Dico 2° : Solus panis triticeus est materia legitima sacramenti Eucharistiæ [1].

Prob. 1° ex Florent. in decreto citato, ubi dicitur : « Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite. »

Neque dicas cum Cajetano, concilium assignare materiam principalem et magis certam, adeoque significare esse necessariam necessitate præcepti, non tamen sacramenti : contra est enim quod eo modo loquatur de pane et vino pro materia hujus sacramenti ac de aqua pro materia Baptismi, et de chrismate pro materia Confirmationis. In his autem assignavit materiam quæ est de necessitate sacramenti. Item aqua est necessaria necessitate præcepti in hoc sacramento, et tamen non dixit concilium esse materiam sacramenti.

Prob. 2° ex perpetua traditione utriusque ecclesiæ Græcæ et Latinæ.

Prob. 3° ratione [2] : Materia legitima sacramenti corporis Christi est ille panis quo homines communius utuntur in suis refectionibus : atqui inter alios panes communius homines utuntur pane triticeo; nam alii panes videntur introducti in hujus panis defectum : ergo. Min. patet. Prob. maj. 1° Ad usum sacramentorum, ut jam dictum est, assumitur talis materia quæ communius apud homines in talem usum venit, ut in Baptismo aqua ad ablutionem. 2° Quia non est verisimile Christum alio pane quam usuali, eoque meliori, nempe triticeo, in tam solemni festo et esu agni paschalis usum fuisse, præsertim cum panes propositionis, qui erant figura hujus sacramenti, confici deberent ex simila, Levit. 24, id est, ex flore farinæ triticeæ.

Dices 1° : Omnis sanguis est ejusdem speciei, licet ex diversis cibis generetur : ergo similiter omnis panis est ejusdem speciei, licet ex diversis granis conficiatur.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod licet

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibid.

[1] Ibid. a. 3, o. [2] Ibid.

materia remota sanguinis sint diversi cibi, proxima tamen est una, scilicet chylus; non autem omnis materia proxima panis est ejusdem speciei.

Dices 2°: Quodlibet vinum est materia consecrationis: ergo etiam quilibet panis.

Resp. neg. conseq. Imprimis obstat traditio Ecclesiæ quæ stat pro quolibet vino de vite, non pro quolibet pane. Deinde omnia vina sunt ejusdem speciei essentialis, differunt autem accidentaliter tantum. At omnes panes ex granis diversæ speciei confecti non sunt ejusdem speciei. Tandem quodlibet vinum de vite est et dicitur simpliciter vinum, et in usu communi venit; at non quilibet panis est et dicitur simpliciter panis, nec in usu communi venit, sed solus panis triticeus.

Inst.: In certis locis panis alius quam triticeus est in usu: ergo.

Resp. dist. ant. Est in usu per accidens, et ex defectu panis triticei, conc.; in usu simpliciter et absolute, neg. Sic in certis provinciis cerevisia aut pomaceum vinum est in usu per accidens ex defectu vini, non tamen est materia consecrationis.

Urgebis: Posset contingere quod omnes homines uterentur alio pane quam triticeo: ergo tunc saltem panis triticeus non esset materia consecrationis.

Resp. neg. conseq. quia non ex usu qui posset contingere colligimus materiam Eucharistiæ, sed ex usu qui vigebat tempore Christi.

Insistes: Possum in formis sacramentorum uti verbis significantibus in aliqua provincia, licet nihil aut non idem significent in alia provincia: ergo similiter de materia.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod verba valeant secundum sensum, et non secundum sonum vocis; cum autem sint signa ad placitum, diversa verba possunt habere eumdem sensum: at quod hæc materia sit vel non sit triticum, non est ex placito hominum, sed ex natura rei.

Hinc inferes 1° invalidam fore consecrationem in pane ex fabis, pisis, castaneis; item ex hordeo, avena, milio, farre; quia hæc licet sint species frumenti, differunt tamen specie a tritico. Dubitatur de siligine et spelta. Auctor admittit siliginem, rejicit speltam. Si siligo stricte sumatur prout sumitur a Plinio, l. 18, c. 8, et ab Isidoro, l. 17 *Etymolog.*, c. 3, pro candidissima specie tritici, unde siligo quasi selectum, non est dubium quin sit materia idonea consecrationis. At videtur quod S. Th. sumat hic siliginem prout sumit vulgus, scilicet pro secali, vulgo *seigle*; sic enim loquitur [1]: « Generans generat sibi simile in specie; fit tamen aliqua dissimilitudo generantis ad genitum, quantum ad accidentia, vel propter materiam, vel propter debilitatem virtutis generantis. Et ideo si qua frumenta, quæ ex semine tritici generari possunt, sicut ex grano tritici seminato in malis terris nascitur siligo, ex tali frumento panis confectus potest esse materia hujus sacramenti. » Id autem negant nonnulli, inter quos Sylvius; quia, inquiunt, subinde accidit ut ex tritico in malis terris seminato, oriatur etiam avena; alii inter quos Steyaertius, *in Aphorism. de Sacram.*, p. 1, sect. 4, § 2, n. 4, dicunt siliginem seu secale, in quibusdam terris, ut notum est in Brabantia, nasci passim ex tritico tanquam semine, et non tantum per quamdam corruptionem, uti extraordinarie steriles avenæ, vel uti aves ex bove.

Quantum ad speltam, [2] eam S. Doctor, contradicentibus quibusdam, rejicit; quia, inquit, similitudo in talibus magis videtur significare propinquitatem quam identitatem speciei, sicut ex similitudine figuræ manifestatur quod canis et lupus sint propinquæ speciei, non autem ejusdem.

Ex his conclude siliginem seu secale et speltam esse materiam dubiam, ideoque non esse licitum in illa consecrare etiam in necessitate, nimirum vel quod homo moreretur sine viatico, vel quod populus maneret sine missa in die festo; quia gravius est quod sacramentum exponatur periculo nullitatis propter materiam dubiam, quam quod infirmus moriatur sine viatico, aut populus maneat sine missa, cum hæc non sint absolute necessaria ad salutem. Non satis attente Franciscus Henno legit nostrum Gonetum hic disp. 3, a. 1, § 2, dum illi affingit sententiam contrariam.

Inferes 2° quod si sit tanta corruptio panis [3] quod solvatur species panis, sicut cum continuitas solvitur, et sapor, color, aliave accidentia mutantur, ex tali materia non possit confici corpus Christi. Quando vero non est tanta corruptio ut speciem solvat, sed aliqua dispositio ad corruptionem, quod declarat aliqua immutatio saporis, ex tali pane potest confici corpus Christi, sed peccat conficiens propter irreverentiam sacramenti. Et quia amylum est ex tritico corrupto, sicut acetum ex vino, non videtur quod panis ex eo confectus possit fieri corpus Christi, quamvis quidam contrarium dicant.

[1] Ibid. ad. 2. [2] Ibid. [3] Ibidem ad 4.

Inferes 3° panem etsi triticeum, sed vel confectum cum aqua rosacea, lacte aut quocumque alio liquore, qui non sit aqua naturalis, vel frixum in sartagine, sive sole torridum, sive massam farinæ crudam non esse consecrabilem ; quia non est panis usualis, ideoque specie morali differt, etsi forte non physica ; nec enim voluit Christus, ut bene advertit Sylvester ex Scoto, nos astringere in sacramentis ad istas distinctiones subtiles de differentiis specificis physice, sed voluit haberi talem panem triticeum quo communius homines utuntur et qualem ipse consecravit.

Inferes 4° quod si fiat modica admixtio alterius frumenti [1] ad longe majorem quantitatem tritici, aut alterius liquoris ad longe majorem quantitatem aquæ remaneat materia sacramenti, quia modica permixtio non solvit speciem, sed modicum absumitur a plurimo ; secus si foret magna permixtio, puta ex æquo aut quasi æquo. Idem cense de mixtione alterius liquoris cum vino pro consecratione calicis.

Dico 3° : Solum vinum de vite est materia idonea calicis. [2]

Constat, ut præcedens conclusio, ex concilio Florent. et ex perpetua traditione Ecclesiæ.

Insuper probat. [3] 1° ex institutione Christi qui in vino vitis hoc sacramentum instituit, ut patet ex eo quod ipse dicit Matth. 26, circa institutionem hujus sacramenti : *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.* 2° Ad materiam sacramentorum, ut jam dictum est, assumitur id quod proprie et communiter habet talem speciem : atqui proprie vinum dicitur quod de vite sumitur, alii vero liquores vinum dicuntur secundum quamdam similitudinem ad vinum vitis : ergo.

Quædam argumenta quæ de pane triticeo sunt proposita, possent etiam opponi de vino vitis et eodem modo solvi. Insuper objicitur : Vinum non ubique crescit. [4] Resp. quod licet non in omnibus terris nascatur triticum vel vinum, tamen de facili ad omnes terras deferri potest quantum sufficit ad usum hujus sacramenti.

Inst.: Vollateranus, l. 7 *Geographiæ,* refert Innocentium VIII permisisse Norvegis ut absque vino consecrarent, quod ob immensa frigora vinum in ea regione importatum acescat. Item Fumus refert Alexandrum VI, Innocentii successorem, ad eamdem licentiam concedendam fuisse propensum.

Resp. Vollateranum in sua narratione deceptum fuisse falsis litteris et privilegiis Innocentii, confictis a duobus sceleratis, qui ideo extremo supplicio pœnas luerunt. Vide Raynaldum ad annum 1490, Baronium ad eumdem annum et alios in vitis pontificum. Fallitur pariter Vollateranus dum dicit vinum non facile asservari in Norvegia, cum constet vinum longe minus acescere in frigidis quam in calidis regionibus. Quantum ad Alexandrum VI, Natalis Alexander, *de Eucharistia,* a. 3, prop. 4, regula 3, dicit Fumum hæc referre ex vagis incertisque rumoribus, atque fateri summum pontificem re plenius discussa mutasse sententiam.

Hinc inferes 1° quodvis vinum de vite sive album sive rubrum, sive Gallicum sive Hispanicum, esse materiam hujus sacramenti, quia vina vitis, ut jam dictum est, non differunt nisi accidentaliter, aut si forte specie physica, ut quidam volunt, non tamen morali, nec in ordine ad communem usum mensæ. Insuper Christus determinavit simpliciter et præcise vinum de vite, quodlibet autem verum vinum est de vite. Intellige tamen etiam vinum miraculose productum, quale fuit in Cana Galilææ, quia licet non creverit ex vite, habet tamen substantiam veri vini de vite.

Inferes [1] 2° e contra acetum non esse materiam consecrabilem, quia fit ex vino substantialiter corrupto. Potest tamen consecrari vinum acescens, sicut panis qui est in via ad corruptionem, licet peccet consecrans, ut dictum est. Et de vino acescenti intelligendus est Innocentius, lib. 4 *de Officio Missæ,* c. 4, dum dicit : « Sive vinum acidum quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur ». Patet ex eo quod ante dixerat quod « vitium vini non maculat munditiam sacramenti » : supponit ergo adhuc esse vinum.

Inferes 3° ex agresta, gallice *verjus* [2], quæ ex uvis immaturis exprimitur, non posse confici hoc sacramentum, quia est tantum in via generationis, et ideo nondum habet speciem vini ; secus de musto seu vino recenter expresso quod jam habet speciem vini. Prohibetur tamen ne mustum statim expressum de uva in calice offeratur ; quia hoc est indecens propter impuritatem musti, nisi in necessitate : unde dixit Julius papa de Consec., d. 2, cap. *Cum omne crimen :* « Si necesse fuerit, botrus in calice exprimatur » : inde tamen non sequitur ipsum botrum seu succum in eo inclusum posse consecrari, quia vel non est vinum, vel non est ibi per modum potabilis. Nec est simile de

[1] Ib. ad 3. [2] Ibid. a. 5, o. [3] Ibid. [4] Ib. ad 2.

[1] Ib. ad 2. [2] Ib. ad 3

vino incluso in dolio, quia vinum est in dolio, non ut pars ejus, sed ut aliquod totum in suo continente contentum; secus autem in uva, non est enim ibi ut aliquid totum in suo continente, sed est pars uvæ. Idem censendum videtur de vino totaliter pani imbibito, quia licet remaneat vinum, non est tamen in eo statu per modum potus, sed potius cibi : unde non dicitur vinum, sed potius panis aut offa, foretque tunc magis materia consecrationis corporis quam sanguinis.

Major difficultas est de vino congelato an sit materia apta consecrationi. De vino superficialiter congelato affirmant quidam, negant de vino totaliter congelato; quia, inquiunt, istud dicitur simpliciter glacies, primum autem dicitur vinum congelatum; sed insufficiens nobis videtur et infundata hæc distinctio, superficies enim vini congelata nec est, nec dicitur minus glacies quam totum vinum sit et dicatur glacies si totum foret congelatum : quapropter inde sequitur tantum quod vinum liquidum sub glacie sit quidem consecrabile, non vero ipsa superficies congelata.

Relicta itaque hac distinctione,multi probabiliter putant vinum sive superficialiter sive integre congelatum esse materiam consecrabilem, tum quia remanet substantialiter vinum cujus signum est quod liquefactum retineat eumdum colorem, odorem et saporem licet non nihil attenuatum; tum quia rubricæ missalis jubent vinum post consecrationem congelatum liquefieri et deinde sumi ut verum sacramentum ; supponunt ergo vinum congelatum retinere corpus Christi: quod autem potest retinere, potest recipere, modo sit materia demonstrabilis (quod addo, quia si separetur particula tam minuta ut non foret sensu perceptibilis, in hoc casu equidem retineret corpus aut sanguinem Christi, et tamen non posset primo consecrari; quia non esset demonstrabilis ad sensum per το *hic* vel *hoc*). Nec obstat, inquiunt, aquam congelatam non esse materiam aptam Baptismi ; disparitas est enim materiam proximam Baptismi esse ablutionem quæ fieri non potest aqua congelata; sed Eucharistia non consistit in aliqua actione, scilicet prolatione verborum seu manducatione, sed in speciebus permanentibus in ordine ad potationem seu manducationem; vinum autem congelatum est adhuc simpliciter potus et de facili per liquefactionem proxime potabilis.His non obtantibus, multi negant vinum congelatum esse materiam valide consecrabilem, præsertim quia in eo statu non est magis per modum potabilis, quam vinum pani imbibitum, quod dicebamus modo non esse materiam consecrabilem. Quapropter pro praxi vinum congelatum debet censeri materia dubia, a cujus proinde consecratione omnino est abstinendum sicut et ab omni alia, quæ vel auctoritatum vel rationum oppositarum pondere censetur dubia.

ARTICULUS II.

UTRUM HOC SACRAMENTUM DEBEAT CONFICI IN AZYMO?

§ I.

De antiquitate usus azymi et fermentati tam in ecclesia Latina quam Græca.

I. Sanctus Thomas in 4,d. 11,q. 2, a. 2,quæstiunc. 3, refert apostolos in primitiva Ecclesia celebrasse in azymo; quem morem, inquit, Romana ecclesia ab apostolis qui ipsam fundaverunt, accepit, ut Innocentius III, *de Mysteriis Missæ*, lib. 4, cap. 4, in fine, dicit (florebat anno 1216); sed postea, ut dicit Leo papa IX, quem citat Innocentius ibid. (florebat autem Leo anno 1054), imminente hæresi ebionitarum circa annum Christi 70, qui dicebant simul cum Evangelio legalia observanda, et hac ratione in azymo consecrabant, Sancti Patres ne eis consentire viderentur, voluerunt ad tempus instinctu Spiritus Sancti ex fermentato confici sacramentum ; postea, cessante illa hæresi, ecclesia Romana ad pristinum morem rediit, ita præcipiente Alexandro I, circa annum Christi 131, ut legitur in ejus vita apud Platinam, item apud Barlaamum, Hyeracensem episcopum, in epistola ad Græcos, et Radulfum Tungrensem, lib. *de Canonum observantia*, propositione 23. Græci autem servare voluerunt morem ad tempus a Patribus introductum, ulterius addentes non posse confici in azymo. Hucusque S. Doctor paucis additis. Idem referunt Alexander Halensis, S. Bonaventura, Scotus, Durandus et veteres scholastici.

II. Hanc narrationem ut falsam rejiciunt plerumque recentiores propter silentium veterum. Et quantum ad ecclesiam Græcam, contendunt usum fermentati semper in ea viguisse; idque colligunt ex Patribus Græcis qui panem consecrandum vocant « communem et usitatum » ; excipiunt tamen Armenos et Maronitas qui nunc consecrant in azymo.

Verum dato quod per panem « communem et usitatum » , Patres Græci intellexerint fermentatum, nihil officit veritati narrationis D. Thomæ et veterum scholasticorum, siquidem laudati Patres floruerint et locuti fuerint post exortam hæresim ebionitarum, quo tempore conceditur apud Græcos usque nunc viguisse usum fermentati.

Quantum ad ecclesiam Latinam, Sirmondus in disquisitione de azymo contendit usum fermentati primis octingentis annis et amplius viguisse in ecclesia non solum Græca sed etiam Latina ; azymorum autem usum in ecclesiam Latinam irrepsisse eo tempore quod a Photiano schismate ad Michaelem Cærularium effluxit, id est, ab anno circiter 886 ad annum 1053. Illi subscribit cardinalis Bona, lib. 1 *Rerum liturgicarum*, cap. 23, cum hoc tamen discrimine, quod etiam usum azymi pro istis sæculis admittat. Mabillonius, Benedictinus, in præfatione sæculi tertii Benedictini et in dissert. particulari *de Pane Eucharistico azymo et fermentato*, et Christianus Lupus Augustin., tom. 3 Scholiorum in decreta et canones in dissert. *de Actis S. Leonis IX*, cap. 7 et seq., contendunt usum azymorum fuisse perpetuum in ecclesia Latina a temporibus apostolorum. Alii tandem inter quos Juenin hic dissert. 4, q. 2, § 5, volunt utrumque panem indiscriminatim per sex priora sæcula a Latinis usurpatum fuisse, et azymum solum sensim sine sensu post octavum sæculum remansisse.

Varias opiniones indicasse sufficit; earum enim momenta probabilitatis terminos non transcendunt, nec aliquid certi statui potest, ut videre est apud Honoratum Tournely hic a. 5.

§ II.

Quæstio proposita resolvitur.

Dico 1° : In azymo sive fermentato pane triticeo [1] corpus Christi veraciter conficitur: sunt verba concil. Florent. in decreto Unionis. Et patet quia utrobique remanet substantialiter panis triticeus et quidem usualis ; licet enim azymo communiter non utamur, eo tamen utebantur communiter Judæi durantibus festis paschalibus, eoque Christus usus est dum instituit sacramentum, ut probavimus supra.

Dico 2° : In azymo [2] vel fermentato sacerdotes ipsum Domini corpus conficere debent, unusquisque juxta suæ ecclesiæ, sive Occidentalis, sive Orientalis consuetudinem. Sunt iterum verba concilii Florent., loco citato.

Unde,[1] sicut peccat presbyter Latinus in ecclesia Latina celebrans de pane fermentato, ita peccaret presbyter Græcus in ecclesia Græcorum celebrans de pane azymo, quasi pervertens ecclesiæ suæ ritum quem unusquisque servare debet; et hanc obligationem ita gravem reputant plerumque theologi, ut asserant, neque ob communicandum infirmum, neque ut populus non maneat sine missa in die festo, sed in solo casu integrandi sacrificium, licere hunc ritum pervertere.

Sed quæritur utrum Græcus apud Latinos possit consecrare in azymo ; et vice versa Latinus apud Græcos in fermentato?

Respondent plerumque auctores sub distinctione : Si sit ecclesia vel capella destinata Græcis inter Latinos, et Latinis inter Græcos, unusquisque servare debet ritum suæ ecclesiæ : ubi autem non est ecclesia aut capella Græcis destinata, potest Græcus vel servare ritum suæ ecclesiæ, vel se conformare ecclesiæ Latinæ; similiter Latinus in Græcia, juxta illud ex SS. Ambros. et Aug. desumptum : « Cum fueris Romæ, Romano vivito more », etc. Hæc, inquam, sat communiter auctores.

Attamen Pius V, in Bulla *Providentia Romani pontificis*, anno 1566, absque ulla distinctione prohibet Græcis celebrare more Latinorum, et Latinis more Græcorum; postquam enim revocavit omnes facultates antea concessas Græcis celebrandi more Latino et Latinis more Græco, subdit: « Quibusvis presbyteris tam Græcis quam Latinis præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ, et sub indignationis nostræ ac perpetuæ suspensionis a divinis pœnis, districtius inhibemus ne deinceps presbyteri Græci, præsertim uxorati, Latino more, et Latini Græco ritu, hujusmodi licentiarum et facultatum, aut alio quovis prætextu, missas et alia divina officia celebrare vel celebrari facere præsumant ». Idem definit et innovat Benedictus XIV, *Constitut. super ritibus Græcorum*, § 6. Adde quod hæ consuetudines non tam sint diversorum locorum particularium quam generales utriusque ecclesiæ, quas ideo unusquisque debet servare quandiu manet membrum illius; in eaque sententia Græcos esse audivimus a presbytero Græco. Utrum tamen istæ constitutiones sint intelligendæ de Græcis non solum iter agentibus apud Latinos,

[1] Hic a 4, o. [2] Ibid.

[1] Ibid.

seu Latinis apud Græcos, sed etiam de iis Græcis qui habent fixum domicilium apud Latinos, aut de Latinis apud Græcos, ubi nulla ecclesia vel capella ipsis est destinata mihi dubium est; quia tunc videntur esse membra illius ecclesiæ in qua domicilium fixum habent et illius ritibus adstringi.

Dico 3° : Consuetudo ecclesiæ Orientalis celebrantis in fermentato aliquibus rationibus innititur : attamen est rationabilior consuetudo ecclesiæ Occidentalis celebrantis in azymo[1],

Prob. prima pars.[2] 1° Græci celebrant in fermentato quia Verbum Patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinæ. 2° In detestationem hæresis nazareorum et ebionitarum qui legalia Evangelio miscebant. 3° Quia fermentum efficit panem sapidiorem, ideoque congruenter designat charitatis fervorem ac suavitatem in hoc sacramento.

Prob. secunda pars[3] : Latini celebrant in azymo, 1° propter institutionem Christi qui hoc sacramentum instituit prima die azymorum, ut dictum est, qua die nihil fermentatum in domibus Judæorum esse debebat; 2° quia panis est proprie sacramentum corporis Christi[4] (quod sine corruptione conceptum est), magis quam divinitatis ipsius; 3° quia hoc magis competit sinceritati fidelium[5], quæ requiritur ad usum hujus sacramenti secundum illud 1 Cor. 5 : *Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis sinceritatis et veritatis.*

Dices 1° : Christus consecravit in fermentato; hoc enim sacramentum instituit luna decima tertia exeunte, cum nondum erat usus azymorum apud Judæos : ergo.

Resp. neg. ant. et ejus probationem, ut patet ex diss. præced., a. 3; sed et dato gratis Christum anticipasse diem lege statutum pro cœna paschali, nihil obtinerent Græci; indubium est enim quod in hac hypothesi etiam anticipasset usum azymorum, sine quibus non poterat manducari agnus paschalis. Nec dici potest ipsum post esum agni paschalis cum azymo resumpsisse fermentatum; id enim gratis dicitur, neque est consentaneum moribus Judæorum, qui, post esum agni paschalis, septem dies continuos in azymo peragebant. Tandem quamvis concederetur Græcis Christum consecrasse in fermentato, male inde inferrent non esse licitum consecrare in azymo: sicut si Christus consecrasset in vino rubro, male inferretur non esse licitum consecrare in vino albo; quia sicut vinum sive rubrum sive album est substantialiter vinum, ita panis sive fermentatus, sive azymus est substantialiter panis.

Inst. : Panis azymus non est verus panis : ergo. Prob. ant. Panis significat pastam igne decoctam et fermento elevatam; vox enim Græca αρτος, quæ significat panem, derivatur ab altera voce Græca, quæ significat attollere et elevare : ergo.

Resp. neg. ant. Ad prob. neg. ant. Ad probat. neg. conseq. Aliud enim est id a quo nomen imponitur, aliud id ad quod significandum imponitur. Quamvis ergo vox Græca αρτος originem ducat ab altera voce elevationem significante, non sequitur quod tantum significet pastam fermento elevatam, sed significat indiscriminatim apud ipsos Græcos et azymum et fermentatum: unde Exod. 12, ubi dicitur : *Comedetis azymos panes*, habetur αρτος: et Lucas 24, refert Christum comesturum cum discipulis in Emmaus, accepisse αρτον, id est panem, qui erat certo azymus, quippe qui tunc solus reperiebatur apud Judæos, durantibus adhuc diebus azymorum.

Dices 2° : Legalia non sunt observanda tempore gratiæ : atqui uti azymis fuit quædam cæremonia legalis : ergo.

Resp. dist. min. Uti[1] azymis in esu agni paschalis fuit legalis cæremonia, conc.; in consecratione Eucharistiæ, neg. Conficientes igitur Eucharistiam in azymo non intendunt cæremonias legis observare, sed conformare se institutioni Christi, et ideo non judaizant; alioquin etiam celebrantes in fermentato judaizarent, quia Judæi panes primitiarum fermentatos offerebant.

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ibid. [4] Ibid. [5] Ibid.

ARTICULUS III.

UTRUM AQUA SIT VINO MISCENDA? QUO JURE ET IN QUA QUANTITATE?

Armeni, septimo sæculo, Aquariis e regione oppositi, vinum purum absque aqua consecrabant; hunc errorem lutherani sequentibus temporibus amplexi sunt; item et calvinistæ mero vino utuntur in cœna, utrique sugillantes praxim contrariam ecclesiæ Romanæ ut infundatam, non quod absolute eam damnent, sed quod hanc mixtionem ut rem adiaphoram reputent.

Dico 1° : Congruit ut sacramentum Eucharistiæ conficiatur in vino aqua permixto.[2]

[1] Ibid. a. 2. [2] Hic a 7, o.

Prob. 1° ratione institutionis [1]; probabiliter enim creditur quod Dominus hoc sacramentum instituerit in vino aqua permixto secundum morem illius terræ: unde et Prov. 9 dicitur: *Bibite vinum quod miscui vobis.* Idque tradunt sanctus Jacobus in sua liturgia; Basilius in sua; Alexander I, cap. *in Sacramentorum,* de Consec. dist. 2; Julius I, ibid., cap. *Cum omnes*; Irenæus, l. 4, c. 57; S. Cyprianus, epist. 63; S. Aug., lib. 4 *de Doct. Christiana,* cap. 21. 2° Quia hoc convenit repræsentationi dominicæ passionis. Unde dicit Alexander I, epist. ad omnes fideles, tom. 1 Concil.: « Non debet in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum; quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur. » 3° Quia hoc convenit ad significandum effectum hujus sacramenti, qui est unio populi christiani ad Christum; per aquam enim intelligitur in S. Scriptura populus, ut Apocal. 17 constat. Has tres Doctoris angelici congruentias confirmavit et suas fecit concil. Trid., sess. 22, cap. 7.

Confir. hæc ecclesiæ Romanæ praxis Patrum traditione: Justinus Martyr secundo sæculo, *in* 2 *Apol.*, dicit fideles solitos fuisse « participare de pane Eucharistiæ et vino et aqua», S. Chrysost. in Liturgia de diacono, dicit: « Deinde facit commixtionem in calicem mittens vinum et aquam », etc. S. Cyprianus, in epist. *ad Cæcilium, de sacramento Domini calicis,* super illud Proverb. 9: *Bibite vinum quod miscui vobis,* dicit; « Vinum mixtum declarat, id est, calicem Domini aqua et vino mixtum prophetica voce denuntiat ». Concil. Carthag., cui adfuit S. Aug., can. 22, sic habet: « Ut in sacramento corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur quam ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aqua mixtum ». S. Ambros., l. 4 *de Sacram.*, c. 4: « Vinum et aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis.» Hanc autem disciplinam hauserunt Patres ex Apostolis, et facto Christi qui eo ritu consecravit, ut diximus.

Dico 2°: [2] Permixtio aquæ non est de necessitate hujus sacramenti, neque de jure divino, sed tantum ecclesiastico. Ita communiter cum Auctore.

Prob. prima pars: Materia calicis sufficienter salvatur in solo vino, quod patet, tum quia Christus in institutione hujus sacramenti solum vinum designavit, Matth. 26, dicens: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis;* tum quia concilia assignando materiam hujus sacramenti aliter loquuntur de vino, aliter de aqua; sic Florentinum non dicit vinum et aquam, aut mixtum ex vino et aqua esse materiam Eucharistiæ, sed dicit « materiam calicis esse vinum de vite, cui modicissima aqua misceri debet »; tum quia Catechismus Romanus, postquam docuit hanc mixtionem non posse prætermitti sine peccato mortali, addit: « Si aqua desit, perficitur sacramentum. » Unde rubricæ missalis, tit. de Defectu vini, prohibent infundi aquam post consecrationem, quando ante omissa est. Si autem esset de necessitate sacramenti, foret apponenda et consecranda, sicut vinum foret apponendum et consecrandum, si sacerdos post verba consecrationis deprehenderet vinum non fuisse positum, sed aquam.

Confirm.: Aqua non significat [1] neque corpus neque sanguinem Christi quæ sunt huic sacramento essentialia; sed effectum tantum in suscipiente, nempe unionem ejus cum Christo: atqui susceptio seu usus non est essentiale huic sacramento: ergo.

Prob. secunda et tertia pars. 1° Neque in S. Scriptura, neque in Patribus legitur divinum præceptum de miscenda vino aqua. 2° Concilia cum ea de mixtione mentionem faciunt, præcepti tantum ecclesiastici meminerunt: « Monet sancta synodus, inquit Trid., sess. 22, cap. 7, præceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent »: porro si Christi fuisset præceptum, non tacuisset concilium. Nec obstat quod quandoque a Patribus dicatur divinum mandatum; non enim intelligitur de mandato stricte divino, sed late pro facto Christi ex quo tanquam ab exemplari Ecclesia mota est ut idem præciperet.

Dices contra primam partem: Christus consecravit in vino mixto aqua: ergo hæc mixtio est de necessitate sacramenti, aut saltem de jure divino.

Resp. neg. conseq. Quia non omne quod Christus fecit faciendum est, sed quod faciendum præcepit: consecravit in azymo, consecravit cœna peracta; neutrum tamen est vel de necessitate sacramenti, vel de jure divino: unde cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem,* essentialia sacramento et sacrificio præcepit, non accidentalia.

Inst.: S. Cyprianus, loquens de mixtione aquæ cum vino in epistola citata ad Cœcilium, dicit: « Nam si in sacrificio quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, utique

[1] Ibid. [2] Ibid ad. 7. 5.

[1] Ibid.

id nos obaudire et facere oportet, quod Christus fecit et quod faciendum præcepit»: ergo.

Resp. quod licet S. Cyprianus ea in epistola paulo ante præfatam sententiam de mixtione aquæ cum vino agat; hæc tamen quæ opponuntur verba, non ad mixtionem referuntur, sed ad vinum solum, quod quidam sacerdotes alioquin catholici in sacrificiis matutinis non offerebant, metuentes ne odore vini christiani deprehenderetur ab infidelibus, uti jam diximus, contra quos late disputat S. Cyprianus in laudata epistola. Ista interpretatio patet ex verbis immediate præcedentibus: hæc sunt: « Non est ergo, frater charissime, quod aliquis existimet sequendam esse consuetudinem, si qui in præteritum in calice dominico aquam solam offerendam putaverunt: quærendum est enim ipsi quem sint secuti; nam si in sacrificio », etc., ut supra.

Repones: Cyprianus affirmat aquam pari ratione necessariam esse sacramento huic qua vinum; sic enim habet loco jam citato: « Sic autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. » Item docet commixtionem aquæ cum vino eo modo requiri ad Eucharistiam, quo commixtio aquæ cum farina ad conficiendum panem: « Si vero calix Domini, inquit, non est aqua sola aut vinum solum nisi utrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, et copulatum et panis unius compage solidatum»: ergo.

Respondet S. Thomas [1] hanc paritatem ex S. Cypriano valere quoad necessitatem quidem, sed non quoad necessitatis modum, ita ut utrumque sit necesse, sed unum necessitate præcepti, aliud necessitate sacramenti.

Respondent alii, secundum S. Cyprianum, aquam cum vino mixtam esse necessariam, non ad validitatem sacramenti, sed ad significationem mysterii, nempe unionis cum Christo: quod patet ex his verbis ibid.: « Nam si vinum, inquit, quis offert, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem utrumque miscetur et adunatione confusa sibi utrumque copulatur, tunc sacramentum spirituale et cœleste perficitur »; id est, significatio et oblatio duplicis corporis Christi, naturalis scilicet et mystici.

Dico 4°: Aqua modicissima [2] vino consecrando miscenda est. Ita concilium Florent. in instructione Armenorum his verbis: « Vino ante consecrationem aqua modicissima admisceri solet. »

Ratio etiam suffragatur; tum quia si multum aquæ admisceretur, periculum esset ne vinum corrumperetur, maxime si sit debile; tum etiam quia aqua, ut supra diximus, populum fidelem exhibet, vinum autem ipsum Christum: decet vero ut ipse Christus caput expressius repræsentetur quam populus.

Dices: Concilium Tiburiense, sæculo nono, præcipit ut sint duæ partes vini, tertia aquæ: ergo.

Resp. concilium non præcipere ut tertia pars calicis aqua necessario constet, sed ut non excedat.

Dices iterum: Probabile est Christum majori quantitate aquæ vinum temperasse, tum sobrietatis ergo, tum ratione consuetudinis in illa regione: ergo.

Resp. id esse verum de calice potando in cœna usuali, non eucharistica.

Dico 5°: Hoc præceptum obligat sub peccato mortali; quia licet videatur res levis, secundum se tamen gravem habet significationem: unde cap. *Litteras*, de Miss. celebrat., omittens voluntarie hanc mixtionem decernitur privandus officio et beneficio.

Porro hæc mixtio debet fieri circa celebrationem sacramenti, [1] nec sufficeret si fieret, v. g., in dolio, quia sic non sufficeret ad significationem mysterii.

Observanda est hic singularis Græcorum praxis, qui, teste liturgia S. Chrysost. inscripta, et Balsamone in resp. 18 ad quæsita Marci patriarchæ Alexandrini, immediate ante communionem infundunt aquam fervidam calici consecrato, qua volunt significari divinitatem non abscessisse a corpore Christi mortuo, dum ex eo fluxerunt sanguis et aqua. Hanc disciplinam absque censura toleravit Eugenius IV in concilio Florent.

ARTICULUS IV.

UTRUM AQUA CALICI INFUSA IMMEDIATE CONVERTATUR IN SANGUINEM CHRISTI?

Labente sæculo duodecimo, magna animorum contentione disputatum fuit, utrum aqua calici infusa converteretur in sanguinem. Gaufredus S. Bernardi monachus, hac de quæstione fuse scripsit ad episcopum cardinalem Albanensem. Quid cardinalis ipsi responderit, hucusque latet. Sed cardinalis Baronius, ad

[1] Ib. ad 1. [2] Ib. a. 8, o.

[1] Ib. ad 3.

annum 1188, dicit nihil « aliud rescribere potuisse quam quod credidit et custodivit semper S. R. ecclesia, nimirum aquam simul et vinum transsubstantiari in sanguinem Christi. »

Id tamen non videtur de fide, siquidem Innocentius III, cap. *Cum Marthæ*, de celebrat. Missarum, rescribens sæculo decimo tertio ad archiepiscopum Lugdunensem recenset tres opiniones, quarum prima dicebat aquam converti in aquam quæ fluxit ex latere Christi; secunda, eam converti in sanguinem ; tertia, eam remanere aquam circumfusam accidentibus vini. Et licet secundam ut probabiliorem eligat, alias tamen non damnat, sed recenset ut catholicas. Similiter S. Th. hic a. 8, o, ex eodem Innocentio ; nec ab illo pontifice ad hæc usque tempora ulla apparet hac de re Ecclesiæ definitio.

Verum etsi id non videatur absolute de fide, attamen ut omnino certum tenendum est ; tum quia SS. Patres, Ambros., l. 4 *de Sacram.*, c. 4; Cyprianus, epist. 63; Hieron., in cap. 14 Marci ; Paschasius, lib. *de Corp. et sang. Christi ;* Hildebertus, Algerus, S. Thomas et omnes fere scholastici, qui post ætatem S. Doctoris scripserunt, sic censuerunt ; tum quia opposita sententia, teste Gaufredo jam laudato, nullo fundamento nititur ; tum tandem quia particula demonstrativa in forma, demonstrat totum quod ex præcepto est in calice.

Sed quæstio celebris est utrum aqua immediate convertatur in sanguinem, an prius convertenda sit in vinum ?

Dico : Probabilius est [1] aquam non verti in sanguinem Christi, nisi prius conversa sit in vinum.

Prob. 1° auctoritate concilii Trid , Catechismi Romani, Pontificalis Romani et Innocentii III.

Concilium Trid., sess. 13, can. 2, dicit « converti panem in corpus et vinum in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis et vini » : atqui si aqua immediate verteretur in sanguinem, manerent etiam species aquæ : ergo. Quod huic argumento respondent adversarii, diluetur infra.

Catechismus Romanus, cap. 16, dicit quod « ecclesiasticorum scriptorum sententia et judicio aqua illa in vinum convertatur. »

Pontificale Romanum, p. 1, tract. 10, cap. 12, dicit : « Aqua quæ in calice vino admiscetur, debet esse in modica quantitate, quia eam in vinum converti oportet. »

[1] Ib. a. 8, o.

Innocentius III, cap. *Cum Marthæ*, l. 3 *Decretal.*, tit. 41, dicit : « Quæsivisti utrum aqua cum vino in sanguinem convertatur : super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur ; aliquibus enim videtur quod cum de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo, vinum et aqua quæ commiscentur in calice, divina virtute mutentur, ut in hoc sacramento plene sit veritas et figura. Alii vero tenent quod aqua cum vino transsubstantietur in sanguinem, cum in vinum transeat mista vino, licet physici contrarium asseverent, qui aquam a vino per artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa, ita quod vini saporem induit..... Verum inter opiniones prædictas illa probabilior judicatur quæ asserit aquam cum vino in sanguinem transmutari. » Hæc porro opinio est secunda quam retulit, quæ asserit aquam prius in vinum converti. Et quod hanc secundam opinionem non solum quoad conversionem aquæ in sanguinem, sed etiam quoad conversionem aquæ in vinum etiam approbet pontifex, patet ex libris *de Altaris mysterio*, cap. 3, ubi ait : « Quis ambigat aquam in vinum transire, cum multo vino modicum aquæ infunditur ? » Sic etiam intellexit hunc pontificem S. Th. hic a. 8, o, ubi ait : « Ideo sicut ipse [Innocentius] dicit, aliorum opinio probabilior est, qui dicunt aquam converti in vinum et vinum in sanguinem. »

Confirm.: Nulla alia ratio assignari potest, cur Ecclesia in concil. Florent. infra citando, tanta attentione curavit, ut modicissima aqua vino misceretur, in hoc corrigens concilium Tiburiense, nisi quia existimabat aquam prius in vinum esse convertendam, ut posset converti in sanguinem : ergo.

Respondent quidam concilium id præcepisse, 1° ad significationem mysticam, seu quia, ut loquitur concil. Tibur., « major est majestas Christi », significata per vinum, « quam fragilitas populi », significata per aquam ; 2° ne solvantur species vini plerumque debilis. Sed contra : Utrique huic rationi satisfiet, si non modicissima, sed modica aqua misceatur ; et tamen non dixit concilium, modica, sed modicissima aqua.

Prob. 2° ratione : Illud solum immediate convertitur in sanguinem Christi, quod est materia consecrationis calicis, siquidem assumatur materia, ut consecratione fiat illa tran-

substantiatio: atqui solum vinum est materia consecrationis calicis : ergo. Min. constat 1° ex perpetua traditione, sic enim semper hucusque creditum est; 2° ex concilio Florent., quod in decreto Unionis dicit materiam calicis esse « vinum de vite cui aqua modicissima ante consecrationem admisceri debet », aperte ostendens hoc loquendi modo solum vinum esse materiam calicis, aquam autem solum pertinere ad aliquam cæremoniam; alias dixisset materiam esse vinum et aquam, sicut dixit in Confirmatione materiam esse oleum et balsamum, non oleum cui admisceri debet balsamum ; 3° evertendo fundamentum adversariorum : aqua etiam, ut conjuncta vino, non est materia consecrationis : ergo solum vinum. Prob. ant. Materia consecrationis est ex institutione Christi : atqui aqua jungitur vino non ex institutione Christi, sed ex præcepto Ecclesiæ tantum, ut dictum est, et fatentur adversarii : ergo.

Respondent 1° distinguendo duplicem materiam, liberam et necessariam; aquam dicunt esse materiam liberam, vinum necessariam, sicut, inquiunt, in sacramento Pœnitentiæ, peccata venialia sunt materia libera, mortalia autem necessaria.

Sed contra : 1° Hæc duplex materia in Eucharistia, una libera, altera necessaria, commentum est hucusque in Ecclesia inauditum. 2° Pari ratione posset dici salem aqua mixtum esse materiam liberam Baptismi. 3° Eatenus dicuntur peccata venialia materia libera Pœnitentiæ, quia ea confitendi nullum est præceptum, sed tamen sunt vera materia, ita ut ea sola possint esse materia; imo supposito quod quis vellet confiteri, nec haberet nisi venialia, ea jam fierent materia necessaria, quæ omnia nullo modo dici possunt de aqua respectu Eucharistiæ. Tandem quæcumque materia consecrationis est ex institutione Christi; aqua autem miscenda vino non est ex institutione Christi.

Respondent 2° materiam calicis esse id quod venit simpliciter nomine vini: tale autem est vinum modica aqua temperatum, etiamsi aqua non transierit in vinum; cum enim omnibus vini accidentibus sit circumfusa, moraliter et usu communi dicitur vinum. Unde quando Patres et concilia dicunt vinum esse materiam calicis, non excludunt vinum modica aqua dilutum, sed illud solum quod non participat, nec nomen, nec rationem vini usualis. Similiter dum concil. Trid. dicit supra, remanere tantum species panis et vini, nomine speciei rum vini comprehendit etiam species aquæ, ita speciebus vini permixtas, ut ab illis non distinguantur.

Sed contra : 1° Quando Patres et concilia explicant materiam sacramentorum, v. g., quod aqua sit materia Baptismi, oleum Extremæ-Unctionis, loquuntur in toto rigore, alias nihil certi haberemus in hac re maximi momenti : ergo dum dicunt vinum esse materiam calicis, de vino in tota proprietate physica intelligendi sunt, et non de vino secundum moralem et extrinsecam denominationem. 2° Vinum gutta aquæ rosaceæ dilutum venit moraliter nomine vini et tamen non convertitur ista gutta in sanguinem, nisi prius fuerit conversa in vinum. 3° Hæc responsio non salvat materiam calicis esse ex sola institutione Christi; dicere enim Christum instituisse ut id quod Ecclesia misceret foret materia, fingere est ; et insuper pari ratione poterit dici salem aquæ permixtum ex institutione Ecclesiæ esse materiam Baptismi.

Prob. 3° ab inconvenienti : In casu quo species aquæ consecratæ separarentur a speciebus vini, vel arte, sicut fieri posse contendunt adversarii, vel naturaliter, puta si corrumperentur et acescerent species vini, et non aquæ, sanguis Christi remaneret sub speciebus aquæ, vel non. Neutrum dici potest. Non primum, ut tenent Coninck et Juenin; 1° quia alias aqua sola posset etiam conseçrari ; non enim est ratio cur non posset sanguis sub illis speciebus poni, sub quibus conservari potest. 2° Id contrariatur, tum concil. Trid. decernenti, sess. 13, cap. 3, sub speciebus vini (omissa omnino aqua) sanguinem contineri; tum communi sensui; nemo est enim qui credat sanguinem Christi sub solis aquæ speciebus contineri ibique adorandum esse. Non secundum, ut volunt alii; 1° quia, si sub illis speciebus separatis non maneat sanguis Christi : ergo antea non erat; tamdiu enim manet sanguis Christi, quamdiu durant incorruptæ species quarum substantia in Christi substantiam conversa est. 2° Si non maneat sanguis Christi sub illis speciebus aquæ separatis, ergo manent illæ extra sacramentum absque ullo prorsus subjecto, quod inauditum est, nec citra novum miraculum fieri potest : assignetur ergo, quo pacto, quove novo miraculo, nova altera substantia ibi reproducatur; non enim illa sola separatio est productiva novæ substantiæ.

Quidam conclusionem confirmant ex nostra, et quorumdam aliorum praxi, juxta quam aqua calici infunditur antequam missa inchoe-

tur, ea, ut videtur, ratione, ut certius vertatur in vinum. Verum hanc praxim ea ratione niti non constat; et quidam etiam ex nostris negant, voluntque hanc praxim ortum habere ex antiquis liturgiis, quibus præscribitur, ut omnia ad sacrificium pertinentia ante missam præparentur. Sic Græci, qui juxta SS. Basilii et Chrysost. liturgias, offerenda præparant, aquam calici infundunt.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : SS. Patres eodem prorsus modo loquuntur de aquæ ac vini consecratione et transsubstiantatione, adeoque supponunt aquam non minus quam vinum immediate transsubstantiari, licet id non explicent in terminis. Sic S. Damascenus, l. 4 *de Fide :* « Non potest panem suum ipsius corpus facere et vinum et aquam sanguinem » ? S. Ambros., l. 4 *de Sacram.*, c. 4 : « Vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione » ; et infra : « Ante verba Christi calix est vini et aquæ plenus; ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur ». Paschas. Corb., l. 1 *de Corp. et sang. Dom.*, c. 1, in tom. 6 Bibli. Patrum : « Aqua consecratur, non quod aqua permaneat, sed quod convertatur in sanguinem ». Just. mart., *Apolog.* 2 pro christianis : « Ii qui apud nos diaconi dicuntur, dant unicuique eorum, qui adsunt, percipiendum panem, vinum et aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt. »

Resp. SS. Patres intelligendos esse de conversione mediata aquæ in sanguinem, ita ut per ampliationem nominent aquam id quod immediate ante erat aqua. Nec opponi potest hanc nostram interpretationem esse contortam, siquidem similes locutiones passim usurpentur inter homines et in Scripturis Sacris. Sic communiter dicimus « alimentum, puta panem et vinum, converti in substantiam aliti », licet tunc sit amplius panis aut vinum, sed prius debeat converti in chylum, deinde in sanguinem. Sic, Exod. 7, dicitur : *Devoravit virga Aaron virgas eorum*, quod intelligendum est de virga conversa in colubrum. Sic, Joan. 2, architriclinus aquam jam factam vinum appellat aquam. Item dicitur : *Cæci vident*, id est, ii qui fuerunt cæci. Nec valet, si opponas non posse proprie dici triticum verti in corpus Christi. Disparitas est enim quod triticum non ponatur in altari sicut aqua in calice : unde etiam aqua infusa vino in dolio non dicitur converti in sanguinem Christi.

Repones : Eodem prorsus modo SS. Patres loquuntur de conversione vini et aquæ : atqui vinum immediate convertitur in sanguinem : ergo et aqua.

Resp. dist. maj. Eodem modo loquuntur de conversione vini et aquæ quoad ipsam conversionem præcise, conc.; quoad modum conversionis, neg. Utrumque ergo convertitur et in hoc est paritas; sed vinum immediate, aqua mediate. Id porro non explicuerunt Patres, quia ab hac quæstione scholastica abstraxerunt.

Obj. 2° : Christus totum quod erat in calice convertit in suum sanguinem; id enim omnino exigit veritas formæ : atqui in hoc toto continebatur vinum et aqua in propria natura : ergo. Prob. min. Non est dubium quin Christus juxta regionis calidæ consuetudinem aquam in magna satis copia admiscuerit : atqui aqua copiose admixta in vinum converti non potuit ob temporis brevitatem ; ergo.

Resp. 1° neg. min. Ad probat. neg. maj. Licet enim Christus miscuerit aquam vino, secutus in hoc morem Palæstinorum; quia tamen in præsenti casu aliud quam ipsi intendebat, scilicet sacram significationem, tantum aquæ adhibuit, quam ut rerum naturalium perfectissimus comprehensor, novit vi et efficacia potentis et generosi vini illius calidæ regionis facile et brevi tempore in ipsum vinum esse transmutandam : unde totum quod erat in calice, vocavit *genimen vitis*, Matth. 26.

Resp. 2°, data maj. neg. suppositum min., nempe tam breve tempus intercessisse inter mixtionem et consecrationem calicis, 1° quia, ut constat ex can. missæ et ex evangelistis, Christus postquam accepit calicem ante ejus consecrationem Patri gratias egit ac calici benedixit, quæ licet paucis verbis recitentur ab evangelistis, non est tamen dubium quin Christus pluribus verbis, aut prolixiori oratione mentali usus fuerit. 2° Quia licet panem consecraverit *cœnantibus discipulis*, Matth. 26, calicem tamen consecravit, *postquam cœnavit*, Luc. 22. Unde intercessit sufficiens mora ad mixtionem.

Obj. 3° : Concilium Tiburiense, can. 19, permittit tertiam partem calicis esse aquam. Item rubricæ missalis Romani præscribunt ut si sacerdos immediate ante consecrationem recordetur se non apposuisse aquam, tunc illam infundat; et quod si in ipsa sumptione calicis advertat non fuisse vinum sed aquam; tunc infundat vinum et aquam, moxque facta

oblatione consecret : atqui in istis casibus non videtur aqua prius posse converti in vinum : ergo.

Resp. ad primum, concilium Tiburiense fuisse provinciale, neque a Sede apostolica approbatum, neque quoad hoc usu receptum, imo reprobatum et reformatum per Florentinum.

Ad secundum et tertium, resp. quod si in illis casibus aqua modicissima adhibeatur, ut præscribit Florentinum, facile possit brevissimo illo tempore transmutari in vinum. Quod si non transmutetur, manet aqua, nec convertitur in sanguinem.

Inferes : Ergo in hoc ultimo casu non verificatur forma quæ significat totum contentum in calice, et populi exponuntur periculo idololatriæ, nempe adorandi aquam.

Resp. neg. utramque illationem; quia forma calicis non significat totum simpliciter quod est in calice, sed totum consecrabile. Similiter adoratio populi, cum fide dirigatur, fertur solum ad sanguinem Christi. Sit enim, v. g., crinis seu palea in calice, neque crinis aut palea consecratur, neque ideo populus adorans calicem idololatriam committeret. Idem est si in hostia esset vel palea, vel granum hordaceum, vel crinis aut quid simile.

Inst. : Ideo S. Th. rejicit opinionem ab Innocentio III relatam, quæ dicebat aquam infusam calici remanere aquam et non converti in sanguinem Christi, quia sic « non totum adoraretur veneratione latriæ » : atqui juxta solutionem datam, idem inconveniens incurrimus : ergo.

Resp. neg. min. Inconveniens enim quod opponit S. Thomas, non in hoc præcise situm est, quod totum non esset adorandum latria et sic esset periculum idololatriæ, sed in hoc quod Ecclesia præciperet infundi vino aquam nunquam in sanguinem Christi convertendam, et tamen indirecte totum quod est in calice proponeret adorandum, quod est revera inconveniens. Sed si fortuito contingat quod remaneat aqua non conversa in vinum, nec consequenter in sanguinem, tunc totum quod est in calice proponitur adorandum, non ex intentione Ecclesiæ quæ maxime sollicita est ut modicissima aqua apponatur quæ facile transeat in vinum et vinum in sanguinem, sed per accidens, sicut si levis palea, vel pulvis caderet in calicem, aut sacerdos ex malitia consecraret tantum medietatem hostiæ, et tamen totum adorandum proponeret: in quo casu cum adoratio fidelium quæ fide dirigitur, ferretur in solum corpus, vel solum sanguinem Christi, non esset par inconveniens ; quæ enim sunt per accidens non cadunt sub regulas artis.

Inferes : Saltem in hoc casu sacerdos qui bibisset aquam, non foret jejunus, sicque non posset secundo consecrare, puta in nativitate Christi.

Resp. sacerdotem fore in hoc casu jejunum, si non jejunio naturali, saltem canonico, id est, Ecclesia reputat ipsum jejunum, quia non prohibet eum in hoc casu consecrare secundo: sicut pariter reputatur jejunus si sumat hostiam, cui esset inserta levis palea, vel crinis, vel adhæreret particula farinæ alteriusve materiæ. An autem etiam foret jejunus, si cum sanguine sumeret muscam, possetque secundo consecrare ? Negant quidam propter gravitatem materiæ sacramento omnino extraneæ; affirmant alii propter paritatem cum palea aliave materia hostiæ inserta, de quo infra.

Obj. 4° : Si aqua non convertatur in sanguinem nisi prius sit conversa in vinum, magis certum pendet a minus certo : atqui id admitti non potest in bono discursu : ergo. Prob. maj. Certius est totum quod continetur in calice post consecrationem converti in sanguinem Christi quam aquam prius converti in vinum; primum enim asserunt omnes Patres et theologi ; secundum a pluribus negatur : ergo.

Resp dist. maj. Si, etc., magis certum quod est tale vi illationis, pendet a minus certo, neg.; si, etc., magis certum quod non est tale vi illationis, sed aliunde, pendet a minus certo, conc. ; et distin. min. ad sensum maj., neg. conseq. Nihil obstat ergo in bono discursu consequens esse certius antecedente, non quidem vi illationis et quatenus ab illo pendet, sed aliunde, puta quia vel est de fide, vel communiter receptum in Ecclesia, ut contingit in proposito : sic, v. g., quod « Christus existat sine subsistentia creata » pendet in sua veritate ab isto principio quod « subsistentia creata realiter distinguatur a natura », et tamen primum est certius secundo, non quidem vi illationis præcise et quia ab illo dependet, sed aliunde, nempe quia est de fide.

Obj. 5° : Aqua non potest converti naturaliter in vinum : ergo. Prob. ant. 1° Non potest explicari quomodo fiat ista conversio. 2° Eam ut possibilem negant antiqui naturalistæ et omnes tum medici, tum chymici. 3° Vinum est opus facultatis vitalis animæ vitis : ergo non videtur magis posse produci extra uvas quam sanguis extra venas. 4° Aqua mixta vino ab ea separari potest etiam post longum tem-

pus per immissionem medullæ junci aut spongiam oleo infusam, ut experientia constat. 5° Si aqua in vinum verteretur, vinum mixtione aquæ fieret fortius, sicut ignis fit vegetior, quando materia combustibilis in eum convertitur : atqui falsum consequens, ut experientia constat : ergo.

Resp. neg. ant.: ad primam probationem, resp. explicare modum quo conversio aquæ in vinum fiat, proprie pertinere ad physicos. Dicimus interim hanc conversionem posse fieri 1° per divisionem aquæ in minimas partes (ut patet ad oculum), sub quibus remanere non potest forma aquæ, cui proinde succedit forma vini eam dividentis et undequaque circumdantis ; 2° quatenus vinum agit in aquam per calorem virtualem.

Ad secundam, resp. Aristotelem citatum a D. Th. q. 77, a. 8, hanc conversionem agnoscere; cæteris autem et medicis et chymicis opponimus Albertum Magnum, D. Thomam cum omnibus suis discipulis, Alensem, Bonaventuram, Scotum et plures alios.

Ad tertiam, resp. neg. conseq. Plura enim quæ procedunt a vivente, imo et ipsa viventia plerumque etiam ex corruptione generantur, ut vermes, mures, ranæ, muscæ, etc. Nec mirum si sanguis extra venas non possit in se convertere aquam, cum tunc statim amittat suam fluiditatem, et alias qualitates necessarias ad hanc conversionem.

Ad quartam, resp. quod id quod per artem chymicam separatur a vino non sit vera aqua elementaris, sed pars vini subtilior aut debilior, quæ ideo dicitur aqueus humor, quia refert similitudinem aquæ in colore et sapore, quod patet, quia ex vino cui non fuit admixta aqua, ejusmodi humor potest similiter extrahi per artem chymicam.

Ad quintam, neg. sequelam et paritatem. Disparitas est quod vis activa ignis, scilicet calor, sit ejus proprietas naturaliter et necessario ab ipso dimanans, per quam ideo facile reparare potest quod ex resistentia contrarii deperdidit. At vis activa in vino, sicut et in aliis mixtis non est proprietas necessario ab ipsis dimanans, sed sæpe absque mixtione et resistentia contrarii deperditur, ut patet in ipso vino, quod cum non accurate includitur, vim suam activam deperdit.

Obj. 6° : S. Th. in 4, d. 11, art. 4, dicit aquam in Eucharistia non esse materiam principalem : ergo censet esse minus principalem, sicut qui de aliquo professore philosophiæ diceret non esse professorem principalem, intelligeret esse minus principalem.

Resp. S. Thomam his verbis non velle quod aqua sit proprie materia etiam minus principalis, sed quod non sit materia immediate convertenda in sanguinem Christi, sed mediate tantum; et ideo dicit quod non sit materia principalis respective ad vinum quod immediate convertitur. Vel ut interpretatur Sylvius, S. Doctor non intelligit materiam principalem respective ad minus principalem, sed respective ad eam quæ est ex institutione Christi, sicut ibid., quæstiunc. 3, dicit aquam in Baptismo esse materiam principalem, non quod sit alia minus principalis, sed quia ea sola est instituta a Christo. Neque de mente D. Thomæ fas est dubitare, cum non solum hic a. 8, o, sed etiam loco citato, quæstiunc. 1, diserte dicat quod aqua non sit materia hujus sacramenti. Ad probationem autem juxta interpretationem Sylvii, resp. cum ipso quod quidem si quis de eo qui est professor philosophiæ diceret quod non sit principalis professor, intelligeretur quod esset minus principalis; sed si id diceret de eo qui non est professor, non intelligeretur, quod esset minus principalis; datur enim medium inter principale et minus principale, scilicet quod nullo modo est tale.

Obj. 7° : Si aqua calici permixta prius convertatur in vinum, nulla fuisset disputatio sæculo duodecimo inter theologos, num convertatur in sanguinem, cum omnes fateantur id totum quod est vinum verti in sanguinem : ergo.

Resp. dist. ant. Si aqua calici permixta prius convertatur in vinum, et id omnes admisissent, nulla fuisset disputatio, transeat; si id aliqui negassent, ut de facto negabant, et quidam nunc negant, neg. ant. et conseq.

ARTICULUS V.

UTRUM UNA SPECIES POSSIT CONSECRARI SINE ALTERA?

Dico 1° : Una species valide consecratur sine altera. [1]

Patet quia prolatis his verbis : *Hoc est corpus meum*, statim adest corpus Christi sub speciebus panis; locutio enim est vera et aliunde efficit quod significat; ideoque consecrato pane et non calice, proponitur adorandum corpus Christi.

[1] In 4 d. 1, q. 2, a. 1, q. 1, ad 4.

Dico 2° : Jure divino illicitum est consecrare unam speciem sine altera.

Prob. 1° ex præcepto Christi simul adjuncta declaratione Ecclesiæ in concilio Trid. Christus per hæc verba : *Hoc facite in meam commemorationem*, præcepit ut hoc sacramentum non conficiatur, nisi simul offeratur Deo sacrificium incruentum : atqui stare non potest sacrificium incruentum, prout Christus instituit, sine consecratione utriusque speciei: ergo. Utraque præmissa est probanda. Prob. maj. ex declaratione Ecclesiæ in concilio Trident, sess. 22, cap. 1, ubi dicitur » quod Christus Dominus corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini obtulit Deo Patri, ac sub earumdem rerum symbolis, apostolis, quos tunc sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit per hæc verba : *Hoc facite in meam commemorationem*, uti semper Ecclesia catholica intellexit. » Et can. 2: « Si quis dixerit illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum, annathema sit» : atqui offerre corpus et sanguinem est sacrificium ; est enim oblatio facta in honorem Dei : ergo iisdem verbis quibus Christus præcepit consecrationem, præcepit etiam oblationem sacrificii. Prob. prima min. 1° De essentia hujus sacrificii incruenti est, ut sanguis mystice separetur a corpore, sicut de ratione sacrificii cruenti crucis, cujus est repræsentatio, fuit ut sanguis realiter separaretur a corpore : atqui hæc separatio mystica fieri non potest nisi quatenus vi verborum, corpus tantum ponitur sub specie panis, et sanguis tantum sub specie vini ; si enim solus panis consecraretur, sanguis esset cum corpore per concomitantiam, et sic nulla fieret separatio : ergo. Prob. 2° eadem prima min. Hoc sacrificium incruentum est secundum ordinem Melchisedech, juxta Apost., Heb. 6, et concil. Trid., loco citato : atqui Melchisedech obtulit panem et vinum : ergo.

Prob. 2°: Sacramentum Eucharistiæ est institutum per modum convivii spiritualis : atqui ad convivium requiritur necessario cibus et potus : ergo. Neque obstat quod una species possit sumi sine altera; quia essentia hujus sacramenti non consistit in usu sumentium, sed in consecratione totius materiæ. Unde patet quod Eucharistia, tam in ratione sacramenti quam sacrificii, ex sua institutione et præcepto Christi requirat utriusque materiæ consecrationem.

Dico 3° : Summus pontifex dispensare non potest, ut in aliquo casu sacerdos licite consecret unam tantum speciem.

Sequitur ex præcedenti, quia pontifex, utpote inferior, non potest dispensare in præcepto Christi superioris, maxime quando præceptum illud est absolute et simpliciter a Deo, nec dependet a facto humano, ut dicam in sol. obj., idque adhuc magis si pertineat ad integritatem sacramenti, prout consecratio utriusque speciei pertinet ad integritatem Eucharistiæ, quæ instituta est per modum convivii spiritualis, ut dictum est. Unde concilium Trid., sess. 21, cap. 2, declarat equidem esse in Ecclesia potestatem, ut in sacramentorum dispensatione statueret, vel mutaret quæ suscipientium utilitati seu sacramentorum veneratioui, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expediret, salva tamen eorum substantia. Ad substantiam autem convivii et sacrificii passionis Christi repræsentativi pertinet utriusque speciei consecratio, ut probatum est.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra secundam conclusionem : Christus in castello Emmaus consecravit panem, ut sentire videtur S. Aug., lib. *de Consensu Evang.*, c. 25 : atqui tunc non consecravit vinum, cum ad fractionem panis agni tus illico evanuerit ab oculis discipulorum : ergo.

Resp. 1° Incertum est an vere Christus tunc panem consecraverit, neque id asserit S. Augustinus citatus, sed dicit tantum fuisse panem benedictum, quia habebat vim illuminandi quam habet Eucharistia; neque discipuli qui de tarditate ad credendum redarguebantur, videbantur sat dispositi ad sacramentum recipiendum. 2° Pariter incertum est an Christus tunc vinum non consecraverit ; id enim certo colligi non potest ex silentio evangelistarum, non enim scriptis mandarunt omnia quæ Jesus fecit, Joan. ultimo. 3° Esto Christum in Emmaus panem et solum panem consecrasse, nihil inde inferri potest contra conclusionem ; id enim fecit Christus ex plenitudine potestatis excellentiæ, ut sacramentorum et legis auctor.

Obj. 2° : In sola consecratione panis salvatur ratio sacrificii : ergo corruit fundamentalis nostra ratio. Prob. ant. In sola consecratione

panis reperitur quædam oblatio rei sensibilis cum immutatione : ergo.

Resp. dist. ant. In sola consecratione panis salvatur ratio sacrificii, ut sic, transeat ant.; ratio sacrificii ut instituti a Christo et passionis memorativi, neg. ant. Ad hoc enim requiritur, quod corpus vi verborum ponatur separatum a sanguine, et sanguis a corpore, sicut in passione fuerunt realiter separata, quod fieri non potest sine consecratione utriusque speciei.

Inst. : In sola consecratione panis habetur sacrificium repræsentativum sacrificii cruenti crucis : ergo. Prob. ant. Sacrificium cruentum crucis non consistit in separatione sanguinis a corpore, sed in separatione animæ a corpore : atqui ista separatio repræsentatur in sola consecratione panis in qua vi verborum solum corpus ponitur sub speciebus panis sine anima, quamvis adsit per concomitantiam : ergo.

Resp. neg. ant. Ad probat. neg. ant. Sacrificium enim crucis non includit solam mortem, sed etiam causam mortis, scilicet effusionem sanguinis, et separationem ejus a corpore.

Subsumes : Atqui in sola consecratione panis significatur separatio corporis a sanguine : ergo. Probatur ant. In consecratione panis vi verborum ponitur corpus sine sanguine : ergo in sola consecratione panis vi verborum significatur separatio corporis a sanguine.

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. ant. In sola consecratione panis ponitur vi verborum corpus sine sanguine præcise et formaliter vi verborum solius consecrationis panis, neg.; adjuncta consecratione calicis, conc. Si enim dicam præcise : *Hoc est corpus meum,* non significatur formaliter corpus meum esse separatum a sanguine; bene vero cum addo, designando vinum : *Hic est sanguis meus ;* aperte enim tunc significatur vi verborum meum corpus poni seorsim a sanguine vi verborum.

Cæterum ad utramque instantiam potest adhiberi prima responsio, scilicet, dato salvari rationem sacrificii, ut sic, vel etiam sacrificii aliqualiter repræsentativi passionis, non tamen sacrificii quale ipse Christus instituit in consecratione duplicis materiæ.

Obj. 3° : Una species licite sumitur sine alia, tum a laicis, ut patet ex usu, tum a celebrantibus, ut patet in recenter ordinatis celebrantibus cum episcopo : ergo potest etiam licite una sine altera consecrari.

Resp. neg. conseq.[1] Et quantum ad laicos, jam dictum est quod hoc sacramentum non consistat in usu, sed in consecratione materiæ: unde perfectio ejus non est æstimanda ex usu communicantium, modo celebrans utramque speciem consecret et sumat.

Quantum ad recenter ordinatos : Hi consecrant per modum unius cum episcopo qui est principalis celebrans, imo quasi solus celebrans, quia ordinati referunt suam intentionem ad verba episcopi, ut per illa fiat consecratio, quando ipse finit, non quando ipsi finiunt : unde sufficit si solus episcopus utramque speciem sumat.

Obj. 4° contra tertiam conclusionem : Sicut Christus dixit : *Hoc facite in meam commemorationem,* ita dixit : *Bibite ex eo omnes* : atqui tamen Ecclesia eximit laicos a sumptione calicis : ergo potest pariter eximere sacerdotes a consecratione utriusque speciei.

Resp. neg. conseq. Quia το *omnes* dirigebatur ad solos apostolos, non autem ad omnes fideles. Patet; iis enim dixit Christus : *Bibite,* etc., quibus dixit : *Hoc facite,* etc. Testatur autem concilium Trid., ut vidimus, universam Ecclesiam semper intellexisse Christum hæc ultima verba direxisse apostolis, et eorum in sacerdotio successoribus.

Obj. 5° : Ecclesia dispensat in voto : atqui obligatio voti est juris naturalis et divini : ergo id potest etiam in consecratione duplicis speciei.

Resp. cum Joanne a S. Th. dist. min. Obligatio voti est juris naturalis et divini absolute et simpliciter, neg.; ex suppositione facti humani, conc., ideoque neg. conseq. et paritatem. Explicatur. Aliquid duplici modo potest esse juris divini : primo modo absolute et simpliciter, quatenus ipse Deus independenter a facto aliquo humano per seipsum imponit aliquod præceptum ejusque modum determinat; secundo modo ex suppositione, quatenus voluntas humana disponit materiam, qua supposita et manente obligat jus divinum et naturale ad ejus adimpletionem: v. g., posita lege per voluntatem humanam, jure naturali et divino obligamur illi obedire; similiter posito et stante voto per voluntatem humanam, tenetur qui vovit, jure naturali et divino illud adimplere. Porro in iis quæ sunt juris divini primo modo, Ecclesia non potest dispensare, quia non potest inferior directe et per se dispen-

[1] Hic q. 80, a. 12, ad 2.

sare in præcepto superioris, nisi ex commissione quam non constat datam fuisse a Christo, in iis præsertim quæ præcipit circa substantiam et integritatem sacramentorum.

At in iis quæ sunt juris divini secundo modo, potest dispensare Ecclesia; quia tunc non dispensat in jure divino vel naturali, sed solum agit circa illud factum humanum quod requiritur et supponitur tanquam conditio, ut jus divinum vel naturale obliget : v. g., lex humana præcipit jejunium tali die; stante illa lege, dictat jus naturale, ut observetur, quia juris naturalis est obedire superioribus; sed quia lex illa processit a potestate et voluntate creata quæ non potuit omnes casus prævidere in quibus non expedit talem legem observari, manet potestas humana ad dispensandum in illa, declarando se noluisse obligare in tali casu: qua dispensatione posita, non dictat amplius jus naturale eam esse observandam. Similiter in nostro casu, votum est lex quædam particularis quam promittens sibi imponit, et per promissionem se obligat Deo : equidem stante illa promissione sine dispensatione, jus naturale et divinum dictat esse adimplendum; sed sicut superior in lege a se sancita potest dispensare et declarare se noluisse obligare in tali casu, quia nempe non potuit prævidere omnes casus, in quibus non expediret talem legem observari; ita similiter potest in voto quod est quædam lex particularis sui inferioris, qui etiam non potuit omnia prævidere.

Hoc totum indicat S. Th. his verbis [1] : « Sicut ex jure naturali et præcepto divino tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi vel mandato. Et tamen cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit ut legi humanæ non obediatur, quod est contra legem naturalem et mandatum Dei, sed fit ut hoc quod erat lex non sit lex in hoc casu. Ita etiam auctoritate superioris dispensantis fit, ut hoc quod continebatur sub voto non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu non esse congruam materiam voti. Et ideo cum prælatus Ecclesiæ dispensat in voto, non dispensat in præcepto juris naturalis vel divini, sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circumspicere. »

Nec obstat si dicas per dispensationem non tolli votum, adeoque remanere obligationem; in hoc enim differt dispensatio ab irritatione, quod hæc tollat votum, non ista.

[1] 2 2, 88, a. 10, ad 2.

Resp. per dispensationem remanere quidem votum quoad ejus obligationem radicalem, non autem quoad formalem et executivam, sed suspenditur pro hoc casu per dispensationem. Fiat paritas in lege humana, in qua fit dispensatio.

Eodem modo quidam solvunt quod objicitur de Matrimonio rato, in quo dispensat Ecclesia ante consummationem; quia est tantum contractus ortus ex voluntate humana, licet alii velint quod in hoc non dispensetur jure ecclesiastico, sed divino, seu auctoritate Christi dispensantis in casu professionis religiosæ. Ne tamen inde inferas etiam dispensari posse post consummationem ; id enim esset in præjudicium ipsius Matrimonii, perpetuitatis ejus, et significationis sacramentalis jam consummatæ, præter præjudicium quod inde vel conjugi alteri vel proli eveniret. Sed de hoc alibi.

Obj. 6° ex variis congruentiis aut necessitatibus : 1° ex inopia vini quod servari non potest in frigidissimis regionibus, absque eo quod statim congeletur aut acescat. Unde Volaterranus, lib. 7 *Geographiæ*, scribit, « Norwegiæ Innocenti VIII pontificis concessione permissum sine vino calicem consecrare, quod ob immensa frigora vinum in ea regione importatum acescat. » 2° Si instaret mors alicujus infirmi, nec haberetur vinum ad consecrandum. 3° Si post consecrationem panis advertat sacerdos vinum esse venenatum, nec aliud adsit, aut vergat aliud periculum mortis, si vinum consecret ; videtur enim in his casibus sufficiens ratio ut consecretur panis sine vino : ergo.

Resp. ad primum, nullam esse regionem in qua servari non possit vinum, cum sit modo passim in usu mensæ apud omnes nationes : narrationem Volaterrani ut falsam rejecimus, art. 1 hujus dissert., conclusione tertia, vide ; et eo magis quod dicat pontificem concessisse consecrari calicem sine vino: concessit ergo consecrari calicem vacuum, quod ridiculum est: aut forte calicem cum aqua sola, quod est error aquariorum, jam tempore Cypriani reprobatus.

Ad secundum : Dico infirmum in hoc casu non teneri ad communicandum; et aliunde hoc sacramentum re susceptum non est simpliciter necessarium ad salutem.

Ad tertium, resp. tunc posse consecrari solum panem, non ex dispensatione de qua est quæstio, sed ex impossibilitate morali et impedimento : casus autem impossibilis est extra

legem, nec creditur præceptum Christi obligare cum vitæ aperto discrimine.

ARTICULUS VI.

UTRUM MATERIA CONSECRANDA DEBEAT ESSE PRÆSENS MINISTRO, DETERMINATA IN INDIVIDUO ET SUB CERTA QUANTITATE ?

Dico 1°: Materia consecranda debet esse moraliter præsens consecranti ; quia forma utens pronomine demonstrativo *hoc* et *hic* id necessario exigit, alias foret falsa.

Qualis autem præsentia requiratur ut materia censeatur moraliter præsens, vix certo definiri potest : unde fit consecrationem ex parte præsentiæ esse quandoque dubiam. Cæterum pro regula generali dicimus illam materiam censeri moraliter præsentem , quæ more et usu hominum, seu judicio prudentis viri, taliter est exposita ut pronomine demonstrativo *hoc* et *hic* designari possit.

Hinc inferes materiam in suo tegente vel continente ordinario etiam clauso, valide, licet illicite, consecrari, ut hostias in pixide, panes in canistro, vinum in dolio seu calice tectis ; quia usu communi venit ut continens et contentum demonstrentur per modum unius pronomine *hoc*, sicut dicimus de pecunia in crumena : Hoc est argentum ; de vino in poculo clauso, vel lagena : Hoc est vinum. Nec refert quod infans in utero matris non possit baptizari ; quia baptizandus debet esse natus et aqua physice ablui : ad materiam autem consecrationis sufficit quod sit ita præsens ut possit demonstrari pronomine *hoc*, ad quod sufficit præsentia moralis. Nulla vero erit consecratio, si interponatur corpus per modum dividentis aut separantis, ut si hostia existat post parietem retro altare, a tergo sacerdotis, sub mappa, sub pede calicis, cussino, etc., quia tunc non censetur ita præsens ut possit designari pronomine *hoc*.

Sed quid si hostia a tergo posita digito teneatur aut designetur, seu adversa facie aspiciatur ? Quamvis nobis probabilius sit eam valide consecrari, attenta tamen opinionum diversitate, dubia foret consecratio ; similiter si esset in tabernaculo clauso vel sub corporali.

Quanta vero propinquitas requiratur ad præsentiam moralem, iterum certo definiri non potest. Quidam volunt eam stare intra latitudinem seu distantiam viginti passuum, alii triginta, alii quadraginta admittunt. Sed, ut prius dixi, id judicio prudentum est relinquendum, attentis usu hominum, praxi Ecclesiæ in hac materia, item et materiæ situ, magnitudine, parvitate, etc.

Dico 2° : Quantitas materiæ hujus sacramenti[1] non est determinata ex institutione Christi : unde sacerdos potest valide consecrare materiam cujuslibet magnitudinis vel parvitatis, modo sit moraliter præsens, et in parva salvetur substantia panis aut vini, sitque sensu perceptibilis a consecrante.

Quia[2] potestatem quam Christus contulit sacerdotibus consecrandi panem et vinum non restrinxit ad certum magnitudinis aut parvitatis gradum. Insuper determinatio materiæ desumitur ex ordine ad finem : sic materia serræ est ferrum ut sit apta sectioni. Finis autem hujus sacramenti est usus fidelium, non solum qui occurrunt, alias sacerdos paucos habens parochianos non posset consecrare multas hostias, sed fidelium absolute ; numerus autem fidelium est indeterminatus : ergo.

Juxta antiquam vero Ecclesiæ consuetudinem, panis consecrandus debet esse exilis et figura rotundus. Constat ex S. Epiphanio, *in Anchorato*, num. 57 ; Greg. Mag., l. 4 *Dialog.*, c. 55; Cæsario, Nazianzeni fratre, *Dialogo* 3; ex revelatione S. Ildefonsi Tolet. quam publici juris fecit Mabillonius; ex antiquis imaginibus apud Sirmondum, disquisit. de Azymo, c. 4, et Martenium, l. 1. *de Antiquis Eccles. Ritibus*, cap. 3, art. 7, et pluribus aliis. Hinc ille duo versus:

Candida, triticea, ac tenuis, non magna, rotunda,
Expers fermenti, non salsa, sit hostia Christi.

Dixi in conclusione : Modo sit moraliter præsens; quia si foret tanta materiæ extensio ut secundum aliquas partes foret consecranti præsens et non secundum omnes, ut si campus plurium leucarum repleretur panibus ; eæ solum partes consecrarentur quæ consecranti forent moraliter præsentes, non aliæ.

Dixi iterum : Modo in parva salvetur substantia panis sitque sensu perceptibilis a consecrante ; alias non verificaretur forma, cum non posset materiam demonstrare pronomine *hoc* vel *hic* : posset tamen sub ea post separationem a toto vel sanguine conservari corpus Christi, ut jam alibi diximus, modo retineat substantiam panis vel vini, quia ad conservationem non requiritur ut possit demonstrari sensibiliter, sicut ad consecrationem.

Dico 3° : Materia consecranda debet esse determinata in individuo per intentionem consecrantis ; quia sicut non consecrat minister

[1] In 4 d. II, q. 2, a. 1, q. 3, o. [2] Ibid.

nisi intendat consecrare, ita nec hanc materiam consecrat nisi illam intendat determinate consecrare. Adde quod actiones sint circa singularia et determinata. Non requiritur tamen determinatio actualis, sed sufficit virtualis seu quæ præcesserit : Hinc

Inferes 1° invalidam esse consecrationem, si sacerdos intendat consecrare mediam vel tertiam partem hostiæ nullam designando ; neque si ex cumulo hostiarum, vel ex decem, velit consecrare sex, eas non designando; quia non est ratio cur hæc pars potius quam altera, hæ hostiæ potius quam aliæ consecrentur.

Inferes 2° non consecrari hostias repositas in altari, etiam super corporale, omnino inscio sacerdote ; quia intentio non fertur ad incognitum.

Inferes 3° e contra vere consecrari, si sacerdos ipse attulerit consecrandas ad altare, aut ipso jubente, vel volente, vel saltem advertente, alter attulerit, licet tempore consecrationis ad eas non reflectat ; quia remanet virtualis intentio. Necesse tamen est in hoc casu hostias tempore consecrationis esse super corporale, alias probabilius est non fore consecratas; quia regulariter intentio omnis boni sacerdotis præsumitur esse, velle consecrare quod est consecrabile absque peccato; peccatum autem esset consecrare hostias extra corporale repositas.

Inferes 4° quod si essent viginti quinque hostiæ consecrandæ debite expositæ, et putaret sacerdos esse tantum viginti ; similiter si ipso inscio hostiæ quam præ manibus tenet adhæreret altera hostia, omnes forent consecratæ; quia ejus intentio est et debet esse consecrare totam materiam licite consecrabilem sibi præsentem ; error autem speculativus non obstat intentioni practicæ : unde ejus intentio non fertur ad illas ut ad viginti, neque ad hanc ut ad unam, sed ut ad materiam præsentem.

Inferes 5° guttulas vini calici exterius adhærentes non consecrari consecrato calice; quia jure præsumitur intentionem sacerdotis esse tantum consecrare quod est licite et decenter consecrabile; illicite autem et irreverenter consecrarentur illæ guttulæ. Major est difficultas de guttulis calici interius adhærentibus a toto separatis quando non adest expressa intentio eas aut consecrandi, aut non consecrandi. Ratio dubitandi est ex una parte quod non requiratur conjunctio physica materiæ consecrandæ ; ex altera est quod non videatur esse intentio Ecclesiæ adeoque nec sacerdotis consecrare, nisi liquorem qui per modum unius continui potabilis est congregatus in calice tempore consecrationis. Quare in hac re dubia, sollicitus sit eas abstergere sacerdos ante consecrationem ; post illam vero non abstergantur, ne forte sint consecratæ, sed vel consecrato vino uniantur, vel in prima ablutione sumantur.

Porro ad tollendos varios scrupulos et anxietates in his et aliis frequentibus casibus, consultum est ut sacerdos ante missam, vel in ipsa, vel saltem semel pro semper, formet intentionem consecrandi omnem materiam præsentem licite et decenter consecrabilem, non aliam.

Petes utrum si materia non consecrata ita misceatur cum consecrata, puta si hostia non consecrata cadat inter consecratas, aut gutta vini consecrati misceatur cum vino non consecrato, ita ut non possit discerni a materia consecrata, valide consecretur?

Res iterum dubia. Quidam negant eo quod materia consecranda non possit demonstrari sensibiliter pronomine *hoc est*.Alii affirmant, quia, inquiunt, demonstrato cumulo demonstratur. Huic sententiæ favet praxis sacerdotum qui in nativitate Christi consecrant in secunda et tertia missa vinum mixtum cum reliquiis sanguinis primæ missæ, licet discerni non possit quænam guttæ sint consecratæ, quænam non. Quapropter pro praxi in hoc dubio si casus accideret, ut hostia non consecrata caderet inter consecratas et non posset discerni, duæ forent simul porrigendæ, potius quam eam consecrare.

DISSERTATIO IV.

De modo quo Christus est in hoc Sacramento

D. Th. q. 76.

ARTICULUS I.

Utrum totus Christus contineatur sub hoc sacramento et quomodo?

Per totum Christum intelligitur ejus corpus integrum, sanguis, anima, divinitas et subsistentia seu persona Verbi.

Dico 1°: Totus Chaistus realiter continetur in hoc sacramento sub qualibet specie seorsim [1].

Est de fide. Constat 1° ex dictis de præsentia reali; 2° ex S. Scriptura, Joan. 6, ubi Christus dicit: *Qui manducat me*, το *me* enim totum Christum significat; 3° ex definitionibus plurium conciliorum: Constantiens., sess. 13, Florent. in decreto Unionis, Trid., sess. 13, cap. 3 et can. 3, in quo sic definitur: « Si quis negaverit in venerabili Eucharistiæ sacramento, sub unaquaque specie, et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit. »

Suadet ratio. Absonum enim foret quod corpus Christi, quod nunc est gloriosum, sit alicubi vel mutilum, vel sine anima, aut sanguine, aut divinitate.

Insuper currit regula Auctoris [2]: « Si aliqua duo sunt realiter conjuncta, ubicumque est unum, oportet et aliud esse. » Quam tamen regulam intellige de conjunctis adæquate et cum mutua ab invicem dependentia ; alioquin sequeretur quod Christus esset ubique: quia divinitas ipsi conjuncta est ubique. Si ergo duo sunt sic conjuncta ut unum excedatur ab altero et ab ipso dependeat, sed non e converso; ubi est illud quod exceditur et pendet ab altero, ibi est istud alterum, sed non e converso: unde cum humanitas Christi excedatur a divinitate et ab illa dependeat, non divinitas ab humanitate; ubi est humanitas Christi ibi est divinitas, sed non e converso, ubi est divinitas ibi est humanitas; sicut propter eamdem rationem, ubi est manus vivens ibi est anima, at non e converso, ubi est anima ibi est manus vivens.

Dico 2°: Totus Christus [1] est sub qualibet parte specierum, sive sint divisæ, sive continuæ.

Quantum ad partes separatas, definitum est in concil. Trid., can. 3 proxime citato, et ideo pertinet ad fidem. Ratio autem est quia partes post separationem non desinunt esse consecratæ: ergo sub illis est Christus, non secundum aliquam partem tantum; « Ubi enim est pars corporis ibi est totum » , ut dicitur in jure de Consec. d. 2, c. 78, et patet ex præced. conclusione: ergo. Confirm. Calix fuit divisus inter apostolos, et tamen non partem, sed totum Christum quilibet recepit: ergo.

Quantum ad partes continuas, quamvis non sit de fide, est tamen certum; si enim totus Christus sit sub singulis partibus divisis: ergo erat sub illis ante divisionem, non enim divisione sed consecratione ponitur corpus Christi sub speciebus. Unde Trid., sess. 13, cap. 3, declarat absolute totum Christum contineri sub qualibet specierum parte, nulla facta mentione separationis aut continuationis.

Dices 1° : Manente speculo integro est una imago in toto, non in qualibet parte, sed pars

[1] Hic q. 76, a. 1 et 2, o. [2] Ib. a. 1.

[1] Ibid. a. 3, o.

in parte; et tamen si frangatur speculum, erit in qualibet parte divisa tota imago : ergo ex hoc quod in qualibet parte hostiæ separata sit totus Christus, male infertur quod sit totus in qualibet parte continua ante separationem.

Resp. neg. conseq. Disparitas [1] est quod imago in speculo causetur per reflexionem radiorum : quandiu autem est una superficies, est una reflexio, et ideo una imago. Quod si frangatur speculum, erunt diversæ superficies in diversis partibus, consequenter diversæ reflexiones et diversæ imagines, minores tamen quam prima. At vero Christus ponitur in sacramento per consecrationem, neque per fractionem multiplicatur consecratio. Unde si totus Christus sit in partibus separatis, necesse est quod fuerit totus in continuis ante separationem.

Dices 2° : Corpus Christi est quantum in Eucharistia : atqui corpus quantum non potest esse totum in toto et totum in qualibet parte, sed pars in parte : ergo.

Resp. dist. maj. Corpus Christi est quantum in Eucharistia quantitate extensiva partium in ordine ad se, conc.; in ordine ad locum, neg. Hæc enim extensio localis, cum sit effectus secundarius quantitatis, impeditur in hoc sacramento ; [2] quia cum substantia corporis Christi succedat substantiæ panis vi verborum, non quantitati, quæ est ibi concomitanter tantum, debet sortiri modum existendi substantiæ et non quantitatis ; modus autem existendi substantiæ est quod sit tota in toto et tota in qualibet parte ; sicque tota substantia corporis Christi est in qualibet parte ultimo sensibili, sive continua, sive divisa, sub qua salvaretur substantia panis, si adesset.

Dices 3° : Si totus Christus sit in qualibet parte speciei, cum sint in qualibet specie plures, imo aliquo sensu infinitæ partes, sequitur quod Christus sit in eadem specie pluries, imo infinities.

Resp. neg. sequelam. [3] Quia numerus sequitur divisionem ; et ideo quandiu quantitas manet indivisa actu, neque substantia alicujus rei est pluries sub dimensionibus propriis, neque corpus Christi sub dimensionibus panis, sed toties in quot partes dividitur.

Verum quia aliquid dupliciter potest esse in hoc sacramento : 1° vi sacramenti seu vi verborum ; 2° vi naturalis concomitantiæ et connexionis quam habet cum eo quod inest vi verborum, quæstio nunc est, quomodo totus Christus, aut ea quæ sunt Christi, sint in hoc sacramento ? Pro cujus resolutione,

Dico 3° : Corpus Christi est sub specie panis, et sanguis est sub specie vini ex vi verborum : ipsum autem corpus [1] est sub specie vini et sanguis sub specie panis, animaque ipsius sub utraque specie ex vi naturalis connexionis et concomitantiæ qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter se copulantur ; divinitas vero propter admirabilem illam ejus cum corpore et anima hypostaticam unionem. Sunt verba Trid., sess. 13, cap. 3. Insuper

Prob. prima pars : Ea dicuntur esse formaliter et vi verborum in hoc sacramento, quæ per verba consecrationis expresse significantur : atqui per verba consecrationis : *Hoc est corpus meum ; Hic est sanguis meus*, corpus et sanguis expresse significantur ; ergo.

Prob. secunda pars ; Ea dicuntur poni concomitanter in hoc sacramento, quæ licet verbis consecrationis non exprimantur, habent tamen realem connexionem cum his quæ ponuntur vi verborum : atqui corpus Christi est realiter connexum cum sanguine, et sanguis cum corpore, saltem post resurrectionem, anima et divinitas cum utroque ; ergo.

Dixi : Saltem post resurrectionem ; quia cum in triduo mortis, sanguis esset realiter separatus a corpore sicut et ab anima, si quis apostolorum tunc consecrasset, corpus fuisset [2] sub specie panis sine sanguine et sine anima. Similiter sub specie vini fuisset sanguis sine corpore et sine anima, sicut erat in rei veritate. Quod si species panis conservata fuisset post resurrectionem, fuissent sub illa specie sanguis et anima ratione connexionis quam habuissent cum corpore vivo ; tale enim est substantialiter corpus Christi in hoc sacramento, quale est in rerum natura.

Dices 1° : Quando Christus dixit : *Hoc est corpus meum*, designavit suum corpus vivum ut erat, ideoque cum anima et sanguine, similiter cum nunc consecrant sacerdotes : ergo anima et sanguis vi verborum sunt sub specie panis.

Resp. dist. ant. Designavit corpus suum vivum materialiter et ratione adjuncti, conc.; formaliter vi significationis verborum, neg. Formaliter enim verba vi suæ significationis non aliud significant quam corpus Christi, nec ad vivum aut mortuum determinant, sed ab utroque abstrahunt : dicitur enim corpus Christi, tam vivum quam mortuum. Unde in

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Ib. ad 1.

[1] Ibid. a. 1, o. [2] Ib. a. 1, ad 1 et a. 2, o.

Evangelio, Joan. 19, legitur de corpore Christi mortuo, quod Joseph petierit a Pilato *corpus Jesu ;* et sic in communi modo loquendi de corpore tam mortuo quam vivo dicimus, quod sit corpus Petri, v. g., neque inde sequitur hanc vocem *corpus* esse æquivocam, quia sistit in significatione corporis, nec transit ad significationem formarum: sicut hæc vox « animal » quamvis significet aliquid commune pluribus speciebus, non est tamen æquivoca, quia sistit in significatione generis, nec transit ad significationem specierum seu formarum.

Dices 2° : Corpus Christi ponitur ut subsistens vi verborum : atqui subsistit subsistentia divina : ergo subsistentia seu persona divina ponitur ibi vi verborum.

Resp. 1° neg. maj. in sensu formali et reduplicativo sumptam ; corpus enim in verbis formæ quamvis sit concretum substantiale, formaliter tamen non importat aliquid subsistens sed tantum partem humanitatis ; alioquin non posset dici quod Christus assumpserit corpus, siquidem non assumpserit aliquid subsistens.

Resp. 2° dist. maj. Corpus Christi vi verborum ponitur ut subsistens præcise, transeat; ut subsistens subsistentia divina, neg. Si enim corpus abstrahit a forma cadaveris vel viventis, ut modo dicebamus, a fortiori abstrahit ab hac vel illa subsistentia, quæ minus pertinet ad naturam corporis quam forma.

Inst. : Pronomen *meum* in verbis formæ importat subsistentiam divinam : ergo. Prob. ant. το *meum* idem est ac mihi unitum, proinde subsistens mea subsistentia : ergo.

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. ant. το *meum* idem est ac mihi unitum concomitanter ac specificative, conc.; formaliter et reduplicative, neg. Nam *meum* formaliter et reduplicative significat tantum hoc corpus quod ponitur sub speciebus panis, esse idem cum corpore Christi, quod Christi corpus est aliunde unitum Verbo; at formaliter reduplicative non significat hanc unionem.

Petes 1° quid intelligatur nomine corporis quod ponitur ex vi verborum in hoc sacramento ?

Resp. non intelligi materiam nudam ab omni forma substantiali, ut quidam volunt ; quia materia nuda non est compositum quale est corpus. Non est etiam materia informata anima dante esse corporeum, ut volunt alii, quia si in triduo mortis apostoli panem consecrassent, fuisset corpus Christi sine anima dante esse corporeum. Restat ergo corpus importare compositum ex materia et forma, abstrahendo ab anima vel forma cadaverica ; neutram enim in suo conceptu formali determinate includit, cum possit esse modo cum una, modo cum altera, ut dictum est in solutione primæ objectionis. Neque obstat corpus a parte rei non esse sine aliqua forma determinate ; non enim quærimus hic, quid sit aut non sit a parte rei, sed quid sit vi significationis verborum.

Petes 2° utrum vi verborum ponatur tantum sanguis Christi qui effusus est in passione, propterea quod Christus dixit : *Qui pro vobis effundetur ?*

Resp. negative : Sed ponitur totus sanguis qui nunc est in ejus corpore glorioso, licet supponatur quod totus non fuerit effusus in passione; quia vi verborum ponitur sanguis ut de facto est. Nec obstant ista verba : *Qui pro vobis effundetur ;* non enim sunt posita ut limitent præcedentia ad solum sanguinem effusum, sed ut significent finem hujus sacramenti, qui est repræsentare passionem Christi tunc futuram, nunc præteritam : sicut si Christus mutasset aquam in vinum dicendo : *Hoc est vinum quod a vobis potabitur,* tota aqua contenta in vase fuisset conversa in vinum, licet totum postea non potaretur.

Petes 3° utrum Pater et Spiritus Sanctus sint in hoc sacramento per concomitantiam ?

Resp. quosdam affirmare, quosdam negare; sed controversia videtur de nomine.

Si itaque per concomitantiam intelligatur quæcumque præsentia specialis præter communem, dici potest Patrem et Spiritum Sanctum esse in hoc sacramento per concomitantiam mediatam, quia ibi sunt, non solum per immensitatem per quam sunt in omnibus creatis, sed specialiter quatenus ibi operantur cum Filio mirabiles effectus gratiæ, et propter circumincessionem, seu mutuam inexistentiam personarum divinarum ad invicem, ita ut si per impossibile non essent ubique per immensitatem, forent tamen hac duplici ratione in hoc sacramento.

At vero si per concomitantiam intelligatur ea quæ provenit ex unione cum termino primario et formali consecrationis in unitate suppositi, Pater et Spiritus Sanctus non sunt in hoc sacramento per concomitantiam, quia non sic uniuntur cum corpore et sanguine Christi, sed solus Filius. Et hic modus dicendi qui est communior inter thomistas et alios, videtur magis proprius : sicut enim connexio quam Pater et Spiritus Sanctus habent, me-

diante natura divina, cum Filio, non sufficit, ut dicantur incarnati, ita nec ut dicantur esse concomitanter sub speciebus panis et vini. Videtur etiam conformior concilio Tridentino, quod dicit divinitatem esse concomitanter in Eucharistia propter unionem hypostaticam, quæ non est in Patre et Spiritu Sancto. Et ibidem enumerans quæ in hoc sacramento sunt concomitanter, non meminit Patris et Spiritus Sancti, sed solum Filii.

ARTICULUS II.

EXPENDUNTUR BREVITER VARIÆ QUÆSTIUNCULÆ CIRCA PRÆSENTEM MATERIAM EX CÆTERIS ARTICULIS DIVI THOMÆ.

Petes 1° utrum quantitas dimensiva corporis Christi sit in hoc sacramento?

Resp. 1° : Tota quantitas corporis Christi [1] dimensiva, sicut alia ejus accidentia, sunt in hoc sacramento, non vi verborum, sed concomitanter; quia vi verborum est in hoc sacramento id ad quod directe conversio terminatur, conversio autem quæ fit in hoc sacramento, directe terminatur ad substantiam corporis Christi, non ad ejus quantitatem, et cætera ejus accidentia : quod patet ex eo quod quantitas panis et alia ejus accidentia remaneant facta consecratione, sola panis substantia transeunte. Quia tamen substantia corporis Christi realiter non dividitur a sua quantitate, et aliis accidentibus, inde fit quod ex vi talis connexionis sint in hoc sacramento tota quantitas dimensiva Christi et omnia ejus accidentia.

Resp. 2° : Quantitas corporis Christi [2] est in hoc sacramento extensiva partium in ordine ad se, ita scilicet quod caput continuetur collo, mediante collo pectori, etc., non vero extensiva partium in ordine ad locum, quia cum sit ibi per accidens et ratione substantiæ, cui est conjuncta, existit ad modum substantiæ, qui modus est, ut sit tota in tota, et tota in qualibet parte, non pars in parte. Neque id implicat; quia extensio partium in ordine ad locum est effectus secundarius quantitatis, qui potest ab illa separari.

Hinc colliges corpus Christi in Eucharistia esse coloratum, figuratum, etc., in ordine ad se, non in ordine ad locum : id autem facilius intellectu quam imaginatione percipitur.

Petes 2° utrum corpus Christi sit in sacramento sicut in loco?

[1] Ibid. a. 4, o. [2] Ib. ad 1, 2 et 3.

Resp. 1° : Si esse in loco late sumatur prout idem est ac esse realiter præsens alicui spatio, certum est corpus Christi in Eucharistia esse in loco, quia est realiter præsens spatio in quo sunt species consecratæ, quod significat Trid., sess. 13, cap. 1, dicens non implicare Christum juxta modum essendi naturalem esse in cœlo, et nihilominus multis aliis in locis sacramentaliter esse præsentem secundum suam substantiam.

Resp. 2° corpus Christi [1] in Eucharistia non esse proprie, hoc est, circumscriptive locatum, neque etiam diffinitive. Non circumscriptive; quia id dicitur esse circumscriptive in loco, quando ejus quantitas commensuratur ad locum, ita ut partes illius correspondeant partibus loci; quantitas autem Christi, ut diximus, non est extensa ad locum, nec illi commensurata. Non diffinitive ; quia id dicitur esse diffinitive in loco, quod ita est ibi ut non sit alibi ; corpus autem Christi sic est in hoc sacramento, ut sit etiam alibi, nempe in cœlo et in variis speciebus consecratis.

Resp. 3° : Corpus Christi est in Eucharistia ad modum substantiæ, [2] seu, ut communiter dicitur, sacramentaliter. Sequitur ex præcedenti responso ; si enim non sit ibi circumscriptive, neque diffinitive : ergo ad modum substantiæ totum in toto, et totum in qualibet parte, qui modus essendi est proprius huic sacramento, nullum exemplum habens in natura, et antiquis philosophis ignotus, quippe qui humanæ mentis captum transcendens est sola fide cognoscibilis. Jure dicitur substantialis reductive pertinens ad prædicamentum substantiæ, quia per illum corpus Christi est substantialiter præsens in sacramento.

Petus 3° utrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento?

Resp. 1° : Christus in Eucharistia [3] non potest moveri localiter per se, bene tamen per accidens. Ratio primi, quia per se moveri localiter includit esse in loco, locum unum deserere, et alium acquirere : Christus autem ex dictis non est in hoc sacramento, ut in loco. Ratio secundi, quia Christus ad motum specierum movetur revera localiter, sicut anima movetur ad motum corporis: unde dicitur elevari, deferri in processionibus et ad infirmos.

Neque obstat ipsum non frigescere aut calefieri ad frigefactionem vel calefactionem specierum. Disparitas est quod sit ibi incapax omnis motus alterationis : unde nihil potest

[1] Ibid. a. 5, o. [2] Ibid. [3] Ibid. a. 6, o.

recipere quo fiat alterum etiam per accidens : ut autem moveatur per accidens ad motum specierum, non debet in se mutari vel alterari; sed sufficit si species ipsum continentes locum mutent; neque enim terminus mutationis localis, qui est *ubi*, in ipsum recipitur, sed in ipsis speciebus quæ solæ propria quantitate commensurantur ad locum : unde corpus Christi non se habet sub speciebus, sicut qui movetur in navi; caret enim extensione locali, quam habet existens in navi et per quam occupat locum.

Resp. 2° : Corpus Christi in hoc sacramento non potest agere aut pati actione corporea; quia agentia corporea non agunt nisi per potentias et organa quæ sint formaliter apta ad agendum per extensionem localem qua caret corpus Christi. Adde quod nullum agat nisi tangendo, nec patiatur nisi tangatur ab alio : contactus autem corporum exigit extensionem localem.

Resp. : Corpus Christi [1] non desinit per se in Eucharistia; quia de se est indeficiens et incorruptibile, sed desinit esse sub speciebus per accidens ad desitionem specierum per amissionem præsentiæ ad illas, quatenus Deus desinit id conservare sub illis; eo fere modo quo Deus ipse desinit esse in creatura, quando illa desinit.

Petes 4° utrum corpus Christi in Eucharistia possit videri oculo? Duplex est oculus, scilicet corporalis proprie dictus, et intellectualis qui per similitudinem dicitur oculus mentis [2].

Resp. 1° : Nullus intellectus creatus [3], sive humanus, sive angelicus, potest virtute naturali attingere Christum in Eucharistia; quia est ibi modo omnino supernaturali, nec ullam habet connexionem, sive causæ, sive effectus, sive debiti cum rebus naturalibus, quæ sunt objectum intellectus creati, attenta ejus virtute naturali. Intellectus autem humanus in hac vita illum attingit per fidem; beatus in patria, sive humanus, sive angelicus, per lumen gloriæ in Verbo.

Resp. 2° : Oculus corporeus [4] non potest naturaliter videre corpus Christi in Eucharistia; tum quia cum corpus Christi sit ibi inextensum localiter, non potest emittere species visibiles extensas per medium, prout necesse est ad visionem corpoream; tum quia ibi est ad modum substantiæ : substantia autem oculo corporeo videri non potest.

Resp. 3° : Oculus corporeus de potentia Dei absoluta potest videre corpus Christi in Eucharistia, non tamen modum quo existit.

Est communior inter thomistas et D. Thomæ conformior [1]; dicit enim quod « oculus corporalis Christi videt seipsum sub sacramento existentem » si autem oculus Christi videt se ipsum, potest etiam alter oculus, saltem de potentia Dei absoluta, illum videre.

Neque valet quod respondet Joannes a S. Th. sensum D. Thomæ esse quod oculus Christi, cum se videat in cœlo existentem, retineat eam visionem in sacramento, adeoque in sacramento se videat; hæc enim interpretatio vim apertam facit textui. Non enim dixit angelicus Doctor, quod oculus Christi existens sub sacramento se videat, prout debuisset dicere juxta interpretationem datam, sed quod se videat sub sacramento existentem.

Repones : S. Th. subdit immediate : « Nec tamen est simile de alio oculo glorioso, quia etiam oculus Christi est sub hoc sacramento, in quo non conformatur ei oculus gloriosus» : ergo ex hoc quod oculus Christi se videat, male inferimus quod alii oculi etiam gloriosi possint illum videre.

Resp. neg. conseq. Discrimen enim quod ponit S. Th. inter oculum Christi et alios oculos gloriosos, non officit nostræ illationi; sensus enim ejus est quod oculus Christi in sacramento, cum sit ad modum sui corporis inextensus, recipiat pariter species sui corporis inextensas : at alter oculus quantumvis glorificatus, cum sit extensus, non potest naturaliter cognoscere objectum, nisi per species extensas, quas corpus Christi in Eucharistia non emittit. Non negat tamen S. Doctor id de potentia Dei absoluta esse possibile etiam oculis gloriosis extra sacramentum existentibus; quin e contra asserit in 4, d. 10, q. 1, a. 4, q. 1, ad 1, dicens: « Oculus Christi, extra species sacramentales existens, non videt se ipsum intra species sacramentales existentem nisi miraculose; et similiter alii oculi gloriosi non vident ipsum hic, nisi forte per miraculum. »

Ratio vero responsionis est quia licet corpus Christi in Eucharistia non sit objectum proportionatum oculo corporeo, propter ejus inextensionem localem, continetur tamen intra objectum ejus specificativum, quia est coloratum lucidum : unde sicut licet Deus clare visus non sit objectum proportionatum intellectus humani, quia tamen est intra objectum ejus specificativum, potest elevari per lumen gloriæ ad ejus visionem : ita similiter oculus

[1] Ibid. [2] Ibid. a. 7, 0. [3] Ibid. [4] Ibid.

[1] Ib. ad 2.

corporeus respectu corporis Christi in Eucharistia.

Si dicas corpus Christi inextensum non posse emittere species extensas, quales requirit oculus corporeus, resp. quod, quamvis id non possit virtute naturali, non implicat tamen id posse virtute supernaturali, aut Deum ipsum eas producere in oculo videntis.

Dixi : Non tamen posse videri ab oculo corporeo modum quo Christus existit in Eucharistia, quia iste modus non est coloratus lucidus, sed totus supernaturalis, ideoque non contentus intra objectum specificativum oculi corporei.

Petes 5° utrum quando in sacramento apparet miraculose vel caro, vel sanguis, vel puer, sit vere ibi corpus Christi, et an maneat sacramentaliter ?

Dupliciter contingere potest hujusmodi apparitio [1] : 1° ex parte videntium, quorum oculi ita immutantur, ac si viderent exterius carnem vel sanguinem, vel puerum, nulla tamen mutatione facta ex parte sacramenti, seu specierum sacramentalium. Et hoc contingere videtur, quando uni videtur sub specie carnis vel pueri, aliis sicut prius sub specie panis ; vel quando eidem videtur ad horam sub specie carnis vel priori, et postmodum sub specie panis. 2° Contingit hujusmodi apparitio non per solam immutationem videntium, sed etiam per immutationem specierum, quod dignoscitur si constanter ab omnibus eodem modo videatur.

Resp. 1° : Si apparitio [2] contingat primo modo, non est ibi vere corpus Christi, et remanet sacramentaliter. Ratio utriusque est, quia nulla fit mutatio in objecto, seu speciebus, sed tantum in oculis videntium.

Resp. 2° : Si apparitio [3] fiat secundo modo, nec sit tanta mutatio specierum, quin remaneant adhuc dimensiones panis cum eadem densitate, sapore, odore, et tali temperamento quod sufficeret ad conservationem panis si ibi esset, quamvis fiat quædam immutatio quoad accidentia communia, puta colorem, remanet sacramentaliter corpus Christi ; quia tamdiu manet corpus Christi sub speciebus, quamdiu manent species: manent autem species manentibus dimensionibus, seu eo temperamento sub quo servaretur panis si adesset. Unde si taliter immutarentur species, ut sub eis non maneret substantia panis si adesset, non maneret etiam corpus Christi sub illis.

Resp. 3° : Communius tenent theologi cum Auctore [1], quod in hac secunda apparitione non sit etiam vel caro, vel sanguis Christi ; tum quia nunquam aut raro legitur Christum post suam ascensionem apparuisse in terris ; tum quia idem corpus non potest esse circumscriptive in duobus locis : est autem corpus Christi circumscriptive in cœlo, nec ulla est necessitas dicendi, quod Christus ad tempus deserat cœlum. Si dicas bilocationem esse possibilem per miraculum, negant thomistæ cum suo Auctore ; et hoc dato, nulla est etiam necessitas adstruendi istud miraculum.

Neque tamen est deceptio in utraque apparitione [2], sicut accidit magorum præstigiis ; quia talis species, seu repræsentatio, formatur divinitus ad aliquam veritatem figurandam, ut scilicet manifestetur præsentia realis Christi in hoc sacramento, sicut etiam absque deceptione Christus apparuit discipulis euntibus in Emmaus sub specie peregrini, Luc. 24. Dicit enim S. Aug., l. 2 *QQ. Evang.*, c. ult. : « Dum fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. »

Si quæras quomodo se gerere debeat sacerdos celebrans cui talis apparitio contingeret?

Resp. quod non debeat sumere corpus Christi [3] sub specie carnis, nec sanguinem sub specie sanguinis aut sub aliqua extranea specie a specie panis vel vini, sed reservata specie, quæ est immutata, debet alteram sumere; nec obstat præceptum de integrando sacrificio; quia quæ miraculose fiunt, legibus non subduntur. Consultum tamen foret huic sacerdoti iterato corpus et sanguinem Christi consecrare et sumere.

Auctor, q. 77, agit de accidentibus remanentibus in hoc sacramento, de quibus nos sufficienter egimus dissert. 1, a. 6, § 2. Vide ibi.

[1] Ibid. a. 3, c. [2] Ibid. [3] Ibid.

[1] Ibid. [2] Ibid. [3] Hic. q. 82, a. 4, ad 2.

DISSERTATIO V.

De forma sacramenti Eucharistiæ.

D. Th. q. 78.

Circa Eucharistiæ formam sicut circa cætera varie erraverunt nostrates hæretici. Bucerus vult nulla verba esse proferenda, Calvinus esse proferenda recitative tantum ad fidem excitandam, Lutherus contendit hæc etiam verba: *Qui pridie, etc.,* esse consecratoria, Kemnitius totam Christi institutionem pertinere ad integritatem formæ, alii aliter.

Græci quidam schismatici dicunt Eucharistiam confici precibus, quas post prolata hæc verba : *Hoc est corpus meum ; Hic est sanguis meus,* fundunt secundum suas liturgias in hunc modum : « Rogamus, Pater, ut mittas Spiritum tuum super nos, et super hæc apposita munera; et fac panem istum pretiosum corpus Filii tui, et quod est in calice pretiosum sanguinem Filii tui» : hujus erroris patroni præcipui fuerunt Cabasilas, Marcus Ephesinus, et Simeo Thessalonicensis quos confutarunt cardinalis Bessarion, opusc. de Eucharistia, Arcudius, l. 3 *Concordiæ,* cap. 26 et sequentibus, et Allatius, l. 3 *de Consensu Orient. et Occid. Eccles.,* c. 15.

Inter catholicos, Innocentius III, [1] l. 4 *Myst. Missæ,* cap. 6, opinative censuit Christum sine verbis, sed sola benedictione consecrasse, postea tamen præscripsisse formam seu verba quibus sacerdotes consecrarent. Hanc opinionem deinde ut certo veram propugnavit Ambrosius Catharinus duobus opusculis quæ ad concilium Trid. misit. Huic quidam alii subscripserunt.

Scotus, juxta vulgarem de ipso opinionem, censuit verba Christi ad consecrationem non esse efficacia, nisi præmissis: *Qui pridie, etc.*; quia alioquin sacerdos non loquereur in persona Christi, sicque το *corpus meum* importaret corpus celebrantis, non Christi; idque revera videtur docere subtilis doctor in 4, d. 8, q. 2; ab hac tamen sententia illum vindicare conantur quidam ejus discipuli.

Inter thomistas controversia est circa formam calicis : quidam volunt hæc sola verba : *Hic est calix sanguinis mei,* esse essentialia formæ; alii etiam ea quæ sequuntur *novi, et æterni, etc.*; maxime lis est de mente D. Thomæ.

Tria itaque hic nobis se offerunt discutienda. Primum, utrum Christus consecrando verbis usus fuerit? secundum, utrum solis verbis Christi perficiatur consecratio independenter a precibus præcedentibus vel subsequentibus? tertium, quæ sint verba utriusque formæ essentialia?

ARTICULUS I.

UTRUM CHRISTUS CONSECRANDO VERBIS USUS FUERIT?

Christum potuisse solo imperio, sine verbis, convertere panem et vinum in corpus et sanguinem suum, extra dubium est; sed an ita fecerit, quæritur.

Dico : Christus consecrando non sola benedictione, sed his verbis : *Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus,* vel : *Hic est calix sanguinis mei,* usus est.

Prob. 1° ex S. Scriptura : Christus consecravit eodem modo quo sacerdotes nunc consecrant. Postquam enim consecrasset, dixit : *Hoc facite in meam commemorationem* : atqui

[1] Hic q. 78, a 1, ad 1.

sacerdotes nunc consecrant verbis laudatis, ut dicemus art. sequenti : ergo.

Prob. 2° ex Patribus : Tertull., l. 4 cont. Marcion., c. 40 : « Acceptum panem, inquit, et distributum discipulis corpus suum illum fecit, *Hoc est corpus meum* dicendo. » S. Chrysost., hom. 3 in 2 Timoth : « Quemadmodum verba quæ locutus est Christus eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronuntiant, ita et oblatio eadem est. » S. Ambros., l. 4 *de Sacram.*, c. 40 : « Quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi? consecratione : consecratio igitur quibus verbis est, et cujus sermonibus? Domini Jesu ; nam reliqua omnia quæ dicuntur, laudem Deo offerunt, oratio præmittitur pro populo, pro regibus. Ubi autem venitur, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi : ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. » Item alii, de quibus art. sequenti.

Prob. 3° ex concil, Trid., sess. 13, cap. 1, ubi dicitur : « Hoc admirabile sacramentum in ultima cœna instituit (Christus), cum post panis vinique benedictionem, se suum corpus præbere ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est; quæ verba a sanctis evangelistis commemorata, et a divo Paulo postea repetita sunt. » Porro si post benedictionem : ergo non per benedictionem saltem præviam, et distinctam ab ipsa consecratione per verba evangelica. Si verbis disertis et perspicuis, quibus testatus est se suum corpus et sanguinem præbere, et quæ ab evangelistis, et ab Apostolo referuntur : ergo istis : *Hoc est corpus meum, Hic est calix sanguinis mei,* non sunt enim alia assignabilia.

Quamvis conclusionem ut certam amplectantur theologi, plures tamen nolunt esse de fide ; quia, inquiunt, nullo Ecclesiæ decreto definita est ut res fidei ; licet enim concil. Trid. verbis mox relatis ipsam sat clare innuat, non tamen anathemate damnat eos qui contrarium sentiunt, quamvis non ignoraret tunc esse aliquos; et Salmeron qui concil. Trid. adfuit, tom. 2, tract. 13, fatetur nihil illa de re definitum fuisse a concilio.

Obj. : Christus benedixit et gratias egit, priusquam dixerit : *Hoc est corpus meum, etc.*, ut patet ex evangelistis: atqui illa benedictio fuit consecratoria : ergo, Prob. min. 1° ex Apost. 1 Cor. 10, dicente : *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Ubi loquitur Apostolus de benedictione de qua loquuntur evangelistæ : atqui Apostolus loquitur de benedictione consecratoria, cum vi illius dicat esse communicationem sanguinis Christi : ergo. 2° Benedictio illa, seu gratiarum actio, non videtur esse aliud quam oratio, seu invocatio divinæ virtutis : atqui hæc oratio Christi fuit efficax, non minus quam dum multiplicavit panes in deserto : ergo.

Huic argumento duplex est responsio : Prima distinguit minorem sic : Illa benedictio fuit consecratoria præparatorie et mediate, conc.; formaliter per se et immediate, neg. Equidem potuisse Christus, ut dictum est, solo imperio, seu benedictione, sacramentum conficere, at ita noluisse constat ex probationibus conclusionis. Benedictio itaque, seu gratiarum actio, quæ præcessit, si præcesserit, erat invocatio divinæ virtutis super panem et vinum, qua ad consecrationem per verba sequentia perficiendam præparabantur, sicut, in resuscitatione Lazari, præcessit oratio et gratiarum actio, tanquam præparatio ad resurrectionem, quæ tunc demum facta est, cum Christus voce magna clamavit : *Lazare, veni foras.*

Unde ad primam probationem in contrarium respondetur Apostolum nomine benedictionis intelligere totam cœnæ celebrationem, quam ab aliqua ejus parte denominavit benedictionem; neque inde magis inferri posse benedictionem simplicem fuisse consecratoriam, quam panis fractionem, de qua similiter dicit Apostolus ; *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis est?* Ad secundam probationem dist. min. Hæc oratio fuit efficax, non minus quam ea qua multiplicavit panes in deserto, et eodem modo, neg.; et diverso modo, conc. Oratio in deserto fuit efficax immediate, ista mediate, prout Christo placuit.

Altera responsio, quæ est D. Thomæ [1], negat majorem argumenti intellectam de benedictione, de qua loquuntur evangelistæ, dicitque hanc benedictionem fuisse ipsam consecrationem per verba evangelica, aut eam fuisse comitatam, et non præcessisse. Ad seriem autem verborum evangelistarum respondet evangelistas non semper eumdem ordinem in recitando servasse, quo res gestæ sunt, ut colligitur ex D. Aug., l. *de Consensu Evang.*, cap. 30, 31 et 44. Unde ordo rei gestæ sic exprimi potest : Accipiens panem, benedixit dicens : *Hoc est corpus meum,* et deinde fregit et dedit discipulis suis. Imo idem sensus haberi potest etiam verbis evangelicis non mu-

[1] Ibid.

tatis ; nam hoc participium *dicens* concomitantiam quamdam importat verborum prolatorum ad ea quæ præcedunt : non est autem necesse quod illa concomitantia intelligatur solum respectu ultimi verbi prolati, quasi Christus tunc ista verba protulerit quando dedit discipulis ; sed potest intelligi concomitantia respectu totius præcedentis, ut sit sensus : Dum benediceret, frangeret et daret discipulis, hæc verba dixit : *Accipite*, etc., sicut si dicerem : « Hoc feci, et hæc dixi », non sequitur quod dixerim postquam fecerim, sed posset intelligi quod dixerim dum facerem.

Huic responsioni favet textus supra laudatus Apostoli : *Calix benedictionis*, etc., favet S. Ambrosius, l. *de Iis qui initiantur*, cap. 9, dicens : « Hic est panis quem benedictio consecravit: major est vis benedictionis quam naturæ, quia benedictione etiam ipsa natura mutatur »; et ibid. : « Ipse clamat Dominus Jesus: *Hoc est corpus meum :* ante benedictionem verborum cœlestium, alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. » Ubi aperte docet benedictionem esse consecrationem per verba evangelica.

Verum contra hanc responsionem militant duo argumenta. Primum petitur ex textu Græco, in quo benedicere exprimitur per participium aoristum, quod habet significationem præteriti, et reddi solet per præteritum plusquam perfectum, *cum benedixisset*, et non ut vertit Latinus interpres : *Benedixit*. Idque confirmatur ex Marco, cap. 14, dicente : *Et accepto calice gratias agens, dedit eis, biberuntque ex illo omnes, et ait illis* : *Hic est sanguis meus :* supponit ergo jam consecratum fuisse calicem per benedictionem, seu gratiarum actionem,antequam diceret : *Hic est sanguis meus*. Secundum argumentum desumitur ex Trid., sess. 13, cap. 1, ubi dicitur : « Post panis vinique benedictionem, se suum corpus illis præbere ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est » ; ergo benedictio præcessit consecrationem.

Ad primum, resp. argumentum esse infirmum ; quia in aliis S. Scripturæ locis similes aoristi redduntur per præteritum imperfectum, ut Act. 13, v. 4 : *Intuens autem in eum Petrus*, reddi debet, cum intueretur in eum Petrus ; et Matth. 26, v. 25 : *Respondens autem Judas dixit*, id est, cum responderet Judas, dixit.

Ad confirmationem : Militat contra utramque responsionem : igitur pro utraque dicimus ut ante, evangelistas non semper servare recitando ordinem quo res gestæ sunt. Hæc itaque verba : *Et biberunt ex illo omnes,* recitata sunt a S. Marco per anticipationem, ut præceptum cum ejus executione conjungeret.

Ad secundum, quod magis urget : Quidam respondent sensum concilii esse, quod post benedictionem, seu consecrationem, id est, non nisi per benedictionem, seu consecrationem et non ante, sicut si diceremus: Post Baptismum homo insignitus est charactere, id est, non nisi per Baptismum, et non ante insignitur charactere.

Alii, et forte melius, dicunt Sanctum Thomam hoc unum velle, nimirum quod benedictio consecratoria facta fuerit verbis evangelicis. An autem præcesserit alia benedictio accidentalis, ut videtur innuere Tridentinum, non negat, neque de hoc agit sanctus Doctor.

ARTICULUS II.

UTRUM SOLIS VERBIS DOMINICIS, ET NON PRECIBUS PRÆCEDENTIBUS AUT SUBSEQUENTIBUS, FIAT CONSECRATIO?

Dico : Solis verbis dominicis, non precibus quæ præcedunt aut sequuntur, consecratio perficitur.

Conclusio est præsertim contra quosdam Græcos schismaticos, qui, ut diximus in prænotaminibus, contendunt consecrationem fieri precibus quæ in suis liturgiis ad verba dominica sequuntur.

Prob. rationibus theologicis. 1° Sacerdotes consecrant eo modo quo Christus consecravit, dixit enim facta consecratione : *Hoc facite in meam commemorationem :* atqui Christus consecravit his verbis : *Hoc est corpus meum*, etc., et non precibus, ut patet ex articulo præcedenti : ergo. 2° Quando sacerdos in persona Christi dicit; *Hoc est corpus meum,* verum dicit : ergo vi istorum verborum, independenter a precibus subsequentibus, adest corpus et sanguis Christi. 3° Forma hujus sacramenti est ex institutione divina, et eadem apud omnes : atqui preces sunt ex institutione Ecclesiæ, et diversæ apud diversos : ergo.

Prob. ex conciliis. Trid., sess. 13, cap. 1, declarat hoc sacramentum fuisse institutum, et perfici verbis quæ ab evangelistis commemorata sunt et ab Apostolo repetita, quibus Christus se suum corpus et sanguinem discipulis præbere testatus est : atqui hæc non sunt preces, sed ea quæ Christus pronuntiavit : *Hoc est corpus*, etc. : ergo.

Confirm. Idem ibid., cap. 13, dicit corpus Christi esse sub specie panis, et sanguinem sub specie vini, « vi verborum » : atqui hæc verba non sunt verba precum, quippe quæ eadem sunt pro consecratione panis et vini : ergo hæc sunt pro consecratione panis : *Hoc est corpus meum;* et ista pro consecratione vini : *Hic est sanguis meus.*

Concilium Florent. in decreto Unionis : « Forma hujus sacramenti (inquit) sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit sacramentum; sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum : nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur. »

Prob. ex ipsa Græcorum confessione et praxi. 1° Græci in concilio Florentino sæpe ab Eugenio IV interrogati de sua fide circà formam Eucharistiæ, tandem sess. 25, apud Labb., tom. 13, pag. 491, sic de his verbis : *Hoc est corpus meum,* protestati sunt : « Fateri nos diximus per hæc verba transsubstantiari sacrum panem, et fieri corpus Christi; sed postea quemadmodum, et ipsi (Latini) dicitis : Jube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum; ita nos quoque oramus dicentes, ut Spiritus Sanctus descendat super nos, et efficiat in nobis panem hunc pretiosum corpus Christi tui, et quod in calice isto est, pretiosum sanguinem Christi tui, transmutetque ipsa, Spiritu Sancto suo, ut fiant communicantibus in purgationem animæ, in remissionem peccatorum, et non fiant in judicium et condemnationem nostram ». Quibus verbis aperte declarant se per preces, quas fundunt, non petere ut absolute fiat corpus Christi, quod jam supponunt, sed ut fiat ipsis in remissionem peccatorum.

Item, dominica quinta Julii anni 1438, in generali congregatione ejusdem concilii, præsidente SS. Domino Eugenio papa, cardinalis Bessarion suo et aliorum patrum ecclesiam Orientalem repræsentantium nomine, dixit inter alia: « Quoniam ab omnibus sanctis doctoribus Ecclesiæ, præsertim ab illo beatissimo Joanne Chrysostomo, qui nobis notissimus est, audivimus verba dominica esse illa quæ mutant et transsubstantiant panem et vinum in corpus verum Christi et sanguinem, quod verba illa divina Salvatoris omnem virtutem transsubstantiationis habent; nos ipsum sanctissimum Doctorem, et illius sententiam sequimur de necessitate ».

2° Juxta liturgias SS. Basilii, Chrysostomi, et aliorum quas recipiunt Græci, cum sacerdos alta voce pronuntiavit hæc verba : *Hoc est corpus meum,* populus respondet : *Amen,* et diaconus assistens extremitate stolæ demonstrat panem et calicem adorandum : hæc autem vox *amen* significat græce : *Verum est, ita est ut dicis,* et ista ostensio significat esse ibi corpus et sanguinem Christi. Sic arguunt contra Græcos cardinalis Bessarion ipse Græcus, tom. 26 *Bibliot. Patrum,* pag. 795, Arcudius, l. 3, cap. 26, Goartius, *in Eucologio,* pag. 139, in not. ad missam S. Chrysostomi.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : SS. Patres asserunt orationibus et precibus sacerdotum Eucharistiam confici : ita S. Justinus, *in Apolog.* 2; Irenæus, l. 4, c. 34; Origenes, l. 4 *contra Celsum;* S. Cyrillus Jerosol., *Catechesi* 1 et 5; S. Basilius, l. *de Spiritu sancto,* c. 37; S. Hieronymus, epist. 85; S. Augustinus, l. 3, *de SS. Trinit.,* c. 4, et alii plures, ac tandem S. Gregorius Magnus qui, l. 7 epistolarum, epist. 63, dicit morem apostolorum fuisse « ad ipsam solummodo orationem dominicam oblationis hostiam consecrare » : ergo.

Resp. Patres duplici sensu consecrationem orationibus sacerdotum adscribere; 1° quia licet non habeant secundum se vim consecrandi, consecrationem tamen ex instituto Ecclesiæ semper comitantur, et quæ præcedunt, disponunt ad illam. Neque obstat quod independenter ab illis, consecratio per verba sacramentalia perficeretur; vult enim Deus plura a nobis peti, quæ, etsi non peteremus, nihilominus faceret, ut agnoscamus ipsum ex pura liberalitate et misericordia ea elargiri, eumque omnium bonorum esse auctorem. Sic Baptismo conferendo præmittuntur preces, quamvis sine illis per verba conferretur Baptismus. 2° Sæpe Patres per orationem intelligunt ipsam consecrationem per verba evangelica, quæ est oratio implicita; omne enim opus bonum et maxime sacrificium quo Deo litamus, et ejus divinam majestatem recognoscimus, vere dici potest oratio.

Ad S. Gregorium : Loquitur ibi de precibus adjunctis sacrificio a quodam scholastico, et reputat inconveniens, quod his precibus adhibitis omittatur Oratio dominica, quam solam recitabant apostoli in celebratione sacrificii.

Obj. 2° ex liturgiis Græcorum, in quibus post recitata verba sacramentalia, adhuc orant, ut fiat corpus et sanguis Christi, ut vidimus in

prænotaminibus. Ita liturgia SS. Basilii, Chrysostomi, Marci, Armenorum, etc. : ergo existimant per hæc verba : *Hoc est, etc.*, panem et vinum non converti in corpus et sanguinem Christi, sed per orationes sequentes.

Resp. missis variis solutionibus, Græcos petere per istas preces, non ut fiat corpus Christi physice et absolute, sed ut fiat moraliter, id est, ut fiat salutare communicantibus in remissionem peccatorum : sicut apud Latinos post collatam Confirmationem orat episcopus, ut chrismatos « confirmet atque perficiat »; et post adimpletam ordinationem, oratur Deus, ut jam ordinato tribuat auctoritatem et potestatem, quæ intelliguntur non de ipso charactere, sed de gratia ad quam posset esse obex in suscipientibus. Veritas hujus responsionis constat ex ipsa confessione Græcorum in concil. Florent. et ex eorum praxi de quibus supra in probationibus : item ex ipsis liturgiis ; in liturgia enim S. Basilii statim post laudatam orationem subditur : « Nos autem qui de uno pane et calice participamus, junge ad invicem in unius Spiritus Sancti communionem, et fac ut nemo nostrum ad judicium vel condemnationem sit particeps corporis et sanguinis Christi tui. » Similiter in liturgia S. Chrysostomi. Quod si quid contrarium in antiqua liturgia Armenorum legatur, non est curandum; reputata est enim a Benedicto XII, anno 1341, inter varios alios errores Armenorum, apud Raynaldum ad eumdem annum, et emendata Romæ, anno 1677.

Inst. 1° : In liturgia S. Chrysostomi, post verba dominica, duplex distinguitur oratio : una qua postulatur ut fiat corpus Christi, altera qua postulatur ut fiat in salutem sumentium : ergo male utramque confundimus. 2° S. Basilius in sua liturgia, post verba Christi, appellat panem et vinum : *Antitypa, symbola præsignantia sanctum corpus et sanguinem Christi.* Et S. Joannes Damascenus, l. 4 *de Fide Orthod.*, c. 13, testatur sacra dona vocari a S. Basilio *antitypa*, ante non post consecrationem. Eodem modo interpretantur hanc S. Basilii vocem Joannes et Epiphanius diaconi, act. 6 septimæ synodi : ergo post verborum Christi prolationem, panis et vinum nondum sunt conversa in corpus et sanguinem Christi, sed sunt adhuc eorum typus ac figura prænuntiativa.

Resp. ad primum : 1° Juxta Arcudium, l. 3, c. 13, et Goartium in notis ad missam S. Chrysostomi, Latinum interpretem male reddidisse verba Græca S. Chrysostomi per hæc : » Fac panem istum pretiosum corpus Christi tui... transmutans Spiritu Sancto tuo »; sed debere sic verti : « Fac ut panis, quem Spiritu Sancto tuo transmutasti in pretiosum corpus Christi tui, fiat suscipientibus », etc. 2° Dato vulgarem versionem esse retinendam, resp. orationem hanc, quamvis sequatur prolationem verborum sacrorum, ad eam tamen referri, ut ampliorem ejus explicationem.

Ad secundum, resp. hæc verba liturgiæ Basilianæ *antitypa et signa,* licet prolata post consecrationem verbis Christi factam, referenda tamen esse ad tempus illam præcedens, quo sacra symbola nondum erant consecrata ; vox enim Græca qua utitur S. Basilius est aoristus præteriti temporis, quæ redditur per *præposuimus*, secundum Allatium, l. 3, cap. 15, qui sic vertit textum S. Basilii : « Et cum proposuerimus antitypa sancti corporis et sanguinis Christi. » Unde subsistit explicatio S. Damasceni et aliorum, quod S. Basilius sacra dona vocaverit *antitypa* ante consecrationem.

Obj. 3° : Hæc verba : *Hoc est corpus meum*, etc., recitative tantum et historice proferuntur, ut patet ex præcedentibus : *Qui pridie quam pateretur.... dixit :* ergo nullam habent vim mutandi panem in corpus Christi.

Resp. hæc verba non proferri recitative et historice tantum [1] ; tum quia, juxta Florentinum, sacerdos loquitur in persona Christi: qui autem tantum recitat verba alterius, non loquitur in ejus persona, sed in sua ; tum quia alias non applicaret formam materiæ præsenti, sed materiæ quam Christus consecravit, nec indigeret materia præsenti ; non enim ad recitandam historiam necessaria est præsentia rei, de qua fit narratio. Hæc itaque verba profert sacerdos recitative quidem, ut probant verba præcedentia, sed etiam significative et effective, quatenus referens verba quæ Christus in ultima cœna dixit, et simul intendens ea applicare materiæ præsenti ac facere quod significant, exercet actum suæ potestatis.

Inst. 1° : Si sacerdos loquatur in persona Christi, hæc verba formæ calicis : *Qui pro vobis effundetur*, erunt falsa, cum sanguis Christi non sit amplius fundendus: ergo.

Resp. neg. sequelam; quia sacerdos non solum induit personam Christi, sed etiam per implicitam intentionem se constituit præsentem tempori, quo Christus primum hæc verba protulit; et ita vere dicit: *Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur*: sicut cum Ecclesia orat pro defuncto, ut Deus libe-

[1] Ibid. a. 5, o.

rei eum de manu inferni, se constituit in instanti mortis illius.

Inst. 2°: Eadem verba non possunt recitative simul et significative proferri ab eodem: sic, v. g., qui refert mendacium ab altero prolatum, non mentitur: ergo.

Resp. neg. ant. Quamvis enim non semper ita contingat, potest tamen contingere: sic in eodem exemplo, qui refert mendacium ab alio prolatum, si intendat significare idem quod alter et fallere, recitative simul et significative profert, et mentitur; sic iterum sacerdos qui recitat Orationem dominicam, ut a Christo traditam, intendens simul petere quod in ea continetur, recitative simul et significative eam profert.

ARTICULUS III.

QUÆ SINT VERBA ESSENTIALIA UTRIUSQUE FORMÆ PANIS ET CALICIS?

§ I.

Quæ sint verba essentialia formæ consecrationis panis?

Dico [1]: Hæc sola verba: *Hoc est corpus meum*, sunt essentialia formæ consecrationis panis. Est communis et constat ex articulis præcedentibus. Sed insuper

Probatur [2]: Illa sola verba sunt essentialia formæ consecrationis panis quæ significant et important complete conversionem panis in corpus Christi; nam forma essentialis sacramenti est qua significatur id quod in sacramento efficitur: atqui hæc sola verba: *Hoc est corpus meum*, omnibus aliis sive præcedentibus, sive concomitantibus, sive sequentibus omissis, complete significant et important conversionem panis in corpus Christi, ut constat ex terminis; et insuper patet ex significatione aliorum verborum. Non enim hæc: *Qui pridie*, etc., hanc conversionem significant, neque ista: *Accipite et manducate*, quæ solum important usum: usus autem non est de necessitate hujus sacramenti consistentis in sola consecratione materiæ. Neque etiam hæc: *Quod pro vobis tradetur*; his enim omissis habetur completa significatio dictæ conversionis, nec a Matthæo et Marco referuntur; et quamvis Lucas et Paulus ea referant, ut prolata a Christo, non tamen omnia quæ Christus consecrando protulit sunt de essentia formæ, sed ea solum quæ significant dictam conversionem: Græci autem illa verba posuerunt non ex necessitate sacramenti, sed ex ritu suæ ecclesiæ. [1] Tandem το *enim* apponitur secundum consuetudinem Romanæ ecclesiæ, propter continuationem ad verba præcedentia: unde sicut verba præcedentia non sunt de essentia formæ, ita neque hæc particula; insuper ea omissa perfecte significatur præsentia corporis Christi; qui tamen illam aut verba præsentiæ omitteret, graviter peccaret contra Ecclesiæ ritum ac præceptum.

Dices cum Scoto: Nisi hæc verba: *Qui pridie quam pateretur*, etc., præmittantur, sacerdos non significat se loqui in persona Christi, sed sua; ideoque dum dixit: *Hoc est corpus meum*, non corpus Christi, sed suum demonstrat: ergo dicta verba, esto non sint de essentia formæ, sunt tamen de necessitate sacramenti.

Resp. neg. ant. Hoc ipso enim quo sacerdos [2] profert hæc verba: *Hoc est corpus meum*, ut significantia et efficientia ex institutione Christi, cum intentione conficiendi sacramentum, seu convertendi panem in corpus Christi, perficitur sacramentum; quia intentio facit ut hæc verba quæ vim habent ex institutione Christi, intelligantur ex persona Christi prolata, etiamsi hoc verbis præcedentibus non exprimeretur; quia, ut dictum est, non recitative tantum et historice illa refert, sed etiam significative, ita ut nomine suo institutionem Christi referat, et nomine Christi practice significet ibi poni corpus Christi. Sicut ergo Angelus, Exod. 5, dicens Moysi: *Ego sum Deus Patris tui*, satis significabat se loqui in persona Dei, etsi non diceret Deum hæc verba protulisse: ita sacerdos proferens verba Christi cum intentione ejus corpus ponendi sub speciebus panis, intelligitur loqui nomine et in persona Crhisti.

§ II.

Quæ sint verba essentialia formæ consecrationis calicis?

Apud Latinos in consecratione calicis hæc verba proferuntur: « Hic est calix sanguinis mei, novi et æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.»

Suppono [3] 1° perinde esse si dicatur: *Hic est*

[1] Ib. a. 1 et 2, c. [2] Ibid.

[1] Ibid. a. 2, ad 5. [2] Ib. a. 1, ad 4. [3] In 4 d. 8, q. 2, a. 2, q. 2.

sanguis meus cum Græcis, vel : *Hic est calix sanguinis mei*, cum Latinis ; quia dicitur *calix sanguinis* per metonymiam sumendo continens pro contento, secundum quod dicere consuevimus : Bibe calicem vini, id est vinum contentum in calice. Hic autem locutionis modus congruus est huic formæ ; sanguis enim de sui ratione non est aliquid potabile, imo natura abhorret a sanguine potando ; quia ergo sanguis consecratur in potum, convenienter additum est aliquid pertinens ad potum nempe *calix*.

Suppono 2° hæc verba : *Novi et æterni testamenti*, et sequentia convenienter prioribus fuisse adjecta ; tum quia multa ex illis tanquam a Christo prolata referuntur ab evangelistis : cætera vero etiam Christum protulisse, Ecclesia traditioni innixa censet ; tum quia triplicem effectum sanguinis Christi in passione effusi exprimunt, scilicet vitam æternam, cum dicitur *æterni testamenti*, fidem in hac vita, cum dicitur *mysterium fidei*, et remissionem peccatorum, cum dicitur : *Qui pro vobis*, etc.

Sed quæstio est, an sint de essentia formæ, ita quod his omissis non conficeretur sacramentum? Partem affirmativam tenent plures et insignes thomistæ ; negativam alii etiam thomistæ, nec numero, nec eruditione seu dignitate inferiores, et cum istis communiter extranei. Controversia potissimum est inter thomistas de mente S. Thomæ qui videtur favere utrique sententiæ, et quæ juxta doctrinam illius, ut verum fatear, potest utrinque probabiliter sustineri ; ne tamen in bivio hæreamus, et ut cum pluribus loquamur,

Dico : Probabilius videtur hæc sola verba : *Hic est calix sanguinis mei*, vel : *Hic est sanguis meus*, esse formæ calicis essentialia.

Prob. 1° ex Patribus : Justino, *Apolog.* 2 ; Damasc., l. 4 *de Fide*, cap. 14 ; auctore de Cœna Domini apud S. Cyprianum ; Innocentio III, l. 4 *de Missa*, cap. 6, et aliis qui dicunt consecrationem his verbis : *Hic est sanguis meus*, confici. Neque dicas illos non referre formam integram ; eodem enim modo loquuntur de his verbis : *Hic est sanguis meus* ac de istis : *Hoc est corpus meum* ; in his autem agnoscunt formam integram ; ergo et in prioribus.

Prob. 2° ex liturgiis Græcorum : Græci essentialem formam servant, valide enim consecrant, ut omnes fatentur : atqui verba sequentia *novi et æterni*, etc., non proferunt, sed quidam omnia, quidam aliqua omittunt, ut constat ex eorum liturgiis : ergo.

Scio adversarios respondere eamden difficultatem currere de forma Confirmationis, et de materia et forma Ordinis, quæ diversæ sunt apud Græcos et Latinos. Sicut ergo, inquiunt, ut ab hac difficultate se theologi expediant, dicunt Christum non determinasse in specie et in individuo formas et materias horum sacramentorum, sed generice tantum, nempe ut conferrentur per materiam et formam, effectus sacramenti significativam ; reliquisse vero Ecclesiæ suæ facultatem illas materialiter et in individuo determinandi : idem quoad formam calicis est dicendum.

Sed contra : 1° Equidem verum est assumptum, ubi verba æquivalentia et materiæ æquivalentes adhibentur ad significationem sacramentalem, ut contingit in Confirmatione et Ordine ; secus vero si quæ essentialia dicuntur omnino omittantur. Sic, v. g., in Baptismo, sive dicatur : Te baptizo, ut apud Latinos, sive : Baptizatur servus Christi, ut apud Græcos, utrinque valet, quia sunt verba æquivalentia in ordine ad significandum effectum sacramentalem qui est ablutio ; at si omnino omitteretur apud Græcos : In nomine Patris, etc., quæ verba reputantur essentialia, non valeret Baptismus : similiter ergo in nostro casu, si apud Græcos omnino aut partim omittantur verba sequentia, quæ secundum adversarios sunt essentialia, nec æquivalentia substituantur, Græci non consecrant, quod a nemine admittitur.

2° Hanc adversariorum responsionem expresse rejicit in præsenti materia S. Thomas, de cujus tamen mente in hac quæstione potissimum agitur. Ideo enim art. 1 hujus. q., ad 4, negat verba quæ sunt in canone, præter ista : *Hic est calix sanguinis mei*, esse essentialia, « quia canon Missæ non est idem apud omnes, nec secundum omnia tempora ». Alio ergo confugiant thomistæ quos oppugnamus necesse est, nisi sui Doctoris hac in parte desertores haberi velint.

Prob. 3° argumento petito ex principio [1] quod communiter admittitur, et quod ipsi adversarii pro forma consecrationis panis adhibent. Illa sola verba sunt essentialia formæ consecrationis calicis, quæ significant præsentiam realem sanguinis Christi : atqui hæc sola verba : *Hic est calix sanguinis mei*, vel : *Hic est sanguis meus*, independenter a sequentibus *novi et æterni*, etc., significant præsentiam realem sanguinis Christi, non minus quam ista : *Hoc est corpus meum*, independenter a sequentibus : *Quod pro vobis tradetur*, signi-

[1] Hic a. 1, 0.

ficant præsentiam realem corporis Christi : ergo. Min. constat. . Major, ut dixi, est principium commune, sacramenta efficere quod significant, et quod adhibent adversarii, ut probent hæc sola verba : *Hoc est corpus meum*, omisso : *quod pro vobis tradetur*, esse essentialia formæ consecrationis panis ; vel ergo nihil probant pro forma panis, vol coguntur hanc probationem admittere pro forma calicis.

Huic tamen argumento quod nobis videtur peremptorium ad hominem , varie occurrit noster Gonet. 1° Dicit Eucharistiam esse institutam non solum ut sacramentum, sed etiam ut sacrificium, sicque sanguinem debere significari ut effusum ; per hæc autem sola verba : *Hic est calix sanguinis mei*, significatur quidem præsentia sanguinis, sed non ut effusi, quod significatur per ista : *Qui pro vobis effundetur*.

Sed contra: 1° Hæc responsio probat tantum, si quid probet, hæc sola verba : *Qui pro vobis effundetur*, esse essentialia, non cætera, sicque est diminuta. 2° Non ex congruentiis, sed ex institutione Christi repetenda est forma essentialis hujus sacramenti: Christum autem non instituisse verba sequentia ut essentialia, inter alia probat praxis Græcorum qui illa omittunt, et tamen valide consecrant. 3° Et directe contra responsum : Hoc ipso quo vi verborum ponitur sanguis separatus a corpore, sufficienter significatur ut effusus, et hoc sacramentum esse sacrificium in quo mystice immolatur victima, per hanc separationem corporis a sanguine.

Reponit hanc mysticam separationem sanguinis a corpore esse indifferentem, ut significet sanguinem ibi poni per modum potus, an per modum sacrificii, ideoque ad tollendam hanc indifferentiam, adhibenda esse hæc verba : *Qui pro vobis effundetur*.

Sed contra: Neg. ant. Hoc ipso enim, ut dixi, quo sanguis vi verborm ponitur seorsim a corpore, mystica illa separatio significat sacrificium, quia significat et importat mactationem et oblationem victimæ factam Deo in recognitionem supremi ejus dominii, in quo sita est ratio sacrificii.

2° Recurrit ad significationem grammaticalem, et dicit hæc verba : *Hic est calix sanguinis mei*, significare quidem grammaticaliter præsentiam sanguinis, sed non secundum institutionem Christi : sic, v. g., quamvis hæc verba: Baptizo te, grammaticaliter significent ablutionem baptismalem, requiritur tamen ulterius expressio Trinitatis, quia sic Christus instituit.

Sed contra: Supponit responsio quod est in quæstione, scilicet Christum instituisse verba sequentia ut essentialia formæ, quod nec probat, nec ullus probare potest. Adfert quidem quasdam congruentias petitas ex ratione sacrificii, ut vidimus, sed quas insufficientes probavimus, et quibus prævalent probationes conclusionis. Ad exemplum de Baptismo : Disparitas est 1° quod hæc verba formæ Baptismi : In nomine Patris, etc., sint a Christo determinata, et ab utraque ecclesia Græca et Latina, ut essentialia reputata: neutrum dici potest de verbis: *novi et æterni*, etc. 2° Disparitas est quod prolatis his solum verbis : Te baptizo, ablutio remaneat indifferens ad ablutionem corporalem vel spiritualem : per hæc autem verba : In nomine Patris, etc. accedente intentione determinatur ad ablutionem spiritualem. At hæc verba : *Hic est calix sanguinis mei*, sufficienter significant immolationem victimæ et sacrificium, ut dictum est.

Hucusque dicta non obscure, ni fallor, ostendunt sententiam communem conclusione nostra assertam, esse secundum se probabiliorem. At an ita sit secundum mentem D. Th. , hoc opus, hic labor est. Itaque

Prob. 4° conclusio ex D. Th. 1° S. Doctor, hic a. 1, quærit ex professo « utrum hæc sit forma hujus sacramenti: *Hoc est corpus meum*, et: *Hic est calix sanguinis mei*», nullius alterius verbi mentionem faciens, et respondet affirmative, probatque ; quia « forma hujus sacramenti importat solam consecrationem materiæ, quæ in transsubstantiatione consistit, puta cum dicitur : *Hoc est corpus meum, vel : Hic est calix sanguinis mei*» : quasi diceret : Illa est forma hujus sacramenti, quæ significat et importat consecrationem materiæ quæ in transsubstantiatione consistit : atqui ista verba : *Hoc est corpus meum* et : *Hic est calix sanguinis mei*, significant et important hanc consecrationem et transsubstantiationem : ergo. Quæ probatio est ea ipsa, qua nos supra usi sumus.

Respondet Gonet S. Thomam intelligere hæc verba : *Hic est calix sanguinis mei*, significare consecrationem grammaticaliter tantum et materialiter, non formaliter secundum institutionem Christi.

Sed contra. 1° Hanc responsionem jam superius exsufflavimus. 2° S. Thomas intelligit hæc verba : *Hoc est corpus meum*, præcise et omisso : *quod pro vobis tradetur*, significare formaliter secundum institutionem Christi, ergo et

ista præcise : *Hic est calix sanguinis mei*; de utrisque enim eodem modo loquitur. 3° Quia alioquin S. Doctor non probaret quod quærit et intendit, nimirum hæc verba : *Hoc est corpus meum*, et *Hic est calix sanguinis mei*, esse formam hujus sacramenti.

2° S. Th.. in eodem articulo 1, ad 4, diserte dicit quod « si sacerdos sola verba prædicta (scilicet : *Hoc est corpus meum*, et : *Hic est calix sanguinis mei*) proferret cum intentione conficiendi sacramentum, perficeretur hoc sacramentum. »

Ad hoc manifestissimum testimonium unum reponunt adversarii, scilicet S. Doctorem per το *sola* voluisse tantum excludere verba præcedentia : *Qui pridie*, non vero sequentia : *novi et æterni*, etc., idque probare conantur ex argumento cui respondet. Objecerat sibi quod verba alia in canone Missæ præsertim hæc : *Qui pridie*, etc., essent necessaria ; quia alias non intelligeretur sacerdos loqui in persona Christi. Respondet quod illa sola verba : *Hoc est corpus meum* et : *Hic est calix sanguinis mei*, perficiant sacramentum, « quia intentio faceret, ut hæc verba intelligerentur quasi ex persona Christi prolata, etiamsi verbis præcedentibus hoc non recitaretur. »

Sed contra : His quidem verbis, et hoc responso excludit S. Th. verba præcedentia, non tamen hæc sola, sed etiam sequentia ; et conclusioni positæ in corpore articuli, scilicet sola verba : *Hoc est*, etc. et : *Hic est*, etc., esse formam hujus sacramenti, constanter inhæret, quod manifeste patet ex ratione quam adfert in hac responsione, quæ militat pariter contra sequentia et præcedentia. « Ad quartum, inquit, dicendum quod quidam dixerunt hoc sacramentum perfici non posse prædictis verbis prolatis, et aliis prætermissis, præcipue quæ sunt in canone Missæ. Sed hoc patet esse falsum..., quia canon Missæ non est idem apud omnes, nec secundum omnia tempora, sed diversa sunt a diversis apposita » : atqui verba sequentia : *novi et æterni*, etc., non sunt eadem apud omnes, nec secundum omnia tempora, sed diversa sunt a diversis apposita : ergo juxta S. Thomam, solis prædictis verbis prolatis, et his sequentibus, sicut et præcedentibus omissis, perficitur sacramentum.

3° S. Thomas, a. 3 ejusdem præsentis quæst., o, ait : « Cum dicitur : *Hic est calix sanguinis mei*, significatur ipsa conversio vini in sanguinem, eo modo quo dictum est in forma consecrationis panis. Per verba autem sequentia designatur virtus sanguinis effusi in passione, quæ operatur in hoc sacramento. » Quibus verbis omne effugium videtur adversariis præclusum ; non enim dicere possunt hæc verba significare conversionem vini in sanguinem grammaticaliter tantum et non formaliter secundum institutionem Christi ; significant enim, inquit S. Doctor, « eo modo quo dictum est in forma consecrationis panis », verba autem consecrationis panis significant formaliter secundum institutionem Christi. Neque etiam respondere possunt sub his verbis : *Hic est calix*, etc., significantibus conversionem vini in sanguinem, S. Thomam intelligere etiam verba sequentia ; ab hac enim significatione illa S. Doctor diserte excludit dum addit : « Per verba autem sequentia designatur », non conversio vini in sanguinem, sed « virtus sanguinis Christi effusi. »

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex D. Th.: S. Doctor, hic a. 3, dicit omnia verba quæ recitantur in consecratione calicis esse « de substantia formæ » : atqui per substantiam intelligit essentiam : ergo. Prob. min. Quando S. Th. agit de essentia sacramentorum, pro eodem sumit esse de substantia et esse de essentia, ut patet ex q. 60, a. 8, ubi dicit quod si diminuatur aliquid eorum quæ sunt de substantia formæ sacramentalis, tollitur debitus verborum sensus : atqui per solam diminutionem alicujus essentialis tollitur debitus verborum sensus : ergo.

Resp. neg. min. Ad prob. dist. maj. Quando S. Th. agit de essentia sacramentorum pro eodem sumit esse de substantia et esse de essentia, aliquando, conc.; semper, neg. Non enim omnia quæ sunt de alicujus rei substantia, sunt de ejus essentia : sic non solum corpus et anima sunt de substantia hominis, sed etiam pes, manus, etc., quæ tamen non sunt de ejus essentia, sed partes integrales tantum. Quandonam autem S. Thomas accipit substantiam pro essentia, quando non ? Colligendum ex verbis adjunctis : sic, q. 60 cit., manifestum est quod accipiat substantiam pro essentia, dicens per diminutionem substantiæ se intelligere mutationem qua tollatur debitus sensus verborum : sensus autem debitus verborum non tollitur nisi per mutationem alicujus essentialis. At hic pariter manifestum est quod non accipiat substantiam pro essentia ; ideo enim dicit, quod verba sequentia sint de substantia, quia sunt determinationes prædicati, et « pertinent ad integritatem locutionis »,

refellens enim eos qui indistincte affirmabant illa verba non pertinere ad substantiam formæ, dicit : « Sed hoc videtur inconveniens, quia ea quæ sequuntur, sunt quædam determinationes prædicati, id est, sanguinis Christi, unde pertinent ad integritatem locutionis, et propter hoc, sicut alii melius dicunt, omnia sequentia sunt de substantia formæ, usque ad hoc quod postea sequitur : *Hæc quotiescumque feceritis, etc.*, quod pertinet ad usum hujus sacramenti. » Deinde addit quod ista verba sequentia : *novi et æterni, etc.*, non significent conversionem vini in sanguinem, sed virtutem duntaxat sanguinis fusi, ut in tertia probatione ex S. Doctore vidimus : quæ vero ad clariorem prædicati determinationem, et ad integritatem locutionis tantum pertinent, nec significant conversionem vini in sanguinem, sed virtutem duntaxat sanguinis fusi, quamvis ad substantiam formæ pertineant, certo tamen non sunt de ejus essentia. Adde S. Doctorem non quærere in hoc articulo quæ sit essentialis forma calicis ; id enim resolverat, a. 1, et responderat hanc esse : *Hic est calix sanguinis mei*; sed quærit quæ sit conveniens forma, seu utrum verba sequentia : *novi et æterni, etc.*, convenienter formæ essentiali sint adjecta, sicque de convenientia tantum, non de necessitate essentiali agit.

Inst. 1° : S. Th. eodem sensu accipit substantiam, dum dicit aliquos velle omnia non pertinere ad substantiam formæ, ac cum addit, alios melius dicere omnia pertinere ad substantiam formæ ; alioquin nomen substantiæ intra paucas lineas nimis æquivoce usurparetur : atqui in prioribus verbis substantiam sumit pro essentia : ergo. Prob. min. Auctores illi quos impugnat, asserebant præcise verba sequentia non esse de essentia: ergo.

Resp. neg. min. Ad probat. neg. ant., quod nec probant, nec probare possunt objicientes, quin potius ex refutatione S. Thomæ colligitur eos per substantiam intellexisse non essentiam, sed quidquid nomine substantiæ aliqua ratione comprehendi potest. Non enim arguit illos S. Doctor, quod vellent sola priora verba esse essentialia, sed quod vellent sequentia nullo modo ad substantiam pertinere, seque habere accidentaliter, sicut ista: *Hæc quotiescumque feceritis, etc.*, ut patet ex his quæ modo dicebamus et ex textu.

Inst. 2° : S. Th., eodem articulo 3, sibi objicit secundo et septimo loco eadem argumenta quæ nos objicimus adversariis: ergo sentit cum ipsis contra nos.

Resp. dist. ant. Sibi objicit eadem argumenta quæ nos objicimus adversariis, et diverso sensu, conc.; et eodem sensu, neg. Argumenta enim quæ sibi objicit S. Doctor erant illorum qui contendebant verba sequentia nullo modo pertinere ad substantiam formæ, sed se habere ad eam accidentaliter tantum : unde in solutionibus non respondet ea pertinere ad essentiam formæ, sed convenienter adjungi consecrationi sanguinis, potiusquam corporis; quia sanguis seorsim consecratus expresse passionem Christi repræsentat.

Inst. 3° : S. Pius V jussit expungi ex commentariis Cajetani in Summam D. Thomæ dissertationem, qua propugnabat nostram sententiam : ergo.

Resp. summum pontificem jussisse hanc dissertationem expungi ex commentariis Cajetani non tanquam falsam in hac parte, sed quia eminentissimus scriptor non satis fundate sententiam contrariam affingebat Doctori Angelico, nec satis reverenter de illo loquebatur; dicebat enim, ut habetur in antiquiori editione quam, referente Laurentio Berti, cardinalis Gotti se legisse testatur : « Etsi S. Thomæ intentio contraria sit, non est curandum ».

Hæc quantum ad ea quæ nobis objiciuntur ex Summa, quibus existimamus esse plene satisfactum. Restant autem ex prioribus S. Doctoris operibus quædam solvenda et obscuriora et difficiliora, nec dissimulanda. Unde

Obj. 2° : S. Th. in 4, d. 8, q. 2, a. 2, q. 1, relata opinione eorum qui dicebant hæc sola verba : *Hic est calix sanguinis mei*, esse de forma consecrationis calicis, subdit : « Alii probabilius dicunt quod totum quod sequitur est de forma ». Quod vero loquatur de forma essentiali patet ex sol. ad 3, in qua dicit, quod « verba quæ sequuntur sunt essentialia sanguini, prout in hoc sacramento consecratur, et ideo oportet quod sint de substantia formæ ».

Item S. Doctor in 1 Cor. 11, lect. 6, dicit : « Probabilius dici videtur quod illis solis verbis perficitur consecratio, quibus Ecclesia utitur ex traditione apostolorum structa ». Deinde refellit eos qui non omnia esse « de necessitate formæ » opinantur ; et ibid. dicit omnia verba habere vim effectivam ad transmutandum vinum in sanguinem. En ejus verba : « Quia formæ sacramentorum significando efficiunt, totum pertinet ad vim effectivam »; quæ autem habent vim effectivam effectus sacramentalis, ad essentiam sacramenti pertinent : ergo.

Resp. ad primum : Dicit S. Th. verba sequentia esse de forma, non ut illam essentialiter constituentia, sed ut illam integrantia, et id quod in hoc prædicato *sanguinis mei* implicite continetur, magis explicantia : sicut, v. g., in sacramento Pœnitentiæ hæc verba : A peccatis, possunt dici de forma hujus sacramenti, non quod illam essentialiter constituant, sed quia illam integrant, et explicite significant id quod hæc verba : Absolvo te, implicite important. Solutio petitur ex his quæ diximus in prima solutione præcedentis argumenti ex art. 3 hujus quæstionis, imo ex ipso loco objecto in 4, ubi dicit sic S. Doctor : « Quia conditiones appositæ ad subjectum et prædicatum sunt de integritate locutionis alicujus, ideo alii probabilius dicunt, quod totum quod sequitur est de forma, cum totum hoc quod additur non sit locutio per se, sed sit determinatio prædicati ».

Ad secundum : Non dixit S. Th. quod verba quæ sequuntur sunt essentialia consecrationi sanguinis, sed « sanguini prout in hoc sacramento consecratur », quod multum differt ; duo enim sanctus Doctor in consecratione calicis spectat, unum quod vinum convertatur in sanguinem, alterum quod exprimatur verbis passio Christi et sanguinis ejus effusio. Confer primam solutionem objectionis præcedentis. Dicit ergo verba quæ sequuntur esse essenualia non consecrationi seu conversioni vini in sanguinem, quippe quæ illam non efficiunt, sed significationi explicitæ passionis Christi et sanguinis ejus effusionis, prout in hoc sacramento consecratur. Unde solum ibi concludit S. Th. quod illa verba sint de substantia, non quod sint de essentia, quia respectu sacramenti essentialia non sunt, licet ad exprimendam virtutem sanguinis Christi sint essentialia.

Ad tertium, ex commentariis in Apostolum : Non quærit ibi S. Doctor an omnia aut quædam tantum verba quæ recitantur in consecratione sint adhibenda ; sed agit contra quosdam qui dicebant consecrationem posse fieri per quæcumque verba ab evangelistis historice relata, et dicit probabilius non posse fieri, nisi per verba quibus utitur Ecclesia ; an autem omnia sint necessario adhibenda, an prima sufficiant ? Non illic discutit, sed inferius. Solutio patet tum ex verbis præcedentibus in textu, tum ex ratione quam immediate subjungit : « Evangelistæ enim, inquit, verba Domini recitare intenderunt quantum pertinet ad rationem historiæ, non autem secundum quod ordinantur ad consecrationem sacramentorum quas in occulto habebant in primitiva Ecclesia propter infideles. »

Ad quartum : Docet S. Thomas omnia esse de necessitate formæ, non ut illam essentialiter constituentia, sed ut eam explicantia ; sive esse de necessitate formæ, non ut consecrantis, sed ut exprimentis passionem Christi et sanguinis ejus effusionem, ut dictum est.

Ad quintum : Non dicit totum habere vim effectivam, sed totum pertinere ad vim effectivam : scilicet priora pertinent ad vim effectivam per modum causæ efficientis, sequentia per modum explicationis causæ et effectus ; quo sensu posset dici quod totum in hac forma : Absolvo te a peccatis, pertineat ad vim effectivam.

Cæterum si quidam his non acquiescant, noverint magis standum esse doctrinæ quam S. Doctor senior tradidit in sua Summa, quam iis quæ junior in prioribus operibus scripsit : unde dato quod in 4 et in Commentariis in 1 Cor. 11, contrariam opinionem tenuerit, dicendum erit mutasse sententiam in Summa.

Obj. 3° : Rubricæ referunt hæc verba : *Novi et æterni*, etc., majusculis litteris sicut præcedentia, sacerdos eodem ritu hostiam manu tenens ea recitat, nec prius sanguinem adorandum proponit quam omnia protulerit ; atqui hæc indicant omnia pertinere ad essentiam formæ : ergo.

Resp. neg. min. Ideo enim omnia iis litteris scribuntur, eodem ritu pronuntiantur, nec prius proponitur sanguis adorandus quam omnia sint prolata, quia omnia pertinent ad eamdem formam, sed diversimode, priora essentialiter, sequentia integraliter, ut explicativa priorum et prædicati expressius determinativa, sicque componentia adæquatam propositionem, Sic in forma Pœnitentiæ omnia verba hæc : Ego absolvo te a peccatis in nomine Patris, etc., eodem ritu proferuntur, quamvis non omnia ad essentiam pertineant ; sic Græci eodem ritu proferunt : *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur*, licet hæc ultima verba non sint essentialia ; sic tandem nos ipsi eodem ritu dicimus : *Hoc est enim corpus meum*, quamvis *enim* non sit de essentia.

Addo quod cum sententia opposita sit vere et valde probabilis, ecclesia romana prudenter sequitur quod est tutius circa validitatem tanti sacramenti : quam etiam ob causam rubricæ præcipiunt, ut si verba sequentia omitti contingat, forma ex integro repetatur.

APPENDIX

EXPLICANTUR VERBA UTRIUSQUE FORMÆ.

In consecratione panis, *hoc* sumitur substantive et demonstrat indeterminate substantiam contentam sub speciebus panis. *Est* non sumitur pro *significat,* ut volunt hæretici, sed in naturali significatione pro extremorum connexione. *Corpus* importat non materiam nudam, non compositum informatum, anima dante esse corporeum, sed compositum ex materia et forma, abstrahendo ab anima vel forma cadaverica. Pro prima et secunda particula vide dissert. 1, a. 4, § 1, obj. 2 et 3. Pro tertia particula, dissert. 4, a. 1, petit. 1. *Meum* significat non unionem sed identitatem corporis Christi, vide ibid. concl. 3, obj. 2. *Enim* significat rationem ob quam antecedenter dictum est : *Accipite et manducate.*

In consecratione calicis, *hic* non est adverbium loci, alioquin non significaretur mutatio substantialis, sed est pronomen sumptum similiter substantive, demonstrans immediate liquorem seu potum contentum sub speciebus vini quod est in calice ; *calix* enim, ut dictum est, ponitur tropice, ut continens pro contento. Dicitur *sanguis novi et æterni testamenti;* quia sicut vetus testamentum vitulorum sanguine confirmatum fuit, Exod. 24 : ita hoc novum confirmatum est sanguine Christi. Dicitur *novum,* quia novissimis temporibus est exhibitum, et a veteri distinctum. Dicitur *æternum,* quia nunquam antiquandum, et est de bonis spiritualibus et æternis, cum vetus esset de temporalibus tantum. Dicitur *mysterium fidei,* quia quod proponitur in hoc mysterio sola fide attingi potest, et inter alia fidei mysteria est spectatissimum. Dicitur *qui pro vobis,* scilicet sumentibus, et pro *multis,* id est, omnibus sufficienter *effundetur,* de quo in tract. de Deo ; *in remissionem peccatorum,* quæ est effectus sanguinis Christi in cruce effusi.

DISSERTATIO VI.

De usu seu sumptione, nec non de effectibus Eucharistiæ.

D. Th. qq. 79, 80 et 81.

Multa hic occurrunt discutienda : primum de necessitate, seu obligatione sumendi Eucharistiam ; secundum de communione sub utraque specie ; tertium, quibus exhibenda, quibus deneganda communio ; quartum de dispositionibus, tam ex parte corporis quam animæ, requisitis ad communionem; quintum de modo quo Christus usus est hoc sacramento; sextum de ejus effectibus. Quæ omnia complexus est Auctor tribus quæstionibus citatis.

ARTICULUS I.

DE NECESSITATE SEU OBLIGATIONE SUMENDI EUCHARISTIAM.

Triplex est modus manducandi [1] corpus Christi: primus sacramentalis tantum ; secundus spiritualis tantum ; tertius sacramentalis simul et spiritualis. Primo modo manducant mali christiani ; secundo, omnes salvandi qui

[1] Opusc. de Sacr. alt. c. 17.

voto hunc cœlestem cibum edentes, fide viva per dilectionem operante ejus fructum percipiunt; tertia, soli boni christiani. Ita, post Auctorem, concilium Trid., sess. 13, cap. 8.

Jam alibi observavimus aliquid duplici modo esse necessarium ad salutem, nempe necessitate medii et præcepti. Illud dicitur necessarium necessitate medii, quod ex sua natura vel institutione est ita necessarium, ut, illo etiam inculpabiliter deficiente, non possit haberi salus, ut gratia, Baptismus pro parvulis. Necessarium necessitate præcepti dicitur, quod neque ex natura sua, neque ex sua institutione est medium positive necessarium ad salutem, et illo inculpabiliter deficiente potest haberi salus ; sed quia præceptum est, non potest voluntarie omitti sine peccato, quod peccatum impedit salutem; v. g. jejunium quadragesimale, auditio Missæ in die festo. De utraque necessitate est quæstio.

§ I.

Utrum sumptio Eucharistiæ sit necessaria necessitate medii ad salutem?

Quidam Græci schismatici tenent realem sumptionem Eucharistiæ esse necessariam necessitate medii ad salutem, quibus subscribunt plures calvinistæ contendentes eam fuisse constantem Patrum, S. Augustini præsertim, sententiam, eaque de causa morem antiquitus viguisse administrandi Eucharistiam infantibus statim post Baptismum. Quantum vero ad susceptionem Eucharistiæ in voto dissentiunt theologi, sed forte est dissensio quoad nomen tantum, ut explicavimus infra.

Dico 1° : Sumptio realis Eucharistiæ [1] non est necessaria neque parvulis, neque adultis necessitate medii ad salutem.

Prob. ex concilio Trid., sess. 21, cap. 4, ubi S. synodus declarat « parvulos usu rationis carentes nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem » ; et rationem subjungit : « Siquidem per Baptismi lavacrum regenerati et Christo incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt»; deinde subdit: « Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit; ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia tenendum est » ; et canon. 4. definit : « Si quis dixerit parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem, anathema sit. »

Eamdem fidem constanter tenuerunt SS. Patres qui unanimiter docuerunt per Baptismum deleri peccatum originale, et conferri gratiam sanctificantem, consequenter baptizatos statim post Baptismum morientes salutem æternam adipisci; præsertim S. Augustinus quem nobis opponunt hæretici; sic enim, l. 1 *de Peccat. meritis*, cap. 19, loquitur : « Verumtamen si parvulus, percepto Baptismate, de hac vita emigraverit, soluto reatu cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis quod, incommutabiliter manens in æternum, justificatos præsentia Creatoris illuminat : peccata enim sola separant inter homines et Deum, quæ solvuntur Christi gratia ». Idem, epist. 98, alias 23, ad Bonif., et epist. 166, alias 28, ad S. Hieron., hancque esse germanam S. Doctoris doctrinam testatur S. Fulgentius infra citandus.

Eamdem etiam semper fuisse Ecclesiæ fidem tam pro adultis quam pro parvulis, invicte probant 1° quod antiquitas denegaverit etiam in exitu communionem lapsis in graviora peccata, ut in adulterium; item quod tunc sicut nunc denegaverit phreneticis, infirmis ad vomitum proclivibus et in pluribus locis ad mortem damnatis. 2° Quod nunquam constituerit laicos, mulieres, paganos dispensationis hujus sacramenti ministros, sicut Baptismi. 3° Quod non obstiterit dissuetudini conferendi communionem infantibus, quin potius contrarium probaverit, nullo reclamante, nisi hæretico.

Prob. tandem ratione theologica. Eucharistia ex sua institutione est sacramentum vivorum, non conferens primam gratiam, sed supponens collatam, non remittens peccata, sed supponens remissa, conferens autem tantum augmentum gratiæ, seu gratiam cibantem, quæ supponit vitam, et quæ juvat ad præcavenda peccata futura : ergo ante realem Eucharistiæ sumptionem, et independenter ab illa, homo potest habere omnia requisita ad salutem, scilicet remotionem peccati et gratiam sanctificantem.

Quantum ad Eucharistiam in voto, jam dixi dissentire theologos, sed forte conciliabuntur, si tollatur verborum æquivocatio, et sententiæ ad legitimum sensum revocentur.

Observandum itaque sacramentum Eucharistiæ duplici modo posse considerari : 1° ut

[1] Hic q. 73, a. 3, 0 et ad 1.

est sacramentum particulare contra alia sacramenta distinctum, specialem producens effectum per modum causæ efficientis, nimirum augmentum gratiæ, seu gratiam cibantem. 2° Potest considerari sub ratione communi omnibus sacramentis, quæ est unio cum Christo et corpore ejus mystico virtute illius passionis ; hanc enim important omnia sacramenta, sed cum hoc discrimine, quod Eucharistia illam importet per se et essentialiter, quia continet substantialiter ipsum Christum, et ejus passionem mystice exhibitam ; alia vero sacramenta hanc unionem important participative tantum : hæc autem substantialis unio per Eucharistiam, a quibusdam vocatur res sacramenti, ab aliis manducatio spiritualis. Ex hoc vero discrimine sequitur quod cum sacramentum Eucharistiæ sit in hoc genere unionis præcellentissimum, omnia alia sacramenta ad ipsum ut ad finem ordinantur, quia omnis inchoatio tendit ad suam consummationem, et omne imperfectum ad suam perfectionem tanquam ad finem. Hac observatione posita,

Dico 2° : Votum Eucharistiæ consideratæ ut est particulare sacramentum, non est necessarium necessitate medii ad salutem ; secus si consideretur ut spiritualis manducatio sub ratione unionis substantialis cum Christo redemptore, et ejus passione mystice exhibita.

Prob. prima pars : Votum alicujus rei non censetur necessarium, nisi ut obtineatur effectus hujus rei; est enim ejus vicarium : atqui effectus Eucharistiæ ut est sacramentum particulare, utpote gratia secunda, non est necessarius necessitate medii ad salutem, ut supra diximus : ergo. Confirm. Votum seu desiderium non est propter se, sed propter rem desideratam : ergo implicat quod votum sit necessarium, si res ipsa desiderata non sit necessaria.

Prob. secunda pars : Eucharistia considerata sub ratione unionis substantialis cum Christo redemptore, et ejus passione mystice exhibita, est consummatio et perfectio aliorum sacramentorum, consequenter eorum finis, ut dictum est in observatione : ergo ista sunt media ad istum finem. Subsumo: Atqui intentio finis includitur in volitione mediorum, et ex illis mediis, scilicet sacramentis, quædam ut Baptismus et Pœnitentia sunt necessaria necessitate medii : ergo et finis intentio. Hanc autem intentionem dicimus votum, quod quidam vocant votum tacitum, quidam interpretativum, quidam late dictum, quod nobis perinde est : atque hac explicatione arbitror conciliari sententias apparenter contrarias.

Nihil autem aliud intendere Auctorem citata q. 73, a. 3, certum mihi videtur ; dicit enim in corpore : « In hoc sacramento duo est considerare, scilicet ipsum sacramentum, et res sacramenti. Dictum est autem, quod res hujus sacramenti, est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus.» Et infra: « Baptismus est principium spiritualis vitæ et janua sacramentorum. In Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vitæ, et omnium sacramentorum finis, ut dictum est q. 63, a. 3; per sanctificationes enim aliorum sacramentorum fit præparatio ad suscipiendam vel consecrandam Eucharistiam. Et ideo perceptio Baptismi est necessaria ad inchoandam vitam spiritualem, perceptio autem Eucharistiæ est necessaria ad consummandam ipsam, non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut et finis habetur in desiderio et intentione. » Item ad 1 et, in hac q. 80, a. 9, ad 3, docet ex S. Aug. unumquemque fidelium fieri participem spiritualiter corporis et sanguinis dominici, quando in Baptismate membrum corporis Christi efficitur, quia nempe ista inchoata incorporatio tendit ex se ad incorporationem perfectam et consummatam per Eucharistiam tanquam ad finem.

Si petas quomodo Confirmatio, Extrema-Unctio et Matrimonium ordinentur ad Eucharistiam tanquam ad finem? de Baptismo enim, Pœnitentia et Ordine satis constat.

Resp. quod etiam illa tria sacramenta ordinentur ad Eucharistiam, [1] si non ad eam sacramentaliter suscipiendam, saltem vel ad disponendum ad ejus effectum, qui est unio cum Christo, vel ad eum conservandum ; nam Confirmatio roborat nos ad fidem servandam contra ejus impugnatores, consequenter ad conservandam unionem cum Christo, quæ, ut diximus, est effectus generalis omnium sacramentorum, principaliter tamen appropriatur Eucharistiæ, et ab illa derivatur tanquam a fine. Extrema-Unctio olim conferebatur ante Viaticum, ut dispositio ad illud : nunc autem cum conferatur post illud, ordinatur ad conservandam unionem cum Christo in ultimo conflictu. Matrimonium sua significatione attingit hoc Sacramentum, in quantum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, cujus unitas per sacramentum Eucharistiæ figuratur. Item conducit ad reprimendam

[1] Hic q. 65, a. 3, o.

concupiscentiam, cujus refrenatio est maxima ad Eucharistiam dispositio.

Obj. contra primam conclusionem : Ex his verbis Joan. 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei,* colligimus Baptismum in re esse necessarium necessitate medii ad salutem : ergo ex his Joan. 6 : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis,* colligi debet Eucharistiam esse necessariam necessitate medii ad salutem; utrobique enim iisdem verbis et eodem modo significatur necessitas utriusque sacramenti.

Resp. neg. conseq. Plures disparitates inter utrumque textum dedimus in tract. de Baptismo, dissert. 3, a. 1, obj. 1, quarum una est, quod hæc verba : *Nisi manducaveritis,* etc., in secunda persona dirigantur ad adultos præcepti capaces, et sic pro illis important præcepti necessitatem ; ista vero : *Nisi quis renatus fuerit,* etc., in tertia persona dicantur generaliter de omnibus. Altera disparitas est quod Baptismus sit institutus ut renascentia spiritualis, quæ est omnibus necessaria necessitate medii ad salutem. At Eucharistia ut cibus spiritualis, qui vel non est necessarius ad vitam aliquandiu servandam, ut patet in cibo corporali; vel si sit necessarius, cum sit spiritualis, sufficit quod sumatur spiritualiter.[1] Hæc est enim differentia inter alimentum corporale et spirituale, quod alimentum corporale convertatur in substantiam illius qui nutritur, et ideo non potest homini prodesse ad vitæ conservationem nisi realiter sumatur ; sed alimentum spirituale convertit hominem in se ipsum, juxta dictum S. Augustini, l. 7 *Confess.,* cap. 10 : potest autem aliquis in Christum mutari, et ei incorparari voto mentis et actibus virtutum, præsertim charitatis, sine reali perceptione hujus sacramenti.

Inst. 1° : S. Aug. hanc Christi sententiam : *Nisi manducaveritis,* etc., etiam ad parvulos extendit : ergo. Prob. ant.; l. 1 *de Peccat. meritis,* cap. 20, dicit : « Dominum audiamus..... non quidem de hoc sacramento lavacri dicentem, sed de sacramento sanctæ mensæ suæ, quo nemo rite nisi baptizatus accedit : *Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis.....* an vero quisquam hoc etiam dicere audeat, quod ad parvulos hæc sententia non pertineat ? » Similiter alibi : ergo.

Hoc testimonio et quibusdam aliis similibus moti quidam etiam inter catholicos, censent S. Augustinum tenuisse realem sumptionem Eucharistiæ esse necessariam parvulis necessitate medii ad vitam æternam; et in hoc a sententia communi cæterorum Patrum recessisse. Verum obstant quæ ex S. Doctore protulimus in probatione conclusionis. Insuper eadem labes foret inurenda Innocentio I et Gelasio, qui sedit anno 492, quorum primus, epist. ad patres concilii Millevitani 182, alias 93, inter Augustinianas, alter, epist. 7, ad episcopos per Picenum, eumdem fere loquendi modum ac S. Augustinus tenuerunt: quod directe contradiceret concilio Trid,, sess. 21, cap. 3, declaranti sine controversia credendum esse SS. Patres qui Eucharistiam parvulis contulerunt « nulla salutis necessitate id fecisse. » Igitur

Resp. S. Augustinum loqui de manducatione spirituali et mystica, de qua in secunda conclusione, scilicet de incorporatione cum Christo et ejus corpore mystico, quæ habetur per Baptismum, et etiam adscribitur Eucharistiæ ut causæ finali ; quatenus hæc inchoata incorporatio per Baptismum ordinatur ad suam consummationem per Eucharistiam tanquam ad finem, ut dictum est. Et hanc esse mentem S. Augustini constat, 1° ex scopo S. Doctoris, ibi enim disputat contra pelagianos qui concedebant pueros non baptizatos non intrare regnum cœlorum, propter hanc sententiam Christi : *Nisi quis renatus fuerit,* etc., contendebant tamen eos habere nescio quam vitam æternam, quam fingebant distinctam a regno cœlorum : contra quos sic arguit S. Augustinus : Nemo potest habere vitam æternam, nisi manducaverit carnem Christi, vel realiter, vel saltem spiritualiter, juxta hanc alteram Christi sententiam : *Nisi manducaveritis,* etc.: atqui parvuli non baptizati non manducant illam realiter ut patet; neque spiritualiter, quia spiritualis manducatio, quæ est unio cum Christo et ejus corpore mystico, inchoatur et fit per Baptismum in ordine ad perfectam unionem per Eucharistiam : ergo. 2° Constat de mente S. Augustini ex ipsomet, quippe qui in pluribus locis intelligit hanc Domini sententiam de dicta manducatione spirituali : sic, l. 3 *de Peccat. meritis,* cap, 4, dicit ex illa sententia : *Nisi manducaveritis, etc.,* parvulos non posse habere vitam extra Christi corpus, « cui ut incorporentur sacramento Baptismatis imbuuntur. » Et tract. 26 in Joan.: « Hunc itaque cibum, inquit, et potum, societatem vult intelligi corporis et membrorum suorum,

[1] Hic q. 73, a. 3, ad 2.

quod est Ecclesia sancta » ; deinde distinguit sacramentum a re sacramenti, ac tandem concludit : « Hoc est manducare illam escam, et illum bibere potum in Christo manere, et illum manentem in se habere. » 3° Constat ex S. Fulgentio fidelissimo S. Augustini interprete, qui, lib. *de Bapt. Æthyopis*, interrogatus a Ferrando diacono de salute juvenis Æthyopis qui, morti proximus baptizatus, discesserat priusquam Eucharistiam recipere posset, respondet et probat multis S. Scripturæ locis, et SS. Patrum testimoniis, S. Augustini præsertim in quodam sermone ad infantes, hunc juvenem habere vitam æternam, quia per Baptismum factus est membrum Christi et particeps effectus Eucharistiæ ; ac tandem sic concludit : « Arbitror, sancte frater, disputationem nostram præclari Doctoris Augustini sermone firmatam ; nec cuiquam esse aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis sanguinisque dominici participem fieri, quando in Baptismate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab eo panis calicisque consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, et calicem bibat, de hoc sæculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. » Nihil expressius. 4° Tandem quia Sanctus Thomas alter accuratissimus S. Augustini interpres, sic S. Doctorem interpretatur q. 73, a. 3, ad 1, et hic q. 80, a. 9, ad 3, et theologi communiter.

Inst. 2° : S. Aug. verbis in instantia laudatis distinguit Baptismum ab Eucharistia : ergo non loquitur de manducatione spirituali, seu incorporatione corpori Christi, quæ habetur per Baptismum.

Resp. dist. ant. S. Aug. distinguit Baptismum ab Eucharistia hoc sensu quod hæc Christi verba : *Nisi manducaveritis*, etc., sint ex professo et primaria intentione dicta de Eucharistia, et non de Baptismo, conc. ; hoc sensu quod non possint intelligi de spirituali manducatione, si extendantur ad parvulos, neg. Patet ex aliis locis citatis S. Aug., ex S. Fulgentio et S. Th.

Honoratus Tournely hanc communem, et tot momentis fultam responsionem variis argumentis impugnat censetque S. Augustinum locutum fuisse de manducatione reali Eucharistiæ, non quidem ex propria sententia, sed ex sententia et hypothesi pelagianorum, contra quos sic arguit ad hominem : Nemo non baptizatus est particeps corporis Christi : atqui nemo non particeps corporis Christi habet vitam : sicut enim de Baptismo dicitur : *Nisi quis renatus, etc., non potest intrare in regnum cælorum ;* ita de Eucharistia : *Nisi manducaveritis, etc., non habebitis vitam in vobis.*

Verum ante omnia debuisset probare eruditissimus theologus minorem argumenti intellectam de manducatione reali, admitti et supponi veram a pelagianis : quod nec probavit, nec probare potuit, siquidem pelagiani sententiam Christi : *Nisi manducaveritis*, litteraliter sumptam pro manducatione reali, intelligerent sicut nos spectare adultos duntaxat, et non parvulos.

Nec satisfacit laudatus theologus respondendo quod ut stet robur argumenti, non sit necesse quod supponat tanquam ab ipsis concessum actualem et realem Eucharistiæ sumptionem esse necessariam ad vitam habendam, sed satis esse, ut ex certa consecutionis lege adigat eos hoc fateri, quod ex eorum principiis necessario sequitur : hæc, inquam, responsio non satisfacit ; qua enim consecutionis lege adacti fuerint pelagiani hoc fateri, non apparet, cum id ex eorum principiis minime sequeretur ; utramque enim Christi sententiam intelligebant, sicut nos intelligimus hanc : *Nisi quis renatus*, de omnibus absolute, etiam de parvulis ; istam : *Nisi manducaveritis*, etc., ad litteram de solis adultis. Communi itaque responsioni standum esse arbitror.

§ II.

Utrum sit præceptum divinum sacramentaliter communicandi?

Dico : Adulti tenentur [1] præcepto divino ad sacramentalem communionem.

Est communis cum Auctore qui quamvis in 4, d. 9, a. 1, quæstiunc. 2, contrarium docuerit, hic tamen diserte conclusionem asserit his verbis : « Manifestum est, quod homo teneatur hoc sacramentum sumere, non solum ex præcepto Ecclesiæ, sed ex mandato Domini dicentis, Luc. 22 : *Hoc facite in meam commemorationem.* »

Hoc præceptum divinum colligitur, 1° ex Christi verbis Joan. 6 : *Nisi manducaveritis*, etc., quæ important saltem præceptum pro adultis capacibus, de communione, non minus quam ista : *Nisi quis renatus*, etc., et : *Nisi pœnitentiam egeritis*, important præceptum de Baptismo et Pœnitentia pro adultis præcepti capacibus. Et quamvis quidam SS. Patres hanc Christi sententiam : *Nisi manducaveritis*,

[1] Hic q. 80, a. 11, o.

intellexerint de manducatione spirituali, ut patet ex præcedentibus, non tamen negarunt etiam debere intelligi de manducatione orali; et sic intelligendam esse probavimus dissert. 1 hujus tract. a. 3, § 1. Confer cum art. 4, obj. 1.

Colligitur 2° ex his aliis Christi verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, quorum sensus videtur hic: Hoc totum quod fecimus, me consecrante, sumente, distribuente et vobis recipientibus, facite vos, successores vestri et vobis subditi, et cum feceritis, facite in meam commemorationem. Hæc ergo verba diriguntur, et ad apostolos eorumque successores, et ad laïcos proportionaliter : ad apostolos et sacerdotes, ut consecrent, sumant et distribuant; ad laïcos ut recipiant. Unde Trid., sess. 13, cap. 2, dicit: « In hujus sacramenti sumptione colere nos sui memoriam præcepit. » Quo loquendi modo agnoscit in verbis Christi præceptum Eucharistiam sumendi.

Suadet ratio: Christus instituit hoc sacramentum per modum cibi ad conservandam vitam spiritualem necessarii: *Nisi manducaveritis, non habebitis,* id est, non conservabitis diu *vitam in vobis:* ergo congruum erat ut ejus usum præciperet; sicut enim cibus corporalis ad vitam corporalem conservandam necessarius est in præcepto, a fortiori idem est dicendum de cibo spirituali ad vitam spiritualem conservandam necessario.

Petes 1° utrum hoc præceptum divinum obliget omnes adultos, tam fideles quam infideles?

Resp. probabilius affirmative: Fideles quidem obligat simpliciter et immediate; infideles vero mediate scilicet, ut convertantur, et sic communicent; quia lex: *Nisi manducaveritis,* dirigebatur generaliter ad omnes adultos, tam infideles quam fideles; Christus enim alloquebatur Capharnaïtas, inter quos erant multi non baptizati.

Nec obstat quod non baptizatus sit incapax communionis; sufficit enim quod teneatur baptizari, quo mediante est capax communionis: sicut licet existens in peccato mortali sit incapax communionis pro illo statu, erit tamen reus violati præcepti communionis, si omittat illam sumere definito tempore, quia tenetur pœnitere, et sic fieri capax communionis.

Petes 2° quandonam obliget istud præceptum divinum?

Resp. obligare, 1° in articulo, seu proximo mortis periculo.

Est communis contra paucos; idque innuit universalis Ecclesiæ praxis, et sollicitudo minisirandi moribundis Viaticum, quemadmodum præcipitur can. 12 concilii generalis Nicæni 1, et in pluribus aliis conciliis, ita ut non sine magno scandalo infirmus morti proximus non peteret aut recusaret Viaticum.

Ratio est quia Eucharistia instituta est ut viaticum confortans adversus salutis hostes; nullum autem tempus in quo sit magis necessarium quam cum homo ingreditur iter æternitatis et acrioribus hostium insultibus oppugnatur, quod est articulus mortis. Non est eadem ratio de confessione quæ non est instituta in viaticum; nullus est tamen qui etsi non habeat mortalia, illam omittat in periculo mortis.

Hinc colliges mulieres prægnantes quæ regulariter difficile, et cum periculo mortis pariunt, periculose navigaturos, præliaturos, teneri jure divino ad communionem, si tempus suppetat, et sit moraliter in eo instanti possibilis.

Dices: Ecclesia olim denegavit propter quædam graviora peccata Eucharistiam moribundis, et nunc etiam denegat damnatis ad extremum supplicium: ergo hæc obligatio non est juris divini in quod nihil potest Ecclesia.

Resp. 1° nullam unquam fuisse legem generalem ab Ecclesia universali latam, prohibentem dari Eucharistiam in utroque casu proposito, eamque a quibusdam ecclesiis particularibus statutam improbant theologi non pauci; dicunt fuisse reprobatam motu proprio S. Pii V, anno 1569. 2° Potest negari consequentia, quia Christus hoc præceptum tulit sub directione Ecclesiæ cui sacramentorum administrationem commisit, sicque non est absolutum, sed conditionatum, si scilicet et quando bene visum fuerit Ecclesiæ.

2° Præceptum divinum de communione obligat etiam pluries in vita, quia instituta est ut cibus spiritualis ad reparandas vires animæ, quæ sæpius fervore concupiscentiæ, passionum illecebris, mundi et dæmonis insultibus debilitantur. Quia tamen nullum observationis hujus præcepti tempus est vi juris divini determinatum, censetur illi satisfacere qui semel in anno communicat, quia Ecclesia non plus exigit. Per accidens autem potest quis sæpius obligari, si nempe communionem existimet sibi necessariam ad resistendum gravi tentationi.

Petes 3° utrum qui heri vel hodie mane communicavit, et vespere incidit in periculum mortis, teneatur iterum communicare per modum Viatici?

Resp. 1° Qui heri communicavit, et hodie incidit in periculum mortis, probabilius tenetur iterum vi præcepti divini communicare per modum Viatici; quia licet opus præscriptum adimpleverit, non tamen adimplevit eo tempore quo præceptum obligabat; et ideo non censetur præceptum adimplevisse. Nec est simile de illo qui ex devotione audiens missam die festo quem ignorat, satisfacit præcepto, nec tenetur audire aliam missam, quia iste facit opus præscriptum eo tempore quo præcipitur, et quo obligat præceptum, non alter. Ille autem non censetur satisfacere præcepto, qui licet opus præscriptum ponat, non ponit tamen tempore præcepto, seu tempore quo obligat præceptum : sicut ille non satisfacit præcepto communionis paschalis, qui aliquot diebus ante quindenam paschalem communicat, et ideo tenetur iterum communicare in quindena.

Resp. 2° : Qui eo die quo communicavit, incidit in periculum mortis, probabilius nec debet, nec potest eodem die iterum communicare, non quod præceptum divinum per se non obliget, ut patet ex præcedenti responsione, sed quia per accidens ab ejus obligatione excusatur ex lege Ecclesiæ prohibentis communicare bis in die ob reverentiam tanto sacramento debitam. Neque hoc est corrigere aut abrogare præceptum divinum, sed ejus usum ex justa causa limitare et disponere ut decenter fiat; sicut limitat et disponit, dum prohibet ne, etiam propter moribundum communicandum, celebretur sine vestibus sacris, sine lumine, vel in fermentato, aut post escam; idque jure facit Ecclesia ex facultate sibi a Christo data, dum ei sacramentorum administrationem commisit. Huic resolutioni favet D. Th. in 4, d. 12, q. 3, a. 1, q. 4, o, ubi indefinite et nullo casu excepto, dicit : « Homo non debet pluries in una die communicare ».

Scio quosdam non improbabiliter huic responsioni contradicere et contrariam praxim tenere, ut, teste Amico hic disp. 27, contigit in morte R. Patris Aquaviva, generalis Societatis. Verum in his quisque attendere debet ad usum suæ ecclesiæ.

Petes 4° utrum pueri doli capaces et apti ad confessionem, sed nondum admissi ad communionem, si in periculo mortis constituantur, teneantur ex præcepto divino communicare.

Resp. probabilius affirmative ; quia Ecclesia præcipiendo communionem annuam omnibus adultis dum ad annos discretionis pervenerint, quod reputatur, ut dicam modo, inter decimum et decimumtertium, aut decimumquartum annum circiter, determinavit duntaxat tempus communionis indeterminatum ex præcepto divino : quod autem erat divino præcepto determinatum, intactum reliquit : atqui, ex præcepto divino, omnis adultus ratione compos tenetur in articulo mortis ad communionem : ergo.

Hinc graviter culpandi sunt parentes, qui, ne solvant majora jura funeralium, non curant ut communio suis prolibus moribundis administretur, sub prætextu quod nondum fecerint primam communionem.

§ III.

De obligatione communicandi ex præcepto Ecclesiæ.

Extat hoc præceptum in concilio Lateranensi sub Innocentio III, anno 1215, cap. 21, his verbis : « Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia peccata sua, saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, vel alieno, prius tamen a proprio sacerdote impetrata licentia... suscipiens reverenter ad minus in pascha Eucharistiæ sacramentum; nisi forte de consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus participatione duxerit abstinendum; alioquin vivens ab ingressu ecclesiæ arceatur, et moriens christiana careat sepultura. »

Et concilium Trid., sess. 13, can. 9 : « Si quis negaverit omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in paschate, ad communicandum juxta præceptum matris Ecclesiæ, anathema sit. »

Explicatur hoc præceptum.

Dicitur [1] 1° : « Omnis adultus cum ad annos discretionis pervenerit. » Major requiritur discretio ad communionem, quam ad confessionem, ut patet ex Ecclesiæ praxi quæ ad confessionem admittit septennes doli capaces, quos non admittit ad communionem. Et ratio est, quia convenit ut suscipiens Eucharistiam eo rationis usu polleat, ut possit discernere corpus Christi, et hujus mysterii magnitudinem. Difficilior est autem hujus mysterii intelligentia quam Pœnitentiæ, et aliunde Pœnitentia est magis necessaria. Porro iste perfe-

[1] In 4 d. 9, q. 1, a. 5, q. 4, o.

ctior rationis usus ad communionem requisitus, citius in uno, tardius in altero illucessit propter diversam organorum dispositionem et diversam educationem; ejus latitudinem plures computant inter decimum et decimum quartum annum circiter.

Dicitur 2° [1]: Ad minus in pascha. In primitiva Ecclesia, quando vigebat magna devotio fidei christianæ, fideles quotidie communicabant, innuitque Auctor ex Anacleti epistola quæ refertur de Consecr. cap. *Episcopi*, fuisse tunc de communione quotidiana præceptum, aut statutum ab apostolis derivatum. Postmodum vero, diminuto fidei fervore, Fabianus papa indulsit, ut si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicarent, scilicet in pascha, pentecoste et natali domini. Refertur de Consec., cap. *Etsi non frequentius*. Tandem propter iniquitatis abundantiam, refrigescente charitate multorum, Innocentius III, in concilio Lateranensi, statuit, ut saltem in anno, scilicet in pascha, semel fideles communicarent.

Dicitur: In Pascha, id est, juxta Ecclesiæ praxim et bullam Eugenii IV, quæ incipit *Fide magna*, intra quindenam paschalem, a dominica palmarum inclusive usque ad dominicam in Albis etiam inclusive. Possunt episcopi tempus ante vel post extendere. In quibusdam diœcesibus totum tempus quadragesimæ reputatur paschale quoad communionem. Possunt etiam non solum parochi, ut fert decretum, sed etiam concessarii ex causa rationabili differre particulares ultra quindenam paschalem; cum enim in confessione excipienda gerant vices parochi, eadem pollent facultate quoad communionem.

Petes 1° ubi et a quo sumenda est communio paschalis?

Resp. sumendam esse in propria parochia a proprio sacerdote. Ita communius et securius; quamvis enim in canone: *Omnis utrius que sexus*, id clare non exprimatur, innuitur tamen. Insuper parochus in jure communi in Clementina *Religiosi*, l. 5, tit. 7, est solus minister Eucharistiæ dispensandæ, ut nemo sine ejus, vel episcopi, aut papæ licentia possit illam dispensare. In privilegiis autem quibus id conceditur religiosis, excipitur *dies paschæ*, seu dies resurrectionis. Ita Paulus IV, bulla *Cum sicut*. Et Clemens VIII, qui anno 1592, definivit adversus quosdam pastores Duacenos posse sæculares religiosis approbatis sua peccata confiteri sub expressa conditione: « Dummodo tamen iidem sæculares Christi fideles sacramentum Eucharistiæ die festo paschalis resurrectionis in propria parochia, ab eorum parocho sumant.» Vide tract. de Religione, dissert. 6, a. 7. *Dies* vero *paschæ*, sive *dies resurrectionis* non intelligitur materialiter de ipso die paschæ, sed de communione quæ ex præcepto Ecclesiæ debet fieri tempore paschali. Unde quovis tempore paschali, etiam ipsa die resurrectionis, religiosi possunt per se, vel per sacerdotes sæculares, in suis ecclesiis, Eucharistiam ministrare petentibus ex devotione, quos constat satisfecisse, aut satisfacturos præcepto in sua parochia.

Eximuntur autem ab hac obligatione communicandi in propria parochia, 1° sacerdotes qui ubivis celebrant satisfaciunt præcepto communionis paschalis; tum quia canon *Omnis utriusque sexus* loquitur de suscipientibus, nimirum ab alio, non de celebrantibus; tum quia ita fert consuetudo recepta; 2° religiosi omnes quibus sufficit recipere communionem in suis ecclesiis; 3° religiosorum privilegiatorum commensales, qui præceptum adimplent communicando in ipsis religiosorum ecclesiis ex privilegiis pontificum, Clementis IV, bulla *Virtute conspicuos*, Innocentii VI, bulla *Religionis fervor* Leonis X, bulla *Dum intra mentis arcana*; Pauli III, bulla *Licet debitum*; 4° peregrini et alii absentes tempore paschali a sua parochia ad quam accedere commode non possunt, satisfaciunt præcepto communionis paschalis, communicando in ecclesia parochiali loci ubi transeunter reperiuntur. An autem communicando alibi, satisfaciant? non liquet; 5° eximuntur ii quibus parochus permittit alibi quam in propria parochia communicare, ad quod sufficere potest assensus parochi interpretativus, ut si quis ex justis causis fundate præsumeret parochum consensurum si peteretur, cum voluntate post factum ipsi indicandi.

Sed quid de eo qui habet duo domicilia? Communicare debet in ea parochia in qua habitat tempore paschali. Utrum vero satisfaciat qui communicat in ecclesia cathedrali quæ non est propria parochia? Videtur quod non; tum quia nomine parochiæ intelligitur in jure, « districtus ecclesiæ presbyteri; » tum quia pastor non satis agnosceret qui præceptum ad implerent, nec parochiani sat suum parochum agnoscerent; tum denique quia usus est contrarius.

Petes 2° an qui sive culpabiliter sive inculpabiliter non communicavit in paschate, sit

[1] Hic a 10, ad 5

liber a præcepto usque ad sequens pascha?

Suppono eum qui de consilio pastoris vel confessarii omisit communicare in paschate, teneri communicare tempore designato a pastore vel confessario, quia cum uterque habeat facultatem prorogandi tempus communionis paschalis, currit adhuc istud tempus pro isto pœnitente, proindeque viget adhuc pro illo præceptum communionis paschalis. Unde peccat contra hoc præceptum si malitiose apponat impedimentum ejus adimpletioni, ut si non vellet se ad eam disponere. Quæstio est itaque extra hunc casum : ad quam

Resp. negative: Quia hoc præceptum duo importat: primum, ne communio differatur ultra annum; alterum, ut fiat tempore paschali. Quantum ad communionem ut paschalem, ad eam amplius non tenetur, quia cum elapsum sit tempus pascale, facta est illi impossibilis: sicut qui non audit sacrum die dominica, non tenetur audire die lunæ, quia est onus affixum diei qui transiit. At quantum ad communionem ultra annum non differendum, tenetur ad illam statim moraliter, et quo magis sine causa differt, eo magis præceptum transgreditur et peccat, quia tempus non est determinatum ut finiatur obligatio, sed ne ultra præcepti adimpletio differatur: sicut qui termino præfixo non solvit debitum, non ideo extinguitur obligatio solvendi, sed e contra magis urget.

Supponit responsio quod ille, de quo est quæstio, non communicavit a paschate præcedenti. Nam si in decursu anni communicavit, videtur quod possit differre usque ad finem anni computando a tempore quo ultimo communicavit, ut sic ultra annum non differat communionem, quod est quod intendit præceptum.

Nec obstat quod parochi urgeant ad communicandum omnes qui non communicaverunt in paschate; sic enim se gerunt parochi, quia ex communiter accidentibus supponunt eos non communicasse toto anni decursu; sic enim plerumque accidit ut qui non communicant in paschate, nec per anni decursum communicaverint.

Ex hac responsione colliges, quod qui prævidet futurum impedimentum communicandi intra quindenam paschalem, ea nondum inchoata, si ab ultimo paschate non communicavit, teneatur prævenire : non quidem ut satisfaciat præcepto communionis ut paschalis, quod nondum obligat: sicut qui prævidet se non posse audire sacrum die dominica, non tenetur audire die sabbati ; sed ut satisfaciat præcepto communionis annuæ, seu non differendi communionem ultra annum, quod urget toto anni tempore.

Dixi : Quindena paschali nondum inchoata; quia ubi semel inchoata est, urget præceptum communionis paschalis. Unde si prævideat futurum impedimentum ultimis diebus, debet primis diebus præceptum adimplere, etiamsi ante quindenam communicasset: sicut qui die festo mane prævidet futurum impedimentum audiendi ultimum sacrum, debet aliud prius audire.

§ IV.

Utrum per communionem sacrilegam adimpleatur præceptum tam divinum quam ecclesiasticum communicandi?

Dico : Neque divino, neque ecclesiastico præcepto communicandi satisfit per communionem sacrilegam.

De præcepto divino videtur certum; Christus enim, ut dicit Trid., sess. 13, cap. 2 : « Sumi voluit hoc sacramentum tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur et confortentur viventes vita illius qui dixit: *Qui manducat me, ipse vivet propter me:* Joan. 6. atqui qui communicat sacrilege, non sumit Eucharistiam ut cibum spiritualem animæ, sed ut venenum, juxta illud Apost. 1 Cor. 11 ; *Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit:* ergo.

Prob. de præcepto ecclesiastico: 1° ex hac propositione damnata ab Innocent. XI, anno 1679, die 2 Martii: «Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem» : unde nunc est certa et in praxi tenenda.

2° Ecclesia, cap. *Omnis utriusque*, præcipit ut Eucharistia singulis annis reverenter suscipiatur: atqui qui sacrilege communicat non suscipit reverenter: ergo. Confirm. Ecclesia in quantum potest, repellit indignos a communione : ergo non nisi dignam communionem vult et præcipit.

3° Ecclesia non condidit novum præceptum, sed divinum determinavit quoad tempus : ergo idem præcipit quod divinum : atqui divino non satisfit per communionem sacrilegam, ut dictum est : ergo nec ecclesiastico.

4° Nemo satisfacit præcepto naturali aut superioris sumendi cibum ad vitam corporalem conservandam, qui sumit voluntarie vene-

num, aut apponit impedimentum ne proficiat cibus : ergo similiter.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Ecclesia non præcipit actus internos : atqui esse in statu gratiæ pro communione est quid internum : ergo.

Resp. dist. maj. Ecclesia non præcipit actus pure internos, conc.; actus internos necessario conjunctos cum externis, ut hi constituantur in certa specie moris, subdistinguo: Non præcipit directe, transeat; indirecte, neg. Præcipit autem Ecclesia communionem ut cibum spiritualem et unitivum Christo, qui non potest esse talis sine statu gratiæ, et ideo hunc statum indirecte præcipit. Pro ampliori hujus argumenti solutione vide quæ dixi in tract. de Legibus, dissert. 4, a. 1, et in tract. de Relig., dissert. 2, a. 8, § 8.

Obj. 2° : Modus præcepti non cadit sub præcepto, ut etiam nos docuimus dum de legibus, et patet; quod enim quis ex vana gloria audiat sacrum, aut faciat eleemosynam, satisfacit præcepto : atqui quod quis digne et in statu gratiæ communicet, est modus præcepti : ergo.

Resp. dist. maj. Modus præcepti, præcepto ipso non expressus, aut non necessarius ut substantia operis præcepti constituatur in certa specie moris, non cadit sub præcepto, conc. maj.; si sit ipso præcepto expressus, aut sit ita intrinsecus ut sit necessarius ad hoc quod opus præceptum constituatur in certa specie moris, neg. Jam autem modus digne communicandi ipso præcepto exprimitur, cum dicitur: Reverenter suscipiat, et Ecclesia indignos a communione repellat. Item est sic intrinsecus ut sit necessarius ad hoc quod communio sit cibus spiritualis et spiritualiter nutritivus, sub qua ratione præcipitur : sicut attentio interna ad horas præcipitur, quia est necessaria, ut recitatio horarum constituatur in specie actus religionis et orationis.

Inst. 1° : Quando modus operis præcepti præcipitur, intervenit duplex præceptum, unum de substantia operis, alterum de modo : atqui potest impleri præceptum de substantia operis, non impleto præcepto de modo, ut patet in præcepto de audienda reverenter missa. Qui enim audit missam ex pravo fine, puta videndi puellam, non audit reverenter, et tamen satisfacit præcepto quoad substantiam operis, ita ut non teneatur alteram missam audire : ergo similiter.

Resp. dist. min. Potest impleri præceptum de substantia operis, non impleto præcepto de modo, si præceptum de modo non includatur in præcepto de substantia, conc.; secus, neg. Hic autem præceptum de modo includitur in præcepto de substantia, quia præcipitur actus, seu sumptio Eucharistiæ, ut cibus animæ, quæ non est talis nisi digne sumatur. Et ad exemplum de præcepto audiendi missam disparitas est, quod, non obstante malo fine extrinseco, possit adhuc reverenter audire missam, si nempe corpore et mente illi adsit ; id enim solum præcepit Ecclesia. At qui in statu peccati mortalis communicat, nullo modo reverentiam, quam Ecclesia præcipit, servat.

Inst. 2° : Qui accepto stipendio pro missa, illam celebrat in malo statu, suæ obligationi satisfacit : ergo et Ecclesiæ præcepto.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod sacrificium missæ, quantum ad valorem ex opere operato, et orationes nomine Ecclesiæ recitatas, æquivaleat sacrificio boni sacerdotis : id autem solum tenetur applicare danti stipendium. At communio annua indigne facta non est proficua, sed nociva communicanti.

Inst. 3° : Qui in statu peccati mortalis adimplet satisfactionem injunctam a confessario, satisfacit ipsius præcepto : ergo similiter in nostro casu.

Resp. neg. conseq. Disparitas est 1° quod ad virtutum officia, sive sint satisfactoria, sive alterius generis, non requiratur gratia habitualis sicut in communione, sed sufficiat actualis; alioquin omnia infidelium et peccatorum opera essent peccata, quod est damnatum in Baio. 2° Satisfactio injungitur a confessario, non ut per viam meriti peccatorum veniam obtineat, quæ jam supponitur obtenta, sed ut aliquam pœnam pro peccatis sustineat, et malis habitibus, per assuetudinem peccandi comparatis, obsistat : qui fines obtinentur per satisfactionem etiam in malo statu peractam. At per communionem sacrilegam nihil nisi damnatio acquiritur.

Obj. 3° : Saltem finis præcepti non cadit sub præcepto: sic quamvis maceratio corporis sit finis jejunii, qui jejunat, et non maceratur, satisfacit præcepto : atqui nutritio spiritualis est finis præcepti de communione : ergo nutritio spiritualis non cadit sub hoc præcepto.

Resp. 1° posse totum concedi absque conclusionis detrimento. Non enim dicimus simpliciter nutritionem spiritualem actualem cadere sub præcepto, sed quod cibus assumptus sit spiritualiter nutritivus, nec positive impe-

diatur quin actu nutriat, ad quod sufficit, quod digne et in statu gratiæ recipiatur, ita quod si per impossibile digne et reverenter susciperetur, et non sequeretur actualis nutritio spiritualis, nihilominus satisfieret præcepto. Cum ergo ille cibus indigne susceptus non sit spiritualiter nutritivus saltem proxime, et positivum impedimentum apponatur, ne nutriat, non satisfacit præcepto qui indigne sumit : sicut qui sumeret cibum venenatum, vel impediret ne cibus ordinarius nutriat, non censeretur satisfacere præcepto naturali de sumendo cibo pro conservanda vita corporali.

Resp. 2° dist. maj. Finis præcepti qui necessario per se non sequitur ex medio quod præcipitur, ut maceratio corporis ex jejunio, non cadit sub præcepto, conc.; qui per se necessario sequitur ex medio quod præcipitur, subdistinguo : Non cadit directe sub præcepto, conc.; indirecte, neg. Hoc ipso enim quo præcipitur medium ex quo per se necessario sequitur finis, etiam ipse finis censetur sub eodem præcepto cadere : ex digna autem et reverenti communione quæ præcipitur, sequitur per se necessario nutritio spiritualis, ideoque cadit sub eodem præcepto.

Inst. : Baptismus est institutus ad regenerationem spiritualem : atqui ipsa gratia spiritualis non cadit sub præcepto ; qui enim ficte suscipit Baptismum, non est regeneratus spiritualiter, et tamen satisfacit præcepto, cum iterum baptizari non debeat : ergo.

Resp. 1° neg. min. Ad probat. dico quod ratio cur non debeat iterum baptizari, non est quia satisfecit præcepto, sed quia Baptismus non est iterabilis sicut communio, et sic præceptum factum est ipsi impossibile.

Resp. 2° neg. conseq. Disparitas est quod Baptismus ficte susceptus habeat aliquem effectum, nempe characterem, qui compatitur statum peccati, et cujus virtute dum reviviscet Baptismus, plenum habebit effectum, quod non potest dici de Eucharistia.

Ex dictis colliges eum, qui in malo statu sumpsit Viaticum, non satisfecisse præcepto divino, ideoque ad illud iterum sumendum teneri, nisi obstet vel scandalum, vel infamia, vel prohibitio Ecclesiæ de non bis communicando in uno die : quod an ita sit, consulat quisque praxim suæ ecclesiæ.

§ V.

Quid sit censendum de frequenti et quotidiana communione ?

Hac de quæstione hodie magno æstu disputatur occasione operis gallice conscripti a R. Patre Joanne Pichon, Soc. Jesu, cui titulus, *L'Esprit de Jésus-Christ et de l'Église sur la fréquente communion*, in quo auctor multis argumentis pugnat pro frequenti, imo et quotidiana communione, quibusdam Ecclesiæ præsulibus illi plaudentibus, aliis et pluribus, datis mandatis et institutionibus, illi contradicentibus, atque virga censoria improbantibus. Inter hos conflictus, nihil accuratius, nec solidius arbitror posse dici circa hanc materiam, quam quod dixit Angelicus Doctor hic, a. 10, ubi ex professo quærit « utrum liceat quotidie hoc sacramentum sumere? » Unde ejus menti et litteræ inhærens,

Dico [1] quod circa usum hujus sacramenti duo possunt considerari, unum quidem ex parte ipsius sacramenti, cujus virtus est hominibus salutaris ; et ideo utile est quotidie ipsum sumere, ut homo quotidie ejus fructum percipiat: unde S. Ambros., l. 4 de Sacrament., c. 6, dicit: « Si quotiescumque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere: qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. » Alio modo potest considerari ex parte sumentis, in quo requiritur ut cum magna devotione et et reverentia ad hoc sacramentum accedat. Et ideo si aliquis se quotidie ad hoc paratum inveniat, laudabile est quod quotidie sumat : Unde S. August., serm. 28, de Verbis Dom., cum dixisset: « Accipe quotidie quod quotidie tibi prosit », subjungit: « Sic vive, ut quotidie merearis accipere. » Sed quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta hujus devotionis occurrunt propter corporis indispositionem vel animæ, non est utile omnibus hominibus quotidie ad hoc sacramentum accedere, sed quotiescumque se ad illud homo invenerit præparatum: unde in lib. de Eccles. Dogmatibus, c. 53, dicitur: « Quotidie Eucharistiæ communionem accipere nec laudo, nec vitupero. »

Hæc S. Doctor [2] in corpore articuli; et cum sibi tertio loco objecisset quod ad reverentiam huic sacramento debitam pertineat ab illo abstinere, respondet quod reverentia hujus sacramenti habeat timorem amori conjunctum

[1] Hic. a. 10, o. [2] Ib. ad 3.

(unde timor reverentiæ ad Deum dicitur timor filialis), ex amore enim provocatur desiderium sumendi, ex timore autem consurgit humilitas reverendi. Et ideo utrumque pertinet ad reverentiam hujus sacramenti, et quod quotidie sumatur, et quod aliquando abstineatur : unde S. Aug. dicit ep. 118: « Si dixerit quispiam non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius contra, faciat unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum ». Neque enim litigaverunt inter se Zachæus et ille centurio, cum alter eorum gaudens suscepit Dominum, alter dixit, non sum dignus, ut intres sub tectum meum; ambo Salvatorem honorificantes, quamvis non uno modo; amor tamen et spes, ad quæ semper S. Scriptura nos provocat, præferuntur timori. Unde et cum Petrus dixisset: *Exi a me, Domine, quia homo peccator sum*, respondit Jesus : *Noli timere*. Hæc iterum S. Th.

Dices : Juxta principium D. Th. q. 79, a. 8, 0, quod nos de Sacramentis in genere, dissert. 3, a. 4, propugnavimus, peccata venialia affectu retenta, aut actu exercita in actuali sumptione hujus sacramenti, ut distractio voluntaria, non impediunt effectum ejus primarium, scilicet augmentum gratiæ habitualis, ad quod sufficit status gratiæ: ergo cuilibet qui se prudenter existimat esse in statu gratiæ consulendum est ut frequenter, imo et quotidie communicet, non obstantibus peccatis venialibus quibus afficitur, aut quæ actu committit communicando.

Resp. neg. conseq. 1° Quia licet communicans in statu gratiæ cum peccatis venialibus affectu retentis aut actualiter commissis, acquirat augmentum gratiæ habitualis ; cum tamen huic sacramento, totum Christum continenti, debeatur præ cæteris maxima et singularis reverentia, negari non potest quod frequenter aut quotidie ab ipsum accedere scienter cum affectu ad venialia, aut actu ea committendo, sit saltem irreverentia venialis. Præstat autem Deum non offendi venialiter, quam hominem acquirere aliquod leve augmentum gratiæ. 2° Majus augmentum gratiæ recipiet rarius communicando et melius se disponendo, quam sæpius communicando in solo statu gratiæ cum actualibus peccatis venialibus : sic enim, ut diximus, minimum quod potest gratiæ augmentum recipit. 3° Non debet tantum attendi ad fructum recipientis, alioquin non quotidie, sed pluries in die oporteret communicare; sed ad dignitatem et majestatem illius qui recipitur, quocum tam familiaris et frequens conversatio longe majorem exigit condignitatem et dispositionem ex parte accipientis, quam rara ejus frequentatio, ut in ipsis humanis patet.

Posset etiam objici exemplum sacerdotum qui quotidie aut frequenter celebrant, cum tamen aliquorum vita non sit purior, nec charitas ferventior quam plurium laicorum; sed discrimen est quod sacerdotes sint ex officio quasi mediatores inter homines et Deum, quem interpellare debent pro populo, et quod sacrificium quod offerunt prosit ex opere operato omnibus fidelibus vivis et defunctis et toti Ecclesiæ; non sic laici, nec eorum communiones. Neque tamen excusandi sunt sacerdotes qui mores suos conformiter ad dignitatem suam componere non curant.

Hucusque dicta conformia sunt decreto Innocentii XI, quod ad majorem præcedentium confirmationem et pleniorem tum confessariorum cum communicantium instructionem hic subjiciendum duxi, cum quibusdam propositionibus damnatis præsentem materiam spectantibus.

Decretum Innocentii XI de sacræ communionis usu, datum anno 1679.

Cum ad aures sanctissimi D. N. fide dignorum testimonio pervenerit in quibusdam diœcesibus vigere usum quotidianæ communionis, etiam in feria sexta Parasceves, et simul affirmari eamdem quotidianam communionem præceptam esse a jure divino.... Cum autem hæc Sanctissimus consideranda commiserit S. Congregationi cardinalium concilii Tridentini interpretum, eadem S. Congregatio, prævia matura discussione supra prædictis unanimi sententia ita censuit. Etsi frequens quotidianusque sacro-sanctæ Eucharistiæ usus a SS. Patribus fuerit semper in Ecclesia probatus; nunquam tamen aut sæpius illam percipiendi, aut ab ea abstinendi, certos singulis mensibus aut hebdomadis dies statuerunt, quos nec concilium Trid. præscripsit, sed quasi humanam infirmitatem secum reputaret nihil præcipiens, quid cuperet tantum indicavit. « Cum, inquit, optaret quidem sacro-sancta synodus, ut in singulis missis fideles adstantes sacramentali Eucharistiæ perceptione communicarent ». Idque non immerito, multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variæ ob negotia spiritus alienationes, multæ e contra gratiæ et Dei dona par-

vulis concessa : quæ cum humanis oculis scrutari non possumus, nihil certe de cujusque dignitate atque integritate et consequenter de frequentiori aut quotidiano vitalis panis esu potest constitui. Et propterea quoad negotiatores ipsos attinet, frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus, confessariorum secreta cordis explorantium, judicio est relinquendus, qui est conscientiarum puritate et frequentiæ fructu et ad pietatem processu, laicis negotiatoribus et conjugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis præscribere debebunt. In conjugatis autem hoc amplius animadvertent, cum B. Apostolus nolit eos invicem fraudare, nisi forte ex consensu ad tempus ut vacent orationi: eos serio admoneant, tanto magis ob sacratissimæ Eucharistiæ reverentiam continentiæ vacandum, puriorique mente ad cœlestium epularum communionem esse conveniendum . In hoc igitur pastorum diligentia potissimum invigilabit, non ut a frequenti aut quotidiana sacræ communionis sumptione, unica præcepti formula aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituantur, sed magis quid singulis permittendum per se aut parochos seu confessarios sibi decernendum putet; illudque omnino provideat, ut nemo a sacro convivio, seu frequenter seu quotidie accesserit, repellatur ; et nihilominus det operam ut unusquisque digne pro devotionis et præparationis modo, rarius aut crebrius dominici corporis suavitatem degustet. Itidem moniales quotidie sacram communionem petentes admonendæ erunt, ut in diebus ex earum ordinis instituto præstitutis communicent; si quæ vero puritate mentis eniteant et fervore spiritus ita incaluerint, ut dignæ frequentiori aut quotidiana sanctissimi sacramenti perceptione videri possint, id illis a superioribus permittatur . Proderit etiam præter parochorum et confessariorum diligentiam , opera quoque concionatorum uti, et cum eis constitutum haberi, ut cum fideles ad Sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod facere debent) accenderint, statim de magna ad illud sumendum præparatione orationem habeant ; generatimque ostendant, eos qui ad frequentiorem aut quotidianam salutiferi sibi sumptionem devoto studio excitantur, debere, sive laici negotiatores sint, sive conjugati, sive quicumque alii, suam agnoscere infirmitatem, ut dignitate sacramenti ac divini judicii discant cœlestem mensam, in qua Christus est, revereri, et si quando se minus paratos senserint, ab ea abstinere seque ad majorem præparationem accingere. Episcopi vero, in quorum diœcesibus viget hujusmodi devotio erga Sanctissimum Sacramentum , pro illa gratias Deo agant, eamque ipsi, adhibito prudentiæ et judicii temperamento, alere debebunt, et ab eorum officio postulari sibi maxime persuadebunt, nulli labori aut diligentiæ parcendum, ut omnis irreverentiæ et scandali suspicio in veri et immaculati Agni perceptione tollatur, virtutesque ac dona in sumentibus augeantur : quod abunde continget, si ii qui devoto hujusmodi studio, divina præstante gratia, tenentur, seque sacratissimo pane frequentius refici cupiunt, suas vires expendere, seque probare cum timore et charitate assueverint..... Porro episcopi et parochi seu confessarii redarguant asserentes communionem quotidianam esse de jure divino..... Et facta de præmissis omnibus ac de verbo ad verbum relatione, Sanctitas Sua probavit, ac præsens decretum typis dari ac publicari voluit. In quorum etc.

F. Card. Columna *Præf.*

Notandæ sunt insuper sequentes propositiones damnatæ. Prima: « Arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers» ; est damnata ab Alexandro VIII. Secunda : « Sacrilegi sunt judicandi qui jus ad communionem percipiendam prætendunt antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint »; damnata est ab eodem . Tertia : « Frequens confessio et communio, etiam in iis qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis »; damnata est ab Innocentio XI.

Ex hucusque dictis et relatis constat esse secundum se laudabilius et utilius frequenter quam raro communicare, nullas tamen posse statui regulas certas pro frequentiori vel rariori communione , sed standum esse judicio prudentis et intelligentis confessarii, qui, attenta personarum conditione, majori vel minori dispositione, majori vel minori fructu, frequentius aut rarius communionem præscribere debet.

ARTICULUS II.

DE COMMUNIONE SUB UTRAQUE SPECIE.

Labente sæculo decimo quarto, Petrus Dresdensis, Pragæ in Bohemia ludimagister, coadjuvante Jacobello Misnensi, famoso concionatore, usum calicis jam antiquatum, ut necessarium resuscitavit. Ab his errorem

Joannes Hus hausit, unde hussitæ. Hi in duas sectas divisi sunt: altera thaboritarum, sic dicti a civitate Thabor, quam in quodam monte ædificavit Zisca tyrannus, et in qua erexerat trecentas mensas communioni sub utraque specie destinatas, ad quas feruntur una die accessisse triginta hominum millia; altera calixtinorum ab usu calicis dicta.

Carlostadius, nascente lutheranismo, eumdem errorem propugnavit. Lutherus vero varius admodum et inconstans fuit circa hanc materiam. Primo usum calicis indifferentem dixit; tum docuit ad solum concilium generale, non ad privatos episcopos pertinere ea de re quidquam definire; deinde negavit id posse concilium generale; postea dixit quemlibet sacerdotem teneri utramque speciem fidelibus offerre, his autem liberum esse utramque vel unam sumere; tandem lib. de Visitatione Saxonica, damnat communionem sub una specie, tanquam Christi institutioni contrariam. Calvinus, lib. 4 *Instit.*, c. 17, scripsit communionem sub una specie ex officina diaboli prodiisse, nec posse ex præcepto Christi, aliter quam sub utraque specie suscipi; et ita sentiunt omnes calvinistæ, qui tamen præsentiam realem negant.

Inter catholicos quidam sunt, qui quamvis agnoscant nullum esse præceptum de communione sub utraque specie, et omnem gratiam ad salutem necessariam conferri per unam speciem, sicut per duas, contendunt tamen præter hanc gratiam necessariam ad salutem, aliquam majorem conferri per utramque speciem quam per unam. Ita Melchior Cano ex nostris, Antonius Uglio Franciscanus, et quidam alii, quorum sententiam intactam reliquit concilium Trid.

Primo ergo dogma catholicum statuemus contra hæreticos; 2° contra laudatos theologos disputabimus: unde sit

§ I.

Utrum communio sub utraque specie sit necessaria ex præcepto divino?

Dico: [1] Fideles laici, aut sacerdotes non consecrantes, nullo præcepto divino tenentur communicando sumere utramque speciem.

Ita post concilium Constantiense et Basileense definivit Tridentinum, sess. 21, can. 1, his verbis: « Si quis dixerit ex Dei præcepto vel necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles, utramque speciem Eucharistiæ sacramenti sumere debere, anathema sit. »

Prob. Præceptum divinum pro laïcis et clericis non consecrantibus, communicandi sub utraque specie, erui non potest, neque ex facto Christi instituentis hoc sacramentum, neque ex Scriptura Sacra, neque ex antiqua Ecclesiæ praxi, neque ex SS. Patribus, neque ex natura sacramenti: ergo non extat. Patet consequentia a sufficienti enumeratione in antecedente quod est probandum.

Non ex facto Christi instituentis hoc sacramentum: non enim omnia quæ fecit Christus in institutione hujus sacramenti, facienda præcepit, alioquin laïci et mulieres possent et deberent consecrare, et post cœnam communicare.

Non ex S. Scriptura. Urgent potissimum hæretici illud Joan. 6 : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* At respondet Trid., sess. 21, cap. 1: « Qui dixit : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis,* dixit quoque ibidem : *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum;* et qui dixit : *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem habet vitam æternam;* dixit etiam ibidem : *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita;* et denique qui dixit : *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo;* dicit nihilominus : *Qui manducat hunc panem vivet in æternum.* » Imo ut observant theologi post nostrum Joannem de Ragusio in concilio Basileensi, Christus in hoc capite undecies mentionem fecit de hoc sacramento sub specie panis, quater autem tantum sub nomine carnis et sanguinis. Ex quibus liquido patet ipsum intendisse non tam modum sumendi, quam rem sumendam, et solam speciem panis sufficere ad salutem. Cum enim corpus et sanguis sint sub qualibet specie, qui sumit unam speciem, manducat corpus et bibit sanguinem. De hoc et aliis S. Scripturæ locis iterum in sol. arg.

Non ex antiqua Ecclesiæ praxi. Fatemur quidem ultro, primis Ecclesiæ sæculis usque ad duodecimum, non infrequentem fuisse communionem sub utraque specie: unde in eo probando oleum et operam perdunt hæretici; at negamus fuisse usurpatam tanquam necessariam ad salutem, aut ex præcepto divino, siquidem in multis casibus omitteretur, et fieret sub alterutra specie : 1° tempore apo-

[1] Hic a. 12, o.

stolorum ; 2° in communione infirmorum; 3° in communione infantium ; 4° in communione domestica ; 5° in communione publica: quod paulo latius est explicandum et probandum.

Leginus in Actibus apostolorum, cap. 2, de primis fidelibus, quod *perseverantes erant in doctrina apostolorum et communicatione fractionis panis et orationibus :* ubi nulla mentio calicis. Neque verisimile est Nazaræos initio nascentis Ecclesiæ, cum permitterentur adhuc legalia, conversos, vino, quod ipsis prohibitum erat, usos fuisse.

In communione infirmorum constat unam tantum speciem porrectam fuisse ex Eusebio, lib. 6 *Hist.*, cap. 44, ubi narrat sacerdotem misisse per puerum ad Serapionem morti proximum exiguam Eucharistiæ partem, ac jussisse ut madefactam, seu ut vertit Valesius, « in aqua intinctam seni in os instillaret, qua ille paulatim absorpta continuo animam exhalavit » ; ex Paulino diacono, qui in vita S. Ambrosii refert Honoratum Vercellensem tradidisse S. Ambrosio in extremis posito, « Domini corpus, quo accepto, ubi deglutivit, emisit spiritum, Viaticum secum ferens » : nihil de calice ; item ex Uldarico, l. 1 Consuet. Cluniacens., c. 8, et l. 3, c. 28, ubi refert Cluniacenses ante sexcentos annos dare infirmis unam speciem panis vino non consecrato intinctam, et asservare pro Viatico absque specie vini quatuor hostias « in pixide et in aurea columba super altare pendente. »

In communione infantium datam aliquando fuisse illis unam tantum speciem probant sequentia. S. Cyprianus, tract. de Lapsis, refert, tanquam testis oculatus, infantulam quæ panem vino mixtum de idolothitis comederat, cum illi sicut aliis præsentibus diaconus porrigeret sacrum calicem, « Os labiis obturantibus premere», et calicem recusare, quem cum reluctanti infudisset diaconus « tunc sequitur singultus et vomitus, in corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. » Ibi nulla mentio panis, quem si puella accepisset, pari ratione evomuisset, quod non dicitur; neque dici potest in illo calice panem mixtum fuisse; id enim est fingere, præsertim cum usus communionis intinctæ tempore S. Cypriani esset incognitus, cujus prima mentio occurrit in concil. Braccarensi, cap. 1, art. 675, ubi improbatur. Evagrius, lib. 4 *Hist.*, cap. 36; Nicephorus, lib. 17, cap. 25, et alii referunt vetustam fuisse plurium ecclesiarum consuetudinem, micas panis eucharistici, quæ ex publica fidelium communione supererant feria quarta vel sexta, pueris scholas frequentantibus distribuere: de qua nos supra contra lutheranos dum de permanentia Eucharistiæ.

Quantum ad communionem domesticam, refert S. Basilius , epist. 28, ad Cæsariam Patriciam, fideles tempore persecutionis, et omnes qui per eremum monasticam vitam agebant, asportare secum Eucharistiam , ut tempore opportuno communionem sumerent: quod etiam dicit Tertull., l. ad Uxorem, cap. 5; S. Cyprianus, serm. de Lapsis; S. Ambrosius, orat. de Obitu fratris sui Satyri; S. Aug., serm. 222, et alii. Id autem intelligi non potest, ut plurimum saltem, nisi de specie panis; tum quia laudati Patres, præsertim S. Augustinus, scribunt mulieres solitas sumere Eucharistiam de manu sacerdotis in linteamine mundo, quod non potest intelligi de specie vini; tum quia, ut testatur S. Cyrillus Jerosol., *Catechesi* 5, et Nazianzenus, orat. cont. Arianos, sola species panis dabatur laïcis in manu a sacerdote, calix autem non porrigebatur illis nisi per manus sacerdotis aut diaconi, neque fas erat illis illum tangere; tum quia vinum diu servari non poterat, facile enim acescit et corrumpitur.

Tandem etiam in communione publica aliquando porrectam fuisse solam speciem panis, aut saltem liberum fuisse unam vel duas species sumere, probatur ex momentis sequentibus. S. Leo, serm. 4 de Quadrag., refert manichæos, ne deprehenderentur et tuto manerent Romæ, accedere ad sacram mensam cum fidelibus, sed speciem panis tantum sumere, nunquam speciem vini, quod fel draconis et a patre diabolo esse dicebant ; hocque indicio, quod nunquam sumerent species vini, dicit esse detegendos: consequenter præcipit omnibus utramque speciem sumere: porro si præceptum divinum fuisset omnibus utramque speciem sumendi, nec cuique fuisset licitum ab hoc usu recedere, diu latere non potuissent manichæi, sed ad primam communionem agniti fuissent, nec opus erat ut utramque speciem sumere præciperet S. Leo. S. Hieronymus , epist. 22, ad Eustoch., narrat fuisse Romæ quasdam virgines ita abstemias et a vino abhorrentes, ut nec in ipsis mysteriis speciem vini sumerent; quam ob causam a mulieribus vino deditis vocabantur *miserœ* et *manichææ*. Venerabilis Beda, l. 2 *Hist.*, c. 5. scribit idololatras quosdam in Anglia dixisse pontifici Eucharistiam post missarum solemnia distribuenti: « Quare non et nobis porrigis

panem nitidum quem et patri nostro dabas et populo adhuc in Ecclesia dare non desistis?» Tandem hunc usum invicte probat missa quæ dicitur *Præsanctificatorum*, quam ex antiquissima consuetudine Latini celebrant die Parasceves, et Græci sæpius in quadragesima, quippe qui non nisi dominicis, sabbatis et festo annuntiationis consecrant, aliis autem diebus missam *præsanctificatorum* in sola specie panis prius consecrata celebrant. Sic statuit concilium Trullanum anno 692, can. 52.»

Quod autem respondent hæretici vinum contactu particulæ hostiæ consecratæ quæ illi admiscetur, consecrari, sicque duplicem speciem sumi, figmentum est apertum, cum certum sit solis verbis Domini, non contactu alterius rei consecratæ, specierum consecrationem perfici. Et Ordo Romanus antiquissimus in officio feriæ quintæ hebdomadæ sanctæ, dicit fideles die Parasceves communicare absque sanguine. Unde quando infra dicit vinum consecratum misceri vino non consecrato, et istud « sanctificari per omnem modum », atque archidiaconum confirmare *sanguine dominico,* » quos communicaveret pontifex corpore dominico, non loquitur ibi de ritu diei Paresceves, non enim ista die sanguis Christi cum vino non consecrato miscebatur, sed de ritu aliis diebus servari solito, quo aliqua pars vini consecrati infundi solebat in calicem vino non consecrato plenum, ex quo bibebant fideles.

Non ex SS. Patribus : patet ex laudatis superius, et amplius patebit ex solutionibus objectionum.

Non tandem ex natura sacramenti; quia sub una specie totus Christus continetur, tota ratio sacramenti salvatur et gratia ad salutem necessaria confertur : ergo. Prima pars ant. ex a. 1 dissert. 4 patet. Prob. secunda pars : Ratio sacramenti consistit in significando et efficiendo. Quantum ad significationem, hoc sacramentum significat Christum præsentem, passionem ejus, refectionem animæ spiritualem per gratiam,et unionem fidelium inter se et cum Christo capite : atqui una species significat totum Christum præsentem, quia totus in una continetur; significat passionem ejus, quia corpus solum vi verborum ponitur sub specie panis seorsum a sanguine; significat refectionem spiritualem animæ, quia proponitur ut cibus, et quamvis ad refectionem corporalem requiratur cibus et potus, in refectione tamen spirituali non distinguitur inter cibum et potum, præsertim in hoc sacramento in quo cibus continet potum et potus cibum ; significat tandem unionem fidelium inter se et cum Christo, quatenus ex multis granis unus panis efficitur. Quantum vero ad efficientiam hujus sacramenti, causat gratiam cibantem et nutritivam : atqui hanc non minus causat una species quam ambæ, quia signa sensibilia in sacramentis non causant gratiam ex se ipsis, sed ex virtute sibi impressa:in hoc autem sacramento,loco virtutis impressæ, est ipse Christus totius gratiæ fons et origo, qui totus et integer sub una specie sicut sub utraque continetur : ergo par est efficacia unius speciei ac utriusque; et inde sequitur ulterius quod per unam speciem conferatur tota gratia necessaria ad salutem sicut per utramque, quod est tertia pars antecedentis. An autem conferatur major per utramque speciem, sed non necessaria ad salutem, dicemus § sequenti.

Prob. insuper conclusio duplici argumento. 1° Si communio sub utraque specie esset necessaria jure divino, nunquam auferri potuisset usus calicis absque resistentia et plurium commotione : atqui non solum in prioribus sæculis, ut vidimus, communio sub una specie in pluribus casibus fuit in usu, sed a sæculo duodecimo ad finem decimi tertii sæculi usus calicis fere ubique abrogatus fuit nullo reclamante : ergo. 2° Ad hominem. Si communio sub utraque specie esset jure divino necessaria,nulla auctoritas humanaposset in ea dispensare, sicut quia aqua est jure divino necessaria ad Baptismum, nulla humana auctoritas potest dispensare ut conferatur sine aqua : atqui calvinistæ in Disciplina ecclesiastica, cap. 12, a. 7 et 10, dispensant cum abstemiis et cum iis quibus grave est calicem post alios sumere, ut possint communicare sub sola specie panis, modo protestentur se id non facere in despectum : ergo sibi contradicunt hæretici.

Dico 2° : Ecclesia justis de causis prohibuit laicis usum calicis.

Has causas perstringit Catechismus Romanus,p. 2 de Eucharistia, num. 50.Prima est ut periculum effusionis vitaretur, quod in tanta populi frequentia, ubi senes, tremuli, juvenes incompositi communicare debent, vix alioquin vitari posset. Secunda, cum Eucharistia ægrotis præsto esse debet, timendum erat ne, si diutius vini species asservaretur, acesceret. Tertia, ut servaretur uniformitas in hoc sacramento unitatis; sunt enim multi abstemii qui a vino abhorrent, sunt alii quibus repugnat

ex eodem calice bibere post sordidos, fœtidos et nauseabundos; et in pluribus provinciis ex maxima vini penuria, nec ad illas sine maximis expensis ac non nisi difficillimis itineribus con vehi potest. Quarta, convellenda erat duplex hæresis, prima Jacobelli qui damnabat sacrilegii eos qui unam tantum speciem sumebant, altera eorum qui negabant sub qualibet specie totum Christum contineri.

Petes utrum usus calicis non sit aliquando licitus laicis ?

Resp. 1° Certum est Ecclesiam, sicut prohibuit, ita justis de causis posse laicis permittere usum calicis ; quia, ut ait Trid. sess. 21, cap. 2, « Hæc potestas perpetuo in Ecclesia fuit, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret. » Communicare autem sub una vel duplici specie non pertinet ad substantiam sacramenti, ut patet ex dictis, sed est res disciplinæ. Unde concilium Basileense Bohemis et Moravis usum calicis permisit, idem indulsit Germanis Pius IV, sed infelici exitu.

Resp. 2° dist. certis in casibus licere de facto laicis sumere species vini : 1° si sit periculum ne ab hæreticis effundantur aut profanentur; 2° Si sacerdote post sumptionem corporis defuncto, non adsit alter sacerdos qui species vini remanentes et corrumpendas consumat; 3° si sanguinem effusum sacerdos lambere recuset; 4° ex privilegio : sic imperatores et reges Galliæ, dum inaugurantur, communicant sub utraque specie; similiter diaconus et subdiaconus summo pontifici solemniter celebranti assistentes.

Solvuntur objectiones.

Quamvis præcipua hæreticorum argumenta præoccupata sint inter probandum, ad ampliorem tamen eorum confutationem.

Obj. 1° : Sicut ex hoc quod dixit Christus : *manducate*, colligitur præceptum de specie panis sumenda; ita ex hoc quod dixit : *Bibite ex eo omnes*, colligitur a fortiori præceptum de specie vini sumenda : ergo.

Resp. 1° neg. suppositum ant. Non enim ex hoc verbo, *manducate*, colligimus præceptum sumendi speciem panis ; istud enim verbum, sicut et ista : *Bibite ex eo omnes*, sunt verba distribuentis et invitantis, non præcipientis : colligitur autem præceptum communicandi, maxime ex Joan. 6 : *Nisi manducaveritis*, etc. 2° Esto laudata verba importarent præceptum, illud spectasset præsentes duntaxat, ut manifestum est ex hoc quod additur : *Et biberunt ex illo omnes.*

Si petas cur Christus dixerit de calice: *Bibite ex eo ommes*, et non dixerit de pane: *Manducate ex hoc omnes*, si omnes non teneantur bibere?

Resp. 1° Christum etiam dixisse de pane : *Manducate ex hoc omnes*, sentiunt S. Ambrosius, l. 4 de Sac., c. 5 ; Paschasius, l. de Corp. Christi, c. 15; S. Thom. in 4, d. 8, q. 2, a. 1, qq. 2 et 5. Et ita dixisse legitur in canone Missæ, quamvis id non referant evangelistæ. Sed 2° dato non ita Christum dixisse de pane, sicut de calice, ratio in promptu est ; quis partem panis divisam unicuique suam manducandam distribuebat, at vinum in uno et eodem calice bibendam omnibus porrigebat, ne ergo unus totum biberet, dixit : *Bibite ex eo omnes.*

Inst. 1° : Marci 13, ℣. 37, dicit Christus apostolis : *Quod vobis dico, omnibus dico :* ergo.

Resp. id verum esse de his quæ tunc Christus dicebat apostolis : dicebat autem tunc : *Vigilate.* Porro multa dixisse Christum apotolis quæ non omnibus dicebat plusquam manifestum est; alias omnibus dictum esset : *Quorum remiseritis peccata, etc.*,et plura alia.

Inst. 2° : Hæc verba : *Hoc facite in meam commemorationem*, non solum apostolos, sed et proportionaliter omnes respiciunt, ut alibi diximus : ergo.

Resp. hæc verba quæ leguntur tantum apud Lucam 22 et Apost. 1 Cor. 11, dicta fuisse immediate post consecrationem panis, ante consecrationem vini ; et Apostolus postquam de pane consecrato dixit absolute : *Hoc facite in meam commemorationem*, versu seq. 26, addit conditionate de calice : *Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem*, id est, si bibatis, vel cum bibitis, bibite in meam commemorationem : non ergo præcepit, ut absolute bibatur, sed si bibatur, in ejus commemorationem bibatur. Unde versu sequenti 27 sub disjunctione dicit : *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini :* ex quo manifestum est corpus et sanguinem posse seorsim sumi. Addo quod etsi hæc verba : *Hoc facite*, etc., essent dicta de utraque specie, rem sumendam afficerent, non sumendi modum.

Inst. 3° : ex Apost. loco citato: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat :* ergo.

Resp. Apostolum id unum his verbis intendisse, ut Corinthii abstinerent ab indigna communione, non autem ut sumerent sub una vel duplici specie. Patet ex particula *sic*, et ex eo quod subjungit : *Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit ;* ubi particula *enim* aperte demonstrat ipsum non modum sumptionis, sed dispositionem sumptioni necessariam intendisse.

Inst. 4° ex celebri loco Joan. 6 : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* : ergo.

Resp. 1° ut ante, Christum his verbis præscripsisse non modum manducandi et bibendi seorsum, sed sumendi rem ipsam, scilicet corpus et sanguinem suum quæ continentur sub una specie sicut sub utraque; idque patet non solum, ut diximus, ex hoc quod in eo capite pluries adscribat effectum hujus sacramenti sumptioni solius speciei panis, sed etiam quia ibi præscribit medium vitæ conservandæ: medium autem conservandæ vitæ spiritualis non consistit in modo sumendi seorsum species panis et vini, sed in re contenta sub istis : continetur autem sub una specie sicut sub utraque. 2° Non constat num particula et in his verbis debeat sumi copulative an disjunctive; cum enim Christus alloqueretur Capharnaitas, qui non litigabant de modo sumendi sub una vel duplici specie, sed de re ipsa, scilicet de carne et sanguine Christi, videtur quod horum verborum sensus sit : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et nisi biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis,id est, Si neque manducaveritis, neque biberitis, ex quo sequitur alterutrum esse faciendum, non necessario utrumque. Quo sensu dicitur Exod. 21 : *Qui percusserit patrem et matrem, moriatur ;* ad quam tamen pœnam subeundam sufficit alterutrum occidisse. 3° Multa sunt præcepta Ecclesiæ data, non per singulos, sed per aliquos adimplenda. 4° Insolenter et absque omni pudore hæretici vim faciunt in his verbis, atque ea nobis objiciunt, cum ipsi ea non intelligant nisi de manducatione spirituali per fidem.

Obj. 2° : SS. Patres, dum de Eucharistia sermonem habent, referunt fideles eam sub utraque specie ex lege et præcepto sumere : ergo.

Resp. SS. Patres attendere ad usum communem suis temporibus communicandi sub utraque specie, qui hoc ipso quo erat communis, et ex disciplina Ecclesiæ recepta, poterat dici lex et præceptum, præsertim cum aliquando revera fuerit lata lex de ejusmodi communione, ut tempore S. Leonis et Gelasii occasione manichæorum. At nunquam dixerunt SS. Patres id esse juris divini.

Inst. 1° : S. Justinus martyr, *in Apolog.* 2, dicit apostolos in Evangelio tradidisse Christum sibi præcipisse communicare sub utraque specie. Et S. Cyprianus , seu auctor sermonis de cœna Domini : « Lex, inquit, usum sanguinis prohibet, Evangelium præcipit ut bibatur » : ergo.

Resp. Christum et Evangelium revera præcipere apostolis et sacerdotibus communicare sub utraque specie, seu sanguinem bibere, sed non laicis; vel attendebat S. Cyprianus ad rem sumendam, non ad modum sumendi; qui enim sumit speciem panis, manducat corpus et bibit sanguinem, qui continetur concomitanter sub specie panis.

Inst. 2° : Idem S. Cyprianus, epist. ad Cœcilium, dicit quosdam in calice non observare quæ Christus tradidit et instituit : ergo.

Resp. S. Cyprianum ibi redarguere aquarios qui puram aquam sine vino consecrabant.

Inst. 3° : Paschasius, l. de Corpore Christi, c. 15, post hæc verba : *Accipite et bibite ex eo omnes*, dicit : « tam ministri, quam reliqui credentes : Hic est calix » : ergo.

Resp. Paschasium vel accommodasse hæc verba : *Bibite ex eo omnes* ad usum sui temporis, vel intelligendum de sanguine latente sub specie panis. Bellarminus et quidam alii non infundate suspicantur interpolatum esse textum Paschasii, et loco *bibite* restituendum esse *comedite ;* quod patet ex integra periodo quæ sic habet : « Hic solus est qui frangit hunc panem, et per manus ministrorum distribuit credentibus dicens : Accipite et bibite ex hoc omnes » : ubi clarum est præcedentia verba exigere *comedite,* et non *bibite,* et eo magis quod Christus porrigendo calicem non dixerit: *Accipite et bibite,* sed *bibite* tantum ; dixit autem : *Accipite et comedite.*

Inst. 4° : S. Chrysostomus, hom. 18 in 2. Cor., dicit : « Est ubi nihil differt sacerdos a subdito, ut quando fruendum est horrendis mysteriis ; similiter enim omnes ut illa percipiamus digni habemur : non sicut in veteri lege partem quidem sacerdos comedebat, partem autem populus; verum unum corpus proponitur, et poculum unum ; ergo.

Resp. S. Chrysostomum sicut plures alios, respicere ad usum sui temporis quo Eucharistia

offerebatur sub utraque specie; vel, ut interpretatur Sylvius, vult S. Doctor in hoc differre sacrificium vetus et novum, quod in veteri divideretur victima per partes, quarum una uni, altera alteri cederet; in novo autem tota et integra victima singulis datur, quia totus Christus sub qualibet specie continetur.

Inst. 5° : Gelasius papa apud Gratianum de Consec., d. 2, cap. 12, jubet ut omnes « integra sacramenta percipiant aut ab integris arceantur, quia divisio unius ejusdemque mysterii, sine grandi sacrilegio non potest prævenire »: ergo.

Resp. 1° Gelasium, successorem S. Leonis, de quo in probationibus, hoc suo decreto ferire manichæos quorum error et fraus suo tempore adhuc durabant; loquitur enim de his qui superstitione obstricti vinum non sumebant, quod videtur indicare manichæos. Hi autem sacrilege mysterium dividebant, quatenus non admittebant utramque speciem esse sacramentum, et tantum sub una quantum sub altera contineri; non sic autem dividunt fideles, qui sub una specie communicant. 2° Juxta alios, qui dubitant an istud decretum sit Gelasii, successoris S. Leonis, damnat duntaxat quosdam sacerdotes qui ex quadam superstitione post consecrationem sumebant tantum corpus et non sanguinem; idque videtur aperte colligi ex titulo canonis qui sic est: « Corpus Christi sine ejus sanguine sacerdos non debet accipere ». Hæc solutio est Auctoris hic a. 12, ad 1, fundata et facilis; prima tamen est communior.

Inst. 6° : Juxta Gelasium non sumunt integrum sacramentum qui non communicant sub utraque specie : ergo.

Resp. dist. ant. Non sumunt integrum sacramentum ex parte signi, conc.; ex parte rei significatæ et contentæ, neg.

Inst. 7° : Christus instituit Eucharistiam ut memoriale suæ passionis: atqui sine sumptione calicis non commemoratur passio : ergo.

Resp. neg. min. Hoc ipso enim quo sumitur species panis sub qua vi verborum solum corpus ponitur, significatur separatio ejus a sanguine, et sic commemoratur passio. Equidem expressior est significatio passionis quando utraque species seorsim sumitur, sed hæc pertinet ad Eucharistiam ut est sacrificium, non ut est sacramentum, quod sine illa expressiore passionis significatione substantialiter subsistit ; sicut licet immersio in Baptismo expressius significet sepulturam Christi quam infusio, subsistit tamen per infusionem.

Obj. 3° : Christus calicem instituit pro omnibus et jus illud petendi omnibus concessit ; ergo eo privari non possunt fideles.

Resp. dist. ant. Christus calicem instituit pro omnibus, etc., absolute, neg.; sub directione Ecclesiæ, et dependenter ab ejus voluntate, conc. Equidem Christus ipsum sacramentum Eucharistiæ instituit absolute pro omnibus, nec possunt fideles legitime postulantes eo privari, sicut nec Confirmatione, Matrimonio, et aliis sacramentis. At quantum ad ejus dispensationem sub una vel duplici specie, illam reliquit dispositioni Ecclesiæ, quia est res disciplinæ tantum, cum una species æque prosit ad salutem ac duæ.

§ II.

Utrum major gratia conferatur communicanti sub utraque specie, quam sub una ?

Nullam gratiam ad salutem necessariam conferri communicanti sub utraque specie, quæ communicanti sub una non conferatur, definivit concilium Trid., sess. 21, cap. 3, et patet ex dictis, idque concedunt theologi contra quos hic disputamus. Quæstio ergo est tantum an non conferatur major gratia, licet non necessaria ad salutem.

Dico : [1] Per se loquendo, major gratia non confertur communicanti sub utraque specie quam sub una. Est communis.

Dixi : Per se loquendo ; quia si in sumptione secundæ speciei intendatur fervor charitatis, per accidens, et ratione majoris dispositionis, confertur major gratia.

Prob. conclusio. Non confertur major gratia communicanti sub bina specie, quam communicanti sub una, ratione specierum ; species enim ex se non habent vim causandi gratiam, ut jam dictum est ; non ratione rei contentæ sub illis, quia totus et integer Christus continetur sub una, sicut sub utraque specie ; non ratione significationis, quia quælibet species significat concomitanter totum Christum ; non tandem ratione modi significandi, quia effectus sacramentalis attenditur equidem secundum significationem, sed non secundum modum significandi ; alioquin majorem gratiam inferret immersio in Baptismo quam infusio aut aspersio, majorem trina immersio quam una, nam aliter et expressius significat sepulturam Christi immersio quam infusio aut aspersio, et expressius adhuc trina immersio

[1] Hic a. 12, ad 3, et opusc. de Sac. alt., c. 2.

quam una: ergo ex nullo capite confertur major gratia communicanti sub bina specie quam sub una.

Obj.: Alius est effectus cibi, alius potus:ergo.

Resp. 1° in refectione spirituali non attendi discrimen inter potum et cibum, eadem enim res spiritualiter nutrit et refrigerat, quæ sunt effectus cibi et potus. 2° In hoc sacramento potus continetur in cibo, et cibus in potu, sicut in humanis lac est infanti simul cibus et potus.

Inst. 1°: Qui bis recipit Christum, plus gratiæ recipit, quam qui semel tantum: atqui qui communicat sub duplici specie, bis recipit Christum: ergo.

Resp. dist. maj. Qui bis recipit Christum in ordine ad diversam refectionem, plus recipit gratiæ, etc.,conc.; in ordine ad eamdem refectionem, neg.; alias qui sumeret plures hostias, aut hostiæ partes in eadem communione, vel calicem pluribus haustibus, plus reciperet gratiæ quam qui unam tantum hostiam, aut calicem uno haustu sumeret.

Repones disparitatem esse quod plures hostiæ sint ejusdem rationis, similiter plures haustus calicis; species vero panis et vini sint diversæ rationis: ergo.

Resp. dist. ant. Species panis et vini sunt diversæ rationis in ratione signi, conc.; ex parte rei significatæ, neg.; est enim utrobique eadem res significata, effectus autem attenditur ex parte rei significatæ.

Inferes: Ergo qui sumpsisset solam speciem panis in triduo mortis, minorem gratiam recepisset quam si utramque, quia tunc res significata non erat eadem in utraque specie, cum corpus mortuum esset tunc a sanguine separatum. Subsumo: Atqui Eucharistia non est modo majoris efficaciæ, quam erat tunc: ergo.

Resp. 1° data illatione, nihil sequi contra conclusionem nostram quæ est de Eucharistia secundum præsentem statum. Cum autem subsumitur non esse nunc majoris efficaciæ quam tunc, verum est si totum quod nunc sumitur, scilicet corpus et sanguis, tunc sumeretur: at cum tunc corpus esset separatum a sanguine, totum non potuisset sumi, nisi sumendo utramque speciem. 2° Quibusdam videtur negandam esse illationem, quia cum divinitas, quæ est causa principalis gratiæ, semper esset hypostatice unita corpori, arbitrantur quod tunc tantam gratiam causaret unius speciei sumptio quam duplicis.

Urgebis: Si eadem gratia in sumptione utriusque speciei conferatur, confertur in prima vel secunda sumptione: non in prima, alias secunda superflueret; non in secunda, alias sacerdos moriens post primam sumptionem gratia sacramenti privaretur: ergo.

Resp. Quamvis non sit omnino certum quando gratia conferatur, probabilius est tamen conferri ad sumptionem primæ speciei, sicut accideret si quis partes hostiæ divisæ successive sumeret; quia, subjecto bene disposito, non videtur ratio cur differatur effectus; istæ enim duæ sumptiones constituunt unum sacramentum, quod ad instar causæ naturalis operatur per aliquid sui cum primum potest, et alioquin sequeretur inconveniens de quo in instantia. Neque tamen inutiliter sumitur secunda species, quia id exigit perfectio sacrificii, et potest per accidens causare majorem gratiam, si subjectum sit melius dispositum.

Insistes: Referunt historiæ Clementem VI, anno 1341, concessisse regi Galliæ communionem sub utraque specie «ad gratiæ augmentum»: ergo.

Resp. hanc concessionem esse admodum suspectæ fidei. 1° Quidam referunt factam regi Galliæ, alii regi Angliæ. Clemens VI electus est pontifex anno 1342, et hæc concessio dicitur facta anno 1341. 2° Clemens VI floruit ante concilium Constantiense, in quo primum lege generali lata usus calicis fuit prohibitus. 3° Data veritate hujus concessionis, intelligendum augmentum gratiæ, non *ex opere operato*, sed ex *opere operantis*, et ratione majoris dispositionis, quam usus calicis, utpote magis expressivus passionis Christi, natus erat causare, præsertim in eo qui ex majori devotionis affectu hanc licentiam postulabat.

Dices: S. Th. supra q. 74, a. 1, dicit ex Ambrosiastro, corpus Christi sub specie panis dari pro salute corporis, et sanguinem sub specie vini pro salute animæ; unde canit Ecclesia ex ipso: « Quibus sub bina specie carnem dedit et sanguinem, ut duplicis substantiæ totum cibaret hominem »: ergo utriusque effectus sunt diversi.

Resp. hæc esse dicta per accommodationem seu appropriationem, propter similitudinem corporis ad corpus, et proportionem seu affinitatem sanguinis ad animam: sicut enim anima est principium vitæ, ita aliquo modo sanguis; quamvis aliunde corpus valeat pro salute animæ et sanguis pro salute corporis. Sic in divinis per appropriationem omnipotentia tribuitur Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto, quamvis hæc attributa sint tribus personis communia.

ARTICULUS III.

QUIBUS SIT EXHIBENDA, QUIBUS DENEGANDA COMMUNIO SACRAMENTALIS?

Postquam vidimus de necessitate et obligatione communionis sacramentalis, quærimus de ejus subjecto, quibus scilicet debeat dari vel denegari? Et quæstio est 1° de non baptizatis, 2° de peccatoribus, 3° de infantibus, 4° de amentibus, 5° de energumenis, 6° de damnatis ad mortem, 7° de pœnitentibus in mortis articulo, 8° de mortuis. Pro quarum quæstionum resolutione,

Dico 1° : Non est exhibenda communio sacramentalis non baptizatis; quia nemo censetur hujus sacramenti capax, qui non sit ingressus Ecclesiam et factus exterius ejus membrum, quod fit per Baptismum. Unde non legimus communionem unquam fuisse exhibitam catechumenis, quamvis charitate seu virtute perfectis.

Dico 2° Peccatoribus publicis evidentia facti vel juris, [1] sive publice, sive occulte petant, deneganda est communio sacramentalis extra mortis articulum. Peccatoribus occultis publice petentibus est danda, ex facto Christi erga Judam, et propter tranquillitatem Ecclesiæ et reipublicæ; occulte petentibus deneganda. Hanc conclusionem pro meritis expendimus in tract. de Sacram. in genere, dissert. 6, a. 2, quo lectorem remitto, ne eadem tædiose repetam.

Unum aut alterum duntaxat addam. Primum, peccator publicus cui deneganda est communio, dicitur, non is præcise cujus peccatum est aut fuit publicum, sed alio duplici sensu. 1° Is cujus status peccaminosus est publicus, id est de quo moraliter notorium est quod sit in statu peccati, puta quia pergit in crimine, vel nulla apparet aut præsumitur pœnitentia. 2° Dicitur peccator publicus in ordine ad privationem communionis, is qui, licet legitime confessus et justificatus, nondum tamen sic vitam emendavit, ut scandalum publicum ex enormitate et infamia criminum secutum reparaverit. Hi sunt qui referuntur in ritualibus, ut in rituali Romano : « Excommunicati, interdicti, manifestique infames, ut meretrices, concubinarii, fœneratores, magi, sortilegi, blasphemi, et alii ejus generis peccatores.» Propter alia igitur peccata communia, etsi publica, non est deneganda communio, saltem inconsulto episcopo, quia per confessionem, imo et ipsam communionem, reparatur scandalum ex his peccatis communibus sequi natum; atque hæc est praxis communis.

Alterum est quod peccatori publico in uno loco, probabilius deneganda sit communio petenti in alio loco in quo non est publicus, si tamen facile posset probari ejus crimen ex loco ubi publicum est; quia in hac hypothesi non currit pro illo ratio ob quam diximus posse dari peccatori occulto, nimirum turbatio Ecclesiæ et reipublicæ ex impotentia probandi crimen occultum. Vide loco citato. Neque refert quod iste habeat jus ad famam in eo loco ubi ejus crimen est publicum, quia non habet jus ut eam per novum sacrilegium conservet: unde sibi imputet.

Dico 3° : Infantibus olim in quibusdam locis exhibita fuit Eucharistia, non ex necessitate salutis, sed ob probabiles rationes, ut diximus a. 1 hujus dissert., § 1, ex concilio Trid., puta ad augmentum gratiæ cujus sunt capaces infantes baptizati, et qua confortabantur in adolescentia contra persecutiones tunc frequentes; item ut abstraherentur ab idolorum sacrificiis, in quibus pars idolothytorum etiam infantibus distribuebatur.

At nunc consuetudine contraria [1] ecclesiæ Occidentalis vim legis habente, non licet amplius Eucharistiam infantibus dare. Adducta est autem Ecclesia ut antiquum usum abrogaret, partim propter reverentiam tanto sacramento debitam, quam utilitati parvulorum, in re non necessaria ad salutem, prætulit; vix enim aut ne vix infantes possunt Eucharistiam suscipere sine periculo irreverentiæ; partim quia nesciunt quid faciunt et carent devotione; partim ut penitus convelleretur sententia illorum qui contendebant infantes baptizatos sine sacramentali Eucharistiæ perceptione, juxta SS. Patres, salvari non posse.

Dixi: Ecclesiæ Occidentalis; quia Orientales, ut fertur, antiquum morem adhuc retinent; neque tamen ideo sunt absolute damnandi, cum id ad disciplinam, quæ variabilis est, pertineat.

Dico 4° : Amentibus qui nunquam habuerunt usum rationis pariter neganda est communio [2]; est enim eadem ratio de illis ac de infantibus. Iis vero qui aliquando fuerunt sui compotes, si tunc apparuit in eis aliqua devotio hujus sacramenti, saltem in hoc quod christiane vixerint, debet in articulo mortis hoc sacramentum exhiberi, nisi sit periculum vo-

[1] Hic q. 80, a. 6, o.

[1] Ib. a. 9, ad. 3. [2] Ibid. o.

mîtus aut expuitionis alteriusve irreverentiæ. Ita decernitur in concilio Carthaginensi 4, can. 7: refertur cap. *Is qui* 26, q. 60; in concilio Arausicano 1, can. 3 et in Catechismo Romano, num. 49.

Quantum ad semifatuos [1], si valeant distinguere hunc cœlestem cibum a profano, debet ipsis exhiberi in articulo mortis et in paschate tantum. Idem dicendum de surdis et mutis a nativitate, si per signa vel nutus ostendant dolorem de peccatis et discretionem inter hunc cibum et profanum.

Dico 5° : Energumenis [2], dum sunt sui compotes, exhibenda est communio, non solum in articulo mortis et in paschate, sed etiam aliis temporibus juxta judicium prudentis confessarii. Quamvis aliquando in quibusdam ecclesiis arcerentur a sacra mensa, ut constat ex l. 8 Constitut. Apostol., cap. 7, et ex antiquis liturgiis, secundum quas diaconus, post exitum cathecumenorum, clamabat : « Exite, energumeni » : non tamen ubique, nec diu iste mos viguit ; contrarium enim præscribitur, can. 74 concilii Araus. 1 ; idem legimus in collat. Cass., collatione 7, c. 29 ; apud S. Aug., l. 12 *de Civit.*, c. 8 et S. Prosper., lib. *de Prædict. et Promiss. Dei*, c. 6. Hanc rationem profert Cassianus : « Magis namque, inquit, ac magis inimicus insultabit obsesso, cum eum a cœlesti medicina viderit segregatum, tantoque dirius et frequentius attentabit, quanto eum a spirituali remedio longius senserit abdicatum. »

Dico 6° : Praxis denegandi Eucharistiam damnatis ad extremum supplicium olim viguit in Hispania, ut refert Soto, sed eam nunc exolevisse scribit Sylvius hic q. 80, a. 6, quæsito 1, sub finem, cui contrarium falso affingit Gaspar Juenin. Viget adhuc nunc in Gallia. At magis probanda videtur praxis contraria ; hæc namque sancitur in jure 2, p. Decreti causa 13, q. 2, cap. *Quæsitum* 30; in concilio Moguntino, anno 847, can. 80, ubi non est quæstio de absolutione a peccatis, ut prætendit Juenin, sed de communione quam appellat « Eucharistiam et communionem Viatici » ; in Tiburiensi, ubi laudatur canon. 12 concilii Nicæni ; in constitutione 91 S. Pii V ; et ne extra Galliam excurramus, in concilio Rhemensi, anno 630, statuto 11, ubi dicitur : « Cur ad mortem condemnatis renuitur Eucharistia, cum iis maxime conducat ad spem et securamen certi decessus et præsentis agonis? » Suffragantur consensus aliarum nationum eamdem praxim observantium, edicta Belgica, art. 10, et constitutio Caroli V. His adde præceptum divinum de sumendo Viatico in morte, a quo non videntur sufficienter eximere rationes Juenin. Dicit namque 1° damnatos ad mortem non amore justitiæ, sed timore pœnæ crimina sua plerumque detestari ; 2° reos, extremo supplicio afficiendos, esse exanimatos, nec posse distinguere inter hunc sacrum cibum et profanum ; 3° injuriam irrogari Christo, quod corpus in quod intravit, eodem die tortoris manu cum ignominia tractetur.

Ad primum, resp. detestationem criminum nihil conferre ad declinandam supplicii pœnam ideo non timore pœnæ dicendi sunt pœnitentes. Sed ita sit : nihil vetat Deum timore perculsis infundere gratiam contritionis. Ad secundum : Nostra sententia supponit reos esse sui compotes, quales revera sunt plerumque, cum admittantur ad confessionem sacramentalem. Ad tertium : Species in stomacho brevi corrumpuntur : unde corpori Christi nulla irrogatur injuria . In quibusdam tamen provinciis non afficiuntur supplicio nisi die sequenti communionem.

Dico 7° : Peccatoribus in ultimo exitu tantum pœnitentibus non est deneganda communio. Sequitur ex præcedenti et probatur ex concilio Nicæno 1 generali, can. 18 ; ex Carthag. 4, anno 398, can. 76, ubi legitur de illo qui reconciliationem petit in infirmitate : « Si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem et infundatur ori ejus Eucharistia » ; ex concilio Agathensi, anno 506, can. 15, ubi habetur : « Viaticum omnibus in morte positis non negandum » ; ex concilio Araus. 1, can. 3; ex Innocentio I, epist. 1, ad Exuperium; ex Innocentio III, cap. *Quod in te*, l. 5 decretal., tit. 38, de Pœnit. et Remiss. Equidem fateor contrariam praxim aliquando fuisse observatam in Africa et Hispania; at fuit quarumdam ecclesiarum tantum, nec constans nec diuturna. « Observatio prior, inquit Innocentius I citatus, durior ; posterior, interveniente misericordia, inclinatior. »

Dico 8° : Abusum dandi Eucharistiam mortuis reprobavit concilium Carthag. 3, anno 397, can. 5, his verbis : « Placuit ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur : dictum est a Domino: Accipite et edite; cadavera autem nec accipere possunt nec edere. » Idem concilium Trullan., can. 83, et Antissiodorense in Gallia, anno 578, can. 12. Emanavit verisimiliter iste abusus ex simplicitate fidelium, qui existimabant sic posse satisfieri præcepto de

[1] Ibid. [2] Ib. ad. 2.

sumendo Viatico, et id esse mortuis aliquod salutis subsidium.

Inolevit pariter alter usus apponendi supra pectus mortuorum hostiam consecratam quacum inhumabantur, quod factum legimus a S. Basilio in ejus vita apud Amphilochium, et a S. Benedicto erga corpus monachi defuncti quod e sepulcro ejectum inventum fuerat, apud S. Greg., lib. 2 *Dialog.*, cap. 24.

Hunc usum originem duxisse ex causis sequentibus conjiciunt auctores : 1° ne corpora mortuorum ejicerentur e sepulchris, ut contigerat monacho S. Benedicti; 2° ne in corpora defunctorum desævirent dæmones; 3° ut hoc ritu averterentur fideles a superstitione gentilium, qui mortuis obolum imponebant solvendum vectori Acherontis.

ARTICULUS IV.

DE DISPOSITIONIBUS REQUISITIS AD PERCIPIENDAM COMMUNIONEM SACRAMENTALEM.

Quædam se tenent ex parte animæ, quædam ex parte corporis.

§ 1.

Dispositiones requisitæ ex parte animæ.

Dico 1° : Cum Eucharistia sit sacramentum vivorum, [1] supponit in recipiente statum gratiæ saltem prudenter existimatum : unde qui cum conscientia peccati mortalis illud recipit, grave peccatum sacrilegii committit; 1° quia, juxta Apost. 1 Cor. 11: *Qui manducat indigne, judicium,* id est, condemnationem, *sibi manducat non dijudicans corpus Domini.* Item fit *reus corporis et sanguinis Domini,* quasi ipsum rursus crucifigeret. 2° Quia quicumque hoc sacramentum suscipit, ex hoc ipso significat se esse per charitatem Christo unitum, et ejus membris incorporatum : ergo qui cum conscientia peccati mortalis hoc sacramentum suscipit, falsitatem committit in re maxima.

Dico 2° : Nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis se contritum existimet, debet absque præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere, nisi desit illi copia confessarii, et urgeat necessitas communicandi. Quod si urgente necessitate sacerdos, absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.

Ita in terminis concilium Trid., sess. 13, cap. 7, et iterum sic can. 11 : « Statuit atque declarat ipsa sancta synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat ».

Fundatur hæc obligatio in illo Apost. 1 Cor. 11 : *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat* : hanc autem probationem « consuetudo ecclesiastica », inquit Trid., cap. 7 citato, semper intellexit sacramentalem confessionem.

Neque refert quod ad alia sacramenta vivorum suscipienda, non requiratur necessario confessio sacramentalis, sed sufficiat contritio; quia istud sacramentum, cum ipsum Christum Deum et hominem contineat, digniorem dispositionem et majorem reverentiam quam cætera requirit. Hinc

Colliges 1° hoc præceptum probabilius non esse tantum ecclesiasticum, aut apostolicum, sed etiam divinum; quia Apostolus prius dixerat: *Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis :* inter alia autem tradidit hoc præceptum. Et quamvis aliqui arbitrentur hæc verba : *Ego enim accepi*, etc., afficere tantum institutionem hujus præcepti quam refert, non præceptum se probandi quod statuit, probabilius tamen videtur quod afficiant etiam hoc præceptum; quia Apostolus ibi redarguit Corinthios quod illud non servarent : ergo jam erat positum. Verisimile est tamen Græcos, ante concilium Florent., hoc præceptum non apprehendisse ut divinum, siquidem eorum sacerdotes non præmittebant confessionem sacramentalem ante celebrationem, ut illis exprobravit Eugenius IV in concilio.

Colliges 2° dubitantem an sit reus peccati mortalis teneri præmittere confessionem, quia in dubio tutius est eligendum. Et hic est sensus communis doctorum et praxis communis fidelium.

Colliges 3° eum qui post confessionem legitime factam recordatur ante communionem peccati mortalis non confessi, probabilius teneri illud confiteri antequam communicet; quia licet sit indirecte remissum cum aliis, non est tamen confessum, est autem præceptum confitendi omnia mortalia: unde hoc peccatum omissum non est remissum, nisi sub aliquo onere, scilicet illud confitendi po-

[1] Ib. ad 6, o.

sica si redeat in mentem. Si dicas ipsum se probasse per confessionem : equidem se probavit, sed insufficienter, quia probatio requirit confessionem omnium peccatorum mortalium, quæ occurrunt memoriæ ante communionem.

Non diffiteor tamen oppositam sententiam esse probabilem, hac potissimum ratione quod ipse sit in gratia, et de hoc æque certus sit, ac si hoc peccatum confessus fuisset; ad nihil autem aliud requiritur confessio ante communionem, siquidem obligatio confitendi proveniat ex natura Pœnitentiæ,non Eucharistiæ, quæ secundum se non requirit nisi statum gratiæ ; sicque videtur quod verba Tridentini dicentis accusanda esse omnia peccata pro tunc quorum conscientia habetur, sint intelligenda de peccatis quæ nec sunt indirecte remissa.

Cæterum, cum prima sententia sit communior et tutior, isque sit sensus communis fidelium, qui si recordentur alicujus peccati omissi in confessione, solent redire ad confessarium ante communionem, ab hac praxi nullatenus sunt avocandi.

Colliges 4° ex verbis Tridentini licitum esse communicare cum sola contritione, absque præmissa confessione sacramentali, quando hæc duo simul occurrunt, defectus confessarii, et necessitas communicandi. Sed difficultas est quandonam censetur deesse copia confessarii, et adesse nescessitas communicandi.

Quantum ad copiam confessarii, censetur deesse 1° quando non adest præsens confessarius, et ita distat ut adiri non possit sine gravi incommodo, propter vel longiorem distantiam, vel difficultatem aut periculum viarum, vel infirmam valetudinem, vel aeris intemperiem, aut quia instat hora celebrandi, nec potest sacrum sine nota differri; 2° si adsit confessarius, sed vel non est approbatus pro hac diœcesi, vel est surdus aut mutus, vel non vult audire, vel confessio ipsi fieri non potest sine interprete ; 3° si ex confessione alicujus peccati facienda præsenti confessario immineat grave damnum, puta fractio sigilli, graves inimicitiæ, et quidquid excusat ab integritate materiali confessionis : quo casu communicaturus, si hoc solum peccatum mortale habeat, non tenetur confiteri; si alia mortalia habeat, hæc confiteri debet, omisso illo ex quo timet damnum, illud alteri postea confessurus. Idem multi censent, quando adest confessarius communis non admissus ad reservata, et communicaturus habet reservatum: quod tamen alii negant propter defectum jurisdictionis in confessario, qui, juxta Tridentinum, nihil potest in reservata: unde dicunt communicaturum in hoc casu debere se gerere ac si non adesset confessarius : de qua difficultate specialius dicam dum de confessione. Non censetur autem deesse copia confessarii, si absente tuo ordinario, alter adsit, vel si tibi regulari desit confessarius tui ordinis præsente altero, cui tibi extra conventum licitum est confiteri.

Quantum ad necessitatem. Censetur adesse necessitas celebrandi, si alioquin vel ipse sacerdos, vel alter esset moriturus sine Viatico; quia licet non sit simpliciter necessarium, est tamen admodum utile in exitu, in quo insuper urget præceptum divinum de communione. 2° Quando parochus debet die festo celebrare, nec potest habere alium qui ejus vices suppleat; idem dic de vices ejus gerente. An autem id etiam sit dicendum de eo qui non ex officio, sed ex charitate tantum tenetur celebrare? Multi negant, quia populus non habet jus exigendi ab eo missam,et sic eam omittendo nullum jus violatur. Si tamen attendatur bonum spirituale communitatis, aut plurium, maxime quod nullo sacerdote celebrante in die festo natum sit sequi grave scandalum ; non auderem damnare qui ex his motivis celebraret confessione non præmissa; non tamen sequitur inde quod idem vel pastor possit celebrare ne ipse privetur missa in die festo, non enim currunt eædem rationes ; neque etiam, saltem probabilius, ut ipse vel parochianus faciat communionem paschalem, quippe quæ propter varias alias rationes potest differri. 3° Est necessitas quando celebratio vel communio omitti non potest sine scandalo aut gravi nota. Casus proponitur communiter : Si communicaturus aut celebraturus recordetur peccati mortalis non confessi, et communicaturus jam accesserit ad sacram mensam, celebraturus ascendit altare, aut debeat celebrare hodie pro defuncto præsenti, aut missam ad certam diem hebdomadæ renuntiaverit : hos casus ut plurimum admittimus, quia ut plurimum in his non potest omitti missa aut communio sine scandalo et gravi nota. Si tamen his seclusis posset præmitti confessio, puta si sacerdos posset ex honesto prætextu remittere missam in alteram diem, si ante consecrationem posset secreto confiteri uni ex suis ministris, ad id teneretur. Dico ante consecrationem, quia post consecrationem non debet interrumpi sacrificium.

Dices 1° : In his casibus sacerdos non potest celebrare sine vestibus sacris : ergo similiter non confessus. 2° In secundo casu præceptum audiendi sacrum in die festo est tantum ecclesiasticum; præceptum autem præmittendi confessionem celebrationi est, ut diximus, probabilius divinum, quod debet præferri ecclesiastico : ergo.

Resp. ad primum : Disparitas est 1° quod vestes sacræ per nihil aliud possint suppleri, confessio autem potest suppleri per contritionem. 2° Sensus communis fidelium sic intelligit prius præceptum, non posterius. Ad secundum : Esto præceptum præmittendi confessionem sit divinum, est tamen affirmativum quod non obligat pro semper, maxime quando observari non potest sine violatione juris alieni, detrimento boni spiritualis, scandalo et diffamatione.

Dictum est in conclusione ex concilio Trid. quod « si sacerdos conscius peccati mortalis, urgente necessitate absque, prævia confessione ob defectum confessarii celebret, teneatur quamprimum confiteri »; circa quas particulas plura sunt observanda.

Observandum est 1° his verbis contineri non simplex consilium, ut patet ex hac propositione damnata ab Alexandro VII : « Mandatum Tridentini factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum ».

Observandum 2° hoc præceptum spectare solos sacerdotes celebrantes, non laicos aut sacerdotes more laicorum communicantes. Patet ex terminis concilii : « Si sacerdos absque prævia confessione celebraverit », ubi nihil de laicis aut sacerdotibus more laicorum communicantibus. Ratio hujus discriminis verisimiliter fuit quod iste casus propter frequentem necessitatem celebrandi, sæpe contingat in celebrantibus, rarissime in communicantibus.

Observandum 3° quod si sacerdos post celebratam missam recordetur peccati mortalis, non teneatur vi hujus præcepti quamprimum confiteri, quia concilium loquitur tantum de sacerdote, qui conscius peccati mortalis celebravit; iste autem non celebravit conscius peccati mortalis. Utrum vero si inter celebrandum, sive ante, sive post consecrationem, peccati recordetur, teneatur hoc præcepto, dubium est, quia ex una parte ille celebrat conscius peccati mortalis; ex altera parte videtur quod concilium loquatur de eo qui conscius est ante celebrationem; dicit enim « absque prævia confessione », scilicet, prævia ad actum celebrandi. Tutius suadeo.

Observandum 4° quod, quamvis concilium loquatur tantum de sacerdote, qui conscius peccati mortalis ex necessitate, non præmissa confessione, celebrat; a fortiori eodem præcepto probabilius teneatur, qui absque necessitate, et habita copia confessarii, non præmissa confessione sacrilege celebrat. Si enim id requirat concilium ab eo qui necessitate compellente celebrat, ne eamdem necessitatem incurrat, quanto magis ab eo, qui sine ulla necessitate sacrilege celebrat, ne inde consuetudinem sacrilege celebrandi contrahat.

Observandum 5° το *quamprimum*, non intelligi quando suo tempore confitebitur, ut patet ex condemnatione hujus propositionis ab Alexandro VII : « Illa particula *quamprimum* intelligitur cum sacerdos suo tempore confitebitur. » Neque etiam intelligitur stricte et physice, quasi immediate post missam teneatur confiteri; nulla enim actio moralis sic præcipitur, nisi in præcepto exprimatur; sed intelligitur moraliter, id est, post unum vel alterum diem, nisi occurrant legitima impedimenta.

Officium Parasceves communius censetur a theologis comprehendi sub hoc præcepto Tridintini, quia dicitur communiter celebratio.

Hucusque dicta spectant dispositiones requisitas, ut quis non indigne accedat ad hoc sacramentum. Ut autem assequatur omnes mirabiles illius effectus de quibus infra, requiritur insuper fides viva, quia est mysterium fidei; spes firma, quia est pignus gloriæ; amor intensus Dei et proximi, quia est sacramentum charitatis et unitatis; memoria mortis et passionis Domini, quia jussit id fieri in sui commemorationem ; ac tandem omnium aliarum virtutum apparatus, quia omnium virtutum exemplar continet.

§ II.

Dispositiones ex parte corporis sunt duæ, jejunium et corporis mundities.

Jejunium.

Duplex distinguitur jejunium: unum ecclesiasticum quod consistit in abstinentia a certis cibis, et in una tantum refectione; alterum est jejunium naturæ quod consistit in abstinentia ab omni eo quatumvis minimo quod sumitur

per modum cibi aut potus, sive nutriat, sive non nutriat, modo tamen sit per stomachum alterabile et digestibile, alioquin posset dici jejunium physicum, sed non naturale.

Dico: Jejunium naturale requiritur ex præcepto ecclesiastico ad communionem [1], ita ut sumptio cujuscumque rei quantumvis in minima quantitate per modum cibi aut potus, aut medicinæ post mediam noctem, arceat sub peccato mortali a communione, nisi in certis casibus exceptis.

Ita sacrorum canonum auctoritate sancitum est, et universali Ecclesiæ consuetudine receptum, ut declaravit concilium Constantiense, sess. 13, his verbis: « Sacrorum canonum auctoritas laudabilis, et approbata consuetudo Ecclesiæ servavit et servat, quod hujusmodi sacramentum non debeat confici post cœnam, neque a fidelibus recipi non jejunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis a jure vel Ecclesia concesso vel admisso.»

Sic equidem statuunt concilia, Carthaginense 3, c.3; Trullanum, can. 27; Toletanum 7, anno 646, can. 2, ubi legitur: « Nullus post cibum potumve quemlibet minimum sumptum, missas faciat.»

Sic tradunt SS. Patres, Tertullianus, l. 2, *ad Uxorem*, cap. 5, dicens panem eucharisticum sumendum « ante omnem cibum »: S. Cyprianus, epist. 63, ad Cæcilium; S. Basilius, hom. 1, *de Jejunio;* S. Chrysost., hom. 27 in 1 Cor.; S. Aug. epist. 18, nunc 54, ad Januar.: « Placuit, inquit, Spiritui Sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os christiani prius dominicum corpus intraret quam cæteri cibi.»

Hujus legis plures congruentias adfert Auctor: [2] prima est ex S. Aug. propter reverentiam tanti sacramenti; secunda ut detur intelligi quod Christus (qui est res hujus sacramenti) et charitas ejus debeat primo fundari in cordibus nostris, secundum illud Matth. 6: *Quærite primum regnum Dei;* tertia propter periculum vomitus et ebrietatis.

Dices: Christus instituit et distribuit Eucharistiam post cœnam: ergo.

Resp. neg. conseq. Christus enim habuit speciales rationes: 1° secundum S. Aug. citatum, ut vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit arctius infigere cordibus et memoriæ discipulorum. 2° Voluit ut desineret vetus pascha, incipiente novo; et 3° ut memoriale passionis cum ipsa passione conjungeretur. Quapropter non præcepit quod deinceps tali ordine sumeretur, sed apostolorum et Ecclesiæ dispositioni reliquit modum dispensandi: unde ejus factum non potest trahi in exemplum.

Equidem olim in aliquibus ecclesiis Africanis feria quinta hebdomadæ sanctæ ob memoriam cœnæ dominicæ, et ad imitationem Christi, sacerdotes post cœnam celebrabant, et fideles communicabant; verum iste usus, quem, pro sua modestia, non audet condemnare S. Augustinus, non fuit universalis, nec diuturnus, sed a concilio Bracarensi I, sæculo sexto, vel, ut alii volunt, ineunte sæculo septimo, can. 16, fuit reprobatus, ac tandem consuetudine contraria ubique abrogatus.

Quantum ad *agapas*, quæ erant convivia a primis fidelibus in ecclesiis celebrari solita, verisimilius est apostolos, et præsertim Paulum, 1 Cor. 11, præcepisse ut post perceptam Eucharistiam fierent; sed et propter abusus non diu substiterunt.

Explicatur conclusio.

Dixi 1°: Post mediam noctem; quia in ecclesia Romana initium diei naturalis sumitur a media nocte, sicque hoc jejunium a media nocte est æstimandum, et ita communi usu æstimatur. Unde qui dubitat an aliquid sumpserit post mediam noctem, debet, tutius sequendo, abstinere a communione. Si dubium oriatur ex diversis horologiis diverso tempore sonantibus, et unum habeatur communiter, ut certa regula, alterum ut incerta, licet sequi primum, quia pro illo stat præsumptio veritatis; secus si neutrum alteri prævaleat. Id etiam advertendum quod probabilius loquendo, ad primum ictum campanæ hora duodecima sit elapsa.

Dixi 2°: In quantumvis minima quantitate; quia jejunium naturale consistit in indivisibili; non enim magis est jejunus naturaliter qui parum, quam qui multum manducavit: unde non admittit levitatem materiæ. Aliunde quando levitas materiæ in ipso præcepto exprimitur, ut in præsenti, levis materia non excusat: qui ergo micam panis, aut guttulam vini alteriusve liquoris deliberate per modum cibi aut potus sumpsisset, peccaret mortaliter communicando.

Dixi 3°: Per modum cibi aut potus: ad quod requiritur quod ab extrinseco intromittatur per os in stomachum, sitque ab eo alterabile et digestibile, etiamsi forte non nutriat: sic enim communi hominum sensu intelligitur aliquid sumi per modum cibi aut

[1] Ib. a. 8, o et ad 4. [2] Ibid.

potus, non vero quod sumitur per modum respirationis aut salivæ.

Hinc inferes 1° quod qui casualiter deglutiret [1] pulverem, fumum, muscam, guttulam aquæ, vini, jusculi immixtam salivæ, sive os lavando, sive incedendo tempore pluvioso, sive gustando vinum aut jusculum et statim expuendo, item guttulam sudoris ex facie, aut sanguinis ex naribus similiter immixtam salivæ, non frangeret jejunium naturale, quia hæc sumuntur per modum respirationis aut salivæ, non per modum cibi aut potus. Idem dicendum de sanguine, aut alio humore defluente ex capite aut dentibus, quia non ab extrinseco sumitur, secus de eo qui propriam urinam biberet, aut de fœmina quæ proprium lac sugeret, quia ab extrinseco per modum potus sumerentur.

Inferes 2° aurum, argentum, stannum, plumbum, ferrum et similia intro sumpta probabilius non frangere jejunium naturæ, quia cum sint inalterabilia per stomachum, sed indigesta ejiciantur, non censentur sumpta per modum cibi aut potus, nec ideo frangere jejunium naturale, sed physicum tantum; secus de charta, terra, carbonibus; hæc enim sunt digestibilia.

Inferes 3° eum frangere jejunium naturale qui saccharum decumbendo ori impositum post mediam noctem, etiamsi dormiens, deglutiret; quia cum in hunc finem ori imposuerit, ut sensim deglutiretur, censetur moraliter loquendo continuata comestio, donec totaliter sit deglutitum. [2] Secus de reliquiis cœnæ præcedentis in ore remanentibus, quæ si casualiter deglutiantur, non frangunt jejunium naturale, quia cum moraliter loquendo sit absoluta comestio in cœna, non censentur comedi per modum cibi, sed sorberi per modum salivæ. Dixi *casualiter*, quia sic loquitur Auctor, per quod innuit, quod si advertenter sumantur, frangunt jejunium. Scio quosdam interpretari Sanctum Thomam de reliquiis quæ ex ore extraherentur, et iterum sumerentur, ut quandoque contingit dum dentes calamo mundantur; sed id non liquet. Unde si advertantur, expuantur; sin, tutius erit abstinere a communione.

Inferes 4° folia aut pulveres tabaci per nasum assumpti, licet aliquid incidenter trajiciatur in stomachum, non frangere jejunium naturale, quia cum non sumantur per os, id quod trajicitur in stomachum non potest censeri sumptum per modum cibi aut potus, sed per modum respirationis aut salivæ. Si dicas id saltem videri æque indecens ac sumptio cibi aut potus, resp. neque in sumptione cibi aut potus ullam aliam esse indecentiam, quam quæ provenit ex prohibitione Ecclesiæ, non enim apostoli indecenter communicarunt cœnati: quamvis ergo possit esse indecentia in modo sordido sumendi tabacum per nares, non videtur tamen ipsa sumptio secundum se indecens nulla lege prohibente. Circumferuntur quidem duo concilia Americana quæ dicuntur prohibuisse sumptionem cujusvis tabaci ante communionem, sed non habent vim in his partibus.

De tabaco fumigato idem probabilius videtur dicendum; quia totus fumus a fumigante solet emitti per os aut nares, et si quid leve deglutiatur, id fit pariter per modum respirationis aut salivæ; est tamen propter fœtorem indecens.

Quantum ad tabacum masticatum, major est controversia inter auctores: quidam affirmant eo frangi jejunium; quia masticatio est actio de se ordinata ad manducationem, nec aliud requiritur, ut sit completa manducatio, quam intro sumptio, quæ sequitur ordinarie, et in sat magna quantitate succulentiorum partium; alii negant, quia ista masticatio nullatenus ordinatur ad intro sumptionem, cum habeat completum effectum agendo in ore, falsumque reputant quod ordinarie plures partes succulentiores intro sumantur, etiam minutæ cum saliva, cum id maxime caveant masticantes propter acrem et ingratum saporem. Quod si quid leve permixtum salivæ deglutiatur, perinde erit ac de aqua vel vino, quod ex lotione oris, aut degustatione vini salivæ permixtum deglutitur. Ita inter plures novissime Pontas, verbo *Messe*, cas. 6, et id videtur mihi probabilius. Quia tamen iste modus utendi tabaco est sordidus et indecens, convenit ab eo abstinere ante communionem.

Petes utrum non sit etiam præceptum manere aliquandiu jejunus post sumptionem Eucharistiæ?

Resp. a papa Clemente olim statutum fuisse [1], ut sumpta mane Eucharistia jejunium servaretur usque ad sextam; sumpta vero hora tertia vel quarta, servaretur usque ad vesperam; sed quia nunc oportet frequentius quam tunc divina mysteria celebrare, id non posset de facile observari, et ideo per contrariam consuetudinem abrogatum est. Debet tamen ex decentia esse aliqua mora inter sumptionem

[1] Ib. ad 4. [2] Ib. ad 4.

[1] Ib. ad 6.

hujus sacramenti, et alios cibos: unde in missa orationes gratiarum actionis post communionem dicuntur, et communicantes etiam suas privatas orationes dicunt. Nihil ultra requirit Auctor.

Dixi 4°: Nisi in certis casibus exceptis.

Primus est infirmitas ad mortem, per quam intelligitur periculum mortis, sive naturalis, sive violentæ. Si periculum non instaret, deberet differri communio in sequentem diem, ut infirmus jejunus Viaticum sumeret; attamen hoc ipso quo morbus est periculosus, non est scrupulose differenda communio, nec cogendus pastor, ut post mediam noctem afferat, id enim non est in usu; et aliunde ex concilio Constantiensi infirmi eximuntur a præcepto jejunii pro suscipiendo Viatico.

Durante autem infirmitate et periculo mortis, poterit adhuc post sex aut septem dies non jejunus Eucharistiam sumere, non per modum Viatici, quod semel tantum in eadem infirmitate sumitur, sed ex devotione; sic mentem benignæ matris Ecclesiæ in his filiorum suorum angustiis interpretantur communiter theologi; et quod dicit rituale Romanum infirmos communicantes ex devotione debere esse jejunos, intelligunt de his qui non infirmantur ad mortem.

Secundus casus est necessitas perficiendi sacrificii. Sic si sacerdos post consecrationem moriatur, aut non posset perficere, alter non jejunus, si desit jejunus, potest et debet perficere. Item si sumpto calice deprehendat non esse vinum, debet iterum consecrare et sumere. Item si post consecrationem recordetur se non esse jejunum, debet prosequi; quia præceptum perficiendi sacrificium præstat præcepto jejunii. Si vero recordetur [1] ante consecrationem, tutius esset, inquit Auctor, ab altari recedere. Sic tamen intellige, si possit recedere absque scandalo aut gravi nota, quod vix aut ne vix potest vitari, dum sacerdos celebrat publice.

Tertius casus est periculum profanationis Eucharistiæ, ut si conculcanda foret ab hæreticis, devoranda ab animali, comburenda, etc., posset sumi tam a laïco, quam a sacerdote non jejuno, si desit jejunus; quia quod in reverentiam sacramenti præscriptum est, cedere non debet in ejus irreverentiam.

Quartus casus: Si sacerdos post ablutionem adhuc existens in altari reperiat, vel in corporali, vel in mappa, vel in patena, particulas a se in eadem missa consecratas, debet eas sumere, quia pertinent ad complementum sacrificii quod jejunus inchoavit; secus si ab alio, vel a se ipso, sed in alia missa essent consecratæ, quia tunc non pertinent ad idem sacrificium. Similiter si jam recessisset ab altari, quia tunc jam est completa actio sacrificii; suppono in his ultimis casibus non esse periculum irreverentiæ, si serventur, alioquin deberet sumere. Similiter si palato vel calici adhæreat particula hostiæ, potest aquam vel vinum sumere, ut eam deglutiat, quod etiam licitum est circa infirmum; in his enim casibus violatio jejunii non censetur moraliter præcedere communionem.

Difficultas restat an sacerdos non jejunus posset celebrare ad communicandum infirmum, alioquin sine Viatico moriturum?

Primo aspectu videtur quod sic; quia præceptum de sumendo Viatico est divinum; præceptum vero non celebrandi post cibum assumptum est ecclesiasticum tantum, quod debet postponi divino. Sic diximus supra sacerdotem non confessum posse celebrare pro communicando infirmo.

Attamen sententia negativa est communis, cujus fundamentum aliud non apparet quam hunc esse communem sensum Ecclesiæ, ex qua, cum sit a Christo edocta, colligitur hanc esse Christi voluntatem, ut præceptum communicandi in hoc casu non obliget infirmum ut suscipiat, nec sacerdotem ut conficiat: hunc autem esse communem Ecclesiæ sensum constat, 1° ex eo quod concilium Constantiense expresse eximat a jejunio infirmos communicaturos, et non eximat sacerdotes pro infirmis celebraturos; 2° ex maxima cura quam adhibet Ecclesia ut serventur hostiæ consecratæ pro infirmis; 3° ex generali ejus praxi; nullum enim proferri potest exemplum sacerdotem non jejunum celebrasse pro communicando infirmo; 4° tandem ex communi theologorum sententia; paucissimi sunt enim qui tenent oppositum.

Unde cum dicitur divinum præceptum prævalere ecclesiastico, verum est cum divinus legislator vult illud observari, quod non contingit in casu. Paritas est si desint sacræ vestes aut azymus in ecclesia Latina. Ad paritatem de sacerdote non confesso, multiplex est disparitas: 1° diversus Ecclesiæ sensus; 2° confessio potest suppleri per contritionem, jejunium per nihil aliud; 3° nullum scandalum, nulla infamia oritur quod sacerdos dicat se aliquid sumpsisse, secus si diceret se commisisse peccatum mortale. Ad alias paritates, si quæ op-

[1] Inf. q. 83, a. 6, ad. 2.

ponantur, respondendum est in positivis et quæ pendent a voluntate sive divina, sive humana, argumenta a paritate esse infirma.

Mundities corporis.

Quæstio est de pollutione et actu conjugali; nam mulierum menstrua, fluxus sanguinis, lepra et similia non arcent a communione, cum hujusmodi corporis defectus sint morbi naturales, qui non magis quam alii impediunt devotionem. Unde S. Greg., lib. 12 *Epist.*, epistola 31, ad S. Augustinum, Anglorum episcopum, de muliere quæ, fluxum sanguinis patiens, fimbriam vestimenti Christi tetigit, ait: « Feminis namque et menstruus sui sanguinis fluxus ægritudo est: si igitur bene præsumpsit quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni personæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus quæ naturæ suæ vitio infirmantur? » Unde si usus contrarius aliquando invaluit, jam abrogatus est.

Quantum ad pollutionem [1], Auctor imprimis statuit principium generale, scilicet solum peccatum mortale impedire ex necessitate perceptionem Eucharistiæ, ita scilicet quod sumendo sit reus corporis et sanguinis Domini. Ex quo infert 1° solam pollutionem mortaliter culpabilem sive in se, sive in sua causa (et quamvis loquatur tantum de nocturna, perinde est de diurna), impedire ex necessitate communionem; et ad 2, intelligit de pollutione mortali quæ non est remissa per sacramentalem confessionem. Infert 2° pollutionem venialiter tantum culpabilem, aut etiam inculpabilem non impedire de necessitate communionem, sed ex congruitate tantum et decentia propter duo: 1° propter fœditatem quamdam corporalem; nisi forte talis immunditia sit perpetua vel diuturna, vel causata ex sola nequitia dæmonis, cujus signum est, quod ordinarie causetur dum est communicandum; 2° propter evagationem mentis, quæ sequitur ordinarie pollutionem. Addit tamen in fine corporis, quod hoc impedimentum, quod ex duplici congruitate provenit, postponi debeat propter aliquam necessitatem, puta, ut S. Gregorius dicit, cum aut festus dies exigit, aut exhibere ministerium, pro eo quod sacerdos alius desit, ipsa necessitas compellit.

De actu conjugali [2], ibid. ad 2, similiter resolvit quod si sit sine peccato, ut dum fit causa prolis generandæ, vel reddendi debiti, impediat communionem ex congruitate tantum et decentia, propter immunditiam corporalem et distractionem mentis, sicut de pollutione dictum est; et hoc sensu interpretatur caput *Sciatis*, causa 33, q. 4, desumpta ex S. Hieron., epist. 1, ubi dicitur: « Sciatis, fratres charissimi, quoniam quicumque uxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus Agni comedere debet », scilicet ex congruitate et decentia. Unde addit ibid. S. Hieron: « Scio Romæ hanc esse consuetudinem ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. » Addit tamen ibid. S. Th. quod si non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere (ut epistola citata S. Gregorius subdit), tunc prohiberi debet ne accedat ad hoc sacramentum: quod intelligi debet sicut de pollutione veniali, de majori strictiori debito congruitatis, quatenus inest et major fœditas et major mentis distractio, et insuper peccatum veniale, eo quod amor voluptatis non reformat, nec rectificat actum, quem reformat et rectificat causa procreandæ prolis.

Dubium hic movetur quo sensu S. Th. dixit pollutionem seu actum conjugalem inculpabilem, aut venialiter tantum culpabilem, non inpedire de necessitate communionem? Utrum hoc sensu quod qui sic communicat nullatenus peccet, an quia non peccat mortaliter, licet peccet venialiter?

Pro primo sensu facit quod si sic communicando peccaret venialiter, hujusmodi pollutio impediret de necessitate communionem, quia etiam necesse est vitare peccatum veniale. Unde ad 2, de conjugibus qui causa procreandæ prolis conveniunt, dicit cum S. Gregorio quod « suo judicio sint relinquendi » ut communicent vel non communicent, quia impediuntur tantum a communione secundum congruentiam et non secundum necessitatem; si autem peccarent venialiter, non essent relinquendi suo judicio, nemo enim est relinquendus suo judicio ut peccet venialiter. Hæc sententia non est improbabilis.

Pro secundo sensu facit quod ipse S. Doctor in corpore articuli explicet « non impedire de necessitate», sic, « ita scilicet quod homo sumendo sit reus corporis et sanguinis Domini», quod importat peccatum mortale. Et in 4, d. 9, q. 1, a. 4, q. 2, loquens de eo qui ex cogitatione turpium pollutionem passus est, dicit: « Si expresse inveniat consensum non præcessisse et necessitas urgeat, aut aliqua causa potior reformet actum, potest accedere aut

[1] Hic a 7. o. [2] Ibid. ad. 2.

etiam celebrare, non obstante corporali immunditia aut hebetatione mentis; alias si necessitas non incumbat (aut aliqua ratio potior non reformet actum), videtur non exhibere debitam reverentiam sacramento : non tamen si celebrat mortaliter peccat, sed venialiter. » Ex quibus apparet hanc secundam sententiam esse S. Doctori conformiorem ; est etiam communior.

Unde ad primum fundamentum prioris sententiæ : Quamvis revera necesse sit vitare etiam peccata venialia, non tamen ita hic intelligit S. Th., sed, ut ipse se explicat, intelligit « non impedire ex necessitate », esse non impedire sub reatu peccati mortalis. Ad secundum : Cum conjugibus causa generandæ prolis convenientibus facile possint occurrere rationes indecentiam abstergentes aut compensantes, relinquendi sunt suo judicio, ut his rationibus attentis, non communicent vel communicent absque peccato veniali. Posset etiam objici pro prima sententia concilium Tridentinum et Apostolum non requirere aliam probationem quam quod homo careat peccato mortali. Sed respondetur Tridentinum et Apostolum supponere, quod accessus ad Eucharistiam sit cum debita reverentia, sicut cum debito fine. Unde sicut peccaret venialiter qui ex vana gloria communicaret, ita et qui cum dicta indecentia.

Cæterum, ut jam non semel monui ex Auctore, potest ista indecentia abstergi vel compensari, sicque communio ex omni parte reddi licita ex variis causis, nimirum ex occasione alicujus festi vel indulgentiæ, ex speciali devotione, ex necessitate celebrandi vel communicandi, sive propter obedientiam, sive ad vitandam notam, aut propter aliquid aliud occurrens; item si pollutio sit frequens et diuturna, aut causata ex astutia dæmonis, ut dictum est; item si ex inculpabili sive pollutione, sive actu conjugali non remaneant turpes cogitationes aut mentis evagatio : minima ratio sufficiet ut negligatur sola fœditas corporalis.

Ad corporalem munditiem pertinet decens corporis ornatus, scilicet ut viri accedant summa cum reverentia in habitu humili et decenti, non sordido, manibus junctis aut pectori appositis et armis depositis; mulieres non sumptuosis vestibus, sed modestis, non intortis crinibus, non facie pigmentis illita, non pectore nudato, aut velo translucido obtecto, velamine denso super faciem ad os usque demisso. Ita S. Carolus p. 2 Act. Ecclesiæ Mediolanensis.

ARTICULUS V.

DE MODO QUO CHRISTUS USUS EST HOC SACRAMENTO. UTRUM IPSE SUMPSERIT, ET SUMENDUM DEDERIT CORPUS ET SANGUINEM SUUM JUDÆ ?

Dico 1° : Christus sumpsit corpus et sanguinem suum. [1]

Prob. 1° ex S. Hieronymo qui, epistola *ad Lesbiam* seu Hedibiam, refertur de Consec., d. 2, cap. *Nec Moyses* 87, dicit : « Dominus Jesus ipse conviva et convivium, ipse comedens et qui comeditur. » 2° Illud Luc. 22 : *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum*, secundum Tertullianum, l. 4, *cont. Marcion.* c. 4, S. Chrysostomum, hom. 83, in Matth. et Auctorem hic, ad 3, Christus intellexit pascha novum quod in sacramento corporis sui instituturus erat. Aut si de veteri pascha intellectum contendis, non fuit ratio Christo illud desiderandi, nisi quia illi novum erat substituturus. 3° Si ipse non sumpsisset corpus et sanguinem suum, periculum erat ne discipuli scandalizarentur, sicut Capharnaitæ, Joan. 6, dum simpliciter promittebat eis corpus suum ad manducandum et sanguinem suum ad bibendum. Ita arguit S. Chrysostomus. 4° Christus solebat facere quod docebat, Act. 1 : *Cœpit Jesus facere et docere :* unde ipse prius baptizari voluit quam Baptismum aliis imperare. 5° Tandem sacrificium instituit et celebravit : ergo secundum morem de illo participavit.

Dico 2° : Christus dedit Judæ corpus et sanguinem suum. [2]

Ita communiter non solum scholastici cum Auctore, sed etiam SS. Patres, excepto uno Hilario ; S. Chrysost., hom. 46, in Joan. et 83, in Matth.; S. Hieron., l. 2, *cont. Jovin.*, cap. 14; S. Aug., in pluribus locis, refertur causa 1. q. 1, cap. *Christus ;* S. Cyrillus, l. 9 in Joan.; S. Leo, serm. 3 et 7 *de Passione*, et alii.

Colligitur aperte ex S. Scriptura. Juxta Matth. 26, et Marcum 14, Jesus discumbens cum duodecim et illis cœnantibus accepit panem, benedixit, fregit atque distribuit. Item, Luc. 22, post consecratum calicem, dixit : *Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa*: ergo tunc aderat Judas ; omnes autem qui aderant post consecrationem calicis, biberunt ex illo, Marc. 14 : *Et biberunt ex eo omnes*: ergo et Judas.

Suadet ratio [3] : Cum enim Christus deberet nobis exemplum justitiæ, non conveniebat

[1] Hic q. 81, a. 1, o. [2] Ibid. a. 2, o. [3] Ibid.

ejus magisterio, ut Judam occultum peccatorem sine accusatore et evidenti probatione ab aliorum communione separaret, ne per hoc daretur exemplum prælatis Ecclesiæ similia faciendi, et inde Judas exasperatus sumeret occasionem peccandi.

Dices 1° : Christus, Matth. 26, post distributum corpus et sanguinem suum, dixit: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei :* ergo illis solis dedit tunc bibendum quibuscum erat bibiturus in regno Patris sui : atqui non bibit cum Juda in regno Patris sui : ergo.

Resp. hanc fuisse rationem S. Hilario [1] ut oppositum teneret; non cogit tamen, tum quia non Christus, sed ipse Judas a discipulis quibus id dictum erat se separavit. Unde Christus quantum est in se bibit cum Juda vinum in regno Dei, sed hoc convivium ipse Judas repudiavit ; tum quia Christus loquebatur collegio apostolorum, sicque non fuit necessarium quod omnes et singuli biberent, sed sufficiebat quod multi. Quidam S. Hilario adjungunt Clementem Romanum, l. 5 *Constit. Apost.*, cap. 16 ; sed cum istud opus sit in pluribus adulteratum, nihil certi ex illo erui potest.

Dices 2° : Ante communionem manifestum erat crimen Judæ : atqui manifestis peccatoribus non est dandum hoc sacramentum : ergo. Prob. maj. 1° Matth. 26, ante communionem Christus dixit : *Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet ;* et Judæ interroganti : *Numquid ego sum, Rabbi?* respondit Jesus : *Tu dixisti.* 2° Joan. 13, Joanni quærenti a Jesu quis esset qui illum traderet, respondit Jesus : *Ille est cui ego intinctum panem porrexero, et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotæ* : ergo ante communionem manifestum erat discipulis crimen Judæ.

Resp. neg. maj. Ad primam probat. ex Matth. Hæc verba: *Qui intingit, etc.,* non dixit Christus ut manifestaret proditorem, omnes enim eodem paropside utebantur, sed ut exaggeraret ejus crimen, quasi dixisset : Qui manducat mecum, qui eidem mensæ assidet et eodem mecum paropside utitur, hic me traditurus est : unde post hæc verba, apostoli adhuc quærebant, *quis esset ex eis qui hoc facturus esset,* Luc. 22. Hæc autem verba : *Tu dixisti,* quamvis aliquando sint affirmantis, ut Matth. 26 et Marci 14, non ita semper, sed aliquando sunt interrumpentis aut suspendentis sermonem, quasi diceretur: « *Tu dicis, ego non dico* » ; *tu videris.* Unde S. Aug, l. 3 *de Consensu Evang.,* c. 1, dicit: « Etiam hic non est expressum utrum ipse esset ; potest enim adhuc intelligi tanquam dixerit : Tu dixisti, non ego dixi. » Insuper hoc ita potuit dici a Juda et responderi a Christo, ut alii non adverterent.

Ad secundam probat. resp., quod cum Christus dixit Joanni : *Ille est cui panem, etc.,* jam adimpleta esset communio : neque enim in buccella intincta accepit corpus Christi quod jam antea distributum erat, ut docet S. Aug., tract. 62, in Joan. Insuper Christus id soli Joanni dixit ; Joannes autem aliis non indicavit.

Petes 1° utrum Christus sumpserit et dederit discipulis suum corpus passibile?

Resp. affirmative ; [1] quia idem erat corpus sub speciebus sacramentalibus quod existebat in propria specie : erat autem passibile in propria specie ; attamen id quod erat secundum se passibile, erat sub speciebus sacramentalibus modo impassibili ; quia ut aliquod corpus sit modo passibili, requiritur quod comparetur ad ea quæ circumstant mediantibus propriis dimensionibus, ut possit esse contactus corporis ad ea quæ agunt : corpus autem Christi sub speciebus sacramentalibus non comparatur ad circumstantia mediantibus propriis dimensionibus, quibus corpora se tangant : et ideo species illæ sunt quæ videntur et patiuntur, non corpus Christi sub illis.

Petes 2° utrum si hoc sacramentum tempore mortis Christi fuisset servatum aut consecratum, Christus ibi moreretur ?

Resp. quod moreretur, [2] non tamen pateretur ; quia accidentia absoluta et a loco independentia quæ Christo conveniunt in propria specie existenti, qualia sunt vivere, mori, dolere, gaudere, esse animatum vel inanimatum, etiam illi conveniunt existenti sub speciebus sacramentalibus ; accidentia autem quæ illi in propria specie conveniunt per comparationem ad corpora extrinseca, ut sunt irrideri, conspui, flagellari, crucifigi, non conveniunt ei existenti sub speciebus sacramentalibus, ut dictum est in responsione præcedenti.

[1] Ib. ad 1.

[1] Ib. a. 3, o. [2] Ib. a. 4, o.

ARTICULUS VI.

DE EFFECTIBUS HUJUS SACRAMENTI.

§ I.

Recensentur varii effectus Eucharistiæ.

Primus effectus Eucharistiæ [1] est gratia cui secundario adjungitur refectio spiritualis dulcedinis, quatenus non solum continet Christum, auctorem gratiæ et ejus passionem repræsentat, sed confertur per modum cibi et potus; atque ideo habet ad vitam spiritualem omnem effectum quem habet cibus materialis ad vitam corporalem, sustentat, auget, reparat et delectat : unde *qui manducat me vivet propter me,* Joan. 6. De hoc primario effectu Eucharistiæ plura dixi de Sacramentis in genere dissert. 3, a. 1 ; require.

Sacramentum Eucharistiæ non causat [2] per se primario primam gratiam remissivam peccati mortalis, sed secundam tantum; quia est institutum ut alimentum spirituale, *Caro mea vere est cibus, etc.*, Joan. 6. Alimentum autem supponit vitam in eo qui suscipit. Patet insuper ex his quæ modo diximus de dispositione requisita ex parte animæ ad hoc sacramentum. Per accidens tamen et secundario potest causare primam gratiam remissivam peccati mortalis : sicut sacramentum mortuorum, ut Pœnitentia, potest per accidens causare secundam gratiam. Pro utraque parte assertionis, vide de Sacramentis in genere, dissert. 3. cit., a. 3, ubi sententiam Honorati Tournely contra secundam partem cum ejus argumentis exposuimus.

Opponitur contra primam partem : 1° Hoc sacramentum est medicina : medicina autem non est opus bene habentibus, sed male habentibus. 2° Sacerdos in missa orat ut « hoc tuum sacramentum sit ablutio scelerum : ergo.

Resp. ad primum medicinam esse duplicis generis, unam sanativam a morbo, alteram confortativam ad perfectiorem sanitatem: hac indigent sani, et talis est Eucharistia.

Ad secundum, resp. 1° peti ut hoc sacramentum [3] sit ablutio scelerum vel per accidens, eorum scilicet quorum conscientiam non habemus, vel relaxando pœnam temporalem peccatis mortalibus remissis debitam ; vel ut contritio in nobis perficiatur ad scelerum remissionem. 2° Illæ preces possunt intelligi de Eucharistia, ut est sacrificium quod offertur non solum pro justis, sed etiam pro peccatoribus. Nec te moveat quod Ecclesia dicat sacramentum ; notum est enim Eucharistiam, etiam ut est sacrificium, apud veteres nominari sacramentum : sic S. Aug., l. *de Sancta Virginitate*, c. 45: « Notum est, inquit, quo loco martyres et quo defunctæ sanctimoniales ad altaris sacramenta recitentur » : unde libri qui de ritibus sacrificii tractant, dicuntur sacramentarii.

Secundus effectus Eucharistiæ est adeptio gloriæ [1], quatenus Christus, qui est gloriæ largitor, in eo continetur ut cibus nutriens et confortans animam in bono, quo possit perseverare usque ad tempus quo gloria donabitur: unde dicitur pignus futuræ gloriæ.

Tertius effectus Eucharistiæ est remissio peccatorum venialium quam dupliciter operatur: 1° immediate et directe, quatenus est cibus animæ ; sicut enim cibus corporalis restaurat vires quæ quotidie deperduntur per calorem naturalem, ita cibus spiritualis restaurat vires spirituales quæ quotidie deperduntur per calorem concupiscentiæ : supponit resolutio communicantem non ponere obicem retinendo affectum ad peccata venialia ; 2° mediate et indirecte per rem sacramenti quæ augetur in hoc sacramento, non solum quoad habitum, sed etiam quoad actum et fervorem, qui cum repugnet peccato veniali, illud tollit. Unde Trid., sess. 13, cap. 2, vocat hoc sacramentum « antidotum quo liberamur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus præservamur. »

Quartus effectus Eucharistiæ [2] est remissio pœnæ peccato debitæ, sed diversimode. Si Eucharistia consideretur ut sacramentum, non remittit pœnam directe, quia non est instituta ad satisfaciendum, sed ad nutriendum cum Christo, quod non impeditur per pœnam dimissa culpa: unde sub hac ratione non remittit pœnam, nisi consequenter et indirecte, quatenus excitat fervorem charitatis. At si consideretur ut sacrificium quod est satisfactorium, directe et per se remittit pœnam, non tamen ordinarie totam, quia in satisfactione magis attenditur affectus satisfacientis, quam quantitas oblationis.

Quintus effectus Eucharistiæ est præservatio a peccatis futuris, quod fit dupliciter: 1° [3] quatenus aucta charitate et unione cum Christo per hunc cibum, anima fit robustior contra interiora corruptiva; 2° quatenus cum sit signum passionis Christi per quam victi sunt

[1] Hic q. 79, a. 1, c. [2] Ib. a. 3, o. [3] Ib. ad 1.

[1] Ibid. a. 2, o. [2] Ib. a. 5, o. [3] Ib. a. 6, o.

dæmones, ad eam expavescunt, nec tantum impugnant quantum impugnare vellent; et Trid. supra citatum dicit quod sit « antidotum... quo a peccatis præservemur.»

§ II.

Variæ quæstiunculæ circa præsentem materiam breviter resolvuntur.

Petes 1° utrum Eucharistia prosit aliis quam sumentibus ?

Resp. Eucharistia in ratione sacrificii [1] prodest aliis quam sumentibus, quia etiam pro aliis offertur. In ratione vero sacramenti, seu ut sumpta simpliciter, non prodest aliis quam sumentibus ex opere operato, quia sumitur ut cibus ; cibus autem prodest ex se soli sumenti. Potest tamen aliis vivis et defunctis prodesse *ex opere operantis*; 1° quia est bonum et præstantissimum totius religionis opus, quod per meritorum communicationem, quam profitemur in symbolo, potest esse utile aliis, tam vivis quam defunctis, eo potissimum quod in eo non solum consideretur applicatio seu receptio, sed etiam præparationis opus laboriosum per contritionem, confessionem et alios virtutum actus; 2° quia cum per susceptionem Eucharistiæ augeatur gratia et incendatur charitas animaque sit Deo plena, preces communionem concomitantes et subsequentes sunt ferventiores, et efficaciores ad impetranda postulata pro se et aliis. Merito itaque Sacra Congregatio auctoritate apostolica damnavit librum Theophili Renaudi, quo communionem pro mortuis tanquam errorem popularem, piam fraudem et sordem non ferendam impugnabat.

Petes 2° utrum per veniale peccatum impediatur effectus hujus sacramenti ?

Resp. peccata venialia præterita seu habitu tantum remanentia [2] nullo modo impedire effectum hujus sacramenti, quippe quæ per ipsum tollantur, ut dictum est. Peccata vero venialia actu placentia vel exercita impediunt effectum secundarium, scilicet refectionem dulcedinis spiritualis, quatenus minuunt fervorem charitatis , non vero effectum primarium qui est augmentum habitualis gratiæ et charitatis. De qua vide latius de Sacramentis in genere, dissert. 3 citata, a. 4, § 2.

Petes 3° quandonam Eucharistia causet gratiam?

Resp. causare in instanti extrinseco manducationis, in quo verum est primo dicere : Comestum est, vel jam non est comestio et immediate ante erat ; quia hoc sacramentum causat gratiam quando verum est primo dicere: Jam est sumptum et applicatum : atqui sumitur et applicatur per manducationem, cum sit institutum ut cibus : ergo. Maj. patet; quia hoc sacramentum causat gratiam sicut alia sacramenta; alia autem sacramenta non causant gratiam dum applicantur, sed cum verum est primo dicere : Jam sunt applicata ; sic Baptismus non causat gratiam dum actu fit ablutio et verba proferuntur, sed quando verum est primo dicere : Jam homo est ablutus sub tali forma.

Sed quandonam manducatio censeatur completa ?

Resp. censeri completam, non quando cibus masticatur in ore; qui enim cibum in ore masticatum expueret, non diceretur manducasse, sed quando trajicitur per guttur seu gulam. Quidam addunt non improbabiliter, et stomachum attingit, quod fit brevi morula ; sic enim completur manducatio corporalis, cum cibus non nutriat, nisi sit in stomacho.

Hinc inferes quod hostia in ore consumpta, aut sumpta in ore et ejecta non causet gratiam, quia non fuit complete comesta, secus si deglutita et in stomachum recepta evomeretur, quia fuit complete comesta. Item inferes quod si angelus miraculose poneret hostiam in stomacho hominis, probabilius non causaret gratiam, quia non fuit comesta.

Si dicas cibum materialem non nutrire nisi sit corruptus, disparitas est quod cibus corporalis nutriat per sui mutationem in substantiam aliti, quod fieri non potest nisi corrumpatur. At iste cibus spiritualis nutrit, convertendo sumentem in se, ad quod non requiritur quod corrumpatur, sed sufficit quod manducetur juxta institutionem Christi : *Qui manducat me, vivet propter me.*

Petes 4° utrum hoc sacramentum causet gratiam *ex opere operato*, non solum quando actu manducatur seu quando completur manducatio, sed etiam toto tempore quo species manent in stomacho ?

Resp. utrinque probabiliter disputari . Partem affirmativam tenet Cajetanus cum pluribus, negantem Soto etiam cum pluribus ; et hæc secunda sententia nobis videtur probabilior ; quia effectus hujus sacramenti promittitur manducanti ; et quamvis manducatio non sit res causans gratiam, est saltem conditio sine qua non ; neque intelligitur de manducatione antea facta, sed de manducatione actu

[1] Ib a. 7, o. [2] Ib. a. 8, o.

existente cum sacramento, seu primo desinente per primum sui instans extrinsecum : non enim dicitur : Qui manducavit meam carnem, aut : Qui manducavit me, sed, *Qui manducat meam carnem*, et *Qui manducat me*.

Insuper sequeretur ex prima sententia quod qui esset debilioris stomachi, aut grandiorem hostiam vel plures sumeret, melioris esset conditionis quam qui esset robustioris stomachi, aut unam parvam tantum hostiam sumeret, quia posset ex diuturniori permanentia specierum in stomacho ampliorem consequi gratiam. Neque refert id non contingere per se ratione specierum remanentium, sed tantum per accidens; per se autem ratione majoris dispositionis, sufficit quod id contingat ratione specierum etsi per accidens tantum ; inde enim datur locus superstitioni sumendi grandiores et plures hostias, quod prohibuit Innocent. XI in suo decreto, de quo supra dum de frequenti communione. Sed neque apparet verum ampliorem causari gratiam per se ratione dispositionum et per accidens tantum ratione specierum ; dum enim sumitur Eucharistia, gratia non causatur per se ratione dispositionum, sed ratione specierum seu potius rei contentæ sub speciebus : ergo similiter dum est in stomacho.

Item sequeretur quod qui peccatum mortale committeret antequam species sint corruptæ, sacrilegium committeret, esset reus corporis et sanguinis Domini et judicium sibi manducaret, quod videtur falsum; non enim ille magis peccaret quam qui haberet in stomacho hostiam impositam ab angelo sine manducatione. Adde quod opposita sententia non nitatur nisi congruentiis, quarum præcipuam petitam ex hoc quod manducatio sit tantum conditio, prævenimus.

DIGRESSIO HISTORICA.

DE COMMUNIONE LAICA.

Ad præced. dissert.

Sacerdotibus et aliis clericis in pœnam alicujus gravioris criminis denegabatur olim communio clericalis, et concedebatur tantum communio laïca, de qua mentio habetur apud Syricium papam, epist. 1, c. 11; in concilio Eliberitano, can. 76; Sardicensi, can. 1 et 2; Agathensi, can. 33; Toletano I, cap. 4; Bracarensi I, can. 31 et alibi. Quid sit autem ista communio laica non conveniunt eruditi.

Dico 1°: Communio laica non videtur fuisse illa in qua una species tantum conferebatur, clericalis in qua utraque species; quia his temporibus quibus conditi fuerunt laudati canones, etiam laici poterant communicare et sæpe communicabant sub utraque specie.

2° Neque communio laïca intelligi potest communio sacerdotum, quibus non permittebatur consecrare, sed solum de manu alterius hostiam sumere, quia communio laica imponebatur etiam in pœnam inferioribus clericis qui consecrare non poterant.

3° Communio laica non potest intelligi prout opponitur functionibus et privilegiis clericorum, quasi redigi ad communionem laicam sit communicare cum cæteris fidelibus in participatione sacramentorum, in orationibus et bonis operibus more laicorum tantum, at quoad munia et privilegia ecclesiastica, non haberi amplius pro clerico, sed pro laico: non videtur, inquam, hæc interpretatio admittenda, quia in laudatis canonibus agitur specialiter de communione eucharistica, et non de ea quæ dicitur communio sanctorum; iis enim statuitur ut clerici lapsi post peractam pœnitentiam, tempore definito, vel in articulo mortis communione laica donentur et Eucharistiam more laicorum sumant. Restat ergo explicandum quid intersit inter hanc communionem laicam et clericalem.

4° Plures censent communionem laicam eam esse quæ fit in loco destinato laicis, clericalem quæ fit in loco destinato clericis; notum est enim olim sacerdotes et clericos communicare ante altare in choro seu intra cancellos, laicos vero extra chorum et cancellos. Unde in concilio Laodicensi, can. 19, legitur: « Solis ministris altaris liceat ingredi ad altare et ibi communicare » ; in Bracarensi, can. 31: « Ingredi sacrarium ad communicandum non licet laicis nisi tantum clericis.» Similiter in Toletano 4, can. 17. Hæc interpretatio, quamvis secundum quid vera, videtur tamen insufficiens nisi aliquid addatur; quia Felix III, epist. 1, de Clericis rebaptizatis, dicit: « Communio laica tantum in morte illis est reddenda. » Et concilium Sardicense, can. 2, de episcopo Ambitioso, dicit: « Nec laicam in fine communionem accipiat. » Diversitas autem locorum in communicando in ecclesia, servari non potest in communione moribundi. Scio doctissimum Sylvium respondere in his textibus communionem vocari laicam, non ex loco in quo actualiter fiat, sed ex loco in quo fieri debebat, si ad ecclesiam ire posset morti proximus ; at

videtur aliis hæc explicatio aliquatenus violenta. Unde

5° Verisimilius videtur quod communio laica differat a clericali et quantum ad locum, ut dictum est, et etiam quantum ad modum, quatenus sacerdotes et clerici communicabant cum quadam cæremonia et certo ornatu, non vero laici: sicut apud nos sacerdotes communicant cum stola, et secundum hoc potest intelligi communio laica in morte.

DISSERTATIO VII.

De ministro Eucharistiæ.

D. Th. q. 82.

Duplex est Eucharistiæ minister, unus consecrationis, alter dispensationis. De utroque dicturi cum Auctore, sit

ARTICULUS I

QUIS SIT MINISTER CONSECRATIONIS EUCHARISTIÆ?

Tertullianus, l. *de Præscript.*, c. 41, conqueritur hæreticos « laicis sacerdotalia munia injungere ». Secundum Irenæum, l. 1, *adversus Hæreses,* cap. 9, Marcus hæreticus et præstigiator, et secundum Epiphanium, *Hæresi* 49 et 79, pepusiani et collyridiani, mulieribus potestatem conficiendi Eucharistiam tribuebant.

Valdenses eamdem potestatem agnoscebant in quolibet laico, modo esset vir probus. Lutherus, lib. 1, *de Civil. Babyl.* et lib. *de abroganda Missa,* cuivis laico eamdem facultatem concedebat, non tamen usum nisi ex delegatione Ecclesiæ. Hugo Grotius in dissertatione cui titulum præfixit : *de Cœnæ administratione,ubi pastores non sunt,* contendit facultatem consecrandi datam esse ex æquo omnibus christianis, ea tamen laicos et fœminas uti non debere, nisi ubi desunt sacerdotes et in necessitate. Contra quos omnes,

Dico : Soli sacerdotes sunt ministri consecrationis Eucharistiæ, [1] sic ut præter illos nullus possit valide consecrare.

Prob. 1° ex Scriptura : Hi soli potestatem habent consecrandi Eucharistiam quibus Christus illam contulit : atqui solis apostolis et eorum in sacerdotio successoribus illam potestatem contulit,dum dixit Luc. 22 : *Hoc facite in meam commemorationem* : ergo. Prob. min. 1° Quia hæc verba concilium Trid., sess. 22, cap. 1, sic intelligit : « Eisdem, inquit, Apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit per hæc verba : *Hoc facite in meam commemorationem* ». 2° Quia licet ista verba, prout continent sumptionem, possint intelligi de omnibus fidelibus, prout tamen important consecrationem non nisi de apostolis et eorum in sacerdotio successoribus possunt intelligi ; alioquin sequeretur quod laici et mulieres non solum possent, sed etiam præcepto tenerentur consecrare, quod non admittunt hæretici : ergo.

Prob. 2° ex traditione fundata in Patribus, conciliis et historia ecclesiastica.

Quantum ad Patres, jam audivimus Tertullianum exprobrantem hæreticis quod munia sacerdotalia laicis injungerent; et lib. *de Corona militis,* cap. 3, scribit « Eucharistiam sumi in antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præsidentium ». Justinus, *Apolog.* 2, scribit « eum qui fratribus (id est, christianis) præest (scilicet episcopum vel presbyterum), rerum universarum Patri per nomen Filii et Spiritus Sancti offerre Eucharistiam, juxta mandatum quod Christus dedit cum dixit : *Hoc facite in meam commemorationem* ». Epiphanius, *hæresi* citata 79 : « Ne-

[1] Hic q. 82, a. 1, o.

que diaconis ecclesiastica regula concreditum est peragere sacrificii mysteria, sed ministrare tantum dum perficiuntur »; et in expositione catholicæ fidei exprobrat cuidam pseudomonacho Zachæo, quod « cum esset laicus, attingere ac sacrificia celebrare nefario ac temerario ausu est aggressus ». S. Hieronymus contra Luciferianos probat apud eos non esse Ecclesiam, quia sacerdotes non habent qui corpus Christi conficiant, sed diaconum tantum. « Hilarius, inquit, cum diaconus de Ecclesia recesserit, solusque, ut putat, turba sit mundi, neque Eucharistiam conficere potest, episcopos et presbyteros non habens »; et, epist. 101, alias 85, ad Evangelium : « Quis patiatur ut supra eos se tumidus diaconus efferat, ad quorum preces corpus Christi efficitur ». Fulbertus Carnotensis, ineunte sæculo undecimo, epist. 36, ad Guidonem Bituricensem scribit « extra chorum deponendum et pœnitentia plectendum diaconum, qui se presbyterum simulavit, missamque celebrare præsumpsit ».

Quantum ad concilia : Concilium Nicænum primum contra diaconos qui præsumebant Eucharistiam dare sacerdotibus, dicit, can. 18 : « Neque regula, neque consuetudo tradidit ut hi, qui offerendi sacrificium non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant ». Idem concil. Arelat., can. 15; Ancyran., can. 2; Laodicen., can. 25; diserte vero concilium Lateranense 4, sub Innocentio III, sic definit : « Hoc Eucharistiæ sacramentum nemo potest conficere nisi sacerdos qui rite fuerit ordinatus secundum claves Ecclesiæ ». Similiter Florent., in decreto Unionis, ac tandem Tridentinum, sess. 22, cap. 1, ut supra, et can. 2 : « Si quis dixerit illis verbis : *Hoc facite in meam commemorationem*, Christum non instituisse apostolos sacerdotes aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum, anathema sit ».

Quantum ad historiam ecclesiasticam, constat ex S. Justino, *Apolog.*, 2, ex S. Cypriano, epist. 5, ex Tertulliano, l. 1 *ad Uxorem*, cap. 5, ex Basilio, epist. ad Cæsariam Patriciam, et aliis, Eucharistiam olim missam fuisse ad absentes; peregrinos et anachoretas eam a sacerdotibus acceptam secum deferre, atque presbyteros cum magno vitæ periculo in carceribus martyrum celebrasse. Ut quid autem ista, si quilibet, absente sacerdote, poterat sacrificare? Item notum est S. Athanasium crimen sibi impactum de confracto calice in domo cujusdam nomine *Ischiras* diluisse, - ex eo quod, cum iste Ischiras « esset homo privatus in privata domo habitans, poculum mysticum habere non potuit » : si calicem habere non potuit, quomodo consecrare potuit?

Confirm. Incredibile est Deum qui solos filios Levi ad antiqua sacrificia elegit, ita ut Ozam, quod ministeria levitarum attentaret, percusserit, sacrificium præstantissimum novæ legis, cujus antiqua erant tantum figuræ, omnibus indiscriminatim et non viris selectis atque speciali caractere insignitis commisisse.

Confer quæ dixi in tract. de Sacrament. in genere, dissert. 5, de Ministro Sacramentorum, a. 2, concl. 2.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex S. Scriptura : Omnes fideles dicuntur sacerdotes, 1 Pet. 2 et Apocal. 2 : ergo.

Resp. fideles in S. Scriptura vocari sacerdotes eo modo quo ibidem vocantur reges, improprie scilicet et late, quatenus offerunt Deo sacrificium laudis, orationum et bonorum operum; non vero proprie quasi offerrent sacrificium altaris incruentum. Vide loco citato de Sacramentis in genere.

Obj. 2° : Hæc verba : *Hoc facite in meam commemorationem*, dicta sunt omnibus : unde ex his probatur præceptum communionis : ergo.

Resp. dist. ant. Dicta sunt omnibus secundum aliquam sui partem, scilicet sumptionem, transeat ant.; secundum totam suam amplitudinem, neg. Quantum enim ad consecrationem non sunt dicta omnibus, ut probatum est; aut si quantum ad hoc sint dicta omnibus, non ut ab omnibus, sed ut a quibusdam tantum pro omnibus adimpleantur. Ut enim docet S. Aug., l. 3 *de Doctrina Christiana*, c. 17 : « Erit etiam hoc in observationibus intelligendarum Scripturarum, ut sciamus alia omnibus communiter præcipi, alia singulis quibusque generibus personarum ». Quæ autem ab omnibus, quæ a quibusdam perficienda præcipiuntur, tacente S. Scriptura, ex traditione repetendum est.

Obj. 3° : Tertullianus, lib. *de Exhortatione Castitatis*, cap. 7, probat omnes fideles etiam laicos debere esse monogamos, ex eo quod sacerdotes debeant esse monogami; ergo censet omnes fideles etiam laicos esse sacerdotes.

Resp. neg. conseq. Cum enim Tertullianus distinguat inter laicos et sacerdotes, aperte significat laicos non esse sacerdotes. Vis ergo

ejus argumenti in hoc sita est, quod cum sacerdotes assumantur ex laicis, si sacerdotes debent esse monogami, ita et laici ; alioquin quomodo erunt presbyteri qui de laicis adleguntur? Ita seipsum explicat Tertullianus ibidem; subjungit enim: « Omnes nos Deus ita vult esse dispositos, ut ubique sacramentis ejus obeundis apti simus: unus Deus, una fides, una disciplina. Usque adeo nisi et laici ea observent, per quæ presbyteri adleguntur, quomodo erunt presbyteri, qui de laicis adleguntur? Ergo pugnare debemus ante laicum jussum a secundo Matrimonio abstinere, dum presbyter esse non alius potest, quam laicus semel fuerit maritus.» Similiter ratiocinatur, l. de Monogamio, c. 12.

Inst. 1°: Tertullianus, primo loco citato, dicit de laico: « Ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et offers et tingis et sacerdos es tibi solus » : ergo.

Resp. 1° hunc textum a Pamelio, operum Tertulliani accuratissimo editore, sic legi : « Ubi ecclesiastici ordinis est consessus, et offert et tingit sacerdos qui est ibi solus »; et sic evanescit objectio. 2° Supposita vulgata lectione, resp. Tertullianum intelligendum esse de oblatione late sumpta non pro sacrificio altaris, sed pro oblatione precum et bonorum operum, respectu quorum laicus dicitur etiam late sacerdos, ut jam dictum est. Nec refert quod Tertullianus ibi loquatur de tinctione Baptismi proprie sumpta; est enim discrimen quod absente sacerdote, quilibet, etiam mulier, posset Baptismum conferre propter ejus necessitatem ; cum tamen idem Tertullianus, l. *de Velandis Virginibus,* cap. 9, asserat mulierem sacerdotalia munia obire non posse, et l. *de Præscript.* cit. in capite hujus articuli, conqueratur « hæreticos laicis sacerdotalia munia injungere.»

Inst. 2°: Tertull., ibid., dicit: « Differentiam inter ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas et honor per ordinis consessum sanctificatus a Deo »: ergo non jure divino, sed ecclesiastico tantum sacerdotes consecrant, sicque nihil vetat quin, accedente Ecclesiæ consensu, alii consecrent.

Resp. equidem differentiam inter ordinem et plebem constitui inchoative per auctoritatem Ecclesiæ, quatenus ex laicis a clero et populo eligebantur sacerdotes consecrandi, sed est perfecte et complete a consecratione. Unde dicit Tertullianus: « Et honor per ordinis consessum sanctificatus a Deo. »

Brevius quidam respondent ad totum argumentum, cum S. Hieronymo, Tertullianum « non fuisse hominem Ecclesiæ.» At non constat hoc opus fuisse scriptum post ejus defectionem ad montanistas.

Obj. 3° ex variis historiis: 1° In veteri martyrologio legitur quod S. Petronilla, S. Petri filia, « cum sancta Felicula collactanea sua, continuis jejuniis et orationibus vacans, tertio celebratis dominicæ oblationis mysteriis, mox ut Christi sacramentum accepit, reclinans se in lectulo, amisit spiritum. » 2° Theodoretus, l. 2 *Hist. Ecc.*, c. 23, narrat Frumentium laicum, Alexandria ad Indos profectum, invitasse mercatores Romanos ad liturgias, more Romano fieri solitas. 3° Refertur in *Prato spirituali,* c. 25, quemdam monachum laicum « verbis sanctæ oblationis panes consecrasse. » 4° Panem in agro a pastoribus consecratum, conversum fuisse in carnem, testantur Honorius Augustodunensis in *Gemma animæ,* et Albinus Flaccus, lib. *de Divinis Officiis* : ergo.

Resp. ad primum: Martyrologium laudatum non dicit quod ab ipsa sancta Petronilla fuerint celebrata « dominicæ oblationis mysteria.» Et in actis SS. Martyrum Nerei et Achillei, quibus inserta est vita S. Petronillæ et S. Feliculæ, legitur : « Tertio itaque die veniens ad eam S. Nicomedes presbyter celebravit mysteria Christi ; virgo autem sanctissima, mox ut Christi sacramentum accepit, reclinans se in lectum emisit spiritum. » Vide Acta Sanctorum, tom. 7 Maii, pag. 429.

Ad secundum: Theodoretus per liturgias intellexit conventus christianorum ad fundendas Deo preces. Rufinus enim, ex quo hanc historiam hausit Theodoretus, l. 1, c. 9, dicit Frumentium mercatoribus persuasisse « ut conventicula per loca singula facerent ad quæ ritu Romano orationis causa confluerent. » Similiter referunt Socrates, l. 1, c. 19, et Sozomenus, l. 2, c. 24. Idque eo magis constat, quod referente ipso Theodoreto, ibid., Frumentius Alexandriam redux petierit a S. Athanasio sacerdotes ad illius gentis culturam.

Ad tertium : 1° Multa referuntur in Prato spirituali, quæ sunt dubiæ fidei. 2° Supposita veritate historiæ, id miraculose factum est ex virtute divinæ potentiæ quæ non est alligata sacramentis, et ideo trahi non potest in exemplum, maxime cum ibidem referatur monachorum seniorem occasione hujus miraculi « statuisse ut nullus addiceret sanctæ oblationis verba, nisi qui ordinatus ad hoc esset. »

Ad quartum : Laudati auctores factum referunt ex incerto rumore, « dicitur, fertur », in-

quiunt. Insuper hanc conversionem panis in carnem non virtuti verborum tribuunt, sed omnipotentiæ Dei in punitionem audaciæ rusticorum.

Obj. 4°: Diaconos saltem aliquando consecrasse probatur duplici momento. 1° Synodus Ancyrana, can. 2, jubet diaconos qui idolis immolarunt, « ab omni sacerdotali ministerio cessare, et panem vel calicem offerendi vel prædicandi: ergo cæteri diaconi his muneribus fungebantur. 2° Apud S. Ambros., l. 1 *Offic.*, c. 4, legitur S. Laurentium diaconum Xisto ad martyrium eunti sic locutum fuisse: « Experire certe utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis consecrationem. »

Resp. ad primum isto canone prohiberi duntaxat diaconis lapsis offerre seu deferre panem et vinum sacerdoti celebranti, qua de causa dicitur « ministerium sacerdotale, non vero consecrare; » et ideo multi legunt, « deferre et non offerre. »

Ad secundum: In breviario Romano legitur: « Dominici sanguinis dispensationem », et ita legi in antiquissimo manuscripto, quod superat ætatem octogintorum annorum, testatur Laurentius Berti, favetque S. Aug., serm. 304., dicens « Laurentium Romæ diaconi officium gessisse, ibique sacrum sanguinem ministrasse. » 2° Retenta priori lectione, quam adoptarunt novi editores S. Ambrosii, juxta fidem plurium codicum, per consecrationem nihil aliud intelligitur quam communio, qua sanctificamur et consecramur.

ARTICULUS II.

LEVIORES QUÆDAM DIFFICULTATES DE MINISTRO CONSECRATIONIS EXPENDUNTUR.

Petes 1° [1]. utrum neomystæ consecrent simul cum episcopo ordinante?

Resp. 1° plures posse simul consecrare eamdem materiam si tanquam causæ totales ab invicem independentes simul pronuntient et finiant verba consecrationis, eo modo quo diximus plures posse simul eumdem baptizare. Vide dissert. 2, de Baptismo, a. 3, petit. 4.

Resp. 2° [2] neomystas consecrare cum episcopo; 1° quia in pontificali Romano « monetur episcopus, ut bene advertat quod secretas morose dicat et aliquantulum alte, ita ut ordinati sacerdotes possint secum omnia dicere, et præsertim verba consecrationis. quæ dici debent eodem momento per ordinatos quo dicuntur per pontificem. » Hæc autem monitio foret inutilis si neomystæ non consecrarent, sed verba consecrationis materialiter tantum et recitative proferrent, ut quidam volunt. 2° Quia ibidem dicitur quod neomystis « non datur absolutio, quia concelebrant pontifici. » 3° Quando presbyter inauguratur episcopus apud Latinos, consecrat cum episcopo consecratore; apud Græcos, in locis ubi est unicum templum, presbyteri circumstantes episcopum consecrant cum ipso; quidni neomystæ cum episcopo ordinante?

Ut autem occurratur inconvenienti, ne scilicet neomystæ consecrent ante episcopum, aut pronuntient formam super materiam jam consecratam, debent habere intentionem non absolutam consecrandi, sed hypotheticam consecrandi si finiant, et dum finiunt cum episcopo, et non aliter; vel generaliter intentionem faciendi meliori modo quod facere debent. Unde si formam finiant ante vel post episcopum, nihil efficiunt defectu intentionis.

Dices cum Henno: 1° Neomystæ non communicant ut celebrantes sub duplici specie: ergo nec ut celebrantes formam pronuntiant. Unde in pontificali Romano dicitur: « Ordinati omnia dicant, sicut si celebrarent »; quod innuit eos non celebrare. 2° Sæpe accidit materiam non esse sufficienter præsentem saltem remotioribus.

Resp. ad primum, ideo neomystas non communicare sub utraque specie, quia non sunt principales celebrantes; sufficit autem ad perfectionem sacrificii quod principalis celebrans, qui est episcopus, utramque speciem sumat. Ad pontificale Romanum: To *sicut* non semper negat veritatem, sed quandoque asserit. Ad ultimum, attenta praxi Ecclesiæ, materia est moraliter præsens, quod sufficit.

Petes 2° utrum mali sacerdotes valide consecrent?

Quæstio est non solum de sacerdotibus peccatoribus, sed etiam de hæreticis, excommunicatis, suspensis, depositis et degradatis. Degradatio est ablatio honoris et loci dignitati convenientis. Depositio est privatio executionis ministerii sine spe restitutionis in illud. Suspensio ejusdem executionis ministerii privatio, sed cum spe restitutionis. Ad petitionem

Resp. affirmative [1]. Quia quivis sacerdos, quantumvis peccator, hæreticus, excommunicatus, suspensus, depositus aut degradatus, non

[1] Ib. a. 2, o. [2] Ibid.

[1] Ib. a. 5, 7 et 8, o.

amittit characterem et potestatem Ordinis. Vide quæ diximus de Ministro sacrament. in genere, dissert. 8, a. 3.

Petes 3° utrum missa mali sacerdotis æque valeat ac missa boni sacerdotis?

Resp. Si in missa consideretur sacramentum [1] et orationes prout funduntur a sacerdote in persona Ecclesiæ, missa mali sacerdotis æque valet ac missa boni sacerdotis, quia utrinque est idem sacramentum et idem ministerium; non enim malus sacerdos, cum retineat characterem, desinit esse minister Ecclesiæ. At si considerentur orationes ut a privata persona procedunt, earum efficacia pendet ex devotione sacerdotis, et ex ea parte melior est missa boni quam mali sacerdotis. Unde cum res considerari soleant secundum omnes suas circumstantias, dici potest absolute quod missa boni sacerdotis sit melior quam mali.

Utrum liceat audire missam, vel recipere communionem a malis sacerdotibus? Require in tractatu de Sacramentis in genere, dissert. 5, a. 6.

Petes 4° utrum liceat sacerdoti omnino cessare a celebratione missæ?

Resp. Sacerdos [2] etiamsi curam animarum non habeat, tenetur sub gravi peccato aliquoties celebrare; quia 1° hoc præceptum: *Hoc facite in meam commemorationem*, non tantum respicit communionem et communicantes, sed et maxime consecrationem et consecrantes; Christus enim, ut ait Trid., sess. 22, cap. 1, « eis ut consecrarent præcepit per hæc verba: *Hoc facite*, etc., uti semper Ecclesia catholica intellexit et docuit. » 2° Unusquisque tenetur uti gratia sibi data, cum fuerit opportunum, secundum illud 2 Cor. 6: *Exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*; atqui opportunitas sacrificium offerendi, non solum attenditur per comparationem ad fideles Christi quibus oportet sacramenta ministrari, sed principaliter per ordinem ad Deum cui, consecratione hujus sacramenti, sacrificium offertur. Confirm. Unusquisque jure naturæ tenetur offerre Deo sacrificium: sicut ergo laici offerunt per sacerdotes, sic sacerdotes debent offerre per seipsos. Adde quod sint ex officio deputati, ut pro populo intercedant, et pro peccatis dona ac sacrificia offerant, Heb. 5.

Quoties autem secluso legitimo impedimento celebrare teneantur? Respondet Auctor eos teneri in præcipuis festis, maxime iis in quibus fideles communicare consueverunt; et cap. *Dolentes* de Celebrat. Miss., reprehenduntur qui vix quater in anno celebrant; et Trid., sess. 3, cap. 14: « Curet episcopus, ut ii (sacerdotes) saltem diebus dominicis et festis solemnibus; si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant, missas celebrent.»

[1] Ib. a. 6, o. [2] Ib. a. 10, o.

ARTICULUS III.

QUIS SIT MINISTER DISPENSATIONIS EUCHARISTIÆ?

Cum Eucharistia consistat in re permanenti, non est dubium quin valide a quoquam dispensetur. Quæstio est igitur de licito.

Dico 1°: Minister ordinarius [1] et ex officio dispensationis Eucharistiæ est sacerdos.

Prob. ex concilio Trid., sess. 13. cap. 8, ubi dicitur « semper in Ecclesia Dei hunc morem fuisse, tanquam ex apostolica traditione descendentem, ut laici Eucharistiam a sacerdotibus acciperent. »

Suadetur ratione [2]. 1° Ad sacerdotem pertinet ex officio consecratio Eucharistiæ: ergo et dispensatio; tum quia cui competit actus principalis competit et accessorius; tum quia sacerdos consecrat in persona Christi; sicut autem Christus consecravit, ita et aliis distribuit. 2° Sacerdos constituitur medius inter Deum et populum: ergo sicut pertinet ad eum dona populi Deo offerre, ita ad eum pertinet dona divinitus sanctificata populo offerre. Unde Ecclesia ex S. Doctore canit: « Cujus officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic congruit, ut sumant et dent cæteris.»

Dico 2°: Diaconus habet vi suæ ordinationis, [3] ut possit ei committi dispensatio Eucharistiæ; quia cum diaconus sit propinquus ordini sacerdotali, aliquid participat de ejus officio, ut scilicet dispenset Eucharistiam ex commissione, eo modo quo diximus sacerdotem habere vi ordinationis suæ, ut possit ei committi collatio Confirmationis. Vide dissert. de Confirmatione, a. 7, § 2, obj. 2.

Conclusionem insuper probat praxis priorum sæculorum, in quibus diaconi passim ex commissione episcoporum vel presbyterorum, sive generali sive speciali, Eucharistiam ministrabant. Ita constat ex concilio Nicæno I generali, can. 14, vel secundum aliam versionem, can. 18, ubi de diaconis respectu communionis statuitur quod « si non fuerit in præsenti vel

[1] Ib. a. 3, o. [2] Ibid. [3] Ib. ad 1.

episcopus, vel presbyter, tunc ipsi proferant et edant. » Ex concilio Carthag. 4, anno 398, can. 28 : Diaconus præsente presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget.» Ex S. Justino, *Apolog.* 2, ubi dicit quod « diaconi darent singulis præsentibus partem panis et calicis diluti, super quos facta est gratiarum actio: quod alimentum apud nos vocatur Eucharistia. » Ex lib. 8 *Constit. Apost.*, quæ S. Clementi tribuuntur, cap. 28 : « Oblatione vero ab episcopo aut presbytero facta, ipse diaconus dat populo, non tanquam sacerdos, sed tanquam qui ministrat presbyteris. » Ex. S. Cypriano, tract. *de Lapsis,* ubi dicit diaconum præsentibus calicem offerre. Ex dicto S. Laurentii ad Xistum de quo supra. Ex Ordine Rom. in quo dispensatio Eucharistiæ tanquam officium diaconi recensetur. Ex Gelasio I, epist. ad episcopos Lucaniæ : « Diaconi sacri corporis Christi prærogationem sub conspectu pontificis seu presbyteri, nisi his absentibus, jus non habent exercendi.» Ex concil. Arelat. 2, anno 452, can. 15 : « In secretario, diacono inter presbyteros sedere non licet; vel corpus Christi, præsente presbytero, tradere non præsumat.» Ex concilio Aquisgranensi, anno 816, can. 7 : « Sicut in sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est. »

Observanda circa præfata testimonia.

Observandum 1° quandoque in his testimoniis fieri mentionem commissionis specialis, quandoque innui generalem tantum ; item quandoque requiri necessitatem et absentiam presbyteri, ut diaconus Eucharistiam dispenset, quandoque non requiri: quod factum arbitramur secundum variam disciplinam diversarum ecclesiarum et diversorum temporum.

Observandum 2° hanc commissionem sive generalem sive specialem factam diaconis non semper restringi ad dispensationem sanguinis, sed etiam extendi ad dispensationem corporis. Unde cum S. Th., hic ad 1, loquitur de commissione facta diaconis dispensandi calicem tantum, intelligit secundum morem qui circa sua tempora invaluerat, ea probabili ratione quam profert, quod sanguis Christi contineatur in vase, nec adeo necesse sit tangi a dispensante, sicut tangitur corpus Christi.

Observandum 3° hunc usum committendi diaconis dispensationem Eucharistiæ jam diu apud nos exolevisse, ideo id nunc non licere nisi forte in necessitate: puta urgente tempore communionis paschalis, aut lucrandi jubilæi, sacerdos infirmus, posset ut quidam volunt, committere diacono dispensationem Eucharistiæ.

Observandum 4° secundum communem sententiam, diaconos in periculo mortis posse sine commissione speciali et expressa, sibi vel aliis Viaticum ministrare, si desit sacerdos, aut si præsens irrationabiliter recuset dare; idque vel ex præsumpta commissione benignæ matris Ecclesiæ, quæ non vult filios in hoc agone tanto subsidio defraudare, vel vi commissionis generalis in quibusdam laudatis canonibus factæ.

Observandum 5° hostiæ consecratæ dispensationem sive per diaconos, sive per presbyteros olim non fieri sicut nunc infundendo ori communicantium, sed tradendo in eorum manus, quam vel ibidem consumebant, vel domum deferebant tempore opportuno sumendam, præsertim tempore persecutionum; sicque sibi ministrabant secundario et minus principaliter applicando ad os. Ista constant ex S. Cyrillo Jerosol., *Catechesi* 5 *Mystagogica*, ubi hæc habet : « Accedens ad communionem, non expansis manuum volis accede, neque disjunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quamdam subjiciens dextræ, quæ tantum regem susceptura est, et concava manu suscipe dicens : Amen ». Ex Tertull., l. 2 *ad Uxorem*, cap. 5, ubi enumerans incommoda viri gentilis cum uxore christiana: «Non sciet, inquit, maritus quid secreto ante omnem cibum gustes; et si sciverit, panem non illum credit esse qui dicitur.» Ex S. Basilio, epist. ad Cæsariam Patriciam, ubi probat hanc disciplinam ex diuturna consuetudine etiam extra tempus persecutionis : « Omnes enim, inquit, qui sunt in desertis monachi, ubi non est sacerdos, illic habentes communionem ex se ipsis, eam sumunt ; Alexandriæ autem et in Ægypto unusquisque ex laicis qui illic degunt, maxima ex parte habent Communionem domi suæ.... Etenim in ecclesia sacerdos tradit particulam, et cum omni potestate et libertate eam tenet qui accipit et sic sua manu ad os eam adducit. » Eumdem morem servari supponit S. Hieronymus, *Apolog. adversus Jovin.*

Hoc autem erat discrimen inter viros et mulieres, quod viri hostiam reciperent nuda manu, mulieres vero in linteolo mundo, quod ideo vocabatur *dominicale*. Constat ex S. Aug., serm. 252, de Tempore : « Mulieres, inquit, quomodo nitidum exhibent linteolum, ubi

Christi corpus accipiant: sic corpus castum et cor mundum exhibeant. » Ex concilio Antissiodor., anno 578, can. 36 : « Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere », et aliis.

Observandum 6° hos usus paulatim in Ecclesia desivisse. Imprimis prohiberi cœpit in quibusdam conciliis provincialibus Eucharistiam extra ecclesiam consumere : synodus Cæsaraugustana, anno 381, can. 3, sic statuit : « Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum. » Toletana I, anno 400, can. 14 : « Si quis acceptam a sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur. » Deinde fuit prohibitum Eucharistiam in manus laicorum tradere, cap. *Pervenit* 29, de Consecrat., d. 2, ex concilio Rhemensi. Tandem consuetudine contraria quæ vim legis habet, ubique introductum est ut hostia a sacerdote, non in manus tradatur, sed ori infundatur ibidem consumenda.

Ex his inferes quod, quamvis absolute loquendo Ecclesia et summus pontifex ex plenitudine potestatis possit dispensare ut clerici diacono inferiores, imo et laici sibi vel aliis Eucharistiam distribuant, saltem minus principaliter et applicando ad os aut ad alios deferendo quod a sacerdote receperunt, ut fiebat olim et legimus dispensatum a S. Pio V, ut regina Maria Stuart se ipsam in carcere communicaret ; attenta tamen præsenti Ecclesiæ disciplina, nulli ex prædictis magis licet etiam in articulo mortis se aut alios communicare, quam sacerdoti sine vestibus sacris celebrare. Unde S. Th. in 4, d. 13, q. 1, a. 3, q. 1, ad 3, postquam dixit cuilibet licitum esse tangere corpus Christi in necessitate, ut si in aliquo loco immundo caderet, addit : « Sed non est simile de dispensatione sacramenti, quia receptio hujus sacramenti non est necessitatis. Unde ei qui non potest sacramentaliter manducare, dicendum est: Crede et manducasti. »

ARTICULUS IV.

QUÆDAM QUÆSTIUNCULÆ DE MINISTRO DISPENSATIONIS EUCHARISTIÆ BREVITER RESOLVUNTUR.

Petes 1° utrum quilibet sacerdos possit Eucharistiam dispensare.

Resp. 1° Jure ordinario solus parochus aut illi superior potest Eucharistiam dispensare, non quod ad substantiam actus huius requiritur jurisdictio sicut ad absolutionem, sed requiritur ad debitum modum et ordinem administrandi.

Colligitur ex concilio Carthag. 1, can. 7, et Milevitano, can. 18 ; ratio est quia pastoris est pascere, inter vero actus pascendi præcipuus videtur administratio Eucharistiæ quæ est cibus spiritualis animæ : qui ergo sine licentia pastoris, saltem præsumpta, id attentaret, jus ejus in re gravi violaret, ideoque secundum communem sensum theologorum peccaret mortaliter; imo si esset religiosus qui id præsumeret (non tamen qui ex ignorantia ageret), incurreret excommunicationem papæ reservatam; quia Clementina *Religiosi*, l. 5, tit. 7, sub præfata excommunicatione prohibetur religiosis ne sacramenta Extremæ Unctionis, Eucharistiæ et Matrimonii clericis aut laicis dispensare *præsumant* sine licentia pastoris. Quando autem parochus concedit alicui licentiam celebrandi in sua ecclesia, censetur concedere licentiam administrandi Eucharistiam, nisi contrarium exprimat.

Resp. 2° Religiosi mendicantes jure delegato possunt Eucharistiam administrare omnibus utriusque sexus fidelibus, exceptis communione paschali et Viatico. Ita constat ex eorum privilegiis quibus quoad hoc derogatur Clementinæ *Religiosi;* et ita obtinet usus passim receptus.

Petes 2° quo tempore possit et debeat administrari Eucharistia?

Resp. Imprimis, excepto Viatico, administrari non potest tempore interdicti localis, cap. *Quod in te* 11, Extra. de Pœnit. et Remiss., l. 5, tit. 38; neque die Parasceves, quia sic obtinuit usus et extat decretum S. Congregationis datum die 19 Februarii 1622; consuetudinem autem abstinendi a communione sabbato sancto probare videtur quod hac die non cantetur antiphona, quæ dicitur « communio », quam tamen nunc non obligare suadet contraria praxis.

Quavis autem alia die, quavis diei hora, saltem ante meridiem, licite administratur communio; quia nulla alia dies jure vel consuetudine excipitur, nullum diei tempus legitur determinatum.

Administrandam esse in Missa « post communionem celebrantis ante purificationem » suadet Trid., sess. 22, cap. 6 ; posse post Missam ministrari tradunt concil. Mediolan. 5, tom. 5 Concil., pag. 587, Sacramentale Ambrosianum, pag. 74, decreta S. Congreg., sub Urbano VIII. Imo id expedire quando magnus est communicantium numerus docet sapientissi-

mus pontifex Benedictus XIV, feliciter regnans, *de Sacrificio Missæ.*, p. 4, sect. 2, quia adstantes non communicantes possunt tædio affici et negotiorum cura urgeri, sicque nunc est in usu.

Dixi : « Saltem ante meridiem, » quandiu scilicet celebrantur missæ, quia msic obtinuit communis Ecclesiæ praxis; excipe infirmos. Non videtur tamen damnandus, qui ex rationabili causa ministraret uni vel alteri secreto post meridiem.

Petes 3° utrum in missa defunctorum possit dari communio ?

Resp. affirmative: Quia 1° Trid. citatum optat « ut in singulis missis, » nullam excipiendo, fideles communicent. 2° Quia in missis defunctorum, sicut in aliis, sacerdos dicit in canone, « ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui corpus et sanguinem sumpserimus. » 3° Ex rubricis missæ pro defunctis pariter legitur : « Si qui sunt communicandi », communicet antequam se purificet. Opponitur decretum contrarium Sacræ Congreg., an. 1701 ; at istud decretum deinceps promulgari vetuit eadem S. Congregatio, die 21 Martii 1711, teste P. Laurentio Berti, lib. 33, cap. 18, § 4.

Petes 4° quandonam parochus teneatur administrare Eucharistiam suis parochianis?

Resp. teneri non solum in paschate et morte, sed etiam quoties rationabiliter petunt, seclusis tamen legitimis impedimentis; quia pastores temporalia recipiunt a fidelibus non solum ut spiritualia necessaria, sed etiam utilia ministrent ; alioquin non sat esset provisum saluti fidelium. Adde quod sicut pater carnalis tenetur providere de cibo suis filiis, non solum in extrema vel gravi necessitate, sed quoties rationabiliter petunt, ita pater spiritualis.

Petes 5° utrum pastor teneatur suis parochianis peste infectis administrare Eucharistiam cum gravi vitæ suæ periculo ?

Resp. Casu quo indigeant confessione, cum secundum probabiliorem sententiam teneatur earum confessiones audire, potest et debet eadem occasione ipsis ministrare Eucharistiam, cum per hoc non incurrat novum aliquod notabile periculum.

Casu vero quo sint confessi, probabiles sunt utrinque sententiæ. Negativam tenent Diana, Gabriel, Dicastillus et alii ; quia hoc sacramentum non est absolute necessarium, et præceptum non obligat cum tanto aliorum dispendio : et ita declarasse Gregorium XIII in quadam epistola ad S. Carolum Borromæum testatur Diana in Summa, verbo *Communio*, numero 86. Affirmativam tuentur Sylvius, Marchantius, Suares, Chapeauville et alii ; quia licet hoc sacramentum non sit absolutæ necessitatis, videtur tamen medium aliquo modo necessarium ad conservandam gratiam, et vincendas tentationes dæmonis in hoc ultimo conflictu maxime insidiantis. Addunt hanc esse praxim parochorum timoratorum et magnum fore scandalum, si pastores sinerent communiter suos subditos peste laborantes mori sine Viatico : quæ indicant pastores ad id teneri.

Cæterum hujus secundæ sententiæ patroni admittunt quod, cum Eucharistia sit minus necessaria quam Pœnitentia, facilius possint occurrere rationes excusantes parochum ne hic et nunc teneatur illam in casu administrare, puta si ex una parte instet magnum periculum vitæ pro parocho, et ex altera parte levis necessitas in ægroto, sive quia paulo ante communicavit, sive quia ex regulari vita, et ex confessione legitima est moraliter certus quod sit in statu gratiæ. Item si ex morte pastoris gravis sequeretur jactura in populo, quia alter nec cito, nec facile posset haberi. Ita Sylvius, supp. q. 32, a. 3 : quibus modificationibus appositis non ita distant præfatæ sententiæ. Insuper ex utraque parte admittitur quod in hoc casu possit administrari Eucharistia aliquo instrumento, modo absit periculum lapsus.

Ritus quo sacerdos debet Eucharistiam ministrare, sive laicis, sive infirmis, traditur in rubricis.

DISSERTATIO VIII.

De Eucharistia in quantum est sacrificium, sive de sacrificio Missæ.

Hucusque egimus de Eucharistia, ut est sacramentum ad nostram sanctificationem ordinatum. Superest, pro complemento hujus tractatus, agendum de ea, ut est sacrificium in Dei cultum ordinatum.

ARTICULUS I.

UTRUM MISSA SIT VERUM AC PROPRIE DICTUM SACRIFICIUM?

Actio illa sacra, qua in Ecclesia catholica conficitur Eucharistia cum variis precibus et cæremonis, dicitur apud Græcos *Liturgia*, apud Latinos *Missa*. Hanc vocem quidam dicunt esse Hebraicam ac derivatam a *missah* quod significat oblationem. Alii communius cum Auctore [1] dicunt esse vocem Latinam a verbo *Mitto* derivatam; quia oblatio et preces in illa mittuntur Deo per angelum assistentem. Unde cum in fine Missæ dicitur: « Ite Missa est », sensus est: Licet vobis abire, quia oblatio salutaris cum precibus jam est transmissa ad Deum pro vobis.

In tractatu de Religione, dissert. 3, a. 2, conclus. 1, definivimus sacrificium proprie dictum his verbis : Oblatio rei sensibilis a legitimo ministro facta Deo per realem immutationem, ad testandum ejus supremum dominium nostramque subjectionem » ; quas omnes particulas ibidem adamussim explicuimus. Ibid., conclus. 3 et 4, probavimus sacrificium esse de jure naturæ, consequenter omnes homines ad illud teneri, sive per se, sive per alios offerendum, ita ut in omni communitate offeratur sacrificium pro omnibus: quæ omnia tanquam hic dicta supponimus et requirenda loco citato.

Hic q. 83, a. 4, ad. 9.

Item ibid., conclus. 2, varias sacrificii divisiones exposuimus. At quod spectat præsens institutum, dividitur ratione finis in latreuticum, eucharisticum, impetratorium, et propitiatorium. Latreuticum dicitur quod præcise ad cultum Deo ut supremo Domino exhibendum ordinatur : tale erat in antiqua lege holocaustum quod totum comburebatur ; eucharisticum quod offertur in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis ; impetratorium pro novis beneficis obtinendis : utrumque vocatur, in lege mosaïca, hostia pacifica ; propitiatorium quod ordinatur ad reddendum Deum nobis propitium et placatum ; offertur pro peccatis præteritis, et dicebatur, in antiqua lege, hostia pro peccato.

Hæretici qui negant præsentiam realem Christi in Eucharistia, negant consequenter Missam esse verum et proprie dictum sacrificium. Id etiam negant lutherani, quamvis præsentiam realem agnoscant: unde Lutherus, cum utramque hanc sententiam difficile conciliaret, eo dementiæ et impudentiæ devenit, ut in lib. *de Missa privata*, anno 1534, scribere non erubuerit « tandem sibi a dæmone suggestum ac persuasum fuisse Missæ sacrificium abrogandum esse.» Volunt ergo novatores non esse in nova lege, nisi sacrificium spirituale bonorum operum; quia, inquiunt, «veri adoratores adorabunt in spiritu et veritate» ; Missam seu Eucharistiam esse meram commemorationem sacrificii Christi in cruce, Christumque nobis dedisse mensam in qua epulemur, sed non altare super quod hostias immolemus. Contra quos

Dico : Missa est verum et proprie dictum sacrificium.

Est de fide decisa in concilio Trid., sess. 22, can. 1, sic : «Si quis dixerit in Missa non offerri verum et proprium sacrificium, aut quod

offerri non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. »

Prob. 1° ex prophetia Malachiæ, cap. 1 : *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra ; ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda.* Duo importat hæc prophetia, nempe rejicienda fore sacrificia Judæorum, et illis substituendum fore novum ; non enim obstat quod dicat « sacrificatur et offertur » in præsenti; id enim familiare est prophetis ut propter certitudinem prædictionis, futura quasi præsentia aut præterita enuntient, ut illud Psal. 21 : *Diviserunt sibi vestimenta mea,* et plura alia : atqui per illud novum sacrificium antiquis substituendum, non potest aliud intelligi quam sacrificium Missæ; hæc enim est oblatio munda, corpus scilicet et sanguis Christi, quæ in omni loco Deo offertur.

Si dicas cum hæreticis posse intelligi sacrificium crucis, vel sacrificium spirituale bonorum operum, contra primum, est quod sacrificium crucis non fuerit oblatum in omni loco, sed in uno loco Judææ ; contra secundum : Sacrificium spirituale bonorum operum non est novum, nec substituendum loco antiquorum sacrificiorum ; fuit enim ab initio mundi.

Confirm. probatio : Hanc Malachiæ prophetiam de sacrificio Missæ interpretantur communiter SS. Patres : Justinus, *in Dialogo cum Triph.;* Irenæus, l. 4 *adversus Hæres.*, c, 17 ; S. Chrys. in Psal. 95, et plures alii quos refert Bellarm., l. 1 *de Missa,*, cap. 10,

Si dicas S. Augustinum, l. 2, *cont. Litt. Petil.,* c. 86, et S. Hieronymum, super cap. 1 Malach., ejus verba interpretari de sacrificio laudis, resp. ita quidem esse, at non excludendo sacrificium proprie dictum; cum enim offeratur cum laude, potest dici sacrificium laudis, modo non excludatur ratio veri sacrificii. De vero autem sacrificio expresse intelligit S. Aug., l. 18, *de Civit.,* c. 35.

Prob. 2° : Hebr. 7 et Psal. 109, Christus dicitur *sacerdos in æternum secundum ordinem,* seu ritum *Melchisedech.* Genes. autem 14, dicitur *Melchisedech rex Salem proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei* (Abrahamo) *et ait : benedictus Abraham de excelso; et Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt :* atqui Christus non potest dici *sacerdos secundum ordinem Melchisedech,* nisi ex similitudine rei oblatæ in sacrificium, scilicet panis et vini : ergo. Prob. min. Christus non potest dici sacerdos secundum ordinem Melchisedech ex convenientia nominis, quatenus *Melchisedech* significat regem justitiæ, et *Rex Salem,* regem pacis, quæ nomina conveniunt Christo, neque ob typum divinitatis expressum his verbis : *sine genealogia,* neque ob perpetuitatem sacrificii significatam his verbis, *Manet sacerdos in æternum,* nec denique ob varias alias dotes Melchisedech, quas Apostolus, Heb. 7, enumerat. Hæc enim omnia significant quidem Christum fuisse figuratum in Melchisedech, sed non demonstrant esse sacerdotem secundum ordinem seu ritum Melchisedech; alia quippe est ratio figuræ, alia ritus et ordinis sacrificii. Ad rationem figuræ sufficit quod signa præcesserint; ad ritum sacrificii requiritur similitudo rei oblatæ. Hinc Abel, Isaac, Moyses fuerunt figuræ Christi, non potest tamen dici Christus sacerdos secundum ordinem Abel, aut Isaac, aut Moysis. Item licet antiqua sacrificia essent per mactationem pecudum figuræ sacrificii crucis, Christus tamen non dicitur sacerdos secundum ordinem eorum qui pecudes immolabant, quia nulla est similitudo inter victimam crucis, et victimas antiquorum sacrificiorum : nulla ergo similitudo, nulla figura potest constituere Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, nisi similitudo rei oblatæ. Unde Trid., sess. 22, cap. 1, dicit de Christo : « Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit ».

Et ita communiter intelligunt SS. Patres : S. Cyprianus, epist. 63, ad Cæcil.; S. Clemens Alexand., l. 4 *Stroma.*, circa finem; Euseb., l. 5 *Demonstrat. Evang.;* S. Ambr., l. 5 de Sac., c. 1 ; S. Epiphanius; S. Chrysosth.; Theodoret. et alii de quibus vide Bellarm. citatum.

Respondent 1° hæretici Melchisedech non obtulisse panem et vinum in sacrificium, sed ad reficiendos milites Abrahæ fatigatos ex prælio; quia in Vulgata non dicitur *offerens,* sed *proferens;* in Hebræo legitur *protulit,* sive *exire fecit;* et in versione septuaginta interpretum legitur, *protulit illi* (Abrahæ) *panes et vinum,* sicque interpretantur Joseph, l. 1 *Antiquit.*, c. 10; Damascenus, l. 4 *Orthod. fidei,* c. 14; Cajetanus in Genes., et Vasques, disp. 87, c. 3, a. 6.

Multi ex nostris negant Melchisedech obtulisse panem et vinum militibus Abrahæ, ea potissimum ratione, quod cum abundanter

refecti essent ex præda, ut habetur cap. citato Genes., non indigerent cibo : attamen potest concedi, et videtur concedendum absque præjudicio probationis, dicendo scilicet Melchisedech obtulisse Abrahæ et militibus ejus panem et vinum, non commune sed prius oblatum in sacrificium, seu, ut dicit Clemens Alexand., l. 4 Strom., panem sanctificatum, ut moris erat in sacrificiis, sicque omnia conciliantur, et evanescit responsio hæreticorum. Melchisedech vero reipsa obtulisse panem et vinum in sacrificium constat : 1° ex dictis in probatione, quia in nullo alio Christus posset dici sacerdos secundum ordinem Melchisedech; 2° ex Patribus laudatis; 3° quia Melchisedech obviam ivit Abrahæ, non ut princeps fœderatus, sed tanquam pontifex, ut pro parta victoria sacrificium ageret in gratiarum actionem, Abrahæ benediceret, et decimas ab eo reciperet, ut patet ex textu S. Scripturæ; 4° quia ibidem significatur ideo obtulisse panes, quia erat sacerdos : *Erat enim,* inquit S. Scriptura, *sacerdos Dei altissimi*, inepte autem proferretur titulus sacerdotalis, si de militibus Abrahæ solum reficiendis, et non de sacrificio peragendo actum fuisset.

Neque dicas in Hebræo legi *et*, et non *enim;* legitur namque in Hebræo *ve*, quam particulam linguæ Hebraicæ peritissimi, S. Hieronymus et doctissimi Rabbini reddunt per *enim;* sed esto legendum foret *et*, sensus idem permaneret; non enim alia ratione post commemoratam oblationem panis et vini, immediate fit mentio dignitatis sacerdotalis, quam quia hæc requirebatur ad sacrificium.

Respondent 2° etiam in sacrificiis Aaron offerri panem et vinum, sicque ea ratione Christum non posse dici sacerdotem secundum ordinem Melchisedech. At contra: In sacrificiis Aaron offerebatur panis et vinum, ut pars tantum aut condimentum sacrificii, non ut materia integra et totalis, sicut in sacrificio Melchisedech.

Respondent 3° Apostolum, Heb. 7, enumerantem varios characteres sacerdotii Christi in Melchisedech præsignatos, silere de oblatione panis et vini: ergo non in hoc potest dici Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech.

Sed contra, negatur conseq.: 1° quia ex argumento negativo nihil concluditur, præsertim ubi sunt positiva in contrarium; 2° quia id non erat necessarium scopo Apostoli; ibi enim intendit solum Paulus exponere excellentiam novi sacerdotii præfigurati in Melchisedech, ut Judæos averteret a sacrificiis Aaronicis quibus erant adhuc valde addicti: eam autem excellentiam ostendit ex perpetua duratione, ex decimatione levitarum, ex unctione spirituali, et aliis prærogativis præsignatis in Melchisedech ; prætermittit ordinem et ritum sacrificii in pane et vino, tum quia quantum ad hoc præcise sacrificium Melchisedech non præcellit sacrificiis vivorum animalium; et ipsi levitæ quandoque etiam panem et vinum offerebant, licet ut partem tantum aut condimentum, ut dictum est; tum quia mysterium transsubstantiationis panis et vini in corpus et sanguinem Christi superabat captum istorum Judæorum adhuc carnalium ; et ideo, cap. 5, v. 11, dixerat: *De quo Melchisedech, nobis grandis sermo, et ininterpretalibis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum* ; et vers. seq.: *Facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.*

Prob. 3° ex institutione Eucharistiæ : Christus instituens Eucharistiam verum perfecit sacrificium, se ipsum Patri offerendo sub specie panis et vini : atqui Missa est id ipsum quod fecit et facere præcepit apostolis et eorum in sacerdotio successoribus, dum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem:* ergo. Min. constat. Prob. maj. 1° ex præcedenti probatione: Christus non alia de causa est et dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech quam quia obtulit sacrificium secundum ritum et similitudinem sacrificii Melchisedech : atqui iste ritus, ac ista similitudo in hoc sita est, ut, sicut Melchisedech obtulit panem et vinum, ita Christus sacrificium peregit dum sub speciebus panis et vini seipsum Deo obtulit ; 2° ex patribus asserentibus Christum in ultima cœna hoc sacramentum instituendo, vere sacrificasse. Ita S. Greg. Niss., hom. 2 in Levit., S. Cyprianus, serm. de cœna Dom. et epist. 63, S. Leo magnus, serm. 7 *de Pass.*, etc.

Prob. 4° ex traditione quam eruimus 1° ex Patribus quos magno numero refert Bellarm., l. 1, *de Missa*, cap. 15, sed quos hic recensere cum textibus longum foret et forte supervacaneum, siquidem illos nobis concedant hæretici; dicit enim Lutherus de missa privata: « Hic non moramur si clamitent papistæ : Ecclesia, Ecclesia ; Patres, Patres ; quia, ut dixi, hominum dicta aut facta nihil in tam magnis curamus, scimus enim ipsos prophetas lapsos esse, adeoque apostolos: verbo Christi judicamus Ecclesiam, apostolos, adeoque ipsos angelos. » Et Kemnitius, in Examine : « Negari non potest veteres, quando loquuntur de cele-

bratione cœnæ dominicæ, usurpare vocabula sacrificii, immolationis, hostiæ, victimæ, uti verbis, offerre, sacrificare, immolare»; 2° ex antiquis liturgiis, nimirum S. Chrysostomi, Syriaca, Maronitarum, Armenorum et aliis in quibus passim exprimitur actio sacrificii, oblatio sacrificii, applicatio sacrificii, etc.; 3° ex conciliis: ex Nicæno 1, can. 14, v. 18, ubi aperte distinguitur oblatio a communione, dum dicitur de diaconis: « Nec regula, nec consuetudo tradidit, ut hi qui potestatem non habent offerendi, his qui offerunt dent Christi corpus; » ex Tolet. 12, c. 5; Antissiod., c. 8; Bracar. 3, c. 1; Lateranensi, cap. *Firmiter*; Constantiensi in bulla Martini V, et tandem Tridentino, non solum canone supra laudato, sed etiam in multis capitibus ejusdem sess. 22.

Prob. 5°: Debet admitti in Ecclesia aliquod sacrificium: atqui non est aliud assignabile quam Missa: ergo. Prob. maj.; 1° quia sacrificium est de jure naturæ, ut probavimus cum Auctore in tract. de Religione. 2° Est altare in Ecclesia, juxta Apost. Heb. 13: « *Habemus altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt* »: atqui non erigitur altare, nisi ad sacrificium proprie dictum, sacrificium enim spirituale bonorum operum non indiget altari. 3° Nulla natio aut religio est, aut fuit unquam sine sacrificio. Unde S. Aug., l. 19, cont. Faust.: « In nullum, inquit, nomen religionis, sive veram sive falsam coadunari homines possunt, nisi aliquo sacrificiorum et sacramentorum visibilium consortio colligentur. » Qua ergo ratione vera religio, dilecta Christi sponsa, ab eo fundata, careret eo specialissimo ritu colendi Deum, maxime cum Ecclesia legis naturæ et scriptæ haberet sua sacrificia?

Ratio est, inquiunt hæretici, quia in hac nova lege Christus in cruce satisfecit pro peccatis omnium hominum: at vero etiam pro peccatis hominum qui fuerunt in lege naturæ et scripta, satisfecit, et tamen tunc erant sacrificia. Insuper Christus in cruce equidem satisfecit pro peccatis omnium hominum, quantum ad sufficientiam pretii soluti: at quantum ad efficaciam, debet ejus satisfactio nobis applicari per sacrificium Missæ et sacramenta.

Prob. 6°: Nihil deest Missæ ad rationem sacrificii veri et perfecti: ergo. Prob. ant. Adest oblatio rei sensibilis, scilicet corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini; minister legitimus, Christus principalis offerens sacerdotum ministerio: immutatio materiæ mystica scilicet, quatenus corpus et sanguis vi verborum separantur; cultus supremi Domini, quia Deo offertur; tandem locus necessarius, nempe altare.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°: Secundum Apost., Heb. 7, non est in nova lege nisi unus sacerdos, scilicet Christus; dicit enim: « Alii quidem facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium »: ergo si nullus sit in Ecclesia sacerdos præter Christum, nullum est aliud sacrificium præter illud cruentum quod in cruce obtulit.

Resp. dist. ant. Non est in nova lege, nisi unus sacerdos principalis, conc.; ministerialis, neg. In hoc ergo situm est discrimen quod Apostolus statuit inter sacerdotes antiquæ legis et novæ, quod sacerdotes antiquæ legis, cum morte prohiberentur permanere, haberent successores in eodem gradu dignitatis et potestatis; sic Aaroni successit Eleazar, Eleazaro Phinees, et sic de cæteris: in nova autem lege, cum sacerdos Christus maneat in æternum, non habet successores in eadem dignitate, excellentia et potestate; habet tamen ministros et vicarios, sicut summi sacerdotes in antiqua lege, dum viverent, habebant inferiores sacerdotes, ut ministros et vicarios; imo ex hoc quod Christus maneat sacerdos in æternum, et per se nunc non offerat sacrificium, necesse est quod habeat inferiores sacerdotes, ministros et vicarios, qui in ejus loco et persona sacrificium offerant.

Inst. 1°: Juxta eumdem Apostolum, ibidem, est unicum in Ecclesia crucis sacrificium, dicit enim: « Qui (Christus) non habet necessitatem quotidie quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi, hoc enim fecit semel se offerendo »: ergo.

Resp. dist. ant. Est unicum in Ecclesia sacrificium quoad substantiam, conc.; quoad modum, neg. Sacrificium itaque Missæ idem est quoad substantiam cum sacrificio crucis; quia idem est in utroque sacerdos, eadem hostia, Christus, et differt tantum quoad modum offerendi, quatenus in cruce fuit cruentum, in altari est incruentum: « Una est eademque hostia», inquit Trid., sess. 22, cap. 2; « idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. »

Inst. 2°: Istud sacrificium distinctum quoad

modum a sacrificio crucis, est inutile et sacrificio crucis derogans, atque injuriosum: ergo. Prob. ant. ex eodem Apostolo dicente, ibidem cap. 10 : « Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos... ubi autem horum (peccatorum) remissio, jam non est oblatio pro peccato » : ergo quodcumque aliud sacrificium, tametsi quoad modum tantum distinctum, est inutile et sacrificio crucis injuriosum, ejus virtuti atque efficaciæ derogans, quasi non esset infinitæ viriutis et efficaciæ ad delenda omnia peccata.

Resp. neg. ant. Ad probat. dist. Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos quantum ad sufficentiam pretii soluti pro sanctificatione et redemptione totius generis humani, conc.; quantum ad applicationem hujus pretii, neg. Similiter: ubi est peccatorum remissio, quoad sufficentiam pretii, non est oblatio alterius pretii pro peccato, conc.; non est alia oblatio pro applicatione hujus pretii, neg. Unde ex hoc sequitur tantum quod non sit opus, quod alius Christus moriatur pro nobis, aut idem pluries moriatur, quasi ejus oblatio non sufficeret pro expiandis totius mundi peccatis; sed non sequitur quod sit inutile et derogans sacrificio crucis Missæ sacrificium, cum sit idem quoad substantiam, et ab eo totam virtutem mutuet, nec offeratur in supplementum sacrificii crucis, quasi istud non foret infinitæ virtutis, nec sufficiens pretium solvisset pro redemptione omnium hominum, sed præcise, ut fructus hujus pretii nobis applicetur. Sic non est inutile, nec derogans virtuti passionis Christi, quod ipse « sit semper vivens ad interpellandum pro nobis », Heb. 7, neque quod Baptismus, aut alia sacramenta frequententur, quia neque Christus interpellat pro nobis, neque Baptismus aut alia sacramenta conferuntur, quasi passio Christi non foret infinitæ virtutis, sed ut ejus fructus nobis applicetur.

Inst. 3° : Per sacramenta sufficienter nobis applicatur fructus passionis Christi : ergo.

Resp. neg. ant. Quamvis enim Christus potuisset per unicum medium fructum suæ passionis nobis applicare, ut tamen facilius et suavius applicaretur, plura ad id media instituit, inter quæ reponimus sacrificium Missæ. Et si hoc argumentum aliquid probaret, sequeretur in principiis hæreticorum quod ipsa sacramenta, maxime Baptismus et cœna, quæ admittunt, forent inutilia; quia juxta illos sufficienter nobis applicatur fructus passionis per prædicationem verbi, quatenus excitat fidem qua, ut dicunt, justificamur.

Inst. 4° : Juxta Apost. ibid. *Jam non relinquitur hostia pro peccatis* : ergo.

Resp. hujus textus, in quo de peccato apostasiæ agitur, multiplicem esse interpretationem : 1° quod difficile et vix sit spes veniæ propter maximam ingratitudinem et malitiam hujus peccati; 2° quod non relinquatur hostia qua totum peccatum quoad culpam et omnem pœnam remittatur, sicut fit per Baptismum, quia Baptismus non iteratur; 3° quod hujusmodi apostatæ non relinquatur hostia, neque Judaica, quia abrogata est, neque eucharistica, quia Christum non agnoscit. Alterutram expositionem esse ad mentem Apostoli inde constat, quod passim hortetur peccatores ad pœnitentiam : ergo supponit adhuc absolute iis relinqui hostiam pro peccatis.

Inst. 5° : Mulieri Samaritanæ interroganti ubi esset adorandum, an in monte Garizim, an in templo Jerosolymitano; et nota per *adorandum* intelligi *sacrificandum;* de sacrificio enim erat dissentio inter Judæos et Samaritanos, in quo ex his duobus locis esset peragendum, respondet Christus, quod neque in monte Garizim, neque in templo Jerosolymitano erit deinceps adorandum, sed quod *veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate :* ergo Christus rejicit externa sacrificia et vult tantum sacrificium internum et spirituale.

Resp. 1° hoc argumento nimis probari, nimirum rejiciendum esse omnem cultum exteriorem quem tamen ipsi hæretici admittunt in Baptismate, in celebratione cœnæ et in multis aliis.

Resp. 2° dist. conseq. Ergo Christus externa sacrificia legis Mosaicæ rejecit, conc.; erat enim quæstio de illis ; sacrificium incruentum novæ legis, neg. Per istud enim fideles adorant Patrem *in veritate*, dum offerunt ipsi Christum qui est veritas; et *in spiritu*, dum captivant intellectum in obsequium fidei hujus mysterii.

Obj. 2° : Eucharistia est sacramentum et testamentum : atqui idem non potest esse sacramentum et testamentum et simul sacrificium; alia enim est ratio sacrificii, alia sacramenti et testamenti.

Resp. 1° hoc argumentum secum pugnare, nimirum idem non posse esse sacramentum et testamentum, quia est etiam alia ratio sacramenti et testamenti. Unde resp. 2° dist. min. Idem sub eadem ratione non potest esse sa-

cramentum, testamentum et sacrificium, conc.; sub diversa ratione, neg. Eucharistia itaque, prout est signum gratiæ sanctificantis, est sacramentum ; prout est signaculum seu instrumentum publicum divinæ promissionis et novi fœderis, est testamentum ; prout autem offertur Deo, est sacrificium. Sic agnus paschalis, prout erat signum gratiæ seu passionis Christi, erat sacramentum ; prout offerebatur Deo, erat sacrificium. Item, Exod. 14, sanguis victimarum effusus super populum erat simul sacrificium et testamentum seu signum fœderis et testamenti.

Inst.: Eucharistia non solum est signum novi fœderis et testamenti, sed est etiam pars hæreditatis seu legati testamento Christi nobis relicti : atqui hæreditas seu legatum non redditur testatori, alias esset inutilis hæreditas : ergo.

Resp. dist. min. Hæreditas seu legatum non redditur testatori inter homines, conc.; inter Deum et homines, neg. Tum quia nihil possumus Deo offerre quod ab eo non acceperimus ; tum quia reddendo Deo quod ab eo accepimus, efficimur ditiores quam illud retinendo, cum offerendo et reddendo acquiramus novum meritum.

Obj. 3° : In sacrificio rei viventis requiritur mactatio, seu occisio victimæ ; atqui Christus, qui secundum nos est victima, in Missa non occiditur : ergo.

Resp. dist. maj. In sacrificio rei viventis ut viventis requiritur occisio victimæ, transeat. Potest enim negari, siquidem hircus, Levit. 16., offerebatur vivus, nec tamen occidebatur, sed emittebatur in desertum : sufficit ergo quædam immutatio victimæ vergens in ejus destructionem aut deteriorationem. Victimæ in statu quasi mortuo oblatæ, subdistinguo : Requiritur occisio cruenta et physica, neg.; incruenta et mystica, conc. Hæc autem reperitur in sacrificio Missæ in quo vi verborum separatur sanguis a corpore ; et hæc sufficit ad sacrificium incruentum, quale est sacrificium Missæ figuratum per sacrificium incruentum Melchisedech.

Inst.: Eucharistia est commemoratio et repræsentatio sacrificii crucis : ergo non est sacrificium.

Resp. dist. ant. Est commemoratio et repræsentatio vacua, neg.; continens rem ipsam sacrificii repræsentati, conc. et neg. conseq. Commemoratio enim et repræsentatio sacrificii, præsertim si rem sacrificii contineat, potest esse simul sacrificium : in Eucharistia autem continetur eadem victima quæ fuit immolata in cruce, et est tantum diversus modus offerendi : unde est commemoratio sacrificii cruenti et simul sacrificium incruentum. Sic agnus paschalis fuit figura sacrificii crucis et simul sacrificium.

Obj. 4° : Christus consecrans in ultima cœna non obtulit sacrificium : ergo nec offerunt sacerdotes. Prob. ant. 1° Quia legitur quidem Christum cum discipulis in mensa sedisse, fregisse panem et distribuisse ; at non legitur sacrificasse. 2° Si tunc sacrificasset, sacrificium hoc fuisset infinitæ virtutis, sicque superfluum fuisset sacrificium crucis : ergo.

Resp. neg. ant. ,ut patet ex tertia probatione conclusionis. Ad primam probationem : 1° Est argumentum negativum quod non probat 2° Negatur ; legitur enim Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod verificari non potest nisi quatenus obtulit corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini in ultima cœna, ut probatum est. Item legitur ipsum consecrasse calicem seorsim a pane eumque vocasse calicem sanguinis sui, quod sufficit ad sacrificium probandum, ut dicetur modo. Ad secundam probationem. neg. secundam sequelam ; non enim hoc cœnæ sacrificium, sed omnes Christi actiones ab instanti Incarnationis fuerunt infiniti valoris, nec tamen superfluum fuit sacrificium crucis, quia Deus decreverat non nisi per illud consummandum fore opus redemptionis humanæ.

Obj. 5° : Missa est inventum humanum : ergo. Prob. ant. Varii ordines Missæ seu liturgiæ habent homines auctores; primi dicuntur S. Jacobus et S. Marcus; deinde S. Basilius, S. Chrysostomus et alii : ergo.

Resp. dist. ant. Missa quantum ad varias cæremonias et preces est inventum humanum, conc.;quantum ad substantiam sacrificii, neg. Imo argumentum sic retorqueo in hæreticos : Liturgiæ, cujuscumque sint auctoris, sunt antiquissimæ; ergo tunc offerebatur in Ecclesia incruentum Missæ sacrificium : atqui non est verisimile homines novum invexisse sacrificium, nemine reclamante, sed e contra universa ecclesia approbante : ergo.

ARTICULUS II.

IN QUA ACTIONE CONSISTAT ESSENTIA SACRIFICII MISSÆ?

In Missa plures concurrunt actiones : oblatio panis et vini ante consecrationem, quæ di-

citur *offertorium*, consecratio, elevatio specierum, oblatio post consecrationem, dum dicitur: «Unde memores, etc., offerimus præclaræ majestati tuæ» etc., fractio panis et mixtio cum sanguine, distributio et sumptio per sacerdotem : præcipua difficultas est de consecratione et sumptione: unde ut a facilioribus incipiamus,

Dico 1° : Essentia sacrificii Missæ non consistit in oblatione sive præcedente sive subsequente consecrationem, neque in elevatione hostiæ, neque in fractione et mixtione specierum, neque in distributione.

Prob. : In ea actione consistit essentia sacrificii, quæ primo est immutativa victimæ; secundo quæ fit in persona Christi qui est principalis offerens; tertio quam Christus adhibuit in institutione hujus sacramenti, jussit enim fieri quod fecit; quarto tandem quæ est repræsentativa passionis illius ; ad id enim institutum est hoc sacrificium: atqui actiones enumeratæ non habent omnes istas conditiones. Oblatio quæ fit ante consecrationem non est immutativa victimæ, sed præparatoria materiæ consecrandæ; non enim offertur corpus Christi quod nondum est, sed panis et vinum, neque eam adhibuit Christus. Elevatio hostiæ non est etiam immutativa nisi localiter, quod non sufficit, neque fit in persona Christi, neque eam Christus adhibuit. Oblatio sequens consecrationem non fit etiam in persona Christi, ut patet ex verbis: « Unde et memores nos servi tui et plebs tua sancta offerimus præclaræ majestati tuæ », etc.; neque est immutativa, sed supponit mutationem factam, neque Christus eam adhibuit. Fractio panis est quidem immutativa specierum, sed non corporis Christi, nec versatur circa utramque speciem, cum tamen utraque species ingrediatur rationem sacrificii, ut dicetur, et si casu hostia ante fractionem caderet in calicem, subsisteret sacrificium sine fractione. Mixtionem specierum non adhibuit Christus, sed est tantum cœremonia ecclesiastica, sicut ipsa hostiæ fractio, neque per eam mactatur victima, sed est potius quasi mactationis reparativa coadunando corpus cum sanguine. Tandem quoad distributionem sæpe sine illa offertur sacrificium et supponit illud peractum, cum illius participes fiant communicantes : ergo.

Dico 2° Sumptio non est de essentia sacrificii.

Prob. ex eodem principio: 1° Sumens non agit in persona Christi, non enim aliquid offert, sed sibi et in propriam utilitatem recipit. 2° De fide certum est Christum consecrasse; quod vero se communicaverit, quamvis sit probabilius, non est tamen fide certum. 3° Cap. *Relatum* de Consec., d. 2, redarguuntur presbyteri sacrificantes et non communicantes. 4° Sumptio supponit victimam mactatam per consecrationem, ut mox dicam, et est participatio fructus sacrificii. 5° Non est immutativa nisi localiter, remanet enim, ea non obstante, corpus Christi sub speciebus ; neque dicas immutationem fieri in stomacho, dum consumuntur species, actio enim sacrificativa debet fieri in altari, et non in hominis stomacho. 6° Tandem est repræsentativa sepulturæ Christi tantum, non vero mortis ejus nisi mediate, et ex suppositione quod Christus sit prius immolatus.

Dico 3° : Essentia sacrificii Missæ adæquate consistit in consecratione corporis et sanguinis, cum ordine ad sumptionem tanquam ad partem integrantem.

Est communior cum Auctore qui, quæst. præcedenti 82, a. 4, dicit quod « consecratio chrismatis, vel cujuscumque materiæ, non est sacrificium sicut consecratio Eucharistiæ. » Art. 10, o., dicit « sacerdotes teneri ad sacrificandum:... principaliter per comparationem ad Deum, cui consecratione hujus sacramenti sacrificium offertur » : Et ad 1 : « Hoc sacramentum perficitur in consecratione hostiæ, in qua sacrificium Deo offertur. »

Prob. prima pars, 1° ab exclusione aliarum actionum ; 2° ex eodem semper principio. Consecratio fit in persona Christi, ut patet ex verbis præcedentibus consecrationem. 3° Eam adhibuit Christus, ut etiam constat. 4° Est immutativa victimæ, scilicet Christi, quatenus ponit ibi ipsum modo quasi mortuo separando vi verborum corpus a sanguine; nam vi verborum ponitur solum corpus sub speciebus panis, et solus sanguis sub speciebus vini, ita ut sit veluti per accidens respectu consecrationis, quod ea peracta sanguis ex concomitantia reperiatur in corpore. 5° Atque ea ratione est essentialiter repræsentativa mortis Christi, quod nulli alteri actioni convenit.

Confirm. Sacerdotium per se primo consistit in potestate consecrandi : ergo sacrificium in ipsa consecratione; sacerdotium enim essentialiter est propter sacrificium.

Prob. secunda pars : Sacrificium Missæ habet rationem cibi et potus : ergo dicit ordinem ad sumptionem tanquam ad partem integrantem et complentem; et hæc est ratio cur tanta sit Ecclesiæ sollicitudo, ut utraque spe-

cies sumatur a celebrante, vel, si casu non possit, ab alio sacerdote.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° : Ad sacrificium requiritur essentialiter oblatio : ergo.

Resp. dist. ant. Requiritur essentialiter oblatio verbalis et in actu signato, neg.; oblatio re et in actu exercito, conc. Non igitur requiritur ad sacrificium quod sacrificans dicat : Tibi offero ; neque enim sic exprimebatur in sacrificiis antiquis, neque id dixisse Christus legitur ; sed sufficit quod sacerdos victimam præsentem in altari sistat et immolet in Dei cultum ; hoc ipso enim in actu exercito ipsi offertur, sicut hoc ipso quo dapes apponuntur mensæ, offeruntur convivis : hujusmodi autem oblatio reperitur in consecratione. Adde quod ad sacrificium non sufficiat quæcumque oblatio, sed requiratur oblatio immutativa.

Inst. 1° : Trid., sess. 23, cap. 1, loquitur de consecratione et oblatione tanquam de actionibus distinctis, dum dicit Christum dedisse apostolis potestatem consecrandi, offerendi et ministrandi : ergo.

Resp. neg. ant. Non enim ideo concilium sic loquitur, quia reputat consecrationem, actionem distinctam ab oblatione, sed quia lutherani, contra quos ibi agit, concedebant presbyteris potestatem consecrandi, denegabant autem ipsis potestatem offerendi et sacrificandi ; et ideo concilium dicit ipsis collatam esse potestatem non solum consecrandi, sed etiam offerendi, nimirum quia ipsa consecratio est oblatio et sacrificatio.

Inst. 2° : Idem concilium, sess. 22, cap. 3, infert sacrificium non offerri sanctis ; quia « sacerdos non solet dicere: Offero tibi sacrificium, Petre vel Paule : » ergo censet sacrificium consistere in simili oblatione verbali.

Resp. neg. conseq. Quamvis enim oblatio verbalis antecedens aut consequens consecrationem sit tantum accidentalis, respicit tamen et significat oblationem essentialem faciendam, aut factam in consecratione. Unde ex hoc quod sacerdos non dicat : Offero tibi, Petre, legitime infert concilium quod sacrificium non offeratur sanctis, absque eo quod ista verbalis oblatio sit de essentia sacrificii.

Obj. 2° : Consecratio est productiva victimæ : ergo non est illius immolatio. Patet conseq. ; tum quia productio victimæ præsupponitur ad ejus immolationem ; tum quia fieri nequit quod productio rei sit ejus destructio.

Resp. 1° dist. ant. Consecratio est productiva victimæ simpliciter, neg. ; est productiva victimæ novo et quasi mortuo modo, conc. et neg. conseq. Sufficit enim ad sacrificium quod res novo et deteriori modo quam sit in se, præsens sistatur, neque semper requiritur ejus destructio.

Resp. 2° dist. conseq. Ergo non est ejus immolatio sub eadem formalitate, conc,; sub diversa formalitate, neg. Consecratio itaque est productiva victimæ, quatenus est physica et realis conversio panis et vini in corpus et sanguinem Christi ; est autem sacrificatio, quatenus est talis actio sacramentalis separans vi verborum corpus a sanguine, quæ duæ formalitates sunt distinctæ et absolute separabiles; casu enim quo sacerdos consecraret tantum panem et non sanguinem, non foret sacrificium, ut alibi diximus, et mox iterum dicemus : unde ad primam probationem, dist. Productio victimæ præsupponitur ad ejus immolationem prioritate temporis vel rationis, conc. ; semper prioritate temporis, neg. Ad secundam, etiam dist. Productio rei non potest esse ejus destructio sub eadem formalitate, conc. ; sub diversa, neg. Maxime si productio sit realis et destructio mystica tantum, ut in casu.

Inst. 1° : Sacrificium debet esse sensibile : atqui consecratio non est sensibilis : ergo.

Resp. dist. min. Consecratio non est sensibilis quantum ad virtutem et effectum, conc. ; sacramentaliter, neg. Sic enim est sensibilis ratione verborum quibus fit, et specierum in quibus fit, sicut omnes aliæ actiones quæ fiunt circa corpus Christi insensibile, sunt sensibiles ratione verborum vel specierum.

Inst. 2° : Feria sexta Parasceves offertur sacrificium : atqui tamen non fit consecratio : ergo. Prob. ant. 1° Quia in officio dicitur : « Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo », etc. 2° Quia si occurreret hac die festus dies, tenerentur fideles adesse huic officio : ergo.

Resp. neg. ant. Ad primam probationem ; Vocatur sacrificium latiori significatione ; tum quia in eo recitantur quædam preces, et adhibentur quædam cæremoniæ recitari, et adhiberi solitæ in sacrificio Missæ ; tum quia est complementum sacrificii præcedentis diei, in quo hostia, quæ nunc sumitur, fuit consecrata. Ad secundam probationem : Multi negant fideles in hoc casu teneri adesse officio, quia tenentur tantum ex præcepto Ecclesiæ adesse Missæ ; et ita declarasse Congregationem Sa-

crorum Rituum refert Joannes a S. Th.; alii censent teneri adesse, non quod sit sacrificium, sed quia non aliter hac die celebratur officium. Verum Ecclesia solet hunc casum prævenire, remittendo festum, si quod hac die occurrat, in alteram diem.

Inst. 3° : Si in consecratione perficeretur sacrificium, sequeretur quod in consecratione totus fructus illius applicaretur ; atqui tamen post consecrationem applicatur defunctis in secundo *Memento :* ergo.

Resp. huic instantiæ varios varie respondere. Doctissimus Sylvius dicit incertum esse quando tam celebrans, quam alii pro quibus offertur, fructum sacrificii percipiant; probabile tamen esse celebrantem bene dispositum aliquem recipere in communione. Joannes a S. Th. dicit non esse necesse quod fructus sacrificii conferatur in illo instanti in quo fit, sed quod possit conferri toto tempore quo durat, juxta applicationem celebrantis. Alii demum existimant totum fructum ex opere operato correspondentem essentiæ sacrificii applicari in ipsa consecratione, nec tamen frustra postea haberi *Memento* pro defunctis aut orationes recitari ; tum quia possunt prodesse ex opere operantis ; tum quia ipsa communio tanquam pars integralis sacrificii potest prodesse *ex opere operato.* Ex hac opinionum diversitate inferes tutius esse applicationem fieri tam pro vivis quam pro defunctis ante consecrationem.

Inst. 4° : Victima sacrificii Missæ non destruitur per consecrationem : ergo.

Resp. dist. ant. Non destruitur cruente, conc.; incruente et mystice, neg. Unde est sacrificium incruentum cruenti repræsentativum. Patet ex dictis.

Inst. 5° : Si sacerdos ex malitia intenderet consecrare et non sacrificare, consecraret et non sacrificaret defectu intentionis : ergo consecratio non est sacrificium.

Resp. cum Sylvio : Vel ille haberet intentionem generalem faciendi quod facit Ecclesia et Christus instituit, vel non. Si primum, consecraret, et sacrificaret, quia intentio generalis prævalet particulari. Si secundum, nec consecraret, nec sacrificaret defectu intentionis.

Obj. 3° : S. Th., q. præcedenti 82, a. 4, o, docet de ratione sacrificii in genere esse quod sacrificans participet de victima: unde infert: Necesse est, ut quoties sacerdos consecrat, sumat utramque speciem. Et 2 2, q. 85, a. 3, ad 3, inter actiones ad hoc sacrificium pertinentes, recenset fractionem, sumptionem et benedictionem : ergo.

Resp. ad primum, sumptionem esse de ratione integrali sacrificii in genere, et maxime instituti per modum cibi et potus, non essentiali ; hoc est, pertinere ad substantiam, non ad essentiam ; unde legitime infert S. Doctor sacerdotem non posse celebrare absque eo quod sumat utramque speciem, quia tenetur jure divino facere sacramentum integrum. Ad secundum : Hæ quidem actiones pertinent ad hoc sacrificium, sed nulla essentialiter ; fractio et benedictio accidentaliter ex institutione Ecclesiæ, sumptio integraliter ex institutione Christi, et ideo non potest omitti.

Inst. : Tam fractio quam sumptio significant sacrificium crucis : ergo.

Resp. fractionem adhiberi ut commodius sumatur hostia et misceatur speciebus sanguinis ; sed esto adhibeatur ad significandum sacrificium crucis, id habet ex institutione Ecclesiæ, non Christi; Christus enim fregit antequam consecraret; et insuper actio sacrificativa debet versari circa utramque speciem, ut dictum est. Quantum ad sumptionem, etiam diximus illam per se immediate repræsentare sepulturam Christi, passionem vero non nisi mediate et ex suppositione quod Christus sit prius immolatus ; ideo enim celebrans illum manducat: aliunde non offert Deo quod manducat, sed in propriam utilitatem manducat.

Petes 1° utrum ad essentiam hujus sacrificii requiratur consecratio utriusque speciei ?

Resp. affirmative ; quia hoc sacrificium est essentialiter repræsentativum passionis Christi et secundum ordinem Melchisedech : atqui neutrum esse potest sine consecratione utriusque speciei. Non primum ; quia in cruce non fuit solum corpus aut solus sanguis, sed corpus et sanguis seorsum : in consecratione autem unius speciei tantum, non repræsentatur ista separatio corporis a sanguine. Non secundum, quia sacrificium Melchisedech fuit in pane et vino. Hanc quæstionem fusius discussam require dissert. 3 hujus tract., art. 5.

Petes 2° quæ sit hostia hujus sacrificii ?

Resp. Principalis hostia hujus sacrificii est Christus seu ejus corpus et sanguis cum anima, non ut in propria specie, sed ut sub speciebus panis et vini.

Ratio primæ partis est, quia sacerdotes offerunt quod Christus obtulit in cruce et in cœna : atqui Christus in cruce et in cœna seipsum obtulit : unde Trid., sess. 22, cap. 2 : « In hoc sacrificio idem ille Christus continetur et im-

molatur, qui in ara crucis semel seipsum obtulit. »

Ratio secundæ partis est, quia hoc sacrificium est visibile: ergo res oblata, scilicet Christus, debet esse aliquo modo visibilis: atqui non est visibilis in se, sed tantum ratione specierum: ergo non est hostia ut in propria specie existens, sed ut sub speciebus existens. Confirm. Quia circa corpus Christi ut in propria specie existens non versatur actio sacrificativa: ergo circa illud ut existens sub speciebus.

Dixi: Principalis hostia; quia panis et vinum aliquo modo ad hoc sacrificium pertinent, non ut res principaliter oblata, sed ut terminus a quo, seu materia transiens ex qua corpus et sanguis Christi consecrantur. Non tamen possunt dici duo sacrificia, quia panis non offertur absolute, sed ut transmutandus in corpus Christi, sicque ad idem sacrificium pertinent, panis ut materia ex qua, corpus sub panis speciebus ut id quod principaliter sacrificatur et offertur.

Petes 3° in quo hoc sacrificium differt ab aliis sacrificiis?

Resp. 1° A sacrificiis antiquæ legis differt 1° ex parte rei oblatæ; 2° ex parte principalis offerentis: utrumque patet; 3° ex parte virtutis et effectus; quia istud est infiniti valoris, non antiqua; 4° ex parte materiæ; quia in antiquis sacrificiis materia, quæ assumebatur ad sacrificium, erat id quod principaliter offerebatur; hic autem materia quæ assumitur, non est res principaliter oblata, sed id quod ex illa per actionem sacrificativam efficitur: ex quibus apparet hoc sacrificium ab antiquis differre essentialiter.

2° A sacrificio crucis differt, 1° quod Christus in cruce oblatus esset mortalis et passibilis, hic offertur immortalis et impassibilis. 2° In cruce seipsum offerebat, hic ministerio sacerdotum. 3° In cruce cruente, hic incruente. 4° In cruce solutum est pretium redemptionis nostræ, hic nobis communicatur. Verum his non obstantibus, et quamvis actiones offerentium sint diversæ, quia tamen utrobique est eadem numero hostia, idem principaliter offerens, et hoc altaris sacrificium sit subordinatum sacrificio crucis, quatenus est illius commemorativum et illius virtutis applicativum, differentia non videtur essentialis, sed accidentalis tantum in modo et ratione offerendi. Unde Trid., sess. 22, cap. 2: « Una eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. »

3° A sacrificio cœnæ a fortiori non differt essentialiter, quia non solum est eadem hostia et idem offerens, sed etiam idem modus offerendi incruente: differt ergo duntaxat accidentaliter penes quasdam circumstantias; scilicet, in cœna offerebatur mortalis, nunc immortalis; in cœna per se, nunc per sacerdotes; in cœna significabatur passio futura, nunc præterita.

Petes 4° in quo differat sacrificium Missæ a sacramento Eucharistiæ?

Resp. differre 1° quod essentia sacrificii sita sit partim in actione sacrificandi, partim in re oblata; essentia autem sacramenti in sola re ex actione sacrificativa permanente. 2° Sacrificium ordinatur per se primo ad cultum divinum, sacramentum ad nostram sanctificationem. 3° Ad essentiam sacrificii requiritur consecratio utriusque speciei, essentia sacramenti salvatur in una specie.

ARTICULUS III.

DE EFFECTIBUS SACRIFICII MISSÆ: QUI SINT ET QUOMODO CAUSENTUR?

Sacrificium Missæ esse latreuticum seu in cultum divinum ordinatum, et eucharisticum in gratiarum actionem, constat, nec quoad hoc multum reluctantur hæretici; sed negant esse propitiatorium ad placandum Deum et expianda peccata, et impetratorium ac satisfactorium pro pœnis peccatis, quoad culpam dimissis, debitis. Contra quos,

Dico 1°: Sacrificium Missæ est propitiatorium, satisfactorium et impetratorium.

Ita definit concil. Trid., sess. 22, can. 3, his verbis: « Si quis dixerit Missæ sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti; neque pro vivis et defunctis, pro peccatis et pœnis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit. »

Prob. 1°: Juxta Apostol. Heb. 5, præcipuum munus sacerdotis est « offerre sacrificia pro peccatis. » 2° Hoc sacrificium est longe præstantius sacrificiis antiquæ legis, continetque omnes eorum differentias, ut loquitur S. Leo, serm. de Pass., et orat Ecclesia in secreta dominicæ septimæ post pentecostes: « Deus qui legalium differentiam victimarum unius sacrificii perfectione sanxisti » : atqui inter sacrificia anti-

quæ legis erant propitiatoria, satisfactoria et impetratoria : ergo. 3° In hoc sacrificio res oblata et qui principaliter offert atque interpellat pro nobis, est ipse Christus, fons et auctor omnium gratiarum, quippe per hoc sacrificium passionem suam pro nobis objicit conspectui Patris : quid igitur illi deesse potest ut obtineat nobis omnem qua indigemus gratiam, sive ad peccatorum remissionem, sive ad satisfactionem pro peccatis? 4° Ex traditione. In liturgia S. Jacobi legitur hoc sacrificium offerri pro peccatis, pro pace, pro aeris temperie, pro frugibus ; S. Cyrillus Jerosol., Catechesi 5, illud appellat « hostiam propitiationis » ; S. Chrys., l. 6 de Sacerdotio, c. 4, dicit sacerdotem, qui offert juge sacrificium, « legatum et precatorem esse apud Deum » ; S. Ambros., in Exhortat. ad Virgines, c. 14, vocat « hostiam salutarem per quam peccatum mundi hujus abolitur » ; S. Augustinus, in Enchir., c. 110, de sacrificio altaris respective ad defunctos dicit : « Pro valde bonis actiones gratiarum sunt, pro non valde malis propitiationes sunt. » Tandem sacerdotibus in sua ordinatione datur potestas offerendi sacrificium pro vivis et pro defunctis.

Nihil opponunt hæretici quod non sit prius solutum art. 1 hujus dissertat.

Inter effectus itaque sacrificii Missæ numerantur gratia habitualis remissiva peccatorum mortalium, augmentum hujus gratiæ, remissio peccatorum venialium, relaxatio pœnarum peccatis quoad culpam dimissis debitarum, ac tandem alia bona spiritualia quam temporalia. Quæstio est quomodo ab isto sacrificio causentur, an immediate vel mediate, an ex opere operato, an infallibiliter? Unde

Dico 2° : Gratiam habitualem remissivam peccatorum mortalium non causat immediate sacrificium altaris, sed mediate tantum, quatenus impetrat et movet Deum ut gratias actuales concedat, quibus peccator incitatur ad pœnitentiam. Ita Trid., sess. 22, cap. 2, dicens : « Hujus oblatione placatus Dominus gratiam et donum pœnitentiæ concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit. »

Ratio est 1° quia sacrificium crucis non sanctificavit immediate peccatores, sed mediate tantum, scilicet placando Deum et merendo atque impetrando donum et gratiam pœnitentiæ; alioquin omnes statim justi evasissent. Non debuit autem tribui major vis sacrificio altaris quam sacrificio crucis, a quo sacrificium altaris totam vim suam mutuat. 2° Si sacrificium altaris immediate sanctificaret peccatores, requireret in subjecto aliquam dispositionem, et sic non posset offerri pro obduratis et impœnitentibus. 3° Hoc est discrimen inter hoc sacrificium et sacramenta instituta ad causandam gratiam justificativam, scilicet Baptismum et Pœnitentiam, quod hæc ex sua institutione primario ordinentur ad nostram sanctificationem ,illud autem primario ad Dei cultum, secundario ad nostram justificationem : ergo debet esse diversus modus hunc effectum causandi, scilicet immediate per sacramenta, mediate per hoc sacrificium.

Quantum ad augmentum ejusdem gratiæ habitualis in justis, videtur idem dicendum ; quia illud causare immediate proprium est Eucharistiæ ut est sacramentum, et aliorum sacramentorum quæ dicuntur vivorum. Insuper alias sequeretur quod infans baptizatus pro quo plura offerrentur sacrificia, posset esse sanctior illo qui diuturnam vitam in praxi omnium virtutum et in laboriosis pœnitentiæ operibus peregisset : quod est absurdum.

Quantum ad remissionem peccatorum venialium, etiam idem est censendum, quia nullum peccatum, etsi veniale, remittitur sine aliquo bono motu peccatoris, quem bonum motum per se obtinet hoc sacrificium. Potest tamen dici quod aliquo sensu remittat immediate peccatum veniale, quatenus homo ponit quidem aliquem actum aversivum a peccato veniali, sed de se insufficientem ad ejus remissionem, quam tamen obtinet vi hujus sacrificii : sicut sacramentum Pœnitentiæ dicitur remittere immediate peccatum mortale, quia remittit illi qui habet tantum attritionem de se insufficientem ad illius remissionem.

Quantum ad pœnarum peccatis debitarum relaxationem et alia bona tam spiritualia quam temporalia, nihil obstat quominus hæc immediate obtineat et operetur : si enim per bona opera, jejunium, orationes, eleemosynas, etc., hæc bona immediate obtineantur et pœnæ peccatorum remittantur, id non est denegandum sacrificio Missæ quod est totius religionis opus præstantissimum. Et specialiter quoad pœnas, juxta Trid. citatum, valet hoc sacrificium tam vivis quam defunctis, pro remissione pœnarum ; defunctis autem in purgatorio valere non potest impetrando ipsis actum satisfactorium, quia non sunt capaces activæ satisfactionis, alias possent seipsos a purgatorio liberare, sed satispassionis tantum et satisfactionis ab illis applicatæ : ergo valet immediate : si autem ita defunctis prosit, quidni viventibus?

Neque tamen inde sequitur quod ditiores, pro quibus offeruntur plura sacrificia, citius semper liberentur a purgatorio quam pauperes; quia pauperes, vel forte habent minores pœnas luendas, vel forte fuerunt sanctiores in vita, sicque plus participant de sacrificiis oblatis generaliter pro omnibus defunctis, vel de portione Ecclesiæ in quolibet sacrificio; participant enim de hoc sacrificio defuncti, « qui cum viverent, inquit S. Aug. citatus *in Enchirid.* c. 110, ut hæc sibi postea possent prodesse meruerunt », sicque unusquisque pro rata sanctitatis.

Dico 3° : Hos omnes effectus sacrificium Missæ causat *ex opere operato*, seu vi operis a Christo instituti, non physice sicut sacramenta, sed moraliter.

Ratio est, quia hi effectus causantur ex dignitate rei oblatæ et principalis offerentis qui est Christus, independenter a dignitate sacerdotis offerentis qui quandoque est malus; et quamvis quoad aliquos requiratur dispositio ex parte recipientis, non tamen requiritur ut ratio formalis causandi, sed ut conditio, sicut dictum est de sacramentis in genere. Dixi : Independenter a dignitate sacerdotis, non ab ejus intentione; hæc enim requiritur ad applicationem, ut dicetur.

Dices 1° : Effectus qui causatur ex opere operato, causatur infallibiliter : atqui plures ex his effectibus non causantur infallibiliter : sic non omnes peccatores pro quibus offertur sacrificium, convertuntur, non semper bona temporalia obtinentur : ergo.

Resp neg. ant. universaliter sumptum. Patet in sanitate corporali quæ causatur per sacramentum Extremæ-Unctionis *ex opere operato*, et tamen non causatur infallibiliter ; et id maxime verum est, quando effectus causati *ex opere operato* habentur per impetrationem ut in casu. Quamvis enim Deus ex ipsa dignitate operis moveatur ad effectus pro quibus offertur, sæpe tamen obstare possunt rationes sive ex parte subjectorum, sive ex parte Dei : sic quamvis peccator vi hujus sacrificii obtineat gratias sufficientes conversionis, non tamen semper convertitur, quia sua obduratione et malitia ponit obicem ; sic bona temporalia petita non semper conferuntur; quia saluti non conveniunt.

Dices 2° : Juxta solutionem datam, et ea quæ hucusque diximus, omnes effectus sacrificii habentur per impretrationem, idque evidens est, res enim oblata et principalis offerens, Christus, non est amplius mortalis et passibilis, sicque non potest amplius mereri et satisfacere : ergo hoc sacrificium et tantum impetratorium et non satisfactorium, nec propitiatorium.

Resp. dici propitiatorium et satisfactorium ratione effectuum ; propitiatorium, quia impetrat remissionem peccatorum ; satisfactorium, quia impetrat relaxationem pœnarum peccatis debitarum, impetratorium simpliciter, quia impetrat alia bona quæ nec sunt remissio peccatorum, nec relaxatio pœnarum. Est tamen etiam satisfactorium quatenus ex institutione Christi applicatur per illud ejus passio ad tollendas pœnas peccatorum.

Dico 4° : Inter effectus hujus sacrificii, gratiæ sufficientes ad remissionem peccatorum tam mortalium quam venialium, ad augmentum gratiæ habitualis, ad donum perseverantiæ et ad virtutes, infallibiliter conferuntur per hoc sacrificium ; quia cum Deus nemini deneget gratias sufficientes, non est dubium quin maxime intuitu hujus sacrificii, in quo dilectissimi Filii passio repræsentatur, eas conferat. At vero ipsa remissio peccatorum, gratiæ augmentum, donum perseverantiæ et virtutes non causantur infallibiliter propter obicem ex parte subjecti. Remissio aliqua pœnæ in justis tam vivis quam defunctis causatur infallibiliter, quia nullus in ipsis ad hunc effectum est obex. Tandem bona temporalia non causantur infallibiliter, quia non semper expediunt ad salutem.

ARTICULUS IV.

DE IIS QUI OFFERUNT ET PRO QUIBUS OFFERTUR HOC SACRIFICIUM, NECNON DE EJUS APPLICATIONE.

Quantum ad offerentes.

Dico 1° : Christus est principalis offerens, non solum quia hoc sacrificium instituit, et in sui memoriam celebrari præcepit; sed etiam quia per sacerdotes tanquam per suos vicarios et ministros offert; hi enim in persona Christi ejus verba pronuntiant ac loquuntur, ac si ipse Christus loqueretur. Adde quod, secundum Apost., Heb. 7 : *Christus sempiternum habet sacerdotium ;* et cap 8 : *Necesse est eum habere aliquid quod offerat,* alioquin haberet sacerdotium otiosum ; non offert autem per se : ergo per sacerdotes.

Dico 2° : Quilibet sacerdos rite ordinatus, etiam excommunicatus, est post Christum proprius et præcipuus offerens. Constat ex

dictis de ministro consecrationis, diss. præcedenti, art. 1.

Fideles vero etiam suo modo offerunt, mediate scilicet per sacerdotes. Unde illa verba canonis : « Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed et cunctæ familiæ tuæ »; et ista : « Vel qui tibi offerunt ». Et hoc triplici modo : 1° generaliter omnes fideles, non per aliquam actionem singulorum, sed quatenus sacerdos nomine totius Ecclesiæ offert; 2° specialiter assistendo sacrificio et conformando suam intentionem intentioni sacrificantis; 3° specialius concurrendo ad sacrificium, sive per stipendium, sive per postulationem, sive per ministerium celebranti exhibitum, sive per subministrationem necessariorum ad sacrificium.

Quantum ad eos, pro quibus offertur.

Dico 1°: Offerri potest hoc sacrificium pro omnibus hominibus viventibus, etiamsi infidelibus, schismaticis, hæreticis et excommunicatis, modo pro his non offeratur tanquam pro membris Ecclesiæ ; sicut enim licet pro his omnibus orare, ita et sacrificium offerre. Vide quæ latius dixi de hac materia, dissert. 2 de Religione, art. 6.

Pro fidelibus defunctis in purgatorio potest offerri. Ita Trid., sess. 22, cap. 2 et can. 3. Praxis et traditio Ecclesiæ, SS. Patres, Tertullianus, *de Corona militis*, cap. 3, Cyrillus Jerosolymit., *Catechesi* 5 *Mystag.*, Chrysostomus, hom. 69, *ad Pop. Antioch.*, et alii. In veteri lege, 2 Machab. 12, Judas jussit offerri sacrificia pro mortuis. Ratio est quia cum hoc sacrificium sit satisfactorium et impetratorium, potest illis animabus prodesse; imo, juxta Trid., sess. 25, cap. 1, eo, inter omnia alia suffragia, potissimum juvantur.

3° Pro damnatis et infantibus decedentibus sine Baptismo non potest offerri, quia sunt in termino, et in inferno nulla est redemptio. Unde S. Augustinum dicentem, *Enchirid.*, cap. 110, quod « quibusdam damnatio fiat tolerabilior » per sacrificia, Auctor intelligit de damnatione ad pœnas purgatorii [1]. Quod autem idem S. Aug. ibid., cap. 112, dicat: « Existiment pœnas damnatorum certis temporum intervallis aliquatenus mitigari », non affirmat, neque dicit esse probabile, sed solum non tam aperte id esse hæreticum, sicut opinio quæ tenet pœnas damnatorum aliquando esse finiendas.

[1] Ib. ad. 5.

4° Quantum ad beatos. Certum est 1° illis non offerri sacrificium, sed soli Deo; est enim sacrificium cultus latriæ qua protestamur Deum esse supremum omnium rerum creatarum Dominum. Unde cum Trid., sess. 22, can. 5, dicit Missas licite celebrari in honorem sanctorum, et fideles ita petunt,non est sensus quod sanctis offeratur sacrificium, sed quod offeratur Deo in illorum honorem, id est, in gratiarum actionem pro beneficiis ipsis a Deo collatis, et in eorum memoriam, « ut pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam agimus in terris », ut explicat idem concilium, ibid. cap. 3, ex quo quidam honor accidentalis sanctis resultat, ut jam dicam.

Certum est 2° quod non offeratur pro illis sacrificium, ut est propitiatorium et satisfactorium, quia carent omni culpa et pœna; neque ut impetratorium gloriæ essentialis, quia illam invariabiliter possident.

Utrum autem possit offerri, ut impetratorium gloriæ accidentalis? Ita quibusdam videtur; quia possunt acquirere novum gaudium, novam gloriam accidentalem; et de facto illis accrescit, ex eo quod sacrificium in eorum memoriam offeratur Deo; per hoc enim significatur illos multum æstimari : unde Ecclesia orat « ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem ». Verum aliis videtur quod hoc non sit proprie impetrare pro sanctis, sed potius impetrare nobis gratiam, ut sanctos debito honore prosequamur, et ut nos juvent suis precibus, ut modo dicebamus ex Tridentino : sicut non oramus pro Deo, ut aliquid ipsi impetremus, dum quotidie dicimus : « Sanctificetur nomen tuum », sed petimus gratiam qua tum nos, tum alii ipsum debite honoremus : unde resultat illi quidam honor extrinsecus. Vide si lubet Sylvium hic quæsito 11.

Quantum ad applicationem.

Distinximus supra triplicem effectum sacrificii *ex opere operato*, scilicet propitiatorium pro peccatis expiandis, satisfactorium pro pœnis remittendis, et impetratorium bonorum tam spiritualium quam temporalium ; et quia effectus propitiatorius præsertim non causatur immediate, sed mediante gratia quæ impetratur, potest etiam ex hac parte dici impetratorium.

Multipliciter applicari potest fructus sacrificii : 1° generalissime « pro totius mundi salute », ut dicitur in Missa; 2° generaliter pro

parentibus, amicis, communitate, etc.; 3° specialiter pro isto vel illo in particulari. Applicatur etiam celebranti hoc ipso quo celebrat, non est enim verisimile celebrantem privari omni fructu sacrificii, non solum *ex opere operantis*, sed etiam *ex opere operato*.

Dico: Sacerdos celebrans debet applicare fructum sacrificii; quia cum in sua ordinatione acceperit ex Christi institutione potestatem conficiendi sacrificium, consequenter et applicandi ejus fructum; atque hanc esse Christi institutionem ac voluntatem probat Ecclesiæ praxis, communis sensus fidelium, et magna quoad hoc sacerdotum attentio. Aliunde si non applicaretur, non esset ratio cur uni potius prodesset quam alteri; ita ut Missæ fructus non applicatus remaneret in thesauro Ecclesiæ.

Hæc autem applicatio cum sit donatio, sufficit quod semel facta non retractetur. Et cum probabilius sit, ut dictum est, essentiam sacrificii consistere in consecratione, etiam probabilius est applicationem debere fieri ante consecrationem, et adhuc melius ante sacrum, ut etiam orationes et preces præparatoriæ prosint iis quibus applicatur sacrificium; et quanto specialior est applicatio, tanto magis prodest sacrificium, cæteris paribus; quia quanto melius applicatur causa, tanto melius operatur.

Petes 1° utrum qui ratione stipendii, vel beneficii, vel mandati superioris tenetur applicare uni, possit valide applicare alteri? Dico *valide*, quia certum est quod non possit *licite*.

Resp. affirmative; quia hanc applicationem facit ex potestate ordinis; quæ vero jure divino ordini sacerdotali sunt annexa, neque Ecclesia, neque ullus superior irritare potest, nulli enim potestati humanæ subjacet jus divinum: sicut ergo nemo potest irritare sacerdotis intentionem sacrificandi, ita nec applicandi.

Neque refert quod superior possit irritare vota religiosorum; ad hoc enim tantum requiritur quod tollat obligationem voti, quod subjacet potestati prælati, quatenus in votis subditorum semper includitur tacite hæc conditio: « Nisi superior contradicat. » Vide quæ dixi de Irritatione votorum in tract. de Religione. At irritatio illius quod est juris divini, non subjacet ejus potestati.

Petes 2° utrum liceat applicare sacrificium pro eo qui primo petet vel dabit stipendium? Resp. negative; quia forte ille nunc non indiget, aut est indispositus et incapax fructus sacrificii. Unde hanc praxim S. Congreg. Cardinalium sub Clemente VIII, 15 Novembris 1645, condemnavit tanquam periculosam, fidelium scandalis et offensionibus obnoxiam, et a vetusto Ecclesiæ more abhorrentem.

ARTICULUS V.

UTRUM VALOR SACRIFICII SIT INFINITUS?

Distinguendum est inter valorem et effectum, seu fructum hujus sacrificii. Valor est dignitas quam habet tam ex parte rei oblatæ, quam offerentis principalis. Fructus seu effectus est id quod de facto confertur intuitu hujus dignitatis.

Dico: Sacrificium Missæ quantum est ex se et quoad sufficientiam, est infinitum intensive et extensive; habet tamen semper effectum finitum.

Ratio primæ partis est; quia hoc sacrificium, quantum ad substantiam, est idem cum sacrificio cœnæ et crucis, est enim eadem res oblata, et idem principalis offerens Christus; sacrificium autem tam cœnæ quam crucis fuit, quantum ex se et quoad sufficientiam, infiniti valoris intensive et extensive: ergo.

Ratio secundæ partis est, 1° quia alioquin sequeretur quod unum sacrificium sufficeret pro salute totius mundi et pro evacuando toto purgatorio, nec deberet iterari: sicut quia sacrificium crucis habuit effectum infinitum, nimirum solutionem pretii infiniti pro salute generis humani, unicum fuit, nec debuit iterari. 2° Patet ex praxi Ecclesiæ plura sacrificia pro uno et eodem offerentis; ex sollicitudine sacerdotum tot missas celebrari quot personis se obligaverunt; ex communi sensu fidelium qui putant majorem sibi fructum applicari, si plures procurent sibi Missas celebrari. In hoc conveniunt theologi.

Sed quæstio est non parum implicata, unde proveniat ista limitatio effectus sacrificii quod secundum se est valoris infiniti et posset producere effectus, syncategorematice saltem, infinitos tam intensive quam extensive.

Imprimis constat inter theologos hanc limitationem non provenire ab intentione sacerdotis offerentis, quia licet ab eo pendeat ut illi vel isti sacrificium applicetur, applicatione tamen semel facta non pendet ab ipso determinatio quantitatis fructus, quia causa semel applicata agit secundum virtutem sibi inditam. Et alioquin sacerdos foret quasi summus pontifex determinans certam quantitatem indulgentiarum modo plenariam, modo qua-

draginta annorum aut dierum, posseque unico sacrificio totam pœnam abolere.

Quidam itaque dicunt hanc limitationem provenire ex voluntate Christi qui sic instituit hoc sacrificium ut certum et limitatum tantum effectum produceret, adeoque sacrificium oblatum pro pluribus non æque prodesse cuilibet, ac si pro uno tantum offerretur ; quia finitum quo pluribus distribuitur eo magis decrescit et minus singulis datur. Id autem colligunt, 1° quia Christus instituit hoc sacrificium ut frequentaretur : ergo non voluit ut haberet effectum infinitum ; 2° quia licet res oblata et principalis offerens sint infiniti valoris, oblatio tamen ipsa sacerdotis est finiti valoris; 3° quia, ut ratiocinatur S. Th. in 4, d.45, q. 2, a. 4, q. 2, in arg. *Sed contra :* « Melius est plures juvare quam unum : si ergo suffragium pro multis factum, tantum valeret singulis ac si pro uno tantum fieret, videtur quod Ecclesia non debuit instituisse ut pro aliquo singulariter Missa vel oratio fieret, sed quod semper diceretur pro omnibus fidelibus defunctis, quod patet esse falsum » ; 4° quia alias per unum sacrificium posset satisfieri pluribus stipendiis, quod est damnatum ab Alexandro VII, in hac propositione : « Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere et sacrificium unicum offerre. »

Admittit tamen hæc sententia quantum ad audientes Missam, quod æque prosit pluribus audientibus, ac si unus tantum audiret, non præcise quatenus pro ipsis offertur, sed quatenus ipsi cum sacerdote offerunt ; tunc enim unusquisque illorum perinde offert ac si esset solus, sicque tot sunt oblationes quot assistentes, ac proinde nullus alteri obstat quominus fructum integrum offerenti respondentem percipiat.

Alii censent determinationem quantitatis fructus, seu ejus limitationem non esse ex institutione seu voluntate Christi, sed pendere ex devotione eorum pro quibus offertur aut offerentium ; quia causa universalis, quale est sacrificium Missæ in ordine supernaturali, agit secundum dispositionem subjecti, ita ut secundum se sit productivum effectus infiniti sincategorematice intensive et extensive ; intensive, scilicet majoris et majoris in eodem, secundum majorem et majorem ejus dispositionem ; extensive, non tot hominibus, quin pluribus in infinitum si darentur. Unde sacrificium oblatum pro pluribus æque prodest singulis, cæteris paribus, ac si pro uno tantum offerretur ; quia cum valor sit infinitus et fructus ejus mensuretur juxta devotionem hominum, nihil detrahitur de fructu debito devotioni illius pro quo offertur, ex hoc quod offeratur pro aliis ; infinitum enim est inexhauribile.

Huic sententiæ favet S. Th. hic, q. 79, a. 5, o, ubi dicit : « Quamvis hæc oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pœna, tamen fit satisfactoria illis pro quibus offertur, vel etiam offerentibus secundum quantitatem suæ devotionis et non pro tota pœna. »

Fundamentum hujus sententiæ petitur ex infinita dignitate, non solum rei oblatæ, sed maxime principalis offerentis Christi, quæ limitari non potest ex oblatione finita sacerdotis; 1° quia in moralibus valor rei oblatæ non attenditur penes conditionem ministri aut instrumenti, sed penes dignitatem principalis agentis: sic donum regis, sive fiat per ipsum regem, sive per legatum, est ejusdem valoris. 2° Sacrificium oblatum a malo sacerdote non inquinatur ab ejus malitia : ergo nec limitatur ab ejus finitate. 3° Hæc est differentia inter Eucharistiam ut sacramentum, et ut sacrificium, quod ut sacramentum perficiatur per consecrationem tanquam per actionem physicam, sicque fit a Christo ut ab instrumento physico, actiones autem Christi physice consideratæ non sunt infiniti valoris. At vero ut est sacrificium spectat ad genus moris ; est enim actio qua Christus ut principalis offerens se offert Patri, se illi ut superiori subjiciendo, et ideo hæc actio est theandrica seu reflexiva supra suppositum divinum, sicque valoris infiniti. Unde Pater æternus intuens hoc sacrificium non sistit in sacerdote, sed in illo respicit personam Filii sua merita et satisfactiones offerentis, quæ oblatio est infinite illi accepta, quantumvis sacerdos sit non solum finitus, sed etiam malus. Sicut ergo sacrificium crucis fuit infiniti valoris ad merendum et satisfaciendum, nunc, cum Christus non possit amplius mereri nec satisfacere, sacrificium altaris, quod est idem quoad substantiam, est infiniti valoris ad applicandum ista merita et istas satisfactiones, nec limitatur nisi defectu eorum pro quibus offertur aut qui offerunt 4° Favet huic sententiæ Ecclesiæ praxis : Ecclesia enim offert omnes missas pro salute totius mundi, pro omnibus fidelibus vivis et defunctis, pro summo pontifice, rege, episcopo, etc. : ergo intelligit nihil per hoc tolli ab eo cujus Missa est propria. Si dicas nihil quidem

tolli per hanc generalem oblationem pro omnibus, bene tamen per specialem pro pluribus in particulari, contra: Si fructus sacrificii sit finitus et limitatus ex voluntate Christi, etiam per generalem oblationem aliquid tollitur; nam ratione hujus generalis oblationis, aliquid correspondet omnibus, alioquin inutile foret pro illis offerre.

Admittit nihilominus hæc sententia hoc sacrificium debere frequentari, recte Ecclesiam plura offerre pro uno et eodem, merito curare sacerdotes ut tot celebrent quot acceperunt stipendia, quia quodlibet sacrificium suum effectum limitatum confert; item majorem effectum applicari procuranti pro se offerri sacrificium, quia major est erga illud ejus devotio; et revera injustum esse plura stipendia recipere pro uno sacrificio; quia 1° stipendium non datur pro fructu sacrificii, alioquin esset simoniacum, sed in sustentationem vitæ, titulo ministerii exhibiti cui non debetur ultra quod est lege vel consuetudine taxatum: unde qui plus accipit pro uno et eodem sacrificio, peccat contra justitiam; 2° quia intentio conferentis stipendium non est tantum ut sibi fructus sacrificii applicetur, sed etiam ut per multiplicata sacrificia cultus Dei augeatur, et tam vivi quam mortui magis juventur; licitum tamen esse æque specialiter offerre gratis non accepto stipendio, pro parentibus, amicis, aut quibuscumque aliis. Si ita est, inquies, quare pii ac religiosi sacerdotes recusant accipere stipendium quando volunt offerre pro seipsis, parentibus aut amicis? Resp. eos prudenter agere: 1° ob probabilitatem sententiæ contrariæ; 2° quia in hoc ipso habent specialem devotionem erga mysterium, et sibi, parentibus aut amicis acquirunt fructum qui respondet stipendio.

Quantum ad praxim Ecclesiæ quam profert S. Th., quæ scilicet solet offerre specialiter pro aliquo et non specialiter pro omnibus, cum deberet offerre specialiter pro omnibus, si æque omnibus prodesset ac uni, respondetur 1° Ecclesiam prudenter sic agere propter probabilitatem sententiæ oppositæ, ut jam dictum est; 2° id ita fieri ratione fructus resultantis ex opere operantis qui finitus est, nec æque prodest omnibus ac uni. 3° Est et altera Ecclesiæ praxis, de qua supra, quæ huic opponitur.

Oppones insuper contra hanc secundam sententiam. 1° Omnes animæ in purgatorio videntur esse in ultima dispositione ad remissionem totius pœnæ, sunt enim omnes in gratia, nec majorem mereri possunt, et tamen non remittitur eis tota pœna per unum sacrificium. 2° In obduratis et impœnitentibus, hæreticis et infidelibus nulla est devotio: ergo nullum fructum recipiunt. 3° Intentio fidelium dantium stipendia pro missis est ut illis solis specialiter applicentur et non aliis: ergo.

Resp. ad primum, non omnes animas purgatorii esse in æquali gradu gratiæ, neque percipere fructum sacrificii, nisi in quantum meruerunt in vita ut sibi prodesset post mortem, ut diximus ex S. Augustino.

Ad secundum: 1° Non solum devotio illius pro quo offertur sacrificium attenditur, sed etiam devotio offerentis et procurantis sacrificium. Neque ista devotio supponit semper charitatem; est enim devotio, juxta Auctorem 2 2, q. 82, a. 1 et 2, prompta voluntas exequendi ea quæ pertinent ad Dei cultum. Unde est actus religionis qui potest esse sine charitate. Itaque devotio offerentium et procurantium est prompta voluntas ut pro se vel pro aliis offeratur; devotio eorum pro quibus offertur, est prompta voluntas, ut pro se offeratur. 2° Hæc sententia intelligenda est præsertim de valore satisfactorio, quoad valorem enim impetratorium, videtur quod sit independens a devotione illius pro quo offertur; quia non impetrat per modum orationis quæ est finita, et debet esse proportionata rei obtinendæ, sed per oblationem rei valoris infiniti; et cum aliunde impetratio non supponat dispositionem ex parte illius pro quo impetratur, sed innitatur soli divinæ misericordiæ, valor impetratorius potest dici absolute infinitus sincategorematice, hoc est, pro omnibus hominibus et pluribus in infinitum si darentur; idque videtur conforme praxi Ecclesiæ quæ offert pro salute totius mundi.

Ad tertium, respondet Nugno, ita intendere simplices fideles ex ignorantia virtutis hujus sacrificii, et idcirco existimant aliquid minui de sacrificio, si pro aliis offeratur, decipiuntur tamen maxime. Unde non tenetur sacerdos simplicitati illorum correspondere, neque expedit ut de ista veritate doceantur. E contra Cajetanus dicit eos esse arguendos, et instruendos propter hanc indevotionem erga alios sacrificium minus ipsis profuturum.

Pro hac secunda sententia plusquam triginta auctores tam domesticos quam extraneos citat Franciscus a Jes. M. Carmelita excalceatus, tract. 5 *de Sacrificio Missæ*, cap. 3, punct. 3, dubio unico. Prima tamen videtur hodie communior inter recentiores, aut potius, meo saltem judicio, plerique non satis

distinguunt inter utramque. Cæterum utraque est probabilis, et quamvis in secundam propendere videar, agnosco tamen neutram esse certam, sed quamlibet pati suas difficultates. Unde pro praxi consultum est, ut celebrans offerat specialiter in quantum potest et debet pro his pro quibus tenetur offerre ex justitia, pro his autem pro quibus simul offert ex charitate, pietate, amicitia, aut alio titulo gratuito, offerat quantum potest.

ARTICULUS VI.

DE STIPENDIO MISSARUM,

Per Quæstiunculas.

Petes 1° utrum sit licitum accipere stipendium pro Missa?

Resp. affirmative, si Missa non sit aliunde obligata, quia non accipitur pretium pro sacrificio, quod foret simoniacum, sed pro sustentatione sacerdotis, titulo ministerii quod præstat; habet enim jus exigendi necessaria ad sacrificium ab eis qui illud petunt; inter autem necessaria ad ministerium computatur sustentatio sacerdotis, non minus quam vinum, cera, minister, etc.; et quia sacerdos dives idem præstat ministerium, potest æque ac pauper recipere stipendium. Vide quæ dixi de Simonia, a. 5, concl. 2 et consectario primo.

Dixi : Si Missa non sit aliunde obligata, puta titulo vel beneficii, vel legati, vel stipendii prius accepti. Ita declaravit S. Congreg. Cardinal. sub Urbano VIII, anno 1625, et patet ex his quæ dixi, art. præced., non posse scilicet plura accipi stipendia pro eodem sacrificio. Quod etiam verum est tametsi stipendium esset infra taxationem, quia hoc ipso quo illud acceptasti, te ad integram Missam obligasti, et ideo tot missas teneris exonerare quot stipendia etiam minuta accepisti; et ita definitum est ab eadem congregatione et ab Innocentio XII, bulla *Nuper*, anno 1697.

Petes 2° utrum saltem sacerdos non possit per unam Missam satisfacere duobus stipendiis, applicando uni partem solitam, et alteri sibi propriam?

Resp. negative. Id in primis prohibuit Urbanus VIII et damnavit Alexander VII in hac propositione : « Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti respondentem; idque post decretum Urbani VIII ». Ratio est quia incertum est an hanc portionem possit sacerdos a se abdicare : item incertum est, ex ejus dispositionibus, an et qualem quantumve fructum percipiet; ei autem qui dat certum stipendium, non satisfit per incertam solutionem.

Petes 3° quantum stipendium liceat exigere?

Resp. Licet exigere stipendium taxatum ab ordinario, vel a consuetudine. Sicut tamen potest ex charitate vel amicitia minus accipere, ita potest majus ex liberalitate dantis. Item potest accipere majus taxato, pro labore extrinseco, puta, celebrandi tali hora, aut tali loco.

Petes 4° utrum qui accipit pinguius stipendium possit per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, justo tamen, alia parte stipendii sibi retenta?

Resp. negative : patet ex bulla Urbani VIII *Cum sæpe contingat*, et ex condemnatione hujus propositionis ab Alexandro VII : « Post decretum Urbani potest sacerdos, cui missæ celebrandæ tradantur, per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta ». Id autem hodiernus pontifex, Benedictus XIV, decreto dato 30 Junii 1741, prohibuit laicis sub pœna excommunicationis, et clericis sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ et papæ reservatæ. Ratio est quia nullo titulo retinere potest partem stipendii, totum enim datum est pro celebraturo : unde huic facit injuriam retinendo partem, et tenetur illi restituere.

Tres casus excipiuntur ab hac resolutione : primus est quando pinguius stipendium datum est in gratiam solius accipientis, ut bene illi sit, puta quia est vel amicus, vel propinquus, vel pauper; tunc enim adest consensus tacitus dantis.

Secundus casus est, si stipendium proveniat ex beneficio; quia fructus beneficii non solum sunt pro celebratione missarum, sed pro variis officiis, et ut beneficiarius decenter pro suo statu vivat. Ita declaravit dicta Congregatio cardinalium sub Urbano VIII.

Tertius est, si ille cui committuntur missæ exonerandæ, plene, sponte et libere concedat committenti partem stipendii : quamvis enim quidam pontifices, ut refert Benedictus XIV in suo decreto, id prohibuerint, etiamsi celebraturus consentiret in retentionem partis stipendii, id tamen videtur intelligendum de consentiente non omnino sponte et libere, ut

dixi, sed cum aliquo involuntario admixto : sicut enim, non obstante hac prohibitione, celebrans potest omnino gratis remisso toto stipendio, Missam exonerare, potest a fortiori parte remissa. Sed quia regulariter contingit quod illa partis condonatio non sit omnino et plene spontanea, pauci sunt enim, qui, si possint accipere integrum stipendium, partem alteri remitterent; sed remittunt, quia vident hanc esse voluntatem conferentis, et timent ne alioquin ad alios nunc aut in posterum deferat, et ipsi careant; quia, inquam, ita regulariter contingit, merito ex communiter accidentibus hanc praxim prohibuerunt summi pontifices, neque puto tutum in conscientia qui illam usurparet, nisi quando ipsi certo constat de pleno, spontaneo et libero consensu alterius, ut si, v. g., sincere offerat et conferat stipendium integrum, alter autem motu proprio ex gratitudine partem remittat.

Utrum vero administratores ecclesiarum possint de stipendiis missarum aliquid retinere ratione expensarum quas faciunt in missarum celebratione, puta, pro inservientibus, ornamentis, lumine, vino, reparatione ecclesiæ, etc.

Respondit negative jam laudata Congregatio cardinalium sub Urbano VIII : « Nisi cum ecclesia aut loca pia non habent redditus quos in usum earumdem expensarum erogare licite possent, ac tunc quam portionem retinebunt, nullatenus debere excedere valorem expensarum,quæ pro ipsomet tantum missarum sacrificio necessario sunt subeundæ. »

Petes 5° utrum qui plura pinguia stipendia missarum accepit quæ statuto tempore non potest persolvere, possit dicere alteri: Adjuva me, postea adjuvabo te?

Resp. ut mihi probabilius videtur, affirmative; quia adjuvans non sibi legit sed alteri,neque accipit stipendium pro sacro, sed obsequium pro obsequio. Insuper videtur par utriusque conditio: sicut enim adjutus hodie accepit pinguia, poterit alter similiter accipere.

Petes 6° utrum qui accepit pecunias pro missis, possit in alios transferre pro mercibus, puta pro libris? Quæstio potissimum procedit de iis qui speciem quamdam negotiationis hac in re exercent.

Resp. 1° hanc praxim esse periculosam; jure enim timendum est ne congregando multas missas et expectando emptores, diutius differantur, et ne tradendo missas promiscue et sine delectu omnibus temporibus, quandoque omittantur.

Resp. 2° Si ex venditione mercium recipiat plusquam stipendium acceptum, illicitum est et obnoxium restitutioni auctari: v. g., pretium commune tuæ mercis sunt decem floreni, quæ sunt stipendium taxatum pro viginti missis, tu petis viginti quatuor; peccas et teneris restituere quatuor solidos; tum quia vere retines partem stipendii viginti quatuor missarum, ideoque incurris censuram; tum quia indebite gravas emptorem qui, si habuisset pecunias, emisset mercem inferiori pretio.

Resp. 3° Supposita certitudine morali quod missæ suo tempore celebrabuntur, item supposito quod non recipiatur plusquam acceptum stipendium, si merces sint emptori æque gratæ et utiles ac ipsæ pecuniæ, non videtur illicitum, inde enim nemini infertur damnum aut injuria.

Si vero merces sint emptori minus gratæ et minus utiles quam ipsæ pecuniæ, merces tamen accipit quia caret stipendiis et mavult celebrare cum tali stipendio quam sine ullo, videtur illicitum et obnoxium restitutioni damni quod inde patitur emptor, quia habet jus ad totam utilitatem pecuniarum quæ datæ sunt pro solo celebrante ; hoc autem jus violatur tradendo illi pro pecuniis merces minus utiles et minus gratas, quas etiam aliquando inferiori pretio vendere cogitur.

Utrum autem in hoc casu incurratur censura a Benedicto XIV lata? Videtur quod non; quia censuræ non incurruntur nisi sint expressæ in jure. Hic autem casus non exprimitur in dicto decreto; neque enim tradens merces communi pretio partem stipendii proprie retinet.

Petes 7° utrum qui unam Missam, pro qua recepit stipendium, omittit, peccet mortaliter?

Resp. probabilius negative; quia gravitas peccati in hoc casu non debet æstimari ex eo quod bonum sacri præstet quolibet bono temporali, alias qui simile stipendium pro qualibet oratione accepisset, peccaret mortaliter eam omittendo; sed æstimanda est gravitas hujus peccati ex damno quod patitur is pro quo sacrificium erat applicandum : hoc autem damnum in genere damnorum spiritualium non censetur grave, cum possit levi stipendio redimi. Neque simile est de sacrificio debito ex voto, vel juramento, quia in hoc casu gravitas materiæ desumitur ex cultu qui exhibitur Deo per sacrificium, est autem gravissimus cultus etiam per unum sacrificium

Deo exhibitus, ideoque gravis materia : ita Franciscus a Jes. M. post Thomam Sanctium, Fagundes, Palaum, Herinx, etc.

Petes 8° utrum liceat differre celebrationem missarum pro quibus acceptum est stipendium, et quamdiu?

Resp. 1° Differre diutius quam par est plures missas, est peccatum mortale obnoxium restitutioni ; quia sicut est peccatum mortale diutius sine causa differre solutionem debiti temporalis, ex qua dilatione sequitur grave damnum creditori cum obligatione reparandi istud damnum, ita similiter et a fortiori de debito spirituali. Hinc damnabilis prorsus est praxis eorum qui missas missis sine numero accumulant et qui, ut dicunt, thesaurum missarum faciunt.

Resp. 2° Tempus celebrandi missas æstimandum est ex voluntate rationabiliter præsumpta conferentium stipendia : unde si petant missas pro necessitate transeunte hic et nunc urgente, ut pro agonisante, pro fœmina parturiente, pro lite hodie decidenda, etc., non possunt differri post transactam necessitatem sine peccato et sine obligatione restituendi, non solum damnum inde secutum spiritualiter vel temporaliter pro qualitate damni, sed etiam stipendia.

Si vero missæ petantur pro communibus necessitatibus aut pro defunctis, Sacra Congregatio, sub Urbano VIII, determinavit non plura suscipi sacrificia, quam quæ intra « modicum tempus » possunt celebrari : hoc autem modicum tempus quidam extendunt ad unum mensem, quidam ad duos, quidam ad plus. Pro duobus mensibus citantur cardinalis de Lugo, Petrus Ledesma, Villalobos, Ripa, Diana, Garcia et alii. Hi autem fundantur in concil. Trid., sess. 22, de Reformat., cap. 1, ubi spatium duorum mensium absentiæ in canonicis cathedralibus reputatur quid modicum.

Fateor equidem duos menses vel etiam unum mensem non esse modicum, sed longissimum tempus animabus in purgatorio patientibus; at si inde æstimandum foret modicum tempus, ne vel per unum diem possint sacrificia differri ; iis enim animabus vel unus dies, imo una hora est tempus longissimum. Recurrendum est itaque ad aliud, scilicet ad jus et ad voluntatem dantium stipendia. Porro cum magnum præsertim numerum missarum petunt ab aliqua communitate, vel a particularibus, sciunt communitates præcipue habere suas quotidianas obligationes sive ex fundationibus, sive ex stipendiis prius acceptis, aut hinc et inde minutatim obvenientibus, quapropter non censentur velle ut statim et continuo missæ quas petunt, legantur, sed intra rationabile tempus judicio prudentum, attento jure, taxandum. Cæterum quod probabiliter censuerunt graves theologi, quodque nobis probabile videtur simpliciter exponimus, judicium melius sapientis libenter audituri.

Petes 9° utrum parochus vi sui beneficii teneatur aliquoties celebrare pro suis parochianis non accepto stipendio.

Resp. affirmative ex Trid., sess. 23, de Reformat., cap. 1, ubi dicitur : « Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, etc. » Neque id potest intelligi de generali applicatione, plus enim debet suis ovibus quam cæteris fidelibus, quibus tamen applicat generaliter sacrificium ; ideoque sine stipendio, quia duplici obligationi ex justitia non potest satisfacere per unum sacrificium ; et ita declaravit Congregatio cardinalium, sub Urbano VIII.

Quoties autem debeat sic celebrare pro suis parochianis, incertum est. Quidam dicunt omnibus diebus dominicis et festis, quibus scilicet parochiani tenentur audire Missam ; alii dominicis diebus et festis solemnioribus tantum ; alii festis solemnibus primæ et secundæ classis, quisque suo arbitrio. Nobis videtur probabilius id relinquendum esse judicio prudentum attenta quantitate fructuum beneficii. Quis enim adiget parochum, cui redditus beneficii non sufficiunt ad victum et amictum, ut toties celebret pro parochianis sine stipendio, quoties tenetur is cujus beneficium est pinguissimum et superabundans?

Petes 10° utrum qui accepit stipendium pro missa votiva aut *de Requiem*, satisfaciat celebrando Missam diei occurrentis?

Resp. affirmative, quando non agitur de feria, sed de aliquo sancto ; quia intercessio hujus sancti et devotio specialis celebrantis supplent orationes proprias missæ votivæ. Neque foret graviter culpandus etiamsi in feria servaret ordinem missalis. Intellige tamen modo non sit celebranda Missa pro defunctis in altari privilegiato, alias extra festa duplicia, indulgentiæ non suffragarentur defunctis.

ARTICULUS VII.

DE MISSIS PRIVATIS.

Quamvis nullæ missæ sint omnino privatæ, cum in omnibus sit minister publicus offerens pro omnibus, ut mox dicam ex Trid., usus tamen invaluit ut dicantur missæ privatæ quæ fiunt absque publico conventu, aut in quibus nullus præter sacerdotem communicat. Utrasque, sed præsertim ultimas tanquam illicitas damnant hæretici, eaque de causa Lutherus librum edidit de abroganda missa privata, suadente, ut ipse fatetur, diabolo. Contra quos

Dico : Missæ privatæ sunt licitæ et probandæ.

Prob. 1° ex concil. Trid., sess. 22, cap. 6, ubi, postquam significavit se optare, ut fideles singulis missis adstantes communicarent, addidit: « Nec tamen si id non semper fiat, propterea missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat, sed probat atque adeo commendat; siquidem illæ quoque Missæ vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero quod a publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur. »

Prob. 2° evertendo præcipuum fundamentum hæreticorum. Nullum extat in sacris Litteris præceptum non celebrandi, nisi in cœtu publico, vel nisi adstantes communicent: ergo. Prob. ant. Si esset aliquod præceptum in S. Scriptura, colligeretur potissimum, ut volunt hæretici, ex his verbis Christi: *Hoc facite in meam commemorationem;* quia Christus non solum sacrificavit, sed etiam discipulis distribuit: atqui inde nihil probant hæretici : ergo. Prob. min. Quia, ut jam alibi diximus, Christus his verbis, non omnia quæ tunc fecit, præcepit fieri, et ea ratione atque eo ordine quo fecit; alioquin non nisi vespere coram duodecim et exclusis fœminis, liceret celebrare. Præcepit itaque Christus, ut apostoli et eorum successores offerrent sacrificium, et de illo participarent, quia hoc pertinet ad rationem sacrificii. Item eisdem præcepit, ut fidelibus distribuerent, non tamen omni tempore, loco et quibusvis personis, sed quando, ubi et quibus (cum id non pertineat ad substantiam sacrificii, ut infra dicam), reliquit dispositioni Ecclesiæ : ergo. Quod opponunt ex Apostolo diluetur infra.

Prob. 3° ex traditione. Acta S. Marcelli referunt ipsum sacrificasse in domo Lucinæ. S. Gregorius Nazian., orat. 19, in laudem patris sui, asserit ipsum in cubiculo suo celebrasse, et ipsum S. Gregorium in privato oratorio etiam celebrasse refert Socrates, l. 9 *Hist. tripartitæ*, c. 8. Paulinus, in vita Sancti Ambrosii, narrat ipsum in quadam domo trans Tiberim sacrificium obtulisse. S. Paulinus Nolanus, teste Uranio, paulo ante mortem celebravit in altari prope lectulum præparato. S. Lucianus martyr vulneribus attritus et altari destitutus supra pectus suum celebravit, ut refert Philostorgius, l. 2 *Hist. Eccl.* En Missæ sine conventu publico, etiam sine communione adstantium, saltem in exemplis S. Paulini et S. Luciani.

S. Chrystost., 3 hom. in epist. ad Ephes., testatur se a sacrificio non abstinuisse quamvis nemo communicaret; referentur verba in sol. arg. S. Gregorius. hom. 37 in Evang., scribit Cassium Narniensem quotidie celebrasse, sive adessent communicantes, sive non. Concil. Agathense, an. 506, can. 21, permittit oratorium privatum, in quo Missa sine cœtu publico extra majores solemnitates celebraretur. Legatur. Et can. 18 jubet ut laici communicent ter in anno, scilicet die nativitatis Domini, paschatis et pentecostes; canone autem 47, mandat ut omnes Missam audiant diebus dominicis : ergo debebant pastores Missam celebrare, etsi nullus vellet communicare, subindeque frequenter celebrabatur sine adstantium communione.

Præterea tempore Honorii et Theodosii numerabantur Constantinopoli nongenti et quinquagenta decani, cod. de sacrosanctis ecclesiis, l. *Non plures*. Cornelius papa, apud Euseb., l. 6. *Hist.*, c. 43, dicit initio schismatis Novatiani esse Romæ quadraginta presbyteros, quorum numerus postea multum excrevit. Ad quid autem tot sacerdotes, si una tantum missa communis sit in die celebranda? Item ab incunabulis Ecclesiæ plures præter pastores ordinati sunt sacerdotes : poterant ergo hi celebrare, nec tenebantur communionem dare.

Tandem ex antiquissima Ecclesiæ consuetutudine, cujus meminit S. Greg., hom. de Natali Domini, quilibet sacerdos tres missas celebrat in festo nativitatis Christi: item multi pluribus missis ex devotione intersunt eodem die: tenebunturne omnes assistentes in his omnibus missis eodem die pluries communicare? Aut nullæ, seu illicitæ erunt istæ missæ? Apage deliria.

Prob. 4° ratione. Salvatur essentia sacrificii

sine assistentibus aut communicantibus : ergo licite offertur sine illis. Prob. ant. Essentia sacrificii est in ordine ad colendum Deum, ad ipsum placandum, et illi satisfaciendum pro peccatis : atqui hoc totum salvatur sine assistentibus aut communicantibus ; quod enim fideles illius per sacramentalem communionem sint participes, est quidem finis Eucharistiæ ut est sacramentum, non ut est sacrificium, nisi secundario.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt 1° hæretici verba Christi : *Hoc facite, etc.*, sed horum solutionem habes probatione secunda.

Obj. 2° : Apost., 1 Cor. 10, appellat panem quem frangimus *participationem corporis Christi* : ergo sacerdotes dum consecrant, debent Eucharistiam distribuere. Item, cap. 11, opponit dominicam cœnam privatæ, ita ut ubi privata agitur, non possit esse cœna dominica.

Resp. ad primum : Apostolus vocat panem quem frangimus, *participationem corporis Christi*, non quod non liceat consecrare nisi fideles participent sacramentaliter, sed quia habent jus participandi, et legitime petentibus denegari non potest, cumque accipiunt, unum et idem corpus Christi accipiunt.

Ad secundum : Per dominicam cœnam, non intelligit ibi Apostolus Eucharistiam, sed convivium commune quod olim fiebat in commemorationem cœnæ ultimæ Christi cum apostolis, ut alibi dixi ; non enim in eucharistica mensa, unus esurit, alter ebrius est, nec alter alterum excludit, dives pauperem, ut loquitur Apostolus.

Obj. 3° ex traditione : S. Chrysost., hom. 3 in epist. ad Ephes., dicit : « Frustra est quotidianum sacrificium, frustra adstamus altari, nemo est qui participet. » Et infra dicit melius esse non adesse, quam adesse non communicando : « An non esset melius, inquit, eum ne adfuisse quidem ? » Ergo sanctus Doctor improbat missas privatas.

Resp. neg. conseq. Imo contrarium omnino sequitur ex ejus verbis, siquidem inde constet ipsum non abstinuisse a sacrificio, quamvis nemo in eo communicaret, ut dixi in probationibus. Improbat ergo tantum sanctus Doctor socordiam fidelium in participando fructu hujus sacrificii per communionem, non ipsum sacrificium sine communicantibus celebratum, cum ipse sic celebraret. Dicit quidem, « frustra adstamus altari », sed hoc per ordinem ad finem secundarium sacrificii ; qui est refectio spiritualis ; dum autem addit « melius esse eum non adfuisse », loquitur more oratorio, idque spectat assistentes, non ipsum sacrificium.

Inst. 1° : Canon. 10 apostolorum jubet excommunicari præsentes sacrificio qui « nec sanctam communionem percipiunt » : ergo.

Resp. hoc canone ad summum præcipi adstantibus ut communicent, sed non prohiberi sacerdotibus, ne sacrificium celebrent, dum nullus communicat. Verum neque id præcipitur adstantibus, sed præcipitur solum ne, dum alii communicant, hi qui non communicant, propter aliquam insolentiam aut indisciplinationem, aut contemptum consuetudinis Ecclesiæ, qualis tunc erat, perturbationem aut confusionem causent : quod patet ex verbis subjunctis : « Veluti inquietudines Ecclesiæ commoventes. » Alium sensum et aliam solutionem exhibet textus Græcus in quo sic legitur : « Quicumque fideles ecclesiam ingrediuntur et S. Scripturas audiunt, neque usque ad preces et sanctam communionem permanent, eos tanquam qui ordinis in ecclesia perturbationem inducant a Communione arceri oportet. »

Inst. 2° : S. Aug., l. 4 *de Trinit.*, cap. 13, dicit hoc sacrificium non rite offerri, nisi sumatur ab eis pro quibus offertur : ergo.

Resp. S. Augustinum velle ut sumatur ab eis aut aliquo eorum pro quibus offertur, quod semper facit Ecclesia, dum sacerdos hostiam pro se et pro aliis oblatam sumit.

Inst. 3° : Sacerdos in canone Missæ dicit : « Quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui corpus et sanguinem sumpserimus » : ergo supponit adstantes communicaturos.

Resp. sic recte loqui sacerdotem, partim quia ex præsentibus non raro quidam communicant sacramentaliter, alii spiritualiter, et sacerdos debet esse paratus legitime petentibus dare ; partim quia aliqui semper, si non præsentes, saltem absentes communicant sacramentaliter, hi enim cum ad Ecclesiæ corpus pertineant, legitime intelliguntur his verbis comprehendi.

Inst. 4° : S. Franciscus, in epistola ad sacerdotes sui ordinis quæ extat, tom. 5. *Bibioth Patrum*, ait : « Moneo præterea et exhortor in Domino ut in locis in quibus morantur fratres, una tantum missa celebretur in die secundum formam Romanæ Ecclesiæ ; si vero in loco plures fuerint sacerdotes, sit per amo-

rem charitatis alter contentus audita celebratione alterius » ; ergo.

Ante responsionem observandum est hæc verba « secundum formam Romanæ ecclesiæ », referri ad ritum, et non ad consuetudinem quæ fuerit in ecclesia Romana unam tantum missam in die celebrandi.

Resp. 1° Bellarminum et quosdam alios hanc epistolam suppositiam reputare, aut si sit genuina, intelligendam esse de feria quinta majoris hebdomadæ, vel, ut vult Wadignus, de missa conventuali. Resp. 2° et verius cum Sylvio, S. Franciscum in hac epistola, non improbare missas in quibus nullus præter sacerdotes communicabat, cum ibi non præcipiat audientibus ut communicent, neque eas quæ sine publico populi conventu celebrantur, uno vel paucis assistentibus; sed cum attenderet ad maximam puritatem mentis et corporis requisitam pro hoc sacrificio, monet et hortatur fratres, non præcipit, ut sint contenti unam missam audire in die, ne vel minus digni accederent ad altare, vel ex frequentiori usu tepescerent. Addit bene Sylvius : Si quis autem aliter existimet propter magnum beneficii fructum qui tum toti Ecclesiæ, tum celebranti obvenit, is neque a S. Francisco reprobaretur, neque a veritate alienum aliquid dixerit. Quædam alia argumenta, sed levia, vide si lubet apud eumdem Sylvium, hic a. 5.

ARTICULUS VIII.

DE TEMPORE CELEBRATIONIS MISSÆ.

Sacerdotes teneri aliquoties in anno celebrare dixi, dissert. 7, de Ministro Eucharistiæ, a. 2, petit. 4. Require.

Dico 1° : Per se loquendo licitum est [1], imo bonum et laudabile celebrare quotidie.

Patet 1° ex traditione. In Actis passionis S. Andreæ legimus ipsum dixisse : Ego « quotidie immolo Agnum immaculatum. » S. Cyprianus, epist. 54 : « Ut sacerdotes Dei, inquit, quotidie celebramus, hostias Deo et victimas præparemus. » S. Aug., epist. 118, c. 2 : « Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur. » 2° Patet ex universali Ecclesiæ praxi. 3° Ex maximis bonis quæ toti Ecclesiæ et singulis fidelibus ex hoc sacrificio obveniunt : unde venerabilis Beda apud Gabrielem, lect. 87 in Can., ait : « Sacerdos non legitime impeditus, celebrare omittens, quantum in eo est privat S. Trinitatem laude et gloria, angelos lætitia, justos subsidio et gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam spirituali Christi beneficio, et seipsum medicina et remedio. »

Dixi : per se loquendo ; quia per accidens aliquando est illicitum quotidie celebrare, ut si sacerdos non sit dispositus, si aliqua censura sit innodatus, si desint necessaria ad sacrificium, si Ecclesia prohibeat certis diebus celebrare.

De feria sexta majoris hebdomadæ nemo dubitat : ita prohibetur, cap. *Sabbato* de Consec., d. 3, et hæc prohibitio pro isto die est in viridi observantia per totam Ecclesiam. [1] Ratio est quia ea die, qua Ecclesia recolit realem passionem et cruentum sacrificium Christi, illud non repræsentat mystice, seu non immolat incruente.

Quantum ad feriam quintam et sabbatum ejusdem hebdomadæ, communior non ita pridem erat sententia licere his diebus privatas missas celebrare, et quamvis jure citato id esset prohibitum pro sabbato sicut pro feria sexta, usus tamen contrarius invaluerat quoad sabbatum. At circumferuntur a recentioribus duo decreta in contrarium : unum S. Congregationis Rituum, 11 Februarii 1690, approbante Alexandro VII his verbis : « Celebrationem quoque missarum dicta die sabbati sancti omnino prohibendam in quibuscumque ecclesiis et oratoriis privatis, non obstante quacumque consuetudine in contrarium, et unicam missam conventualem, una cum officio ejusdem sabbati, celebrandam fore præcepit. » Alterum Clementis XI, datum 16 Aprilis 1710, prohibens missas privatas celebrari feria quinta et sabbato majoris hebdomadæ. Utrum vero hæc decreta sint usu recepta, affirmare non ausim. Videmus enim adhuc hodie in quibusdam ecclesiis feria quinta, in aliis sabbato sancto, celebrari mane missas privatas pro commoditate eorum qui non possunt adesse missæ solemni, episcopis non contradicentibus.

Dico 2° : Nullus sacerdos tenetur quotidie celebrare, nisi ratione beneficii cui annexa est hæc obligatio : qua non obstante, potest secundum communiorem opinionem aliquoties omittere absque onere restituendi aut alium substituendi. Et hæc opinio fundatur in jure, cap. *Significatum*, Extra. l. 3, tit. 5 de Præbendis, ubi Alexander III consultus de præbenda alicui concessa cum obligatione quotidie celebrandi, hanc concessionem eatenus confirmat « ut prædictus sacerdos nisi

[1] Hic. a. 2, 3.

[1] Ibidem ad 2.

infirmitate corporis fuerit impeditus, assidue debet obsequium suum impendere ecclesiæ memoratæ, et quanto frequentius potest, salva honestate sua et debita devotione, missarum solemnia celebrare, nec sibi liceat hoc illi subtrahere sive causa voluptatis, sive se ad aliam ecclesiam transferendo ». Idque jure præsumitur de intentione pii et æqui fundatoris, alioquin foret onus beneficiario vix tolerabile.

Hinc inferunt theologi quod si beneficiarius ratione infirmitatis ad modicum tempus omittat celebrare, quidam ponunt quindecim dies, alii mensem (et ita declaravit concilium Mediolan. 7, tit. de Missis); similiter si ex aliqua alia causa honesta, puta devotionis, seu reverentiæ erga sacramentum, vel ut celebret pro se, vel pro parentibus, omittat quater aut quinquies in anno, quidam dicunt semel in mense, non teneatur per alium supplere, nec aliquid de fructibus beneficii remittere.

Hæc autem intelligenda sunt quando onus quotidie celebrandi immediate afficit ipsam personam sacerdotis, ut si sit institutum beneficium in sustentationem pauperis sacerdotis; si enim communitati, vel ecclesiæ, vel collegio onus incumberet curandi ut quotidie celebretur Missa, ut si fundator dixisset: Volo ut quotidie celebretur in tali loco, tunc nulla die potest omitti Missa; et si is cui hujus obligationis executio demandata est, non possit per se, debet per alium celebrare.

Dico 3° : Semel tantum in die [1] licitum est sacerdoti celebrare. Ita definitum est ab Alexandro II, qui obiit anno 1073, cap. *Sufficit*, de Consec., dist. 1; ab Honorio III, cap. *Referente*, et ab Innocentio III, cap. *Consuluisti*, Extra. de Celeb. Miss., l. 3, tit. 4, his verbis : « Respondemus quod, excepto die nativitatis dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die unam missam solummodo celebrare »; quia, ut ait Alexander citatus, Christus semel mortuus est; utque majori reverentia et præparatione Missam celebret, « cum valde felix sit qui unam digne celebrare potest ». Et hæc prohibitio sic viget in Ecclesia, ut nullus theologus vel canonista eximat a peccato mortali, qui extra festum nativitatis et casum necessitatis, pluries in die celebraret.

Ecclesia itaque permittit cuilibet sacerdoti [2] celebrare tres missas in festo prædicto, in honorem triplicis Christi nativitatis : primam in honorem nativitatis ejus æternæ, et ideo introitus est : « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu »; secundam in honorem nativitatis ejus temporalis, sed spiritualis, quatenus Christus ut lucifer oritur in cordibus nostris : unde ejus introitus est : « Lux fulgebit hodie super nos »; tertiam in honorem nativitatis ejus temporalis corporalis, secundum quam visibilis nobis processit ex utero Virginis, et ideo introitus est : « Puer natus est nobis ». Permittit, inquam, Ecclesia tres missas in festo nativitatis, sed non præcepit, nec obligat fideles tres audire : sufficit ergo si sacerdos unam celebret, et laicus unam audiat.

Quantum ad casum necessitatis, multi olim numerabantur, sed nunc ob copiam sacerdotum, unus tantum communiter admittitur, quando nempe sacerdos habet duas parochias regendas, et alterutra deberet privari Missa die dominico vel festo. Usus videtur concedere quod parochus vicinus suppleat in hoc vices alterius parochi absentis. Non improbabiliter quidam addunt cuilibet sacerdoti licere pluries celebrare in die, quando totus populus vel pars notabilis privaretur Missa die dominico vel festo, ut potest frequenter contingere in partibus hæreticorum, ubi sacerdotes non audent apparere publice, ideoque sunt rariores.

Dico 4° Quantum ad horam, Missa non potest celebrari ante auroram, nec post meridiem : ita rubricæ missalis Romani et Ecclesiæ consuetudo, sic ut saltem Missa post auroram finiatur, et ante meridiem inchoetur : ita communis doctorum sensus et communis praxis.

Per auroram autem intelligitur crepusculum diei seu lucis, quod est ante ortum seu apparitionem corporis solis supra nostrum hemispherium, duabus horis cum media in diebus longioribus, et in brevioribus una hora cum media; sed quia in hoc non tam mathematice quam theologice computatur, communis sententia est licitum esse celebrare duabus horis ante ortum seu apparitionem corporis solis supra nostrum hemispherium.

Hoc autem tempus anticipare aut differre, hoc est citius ante auroram, tardius post meridiem, est peccatum gravius vel levius secundum quantitatem anticipationis vel dilationis: quidam ad peccatum mortale determinant quadrantem, quidam semihoram, quidam tres quadrantes, alii tandem horam; et hoc ultimum, secluso scandalo, non videtur improbabile; quia tam lex quæ est tantum rubrica, quam consuetudo, non videntur tam stricte obligare.

[1] Ib. ad. 5 [2] Ibid.

Excipiuntur quidam casus. 1° Casus necessitatis: sic propter infirmum communicandum alias sine Viatico moriturum licet statim post mediam noctem celebrare; 2° propter confessiones excipiendas, solemnes exequias, supplicationem, concionem aut solemnitatem officii, ubi est consuetudo celebrandi post solemne sacrum, multis videtur licitum celebrare una hora post meridiem; 3° in festo nativitatis; olim etiam sabbato sancto celebrabatur de nocte, sed ille ritus pro sabbato sancto non est amplius in usu; 4° ex consuetudine: sic Galli, Belgæ, Germani, solent celebrare in hyeme hora quinta matutina circiter propter commoditatem domesticorum; 5° episcopi ex privilegio vel consuetudine possunt una hora ante auroram, et una post meridiem celebrare, vel facere pro se celebrari. Multi idem dicunt de regularibus privilegiatis, sed alii opponunt hujus privilegii revocationem per Trid., sess. 22, decreto *De observandis*, etc., ubi prohibetur « ne sacerdotes aliis quam debitis horis celebrent..... non obstantibus privilegiis quibuscumque. » De quo dicam art. seq.

Dico 5° : Celebrare sine causa ante recitatum Matutinum cum Laudibus, non est peccatum mortale, est tamen veniale; ex aliqua causa vero, etsi non multum gravi, nullum est peccatum. Est communior.

Ratio primæ partis est quia præceptum obligans sub mortali recitare Matutinum et Laudes ante Missam erui non potest, neque ex jure, nullibi enim in jure reperitur, sed tantum in rubricis missalis de defectibus Missæ: inter alios numeratur « Missam celebrare non præmisso Matutino », quod non importat gravem obligationem : neque ex consuetudine, quamvis enim sit pia et laudabilis consuetudo præmittendi Matutinum Missæ, vix tamen ullus eam apprehendit ut graviter obligantem : neque ex natura rei, tum quia non est connexio necessaria inter officium et Missam, cum sæpe celebretur missa votiva, vel *de Requiem*, quando fit officium de feria aut de aliquo sancto ; tum quia Missa non dicit majorem ordinem ad horas canonicas, quam horæ canonicæ inter se : sicut ergo non est peccatum mortale secundum omnes invertere ordinem horarum, puta dicere Sextam ante Tertiam, ita nec dicere Missa ante Matutinum.

Ratio secundæ partis est quia rubrica et consuetudo important aliquam obligationem, estque aliqua indecentia, quod cum Matutinum sit officium noctis et quædam præparatio ad Missam, Missa vero sit officium diei, præponatur Missa Matutino.

Ratio tertiæ partis est quia ad tollendam levem obligationem sufficit causa levis : unde nulla est culpa celebrare non præmisso Matutino, si prælatus præcipiat, si quis petat Missam celebrandam statim, si multi vel una persona gravis expectat, etc.

Hæc vero intelligenda sunt de missis privatis ; celebrare enim missam conventualem solemnem ante Matutinum et Laudes in choro persoluta, in iis ecclesiis, ubi horæ in choro publice cantantur, aut leguntur, mortale peccatum plerumque censent theologi, tum ob scandalum, tum quia hoc est contra generalem omnium ecclesiarum consuetudinem in re gravi spectante publicum Dei cultum et bonum Ecclesiæ regimen.

ARTICULUS IX.

DE LOCO CELEBRANDI.

Nascente ecclesia primos christianos habuisse ecclesias, seu loca specialia a privatis ædibus distincta, tum ad orandum et verbum Dei prædicandum, tum ad sacrificandum, constat ex Apostolo, 1 Cor. 11 : *Convenientibus vobis in ecclesiam.....: numquid domos non habetis ad manducandum, aut ecclesiam Dei contemnitis?* Et cap. 14: *Mulieres in ecclesiis taceant; si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.* Unde Philo apud Eusebium, l. 2 *Hist. Eccl.*, c. 16 vel 17, secundum diversas editiones, loquens de primis fidelibus, dicit: « Est in singulis locis consecrata orationis domus.... in qua honestæ et castæ vitæ mysteria celebrant. »

At sæviente persecutione sacrificium offerebatur in quocumque loco, « in agris, in solitudine, in navibus, in carceribus, in diversoriis », ut scribit S. Dionysius Alexand. apud Euseb., lib. 7 *Hist. Eccl.*, cap. 22 ; frequentius tamen in privatis fidelium domibus, in locis domorum superioribus vel subterraneis, in carceribus et in cœmeteriis, seu catacumbis. Ubi vero deferbuit persecutio, erectæ sunt sacræ ædes ad divina mysteria peragenda, quos majores nostri vocaverunt, « templa, ecclesias, dominica, oratoria, martyria », et insigniores, « basilicas. »

Ex constanti Ecclesiæ consuetudine laudabiliter ecclesiæ dedicantur et consecrantur, seu benedicuntur, non solum ob reverentiam mysteriorum, sed etiam propter nostram utilita-

tem; nam, ut ait Auctor, [1] «Virtutem quamdam spiritualem adipiscuntur per consecrationem», quod non est ita accipiendum quasi sint susceptivæ gratiæ aut qualitatis spiritualis, sed quia Deus in eis est præsens speciali modo ad arcendos dæmones, ad excitandam fidelium devotionem, eorum preces exaudiendas et dimittenda peccata. Sic in antiqua lege Salomon solemniter dedicavit templum, 3 Reg. 8; sic post contaminationem gentium legimus iteratam dedicationem sub Juda Machabæo, 1 Machab. 4.; neque enim ista consecratio pertinebat ad cæremonialia quæ per novam legem erant abroganda, sed ad moralia quibus præscribuntur divini cultus et religionis officia.

Dico 1° : Extra ecclesiam ab episcopo consecratam, aut ab eodem vel altero de ejus licentia benedictam, aut extra oratorium ab episcopo deputatum celebrare sine necessitate, dispensatione aut privilegio, est peccatum mortale.

Constat ex variis textibus juris de Cons, d. 1, cap. *Sicut,* cap. *Missarum,* cap. *Hic ergo,* cap. *Nullus,* ex Sylvestro papa: « Nullus presbyter missas celebrare præsumat nisi in sacratis ab episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotii»; id est, sub pœna suspensionis. Et Concil. Trid., sess. 22, decreto de observandis, etc. « Non patiantur (episcopi) in privatis domibus atque omnino extra ecclesiam, et ad divinum tantum cultum dedicata oratoria, ab eisdem ordinariis designanda et visitanda, sanctum hoc sacrificium a sæcularibus vel regularibus quibuscumque peragi..... non obstantibus privilegiis vel exemptionibus quibuscumque. » Cum ergo hæ prohibitiones sint de re gravi et sub gravi pœna, nempe suspensionis, obligant sub mortali.

Dixi 1° : Sine necessitate. Equidem jus, cap. *Sicut* citato, exigit summam necessitatem; sed ex usu et concil. Triburiensi, cap. *Concedimus* 30, ibid. minor necessitas sufficit. Itaque licet extra ecclesiam aut oratorium deputatum celebrare etiam sub dio aut tentorio : 1° Si ecclesia sit diruta aut combusta, cap. cit. *Concedimus*; 2° in longa peregrinatione, in qua non reperiuntur ecclesiæ, ibid ; 3° in castris; 4° in mari, si absit periculum effusionis sanguinis, ut dum est tranquillum mare, aut alter sacerdos vel diaconus tenet calicem; 5° si parva ecclesia vel oratorium in solemni festo omnes advenientes capere non possit : in hoc tamen ultimo casu videtur consulendus episcopus. Concilium autem Tridentinum nihil his contrarium statuit, quia non agit de casibus necessitatis.

Dixi 2° : Sine dispensatione aut dispositione episcopi, ut patet ex cap. cit. *Missarum.* Equidem Tridentinum videtur restringere hanc episcoporum potestatem, sic ut possint tantum designare oratoria ad sacrificium quæ non deserviant amplius ad usus profanos, non vero quæcumque loca etiam profana ; sed observat Sylvius concilium restringere potestatem episcoporum, sic ut non possint amplius ut olim ad libitum et per modum privilegii designare loca usibus profanis deservientia, non vero sic quod non id possint ex justa et rationabili causa pro una vel altera vice; et ita docent Navarrus, Vasques, Tannerus, Barbosa, Layman et alii apud Sporer.

Dixi 3° : Vel sine privilegio, quo gaudent episcopi, cap. ultimo de Reliquiis in 6, ut possint in loco decenti celebrare vel facere coram se celebrari ; neque istud privilegium revocavit Tridentinum, ut communiter docent auctores.

Item regulares mendicantes vi suorum privilegiorum possunt celebrare non solum in oratoriis privatis et in omnibus locis decentibus suorum conventuum, sed etiam extra in quocumque loco congruo et honesto. Ita, cap. *In his* 30, Extra. de Privilegiis, lib. 5, tit. 3, ex Honorio III, sic : « Fratribus Prædicatoribus et Minoribus duximus indulgendum ut ubicumque fuerit, sine parochialis juris præjudicio, cum altari valeant viatico celebrare ». Sixtus IV, bulla 33 ; « Ut in quocumque loco congruo et honesto super altare portatile, celebrare libere et licite possunt. » Innocent. IV, bulla 24; Alexander VI, bulla 14.

Sed difficultas est utrum hæc privilegia non sint revocata per Tridentinum citatum in probatione conclusionis ?

Resp. non esse revocata quoad facultatem celebrandi in locis privatis suorum monasteriorum ; quia Trid. tantum loquitur de *Domibus privatis et omnino extra Ecclesiam ;* monasteria autem non sunt domus privatæ, ut constat, neque omnino extra ecclesiam ; quia nomine ecclesiæ veniunt etiam religiosorum claustra, ut colligitur ex cap. *Abbati,* § *Hac autem* d. 54, et ex cap. « Alma Mater » de sentent. Excom. in 6, atque ita docent Rodrigues, Peirinis, Lezana, de la Cruz et alii, intelligentes decretum concilii de domibus privatis sæcularium tantum. Id etiam constat ex usu ; notum est enim in omnibus monasteriis esse oratoria privata sive pro infirmis, sive pro aliis,

[1] Hic a. 3, ad 3.

non deputata neque visitata ab episcopis, in quibus regulares quotidie celebrant nemine contradicente.

Quibusdam idem dicendum videtur de *grangiis* seu prædiis regularium quæ frequentant recreationis causa, aut in quibus quidam religiosi habitant; quia non sunt domus privatæ nec omnino extra ecclesiam, atque ita fert praxis.

Dico 2° : Illicitum est celebrare [1] sine necessitate in ecclesia polluta vel execrata. Patet ex terminis; quia pollutio aut execratio est prohibitio vel irregularitas, seu quasi censura jure ecclesiastico introducta, ne divina officia in eo loco propter indecentiam celebrentur. Unde rubricæ missalis præcipiunt ut si tempore sacrificii ecclesia polluatur, sacerdos statim desistat si nondum canonem inceperit, secus si inceperit. Quapropter, cum hæc prohibitio sit stricta et in re gravi, obligat sub mortali, ut communiter sentiunt theologi, nulla tamen est censura annexa.

Dixi : Sine necessitate. Si enim populus deberet diu manere sine Missa, aut etiam secundum aliquos die dominico vel festo, si infirmus sine Viatico esset moriturus, liceret celebrare in ecclesia polluta, de consensu tamen episcopi, si commode adiri possit, secus sine ejus consensu : ita communiter. Notandum tamen quod per hujusmodi celebrationem probabilius non esset reconciliata ecclesia, ut quidam volunt, quia ad reconciliationem sicut ad consecrationem Ecclesia aliud requirit quam celebrationem, ut iterum dicam infra.

Petes 1° quot modis polluatur et execratur ecclesia.

Resp. Polluitur ecclesia, 1° homicidio voluntario et injurioso, si non ipsi occiso, ut si per judicem occidatur. Saltem sanctitati et immunitati loci, sive effundatur sanguis sive non, ut si stranguletur, cap. *Proposuisti*, Extra. de Consecrat. Ecclesiæ, lib. 3, tit. 40. Unde homicidium casuale, aut in amentia, vel in sui defensionem perpetratum, non polluit ecclesiam.

2° Polluitur ex copiosa et mortaliter injuriosa sanguinis effusione, cap. *Ecclesiis*, de Consecr. d. 1, et cap. *Si Ecclesia*, Extra. l. 3, tit. 40 : non ergo polluitur ecclesia si effluant tantum quædam guttæ sanguinis, quia effusio dicit notabilem quantitatem; neque si percussio non sit mortalis, ut plerumque accidit in pueris rixantibus.

[1] Ib. a. 2.

Pro hoc utroque casu notandum est sufficere, si vulnus fuerit indictum in ecclesia, quamvis extra ecclesiam vulneratus ex eo moriatur aut sanguinem fundat. Similiter sufficit si foris existens emisso telo, lapide vel glande occidat aut vulneret cum sanguinis effusione existentem in ecclesia : non tamen si existens in ecclesia occidat aut vulneret foris existentem, etiamsi vulneratus ingressus in ecclesiam ibi moriatur aut sanguinem effundat.

3° Polluitur ecclesia humani seminis effusione voluntaria et mortaliter culpabili, sive coitu, sive aliter; non sufficit tamen una vel altera gutta, neque si accidat in somno, quamvis forte fuerit culpabilis in causa. Utrum per actum conjugalem alias licitum, polluatur ? Juxta sententiam probabiliorem, quam eligimus dissert. 6 de Temperantia, a. 8, petitione 3, scilicet hunc actum esse absolute illicitum in ecclesia, respondendum est affirmative.

4° Polluitur ecclesia seu cœmeterium sepeliendo in ea excommunicatum nominatim denuntiatum, aut notorium percussorem clerici, cap. *Consuluisti*, Extra. de Consec. Ecclesiæ, l. 3, tit. 4, cujus corpus si possit discerni, debet foras projici, cap. *Sacris*, de Sepult. Item sepeliendo paganum, seu infidelem, cap. *Ecclesiam*, de Consec. d. 1, consequenter infantem non baptizatum, est enim infidelis saltem negative : si tamen mortuus in utero matris cum ea sepeliatur, non polluitur ecclesia; quia non sepelitur tanquam persona distincta, sed ut pars matris. Secus existimat Sylvius, si fuisset extractus ex utero matris et rursum in eo repositus; quia, inquit, perinde est ac si mater illum ex utero emisisset sive vivum, sive mortuum.

5° Execratur ecclesia, id est, amittit suam consecrationem, quando ejus parietes sive omnes, sive pro majori parte, simul destruuntur; secus si successive destruantur, et successive reparentur, modo pars reparata sit minor parte relicta, cap. *Ligneis*, Extra. de Consec. ecclesiæ; quia consecratio maxime fit et inhæret parietibus : unde destructione tecti aut lignorum non execratur ecclesia. Neque præsens casus locum habet in ecclesiis benedictis tantum; quia benedictio fit et inhæret pavimento. Sic saltem communiter distinguunt theologi.

Est autem hoc discrimen inter ecclesiæ pollutionem et execrationem, quod polluta ecclesia polluantur etiam altaria, fixa scilicet, non portatilia, et polluto uno altari fixo polluatur

ecclesia. At execrata ecclesia non execratur altare, nec e contra execrato altari execratur ecclesia. Ratio discriminis est, quia sicut consecratio respicit seorsim ecclesiam et altare, ita execratio, quæ est amissio consecrationis, et ideo afficit tantum subjectum destructum; sed pollutio respicit ecclesiam et altaria fixa per modum unius, non tamen altaria portatilia, quia non sunt annexa ecclesiæ.

Est item observandum quod polluta ecclesia quatuor modis prædictis, polluatur etiam cœmeterium ipsi conjunctum; non e contra polluto cœmeterio polluitur ecclesia. Ita expresse, cap. *Si Ecclesiam,* de Consec. ecclesiæ in 6, pro duobus primis modis; est autem eadem ratio pro duobus sequentibus, quia principale trahit ad se accessorium, non e contra. Additur cap. citato, quod si sint plura cœmeteria pariete separata, uno polluto, non polluitur aliud; cœmeterium autem pollutum ex pollutione ecclesiæ, etiam ex sola reconciliatione ecclesiæ censetur reconciliatum.

Petes 2° utrum hæ omnes causæ pollutionis ecclesiæ debeant esse publicæ, ut censeatur ecclesia polluta?

Resp. Ut ecclesia censeatur polluta in ordine ad crimen sacrilegii contrahendum, istæ causæ non debent esse publicæ, ut probavimus dissert. 6 de Temperantia, art. 8, petit. 1; ut autem ecclesia censeatur polluta, sic ut indigeat reconciliatione, et sit prohibitum in ea celebrare, debent esse publicæ vel evidentia facti, vel per juridicam probationem, vel per confessionem auctoris, quam non tenetur facere extra judicium. Vide loco citato.

Petes 3° a quo et quomodo ecclesia polluta debeat reconciliari?

Resp. Si ecclesia sit tantum benedicta, reconciliari potest per simplicem presbyterum aqua a se benedicta, adhibitis iis quæ præscribuntur in rituali. Aperte colligitur ex cap. ultimo de Consec. Ecclesiæ, lib. 3, tit. 40; et ita censet Abbas, Armilfa, Henriques, Navarrus, Avila, quos citat et sequitur Layman.

Si vero ecclesia fuerit consecrata, solus episcopus, non simplex sacerdos, nisi ex summi pontificis commissione aut privilegio, potest illam reconciliare aqua a se vel ab alio episcopo benedicta cum vino et cinere mixta. Ita expresse, cap. *Aqua,* loco proxime citato.

Postea tamen Leo X concessit Fratribus Minoribus, consequenter aliis communicantibus privilegium bullatum, reconciliandi ecclesias consecratas aqua ab episcopo benedicta quæ dicitur *Gregoriana,* vel ab ipsis regularium prælatis benedicta, si episcopus distet duabus dietis, id est, quatuordecim leucis. In eodem privilegio conceditur iisdem facultas benedicendi suas ecclesias et cœmeteria, si episcopi nolint aut negligant. Ita laudatus Layman post plures alios. Addit ibid. omnia quæ dicta sunt de ecclesia, dicenda esse de cœmeterio, quippe quod iisdem modis polluitur et reconciliatur quibus ecclesia.

ARTICULUS X.

DE ALTARI, EJUS ORNATU, NECNON DE VASIS ET VESTIBUS SACRIS.

De altari.

Ad celebrandam Missam necessario requiritur altare lapideum ab episcopo consecratum. Ita cap. *Altaria* 31 et 32, de Consec. d. 1, cap. *Missarum,* c. *Placuit,* c. *Nullus,* ibid., et aliis Extra. de Consec. Ecclesiæ: estque unanimis omnium theologorum sententia, atque communis praxis et sensus Ecclesiæ: ita ut juxta omnes sit peccatum mortale sine altari consecrato celebrare, neque id liceat ullo casu, nisi forte mortis, non tamen in contemptum religionis intentatæ.

Duplex est altare, unum fixum, aliud mobile, quod etiam portatile et viaticum appellatur. Fixum execratur seu violatur, si mensa separetur a reliqua structura operis cœmento conjuncti, non vero si tota structura cum mensa in alium ecclesiæ locum transferatur. Utrumque violatur si mensa ita frangatur, ut non possit recipere hostiam et calicem pro majori parte; plures addunt, si frangatur sigillum sepulcri seu reliquiarum, de quo vide Sylvium hic quæstiuncula 5 et 6.

De ornatu altaris.

1° Altare debet cooperiri tribus tobaleis seu mappis mundis, quarum superior sit oblonga, et ad terram pertingens. Ita rubricæ missalis, tit. 20; multi tamen ex usu hodierno putant sufficere duas aut unam replicatam cum corporali, imo in necessitate sufficere unam simplicem, quia non videtur hoc præceptum tam rigorosum.

2° Debet altare ornari pallio, quod vocamus antipendium: rubricæ ibid.; ex usu vero toleratur antipendium ex asseribus, aut alia materia saltem picta.

3° Requiritur sub mortali lumen. Secundum

rubricas requiritur duplex candela ex cera. In necessitate tamen sufficere unam, etiam ex sebo, aut lampadem ex oleo tradunt plurimi.

4° Crux collocanda est super altare : ex rubricis, ibid. Utrum debeat esse crucifixus, rubricæ non exprimunt; sed affirmant multi, et ita fert usus. Est etiam plurium sententia non esse mortale celebrare sine cruce aut crucifixo, secluso contemptu vel scandalo. Utrum sit necessarius quando prostat venerabile sacramentum? Quidam negant, quidam affirmant. In hoc quisque sequatur ritum suæ ecclesiæ vel religionis : in nostra requiritur.

5° Missale quod saltem canonem contineat requiritur per se loquendo sub mortali ex communi doctorum sensu ; quia alioquin sacerdos quantumvis felicis memoriæ exponitur periculo graviter errandi. Dixi: Per se loquendo; quia si sacerdos esset moraliter certus se non erraturum, et urgeret gravis necessitas, posset secundum plurium sententiam celebrare sine missali.

6° Ad altare et missale revocari potest minister, sine quo est grave peccatum celebrare extra casum gravis necessitatis; ut si celebrandum esset pro communicando infirmo ad mortem, et non posset reperiri minister qui respondeat. Sic jura et Ecclesiæ consuetudinem cum isto rigore communiter interpretantur theologi. Iste autem minister debet esse masculus et non fœmina, cap. *Inhibendum* de cohabitatione clericorum et mulierum ; adeo ut satius esset in casu necessitatis celebrare sine ministro, quam cum fœmina. Toleratur tamen ut fœmina a longe stans respondeat simpliciter, sicut in Belgio faciunt quædam moniales e suo choro respondentes, sacerdote sibi ipsi vinum et aquam ministrante.

De vasis sacris.

Requiritur sub mortali ad sacrificium calix cum patena : ex rubricis citatis, tit. de Ritu celebrandi.et jure, cap. unico, Extra. de Sacra inunctione, § ultimo et aliis de Consec., d. 1, debent esse ex auro vel argento, vel stanno, saltem quoad cupam. At quamvis rubricæ requirant quod cupa et superior pars patenæ sint deauratæ, id tamen non requiri sub peccato probat usus contrarius, saltem quando calix et patena sunt argentei.

Calix cum patena debet esse inunctus chrismate et consecratus ab episcopo vel habente privilegium, ut sunt plures abbates, imo secundum aliquos, omnes abbates infulati, aliis tamen negantibus.

Execratur seu violatur calix quando ita frangitur ut non sit amplius aptus usui sacro, ut si pes avellatur a cupa, nisi sit tornatilis : non violatur autem (idem dic de aliis vasis et vestibus sacris), si hæretici vel alii illum ad usus profanos impie adhiberent ; deceret tamen juxta quosdam ut de novo ab episcopo vel simplici sacerdote benediceretur. Neque etiam violatur amissa deauratione, quia non solum illa minutissima auri materia fuit consecrata, sed tota calicis materia; neque saltem probabiliter ex nova deauratione aut parva refectione per opificem laicum: sicut non execratur ecclesia per novam dealbationem aut modicam reparationem, quia scilicet adhuc eadem moraliter manent.

2° Requiritur corporale lineum benedictum, cap. *Consulto*, de Consec., d. 1. Item palla linea ex parte qua tangit calicem, similiter benedicta. Peccat graviter qui celebrat sine corporali; non ita qui sine palla, quia non videtur res tam gravis et loco ipsius potest tegere calicem corporali amplo, ut factum est olim et adhuc faciunt Carthusiani, vel purificatorio aut bursa.

3° Requiritur purificatorium, cujus benedictio nullo jure statuitur, nec in ritualibus invenitur, adeo ut loco ipsius possit adhiberi strophiolum mundum. Item ad decentiam requiritur Velum, Bursa, Manutergium et Pulvinar, non necessario benedicta.

4° Ciborium seu pixis in quo asservantur hostiæ, similiter lunula Monstrantiæ, debent saltem benedici : ita expresse præscribitur in Missali reformato Rubrica secunda de Ritu servando in celebratione Missæ ; suadetque ratio, si enim Corporale, Palla et vestes Sacerdotales debeant benedici, quidni Ciborium et Lunula quæ tangunt immediate Corpus Christi ? possunt autem benedici ab iis a quibus benedici possunt vestes Sacerdotales.

De vestibus sacris.

Vestes sacræ requisitæ ad sacrificium sunt sex: humerale seu amictus, alba seu tunica, cingulum, manipulus, stola et casula seu planeta, omnes benedictæ : ita rubricæ missalis, de Ritu celebrandi, n. 1.

Sine omnibus vestibus sacris celebrare, secundum omnes est peccatum mortale, nisi forte, ut jam dixi, in casu mortis non intentatæ in contemptum religionis, qui casus vide-

tur quasi metaphysicus. Sine cingulo celebrare, secundum plures, est tantum peccatum veniale, quia videtur res levis. In aliqua gravi necessitate sine aliqua ex minoribus vestibus, puta vel cingulo, vel amictu, vel stola, vel manipulo, videtur pluribus licitum.

Vestes sacræ amittunt benedictionem, utjam supra innui, si ita frangantur aut lacerentur, ut non sint amplius aptæ ad usum propter quem fuerunt benedictæ: sic si ex alba detrahatur manica, si cingulum sic frangatur ut neutra pars sufficiat cingendo sacerdoti, amittunt benedictionem; et si reficiantur, indigent nova benedictione. Non amittunt autem per lotionem, neque, ut jam dixi, si adhibeantur ad usus profanos ; graviter tamen peccat qui adhibet.

Vestes sacræ ita detritæ ut suo usui non possint amplius deservire, secundum canones, non sunt usibus profanis applicandæ, sed comburendæ, aut ex eis aliæ conficiendæ, quæ usibus ecclesiæ deserviant. Celebrare cum vestibus valde sordidis est peccatum grave tam celebranti quam sacristæ.

Si petas utrum ex his quæ usibus profanis inservierunt, liceat conficere vestes ad usus sacros? resp. affirmative ; 1° quia per benedictionem tollitur quidquid contaminationis per usus profanos contraxerunt. 2° Plura templa idolorum olim conversa sunt in ecclesias, et in antiqua lege tabernaculum cum suis appendicibus constructum est ex armillis, inauribus, annulis, dextrariolis et aliis hujusmodi virorum ac mulierum. 3° Denique, quia sic fert consuetudo, quæ est optima legum interpres.

Color vestium sacrarum debet correspondere tempori seu festo, juxta præscriptum rubricarum. Hanc tamen obligationem non apprehendunt ut gravem theologi, sicque hanc rubricam non servare ex causa rationabili nullum erit peccatum, ut in pauperibus ecclesiis, in magno concursu celebrantium, etc.

Sacerdos celebrare debet calceatus, ex rubricis, et capite detecto, ex jure, cap. *Nullus* de Consec., d. 1: « Nullus episcopus, presbyter aut diaconus ad solemnia missarum celebranda præsumat cum baculo introire, aut velato capite altari Dei assistere » : ita ut, secundum communem theologorum interpretationem, qui sine summi pontificis dispensatione cum pileolo seu aliter tecto capite celebraret, peccaret mortaliter.

Petes 1° a quo corporalia, pallæ, ciborium, lunula et vestes sacræ sint benedicendæ?

Resp. Jure ordinario debent benedici ab episcopo, ex privilegio autem possunt benedici ab abbatibus infulatis et superioribus ordinum mendicantium, ut sunt generales, provinciales, priores, guardiani, rectores, etc., et in horum absentia conventuum præsidentes, qui pleno jure hæc officia obeunt, ut sunt apud nos superiores, apud Minoritas vicarii.

Opponit Lezana quasdam declarationes Congregationis cardinalium, quibus statuitur id licere abbatibus et superioribus ordinum mendicantium pro usu suarum ecclesiarum duntaxat, non pro aliis ecclesiis. Verum respondent alii de istis declarationibus nihil certo constare, et insuper praxim esse contrariam : « Hac facultate, inquit Sporer, nostri utuntur, saltem bona fide, passim permittentibus, et sæpe ad nostros remittentibus episcopis. »

Petes 2° an huc usque dicta, scilicet ecclesiæ, altaria, calices, vestes sacræ, per ipsum usum sacra fiant; ita quod si sacerdos maxime episcopus celebret in ecclesia, vel altari, vel cum calice, vel cum vestibus non benedictis aut non consecratis, hoc ipso usu benedicantur aut consecrentur, sic ut alia non indigeant benedictione aut consecratione ?

Resp. probabilius negative; 1° quia istarum rerum sacratio pendet a voluntate Ecclesiæ seu summi pontificis : atqui Ecclesia seu summus pontifex nunquam declaravit hæc sacrari ex solo usu sine ritu et cæremoniis præscriptis : ergo. 2° Si ex celebratione in ecclesia non benedicta, vel non consecrata, ipsa sacraretur; si calix non consecratus ex tactu sanguinis Christi consecraretur, etc., sequeretur quod cubiculum in quo sacerdos ex privilegio celebrasset, esset consecratum, quod barba sacerdotis, aut terra in quam casu defluceret sanguis aut caderet corpus Christi, essent consecratæ : hæc autem sunt absurda : ergo.

Petes 3° quibus liceat tangere vasa sacra?

Resp. 1° Tangere vasa sacra, calicem, patenam, ciborium, corporale, dum actu continent corpus aut sanguinem Christi, nemini citra peccatum mortale licet quam sacerdoti, aut diacono. Ita communiter theologi.

Resp. 2° Vasa sacra vacua tangere, secundum varios textus juris, d. 23, quandoque licuit acolytis, quandoque solis subdiaconis; consuetudo autem videtur obtinuisse, ut liceret solis subdiaconis; laicis vero, secundum communiorem sententiam, illicitum est sub peccato veniali ; et ideo corporalia et purificatoria sordida lavantur a diaconis vel subdiaconis priusquam tradantur laicis. Intellige sine rationabili causa, qualis esset necessitas repa-

randi calicem aut aliquid aliud. Intellige etiam de ciboriis, lunulis, corporalibus, purificatoriis postquam usui fuerint applicata, antea enim omnibus licitum est ea tangere, non tamen calices et patenas propter consecrationem.

Resp. 3° Regulares mendicantes ex suis privilegiis habent, ut omnes ex suis, etiam laici, qui ex superiorum deputatione sacristæ officio funguntur in suis ecclesiis, omnia sacra vasa vacua licite tangere possint, et talis est praxis.

ARTICULUS XI.

DE HIS QUÆ DICUNTUR ET FIUNT IN CELEBRATIONE MISSÆ.

Dico : Quæ dicuntur et fiunt in celebratione Missæ convenienter ordinata sunt [1].

Prob. exponendo præcipuas cæremonias Missæ, in qua distinguuntur diversæ partes, præparatio, instructio, oblatio, consecratio et sumptio.

Imprimis sacerdos [2] se præparat 1° per confessionem, juxta illud Proverb. 18 : *Justus prior est accusator sui;* 2° per introitum qui est laus divina desumpta, ut plurimum, ex Psalmis; 3° commemorat præsentem miseriam dum misericordia petitur dicendo, *Kyrie eleison*, ter pro persona Patris, ter pro persona Filii, ter pro persona Spiritus Sancti, contra triplicem miseriam ignorantiæ, culpæ et pœnæ; 4° commemorat cœlestem gloriam ad quam tendimus post præsentem miseriam dicendo : *Gloria in excelsis Deo,* quod cantatur in festis in quibus hujus gloriæ fit mentio, intermittitur in officiis luctuosis, quæ ad commemorationem miseriæ pertinent; 5° sacerdos recitat orationes pro populo, ut dignus habeatur tantis mysteriis.

Post præparationem sequitur instructio populi; quia hoc sacramentum est mysterium fidei : fit autem hæc instructio dispositive per doctrinam prophetarum et apostolorum vulgo dictam epistolam, perfecte per doctrinam Christi contentam in Evangelio. Et quia Christo credimus tanquam divinæ veritati, cantatur symbolum fidei, in quo populus ostendit se per fidem doctrinæ Christi assentire. Hic olim finiebatur missa catechumenorum, quibus peractis dimittebantur.

Post præparationem [3] et instructionem sequitur oblatio circa quam duo aguntur : laus populi in cantu offertorii, per quod significatur lætitia offerentium, et oratio sacerdotis qui petit ut oblatio populi Deo sit accepta; deinde sacerdos altare thurificat, quæ thurificatio secundum Auctorem ad duo pertinet, tum ad reverentiam hujus sacramenti, ut scilicet per bonum odorem depellatur, si quid mali odoris in loco fuerit, tum ad repræsentandum effectum gratiæ, qua, sicut bono odore, Christus plenus fuit, et ab illo per sacerdotis ministerium ad fideles derivatur; secundum alios per hanc cæremoniam monentur fideles ad cœlestia ferventi desiderio ascendere, sicut fumus ex thure incenso ascendit.

Deinde sacerdos accedit [1] ad consecrationem, quæ cum virtute supernaturali agatur, auxilium precum ad illam rite peragendam petit a fidelibus dicendo, *Orate fratres* etc., postea in præfatione excitat devotionem populi, et ideo monetur sursum corda habere ad Deum. Finita præfatione populus laudat divinitatem Christi cum angelis dicens : *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* et humanitatem cum pueris dicens : *Benedictus qui venit*, etc. Tunc sacerdos commemorat secreto illos pro quibus sacrificium offertur, deinde commemorat sanctos quorum patrocinia implorat, ac tandem petit consecrationis effectum cum dicit : « Quam oblationem tu, Deus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris »; [2] quorum verborum sensus est. Facere digneris hanc oblationem *benedictam,* id est, per quam in cœlo adscribamur; *ratam,* id est, per quam de visceribus Christi esse censeamur; *rationabilem,* id est, per quam a bestiali sensu exuamur ; *acceptabilem,* ut qui nobis ipsis displicemus, per hanc acceptabiles ejus unico Filio simus. Alii paulo aliter hæc verba exponunt.

His præmissis sacerdos consecrationem peragit verbis Salvatoris, cum dicit : *Qui pridie quam pateretur*, etc.; deinde excusat præsumptionem per obedientiam ad mandatum Christi, cum dicit: *Unde et memores*; postea petit ut hoc sacrificium sic peractum sit Deo acceptum dicendo: *Supra quæ propitio,* etc., et proficiat sumentibus, mortuis et ipsis sacerdotibus offerentibus.

Tandem agitur de perceptione sacramenti [3] ad quam præparatur populus per Orationem dominicam et per pacem quæ datur dicendo: *Agnus Dei;* est enim hoc sacramentum unitatis et pacis. In missis tamen defunctorum, in quibus sacrificium non fiat offertur pro pace præsenti quam pro requie mortuorum, pax intermittitur. Sequitur perceptio sacramenti,

[1] Ibid. a. 4 et 5, o et in sol. arg. [2] Ib. a. 4, o. [3] Ib.

[1] Ibid. [2] Ibid. ad 7. [3] Ibid. o.

primo percipiente sacerdote et postmodum aliis dante. Ultimo autem tota Missæ celebratio in gratiarum actione terminatur, populo exultante pro sumptione mysterii, quod significat cantus post communionem, et sacerdote per orationem gratias offerente, quibus peractis diaconus dimittit populum dicens : *Ite, Missa est.*

Dices 1° : Juxta Apostolum, Hebr. 7, major non benedicetur a minore, sed minor a majore : ergo est inconveniens quod sacerdos post consecrationem benedicat hoc sacramentum cruce signando. 2° Sicut corpus Christi non incipit esse in hoc sacramento per loci mutationem, ita etiam nec esse desinit : inconvenienter ergo sacerdos petit : « Jube hæc perferri per manus S. angeli tui in sublime altare tuum ». 3° Quando est tantum unus minister, inconvenienter dicit sacerdos in plurali numero : *Dominus vobiscum.*

Resp. ad primum, [1] quod sacerdos post consecrationem non utatur crucesignatione ad benedicendum, sicut ante consecrationem, sed solum ad commemorandum virtutem crucis et modum passionis Christi. Fiunt autem signa crucis, vel semel, vel ter, vel quinquies semel propter essentiæ unitatem; ter propter trinitatem personarum, quinquies propter vulnera Christi Domini et expressam repræsentationem passionis ejus : alia circa crucesignationes require in Auctore.

Ad secundum: [2] Per hæc verba sacerdos non petit neque quod species sacramentales deferantur in cœlum, neque corpus Christi verum quod ibi esse non desinit, sed petit hoc pro corpore mystico, quod in hoc sacramento significatur, ut scilicet orationes sacerdotis et populi angelus assistens divinis officiis Deo repræsentet; sublime autem altare Dei dicitur, vel ipsa Ecclesia triumphans in quam transferri petimus, vel ipse Deus cujus participationem petimus; vel per angelum intelligitur ipse Christus qui est *magni concilii angelus*, qui corpus suum mysticum Deo Patri conjungit et Ecclesiæ triumphanti.

Ad tertium, [3] negatur ant.; quia minister gerit personam totius populi catholici. Pro pluribus argumentis quæ opponunt hæretici contra ea quæ dicuntur et fiunt in Missa, præsertim in canone, lege Auctorem, hic a 4 et 5, et Bellarminum.

[1] Ibid. ad 5, ad 3. [2] Ibid. a. 4, ad 9. [3] Ibid. a. 5, ad 12.

ARTICULUS XII.

QUÆDAM QUÆSTIUNCULÆ QUÆ SUPERSUNT CIRCA PRÆSENTEM MATERIAM BREVITER RESOLVUNTUR.

Petes 1° utrum canon Missæ convenienter submissa voce recitetur?

Canon idem est ac regula seu ritus celebrandi Missam; incipit a *Te igitur* et finitur ad communionem, seu secundum alios ad Orationem dominicam a qua incipit præparatio ad communionem. Canonis veritatem et antiquitatem a multis sæculis asserit concil. Trident., sess. 22, cap. 4.

Probabile est apostolos statim ab initio sacrificasse adhibita sola Oratione dominica; post ascensionem vero Domini aliquas alias preces adhibuisse, quibus addiderunt postea summi pontifices : canon qualem nunc habemus, legitur in ordine Romano, et extitisse ante annum 800, inde evincitur quod in illo solum recenseantur nomina martyrum, non confessorum, quia martyres coli cœperunt in Ecclesia ab initio ; confessores autem tantum paulo ante annum 800, ut patet ex concilio Moguntino circa hoc tempus celebrato, a quo in catalogo festorum reponuntur festa SS. Martini et Remigii.

Resp. ad quæstionem affirmative. 1° Ex Trid., sess. 22, can. 9, ubi sic definit: « Si quis dixerit ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere.... anathema sit. » 2° Quia ad reverentiam mysterii pertinet, ut quædam dicantur secreto : « Qui in primordiis Ecclesiæ, inquit S. Basilius, l. *de Spiritu Sancto*, cap. 27, certos ritus præscripserunt apostoli et Patres, in occulto silentioque mysteriis suam servare dignitatem; neque enim omnino mysterium est quod ad populares vulgaresque aures offertur.» 3° Christus in cruce se offerens, quædam in silentio oravit.

Petes 2° utrum Missa sit celebranda in lingua vulgari?

Resp. Celebrare Missam lingua vulgari non est per se malum; quæ enim in ea continentur, quavis lingua recitentur, sunt bona et spirant sanctitatem, possetque certis de causis permitti ab Ecclesia sic celebrari, sicut Æneas Sylvius, *de Orig. Bohem.*, c. 13, apud Sylvium, refert permissum fuisse Moravis, ut divina officia lingua Sclavonica peragerent ad tempus;

quia cum totum regnum esset simul conversum ad fidem, non reperiebantur qui omnibus Latine celebrarent.

Attamen pluribus et justis de causis Ecclesia prohibuit Missam celebrari lingua vulgari : 1° quia ex diversitate linguarum tolleretur communicatio ecclesiarum, et qui unum tantum idioma callerent, non possent in aliis ecclesiis celebrare : hinc unitas Ecclesiæ solveretur, nascerentur dissensiones et schismata. 2° Ex mutatione idiomatis vulgaris forent sæpe mutanda verba sacrificii, aut antiquata et ridicula, quæ risum moverent, retinenda. 3° Quamvis omnes audientes intelligerent verba, non tamen omnes assequerentur sensum verborum; multa enim in Missa leguntur ex prophetis, psalmis et epistolis apostolorum inter quæ plura sunt intellectu difficilia : unde contingeret quod plures audientes, sensus exoticos et falsos conciperent, sicut ex lectione S. Scripturarum, quæ ideo non omnibus promiscue permittuntur. Merito itaque Tridentinum citatum anathemate ferit « qui dixerit Missam lingua vulgari celebrari debere », prudenterque Ecclesia instituit, ut lingua permanente, seu ut dicitur mortua, et a solis eruditis intellecta, Græca apud Græcos, Latina apud Latinos, Missa celebraretur.

Opponunt hæretici illud 1 Cor. 14: *Si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum ? Ita et vos nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur ?... Si benedixeris Spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit amen super tuam benedictionem ? Quoniam quid dicas nescit :* ergo.

Resp. Apostolum non agere ibi de divinis officiis, sed de quibusdam novis sive canticis, sive laudibus, sive instructionibus, quas primi christiani ex speciali tunc Spiritus Sancti afflatu inspirati, in conventibus publicis proferebant lingua peregrina et ignota, ad quas ideo, cum essent novæ et non intelligerentur, nemo poterat respondere *amen*, hoc est, eas approbare. Non sic autem in Missa in qua qui respondent *amen*, etsi verba non intelligant, sciunt tamen eis aliquid sanctum et sibi utile significari.

Instant : Græci celebrant lingua vulgari : ergo.

Resp. neg. ant. Lingua enim Græca in qua celebrant Græci, non est magis apud ipsos vulgaris, quam Latina apud Italos : lingua autem in qua celebrant Græci, est una ex tribus quæ sunt consecratæ divinis officiis, et in quibus titulus crucis fuit scriptus, Hebraice scilicet, Græce et Latine ; nec magis quam Latina varietati subjacet

Petes 3° utrum sit licitum interrumpere Missam, sive postea perficiendam, sive non?

Resp. 1° Missam interrumpere, sive postea perficiendam, sive non, sive ante, sive post consecrationem, per se et sine gravi causa non licet: ita prohibitum est in jure, cap. *Nullus episcopus* de Consec., d. 1, et cap. *Nihil* 7, q. 1. Ratio est quia Missa est una actio totalis, quæ ideo debet successive et sine interpolatione perfici. Urget autem magis hæc prohibitio si interpolatio fiat post consecrationem, et adhuc magis si Missa non sit postea perficienda. Si ergo sit longa interruptio sine causa gravi, puta ad horam, et forte ad semihoram, etiamsi ante consecrationem, et Missa foret postea perficienda, videtur peccatum mortale, veniale autem si sit brevis interruptio.

Resp. 2° Interrumpere Missam postea perficiendam ante consecrationem licet ob concionem, promulgationem edictorum, solemnitatem professionis religiosæ: ita praxis Ecclesiæ. Item post consecrationem licet propter baptizandum infantem periclitantem, aut absolvendum infirmum morti proximum ; quia salus proximi est majus bonum, et ideo præferendum continuationi sacrificii.

Resp. 3° Interrumpere post consecrationem Missam postea non perficiendam nunquam licet, nisi in casu impotentiæ physicæ, ut si celebrans subito infirmetur, et forte in periculo mortis imminentis, quod aliter quam deserendo sacrificium vitari non potest, puta ex incendio aut subitanea ruina ecclesiæ, ex incursu sicariorum, ita ut si permaneat celebrans occidetur, et sacrificium pariter remanebit imperfectum : intellige tamen nisi mors intentetur in odium fidei.

Ante consecrationem vero interrumpere Missam non perficiendam licet, dum celebrans recordatur se esse in peccato mortali, non esse jejunum, esse aliqua censura innodatum : in his, inquam, casibus, sacerdos non solum potest, sed etiam debet sacrificium deserere ante consecrationem, si fieri potest absque scandalo, aut nota infamante: si autem sit periculum scandali, aut notæ infamantis, ut est ordinarie dum celebrat publice, pœniteat et prosequatur, ut alibi dixi.

Petes 4° quid facere debet sacerdos celebrans si advertat se aliquid omisisse, aut unum pro alio legisse.

Resp. Si id certo sciat[1], debet repetere ea

[1] Ibid. a. 6, a1. 5.

quæ sunt de necessitate aut integritate sacrificii, ut si sit forma consecrationis, debet illam resumere et cætera per ordinem iterare ne mutetur ordo sacrificii. Alia autem quæ non sunt de necessitate aut integritate sacrificii, ut sunt collecta, *Gloria in Excelsis*, Epistola, Evangelium, *Credo*, etc., si jam aliquantulum sit progressus, non debet repetere, sed prosequi. Si vero dubitet tantum se aliquid omisisse, ea quæ sunt de necessitate aut integritate sacramenti repetat sub conditione, non alia. Si tandem dubitet tantum negative, nimirum quia non recordatur se dixisse, nihil debet repetere, sed debet supponere se dixisse ; non enim qui multa dicit, recordatur omnium quæ dixit.

Petes ultimo utrum rubricæ missalis de quibus toties diximus in præcedentibus articulis, sint obligatoriæ ?

Resp. affirmative ; 1° quia S. Pius V, in constitutione quæ legitur in capite missalis stricte præcipit ut Missam juxta ritum, modum ac normam quæ in eo traditur, decantent et legant; 2° quia S. Rituum Congregatio in decreto quod pariter est missali Romano præfixum, sic statuit : « Demum renovando decreta alias facta, mandat S. Congregatio in omnibus et per omnia servari rubricas missalis Romani, non obstante quocumque prætextu et contraria consuetudine, quam abusum esse declarat. Et facta relatione horum decretorum S. D. N. Urbano VIII, Sanctitas sua annuit, et ab omnibus ubique servari, et in missali Romano noviter imprimendo apponi mandavit » ; 3° quia concil. Trid., sess. 22, decreto *de Observandis*, etc., vetat ne sacerdotes « ritus alios, aut alias cæremonias et preces in missarum celebratione adhibeant. » Obligant autem graviter vel leviter prout materia exigit, præceptum sonat, et consuetudo intelligit ; imo ex consuetudine contraria possunt non obligare. Quod enim decretum Congregationis dicit : « Non obstante contraria consuetudine », spectat consuetudinem quæ tunc erat, non quæ posset esse postea ; est enim principium universaliter receptum, consuetudinem posse derogare legi.

Ad quorum itaque intelligentiam et distinctionem in praxi, observandum est omnes partes Missæ non esse ejusdem rationis : aliæ sunt essentiales, aliæ accidentales. Inter accidentales quædam sunt gravioris, quædam levioris momenti, attento fine ad quem ordinantur, et indecentia omissionis, quod non parum dependet a judicio doctorum et prudentum. Gravitas igitur materiæ in præsenti casu non tam æstimanda est ex ejus quantitate, quam ex ejus qualitate, attento, ut dixi, ejus fine et judicio prudentum.

Ex his inferes 1° esse peccatum mortale omittere confessionem ante gradus altaris, Epistolam, Evangelium, oblationem, notabilem partem canonis, puta aliquam ejus orationem, aut integram periodum, consecrationem unius speciei, elevationem specierum, fractionem hostiæ, mixtionem cum sanguine ; quia hæ omnes partes communiter a theologis judicantur graves.

Inferes 2° esse peccatum veniale tantum omittere, quæ non semper leguntur in Missa, ut *Gloria in Excelsis*, *Credo*, specialem præfationem, et speciale *Communicantes*, item aliquas collectas, paucula verba canonis quæ non mutant notabiliter significationem, Evangelium S. Joannis, quasdam cruces, vel genuflexiones ; quia theologi communiter has partes, seorsim scilicet non simul sumptas, non apprehendunt ut graves. Idem dic de precibus præscriptis, dum induitur sacerdos. Quantum autem ad eas quæ post celebrationem sunt præscriptæ, scilicet canticum trium puerorum, paucos video qui ad illas sub obligatione alicujus peccati adstringant, et revera apparet, quod consuetudo non intelligat quoad illas præceptum rigorosum ; videmus enim plures et pios sacerdotes qui has vel illas, quisque pro sua devotione, recitant.

Inferes 3° esse peccatum mortale aliquid, etsi minimum, addere animo introducendi novum ritum, tum quia id præcipue prohibent Pius V et concilium Trid., tum quia si posset hodie, absque peccato mortali, addi eo animo aliquid leve, ita etiam posset sequentibus diebus, sicque absque peccato mortali introduceretur novus ritus in re gravi, et everteretur finis legis : non datur in hoc ergo levitas materiæ. Insuper qui eo animo agit, usurpat Ecclesiæ auctoritatem in re gravi. Addere autem aliquid leve ex indiscreta devotione est peccatum veniale ; intellige additionem eorum quæ non sunt in missali, usus enim piorum excusat additionem aliquarum collectarum ex missali, quamvis pro hac missa non præscribantur. Intellige etiam de additione vocali seu exteriori ; addere enim aliquid mentaliter, ut actum contritionis, vel virtutum theologicarum, aut quid simile ante communionem vel alias, non cadit sub prohibitione.

Inferes 4° celebrare aliam missam quam designatam, diebus prohibitis, ut missas voti-

vas vel *de requiem* die dominica, in festo duplici, intra octavas solemnissimas, etc., secundum communem opinionem esse regulariter tantum peccatum veniale, secluso contemptu et scandalo, quia lex non apprehenditur communiter strictius obligans, saltem regulariter; puto tamen difficile posse vitari scandalum celebrando publice missam *de requiem* die dominico vel festo. Dixi etiam *regulariter;* celebrantem enim sine gravi causa missam votivam, aut *de requiem* in festo solemnissimo, puta paschæ et similibus, a peccato mortali non excusarem; hæc enim inordinatio videtur gravis.

Concessit Sacra Congregatio ut præsente corpore defuncti possit cantari missa *de requiem* diebus dominicis et festis, non tamen solemnissimis, ut festo paschæ et similibus; Item quod missæ *de requiem* ex fundatione possent celebrari in festo duplici quod non est de præcepto. Ita refert Sporer ex Gavanto.

DIGRESSIO HISTORICA

QUIS FUERIT MELCHISEDECH?

Ad dissert. præcedentem.

Cum in dissertatione præcedenti multoties de Melchisedecho, cujus sacrificium fuit figura sacrificii eucharistici, mentionem fecerimus, non ægre feret curiosus lector, si ejus genus hic breviter scrutemur de quo variæ fuerunt opiniones. Quidam hæretici dicti melchisedechiani arbitrati sunt Melchisedechum fuisse quamdam virtutem cœlestem Christo superiorem; alii dixerunt esse angelum; alii Spiritum Sanctum; alii tandem ipsum Dei Filium in carne ad tempus assumpta Abrahamo apparentem; vera autem et communis inter orthodoxos sententia est Melchisedech fuisse verum hominem. Inter eos tamen controvertitur an fuerit Sem filius Noe, an homo genere Chananæus ex Chamo altero filio Noe oriundus.

Dico 1° : Melchisedech non fuit quædam virtus cœlestis Christo major, non angelus, non Spiritus Sanctus, non Filius Dei, sed verus homo.

Prob. 1° quoad singulas partes. Prima : 1° Christo Dei Filio et Deo nulla est virtus superior. 2° Melchisedech dicitur *assimilatus Dei Filio,* Heb. 7 : ergo non illi æqualis nec a fortiori major. Patebit insuper ex sequentibus. Secunda pars : Melchisedech erat rex Salem et sacerdos Dei Altissimi, Genes. 14. Hæc autem non conveniunt angelo, ut modo dicam. Tertia pars : 1° Spiritus nunquam legitur carnem induisse; 2° Melchisedech, ut modo dicebam, erat assimilatus Dei Filio, illius figura, sacerdos Dei, et his titulis Deo, consequenter Spiritui Sancto, inferior. Quarta pars eisdem momentis evincitur.

Prob. 2° conclusio quoad omnes partes simul; Melchisedech erat rex urbis Salem, sive sit Jerusalem, ut multi volunt, sive probabilius secundum S. Hieronymum, epist. 126, ad Evangelum, urbs Sichimorum dicta *Salem* vel *Salim :* item erat sacerdos Dei Altissimi, qui occurrit Abrahamo revertenti e cæde quatuor regum, et pro cujus victoria obtulit Deo sacrificium, ab eoque decimas accepit, Genes. cit.: atqui hæc non conveniunt nisi vero homini; etenim principatus ac regimen visibilis ac terrenæ civitatis ad solos homines spectat; et juxta Apost., Heb. 5 : *Omnis* sacerdos seu *pontifex ex hominibus assumptus,* id est, progenitus, *pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis, qui condolere possit eis qui ignorant et errant,* etc. : ergo.

Prob. 3° ex communi sensu Patrum apud S. Hieronymum, epistola citata : « Revolvi, inquit, veterum libros.... verti me ad Hippolytum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem et Emissenum, Apollinarium quoque nostrum et Eustathium.... et deprehendi horum omnium opiniones diversis argumentationibus ac diverticulis ad unum compitum pervenisse, ut dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum. »

Dico 2° : Probabilius est Melchisedech non fuisse Semum filium Noe, sed hominem genere Chananæum.

Prob. 1° ex laudato testimonio S. Hieronymi. 2° Melchisedech nullam habet in S. Scriptura genealogiam, quo sensu dixit Apost., Heb. 7, fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia : atqui Sem habet in S. Scriptura genealogiam per omnes majores posterosque descriptam : ergo. Neque dicas non habere quidem genealogiam sub nomine Melchisedech, sed habere sub nomine Semi; non enim hic est quæstio de nomine, sed de homine ipso : hujus autem hominis, si fuerit Sem, et genus et genealogia in S. Scripturis traduntur. Nemo sane dixerit genealogiam Israelis non haberi in S. Scriptura ex eo quod sub nomine Jacob tantum tradatur. Insuper Apostolus, ibid., v. 6, dicit generationem Melchisedech non numerari inter levitarum majores, et tamen certum est levi-

tas originem directe ducere a Semo per Jacob, Isaac, Abraham et Arphaxad. 3° Terra Chanaan obtigit filiis Chami : non est ergo probabile Sem in ea terra obtinuisse regnum. 4° Non est etiam verisimile Abrahamum in ea terra peregrinum quæsivisse ab extraneis præsidium vitæ, commorationis et sepulturæ, si in ea habuisset regem Salem suæ gentis auctorem.

Obj. contra primam conclusionem : 1° Melchisedech, Heb. 7, dicitur sine patre, sine matre, sine genealogia, quod non convenit homini, sed soli spiritui. 2° Tempore Abraham nullus erat in terra Chanaan fidelium cœtus, alioquin Abraham inter eos potius habitasset quam inter ethnicos : non est autem rex absque subditis, nec sacerdos absque populo fideli. 3° David, Psal. 109, dicit de Christo : *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech;* et Apost., Heb. 7, de Melchisedech, quod maneat *sacerdos in æternum* : sacerdotium autem æternum soli Christo competit. 4° Apostolus, ibid., dicit Melchisedechum, *neque initium, neque finem vitæ habere;* quod iterum soli Deo competit. 5° Apost., ibid., facit Melchisedechum præstantiorem Abrahamo; at tunc inter mortales nullus erat Abrahamo præstantior. 6° Idem Apostolus, ibid., c. 5, loquens de Melchisedech, *de quo,* inquit, *nobis grandis sermo et ininterpretabilis ad dicendum;* quibus verbis ineffabilem ejus divinitatem indicat : ergo.

Resp. ad primum : Jam dictum est Melchisedech asseri sine patre et matre, « non quod ambobus illis caruerit, inquit S. Epiph. Hæresi 55, sed quod nulla sit illorum in divinis litteris expressa mentio ».

Ad secundum : Ex conjecturis nihil evinci potest contra expressa S. Scripturæ testimonia ; fuisse autem Melchisedechum regem Salem et sacerdotem Dei Altissimi expresse testantur Moyses et Paulus. An populus cui imperabat Melchisedech fuerit fidelis, tacente Scriptura S., incertum est, sed nihil vetat Melchisedech cum familia sua verum Deum coluisse, et illi suo suorumque nomine obtulisse sacrificia, sicut obtulerunt Abel, Henoch, Job inter infideles. Et quamvis fuerit populus fidelis, id latere potuit Abrahamum in terra peregrina hospitem. Adde quod tunc fœdus inierat cum habitatoribus Mambre, ideoque necesse non erat ut alio migraret.

Instant : Melchisedech non est nomen proprium, sed appellativum : ergo. Prob. ant. Apostolus illud interpretatur *regem justitiæ* : ergo.

Resp. neg. ant. Ad probat. neg. conseq. Nihil enim prohibet quominus nomen proprium mystice exponatur : sic angelus, Matth. 1, v. 21, exponit nomen *Jesu,* quod est proprium, *quia salvum faciet populum suum.*

Ad tertium : Melchisedech dicitur sacerdos in æternum, et ejus sacerdotium æternum, non in se, sed in eo cujus erat figura, scilicet Christo, et ejus sacerdotio.

Ad quartum : Melchisedech dicitur non habuisse initium dierum, neque finem vitæ, quia neque ejus nativitas neque mors memorantur a Moyse, ut Christi typum exhiberet, qui, qua Deus, nec initium dierum, nec finem vitæ habet.

Ad quintum : Melchisedech erat Abrahamo præstantior, non solum regia potestate, sed etiam sacerdotii dignitate et typo ; Abraham enim erat homo privatus in Chananæa peregrinus, suæque familiæ tantum sacerdos. At Melchisedech regia potestate in suam gentem dominabatur ; eratque, juxta canonem Missæ et Auctorem [1], *summus sacerdos,* munia sacerdotalia publice exercens et, quod præcipuum est, gerens typum sacerdotii Christi, et sacrificii nostri.

Ad sextum : Hæc verba Apostoli *ininterpretabilis sermo,* juxta aliquos referenda sunt ad Christum, aut si ad Melchisedech, non ad ipsum absolute, sed ut Christi sacerdotium et sacrificium præfigurabat. Juxta alios, dicit Apostolus *ininterpretabilem sermonem* de Melchisedech, non ob ineffabilem ejus majestatem, sed quia, ut dicit ibid. Apostolus, Hebræi quos alloquebatur, erant *facti imbecilles ad audiendum.*

Et hæc in laudem venerabilis sacramenti.

[1] Hic q. 31, a. 2.

INDEX

Dissertationum, Articulorum, Paragraphorum, Petitionum, Consectariorum, Digressionum, &c., quæ in hoc Tomo VI continentur.

TRACTATUS DE MYSTERIIS CHRISTI.

Dissertatio i. De Beatissima Virgine Maria Matre Christi. 5
Art. I. De sanctificatione B. M. Virginis. *ibid.*
Art. II. De B. Virginis parentibus, ortu, educatione et oblatione in templo. 7
Art. III. De virginitate B. Mariæ. 8
Art. IV. De voto virginitatis a Deipara emisso. 9
Art. V. De matrimonio B. Virginis cum S. Joseph. 12
Art. VI. De annuntiatione B. Virginis. 13
Dissertatio ii. De conceptione Christi. 16
Art. I. De conceptione Christi secundum se. *ibid.*
Art. II. Ex qua tribu et familia ortus sit Christus? 17
Art. III. De genealogia Christi. 19
§ I. Conciliantur inter se binæ Christi genealogiæ. *ibid.*
§ II. Conciliantur binæ Christi genealogiæ cum veteri Testamento. 21
Art. IV. De modo et ordine conceptionis Christi, necnon de perfectione prolis conceptæ. 22
Art. V. De peregrinatione B. Virginis in montana Judææ ad visitandam cognatam suam Elisabeth. 23
Dissertatio iii. De Nativitate Christi. 24
Art. I. De nativitate Christi secundum se considerata. *ibid.*
Art. II. De circumstantiis nativitatis Christi. 27
§ 1. De loco Christi nascentis. *ibid.*
§ II. De tempore Christi nascentis. 28
Dissertatio iv. De manifestatione Christi nati. 29
Art. I. Utrum manifestatio Christi nati convenienter facta fuerit? *ibid.*
Art. II. De magis Christi nascentis adoratoribus. 30
Art. III. De tempore adventus magorum. 32
Dissertatio v. De legalibus circa puerum Jesum servatis, de fuga in Ægyptum, de cæde infantium, necnon de instituto vitæ Christi usque ad suum Baptisma. 34
Art. I. De Christi circumcisione. *ibid.*
Art. II. De purificatione B. Virginis et oblatione pueri Jesu in templo. 36
Art. III. De fuga in Ægyptum. 40
Art. IV. An et quæ miracula patrata sint ingrediente Jesu in Ægyptum? 41
Art. V. De cæde infantium, et vitæ Christi instituto usque ad suum Baptisma. 43
Dissertatio vi. De Joanne baptizante et Christo baptizato. 44
Art. I. De Joanne baptizante. *ibid.*
Art II. De Christo baptizato. 45
Dissertatio vii. De modo conversationis Christi, necnon de ejus tentatione in deserto. 47
Art. I. Quæ fuerit humana fidei et corporis Christi forma? *ibid.*
Art. II. Utrum Christus debuerit agere vitam solitariam et austeram? 48
Art. III. Utrum conveniens fuerit Christum pauperem vitam ducere, et secundum legem conversari? 49
Art. IV. De tentatione Christi in deserto. 50
Dissertatio viii. De doctrina et miraculis Christi, necnon de ejus transfiguratione. 52
Art. I. De doctrina Christi. *ibid.*
Art. II. Utrum Christus suam doctrinam scripto tradiderit? Ubi de mutuis Abgari ad Jesum et Jesu ad Abgarum epistolis. 53
Epistola Abgari ad Jesum. *ibid.*
Epistola Jesu ad Abgarum. *ibid.*
Art. III. De miraculis Christi. 54
Art. IV. De Christi transfiguratione. 55
Dissertatio ix. De passione Christi. 57
Art. I. De necessitate, convenientia et acerbitate passionis Christi. *ibid.*
Art. II. Variæ passionis Christi circumstantiæ breviter expenduntur de Juda proditore. 69

De flagellatione. 60
De corona spinea. *ibid.*
De sententia mortis in Christum lata. *ibid.*
De crucis bajulatione et Veronica. 61
De crucis magnitudine et forma. *ibid.*
De crucifixione. 62
De latronibus cum Christo crucifixis. 63
De loco et tempore crucifixionis. 64
De apertione lateris. 65
De Maria Matre Jesu juxta crucem stante. *ibid.*
De tortoribus Christi. *ibid.*
De prodigiis, Christo in cruce pendente, factis et primo de tenebris. 66
De scissione veli. 67
De motu terræ. *ibid.*
De magno Pane. 68
Dissertatio x. De causa efficiente passionis Christi, de ejus causalitate et effectibus. *ibid.*
Art. I. De causa efficiente passionis Christi. *ibid.*
Art. II. Quomodo passio Christi operata sit nostram salutem. 70
Art. III. De effectibus passionis Christi. 71
Dissertatio xi. De morte, sepultura et descensu Christi ad inferos. 72
Art. I. De morte Christi. *ibid.*
Art. II. De sepultura Christi. 73
Art. III. De descensu Christi ad inferos. 74
Dissertatio xii. De resurrectione Christi. 77
Art. I. Utrum necessarium fuerit Christum resurgere? *ibid.*
Art. II. De die et hora qua Christus resurrexit. 78
Art. III. De Christo primo omnium resurgente. 79
Art. IV. De qualitate Christi resurgentis. 81
Art. V. De manifestatione resurrectionis. 82
Art. VI. De veritate resurrectionis dominicæ. 84
Dissertatio xiii. De ascensione Christi et missione Spiritus Sancti. 86
Art. I. De ascensione Christi secundum se. *ibid.*
Art. II. De tempore et loco ascensionis, necnon de ejus sessione ad dexteram Patris. 88
Art. III. De missione Spiritus Sancti. 89
Appendix de actis Pilati circa gesta et miracula Christi ad Tiberium imperatorem missis. 91
Dissertatio xiv. De morte et assumptione Deiparæ Virginis. 92
Art. I. De morte Deiparæ. *ibid.*
Art. II. De assumptione B. Virginis. 95

TRACTATUS DE SACRAMENTIS IN COMMUNI.

Decretum conc. Florent. et Trid. 97
Dissertatio I. De quidditate sacramenti. 98
Art. I. Utrum sacramentum sit in genere signi? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 99
Art. II. Quale signum sit sacramentum? 102
Signum ad placitum. *ibid.*
Signum practicum. *ibid.*
Signum sacrum ex parte rei significantis. *ibid.*
Signum sacrum ex parte rei significatæ. *ibid.*
Signum stabile et permanens. 104
Consectaria præcedentis doctrinæ. *ibid.*
Art. III. Utrum sacramentum sit res sensibilis? 106
Art. IV. Utrum sacramenta constent rebus et verbis, et quomodo res et verba in iliis se habeant? *ibid.*
§ I. Utrum in sacramentis verba rebus convenienter adjungantur? *ibid.*
§ II. Utrum sacramenta novæ legis constent rebus tanquam materia, et verbis tanquam forma, et ut partibus essentialibus? 107
Solvuntur objectiones. 108
Observanda pro praxi circa simultatem materiæ et formæ in sacramentis. 110
§ III. Utrum verba sacramentorum sint promissoria et concionatoria, an consecratoria? 111
Art. V. Utrum res et verba in sacramentis novæ legis sint et debuerint esse a Christo determinata; iisque proinde sit necesse uti? 113
Solvuntur objectiones. 114
Consectaria. 115
Art. VI. De mutatione formæ et materiæ in sacramentis. 116
§ I. An et quæ mutatio formæ vel materiæ tollat veritatem sacramenti? *ibid.*
Observanda pro praxi circa varios modos quibus contingit mutatio sive substantialis sive accidentalis in forma sacramentali. 117
§ II. Quale sit peccatum mutare materiam vel formam sacramenti? 119
Appendix I. De repetitione materiæ seu formæ sacramentalis. 120
Appendix II. De forma conditionali. *ibid.*
Dissertatio II. De necessitate et existentia sacramentorum. 121
Art. I. Utrum sacramenta sint necessaria ad salutem humanam? *ibid.*
Art. II. Utrum etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta? 122
Solvuntur objectiones. 123
Art. III. Utrum post peccatum ante Christum debuerint esse sacramenta? 125
Solvuntur objectiones. 126
Art. IV. Utrum post Christum debuerint esse sacramenta? 128
Dissertatio III. De principali effectu sacramentorum, qui est gratia. 129
Art. I. Utrum sacramenta novæ legis gratiam causent *ex opere operato?* *ibid.*
Probationes ex S. Scriptura. 130
Ex conciliis. 131
Ex Patribus. *ibid.*
Ratione theologica. 132
Ab inconvenientibus. *ibid.*
Solvuntur objectiones. *ibid.*
Art. II. Utrum sacramenta novæ legis gratiam causent moraliter tantum, an etiam physice? 133
Solvuntur objectiones. 138
Consectarium. 143
Art. III. Quam gratiam causent sacramenta novæ legis, an primam vel secundam? 144
Solvuntur objectiones contra secundam partem secundæ conclusionis. 145
Art. IV. Utrum sacramenta æqualem causent gratiam; et quæ dispositio requiratnr ex parte suscipientis ad ejus consecutionem? 146
§ I. Prima difficultas resolvitur. *ibid.*
§ II. Secunda difficultas resolvitur. 147
Solvuntur objectiones. 148
Art. V. Utrum gratia sacramentalis addat aliquid supra gratiam communiter dictam? 150
Petes an gratia sacramentalis possit conferri extra sacramenta? 152
Art. VI. Utrum sacramenta veteris legis gratiam causarent? 153
Dissertatio IV. De altero effectu sacramentorum, qui est character. 156

Art. I. Utrum et quæ sacramenta novæ legis characterem conferant? *ibid.*
Solvuntur objectiones hæreticorum. 158
Art. II. Quid sit character? 159
Art. III. Variæ quæstiunculæ circa characterem breviter resolvuntur. 161
Dissertatio V. De causa sacramentorum. 163
Art. I. Utrum omnia novæ legis sacramenta sint immediate instituta a Christo? *ibid.*
Petes 1° utrum conclusio nostra sit de fide? 165
Petes 2° utrum Christus potestatem excellentiæ potuerit puro homini communicare? *ibid.*
Art. II. Quis sit sacramentorum minister? 166
Art. III. Utrum per malos ministros sacramenta valide conferri possint? 168
Solvuntur objectiones ab auctoritate. 170
Solvuntur objectiones a ratione. 174
Art. IV. Utrum mali ministrantes sacramenta peccent? 175
Art. V. Utrum minister mortalis peccati sibi conscius teneatur confiteri antequam sacramenta conficiat aut ministret? 179
Art. VI. Utrum liceat sacramenta petere et recipere a malis ministris? 180
Art. VII. De intentione ministri. 183
§ I. Dogma catholicum de intentione ministri contra hæreticos asseritur. *ibid.*
Solvuntur objectiones hæreticorum. 184
§ II. Quæ intentio requiratur et sufficiat in ministro ad perfectionem sacramenti? 187
Solvuntur objectiones contra primam conclusionem. 199
Objectiones ex praxi et definitionibus Ecclesiæ. *ibid.*
Objectiones ex SS. Augustino et Th. veteribusque scholasticis. 203
Objectiones a ratione. 209
§ III. De qualitate intentionis internæ requisitæ ad integritatem sacramenti. 214
Digressio historica. De controversia inter S. Stephanum et S. Cyprianum circa baptisma hæreticorum. 218
Sectio I. Utrum S. Cyprianus et ejus collegæ existimaverint controversiam de Baptismo ad fidem pertinere eamque ut talem definiverit Stephanus? 219
Sectio II. Utrum S. Stephanus papa de facto excommunicaverit S. Cyprianum, Firmilianum et alios rebaptizantes? 222
Sectio III. Utrum S. Cyprianus et Firmilianus errorem deposuerint? 224
Sectio IV. Utrum S. Cyprianus, Firmilianus et iis consentientes excusari possint ab omni culpa? 225
Sectio V. Utrum S. Stephanus decreto suo contra rebaptizantes in errorem oppositum lapsus sit, approbando omnium promiscue hæreticorum baptisma? 226
Sectio VI. An sint alii Patres qui rebaptizantium sententiæ adhæserunt? 228
De Sancto Dionysio Alexandrino. *ibid.*
De Sancto Basilio. 229
De Sancto Athanasio. 230
De Sancto Optato Milevitano. 231
De Sancto Cyrillo Jerosolymitano. 232
Sectio VII. Quodnam concilium plenarium totius orbis intellexerit S. Augustinus, in quo toties dicit definitam et terminatam fuisse controversiam de baptismo hæreticorum? 233
Dissertatio VI. De subjecto sacramentorum. 236
Art. I. An et quæ intentio in suscipiente sacramentum requiratur ad ejus integritatem? *ibid.*
Solvuntur objectiones contra primam conclusionem. 239
Art. II. Utrum liceat ministrare sacramenta peccatori ea petenti? 242
Dissertatio VII. De numero, ordine, et cæremoniis sacramentorum, necnon de sacramentalibus. 244
Art. I. De numero sacramentorum. *ibid.*
Solvuntur objectiones. 245
Art. II. De comparatione sacramentorum ad invicem. 248
Art. III. De cæremoniis sacramentorum. 249
Art. IV. De sacramentalibus. 251

TRACTATUS DE BAPTISMO.

Summa doctrinæ catholicæ de Baptismo. 253
Decretum concilii Florentini. *ibid.*
Canones concilii Tridentini de Baptismo. *ibid.*
Dissertatio I. De sacramento Baptismi secundum se. 254
Art. I. Quid sit Baptismus? *ibid.*
Art. II. De tempore institutionis et obligationis Baptismi. 256
§ I. Quandonam institutus fuerit Baptismus? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 257
§ II. Quandonam Baptismus cœpit obligare? 260
Solvuntur objectiones. *ibid.*
Art. III. De materia Baptismi. 263
§ I. Utrum aqua sit materia remota Baptismi? *ibid.*
Solvuntur objectiones contra primam conclusionem. 265
§ II. De materia proxima Baptismi. 267
§ III. Variæ quæstiunculæ circa utramque Baptismi materiam breviter resolvuntur. 271
Art. IV. De forma Baptismi. 273
§ I. Quæ sit forma legitima Baptismi? 274
§ II. Quæ verba sint essentialia in forma Baptismi? 275
§ III. An apostoli aliquando ex divina dispensatione baptizaverint in solo nomine Christi? 279
Momenta sententiæ affirmantis. *ibid.*
Momenta sententiæ negativæ. 280
§ IV. Leviores quædam difficultates circa formam Baptismi breviter expediuntur. 282
Art. V. Utrum Baptismus possit iterari? 283
Casus dubii. 285
Art. VI. Utrum convenienter assignentur tria baptismata, scilicet fluminis, flaminis, et sanguinis? 286
§ I. Utrum baptismus flaminis suppleat vices baptismi aquæ, quantum ad gratiæ collationem? 287
Solvuntur objectiones. 288
§ II. Utrum baptismus sanguinis seu martyrium suppetat vices baptismi aquæ, et quomodo? 290
Solvuntur objectiones. 292
Dissertatio II. De ministro Baptismi. 294
Art. I. Quis sit minister solemnitatis in Baptismo? *ibid.*
Art. II. Quis sit minister necessitatis in Baptismo? 296
Solvuntur objectiones. 297
Art. III. Leviores quædam difficultates circa ministrum Baptismi succincte resolvuntur. 300
Art. IV. De susceptoribus baptizandorum, seu patrinis, per varias quæstiunculas. 302
Dissertatio III. De suscipientibus Baptismum. 304
Art. I. Utrum Baptismus sit omnibus necessarius ad salutem? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 306
Art. II. Utrum pueri sint baptizandi? 310
Solvuntur objectiones. 311

Art. III. Utrum pueri in uteris maternis positi sint baptizandi? 313
Art. IV. Utrum pueri Judæorum vel aliorum infidelium sint invitis parentibus baptizandi? 316
Solvuntur objectiones contra primam conclusionem. 318
Art. V. De adultis baptizandis, per quæstiunculas. 321
Art. VI. Utrum tam pueris quam adultis Baptismus sit differendus? 322
Digressio prima historica. De veteri catechumenatu. 325
Varii gradus seu ordines catechumenatus. *ibid.*
Digressio secunda historica. De Baptismo Constantini imperatoris. 326
Momenta Baptismi Constantino collati Romæ a Sancto Sylvestro. *ibid.*
Momenta Baptismi Constantino collati Nicomediæ sub finem vitæ. 327
Dissertatio IV. De effectibus Baptismi. 330
Art. I. Varii effectus Baptismi recensentur. *ibid.*
Art. II. Utrum Baptismus ficte susceptus recedente fictione reviviscat? 333
Solvuntur objectiones. 335
Dissertatio V. De circumcisione et cæremoniis Baptismi. 337
Art. I. De circumcisione. In quem finem fuerit instituta? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 341
Art. II. De cæremoniis Baptismi. 343

TRACTATUS DE CONFIRMATIONE.

Summa doctrinæ catholicæ de Confirmatione. 345
Decretum concilii Florentini. *ibid.*
Canones concilii Tridentini de Confirmatione. *ibid.*
Dissertatio unica. De omnibus quæ hoc sacramentum spectant. 346
Art. I. Utrum Confirmatio sit sacramentum? *ibid.*
Solvuntur objectiones hæreticorum. 349
Petes a quo et quando institutum fuerit sacramentum Confirmationis? 352
Art. II. Quæ sit materia Confirmationis? 353
Solvuntur objectiones contra chrismationem. 354
Solvuntur objectiones contra manuum impositionem. 356
Art. III. Utrum balsamum sit necessario permiscendum oleo, necessitate sacramenti? 357
Solvuntur objectiones. 359
Art. IV. Utrum sit de necessitate sacramenti quod chrisma sit ab episcopo benedictum? 360
Solvuntur objectiones. 361
Art. V. Quædam leviores quæstiones circa materiam Confirmationis compendiose resolvuntur. 362
Art. VI. Quæ sit forma Confirmationis? 363
Solvuntur objectiones. 364
Art. VII. De ministro Confirmationis. 366
§ I. Utrum solus episcopus sit minister ordinarius Confirmationis? 367
Solvuntur objectiones. *ibid.*
§ II. Utrum simplex sacerdos possit esse minister extraordinarius Confirmationis? 370
Solvuntur objectiones. 372
Petes utrum solus summus pontifex possit committere sacerdoti ut sit minister extraordinarius Confirmationis? 374
Art. VIII. De subjecto et necessitate Confirmat. *ibid.*
§ I. Qui sint capaces Confirmationis? *ibid.*
Petes quæ sint dispositiones requisitæ in suscipiente Confirmationem? 375
§ II. Quæ sit necessitas seu obligatio suscipiendi sacramentum Confirmationis? *ibid.*
Petes utrum Confirmatio sit præmittenda primæ tonsuræ et sacris ordinibus? 377
Art. IX. De effectibus Confirmationis. *ibid.*
Art. X. De ritibus Confirmationis. 380

TRACTATUS DE ALMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

Summa doctrinæ catholicæ de Eucharistia. 382
Decretum concilii Florentini. *ibid.*
Canones concilii Tridentini de Eucharistia. 384
Dissertatio I. De veritate et existentia Eucharistiæ, sive de vera et reali præsentia Christi in Eucharistia. 385
Art. I. De variis nominibus, figuris et definitionibus sacramenti Eucharistiæ. 386
Nomina. *ibid.*
Figuræ *ibid.*
Definitiones. *ibid.*
Art. II. De variis erroribus circa veritatem Eucharistiæ. 387
Art. III. Asseritur dogma catholicum de reali præsentia Christi in Eucharistia. 389
§ I. Primum momentum ex capite sexto Joann. *ibid.*
§ II. Secundum momentum ex verbis institut. 390
§ III. Tertium momentum ex Apostolo. 392
§ IV. Quartum momentum ex conciliis. *ibid*
§ V. Quintum momentum ex Patribus. *ibid*
§ VI. Sextum momentum ex præscriptione seu continua possessione. 389
§ VII. Momenta a ratione. 402
Art. IV. Solvuntur objectiones hæreticorum. 403
§ I. Solvuntur objectiones ex S. Scriptura. *ibid.*
§ II. Solvuntur objectiones ex Patribus. 408
§ III. Solvuntur objectiones a ratione. 412
Art. V. De transsubstantiatione. 416
Art. VI. Solvuntur objectiones. 418
§ I. Solvuntur objectiones ex Patribus. *ibid.*
§ II. Solvuntur objectiones ex accidentibus remanentibus et simul impugnatur cartesianismus. 401
Impugnatur primus dicendi modus cartesianorum. 421
Impugnatur secundus dicendi modus cartesianor. *ibid*
§ III. Solvuntur objectiones contra probationem desumptam ex verbis consecrationis. 427
Art. VII. Variæ quæstiones circa transsubstantiationem breviter resolvuntur. 429
Petes 1° utrum substantia panis et vini post consecrationem annihilentur? *ibid.*
Petes 2° qualis actio sit transsubstantiatio, an adductiva, an unitiva, an conservativa, an productiva seu reproductiva? 430
Petes 3° utrum abstrahendo a verbis consecrationis, possit de Dei potentia absoluta corpus Christi esse præsens in Eucharistia absque conversione panis in ipsum? 432
Petes 4° utrum transsubstantiatio fiat in instanti? *ibid.*
Dissertatio II. De essentia, unitate et institutione sacramenti Eucharistiæ. 433
Art. I. In quo consistat sacramentum Euchar.? *ibid.*
§ I. Utrum sacramentum Eucharistiæ consistat in re permanente, an in usu tantum? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 435
Consectaria de adoratione Christi in Eucharistia. 437
§ II. Quid habeat proprie actionem sacramenti in Eucharistia? 439
Solvuntur objectiones. 440
Art. II. Utrum sacramentum Eucharistiæ sit unum vel plura? 441

Art. III. Quandonam sacramentum Eucharistiæ fuerit institutum ? 443
Solvuntur objectiones 445
Solvuntur aliæ objectiones. 449
Petes utrum unam vel plures cœnas Christus habuerit pridie passionis ? 451
Digressio Historica. De institutione festi corporis Christi, necnon de auctore illius officii. *ibid.*
Sectio I. Quæ fuerit prima origo et occasio institutionis festi corporis Christi ? *ibid.*
Sectio II. Quis sit auctor officii festi corporis Christi? 452
Dissertatio III. De materia sacramenti Eucharistiæ. 453
Art. I. Utrum panis et vinum sint materia sacramenti Eucharistiæ ? *ibid.*
Art. II. Utrum hoc sacramentum debeat confici in azymo ? 457
§ I. De antiquitate usus azymi et fermentati tam in ecclesia Latina quam Græca. *ibid.*
§ II. Quæstio proposita resolvitur. 458
Quæritur utrum Græcus apud Latinos possit consecrare in azymo, et vice versa Latinus apud Græcos in fermentato ? *ibid.*
Art. III. Utrum aqua sit vino miscenda ? Quo jure et in qua quantitate ? 459
Art. IV. Utrum aqua calici infusa immediate convertatur in sanguinem Christi ? 461
Solvuntur objectiones. 464
Art. V. Utrum una species possit consecrari sine altera ? 466
Solvuntur objectiones. 467
Art. VI. Utrum materia consecranda debeat esse præsens ministro, determinata in individuo et sub certa quantitate ? 470
Petes utrum si materia non consecrata ita misceatur cum consecrata, puta si hostia non consecrata cadat inter consecratas, aut gutta vini consecrati misceatur cum vino non consecrato, ita ut non possit discerni a materia consecrata, valide consecratur ? 471
Dissertatio IV. De modo quo Christus est in hoc sacramento. 472
Art. I. Utrum totus Christus contineatur sub hoc sacramento et quomodo ? *ibid.*
Petes 1° quid intelligatur nomine corporis quod ponitur ex vi verborum in hoc sacramento ? 474
Petes 2° utrum vi verborum ponatur tantum sanguis Christi qui effusus est in passione, propterea quod Christus dixit : *Qui pro vobis effundetur ?* *ibid.*
Petes 3° utrum Pater et Spiritus Sanctus sint in hoc sacramento per concomitantiam ? *ibid.*
Art. II. Expenduntur breviter variæ quæstiunculæ circa præsentem materiam ex cæteris articulis D. Thomæ. 475
Petes 1° utrum quantitas dimensiva corporis Christi sit in hoc sacramento ? *ibid.*
Petes 2° utrum corpus Christi sit in sacramento sicut in loco ? *ibid.*
Petes 3° utrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento ? *ibid.*
Petes 4° utrum corpus Christi in Eucharistia possit videri oculo ? 476
Petes 5° utrum quando in hoc sacramento apparet miraculose, vel caro, vel sanguis, vel puer, sit vere ibi corpus Christi, et an maneat sacramentaliter ? 477
Quomodo se gerere debeat sacerdos celebrans cui talis apparitio contingit ? *ibid.*
Dissertatio V. De forma sacramenti Eucharistiæ. 478
Art. I. Utrum Christus consecrando verbis usus fuerit ? *ibid.*
Art. II. Utrum solis verbis dominicis, et non precibus præcedentibus aut subsequentibus fiat consecratio ? 480
Solvuntur objectiones. 481
Art. III. Quæ sint verba essentialia utriusque formæ panis et calicis ? 483
§ I. Quæ sint verba essentialia formæ consecrationis panis ? *ibid.*
§ II. Quæ sint verba essentialia formæ consecrationis calicis ? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 486
Appendix. Explicantur verba utriusque formæ. 489
Dissertatio VI. De usu seu sumptione, necnon de effectibus Eucharistiæ. *ibid.*
Art. I. De necessitate seu obligatione sumendi Eucharistiam. *ibid.*
§ I. Utrum sumptio Eucharistiæ sit necessaria necessitate medii ad salutem ? 490
Petes quomodo Confirmatio, Extrema-Unctio et Matrimonium ordinentur ad Eucharistiam tanquam ad finem ? 491
§ II. Utrum sit præceptum divinum sacramentaliter communicandi ? 493
Petes 1° utrum hoc præceptum divinum obliget omnes adultos tam fideles quam infideles ? 494
Petes 2° quandonam obliget istud præceptum divinum ? *ibid.*
Petes 3° utrum qui heri vel hodie mane communicavit, et vespere incidit in periculum mortis, teneatur iterum communicare per modum Viatici ? *ibid.*
Petes 4° utrum pueri doli capaces et apti ad confessionem, sed nondum admissi ad communionem, si in periculo mortis constituantur, teneantur ex præcepto divino communicare ? 495
§ III. De obligatione communicandi ex præcepto Ecclesiæ. *ibid.*
Explicatur præceptum. *ibid.*
Petes 1° ubi et a quo sumenda est communio paschalis ? 96
Petes 2° an qui sive culpabiliter sive inculpabiliter non communicavit in paschate, sit liber a præcepto usque ad sequens pascha ? *ibid.*
§ IV. Utrum per communionem sacrilegam adimpleatur præceptum tam divinum quam ecclesiasticum communicandi ? 497
Solvuntur objectiones. 498
§ V. Quid sit censendum de frequenti et quotidiana communione ? 499
Decretum Innocentii XI de sacræ communionis usu, datum anno 1679. 500
Art. II. De communione sub utraque specie. 501
§ I. Utrum communio sub utraque specie sit necessaria ex præcepto divino ? 502
Petes utrum usus calicis non sit aliquando licitus laicis ? 505
Solvuntur objectiones. *ibid.*
§ II. Utrum major gratia conferatur communicanti sub utraque specie quam sub una ? 507
Art. III. Quibus sit exhibenda, quibus deneganda communio sacramentalis ? 509
Art. IV. De dispositionibus requisitis ad percipiendam communionem sacramentalem. 511

§ I. Dispositiones requisitæ ex parte animæ. *ibid.*
§ II. Dispositiones ex parte corporis. 513
Jejunium. *ibid.*
Explicatur conclusio. 514
Petes utrum non sit etiam præceptum manere aliquamdiu jejunus post sumptionem Eucharistiæ? 515
Mundities corporis. 517
Art. V. De modo quo Christus usus est hoc sacramento. Utrum ipse sumpserit et sumendum dederit corpus et sanguinem suum Judæ? 518
Petes 1° utrum Christus sumpserit et dederit discipulis suum corpus passibile? 519
Petes 2° utrum si hoc sacramentum tempore mortis Christi fuisset servatum aut consecratum, Christus ibi moreretur? *ibid.*
Art. VI. De effectibus hujus sacramenti. 520
§ I. Recensentur varii effectus Eucharistiæ. *ibid.*
§ II. Variæ quæstiunculæ circa præsentem materiam breviter resolvuntur. 521
Petes 1° utrum Eucharistia prosit aliis quam sumentibus? *ibid*
Petes 2° utrum per veniale peccatum impediatur effectus hujus sacramenti? *ibid.*
Petes 3° quandonam gratia causet gratiam? *ibid.*
Petes 4° utrum hoc sacramentum causet gratiam ex opere operato non solum quando actu manducatur, seu quando completur manducatio, sed etiam toto tempore quo species manent in stomacho? *ibid.*
Digressio Historica De communione laica. 522
Dissertatio VII. De ministro Eucharistiæ. 523
Art. I. Quis sit minister consecrationis Eucharistiæ? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 524
Art. II. Leviores quædam difficultates de ministro consecrationis expenduntur. 526
Petes 1° utrum neomistæ consecrent simul cum episcopo ordinante? *ibid.*
Petes 2° utrum mali sacerdotes valide consecr.? *ibid.*
Petes 3° utrum missa mali sacerdotis æque valeat ac missa boni sacerdotis? 527
Petes 4° utrum liceat sacerdoti omnino cessare a celebratione Missæ? *ibid.*
Art. III. Quis sit minister dispensationis Eucharistiæ? *ibid.*
Observanda circa præfata testimonia. 528
Art. IV. Quædam quæstiunculæ de ministro dispensationis Eucharistiæ breviter resolvuntur. 529
Petes 1° utrum quilibet sacerdos possit Eucharistiam dispensare? *ibid.*
Petes 2° quo tempore possit et debeat administrari Eucharistia? *ibid.*
Petes 3° utrum in missa defunctorum possit dari communio? 530
Petes 4° quandonam parochus teneatur administrare Eucharistiam suis parochianis? *ibid.*
Petes 5° utrum pastor teneatur suis parochianis peste infectis administrare Eucharistiam cum gravi vitæ suæ periculo? *ibid.*
Dissertatio VIII. De Eucharistia in quantum est sacrificium, sive de sacrificio Missæ. 531
Art. I. Utrum Missa sit verum ac proprie dictum sacrificium? *ibid.*
Solvuntur objectiones. 534
Art. II. In qua actione consistat essentia sacrificii Missæ? 536
Solvuntur objectiones. 538
Petes 1° utrum ad essentiam hujus sacrificii requiratur consecratio utriusque speciei? 539
Petes 2° quæ sit hostia hujus sacrificii? *ibid.*
Petes 3° in quo hoc sacrificium differt ab aliis sacrificiis? 540
Petes 4° in quo differat sacrificium Missæ Sacramento Eucharistiæ? *ibid.*
Art. III. De effectibus sacrificii Missæ. Qui sint et quomodo causentur? *ibid.*
Art. IV. De iis qui offerunt et pro quibus offertur hoc sacrificium, necnon de ejus applicatione. 542
Quantum ad offerentes. *ibid.*
Quantum ad eos pro quibus offertur. 543
Quantum ad applicationem. *ibid.*
Petes 1° utrum qui ratione stipendii, vel beneficii, vel mandati superioris tenetur applicare uni, possit valide applicari alteri? 544
Petes 2° utrum liceat applicare sacrificium pro eo qui primo petet vel dabit stipendium? *ibid.*
Art. V. Utrum valor sacrificii sit infinitus? *ibid.*
Art. VI. De stipendio missarum, per quæstiunc.. 547
Petes 1° utrum sit licitum accipere stipendium pro Missa? *ibid.*
Petes 2° utrum saltem sacerdos non possit per unam missam satisfacere duobus stipendiis, applicando uni partem solitam, et alteri sibi propriam? *ibid.*
Petes 3° quantum stipendium liceat exigere? *ibid.*
Petes 4° utrum qui accepit pinguius stipendium possit per alium satisfacere collato illi minori stipendio, justo tamen, alia parte stipendii sibi retenta? *ibid.*
Petes 5° utrum qui plura pinguia stipendia missarum accepit quæ statuto tempore non potest persolvere, possit dicere alteri: Adjuva me, postea adjuvabo te? 548
Petes 6° utrum qui accepit pecunias pro missis, possit in alios transferre pro mercibus, puta pro libris? *ibid.*
Petes 7° utrum qui unam missam pro qua recepit stipendium, omittit, peccet mortaliter? *ibid.*
Petes 8° utrum liceat differre celebrationem missarum pro quibus acceptum est stipendium, et quamdiu? 549
Petes 9° utrum parochus vi sui beneficii teneatur aliquoties celebrare pro suis parochianis, non accepto stipendio? *ibid.*
Petes 10° utrum qui accepit stipendium pro missa votiva aut *de Requiem* satisfaciat celebrando missam diei occurrentis? *ibid.*
Art. VII. De missis privatis. 550
Solvuntur objectiones. 551
Art. VIII. De tempore celebrationis Missæ. 552
Art. IX. De loco celebrandi. 554
Petes 1° quot modis polluatur et execretur ecclesia? 556
Petes 2° utrum hæ omnes causæ pollutionis ecclesiæ debeant esse publicæ, ut censeatur ecclesia polluta? 557
Petes 3° a quo et quomodo ecclesia polluta debeat reconciliari? *ibid.*
Art. X. De altari, ejus ornatu, necnon de vasis et vestibus sacris. *ibid.*
De altari. *ibid.*
De ornatu altaris. *ibid.*
De vasis sacris. 558
De vestibus sacris. *ibid.*

Petes 1ª a quo corporalia, pallæ, ciborium, lunula et vestes sacræ sint benedicendæ? 559
Petes 2º an hucusque dicta, scilicet ecclesiæ, altaria, calices, vestes sacræ per ipsum usum sacra fiant? *ibid.*
Petes 3º quibus liceat tangere sacra vasa? *ibid.*
Art. XI. De iis quæ dicuntur et fiunt in celebratione Missæ. 560
Art. XII. Quædam quæstiunculæ quæ supersunt circa præsentem materiam breviter resolvuntur. 561
Petes 1º utrum canon Missæ convenienter submissa voce recitetur? *ibid.*
Petes 2ª utrum Missa sit celebranda in lingua vulgari? *ibid.*
Petes 3º utrum sit licitum interrumpere Missam, sive postea perficiendam, sive non? 562
Petes 4º quid facere debeat sacerdos celebrans, si advertat se aliquid omisisse, aut unum pro alio legisse? *ibid.*
Petes ultimo utrum rubricæ missalis, de quibus toties diximus in præcedentibus articulis, sint obligatoriæ? 563
Digressio historica. Quis fuerit Melchisedech? 564

Bruxellis. — Typis A. Vromant, via vulgo dicta La Chapelle, 3.

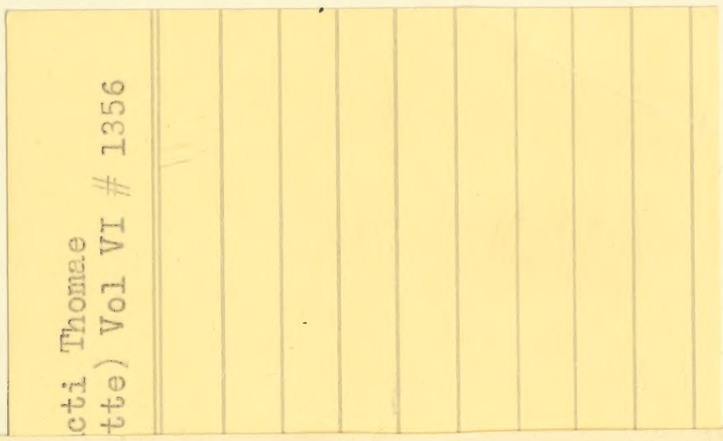

PONTIFICAL INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK CRESCENT
TORONTO—5, CANADA

1356 ·